Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
13 K
10 H

ARISTOTELIS

Stagyritæ Ethicoꝝ Lib.X.
cũ Auerr.cordubẽ.exactiſs.
cõmẽtariis.ITEM & eiuſdẽ
Ariſto.Politicoꝝ lib.VIII.
ac Oeconomicorum Lib.II.
Leonardo aretino iterp̃te
Quos oẽs, ſi ad vnguẽ
iſpexeris, eos priſti
no cãdori reſti
tutos ꝯpe
ries

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E.
ROMA

12·13 K 10

LECTORI. S.

EVS TV LECTOR IAM prę oculis teneas quã ſedulitatem in hac Enchiridii iſtius ſectione pſtitimus. Stapulẽſis ſiquidẽ Fabri aſtipulatu in Politicis, Oeconomiciſq; eam peruigilauim⁹ elucubrationẽ, vt qđ ab elegantia alienũ viſum eſt, nitore romano illuſtrauerimus, necnõ lectionem omnem ſuis capitibus ornauerimus. Solet enim lectio quãuis prolixa, ſi in capita ſeiũgatur legentium animos demulcere, & memoriam tenaciſſime obfirmare, & inquiſitiõis laborem adimere. Nec hoc te dono fraudatum voluimus vti participes an oleum & operã perdiderimus, quũ noſtro ductu facilius lectio ſit euoluẽda. Vale, & recto examine cõſidera, num pollicitis res ipſa reſpondeat. Quod ſi bene ceſſerit vitam precator, vt in aliis emendationibus viuaciores ſimus, & auſpicati videamur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Coll. Rom. Soc. Jesu.

LEONARDI ARETINI IN Libros Ethicorum Prohemium.

Riſtotelis Ethicoꝝ libꝛos latinos facere
nup inſtitui: nõ qꝛ pꝛius traducti nõ eẽnt: ſꝫ
qꝛ ſic traducti erant vt barbari magis q̃ la/
tini effecti viderent. Conſtat n. illius tradu
ctionis auctoꝛẽ quicũqꝫ tandẽ is fuit: quem
tamẽ oꝛdinis pꝛedicatoꝝ fuiſſe manifeſtũ eſt: neqꝫ gre
cas: neqꝫ latinas literas ſatis ſciuiſſe. Nam ⁊ greca mul
tis in locis male accepit ⁊ latina: ⁊ ſic pueriliter ⁊ indo/
cte reddit vt vehemẽter pudendũ ſit tam ſupine craſ/
ſeqꝫ ruditatis. Quinetiã frequẽter verboꝝ: que opti/
ma ⁊ pꝛobatiſſima latinitas hꝫ: ignarus atqꝫ in opulen/
tia noſtra mendicãs cum greco verbo latinũ reddere
neſciat quaſi deſperãs ⁊ cõſilij inops ita vt iacent greca
dimittit. Ita ſemigrecꝰ quidẽ ⁊ ſemilatinus fit in vtraqꝫ
deficiens lingua: in neutra integer. Quid dicã de tranſ/
foꝛmatione oꝛationis qũa nihil eſt turbatius/nihil per/
uerſius. Atqui ſtudioſum eloquẽtie fuiſſe Ariſto. ⁊ dicẽ
di artem cũ ſapiẽtia cõiunxiſſe: ⁊ Cicero ipſe multis in
locis teſtatur: ⁊ libꝛi eius ſummo cũ eloquẽtie ſtudio lu
culentiſſime ſcripti declarant. Itaqꝫ ſiquis illi nunc ſen
ſus eſt rerũ noſtrarũ: iampꝛidẽ credendũ eſt huic ab/
ſurditati ⁊ incõcinitati traductionis infenſum ⁊ tantã
barbariẽ indignatũ hos ſuos libꝛos eſſe negare: cũ ta/
lis apud latinos videri cupiat/qualẽ apud grecos ſeſe
ipſe exhibuit. Nec vero mihi quiſq̃ obiecerit latine lin
gue inopiam. Nam illa quidẽ abunde locuples eſt: nec
ad expꝛimendũ quoduis: verũetiã ad exoꝛnandũ ſa/
tis: modo ipſa ſciatur. Ignoꝛantẽ vero iſta aggredi ⁊
vitium ſuum lingue aſcribere ſtultiſſimũ ſimul ⁊ indi/
gniſſimũ eſt. Videmꝰ Plautũ qdẽ ⁊ Terentiũ poetas
comicos ⁊ de leuiſſimis rebus tractãtes Menandri fa/

OTECA NAZ ROMA

bulas ex greco ſumptas ſic latinas feciſſe/vt cũcta etiã minutiſſima exprimãt.nec tñ verbis grecis vtunť:neq; elegantia ſumma illis deeſt:neq; ornatus. Ciceronem quoq; in his libris:in quib⁹ hec ipſa ab Ariſto.tractata preſcripſit nunq̃ʒ experimẽdi facultas: nunq̃ʒ vbertas orationis defecit.Tantũq; abfuit vt quereret:vt multis ẽt locis differuerit latinã linguã pleniorẽ eſſe q̃ʒ grecaʒ: in quo lʒ quibuſdã refragatũ ſit:tñ eatenus vt grece noſtram nõ anteferrẽt plenã certe ⁊ locupletẽ eẽ faterẽtur. Qui eniʒ latine lingue ruditatem accuſant:hi mihi neq; Mar.Tulliuʒ legiſſe vnq̃ʒ videtur:neq; Virgi.quorum equidẽ nõ video cur aut alteri Demoſthe.in ſoluta oratione:aut alteri Homero ſit in carmine preferẽdus.Supra hos vero quos greci proferũt nullos hñt. Sed qd ego:aut de collatiõe vtriuſq; lingue:aut de accurata verborum repreſentatiõe diſputẽ.Eruditoꝝ ſit iſta cura retruſa quedã ⁊ limata exquirere.At hic noſter interpres: ⁊ in planiſſimis tanq̃ʒ in ſalebra heret:nec in penuria laborat:ſed in diuitijs mẽdicat.Ponam vnuʒ aliquid de ſuis quo manifeſti⁹ diſcernať in illa diligẽti Ariſto.mediorum extremorũq; deſcriptiõe:quib⁹ virtutes ⁊ vitia cõtineri oſtẽdit iſte interpretans quodã loco ſic inquit. Circa delectabile autẽ qđ quideʒ in ludo medius quidem eutrapelos ⁊ diſpoſitio eutrapelia.Superabũdantia autem bomolachia: ⁊ qui hʒ eam bomolochos.qui autẽ deficit agrichos quis ⁊ habitus agrichia.O ferreũ hominẽ.nõ poſſuʒ equidẽ legens me continere.hoccine eſt interpretari? Atqui poterũt hec omnia q̃ ob ignorantiaʒ reliquit cõmode ⁊ eleganter latine dici. Primũ enim qđ ille in ludo inquit magis equidem in ioco dicendum reor.Nam ludere pila ⁊ alea magis dicimus: iocari autẽ verbis.In ioco igitur laudabileʒ illam mediocritateʒ quam greci eutrapeliaʒ vocant.noſtri tum vrbanitateʒ tum feſtiuitatẽ tum comitatẽ tum iocunditatem dixere. Et qui ita ſe habet:vrbanus. feſtiuus. co/

mis/iocūdus eſt. Hec omnia pꝛobata ſunt verba: ⁊ ab optimis auctoꝛib⁹ frequētata: ⁊ videtis copiam lingue noſtre. Superabūdantia inquit bomolochia hoc ꝓpꝛie eſt ſcurrilitas apud noſtros: verbū ita optimū: ⁊ qui illam hꝫ/ſcurra. qui autē deficit inquit agrichos. quis hic pꝛopꝛie eſt ruſticus: ⁊ habitus de ſe ruſticitas: vt ſit qui mediocritatē in iocando ſeruat vrbanus/ ſiue comis: q omnino deficit/ aut abhoꝛret ruſtic⁹: qui ita iocoſus eſt vt modū excedat/ ſcurra. Num hec latine dici poſſe videntur? Utrum ergo in lingua defectus eſt vel in ipſo? Atqui fieri pōt vt ipſe in phia doctus fuerit. ſed equidē nō puto: cum videaꝫ ipſuꝫ res quoqꝫ ſimul cū nominibus cōfundentē. Quid enīꝫ triti⁹ apud eos qui de moribus ſcribunt: q̄ʒ honeſti vocabulū: cum ſtoyci/ quoꝝ Seneca maxime inter noſtros īminet fines bonoꝝ in honeſtate collocarint: ⁊ frequētiſſime diſceptet an vtile ab honeſto ſeparari queat. oēs virtutis actiones honeſto cōtineri dicimus. Eniuero hͦ pꝛo honeſto grece ab Ariſto. vbiqꝫ poſito: ſemꝑ latine bonū exꝑſſit. ꝑabſurde quidē: nā ⁊ ſi oē honeſtū eſt bonū: tñ aliter de honeſto: aliter de bono loquimur: vt ēt aliter de aīali: aliter de ſbā ꝗuis ēt omne aīal ſba ſit. Qꝫ ſi qꝛ omne honeſtū ſit bonum: ꝑpterea bonū interpꝛetari licebit. Pꝛo vtili quoqꝫ vbiqꝫ poſitū fuerit bonuꝫ dicemus: ita tria maxima que in phia verſant̄ bonū: vtile: ⁊ honeſtū: in vnuꝫ confundemus. Et cum vtile ab honeſto ſeparari poſſit/ nec ne querere volem⁹: ſic pꝛoponet̄ nunqd bonū a bono ſeparari queat. ⁊ ſtoyci ſi beatam vitam in bono poſitā eē dicerēt nullus negaret. At in honeſto poſitā epicurei negant: in bono aūt concedūt: qꝺ ⁊ ipſi bonū appellant voluptatē. Igitur iſto modo interꝑtari vtrum tandē cōuertere eſt Ariſto. dicta/ an peruertere? Bono quidē cōtrarium eſt malū: honeſto aūt turpe. Hec vt apud latinos vocabulis diſtincta ſunt: ſic ēt apꝺ grecos que ille ſi mō quicq̄ꝫ intelligeret nunq̄ꝫ confudiſſet. Dicam ⁊ de alio

errato q̄ꝗ̄ infinita pene ſunt. at duo vel tria oſtendiſſe
ſatis: erit p̄ſertiꝫ in maximis: ꝛ pondus hn̄tibus. Nulla
fere maioꝛ cōtentio in phia fuit q̄ꝫ de voluptate ꝛ dolo
re. Cum alij Eudoſuꝫ ꝛ Ariſtippuꝫ ſecuti in voluptate
ponere ſummū bonuꝫ nō dubitarint: ſūmūqꝫ in doloꝛe
malum. Alij ꝯtra: non mō ſummū bonum nō eſſe volu
Foꝛte meli⁹ ꝛ prauuꝫ. ptatem: verūetiaꝫ abiectū quoddā ꝛ paruū. Omnes tn̄
res quas gerimus doloꝛe ꝛ voluptate tanq̄ꝫ guberna-
culis quibuſdā regi fatebant. Hec igitur duo circa que
ꝑis de moꝛib⁹ vtitur diſciplina: ꝛ que oēs noſtri qui de
phia vnq̄ꝫ ſcripſerunt/ voluptatē ꝛ doloꝛē appellāt: iſte
quēadmoduꝫ interpꝛetat⁹ eſt: quaſi nunc pꝛimuꝫ naſce-
retur: nec quicq̄ꝫ vnq̄ꝫ legiſſet pꝛo voluptate delectatio-
nem poſuit: pꝛo doloꝛe aūt triſtitiā. Pꝛimuꝫ quero que
cā fuerit ab vſu loquendi Cice. Senece Boetij Lactā.
Hierony. ꝛ alioꝝ noſtroꝝ recedēdi: rn̄debit credo ſi ve-
ra fateri volet nunq̄ꝫ ſe iſtos legiſſe: delectatiōis autē ꝛ
triſtitie e vulgo ſumpſiſſe. At enim hos pꝛeſtātis viros
legiſſe opoꝛtuit. Nam vulgus quideꝫ haudquaq̄ꝫ pꝛo-
batus eſt loqnēdi magiſter. Sed quero nō iam ab eo: ſꝫ
ab his quos illuꝫ defenſuros eē reoꝛ: que nam cā fuerit
vetus ac pꝛobatū verbū relinquēdi: querēdi nouū: vtrū
diceret delectationē idem eſſe qꝺ voluptatē: an volupta
tem nō illud deſignare qꝺ i donin: greci dicunt. Pꝛimū
vt ideꝫ valeat delectatio ꝛ voluptas: nō fuit tamē cauſa
a cōſuetudine veterum pꝛeſertim excellentiſſimoꝝ ab-
eundi. Deinde totum hoc erroneuꝫ eſt: nec eſt ideꝫ vo
luptas ꝛ delectatio ſi modo cōtraria ex cōtrarijs noſcun
tur. Triſtitia eniꝫ qꝺ ille cōtrariū delectationi eſſe voluit
nō doloꝛeꝫ: ſed grauitatē ꝛ ſeueritatē ſignificat que ſunt
fere cōtraria hylaritati. Itaqꝫ triſtitiaꝫ vultus dicimus:
ꝛ iudicem triſteꝫ. i. ſeuerū ꝛ grauem. Et in Lelio hylari-
tas fuiſſe perhibet: in Scipione aūt vita triſtioꝛ: ambi-
tio maioꝛ. Cum ergo triſtitia non ſit doloꝛ/ nec delecta-
tio: certe erit voluptas. Inſuper delectatio vt mihi gdꝫ

videt extrinſecū quoddā eſt: voluptas aūt intrinſecuꝫ. Delectāt enī magnificiā apparatꝰ: delectāt ſoni ⁊ cātus; delectat hyſtrio dū fabulas agit. Hec oīa ab extra ꝓueniūt: vt igiť ictus ſagitte nō eſt ipſe qdē doloꝛ: ſꝫ doloꝛē mouet: ſic delectatio iſtaꝝ reruꝫ ab extra ꝓficiſcēs nō eſt ipſa voluptas: ſed efficit voluptatē. Eſſe aūt voluptatē latine qđ greci idonin vocāt: ⁊ ſic interpꝛetari opoꝛtere nullus vel mediocriter doctus ignoꝛat. quo magis admirari cogoꝛ in hoc tantā ruditatē/ne dicam ignoꝛantiā fuiſſe. Tullius in lib. de finibus bonoꝝ ⁊ maloꝝ ita ſcribit qđ greci idonin vocāt: nos appellamus voluptatē. Et ſepe querimus verbū latinum par greco: ⁊ qđ ideꝫ valeat: hic nihil fuit qđ quereremus. Nullū enim inueniri pōt qđ magis idem declaret latine qđ grece quam declarat voluptas. Hec Tullius: cuius ni falloꝛ verba oſtendunt ⁊ voluptateꝫ dici opoꝛtere: delectationē non opoꝛtere. An igiť hunc ducem in ſcopulis ſequar: queꝫ in plano offendenteꝫ turpiter ⁊ labentē inſpicio; vt nec honeſtum dicere ſciat: nec voluptatem ⁊ doloꝛē intelligat. Inſuper cum aliud ſit eligere: aliud expetere: qm̄ in eligendo cōſultationeꝫ ⁊ deliberationē pꝛemittimus non in expetēdo: ⁊ expetimus ſemper bonū: eligimus nonnūq̄ꝫ minus malum: idq̄ꝫ Ariſt. accurate diffiniat ⁊ in loquendo plurimū emicat. Noſtriq̄ꝫ etiaꝫ nō minoꝛi cura hanc diſtinctionē ⁊ cautelam ſequunť: ⁊ iſte verba in quibus ad claritatē ⁊ vim doctrine plurimum refert ita cōfundit vt pꝛo verbo expetere vbicūq̄ꝫ in greco expoſitū eſt eligere dicat: expetere aūt nunq̄ꝫ dicat; quo facto tota pene doctrina cōfunditur. Quid dicam de extremis ⁊ mediis: in quibus Ariſto. virtutes collocauit ⁊ vitia: ⁊ ſingula ſcrutari niſus eſt q̄ꝫ hic inermis ⁊ rudis: pauca de noſtris: ⁊ hec ipſa inepta reliqua vt ſunt in greco dimittit: vt qui illa legunt nihilo plus adipiſcantur q̄ꝫ ſi nihil legiſſent. Pꝛeterea cū virtuti oppoſitum noſtri vitium appellant quod Cice. placet

dictum eſſe ex eo: quia vituperabile ſit: iſte neſcio qua ratione maliciã nuncupat: qd eſt tum ineptum: tum inſolens: tū vnius certe improbitatis nomen nõ vniuerſe vitioſitatis. Ego igitur infinitis pene hmõi erroribus permotis cum hec indigna Ariſt. indigna quoq nobis ac lingua noſtra arbitrarer cum ſuauitatẽ horum librorum que greco ſermone maxima eſt in aſperitatem cõuerſam: nomina intorta: res obſcuratas: doctrinam labefactatam viderem: laborem ſuſcepi noue traductionis: in qua (vt cetera omittam) id aſſecutum me puto: vt hos libros nunc primum latinos fecerim, cum antea non eſſent.

ARISTOTELIS STAGYRITÆ Peripatheticoꝝ principis, Ethicorū Liber Primus: ad Nicomachū eius filiū: Leonardo are/tino interpretē: feli/citer incipit.

Omnis ars/omniſq; doctrina: ſilr aūt ⁊ actus electio bonū quoddaʒ appetere vr: quapp bene oſtende/runt ſummū bonū qđ oīa appetūt. Uidet aūt inter fines dr̄ia quedā. alij nāq; ſunt operationes: alij ꝑter eas opera aliqua. Quoꝝ vō fines ſunt aliqui ꝑter actiões in his po/tioꝛa ſunt opera/ q̄ʒ operationes. Sūmū bo/nū ē qđ oīa appetūt. Finiū dr̄ia.

Sed cū multi ſint actus ⁊ artes ⁊ ſcīe: fit ēt vt multi ſint fines. Nā medicine quidē ſanitas: nauicularie vō nauigiū: rei militaris āt victoꝛia: economice vō diuitie. Quecūq; aūt ſunt hmōi ſub vna aliq̄ vtute: queadmodū ars frenoꝝ faciēdoꝝ: ⁊ alie oēs q̄ ad ſtructurā equoꝝ perti/nēt/ ſub equeſtri cōſiſtūt. Ipſa vō equeſtris ⁊ oīs bellica actio ſub re militari: eodēq; mō alij ſub alijs. In cūctis aūt fines eaꝝ q̄ magis ꝑncipes ſunt oībus inferioꝛibꝰ ſunt anteponēdi. Naʒ illoꝝ grā iſtos ꝓſequimur. Nihil aūt refert vtrū opationes ipſe fines ſint actuū vel pꝛeter ipſas aliđ quiddā: queadmodū in his q̄ appellant ſcīe. Si igit agibiliū finis quiſpiā eſt: quē pp ſeipm velimꝰ: alia vero pp illū: nec oīa pp aliud optamus: nā ſic in in/finitū eſt etiā ꝓgreſſus: vanaq; ⁊ ſtulta reſultaret cupiditas: manifeſtū eſt id eſſe ſummū bonuʒ ⁊ optimū. Atq; huius nimirū cognitio ad vitā noſtrā multū cōferret: ac velut ſagitarij ſignū hn̄tes facilꝰ qđ opꝫ aſſeq̄remur.

¶ Incipit cõmentũ Auer. ſup Libros Ethicoꝝ Ariſt.

1 ¶ Capl'm primũ de eo qđ eſt aliqs finis perfectiſſimus operabiliũ bonoꝝ in quẽ cetera reducunť: quẽ opꝫ maxime intẽdere ⁊ querere. quĩ etiã eſt optime diſciplinarum ⁊ ꝓprium bonũ hominis: quem melius eſt dirigere in pluribus ꔮ in vno.

Dixit Ariſto. qm̃ oĩs ars ⁊ oĩs ſciẽtia ⁊ oĩs actio ⁊ oĩs electio rei eſt alicui⁹: ꝑr vnãquãqꝫ quarũ bonũ aliqđ intẽdi/ ⁊ deſiderari videť: ⁊ eſt finis intẽtus ꝑ artẽ: aut ſcientiã: aut actionẽ: aut electionem. Et cũ ſint fines iſtarũ cunctarũ hec ꝙ oĩa appetunt: ⁊ ſint fines eaꝝ oĩuꝫ: ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ oĩa appetunt bonũ. ¶ Et ꝓpterea bene dixit qui deſcripſit bonum per hoc ꝙ ipſuꝫ eſt qđ oĩa appetũt: ⁊ diuerſitas quidẽ inter fines intẽtos ꝑ artes eſſe vr̃: nõ ꝑꝑ diuerſitatẽ artiũ tm̃: ſꝫ ⁊ ex eo qđ fines in quibuſdã artiũ ſunt actiões ipſemet: vt in arte ſaltãdi ⁊ percutiẽdi cytharã: ⁊ in quibuſdã eaꝝ fines ſunt acta ⁊ nõ actiones: vt ſanitas in arte medicine. In artibus aũt in quib⁹ fines ſunt acta nõ actiões acta meliora ſunt actionib⁹: cũ actiões q̃ ſunt in ipſis fiūt gr̃a actoꝝ.

Bñ dixit q deſcripſit bonũ ꝙ eſt id qđ oĩa appetunt.

In artib⁹ i quibus fines ſunt acta ⁊ nõ actiões acta ſũt meliora actionibus.

a Eadẽ diſtinctio hr̃. 2. ph. cõ. 3.

¶ D. Cũ itaqꝫ ſint artes ⁊ ſciẽ plures: ⁊ erũt fines plures: vt artis medicine finis eſt ſanitas: ⁊ artis operãdi naues nauigiũ: ⁊ artis gubernãdi bella victoria: ⁊ artis gubernãdi domũ finis eſt opulẽtia. ¶ Dixit. Artiuꝫ aũt quedã ſunt ſubalternate aliis vt ars frenoꝝ: ⁊ relique artes/ quibus vtitur equeſtris ſunt ſub arte bellica: ⁊ ſilr̃ oĩs actio bellica eſt ſub arte gubernãdi bella: ⁊ ſilr̃ in aliis generibus rerũ in quibus ſpeculanť artes ſicut inueniunť in eis artes plures ſub arte vna ꝑncipali in illo genere: ⁊ ĩ oĩbus iſtis finis artis ꝑncipalis dignior eſt ⁊ melior fine artis que ſub ipſa eſt: fines enim artis q̃ ſub ꝑncipali eſt nõ querunť niſi gr̃a finis artis ꝑncipalis: ⁊ nõ eſt dr̃ia in his in hoc vt fines eaꝝ ſint actiões aut acta. ¶ D. Neceſ eſt aũt vt ſint in iſtis reb⁹ que aguntur res q̃s volumus ꝑꝑ ſeipſas: ⁊ eſt res q̃s volumus ꝑꝑ aliđ: ⁊ vt nõ ſit oĩs actio ex actionib⁹ humanis volita ꝑꝑ rẽ aliã: ſi enĩ ſic eẽt ꝓcederet in infinitũ: nec eẽt finis cõprehẽſus: ⁊ eſſet deſideriũ inane. Cũ itaqꝫ ſint hic artes actiones quarũ q̃runť ꝑꝑ aliđ: ⁊ artes actiões quarũ querunť ꝑꝑ ſe: manifeſtũ eſt ꝙ finis ei⁹ que queriť ꝑꝑ ſe eſt bonum perfectũ ⁊ optimũ rerũ cuꝫ ſint reliqua bona queſita gr̃a huius boni: ⁊ hoc ſiue ſit iſtud bonũ vnũ aut multa: aut ſit artis vnius aut artiũ pluriũ. ¶ D. Et cognitio hui⁹ boni eſt vltima in vita humana: ⁊ eſt grãde adiutoriũ in venuſtate eius. intelligo per vitã ciuilitates. Cognito nãqꝫ fine determinanť actiones que ducũt ad ipſum: ⁊ que remouẽt ab ipſo: ⁊ dirigiť intẽtio verſus ipſuꝫ. Quẽadmodũ accidit baliſtariis qui deſixo eis ſigno dirigũt ſagittas ſuas ꝯtra ipſuꝫ: ⁊ ſic certius attingũt ipſuꝫ. Et taliter ſe hñt hoĩes in adipiſcẽdo id qđ opꝫ cognito ipſo videlicet dirigunt actiones ſuas per quas applicanť ad ipſum. ¶ Conandũ eſt igiť nobis hic ad cõp̄hendendũ finẽ iſtũ ſm viã deſcriptionis ⁊ exẽpli. ſ. ſermoni vniuerſali: ⁊ ad declarandũ quid eſt: ⁊ cuius ſcientiarũ ⁊ artiũ eſt. ¶ Videť aũt eſſe potiſſime artiuꝫ: ⁊ maxime principãtis: ⁊ hmõi quidẽ eſt ars gubernãdi ciuitates. Eteniꝫ hec ars ꝑncipať oĩbus artibus cuꝫ determinet quas artes ⁊ ſciẽtias

Ars gubernãdi ciuitates ꝑncipať oĩb⁹ artib⁹.

opꝫ eſſe in ciuitatibus:ꝛ quas artes ꝛ ſciētias opꝫ exercere vnūquēqꝫ
voluꝫ:ꝛ quas artes ꝛ ſcīas opꝫ exercere quoſdā voluꝫ:ꝛ vſqꝫ ad quē
finē opꝫ diſcipulos peruenire in diſcēdo artes. Cū igiṫ hec ars talr ſe
habeat:ad reliquas artiū eſt principalioꝛ earum. ¶ Et patet hoc etiā
ex eo ꝙ honoꝛatioꝛes artiū ꝛ nobilioꝛes earuꝫ ſupponunṫ huic arti:
vtpote regitiua belli ꝛ regitiua domus ꝛ rhetoꝛica.ſ.ipſa oꝛdinat has
artes ꝛ inetitur eas. Si ergo fuerit hec ars.ſ.regitiua ciuitatū vtens
reliquis artibus ꝛ mēſurans eas ꝛ ponēs qd opꝫ operari:ꝛ a quo opꝫ
abſtinere de oī re:necīuꝫ eſt vt ſit finis eius amplectēs reliquos fines
artiū. Cūqꝫ ſit bonū qđ intēdit hec ars illud bonū qđ cōtinet omnia
bona eſt necīuꝫ ꝙ ſit finis eius bonū illud qđ appꝛopꝛiaṫ homini in eo
ꝙ homo:ꝛ ſi enim bonū qđ appꝛopꝛiaṫ homini vni ſit bonū illud in
ſpecie qđ appꝛopꝛiatur vniuerſitati ciuiū maius ꝛ perfectius. Iſtud
quidem eſt poſito ꝙ bonum perfectuꝫ poſſibile eſt haberi a ſolitarioꝛ
ſicut poſſibile eſt haberi a ciue. Si autem hoc non appꝛopꝛiatur:tunc
manifeſtius eſt ꝙ hoc bonum neceſſarium eſt inquiri.ſ.bonum quod
appꝛopꝛiatur ciuitati. ¶ B. Et ſi fuerit ſuſceptio huius boni: ꝛ cōſer/
uatio ipſius ne tollatur.amabilis quideꝫ vni.ſ.vt inueniatur ei ꝛ cō/
ſeruetur erit inuentio eius ciuibus : ꝛ conſeruatio ſua ipſis melioꝛ ꝛ
honoꝛatioꝛ:ꝛ hoc eſt qđ intendimus per hunc libꝛuꝫ.ſ. inuētio huius
boni:ꝛ cōſeruatio ipſius ciuitatis.

¶ Q: ſi ita ad nitēdū eſt idipſuꝫ quaſi per figurā com/
pꝛehendere quid ſit:ꝛ cuius ſciētiaruꝫ vel facultatū: vē
pfecto eius eē que maxime dn̄eṫ atqꝫ p̄ſideat. Talis v̄o
ciuilis apparet. Hec eniꝫ ꝛ quas diſciplinas in ciuitati/
bus eſſe:ꝛ q̄les quēqꝫ addiſcere:ꝛ q̄uſqꝫ opꝫ ipſa diſpo
nit. Videmus ꝛ honoꝛatiſſimas facultates huic ſubeſſe:
vt rem militarem economicā:rhetoꝛicā:cūqꝫ ſciētūs re/
liquis quarū eſt in agēdo opus vtaṫ: ac preterea leges
ferat:ꝛ quid agere quiſqꝫ ꝛ a quo abſtinere debeat:ipſa
cōſtituat eius pfecto finis aliaruꝫ fines cōtinebit. Itaqꝫ
illud erit vtiqꝫ ſummū bonū humanū:ꝛ ſi ens idem eſt
vni ꝛ ciuitati: maius tn̄ ac perfectius ciuitatis videtur:
ꝛ in capiēdo:ꝛ in cōſeruando.amabile quidē ꝛ vni ſoli.
pulchꝛius tn̄ ac diuinius genti ciuitatibuſqꝫ. Intentio
igitur circa iſta verſaṫ:ciuilis quedā cōſideratio exiſtēs
in qua dici ad ſufficientiā putandū erit: ſi ſ̄m ſubiectaꝫ
materiā declareṫ. Nam certitudo quidē nō eodē modo
eſt in oibus perquirēda. Quēadmodū nec in artificuꝫ
operib⁹. Honeſta v̄o ꝛ iuſta de quibus ciuilis cōſiderat
tantaꝫ varietatē ꝛ diſcrepantiā habent:vt lege dūtaxat/

Certitudo i oib⁹ nō ē eo dē mō per/quirēda.

non aũt natura conſtare videant. Talem quādaꝫ ꝛ ipſa bona habent varietateꝫ: ꝓpterea ꝙ ſepe ab illis accidũt detrimēta. Jam eniꝫ quidā ob diuitias periere: alij ob foꝛtitudinē. Satis ğ fuerit de his: ꝛ ex his loquentes groſſo mō ac veluti per figurā veritatē oſtēdere: ꝛ ſꝫ ea que pluriũ fieri ſolēt de hmōi rebus trāſigere: eo deniqꝫ modo ſingula que de his dicent recipiēda ſunt: naꝫ eius qui erudit eſt eatenus in vnoquoqꝫ genere certitudineꝫ exigere: quatenus eius natura rei recipit. Simile quippe videtur a mathematico perſuaſionem recipere: ꝛ ab oꝛatoꝛe demonſtrationem requirere.

2 ¶ Secundum caplm in quo oſtendit ex qualib᷒: ꝛ qualia opoꝛtet in hac methodo concludere. ſ. ex cōtingentib᷒ vatiis: ꝛ cōtingētia nata ſm ꝙ exigit huic methodo ſubiecta materia. Dixit.

Opoꝛtet aũt vt ſufficiant qđ dicetur in hoc quādo fuerint ſermones inducti ſm ꝙ poſſe eſt in materia ſubiecta vult vt ſint ꝓpōnes inductaruꝫ ſicut in pluribus nō autē neceſſarie. ¶ D. Non eniꝫ inquirenda eſt certitudo in omnib᷒ artibus eodē modo ſ imo opꝫ vt requirat in omni arte ſm mām in qua ſpeculatur talis ars. Quēadmoduꝫ neqꝫ opꝫ vt inquirat certitudo in oībus que aguntur vno modo. ¶ D. Res auteꝫ pulchꝛe ꝛ pertinētes iuſtitie: ꝛ ſunt ille in quibus ſpeculat hec ars. ſ. regitiua ciuitatū tantā habēt diuerſitatē incidētē eis ꝛ erroꝛē/ eoꝙ mā ſua ſit polis qđ plures opinati ſunt ꝙ bona ꝛ iuſta ſunt nobis tm̄ per legē. i. per poſitionē: ꝛ ꝙ non eſt hic aliqđ bonum ꝛ iuſtum per naturaꝫ. Etiam accidit ſimile huic erroꝛi in bonis que in ſe bona ſunt eo ꝙ iam accidit pluribus hominū ex ipſis nocumentū: vt quibuſdam iam cōtingit periculum ex parte diuitiarum: ꝛ taliis ex parte foꝛtitudinis. ¶ D. Et ꝓpter hoc intentionis quidē ꝛ voluntatis noſtre eſt vt puemiamus ad veritatē iſtarum rerum per viam groſſam ꝛ exēplarem. ſ. per diffōnes ꝛ deſcriptiones que adaptant rebus exiſtentibus in illa ſpecie vt in pluribus: ſed nō omnibus. ſicut eſt diſpoſitio in diffinitionibus materie neceſſarie. Et per demonſtrationes quidem in quib᷒ ſint concluſiones ſic in pluribus.

Quiſqꝫ bñ iudicat que cognoſcit.

¶ Quiſqꝫ bene iudicat que cognoſcit: eoꝛũqꝫ bonus eſt iudex. Singula igitur is qui in ſingulis: ſimpliciter autem is qui in cūctis eruditus eſt. Ex quo fit vt iuuenis quidem nequaqꝫ idoneus auditoꝛ ſit ciuilis diſcipline. Rudis eniꝫ earum rerum que in vita verſantur: ſermo auteꝫ ex illis: ꝛ de illis eſt. ſequax vero adhuc affectibus exiſtens inaniter ꝛ inutiliter audiet cuꝫ finis non cogni/

tio ſit:ſed actio. Nihil autē differt etate quis iuuenis ſit: Nihil refert
an moribus. Non enī in tempoꝛe defectus:ſed inviuē- etate qs iu
do ⁊ in perſequendo ſingula ſm animi perturbationeꝫ. uenis ſit an
Nam talibus quidem inutilis erit iſta cognitio: queād- moribus.
moduꝫ his qui incōtinentes ſunt. Qui vero cupiditates
ſuas rationi ſubijciūt his iſta ſcire multuꝫ admodū ꝓde-
rit. At de auditoꝛe quideꝫ: ⁊ queādmodū recipiēduꝫ ſit: ⁊
quid ꝓponamus: hec pꝛefatos eſſe ſufficiat.

¶ Tertium capitulum in quo oſtendit qualeꝫ opoꝛtet eſſe huius me- 3
thodi auditoꝛem. ſ. eruditum ⁊ expertuꝫ circa moralia: ⁊ ideo nec iu-
uenem ſm etateꝫ: nec ſm moꝛem iuuenilem.

ETenim prudētis. Intendo inſtructuꝫ in arte lo-
gices vltimate inquiſitionē certitudinis
in ſermone in vnoquoqꝫ genere in quo ſit ſpeculatio
ſm ꝙ ſuſtinet nā illius generis. Equale enī peccatū
eſt ſi receperis ſufficientiam perſuaſiuā a dn̄o doctrina-
liū: aut exegeris demōſtratoēꝫ a rhetoꝛe. ¶ D. Et vnuſ
quiſqꝫ hominū recte dirigit iudicium circa rem in qua
ſciens fuerit. Et iudex diſcretus in re quadā eſt qui dirigit iudiciuꝫ in
re illa eadem: ⁊ eſt prudes in illo genere: eidem cognitoꝛ logices parti-
cularis que appropꝛiatur illi generi: bonus aūt iudicatoꝛ abſolute eſt
qui recte iudicat de omni re de recto. vꝫ. ⁊ non recto: ⁊ iſte eſt prudens
abſolute: dico eum qui prudens eſt in arte logices cōmunis. ¶ D. Et
ꝓpter hoc doctrina ciuilis non pertinet auditoꝛi puero: nam puer in-
expertus eſt actionuꝫ que debent eſſe in vita. ſ. nō diſcernit rectū a nō
recto. ſermo aūt hic nō eſt niſi de his actionibus: ⁊ in his. ¶ Dixit. Et
qm̄ ecce puer ꝓſecutoꝛ eſt eoꝛuꝫ ad que ducit euꝫ aīa ſua ex deſiderijs: ⁊
erit auditio eius ſermonis noſtri fruſtra ⁊ inutiliter: qm̄ finis noſter in
eo de quo loquimur hic nō eſt ſcire: ſꝫ agere. ¶ D. Et nō differt vt ſit
qui eſt in hac diſpōne puer etate: aut puer moꝛibus: defectus enī ſe-
quēs virū deſiderijs nō eſt ex breuitate tp̄is: nā ſi eſſet ſic nō inuenire-
tur ſenex ꝓſecutoꝛ deſiderij: ⁊ ꝓpter hoc non ꝓficiūt iuuenes per hanc
cognitionē: ſicut nec ꝓficiūt per eam cōpleti qui non retinent ſe a dele-
ctationibus. ¶ D. Illis aūt qui deſiderāt ⁊ agūt ſꝫ ꝙ dictat intellect⁹: ⁊
ſ rō perutilis eſt ſcientia que h̄ tractatur. ¶ D. Hoc igit eſt ad qđ nos
opoꝛtuit peruenire in ꝓhemio nr̄i ſermonis. ſ. qualis debeat eſſe diſci-
pulus huius artis ī moꝛib⁹ ſuis. Et qđ eſt ꝓpoſitū noſtrū in hoc ſermō-
ne: ⁊ eſt gubernatio ciuitatū: ⁊ cuius gn̄is ſunt rōcinatiōes qbus vti-
mur in ſp̄e. ſ. opꝫ eſſe oꝛdinē earū in credulitate: aut foꝛmatiōe.

¶ Qm̄ vero vt pꝛediximꝰ oīs cognitio atqꝫ electio bo-
num quoddaꝫ affectat: videamus quid eſt id qđ ciuileꝫ
dicimus affectare: ⁊ qđ oīuꝫ agibiliū ſupremū eſt bonuꝫ.
Noīe qdeꝫ oēs fere ꝯſentiūt: felicitatē enī vulgus ſimul
⁊ eruditi qꝫ appellant: ſed ⁊ bene viuere ⁊ bene agere pro-

eodem accipiũt: ac felicẽ eſſe. Quid vero ipſa felicitas ſit de eo ſane inter ſe diſcrepant: nec idẽ vulgus ſapienteſq; tradiderũt. Nam alij quidã ex his que clara ⁊ manifeſta ſunt vt voluptatẽ: aut diuitias: aut honorez. Alij item aliud nõnunq̃ etiã vnus ⁊ idem diuerſa. Egrotãs enim ſanitatẽ: Pauper diuitias: Ignorantie ſue conſcij eos qui magnũ aliquid: ⁊ ſupra ſe dicunt admirantur. Quidã vero ⁊ preter hec bona aliud quiddã ipſuz p ſe eſſe putant: ꝙ cauſa ſit omnibus his cui bona exiſtant. ℭ Cunctas igitur opiniones ſcrutari ſuperuacaneũ forſan eſſet. Sufficiet autẽ ſi illas que apparentes ſunt: aut rationem aliquam habere videantur.

4 ℭ Quartũ capitulũ de eo qd ſumẽdũ eſt quid eſt finis operabiliũ bonoruz: ⁊ eorũ omniũ ſummũ bonũ. ⁊ ꝙ ipſe eſt felicitas cũ enumeratione quarundaz opinionuz de felicitate que ipſa ſit. B.

Hunc aũt reuertamur ad id a quo incepimus a principio ⁊ dicamus: cuz per oẽm cognitionẽ ⁊ oẽm electionẽ non deſidereẽ niſi bonũ aliqd qd eſt bonum ꝙ ars gubernãdi ciuitates hz ⁊ intẽdit: ⁊ eſt illud qd appetimus p ipſam. ſ. bonũ excellentius ⁊ altius oĩum bonorum. Dicimus igiẽ ꝙ pene ab oĩbus cõcordatũ eſt in eẽ eius: ⁊ in ipſius noĩatione. nam plures hoĩum ⁊ peritiores ipſorũ opinati ſunt ꝙ decor vite ⁊ decor cõuerſationis eſt vt 9uerſatio acquirere faciat felicitatẽ. ℭ Uerũtamen inuenim⁹ eos diſſentientes: ⁊ in diffõne huius felicitatis. i. diſſentiũt in hoc quid ſit. Quidam enim hominũ dixerunt: qm̃ felicitas eſt aliqd ex rebus apparẽtibus: de quibus manifeſtũ eſt ipſas eſſe bonũ. Quidã ergo dixerunt ipſam eſſe voluptatẽ: quidã aũt diuitias ⁊ opulentiã: quidã vero honorẽ: alij aũt aliud aliqd preter hec. Et vir cõſiderãdo in opinionib[us] hoĩum circa ipſam inuenies quãlibet ſectã ponentẽ eam in partẽ alterã ab ea in qua ponit ipſaz ſecta alia: ita ꝙ inuenimus vnum eundẽ variantẽ dictionẽ ſuam circa ipſam ſm varietatez ſtatus ſui. Infirmans autẽ dicit ſanitatẽ: depauperatus autẽ diuitias. ℭ B. Cum autem plures recognoſcunt ignorantiaz ſuam de quiditate ipſius cum hoc ꝙ conueniunt in confeſſione ſui eſſe eam admirantur dictum eius qui dixerit de ea dictionẽ ſuperexcellentem hoc qd ipſi intelligunt de ea. ℭ B. Et iam putauerunt quidam ꝙ hoc eſt bonũ aliquod exiſtens per ſe extra aĩam preter bona iſta multa: ⁊ qd bonuz hoc eſt cã bonis omnibus: vt ſint bona: vnde ꝙ iſti opinati fuerint ꝙ cognitio huius boni ꝙ extra ⁊ applicatio ad ipſum eſt beatitudo: vt dicentes ideas eſſe. ℭ Dixit. Fortaſſis autem inquiſitio de omnibus opinionibus dictis de beatitudine onerosa eſt ⁊ inanis: ſufficit enim de famoſioribus earum inquirere: aut de quibus putatur ꝙ in ipſis ſit argumentum perſuaſiuum.

¶Non vero nos lateat differre eos ſermones q a prin/cipijs ſunt: ⁊ eos qui ad pĩcipia. Recte eniȝ Plato du/bitauit queſiuitq; vtrũ a principijs via ſit: an ad princi/pia: queadmodũ in ſtadio ab his qui principia ponunt ad finẽ vel cõtra incipiendũ quid a notis eſt: ſȝ qui bi/fariã. Alia eniȝ nobis nota ſunt: alia ſimplr̃ nos fortaſſe ab his que nobis nota ſunt incipere debem⁹. Itaq; bñ inſtitutũ morib⁹ eſſe opȝ eũ qui de honeſtate ⁊ iuſtitia ⁊ oi ciuili rõne ſufficiẽter ſit auditur⁹. Naȝ pĩcipiũ eſt: qr ⁊ ſi hoc ſufficiẽter cõſtat: nihil opus erit pp qd. Sȝ qui ita inſtitut⁹ eſt: aut iam hȝ principia: aut certe facilr̃ cu/piet. ¶Cui vero neutrũ iſtoꝝ adſit is audiat Heſiodũ.

Recte Plato dubitauit vtrum a pĩcipijs via ſit an ad pĩncipia.

Heſiodi verſus.

Optimus ille quidem qui per ſeſe omnia noſcens.
Preceptor ſuus ipſe ſibi meliora peregit.
Ille bonus rurſum monitus qui recta ſequatur.
Qui nec ipſe videt: neq; credit recta monẽti.
Hic nulla i ptevtilis ẽ. Sȝ redeam⁹ vñ digreſſi ſum⁹ bonũ ⁊ felicitatẽ nõ abſq; rõe ⁊ mõ viuẽdi exiſtiare videt̃.

¶Quintũ caplm̃ de eo qd̃ opȝ icipere a poſteriorib⁹ natura: ⁊ nobis magis cognitis ad inueniendũ quid eſt felicitas: ⁊ ideo auditorẽ bñ duci cõſuetudinib⁹: vt facile habeat vel ſuſcipiat principia. Dixit. 5

Et non opȝ vt nos lateat quid intereſt inter de/mõſtrationes q̃ fiunt ex principijs rerum primarũ. ſ. ⁊ inter demõſtrationes que ducũt ad co/gnitionẽ cauſaꝝ vult ꝙ inter eas ẽ differẽtia magna ſm ꝙ declaratum eſt in lib. demõſtrationis. ¶D. Et ꝓpter hoc recte dubitauit Plato circa hãc intẽtionẽ: ⁊. d. vtrũ via que ducit ad pĩcipia eſt ſicut via q̃ a ductore exercitij i ſtadio tẽdit ad poſtremũ ſtadij: aut ecõuerſo. Uerũtñ vlr̃ opȝ vt incipiam⁹ in doctrina a reb⁹ manifeſtis. ¶Res aũt iſte du/plr̃ ſunt: q̃dã eaꝝ ſunt manifeſte ſȝ nos tm̃: ⁊ ſunt ille ex qb⁹ ꝓcedim⁹ ad principia abſolute: ⁊ q̃dã eaꝝ ſunt manifeſte ſimplr̃: ⁊ ſunt ille que manifeſte ſunt ſȝ nos: ⁊ ſm nãm: ⁊ ex his equidẽ ꝓcedim⁹ a priori ⁊ ad poſterius. In hoc aũt fortaſſis expediẽs eſt vt incipiam⁹ a rebus manifeſtis apud nos: vñ opȝ eũ q vult inſtrui in reb⁹ pulchris ⁊ iuſtis ⁊ vlr̃ in reb⁹ ptinentib⁹ ciuilitati inſtructione ſufficiente vt ſint mores eius ſm ꝙ opȝ. Qui eniȝ talis fuerit in morib⁹ iam hȝ ſciam haꝝ reꝝ: quare ſunt tñ ꝙ eſt principiũ ſcie rei: ſi aũt hic cõtent⁹ fuerit nõ ẽ in/digens in virtute ſua ſcie: q̃re res eſt: ⁊ eſt principiũ qd̃ ordinat poſt ſciam: qr res eſt. Qui ergo fuerit talis in morib⁹ hȝ pĩcipia ⁊ ſuſcipiet ea facile: dico principiũ q̃re: ⁊ ꝑncipiũ pp qd. Qui autem neutrã ado ptationum habuerit. i. nec eſſe nec cãm animaduertat ſermonẽ poete

Idem p̃lo phy. t. c. 2.

dictātis. Optimus eſt hoīuz q a ſemetipſo intelligit quid expedit: qui aūt ab altero hoc intelligit: eſt in via directionis: qui vero nec a ſe/ metipſo intelligit/ nec ab altero recipit: hic vir eſt inutilis.

Tres vite famoſe.

¶ Naz vulgus qdē atqȝ oneroſiſſimi voluptatē. Quap ꝑ ⁊ ipſi vitā adamāt voluptuoſaȝ. Tres.n.ſunt maxie ꝑci pue illa quā nūc dixim⁹. Itē ciuilis. Tertia cōtemplati ua. Uulgus igiť oīno ſeruilevideť vitā pecoꝝ diligēdo. Suſtētať aūt ob id quod pleriqȝ in poteſtatib⁹ cōſtitui iſtar Sardanapali vitā agūt. Elegātes aūt viri ⁊ rebus agēdis apti honorē. Hic fere.n.ciuilis vite finis eſt. Sȝ videť leuioꝛ q̄ȝ is quē q̄rim⁹ finē: magiſqȝ in honorātib⁹ q̄ȝ in eo q honorať ɔſiſtere. Nos aūt ꝓpriū qddā ⁊ qȝ le uiter auferri neq̄at ſummū bonū vacinatū. Inſup hono rē ſequi videnť vt ſe bonos eſſe cōfirmēt. Itaqȝ a ſapiē/ tib⁹ maxie querūt: ⁊ apud illos q eos cognoſcūt: ⁊ vir/ tutis cā laudari. Ptȝ igiť q̄ȝtū ad hos attinet virtutē eē potioꝛē: atqȝ eā fortaſſe qſpiā ciuilis vite finē magis pu tabit. Sed vř hec imꝑfectioꝛ. Naȝ ⁊ doꝛmire virtutē ha bētē ⁊ nō opari in vita recipe vř: ⁊ īſup maxia mala ad/ uerſitateſqȝ ſubire. Eū vero q ita viuat nemo beatū dicet niſi poſitionē cuſtodiēs: ⁊ de his qdē ſatis. Nā ⁊ in coꝛɔ nis ꝺ his abūde dictū. Tertia eſt ɔtēplatiua vita ꝺ qua in ſequētib⁹ cōſiderationē faciem⁹. Pecunijs vero intē/ dens violentus quidē eſt. Ipſeqȝ ꝑfecto diuie nequaq̄ȝ ſunt id qȝ querim⁹ bonū. Utiles enim ⁊ alterius gratia. Itaqȝ magis illa que ſupꝛadixim⁹ fines quis exiſtimet: qm̄ ꝓpter ſe expetunť: ſed apparet nec illa eſſe: q̄ȝuis multa verba in his conſumpta ſint.

6 ¶ Sextū caplm̄ de hoc ꝙ vnuſquiſqȝ eſtimat felicitatem ex ꝓpria vi/ ta: ⁊ ꝙ tres ſunt vite famoſe.ſ. voluptuoſa: ciuilis: ⁊ contemplatiua. Quarū primaȝ ⁊ eius ſectatoꝛes oīno deſpicit. Opināntes honorē eſſe finem ciuilis redarguit: oſtēdēs ꝙ nec virtus ipſius eſt/ nec diuitie: ⁊ tractatū de contēplatiua vſqȝ ad decimū librū ſuſpendens. Dixit.

Acipimus ergo ⁊ dicimus ꝙ homines in opi natione ſua de bono ⁊ felicita/ te: quoniā exiſtimāt in vita ſm ꝙ vident non deuiaue/ runt a rectitudine. hec enim eſt res in qua conueniunt: ⁊ verūtamen vulgares ⁊ groſſi putant ꝙ hoc bonum ſit voluptas: ⁊ ꝙ vita ciuilis faciens lucrari felicitatem eſt vita

eſt vita lucratiua voluptatis: ⁊ ſunt quidē̄ famoſi ꝓpterea ꝙ multi potentes ſup res regni ſimilanť Sardanapalo in imergēdo ſe voluptatibus. Illi aūt qui ducūt vitam bonā̄ ⁊ operatores ſunt actionū̄ nobiliū̄. ſ. qui ꝑeligunt honeſtū̄ eſtimāt bonum iſtud eſſe honorē̄: ⁊ ꝙ vita humana eſt ad lucrandū̄ hoc bonū̄ donec fere puteť ꝙ honor ſit finis gubernatoꝝ ciuitatū̄: dico principes. ℂ Cū̄qꝫ exqſite cōſiderate fuerint vite vr̄ ꝙ excellētiores earū̄ ⁊ ꝑpollentes ſint tres. vita voluptuoſa: ⁊ vita honoris: ⁊ vita cōtēplatiua. dico ſm̄ illos qui digniorē̄ iudicāt contēplationē ⁊ virtutē̄. ℂ Uulgares aūt videmus ꝓpinquos ſeruis ⁊ eligentes vitam pecudū̄ in dicto ſuo: ꝙ finis vite humane ſit voluptas. ℂ Dicit vero eorū̄ q dixerūt ꝙ finis ſit honor ꝓpter corruptio ex eo ꝙ de re honoris: manifeſtū̄ eſt ꝙ ipſe vilior ē q̄ſito bono p actū̄ viuēdi humanū̄. Ur̄. n. ꝙ honor poti⁹ eſt in honorāte ꝙ̄ in honorato: dico bonū̄ illud qđ eſt honor: bonū̄ aūt qđ ē felicitas nō ē niſi i actore ſuo: ⁊ pp̄ h̄ difficilis eſt ablatio ei⁹ ab ipſo. ℂ Ampli⁹ patēs eſt ꝙ multi illorū̄ q querūt honorē maxīe q̄runt ipſū̄ quaten⁹ per hoc affirmēt ſe eſſe bonos: ⁊ ideo querūt honorē̄ ab intelligētibus: ⁊ ab his qui noti ſunt a virtute. Manifeſtū̄ eſt ergo ſm̄ viam ipſorū̄: qm̄ virtus melior eſt honore: quare fortaſſe eſtimandū̄ eſt virtutem potius eſſe finem vite ciuilis ꝙ̄ aliud: attamē inſufficiēs videť eſſe ⁊ hoc. Si enī̄ ſic eſſet nullū̄ oporteret excuſare ſe a ſomno. Uidemus enī̄ ſe poſſe dormire hominē ⁊ habere virtutē. Et ſm̄ hanc etiā radicem poſſibile eſt ei vt ſit felix: ⁊ nihil operans tota vita ſua: aut laborans vel carens proſperitate in maiorib⁹ rerum ſuarū̄. Et manifeſtū̄ eſt ꝙ nō opinať aliquis de hmōi ipſū̄ eſſe beatū̄: neqꝫ dicit hoc de tali niſi velit per hoc cuſtodire poſitionē vel radicē quam poſuit ⁊ credulitatē quā defendit: dico ſm̄ modū̄ cōtradictiōis lingua ſua nō corde. ℂ D. Et iam dixim⁹ de iſtis rebus in dictis noſtris famoſis quātū̄ ſufficit. ℂ De vita autē tertia ⁊ eſt vita cōtemplatiuoꝝ perſcrutabimur in poſtremo. ℂ D. Lucrum aūt ⁊ diuitie: manifeſtū̄ eſt ꝙ non ſunt bonū̄ qđ queritur per regimen ciuile: vtilia quidē enī̄ ſunt ad aliud: ⁊ nō queruntť niſi ꝓpter aliud: felicitas autē nō queritur niſi ꝓpter ſe: quare predicta poti⁹ eſtimāda ſunt fines non eſſe: cū̄ non queratur ꝓpter ſe: ⁊ ideo locuti fuimus multū̄ de eis in alio loco: ⁊ oſtendimus fedum eſſe dictum dicentis eas eſſe fines: oportet ergo vt relinquamus illa.

Honor potius ē in honoráte ꝙ̄ in honorato.

ℂ His igiť omiſſis/ de vlī forſan videre ꝑſtabit: ⁊ quēadmodū̄ dicať ingrere: q̄̄ꝫq̄̄ꝫ hec q̄ſtio pardua ſit ob amicos q ideas introduxerūt. Sed ꝓ defenſione veritatis ēt propria impugnare oportere preſertim phos magis forſan exſtimandū̄ eſt. Nā̄ cū̄ ambo ſint amici piū̄ eſt veritatē̄ in honore preferre. Huius opinionis latores nō ponebant ideas: in qbus prius ⁊ poſteri⁹ dicebať. Itaqꝫ nec numerū̄ ideā̄ cōſtituebant. Bonum autē diciť ⁊ in eo qđ quid eſt: ⁊ in eo qđ quale: ⁊ in eo quod

Pro defenſiōe veritatis ēt ꝓpria impugnare opꝫ.

Qđ p ſe eſt atq; ſbã eſt prius eſt nã q̃ id qđ eſt ad aliqđ.

ad aliqđ. Qđ vero per ſe atq; ſubſtãtia prius eſt natura: q̃ id qđ ad aliquid eſt: natura id tanq̃ adiacens qddã: ⁊ accidens ſubſtãtie videtur eſſe. Quare in his quidē nequaq̃ cõis foret quedã idea. Preterea cũ bonum tot modis dicaᷣ quot modis diciᷣ ens: nam ⁊ in eo qđ quid. Ut deus ⁊ mẽs: ⁊ in quali virtutes ⁊ in quãto mẽſuratũ: ⁊ ad aliqđ vtile: ⁊ in tpe occaſio: ⁊ in loco dieta: ⁊ alia hmõi manifeſtũ eſt nõ cõe eſſe vľe ⁊ vnũ. Nõ.n. in oĩbus: ſed in vno dũtaxat p̃dicamẽto diceretᷣ Plato cũ eorũ que ſm vnã ſunt ideã vna ſit ſciẽtia certe ⁊ bonorũ oĩũ vna ſciẽtia foret: nunc aũt ſunt plures etiã eorũ que ſub vno predicamẽto ſunt. Ceu tpis quidē in bello res militaris: in morbo medicina: in laboribus gymnaſtica. Ambigat vero quiſpiã quid dicere velint ipſũ qđq; ſiquidē in ipſo hoĩe ⁊ in hoĩe vna atq; eadē rõ hoĩs eſt. Qua enĩ hõ nihil different: ꝙ ſi ita nec qua bonũ: ſiquidē nec magis albũ id qđ diuturnũ q̃ id qđ vnius diei. Probabilius autẽ videnᷣ dicere pythagorici ĩ ordine bonoꝝ vnũ reponũt: quos ⁊ Speuſippꝰ ſequi videtur. Verũ de his diceᷣ alio loco. Ex illis vero que ſupradiximus dubitatio quedã ſuborta apparet qm̃ de vniuerſo bono ſermo habebaᷣ: ⁊ que nos ꝑpter ſeipſa appetimus atq; optamus ſm vnã ſpẽm dicunᷣ. Que vero hec efficiunt aut cuſtodiunt nõ ꝯtraria prohibent ꝑpter illa dicunᷣ ⁊ alio modo. Cõſtat igiᷣ biſariam dici bona: alia ꝑpter ſeipſa: alia ꝑpter illa. Que ergo ꝑpter ſe bona ſunt ab vtilibus ſeparantes cõſideremus ſi ſm vnam dicantur ideam. Sed que ponenda ſunt ꝑpter ſe bona. An ꝙ ſola licet quis perſequitur veluti ſapere videre: ⁊ voluptates quedã ⁊ honores. Nã hec ⁊ ꝑpter ſe bona aliud ſequamur: tamẽ ⁊ ꝑpter ſeipſa in bonis quis reponat an nihil aliud quicq̃ preterq̃ ideam. Itaq; ſuperflua ſpecies erit. Sin autẽ ⁊ hec ſunt pp ſe bona: eandē in cũctis rõnē boni extare oportebit: queadmodũ albedinis in niue ⁊ ceruſa. Honoris

Bona alia pp ſe: alia ꝑpter alia.

autē ⁊ prudentie ⁊ voluptatis alie atq; diuerſe ſunt ra/
tiões qua bona ſunt: nō eſt ergo bonū cōmune aliquid
ſm vnam ideā: queadmoduz ergo dicūtur: neq; eniz
ſimilia videntur his que fortuito equiuoca ſunt. Sed. vz.
ex eo: q: ab vno ſunt: aut q: ad vnuz cuncta contermi/
nant: vel ſm potius analogiā. Ut eniz in corpore viſus
in anima mēs ⁊ aliud certe in alio. Sed hec fortaſſe re
linquēda nunc ſunt. Nam trite diſcutere alteri⁹ eſſet phi
loſophie magis. ſimilr autē de idea. Si eiz vnū quid/
dam eſt qd̄ cōmuniter de omnib⁹ dicatur bonuz: aut ſe/
parabile aliquid per ſe clarū eſt id nō eſſe tale qd̄ ab ho
mine agi: vel poſſideri queat. Nunc aūt tale aliqd que/
ritur. ¶ At forte alicui videri pōt melius eſſe idipſum
cognoſcere gratia illoꝝ bonoꝝ que agi poſſideriq; poſ/
ſunt. Nam ſi hoc tanq̄ exemplar habuerim⁹ magis in/
telligem⁹ que nobis ſunt bona: intelligētes vero adipi/
ſcemur. ¶ Hec verba ſuaſionē continēt quādaz: ſed ſciē
tijs diſſonare vidētur. Nam ille quidē omnes bonum
affectātes: ⁊ qd̄ deeſt perquirētes cognitionē hui⁹ pre/
termittūt. Atqui tantū ac tale auxiliū a cunctis artifici/
bus ignorari: nec perquiri abſurduz eſſet. nec vero ap/
paret quid cōferat textori: aut fabro ad artem ſuaz ſi ſci/
uerit quid ipſuz ſit bonuz: aut qd medicus vel de re mi
litari peritior fuerit ſi ideaz ipſam contēplatus ſit. Neq;
eniz iſto modo ſanitatē cōſiderare videtur medicus: ſed
hominis ſanitatē: imo forte huius: naz ſingulis medetur:
ac de his quidem ſatis.

¶ Septimuz capitulum de vniuerſali bono ⁊ idea ſi eſt aliquid tale:
⁊ ſi ad illud reducēduz particulariora bona: vt ad perfectiſſimuz 7.
qd̄ non eſſe quoquo mō oſtendit prius: deinde qm̄ ſi eſt nō vt ope/
rabile: neq; practicis actibus illius cognitio cōfert ad pfectionem:
lz aliqualiter cōferre videatur. Dixit.

De bono autez vniuerſali qd̄ opinātur quidam
beatitudinē eſſe meli⁹ viſum eſt nobis
vt hoc ſcrutemur ⁊ cōſiderem⁹ qualiter ſe hz: quāuis
inquiſitio de ipſo grauis ſit nobis: ꝓpter hoc q̄ qdaz
amicorū noſtroruz dixerūt ideas eſſe. Uerūtamē vi/
ſum eſt nobis melius eſſe vt obſeruem⁹ veritatem: ⁊
expendam⁹ ꝓprietatē ſermonū nr̄oꝝ in ei⁹ defenſione

qn̄ fuerit neciuz hoc nobis ē† ſi nō ꝓſitemur phiaz: quāto magis ip/
ſam ꝓfitētes ⁊ dignissimā iudicātes ⁊ anteponētes. Etei3 qn̄ fuerint
nobis duo amici diſſidētes quoꝝ alter veritas veritati ꝯſentiēdum ē.
Ponentes ideas nō poſuerūt eas i reb⁹ in qb⁹ eſt pri⁹ ⁊ poſterius.
℄ D. Qui aūt hanc tenuerūt opinionē. ſ. pōne3 ideaꝝ nō poſuerūt
eas exiſtere in rebus in qbus eſt prius ⁊ poſterius ineſſe: ſed in rebus
vnius ordinis ineſſe: ⁊ ideo nō poſuerūt ideas. verūtn̄ ex dictis eoꝝ
ſequit̄ vt ſint idee in hmōi rebus: ſ. coordinatis: cu3 bonu3 vle dicat̄
de ſbā ⁊ de quali/ ⁊ de relatōe: ſitqꝫ ſbā relatiōe prio2 naturalr: plurā
nāqꝫ ſunt relatiōis que vident̄ nō hr̄e eſſe niſi in aīa: ⁊ de multis eoꝝ
manifeſtum eſt ꝙ ſunt res acc̄ntes alteri: qḋ ita ſit neqꝫ horum erunt
idee cōes extra aīa3. ℄ Amplius bonū his modis dicit̄ qbus ⁊ ens:
bonu3 eni3 dr̄ de ſbā quēadmodū de deo ⁊ intellectu ꝙ eſt bonus: ⁊
dr̄ de quali vt de virtute: ⁊ de quāto vt de equali: ⁊ dr̄ de relatione vt
de cōferēte: ⁊ dr̄ de tpe vt de hora cōuenīēte: ⁊ dr̄ de loco vt de habi/
tatione. Eodē mō de reliqs rebus de qbus dr̄ nomē ens. v3. de. x. p̄/
dicamētis: Cu3 igit̄ nomē boni ſynonyme dicat̄ nomini entis: dicet̄
Ens ⁊ bonū ſūt noīa ambigua.
ambigue de. x. p̄dicamētis. i. nō ſm intētionē vnā quā ꝑticipēt. x. p̄/
dicamēta: manifeſtū ē ꝙ nō ē hoc bonū vnū cōe vle. Si. n. ſic eēt nō
diceret̄ de oībus p̄dicamētis: ſed de vno ipſoꝝ tm̄: Na3 nā vna cōis
nō eſt niſi in p̄dicamēto vno: ⁊ cū nō ſit hnā cōis oīb⁹ reb⁹: tūc nō eſt
hec idea vlis. i. ex̄ aīam vna ſm ꝙ videbat hic Plato. ℄ D. Ampli⁹
ſcia qde3 eoꝝ q̄ in vna ſunt idea vna eſt ſcia: ſi ergo bonoꝝ oīu3 vna
eēt idea/ eēt eoꝝ oīu3 vna ſcia. nō eſt aūt ſic. Sed nos īuenim⁹ bonis
q̄ ſunt in vno p̄dicamēto ſcias plures vt hore ꝯueniēti: eſt. n. in p̄dicā
mēto qn̄: verūtn̄ ſcia hore ꝯueniētis in bello ꝑtinet ad artē bellādi: ⁊
cōueniētis in medicatiōe ꝑtinet arti medicine. Sicqꝫ eſt de ſcia ꝗtati
ꝙ eſt ad aliqd: ſcia aūt quidē eius indicta ꝑtinet arti medicine: ⁊ in
labore ꝑtinet ſcie exercitioꝝ. ℄ D. verūtn̄ dubitatoris eſt vt dubitet̄
in hoc ⁊ dicat: qm̄ nō eſt hic bonū niſi bonū ꝑticulare: ⁊ termin⁹ boni
particularis/ ⁊ vlis eſt vnus: vt termin⁹ hoīs ꝑticularis ⁊ vlis. eteni3
ſicut nō eſt dr̄ia inter̄ vtrūqꝫ ineſſe hoīe3. ſ. inter̄ ꝑticulare ⁊ vle: ⁊ ſic ſe
h3 in bono vli ⁊ particulari: ⁊ cū ſic ſit nō eſt dr̄ia inter̄ bonū ⁊ bonu3
ſ. vle ⁊ ꝑticulare: niſi ꝙ vnū eoꝝ eſt ꝑpetuū. ſ. vle: ⁊ alterū nō ꝑpetuū:
⁊ non facit longitudo tpis in vno eoꝝ: ⁊ breuitas eius in altero nec̄io
diuerſitatē. i. in ſbā eoꝝ in magis ⁊ min⁹: neqꝫ in forti⁹ ⁊ debilius vt
Albū longi tpis non eſt magis albū albo breuis tēporis.
in albo longi tpis. ipſu3. n. nō eſt magis albu3 albo breuis tpis. ℄ D.
Et vr̄ ꝓbabili⁹ eē ꝙ dixerūt in hac intētiōe pythagorici. ſ. ꝙ ē idea
cōis ſepata qn̄ poſuerūt ꝙ hec idea q̄ eſt bonū abſolutū eſt ipſu3 vnū: ⁊
⁊ ſilr̄ ſecut⁹ eos in hoc Speuſipp⁹ qdā ali⁹. ℄ D. Uerūtn̄ ſpeculatio
ineſſe idee vlis alteri⁹ eſt ſcie. Jn hac autē nr̄a qōne vr̄ eſſe dubitatio
quedā ex hoc ꝙ pōt qs dicere: qm̄ ſermo ī quo arguiſtis bona eē mul/
ta eſt de oī bono: q̄ſitū aūt hoc nō eſt oē bonū: ſed bona que ſunt bona
per ſe: ⁊ hec dnr̄ ſm vnam ſpēm. Jlla aūt que dicūtur cū his p modū
equocatiōis ſunt factiua hoꝝ ⁊ cuſtoditiua aliquo modoꝝ: aut ꝓhi/
bitiua ꝯtrarioꝝ: de his. n. nō dr̄ ꝙ ſint bona niſi grā iſtoꝝ. ſ. que ſunt
bona p ſe. ℄ D. Sed cū ſit māifeſtū ꝙ bona dicunt̄ ſm duos modos
ſ. bona p ſe: ⁊ bona grā iſtoꝝ. i. vtilia ad hoc: ⁊ ſit qdē ꝑſcrutatio hec
de bonis q̄ ſunt bona p ſe: tūc o3 vt ingram⁹ de iſtis bōis an ſint ī vna
idea: an nō. dicim⁹ g̃ ꝙ nō credit aliqs ꝙ hec ſint bōa p ſe niſi bona q̄

querunt ſm ſuā ſingularitatē ꝛ qn̄ in ſe diſtinguit vt intellꝰ ꝛ ſpecu/
latio: ꝛ quedā voluptates ꝛ honores: has etēi3 res ꝛ ſi qram⁹ ſm via3
dicentiū ideas grā rei alterius.ſ.idee: tn̄ pōt qs ſm modū aliquē po
nere in bonis p ſe niſi ſit ita: ꝙ nō ponat aliqđ bonū ꝑterꝙ̄ ideā: erit
ergo ſpēs inanis: dico ꝯpoſitū ex mā ꝛ forma. Si aūt fuerint bona hec
ex bonis p ſe: dico cōpoſita: ꝛ ſit bonū in ipſis vnū op3 vt ſit termin⁹
boni in eis vnus: ꝛ idē ſicut termin⁹ albi q eſt vn⁹ in niue ꝛ in ceruſa
ꝛ in alijs rebus albis.ſ. nō diuerſificat termin⁹ albi ex eē ſuo in niue
ꝛ in ceruſa. ℭ B. Manifeſtū vero eſt ꝙ diffōnes iſtoꝝ bonoꝝ triu3 q̄
ſunt bona p ſe: dico honorē: intellectū: voluptatē: altere ſunt ꝛ diuerſe
ſm ꝙ bona: ꝛ cū ita ſit nō hn̄t bonū cōe eis idea vna: ita ꝙ dicatur
nomē boni de ipſis vniuoce: neq3 ēt dr̄ de eis pure equoce: ita ꝙ nihil
habeāt cōtratis niſi in noīe ſolo. Illa.n. que ſic ſe hn̄t nō ꝑticipāt niſi
ſolam dictionē: cōuenienti⁹ aūt eſt vt nomen boni dictū de ipſis ſit ex
ſpēbus ꝑticipatiōis que noīat ambiguitas: ſi ſit vt nomē ambiguū
qđ dr̄ de reb⁹ multis; aut qꝛ veniūt oīo ab intētione vna: aut qꝛ ten/
dunt ad finē vnū: aut qꝛ dicunt de reb⁹ multis ꝯſilib⁹ ſicut eſt nomē
ꝓncipij qđ dr̄ de corde in aīali ꝛ de fundamēto in pariete. eſt.n. cōpa/
tio cordis ad aīal ſicut cōpatio fundamēti ad parietē. ꝛ ſilr nomē ꝑfe
ctionis dictū de intellectu ꝛ ſenſu: etēi3 habitudo intellꝰ ad aīa3 eſt
ſicut habitudo ſenſus ad corp⁹; ꝛ dignius his trib⁹ bonis eſt vt ſit no
men boni dictū de eis ſm vīā que dr̄ de ꝓportionalib⁹. ℭ B. Op3 aūt
vt dimittam⁹ hāc ꝑſcrutationē in hoc loco: alteri⁹.n. īqſitionis eſt:
vult ꝙ ſint artes logices vel phīe pme. ℭ B. Et ſilr ſermo de ideis ꝛ
inueſtigatio de ipſis inquātū ſunt idee/ ꝑtinet ſcīe alteri. vult phīam
primā.i. ℭ B. Qđ aūt hic appet eſt qm̄ ſi fuerit bonū q̄ſitū noīatū. v3.
felicitas res erit per ſe nō cōe ꝑdicabile de nobis aut ſeꝑatū. na3 cōe
illud bonū nō eſt inuenibile nec acq̄ſibile. Nos aūt in hoc loco qdē in/
quirim⁹ bonū potēs acq̄ri a nobis.ſ. opabile p voluntatē: cū ſit qde3
h ſcīa ſpeculēs in rebus: quarū ꝓncipiū eſt voluntas.i. cui⁹ inuētio ꝑt/
tineat nobis. ℭ B. Fortaſſis aūt putabit qs ꝙ bonū acq̄ſibile meli⁹
inueniet q de3 qn̄ cognitū fuerit bonū vl̄e qđ ſe h3 ad bonū qđ eſt acq
ſibile ad modū exēplaris qđ hn̄tes eram⁹ in cognitōe rei ꝑfectioris.
Et qn̄ ſciuerim⁹ bonū qđ eſt tanꝙ̄ exemplar boni qđ eſt poſſe haberi a
nobis eram⁹ potētiores ad ei⁹ inuētionē. ℭ Dico aūt ꝙ ſi aliqd ꝓba
bilitatis h3 ſmo iſte: verūtn̄ h aſſertio diſſonare vr̄ ei ſm ꝙ ſe res h3
in oibus ſciētijs ꝛ artib⁹: dico dictū dicētis ꝙ h ſunt bona vlīa: q̄ ſunt
exēplaria vniuſcuiuſq3 exiſtētis bonis: ꝛ qn̄ nō ſcit res iſtas q nō ſci/
uerit vl̄e illius rei ſicut nō ſcit rem qui nō ſciuit exēplar eius: videm⁹
ei3 in oībus ſciētijs nō inquiri in totalitate earū niſi vt ſciat res igno
rata in tali ſcīa queſita p demōſtrationes iam ꝑfecte habet ſcīa eius: ꝛ ſi
nō ſciatur vl̄e illud qđ eſt exēplar ipſius: ꝛ eius idea.ſ. quā dixerunt
ponentes ideas: ꝛ ſi ſic eſſet tunc cōditionaret in cognitione rerū ſpe/
culatiuarū: neq3 etiā excuſatio omnib⁹ artibus ꝛ omnib⁹ ſciētijs igno
rantie quid cōferat auxilij in notitia artiu3 ꝛ ſcientiarū cognitio ip/
ſius. Eteni3 de natura artiu3 naturaliū ꝛ ſcientiarū eſt vt nō occulte/
tur ei hmōi auxilij quātitas: ꝛ ne ignorent eam. ℭ Intendo qm̄ non
oporteret ignorari a textore ꝛ a carpētario quātu3 cōfert ſciētia idee
vlis artis ſue ad ſciēdum artem ſuā neq3 a medico: qm̄ ſit magis me/

Nō diuerſi/ ficat termi/ nus albi ex eē ſuo in ni/ ue ꝛ in ceru/ ſa.

Nota hic di/ uerſos gra/ dus ꝛ mo/ dos analo/ gie. vide. 4. met. t. cō. 2.

Sermo de ideis inquā/ tu3 ſūt idee ꝑtinet ad ꝑ/ mā phīa3.

Hec ſcīa ſpe culatur res q̄rū ꝓncipiū eſt volūtas.

dicus intendēdo ad ideam medicine vniuerſalē:neq̃ a duce exerci/
tus: qm̄ ſit perfectius tactuz eius qn̄ ſpeculatus fuerit hanc ideam a
Sed de notis eſt:qm̄ medicus nō ſpeculať in ſanitate iſto modo:neq̃
indiget in cognitiōe ſanitatis vt ſpeculetur formaz ſanitatis vniuer/
ſalem:imo certe ſpeculatur in ſanitate hominis compoſiti: intelligo
ſpeciem ⁊ non in ſpecie tantuz:verum in ſanitate hominis ꝑticularis
ſignati.ſ.ſortis vel platonis:qm̄ certe medeť indiuiduū nō ſpeẽ.

De notis ē qm̄ medic⁹ nō ſpeculať formā ſani/tatis vlem in medēdo. Idē i ꝑhe/mio meta.

¶ Rurſus vero ad id qđ querimus bonuz quid tandē ſit redeamus. Videtur eiz aliud in alia menſa atq̃ arte exiſtere:ſiquidez aliud in medicina:aliud in re militari aliud item in alijs. Quid ergo in ſingulis erit bonum nōne id cuius gratia fiunt cetera. Eſt autē hoc in medicina ſanitas:in re militari victoria in architectura edificium. Item in alio aliud. In omni deniq̃ actu ⁊ inſtituto id qđ finis eſt:nam huius gratia cetera fiunt. Quare ſi vnus aliquis omniuz agibiliuz finis eſt:id certe eēt ſummuz in agendo bonuz:ſin autē plures plura. Tranſcendens certe in idez recidit ſermo. Sed conandū eſt etiā magis hoc declarare. Cum ergo cōſtet plures eſſe fines ⁊ quoſdaz ex his aliorū gratia expeti ceu diuitias fiſtulas omniaq̃ inſtrumēta:ptz nō cunctos eſſe perfectos. At qđ optimū ſit perfectū eſſe cōſtat. Quare ſi vnū aliquid ⁊ ſolum perfectuz: id certe eſſet qđ queritur: ſin plura id qđ eoruz perfectiſſimū eſt. Perfectius autē dicimus id qđ ꝓpter ſe expetibile eſt: q̃ id qđ pp aliud: ⁊ id qđ nunq̃ ꝓpter aliud/q̃ ea ⁊ ꝓpter ſe ⁊ ꝓpter alia expetūtur:⁊ ſimpliciter id quidez perfectuz qđ ꝓpter ſe expetēdum eſt:nec vnq̃ ꝓpter aliud. Talis autē felicitas maxime videť eſſe:nam eam quidez ſemper ꝓpter ſeipſam nec vnq̃ ꝓpter aliud expetim⁹. Honorez vero ⁊ voluptatez ⁊ mentem atq̃ omnē virtutē: tum ꝓpter ſeipſa expetim⁹:tum ꝓpter felicitatē.per illaz naq̃ beatos fore nos credim⁹. Ipſam vero felicitatē neq̃ ꝓpter illam neq̃ oino ꝓpter aliud quiſq̃ expetit. Videť autē ⁊ ex ſufficiētia idem probari. Perfectū enim bonū per ſe ſufficiens videtur eſſe. Sufficiens autē dicimus non ſibi ſoli vitam ſolitariam viuenti: ſed parētibus ⁊ natis

Bonū i ſingulis eſt id cuius grā cetera fiunt.

Perfectius ē qđ ꝑ ſe expetibile ē/q̃ id qđ expetibile ē ꝓpter aliud.

⁊ vxoꝛi ⁊ amicis ⁊ ciuibus etiã qñ natura hõ ciuilis eſt. Sumendus tñ eſt in his quidã terminus ne ſi ad natos natoꝝ ⁊ amicos amicoꝝ extendaf:in infinitū fiat pꝛogreſſus. Sed de hoc aliter cõſiderandū erit. Sufficiens aũt per ſe ponimus qȝ vel ſolū vitã ſufficienté ⁊ optabilem ac nullius indignam pꝛeſtat. Huiuſmodi aũt putamus eſſe felicitaté. Inſuper oiū maxime expetẽdibilé nõ cõnumeratā. Nam ſi cõnumeref clarū eſt cū minimo bonoꝝ magis eſſe expetendã:cū bonoꝝ accumulatio ſit quicqd adiungif in bonis:ſemper aũt maius ſit expetendū. ¶ Perfectū ergo quiddā ⁊ ſufficiens per ſe vr̃ eſſe felicitas agibilium finis exiſtẽs. In bonis ſp maius eſt expetẽdū.

¶ Octauum capitulū in quo redit ad querendū quid eſt finis ⁊ ſummū operabiliū bonoꝝ oſtẽdens ꝙ ſi eſt omniū operatoꝝ vnus finis qui perfectus ⁊ optimus:⁊ ſemper ꝓpter ſeipſum:⁊ nunꝗ̃ ꝓpter aliȝ eligibilis eſt:ipſe eſt bonum qȝ querif:⁊ ꝙ tale vr̃ felicitas:eo ꝙ alia etiã ꝓpter ſeipſa eligibilia eligimus ⁊ ꝓpter hãc:hanc aũt nunꝗ̃ pp aliud. Et iterū ex per ſe ſufficiẽtia ⁊ maxime eligibilẽ eſſe non cõnumeratam idẽ oſtẽdit.ſ.ꝙ felicitas eſt extremū ⁊ pp ſeipſum ſolum eligibile perfectū ⁊ ſufficiens finis operatoꝝ.D. 8

HOc ergo qȝ dicere nos opoꝛtuit in ꝯtradictione huiꝰ opinionis. Reuertamur itaqꝫ ad id in cuius via fuimus.ſ.ad loquendū de bono queſito in arte gubernãdi ciuitates qd eſt. Dicimus ergo qm̃ patẽs eſt ꝙ bonū intentū per vnūquẽqꝫ actuū ⁊ p vnãquãqꝫ artiū diuerſificaf a bono intẽto per artẽ alteram ⁊ actū alterū:bonū ergo vniuſcuiuſqꝫ artis pȝ ꝙ eſt illud gr̃a cuius agit ars illa vniuerſa q̃ agit. ¶ Eſt itaqꝫ in medicina ſanitas:in arte bellica ſuperatio:i edificatoꝛia domus: ⁊ eodẽ mõ in reliqs:⁊ hoc bonū eſt finis intẽtus in oĩ actiõe ⁊ preelẽctiõe:etenī oẽs hoĩes nõ agunt qȝ agũt niſi pp finē intentū per illã actionẽ:vnde neccīum eſt ſi eſt hic aliqd vnū qȝ eſt finis oĩum que agunf vt ſit ipſū bonū qȝ opȝ agi:⁊ vt ſit iſtud bonū felicitas. Si aũt ſunt hic bona multa hmõi ſiue duo ſiue plura:vȝ:gr̃a quoꝝ querūtur aliq̃ bona reliqua:⁊ ipſa non querūtur gr̃a rei alterius:opȝ vt ſint bona oĩa ſimul ipſa felicitas que querif:non eſt enī dr̃ia in hac nr̃a inueſtigatiõe in hoc loco vt ſit hic bonū vnū aut multa. Cum nos qdẽ ingramus felicitatẽ cõẽ vniuerſitati hoĩū:⁊ qñquidẽ ſic eſt:tūc opȝ vt ingramꝰ declarationē huius boni cõis quid eſt ſiue ſit vnū ſiue multa. ¶ Dicimus igr̃ ꝙ cū ſit manifeſtū qm̃ fines ſunt multi:⁊ ꝙ nos eligimus quoſdā eoꝝ cã rei alterius: quẽadmodū diuitias ⁊ cytharã ⁊ ſimplr vniuerſitatẽ inſtrumẽtoꝛū oĩum:pȝ ꝙ nõ oẽs fines ſunt perfecti: opȝ aũt vt illud optimū qȝ nos ingrimus ſit res cõpleta perfecta:neceſſariū eſt ꝙ ſi fuerit hic bonū cõpletū vnū tm̃:vt hoc ſit bonū illud In ħ libro inueſtigaf felicitas cõis vniuerſitati hoĩum.

qꝺ querit.ſi aūt plura vt illa cū ſint illa bona q̄ſita pp ſeipſa: ꝛ nos di
cimus ꝙ res q̄ſita pp ſeipſaȝ pfectioꝛ eſt queſita pp aliꝺ. Quodq; eli
gimus q̄nq; pp ſe pfectus eſt eo qꝺ eligimus aliq̄n pp aliud: ꝛ vlr cuȝ
nos credamus ꝙ ꝺe perfectū eſt illꝺ qꝺ ſemper pp ſe eligimus: ꝛ nunꝙ̄
pp aliud: manifeſtū eſt ꝙ bonū tale opȝ vt ſit felicitas: honoꝛeȝ aūt ꝛ
ꝺelectationē ꝛ ꝟtutē patēs eſt ꝙ eligimus aliq̄n pp ſe q̄n eſtimamus
eſſe ea felicitatē: eligimus aūt ꝛ felicitatis gratia quādo eſtimamus
quidē peruenire per aliqꝺ ipſoꝝ ad felicitatē.ſ.ipſoꝝ mediatione. De
felicitate aūt oēs cōueniūt ꝙ nunꝙ̄ eligit iſtoꝝ grā neq; penitus alte
rius rei gratia. Et eſt palā ꝙ ſequit ipſaȝ h credulitas ab vniuerſita/
te bonaȝ: eo ꝙ eſt in ſeipſa ſufficiēs: ꝛ hec eſt ꝓprietas boni perfecti.ſ.vt
ſit ſufficiēs in ſe non egens ſecū alterius a ſe. ¶ D. Non intendo aūt
per dictū meum qm̄ bonum queſitū eſt res ſufficiēs per ſe ꝙ ſufficiat
homini hoc bonū exñti ſolitario.i.ꝙ vita ſua ſit vita hoīs ſeparati ſoli/
tarij: Imo equidē intēdo vt viuat cū alijs: vtputa filijs: parētibꝰ: vxo/
re ꝛ ciuibus. Eſt eniȝ nā ciuilis hō.i.nō ei polis vita abſq; ciuiū vici/
nitate: aut necia aut melioꝛ. ¶ D. verūtñ opȝ vt ſit homini quātitas
terminata filioꝝ parentū amicoꝝ: aliter enim ꝓcederet in infinituȝ.
Scrutabimur aūt ꝺe hac intētione poſt: ponamus tñ h qm̄ ſufficiētia
in hoc eſt illa quā cū ſibi ſegregauerit hō ponet vitā ſuam exoptatam
non indigentē re altera preter eam quā ſibi fecit ſingularē: videmus
itaq; ꝙ hec eſt ꝓprietas felicitatis: neq; cōnumeratur felicitas bonis
tanꝙ̄ coeq̄libus: ſed ſi cōnumerer: cōnumerabit eis tanꝙ̄ minus di/
gnis eligibilioꝛe ea exiſtēte. Nam bona adinuicē ſeſe ſuperant: ꝛ que
ſunt ipſoꝝ magis bona minus bonis ſunt eligibioꝛa: maximūq; bo/
noꝛū oīum ſemper ꝑ ceteris eligibiliſſimuȝ. ¶ Et ex hoc pȝ ꝙ felicitas
eſt res perfecta per ſe ſufficiēs finis reꝝ agendaꝝ. Iſtud aūt foꝛtaſſis
eſt in quo cōcoꝛdatū eſt in re felicitatis.ſ.eſſe eā optimū reꝝ: ſȝ ad qꝺ
intendimus ſciendū hoc ꝺe ea eſt ſcire quid eſt.

¶ Enimuero felicitatē eē ſummū bonū manifeſtū eſt:
ſȝ qd ipſa felicitas ſit planius dilucidari querit. Foꝛſan
ꝟo id fiet ſi opus hoīs ꝺepꝛehēdat: vt em̄ tybicini ꝛ ſta
tuario: cūctiſq; artificibꝰ: ac oīno oībꝰ his quoꝝ eſt aliqꝺ
opus atq; actio in opere ipſo bonū ꝛ bene vr̄ eē: ſic etiā
hoī ſiquidē eiꝰ aliqꝺ opus eſt. Utrū igit fabri ꝛ ſutoꝛis
aliq̄ opera ſunt: ꝛ actus hoīs nōnulluȝ eſt opus: ſed ad
nihil agēdū natus eſt: an quēadmodū ꝛ oculi ꝛ manus
ꝛ pedis ac ſinguloꝝ mēbꝛoꝛuȝ aliqd eſt opus: ſic ꝛ hoīs
ꝑter hec oīa aliqꝺ opus poni dȝ. Quid igit hec tandeȝ
erit. Nā viuere qd cōe vr̄ etiā plātis. At nos ꝓpꝛiū que/
rimus: ſequeſtrāda igit eſt vegetatiua vita. ſequēs eſſet
ſenſitiua q̄daȝ: hāc ēt hoī ꝛ equo ꝛ oī animāti cōem eſſe
cōſtat. Reſtat ḡ operatiua q̄dā rōneȝ hñtis atq; huius

partiꝫ vt rōni obediēs: partiꝫ vt hñs atq; intelligēs. Cū ṽo ⁊ hoc dupl̄r dicat̄: ponenda eſt illa q̄ ſm rōnem dr̄. Nā ꝑncipali⁹ h̄ dici vr̄. Q̄ ſi eſt opus hoīs animi opa/tio ſm rōnē vel nō ſine rōne. Idē aūt dicimus opus eē gñe hui⁹ atq; hui⁹ ſtudioſi vt cytharedi: ⁊ ſtudioſi cytha/redi: ⁊ ſimpl̄r hoc in oīb⁹ excellētia ṽtutis ad opus ad/iuncta. Cythared̄i.n.ē cytharā pulſare: ſtudioſi bñ pul/ſare. Q̄ð ſi ita eſt: hoīs aūt opus ponimus vitā quādā: hāc ṽo eē actionē animi ⁊ opationes cū rōne. Studioſi aūt viri bñ hec ⁊ pbe. Singula aūt bñ ſm ꝓpꝛiā virtu/tem pficiunt̄. ¶ Si ita eſt / ſit vt ſummū bonū ſit hoīs aī opatio ſm ṽtuteꝫ. Et ſi plures ſint ṽtutes ſm optimā ⁊ perfectiſſimā: ⁊ pterea in vita pfecta. Nā vna q̇dē irūdo nō facit ver: nec vna dies eodē modo beatū ⁊ felicē: nec vna dies nec exiguū facit tempus.

Opus hoīs ē animi operatio ſm rationē.

Diffō felicitatis.

Una irūdo nō facit ver: nec vna dies beatū ⁊ felicē.

¶ Nonuꝫ caplm̄ in quo perſcrutabilius querit̄: ⁊ maniſeſtius inuenit q̄d eſt finis ⁊ ſummū operabiliū bonoꝝ qð eſt felicitas oſtēdēs ab ar/tibus ⁊ eaꝝ opationib⁹ ꝙ eſt aliqð opus ꝓpꝛiū hoīs ſm ꝙ hō. Deinde per diuiſionē vite in ptes ſuas ⁊ remotionē non ꝓpꝛiarū homini inue/niens homini ꝓpꝛiā ⁊ eaꝫ ſubdiuidēs magis ꝓpꝛiā ei aſſignat: oſten/dens ꝙ ſicut in artib⁹ eſt id qð bene finis ſic in hoīe ſimpl̄r: ⁊ ſic adiū/ctis ei duo differētijs id qð bene vel ſm virtutē ⁊ in vita perfecta colli/git diffōnem felicitatis: hāc.ſ. felicitas eſt aīe operatio ſm virtutē vel ſm optimam virtutē in vita perfecta. B. 9

ET forte cōtingit nobis qñ non nouerimus actū hoīs quid eſt. ſicut enim videmus ꝙ bo/num vniuſcuiuſq; rei artificialis ⁊ nālis nō eſt niſi in illo actu q̄ appꝛopꝛiat̄ ipī: ſic opꝫ vt ſit bonū qð appꝛo/pꝛiat̄ homini in actiōe ſua. U.g. in artificib⁹ bonitas cytharedi eſt in cytharizatiōe q̄ eſt actus ei⁹: ⁊ ſil̄r in alijs. incōuenienter em̄ eſt vt ponamus ꝙ carpētarij ⁊ ſtructores ſtatuaꝝ ſunt actiōes ⁊ opatiōes ꝓpꝛie: ⁊ nō ponam⁹ homi/ni actionē ꝓpꝛiā: ſꝫ ocioſum ponemus euꝫ. Etenīꝫ palā eſt ꝙ ſicut ocu/li ⁊ manus ⁊ pedes ⁊ vniuſcuiuſq; ex mēbꝛis eſt actus ꝓpꝛius: ſic opꝫ vt ſit hoīs qui eſt aggregatus ex oīb⁹ his vnus actus pꝛeter oēs iſtos. De hoc igit̄ actu perſcrutemur q̄d eſt. videmus itaq; in hoīe actiones multas: agit nāq; actiōes cremēti ⁊ actiōes ſenſus ⁊ actiōes rōnis: nō cōuenit aūt vt dicamus ꝙ ſua hoīs actio eſt vt creſcat ⁊ nutriat̄. eſt em̄ actio hec cōis ei ⁊ terre naſcētibus.ſ. participant ei in hoc terre naſcētia: nos ṽo querimus hic certe actū ſuū ꝓpꝛiuꝫ: opꝫ itaq; vt re/linquamus actū ṽtutis nutritiue in hac inq̄ſitiōe. ¶ De ṽtute quoq; ſc̄da que ſequit̄ hāc: ⁊ eſt ṽtus ſenſibilis palāꝫ eſt: qm̄ eſt participata ab homine ⁊ equo ⁊ leone boue ⁊ alijs animalibus. Remanet ergo vt

ſit ratio actus ꝓprius eis in quo ipſi aliud nõ participat: ſi eniꝫ parti-ciparet/ iaꝫ nõ eẽt ei actus ꝓprius. ¶ Et de hac parte aie que aſcribit homini apparet ꝙ eſt due partes: pars itelligẽs.i.apprehẽſiua imperans: ⁊ pars obediẽs intelligẽti. vult per obediẽtẽ ⁊ obſequẽtẽ partẽ habentẽ virtutes morales: ⁊ per intelligentẽ indicantem de recto. d. Cumqꝫ hec pars aie dicta ſit dupl'r de eo ꝙ ipſius eſt potentia: ⁊ de eo ꝙ ipſi⁹ eſt actu. dicamus de eo qḋ eſt actu. Dignius eñ eſt vt de eo ſiat ſermo cũ ſit perfecti⁹. ¶ Dicamus ergo ꝙ ſi actus hoīs equidẽ eſt ratio aũt non ſine ratione actũqꝫ ꝓficiẽtis in arte: ⁊ actũ periti in ipſa dicimus actũ vnum genere: vtpote ꝓficientis in cytharizãdo actum cytharizationẽ dicimus: ⁊ periti eundẽ peritũ cum diſtinguimus ab imperito dicẽtes ipm̃ hũc actũ bene facere: tũc opꝫ vt ſit actus hoīs ⁊ ſiue malus ſiue bonus vita quedã. ¶ Et intẽdo per hanc vitaꝫ actionem aie ꝓcedentẽ a deliberatione verſus finem determinatũ: ⁊ actio hoīs virtuoſi eſt h̃ actio qñ fuerit ſm ꝙ opꝫ ex bonitate ⁊ bonificatur quidẽ vniuſcuiuſqꝫ rei actio ſm virtutẽ ſuã: equi itaqꝫ boni actio bonificatur ſm v̾tutẽ ſuã: ⁊ ſic eſt in q̄libet re ex ceteris entibus: bonuꝫ ergo qḋ appropriatur homini eſt actio anime rõnalis fiens ſm ꝙ virtus exigit. Si vero plures fuerint virtutes eſt actio fiens ſm ꝙ opꝫ facit melior earũ ⁊ cõpletior in bonitate. Inuenit aũt actio hec in vita cõpleta: in aliis eniꝫ non vſqꝫquaqꝫ perficit nec inuenit vt in pluribus: ſed ſi fuerit ibi erit in paucioribus ⁊ raro aut ſemel: ſꝫ per actionem vnã ſtudioſam nõ acquirit beatitudo quẽadmodũ neqꝫ per vnã habitudinẽ: neqꝫ per vnam diẽ temperati aeris ꝓnoſticatio eſt aeris veris: ⁊ ſic aũt non facit hoiem beatũ dies vna vite ſue: neqꝫ tp̄s paruum: ſed oportet vt operet vita ſua tota: aut maiorẽ parteꝫ ſui opera beatitudinis: erit itaqꝫ in vita completa.

¶ Et ſummũ quidẽ bonum ita circũſcripſiſſe ſufficiat. Nam fortaſſe p̄mo figurandũ eſt: poſtea vero pingendum. Videt autem cuiuſqꝫ eſſe illa que bene circũſcripta ſunt producere: ac membratim perficere: tempuſqꝫ horum repertor atqꝫ adiutor ꝓbus eſſe. Unde ⁊ artium facta ſunt additamẽta: cuiuſqꝫ eniꝫ eſt id qḋ deſit adiungere. Meminiſſe autem opꝫ eoruꝫ que ſupra diximus: neqꝫ exactam diſcuſſioneꝫ in omnibus eodem modo: ſed ſm ſubiectam materiã in ſingulis flagitare: ⁊ inquantum diſcipline proprium ſit. Nam faber quidem ⁊ geometra differenter rectum inquirunt: alter quantum ad opus vtile eſt: alter quid ſit ⁊ quale. Cõtemplator eniꝫ veritatis. Eodeꝫ modo in aliis faciendũ: nec extra opera plura ſint q̃ꝫ opera. Nec vero cauſaꝫ eodeꝫ modo in oībus requirendũ: ſꝫ ſatis eẽt in quibuſdã bene oſtẽſuꝫ eẽ: qꝛ ſic ẽ veluti circa p̄ncipia: qꝛ v̄o p̄mũ ⁊ p̄ncipiũ eſt.

Sermones dñt fieri ſꝫ mãe ſubiecte exigentiã.

Principiorum aũt quedã inductiõe pſpiciunt: q̃dã ſenſu: q̃dam cõſuetudine: quedã alia via. Jtẽ aliter conãdũ eſt vt ſingula pncipioꝝ ſm naturã ſuã tractent: ⁊ ſtudẽdum vt recte diffiniant: qꝛ magnũ ad ſequẽtia hñt momẽtũ. Uidet ᵃ enim pluſq̃ dimidiũ totius eſſe principiũ: multaq̃ ex his que querunt per illud cõſpicua. Scrutandũ eſt igit de ipſa felicitate: non ſolũ ex cõcluſione ⁊ ratio/nibus: ſed ex his quoq̃ que de illa referuntur: nam vero omnia quidẽ cõſonant: falſo autem cito diſſonat verum.

Principiorum q̃dam indu/ctiõe q̃dam ſenſu q̃dam ɔſuetudine quedã alia via innote/ſcunt.

ᵃ Ur pluſq̃ dimidiũ to/tius eẽ prn/cipiũ.

¶ Cum ergo tripliciter diuidant bona: ⁊ alia externa di/cuntur alia animi ⁊ corporis. Bona animi pncipaliſſi/ma ducimus ac maxime bona. Actus vero ⁊ operatio/nes animales animi eẽ ponimus. Jtaq̃ recte quidẽ di/ceret ſm hãc opinionẽ antiquam ⁊ a philoſophãtibꝰ ap/probatam. Recte etiã operationes quedã ⁊ actus fi/nes eſſe phibent. Sic enim ex bonis animi nõ ex exter/nis eẽt. Cõſonat quoq̃ huic qd̃ dr̃ bene viuere ⁊ bene agere felicẽ fere: nãq̃ bona quedã vita ⁊ bona actio di/cta eſt. Cuncta etiam que circa felicitatem querunt huic adeſſe conſtat. Nam alijs virtus: alijs prudentia: alijs ſapientia quedam eſſe videt: alijs hec: aut horũ aliquid cum voluptate aut non ſine voluptate. Alij vero exter/nam quoq̃ affluentiã circũplectunt. Hec partim multi ⁊ antiqui: partim pauci ⁊ preclari viri dicunt: quoꝝ neu/tros in totum aberrare putandũ eſt: ſed in aliquo ⁊ ple/raq̃ recte aſſequi. Jllis ergo qui virtutẽ oẽm aut aliquã dicũt cõſonat ſermo. Nã huius quidẽ eſt ſm ipſam opera/tio. Forte vero nõ modicũ refert: virũ i poſſeſſione vel in vſu optimũ accipiat ⁊ in habitu vel in actu. Fieri eñ põt vt habitus exiſtẽs nihil peragat boni veluti in dor/miente ſeu aliter ocioſo: ſed in actu hoc fieri neq̃q̃ põt. Agat eñ neceᷤ erit ⁊ quidẽ bene agat: ⁊ queadmodũ in olympia nõ optimi ⁊ fortiſſimi: ſz qui certãt coronant: nam eoꝝ aliqui vincunt. Sic eñ ⁊ i vita bonoꝝ ⁊ hone/ſtorum: qui recte agũt cõpotes fiunt.

10 ¶ Decimuz capitulu3 in quo reſcribi͛t felicitatis diffõnez ideſt eã diſ
ſoluit ſeu reſoluit in partes diffõnis: oſtẽdens ꝙ bene eſt aſſignata:
⁊ ſm ꝙ congruit huic methodo: hoc eſt ꝑ demonſtrari q: ⁊ non ꝓpter
quid: eoꝙ pricipia ſciaru3 i eiſdẽ non habent ꝓpter quid: ſed aliter
cõtemplata ſunt: vnde cu3 diffõ felicitatis ſit principiu3 non habet h
ꝓpter quid. ¶ Oſtendit etiã partes diffinitiõis bene aſſignatas: pri/
mo per cõfeſſa a phis. ¶ Deinde per cõſorẽ confeſſionẽ pluriũ. ¶ Et
poſtea per comparatione3 opinatorũ de quiditate felicitatis ad aſſi/
gnata3 ipſius diffinitione3. ¶ Et tande3 per aſſignatione3 differẽtie
habitus ad operationem. Dixit.

HOc eſt ergo bonũ illud cuius op3 nos determina/
re partes ⁊ modos: ⁊ forſan oportebit nos
primitus circũſcribere ipſu3.i. diffõne vlẽ. deinde deter
minare poſt hoc partes eius. videt enĩ3 opportunu3 eſſe
vnicuiqꝫ vt pmittat ſtudiu3 ſuũ in determinatiõe rerũ
venuſtarũ ⁊ in comprehẽſione earũ: tẽpus aũt eſt in/
uẽtor hax rerũ ſua longitudine: aut eſt cõferẽs in hoc
magnũ adiutoriũ: vnde ſiunt artiũ additamenta cu3 tẽporis longi/
tudine: ⁊ hoc qm̃ pertinet vnicuiqꝫ artificu3 vt addat in arte ſua qñ
poſſibile ei fuerit qḋ deficit ex arte: ⁊ cuſtodiat qḋ habuit ab altero ex
ipſa. ¶ D. Non op3 aũt in oĩ eo qḋ agimus iquirere certitudinẽ vno
modo: ſ3 op3 vt ſit certificatio in vnaquaqꝫ artiũ ſm ſubiectã mãm
in ipſa: ⁊ q̃tum pertinet illi arti. Multe nãqꝫ artes ↄueniũt in ſpecu
latione de rebus eiſdẽ: differũt aũt in magis ⁊ minus: vt carpẽtari⁹
⁊ geometer inquirũt cognitionẽ recti anguli: verũtamen carpẽtari⁹
nõ inquirit de ipſo niſi inquantũ vtilis eſt in illa arte: geometer autẽ
quid eſt ſimplr̃ ⁊ que rerũ eſt: eſt enim ſpeculator veritatis ſue: ⁊ ſimr̃
eſt in pluríb⁹ eoꝝ de quib⁹ ſpeculať ars medicie: ⁊ ſcia nãlis. ¶ D. Et
ſm hanc mãm op3 vt in alijs reb⁹ ne multiplicet ſup nos inq̃ſitio co/
gnitiõis eius qḋ excedit opus negocij de nõ operãdis cũ nõ ſit ei vti/
litas in opatione negocij. ¶ D. Neqꝫ etiã op3 vt ingram⁹ cognitõem
cãru3 in vnaquaqꝫ reru3 ſm modũ vnũ: ſ3 ſufficit in qbuſdã ſcire tm̃
quare ſunt ſicut eſt in pncipijs primis. primũ enĩ3 principiũ primorũ
eſt ſcia nr̃a rei: q̃m eſt principioꝝ: aut q̃dã ſunt que ſciunť inductione:
⁊ quedã que ſenſu.i. prima indiuidualia: quedã q̃ aſſuetudine ⁊ viſi/
tatione: intẽdo experientiam. Et quedã ſunt q̃ ſciunť per vias alias:
vult vt eſtimo ex parte ſermonũ exponentiũ ea ⁊ ex parte vie diuiſio
nis ⁊ qḋ ſimilať his ex reb⁹ dirigentib⁹ ad cõprehẽſionẽ certitudinis
per aliqḋ qḋ nõ agit actionẽ ſylli. ¶ D. Oportet ergo vt regram⁹ viſu3
vniuſcuiuſqꝫ principioꝝ ſm debitũ nature ſue.i. regram⁹ cognitõem
eius ſm modũ quẽ exigit natura eius: ⁊ vt ſtudeam⁹ valde in cõphẽ
ſione ipſoꝝ ⁊ in eoꝝ terminatõe termino quo op3. Etenim vtilitas co
gnoſcẽdi ea magna eſt in his que ſequunť ipſa. Idẽ enĩ3 putať de pn/
cipio rei ipm̃ eſſe plus q̃ medietatẽ ſui vniuerſi: cũ plura queſitorũ in
vna eadẽ arte declarenť ⁊ appareãt per apparitionẽ principij. ¶ D.
Perſcrutãdũ eſt aũt de iſto bono ⁊ modũ ei⁹ ſm meritũ mãe ſubiecte
in hac arte: ⁊ ſm q̃titatẽ quã meretur hec ars: neqꝫ cõtenti ſimus vt
ſit inueſtigatio noſtra de ipſo ex ꝓpõnibus: ſed ex reb⁹ que dicunť de
ipſo: vult credulitates antiquoꝝ famoſoꝝ in eo ⁊ poſitiões eoꝝ i ipſo

Mr princi/pis.

aut plurīū ex ipſis aut famoſorū ex eis. Eteniȝ q̄dlibet cōcordat verū
e atteſtaꝛ ei: a falſo aūt velociter diuerſificaꝛ veruȝ: ꝛ elongaꝛ ab eo.
¶ D. Cum aūt palā ſit ꝙ bona triuȝ ſunt modoꝝ. vȝ. bona extrinſeca
bona anime: ꝛ bona corpis. dicim⁹ ꝙ principaliora ꝛ digniora/ vt ſint
bona ſunt ea q̄ ex ipſis ſunt aīe: ħ ee aut ſunt certe actiōes ꝛ operatio
nes que ptinēt anime. ¶ D. Et cū ſic ſit bene dictū fuit in determina
tione boni humani in opinatiōe antiq̄ua in qua ꝯuenerūt phātes ꝙ
finis intētus ſunt actōes quedā ꝛ operatōes: ꝛ recte dictū fuit hic de
eis. Eteniȝ p hunc modū ſit finis ꝑprie finis bonoꝝ aīe: ꝛ nō finis bono
rum q̄ ſunt extra. ¶ D. Qd̄ aūt atteſtaꝛ huic dicto ꝛ ꝯuenit cuȝ ipſo
eſt hoc qđ hȝ beatus de honeſtate vite ꝛ venuſtate operatiōnū. Nam
oēs antiqui ferē p hoc determinauerūt felicitatem. ſ. ꝙ ipſa eſt decor
vite ꝛ venuſtas opinionū. ¶ D. Et iam appet ex hoc ꝙ oīa que requi/
runtur in felicitate neceſſe habere felicē. Quidā eniȝ opinati ſunt feli/
citatē eſſe virtutē ꝛ prudentiā: alij aūt ſapientiā quandā: ꝛ alius p̄ter
hos opinatus eſt eaȝ eſſe oēs has res aut quaſdā eaꝝ: intēdo oēs vir
tutes ꝛ oēs ſapiētias: aut quaſdā eaꝝ: ꝛ oēs hi cōditionauerūt felici/
tatē eſſe hic: aut cū delectatiōe: aut nō ſine delectatiōe. Et q̄dam alij
aggregauerūt bonis aīe ꝯuenientiā bonoꝝ que ſunt extra: ꝛ eſt ꝙ no
minaꝛ ꝓſperitas ſucceſſuū. ¶ D. Et quaſdā iſtarū opinionū dixerūt
de felicitate multi ātiquoꝝ: ꝛ quaſdā aūt eaꝝ dixerūt pauci famoſoꝝ
ex ſapiētib⁹. ¶ D. Et nō peccauit aliq̄s eoꝝ in toto eo qđ credidit de
hoc: ſed ipſi recte ſenſerūt: aut in re vna eius de quo dixerunt: aut in
plurib⁹. Qui ergo ex ipſis dixerūt ꝙ felicitas eſt virt⁹: ꝛ ꝙ qui dixe/
runt ꝙ̄ eſt actus quidā virtutis dictū eorū eſt ꝯueniens mō quodaȝ.
Eteniȝ actus qui fit ſm exigentiā virtutis virtus eſt. ¶ Quāuis for/ Actus q̄ fit ſm exigētiā ͞vtutis virtus eſt.
taſſis nō ſit modica dr̄ia inter creditorē ꝙ ſit felicitas in poſſeſſione ꝛ
habitu: ꝛ creditorē ꝙ ſit in actu ꝛ in vſu. poſſe enim eſt vt ſit hō habi
tum habēs ꝛ nihil boni agens penit⁹: vtputa in virtuoſo dormiente
aut aliter impedito aliquo modoꝝ impedimētī. Quādo aūt inueniꝛ
actus hmōi nō eſt poſſe quin ab eo ꝓcedat in hac diſpōne bonū: eo ꝙ
in hac diſpōne agit neceſſario ꝛ bonū facit actū. Et quēadmoduȝ in
cāpis duelloꝝ nō robuſti ꝛ ad exercitia doctiſſimi cōcertantiū nō agē
tes: aut dona p̄mioꝝ recipiūt: ſed agiles agonizantes ꝛ triūphātes
ſic virtuoſi ꝛ electi ex hoībus in vita ſua certiſſime ſunt illi qui agunt
actiones ſuas ſm rectitudinē ꝛ equalitatē nō illi quibus exiſtit habi
tus a quo fiunt iſte actiones abſq̄ eo ꝙ operentꝛ: ꝛ eſt vita illoꝝ dele/
ctabilis p ſe: ꝓpter hoc eniȝ delectabilitas eſt ex rebus pertinētibus
anime: ꝛ ſunt amātes has operationes: ꝛ qđ intendo ꝙ delectatio qui/
dem eſt ex bonis anime. Et vnuſquiſq̄ hominuȝ delectaꝛ in re quam
amat. V. g. amator equoꝝ delectaꝛ in aſpectu eoꝝ. ꝛ amator ſpecula/
tionis delectaꝛ in ſpeculando: ꝛ ſimilr̄ amator equitatis delectaꝛ in
rebus ꝓportionatis equitati: intendendo res iuſtas: ꝛ vir amatores
virtutū delectanꝛ in rebus virtutis. ¶ D. Res aūt delectabiles apđ
plures hoīum rebus venuſtis aduerſanꝛ: eo ꝙ res venuſte nō ſunt no
bis delectabiles a pncipio rei: ꝛ ſm naturā: ſicut eſt diſpoſitio in de/
lectationibus corporalib⁹: ꝛ res delectabiles ſm naturā ſunt delecta
biles apud amatores boni. Res autē venuſte vel pulchre ſunt actio/
nes que fiunt ſm imperiū virtutis. Oportet ergo vt he actiones dele/

ctabiles ſint ſm̄ ſeipſas amatorib⁹ pulchre: ꝓpter hoc nō indigent in vita ſua delectatione addita ſup ſuam delectationē cū ſit in eis exiſtens in ſua vita metipſa. Etenim̄ nō inuenit homo liberalis niſi qui ē gaudēs in operationib⁹ pulchris: neq; vllus dicet hominē iuſtū niſi eum qui amat res iuſtas: neq; dicit̄ de hōīe ꝙ ſit largus niſi de eo qui amat res ꝓportionatas largitati: ⁊ ſm̄ hoc ſe habet in ceteris virtutibus: ⁊ cū ſic ſit: tunc actiōes que fiunt ad imperiū virtutis delectabiles ſunt per ſeipſas: ⁊ ſunt cū hoc etiā decore pulchre: ⁊ vnaqueq; iſtarum actionū ꝓprie erit talis cum iudicauerit de ea ſtudioſus iudicium rectum: intēdo in genere ⁊ hora ⁊ q̄ntitate: ⁊ iudicium ſtudioſi ē eis eſt iudicium rectum. Et cum ſic ſit nobiliſſima ⁊ optima rerū erit felicitas ⁊ delectatio abſolute exiſtit in ea.

¶ Horum inſuper vita ipſa per ſe voluptatē cōtinet: nā voluptatē ſuſcipere eſt animaliū. Cuiq; autē voluptati eſt id cuius amator dicit̄: vt equ⁹ amatori equorum: ⁊ ſpectaculū amatori ſpectaculorum. Eodēq; modo iuſta amatori iuſtorum: ⁊ oīno ea que ſm̄ virtutē taliū amatori. Multitudini ergo iocūda repugnāt ob id q: natura talia nō ſunt. Probitatis vero amatorib⁹ iocunda ſunt nā iocunda: hmōi aūt ſunt actus ſm̄ virtutē qui talibus viris ēt per ſeipſos iocundi ſunt: neq; eorum vita indiget voluptate quaſi adiūcta: ſꝫ in ſeipſa hꝫ voluptatē. Non eſt preterea bonus qui bonis operibus nō delectat̄. Nam neq; iuſtum dicet aliquis qui iuſtis: neq; liberalem qui liberalibus nō gaudeat: ⁊ in alijs eodē modo. Hoc ſi ita ē actiones ſm̄ virtutē per ſeipſas iocūde ſunt: ſꝫ ⁊ pfecto bone ⁊ honeſte: ⁊ vnaqueq; earū maxime ſi ſtudioſus vir bū iudicat de ipſis: iudicat aūt vt diximus. ¶ Optimū ergo ⁊ pulcherrimū ⁊ iocūdiſſimū felicitas eſt: neq; ſeparant̄ iſta ſꝫ epigrāma deliacū. Pulcherrimū id qd̄ iuſtiſſimū. Optimū ſoſpitatē hr̄e. Iocūdiſſimū re amata potiri. Hec enim̄ optimis operatiōib⁹ oīa inſunt.

Nō eſt bon⁹ q bonis op̄ribus nō delectatur.

Optimum pulcherrimum ⁊ iocūdiſſimū felicitas eſt.

¶ Undecimū capl'm in quo oſtendit ꝙ felicitas delectabiliſſima optima pulcherrima eſt. Dixit.

11 ET NON determinata ſunt hec ⁊ diſtincta quēadmodum in tabula dialectica. Etenim illic ſcriptum eſt. Optima rerum iuſtiſſima earū ⁊ elegantiſſima deſideratiſſima earum. Omnia enim hec inſunt actionib⁹ virtutis, intēdo ꝙ ſit melior rerū eorum ſit iuſtior earū: ⁊ virtuoſior earum: eorum ſanior earum: ⁊ delectabilior earū eorum deſideratior earum.

¶ Eas vero aut vnã earũ que optima ſit dicim⁹ eſſe feli-citaté. Indiget tamen vt videt̃ ꝛ bonis externis. ĩpoſſi-bile nã ꝗ eſt aut certe non facile p̄clara ab eo agi: cui deſunt facultates. Multa eniꝫ per amicos: per diuitias: p ciui-lem potentiã quaſi per inſtr̃a quedã fiunt. Quedã etiaꝫ ſi deſint beatitudiné maculãt: veluti nobilitas / ſoboles / forma. Non ſatis eniꝫ ad felicitaté habilis eſt hõ peni-tus deformis: neꝗ ignobilis: neꝗ is q ſolus ꝛ ſine ple fit: ꝛ forte multominꝰ ſi cui mali ſunt filij: aut amici: aut cũ boni fuerũt interierũt. Ut ergo diximꝰ addẽda videt̃ hmõi p̄ſperitas. Quãobrẽ in eodẽ collocãt quidaꝫ bo-nam fortunã ꝛ felicitaté: quidã vero virtuté.

Nõ ſatis ad felicitaté ha-bilis eſt hõ penitus de-formis.

¶ Duodecimũ caplm in quo oſtẽdit ꝙ felicitas licꝫ ſit finis ꝛ p ſe ſuf-ficiens: indiget tamen aliq̃ñ ꝛ bonis exteriorib⁹ tãq̃ organis. Dixit. 12

E nos dicimus ꝙ felicitas aut eſt hic bona: ꝛ dico illa que ſunt in aĩa ꝛ in corpore ꝛ extra: aut vnũ hoꝝ ꝛ eſt melius ipſoꝝ: intẽdo illud qđ eſt in aĩa ſꝫ ꝙ diximus: verũtamen patẽs eſt ꝙ beatitudo hec eget bonis exteriorib⁹ vt diximus. De impoſſibilib⁹ eniꝫ eſt aut de difficilib⁹ operari hominem res venuſtas abſqꝫ ſuffragio illoꝝ que ſunt extra. multa nãqꝫ bona aguntur ꝛ p̄fectus in filijs coadunatib⁹ exteriorib⁹ tanq̃ inſtr̃is: vt pecunia in largitate ꝛ amicis ꝛ adiutorib⁹ in bello. ¶ Ampli⁹ quedã dum deficiũt felici per-turbant eius felicitatẽ: vt nobilitas generis ꝛ pulchritudo forme. Nõ enim videt̃ felix qui turpiſſimus ꝛ deformiſſim⁹ eſt ꝛ qui fuerit gene-ris villis: ꝛ qui fuerit ſolus abſqꝫ prole. ¶ Et fortaſſis eſt minoris bea-titudinis iſto habẽs filios aut amicos malos: aut cui filij boni ꝛ amici boni fuerit: ſꝫ mortui ſunt. Ueriſile eſt ergo vt ſit res ſicut diximus ꝙ felix eget ſuffragio exteriorum.

¶ Uñ q̄rit̃ vtrũ p diſciplinã: aut p aſſuetudiné vel alio quopiã mõ p exercitiũ acqri poſſit: vel diuina aliq̃ forte fortunaꝗ p̄ueniat: ſi ergo aliud qcq̃ eſt deorũ munus hoib⁹ datũ: par eſt: felicitaté quoqꝫ donũ eſſe deoꝝ ac tãto maxime humanaꝝ rerũ q̃to id p̄ſtabilius eſt. Sꝫ hoc forſan alteri⁹ cõſideratiõis magis p̄priũ eẽt. Uidet̃ aũt ꝛ ſi nõ a dijs miſſa: ſꝫ per virtuté ꝛ diſciplinã quãdã aut exercitationé p̄ueniat: tamen diuiniſſimoꝝ eſſe. naꝫ virtutis p̄miũ finiſꝗ optimũ quiddã ꝛ diuinuꝫ beatũꝗ videt̃. Eſſet eniꝫ valde cõe cũ poſſit cũctis exiſtere nõ orbatis ad virtuté per diſciplinã quandã ac diligentiã.

Qđ ſi melius eſt hoc modo q̄ȝ per fortunā eſſe felicem rōnabile eſt ſic ſe habere: ſiquidē ea que ſm nām ſunt: vt optime ſe habere pñt: ita ſunt fiī: ⁊ illa que ſm artē ⁊ oēm cām: ac maxime ſm optimā. Maximā vero atqȝ optimā reȝ fortune tribuere: magna ꝑfecto eſſet abſurditas. Cōſpicuū eſt q̄ nūc querebaṫ ēt ex ſermone. Dictū eſt eniȝ animi operationē quandā ſm virtuteȝ: ceteroꝝ aūt bonoꝝ alia ſubeſſe neceſſariū ē: alia ad cooperationē ⁊ vſum nata ſunt inſtar inſtrumētoꝝ. Hec dictis quoqȝ ab initio cōſonāt. Naȝ finē ciuilis optimū ponebamꝰ: ea vō plurimū facit diligētiā vt ciues quodāmō diſponat atqȝ ipſos bonos ⁊ honeſtoꝝ actores efficiat. Recte igiṫ nec bouē/ nec equū nec aliđ qcqȝ animaliū felix dicimꝰ: qm̄ nullū eoꝝ huiꝰ operatiōis pnceps eſſe pōt. Ea quoqȝ de cā nec puer ē felix. Nā pp etatē nōdū

Bruta ⁊ pueri non pñt eſſe felices.

hec agere pñt: ⁊ qui dicunṫ felices ꝑpter ſpēm dicunṫ: opus eſt eniȝ vt diximꝰ perfecta virtute ⁊ vita pfecta.

13 ¶ Tertiūdecimū capl'm ī quo querit vñ nobis aduenit felicitas vtrū vel a diſciplina vel aſſueſcētia operibꝰ ſm virtutē vel ſm aliā exercitationē vel a fortuna ſeu a caſu vel a deo hoībus tribuiṫ oſtēdēs qm̄ a fortuna nō a deo aūt: ⁊ ex ea que in anima eſt virtute exercitatione diſciplina ⁊ ſtudio diuina exiſtēs ⁊ beata cōmuniſſima ⁊ polis oībus modo orbatis ad virtutē eoꝝ melius ſit q̄ aliter. Dixit.

Et ppter hoc quidā poſuerunt beatitudinē: virtutē ⁊ bonitatē fortune: ⁊ alij poſuerūt felicitatē ⁊ virtutē idē eſſe. ⁊ ꝑpter hanc diuerſitatem accidit dubitatio circa felicitatem an ſit res diſcibilis ac acquiſibilis p aſſuetudinē: aut alio mō adipiſcendi vt per ꝓuidentiā diuinā circa hoīeȝ: aut p fortunam ⁊ caſum. Sȝ manifeſtū eſt: qm̄ ſi fuerint hec res alique quas largiṫ deus hoībus: digniꝰ eſt vt ſit felicitas ab eo donata ipſis maxime cū ſit preſtantior rerum que pertinēt hoībus. Verūtamē ſpeculatio in hoc magis videṫ pertinere negocio alteri: ⁊ manifeſtū eſt: qm̄ ſi nō fuerit donata a deo: ſed fuerit per virtutē aut diſciplinā: aut per acquiſitionē eſt eorū que ſunt in fine honorabilitatis ⁊ excellētie. Qđ eniȝ finis eſt virtutis ⁊ de quo patēs eſt q̄ optima rerū eſt qđ diuinū: ⁊ illud per qđ gaudet: ⁊ apparet etiā de eo: qm̄ ſi fuerit acquiſibilis erit expoſita multis hoībus: poſſe enim eſt vt acquirat eam per diſciplinā ⁊ ſtudiū hoīs qui nō fuerit naturaliṫ claudicās ad receptiōem virtutis. Si igiṫ fieri beatitudīs per acqſitionē melius eſt fieri ſuo per caſuȝ ⁊ fortunā opȝ vt fiant p acqſitionē. Et quēadmoduȝ res nāles apte nate ſunt fieri meliori modoꝝ/ ⁊ cōpetentiori: ſic res artificiales

oportet

oportet vt fiant meliori modo rũ.ſ.vt ſint acqſibiles nõ accidẽtes no/
bis a caſu ⁊ ꝓprie nobiliſſima artiuꝫ:dico eaꝫ que eſt regitiua ciuita/
tum:⁊ intẽdo vt nõ ſit bonũ cõprehẽſibile per ipſaꝫ ens ab euẽtu vel
caſu:maximũ nempe peccatũ ⁊ cõcedere eſſe a caſu excellentiorẽ re/
rum.ſ.felicitateꝫ ⁊ a fortuna. Et vlr iam manifeſta eſt res queſita ex
eo qđ preceſſit de ſermone.ſ.quid eſt felicitas:⁊ diximus ꝙ eſt actio
quedã aĩe ſm imperiũ virtutis:reliqua aũt bona que ſunt extra que/
dam ſunt neceſſaria ad eſſe huius boni:⁊ quedã ſunt vtilia ad ipſuꝫ
ideſt ipſuꝫ exiſtit pp ea in diſpõne meliori:⁊ ſunt ei tanꝙ loco inſtru/
menti:⁊ totus iſte ſermo eſt conueniens ei qđ preceſſit de ſermone no/
ſtro. Nos eniꝫ poſuimus ꝙ finis regiminis ciuitatuꝫ eſt nobilior. Et
maximum ſtudium in regimine ciuitatum eſt vt fiant ciues boni ⁊
operatores bonorum.

¶ Nam frequentes mutatiões varieqꝫ fortune accidũt
in vita:fieriqꝫ põt vt is qui maxie floret magnas i ſene/
ctute incidat calamitates. Ceu in heroicis de Pria/
mo fabulaẜ. Qui vero tali fortuna fret⁹ miſerabilr finie
rit:beatus dici poteſt quãdiu viuit:ſed iuxta Solonẽ ſpe
ctare finem opꝫ. Quod ſi ita ponenduꝫ:an tunc beatus
eſt cuꝫ moritur vel hoc oĩno abſurduꝫ:preſertim nobis
qui dicimus operatiõnẽ quãdaꝫ eſſe felicitatẽ. Quod ſi
mortuuꝫ non dicimus felicem nec Solon hoc vult:ſed
tunc ſecure beatuꝫ dici poſſe:cuꝫ iaꝫ extra malas cala/
mitateſqꝫ exiſtat. Habet id etiaꝫ dubitationeꝫ quãdam
cuꝫ videatur: mortuo quoqꝫ hoi malum quoddaꝫ eſſe
⁊ bonũ queãdmodũ viuẽti nec ſentiẽti:vt honores:in/
famie:filiorũqꝫ ⁊ poſteriorũ ꝓſperitates aduerſitateſqꝫ.
Hec ẽt dubitationẽ afferunt q: fieri poteſt: vt qui ad ſe/
nectã vſqꝫ beate vixerit deceſſeritqꝫ:eidẽ tamẽ multa ac
varia circa filios cõtingant:alioſqꝫ eſſe ꝓbos: ⁊ cuꝫ di/
gnitate vitã agere:alios vero ecõtra. Patet igiẜ ꝙ ſi trã
ſeat hec ad parẽtes/ varie ſeſe habere illos ꝯtigere põt.
Eſſet vero abſurdum ſi defunctus quoqꝫ mutareẜ: mõ
felix/ modo miſer eſſet. Abſurduꝫ etiaꝫ ſi res poſteroꝝ
nihil penitus ad parẽtes/ nec ad aliqđ ipſos quidẽ perti
nerẽt. ¶ Sꝫ redeũdũ ẽ ad id qđ prio qſiuim⁹. Nã forte
ex illo hoc poſteri⁹ appebit. Si ergo finẽ expectare opꝫ
⁊ tunc beatuꝫ dicere queqꝫ:nõ ꝙ tunc beatus ſit: ſed ꝙ
pri⁹ erat beat⁹. Quõ id nõ abſurdũ ſi qdẽ dũ eſt felix nõ

verificetur in ipſo id qḋ eſt: qm̃ beatos dicere viuentes non volumus ꝓpter mutationes: ⁊ qm̃ ſtabile aliqd ac neq̃q̃ leuiter mutabile felicitatē putam⁹. fortuna vero

Si fortunā ſeqmur ſepe felicē: ac poſtea miſerū eūdem dicemus.

ſepe cōuertitur. Patet eni3 ꝙ ſi fortunā ſequimur ſepe felicē ac poſtea miſerū eundē dicemus. Ceu chameleonta quēdā debiliter firmū ꝓferētes felicē: vel fortunā ſequi neq̃q̃ rectū cū bene aut male in illa nō ſit: ſ3 illius indiget vita humana vt diximus. Operatiōes vero ſm virtutē dñe ſunt felicitatis: ꝯrie vero cōtrarij. Teſtatur

Nulla in re hūana certitudo tāta ē q̄ta in opatiōnib⁹ ſm virtutem.

aūt huic id qḋ mō diffiniuimus. Nulla quippe in re humana certitudo tāta eſt quāta in operatiōib⁹ ſm virtutē. Hec nāq̃ ſtabiliores q̃ ſciētie videnť eē: ſ3 q̄ illar̄ hōeſtiſſime ſunt: hec plurimā hn̄t firmitatē: qm̄ in illis maxie ⁊ cōtinuatiſſime beati viuāt. Hec.n. videť cā quominus circa illas fiat obliuio. Exiſtat igiť beato id qḋ queritur taliſq3 erit ꝑ totā vitā. Semp eni3 vel maxie oīu3 aget ⁊ ꝯtēplabiť ſm virtutē fortunāq3 ferret optime ac per omnia oīno decenter. Hic eni3 vere bonus ⁊ quadrangulus ſine vituperatione. Cūq3 multa ⁊ varia fortuna afferat: parua qdē ſeu illa ꝓſpera ſeu aduerſa nō multū ſane hn̄t momētī. Grādia vero ⁊ multa ſi proſpera ſint beatiorē vitā efficiūt. Na3 ⁊ ꝯdecorare apta ſunt: ⁊ eor̄ vſus bon⁹ ſtudioſuſq3 exiſtit. Sin aūt aduerſa beatū cōterunt quidē atq3 inquināt: na3 ⁊ triſtitiā afferūt ⁊ opationes multas impediūt: ſed tn̄ ⁊ in ipſis elucet bonū: cū multe ac magne aduerſitates leuiter ꝓferunť: nō ꝓp inſenſibilitatē: ſ3 ꝓp generoſitatē ac magnanimitatē. Qȝ ſi operatiōes domine ſunt vite: vt diximus: nemo beat⁹

Nemo beatus fieri miſer vnq̄ poteſt.

fieri miſer pōt: nunq̃.n. odioſa atq3 iproba faciet. Uerūenimuero bonu3 ⁊ ſapientē arbitramur oē3 fortuna3 decenter perferre: ac ſemper pro facultate reru3 optime agere: veluti ⁊ bonū ducere p̄ſentibus caſtris bellatiſſime vti: ⁊ ſutore3 ex datis ſibi pellibus calceū optimum facere: ⁊ eode3 modo oēs alios artifices. Quod ſi ita eſt: felix quide3 nunq̃ miſer eſſet: nec tn̄ beatus ſi

in Pꝛiami calamitates īciderit:nec recte vari⁹ac leuiter mutabilis: nā neq; ex felicitate faciliter demouebitur: neq; a quibuſuis aduerſitatib⁹:ſ; ab ingētib⁹ ⁊ multis. Ex talib⁹aūt nequaq̄ rurſus fieret felix in bꝛeui tpe: ſ; in longo quodā ac perfecto multoꝝ ac pꝛeclaroꝝ in eo potitus. Quid ergo ꝓhibet dicere illū eſſe felicē qui ſm perfectā virtutē operet:⁊ bonis externis ſufficiēter abundat:nō in quouis tēpoꝛe/ſed in vita pfecta. An vero adiungēdū eſt:⁊ ita victurus moꝛiturusq; ſm rōnē: cum futurū quidē nobis incertū ſit. felicitatē vero finē ⁊ perfectum oīno poſuerimus. Id ſi ita eſt beatos dicemus viuentiū q̄bus exiſtant exiſtētq; pꝛedicta; beatos aūt hoīes ac de his quidem hactenus.

Quartūdecimū capitulū in quo oſtēdit ꝙ ꝓxima dicta de cā felicitatis ⁊ eius diffōne cōſona ſunt dictis in libꝛi pꝛincipio:⁊ ꝙ neq; irrōnabilia neq; pueri pñt eſſe felices:⁊ ꝙ nullus pōt ante moꝛtē felix dici ſm Solonē:ex quo oꝛtas quaſdā dubitationes de q̄ñ vel ex q̄b⁹ beatificādus eſt hō ſoluēs annectit ꝙ opatiōes ſm virtutē ſunt ꝯſe felicitatis ⁊ vite ⁊ permanētiſſime:⁊ ideo felix ſemp opabit̄ ſm virtutem ⁊ foꝛtunas ferret optīe:⁊ iō nullus beatoꝝ fiet miſer cū ex exñtibus ſemp optima operet̄: ⁊ ſic beat⁹ eſt viuens cui exiſtunt ⁊ exiſtent vſq; ad finē vite ſm virtutū operationes. Dixit. 14

Ppter hoc neceſſario nō diximꝰ de boue neq; de equo neq; de aliquo alio ex animalibus ꝙ ſint felicia. nō eſt enī aliqđ ex ipſis qđ cōicet hmōi in hoc actu:⁊ pp hanc ētcauſā nō dicimus puerum felicem. nōdum enī cōpletus neq; operat̄ opera felicitatis pp imbecillitatē etatis. Qui autē ex pueris nominat⁹ fuerit felix: noīatur pp ſpem future felicitatis: indiget̄ enim ſicut in felicitate virtute perfecta ⁊ vita completa. D. Poteſt aūt quis dicere: q̄m cōtingere eſt in vita hominis mutationes multas ⁊ caſus varios: ⁊ eſt poſſibile in eo qui eſt valde abundans in vita vt tolleret infoꝛtunia magna in ſenectute: ſicut perpeſſi ſunt plures hominū. Qui vero talibus oppꝛeſſus infoꝛtunijs moꝛit̄ a nullo nominat̄ beatus:⁊ ſm hanc cōſiderationē nullus vtiq; iudicabitur beat⁹ quouſq; vixerit. Et pp hoc. d. Solon: q̄m opꝫ vt expectent̄ extreme vite hoīs ⁊ tādem iudicet̄ beat⁹: aut infelix. Uerūtñ ſi oporteat hanc credere opīonē: tunc nō erit hō felix niſi poſt moꝛtē: hic tñ ſermo eſt valde incōueniēs ei qđ nos credimꝰ in hac vita: cum nos opinemur ꝙ felicitas eſt ꝓprie actus q̄dā:⁊ pp hoc nō noīamus moꝛtuū felicē. neq; Solon voluit hanc intentionē. Sed ꝙ q̄s ꝯſidēter noīare pōt moꝛtuū felicem: ideo ꝙ iam nō eſt poſſibile vt accidant ei mala neq; calamitates. D. Et in hac eadem intentione locus

eſt dubitationis. putatur eniꝫ de mortuo ꝙ ipſi cõtingat bonũ ⁊ ma/
lum: ſicut viuo: quãuis non ſentiat ipſa veluti honores corporis ſui ⁊
cõuitia: ⁊ directio ſtatus filioꝝ/ ⁊ nepotũ: ⁊ peruerſitates ipſoꝝ. Et in
rebus iſtis ẽt eſt eſtimatio altẽrat ideo ꝙ poſſibile eſt in eo qui viuit
vita ſua vſq ad ſenectutẽ felix/ ⁊ moritur in hac diſpõne/ vt accidant
ei tales ꝑmutatiões in filijs. ſ. vt ſit quidã eorũ bone cõuerſatõis ho/
neſte in vita: quidã vero ecõtrario. Eteniꝫ manifeſtũ eſt: qm̃ exiſtit
inter patres ⁊ filios diuerſitas ⁊ diſtantia. ſ. nõ opꝫ vt bonus ſemper
generet bonũ: verũtamẽ ſi poſuerim⁹ iſtud ſic: ſequeret ex hoc incon
ueniens ⁊ eſt vt tranſmutet mortu⁹ tranſmutatiõe alioꝝ a ſe. Erit er/
go qñq felix vt cũ fuerit ei filius virtuoſus: ⁊ qñq infelix vt qñ fuerit
ei filius ꝑuerſus. Si vo poſuerim⁹ ꝙ nõ mutat ex filiorũ mutatione:
erit ẽt incõueniẽs. nõ. n. erit inter patres ⁊ filios pertinẽtia: iſtud ergo
erit qđ ſequit ex dubitatiõe in hac qõne. ℭ D. Sed opꝫ vt redeamus
ad locum in quo ꝑmo incidit dubitatio. ſ. qñ noĩatur hõ felix: ⁊ forte
declarabit ex eo qđ ante determinauim⁹ illud de quo perſcrutamur
in hoc loco. ℭ Dicimus ergo ꝙ ſi eſt expectãdus hõ vſq ad poſtremũ
vite ſue: ⁊ tunc nominãdus felix: nõ ideo ꝙ exiſtat felix in illa hora. ſ.
poſt morteꝫ ſuam: ſed qꝛ ante hoc fuit felix. ſ. in vita ſequit ne nomi/
netur qñ fuerit felix ab eo in quo exiſtit: ſed qñ perdiderit felicitatẽ:
⁊ hoc eſt incõueniẽs: ⁊ eſt manifeſte ſequẽs eos qui dicunt iſtud. No/
lunt eniꝫ viuos noĩare beatos: quãdiu durauerint viuentes ꝑꝑ per/
mutationes poſſibiles accidere eis. ℭ Amplius ipſi cõcedunt ꝙ beã
titudo eſt ex rebus permãſiuis ⁊ ſtabilib⁹: ⁊ cum hoc ita ſit eſt neceſſa
rium ne ſit felicitas neq eius cõtrariũ ex rebus accidẽtibus variabi
libus viciſſitudinarijs frequẽter circa aliquos eoſdẽ in vita ſua. Hec
eniꝫ accidẽtia cõtingẽtia ſunt a caſu. Si ergo ponẽtes iſta ſumamus
felicitatẽ ⁊ infelicitatẽ inueniem⁹ hominẽ vnum eundẽ multotiens
vita ſua felicem multotiẽs infeliceꝫ. Attribuẽtes igitur felicitatẽ ca
ſui ponem⁹ felicitatẽ ſtabilem humanã: ⁊ idem ex ſpecieb⁹ felicitatis
vilioris animaliũ. Huiuſmodi eniꝫ caſualitates accidũt plurib⁹ ani
maliũ. ⁊ vniuerſaliter attribuere felicitateꝫ ei qđ accidit ex caſu pe/
nitus eſt abſq rectitudine: eo ꝙ bonitas ⁊ malicia nõ exiſtũt a caſu:
ſed vita homis indiget in cõplemẽto ſui bonitate caſus. Dominiũ aũt
ſuper felicitatẽ nõ eſt in bonitate caſus: imo in actibus fientibus ſm
exigentiã virtutis ⁊ cõtrarij horum actuũ exiſtũt cõtrario felicitatis.
ℭ D. Atteſtat autẽ huic ſermoni qđ dixim⁹ de felicitate. ſ. ꝙ opꝫ vt ſit
ſtabilis ⁊ permanẽs: circa autẽ nihil caſualiũ inuenit ſtabilitas niſi
fuerit cuꝫ virtute. Eteniꝫ iſti actus ſunt de qbus putatur ꝙ ſint firmiſ
ſimi ⁊ permanẽtiſſimi queãdmodũ ſcientie: ⁊ honorabiliores iſtoruꝫ
actuũ: ⁊ excellẽtiores eorum ſunt qui fuerint magis permãſiui ⁊ ma/
gis perpetui: perpetuãtur aũt actus feliciũ eo ꝙ iſti viuũt per iſtos
actus vita durabili cõtinua tota vita ſua. Inuenit igitur felici ſemꝑ
res illa ſm quã felix exiſtit: quãdiu felix ipſe inuẽtus fuerit: ⁊ hoc eſt
qm̃ virtuoſus perfecte virtutis eſt ille qui ſcit res virtutis ⁊ operatur
eas ſemꝑ ſm ꝙ melius ſcibiles ⁊ operabiles ſunt ab aliquo hominũ.
Et eſt tñ h decẽteſſim⁹ hominũ in ſuſtinẽdo infortunia abſq eo ꝙ in
hoc aliqđ adhereat ei vituperij. ℭ D. Cũq ſint hic multe res cõtin/
gentes caſualiter ⁊ ſint diuerſe in magnitudine ⁊ paruitate: ⁊ manifẽ/

ſum eſt ꝙ parue ex ipſis ſiue in bonitate ſiue in malicia vit<i> homi<s>
nō inclinant: neqꝫ verſus felicitatē neqꝫ verſus infelicitatez: intendē
do ꝙ qñ ex ipſis cōtingunt felici nō permutāt ip̄ſuz ad infelicitatem:
neqꝫ ſi bona ei ꝯtigerint pmutabūt ipſuz ad felicitatē ꝯpletiorē. Que
autē ex ipſis grandes fuerint ⁊ multe qñ fuerint bone ponent vitam
hominis amplioris felicitatis: eoꝙ nō ꝯferunt ad eius decorē ⁊ ſplē/
dorem: ⁊ erit vſus hominis illius in ipſa vſus bonus ſtudioſus: ⁊ qñ
fuerit ecōuerſo conturbāt ⁊ corrūpunt felicitatē. Hec enī accidētia
inducūt ſuper habētez anxietatē: ⁊ impedit ipſuz a multis actib⁹ fe/
licitatis. verūtamē tolerans hec aliqualr propinqui⁹ eſt felici qñ to/
lerauerit qđ multiplicaꝛ ⁊ magnificaꝛ ex infortunijs tolerantia facili
poſtq̄ nō fuerit hec tolerantia pp priuationē ſenſus doloris: ſeu pp
nobilitatē ⁊ magnitudinē animi ſui. Cūqꝫ ſint ſicut diximꝰ operatio
nes domināṫes rei vite que eſt felicitas ſm veritatē nō erit aliquis fe
licium miſer in aliqua horarū ex parte operationū. Nunq̄ enī ope/
rabitur operatiōes malas vituperabiles: qm̄ bonus ſm veritatē ſa/
piens eſt quem videm⁹ tolerare oē qđ accidit ei ex infortunijs tolerā/
tia decētiſſ ⁊ operabiꝛ ſemper ex rebus opabilib⁹ meli⁹ ⁊ decētius ad
ſimilitudinē circūſpecti ducis exercitus: qui vtitur exercitu ſuo in vi
tionez inimicoꝝ ſuorū optimo mō bellandi quacūqꝫ hora qui poſſibi
lis fuerit illa hora. Et ad ſimilitudinē periti artificis coriarij q ex pre/
ſentibus corijs optimū calceū qui poſſibilis eſt fieri operaꝛ ex illis co/
rijs: ⁊ ſic in ceteris artificib⁹. Et cum ſic ſit tunc nō erit beatus in ali
qua horaruz miſer ⁊ infelix: ſed perſeuerabit ſpectabilis ens ⁊ lauda
biliter ſe habēs quāuis irruāt ſuper ipſuz infortunia irruētia: ſicut dr̄
de Job. cui ſit laus: neqꝫ ēt erit mutabilis cito. Non enīz eſt ex illis q
facile felicitate permutētur: ⁊ nō ſolum nō permutāt ipſuz ab ea infor
tunia parua: ſed neqꝫ imania infortunioꝝ. ℭ B. Neqꝫ beatus ſit cer/
tiſſime beatus qñ res virtuoſas tēpore paruo acceperit: ſed cum con
tinuerit tēpore longo res decoras. Cum ergo ſic ſit quid ꝓhibet vt
dicatur ꝙ beatus pfecte beatitudinis eſt qui agit actiōes ſuas ſm ꝙ
oportere facit virtutis perfecta: ⁊ cum hoc ſuffraganꝛ ei res que ex/
trinſecus ſunt nō quātolibet tēpore paruo: ſed ſm totalitatē vite ſue.
ℭ B. Oportet aūt vt adiūgamꝰ huic dicto ꝙ ſic viuat ⁊ vſqꝫ duz mo
riatur ſic perſeueret: occultū enīz eſt nobis quid futurū ſit de rebus: fe
licitatē ergo ponimꝰ certiſſime finē modis oībus ⁊ perfectā. Cum ita
ſit: tunc equidē nominamꝰ ex viuis beatos illos quibus exiſtunt res
quaꝝ fecimus mentionē in tpe ſuo preſenti ⁊ exiſtent in futuro. nō
noīamus aūt eos beatos: niſi ſm ꝙ homines tm̄: nō aliter.

ℭ Poſterioꝝ aūt amicorūqꝫ fortune ꝙ nihil ad nos ptī
neāt: dicere nimis pfecto durū opionibuſqꝫ ꝯtrāū vide/
reꝛ. Et eiz vō cū multa ⁊ varia illis cōtingāt: magiſqꝫ ⁊
min⁹ ad nos pueniāt ſingulatiz ea diſtinguere: prolixuz
qdē infinitūqꝫ eēt: ſūmatiz vō ſi dicanꝛ fortaſſe ſat erit.
Ut. n. in ſeipſo ꝯtingētes aduerſitates q̄dā graues ſūt:
momētūqꝫ hñt ad vitā: q̄dā vō leues magis videnꝛ: ſic

& in amicis ſimilr oēs: ſed vtrū circa viuos ac circa moꝛtuos iſta cōtingant: id multo plus refert q̄ȝ in tragedijs ſcelera: vt iam patrata narrari vel quaſi tūc patrent. C Cōſiderādū eſt ergo & iſto mō qd interſit: imo foꝛtaſſe querenduȝ vtrū hi qui deceſſerūt boni alicui⁹ aut mali ptcipes ſunt. Uidet. n. & ſi quicq̄ȝ ex his ad illos ptineat ſiue bonū ſiue cōtrariū: leue quiddā ac ꝯtruȝ paruū vel ſimplr ipſis eē deniq̄ȝ: neq̄ȝ tm neq̄ȝ tale vt beatos efficere q nō ſunt: aut illis q ſunt auferre beatitudineȝ q̄at. Pertinere igit in aliquo vident ad defunctos ꝓſperitates aduerſitateſq̄ȝ amicoꝝ: ſed eaten⁹ dūtaxat: vt nec ſelices facere nō felices: nec hmōi aliqd poſſint.

15 C Quintūdecimū capitulū in quo querit vtrum ꝓnepotū & amicoꝝ foꝛtune cōtingant felicē viuentē: & vtruȝ cōtingant felicem moꝛtuū: & ſolutionē queſitoꝝ aliqualr inſinuat. Dixit.

HEc eſt ergo quātitas eius q̄ nō opoꝛtuit determinare in iſtis rebus. dicto autē de hoc q̄ infoꝛtunia ſientia circa filios moꝛtui: & amicos ipſius oēs nullaȝ hn̄t penitus depēdentiā ad ipſuȝ dictio eſt irreceptibilis penitus: eo q̄ eſt ꝯtraria ei qd credūt hoīes. Cūq̄ȝ ſint res accn̄tes ipſis multe & diuerſimode q̄dāq̄ȝ earū maioꝛeȝ & quedā minoꝛē habētes cū moꝛtuo dependētiaȝ erit occupatio circa eaꝝ diuiſionē vſq̄ȝ ad ꝑticularia: & earū enumeratiōnē ꝓlixitatē hn̄s cui nō eſt finis. Cum vero dicta fuerit in eis dictio vlis ſcḋm viaȝ deſcriptiōis ꝯprehēdētis plurimū rei: tuȝ foꝛſan ſufficiet hoc qd dicem⁹ in eis. Et eſt qm̄ quēadmodū infoꝛtunia ꝯtingētia moꝛtuo in vita eius: q̄dā graui⁹ tolerant ab ipſo & aliqua ipedimēta vite faciūt: alia aūt facili⁹: nec impediūt vitā eius in aliquo: ſic eſt qd cōtingit filijs & amicis oībus. C D. Uerūtn̄ vnūqdq̄ȝ accn̄tiuȝ q̄ viuis accidūt diuerſificant in malicia ab eis q̄ accidūt eis qn̄ fuerint moꝛtui ad modū diuerſificatiōis reꝝ malaꝝ inuētaꝝ in oꝛonib⁹ poetaꝝ ab ipſis exn̄tib⁹ in ope: intēdo q̄ opatio iſtaꝝ eſt vehemētioris malicie. i. opatū ex ipſis peius eſt vehemēter q̄ȝ dictū. C Opȝ igit nos diſtinguere hāc diuerſitatē ad diſſoluēdū dubitatiōeȝ accn̄teȝ i re moꝛtuoꝝ: & ſpeculari ſi ſint ꝑticipātes viuis in aliquo bonoꝝ aut ſuoꝝ ꝯtrarioꝝ: & veriſile aūt vr̄ ſi ꝯtinuat ipſis aliqd ex his reb⁹ ſiue bonum ſiue malū: paruū qd & exile eē: & hoc: qm̄ nō eſt poſſe vt ꝯtingat vtriq̄ȝ partiū. ſ. viuis & moꝛtuis ſcḋm modū vnū: neq̄ȝ poſſe eſt vt moꝛtuis ꝯtingat abſq̄ȝ viuis. Jam ergo relinquat vt ſit q̄ moꝛtuis ꝯtingit ex his ſcḋm quātitatē q̄ nō ponit infelices felices ſi bonū fuerit: neq̄ȝ felices infelices ſi malū. C D. Appet ergo iaȝ ex hoc dicto q̄ bonitas diſpōnis viuoꝝ & malicia diſpōnis eoꝝ depēdētiā hȝ cū moꝛtuis: intēdo q̄ illi q ſunt ex pte illoꝝ moꝛtuoꝝ quādā hn̄t cū eis depēdētiā ſcḋm quātitatē que nō ponit felicē infelicē: neq̄ȝ infelicē felicem.

¶ His ergo ſic terminatis videamus vtrũ laudabiliũ an potius honorabiliũ felicitas ſit. Nã potẽtiarũ nõ eſſe cõſtat. Videt̃ autẽ oẽ laudabile qḋ q̃le aliqd ſit: ⁊ quodãmõ ad aliqd ſe hẽat laudari. Nã iuſtũ ⁊ fortez oẽmqȝ pbitatẽ ⁊ v̓tutẽ ob facta/actioneſqȝ laudamus. Robuſtuz aũt ⁊ velocẽ ac aliorũ quẽqȝ qḋ nã talis eſt: ac ita ſe hȝ ad bonũ qddaȝ ⁊ ſtudioſuȝ. Patet aũt id ⁊ ex deorũ laudib᷒ q̃ ridicule vident̃ ſi ad nos referãtur. Hoc aũt ex eo accidit qḋ p relationẽ vt diximus laudes ſiũt: ꝙ ſi laus taliũ ẽ ꝯſtat optimorũ nõ eẽ laudẽ: ſȝ maius qdẽ ac preſtantius quẽadmoduȝ appet. Nam ⁊ deos felices ⁊ beatos dicim᷒ ⁊ virorũ eos q̃ maxime diuini ſunt beatos appellamus: eodẽ mõ de bonis. Nemo.n. ſic felicitatẽ laudat vt iuſtã: ſȝ vt diuini᷒ qddã ac pſtãtius beatã dicit. Videt̃ aũt ⁊ Eudoxus pbe voluptati principatũ defendere. Qḋ cũ nõ laudet̃ voluptas ⁊ ſit bonuȝ preſtabilius eẽ quiddã ſignificari putabat q̃ȝ ea que laudabilia ſunt. Talẽ vero eẽ deũ ⁊ ſummũ bonũ. Ad hec eñi ⁊ alia referri: laus ĝ virtutis eſt: ab ea nãqȝ honeſta agimus. Cõmẽdationes aũt operũ tam corpaliũ q̃ȝ aialiũ: verũ iſta trite diſcutere illorũ fortaſſe magis ppriũ eẽt: qui in his cõmendationib᷒ elaborarũt. Nobis aũt manifeſtũ eſt ex his q̃ dicta ſunt honorabiliũ ⁊ perfectoruȝ eẽ felicitatẽ. Vr̃ aũt ⁊ ob id ſic habere ſe: q: pncipiũ eſt. eius eñi grã cetera oĩa oẽs facimus: pncipiũ v̓o cãmqȝ bonorũ honorabile qddaȝ diuinũqȝ ponimus.

¶ Sextũdecimũ capl̃m in quo oſtẽdit ꝙ felicitas nõ eſt laudabiliũ: ſed honorabiliũ ⁊ perfectorũ ⁊ diuina. Dixit. 16

HIs itaqȝ determinatis pſcrutemur de felicitate: an eſt ex reb᷒ laudabilib᷒ aut ex rebus ſublimib᷒ q̃ ſunt excellẽtiores laudatõe ⁊ hoc qm̃ manifeſtũ eſt eã nõ eẽ ex potẽtijs effectiuis: q̃ relatiue dicunt̃ ad aliqd: ⁊ ſunt q̃le quoddaȝ. Et oẽ qḋ laudat̃ nõ laudat̃ niſi p q̃le aliqḋ ⁊ p relationeȝ ad aliqd. Nos eteniȝ nõ laudam᷒ iuſtitiã ⁊ fortitudinẽ: ⁊ vir̃ bonũ ⁊ v̓tutẽ niſi pp actiões exĩtes ab eis: aut qḋ cõtingit ab eis: ⁊ ſilr̃ robuſtuȝ ⁊ bonũ curſorẽ: ⁊ vnũqḋqȝ ſimilat̃ v̓tutib᷒ corpalib᷒: ⁊ equidẽ laudamus eorũ ꝙ ſunt cũ quali quodã ⁊ cũ relatiõe ad aliqḋ alterũ. Cũqȝ fuerint laudes ptinẽtes hm̃oi reb᷒ tũc manifeſtuȝ ꝙ res q̃ ſunt in

fine bonitatis nō hn̄t laudē: ſʒ ſunt excellētioꝛes ⁊ pſtātioꝛes lau/
datiōe quēadmodū pʒ ex re ipſarū: qm̄ nos referimus deificatos ⁊ ele
ctos hoīum ad felicitatē. Et laudat aliqs felicitatē quēadmodū lau
dat triſticiā: imo potius magnificat eam ⁊ honoꝛat: ſm ꝙ ipſa eſt res
diuina ⁊ optima. ¶ B. Et putat de Eudoxio poeta ꝙ voluptatē poſue
rit in rebus q̄ ſunt in fine bonitatis: qm̄ cū ſit laudabiliū poſuit eā ex
rebus bonis q̄ ſunt melioꝛes rebus laudabilib⁹. ¶ B. Res aūt q̄ pre/
ſtātioꝛes ſunt laudatiōe deus eſt excelſus ⁊ bonū abſolute: ⁊ h̄ qm̄ re/
liqua bonoꝝ virtutis non referunt̄ niſi ad deum ⁊ ad bonum. Lau
aūt poetica equidem pertinet virtuti cum nos ſimus operantes res
decoꝛas per virtutē: ⁊ ſint laudes quidē pertinentes actionib⁹ aīalib⁹
⁊ coꝛpoꝛalibus ſm modū vnum. ¶ B. De his aūt perſcrutari vſqꝫ ad
vltimū foꝛtaſſis magis pertinet ad eos: quoꝝ ſtudiuʒ eſt ad laudum
operationē: intēdo poetas. Nobis aūt iaʒ manifeſtū eſt ex his que di
ximus ꝙ felicitas eſt ex rebus ſublimibus ⁊ perfectis: ⁊ videt̄ equidē
eſſe talis: eo ꝙ eſt principiū ſm viā finis. Nos eniʒ oēs facimus qdeʒ
reliquas res oēs gratia ipſius: ⁊ credimus de eo qḋ eſt principiuʒ bo/
noꝛum ⁊ cauſa ipſoꝛum: qm̄ eſt res diuina.

¶ Cūqꝫ ergo ſit felicitas animi opatio quedā ſm virtu/
tem perfectā: de v̄tute ipſa videndū eſt. Naʒ ſic foꝛtaſſe
melius felicitateʒ intuebimur: videt̄ aūt ⁊ his qui vere
ciuilis ſit circa hanc plurimū laboꝛare. Vult eniʒ ciues
bonos efficere legibuſqꝫ obtēperantes. Exemplum hu
ius habem⁹ Cretenſiū ⁊ Lacedemonioꝝ legūlatoꝛes: ⁊
ſiqui aliȷ̄ tales fuerunt: ꝙ ſi ciuilis eſt iſta ſcrutari mani/
feſtuʒ eſt: vt ab initio ꝓpoſuimus de illa eſſe querendū:
ſed de virtute humana. vʒ. querere opʒ. Naʒ bonū qui/
dem humanū ⁊ felicitatē humanam querebamus: vir/
tutē aūt humanā dicimus nō coꝛpoꝛis ſʒ animi: ⁊ felici/
tatem animi operationū. Hec ſi ita ſunt clarū eſt opoꝛte
re ciuilē hoīem ſcire aliq̄tenus ea que circa animū: quē/
admodū q oculos atqꝫ oē coꝛpus curaturus eſt: ac tan/
to magis quāto ciuilis honoꝛabilioꝛ ac pſtātioꝛ eſt q̄ʒ
medicina. Qꝫ ſi pſtātes medici circa cognitionē coꝛ/
poꝛis multū laboꝛant: iccirco animū eſt a ciuili hoīe ſa
ciēdū. Videndū eſt aūt hoꝝ grā ⁊ eatenus vidēdū vt ad
q̄ſita ſufficiat: nā vlterius qdē ſcrutari operoſius foꝛſan
eſſet: q̄ʒ pꝛo rerū oppoſitarū qualitate.

Ciuilis pſtā/tioꝛ ac ho/noꝛabilioꝛ eſt q̄ʒ medicina.

17 ¶ Decimūſeptimū capl̄m in quo oſtēdit ꝙ opʒ ſcrutari de virtute vir
qḋ facit in .ii. lib. ⁊ de q̄li v̄tute. ſ. humana q̄ nō coꝛpoꝛis ſed aīe: ⁊ ꝙ
ꝓp̄ hoc opʒ politicū ſcire aliqualr̄ que circa aīam. Dixit.

Amqꝫ ita ſit felicitas actus quidaꝫ aīe ſiens ſm virtutē perfectā: ſcrutādū eſt de ṽtute perfecta q̄ eſt: ⁊ que ſunt ſp̄ẽs eius. forte eteniꝫ erit ſpeculatio noſtra in felicitateꝫ: quādo ꝓceſſerimus hac via doctrine cōmodior ⁊ nobilior. ¶ D. vr̄ autē de eo q̄ eſt ſm veritatē gubernator ciuilis ꝙ ſtudium quidē ſuuꝫ eſt de virtute ꝓprie: ideo ꝙ vehemētia voluntatis ſue eſt vt reddat ciues bonos ⁊ legis obeditores. ¶ Et hui⁹ exemplū ſunt poſitores legū Cretēſiū ⁊ Lacedemonū ⁊ ſiqui alij ſunt hmōi. Et qñ quidē eſt ꝓpoſitū noſtrū in hac perſcrutatione ad gubernationē ciuitatū: manifeſtū eſt: qm̄ q̄ꝺ ⁊ inueſtigatio noſtra fiet ſm intētionē noſtraꝫ q̄ fuit a ꝑncipio. Opꝫ ḡ vt pſcrutemur de ṽtute humana. ⁊ hoc pꝫ cū inquiramus bonū humanū ⁊ felicitatē humanā; nō intēdo aūt per ṽtutē humanā ṽtutē corpis: ſꝫ virtutē aīe: cuꝫ dixerimus ꝙ felicitas eſt actus aīe: ⁊ cū ſit res ſm hoc neceſſe eſt ciuili vt ſpeculet̄ in re habitum aīe cū dixerimus ꝙ eſt actus eius. Sciendū eſt igit̄ a ciuili diſpoſitiones aīe qualr̄ ſunt ⁊ quot ſunt: ſicut eſt ſciendū medico curatori oculoꝝ ⁊ curatori corporis ⁊ diſpōnes oculoꝝ ⁊ corporis oēs: ⁊ quot ſunt. ¶ Jmmo iſtud magis neceſſariū eſt eo ꝙ gubernatio ciuitatuꝫ honoratior ⁊ melior eſt arte medicine: cū ſit ciuitas honorabilior corpore. Periti aūt medicoꝝ valde ſubtiliant inquiſitionē de diſpoſitionibus corporis. Gubernatorē ergo ciuitatū ſpeculari opꝫ in diſpoſitionibus anime: ſpeculari aūt inquantū ſufficit ad h̄ q̄ſita. Subtiliatio pſcrutationis vltra hanc quantitatē fortaſſis laborioſa ſit ⁊ egrediens ab eo q̄ꝺ intēdimus in hoc libro.

Gubernatio ciuitatū honoratior ⁊ melior eſt arte medicine.

¶ Dicunt̄ aūt de illa ⁊ in extremis ſermonib⁹ ſufficiēter quedā q̄bus vtēdū eſt veluti vnā eius eſſe partē ſine rōne aliam rōnē hñtē. vtrū ꝟo diuidant̄ iſta ſm corporis partem ꝙ omne diuiſibile vel rōne quideꝫ duo ſunt ſed diuiſionem minime recipere apta: ſeu in circūferentia cōcauum ⁊ cōuexuꝫ nihil refert ad preſens. Sed irrōnalis quideꝫ partiꝫ cōi ⁊ vegetabili ſimilis eſt: loquor aūt de eo q̄ꝺ cā eſt nutriendi ⁊ augmētandi. Nam taleꝫ animi potētiā in cūctis que nutriunt̄ quis reponat ⁊ in fetibus hāc ipſaꝫ quoqꝫ i perfectis rōnabilius q̄ꝫ aliam aliquā. Huius igit̄ cōis q̄dā ṽtus ⁊ nō humana appet. Ur̄ eniꝫ i ſomnis maxime opari hec pars atqꝫ potētia. At bonus ⁊ malus per ſomnū minime diſcernunt̄: vñ aiunt felices a miſeris i dimidio vite nihil differre. Cōtingit aūt hoc rōnabilr̄: nā ocioſitas animi ſomnus eſt q̄ nō dr̄ bona vel mala: niſi inquātū aliqui parū perueniūt motus ⁊ qua meliora fiunt iuſſa modeſtoꝝ hominū q̄ꝫ

Aiunt felices a miſeris in dimidio vite nihil differre.

BIBLIOTECA

quoꝛūcūqꝫ. Sed de his quidē ſatis: ⁊ nutritiuā omittēdū: qꝛ humane virtutis expers eſt. vr̄ ⁊ alia quedā nā animi irrōnabilis eſſe particeps: tñ aliquatenus rōnis. Cōtinentis enim ⁊ incōtinens rōnē ⁊ animi id qd̄ rōnē hꝫ laudamus. Ratio em̄ ⁊ ad optima ꝓuocat. apparet aūt ⁊ aliud qddā ꝑter rōnēꝫ illis ineſſe qd̄ repugnat reſiſtitqꝫ rationi. Ut em̄ reſolute corꝑis partes ſi ad dextrā mouere velis in ſiniſtrā feruntur. Sic ⁊ in animo in cōtrariū ferunť cōtinentiū appetitus. Sꝫ in corꝑoribꝰ quidem cernimus id qd̄ puerſe moueť: in aīo vō nō cernimus. Sꝫ nihilominꝰ putandū in aīo quoqꝫ eē aliqd preter rōnēꝫ qd̄ huic aduerſať ⁊ obuiāt. Qualr̄ aliud nihil differt rōnis: ⁊ hoc vr̄ pticeps vt diximus. Itaqꝫ paret rōni cōtinentis: forte ēt magis obediēs eſt inteꝑato ⁊ forti. Oīa em̄ cōſonant rōni. Videť ꝙ ⁊ irrōnabile duplex aliud vegetabile nō pticeps rōnis: aliud cōcupiſcibile ⁊ oīno appetibile: in tantū particeps inquantū illi obediēs atqꝫ obtēperās eſt. Sic itaqꝫ patris ⁊ amicoꝝ dicimus rōnēꝫ hr̄e: non aūt vt mathematicoꝝ. Q̄ autē perſuadeť quodā mō a rōne id qd̄ irrōnabile eſt admonitiones increpatiōes cohoꝛtatiōeſqꝫ ſignificāt. Si aūt dicere opꝫ hāc quoqꝫ partem habere rōnēꝫ: duplex erit rōnem habēs: aliud ꝑncipalr̄ ⁊ in ſeipſo: ⁊ aliud tanqꝫ patri obediens quiddam.

18 ¶ Decimūoctauū capl̄m de aīa inquantū ſufficit ad preſens negociū in quo diuidit aīam in irrōnabilē ⁊ rōnēꝫ hñs: irrōnabile vocās plantatiuū qd̄ relinquendū dicit ſicut expers humane virtutis: rōnē vero habēs diuidit in id qd̄ ꝑncipaliter in ſeipſo hꝫ eam: ⁊ id qd̄ participatione hꝫ eam .i. in per ſe rōnale ⁊ ſenſitiuū qd̄ natuꝫ eſt rōni obedire: ⁊ qd̄ ſm̄ ſe cōſideratum eſt irrōnabile ⁊ rōni rebellans: vnde ſicut duplex eſt rōnem hñs: ſic duplex irrationale. Dixit.

Etiam dictū eſt in ſcia nāli de diſpōnibus aīe in quo eſt ſufficiētia: ⁊ opꝫ vt quibuſdā illorum vtamur hic .i. quibus indiguerimus. Diximus ꝙ qm̄ quiddā aīe eſt irrōnale: ⁊ quiddā eius rationale. ¶ D. nō indigemus aūt in hac pſcrutatiōe in cuiꝰ via ſumus inqſitiōe an ſint diſtincta vt mēbꝛa corꝑoris: ⁊ vt oīs res diuiſibilis: aut ſint rōne .i. diffōne duo ⁊ indiſtincta na .i. ſuboꝛꝫ cōuexuꝫ ⁊ gibboſuꝫ in arcu circularis: hec enī

perſcrutatio ꝓpria eſt ſcīe nālis: ⁊ rōnabile eſt qđ eſt vegetatiuū. ſ. plantatiuū. ℭ Et intelligo per plātatiuū partē aīe q̄ eſt cā nutrimēti ⁊ cremēti: ⁊ h̄ vis ex virib⁹ aīe eſt in oīb⁹ q̄ nutriunt. ⁊ eſt inuenta in embrionib⁹ ⁊ in aīalib⁹ pfectis: ⁊ hoc qdē eſt ita eo ꝙ hec vis ſ iniſtus eſt in his reb⁹ abſq3 alijs. ℭ Dixit. Apparet aūt ꝙ huic potētie eſt v̄tus cōis quā participāt plante ⁊ aīalia: ⁊ pp hoc nō eſt humana ⁊ de mēbro aīaliū in quo eſt hec vis: ⁊ ꝙ operaṫ per hāc vim qđ opereṫ per ipſa3 in hora ſomni ⁊ vigilie. partis aūt aīe q̄ bonū operaṫ ⁊ malū fere nō manifeſtaṫ actio hora ſomni vt illius: ⁊ ideo dr̄ ꝙ nō eſt drīa īter felices ⁊ infelices in dimidio vite ipſoꝝ. ⁊ hoc rectū eſt ꝓpea ꝙ ſomnus eſt ociū aīe illius de q̄ dr̄ ꝙ eſt v̄tuoſa aut vitioſa niſi ſint qdā motuū ei⁹ pertrāſeuntes in corpe paulatī3 ad vim rōnalem vel rememoratiōnē partis nutritiue aīe. ⁊ fiāt pp hoc phātaſmata bonoru3 hora ſomni meliora phātaſmatibus maloꝝ. ℭ D. ⁊ iam locuti fuimus de iſtis reb⁹ quantū ſufficit: ⁊ op3 vt relinquamus potentiā aīe nutritiuā: expers em̄ eſt v̄tutis humane. ℭ D. Uideṫ aūt ꝙ ſit anime hoīs nā alia quedā irrōnalis participās ıñ rōnē aliquo modoꝝ. ⁊ hoc eo ꝙ exaudibilis eſt rōnis ⁊ obediēs ei. ⁊ pp hoc laudatur qui cōtinet aīam ſuā a voluptatib⁹: quēadmodū laudaṫ q cōtinet rōne3 ſuam ⁊ partē aīe ſue rōnalē. Qui em̄ talis eſt direct⁹ eſt ⁊ inquiſitor eſt rerū pertinentiū v̄tuti. Et appet qm̄ in nobis eſt aliqđ aliđ p̄ter partē rationalē ↄtrariās rōni ⁊ ducēs ad diuerſu3 partis ad quā ducit rōnalis: ⁊ accidit aīe in hac diſpōne ſile ei⁹ qđ accidit mēbris paraliticis qñ volumus ea mouere ad aliquā partē ⁊ ipſa inclinanṫ ad alia3: talis em̄ eſt diſpō iſtius aīe cū aīa rōnali. Rōnalis nāq3 qñ voluerit mouere v̄ſus rem aliquā ⁊ fuerit vis cōtraria ei vincens mouebit ad cōtrariū illi⁹ rei. ⁊ pp hoc erūt motus coꝝ q nō cōtinēt aīas ſuas a voluptatibus ad ↄtrariū rectitudinis ſicut eſt diſpō in mēbro paralitico. niſi ꝙ mot⁹ mēbri inordinati moti ī corpe eſt res mota. Uidemus em̄ eū oculatim: ī̄n aīa aūt nō videmus oculati3 ſenſu. Uerūtm̄ fortaſſis op3 vt ſciamus ꝙ in aīa eſt aliqđ diuerſu3 rōni ↄtrariās ei ⁊ cōtradicens nō minus ꝙ̄ in corpe credim⁹ eē motiōes ↄtrariātes motionib⁹ nālibus: eteni3 vt eq̄ res ſenſibiles ſunt ⁊ hec eadē ps eſt illa de cuius nā eſt vt obediat rōni ducēti ipſam ⁊ fortaſſis in caſto ⁊ forti facilius cōſentit ⁊ obedit rōni in eo ꝙ opatiōes ei⁹ ⁊ oēs ↄuenīētes ſunt rōni. ℭ Cūq3 ſic ſe habeat res tūc palā eſt ꝙ illa q̄ eſt nō rōnalis ex partib⁹ aīe eſt duobus modis: plantatiua que nō participat rōne aliquo modoꝝ ⁊ cōcupiſcibilis q̄ participat rōne ſm̄ ꝙ obedibilis eſt ei nālr: ⁊ ex his q̄ ſignificāt ſup hoc ꝙ obedibilis eſt ei nālr. Et ex his q̄ ſignificant ſup hoc ꝙ obedibilis eſt rationi eſt ipreſſio qua3 facit in nobis redargutio: ⁊ cum eſt effectus in nobis redargutiōis ⁊ exhortationis ⁊ amotionis ⁊ reprehēſionis ⁊ caſtigationis: ⁊ pp hoc manifeſtū eſt ꝙ qñ attribuimus rōnē aīe hoc eſt ſ3 duos modos q̄rū vn⁹ dr̄ v̄e ⁊ p ſe ⁊ eſt pars apprehēſiua iudicatiua: ⁊ altera eſt ps obediēs huic ⁊ eſt illa pars cui accidit ex pte rōnis ſile ei qđ accidit filio de obediēdo patri ⁊ obeditioni ei niſi fuerit: neq3 nāliter ⁊ eſt filius rebellis.

ℭ Diſtinguiṫ ⁊ virtus ſm̄ hāc drīam. Dicimus. n. illarū quaſdam eſſe intellectiuas: quaſda3 vero morales.

Sapientiā quidē ⁊ ſolertiā ⁊ prudentiā intellectiuas: li/
beralitatē autem ⁊ modeſtiam morales vocamus. Lo/
quentes enim de moribus nunq̄ dicim⁹ q2 ſapiens aut
ſolers: ſed q2 modeſtus ⁊ mitis. Laudamus ⁊ ſapientē
ſm habitum. Habituum vero eos qui laudabiles ſunt
virtutes appellamus.

¶ Decimūnonū cap. ð diuiſiōe v̄tutis ī ſpeculatiuas ⁊ actiuas. Dixit

19 Virtus ergo primo diuidit in duas virtutes quaꝝ vna eſt intellectualis ⁊ eſt apprehēſiua. Altera vero obediētialis ⁊ eſt virtus moralis: ⁊ ſapiētia ⁊ prudētia: ⁊ intelligētia ſpēs ſunt ītellectualis. Liberalitas vero ⁊ caſtitas ⁊ que his ſimilant ſpēs ſunt moralis. ¶ Et hmōi ſignū eſt qn̄ dicim⁹ de morib⁹ hoīs non dicimus de eo qm ſapiens aut intelligēs: ſ3 qn̄ humilis/ aut caſtus: ſapiēs aūt laudat ſm induſtriā ſciētialē quā h3: ⁊ vlr ꝙ fuerit ex habitib⁹ aīalib⁹ laudabile nominam⁹ virtutes. ¶ Et hic terminat intētio hui⁹ tractat⁹ ⁊ eſt prim⁹ iſti⁹ libri: vt ſint grates deo donatori ſapientie ⁊ largitori felicitatis.

¶ Ariſto. Stragy. Lib. Scd̄s Ethicoꝝ. Cap. primū.

Cum vero duplex ſit virt⁹: alia intellectiua; alia moralis. Intellectiua qdē plurimū ex doctrīa gn̄ationē h3 atq3 augmētū. quapp experiētia indiget ⁊ tpe. Moralis aūt ex aſſuetudine ſit. vn̄ ⁊ nomē h3 parūper a more declinās. Ex quo manifeſtū ē nulla moraliū virtutū nā nobis ineſſe. Nihil. n. eoꝝ que nā ſunt aliter aſſueſcit: veluti lapis cuius nā eſt vt deorſu3 ferat nunq̄ aſſueſceret ſurſu3 ferri. Nā ſi millies illū qs aſſuefaciēdi grā in altū ꝓijciat: neq3 ignis deorſu3: neq3 aliō quicq̄ ex his q̄ alr nata ſunt alr aſſueſcent. Neq3 natura ergo: neq3 ꝑter naturā inſunt nobis virtutes: ſed ſum⁹ nos ad illas quidē recipiendas natura apti: ꝑficimurq3 per cōſuetudinē. ¶ Preterea que natura nobis inſunt eorum potentias prius ferimus: poſterius vero actus reddimus qd̄ in ſenſibus manifeſtu3 eſt. Non enim ex eo ꝙ ſepe audiuimus ſenſum accepimus: ſed contra. habentes vſi ſumus nō vtentes habuimus. At virtutes acquirimus operando prius queadmodum ⁊ in alijs

Virtutes morales nō ſunt a nā. Nihil eoꝝ q̄ a nā ſunt alr aſſueſcit

Ea que a nā nobis īſūt eorū potentias pri⁹ ferim⁹ poſterius actus reddimus.

artibus. Que enim opꝫ poſtq̄ꝫ didicerimus facere ea faciendo addiſcimus ceu fabricando fabri: ⁊ cytharaꝫ pulſando cytharedi. Sic iuſta agēdo iuſti: ⁊ modeſta modeſti: ⁊ fortes fortia efficiūtur. ¶ Teſtatur id qđ fit in ciuitatibus: nam latores legum aſſuefaciendo ciues bonos efficiūt: ⁊ ꝓpoſitū quidē oīs legiſlatoris hec eſt. Quicunqꝫ vero ex illis hoc non bene agunt/aberrant. Idqꝫ inter bonā rēpub. malāqꝫ intereſt. Inſuper virtus atqꝫ ars ex iiſdem atqꝫ per eadem fit/corrūpiturqꝫ. Ex pulſatiōe enīꝫ cytbare boni ⁊ mali fiunt cytharedi. Eo/dēqꝫ modo comedi ⁊ fabri ⁊ alij oēs. Bene fabricandi boni erunt fabri: male autē mali. Qđ niſi ſic eēt doctore nō indigeret. ſed oēs boni aut mali eſſent. ſic ⁊ in vir/tutib⁹ res ſe hꝫ. Agēdo. n. que in cōmercijs hoīum ver/ſant vel iuſti vel iniuſti euadimus agēdo que in pericu lis ⁊ cōſueti metuere aut fidere fortes vel timidi ſum⁹. Simili modo in his que circa ꝯcupiſcētiā: ⁊ in his que circa irā alij tēperati ⁊ faciles: alij intēperati ⁊ iracundi: ꝑ hoc vel illo mō vt in illis fit. Ac vt vno cōprehēdam verbo ex ſimilib⁹ actibus habit⁹ fiunt. Itaqꝫ vidēdū eſt quales actus edam⁹. nā q̄les illi ſunt tales habit⁹ ſubſe/quunt. nō parū igit: ſꝫ plurimū imo totū refert hoc vel il lo mō ſtatim ab adoleſcētia conſueſcere. Ex ſimilib⁹ actib⁹ habitus fiunt.

¶ Determinatio huius tractatus ſecūdi de libro Nichomachie Ari/ſtotelis incipit. 1

¶ Primū caplm ꝙ neqꝫ nā neqꝫ ꝑter nām eſt virtus eoꝝ ex doctri/na vt intellectuales vel ex conſuetudine vt morales fiunt nobis ina tis ipſas ſuſcipere: ⁊ iterū eoꝝ natura nobis aduenerit hoꝝ potētias ⁊ habit⁹ prius habitis opationib⁹. In virtutib⁹ aūt fit econuerſo. Et adhuc eoꝝ ex eiſdē opationib⁹ bn̄ vel male factis: ⁊ p eaſdē opatiōes bene vel male factas fit ⁊ corrūpit oīs virtus. vnde tanq̄ potiſſima colligit nō parū differre ſic vel ſic confeſtim a iuuene aſſuefieri. Dixit.

CUm itaqꝫ virtutes ſint duorū modoꝝ: intellectua/lis. vꝫ. ⁊ moralis. Intellectualis plerūqꝫ ⁊ fit ⁊ augeť in nobis p doctrinā: ⁊ ideo indigemus in cō/prehēſione eius exercitatione multa ⁊ ſpacio tēporis longi. Moralis vero cōprehēdiť p aſſuefactionē. ⁊ pp hoc greci deriuant nomen moris a noīe cōſuetudinis elitterantes ipſum de litteratione notitiam faciēte ſm q̄ currit cōſuetudo in nominibus deriuatiuis. G.D. Et fieri aūt vir/

tutū acq̄ſitione per cõſuetudinē.ſ.per exercitationē in actiōib⁹ eaꝝ
ꝓpter: qm̄ nulla virtutū moraliū īuenit̄ in nobis per nām. ¶ Nul-
lius enim rei per naturā exiſtentis cõtrariū acquiret̄ per aſſuetudinē.
Lapis eniʒ qui naturalr̄ deorſuʒ deſcēdit q̄uis quis ꝓiciat ipm̄ ſur
ſum vicibus vt īnumeralib⁹ quarū nõ cõprehēdit multitudo volens
per hoc aſſuefacere ipm̄ moueri ſurſum nunq̄ habebit poſſibilitatē in
hoc. ⁊ ſimilr̄ ignis nõ eſt poſ̄e vt recipiat ꝑ aſſuetudinē diuerſum mo-
tionis ſue. ⁊ vlr̄ nihil eorum que naturalr̄ habēt actū aliquē poſ̄e eſt
per cõſuetudineʒ recipere diſpõnem a qua ꝓcedit actus alius ab illo
actu naturali qui eſt ei⁊ ſi eſſet nobis aliq̄d virtutū vel vitiorū na-
turalr̄ tunc nõ eſſet nobis poſ̄e acquirere oppoſitū per aſſuefactionē.
Cū ꝙ ſic ſit tunc virtutes nõ ſunt in nobis ſm̄ naturā neq̄ preter na-
turam.ſ.inuolūtarie vel coacte: ſed nos nāti ſumus ad earū receptio
nem ⁊ cõprehenſionē earū in nobis per aſſuetudineʒ. ¶ Amplius oē
qḋ in nobis exiſtit naturalr̄ primit⁹ exiſtit in nobis ꝑ potentiā: deide
erit nobis ad poſtremū per ſeipm̄ exiſtēs per actū nõ ex parte noſtre
electiõis: intēdo ꝙ nõ erit nobis eo ꝙ nos aſſuefacim⁹ ipm̄ ſicut ſe hʒ
in virtutib⁹: ⁊ hoc manifeſtū eſt in ſenſib⁹. eteniʒ ipſi ſiunt primit⁹ in
nobis potentia ⁊ tandē cõuertunt̄ in nobis ad actū ex ſe: hm̄õi exem
plum eſt ꝙ hõ primit⁹ vidēs eſt potētia: deinde ſit vidēs actu nõ eo ꝙ
viderit multotiēs: ⁊ ſilr̄ ſimus audiētes actu poſt q̄ fuimus audiētes
potētia: nõ eo ꝙ aſſueuerim⁹ auditū.i.ꝙ audiuerim⁹ multotiēs. ſʒ res
eſt ecõuerſo: intēdo ꝙ nos vtimur eis eo ꝙ exiſtūt in nobis nõ ꝙ exi-
ſtant in nobis ex vſu earū. Virtutes aūt inueniunt̄ nobis poſt q̄ nos
fecerimus eas multotiēs ſicut eſt in reliquis artibus operatiuis intē-
do ꝙ acq̄rit̄ quidē nobis ars per aſſuefactionē operū artis: ⁊ ꝓpter
hoc addiſcim⁹ res quas facim⁹ poſt q̄ primit⁹ fecerim⁹ eas: vt edifican
tes erimus edificatores: ⁊ cytharizātes erimus cythariſte: ⁊ q̄n facti
fuerim⁹ edificatores ⁊ cythariſte edificabim⁹ ⁊ cytharizabim⁹ ſm̄ ꝙ
ꝓpʒ. ¶ Et hec eſt drīa inter actionē primā ⁊ ſcḋaʒ: ⁊ ſilr̄ faciētes res
iuſtitie erim⁹ iuſti: ⁊ faciētes res caſtitatis erim⁹ caſti: ⁊ faciētes res
fortitudinis erim⁹ fortes. ¶ D. Et atteſtat̄ huic qḋ videm⁹ cõtingere
in ciuitatib⁹. Videm⁹ eniʒ ꝙ poſitores legū ꝑ hoc ꝙ aſſuefaciūt ciues
de actiõe boni faciūt eos fieri bonos: ⁊ hec eſt voluntas ⁊ intētio om
nis legiſlatoris niſi ꝙ qui nõ decēter fecerit hic peccat. ⁊ ꝑ hoc diuerſi
ficatur ciuilitas bona a ciuilitate mala. ¶ Dixit. Amplius virtus oīs
equidē ſit bona aut mala ex reb⁹ vnis eiſdē ⁊ per res vnas eaſdem: ⁊
ſilr̄ oīs. v.g. Bonus in ꝑcutiēdo cytharaʒ ⁊ in alijs in hoc nõ ſiunt ta
les niſi ex pte ꝑcutiēdi cytharā: ⁊ ſilr̄ ſe hʒ in edificatoria ⁊ in ceteris
artificijs. Eteniʒ ex edificatõe bona bonus ſit edificator: ex mala ma
lus: nā ſi nõ ſic eſſet nõ indigeret̄ doctore in aliquo: intēdo ꝙ doctor
docet diſcipulū actionē bonā: quā cū fecerit diſcipulus ſit ab eo actio
bona in illo artificio: ⁊ ſi nõ eſſet res talr̄ eēnt oēs aut ꝑfecti in artib⁹
aut imꝑfecti in eis: intēdo ꝙ nõ inuenirent̄ in eis ambo modi ſimul.
Cū ꝙ ſic ſe habeat res in artib⁹ erit ſilr̄ in virtutib⁹. Cõuerſationē.n.
ad ſeinuicē faciētes hoīes q̄dā ſiunt iuſti actões iuſtitie faciētes: alij
aūt iniuſti actiões iniurie agētes: ⁊ hoc mõ ſe hʒ res circa pericula.
Cõuerſantiū eniʒ inter res timoroſas: quidam ſiunt fortes: alij vero
timidi: ⁊ ſilr̄ exercitatõe in actionib⁹ cõcupiſcētie ⁊ ire: ſiunt quidaꝫ

caſti māſueti e humiles: ⁊ quidā incōtinētes: ꝓterui: ⁊ iracūdi: ⁊ fiunt
equidē tales ex cōuerſatione ſic vel ſic in rebus hmōi. Et vlr habitu/
dines aīales nō fiunt nobis niſi ex parte operationū. ⁊ pp hoc opꝫ vt
currāt opationes noſtre mō debito. Etenīꝫ ſm diuerſitatē opationuꝫ
eſt q̄ ſequit ipſas ex diuerſitate habitudinū: ⁊ pp hoc nō differt modi/
cuꝫ vt aſſuefaciāt hoīeꝫ a pueritia ſua ad opatiōes bonas aut malas
ſꝫ multū differt: īmo eſt tota drīa in habitudīe hoīs. Cap. 2.

CUm igit preſens opus nō cōtēplatiōis gra 2
tia fiat queadmodū cetera. Non. n. vt ſcia/
mus quid ſit virtus: naꝫ ſic nulla eius foret
vtilitas: ſed vt boni ſimus pſcrutamur ne/
ceſſariū eſt de actibꝰ videre qualr̄ agere il/
los opꝫ. nam in illis cōſiſtit quales ſint habitus oſtēdi.
Oportere igit ſm rectā rōneꝫ agere cōītie eſt ⁊ pſuppo
ſitū nobis exiſtat. Que aūt recta ſit rō ⁊ quō ad alias ſe
hꝫ virtutes dicet. Illud prius a nobis cōfeſſum exiſtat
q̄ ois de rebꝰ agēdis ſermo quaſi per figurā quādā ⁊ nō
per exactā diſcuſſionē tractari dꝫ. Quia vt ab initio di/
ximus ſm mām ſermones ſunt exigēdi. At in rebꝰ agē
dis vtilibuſq; nihil firmū neq; ſtabile eſt vt etiaꝫ nec in
ſanis. Cūq; hec habeat vniuerſum genus multomagis
de ſingulis res nulla certitudo tradi poteſt: cū neq; ſub
artem neqꝫ ſub pfeſſionē aliquā cadāt: ſꝫ opus eſt vt hi
q agāt ſemp ad tp̄s cōſiderēt ceu in medicina ⁊ nauiga
tione. Sꝫ quāq̄ꝫ ita ſit tn̄ conādū eſt auxiliū ferre. Pri/
mum igit idē cōſiderandū eſt qd̄ iſtorū ea natura eſt: vt
de defectu exceſſuq; corrūpant: ceu in viribus ac ſani/
tate videmus. Opꝫ eniꝫ ꝑ obſcuris clara exēpla indu/
cere. Exceſſus eniꝫ ac defectus laborū vires corrūpūt.
Eodē modo cibi ⁊ potꝰ nimis magni: aut nimis parui
ſanitatē corrūpunt. moderati faciūt: augent: cōſeruant.
Sic igitur in fortitudine/ac temperantia ⁊ alijs virtuti/
bus. Qui cuncta fugit ac formidat ⁊ nulli reſiſtit timi/
dus eſt. Qui vero nihil oino formidat ſꝫ aduerſus om
nia vadit temerariꝰ. Itē qui omni voluptati potit nec
vlla ſe abſtinet intēperās eſt. Qui vero oēs fugit inſtar
agreſtiū īſenſibilis qdē eſt. Corrūpit. n. tēperātia ⁊ for/

Scdm mām ſubiectā ſermones ſūt exigendi.

titudo ab exceſſu ac defectu:a medio autē ſeruatur: nec
ſolū generatiōes ⁊ augmēta ⁊ corruptiones ex eiſdē ⁊
ab eiſdem fiunt:verū etiā operationes in iiſdem erunt.
nam ⁊ in aliis que euidētiora ſunt idē accidit velut in
viribus. Fiunt vires ex capacitate multi cibi ac ex tole-
rātia multorū laborū:⁊ hoc maxime facere robuſt⁹ pōt.
Sic ⁊ in virtutib⁹ abſtinēdo a voluptatib⁹ tēperati effici
mur:facti autē maxime poſſumus abſtinere.

2 ¶ Scōm caplm de eo qđ opꝫ ſcrutari q̄ circa opatiōes quař operā-
dū eſt eas.ſ.ſꝫ rectā rōnē ⁊ ꝙ habit⁹ nati ſunt corrūpi ab idigētia ⁊
ſupabūdātia opationū fieri ⁊ aut augeri ⁊ ſaluari ab eař cōmēſuratōe
⁊ ꝙ ecōuerſo ex habitib⁹ fiūt cōproportiōales ipſis opatiōes. Dixit.

Um itaqꝫ nō ſit intētio nřa in hoc libro intētio ſpe
culatiōis ⁊ ſcie tm̄:ſꝫ quēadmodū in libris aliis
ſꝫ intētio opationis ⁊ pſcrutatio.n.noſtra in ipſo nō eſt
vt ſciam⁹ qđ eſt virtus tm̄:ſꝫ vt operemur eam ⁊ boni
ſiamus:alr eniꝫ nō eēt nobis in ſcia ipſi⁹ vtilitas opꝫ
neceſſario vt pſcrutemur de actionib⁹ quař eſt nobis
operāduꝫ eas. Naꝫ quēadmodū diximus ſm eař diuer
ſitatē diuerſificabunt alr diſpōnes. ¶ D.ponam⁹ igit radicē vlēꝫ eis
cōemt ⁊ eſt:qm̄ actōes faciēdū eſt ſm rōnē rectā ⁊ dicemus in poſtre-
mo que eſt illa diſcretio recta ⁊ qualis eſt habitudo ſua ad reliquas
virtutes. ⁊ ponam⁹ etiā ꝙ tot⁹ ſermo qui dicit in oibus iſtis nō dicit
niſi ſm viā deſcriptōis:nō ſm viam vltime pſcrutatiōis. intēdo q̄ cō-
prehēdat plurimū rei vt diximus o pncipio ſcriptiōis:qm̄ certitudo
ſermonis in oī re opꝫ vt ſit ſm mām ipſius ⁊ hoc aūt mā mutabilis eſt ⁊
hoc qm̄ res effectiue virtutuꝫ ⁊ pficiētes nō hn̄t aliquid firmū ſm di-
ſpōneꝫ vnaꝫ ſicut ēt eſt diſpō in rebus effectiuis ſanitatis. Etenim ex
ipſis nō eſt aliqđ firmitatē hn̄s ſm diſpōnē vnaꝫ:cūqꝫ ſit res ī vlibus
q̄ ſunt in hac ſcia iſto mō qm̄ nō tolerant certificatiuā inqſitioneꝫ pp
ſui mutabilitatē:potius eſt ſic in particularibus.ſ.ꝙ non eſt polis in
eis certificatoria inqſitio:qm̄ nō ſunt cōprehēſa neqꝫ arctata ſub ar-
te neqꝫ ſub pcepto vno. ⁊ neceſſariū eſt agēti ſemp vt ſpeculet in expediē-
ti ex ipſis in illa hora in qua ipſe eſt:ſicut ſe habꝫ in medicinat ⁊ in arte
nautarū:verūtamen ⁊ ſi ſit ſermo ille in cuius via ſumus currēs hoc
curſu:tn̄ opꝫ ſm diſpōnē aliquā vt dicam⁹ quař ſpeculandū ⁊ vn̄ in-
cipiēdū in ſpeculatiōe. Dicim⁹ ergo qm̄ primū qđ ponim⁹ huic ſpecu-
lationi eſt ꝙ de nā vni⁹ ⁊ eiuſdē act⁹ eſt vt corrūpat ex additiōe ⁊ di-
minutiōe. Et opꝫ vt ſignificem⁹ ſup hoc qđ occultat ex hac intētiōe in
aliqua rerū:⁊ p hoc ꝙ appet ex eis in qbuſdā earū vt ꝙ videm⁹ in for-
titudine ⁊ ſanitate. Etenīꝫ exercitia ſupfluētia ⁊ deficiētia corrūpūt
fortitudinē:⁊ ſilr cibus ⁊ pot⁹ ſupfluētes ſup id qđ opꝫ:aut diminuti
ab eo qđ expedit corrūpūt ſanitatē. Cōmēſurati aūt ↄſeruāt ſanitatē
⁊ augmētant ⁊ ſilr eſt in caſtitate ⁊ fortitudine ⁊ ceteris virtutibus.
qui eniꝫ fugit ab omni re ⁊ timet ipſum ⁊ nō tolerat aliquid hic eſt ti-
midus:qui autē non timet aliquid penitus nec terretur ab ipſo hic

audax

audax eſt ⁊ medius aūt in hec foꝛtis eſt: ſilr qui oēʒ voluptatē reſpuit: ⁊ qui omni voluptati expoſit⁹ eſt neuter hoꝛum hʒ caſtitatē. cū itaqʒ ſic ſe habeat res virtutes quidē coꝛrūpunt ex ſupfluitate ⁊ idigētia: cōſeruat aūt eas mediocritas. ¶ Dixit. ⁊ nō diuerſificant quidē diſpoſitiōes ſoluʒ ex parte vſitatiōis reruʒ earūdem vſitatiōe diuerſificata. ſed actiones que vſitant in rebus vnis vſitatiōe vna diuerſificantur ēt ex parte acceptiōis diſpoſitionū preter illas actiōes. ⁊ hoc euidēs eſt in reb⁹ illis qui ſunt magis manifeſte apud nos ꝙ res iſte. V.g. virtus coꝛpoꝛalis acquirit ex acceptione multi cibi ⁊ tolerantia multi laboꝛis. ⁊ qn̄ facti fuerim⁹ vigoꝛoſioꝛes erim⁹ potētioꝛes ad vſitationē laboꝛis multi ⁊ cibi multi: ⁊ talis eſt diſpō in virtutib⁹. Etiāʒ caſti ſimus ex retrahēdo nos a voluptatib⁹ ⁊ qn̄ facti fuerimus caſti erimus potētioꝛes ad retrahēdum nos a voluptatib⁹: ⁊ iſto mō ſe hʒ in foꝛtitudine. Nam qn̄ aſſueuerimus vilipendere terribilia timoꝛoſa ſimus tolerātes ea: ⁊ qn̄ facti fuerimus toleratoꝛes earum erimus potentioꝛes ad eoꝛum vilipenſionem. Caplm 3.

Significatio autēʒ habituū vel voluptate aut moleſtia que facta ſequit depꝛehendi cōuenit: qui abſtinet a coꝛpoꝛeis voluptatibus ſi ob hoc ipſuʒ gaudet tēperās eſt: ſin moleſte fert intēperās. Item qui pericula ſubit ⁊ gaudet aut certe non dolet foꝛtis eſt. Qui vero dolet/ timidus. Circa voluptates. n. ⁊ doloꝛes virt⁹ moꝛalis cōſiſtit. nā pp voluptatēʒ iꝑꝛoba facimus: ⁊ pp moleſtuʒ bn̄ facere omittimus. Itaqʒ ab ipſa adoleſcētia inſtitutos eſſe cōuenit: vt Plato inqt. vt pꝛo qbus oʒ gaudeam⁹ ac doleamus: hec. n. recta ē diſciplina. Pꝛeterea ſi virtutes ſunt circa actus ⁊ affectus: Oēm vero actum ⁊ affectuʒ ſequitur voluptas aut doloꝛ. Virtus circa voluptates ⁊ doloꝛes erit. Oſtendunt hoc pene que ꝓpterea infligunt: ſunt eniʒ medicine quedaʒ. Medicinaruʒ aūt ea eſt natura vt per cōtraria fiant. Pꝛopterea vt ſupꝛadixim⁹ omnis habitus animi ad illa ⁊ circa illa naturaʒ hʒ que talia ſunt vt illuʒ melioꝛē aut deterioꝛē efficiāt. Sʒ ꝑ voluptates ⁊ doloꝛes praui fiunt ſequēdo ⁊ fugiēdo vel quas nō opʒ vel quotiens aliter a rōne talia perſcribantur. Quapꝛopter virtutes diffiniūt trāquillitates quaſdā ⁊ quietes: nō tn̄ bene: qꝺ ſimplr dicunt: ſed nō vt oʒ: ⁊ vt nō opʒ: ⁊ qn̄: ⁊ quotcūqʒ alia adiungunt. Subeſt igitur virtutē eſſe circa voluptates ⁊ doloꝛes optimoꝛuʒ opa/

Oēm actuʒ aut affectuʒ ſequit voluptas aut dolor.

tricē. Uiciū aūt cōtra. Probat ēt id qꝺ cū tria ad capien dum repudiādūqꝫ ꝯſiliū ptineāt honeſtū: vtile: volupta rium: ⁊ tria his ꝯtra turpe: inutile: moleſtū. Bonꝰ qdeꝫ hec oīa recte cōſequiꝛ: malus vero aberrat: ſed circa vo luptatē precipue. Hec. n. cōis eſt aīantibꝰ: ⁊ cūcta que ī electionē cadunt ſubſequiꝛ. Nam ⁊ honeſtū: ⁊ vtile io/ cundū vꝛ. Cunctis ēt nobis a pueritia ſimul educata ē: quapp arduū eſt hanc reꝫ inſitā penitꝰ vite noſtre reijce re. Regimꝰ aūt actꝰ noſtros alij magis minꝰ p volupta tem ⁊ dolorē. Ob hoc igiꝛ neceſſe eſt totū negociū cir/ ca illas verſari: nō parū eſt. n. ad res agēdas probe aut improbe letari: aut dolere. Inſup difficiliꝰ eſt voluptati repugnare qꝫ ire: vt Heraclitꝰ inquit. Circa difficiliora vero ſemp ars/ virtuſqꝫ cōſiſtit. Nā bene in hoc melius eſt. Itaqꝫ ob id quoqꝫ circa voluptates ⁊ dolores totuꝫ negociū eſſet virtutis ⁊ ciuilis ēt facultatis. Nam q be/ ne his vtitur bonꝰ erit: qui male malus. Eſſe igitur vir tuteꝫ circa voluptates ⁊ dolores: ⁊ ex quibus fit eiſdem augeri: atqꝫ aliter factis corrūpi: ⁊ circa illa operari ex qbus fit: ſatis dictum eſt.

Circa diffici liora ſemper ars virtuſqꝫ cōſiſtit.

3 ¶ Tertium capituluꝫ ꝙ ſignuꝫ habitū eſt ſuperueniēs voluptas vel triſtitia operibus eo ꝙ circa voluptates ⁊ triſtitias eſt moralis virtꝰ: qꝺ probat per male operari pp voluptatē: ⁊ a bonis recedere pp tri/ ſtitiaꝫ. vn̄ opꝫ ꝯſetiꝫ ex iuuenibꝰ bene duci. Et itē per virtutes eē cir ca actus ⁊ paſſiōes qbꝰ ſequiꝛ delectatio ⁊ triſtitia. Et tertio p penas que ſunt medicine peccātiū factas circa has. Et quarto per anime ha bitum natū fieri ab his deteriorē ⁊ melioreꝫ: ex quibus colligiꝛ virtu tem moralē eſſe circa voluptates ⁊ triſtitias optimaꝫ operatiuā. Et quinto per eligēda ⁊ fugiēda cadere ſub delectabile ⁊ triſte. Et ſexto per has paſſiones eſſe nobis ⁊ quodāmō cōnutritas: idqꝫ difficile cō tritibiles ⁊ per regulari his operationes: ⁊ tandem per difficilꝰ eſſe voluptati pugnare ꝙ ire. Dixit.

OPortet autēꝫ vt ponamꝰ ſignuꝫ exiſtētie diſpo/ ſitionuꝫ virtualiū in nobis: hoc qꝺ ſeq tur nos preſens operationes de voluptate ⁊ triſtitia. Etenim qꝛ ex retractiōe a corporalibꝰ letatur habitū hꝫ a quo denominādus eſt caſtus: q vero ex retractiōe ab his triſtaꝛ incaſtus. Similr qui tolerat pericula ve/ hementia ⁊ eſt gaudēs cuꝫ his aut nō triſtis fortis eſt: qui autē ſuffert ea ⁊ triſtaꝛ ex eis ille timidus eſt: ⁊ quidē hoc fit: qm̄ virtus moralis equideꝫ eſt vt placeāt hoī ea que opꝫ vt placeat ei: ⁊

diſpliceant ei que opʒ vt diſpliceãt. Jdeo ꝙ nos quidẽ facimus mala
pelectatiõis cã ⁊ retrahimur a bonis cã eius qð eſt in ipſis ex cõtri/
ſtatione. ¶ Et pp hoc opʒ quẽadmodũ Plato dixit vt incedat cum
hoie ex pueritia ſua via ducẽte ipſuʒ ad hoc vt gaudeat ĩ his in qui/
bus eſt gaudendũ: ⁊ triſtet in his quibus eſt triſtãduʒ. h enĩʒ equalis
eſt ⁊ ſana doctrina. ¶ Amplius virtutes qdem exiſtunt in actionib⁹
⁊ paſſionib⁹. omnẽ aũt actionẽ ⁊ paſſionẽ ſequit delectatio ⁊ cõtriſta
tio: ⁊ pp hoc opʒ vt ſit virtus circa delectationẽ ⁊ triſtitias. intendo
vt ipſe ambe delectationes ⁊ triſtitie ſint ſm ꝙ opʒ. ¶ Et de his que
ſuper hoc ſignificãt eſt ꝙ prohibitio accidentiũ maloꝛuʒ ⁊ refrenatio
ipſoꝛuʒ: ſit quideʒ per iſtas ambas res: intendo per delectationẽ ⁊ tri
ſtitiam quã ponunt illi de ciuitatib⁹. Refrenatiões enim ſiue reſiſten
tie medicine quedã ſunt: medicine aũt nate ſunt fieri per cõtrariũ: ⁊
ſicut ante diximus vnaqueqꝫ ex diſpõnib⁹ aĩe exiſtit in illis reb⁹ q̃ ap/
propriant illi diſpõni: ⁊ circa res a qbus illa diſpõ innata eſt fieri pe
ioꝛ ⁊ melioꝛ. V. g. diſpõ anime noĩata iuſtitia aut iniuſtitia ĩuenitur
quideʒ a rebus appropriatis vt poſſeſſionib⁹ ⁊ honoꝛib⁹: ⁊ qñ ſimila
tur iſtis ⁊ circa res iſtas verſatur: ⁊ hoies quideʒ fiunt deterioꝛes pp
delectatiões ⁊ triſtitias ſm ꝙ requirũt ex ipſis qð non opʒ: ⁊ faciunt
hoc in hoꝛa in qua nõ opʒ: aut eo modo quo nõ opʒ: ⁊ vel preter mo/
dum aliquẽ ex modis quos determinat intellect⁹ ſanus circa delecta
tionẽ ⁊ triſtitiã. ¶ Dixit. Et pp hoc diffiniuerũt virtutes eẽ moꝛtẽ cõ
cupiſcentiaꝝ ⁊ quietẽ earũ. nõ fuit aũt recte dictũ ſic abſolute ſed cuʒ
hac determinatiõe ſm ꝙ opʒ: ⁊ in hoꝛa qua opʒ ⁊ cetera que excipiẽ
da ſunt in hoc. ¶ Dixit. Jam igitur poſuim⁹ ꝙ virtus exiſtit in dele/
ctatione ⁊ triſtitia. intendo in hoc vt delectemur in quo opʒ: ⁊ vt tri/
ſtemur in quo opʒ: ⁊ patuit qm̃ ipſa operatiua eſt optimoꝛuʒ malitia
ecõtrario. ¶ Dixit. Et delectabunt nobis iſta quoꝛuʒ fecimus men/
tionem per hoc qð dico. ſ. ꝙ res quas eligimus ſunt tres: Decoꝛum
ſiue decens: vtile ſiue expediens: delectabile ſiue voluptas: ⁊ hoꝛum
cõtraria tria: indecens vel turpe: inutile vel dãnoſuʒ: cõtriſtans vel
moleſtuʒ: ⁊ bonus eſt ille qui in omnib⁹ his directus eſt: malus autẽ
qui peccans eſt in oĩbus his ⁊ proprie in voluptate: intendo euʒ qui
delectat non vt opʒ: ⁊ hoc qm̃ delectatio cõis eſt omnib⁹ aĩalibus. ⁊
ſequitur oĩa ea que hñt eligẽtiam. i. eligibilia. eteniʒ decẽs ⁊ vtile eli
gibilia ſunt ⁊ delectabilia. ¶ Dixit. Et hoc quideʒ difficile eſt nobis:
intendit accidẽs illud qð eſt delectatio ⁊ cõſequẽs ipſius. ideo ꝙ exi
ſtit in nobis nãliter ⁊ eſt natuʒ nobiſcuʒ ⁊ cõnutritũ nobis ab infan/
tia. ⁊ pp hoc ſimus cõmẽſurãtes actiones: cõſequẽ ſue delectationis
⁊ triſtitie: ⁊ quidã noſtruʒ in hoc precellunt quoſdã. ⁊ opʒ neceſſario
pp oĩa hec vt ſit nr̃a intentio in hoc libꝛo toto circa delectationẽ ⁊ tri
ſtitiam: intẽdo vt delectemur in quo opʒ ⁊ triſtemur in quo opʒ. non
eniʒ medicũ differt delectari aut triſtari in qbus actionuʒ opʒ. ¶ Et
iam palam eſt ẽt qm̃ virtus eſt in delectatiõe triſtitiaꝗ ꝙ circa dele/
ctationẽ difficilioꝛ eſt q̃ circa iraʒ: quẽadmodũ dixit. Heraclit⁹ ⁊ ars
⁊ virtus ſemp qdẽ ſunt in actiõe rei difficilis: ppea ꝙ in ea eſt bonũ ⁊
optimũ ſm hoc g oʒ vt ſit intẽtio intẽdẽtis virtutẽ ⁊ ciuilitatẽ in hoc
lib. toto circa delectationẽ ⁊ triſtitiã: naʒ q vſus fuerit iſtis ſm ꝙ opʒ
erit bon⁹: qui vero aliter q̃ opʒ erit malus.

¶ Capitulum. 4.

SEd q̄reret fortaſſe qſpiā quēadmodū dicimꝰ ꝙ iuſta agendo iuſtos: ⁊ modeſta modeſtos fieri oʒ. Nā ſi iuſta ⁊ modeſta agūt, iā ſūt modeſti ⁊ iuſti: ceu ſi grāmatica ⁊ muſica grāmatici ⁊ muſici vel nō in artibꝰ ita ſe hʒ. Naʒ fieri pōt vt grāmaticū qd agat fortuito ⁊ alio ſuppoſito: tūc igit grāmaticꝰ erit cū grāmaticū aliqd ⁊ grāmatice faciet: h̄ eſt ſʒ eā grāmaticaʒ q̄ eſt in ipſo. Preterea neq̄q̄ ſile eſt in artibꝰ ⁊ virtutibꝰ: naʒ q̄ ab arte pcedūt laudē in ſe hn̄t quare ſufficit illa ita exiſtere. Sed q̄ a virtute ita pficiſcunt nō ſatis ē ſi ipſaʒ iuſte quodāmō ſe hn̄t ⁊ modeſte agant. Sed ſi agēs ita egerit. Prio ſi ſciēs. Scdo ſi eligēs: ⁊ eligēs pp ipſa. Tertio ſi certo imobili iudicio agat. Ad ceteras vero artes habēdas nihil hoꝝ requirit p̄terq̄ ſcia. At in virtutibꝰ ſcire ipſuʒ parū eſt aut nihil. vti vero aut exercere plurimū: imo totuʒ valet vtpote que ex frequenti actione iuſtoꝝ modeſtorūq; pueniat. res. n. tunc iuſta ⁊ modeſta dr̄: qn̄ talis eſt qualē iuſtꝰ ⁊ modeſtꝰ ageret. Juſtus aūt ⁊ modeſtꝰ non qui hoc agit: ſed q ſic agit vt iuſti ⁊ modeſti agunt. Bene igitur dr̄ ꝙ qs iuſta agendo iuſtus fit: ⁊ modeſta modeſtꝰ. Nō agēdo aūt nullus vt bonꝰ ſit ne curare qdē vr̄: ſed pleriq; nō ita faciūt: veruʒ ad verba diſputationēq; ꝯuerſi putāt ſe philoſophari: atq; ita viros bonos fieri: egrotos imitari: qui verba medicoꝝ audiūt quidem diligēter: faciunt aūt nihil ex his que precepta ſunt ſibi. Ut ergo illorum corpibꝰ nō bene erit qui ita curantur: ſic nec illoruʒ animis qui ita philoſophantur.

In v̄tutibꝰ ſcire ipʒ parū aut nihil eſſe.

4 ¶ Quartum capitulū in quo querit qualiter iuſta ⁊ talia operantes iuſti ⁊ tales fiunt: eoꝙ ſi talia operātur iam tales eſſe vidētur quēadmoduʒ in artificibus eſſe videt. qd ſoluit primo per interēptioneʒ huius ſuppoſiti. ſ. ꝙ in artibus que operātur talia tales ſunt. ſecūdo per diſſimilitudinē artiū ad virtutes: qꝛ in his que ab artibꝰ eſt bene in ipſis opatis: que aūt ſm virtutes hn̄t bene in operātibꝰ. ſ. ſcire eligere pp hoc ⁊ firme ⁊ imobiliter ex quibus manifeſtat qn̄ res dicuntur iuſte ⁊ hmōi ⁊ ꝙ non ſufficit ſcire ad ſtudioſum eſſe. Dixit.

Am ergo manifeſtuʒ eſt:qm̄ virtus quideʒ exiſtit
in delectatione ⁊ triſtitia: ⁊ qm̄ ex quibꝰ fit ⁊
agetur ex his eiſdem corrūpitur ⁊ minuit vſitata eas
diuerſimode:⁊ qm̄ agit poſtq̄ perficit in rebus illis de
quibꝰ generat. ¶ Dixit. Et fortaſſis heſitabit quis ⁊
dicet: vnde opʒ vt agat homo actiões iuſtitie donec
fiat iuſtus:qꝛ iuſtitia ⁊ caſtitas non generant niſi ab
actibus iuſtitie ⁊ caſtitatis:⁊ actus iuſtitie ⁊ caſtitatis nō inueniunt
niſi a iuſtitia ⁊ caſtitate. Nos igitur dicimꝰ qm̄ oīs qui iuſta agit iuſtꝰ
eſt:⁊ qui caſta caſtus eſt:ſicut quicūqꝫ ſcripturalia agit ſcriptor eſt:⁊
qui actiones cantoris agit cantor eſt. ¶ Hec aūt heſitatio ſoluit per
hoc qḋ dico:⁊ eſt:qm̄ res in artibus nō ſic ſe hn̄t neduʒ in his que ſūt
a virtutibꝰ.intendo ꝙ nō quilibet qui agit actionē alicuius artis ali/
cuius eſt de artificialibus illius artis.poſſibile enim eſt vt aliquis qui
non eſt ſcriptor ſcribat litteram aliquam caſu:aut aliquam quā alius
predeſcripſit ei:⁊ hoc modo addiſcit ars ſcribendi: ⁊ ſit quideʒ homo
ſcriptor nō qui fecerit quodlibet ſcripturaliū qualitercūqꝫ:ſed qn̄ fece
rit ſm ꝙ ſcriptor faceret:intendo ꝙ faciat ſm habitū ſcripturaleʒ qui
ſit in ipſo. ¶ Amplius artes ⁊ virtutes in hac intētione nō ſe hn̄t vno
mō.⁊ hoc qm̄ bonitas reruʒ accidētiū ab arte exiſtit qdeʒ a ſeipſis.⁊
ꝓp hoc ſufficit artifici ad bonitatē artificij ſui ſi res quaʒ efficit fuerit
ipſa bona. Rebus aūt ſientibꝰ ſm viā virtutum nō ſufficit vt in ſe ſint
bone tm̄: ſed ⁊ vt faciētes ſint hn̄tes ſe aliqualiter. V.g. vt iuſta ⁊ ca/
ſta facientes aliqualr ſe habeāt. Primo vt ſciant res quas faciēt. Se
cundo vt ſint electores earū per ſe.ſ.ꝓp actiones ipſas. Tertio vt ſint
firme habētes ſe nō mutabilr.i.vt perpetuēt actiones. Iſtarū auteʒ
conditionū nihil opponit in artificijs preterq̄ vt ſit artifex ſciens eiꝰ
qḋ facit conditiões autē in qua cōicant artes virtutibꝰ.ſ.ſciētie eius
qḋ agitur nō eſt neceſſitas in virtutibꝰ vt in artibꝰ:aut eniʒ modicuʒ
indiget ea in virtutibꝰ ⁊ minus q̄ in artibꝰ:aut nō indiget ea. Aliaꝝ
aūt duarū cōditionū vtilitas nō eſt modica:imo in eis eſt tota vtili/
tas:⁊ iſte due cōditiones acqrunt quidē in virtutibꝰ ex frequēter age
re actiones de qbus dr̄ ꝙ ſunt actiões virtutū. V.g. Electio actionū
iuſtitie ꝓp ſeipſas ⁊ cōſtantia in ipſis acquirit quidē ex frequēti reite
ratione actionū:de qbus dicit ꝙ ſunt actiões iuſtitie: ⁊ ſilr acqrūtur
quidē he due cōditiões in caſtitate per reiterationē actionuʒ:de qbꝰ
dicit ꝙ ſunt ex actionibꝰ caſtitatis: actiones aūt iuſtitie ⁊ caſtitatis
ſunt actiones que fluūt ſm exēpluʒ actionū iuſti ⁊ actionū caſti: ⁊ iu
ſtus ⁊ caſtus nō ſunt qui faciūt actiões iuſtitie ⁊ actiões caſtitatis ſʒ
modū ſm quē faciunt ea nō iuſtus ⁊ nō caſtus. Siquidē igit ex faciē
do actiones iuſtitie ſit hō iuſtus:⁊ ex faciēdo actiones caſtitatis ca/
ſtus:non erit aliqs hominū iuſtus abſqꝫ eo ꝙ faciat actiones iuſtitie.
neqꝫ caſtus abſqꝫ eo ꝙ faciat actiones caſtitatis. ¶ Dixit. verūtamē
illi qui ſunt de numero pluriuʒ nō faciunt has actiones: ſed nituntur
ad ſciendū eas:⁊ eſtimant per hoc ꝙ ipſi philoſophādo erunt p ſciam
virtutis virtuoſi.⁊ hoc factū ipſoꝝ ſimile eſt facto infirmoꝝ q audiūt
qḋ precipiūt eis medici cū diligentia ⁊ ſtudioſe:⁊ nihil tn̄ faciunt pre
ceptorū.⁊ ſicut illoꝝ corpa nō ſanant p hmōi regimē:ſic nec iſtorum
anime per hunc philoſophandi modū rectificātur.

Capitulum 5.

Poſt hec aũt quid ſit virtus cõſiderandũ eſt. Cum igit̃ tria ſint que in aĩa fiunt: affectus: potẽtia: habitus: hoꝛꝫ certe aliquid virtus erit. Affectus quidẽ voco cupiditatẽ: iram: metuꝫ: audaciaꝫ: letitiaꝫ: amoꝛẽ: odiuꝫ: deſideriũ: emulationeꝫ: miſericoꝛdiaꝫ: ⁊ vl'r illa que voluptas aut moleſtia ſequit̃. Potẽtias aũt voco ſm quas illa ſuſcipere apti ſum⁹: veluti ſꝫ quas iraſci poſſum⁹ aut dolere aut miſereri. Habit⁹ aũt p quos bñ vel male ad effect⁹ nos hẽmus: veluti ad iraſcẽdũ ſi vehmẽter aut remiſſe male: ſi mediocriter bñ. Eodẽ mõ ⁊ circa alia. Affect⁹ ergo nõ ſunt neqꝫ virtutes neqꝫ vitia: q: ſm affectus nõ dicimur boni vel mali. Secunduꝫ virtutes aũt ⁊ vitia dicimur. Et q: ſm affectus nõ laudamur: neqꝫ vitupamur: nõ eniꝫ laudat̃ qui timet nec qui iraſcit̃. Neqꝫ vituperat̃ qui ſimpl'r iraſcit̃: ſꝫ qui certo mõ. At ſꝫ virtutes ⁊ vitia laudamur ⁊ vitupamur. Preterea iraſcimur ⁊ timem⁹ ſine electione: virtutes aũt electiões quedã ſunt: vel nõ ſine electiõe. Inſup ſm affect⁹ moueri dicimur: ſꝫ ſꝫ virtutes ⁊ vitia nõ moueri: ſꝫ certo mõ diſpoſitos eẽ. Propter hoc ẽt neqꝫ potẽtie ſunt: nã neqꝫ boni neqꝫ mali ex eo dicimur q: facere poſſumus ſimpl'r: neqꝫ laudamur neqꝫ vituperamur. ⁊ ꝓpterea potẽtes ſumus natura: at boni vel mali nãnõ ſumus. Diximus aũt de hoc pri⁹. Si ergo neqꝫ affect⁹ ſunt neqꝫ potẽtie reſtat vt habit⁹ virtutes ſint. Quid igit̃ virtus ſit general'r dictũ eſt.

Virt⁹ hñtẽ ꝑficit ⁊ eius op⁹ bonum reddit.

Sed opꝫ nõ ſolũ mõ q͞ habit⁹ eſt: ſꝫ qualis ſit habit⁹ dicere. Eſt ergo dicẽdũ q͞ oĩs virt⁹ idipſuꝫ cui⁹ virt⁹ eſt bñ ſe hñs ꝑficit: ⁊ opus eius bñ reddit: vt ecce virtus oculi ⁊ oculũ ſtudioſuꝫ facit ⁊ opus eius: virtute.n.oculi bñ videm⁹. Eodẽqꝫ mõ virt⁹ eq equũ ipſuꝫ ſtudioſuꝫ facit: ⁊ bonũ ad currẽduꝫ poꝛtãdũqꝫ eqteꝫ ⁊ expectãdũ hoſtes. Si ğ hoc eodẽ mõ in oĩbus ſe hꝫ: ⁊ virtus certe hominis habitus erit ex quo bonus vir fit: ⁊ ex quo ſuũ

opus bene reddit. Quo aut id erit et dictu eſt preterea: et hoc mo patebit ſi inſpiciamus qlis ſit eius na: nempe in oi continuo ac diuiſibili plus et minus et eqle capi pot: et hoc aut reſpectu rei aut noſtri. Eqle vo mediu qd eſt inter defectu et exceſſu. Dico aut mediu rei qd equaliter diſtat ab vtroqz extremo qd eſt vnu et ide in oibus. Reſpectu aut noſtri qd neqz excedit neqz deficit. Hoc autem neqz vnu neqz idem oibus eſt veluti ſi dece milia: duo pauca: ſex mediu: capiant in re. Equalr em excedut et excedunt. hoc mediu eſt ſm numeri pportione. ſz quatu ad nos no ita capiendu. No em ſi cui dece minas comedere multu e: duas aut paru magiſter ludi ſex eide tradet: eſt em fortaſſe et hoc nimiu: aut paru illi q accepturus eſt: Na miloni pax eſt. Incipieti vo exercere nimiu ſit eſt in curſu et paleſtra. Hoc itaqz modo ois ſcies exceſſum vitat atqz defectu: mediu aut qrit et eligit: mediu vo no rei ſz reſpectu noſtri. Si vtiqz ois ſcia ſic opus bn perficit ad mediu pſpiciens: et ad hoc opera ipſa deduces: vnde dici pſueuit in recte factis q neqz addi neqz demi quicqz pot: vtpote exceſſus atqz defectus corrupentibus: Medio aut ſeruates. Boni aut artifices vt diximus ad hoc reſpiciētes faciut. Uirtus aut oi arte certior ac melior eſt: queadmodu na: medij quidem erit coiectatrix: loquor autez de morali. Nam ea vertit circa affectus: et actus: et in his eſt exceſſus: defectus et medium: vtputa metuere: audere: cupere: iraſci: miſereri: et vlr letari: et dolere magis et minus ac vtraqz no bene. ſz qn: et i quibus: et erga quos: et cuius cauſa: et vt opz mediu et optimu eſt qd pfecto eſt in vtute. Eode mo eſt in actibus exceſſus et defectus et mediu. Uirtus aut circa actus et affectus verſat in qbus exceſſus quide delinquit: defectus vo reprehedit: mediu aut pbat ac recte pficit: ſed hec vtraqz virtutis ſunt. Mediocritas ergo queda vtus medij coiectatrix. Ad hec delinquere multipharia eſt. Nam malum quidem infinitu eſt vt pythagorici putant: bonum

Quid mediu rei et qd medium reſpectu nri.

aũt finiti. Recte aũt pficere vnice dr̃. Quapropter alte/ruz facile: alterũ difficile eſt. Facile q̃dẽ aberrare. Diffi cile aũt eo ad qð intẽdas potiri: ⁊ ob hoc igit̃ viti̇̃ eſt exceſſus ⁊ defect⁹. Virtutis aũt mediũ. Illã boni q̃dem ſimplr: multipharĩã aũt mali. ¶ Eſt g̃o v̓r habit⁹ electiu⁹ in mediocritate ↄſiſtẽs quo ad nos rõne terminata ⁊ vt ſapiẽs terminaret. Mediocritas aũt duoꝝ vitioꝝ: alte/rius ſm exceſſuz: alterius ſm defectũ: ⁊ etiã q: alia exce dũt: alia deficiũt magis q̃z opʒ in affectib⁹ ⁊ actib⁹. Vir/tus aũt mediũ inuenit atq̃z eligit. Quapp ſm ſb̃az ⁊ ra/tionez qð ſit illa dictantẽ mediocritas eſt v̓tus: ſm vero cõmendationẽ pbitatis ſummitas.

Diffõ virtu tis.

¶ Quintũ capl̃z de perſcrutãdo q̃d eſt v̓tus in quo pmo oſtẽdit q̃ nõ eſt in gñe paſſionis vel potẽtie ſed habitus: deinde apponit ſpecificas drĩas habitus. Prĩo hãc a quo hñs ipm̃ bonus eſt ⁊ bñ ſuũ opus red/dit: inde colligẽs cõius v̓tutis rõnẽ hãc. ſ. v̓tus eſt habitus ex quo bo nus hõ fit ⁊ a quo bene ſuũ opus reddit: deinde hãc adijcit cõtracti/tiuũ ſeu electiuũ medij in opationib⁹ ⁊ paſſionib⁹ nõ ei⁹ qð rei ſed ei⁹ qð ad nos ipſum ſilr̃ exiſtẽs mediũ inde colligẽs magis appropriatã virtutis rõnez hãc. ſ. v̓tus eſt habitus electiuus. Dixit.

Oſt hec aũt inquirendũ ⁊ ſpeculanduz q̃d eſt v̓tus. Dicimus itaq̃z q̃ cũ res q̇ inueniunt̃ in aĩa ſint tres. ſ. accidẽtia aĩe ⁊ potẽtie: ⁊ diſpõnes: qð iſtoꝝ erit v̓tus. ¶ Et intẽdo per accñtia: ↄcupiſcẽtiã: irã: timorẽ: audaciã: inuidiã: gaudiũ: amorẽ: odiũ: deſideriũ: zeluz: miſericordiã: ⁊ vl̃r oẽ qð ſequit̃ delectatio aut triſtitia. ¶ Et intẽdo p potẽtias res ex parte quarũ denominat̃ ab his accidẽtibus: intẽdo res per q̃s poſſumus iraſci ⁊ triſtari ⁊ miſereri. ¶ Et di/co per diſpõnes habitudines per quas ſumus ad iſta accidẽtia hñtes nos male aut bene. V. g. qm̃ nos qñ iraſcimur ira vehementi. i. ma/gis q̃ opʒ. aut ira remiſſa. i. minus q̃ opʒ erit habitudo noſtra penes hanc diſpoſitionẽ peruerſa. qñ vero mediocriter erit habitudo noſtra in hoc directa: ⁊ ſic ſe hʒ res in ceteris actionibus. non erũt igit̃ vir/tutes neq̃z vitia accidẽtia vel paſſiones: nam penes ea neq̃z virtuoſi neq̃z vitioſi dicimur: ſed penes virtutes dicimur tales. ¶ Adhuc nõ laudamur neq̃z vituperamur penes accidentia: non enim qui iraſci/tur laudatur ppter iram neq̃z vituperatur: ⁊ ſimiliter habet ſe circa timorem: ſed vituperatur quidem quãdo iraſcitur ira qua non opʒ: laudatur autez quando iraſcitur q̈ãdmodum opʒ. Cum igit̃ penes virtutes laus cadat ⁊ vituperium: penes accidentia aũt non: manife ſtum eſt q̃ accidẽtia non ſunt virtutes. ¶ Amplius iraſcimur ⁊ time mus inuoluntarie: virtutes autem ⁊ malitie aut voluntates ſunt aut non preter voluntatẽ. ⁊ cum hoc dr̃ etiaz de nobis q̃ ſumus patientes per accidẽtia: per virtutes autem ⁊ vitia non dicimur moueri ſed di/

ſponſ aliqualiter. ꝛ ꝓpter hoc apparet ꝙ etiam virtutes non ſunt po/tentie. Non enim dicimur boni neqꝫ mali eo ꝙ habemus potentiam recipiendi accidētia neqꝫ laudamur neqꝫ vituperamur ex hac parte. ¶ Amplius potentes ſumus natura fieri boni vel mali: boni autem vel mali non ſumus natura ſicut iam ante diximus. Si ergo virtutes non ſunt accidētia neqꝫ potentie/ remanet vt ſint habitus. ¶ Jam ergo manifeſtū eſt qd ſit virtus ſm genus. nō opꝫ aūt vt hoc cōtenti ſi/mus. ſ. qm̄ virtus eſt habitus tantū: ſed determinemus qualis habi/tus ſit cū non ſufficiat cognitio rei in genere ſuo. Dicimus ergo ꝙ oīs habitus ponit rem cuius eſt virtus bonā ꝛ actū eius bonū. ¶ U. g. oculi virtus oculum reddit bonū ꝛ actuꝫ eius bonū eo ꝙ virtute oculi videmus viſione bona: ꝛ eſt oculus ea bonus. ꝛ ſimiliter v̄tus equi ipſum reddit bonum ferocem: flexibilem equitantiſ tolerantē impu/gnantes. Cūqꝫ hoc ſit cōmune omni virtuti: tunc virtus hoīs eſt habitus per quem homo ſit bonus ꝛ ponit actū eius bonū. ꝛ iam determinauimus viaꝫ ad hoc qualr̄ fiat: ꝛ vult ſm ꝙ eſtimo vt vtitetur delecta/tio ſm ꝙ opꝫ: ꝛ triſtitia ſm ꝙ oportet. ¶ Dixit. ꝛ declarabit etiā no/bis ſi cōſiderauimus in natura virtutis que natura eſt. dicimus ergo qm̄ in omni cōtinuo ꝛ diſcreto poſſibile eſt nobis accipere rem aliquā maiorem ꝛ aliquā minorē ꝛ aliquā equaleꝫ: ꝛ hoc vel in re ipſa vel in relatione ad nos: ꝛ eq̄le eſt mediū inter ſuperabūdantiā ꝛ diminutio/nem. ¶ Et intēdo per mediū ſm ſe hoc ꝙ diſtat ab vtroqꝫ extremo ꝑ equa diſtantia: ꝛ hoc mediū eſt vnū ꝛ idem in omni re: mediū aūt in relatione quo ad nos non eſt vnuꝫ ꝛ idem in omni re. U. gr̄a. mediū ſm ſe ſex inter duo ꝛ decem: ſuperant enim duo in quattuor ꝛ ſuperā/tur a decem in quattuor: hoc ergo mediū ſemper eſt res vna in ſe neqꝫ additū neqꝫ diminutum: medium aūt quo ad nos non oportet accipi iſto modo. intēdo ꝙ ſi res vna nec additionē nec diminutionē acci/piens. non enim quādo accipere aliquem hominē decem emynas multum eſt: ꝛ accipere duas emynas parum: oportet vt cōmenſuratū homini ad quem innuit doctor exercitij ſit accipere ſex emynas. forte etenim ꝙ hec quātitas parum aut multum erit accipienti. U. g. exer/citato modicum incipienti aut exercitia multum: ꝛ ſic ſe habet in cur/ſu ꝛ in luctatī intendo ꝙ mediū in quantitate cibationis vniuſcuiuſqꝫ iſtorum alteruꝫ eſt a quātitate cibationis alterius. ¶ Dixit. ꝛ ſm hūc modum fugit omnis artifex in arte ſua ſuperfluitateꝫ ꝛ indigentiam: inquirit aūt mediū ꝛ eligit ipſum: ꝛ intendo medium quo ad nos nō medium rei. ꝛ qꝛ omnis res in bonitate operationis ſue intendit me/dium ꝛ ad ipſum dirigit operationes ſuas. Et ideo cōſueuerūt homi/nes dicere de operibus bonis ꝙ ipſa ſunt in quibus non eſt poſſibilis additio neqꝫ diminutio eo ꝙ ſm ipſos additio ꝛ diminutio corrum/punt bonitatem: mediū vero cōſeruat ipſam. Cum itaqꝫ periti artifi/ces vt diximus operentur animaduertētes: ꝛ intēdentes medium: virtus aūt omni arte melior ſit ꝛ certior: quēadmodū ꝛ natura: intē/do ꝙ ipſa eſt melior arte de neceſſitate erit virtus intēdens intētioni medij: intendo virtutē moralem. Cūqꝫ ſit virtus equidem ſiens circa paſſiones ꝛ actiones: neceſſarium eſt in ijſdem eſſe additionē ꝛ dimi/nutionem ꝛ medium. U. g. quando nos fuerimus timentes: aut au/dentes: aut cōcupiſcētes: aut iraſcētes: aut miſerētes: ꝛ vniuerſalr̄

Cognitio rei i ſuo gn̄e nō eſt ſuffi/ciens.

delectātes: aut triſtātes magis ꝙ̄ oportet aut minus non erimus cir/ca medium. qđ aūt oportet ⁊ quā do opꝫ ⁊ in quibus oportet eſt me/dium virtuoſum. ⁊ hec eſt intētio virtutis. Et ſm̄ hanc ſimilitudinem inuenit̃ in actionibus additio ⁊ diminutio ⁊ medium: ⁊ virtus etiam inuenitur in paſſionibus quidem ⁊ actionibus: ⁊ in paſſionibus inuenitur additio ⁊ diminutio ⁊ medium: ⁊ additio ⁊ diminutio vitupe/rabilia ſunt: ⁊ medium laudabile ⁊ virtus laudabilis. Uirtus igitur mediocritas quedam eſt cum intendat medium. ❡ Adhuc errare quidem cōtingit multis modis. error autem malum. malum intēdit ad partem infinitatis: quēadmodum ipſum determinauerunt pythagorici. bonum aūt eſt ex parte finitatis: intendo ꝙ mala multa ſunt: bonum autem vnum eo ꝙ rectū: rectum autem vnum. ⁊ ꝓpter hoc fit malum cito ⁊ faciliter: bonū aūt tarde ⁊ difficiliter. Facillimū enim eſt vt erret homo a ꝓpoſito ſigno. ⁊ difficillimuꝫ vt inueniat ipſum. ⁊ ꝓpter hoc erit additio ⁊ diminutio ex parte malitie: mediocritas aūt bonitas ⁊ virtus: intendo eo ꝙ additio ⁊ diminutio errores ſunt ex parte infiniti. mediocritas autē recta eſt ⁊ vna: ⁊ ꝓpterea boni fiunt ſm̄ modū vnum boni: mali aūt fiunt mali multis modis: ⁊ cum ſic ſit erit virtus habitus vel electiuus vel voluntarius in mediocritate exiſtens que eſt mediocritas quo ad nos determinata per ratione in re/latione ad virtuoſos ex hominibus: ⁊ eſt mediocritas inter duo vitia: quoꝝ vnū eſt ex parte additionis ⁊ alterū ex parte diminutionis. i. quedam vitioꝝ ſunt vitia ex parte diminutionis ſiue ab eo ꝙ oportet in paſſionibus ⁊ actionibus: ⁊ alia ex parte additionis ſiue ſupra hoc qđ oportet in ipſis.

Propt̃ qđ malum cito fit ⁊ facil'r: bonū āt tarde ⁊ difficulter.

Cap. 6.

NOn tñ oīs actus nec oīs affectus mediocritatē recipit. Nā ſunt q̄dā que ſtatiꝫ vt noīata ſunt prauitatē cōnexam hn̄t: vt maliuolētia īpudētia: ⁊ i actib⁹ ſtuprū: furtū: homicidiū. Nā cuncta h̄ ⁊ hmōi ita dicunt̃ q̄ſi mala ipſa ſint: non q̄ſi exceſſus: aut defect⁹ ipſoꝝ. Nunq̄ꝫ ḡ in illis recte facere datur ſꝫ ſp̄ delinq̄t: nec i illis ē quā opꝫ ⁊ q̄ñ opꝫ: ⁊ vt opꝫ: ſꝫ ſimpl'r i q̄libet iſtoꝝ delinq̄t. Eodē mō dicēdū eſt de iniuria: ⁊ ignauia: ⁊ luxuria. Nā ſi al'r diceremus eēt exceſſus ⁊ defect⁹ mediocritas ⁊ exceſſus exceſſus: ⁊ defect⁹ defectus. Sꝫ quēadmodū tēperantie ⁊ fortitudinis nō eſt exceſſus neqꝫ defect⁹: q̄m ip̄e medie ſunt ⁊ ſup̄me: ſic nec illaꝝ q̄s ſupradixim⁹ mediocritas eſt neqꝫ exceſſus: ⁊ defect⁹: ſꝫ vtcūqꝫ illa facias delinqs. Exceſſus em̄ ⁊ defect⁹ nulla oīno eſt mediocritas: neqꝫ mediocritatis ipſius exceſſus eſt aut defectus.

6 ❡ Sextū capitulū de reſcriptōe eēntialis diffōnis iā collecte in q̄ ex/planat quō v̄tus eſt medietas: nihilomin⁹ ex ñs extremitas: oſtēdēs

inſuper ꝙ nõ oĩs actio ⁊ paſſio recipit medietatẽ ſupabũdãtiã ⁊ defe
ctũ vt q̄ ĩ ſua nominatiõe ꝯuolute ſunt ſtatim cũ malitia. Dixit.
Virtus aũt mediũ invenit ⁊ facit ipm. Erit igit̃ ꝑp
hoc ṽtus ẜm ſbãm ſuã ⁊ rõnez ſignificãtez
ſup q̄ditatẽ ſuã medietas. ẜm aũt ꝙ nobile ⁊ optimũ
extremitas ⁊ finis cuz dicunt̃ fines meliores medijs.
¶ Dixit. nõ recipit aũt neceſſario oĩs actio ⁊ oĩs paſſio
vel omne accidẽs medietatẽ. ⁊ hoc qm̄ quedã accidẽ/
tium mala vel malũ ꝑ naturã ſuaz ẜm additionẽ ⁊ diminutionẽ vt
detractio ⁊ inuerecũdia ⁊ inuidia ⁊ quedã actionũ vt homicidium ⁊
furtum: adulteriũ. Hec enim ſunt in ſeipſis malũ in omni hora ⁊ oĩs
res ex ipſis eſt mala. Et ſilr̃ non eſt in extremitatibus vituperabili/
bus medietas neq̄ additio neq̄ diminutio vt iniuſtitia ⁊ timiditate
⁊ incõtinẽtia: vel ſi nõ erit additiõis ⁊ diminutiõis medietas ⁊ addi/
tionis additio: ⁊ diminutionis diminutio: ⁊ ſicut caſtitatis ⁊ fortitu/
dinis: non eſt ſuperfluitas neq̄ indigẽtia: eo ꝙ ſint medietates: me/
dietas aũt eſt extremitas ⁊ finis mõ aliq̄. intẽdit mõ illo q̄ eſt ĩdiuiſi/
bilis ẜm magis ⁊ minꝰ. ſic ſe hꝫ ĩ extremitatibꝰ. Cap. 7.

Sed opꝫ ſermonẽ nr̃m nõ ad vniuerſum mõ
genus verũ ad ſingula coaptare. In ṽbis. n.
que de actibus hñtur vl̃ia q̄dẽ inaniora: par
ticularia aũt ṽiora exiſtũt. Nã ⁊ actus ipſi cir
ca ſingula verſant̃ quos certe his ꝯſonare opꝫ. Cõpre.
hẽdẽda igit̃ h̄ ⁊ deſcribẽda ſunt circa timores igitur ⁊
audaces fortitudo mediocritas eſt. Excedentiuz vero
qui in timẽdo excedit ſine nomine eſt. Multa vero ſunt
ſine noĩe: qui vero audẽdo excedit ferox: ſed qui in ti/
mẽdo excedit ⁊ audẽdo deficit timidus eſt. Circa vero
voluptates ⁊ dolores nõ oẽs q̄dez ſed minus circa do/
lores media eſt tẽperãtia: exceſſus ẽt intẽperãtia. Defi/
ciẽtes ṽo in voluptatibꝰ vix experiunt̃. Itaq̄ ne nomẽ
q̄dẽ ſortiti ſunt: ſed inſenſati vocent̃. Circa dãdas capiẽ
daſq̄ pecunias media eſt liberalitas. Exceſſus ṽo ⁊ de/
fectus hinc ꝓdigalitas illinc auaritia: que inter ſe ꝯtra/
rie excedunt ac deficiunt. Nã ꝓdigus q̄dẽ in errogãdo
excedit / ĩ capiẽdo deficit. Auarus autẽ in capiẽdo exce
dit / in errogãdo deficit. ſed nunc illud ſummatĩz ⁊ per
figuraz dicimus: poſtmodum diligentius de ipſis tra/
ctabimus. Sũt ⁊ alie circa pecunias diſpoſitiones. Me
diocritas ṽo eſt magnificẽtia. Magnificus. n. differt a li/

In ṽbis q̄ de actibꝰ habentur vl̃ia q̄dẽ inaniora ꝑticlaria aũt veriora exiſtũt.

berali. Hic circa magna: ille circa parua verſat. Exceſſus eſt inexplebilitas ꝛ vulgaris vētoſitas. Defect⁹ vero modicitas. Differūt aūt hec ab his que circa liberalitatē ſunt: ſꝫ quō differunt poſtea dicet. Circa honorē ꝛ inhonorationē media eſt magnanimitas. Exceſſus aūt inflatio dicit. Defectus vero puſillanimitas. Ut autem diximus ad magnificentiā ſe habere liberalitatē ꝛ circa parua differre: ſic ſe hꝫ alia quedā ad magnanimitatē circa honores magnos exiſtentem illa circa paruos. eſt enīꝫ honores cupere vt opꝫ ꝛ minus. Uocat aūt qui cupiditate honoris excedit ambitioſus. Qui auteꝫ deficit remiſſus. Medius aūt inominatus eſt. Nam ꝛ diſpoſitiōes ipſe inominate ſi preterꝗ̄ ambitioſi ambitio. Unde certāt extremi d̄ media regione: ꝛ nos mediū quoq; ambitioſuꝫ dicimus: quādoq; remiſſuꝫ: ꝛ mōvnū: ꝛ modo alteꝫ laudam⁹: id cur accidat in ſequētibus dicet. Nūc de alijs eodē mō dicamus. ¶ Eſt ꝛ circa iraꝫ exceſſus defect⁹ ꝛ mediocritas: ſed ſunt fere inominata: mediuꝫ tamen māſuetū: ꝛ mediocritatē ipſam māſuetudinē vocam⁹. Qui vero excedit iracūdus: ꝛ exceſſus ipſa iracundia. Qui auteꝫ deficit ſegnis: ꝛ defectus ipſe ſegnities appellatur. Sunt ꝛ alie tres mediocritates ſimilitudinē quandā inter ſe habētes: differunt tamen adinuicē. Omnes. n. ſunt circa verboꝝ ꝛ actuū cōmunionē: ſꝫ in hoc differūt ꝙ vna earū eſt circa verum: alia circa delectabile: ꝛ hoc partim in ioco: partim in cunctis que ad vitā pertinent. Igitur de his quoq; dicendum eſt vt appareat mediocritatē in oībus eſſe laudādā. Extrema vero neq; recte neq; laudabilia: ſed reprehenſione digna. ſunt etiā iſtarū plereq; innominate. Conādū tamē eſt vt in alijs noīa fingere declarationis ꝛ intelligentie gratia. Circa verū igitur medius qdē grauis: mediocritas grauitas appellat: ſimilatio aūt ſi excedat vnitas: ꝛ q̄ illa vtit van⁹: ſi deficiat ironia: ꝛ q̄ illa vtit ironicus dicitur. Circa delectabile aūt in ioco medius eſt comis.

⁊ diſpõ ipſa/comitas: exceſſus vero ſcurrilitas: ⁊ qui ea vtit̃ ſcurra. Defect⁹ aũt ruſticitas: ⁊ qui ea vtit̃ ruſtic⁹. in reliquo aũt d̃lectabili qd̃ ĩ vita verſat̃ q vt opʒ iocũdus eſt amicus: ⁊ mediocritas amicitia eſt. Qui excedit ſi nullius: ſi ſui lucri cã hoc facit adulator. Qui aũt deficit ⁊ in cũctis moleſtus eſt ꝯtẽtioſus ⁊ inhuman⁹ vocat̃. in affectib⁹ quoqȝ ⁊ circa ipſos mediocritas ſũt. Nã verecũdia quidẽ virtus nõ eſt: laudat̃ tamẽ verecũdus: qm̃ is medius dr̃. Qui vero excedit ⁊ in cũctis veret̃ pauidus: q aũt deficit ĩpudẽs vocat̃. idignatio aũt media ẽ inter inuidiã: ⁊ ꝑuerſuʒ gaudiũ. verſat̃ aũt circa voluptatem aut dolorẽ ꝓuenientẽ ex his q̃ ꝓximis obueniunt: idignãs. n. moleſte fert cũ idigna alicui ꝓſperitas ẽ: inuidus hũc excedẽs in cũctis turbat̃ ac moleſte fert. Perverſe aũt gaudẽs nõ mõ nõ dolet ſʒ letat̃. Veruʒ de his alio loco dicẽdi tp̃s erit. De iuſtitia vero qm̃ nõ ſimpl'r illa dr̃: paulopoſt diſtiguẽtes de vtraqȝ dicem⁹: qm̃ mediocritas ſunt: ⁊ eodẽ mõ de rõnabilib⁹ virtutib⁹.

¶ Septimũ capitulum in quo oſtendit̃ ꝙ circa operatiões ſunt vl'es ſermones vaniores: particulares vero veriores: vl'r predicta ſingularibus coaptat ad maiorẽ declarationẽ ꝙ virtus eſt medietas: ⁊ ei⁹ diffinitio bene aſſignata enumerans virtutes ⁊ medietates morales ordine quo de ipſis infra tractabitur cum malitijs quarum ſunt medie ⁊ paſſionibus ſubiectis ipſis. Dixit. 7

On opʒ vt cõtenti ſimus in re virtutis hac diffõne vli aggregatiua: ſʒ opʒ vt adaptem⁹ eaʒ ad omnes res particulares. i. ad oẽs virtutes: dictiones enim vl'es aggregatiue nõ ſunt in fine certitudinis: ꝑticulares aũt ſunt magis appropinquãtes ad veruʒ. ſ. in hac materia: ideo ꝙ actiões nõ ſunt niſi circa particularia: opʒ igit̃ vt hec deſcriptio adaptet̃ vnicuiqȝ ex ipſis ſm̃ vſam exẽpli donec determinetur vnũquodqȝ ex eis per hoc qd̃ appropriat̃ ei. Dicim⁹ ergo ꝙ fortitudo eſt medietas inter timorẽ ⁊ audaciam. ſupabũdantia aũt in priuatione timoris non hʒ locũ in lingua greca: ſupabũdantia aũt in audacia dicit̃ ꝓcacitas: ⁊ ſupabũdãs in timore. deficiẽs vero in audacia dr̃ timidus. ¶ Dixit. Medietas aũt nõ inuenit̃ in oĩbus delectatiõibus: ⁊ ſunt delectatiões exeũtes a natura ⁊ inuẽtio eius in triſtitia min⁹ eſt q̃ in delectatõe: medietas vero que inuenit̃ in ipſis eſt illa que nominat caſtitas: ſupfluitas autẽ in eis eſt que noĩatur incõtinẽtia. Diminutio autem circa delectatiõnẽ fere nõ inuenit̃. i. rara eſt vel pauca inuentio eius ⁊ per hoc nõ ei poſitum nomen in noſtra lingua: nominemus ergo ipſam inſenſibilitatẽ.

¶ Dixit. medietas autē que in eo qđ eſt inter dationē ⁊ acceptionem
largitas: additio autē in eis ⁊ defectio eſt prodigalitas ⁊ auaritia: ⁊
morigerati his morib⁹ cōtrariant̄ ſibi adinuicē in eo in quo pōt addi/
tio ⁊ diminutio. prodigus ergo ſupabūdat in datione ⁊ deficit in acce
ptiōe: ⁊ auarus ſupabūdat in acceptione ⁊ deficit in datiōe. ¶ Dixit.
ſufficiat aūt hec quātitas ſermonis in his rebus cum ſimus quidem
rememorātes eas ſummatim ⁊ ſm viā deſcriptionis. i. vlis ſic ſe ha/
bens in plurib⁹. poſt vero diſtinguemus eas ⁊ diffiniemus certitudi/
naliter. ¶ Dixit. ⁊ inueniunt̄ diſpōnes alie in datione ⁊ acceptiōe: ⁊
medius in ipſis eſt qui nominat̄ magnificus: ⁊ eſt ille qui expendit
excellenter in grādibus in quib⁹ decens fuerit hec expenſa. Exceſſus
aūt dicit̄ grece quidē apyrocalia ⁊ noſalia: arabice vero albadacu: ⁊
deficiētia nominatur micropeya: ⁊ arabice medeletū. ⁊ extremitates
magnificētie diuerſificant̄ ab extremitatib⁹ largitatis: ⁊ ſimilr ma/
gnificētia diuerſificat̄ a largitate. Rem autē in qua diuerſificant̄ po/
ſterius dicemus. ¶ Dixit. Medius aūt circa appetitū honoris ⁊ pri/
uationē ipſius eſt ille qui nominat̄ magnanimus: ſupabūdantia aūt
in hoc eſt ambitioſitas: ⁊ deficiētia puſillanimitas: quēadmodū aūt
diximus ꝙ largitati eſt ꝓportio ad magnificentiā cum ſint differētes
in re modica. ſ. qꝛ magnificētia eſt mediocritas in diſtributione circa
eximia: ⁊ largitas eſt mediocritas diſtribuēdi circa exilia. ſic dicim⁹
ꝙ inuenit̄ circa honorē diſpoſitio quedā: proportio cuius ad magna/
nimitatē eſt ſicut ꝓportio largitatis ad magnificentiā: cū hec diſpō
nominet̄ honor in reb⁹ paruis: magnanimitas vero in magnis: ⁊ hoc
qm̄ poſſibile eſt vt deſiderem⁹ honorē vt opꝫ ⁊ amplius ꝙ̄ opꝫ: ⁊ mi/
nus ꝙ̄ opꝫ: ſicut inuenitur hoc circa pecunias. Supabundans ergo
in appetitu eius dicit̄ amator honoris: ⁊ deficiens dicit̄ non amator
honoris. medius autē mediū nō hꝫ: ⁊ extrema nomē nō habent pre/
terꝙ̄ amator honoris. ¶ Dixit. Et propter hoc forſitan laudamus eū
qui nō amat honorē: ⁊ fortaſſe nominamus mediū amatorē honoris
⁊ fortaſſe nominamus eum non amatorē honoris ⁊ dicemus poſt cau
ſam quare facimus hoc. Nunc autem enūciabimus per deſcriptiōes
diſpoſitiones reſiduas ſm modum quē propoſuimus. Dicimus ergo
quoniā inuenit̄ in illa ſupabundantia ⁊ diminutio ⁊ mediū: ⁊ extre/
ma fere innominata ſunt. mediocrē autē māſuetū dicimus ⁊ medio/
critatē māſuetudinē ſupabundantē nunc iracūdū ⁊ malitiam iracū
diā: ⁊ deficiētē inirascibilē. ¶ Dixit. Et ſunt hec ex diſpōnib⁹ anime
tres medietates: inter quas eſt cōicatio ⁊ ſimilitudo: ⁊ ſunt cum hoc
diuerſificate: ⁊ hoc qm̄ cōmunicāt ꝙ inueniunt̄ circa ſermones ⁊ ac/
tiones: ⁊ diuerſificant̄ in hoc ꝙ quedā inueniunt̄ circa verū: ⁊ q̇dam
circa delectationē. i. per eas intēdit delectatio. earū autem que ſunt
circa delectationē: quedā ſunt circa ludicra: quedā vero circa oē in
quo deducit̄ vita hoīum. ¶ Dixit. opꝫ igitur vt determinemus has
diſpoſitiones quatenus palam fiat nobis ꝙ mediocritas in oīb⁹ his
laudabilis ⁊ directus eſt. Extremitates aūt neqꝫ directe neqꝫ lauda/
biles: ſꝫ vituperabiles. ¶ Dixit. plures aūt harū diſpōnū nō hn̄t no/
mina: vnde opꝫ vt ponam⁹ eis nomina ſicut fecimus in alijs vt fiant
per hoc nobis faciliores ⁊ manifeſtiores. Dicimus ergo ꝙ circa vſum
verum is medius nominetur verax. ⁊ nominet̄ medietas veracitas.

circa ſimulationē vero veritatis ſuperabundans nominetur ſuperbus:⁊ diſpoſitio nominetur ſuperbia. deficiēs autem nominet̃ irons ⁊ diſpoſitio nominet̃ ironia. qđ aūt fuerit ex ijs circa delectationē dico per qđ intendit̃ delectatio in ludicris. medius in hoc dicit̃ arabice addariſu: grece autē eutropellus: ⁊ pōt latine apte dici iocans: ⁊ diſpō grece eutropellia; arabice addaraſu. Superfluitas autē grece homolochia: arabice vero almirarā: ⁊ ſm hanc diſpōnē grece vomolochus: arabice autē almegitait ⁊ deficiētia grece dicit̃ agritia; ⁊ arabice alfedemetu: ⁊ habēs eam grece agricuſtos: arabice autē alfedimi. modus aūt ſecūdus delectationis ille. ſ. per quē intendit̃ delectabile qđ eſt in deductiōe vite hominū. ſ. in cōuerſatione viuēdi eſt circa amicitias: ⁊ medius in his dicitur amicus: ⁊ medietas amicitia. Qui aūt ſupabundat ita ꝙ nullus gratia placidus: q aūt pp aliquā vtilitatem ſui dī adulator ⁊ q deficit in oibꝰ indelectabilis eſt hic diſcholus dī. ℂ Dixit. Et media quoqꝫ inueniunt̃ in paſſionibꝰ que virtutes nō ſunt vt verecūdia que nō eſt virtꝰ: verūtamē laudabilis exiſtit: ⁊ ſilr verecūdus medius eſt: ſupabūdans aūt. ſ. qui verecūdat̃ de qualibꝫ re cocoplex dicit̃. qui autē deficit ⁊ penitus nō verecūdat̃ inuerecundus vel inſonicꝰ dicit̃ vel eſt. ℂ Dixit. Et ē hec etiā diſpō media inter inuidiā: ⁊ grece epycherechathiam: ⁊ arabice ſchemetini que grece dicitur nemeſis. ⁊ he diſpoſitiones tres ſunt de genere accidentium delectatiōis: ⁊ triſtitie: quas habet homo propter res quas hꝫ homo que cōtingunt notis ⁊ propinquis. medius autē in his paſſionibus dicitur grece nemeſicus: ⁊ eſt ille qui triſtatur propter bonum quod recipiunt indigni vel imeriti. ſuperabundans autē hoc: ⁊ eſt ille qui dolet propter bonum quod contingit cuicūqꝫ inuidus eſt. Schemetin autem eſt ille cuius triſtitia de bono alicuius notoꝛum ſuoꝛum ad hoc peruenit vt letetur de malis contingentibus ipſis. ℂ Dixit. ⁊ loquamur de hoc in alio loco ab iſto. Quoniā autē iuſtitia dicit̃ duobus modis: determinabimus poſt vtrūqꝫ modoꝛum ⁊ dicemꝰ qualiter eſt medium in vnoquoqꝫ eoꝛum: ⁊ ſimiliter dicemus reliquas virtutes intellectuales. Cap. 8.

Sed cum tres ſunt diſpoſitiones: due quidē vitioꝛū in exceſſu ⁊ defectu: vna virtutis que mediocritas eſt: oēs adinuicē quodāmodo opponuntur. Extreme quidē ⁊ illi que media eſt: ⁊ ſibiipſi inter ſe ꝯrie ſunt: media aūt extremis: vt enī equale ad minus maius ad minus eſt ſic medij habitus defectus excedūt: exceſſibus aūt deficiunt: ⁊ in affectibꝰ: ⁊ in actibus. Foꝛtis enim ſi ad timidum cōparetur ferox videbitur: ſi ad ferocē timidus. itē temperatus ſi ad inſenſatū comparetur intemperās: ſi ad intemperatum inſenſatus. Liberalis quoqꝫ ſi ad auarum comparetur pꝛodigus: ſi ad pꝛodigū auarus

videbit̃:itaq̃ȝ extremi reijciũt mediũ:alter ad alterũ:ti/
midus forte vocat ferocē:ferox v̄o fortē timiduȝ vocat:
eodēq̃ȝ modo in alijs. Que cũ ita ſint maior ꝯ̄trietas eſt
Maior ē cōtrarietas i extrēis adiuicez q̄ ad mediū. inter extrema adinuicē q̄ȝ ad mediũ. Nam longi⁹ diſtat
inter ſe q̄ȝ a medio vt magnus a paruo:ꝛ paruus a ma/
gno:ꝛ vterq̃ȝ ab equali. Et inſuper ex extremis q̄buſdā̄
ad mediũ ſil̃itudo vt ferocie ad fortitudinē ꝛ ꝓdigalita
ti ad liberalitateȝ. ipſis vero extremis inter ſe plurima
diſſimilitudo eſt. Que vero plurimũ inter ſe diſtāt ꝯ̄ria
diffiniunt̃. itaq̃ȝ magis cōtraria que magis diſtāt. Sed
medio:in q̄buſdā exceſſus:in q̄buſdā magis defectus
opponit̃:vt ecce fortitudini quidē nō ferocia q̄ eſt exceſ
ſus:ſȝ timiditas que eſt defect⁹ opponit̃. Tēperātie aũt
nō inſenſibilitas q̄ eſt defect⁹:ſȝ intēperātia que ē exceſ
ſus. Accidit aũt hoc duab⁹ de cāis:prio ex ipſa re q̄ñ al/
terum extremoꝝ proprius ꝛ ſimilius eſt medio:nō ipm̃
ſed aliud magis opponitur:veluti quoniaȝ fortitudini
ſimilior eſſe videt̃ ferocia ꝛ propinquior. Diſſimilior ve
ro timiditas. Hanc magis oppoſitā dicimus. Que eniȝ
magis abſunt a medio ea magis contraria vident̃ eſſe.
Hec igit̃ vna eſt cauſa ex ipſa re:alia ex nobiſipſis. Ad
que enim magis natura inclinati ſumus:ea magis con/
traria medio videntur:veluti cum ipſi proniores natu/
ra ſumus ad voluptates:atq̃ȝ ex eo procliuiores ad lu/
xuriam q̄ȝ ad cōtinentiā eam magis cōtrariā dicim⁹ ad
quā inclinatio magis fit:ꝛ ob id intēperātia que eſt ex/
ceſſus magis contraria eſt tēperantie.

8 ¶ Octauũ caplm̃ q̄ tres diſpōnes. ſ. due malitie ꝛ media ipſaꝝ virt⁹ oēs oīb⁹ opponunt̃ aliqualr̃ꝛ q̄ maior eſt cōtrarietas extremorum adinuicē q̄ ad mediũ:ꝛ q̄ ad medium opponitur in his quidē defectio magis:in his auteȝ ſuperabundantia ꝓpter duas cāſ: vnam ex parte rei:alterā ex parte noſtra:q̄ ōq̃ȝ difficile eſt ſtudioſuȝ eſſe pp diffi cile eſſe in vnoquoq̃ȝ accipere medium. Dixit.

T vniuerſaliter diſpōnes omnes tres ſũt: due quaꝝ malitie ſunt:vna ex parte additionis:ꝛ altera ex parte diminutiōis: ter/tia vero virtus eſt:ꝛ eſt medietas: ꝛ oēs iſte adinuicem ſibi cōtrariant̃ ... ꝯtrariant̃ medio ꝛ cōtrariant̃.

⁊ cōtrariant̄ vtraqꝫ alteri. ⁊ mediuꝫ ēt cōtrariat̄ extremitatib⁹ ſicut eniꝫ equale ſupflucēs eſt cōparatiōe ad min⁹: ⁊ deficiēs cōparatōe ad magis: ſic diſpōnes medie q̄ ſunt in paſſionib⁹ ⁊ actiōib⁹ ſubpabūdāt in cōpatiōe ad diſpōnes deficiētes: ⁊ deficiūt in cōpatōe ad ſupabundātes. Fortis nāqꝫ in cōpatiōe ad timidū vr̄ procax ⁊ in cōparatiōe ad ꝓcacē timidus: ⁊ ſil'r modeſt⁹ in cōparatōe ad incōtinētē inſenſibilis vr̄: ⁊ in cōparatōe ad inſenſibilē incōtinēs: ⁊ larg⁹ cōparatione ad auarū vr̄ prodig⁹ ⁊ cōparatiōe ad ꝓdigū auarus. ⁊ ꝑpea medius inter extremitates cōtrariat̄ vtriqꝫ extremitatū ⁊ noīatur noīe ſui cōtrarij. Nominat̄ ergo fortis in cōparatōe ad ꝓcacē timidus: ⁊ eſt vnū cōtrarioꝝ ⁊ noīat̄ ꝓcax in cōparatōe ad timidū qd̄ eſt alterū ſuoꝝ ꝯtrarioꝝ: ⁊ ſil'r ſe hꝫ i reliq̄s medijs. Cūqꝫ media ꝯtrariant̄ extremis erit ꝯtrariatio eoꝝ adinuicē maior ꝯtrariatiōe ipſoꝝ ad mediū: etenī diſtātia extremoꝝ abinuicē maior ē diſtātia vtriuſqꝫ ipſoꝝ a medio: adhuc ſilitudo quedā inuenit̄ extremoꝝ quorūdā ad mediū. nā ꝓcacitas ſimilat̄ fortitudini: ⁊ prodigalitas largitati. extremis aūt nulla eſt ſimilitudo adinuicē: ⁊ res diſtātes abinuicē vltima diſtātia diffiniunt̄ eē ꝯtraria: neceē eſt ergo res magis diſtātes magis eē ꝯtrarias: ⁊ quedā extremitatū magis cōtrariant̄ medio q̄ alie in additione ⁊ diminutione. ⁋ V. g. fortitudini cōtrariat̄ timiditas que eſt defectio magis q̄ cōtrariet̄ ei ꝓcacitas q̄ eſt additio. modeſtie aūt magis cōtrariat̄ incōtinētia q̄ eſt ſupfluitas q̄ inſenſibilitas q̄ eſt defectio. Cōtingit aūt hoc q̄deꝫ ꝑp cāas duas. quaꝝ vna eſt ex pte rei: altera vero ex parte noſtri: ex parte q̄deꝫ rei qm̄ q̄n fuerit vnū extremoꝝ ſimilius medio q̄ alteruꝫ minus vr̄ cōtrariari ipſi medio: alterū vero magis. V. g. qm̄ ꝓcacitas ſimilior vr̄ fortitudini q̄ timiditas ⁊ ꝓpinquior ei erit timiditas magis cōtraria ipſi q̄ ꝓcacitas: iō q̄ res diſtātiores a medio magis ſunt cōtrariātes eideꝫ: ex pte vero noſtri qm̄ extremitates ad quas nos ſum⁹ decliuiores magis ꝯtrarie vident̄ eē medio vt qm̄ nāliter declinamus magis ad delectationē: ⁊ ꝑp h̄ ad incōtinentiaꝫ ꝓnioꝛes ſum⁹ q̄ ad inſenſibilitatē: ꝑp hoc incōtinētia ens ſupfluitas magis ꝯtrariari vr̄ modeſtie q̄ inſenſibilitas. ⁋ D. Iaꝫ ergo diximus ſufficiēter qm̄ virt⁹ moralis eſt mediū: ⁊ q̄uō ſit mediū: ⁊ qm̄ mediū eius qd̄ inter duas malitias: quaꝝ vna eſt ex pte ſupfluitatis: ⁊ altera ex parte diminutionis: ⁊ quoniā ſit virtus quideꝫ eoꝝ intēdit intētionē medij in paſſionib⁹ ⁊ actionib⁹: ⁊ ꝓpter hoc difficile eſt fieri virtuoſuꝫ: eoꝝ ſumptio medij in vnaquaqꝫ rerum difficilis eſt: vtpote mediuꝫ circuli: nō quis pōt accipere ſed partē in hoc: ⁊ ſimiliter iraſci ⁊ dare pecuniā ⁊ expendere facile eſt: ⁊ ad qd̄ vnuſquiſqꝫ potens eſt. verūtamē facere hoc cui opꝫ: ⁊ quantuꝫ opꝫ: ⁊ q̄n oportet: ⁊ vbi oportet: nō omnis eſt neqꝫ facile: hoc autem eſt factum bonuꝫ: rarum laudabile: ⁊ decorum. ⁋ Cap. 9.

Quod igit̄ virtus moralis mediocritas ſit: ⁊ quomodo: ⁊ qd̄ duoꝝ vitioꝝ mediocritas ſit alteri⁹ ſm̄ exceſſum: alterius ſm̄ defectū: ⁊ q̄ talis eſt ſꝫ cōiecturā medij in affectib⁹ atqꝫ in actib⁹ ſatis dictū eſt. Quāobrē opus

eſt ſtudioſuʒ exiſtere:nã in capiẽdo medio tota vis cõſi
ſtit:atq; vt circuli mediũ ꝯphẽdere nõ cuiuſq; eſt:ſʒ tm̃
ſciẽtꝭ.Sic iraſci ⁊ pecuniã dare facile ẽ ⁊ cuiuſq;: ſʒ cui
⁊ qũo ⁊ quãobrẽ:id qdeʒ nõ ampliꝰ cuiuſq; eſt:neq; fa/
cile eſt.Itaq; recte facere raꝝ ⁊ laudabile/⁊ ꝑclarũ eſt.
Quocirca oʒ cũ qs mediũ aſſequi vult ante oĩa lõgius
abire magis cõtrario:vt Calipſo monebat dicẽs.Ex fu
muʒ ⁊ fluctũ naueʒ adige.nã extremoꝝ alteruʒ magis
alteꝝ minꝰ peccat.Cuʒ itaq; mediũ aſſeq ſũme difficile
ſit:qđ ſcđo loco ẽ:minima maloꝝ capiẽda ſunt:hoc aũt
fit maxime p hũc modũ quẽ diximꝰ.Cõſiderãdũ eſt.n.
ad q̃ nos ꝓnioꝛes ſumꝰ:nã aliȷ̃ ad alia nã ferunt.Id itẽ l
ligere ex voluptate ⁊ moleſtia que nobis ꝓuenit.In cõ
trariũ aũt noſmetipſos retrahere ac reniti debemꝰ:lõge
eiʒ a delinq̃ndo ſecedẽtes mediũ iueniemꝰ inſtar eoꝝ q
flexa ligna rectificãt.In oĩbus maxĩe cauẽdũ ẽ a volu/
ptate:nõ.n.interrupti de illa iudicamꝰ.Qđ igit ſenio/
res populi paſſi ſunt erga helenã:hoc pati nos cõuenit
erga voluptatẽ:⁊ illoꝝ p oĩa dicere vocẽ:nã ſic illã trãſ
mittẽtes minꝰ curabimꝰ.Hec igit faciẽtes vt ſũmatim
dicã maxĩe valebimꝰ mediũ adipiſci:arduũ certe hoc ⁊
ꝑcipue in ſingulis:nec facile dtermĩare.Qũo:⁊ aduer
ſus q̇s:⁊ ꝓ qbꝰ:⁊ quouſq; iraſcẽduʒ ſit.Nã ⁊ nos quã/
doq; eos q nõ iraſcunt laudamus:quãdoq; eos q ira/
ſcunt:⁊ illos mites:hos foꝛtes vocamꝰ.Sed qui parũ
excedit:⁊ ĩ alterutrã ꝑtẽ nõ vituperat.Qui vero multũ
is latere nõ poteſt.Sed quãtuʒ ⁊ quouſq; vituperãdus
ſit nõ facile eſt diffinire verbo:nec aliud quicq̃ ſenſibi/
lium.Hoꝛuʒ aũt in ſingulis eſt iudiciuʒ in ſenſu.Illud
dũtaxat claruʒ eſt ꝙ medius habitus in cũctis laudat:
⁊ ꝙ declinare oʒ quãdoq; ad exceſſuʒ:quãdoq; ad de/
fectũ.Sic eniʒ facillime mediuʒ adipiſcemur.

9 ¶ Nonũ caplm̃ de mõ optimo attingẽdi ad mediũ ⁊ ſic fieri ſtudio/
ſuʒ:q eſt vt a magis cõtrario ipſi medio ꝑmo ⁊ magis recedamꝰ ⁊ ab
extremo:ad qđ magis nati ſumꝰ noſmet magis abducamus:vt a de/
lectabili ad qđ magis nati ſumꝰ:iudicãtes tñ illud ſm ꝙ ſe hʒ in rerũ

naturat vitātes vero ipſi⁹ fruitionē in quārū trahit in libidines: non
tn̄ eſt ſic facile accipere mediū ⁊ maxime in ſingularib⁹ q̄ ſunt infinita
variabilia: ⁊ ſolius ſenſus iudicio ſbta. Sed ſufficiēter h̄z pax ⁊ inſen
ſibiliter tranſgredi a bene in plus vel min⁹: ⁊ nūc huc nūc illuc de/
clinare: vt ſic facili⁹ ⁊ ꝓxim⁹ mediuz adipiſcat. Dixit.

T ppterea opꝫ vt oīs q intēdit inuētiōi mediȷ̄ elon/
get ab extremitate magis cōtrariāte medio. Naz
in quadā extremitatū errat magis ⁊ in quadā minus.
Cum itaqꝫ inuētio mediȷ̄ ſm veritatē grauis ſit ⁊ diffi/
cilis opꝫ vt ingram⁹ coordinationē ꝓpinquā medio
qn̄ nō poſſum⁹ hr̄e: ⁊ eſt vt ſit hoc qd̄ opamur de ma
lo min⁹ qd̄ poſſe eſt: ⁊ p qd̄ maxie idonei erim⁹ ad hoc
faciendū. iſto mō eſt vt cōſiderem⁹ mala ad q̄ nos ſum⁹ ꝓniores nā/
liter: ⁊ q̄ da ȝ hoīuȝ ad quedā mala magis ꝓni ſunt nāliter. Illud aūt
per qd̄ ſciem⁹ reȝ ad quā ſum⁹ ꝓniores eſt delectatio ⁊ triſtitia ꝯtingē
tes nobis in illa re. intēdo ꝙ in malo ad qd̄ ſum⁹ ꝓniores magis dele
ctamur: ⁊ in eo a quo ſum⁹ remotiores magis triſtamur. Qn̄ igit pce
perim⁹ ſm hanc viā opꝫ vt retraham⁹ nos ab ipſo ad oppoſitā pteȝ:
quāto. n. magis nos elongauerim⁹ a pctō volūtarie: tanto appropin/
quabim⁹ ad mediū: nāliter dimittēdo aīas nr̄as nāe ꝓprie ad ſilitudi
nem eius qd̄ accidit eis q dirigūt trabes curuas: diſtorquēt. n. eas ad
pteȝ ꝯtrariā vltra rectitudinē: ⁊ tandē qꝫ cū dimiſſe fuerint ad rectitu/
dinē cōuertunt. ℭ D. Opꝫ vt caute hēam⁹ nos in iudicādo de re ꝙ ta
lis eſt aut nō talis pp illud qd̄ accidit circa hoc de delectatiōe ⁊ triſti
tia. difficile nēpe nobis eſt iudicare de aliquo in quo delectamur nālr̄:
⁊ ad qd̄ ꝓni ſum⁹ ꝙ nō ſit rectū: ⁊ ſilr̄ eſt nobis iudicare de eo in quo
triſtamur ꝙ ſit rectū ⁊ neceſſariū ad faciēdū. ℭ D. ⁊ oꝫ vt aſſueſcam⁹
vt ſit illud qd̄ occupat nos ex delectatōe in reb⁹ ſile ei qd̄ occupat iue
teratos ex triſtitia in ipſis ⁊ vt vſitem⁹ ſermonē ipſoꝝ quē dicūt in vi
tupatiōe reꝝ delectabiliū. Qn̄. n. ꝓiecerim⁹ a nobis delectationē ſm
hanc viā min⁹ peccabim⁹. ⁊ vlr̄ dico ꝙ qn̄ fecerim⁹ h̄ potētes erim⁹
ad inueniēdū mediū ⁊ ad accipiēdū ipſuȝ ⁊ fortaſſis difficile eſt ⁊ gra
ue ⁊ ꝓprie in ꝑticularib⁹. Nō. n. facile eſt vt determinem⁹ in vnaqꝫ
reꝝ ꝑticulariū donec ſciam⁹ qualr̄ eſt iraſcēdū nobis in q̄buſlbȝ reb⁹
⁊ cui iraſcēdū: ⁊ in qua reꝝ: ⁊ quātū tpis in vnaqꝫ eaꝝ. Et ppeaqꝫ la
tet h̄ intētio fortaſſis laudam⁹ eū qui minorat irā ſuā: ⁊ noīam⁹ ipſuȝ
māſuetū ⁊ humilē. Et fortaſſe laudam⁹ euȝ q aggrauat irā ſuā: ⁊ noīa
mus eū ſm diuerſitatē huius: verūtn̄ qui parū excedit a rectitudine
ſiue ad ſupfluitatē ſiue ad diminutionē nō eſt vitupabilis. q vero ex/
cedit multū ab aliqua partiū h̄ vitupat. Nō. n. latet exceſſus eius qn̄
ad hāc deuenerit quātitatē: ſed neqꝫ facile eſt determinare ſermone
quātitatē ad quā cū deuenerit hō de his erit vituperādus cuȝ hoc nō
ſit idoneū facere neqꝫ in his neqꝫ in aliȷ̄s ſenſibilib⁹: iudiciū enim de
hmōi reb⁹ in ſenſu eſt. ℭ D. Quātitas ergo eius qd̄ dixit in reb⁹ iſtis
ſignificat ꝙ diſpō media in oīb⁹ laudabilis eſt: ⁊ qm̄ qn̄qꝫ opꝫ decli/
nare ad ſupfluitatē qn̄ fuerit aīe nr̄e ꝓniores ad defectionē: ⁊ qn̄qꝫ ad
defectionē qn̄ fuerint aīe ꝓniores ad ſupfluitatē. et eiȝ p hāc viā cōpre
hēdem⁹ mediū ⁊ decoꝝ. Et hic finit hui⁹ tractat⁹ intentio.

¶ Ariſto. ſtragyrite Ethicorum Liber Tertius.
¶ Capitulum Primum.

Gitur cũ virtus circa affect⁹ ⁊ act⁹ verſetur ac in his q̃ volũtaria ſunt laudes ⁊ vituperatiões: in his vero que inuolũtaria venia ⁊ iterdũ miſericordia locuꝫ habeãt. Neceſſariuꝫ forſan eſt de virtute tractãtibus volũtariũ ⁊ inuolũtariũ diffinire. Utile ẽt legũ latorib⁹ ad premia penaſq; cõſtituẽdas. Uident

Que ſunt voluntaria; ãt inuoluntaria eẽ illã q̃ p vim ⁊ ignorantiã ppetrãtur.

¶ Determinatio hui⁹ tractat⁹ tertij de lib. Nichomachie Ariſto.
¶ Primum capitulum q intendẽtibus de virtute neceſſariũ determinare voluntariũ ⁊ inuolũtariuꝫ: ⁊ q inuolũtariuꝫ duplex. violen/
1 tum. ſ. ⁊ qđ pp ignorãtiam. B.

Uoniam quidem autẽ virtus circa paſſiones ⁊ actiones exiſtit ⁊ laus fit vel vituperatio in fientib⁹ a nobis ſponte: ⁊ indulgẽtia a fientibus nobis inſpõtanee ⁊ fortaſſis miſericordie: tũc forſitan neceſſariũ eſt ei qui de virtute ſcrutat determinare facta fientia ſponte: ⁊ fientia inſpontanee: ⁊ cognitio huius intentiõis ẽt vtilis eſt legum poſitorib⁹ cã impendendi honores ⁊ infligendi penas loco ſuo. ¶ Cap. 2.

Iolentum eſt cuius principiũ ab extra tale exiſtit in quo agens vel patiens nihil cõfert. Ueluti ſi ventus tulerit aliquo vel hoies potentes. Que vero pp metũ maioris mali: vel pp bonũ aliqđ fuerit: vtputa ſi tyrãnus turpe aliqd iubeat hñs in ptãte parẽtes ⁊ liberos: ⁊ ſi pareat ſeruetur: ſi nõ pareat interficiant: dubitat vtrũ ea volũtaria: an inuolũtaria ſint dicẽda. Tale aliqd accidit in actib⁹ qui pp tẽpeſtatẽ fiũt. Nemo. n. ſane mẽtis ſponte iactat: ſꝫ p ſalute ſua ⁊ ceterorum. Mixti ſunt igit hmõi act⁹: ſed magis ſiles volũtarijs. Nã in electiõe ſunt tunc cũ fiũt. Finis aũt agendi ſm tps exiſtit: ⁊ volũtariũ igitur ⁊ inuolũtariuꝫ tunc cum agitur dicẽduꝫ eſt. Agit aũt volẽs: eteniꝫ pncipiũ mouẽdi organicas partes in talib⁹ actiõ/

pibus in ipſo eſt. Quorū aūt in ipſo principiū eſt in eo quoqꝫ vtrū agat vel nō agat. Quare volūtaria ſunt hec talia: lꝫ per ſe fortaſſe iuolūtaria ſunt. Nemo.n.tale qd ſpōte faceret. In hmōi aūt actibꝰ qñqꝫ laudat̄ q turpe aliqd ⁊ doloroſuꝫ ſubit: ꝓ magnis aliqbꝰ ⁊ hōeſt]: qñqꝫ vitupat̄. Nam turpiſſima qppe ferre pro nullo honeſto vel mediocri iprobi eſt. In qbuſdā ēt laus nō cadit ſꝫ venia cū qs ea fecerit q̄ nō opꝫ: ob q̄daꝫ intolerabilia q̄ humanā nām trāſcēdūt. Sunt ēt quedā ad q̄ nemo co/gi debeat: ſed morteꝫ ponꝰ ac extrema oīa pferre: nam alcmeonē euripſdis qui cōpulerūt ad necē matris ridi/cula vident̄. Difficile interduꝫ eſt iudicare: quale ꝓ q̄li ſuſcipiēdū ſit: ⁊ qd ꝓ quo ſuſtinēduꝫ. Difficilꝰ ēt poſtq̄ꝫ cognoueris in ſnīa pmanere. Plurimū.n.accidit vt ea q̄ expectant̄ doloroſa: illa vero ad q̄ cōpellimur turpia ſunt. Quare laudes ⁊ vitupatiōes circa eos ſunt qui cō/pellunt̄ aut nō cōpellunt̄. Uiolēta itaqꝫ ſimplr̄ dicenda ſunt qñ externa cā nec agēs qcq̄ꝫ ꝯfert. Que vero p ſeip/ſa iuolūtaria ſunt: ſed nūc ⁊ pro aliīs ſuſcipiēda: ⁊ cā in agente eſt qdē p ſe inuolūtaria ſunt: ſed nūc pro aliīs volūtaria: magis vero volūtariīs ſilīa: agimꝰ.n.ſm ſin/gula: ⁊ ħ volūtaria ſunt. qualia vero pro qualibꝰ ſuſcipiē/da ſint non facile tradi poteſt. Multe enim differentie in ſingulis ſunt.

¶ Secūdum capitulū de inuolūtario violento quid eſt: ⁊ qꝫ opatio/nes que pp timorē maiorū malorū: vel pp boni alicuius intellectum fiunt mixte ſunt: ſm ſe auteꝫ voluntarie ⁊ que taliū mixtarū ſunt au/dibiles ⁊ que vituperabiles: ⁊ que cū nō ſunt laudabiles: ſunt tñ di/gne venia. ⁊ que nec venia digne: ⁊ ꝙ plurimū que difficile iudicare quale pro quali eligenduꝫ: ⁊ quid pro quo ſuſtinēdum difficiliuſqꝫ co/gnitis imorari poſtq̄ꝫ queſito quid violēter eius diffinitio propria in/ueſtigata aſſignatur. Dixit. 2

Evtant aūt ſpontanee res fientes coacte vel igno/rāter a faciēte eas: ⁊ res q̄ veraciter inſpō/tanee ſit eſt ille cuius fiendi principiū ab extrinſeco eſt ⁊ in nullo coadiutor eſt agēs vel patiēs vt ſi vētꝰ leuet aliquē de loco ad locuꝫ penitus exiſtēteꝫ in hoc impo/tentem ſui: ſi vero fecerit is aliquid ſuſpitiōe malorum grandiuꝫ metuētes incidere in ea ſi nō fecerit ipꝫ velut

ſicut tyrānus iubeat aliquos potentes rū ſuim et exiſtentes quelibet
ignominioſa exercere in parētes: ⁊ qui exercēt euadūt: qui vero non
interficiunt. hoc dubiū eſt an ſit de ſpontaneis ⁊ ſimilat huic illud qđ
ſit in tēpeſtatib⁹ maris de iactib⁹ ſarcinarū. Nullus.n. ſponte iactat
res ſuas in tali diſpōne cōſtitutus. Omnis aūt intellectū habēs agit
hoc ca propter ſalutis: ⁊ eorū qui cū ipſo ſunt. Et ſunt quidē huiuſce/
modi actiōes miſſe ex ſpontaneo: ⁊ inſpōtaneo: attamē poti⁹ ſunt de
genere ſpontanei: ſiunt.n. in hora qua quis facit eas cū ꝑelectiōe fa/
cientis: ⁊ finis actionis ⁊ cōplectio attribuit ſpontaneo vel inſponta
neo ſm horā in qua agit. Factor aūt iſtaꝝ reꝝ in hora faciēdi eas ſpō
taneus eſt ⁊ eligēs. Etenī principiū mouēdi mēbra ſua organica in
hmōi actionib⁹ in ipſo eſt ⁊ in quo ſiunt principiū agēdi aliqđ in ipſo
eſt ⁊ actio illius hmōi ergo ſiunt ſponte: verūtamē inſpontanee ſiunt
ſimpliciter: nam nullus aliquid talium eligit ꝓpter ſeipſa: in hmōi
autē operationibus fortaſſe laudat hō qñ tolerauit in ipſis res turpes
malas incumbentes ꝓpter aliqua grandia decora: ſi vero fecerit hu
ius cōtrariū vituperat: turpia enim tolerare non pp aliqđ decoꝝ fa/
ctū eſt hoīs vilis. Et iſtud eſt de eis que ſignificāt ꝙ ſunt intrātes in
actiōes ſpontaneas: pp vero quaſdā iſtaꝝ rerū nō laudat homo: in/
tendo res turpes ad quas cogitur: ſed indulgetur ei qñ fecerit eas pp
cauſas q̄ excedūt vel ſuperant nām hoīs: ⁊ quas nō pōt aliquis tole/
rare. ℭ D. Sunt autē fortaſſis aliqua his ad q̄ nō eſt recipiēda vlla/
tenus coactio: ſed premoriēdū potius aut tolerandū picula que ſeq
poſſunt ex re ūtationē coactionis: vt ꝙ moriat hō potius q̄ ꝙ inter/
ficiat patrem ⁊ matrem. ℭ D. Ea enī que coegerunt alcmeona occi/
dere matrē ſuā ridiculoſa ſunt: vult vt exiſtimo ꝙ fuerint res parue.
ℭ D. Eſt aūt difficile vt determinem⁹ ſermonē quale qđ ſufferēdū eſt
⁊ tolerādū: aut quale qđ nō tolerādū: ⁊ difficili⁹ hoc eſt determinare in
qualis rei tolerātia eſt pſeuerādū: ⁊ quaſcūq molestias tolerādū.
Item ꝙ ea que expectantur vituperabilia ſunt ⁊ triſtia: illa vero ad
q̄ nos cogimur feda ⁊ moleſta: ⁊ pp hoc ſequit hominē laus vel vitupe
rium ex hoc ꝙ recipit coactionē vel non recipit: intendo ꝙ in aliquo
loco laudat eo ꝙ nō recipit coactionē ⁊ indulget ei in aliquo loco rece/
ptio coactionis: ⁊ in aliquo loco vituperat. ℭ D. Oportet igitur vt re
uertamur ad dicēdū res que ſiunt inſpontanee: que res ſunt. dicim⁹
ergo ꝙ ea que abſolute ſunt inſpontanea: ſunt ea quoꝝ cauſe ſunt ab
extra: ⁊ nullū coadiutorium hñt ab extrinſeco: illa aūt que inſpōtanee
ſiunt eo ꝙ principiū faciēdi ea ab extrinſeco eſt primit⁹: in hora autē
qua facimus ea ꝑeligim⁹ ipſa pre quibuſdā alijs ⁊ principiū factiōis
ſue quantū ad hoc in nobis eſt: ſm ſe quidē inſpontanea ſunt: ſiunt
autē in hora in qua eligimus ea pre alijs de his que ſunt ſpontanea:
⁊ ſunt ſimiliora ſpontaneis ideo ꝙ actiones nō ſiunt niſi in particula
ribus: ⁊ pticularia quidē agunt ſponte. Et pp hoc nō eſt facile ſermōe
determinare quas actiones: quēadmodum diximus: opʒ preeligere
alijs: diuerſitas eīʒ multa eſt in particularib⁹. ℭ Si vero dixerit qs
ꝙ res decore ⁊ delectabiles ſunt de genere cogentium: eo ꝙ res pul/
chra ⁊ delectabilis eſt de eo qđ cogit nos ad actionē ab extrinſeco: ſe
quitur ſm hunc moduʒ vt omnia ſiant coacte vel violenter. Omnes
enim agunt quecūq agunt gratia iſtoruʒ. intendo pulchrū ⁊ delecta/

bile: qui autem agit aliquid coacte ⁊ inſpõtanee triſtatur cum ipſo: q vero facit aliquid ꝓpter bonū ⁊ delectabile delectaẗ cum ipſo. ¶ D. ⁊ ridiculoſum eſt vt homo eorū que facit cauſam ponat res que ſunt ab extrinſeco tantū: ⁊ ipſe cum hoc facilis eſt ad cadēdum in eas ⁊ ad seducēdum per ipſa: ⁊ vt bonorum cauſam ſeipſum: turpium autem delectationem. ¶ D. Cūq; ſic ſit: videtur ꝙ factū coacte ſit illud cuius ꝑncipiū ab extra eſt: abſq; eo ꝙ ſit ei adiutoriū a ſeipſo: ⁊ ꝙ ſit preter ſciētiam faciētis ipſum: non etiam totum ſit inſpontaneum: ⁊ hoc quoniam res actio cuius triſtitiam affert ⁊ penitentiam ſit quidē inſpontanee. Qui autem facit rem aliquā: quecunq; rerum fuerit inſcius: ſed non triſtatur de actione non facit quidē ea ſponte cum nō ſciat eā: neq; facit eam inſpontanee: cum non triſtetur cum ipſa: qui autem facit aliquid ⁊ eſt ſciens ipſum: ſi penitet quidem de facto ſuo: tunc iam putabitur ipſum feciſſe inſpontanee: ſi vero impenitens fuerit de facto ſuo: immo potius gaudeat de ipſo: putandum eſt ꝙ ſponte fecerit ipſum: ⁊ eſt quidē inter vtroſq; factores differentia: ⁊ melius eſt vt vtriq; habeat nomen ꝓprium: ⁊ videtur aliud eſſe vt quis agat aliquid ⁊ non ſciat ipſum: ⁊ vt agat aliquid per ignorantiā: ⁊ hoc qm̄ ebrius ⁊ furioſus non putantur facere hoc quod faciunt in hora ebrietatis ⁊ furoris abſq; cognitione: verūtamen faciunt hoc qđ faciunt ⁊ ſunt ignorantes in faciendo. Etenim omnis malus ignorans eſt illud quod oportet ipſum facere: ⁊ res a quibus oportet ipſum abſtinere: ⁊ propter hanc ignorantiā ſunt iniuſti ⁊ ſimpliciter mali: volo dicere eo ꝙ faciunt quidem res quas ſciunt: ignorant autem an ſint bone vel male.

Cap. 3.

Quod ſiqs iocunda ⁊ honeſta dixerit violēta eſſe: qm̄ illa ab extra cōpellūt: Omnia huic violenta forent. Nam horum cauſa omnia omnes faciunt ⁊ qui violēter ⁊ inuiti moleſtē: qui vero ꝓpter delectationem cum voluptate. Ridiculum itaq; eſt accuſare externa ac non ſeipſum potius qui ab his facile capiatur: ⁊ honeſtorum quidem ſeipſum: turpium vero voluptatem. Videtur itaq; violentū id eſſe cuius principium extrinſecū eſt: nihil cōferente illo cui vis affert. Quod vero per ignorantiam fit non oīno voluntarium eſt: ſed illud inuolūtarium, cuius poſtea dolorē penitudinēq; ſuſcipimus. Nam qui per ignorantiam quid facit nec poſtea feciſſe dolet volens quidē non fecit quod neſciuit. Nec rurſus inuitus quod non dolet. Ergo qui per ignorantiā facit ſi peniteat inuitus feciſſe videtur: ſi non peniteat cum alius ſit eſt non volūtarius. Nam melius eſt vt nomen

Quid ē violentum.

Aliud eſt ꝑ ignorantiā aliqd facere ⁊ aliō eſt ignorantē eſſe.

ꝓprium habeat. Aliud aūt videt per ignorantiā facere aliud ignorantē eſſe. Ebrius quidē aut iratus nō videt per ignorantiam facere: ſed per aliqđ ex predictis non ſciens/ ſed ignorans. Ignorat enim omnis flagitioſus que facere a quibus vel abſtinere opoꝛtet. Et ꝓpter huiuſmodi errorem iniuſti ac mali fiunt.

¶ Tertiū caplm̄ de inuoluntario qđ pp ignorantiā qd ipſum eſt ⁊ que diīa eius qđ eſt pp ignorantiā operari ad id qđ eſt ignorantez operari ⁊ ꝙ non ignorātia cōferētis ⁊ vlis eſt cauſa inuolūtarij: licet ignorātia que in ſingularibus in quibus ⁊ circa que eſt operatio quibꝰ ſingularibus cōſequēter enumeratis ⁊ exēplificatis recolligit ratio ꝓpria inuoluntarij ꝓpter ignorantiam. B.

T non eſt de nā actōis vt dicat de ea ꝙ facta eſt inſpontanee qn̄ factor eius fuerit ignorās ea que adherēt ei ⁊ ſequunt ipſaz eo ꝙ ignorātia electiōis intēdo electionē omiſſionē diſciplinā nō eſt cauſa vt fiat actio inſpontanea ſʒ eſt cā malicie ⁊ iſta ignorātia non eſt rerū vlium. ꝓpter iſtas eniʒ nō fit vituperatio: ſed fit quidē pp ignorantiā rerū particulariū cū ſint he in qbꝰ fit actio ⁊ inuenit ignorantia quarū dā iſtarū miſericordia ⁊ ignoſcētia. Qui eniʒ de his ignorauerit aliqd agit equidē ipʒ inſpontanee. ¶ B. Et pp hoc opʒ agētē determinare q̄ agit ⁊ ſcire q̄ ſunt: ⁊ quot ſunt: ⁊ qs agit ea: ⁊ qd eſt illud qđ agit: ⁊ ī quo agit: ⁊ q̄liter agit. V. g. remiſſe aut intēſe. ¶ B. hec igit oīa nullus ignorabit niſi veſanus: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ nō ignorabit agēs ꝙ agit: nō em̄ ignorat aliqs ſeipʒ qn̄ fuerit agēs intēdo qm̄ ipſe actoꝛ: ⁊ pp hoc conat excuſare malos dicētes eos eē deinētes ⁊ nō ſciētes ꝙ illđ qđ dicūt eſt de eis q̄ nō ſunt dicēda: ⁊ ignorātia eius qđ facit hōie ⁊ cū quo facit: ⁊ in quē facit attribuit errori qui excuſabilis eſt: vt qui vult ꝓijcere aliqd ⁊ euadit de manu eius ⁊ infert dānum: ⁊ qui putat filiū inimicū eē ⁊ occidit eū: ⁊ q putat de re q̄ eſt lapis eā nō eē lapidē ⁊ ꝑcutit cuʒ ea: aut q putat de re q̄ eſt acuta eā nō eſſe acutā ⁊ percutit cuʒ ea ⁊ interficit: ⁊ foꝛſan facit qs monſtrare aliq̄rem aliquā ⁊ pungit cū digito ſuo ⁊ interficit. Cū ergo exiſtat ignorātia in his circa que exiſtit operatio eſtimabit de eo quid aliquid hoꝝ ignorauerit ꝙ facit ipm̄ inſpontanee: ⁊ ꝓpꝛie quādo ignorauerit potioꝛa que ſunt in ipſis: ⁊ putāt potioꝛa eſſe illud in quo fit actio: ⁊ illđ cauſa fit: ⁊ opʒ vt factoꝛ eius qđ hoc modo fit per ignorantiā ſit triſtās ꝓpter ipſum ⁊ penitens. Cum igit dicat de eo qđ fit coacte aut inſciēter qm̄ fit inſpontanee: palam eſt quoniā hoc qđ agit ſponte eſt cuius agendi ꝓncipiuʒ eſt in agente ipſum: ⁊ agens ipſum ſcit particularia in quibus fit actio. Cap. 4.

Inuoluntariū dici dʒ non qn̄ qs ignorat vtilitatē. Nō em̄ ignorātia q̄ in electiōe cōſiſtit cā eſt inuolūtarij ſʒ prauitatis: nec q̄ in vniuerſo. Vituperat eniʒ pp hāc: ſʒ q̄ in ſingu/

lis: in quib⁹ et circa q̃ actus ſunt. Nã in his cõmiſeratio et venia locũ hꝫ. Qui eñ aliqd hoꝝ ignorat inuolũtarie facit forſitan: ergo nõ peius erit fueritq́ꝫ et quot iſta ſunt determinare: et quis itaq́ꝫ: et quid: et circa quid: et in quo agit interdũ: et quo velut inſtrã: et cuius gratia et ſalutis: et quõ vt ſenſuꝫ vel vehemẽter. Cuncta igitur hec nemo non inſanus vtiq́ꝫ ignorabit: claruꝫ ergo ꝙ nec agentẽ. Nam qua ratione ſeipſuꝫ: ſꝫ quis agit qd ignorare põt? Veluti cũ aiũt excidiſſe ſibi vel neſcire ꝙ archana eẽnt vt Eſchilus de miſtrijs aut mõſtrare: volentẽ dimiſiſſe vt qui catapultã: exiſtimabit eniꝫ aliqs et filiũ hoſtẽ eſſe vt merope accidit: et haſtã emiſſaꝫ rotari: aut lapidẽ pumicẽ eſſe: et cũ ſalutis cã percuſſerit necare: vel cũ docere voluerit vt magiſter ludi gladiatorij. Cum igiẽ circa hec omnia ignorãtia verſeẽ in quib⁹ ſunt actus qui hoꝝ aliquid ignorabit inuitus vr̃ feciſſe. Et maxime in principaliſſimis. Principaliſſima aũt videnẽ eẽ illa ĩ quib⁹ actio eſt cuius gratia. Per talẽ itaq́ꝫ ignorantiã inuoluntarium dr̃: et preterea factũ ipſum dolorẽ et penitudineꝫ afferre opꝫ. Cũ aũt inuoluntariũ violentũ et per ignorantiam voluntariũ vtiq́ꝫ videbiẽ eẽ cuius in ipſo ꝑncipiũ eſt ſciẽte ſingula q̃ agit. Forſan eñ non bene dr̃ eſſe illa inuolũtaria q̃ per iram aut cõcupiſcentiaꝫ fiunt. Primo igiẽ nullũ aliud animal volũtarie ageret: nec pueri etiã. Deinde vtrũ nihil volũtarie agimus ex his q̃ ꝑ iraꝫ aut cõcupiſcẽtiã vel honeſta quidẽ volũtarie ageret: turpia vero inuolũtarie. Vel ridiculũ eſt cũ vna ſit cã: abſurdũ vͦo dicere illa inuolũtaria appetere opꝫ. At iraſci opꝫ in qbuſdã et ꝯcupiſcere q̃dã vt ſanitatẽ et doctrinã. Videnẽ aũt inuolũtaria dolorẽ afferre: ſed q̃ cõcupiſcimus delectant. Inſuper qd refert inuolũtaria ſunt que per cognitionẽ: vel que per irã delinquunẽ vtraq́ꝫ ſane fugienda ſunt: ſed videnẽ nõ minus humani eſſe irrationabiles affectus: actus vero hominũ ab ira et cõcupiſcentia ſunt que inuolũtaria ponere abſurdũ eſt.

4 ¶ Quartū capl'm de inuolūtario qd ip̄m eſt cū oſtēſione: ꝙ ea ꝓpter iram vel cōcupiſcentiam fiunt non ſunt volūtaria neq; bona ꝓpter has paſſiones facta volūtaria turpia aut inuolūtaria ad manifeſtan dum volūtarij diffinitionē eſſe bene aſſignatā. Dixit.

Nullū aīa/ liū p̄ter ho/ mines agit ſpōte aliqd

Fortaſſis eīn nō rōnabil'r dictū eſt inſpontanee fieri qđ fit, ex cōcupiſcētia ⁊ iracūdia. p̄mo quidē qm̄ nullū aīaliū p̄ter hoīem agit ſponte ali/ quid: neq; ēt pueri: neq; ēt agemus ſponte aliqd eorū q ex cōcupiſcentia fiūt aut iracūdia. Et agemus bona quidē ſpontanee: mala vo inſpontanee: qđ ridiculoſuz eſt: vna exiſte cauſa: intēdo in bonū ⁊ malū: ⁊ eſt incōueniēs vt dicat ꝙ cōcupiſcentia noſtri eius qđ cōcupiſcendū eſt: ⁊ ira noſtra ei cui eſt iraſcendū eſt inſpontanee. Dignū eīn eſt vt iraſcamur in quibuſdaz re/ bus: ⁊ vt cōcupiſcamus q̄ſdaz rerū: ⁊ vult ſanitatē ⁊ diſciplinā: ⁊ pu/ tatur de reb' que fiūt inſpontanee inferre eis triſtitiā: ⁊ eas q̄ ſm̄ cōcu piſcentiā fiūt cōferre delectationē: ⁊ eo ꝙ fit inſpontanee: palā eſt qm̄ eſt indifferens ei qđ fit per errorē rōnis: cum ſint ambo fugibilia ⁊ cō/ triſtabilia: ⁊ paſſiones beſtiales videmus non minus exiſtere in ho/ minibus ꝙ̄ in reliquis animalibus: inconueniens igitur eſt inſponta neum dicere qđ fit ab iſtis. Cap. 5.

Poſtq̄z voluntariū ⁊ inuoluntariū diffiniui/ mus: cōſequens eſt vt de electiōe dicamus: ea nāq; familiariſſima videt eſſe virtutis: ⁊ magis q̄z res ipſe mores oſtēdere. Electiōe voluntariū eſſe cōſtat: non idez tamen. nam voluntariū latius opz. Voluntariū eniz ⁊ pueris ⁊ alijs animalibus ꝯīe eſt: electio vero non. ⁊ repētina volū/ taria quidē dicimus: electionē vero nō habere. Qui ve ro ipſaz dicūt eſſe cōcupiſcentiā vel iraz: vel voluntatez: vel opinionē quandā dicere recte nō vident. Non eniz cōſequentie quiddā eſt electio nec rōnabiliū: ſed cōcu/ piſcētia ⁊ ira cōia ſunt ⁊ incōtinēs cōcupiſcens quidē ſ; non eligēs agit: cōtinens vero cōtra eligēs quidē: ſ; nō cōcupiſcēs electioni cōcupiſcētia aduerſat: cōcupiſcen/ tia vero ꝯcupiſcētie nequaq̄z. Preterea cōcupiſcētia vo luntarij eſt atq; moleſti. Electio autē neq; moleſti: neq; voluntarij. Ira etiā minus. Nā que per irā fiūt minime p electionē fieri vident: ſ; nec volūtas quāuis ꝓpinquū quiddā apparet. Nam electio nō eſt īpoſſibiliuz: ⁊ ſi qs hanc electionē vocet deſipere videbit. At volūtas im/ poſſibiliū eſt velut imortalitas: eſt etiā volūtas circa illa

Electio nō ē īpoſſibiliuz: ſ; voluntas v poſſibiliuz eſt.

que ab eoipſo qui vult nequaq̃ȝ fiunt: veluti hyſtrioneȝ aliquē vel pugilē vincere. Ueruȝ hec talia eligit nemo: ſed ea dūtaxat que ipſe facere poſſe exiſtimat. Inſuper voluntas finis eſt magis. electio aūt eoꝝ que ſunt ad finem: vtputa ſani eē volumus: eligimus aūt illa per que ſani ſimus: ⁊ felices eſſe volumus: eligimus aūt dicere non cōgruit. Omnino aūt videt electio circa illa verſari que in noſtra ſunt poteſtate: ſȝ nec opinio quidē erit. Naȝ opinio circa oīa videt eſſe nec minus circa eterna ⁊ impoſſibilia q̃ȝ circa illa que in nobis ſunt: nec in bono ⁊ malo: ſed vero ⁊ falſo diſtinguit. At electio per illa magis ſed in totum idem eſſe electionē qđ opinionem nemo fortaſſe dicet. At certe nec in pte aliq̃ idē eſt. Naȝ pp electionē bonoꝝ aut maloꝝ tales aliq ſumus: pp opinionē aūt nō. Et eligimus capere aut fugere aut aliqđ hmōi: opinamur quidē res ipa ſit ⁊ in q̃ cōducat: ⁊ qua rōne vtilis ſit. Capere vero aut fugere nō minus opinamur: ⁊ electio laudat magis: q: qđ opus erit elegerit q̃ȝ q: rectum elegerit: opinio aūt ꝑpter veritatē laudat ⁊ eligimus que maxime ſcimus bona eē: opinamur aūt que non multuȝ ſcimus. Nec ſane idem vident eligere optima ⁊ opinari: ſed opinant quidā melius: attamen ꝑpter paruitateȝ deteriora eligūt. Utrū vero antecedat electionē opinio an magis ſequat nihil refert: neq̃ȝ em̄ querimus: ſed an idem electio ſit qđ opinio quedam. Quid igitur aut quale eſt electio cum predicamentorū nihil ſit: voluntariū quidē eſſe cōſtat. Sed nō omne voluntarium electionē habet. At id tantū cuius cōſultatio anteceſſit. Nam electio cum rōne ⁊ cogitatione eſt: qđ ⁊ nomen ipſum ſignificare videt: q̃ſi e quibuſdā ꝑpoſitis vnum aliqđ legatur: ideſt capiatur.

¶ Quintū caplm̄ qđ de electiōe ſequit pertrāſire de q̃ ꝓmo oſtēdit cū qbus nō eſt idē. ſ. q nō idē cum voluntario: neq̃ȝ cū cōcupiſcētia vel ira vel volūtate: vel opinione ſimpliciter vel aliq̃: deinde q eſt ſub volūtario tanq̃ȝ ſub genere cui adiūcta differētia q̃ eſt precōſiliatio colligit q eligibile eſt volūtariū precōſiliatum ex quo īſinuat q electio eſt volūtas ꝓcōſiliatiua vel appetitus precōſiliatiuus. D.

Eterminatis autē ſpōtaneo ⁊ inſpōtaneo
cōſequēter de eligētia dicen/
dum erit. hec eniꝫ magis propria videt̄ eſſe reb⁹ ſientī/
bus per virtutē: ⁊ eſt que iudicat de morib⁹ ex opera/
tionibus. Dicimus ergo quoniā manifeſtuꝫ eſt de ele/
ctione: qm̄ eſt ſpōtanea: ⁊ nō eſt intētio electionis in/
tentio ſpōtanee: eo ꝙ ſpōtaneuꝫ cōmunius eſt eo qđ fit
per electionē. Cōicant eniꝫ in eo pueri ⁊ animalia irrationabilia ⁊ ra
tionabilia in electione aūt nō; ⁊ de rebus que ſubiecto fiunt nō dici/
mus ꝙ fiant per electionē. Qui vero dicūt eligentiā: cōcupiſcētiā aut
iram: aut velle: aut opinionē quandā. ſ. credulitatē nō vident̄ in hoc
recte dicere: ideo ꝙ eligētia nō eſt cōis oībus aīalibus. Cōcupiſcētia
autē ⁊ ira cōis eſt eis: ⁊ incōtinēs ſm cōcupiſcētiā quidē operat̄: ſm
eligentiā vero nō: cōtinēs autē ecōuerſo ſm eligētiā quidē operat̄: ſm
cōcupiſcentiā aūt nō. Cōcupiſcētia ergo eligētie ꝯtrariat̄ ſꝫ nō cōtra/
riat̄ cōcupiſcētia cōcupiſcētie: ⁊ cōcupiſcētia delectabilis eſt ⁊ cōtri/
ſtabilis. ſ. remotionis ab ipſo: eligētia autē nō: ⁊ ira ēt nō eſt eligētia
ppea ꝙ res q̄ fiunt per irā parū fiunt per electionē. Et ēt nō eſt electio
velle quis videat̄ ei eſſe ꝓpinqua eo ꝙ electio nō eſt impoſſium: velle
aūt eſt. Si eniꝫ dixerit quis ꝙ īpoſſia eligunt̄ ſtultius reputabit̄: velle
vero inuenit̄ circa res īpoſſes. V. g. vellem⁹ īmortales eſſe: ⁊ velle ēt
rerum eſt quarū operatio nō eſt in nobis: vt athletā vincere: ⁊ aut hy
pocritā: ⁊ nullus quidē eligit hmōi res: ⁊ imo res eas eligit: quarū ī ſe
videt actionē: ⁊ adhuc velle quidē maxime finis. Eligentia aūt non
eſt niſi eoꝝ que ducūt ad finē. V. g. ſanari volum⁹: eligim⁹ auteꝫ per
que ſanamur: ⁊ felices eſſe vellem⁹ ⁊ aſſerimus nos velle: ⁊ nō eſt auteꝫ
dicendū eligere nos fieri felices: ⁊ ideo ꝙ vīr eligētia videt̄ car̄ū eſſe q̄
facere in nobis eſt. ¶ Neqꝫ etiā eligentia opinio eſt. ideo ꝙ opinio in
omnibus eſt; non enim in perpetuis: ⁊ impoſſibus minus eſt ꝙ in his
que ex parte noſtri ſunt: ⁊ opinio diuidit̄ in verum ⁊ falſum: electio
vero in bonum ⁊ malum. ¶ D. ⁊ vīr non dicet fortaſſe quis opinionē
⁊ eligentiam vllo modo vnum eſſe: ⁊ enim ſm electionē noſtram bo/
ni ⁊ mali quales dicimur. ſ. boni vel mali ſm autē opinionem non. ⁊
per electionē requirimus aliquid ⁊ fugimus ab aliqua: ⁊ per opinio/
nem autem opinantes ſcimus quid eſt res: ⁊ aut cui conuenit aut qua/
liter conuenit inquiſitio: aut rei: aut fuga: aut ipſa re fere non fit per
opinionē tm̄: ⁊ electio maxime laudatur: eo ꝙ fit recti opinio autem: ⁊
eo ꝙ veri. Et eligimus res quas ſcimus proprie bonas: opinamur au
tem res quas fere non ſcimus: ⁊ non videtur eidem ipſi eſſe eligen/
tes ꝙ melius ⁊ opinantes ꝙ melius. Multi enim opinantur quidem
ꝙ melius: propter malitiam vero ſuam eligunt id quod deterius eſt: ⁊
vtrum opinio precedat electionē: aut ſequatur in hoc non eſt diuerſi/
tas. ⁊ hec non eſt res de qua inquirimus: verūtamen quod inquiri/
mus eſſe vt ſciamus an electio ⁊ opinio conueniant in aliqua reruꝫ.
¶ Dixit. Cum igitur eligentia non ſit aliquid eorum que cōmemora/
uimus videamus quid eſt ⁊ quale quid eſt. Dicimus ergo quoniā vi/
detur ꝙ ſit ſpontaneū: verūtamen non omne qđ fit ſponte eſt ex ele/
ctione: ſed electū eſt vt cum hoc ſit precōſiliatum: ⁊ ideo ꝙ electio qui/
dem fit per rationem ⁊ intellectum.

Velle eſt reſpectu finis electō reſpectu eoꝝ q̄ ſunt ad finē

¶ Capitulum Sextum.

Sed vtrũ oĩa in cõſultatione cadant: an qdã ſunt in quib' cõſultatio locũ nõ hȝ forſitan: dicendũ eſt id in cõſultationẽ venire nõ de quo inſipiẽs aut fatuus: ſȝ de quo ſane mẽtis aliquis cõſultaret. De eternis aũt nemo cõſultat veluti de mũdo: vel de diametro: vel de latere: q̃ incõmẽſurabilia ſunt. Sȝ neqȝ de his que in motu: ꝛ ſemp eodeȝ mõ exiſtũt iure neceſſitate ſiuẽ nã: ſiue pp aliã cãm veluti de ortu: aut cõuerſione ſyderũ: neqȝ de his que alias aliter accidũt veluti de ſiccitatib' ꝛ imbrib': neqȝ de his que ſunt a fortuna veluti de theſauri inuẽtione. Sȝ neqȝ de humanis oĩbus: nã queadmodũ ſcitarũȝ reſpu. optime guberneť nemo lacedemonĩ' cõſultat. hec. n. p nos agi nõ poſſunt. At illa veniũt in cõſultationẽ que agi pñt: ꝛ a nobis qdẽ agi. Sunt aũt ꝛ alia hmõi. Cauſa videť eẽ nã: ꝛ neceſſitas: ꝛ fortuna: ꝛ mẽs: ꝛ oẽ qd p hoĩeȝ: hoĩes vero de his cõſultãt q̃ ſibi agilia ſunt. Circa manifeſtas ꝛ ſufficiẽtes diſciplinas nõ eſt cõſultatio vtputa de litteris nemo ambigiť: queadmodũ ſcribi debent: ſȝ q̃ a nobis fiũt: nec ſemp eodẽ mõ ea ſunt hmõi vt in delibe rationẽ cadãt: veluti illa q̃ ad medicinã: ꝛ ad rem pecuniariã ptinẽt: ꝛ circa gubernaturã magis q̃ȝ circa gymnaſticã q̃ȝto illa min' eſt manifeſta. Magis vero circa artes q̃ȝ circa diſciplinas ꝯſultatio cadit. Nã in his magis dubitam': ꝯſultatio aũt verſať in his q̃ frequẽti' accidũt ꝛ icerta queadmodũ euadũt ꝛ ideterminata ſunt. Sumimus ꝛ alios ad ꝯſiliũ cũ de reb' maiorib' deliberare volumus: nõ ſatis nobiſipſis ad diſcernẽdũ ꝯfici: nec ſane de finib' ꝯſultam': ſȝ de his q̃ ſunt ad finẽ. Medic' eniȝ nũq̃ȝ ꝯſultat an ſanũ faciat: nec orator an pſuadeat: neqȝ gubernator reipu. an bñ iſtituat ciuitatẽ: nec alioꝝ q̃ſq̃ȝ de fine deliberat: ſȝ poſito fine queadmodũ pueniať cõſiderãt. Et ſi p multa fieri poſſe cõſtat p qd illoꝝ facilliſſime ꝛ optime fiat pquirũt. Si vero p vnũ queadmodũ p

illud fiat ⁊ id rurſus per qđ donec perueniát ad primaꝫ cáꝫ qđ in inuẽtione vltimũ ẽ. Qui.n.ꝯſultat videť q̃re/re ac reſoluere p̃dicto mõ q̃ſi diagrãma. ¶ Sꝫ videť nõ oĩs pquiſitio eẽ ꝯſultatio ceu cũ mathematici aliqd per/quirũt. Uez oĩs ꝯſultatio pquiſitio ẽ: ⁊ qđ vltimũ in re/ſolutõe id primũ in gñatõe: ⁊ ſi in aliqđ icidũt qđ ipoſſe videať illud omittunt: veluti ſi pecunijs opus ſi q̃s hr̃e nõ poſſint: ſinaũt videť poſſe: tunc facere aggrediunť.

Inreſolone vltimũ pri/mũ eſt in ge/neratione.

Poſſibilia intelligẽda ſunt q̃ nos poſſum⁹: naꝫ que per amicos fiunt p nos quodãmõ fiunt: q: principiũ in no/bis eſt: q̃runť vero qñq3 inſtr̃a: qñq3 opus illoꝝ: eodeꝫ mõ in reliqs: qñq3 p qđ: qñq3 qũo: aut quo mediáte vi/deť hõ vt dixim⁹ principiũ eẽ agẽdi. Cõſiliũ vero đ his eſſe q̃ ꝯſultáti agibilia ſunt. act⁹ vero alioꝝ gr̃a: nõ cadũt igiť in cõſiliũ finis: ſꝫ ea q̃ ſunt ad finẽ: neq3 certe ſingu/lares res veluti ſi panis eſt hoc: ⁊ ſi digeſtũ eſt vt opꝫ: nã ad ſenſuꝫ id attinet: ꝙ ſi ſemp cõſuliť in infinituꝫ erit p/greſſus: cõſultabile ⁊ eligibile ideꝫ ſunt: niſi ꝙ eligibile rem iam pridẽ determiatã ſignat: qđ eniꝫ in deliberãdo ceteris p̃tulim⁹/id eligibile diciť. Deſinit aũt tũc demuꝫ vnuſquiſq3 querere quẽadmodũ aget cũ in ſeipm redu cit principiũ: ⁊ ipſius in antecedẽs: hoc eniꝫ eſt qđ eli/giť. Patet hoc ex vetuſtis inſtitutis que Homerus ſecu tus eſt. Reges eniꝫ q̃ elegerãt denũciabãt i populũ. Cũ ergo ſit eligibile cõſultabile affectibile eoꝝ que i nobis ſunt: electio vtiq3 erit cõſulta affectatio eorũ que in no/bis ſunt. Ex cõſultatione eniꝫ iudicãtes affectamus ſm cõſiliũ. ¶ De electione igitur hacten⁹ dictũ: ⁊ circa que exiſtat: ⁊ ꝙ circa illa verſať que ſunt ad finem.

6 ¶ Sextũ caplm in quo q: electio eſt cõſiliatiua interſerit de cõſilio ⁊ cõſiliabili: primo ꝙ nõ eſt de oĩbus cõſiliũ: ⁊ ꝙ cõſiliabile eſt/p quo ſolũ intellectũ hñs cõſiliať: q: neq3 de eternis: neq3 de fientib⁹ ſemper vno mõ: neq3 de his q̃ a fortuna: neq3 de humanis oĩbus quoꝝ cãe ſunt natura: neceſſitas fortuna intellect⁹: ſꝫ ſolũ de his que in nobis ⁊ operabilibus cõſiliamur: ⁊ neq3 de his oĩbus: q: nõ de operabilib⁹ que p certas ⁊ p ſe ſufficiẽtes fiunt diſciplinas: ſꝫ de his que p nos nõ ſimplr̃ aut vt ſepi⁹ ⁊ gñalr̃: nõ đ finib⁹: ſꝫ de his q̃ ad finẽ qualr̃ ⁊ p q̃ erit: ⁊ ſi p plura p quot faciliime ⁊ optie: ſi vero p vnũ qualr̃ p hoc erit

⁊ illud p q̄d vſq̄ ad p̄mā cām intētiōe vltimā: q̄d q̄ oē cōſiliabile q̄ſi
bile ⁊ dubitabile: poſſe p nos fieri: ⁊ nō eſt aliq̄d p̄ntiū ſingulariū: nec
abijt cōſiliatio in īfinitū: ex q̄b⁹ certi⁹ colligit̄ q̄ eligibile eſt ex cōſilio
p̄iudicatū: ⁊ electio cōſiliabile deſideriū eoꝝ que in nobis.

T videtur nomē eligēdi ſignificare in idio/
mate noſtro electionē alicuius pre
alio. Cūq̄ notū ſit: q̄m electio nō ſit niſi in ſpōtaneo a
cōſilio. Sciendū eſt vtrū cōſiliū cōuenit in omni re: ita
q̄ oīa ſint cōſiliabilia: aut quedā ſunt in quib⁹ non eſt
cōſiliandū: ⁊ fortaſſis dōm eſt q̄ illud ſup q̄d cadit cō
ſiliū nō eſt illud de quo cōſiliat̄ ſtult⁹ ⁊ demēs: ſ3 i quo
cōſiliat̄ diſcret⁹. Et nō inuenim⁹ aliquē vtentē cōſilio in reb⁹ p̄petuis
ſc3 in eſſe mundi ⁊ in ſuo fieri: aut in ſua antiq̄tate: neq̄ in diametro
vtrū eſt cōicās alteri: aut nō: neq̄ vl̄r cōſiliat̄ in reb⁹ fientib⁹ p motū:
ſiue fuerit ex p̄te māe: ſiue ex p̄te forme: ſiue p cās alias: vtpote in p̄s
uatione pluuie ⁊ multitudie ſua: neq̄ cōſiliat̄ ēt aliq̄s in his que caſu
fiunt: vt in inuētiōe theſauri: neq̄ cōſiliat̄ aliq̄s in q̄buſlibet rebus
quorūlibet hoīu3. Nullus. n. lacedemonioꝝ cōſiliat̄ qualr̄ ſcythe qui
nullā vicinitatē cū eis hn̄t: optīa vita viuāt. Nihil. n. agēdoꝝ hoīu3
a nobis valde diſtātiū fieri h3 p nos. Cōſiliamur aūt de rebus quaꝝ
actio in nobis eſt: ⁊ currit per manus noſtras: ⁊ hoc q̄m putat̄ q̄ cāe
rerum ſint mā aut forma: aut caſus: aut intellect⁹: ⁊ oē q̄d ſit median
tib⁹ hoīb⁹: ⁊ vnuſq̄ſq̄ cōſiliat̄ in eis q̄ poſſe eſt ip̄m agere: ⁊ q̄ currūt
p manū ei⁹. Et nō eſt ꝯſiliū in artib⁹ ceteris ſufficiētib⁹ p̄ ſeiutēdo
eas in q̄b⁹ nō expectant̄ cāe ab extrīſeco: vt ars ſcribēdi. Nullus. n.
dubitat in ſcribēdo ita q̄ īdigeat ꝯſilio: q̄lr̄ ſcribēde ſint lr̄e: ⁊ nō cō/
ſiliamur niſi in eo cui⁹ factio in nobis eſt: cū nō fuerit ſm̄ modū vnū
⁊ eūdē: ſicut ſe h3 in arte medicīe ⁊ ī oīb⁹ facultatib⁹: ⁊ cōſiliamur ma
gis in negocijs marinalib⁹ q̄ī in exercitijs ſm̄ q̄ illa deficiūt ab alijs
in certitudine agēdoꝝ: intēdo q̄ ars exercitij potētior eſt in certitu/
dine agēdi recte q̄ī ars marinalis: ⁊ hoc mō ſe h3 in ceteris artib⁹ reſi
duis q̄ vtunt̄ ꝯſilio: intēdo q̄ ſupant in hac itētiōe. ⁊ vſus cōſiliatio/
nis in artibus magis eſt q̄n in ſcientijs: ⁊ p̄prie in quo nobis ex ipſis
incidit ſepius dubitatio. Et cōſiliatio eq̄dē ſit in reb⁹ frequētius adue
niētib⁹ in q̄b⁹ nō eſt manifeſtū ad q̄d res deuētura ſit: ⁊ in reb⁹ quorū
finis icōp: eh̄ēſus idefinit⁹ eſt. ❡ B. Et req̄rim⁹ cōſiliari vt in reb⁹ grā
dib⁹ in q̄b⁹ nō cōfidim⁹ nobiſmetipſis de ſufficiētia cōſilij in ipſis ⁊ in
opatiōib⁹ ſuis. Et de finib⁹ q̄dē nō cōſiliamur imo p̄prie cōſiliamur d̄
his q̄ ducūt ad fines: ⁊ hoc q̄n medic⁹ nō cōſiliat̄ de ſanitate ipſa: ſ3
de his q̄ ducūt ad ſanitatē: ⁊ rhetor ſilr̄ nō cōſiliat̄ de p̄ſuaſiōe metip
ſa: ſ3 de his que p̄ſuadet̄. ⁊ ſilr̄ ciuitatū gubernatores nō cōſiliant̄ in
ipſiſmet operationibus ſtudioſis ⁊ poſitionibus quas ponūt: ſed cōſi
liantur quidē in his per que fiunt hm̄oī operationes. Et vl̄r nemo cō
ſiliatur de fine metipſo: ſed omnis homo ponit finem quēdam ⁊ inq̄/
rit de ipſo qualr̄ fiat ⁊ per quid fiat: ⁊ quādo. manifeſtū fuerit q̄ plu/
ra ſunt per que habēdus eſt finis inquirūt ea per que facilius ⁊ meli⁹
poſſit haberi: ⁊ q̄n finis cōpleri poterit per rem vnā inquirūt illā re3
qualr̄ erit ⁊ per quid erit: ⁊ deide inq̄rūt de illa re ſcd̄a qualr̄ erit ⁊ p
quid erit: ⁊ nō deſinūt ab inq̄rendo ſic donec perueniant ad cauſam

primã q̃ eſt poſtrema in eẽ.ille enīꝫ cõſiliat̃ ingrit quidẽ ſm viã re/
ſolutionis per cõuerſionẽ:⁊ iſta eſt via ingſitionis ſm modũ reſolu/
tionis per cõuerſionẽ.Et iam manifeſtũ eſt: qm̃ oĩs ingſitio eſt cõſi
liatio vt ingſitio in doctrina ⁊ vlr̃ in ſpeculatiuis. Cauſaq̃ꝫ ſic ſit erit
oĩs cõſiliatio ingſitio ⁊ nõ cõuertit̃:⁊ vltimũ in via reſolutiõis p cõ/
uerſionẽ eſt primũ per ingſitionẽ vltimũ in eſſe:⁊ eſt illud gr̃a cuius
ſunt reliqua de quib⁹ ingrit̃.⁊ ꝓpter hoc ponũt ip̃m primum in ingſi
tione:⁊ tãdẽ regrunt ea ex gbus neceſſario eſt eſſe eius.⁊ ſi inueniunt
in ingſitiõe aliquid impoĩe deſinũt ab ipſa. U.g. qñ indiget pecunia
⁊ viſum fuerit nõ eſſe poĩe eius adeptionẽ ſine ingſitione/intendunt
eius acgſitionẽ:⁊ ſi fuerit poĩis perquirũt eam:⁊ ſi impoĩis deſiſtunt
ab ea:poĩa aũt ſunt ea quoꝝ actio i nobis ẽ.⁊ h̃ qm̃ ea q̃ poĩe eſt fieri
p amicos nr̃os:potestas eoꝝ eſt in nobis mõ quodã:ꝑncipiũ.n.eoꝝ
eſt in nobis:⁊ in reb⁹ gdẽ que ingrunt̃ alteri⁹ rei cã fortaſſis ingſitio
ſit inſtrumẽtoꝝ p que agit̃ res illa: ⁊ fortaſſis ſit ingſitio modi vtẽdi
illis inſtr̃is:⁊ ſic ſe hꝫ in alijs reb⁹ remanẽtib⁹ de quib⁹ inueſtigat̃ gr̃a
alteri⁹ rei fortaſſis:etenim ingrit̃ de eis in eo p qḋ hꝫ fieri actio:⁊ for/
ſan ingrit̃ in eis de mõ per quẽ hꝫ fieri.¶ D.Et videt̃ ſicut dixim⁹ hõ
eſſe principiũ actionũ ſuarũ:⁊ cõſiliũ ſit in operãdis ab eo:⁊ opera/
tionũ quedã fiunt gr̃a quarũdã.Finis vero quẽadmodũ diximꝰ non
eſt de quo ſit cõſiliandũ:ſed cõſiliatur quidem de his que ducũt ad
finẽ:neq̃ꝫ etiã cõſiliat̃ in reb⁹ particularib⁹ notis ſenſu cõprehẽſis:qm̃
ſunt ſm ꝙ opꝫ vt qm̃ nõ cõſiliat̃:qm̃ hec res bona:aut hec res ſana:
aut qm̃ hec res facta eſt vt opꝫ:cũ hoc notũ ſit in ſenſu.⁊ hoc ideo qm̃
iſta ſunt principia cõſiliationis.ſi ergo de his fuerit cõſiliãdũ indige
mus alijs principijs ⁊ ꝓcedat res ad infinitũ:qḋ eſt ĩpoĩe:⁊ res gdeꝫ
cõſiliabilis ⁊ eligibilis vna eſt,intẽtio determinata ⁊ cõſiliabilis in/
tẽtio indeterminata:⁊ eſt quidẽ eligibili determinatũ:eo ꝙ res in quã
aſſenſum eſt ad faciendũ ipſam pp iudiciũ cõſilij,ſup ipſam qm̃ bo:a:
⁊ ꝓpter hoc vnuſquiſq̃ꝫ homo ceſſat ab ingſitiõe ⁊ cõſiliatiõe quãdo
in ſeip̃m reduxerit ⁊ principiũ ad id qḋ vidit in illa re:⁊ hec eſt res q̃
eligit̃:intẽdo illud de quo iudicatũ eſt ip̃m eẽ bonũ.¶ D.manifeſtat̃
aũt ꝙ eligibile eſt illud in quo cõſiliat̃ ex antigs ciuilitatib⁹ quas ſe/
quebat̃ Homerus.dicebat enīꝫ ꝙ reges mandabãt plebi obſeruare
res quas eligebãt p cõſiliũ:⁊ vult ſm ꝙ eſtimo per cõſiliũ illud ꝓpter
qḋ fuit electio ipſaꝝ illaꝝ:nõ ꝙ ipſi imponerẽt eis res per impoſitio/
nem:ad modũ eius qḋ accidit apud nos in legibus:⁊ quãdo ſic eſt:
item eligibile eſt in quo ſit cõſiliatio cũ cõſideratione eius ſm ꝙ in no
bis eſt agere ip̃m.Cũq̃ꝫ iudicauerimus ſuper aliquid per cõſiliatio/
nem deſideram⁹ ip̃m per voluntatẽ ⁊ nitimur in ip̃m.D.is ergo deter
minauimus eligibile quid eſt ſm viam deſcriptionis.i.diffõnis vni/
uerſalis.⁊ diximus in qua re ſit:⁊ qm̃ ſit in rebus que ducũt ad fines
⁊ diximus voluntatẽ eſſe finium. Cap. 7.

Et ꝙ volũtas eius eſt que eſt finis:ſed videt̃
alijs gdeꝫ boni eẽ:alijs opinati homini:atq̃ꝫ
ex eo ſit vt qui boni eſſe dicũt negent ea nos
velle que nõ recte cupimus:nihil.n.volum⁹
niſi bonũ

niſi bonū:eēt aūt malū ſi ita cōtingeret. Sed q opinatū bonū eſſe dicūt: nō nā/ſz vt cuiq; videt bonū appellāt. Uidetur aūt alijs aliud:ꝛ ſic cōtraria extiterunt:ꝙ ſi iſta nō placēt dicenduz eſt ſimpliciter:ꝛ ſm veritatez id eē volenduz ꝙ bonuz ſit veruz:ſinguli qđ bonum apparet ſequunt. Ex quo ſit vt ſtudioſo qdē viro verū ſit bonū: prauo autez vt cōtingit ꝙ in corporibus quoq; accidit. Nam ſanis quidez ſalubria ſunt ea que reuera ſalubria ſunt.egrotatis autez alia. Eodēq; modo amara:ꝛ dul/cia:ꝛ calida:ꝛ grauia:ꝛ cetera hmōi. Studioſus enim vir ſingula recte iudicat:ꝛ in vnoquoq; veruz diſcernit. Cuiuſq; eniz habitus ppria quedā ſunt bona ꝛ iocūda: ac forte in dinoſcenda veritate ſtudioſus vir plurimum antecellit quaſi regula ꝛ menſura illoruz exiſtens. Mul/titudinez vero vt videt voluptas decipit que licet bonū nō ſit:tn̄ apparet:ſequunt ergo voluptatē tanq̄ȝ bonuz. Dolorez vero tanq̄ȝ maluz fugiunt.

C Septimū caplm de volūtate ꝛ volūtabili ꝙ volūtas eſt ipſi' finis: ꝛ volūtabile ipſe finis: ꝛ ſimplex volūtabile qđ ſimplr ſeu p ſe bonū: 7
vnicuiq; aūt qđ vr̄ ac p hoc idez ſtudioſo volūtabile ꝛ ſm veritatē bo/num:prauo aūt qđ ꝯtingit:quēadmodū ſanis corpibus ſana ꝛ hmōi que ſm veritatē talia:infirmis aūt altera. Dixit.

Quidam aūt hoīuz putāt ꝙ volūtas ſit boni:ꝛ q/daz putāt ꝙ ſit eius qđ vr̄ bonū:ꝛ ſequit dicētes ꝙ volitū ſit bonū vt nō ſit volitū niſi id qđ eſt bonū per ſe ꝛ rectū. Cum.n.fuerit qđ ex volitis erit bo/num:hoc aūt eſt incōueniēs. Forſitan.n.accidit mul/tis velle eos hoc qđ eſt malū:ꝛ ipſuz vr̄ bonū: dicentes vero volitū eē hoc qđ vr̄ bonū:ſequit hoc nō eſſe aliqđ volitū p nām:ſed erit illud qđ volet vnuſqſq; hoīuz ſm ꝙ ſibi viſum fuerit donec velit aliqđ:ꝛ eius ꝯtrariū hoīe:intendo ꝙ velit rez vnaz eandē vnus:ꝛ ꝯtraria ei' alter:imo iaz volet vn' idez duo ꝯtraria in hoīs diuerſis. Si ergo ſic ſe habuerit res nō erit aliqđ volitū p nām: ꝛ hoc iterū eſt incōueniēs. C Si igitur nō fuerint pſuaſiue he due opi/niones opz vt dicam' qm̄ bonū illud qđ eſt bonū per ſe eſt ſimplr vo/lituz:ꝛ ſm veritatē:vnuſqſq; hoīuz vult ipſuz ſm ꝙ ei vr̄ bon': ergo vult bonū illud qđ eſt in veritate:malus vero illud de quo ꝯtingit vt videat ei ꝙ ſit bonū. Et hoc qm̄ perceptio vel apprehēſio quā hꝫ bo/nus vel virtuoſus de bono:ꝛ iudicium eius de ipſo ſimilatur iudicio ſanoruz ſentiētibus de rebus ſenſibilib'.ꝛ iudiciuz vero mali de ipſo ſimilatur iudicio infirmoruz. Et illi qui ſunt in diſpōne ſanitatis di/ſcernunt ſapores reruz qui ſunt eis in veritate:intendo ꝙ ipſi iudicāt de dulci:q qm̄ dulce:ꝛ de illo qđ ē amaꝝ qm̄ amaꝝ. Illi aūt q ſunt infir

mi faciūt hui⁹ diuerſuꝫ:intēdo ꝙ iudicāt de dulci:qm̄ amarū:ꝛ ſ.ſr
ɔtigit eis ī vocib⁹ grauib⁹:ꝛ acutis:ꝛ odorib⁹:ꝛ reliq̄s ſenſibilib⁹:ꝛ
qm̄ ſic eſt.bonus ergo eſt ille qui iudicat de vnaquaqꝫ rerum iudiciū
ſanum:ꝛ videt ei verū in vnaquaqꝫ earū:ꝛ eoꝙ in vnaquaqꝫ diſpoſitionū
ſunt res venuſte ꝛ res delectabiles nō ſm ꝙ imaginat̄ de ipſis.℄ B.
ꝛ dignū eſt vt ſit bono magna ꝑcellētia ſup alteruꝫ in eo ꝙ iudicet de
veris ꝛ in diffinitione eius qđ diffinitur vnuſqſqꝫ ex rebus. Eteniꝫ ipſe
exiſtit tanq̄ regula ꝛ mēſura reb⁹:per quā iudicat̄ de ipſis:ꝛ verifile
eſt ꝙ error in hoc accipiēs multis hominū nō accidat niſi delectatio/
nis cā:eoꝙ ipſe vident̄ bone; ꝛ nō ſunt ita ꝙ volūt delectabile quaſi
bonū:ꝛ a triſti fugiūt quaſi a malo. ℄ Capl'm 8.

Bon⁹ ẽ ille q̃ iudicat de vnaq̃qꝫ rer̃ iudiciuꝫ ſa/num.

CUm itaqꝫ ſit finis id qđ volum⁹.Cōſultatio vero atqꝫ electio eoꝝ ſit que ſunt ad fineꝫ: ſequit̄ vt act⁹ ſm electioneꝫ ſint ꝛ volūtarij. Operationes aūt virtutū circa iſta varient̄. Sunt vero in noſtra poteſtate virtutes ꝛ vitia. Nam in quibus vtruꝫ agamus an nō agamus in nobis eſt/ in noſtra ſunt poteſtate. Quare ſi agere honeſtum exiſtēs in nobis eſt certe:ꝛ nō agere turpe exiſtēs in nobis eſt. Et ſi nō agere honeſtuꝫ exiſtens in nobis eſt:certe ꝛ agere turpe exn̄s in nobis eſt. Qꝛ ſi in nobis eſt honeſta ꝛ turpia agere:ſimilr̄ ꝛ nō agere: h aūt erat bonos ꝛ malos eē:in nobis erit ꝓbos ꝛ iꝓbos eſſe.

Nemo inuitus felix ẽ.

Dicere aūt ꝙ nemo volēs prau⁹ ſit:neqꝫ inuit⁹ felix:al/terū falſo:alterū vero ſil'e vr̄. Porro felix nemo inuitus eſt.prauitas aūt voluntaria res eſt: vel recedēdū eſt ab his que ꝓmiſim⁹:ꝛ dicēduꝫ hoīeꝫ nō eſſe principiū:ne/qꝫ gn̄ationē rerū:quēadmodū filioꝝ. Qꝛ ſi illa cōſtat ne ẽ aliud principiū q̄ in noſipſos referre poſſumus quoꝝ principiuꝫ in nobis eſt. Illa nobis erūt ꝛ volūtaria. Id teſtari videtur ſingulōꝝ opinio:ꝛ leguꝫ latores qui ad/uerſus delinquētes penas cōſtituūt ſi mō nō vi coactū per ignorātiā cuius ipſi cā nō fuerint deliquerūt. Illis vero qui bn̄ agūt ꝓmia cōſtituerūt quaſi alios iuitātes alios deterrētes. At qui ad ea q̄ nec in nobis ſunt:neqꝫ volūtaria nullus hortat̄: quippe fruſtra hortaret̄ qs vt nō caleret:vl' nō frigeret:vel nō eſuriret:aut aliqđ tale:quāuis.n.hortat⁹ nihilomin⁹ illa pateret̄:verū ꝑ ignorā

tiam cōmiſſa puniunt ſi ipſe cōmittens cā ignoꝛātie vi/
deat fuiſſe: ceu aduerſus ebꝛios duplici pena cōſtituta.
Principiū.n.in ipſis eſt cuꝫ in eoꝝ ptāte fuerit ne ebꝛij
fierēt: qꝺ cā eſt eoꝝ ignoꝛātie. Puniunt ⁊ ignoꝛātes ali
qd ex his q̄ legib⁹ cōtinent q̄ vtiqꝫ ſcire oꝫ nec difficilia
ſunt: eodē mō in alijs q̄ ꝑ negligētiā ignoꝛant q̄ſi ī ipſis
ſit ne ignoꝛēt. Poterāt.n.diligētiā adhibere: ſꝫ foꝛſan ta
lis eſt qs vt diligēs eē neq̄at. At vero hi ſibiipſi diſſolu/
te viuēdo cā ſunt vt iniuſti ⁊ īpꝛobi fiant in maleficijs ⁊
flagitijs degētes. Nā q̄les ſunt act⁹ cuiuſqꝫ: talis tādē ⁊ Quales ſūt cuiuſqꝫ act⁹ talis tādē ⁊ ipſe euadūt.
ipſe euadit. Qꝺ oib⁹ ſtudijs exercitatiōibuſqꝫ cōſpicit.
Ignoꝛare igit ꝙ ex actib⁹ habit⁹ fiūt nimiū hebetis eſt.
Abſurdū ēt dicere iniuriātē nolle eē iniuſtū: neqꝫ flagi/
tia patrātē flagitioſuꝫ. Qꝛ ſi qs nō ignoꝛās agit ea ex q/
bus erit iniuſt⁹ volūtarie erit iniuſt⁹: nec tñ ſi velit iniu/
ſtus ceſſabit iniuſtitia ac iuſt⁹ fiet: non.n.egrotat⁹ ſanus
fit: ⁊ ſi ita ꝯtingat vt ſpōte egrotaret ꝑ incōtinētiā atqꝫ la
ſciuiā p̄ceptis medicoꝝ aduerſat⁹: tunc ergo licebat et
egrotare: ſꝫ nūc nō ampli⁹ lꝫ queādmodū nec emiſſum
lapidē qs retinere pōt. Fuit tñ in illo capere ipſuꝫ atqꝫ
emittere: pꝛincipiū.n.in ipſo: ſic iniuſto ⁊ flagitioſo lice
bat ab initio talis nō eē ex quo fit vt volens delinquat.
Sꝫ poſtq̄ꝫ talis factus eſt nō lꝫ poſtea ſibi talis nō eſſe.
Nec ſoluꝫ animi vitia volūtaria ſunt: ſed interduꝫ etiaꝫ
coꝛpis que certe carpimus ⁊ increpam⁹. Nā qui nā de/
foꝛmes ſunt eos nemo repꝛhēdit: ſꝫ eos q ꝑ negligētiaꝫ
atqꝫ incuriaꝫ tales ſunt idem facimus circa imbecillita
tem: ⁊ turpitudineꝫ: ⁊ cecitateꝫ: nemo increpat cecū nā:
aut egritudine: aut vulnere: ſꝫ magis miſeret. Qꝛ ſi ꝓꝑ
ebꝛietatē: aut aliaꝫ hmōi cām cecus fiat oēs increpant.
vitia igit coꝛpis que in noſtra ſunt poteſtate culpant: q̄
nō ſunt nō culpant. Id ſi ita eſt in alijs quoqꝫ vitia q̄ cul
pant in noſtra ſunt ptāte. Qꝛ ſi qs dixerit oēs affectare
id qꝺ appet bonuꝫ: ſꝫ ipſius apparētie dños nō eſſe: ſꝫ
qualis qſqꝫ eſt talē illi finē videri: ſi qs ſui habitus quo/

dāmodo cauſa ipſe ſibi ē: ⁊ apparēte certe erit idē ipſē
quodāmodo ſibi cauſa. ſin autē nullus ſuiipſi cauſa eſt
male agēdi: ſed pp ignorantiā finis hoc agit putās ſibi
optimū eſſe ita facere: affectatio aūt finis non in noſtra
eſt poteſtate: ſꝫ ita nā nos genitos eē oꝫ: vt tanq̄ ītuituꝫ
ad diſcernenduꝫ optima: ⁊ expetenduꝫ veruꝫ bonū ha/
beamus. Atqꝫ ille generoſus eſt cui hoc a nā exiſtit: reꝫ
enīꝫ optimā atqꝫ pulcherrimaꝫ quaꝫ nec ab alio accipe:
neqꝫ diſcere pōt qualis a nā eſt inſtituta talem habebit
atqꝫ ita natū eē ea demū pfecta ⁊ vera eſt generoſitas: ħ
igiť ſi vera ſunt qd magis virt⁹ q̄ vitiuꝫ erit voluntariū.
Utriqꝫ. n. erit eodeꝫ mō ⁊ bono ⁊ malo finis nā erit: vel
vtrūqꝫ tandem videtur ita iacet: reliquā vero ad ħ refe/
rentes vtrūqꝫ agunt: ſiue igiť finis: nā cuiqꝫ qualiſcūqꝫ
appet: ſed pter hoc aliqs eſt: ſiue finis quideꝫ ipſe nālis
eſt: ſꝫ qꝛ in aliis agēdis ſtudioſus volūtarie agit virt⁹
volūtaria eſt nihilominus ⁊ vitiā erunt volūtaria. Nam
vt illa bono ſic iſta malo per ſeipſuꝫ exiſtūt: ſi nō in fine
at in rebus agendis. Si itaqꝫ vt dr̄ virtutes voluntarie
ſunt: qꝛ habituuꝫ noſtroꝝ noſipſi quodāmodo cauſa ſu/ Quales ipſi ſum⁹ talē po nim⁹ finē.
mus: ⁊ quales ſumus ipſi talem ponimus fineꝫ: ⁊ vitia
certe volūtaria erunt. Naꝫ ſimilis in vtriſqꝫ rō eſt: de vir
tutibus nobis gnr̄ dictuꝫ ſit: ⁊ genere ꝙ mediocritates
quedā: ⁊ ꝙ habit⁹ ex qbus fiunt: eadeꝫ quoqꝫ opantur:
⁊ ꝙ volūtarii ſunt: ⁊ ī nobis vt recta dictat ratio: ſed ha/
bitus ꝙ ſi ita vt actus volūtarii ſunt: qꝛ actuū noſtroꝝ ab
ipſo initio vſqꝫ ad finē dnī ſum⁹ ac ſingl'a nouim⁹: habi
tuꝫ vō ab initio cognoſcim⁹ ac ſingl'a q̄ poſtea addem⁹:
ceu in aduerſa valitudine ignoram⁹: ſꝫ iō volūtarii dnr̄
habitus ꝙ in nobis erat hoc: vel illo mō vti. Reſumē/
tes igiť d ſingulis dicam⁹ virtutib⁹: ⁊ qualis queqꝫ ſit ⁊
circa qd: ⁊ quō: ex quo illud ēt apparebit quot virtutes
ſunt: ac primo de fortitudine dicere ordiamur.

8 ¶ Octauū caplm de eo ꝙ virtutes ⁊ malicie ſunt eoruꝫ que in nobis
⁊ nr̄a poteſtate ⁊ voluntarie cū redargutiōe opinantiuꝫ virtutes eſſe
volūtarias: nō tn̄ malicias eſſe volūtarias. Dixit.

CUm ergo ſic finis volitū eſt: ⁊ omne qđ ducit ad finē
ꝯſiliabile ⁊ electū: tunc actiões que ſunt in his
ſunt fientes ſponte ⁊ per electionē: ⁊ operatiões aūt vir/
tutis in his fiunt: intendo in actionib⁹ electiōis ⁊ ſpon
taneis. Eſtq̧ virtus rerum quas facere in nobis eſt: ⁊
ſimiliter vitium; Et hoc qm̄ res quas facere in nobis
eſt: ⁊ ſi facere eas in nobis eſt. intendo ꝙ rerum quarū
in nobis eſt potentia faciendi eas: in nobis quoq̧ eſt potentia non
faciendi eas. ⁊ in quibus rebus dicimus ſic in his quoq̧ poſſumus
dicere non: ⁊ ſi fuerit in nobis facere res pulchras. ergo ⁊ facere res
turpes in nobis eſt. Cumq̧ fuerit in nobis facere res pulchras: ⁊ res
turpes/ ⁊ fuerit in nobis facere eas ⁊ non facere: ſitq̧ hͣ intentio eſſe
nos bonos ⁊ eſſe nos malos: intendo ꝙ qñ fecerimus pulchra ⁊ nō
fecerimus turpia ſum⁹ boni ⁊ ecōuerſo: ⁊ qñ fecerim⁹ turpia ⁊ nō fece/
rimus pulchra ſumus mali. ergo manifeſtuʒ eſt: qm̄ in nobis eſt vt ſi/
mus boni ⁊ mali. ¶ B. Sermonis aūt dicētis ꝙ nemo malus ſponte
neq̧ bonꝰ inſpontanee videt̄ quiddā falſuʒ eſt: quiddā vero veruʒ. ⁊
hoc qm̄ nemo inſpontanee fit bonus: malitia aūt ſponte fit. ¶ B. Sic
ergo dicendū nobis eſt in his rebus aͭ oportebit eē dubitationē in eo
qđ nunc diximus: ⁊ hoc vt nō dicam⁹ hoīem principiū eſſe neq̧ gene/
rationē actionū ſicut eſt gñator filioruʒ niſi ꝙ parēs; qm̄ qñ inueniū/
tur ei iſte actiōes: ⁊ nō eſt poſſe nobis vt reducam⁹ eas ad alia princi
pia preterꝙ̄ ad res que in nobis ſunt: tunc de manifeſtis eſt ꝙ id de re
bus cuius principiū in nobis eſt ipſuʒ quoq̧ in nobis eſt ⁊ eſt de fien/
tibus ſponte. ¶ B. Videt̄ aūt vnuſqſq̧ ex hoībus cōiter ⁊ legū lato/
res ꝓprie teſtificari huic dicto cū puniāt facientē malitiā verbo ad ver
buʒ qñ nō peruenerit hoc factū coacte: ⁊ ꝑꝑ ignorātiaʒ eius ⁊ vlr cu/
ius ipſe cā huius facti: laudāt aūt eos q̄ agūt actiōes pulchras qua/
tenus inſtigāt hos ad hoc factū: illos aūt diuertāt a facto illo. Si er/
go nō eēt ex pte ipſoꝝ facere malitiā ⁊ virtutem nō inſtigarēt eos ad
virtutē neq̧ ꝓhiberet eos a malitia nec punirent pro ipſa: nullus. n.
hortat̄ aliū ad agendū aliquid qđ in ipſo nō eſt: intēdo ad qđ non
pōt: ⁊ ꝙ nō ſit ab eo ſponte eū nihil proſit exigere ab hoīe vt nō cale/
fiat corpus ſuū: aut vt nō doleat neq̧ timeat: ⁊ vlr vt nō accipiat ipſʒ
aliquid ex his que currunt hoc curſu: etenim hͣ accipiūt nos proculdu/
bio: nec eſt nobis poſſe vt nō accipiant nos. ¶ B. Et puniunt̄ quideʒ
dñi leguʒ: pro ignorātia: cum de quo putant ꝙ volūtas ſua ſint cauſa
ignorātie vt in ebriis: duplicāt eniʒ penes eas: ⁊ eoꝙ principiū huius
facti in ebrio eſt: cuʒ fuerit in ipſo nō inebriari: hoc aūt ignorātie cā ⁊
puniūt ēt eos qui ignorāt res neceſſarias in lege: quarū intellect⁹ nō
eſt ei difficilis: ⁊ ſimilr puniunt̄ pro facto rerū de quaruʒ putāt facto/
ribus ꝙ ignorēt eas ꝑꝑ diſcēdi pigritiaʒ: eoꝙ in ipſis erat nō igno/
rare eas cū in ipſis eſſet ſtudere in eis: qnimo in eis erat vt eēnt cāe
ipſaruʒ: ideo ꝙ qñ ipſi fuerint boni erunt cauſe facti boni: in ipſis er/
go eſt vt agant bonuʒ ⁊ vt ſint in diſpōne per quā fiant factores boni
⁊ cauſe ipſi⁹: eodē mō qui operat̄ malū ſit per factū ſuū cā vt ſit iniu
ſtus: ⁊ qui durat in potatōe vini eſt cā ſibi vt fiat intēperat⁹. nā actio/
nes in vnaquaq̧ reruʒ faciunt agentes eſſe illaruʒ diſpōnuʒ ⁊ habi/
tuuʒ ꝓportionatoꝝ ad bonū ⁊ ad maluʒ. ⁊ hoc manifeſtū eſt ex eoꝝ

acquirere facit exercitatio ꝛ frequētatio in vnaquaqꝫ rerū ex rebus
que agunt ſm quēcunqꝫ modū agunt: intendo ꝙ frequētia acquire/
re facit habitū per quē fit perſeuerātia in illo actu. ℂ B. ignorare igi/
tur ꝙ diſpōnes ꝛ habitus nō fiunt hoi niſi ex actiōe ſua in quibuſlibꝫ
rebus ſingularibꝰ eſt de nā eius que ſenſuz nō hꝫ. Amplius de his que
ꝑter rōnez ſunt eſt vt iniuſtus nolit eē iniuſtꝰ ꝛ agat actiōes iniuſtitie
ꝛ vt intēperatꝰ nolit eſſe intēperatꝰ ꝛ agat actiōes intemperātie: ꝛ fit
nō fit hō iniuſtꝰ ꝛ eſt ignorās actiōes quas agit fit vtiqꝫ ꝑ eas iniuſtꝰ
ꝛ nō fit hō iuſtus qn̄ voluerit vt faciat actiōes iuſtitie: ꝛ ipſe nō cohi/
bet ſe ab iniuſtitia: ne infirmꝰ ēt fit ſanus qn̄ voluerit ſanitatē ꝛ ipſe
nō cuſtodit regimē ſuū. Cūqꝫ hoc ſic fuerit tūc ille qui nō cuſtodit re
gimē ſuū neqꝫ recipit qḋ dant ei medici qn̄ infirmatꝰ fuerit: infirmat
equidez ſponte ꝛ de volūtate ſua ꝛ ꝙ poſſe fuit ei in illa hora nō infir/
mari: verūtū nō eligit illud imo in hac diſpōne eſt tanqꝫ qui ꝓijcit la
pidē: neqꝫ eſt ei poſſe vt reſumat ipſuz; ſꝫ tn̄ i ꝑncipio reiterat poſſe ipſi
nō accipe ipſuz ad ꝓijciēdū cū eo. Pncipiū ḡ rei in accipiēdo lapidez
ꝛ ꝓijciēdi cū ipſo in eo erat: ꝛ ſilr eſt diſpō in iniuſtitia ꝛ in intēperā/
tia. Etenīz in ipſo erat in ꝑncipio rei nō facere illud: ꝛ ſm hoc igit iuſt*
fit iniuſtꝰ ſpōte ꝛ itpans intēpans. qn̄ aūt ꝯuerſi fuerint ad hāc diſpō/
nem ꝛ habitū iaz nō poſſe eſt eis nō eē tales: ſicut ſe hꝫ in eo qui ꝓijcit
lapidē. ℂ B. ꝛ nō ſoluz malicie aīe fiūt ſponte. ꝛ veꝝ ēt in qbuſdam
hoīuz malicie corpis fiūt ſpōte: ꝛ ſunt illi qbꝰ īꝓpamꝰ illud qḋ acci
dit eis de hoc. Nemo nāqꝫ īꝓpat ei q deformis fuerit nālr: īꝓpat
aūt ei ꝛ vitupat eū q talis fuerit ex ſegnitia ꝛ negligētia: ꝛ ſic ſe hꝫ in
egritudine ſiēte ꝑ nāz. Nemo nēpe īꝓpat ceco ꝑ nāz: aut cā egritudi
nis: aut cā plage: ſed potius miſeret. Illi vero quē accipit cecitas ex
multa vini potatiōe: aut ꝓꝑ aliquā aliā cām intēperātie vnuſqſqꝫ im/
ꝓpat ꝛ maledicit. Pro malicijs ergo corpis q̄ ex ꝑte nr̄i ſunt vitupa
mus hn̄tes. ſꝫ pro his q̄ nō ſunt ex ꝑte nr̄i/ nō. Et cū ſic fit i diſpōnibꝰ
corpis: in reliqs quoqꝫ malicijs in qbus vitupamꝰ hn̄tes eas actiōes
in nobis ſunt. ℂ Si aūt dixerit qs qm̄ oēs hoies deſiderant illud de
quo eis vr̄ ꝙ ſit bonū: ſed viſo nō eſt in poſſe eoꝝ: at vero vnicuiqꝫ eoꝝ
talis finis vr̄ qualis diſpōnis ipſe fuerit: ꝛ hoc eſt per neceſſitatē ꝯſidi
diſpōnes ſuas. Si ergo fuerit vnuſquiſqꝫ hoīuz per aliquē modoꝝ cā
diſpōnis ſuſipſiꝰ: ꝛ fuerit phātaſia ſua ſequens ſui diſpōne: erit ēt cā
phātaſie ſue: ſi aūt nō: nō erit aliqs hoīuz cā faciēdi malū: verū non
erit cā eiꝰ niſi ꝓꝑ ignorātiā eiꝰ: ſinis iōqꝫ putat: qm̄ eſt optīa reꝝ hoī
vt ſi deſideriū eiꝰ ad finē ꝑ hoc ꝙ vr̄ ei de ipſo nō volūtariū ſolū: imo
indiget vt ſit ei ꝑ nām hec ꝑs aīe in fine bonitatis: quēadmodū indi/
get vt ſit viſus quo diſcernit diſcretiōe bona. Et cum ſic ſit indiget ve
re bonus ei ſm ꝙ naturatꝰ eſt ad ipſum: ꝛ hec perfecta ꝛ vera boni/
tas nature. Cūqꝫ ſit hoc verū nō erit magis ſponte virtus ꝙ malicia:
non ſm modū vnuz exiſtit finis bono ꝛ malo: ſiue per nām: ſiue qua/
litercūqꝫ poſituz fuerit: aut viſum: ꝛ cetere reruz que ſunt ante finem
quas faciunt ſm quēcunqꝫ moduz fiūt: nō eniz faciunt eas niſi ꝓꝑ fi/
nem: ſi ergo nō fuerit finis ſiue bonꝰ ſiue malus fuerit vnicuiqꝫ hoīuz
ꝑ nām: aut fuerit per nām ꝛ faciat bonꝰ h qḋ ante finē ſponte ꝛ malus
ſilr: tunc virtus fit ſponte: ꝛ malicia ēt fit ſponte nō minꝰ hac cū inue
niatur maluz in actionibꝰ ꝛ in finē per ſe. Si igitur vt dicitur fuerint

virtutes ſūtes ſponte: eo ꝙ nos cauſe ſumus diſpōnuꝫ ꝓp q̄s dr̄ de nobis: qm̄ ſumus v̄tuoſi aliq̄ modorum: ⁊ qm̄ q̄les nos ſumus talē finē po/nimus .i. facimus ipm̄: ⁊ eſt in diſpōne in q̄ nos ſumus: erūt ḡ iterum tūc malicie ſponte ſicut ⁊ v̄tutes. ¶ B. Jaꝫ ḡ determinauimus rē virtutū determinatiōe cōi: ⁊ mētionē fecimus gn̄is earum ſm viam deſcri/ptionis: ⁊ diximus qm̄ ſunt medietates: ⁊ qm̄ ſunt diſpōnes .i. diſpō/nes medie: ⁊ qm̄ ſunt opationes rerū illarum a qb9 ſiūt ꝑ ſe: ⁊ qm̄ actus earum in nobis: ⁊ qm̄ ſiūt ſpōte: ⁊ ſm ꝙ iubet recta ratio. ¶ B. Non ſiūt aūt actiones ſponte ad ſilitudinē habituū: nos etenim dn̄i ſumus ⁊ potētes actionū a ꝑncipio actiōis vſqꝫ ad poſtremū ei9 ad ſciēdū par/tes actionū. Super habitū aūt ꝑncipia potētes quidē ſumus: partes vo ipſorum ⁊ additamēta icognita ſunt: ⁊ ꝓprie habituū malorum: quēad modū in egritudinū diſpōne: intēdo qm̄ ꝑncipia ipſarum in nobis ſunt q̄n nō cōſeruamus nos ꝑ dietas ⁊ exercitia: additamēta vo earum igno/ta: verūtn̄ ex quo fuerit res in ꝑncipio earum in nobis erūt vtiqꝫ ex his q̄ ſiūt ſponte. ¶ B. Reuertamur itaqꝫ ⁊ dicamus de vnoqꝫ iſtorum ha/bituū qd eſt: ⁊ in quib9 rebus exiſtit: ⁊ q̄liter eſt: ⁊ manifeſtabit ex hoc quot ſunt. Loq̄mur aūt ꝑmo in fortitudine. Cap. 9.

MEdiocritatē eē fortitudinē i metuēdo ⁊ audēdo dictū eſt prius: metuim9 aūt q̄ terribilia ſunt: ea vt ſimplr̄ dicam9 ſunt mala: itaqꝫ metū diffiniūt expectatōe mali. Metuim9 ḡ oīa mala ceu infamiā: egeſtatē: morbos: inimicitias: mortē. Sꝫ nō vr̄ circa hec oīa fortitudo v̄ſari. Naꝫ ſunt q̄dā q̄ metuere honeſtū ſit: nō metuere turpe: veluti infamiā qui timet humanus ⁊ verecūdus: q non timet ipudens eſt. Dicit̄ tn̄ a quibuſdā fortis ꝑ ſilitudinem ꝙ ſile aliqd hr̄e videat̄. Nā ⁊ ipſe fortis ipauidus eſt: nec paupertas forſan metuēda eſt: neqꝫ morb9: neqꝫ illa vt ſummatiꝫ dicā que neqꝫ ab iprobitate: neqꝫ a nobis ꝓueniunt: nec tn̄ qui iſta nō metuit fortis eſt. Sed vocamus ⁊ hunc fortez per ſimilitudinē. Quidā eniꝫ in bellicis periculis meticuloſi liberales ſunt: ⁊ ad erogā/das pecunias ſatis habēt audacie: nec etiaꝫ qui pro fi/liorum atqꝫ vxoris pudicitia metuit: aut inuidiā: vel aliqd tale timidus eſt: nec certe fortis: ſꝫ virgis cedendus nō terretur. In quibus igitur terroribus fortis dicit̄ an in maximis: nullus enim periculoruꝫ tolerantior: terribi/liſſimum vero oīuꝫ mors: hic eniꝫ finis neqꝫ quicq̄ꝫ pre/terea bonū vel maluꝫ mortalibus videt̄ eſſe. Sed neqꝫ

Mors eſt oīum terri/biliſſimū.

circa oē genus mortis fortitudo vr̄: ceu in mari: aut in morbis: in quib⁹ igit̄ an in pulcherrimis: talia vō sunt in bello: in pulcherrimo ſane ac maximo periculo. Teſtant̄ honores a ciuitatib⁹ ⁊ regib⁹ ꝯſtituti: ꝑp̄: ie igit̄ fortis dr̄ qui ad honoſtā mortē: ⁊ ad ea oīa q̄ repēte illam afferāt interitus eſt. Ea vō maxīe in bello ꝯtingūt: quin ēt ⁊ in mari ⁊ in morbis: fortis vir interit⁹ eſt: neq; ita vt naute. Nam illi qdē deſperata ſalute tale genus mortis moleſte ferūt. hi vero pp experiētiā cōfidūt: ⁊ ſimul audent in quib⁹ eſt opus fortitudine: aut pulchꝝ̄ mori quoꝝ neutrum in hmōi genere mortis exiſtit: nec ſane terribilia oībus eodē modo ſunt. Dicimus aliqd terribile ſupra hoīes qd̄ cuiq; mēte habēti terribile eſt. Que vō ſm̄ hoīem terribilia ſunt magnitudine differūt: ſilr̄ aūt ⁊ auſus. Fortis vir impauidus eſt vt homo: quare timebit h̄ vt opꝫ ⁊ vt dictat ratio tolerabit decoris grā: hec eniꝫ v̄tutis finis eſt: metuunt̄ aūt hec magis ⁊ minus: delinquit̄ vero qñ aut ita fit vt nō opꝫ: aut nō ita vt opꝫ: aut nō qñ opꝫ: aut aliqd hmōi: eodē modo ⁊ in audendo. Qui igit̄ q̄ opꝫ: ⁊ cuius grā ⁊ qñ ⁊ vt cōuenit ſuſtinet ac metuit: ⁊ audet is fortis eſt. Ut em̄ digna ⁊ vt rō ꝑcipit patit̄ ⁊ agit vir fortis: finis aūt cuiuſq; actiōis eſt ſm̄ habitū. Forti vō fortitudo decoꝝ vr̄: talis igit̄ ⁊ finis: ſingula aūt ad finē determinant̄: decoris aūt cā fortis vir ſubit atq; agit fortitudinis opa. Excedentiuꝫ vō q̄ in nō metuēdo excedit abſq; noīe eſt. diximus ⁊ multa prius eē innoīata: foret aūt hic ſtupidus quidē ⁊ inſanus: ſi neq; terremot⁹ neq; fluct⁹ ꝑtimeat vt de celtis dr̄. Qui vō audēdo excedit ferox eſt: vr̄ aūt ferox iactator quidā ⁊ fortitudinis ſimulator: nā q̄lis fortis circa terribilia eſt talis iſte videri vult. Itaq; imitat̄ illū in quib⁹ pōt: ex quo fit vt pleriq; illoꝝ admixtā habeāt cū timore audaciā. Appetētes em̄ pericula nō ſuſtinēt: q aūt metuēdo excedit timid⁹ eſt. nā ⁊ q̄ nō opꝫ: vt nō opꝫ: ⁊ oīs hmōi hūc ſequunt̄. Deficit ⁊ ī audēdo: ſed ī moleſtijs

ſupercedés magis in eo cóſpicit:deſperás qdé meticu loſus eſt. Cũcta eñ formidat:fortis ꝯ ꝑter fiduciá bo/ naꝫſpem hꝫ. Circa eadé igit verſant timidus ⁊ ferox ⁊ fortis:ſꝫ aliter/atqꝫ aliter ad illa ſe hñt:hi quidé excedũt atqꝫ deficiũt:hic vo mediocritaté tenet:⁊ vt opꝫ: ⁊ fero ces quidé ꝓcliues ſunt ⁊ valétes añ picula: ſꝫ cũ picula aſſunt nõ ſuſtinét. Fortes vo cũ ad reꝫ venerint feruidi ſunt:ante reꝫ vero quieti. Ut igit diximus fortitudo eſt mediocritas in metuẽdo ⁊ audẽdo de quib⁹ dictũ eſt: ⁊ qꝛ decoꝝ eſt ſuſcipit ⁊ tolerat:vel qꝛ turpe non. Mor tem vero appetere ob fugiendũ paupertatem aut amo rem:aut aliud quicqꝫ graue non fortis eſt ſed magis ti/ midi:eſt enim mollicies quedá laborioſa fugere:⁊ non qꝛ decoꝝ ſit mortem ſubit:ſed qꝛ malum deuitat. For/ titudo igitur aliquid tale eſt.

¶ Nonuꝫ capl'm ꝙ nõ circa oïa terribilia eſt fortis:ſꝫ vita maxima: vt circa morté:nõ oém tñ:ſed circa boná morté ipauidus: ⁊ quicũqꝫ morté inferũt repẽtina exñtia ꝙqꝫ q fortis eſt ipauidus eſt:ét i mor/ tibus accñtib⁹ ex neccẽitate:in quib⁹ neqꝫ bonũ neqꝫ malũ ſm ſe: ⁊ in/ de ex quibuſdá diuiſionibus colligit quis fortis:adiũgés quis ⁊ q̃lis audax:⁊ quid ⁊ q̃lis timidus:⁊ quid fortitudo. Dixit. 9

DIximus auté in eo qõ ꝑterijt de re fortitudinis: qm̃ eſt medietas i eo ꝙ eſt iter timoré ⁊ audaciá:⁊ timemus qdé res timoroſas:⁊ h̃ ſunt vl'r mala.⁊ pp hoc diffiniũt timoreꝫ dicẽtes ꝙ eſt ſuſpitio mali incidere apti:aut eius timet incidia vt eſt mala: aut paupertas:aut egritudo:aut priuatio amicoꝝ:aut mors:nõ vr̃ aũt circa oïa hec hoieꝫ forté eſſe: qdá náqꝫ opꝫ timere:⁊ eoꝝ timor decẽs eſt:nõ timere vo indecẽs vt actões infa mabiles:q eñ timet has ⁊ formidat hic vecũdus eſt.q vo non timet eas neqꝫ formidat eſt inuerecũdus.qdá tñ iaꝫ noïauerũt hũc forté ꝑ modũ pticipatiõis in noïe.iõ ꝙ i eo eſt aliqd qõ ſimilat ei qõ eſt i for/ te:⁊ hoc qm̃ fortis nõ timet:fortaſſis aũt i pauptaté ⁊ egritudiné nõ opꝫ timere:neqꝫ penit⁹ aliqd eoꝝ q̃ ꝯtingũt a malo nõ ſiẽte ab hoie: neqꝫ p ei⁹ adiutoriũ:verũtñ q nõ timet iſta fortaſſis:neqꝫ noïamus eũ forté:niſi ſm viá ſilitudinis:⁊ hoc qm̃ hoiũꝫ qdá timidi ſunt in bellis: ⁊ cũ hoc ꝓportionant ad audaciá:intẽdo ꝙ ſunt audaces ad expen/ dendũ pecuniá quá hñt inter manus:⁊ neqꝫ q timet verecũdiá circa filios ⁊ amicos:aut circa aliqd ſile is timidus eſt:neqꝫ qui preceps eſt in flagelloꝝ vbera cũ ꝯpacitate fortis eſt. ¶ D.ſꝫ itaqꝫ iſto mõ eſt: tũc in quo ex timoroſis:opꝫ vt dicamus hoieꝫ forté. dicamus igit ꝙ hoc erit in maximis eoꝝ:nullus eñ inuenit tolerantior eo terribiliũꝫ: intẽdo eũ qui tolerat maxima ipſoꝝ:terribilia aũt ⁊ maxima ſunt ea

ex quibus ſuſpicatur mors: cor ipſa eſt finis: ſ3 vr̄ mortuo poſt morte3
aliqd accidere: aut de bono: aut de malo: nō aūt vr̄ fortis ille q nō ti/
met quācūq3 mortē: vtputa mortē in mari: aut egritudinibꝰ: ſ3 fortis
eſt ille q nō timet mortē q̄ eſt ex parte rerū decentiu3 valde: ⁊ eſt mors
ↄtingēs in bello: ⁊ hoc qm̄ hec mors eſt in maximo ⁊ optimo periculo:
⁊ ia3 cōuenerūt hoīes in hoc ꝙ maxime exaltādus ⁊ magnificādus q
mortē ſuſtinuerit in bellis cu3 regibus: ⁊ vr̄ quidē ſm veritatē fortis
ille q mortē decentē nō declinat: neq3 res que ſubito mortē ingerūt cū
appropinquāt ſibi: ⁊ hec ꝓprie ſunt ea q̄ in bello: ⁊ non ſolu3 fortis eſt
ille q hāc mortē nō declinat: verū em̄ ille qui nō metuit mortē fiente3
in mari ⁊ in egritudinibꝰ: ⁊ nō eſt habitudo huius ad timorē mortis
in mari: ſicut habitudo marinarioꝝ: ⁊ hoc qm̄ fortis diffidit de eua
ſione in mari: ⁊ grauis eſt ei modus huiꝰ mortis: marinarij aūt cōme
ſurant euaſionē ꝑ longā experientiā: ſ3 neuter tn̄ modoꝝ iſtius mor/
tis decens eſt vel pulcher: ⁊ nō eſt res timoroſa vna ⁊ eadē oī hominis
ſunt em̄ hec res excellētes naturā hoīs: ⁊ hmōi expaueſcit oīs intellm̄
hñs: ea vo q̄ excedūt nām hoīs diuerſificantur in magnitudine ⁊ multi/
tudine ⁊ paucitate: ⁊ ſilr̄ res ſup quas audet: cor itaq3 fortis non tre/
pidat: neq3 mutatur queadmodū alioꝝ hoīu3: verūtamen metuit terri
bilia ꝓut op3: ⁊ ſm ꝙ dictat intellꝰ ⁊ ſuſtinet ꝑ honeſtatē ⁊ decoꝝ: hꝰ
em̄ eſt finis vtutis ⁊ eius intētio. ❡ B. ⁊ timet a rebus timoroſis ma/
gis ⁊ minus ꝙ op3: ⁊ timet etiā a rebꝰ non timoroſis q̄ſi a timoroſis:
⁊ vr̄ peccatur in hoc qñ fuerit metus rei de q̄ nō op3 timeri: ⁊ quō non
op3 ſiue minus ſiue magis: ⁊ vbi non op3: aut ꝙ currit hoc curſu: ⁊ ſilr̄
ſe h3 res in audacia ſup timoroſa ſi inuenitur ibi directio ⁊ pctm̄: nēpe
qui tolerat ea que op3 tolerari: ⁊ grā cuius op3: ⁊ timet ea queadmo/
du3 op3: ⁊ qñ op3: ⁊ gaudet ſup ea: ⁊ eſt in hac diſpōne: hꝰ fortis eſt: ⁊
hoc qm̄ fortis eſt qui agit ⁊ patitur queadmodū dictat: ⁊ oportere facit
habitus ⁊ diſcretio. ⁊ finis oīs actionis eſt ꝙ ſit ſcdm̄: ⁊ fortitudo eſt
res decora forti: ⁊ ſilr̄ finis eius eſt ēt res decora: ⁊ hoc qm̄ oīs res diffi
nitur quidē per fine3: fortis igitur hoc qd̄ ſuffert decori grā ſuffert: ⁊ agit
quidē hoc qd̄ exiſtit fortitudo. ❡ B. addēs aūt ſuper fortē in ꝑuatione
quidē metus nomen nō h3 in idiomate noſtro: intēdit ꝑuatū motu3
oīno. i. in re. ⁊ iam diximus in ꝑcedētibꝰ: qm̄ multa caret noīe: verū/
tamen qui nihil penitus timet: neq3 terremotus: neq3 ꝓcellas hic eſt
amēs ⁊ inſenſibilis ad dolorē ſicut narratur de celtis. Ille vo qui ſuper/
fluit in bello ſup res timoroſas eſt ꝓcax: ⁊ putatur de ꝓcace ꝙ ſit ſimu/
lator fortitudinis: vult enim vt appareat audax ſuper res timoroſas
atq3 fortis: nititur igitur aſſimilari ei quātū pōt: ⁊ cū hoc inueniunt plu/
res eorū timidi ꝓcaces: ⁊ hoc qm̄ irruunt audacter: ſed non ſufferūt
terribilia: ſuperexcedēs aūt in metu eſt timidus: ⁊ hūc de neceſſitate ſe/
quitur vt ſit timēs a quo nō eſt timendū: ⁊ vt nō op3: ⁊ qñ nō op3: ⁊ vbi
nō op3. ⁊ eſt deficiēs a ſecuritate ⁊ a vita delectabili: ⁊ ſupfluit i triſti
cia. i. triſtatur ⁊ timet nimiis: ⁊ ꝑ hoc fit res eius manifeſtior in his: ti/
midus itaq3 modicā h3 fiduciā ⁊ difficilē: ⁊ ꝙ expaueſcit ab oī re. For
tis vero cōtrarius eſt ei: eo ꝙ audacia exiſtit ei q multā h3 cōfidētiā ⁊
facilē: timidus itaq3 ⁊ ꝓcax ⁊ fortis circa has tres inueniunt ac diuer/
ſificantur in ipſis: nam procax ſuperfluit in ipſis: ⁊ timidus deficit: ⁊ for
tis medius exiſtit in eis agēs eas queadmodu3 op3: ⁊ ꝓcax precepe

eſt: et anhelat ad ingreſſum terribiliū. Fere aūt experiēs declinat eas ab eis: fortis vero qui experit actiones reddit acutus et agilis: et ante hoc exiſtit moroſus: fortitudo igitur vt diximus medietas eſt in eo qđ eſt inter timoroſa et audacia: et hec ſunt de quibus diximus qm̄ fortis eligit in eis decētia et tolerat eā: et diuerſuz hui⁹ turpe reputat. ¶ D. eliſ gere aūt mortē fugiēdo egeſtatē: aut amorē: aut aliq̄s triſtitiarū non de nā fortis eſt: ſz potius timidi: et hoc qm̄ fugere ab inferēte dolorē vel triſtitiam turpe eſt: et tolerat h̄ fortis: qr pulchrū ſit: ſz fugit a malis. Quod ḡ ſe hʒ iſto modo fortitudo eſt. Cap. 10.

Dicunt et alie quinq; modis. Primo ciuilis q̄ plurimā cū illa cōuenientiā hʒ. Subeūt. n. ciues pericula metu penaꝝ: et ꝓpter īfamiā et honorē: atq; ea de cauſa fortiſſimi videntur eſſe: apud quos timidi infames ſunt fortes ṽo in precio habent. Tales Homerus facit aliquos vt Diomedē et Hectorē. Pollydamas me primus redarguet et diomedes: Hector. n. qñq; diceret apđ troianos cōcionās. Titides a me. Sim̄is aūt hec maxīe eſt illi de qua ſupradiximus ꝑ virtutē fieri. Ex pudore. n. et cupiditate decoris ꝓuenit qm̄ honoris gr̄a et ob fugiendā vituperationē q̄ turpis eſt. In eodē gradu qs reponat: et qui a magiſtratibus compellunt: ſz eo deteriores ſunt ꝙ nō pudore. ſed metu adducti id agunt: nec dedecus fugiūt ſz penaz. Compellunt. n. ab his q poteſtatē hn̄t vt apđ Homerū hector inqt. Si qdē ego ꝓcul a pugna formidantē aſpexero: nō ei ſat erit fugere canes. Prefecti quoq; eos qui recedūt a pugna verberibus cogūt redire: et qui pro vallo: aut foſſa collocāt: oēs. n. cogūt: ſz opz nō neceſſitate ſz ꝙ decoꝝ ſit fortē eē. Videt ēt rerū peritia fortitudo eē q̄dā. Quāobrē Socrates cenſebat fortitudinē eē ſciētiā: tales ſunt in bello milites: et alij qdē in alijs. Bellū ṽo multos terrores vanos hr̄e videt hiq; militibus noti ſunt: itaq; fortes ipſi credunt: qm̄ alij qualia illa ſunt ignorāt. Deinde et ijſdem offendere ſeipſos tueri ꝓpter peritiaz maxime poſſunt: et armis vtunt ad vulnerandū hoſtem: et ſe tuenduz aptiſſimis. Ex q̄ fit vt ipſi armati aduerſus inermes decertēt: et velut athlete aduerſus rudes et inexercitatos. Nam et

in certaminib⁹ nō fortiſſimi: ſꝫ amplas vires ⁊ robuſta
hn̄tes corpora pugnatiſſimi habent. Sꝫ milites quidē
timidi ſunt qn̄ maius piculuꝫ iminet: velut ſi pauciores
aduerſus multos: aut iparati aduerſus paratos inſtru/
ctoſqꝫ cōgrediunt. Primi.n. fugā arripiūt: Urbane ve/
ro copie manēt atqꝫ intereūt: qđ apud hermeū accidit:
nā his turpe fugere ⁊ mors hmōi ſaluti p̄ferēda. Illi ve
ro quaſi ſupiores ab initio ſe piculis obiectarunt: moxqꝫ
intellecta re fugā arripuerūt mortē magis q̄ꝫ dedec⁹ for
midātes. Sꝫ fortis nequaq̄ꝫ talis. Irā quoqꝫ in fortitu/
dinē referūt: vident.n. fortes qui p irā ceu fere beſtie i
pcuſſores ferunt: qm̄ ⁊ fortes iracūdi ſunt. Impetuo/
ſiſſima qdē res eſt ad picula capeſcēda animi cōcitatio.
Un̄ Homer⁹ robur aio iniecit: ⁊ alibi vim ⁊ animū cōci
tauit ſubiitqꝫ p nares ipet⁹: ⁊ efferbuit ſanguis. hec oīa
ſignificare videt animi cōcitationē ⁊ ipetū. Fortes igit
pp decus faciūt: ira v̄o eos adiuuat. Beſtie vero pp do
lorē ſi vulnerate ſint: aut timeāt: nā cū in ſilua vel in pa/
lude ſūt nequaq̄ꝫ iuadūt. Nō eſt igit fortitudo ſi dolore
aut ira cōcitati in piculū deferūt: nihil p̄uidētes eorū q̄
icurrūt. Nā ſic aſini fortes quoqꝫ eēnt cū ne v̄berib⁹ qdē
a pabulo remoueri poſſint. Moechi autem pp libidinē
multa audēt. Nō ergo ſunt illi fortes dicēdi q p dolorez
aut irā picula adeūt: prie aūt ad eā q̄ maxie ſm̄ nāꝫ eſt
accedere vr̄ fortitudo q̄ p irā fit: ſi mō electionez rōnēqꝫ
ante ſuſcepit: ⁊ hoīes ſane iraſcēdo qdē dolēt: vlciſcēdo
vero letant. Sꝫ q p hec agūt: pugnaces qdē ſunt: at nō
fortes: nō.n. rōe: neqꝫ decore: ſꝫ pturbatōe animi agūt.
Hn̄t tn̄ aliqd ſīle fortib⁹. Nec ēt q pp fiduciaꝫ ſui audēt
fortes vtiqꝫ ſunt. Cōſuetudie.n. vincēdi fiduciā in peri
culis ſuſcipe: in eo tn̄ fortib⁹ ſīles: qđ vtriqꝫ picula cōtē/
nunt: verū fortes ob eas rōnes quas ſupra dixim⁹. Iſti
vero q̄ ſupiores ſe fore ſperāt: nec eis reſiſti poſſe. Sꝫ
ebrii quoqꝫ aliqd tale faciūt: fidētes aūt ſiūt cū ebrii ſūt:
cū v̄o nō ſunt ebrii picula fugiūt. Uiri aūt fortis eſt que

hoibus terribilia videntur: ⁊ ſunt ea ſubire: q2 decoꝛ ſit
ita facere: ⁊ turpe nõ facere. Quãobrẽ foꝛtioꝛ eẽ vĩ qui
ſubitis ĩprouiſiſq; piculis nõ pturbãt: q̃3 q̃ mãifeſtis atq;
pviſis. Habitu enĩ3 hoc magis agit: vel certe minus ex
ꝑparatiõe: nã pviſa quide rõne ⁊ cogitatõe ſubire quis
põt. Repẽtina vero vt habit⁹ eſt ita pferũt. Foꝛtes vi
dẽtur ⁊ qui ignoꝛãt nec multũ abſunt ab his qui ꝑpter
fiduciã audẽt: ſ3 eo deterioꝛes ſunt ꝙ nõ exiſtimatiõe vt
illi: ſ3 ignoꝛãtia audẽt: itaq3 illi ſuſtinẽt aliqͦ tpe: hi ve/
ro ſimul atq3 intelligũt: aliud eẽ q̃3 ipſi putabãt: aut fu/
giunt qͦ argiuis cõtingit cu3 in lacedemonios incide/
runt: quos ſictonios putabant eſſe. Dictũ eſt qui foꝛtes
ſint: ⁊ qui foꝛtes videantur.

¶ Decimũ caplm de gnq3 nõ veris: ſed imitatiuis ſeu apparẽtib⁹ foꝛ/ 10
titudinib⁹ quarũ prima politica ſuſtinens. vz. pericula pp opprobria
vitãda: ⁊ honoꝛes cõſequẽdos: q̃ maxime aſſimilat vere foꝛtitudini:
ad quã politicã reducunt qui pp coactionẽ foꝛtiter agũt deterioꝛes po
liticis: eo ꝙ fugiẽtes nõ turpe vt politica: ſ3 triſte. ¶ Scda que expe/
rientia circa ſingula: ex qua potẽtes ſiunt facere ⁊ non pati: qui cum
cognoſcunt pericula fiunt moꝛtẽ magis cupientes. ¶ Tertia que per
furoꝛẽ ire que naturaliſſima eſt ⁊ aſſumẽs electionẽ ⁊ ꝓ cuius gratia
fit foꝛtitudo. ¶ Quarta que bone ſpei qualis ꝑſumptuoſoꝝ ⁊ inebria
toꝝ. ¶ Quinta que pp ignoꝛantiã que ꝓxima deterioꝛ: q2 foꝛtes ſm
illam permanẽt per aliqͦ tempus: ſm hanc autẽ foꝛtes: q2 ignoꝛan/
tes ⁊ decepti nullam dignitatem habẽt ſi cognouerint: quoniã aliud
q̃ ſuſpicãtur ſtatim fugiunt. D.

DIcitur aũt foꝛtitudo aliter quinq3 modis. Primus
modus eſt foꝛtitudo ciuilis: videt enĩ3 ma/
gis propꝛius homini poſt foꝛtitudinẽ que eſt ſm verita/
tem: ⁊ hoc qm̃ ciues vident periculoſa tolerare pp hoc ꝙ
mandãt leges ex penis ⁊ opprobꝛijs infligendis ei q fu/
gerit a bellis: ⁊ pp honoꝛes exhibẽdos ei q ꝑſeuerauerit
in ipſis: ⁊ ꝓpterea putat de eis ꝙ ſint foꝛtiſſimi hoĩu3: eoꝝ timidi ſint
viri opprobꝛioꝝ: foꝛtes vero ſunt viri honoꝝ. Hec autem foꝛtitudo
ſimilis exiſtit foꝛtitudini quam determinauim⁹ pꝛimitus: eo ꝙ ipſa ſit
quidẽ pp virtutẽ modo quodã: cu3 ſit quidẽ pp verecũdiã ⁊ deſide/
rium pulchꝛi. vz. pp cõſecutionẽ honoꝛis ⁊ fugã opprobꝛij: cu3 ſit op/
probꝛiũ turpe: neq3 ſimiles exiſtũt eis qui foꝛtitudinẽ exercent ꝓpter
neceſſitatẽ ⁊ coactionẽ pꝛincipantiũ ipſis ⁊ minantiũ penas ſi nõ ꝑ/
ſeuerent: ⁊ ꝓpterea viliores ſunt iſtis qui foꝛtitudinẽ exercent timo/
ris cã nõ verecũdie ⁊ fugiẽtes triſte nõ turpe. ⁊ hoc qñ dñi impellũt
ꝓſecutoꝛes ſuos ad foꝛtitudinẽ: ſicut fecit Hectoꝛ qñ dixit: quẽ3 vero
videro fugientẽ a bello ꝓijciã ipm lupis ⁊ auib⁹ ad deuoꝛandũ. ⁊ idẽ
faciũt illi q mandãt vt pcutiant illi q fugiũt a bellis: ⁊ illoꝝ qui

fortitudinē exercēt pp coactionē ⁊ neceſſitatē: q2 actiones ipſorū pſe/
uerare faciunt in fortitudine. Non ſunt aūt iſti fortes. opꝫ enīꝫ vt for/
tis faciat hoc qđ facit: nō qm̄ coact⁹ ad hoc: ſed qm̄ videt ꝙ eſt factū
decorū. ¶ Scđs aūt modus fortitudinis eſt q fit pp peritiā ⁊ experiē
tiam in vnaquaqꝫ rerū: ⁊ pp hoc putabat Socrates fortitudineꝫ eſſe
ſciam: ⁊ inueniunt quidē hoīes pualere ꝑpter experientiā in vnaqꝫ
rerum quas frequētant: ideo milites inueniunt in bellis in hac diſpo
ſitione. Jn bellis nēpe multe res noue ac recentes emergunt: quarū
iſti ꝑpẜe certitudinē habēt. Uidenť itaqꝫ fortes: eoꝙ fortitudinē ha
bent ſiue potentiā operādi in bello ea que nō poſſunt alij operari: ꝑ/
pter hoc qđ habēt de ſcīa in ipſis. Securant ergo ab occaſionib⁹ quas
parant eis alij: ⁊ ꝑpter multiplicē aptitudinē ipſorum poſ̄e eſt eis vt
pſeruent ſe ab incurſu rei cuiuſlibet: ⁊ ſunt potentes ad inferendum
quelibet inimicis ſuis ex potētia quā habēt ſuper vſum armorū: cum
ſint in diſpōne qua preparant eis vt noceāt ipſi inimicis abſqꝫ rece/
ptione nocumēti ab eis. Sunt igiť habētes ſe tanꝙ̄ armati conflictū
habētes cum inermib⁹: ⁊ tanꝙ̄ edocti ad bella preliātes cūꝫ ignaris
artis bellandi. ⁊ hoc qm̄ in hmōi nō fortes pcellentes ſunt in bello: ſꝫ
qui ſciētiores ſunt artis ꝑliandi: quēadmodū bellicoſiores feriunt ro
buſtiores: ⁊ quorūꝫ habitudo corporis exiſtit valitudinis habitudo.
¶ B. At vero milities ſuperexcreſcente periculo ⁊ multitudine preua
lente eorum preparationi titubant: ⁊ primi ſunt fugientiū mortē: ſed
fortitudinem habētes ciuilem perſeuerant morteꝫ expectantes: eoꝙ
exiſtimāt fugā turpem: ⁊ morteꝫ eligibiliorē euaſione cū fuga oppro/
brioſa: ⁊ eruditi quidē in bellicis in principio rei viriliter agunt cōfi/
dentes de peritia quā habēt: cognoſcētes aūt mortis inſtantiā in fu
gam cōuertunt amplius mortē metuētes ꝙ̄ fuge turpitudineꝫ. fortis
aūt nō ſic: fortitudinis enīꝫ aduertit decorē: ⁊ nō rem extriſecā. ¶ Ter/
tius vero modus fortitudīs eſt fortitudo ꝑportionata furori. putatur
enim ꝙ qui facit aliquid ꝑpter ire exuberantiā fortis exiſtit in hoc: ⁊
iſta eſt fortitudo que feris attribuit: que inſultū faciunt in ꝑuocātes
eas: ⁊ iſtud etiam putať: eoꝙ fortis vīn veritateꝫ iraſcit in hora qua
exercet fortitudinē: intēdo ꝙ putať ꝑpter iſtud conuerſum. ſ. ꝙ iratus
ſit fortis: ⁊ eſt quideꝫ fortis iratus: eoꝙ ineuitabile eſt: quin ꝑuoceť
in hora agonis ⁊ cōflict⁹ ira ipſius: quēadmodū dixit Homer⁹ deſcri
bens fortē: deſcripſit ergo euꝫ per hoc ꝙ irat⁹ ⁊ ꝙ īpugnās eū excita/
batur eo vim iracūdie: ⁊ ꝙ ebulliebat ſanguis eius: oēs ergo res iſte:
intēdo q̄ accidūt in horā ſignificāt ſup incitationē ire ⁊ ei⁹ ꝑuocatio/
neꝫ: verūtn̄ fortis agit hoc qđ agit pp decorē: ⁊ ira ꝑmouet ei⁹ actio/
nem. Fere aūt agūt ꝑpter illatā moleſtiā: intēdo pp verbera aut me/
tum. nā ſi eſſent in latebris ſuis aut ſpelūcis nō ꝑſilirēt: nō eſt igitur
fortitudo cū fuerit inſtigatio ad actiōes dolor ⁊ iracūdia abſqꝫ aliquā
preuiſiōe periculoꝝ. Et ſi nō eſſet hoc qđ accidit in eis hora famis ſue
ſcꝫ ꝙ nō dimittūt predā: ꝙ̄uis ꝑcutiant: hn̄s ſe ad ſilitudinē viroꝝ
fortitudīs. ¶ Quartus vero modus eſt fortitudo cōcupiſcētie: ama/
tores enīꝫ audacter aggrediunť terribilia cā cōcupiſcētie: ⁊ veriſilis
eſt vt ſit ex parte nature cōcupiſcētialis ꝙ̄ vt ſit ex pte iracundie. Et
qn̄ ad eam relata fuerit eligētia ⁊ ꝯſultatio rei: cuius grā ſit ꝯuerteť i
fortitudinē: ⁊ hoīes qn̄ iraſcunť anxietatē ſuſtinēt: cūꝫ vero vltionē

adipiſcunt̃ delectan̄t: qui itaq; horũ gr̃a bellicoſi exiſtũt nequaq̃ ſunt fortes: nõ eniz qḋ agunt/agũt ꝓp decorũ: neq; ſm ꝙ dictat deſcriptio ꝓp accidẽs aliqḋ: verũtamẽ hñt aliquid ſimile ei qḋ hñt fortes: ⁊ ꝓp illud fortes nõiant̃. ¶ Quintꝰ aũt modus eſt qui fit ꝓp frequentẽ victoriã inimicoꝝ: intẽdo ꝓpter aſſuetudinẽ: ⁊ hec etiã nõ eſt fortitudo. illi.n. qui multã de ſeipſis hñt cõfidentiã ꝓpter ↄſuetudinem nõ ſunt fortes: nõ eniz ſunt audacter habẽtes in grauioribus: niſi q2 ſepe vicerunt gentes multas. Similant̃ aũt fortibꝰ in eo ꝙ vterq; audent, attamen fortes audent ꝓp ea quoꝝ precellit memoratio: iſti vero ꝓp creditionẽ ſuam ꝙ valentiores ſint eis q̇ cõtra agũt: ⁊ ꝙ nõ recipiẽt ab eis nocumentuz: ⁊ ſilr̃ huic facto agunt inebriati ꝓp illud ad qḋ deueniũt in hora ebrietatis ex cõfidentia de ſeipſis: qñ vero nõ euenit eis res ſm ꝙ putabant fugiunt: perſeuerantes autẽ agere in rebꝰ timorẽ incutientibus hominibus: ⁊ de quibus apparet ꝙ ſint tales de natura fortis eſt: ⁊ facit quidẽ fortis hoc eoꝙ videt ꝙ factum decorũ eſt: ⁊ ꝙ deſiſtere ab eo turpe. Et propter hoc putatur de forti: qm̃ eſt intimoroſus ſubito irruentibus: ⁊ ex improuiſo intimidus ⁊ intrepidus: quinimo fortior exiſtit in his q̃ in paulatinis ⁊ apparentibꝰ ipſi anteq̃ incidat in ea: ⁊ hoc: qm̃ iſte timor accidens forti eſt quidẽ magis ⁊ minus ex parte diſpõnis: intendo illam que eſt actu non ex parte aptitudinis. ¶ In rebus autẽ manifeſtis atq; apparentibꝰ anteq̃ cadatur in eas cogitat hõ ⁊ diſcernit eas ⁊ elegit: res aũt ſubitaneas ſm q̃titatẽ habitus.i. actu exiſtentis: nam nõ eſt in his poſſibilis cõſiliatio: ⁊ iam putatur de ignorãte rem: qm̃ fortis: ſed nõ eſt longe a bene cõfidente: attamen vilior eo exiſtit: ideo ꝙ cõfidentia illi eſt radix ſubiecta cui innixus operat̃: iſti vero nihil tale exiſtit: ⁊ propterea nõ perſeuerat aliquo tp̃e: intẽdo ꝓpter ignorãtiam eius: ⁊ cõfidentie quidẽ tollitur fiducia. ¶ Dixit. Illi autẽ qui ꝓſiliunt ad bellandum per modũ aſtutie cõtra aliquã gentem appropriatã percipiẽtes q̇dez aut eximẽtes: qm̃ quibus bellant̃ aliĳ ſunt ab his quibꝰ bellari intendebant fugiũt: quẽadmodũ fecerunt greci ꝑcipientes adeſſe in bello lakones cũ ipſi exiuiſſent ↄtra chironios dimicaturi. Cap. II.

QUamuis aũt circa terribilia ⁊ audẽda fortitudo ſit: nõ tamen pariter in vtroq; verſat̃: ſ3 magis circa illa que nos terrent. Qui.n. circa illa imperterritus eſt: atq; ita vt opz in illis ſe hz: magis eſt fortis q̃3 qui circa audendũ. Toleratiõe eniz grauiũ ⁊ aſperaꝝ rerum fortes dicunt̃: itaq; graue q̇ddã ⁊ aſperũ fortitudo ẽ: ac merito laudat̃. Difficiliꝰ.n. ẽ dolores ꝑpeti q̃3 a voluptatibꝰ abſtinere. Attñ finis in fortitudie dulcis eẽ vr̃: ſ3 a rebꝰ circũſtãtibꝰ obſcurari qḋ ⁊ in gymnicis certaminibꝰ euenit. Nam pugilibꝰ finis ipſe dulcis ẽ: cuius gr̃a corone honoreſq; exiſtũt. Plagis vͦ ꝑcuti ſi modo illi e carne

Difficiliꝰ eſt dolores ꝑpeti q̃3 a voluptatibꝰ abſtinere.

ſunt doloroſa: ſane atq; moleſta: ⁊ oīno laborioſa res ē. Cūq; hec multa ſint: ⁊ illud cuius gratia fiunt: paruū nihil dulce cōtinere videtur. Tale igit̄ quiddā accidit circa fortitudinē. Mors ac vulnera forti viro doloroſa ſunt eaq; nollet: perfert tamē: qm̄ decorū eſt illa pferre vel turpe nō pferre: ⁊ q̄to magis omni virtute pollet: q̄toq; felicior eſt: tāto magis illi moleſta eſt mors. Naz hmōi vir maxime dignus eſt vita: ⁊ maximis bonis priuatur idipſum ſciens. Que quidē doloroſa res certe ē. At nihilominus fortis ⁊ eo fortaſſe magis q̄ decus ⁊ gloriā belli anteponit illis: nec ſane in oībus virtutib⁹ cum delectatione operari licet/ niſi quatenus finē attingunt: milites nihil vetant etiā ſi tales nō ſint tamen optimos eſſe: parati ſiquidem ad pericula pro vili mercede vitam abijciunt. De fortitudine igitur hactenus dixiſſe ſufficiat. Quidvero illa ſit nequaq̄ difficile fuerit ex his que dicta ſunt recolligere.

Quãto qs felicior eſt: tãto magis illi moleſta eſt mors.

¶ Undecimum caplm̄ q̄ vera fortitudo magis eſt circa terribilia q̄
11 auſibilia: ⁊ q̄ nulla vel pauca delectabilia hz preter finē: vnde magis laudabilis. Et q̄ q̄to quis virtuoſior ⁊ felicior: tāto in eius morte triſticia maior. Et de fortitudine militū ſtipēdiariorū. Dixit.

Iam itaq; determinauimus fortes ſm veritatē ⁊ eos de quib⁹ putatur: qm̄ fortes q̄ hoies ſunt: ⁊ fortitudo quidē inuenit̄ in rebus timoroſis: ⁊ in rebus pertinētibus audacie: ſed nō ſm ſimilitudinē vnā: imo dignū ē vt ſit vigoroſior in timoroſis. Qui eniz intrepidus pſiſtit in his reb⁹ ſm diſpoſitionē quā opz amplioris eſt fortitudinis: ⁊ eo q̄ ſuffert ea que pertinēt audacie. ¶ B. Res igit̄ eſt vt diximus: qm̄ ſufferūt triſtia: ⁊ iō fit fortitudo cōtriſtans: ⁊ dignū quidē vt laudetur amplius q̄ tēperantia. Suſferre etenim triſtia difficilius eſt q̄ a delectantibus ſe cohibere. ¶ B. Attamen finis intentus p fortitudinē delectabilis quidē videt̄ niſi q̄ occultat̄ eius delectatio per triſtia circunſtantia ipm: vt cōtingit in agonis ⁊ conflictibus: quorū finis quidē delectās: puta premia ⁊ honores: exceptio vero verberū doloroſa cum carnes attingat: ⁊ ſimiliter oīs dolor fiens ex multiplicatione verberū ⁊ res eā cuius incūbunt triſtia ad hoc deuenit: vt nō appareat in ea delectatio ⁊ ſi ſit in ea. Si igit̄ ſic ſe habeat in fortitudine ſunt mors ⁊ vulnera: forti quidē triſtia ⁊ inſpōtanea: tolerat aūt ea: aut q: pulchrū: aut q: non tolerare turpe: ⁊ q̄to fuerit virtutis perfectioris ⁊ amplioris felicitatis: tanto plus de morte triſtabit̄: qui enim in hoc ſtatu fuerit digniſſimus eſt vita: ⁊ hoc qm̄ priuat̄ bonis magnis valde: ⁊ hoc eſt ſciens ipſe: hic aūt

itaq;

itaqꝫ res cõtriſtans: verũtamẽ nõ contriſtat̃ ex hoc pp defectuꝫ queꝫ habeat fortitudinis. Fortaſſis aũt ꝑelectio eius rei decore quã lucrat̃ in bellis amplior eſt illis rebus quibꝰ priuatur per mortem: ⁊ per hãc cãm deuenit ad hoc res decora: vt delectet intellectũ in omnibꝰ virtutibus: verũtñ hoc ꝓprie ſic ſit ſinẽ intentuꝫ aĩaduertẽdo. ¶ Dixit. Fortaſſis aũt nõ eſt quid ꝓhibeat qui in ſtrenuitate militari iueniat̃ qui nõ eſt in hac habitudine fortitudinis: imo minorat̃ ab ea: ⁊ eſt ille cui nõ eſt aliqd aliud laudabile cuiꝰ timeat amiſſionẽ per mortem: talis igitur paratus eſt vehemẽtibus ꝑiculis: ⁊ ſeipſuꝫ lucris modicis exponit. ¶ Dixit. Hoc eſt igitur qḋ oportuit dicere de fortitudine: nec erit nobis difficile ſcire ex eo per qḋ determinauimꝰ eam ſm viaꝫ deſcriptionis quid eſt. Cap. 12.

Poſt hanc de temperantia dicamus: videnť eniꝫ he virtutes irrationabiliũ eſſe partiuꝫ. Qꝫ igiť tẽperãtia circa voluptates mediocritas eſt: ſupradiximꝰ. Minꝰ. n. ⁊ nequaqꝫ fiť circa dolores. In his aũt ⁊ intẽperãtia eſſe videť: ſed circa quas voluptates ſit: nunc determinemꝰ. Diſtinguende ſunt voluptates animi ⁊ corporis: ceu auiditas honoris ⁊ auiditas diſcipline. Vterqꝫ eniꝫ iſtoruꝫ eo gaudet cuius auidus nihil patiente corpore: ſed magis intellectu. Sed in hmõi voluptatibus neqꝫ temperãtes neqꝫ intẽperantes dicuntur: eodemqꝫ mõ in ceteris voluptatibus que corporee non ſunt. Qui eiꝫ fabulis ⁊ narrationibus delectanť: ⁊ circa ſingula dies cõſumũt: verboſos quideꝫ ⁊ nõ intemperatos appellamus: nec eos etiã qui gratia pecuniaꝝ aut amicoruꝫ dolorẽ ſuſcipiunt. At circa corpis voluptates temperãtia exiſtit: nec eas tñ oẽs. Nam qui viſu delectantur veluti colore/forma/pictura: neqꝫ tẽperãtes neqꝫ intẽperãtes eſſe dicunť: qꝫqꝫ fieri põt: vt hi ⁊ quãtuꝫ debent ⁊ plus ⁊ minus delectanť. Eodeꝫ mõ ⁊ in auditu. Qui enim vehemẽtius gaudet cãtu aut ꝓnunciatiõe eos nemo intemperãtes vocat: nec eos q oꝫ gaudẽt tẽperãtes: neqꝫ circa odoratuꝫ niſi per accidẽs. nã q pomoꝝ aut roſaꝝ aut vapoꝝ odoratibꝰ gaudent eos nõ dicimꝰ intẽperãtes: ſed illos magis qui vnguentoruꝫ aut epularuꝫ: qm̃ per illos memoria ſubit eaꝝ reꝝ quas ipſi cõcupiſcunt:

videlz:quoſdaz cuz eſuriunt odoꝛe epularũ gaudẽtes. His aũt gaudere intẽperatis eſt:naz illoꝝ ſunt hmõi cu piditates:nec fit alijs animãtibus per hoſce ſenſus vo luptas vlla niſi per accidẽs.nõ eiz odoꝛe lepoꝝ canes gaudent:ſed eſu.Odoꝛ tamẽ vt ſentiant facit.Neqꝫ leo voce bouis:ſed laniatu:qđ cuz ꝓpinquus eſt per vocez ſentit:atqꝫ eo gaudere videt.Circa hmõi voluptates tẽ perãtia ⁊ intẽperãtia ꝯſiſtit:q̃ alijs aĩalibꝰ cões ſunt.Ex quo fit vt ſeruiles beſtialeſqꝫ vident:ſunt aũt he tactus ⁊ guſtus:ſed guſtu quidezpaꝝ aut nihil vti vident.Eſt eniz iudiciuz eius in labijs vel in ſapoꝛibꝰ:qđ faciũt qui vina ꝓbãt:aut epulas pꝛeparãt:nec multũ his gaudẽt: vel ſaltem nõ intẽperãtes quidez:ſed veſcẽda gaudent. Qđ totum fit per tactum in cibis ⁊ potibus ⁊ venereis. Itaqꝫ pꝛecatus eſt qdaz guloſus longius ſibi guttur q̃ȝ ciconie fieri:ꝙ.vz.tactu gaudebat.Senſuuz igit cõiſſi/ mus eſt is per quem intemperantia fit.Atqꝫ ob id me/ rito vituperat:ꝙ nõ qua hoĩes ſumus:ſꝫ qua aĩalia exi ſtit.Talibus ergo gaudere atqꝫ deditũ eſſe beſtiale eẽ. Enĩuero liberaliſſime omniũ voluptatũ: que per tactũ ꝯueniunt excipiant.Veluti que in gymnaſijs per labo/ rem ac ſudoꝛẽ fiunt.Nec eniz in toto coꝛpoꝛe eſt intem/ perãtia tactus:ſꝫ in partibus qbuſdam.

12 ¶ Duodecimũ capl̃m in quo aſſignata rõne oꝛdinis ⁊ recepto ꝙ foꝛ/ titudo eſt medietas ⁊ magis circa delectatiões q̃ triſtitias:oſtẽdit ꝙ nõ eſt circa aĩales.i.eas que aĩet:ſꝫ circa coꝛꝑales:nõ tñ circa oẽs coꝛ poꝛales:q2 nõ circa delectatiões quep viſuz aut auditũ aut olfatũ: ſꝫ circa ea in qbus cõicamus cũ irrõnabilibus.i.eas que per guſtũ ⁊ tã ctum:deinde ꝙ ſm guſtũ nõ fruimur delectatiõe niſi inquãtũ partici/ pat tactu:⁊ ſic ipſa delectatio circa quaz eſt tẽperãtia tota reducit ad tactũ:pp qđ intẽperati beſtiales ⁊ ſeruiles.Dixit.

ET nos quidez. Determinabimꝰ poſt hoc de re temperãtie.Vident etei3 ambe he virtutes eſſe quidẽ partibꝰ anime irrõnabi libꝰ.Et iam diximꝰ qm̃ caſtitas mediuz exiſtit delectã tionũ:⁊ iam inuenit in triſtitijs ẽt ſed minus q̃ in de/ lectationibꝰ ⁊ diſſimilr: ⁊ incaſtitas ei oppoſita circa eaſdem res inuenitur: circa quas caſtitas:nos autem determinabimus hic delectatiões in quibus inueniturt ⁊ que dele/ ctationes ſunt.Dicimus ergo qm̃ virtutum que inueniunt in decla/

ratione:queda3 ſunt corporales ⁊ queda3 animales:⁊ aīales quidem
vt appetitus honoris ⁊ appetit⁹ ſcientie: de vtriſq3 eni3 horū qñ recce/
perit hō hoc qđ amat gaudet preterq̄ patiat̄ aliqua pars corporis:
ſed qđ patiatur ex eo intellect⁹ eſt:neq3 de affectis his delectationib⁹
dicit:qm̄ caſti neq3 ꝙ incaſti:⁊ ſimilr̄ nō dicit de affectis reliquis de/
lectationib⁹ que nō ſunt corpales:⁊ hoc qm̄ eos qui amant hiſtorias
⁊ fabulas:⁊ eos qui finiunt dies ſuos in loquēdo de quacūq3 re con/
tingat nominam⁹ quidē exercitatores intēperatos eos aut nō:⁊ neq3
etiā nominam⁹ ſic eos qui gaudēt pecunia ⁊ amicis:⁊ triſtātur eoru3
amiſſione:qñq3 ſic fit:tunc incaſtitas eſt quide3 in delectatiōe corpo
rali:nō in hac omni:na3 eos qui gaudent de eo qđ apprehēdit viſus
vt coloribus ⁊ figuris nō nominam⁹ caſtos neq3 incaſtos:⁊ ſi putetur
de iſtis:qm̄ gaudēt in his rebus qūo oportet: ⁊ amplius q̄ oportet ⁊
minus q̄ op3: ⁊ ſimilr̄ ſe h3 in eo qđ apprehēdit auditus:nemo eni3
incaſtos nominat eos qui ſupflue gaudēt conſonātijs ⁊ repſentatio/
bus:neq3 caſtos eos qui qūo oportet:neq3 eos q gaudēt: eoꝙ appre/
hendit odoratus niſi fortaſſe nominem⁹ eos ſic per accidēs. Etenim
eos qui gaudent pomorū odorib⁹ ⁊ roſarū ⁊ incenſi non nominam⁹
incaſtos:ſed eos qui coquine ⁊ pigmētorū ⁊ pulmētorū: nam gaudet
his incaſtus:eo ꝙ faciūt eum rememorari deſideriorū ſuorum:⁊ vide/
mus aūt quoſda3 alios qñ eſuriunt gaudere odoribus cibariorū:⁊ qđ
equidem incaſti eſt:eo ꝙ ad hoc ſunt eius deſideria:neq3 etiā inuenī
tur delectatio ceteris animalib⁹ geſſibilib⁹ in his tribus ſenſibus niſi
fuerit per accidens:canes eni3 nō gaudent odoribus leporu3:ſed co/
meſtione:⁊ odor ducit eos ad ſentiēdum ipſos:neq3 etia3 leo gaudet
voce bouis:ſed comeſtiōe eius: per vocem aūt eius ſentit:qm̄ eſt pro/
pinqu⁹ ei: ⁊ ꝓpter hoc videm⁹ eum gaudentē ad vocem eius. Simi/
liter nō gaudet qñ viderit:aut inuenerit ceruū vel hircu3 ſilueſtrem:
imo gaudet eo ꝙ inuenit quo paſcat̄. Caſtitas ⁊ incaſtitas nō inue/
niuntur niſi in hmōi delectationib⁹ in quibus participat homo reli/
quis animalib⁹:⁊ ꝓpter hoc fit vt ſenſus qui eas apprehendūt pro/
portionent̄ ceruis ⁊ feris:⁊ ſunt ſenſus ⁊ tactus ⁊ guſtus:⁊ parens eſt
de eis in regustus:⁊ ꝙ ipſi aut paru3 ſunt vtentes eo:aut nō vtātur eo
penitus:⁊ hoc qm̄ diſcretio ſaporū eſt quidem per ſenſu3 guſtus qūo
faciūt illi qui potus probāt:⁊ qui fercula coquine ſapida reddūt ſuis
condimētis. ℭ Dicit. Incaſt⁹ aūt fere nō gaudet reb⁹ iſtis metipſis:⁊
ſed gaudet quide3 eo ꝙ apprehēdit tactu3 tantū ex cibis ⁊ potibus ⁊
coitu: ⁊ ꝓpter hoc optabat vnus ex ipſis cum eēt amator ferculoru3
coquinaliū vt eēnt fauces eius longitudine fauciū gruis vt ꝓlonga/
retur delectatio in tactu cibaliū. Cōmunior igitur ſenſuū intendo in/
uentu3 in oībus aīalibus eſt ſenſus ille penes quē fit incaſtitas. Et iu/
ſtum eſt nos opinari a nobis:qm̄ ſenſus iſte opprobrioſus eſt nobis:
cu3 nō ſit nobis ſm ꝙ nos ſum⁹ homines:ſed ſm ꝙ nos ſum⁹ aīalia.
Declinare igitur ad hec ſenſibilia ⁊ vehemēter diligere ea equidē de
nā feraru3. ℭ Dixit. Oportet aūt vt ſeparem⁹ ab his delectationib⁹
tactualibus in quibus inuenit̄ caſtitas ⁊ incaſtitas/eas que maxime
conueniūt liberalib⁹:⁊ ſunt ille q̄ fiūt in exercitatōe ex fricatiōe ⁊ calefa/
ctiōe:⁊ hoc qm̄ tact⁹ iſte fit ꝑ totū corp⁹:tact⁹ vero ꝑ quē delectat̄ in/
caſtus nō fit in toto corpe ſuo:ſed fit eqdē in qbuſdā mēbrorum ſuorum.

¶Capitulum 13.

Cupiditatem aūt alie cōmunes eſſe videnť:
alie ꝓprie: atqꝫ appoſite veluti cibi que na
turalis eſt. Omnes eniꝫ cupiunt qñ indi-
gentia adeſt ſiccum aut humiduꝫ nutrimen
tum. Quandoqꝫ vero vtrumqꝫ ⁊ lectuꝫ. Homerus in-
quit iuuenis ⁊ florens: hmōi auteꝫ vel illiuſmodi non
amplius oīs nec eadeꝫ: quocirca videť noſtruꝫ eſſe: hꝫ
tamē aliquid naturale: alios eniꝫ alia delectāt ⁊ quedaꝫ
quibuſdā magis placent. In naturalibꝰ ergo cupidita-
tibus pauci delinquunt ⁊ in vno ad plus. Comedere
eniꝫ ⁊ bibere quecūqꝫ quoad ſuperfluo impleať exceſ-
ſus eſt naturalis cupiditatis ſꝫ multitudinē. Repletio
enim indigētie nālis cupiditas eſt: quapꝑ dicuntur iſti
deditī ventri quaſi vltra debituꝫ implētes illum. Sunt
aūt hi nimiū ſeruiles: circa ꝓprias aūt voluptates multi
multipharīā delinquūt. Talium aūt amatores dicūtur:
aut qꝛ gaudēt quibꝰ non debēt: aut magis qꝫ debēt: vel
qꝫ pleriqꝫ: vel nō vt debēt. In cunctis autē intēperātes
excedunt: nam ⁊ gaudēt quibus nō debēt odio dignis:
⁊ ſi in quibuſdā gaudere opꝫ magis gaudent qꝫ liceat:
⁊ qꝫ pleriqꝫ gaudeant. Exceſſus igitur circa voluptates
ꝙ intēperātia ⁊ vituperabilis eſt / cōſtat.

13 ¶Tertiūdecimuꝫ capituluꝫ in quo diuidens concupiſcētias in cōes
ſeu naturales ⁊ ꝓprias ſeu oppoſitas que neqꝫ ex malis fiunt cōſue-
tudinibus ⁊c. ſ. inani opinione oſtendit circa cōes minus peccari: ⁊ in
vnam parteꝫ ſolum in plus: circa proprias aūt multipliciter peccari
⁊ intemperatum eſſe. Dixit.

Utrum autem ex cōcupiſcētijs aliquid cōe eſſe om-
nibus animalibꝰ: ⁊ aliqđ propriū vt cōcu-
piſcentia cibi: ⁊ nālis eſt ⁊ cōis: omnis nāqꝫ cuius cor-
pus indigēs eſt cibo deſiderat cibuꝫ humanū aut ſiccū
⁊ fortuitu vtrūqꝫ ſimul. ⁊ adoleſcens ⁊ perfectꝰ deſide-
ratcum eis coituꝫ. deſideriū aūt huius cibi vel illiꝰ vel
vnius eiuſdē cibi: nō eſt oīs cuius corpus indiget nutri-
mento. Et ꝓpter hoc cōtingit vt ſit deſideriū iſtaruꝫ rerum ex parte
noſtri. i. per electionē noſtrā: ⁊ tñ nō eſt quideꝫ totum ex parte noſtri:
verū in hoc eſt aliqđ nāle: ⁊ hoc qm̄ hoīes diuerſificanť in eis ⁊ corp.
delectat eos naturalr. ¶Quēdam ergo delectat aliquid ⁊ aliū aliud
ab hoc: ⁊ quedā delectant quoſdaꝫ plus qꝫ alios. ¶D. Pauci vero

ſunt qui peccant in vtendo deſiderijs nālibus: qñ vero accidit in his peccatuz plurimū illius fit in re vna. ſ. in pluri. Qui eniz comedit ⁊ bibit hoc qđ cōtingit cum deſiderare nāliter: donec ſuperfluat in repletione ex ipſo: pertranſit quidē rem naturalē in multitudine. deſiderium vero nāle nō eſt niſi ad replendū qđ diuerſificauit defectio ⁊ nō excedit ipſaz vſq; ad additionē. Et pp hoc dicit̄ de eis qui excedūt in hoc vſq; ad additionē ꝙ ſunt dñi ventriū ſiue vētriculi: ⁊ eoꝝ implēt ventres ſuos amplius ꝙ̄ indigeant: ⁊ in hac diſpōne inueniunt̄ ſerui. In delectationib⁹ aūt proprijs multi ex hoībus peccant multis modis: ⁊ hoc qñ multi amatores hmōi reruz peccant in eis: aut q: delectant̄ aliquo quo non opz delectari: aut q: vtunt̄ eo amplius ꝙ̄ opz: aut q: vtunt̄ per moduz quo cōitas hominū vtitur his rebus: aut ſm ꝙ nō opz: Iam ergo ptz: qm̄ incaſtitas ſuperfluitas eſt in delectationibus ⁊ qm̄ vituperabilis. ¶ Cap. 14.

Circa dolores aūt nō ita vt in fortitudine pp tolerātiā dr̄ tēpans ⁊ itēpans: q: nō toleret: intemperās dicit̄, q: niſi voluptate potiatur magis dolet ꝙ̄ opz: dolorez vero ſibi affert voluptas. Temperās aūt ꝙ abſentia voluptatuz nō dolet: ⁊ ꝙ preſentib⁹ abſtinet. Intēperās igitur cōcupiſcit voluptaria oīa: vel que maxime ⁊ impellitur cupiditate ad hec alijs p̄ferēda. Quapp ⁊ nō adipiſcens ⁊ cōcupiſcēs dolet. Cum dolore eniz cupiditas eſt. Videtur aūt abſurdū ꝓpter voluptatē dolere. Deficientes autē voluptatib⁹ aut minus gaudentes ꝙ̄ opz vix reperiunt̄. Non eniz eſt humana hmōi inſenſibilitas: eteniz cetera aīalia diſtinguūt cibos ⁊ his gaudēt: alijs vero nō gaudēt. Qz ſi ē aliquis quē nihil delectet: nec quicq̃ alijs p̄ponat, lōge hic ab hoīe ē: nec nomē ſortit⁹ eſt: q: non facile reperit̄. Tēperās aūt mediocriter circa iſta ſe hz. Neq; eniz gaudet his: quib⁹ maxime intēperātes: ſed magis moleſte fert: neq; oīno qbus nō opz: nec nimiuz tali aliquo delectatur: nec ſi abſit dolet: neq; cupit niſi mediocriter: ⁊ vt opz idem facit in ceteris voluptatib⁹ que iſtis nō aduerſant̄: nec ſunt ꝯtra honeſtatē: aut ſupra facultates. Nam qui ita ſe hz plus ꝙ̄ dignū ſit voluptatē amplectit̄. Sed tēperans nequaq̃ talis eſt: ſed qualē dictat recta ratio.

Si eſt aliqs quē nihil delectet: nec qcq̃ alijs p̄ponat: lōge hic ab hoīe eſt.

¶ Quartūdecimū capitulū ꝙ temperātia ⁊ intēperantia ſunt ēt circa triſtitias: ⁊ qūo aliter ꝙ̄ fortitudo ⁊ timiditas: ⁊ ꝙ itēperat⁹ ſemp 14

eſt in triſtitia: q: triſtatur ⁊ nō adipiſcens ⁊ concupiſcēs: ꝙꝗ paucī ſunt qui deficiūt, circa delectatiōes: ⁊ hi ſunt inoīati: ꝙꝗ tēperatus medie circa hoc ſe hʒ: ⁊ ſm rectā rōnem. B.

N triſtitijs autē nō dicif aliqs incaſtus: q: tolerat ea ⁊ ſuffert ſicut dicif ī eis fortis: neqꝫ dicif incaſtus qn̄ nō tolerauit eas: verūtn̄ ſlam nō nominaf ēt caſtus eo ꝙ nō triſtetur pp carētiā deſiderati; incaſtus ergo concupiſcit oīa delectabilia ⁊ ex delectabilibꝰ delectabilio:a: ⁊ peruenit ex proſecu/ tione cōcupiſcētie ad hoc vt ſemp cuncta eligat delecta bilia: ideoqꝫ anguſtiaf cuʒ nō acceperit ea deſiderans eus: ⁊ hoc qm̄ deſideriū triſtitia ſequif pp priuationē rei delectātis. Attamē incon/ ueniens videf pp cauſaʒ delectabilis cōtriſtari. ℭ Dixit. Et fere non eſt inuenire hominē deficientē ab omnibꝰ delectationibꝰ. intēdo vel gaudeat eis miuꝰ ꝙ̄ opʒ: eo ꝙ hec maneries inſenſibilitatis nō eſt de nā hominū: ⁊ hoc qm̄ cetera animaliū diſcernūt ſpecies nutrimentoꝝ ⁊ quibuſdaʒ eorum delectanf: quibuſdaʒ vero nō. Ut ergo inueniaf aliquis cui nihil ſit delectabile longe eſt abeſſe hoīs: ⁊ pp paucitateʒ inuentiōis eius nō eſt poſituʒ ei nomen caſtus: itaqꝫ mediꝰ eſt in iſtis: non eniʒ delectaf quibus delectaf incaſtus proprie: qm̄ imo moleſta/ tur ⁊ nō delectaf penitus quo nō opʒ delectari: neqꝫ vehemēs fit de/ ſideriuʒ eius ad aliquid ex iſtis ⁊ nō anguſtiaf qn̄ tollunf delectabi/ lia: ⁊ nō cōcupiſcit niſi ſm quātitatē moderate: neqꝫ amplius ꝙ̄ opʒ: neqꝫ in hora qua nō opʒ: neqꝫ qđ non opʒ: ⁊ vl'r nō deſiderat aliquid imenſurate. Res vero ſanitati pertinētes ⁊ equalitati habitudinis. ⁊ cum hoc habētes delectationē deſiderat in quātitate menſurata ⁊ qūo oportet: reliquas vero delectatiōes dimittit aut ideo ꝙ recedē tes ſunt a bono: aut q: impedimētuʒ preſtātes ſubſtātie noſtre in com plemēto: ⁊ hoc qm̄ q feſtinat ad iſtas delectatōes amat delectatiōes amplius ꝙ̄ mereaf: ſed caſtus non ſic: imo deſiderat ſm imperiū di/ ſcretionis ſane vel recte rationis. ℭ Cap. 15.

Intemperātia magis voluntaria videtur ꝙ̄ timiditas: nā hec per voluptateʒ fit: illa per doloreʒ. Quorū alterū ſequimur ab altero abhorremus: ⁊ dolor quideʒ diſtrahit atqꝫ corrumpit naturā habentis: voluptas auteʒ nihil tale facit: ſed quo magis volūtaria eo maiori vitu/ peratiōe digna. Naʒ aſſueſcere aduerſus illa facile eſt: multa vero in vita ſunt talia: ⁊ aſſuefactio ſine piculo fit: In timoribus aūt cōtra. Uidetur aūt timiditas eſſe vo/ luntaria: nec perinde vt ea que ſunt in ſingulis. Hec eiʒ ſine dolore eſt. Illa vero per dolorem ita diſtrahunt: vt ⁊ arma abijcere ⁊ in alijs cōtra decus facere cōpellant. Ex quo fit vt violētia eē videanf. Intēperātia vero cō/

Dolor di/ ſtrahit ⁊ cor rūpit natu/ raʒ hn̄tis.

tra:nam ſingularia illi volũtaria ſunt cupiẽti ⁊ affectãdi.
vſa aũt minus. Nemo em̄ cupit intẽperatus eſſe. No/
men aũt intẽperantie ad puerilia delicta referimus. Ha
bent em̄ cũ illis ſimilitudinẽ quandã: vtrũ v̄o ab vtro di
catur nulla quãtuʒ ad p̄ns d̄ria eſt. Cõſtat v̄o poſterius
a priore dici: nec abſurde vr̄ trãſlatũ: naʒ caſtigãdi ſunt
qui turpia cõcupiſcũt atqꝫ luxuriãt. Talis eſt aũt maxie
libido ⁊ puer. Viuũt em̄ pueri ſm̄ cõcupiſcentiaʒ: plu/
rimaqꝫ eſt in illis voluptatũ cupido. Si igiť non obtẽ/
perat ac dominari ſibi patiať: longius abibit: qm̄ volu
ptatũ appetit⁹ inſatiabilis eſt: ſtultoqꝫ vndiqꝫ affluũt: ⁊
executio libidinis inatã cupiditateʒ exauget. Quinetiã
ſi magne ⁊ vehemẽtes ſint: mentẽ ⁊ ſuo ſtatu dimouẽt.
Quãobrẽ mediocres illas quidẽ raraſqꝫ eſſe opʒ: tales
deniqꝫ vt rationi non aduerſenť. Tale q̄d temperatum
caſtigatũqꝫ vocamus: vt eniʒ puerũ opʒ ſm̄ pedagogi
p̄cepta viuere. ita cupiditas dʒ obedire rationi. Quare
opʒ vt temperatus a ratione non diſcrepet: honeſtũ eſt
enim ad qđ vterqꝫ tanq̄ʒ ad ſingulum proſpicit. Tem/
peratus que debet/ ⁊ vt debet/ ⁊ quando debet concu/
piſcit ſicut dictat ratio. Hec de tẽperãtia dicta ſufficiãt.
De liberalitate deinceps dicamus.

¶ Quintũdecimũ caplm̄ q̄ intẽperãtia magis eſt volũtaria timidi/ 15
tate ⁊ exprobabilior: ⁊ q̄ nõ ſilr ſunt volũtarie ⁊ fugibiles habito re/
ſpectu ad ſingularia: q2 ſingularia timiditatis triſtitia e q̄ñ violẽtaȝ
intemperãtie vero nõ triſtitia: ſed volũtariat ⁊ q̃uo aſſimilanť cõcu/
piſcẽtia intemperãs ⁊ puer ⁊ ratio diligẽs ⁊ pedagogus. Dixit.

Incaſtitas aũt ſimilior eſt ei qđ ſit ſponte q̄ ti/
miditas: ppea q̄ incaſtitas ſit dele/
ctationis cã: timiditas aũt ⁊ triſtitia ⁊ delectatio eſt qđ
appetiť: triſtitia v̄o a quo fugiť: eo q̄ triſtitia permutat
⁊ corrũpit naturã habẽtis ipſãʒ. ſʒ delectatio nõ facit
q̄ñ non recipiť. Dignior ergo eſt vt ſiat ſponte: intẽdo
qm̄ actus incaſtitatis ſʒ delectationẽ dignior eſt vt ſiat
ſponte q̄ actus timiditatis ſm̄ timoreʒ. Et pp̄ter hoc magis ſequiť
opprobriũ ex parte eius q̄ ſequať illud qđ ſit ex parte triſtitie: ⁊ hoc
quoniã declinatio noſtra ad declinationẽ facilis eſt: cũ in mundo mul
ta ſint delectabilia: neqꝫ aſſuefactio eorũ vllam habet difficultatem.
In timoroſis vero ſe hʒ econuerſo: intendo q̄ tolerare ea difficile eſt.
¶ D. Et a timiditate quidem non videť fugit quẽadmodum fugitur

a rebus particularib⁹ timoroſis: ideo ꝙ in timiditate nõ eſt triſtitia: res aũt timoroſe cogũt euz cui accidũt ad actiones turpes: ita ꝙ ad armoꝝ reiectiones ⁊ ad cõmittenduz cetera turpia: ꝓpter hoc igitur videtur de eo ꝙ facit hõ apud iſtas diſpõnes ꝙ facit ipſuz inſponta/ nee: qđ autem accidit ꝓpter incaſtitatẽ eſt ecõuerſo: intendo ꝙ parti cularia rerũ delectabiliũ que concupiſcit/ fiunt ab eo ſponte: eoꝙ cõ/ cupiſcit ⁊ deſiderat ea: vliter autem eoꝝ minus eſt in eis in hoc: ⁊ hoc qm̃ nullus inuenitur qui deſideret eſſe caſtus. ¶ Dixit. Et nos quidez in idiomate noſtro abſolute dicimus nomen incaſtitatis de peccato qđ fit a pueris: eoꝙ ſimilitudo quedam eſt inter iſtas duas intentio/ nes: intendo intentionẽ incaſtitatis ſm veritatẽ ⁊ hanc intentionẽ que ipſius inuenitur. Certificare aũt qđ eoꝝ ab altero denominatum aut tranſumptum ſit non indigemus in hoc loco. Uult ideo ꝙ eſt in/ quiſitio idiomatis. ¶ D. Niſi ꝙ manifeſtum eſt ꝙ nomen poſtremuz in poſitione accõmodatum eſt a primo. ¶ Dixit. Uidetur itaqꝫ non malum: imo bonum eſſe vt trãſmutetur ab iſto. Etenim opꝫ recondi ⁊ refrenari turpia cupientẽ ⁊ deſiderantẽ ⁊ in hoc excedentez: taliter autem ſe hꝫ deſiderium ⁊ pueritia: ⁊ hoc qm̃ pueri quidem viuunt per deſiderium ꝓpter eſſe tenẽ in cõcupiſcentia ſiue cupiditas delectabilis in ipſis fit ꝓpter ſe. Si igiẗ puer non fuerit obſequẽdo mandato educãtis ipſuz ſuperfluet in perſequẽdo qđ delectat: ⁊ hoc qm̃ penitus inſatiabi lis eſt ei qui intellectuz non habet cõcupiſcentiam rei delectabilis: ⁊ actus deſiderij ſuum ſimile augmẽtat: ⁊ ſi fuerit deſiderium magnum vehemens peruertit rationẽ: ꝓpter hoc igiẗ opꝫ vt ſit ſm menſuraz ⁊ vt ſit paucum ⁊ nõ cõtrarians diſcretioni: qui aũt talis fuerit nomi/ natur obediens diſciplinabilis: ⁊ queadmodũ aũt opꝫ vt ſit deſideriũ pueri prout viſuz fuerit doctori: ſic opꝫ vt pars cõcupiſcibilis ſit prout ſperauit ratio: ideoqꝫ opꝫ in caſto vt pars cõcupiſcibilis cõcordãs ſit rationi: ita. vꝫ. vt ambo bonũ velint/ ⁊ intẽdant. Caſtus igiẗ deſiderat qđ opꝫ deſiderari: ⁊ qualr̃ opꝫ: ⁊ qñ opꝫ: ⁊ ſicut ⁊ ordinat rõ res iſtas. ¶ D. Hoc itaqꝫ eſt qđ oportebat nos dicere de caſtitate.

Si deſideriũ fuerit magnuz vehemẽs peruertit rõnem.

¶ Ariſt. Stragy. Ethicoꝝ Liber Quartus. Cap. I.

A videẗ eſſe mediocritas circa pecunias. laudaẗ eniz liberalis non in reb⁹ bellicis: neqꝫ in his in quibus temperãs: nec rurſus in iudicijs: ſed in dãdis: capiẽdiſqꝫ pecunijs. Pecunias vero appellamus oĩa quoꝝ eſtimatio menſuraẗ nũmo. Sũt quoqꝫ ꝓdigalitas ⁊ auaritia circa pecunias ⁊ exceſſus ⁊ defectus. Sed auaritiã illis tribuimus ſemper qui magis qꝫ oportet pecunijs

Quib⁹ auaritia ⁊ qb⁹ ꝓdigalitas attribuaẗ.

ſtudent: prodigalitatẽ vero nõnunq̃ȝ inuoluimus. Naȝ eos qui incõtinẽtes ſunt: ⁊ per luxuriã patrimonia pro/fligãt ꝓdigos vocitamus: quapropter flagitioſiſſimi eẽ videntur: q̃m multa vitia ſimul habent non tamen pro/prie ſic nuncupanť. Nã ꝓdigalitatis nomen vnius vitij eſſe cõuenit qḋ patrimoniuȝ cõſumat: eſt enim ꝓdigus qui ſeipſuȝ perdit. Uideť eniȝ ſeipȝ perdere qui patri/monium diſſipat: ex quo vitam ducere debet. In hunc itaq̧ modũ ꝓdigalitatẽ accipimus. Rebus aũt quibus vtimur ⁊ bene ⁊ male vti poſſumus. Utimur ṽo diui/tijs: ſingulis aũt rebus bene vtitur is qui circa eas vir/tutẽ hebet. Quare ⁊ diuitijs optime vtetur qui circa pe cunias virtutẽ habet: hic eſt aũt liberalis: vſus vero pe cuniarũ dando erogando cõſiſtere vr̃: nam capere atq̧ ſeruare magis poſſeſſio eſt: ex quo fit vt viri liberalis ſit magis dare quibus opȝ q̃ȝ capere vnde opȝ: ⁊ non ca/pere vnde non oportet. Uirtutis eſt enim bene potius facere q̃ȝ ſuſcipere: ⁊ honeſta potius agere q̃ȝ a turpib⁹ abſtinere. Patet aũt ꝙ dando ſequiť vt bene faciamus ⁊ honeſte agamus: capiendo aũt vt bene ſuſcipiamus: aut non turpiter agamus: ⁊ gratia quidẽ dantis eſt: re/pudiantis vero non: ſed magis laus. Facilius eſt quoq̧ non accipere q̃ȝ dare. Sua enim quis difficilius magis tradit q̃ȝ aliena nõ accipit. Liberales dicunť qui dant. At hi qui non capiũt de liberalitate nequaq̃ȝ laudanť: ſed magis de iuſtitia. Qui vero capiunt non laudantur multum: liberales maxime fere omniuȝ virtuoſoꝝ do/nantur. Proſunt enim in dando.

Reb⁹ quib⁹ vtimur ⁊ be ne ⁊ male vti poſſum⁹

Uirtutis ẽ poti⁹ facere q̃ ſuſcipere: ⁊ honeſta po ti⁹ agere q̃ a turpib⁹ abſtinere.

¶ Tractatus q̃rtus libri Nichomachie Ariſt. de largitate.

¶ Primum capitulũ ꝙ libertas eſt medietas circa pecunias: q: cir/ca dationem earum ⁊ ſumptionẽ liberalius laudatur quicũq̧ pecu/niaꝝ ꝙ ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas ſunt ſuperabundantie ⁊ defectus circa eas: ⁊ quid illiberalitas ⁊ qḋ ꝓdigalitas tam cõmuniter q̃ pro/prie dicta: ⁊ quis ꝓprie ꝓdigus ⁊ quis liberalis: ⁊ ꝙ magis eſt libe/ralitas in datione q̃ ſumptione: ⁊ gratioſior ⁊ laudabilior ⁊ ꝙ libe/rales amantur maxime. Dixit. 1

Poſt hoc aũt dicẽdũ de largitate q̄d eſt. Ut̃ itaqꝫ medietas eē circa pecunias. nō em̃ laudat̃ largitas circa bellica neqꝫ circa eam quib⁹ fit hō tẽpatus vel caſt⁹: neqꝫ circa iudicia: ſꝫ circa dationẽ ⁊ acceptionẽ pecuniaꝝ. Digni⁹ aũt eſt vt ſit circa datio/ ⁊ intelligo per pecunias oē illō qō eq̄pollet numiſmati: ⁊ ꝓdigalitas q̄dē ſupfluit: auaritia v̓o deficit a medietate hac. Et nos q̄dē referimus auaritiā ad eos q̄ plus debito amant ⁊ laborãt ad pe/ cuniarũ coaceruationẽ. ꝓdigalitatẽ v̓o ad īmenſos cõcupiſcentijs ⁊ expẽdẽtibus q̄cq̄d h̄nt in voluptatib⁹. h̄mōi em̃ mīnant̃ ꝓdigi: ideo deteriores vident̃ alijs ab eis. plura em̃ mala ſimul inueniunt̃ in his pp multiplices maneries ſuaꝝ cõcupiſcentiarum: ⁊ ꝓpterea nō bene couenit eis illō nomen. De nã nãqꝫ eſt ꝓdigi vt ſit in eo malũ vnũ: ⁊ eſt diſſipatio vel perditio pecunie ſue: ⁊ hoc qm̄ ꝓdigus mactat ſeipm̄ manu ſua: eo ꝙ putat̃ ꝙ deſtructio pecunie hoīs vt ſit mors ipſius: cũ vita eius per pecuniã cõpleat̃: ſm̄ igit̃ hunc modum eſt ꝓdigalitas.

Prodigus mactat ſe/ ipſuꝫ manu ſua.

℄ Dixit. Et ea quibus indiget̃ ſunt q̄ expendunt̃ vſu bono: ⁊ que vſu prauo: ⁊ diuitie ſunt de rebus vtilitatẽ afferẽtib⁹: ⁊ directus ille. ſ. qui virtutẽ h̄ꝫ in vnaquaqꝫ rerũ vtit̃ vnaquaqꝫ reꝝ meliori modo: ⁊ ⁊ vir tuoſe ſe h̄ñs circa pecunias vtitur eis optime: ⁊ h̄ eſt largus. ℄ Dixit. Eſt aũt ſcituꝫ ꝙ vſus pecunie eſt expenſio eius ⁊ datio: aggregatio ve ro eius ⁊ ꝯſeruatio lucratio ipſius eſt. Eſt ergo de natura largi potius vt det vbi oportet q̄ꝫ vt accipiat/ vnde opꝫ: ⁊ vt nō accipiat/ vnde non opꝫ. De natura etenim virtutis eſt vt ſit hō per eam cõferens potius beneficia alteri q̄ꝫ ab altero ea recipiat: ⁊ vt ſit per eam operãs hone ſtum potius q̄ꝫ a turpi declinãs. ℄ Dixit. Et de nō occultis eſt: qm̄ be/ neficium ⁊ famoſum vel notoriũ donũ inueniunt̃ in datione: ⁊ qm̄ re/ ceptio beneficij ab altero a ſe: ⁊ vt nō faciat turpe inueniunt̃ in acce/ ptione ⁊ retributione ⁊ gratie debentur quidem datori: non eſt qui accipit: ⁊ grates etiaꝫ ⁊ cohibitio ab acceptione facilior eſt q̄ꝫ datio: eo ꝙ dare habita grauius eſt q̄ꝫ dimittere acceptionem eius qō non habet̃. Largi aũt ſunt illi qui dant: ſed qui accipiũt non laudant̃: qm̄ largi: verũtamen quando equaliter ſe habẽt in acceptione non mi/ nus ſunt in vſu equalitatis q̄ꝫ largi: attamen non laudant̃ valde: ſed largi diliguntur ⁊ laudant̃ valde: eo ꝙ ꝓficiunt: ⁊ ꝓfectus eorum exi ſtit per ipſorum donationem. Cap. 2.

Actus v̓o ſm̄ virtutem honeſti ſunt: ⁊ hone/ ſti gratia fiunt. Liberalis igit̃ dabit honeſti grã ⁊ recte: naꝫ ⁊ quibus opꝫ: ⁊ quot: ⁊ quã/ do: ⁊ alia cũcta que rectã dationẽ ſequunt̃: ⁊ hoc libenter vel ſine moleſtia. Qꝫ enim per virtutẽ fit iocundũ eſt: vel ſine moleſtia minimeqꝫ dolo/ reꝫ affert. Si quis v̓o dederit quibus non oportet: aut nō honeſti gratia: ſed alia quapiam de cauſa: hic non li/ beralis: ſed alius quidaꝫ nuncupabitur. Neqꝫ his qui

dolet. Magis enim pecunias hic vtiqʒ diligit q̄ȝ hone/
ſtaȝ actioneȝ. Ad id non liberalis. Neqʒ capiet vnde nō
opoꝛtet: nō enim eſt nō magnificentis pecunias hmōi
acceptio: nec erit petitoꝛ: non enim beneficium eſt con/
ferentis: vt ſubinde commoda ipſe pꝛocuret. At vnde
opoꝛtet capiet: puta ex pꝛopꝛijs reb⁹ quas poſſidet: nō
qꝛ honeſtum ſit: ſed qꝛ neceſſariuȝ vt hēat quid donet:
nec ſua negliget volens per illa quibuſdaȝ ſufficere: nec
quibuſuis dabit: vt ſic dare poſſit quib⁹ opoꝛtet ⁊ quā/
do: ⁊ vbi honeſtū ſit. Et quoqʒ eius qui liberalis ſit ve/
hementer excedere: ita vt ſibijpſi paucioꝛa relinquant:
nā ad ſe quidē ipm nō reſpicere liberalis eſt. verū iuxta
facultates liberalitas dicit. Nō em̄ in multitudine da/
toꝝ ſʒ in dātis habitu liberalitas cōſiſtit: hic aūt dat ſm̄
facultates: nec ſane quicq̄ȝ ꝓhibet liberalioꝛē eſſe q pau
cioꝛa dat ſi mō tenuioꝛes ei ſunt facultates: magis eniȝ
liberales eſſe vident qui nō queſiuerūt ipſi ſed ab alijs
vt ex hereditate acceperūt: naȝ ⁊ indigētiā nunq̄ȝ exper
ti ſunt: ⁊ amant magis ſua quiqʒ opa: vt genitoꝛes atqʒ
poete. Illd vo nō facile vt liberalis quiſq̄ȝ def: cuȝ nihil
capiat neqʒ cōſeruet ſed ꝓ eroget: nec multi p ſeipſas fa
ciat pecunias: ſʒ vt alijs dare poſſit. Itaqʒ foꝛtuna accu
ſatur: qꝫ q maxīe digni ſunt minime diuitias hn̄t. Eni/
uero id nō abſqʒ rōne cōtingit. Feri em̄ non pōt vt diui
tias habeat is q hr̄e non curat queadmodū nec in alijs
reb⁹. Nō tn̄ dabit qb⁹ nō opʒ: qn̄ non opʒ: nec quotcūqʒ
alia hmōi: nā ſic liberalitatē neq̄q̄ȝ ſeruaret: ⁊ ſi i illis cō
ſumeret dare quib⁹ opʒ neq̄q̄ȝ valeret. Ut em̄ pmo dixi/
mus liberalis eſt q ſm̄ vires patrimonij erogat ⁊ in q/
bus opʒ. Qui vero excedit ꝓdigus eſt. Itaqʒ tyrānos
quidē nō dicimus ꝓdigos q iam multa poſſidēt: vt dā/
do atqʒ erogādo illa excedere facile non videant. Cuȝ
vo liberalitas mediocritas ſit in dandis capiēdiſqʒ pe/
cunijs: liberalis quidē dabit ⁊ erogabit in quib⁹ opʒ: ⁊
quot opʒ: ſiſr̄qʒ in paruis ⁊ in magnis ⁊ hoc cuȝ volun/

Nō in mul/titudine da/toꝝ: ſʒ i dā/tis habitu liberalitas cōſiſtit.

Amāt ma/gis quiqʒ ſua opera

tate quadã capietqꝫ: vnde opꝫ. Naꝫ cuꝫ virt⁹ circa vtrũqꝫ mediocritas ſit vtrũqꝫ faciet vt det: ſequit̃ eniꝫ cõueniẽtem liberalitatẽ talis acceptio. Que vero nõ talis ꝯtraria. Que igit̃ cõſequunt̃ fiunt ſimul in eodẽ ſ͂te non vt pꝫ. Q, ſi ꝯ͂ria q̃ꝫ decẽs honeſtũqꝫ ſit erogare illũ ꝯtingat moleſte feret atqꝫ dolebit moderate tñ. Nã virtutis eſt letari atqꝫ dolere in quib⁹ opꝫ: ⁊ vt opꝫ. Et liberalis qdẽ leuis attractabilis eſt in reb⁹ pecuniarijs. nã cum pecunias nõ multifaciat/ iniurias circa illas ĩferri ſibi nõ difficulter patiet̃: Moleſtiuſqꝫ feret ſiquid cũ oporteret nõ erogauerit q̃ꝫ erogauerit cũ nõ opꝫ: Symonidi nõ placẽs. At ꝑdig⁹ in iſtis aberrat neqꝫ letat̃ eniꝫ neqꝫ dolet ĩ quib⁹ opꝫ: neqꝫ ſic vt opꝫ: qđ in ꝓceſſu magis patebit.

Virtutis eſt letari atqꝫ dolere in quibus opꝫ ⁊ vt opꝫ.

2 ¶ Secundũ capl̃m ſm quas circũſtantias opꝫ liberalem dare ⁊ ſm quas nõ dare: ⁊ ſꝫ quas. ⁊ vnde accipe ⁊ nõ accipere. ⁊ ꝙ liberalitas cõſiſtit nõ in multitudine datoꝝ: ſꝫ in mẽtis habitu ⁊ cõparatiõe ad ſubſtantiã dantis ⁊ neceſſitatẽ accipiẽtis: ⁊ ꝙ liberaliores videntur nõ poſſidentes ſed accipiẽtes: ⁊ ꝙ liberalis nõ de facili ditat̃: ꝑp q̃s cãs: ſꝫ obſeruet recte datiõis ⁊ ſumptiõis circũſtantias: ⁊ adhuc ꝙ liberalitas cũ ſit medietas facit vtraqꝫ vt opꝫ: q꞉ ſequunt̃ adinuiceꝫ decẽs datio ⁊ decẽs acceptio: ⁊ ꝙ liberalis eſt bene cõicatiu⁹. D.

ET factum quidẽ virtutis decorum eſt ⁊ ꝓpter decorũ fit: ⁊ factũ eius rectũ ẽt eoꝙ ipſa facit equidẽ cui opꝫ: ⁊ q̃ñtũ opꝫ: ⁊ vir facit oẽs res ſm equalitatẽ certãꝫ: ⁊ ꝓpꝛium factio virtutis eſt qđ ſit delectabilr̃ ⁊ abſqꝫ triſtitia: qui vero dat cui nõ opꝫ: ⁊ nõ ꝓpter decorũ ſꝫ ꝑp cãm aliã hic nõ eſt largus: ſꝫ nominãdus eſt noĩe alio: ⁊ neqꝫ etiã qui dat ⁊ triſtat̃ larg⁹ eſt: ⁊ hoc q̃m pꝛeelegit diuitias facto pulchꝛo: ⁊ hoc aũt nõ eſt de facto largi: ⁊ nõ accipit etiã aliqđ vñ nõ opꝫ ⁊ hoc q̃m hec acceptio nõ eſt de natura eius qui nõ honorat pecunias: ⁊ neqꝫ ẽt interrogat vel petit ab aliquo: ꝓpterea ꝙ nõ eſt facile bono ⁊ beneficio vt recipiat beneficium ab aliquo. Accipit aũt vnde opꝫ accipere: intẽdo a poſſeſſiõib⁹ ſuis: nõ q꞉ hoc pulchꝛũ ſit: ſꝫ q̃m coactus ad hoc: ⁊ quaten⁹ habeat qđ det: ⁊ neqꝫ etiã perdit hoc qđ hꝫ cuꝫ accipiat qdẽ pecuniã vt aliq́b⁹ diguis ſufficiat p ipſam: ⁊ nõ indifferẽter cuicũqꝫ tribuit: ſꝫ conſiderat cui opꝫ ⁊ q̃ñtꝫ cui⁹ gratia: ⁊ vt datio eius fiat decẽter. Et de nã qdem largi valde eſt vt addat in datõe: donec nõ relinquat ſibiipſi niſi modicũ cum nõ ſit eius intẽtio reſpectu ſuiipſius: ⁊ largitas aũt eſt quidẽꝫ ſm id qđ poſſidet largus. nõ eniꝫ largioꝛ eſt multum dans ex multo poſſeſſo modicũ dante ex modica poſſeſſione: ⁊ donec pꝛecellat datio eius ſm pꝛopoꝛtionẽ eius ad poſſeſſam dationẽ alterius. ¶ D. Et ſcimus ꝙ illi qui nõ acquirũt diuitias per ſeipſos: ſꝫ occupãt eas abſqꝫ acquiſitione largiores ſunt alijs: eoꝙ nõ ſenſerũt vexationẽ ⁊ anxie/

tatem indigētie in earū acquiſitiōe: neq3 etiā fuerūt he diuitie aliq̄d opus ex operib⁹ ipſorū: vt ꝓpter hoc amēt eas: cū omnes hoīes amēt opera ſua: vt parētes qui natos ſuos amāt: ⁊ poete qui amāt metra ſua. ⁊ ꝓpter hoc fit vt acq̄ſitor pecunie amēt eſſe. Et difficile quidē eſt dītari largū vel diuitē fieri: cū nō accipiat aliq̄d neq3 cōſeruet: ſim̄ nō diſtribuat pecuniā: neq3 honoret. eam ꝓpter ſeipm̄ ſed diſtribuendi cauſa: verūtamē hoīes culpāt fortunā circa largos: ⁊ dicūt fere nūq̄ ditaſ ille q̄ meret diuitias. Attamē hoc nō accidit circa largos preter rationē ⁊ caſu: eo q̄ nō eſt poſſe alicui vt fiat pecunioſus niſi intēdat pecuniarum aggregationi: quēadmodum nō fit in alijs rebus intendo q̄ non fit alicui aliquid abſq3 eo q̄ intendat ⁊ laboret ad illud.

¶ Dixit. Et nō dat largus ſicut diximus: cui nō op3 ⁊ nō vt nō opꝫ: ⁊ ſic de reliquis diſpoſitionib⁹ que nō cōueniunt. Si eni3 fecerit hoc: nō erit factū eius ad imperiū virtutis: ⁊ ſi expēderit pecuniā ſua3 in his nō erit expēſa eius ꝓut oportet: res igiſ eſt quēadmodū dixim⁹ ſc3 q̄ largus expēdit ſm̄ q̄titatē habitorū: ⁊ in quib⁹ op3: qui vero ſuperfluerit in his ꝓdigus: ⁊ ꝓpter hoc nō nominantur ſupflue diuites ꝓdigi: eo q̄ expenſa eorū nō ſupexcreſcit in cōparatiōe multitudinis diuitiarū ſuarū. Cūq3 ſit largitas in datiōe ⁊ acceptiōe pecuniarū: tūc largus quidē dat ⁊ expēdit in quo oportet ⁊ q̄tum op3: ⁊ hoc in paruo ⁊ in multo modo debito ⁊ delectabilr: ⁊ accipit vnde neceſſe eſt: cū neceſſe eſt. ¶ Et hoc quoniā virtus cū3 ſit medietas in eo q̄ eſt inter vtraſq3 res ſimul erit largus agens eas ambas ſimul ſm̄ q̄ oportet: intendo q̄ dat vt oportet: ⁊ accipit vt oportet: ⁊ hoc qm̄ datione virtuoſam ſequiſ hm̄oi acceptio: quādo vero acceptio non fuerit hm̄oi cōtraria erit virtuti: ideo q̄ acceptio ⁊ datio quarū vtraq3 ſequiſ ſuā cōparem neceſſario fiunt ſm̄ aptitudinē vnam eandē: ⁊ intendo: qm̄ qui dat vt op3: accipit vt opꝫ: ⁊ dat vt nō oportet: ⁊ accipit vt non oportet. vt autem inueniātur duo contraria ex iſtis in diſpoſitiōe vna non cōtingit: ⁊ propter hoc quando accidit largo vt expendat pecuniam ſuam aliter q̄ expedit: ⁊ preter rectitudinē anxiatur ⁊ triſtatur. ſi vero expenderit ea3 mēſurate: ⁊ ſm̄ q̄ oportet: gaudet ⁊ delectatur ex hoc. Igitur virtutis eſt vt delectetur homo ⁊ gaudeat ex iſtorū anxietur autem ⁊ triſtetur ex altero. ¶ Dixit. Et largus bonam facit cōmunicationem in pecunia. non enim poteſt iniuriari cum non honoret pecuniam: ⁊ vehemens fit eius anxietas quando non expendit in quo neceſſaria eſt expenſa: prodigus vero peccat in his eo q̄ nō delectatur in quibus eſt delectandu3: neq3 etiam triſtatur in quibus eſt triſtandum.

Nō fit aliq̄d alicui: niſi itēdat ⁊ laboret ad illud.

¶ Cap. 3.

Diximus exceſſum atq3 defectū eſſe ꝓdigalitatē ⁊ auaritiā: ⁊ hoc in duobus: dando. ſ. ac capiendo. Sumptū vero in datione ponimus. Prodigalitas ergo ⁊ in dando ⁊ in non capiēdo excedit. In capiendo autem deficit. Auaritia vero in dando deficit: in capiendo excedit. Verum in paruis: ⁊ prodigalitas quide3 non mul/

tum coaugmētari poteſt. Non enim facile nullatenus accipientez cunctis largiri: cito nāqꝫ deficiunt patrimonia priuatoꝝ: ex quo prodigi videntur eſſe. Cum talis vtiqꝫ vir non parum melior q̄ꝫ auarus videretur: ac per etatem indigentiāqꝫ facile corrigi ⁊ ad mediocritatem redigi pōt. nam habet illa que ſunt liberalis: dat enim ⁊ nō capit: ſed neutrum recte neqꝫ vt opꝫ: ꝙ ſi ad hec cōſueſcat vel alio mō mutetur: fiet vtiqꝫ liberalis: dabit eniꝫ quibꝰ opꝫ ac nō capiet vñ nō opꝫ. Quāobrē videt qdē nō abhorrere amorū ꝓbitate. nō eniꝫ abiecti neqꝫ ingeneroſi eſt excedere in dādo ⁊ nō capere: dementis tamen: ſꝫ qui per hunc modū ꝓdigus eſt: multo melior eſſe videtur q̄ꝫ auarus. Tum ꝓpter ea que ſupra dicta ſunt: tum etiam ꝙ hic quidem multis prodeſt: ille nemini: nec ſibiipſi quidē. Uerum pleriqꝫ prodigorum vt dictuꝫ eſt accipiūt: vnde non opꝫ: ⁊ ſm hoc auari ſunt. Accipiunt vero ꝓpter erogandi cupiditatez: qđ leuiter nequāq̄ꝫ fieri poteſt deficiētibus cōfeſtim rebus. Itaqꝫ neceſſitas cogit vt aliunde exuppleant: ⁊ ſimul quia de honeſtate nihil curant ſine vllo reſpectu vndiqꝫ capiūt. Dare enim cupiūt: quomodo autē vel vnde nulla apud eos differentia eſt. Quāobrem nec eorum dationes liberales ſunt. nō enim honeſte: neqꝫ huius ipſius gratia: neqꝫ vt opꝫ: licet interdum quos pauperes eſſe cōuenit eos diuites faciūt. Et honeſtis quidē hominibus nihil dant: aſſentatoribꝰ aūt aut aliā quāpiā voluptatez afferētibꝰ multa. Ex quo fit vt plurimi eoꝝ diſſoluti ſint ſumptꝰ in flagitijs ꝓne faciētes. Et q̄ honeſtatez nō ſequunt in vita declināt ad voluptates. Prodigꝰ igit̄ ſine emēdatōis cura ad iſta trāſgredit̄. Cura vero ⁊ diligētia adhibita ad mediū atqꝫ ad id qđ opꝫ deuenire pōt.

Prodigus multo melior auaro videtur eſſe.

3 ¶ Tertium capl̄m in quibus ſuperabundat ⁊ deficit prodigus ⁊ in quibus illiberalis: ⁊ ꝙ ꝓdigus ſanabilior ⁊ melior illiberali plus habens q̄ꝫ liberalis in dando ⁊ nō accipiendo: deinde de prodigis qui dant ⁊ accipiunt ſupabundanter vt habeant vnde conſumere qui ⁊ frequenter fiunt intemperati, Dixit.

ET quando proceſſerim' in ſermone apparebit
hec intentio magis: iam autē dixi/
mus ꝙ ꝓdigalitas ⁊ auaritia ſunt additio ⁊ diminu
tio: ⁊ ſunt in duab' rebus. ſ. in acceptiōe ⁊ in datiōe.
prodigalitas quidē addit ſup medietatē in datiōe: ⁊
deficit a medietate que eſt in acceptiōe. Auarus autē
deficit a medietate in datione ⁊ addit ſuper ipſam in
acceptione preter ꝗ̄ in rebus paucis. Due ergo diſpōnes ꝓdigalitatis
fere nō cōiungunt ⁊ nō perdurāt: eoꝗ nō eſt poſſe homini vel nō faci/
le ei vt det cuilibet ⁊ a nemine accipiat quicꝗ̄. cui enim nihil reſtau/
rat habita finiunt velociter: quib' aūt nō reſtaurant ſunt illi de qui/
bus putat ꝙ ſint prodigi. Attamen de ꝓdigo videt ꝙ ſit multo me/
lior auaro: ⁊ hoc qm̄ ablatio vel ꝑditio diſpōnis ꝓdigi ⁊ rectificatio
ipſius facilis eſt ex parte etatis vel difficultatis: ⁊ poſſe eſt ei vt
appropinquet medio cum eo inueniatur qd inuenit in largo. ſ. qm̄ dat
⁊ nō accipit: niſi ꝙ dr̄ia inter ipm ⁊ largū eſt ꝙ eſt ipſe neutrū horum
agit prout opꝫ. Si ergo expergefact' fuerit ⁊ obedibilem ſe reddide/
rit ad tranſmutandū ab hoc efficiet largus: ⁊ hoc per cōmēſuratiōem
huius facti. ſ. vt det cui opꝫ: ⁊ nō accipiat vnde non opꝫ: ⁊ ꝑpter hoc
putat de eo ꝙ nō ſit peruerſi moris vel male creationis: qm nō eſt de
natura mali ⁊ vilis vt ſupfluat in datione ⁊ nō accipiat: imo hoc non
eſt niſi de natura opulēti. ℭ B. Qui itaqꝫ fuerit ꝓdigus ſm hūc mo/
dum ſcimus de ipſo: qm̄ multo melior eſt auaro ꝑpter cauſas quarū
fecimus mentionē: ⁊ qm̄ ꝓdigus multis hoīum ꝓficit: auar' autem
nemini neqꝫ ſibimetipſi: verūtamen plures ꝓdigorū quēadmodū di
ximus accipiunt aliqd vnde nō opꝫ: ſunt ergo ſm hunc modū auari:
⁊ nō accipiunt niſi qꝛ volunt expendere: aut quatenus facultatē ha/
beant expēdendi: habita enim ab ipſis velociter cōſumunt. Cogunt
igitur ad acquirendū ex locis alijs: ⁊ qm̄ ipſi cū hoc nō ſollicitantur
ad rem honeſtā ⁊ decorā: tunc anguſtiant eorū pectora: ⁊ accipiunt
ex omni loco in quo. q. venādi opportunitatē inueniunt: ⁊ hoc qm̄ nō
deſiderāt niſi vt dent neqꝫ curāt vnde accipiāt ⁊ qualr: ⁊ ideo fit. vt
datiōes ipſoꝝ nō proportionent largitati: neqꝫ ſunt decore: neqꝫ agūt
eas ꝑpter decorū: neqꝫ quēadmodū opꝫ: aut ipſi fortaſſis dicāt eum
cui pertinet vt ſit pauper: ⁊ ei qui mores hꝫ honeſtos nō dant quicꝗ̄:
⁊ fortaſſe pecuniā multā dāt requirēdi eam ab ipſis adulatori: aut ꝑ
modū aliū delectātē eos: ⁊ ꝑp hoc plures ipſoꝝ ſubmergunt in dlecta
tionib' ſuis: cū enim expēdere ſit facile eis ꝯuertūt expēſas ſuas ī ſua
deſideria: qmꝗ vita ⁊ cōuerſatio ipſoꝝ nō eſt decēs neqꝫ decora ꝓni
ſūt ac decliui voluptate. Cū itaqꝫ ꝓdig' nō fuerit obedibil' diſciplie
traducit ad iſta. Cū aūt ſtudioſus ſuiipſi' fuerit ⁊ circūſpecte rem ſuā
aduerterit ad mediū: ⁊ ꝯuertet ad id qd opportunū ē. Cap. 4.

AVaritia autē inſanabilis eſt: nam ⁊ ſenectus
⁊ imbecillitas omnis auaros facere videt: ⁊
eſt magis a natura hoībus inſita ꝗ̄ ꝓdigali/
tas. Plurimi enim pecuniaꝝ cupidi ſunt ma/
gis ꝗ̄ largitores. ⁊ longe extendit ac mulu/

plex eſt. Plures eniꝫ videnť eſſe auaritie modi. Nā cū in duob⁹ cōſiſtat defect⁹ dādi ⁊ accipiēdi exceſſu nō omnibus tota adheret: ſꝫ qñqꝫ ſcindiť: ⁊ alij in capiēdo excedūt: alij in dādo deficiūt: naꝫ qui hmōi appellatiōib⁹ nūcupanť ceu parci tenues aridi oēs in dādo deficiūt. Aliena vero nō appetūt neqꝫ cape volūt parci pp quandam modeſtiā ⁊ abſtinentiaꝫ a rebus turpib⁹. Videnť enī qdā vel ſaltē aiunt ob id cuſtodire ſua: ne cōpellanť qñqꝫ turpe aliqd facere: hoꝝ ſunt qui in ſingulis ēt vilibus minutiſſimiſqꝫ inſiſtūt oēs ab exceſſu nō dādi cuiqꝫ noiati. Alij vero ob metū abſtinent alienis q̄ſi facile nō ſit ipſos aliena capere ac non alios: ſua itaqꝫ illis neqꝫ dare neqꝫ accipere. Alij rurſus in capiēdo excedūt: oia vndiqꝫ accipiētes: velut qui illiberalia exercēt: vt lenones/ ⁊ feneratores/ ⁊ oēs hmōi: ⁊ qui pua ꝑ multo. Hi enim oēs vn̄ nō opꝫ capiūt: ⁊ quātū nō opꝫ cōſſqꝫ ē his lucrādi turpitudo. Oēs.n. lucri grā ⁊ huius quidē exigui probra ſuſtinēt. Nā qui grandia qdē: vnde nō opꝫ ⁊ que nō opꝫ capiunt ceu tyrāni vrbes hoſtiliter inuadentes diripiēteſqꝫ ⁊ tēpla ſpoliātes eos illiberales nō dicim⁹: ſꝫ iprobos poti⁹: ⁊ impios: ⁊ iniuſtos. Aleatores tamen ⁊ latrones/ ⁊ pyrate illiberales ſunt: qm̄ ſordide in lucro verſantur. Queſtus eniꝫ grā faciunt: ⁊ probra vtriqꝫ ſuſtinēt. Alij extrema pericula pro queſtu adeūtes: alij ab amicis quib⁹ dare opꝫ acqrētes. Vtriqꝫ igiť vnde nō opꝫ lucrari volētes ſordidi ſunt: ⁊ omnis hmōi queſtus illiberalis. Merito igitur liberalitati auaritia magis opponiť: nā ⁊ mai⁹ malū eſt q̄ꝫ ꝓdigalitas: ⁊ magis ī illa peccāt hoīes q̄ꝫ in ꝓdigalitate. De liberalitate igiť ⁊ vitijs que illi ꝯ̄tra: hec dicta ſufficiant.

4 ¶ Quartuꝫ caplm̄ propter quid illiberalitas eſt inſanabilis. ⁊ ꝙ diuerſi ſunt modi illiberalitatis: qꝛ hi quidē ſimul deficiunt in datiōe ⁊ ſuperabūdant in acceptione: hi vero in ſola datione deficiunt aliena non accipientes. vel propter quandam reuerentiaꝫ turpium: vel ne alijs redonent. hi autē ſm̄ acceptionē ſuperabundant turpia non verentes turpis lucri cauſa. Q̄ꝙ liberalitati magis eſt illiberalitas contraria prodigalitate. Dixit.

AUaritia autez eſt peſtis irremediabilis: ⁊ huius cā eſt: qm putatur de ſenectute ⁊ de oī debilitate ꝙ reddant habētez eas auarū. ⁊ hoīes per naturā ꝓniores ſunt ad eam ꝙ̄ ad prodigalitatē. Plures eniz hoīuz amāt collectionē pecunie magis ꝙ̄ eius diſtributionē. Auaritia aūt ſiue illiberalitas ex multis rebus dicit̃ ⁊ eſt multarū ſpecierꝫ: ⁊ putat̃ ꝙ ſint multe eius diſpōnes. Cum. n. inuenit̃ circa duas res. ſ. in defectu dationis ⁊ ſupfluitate acceptiōis fit ne aggregent̃ ambe eius ſpēs vt̃ in vno aliquo: ſed fortaſſe ſeiungunt̃ donec ſupfluant quidā hominū in accipiēdo: ⁊ quidā eorū deficiāt in dādo. ⁊ hoc qm̄ ille qui noiat̃ ſchahyhan ⁊ leymen ⁊ bachſlen eſt ille qui deficit a datione ſed nō ↄcupiſcit opes alterius nec vult accipere quicꝙ̄ ab aliquo. Et quidā ipſorūz faciunt hoc vt recedant a ſuſpitione rei turpis. Eteniz ipſi dicunt ꝙ conſeruant opes ſuas timendo ne ↄuertant̃ ad actum rei turpis: ⁊ de iſtis eſt ille quē nominat vulgus numeratiōe lentiuz ⁊ ꝙ ſimilat̃ huic non nomināt eos per hmōi res niſi ꝓpter ſuperfluitatē retentiōis ſue ad hoc ne vlli dent quicꝙ̄: ⁊ quidā ipſoꝝ cohibent ſe ne accipiāt aliquid ab aliquo: eoꝙ vident nō eſſe rem facilez vt accipiat homo rem alterius ⁊ non largiat̃ alteri de ſuo: ſunt itaqꝫ ꝓpter hoc cōtinētes ſe ab acceptiōe neqꝫ largiunt̃ aliquid de ſuo. Quidaz vero valde excedūt in acceptiōe donec accipiūt ex omni parte ⁊ oī modo ⁊ oē qđ poſſunt: quēadmodū faciūt lene ⁊ ꝓſtibularij ⁊ ſimiles iſtis qui accipiūt modicum pro multo. Eteniz oēs iſti accipiūt vnde nō opꝫ: ⁊ quātum nō opꝫ: ⁊ cōe eſt eis lucruz turpe. oēs nāqꝫ ipſi portant opprobriū ⁊ inuerecundiā publicaz cā lucri parui: ⁊ hoc qr exenia vnde nō opꝫ accipiunt ⁊ nō nominam⁹ auaros vt tyrānos qñ depredant̃ ciuitates ⁊ expoliant altaria: ſed digni⁹ eſt vt noīemus eos malos ⁊ incredulos ⁊ iniuriantes. Luſores aūt talorūz ⁊ alearū ⁊ latrones ſunt de auaris: eo ꝙ requirūt lucra turpia ⁊ faciunt hoc qđ faciūt lucri cā: ⁊ ſuſtinēt ignominiā: ⁊ latrones ſuſtinēt diſcrimina maxima rapiēdi ſiue accipiēdi cā: ⁊ aleatores lucrātur de amicis ſuis quib⁹ opportuni⁹ fuerat vt darent vtrīqꝫ. itaqꝫ tam aleatores ꝙ̄ latrones querunt lucra vnde non opꝫ: ſunt igitur ꝓpter hoc lucratores lucrorū turpiūz voluntarie. ¶ D. Et oēs iſti modi accipiēdi de natura ſunt auaritie: ⁊ neceſſario dicit̃ ꝙ auaritia ſit cōtraria largitati. Auaritia eniz maior malitia eſt ꝙ̄ prodigalitas: ⁊ ⁊ plus peccant in ea homines ꝙ̄ in prodigalitate. D. Tantum igitur nos oportebit dicere de largitate ⁊ de malitijs contrarijs ei.

Cap. 5.

COnſequēs eſſe videt̃ de magnificentia diſſerere. Nam ⁊ hec virtus quedā circa pecunias exiſtit: ſed nō ita vt liberalitas ad oēs res pecuniarias pertinet: ſed ad ſumptuoſos ſolum: in his liberalitatez magnitudine excedit: naz vt ipſuz nomē oſtēdit: in magnitudine decens ſumptuoſitas eſt. Magnitudo vō ad aliqđ: nō. n.

eadē ſumptuoſitas p̄fecto triremis: ⁊ ludoꝝ theatraliū exhibitori. Decēs aūt ad ipſuȝ i quo ⁊ circa q̄. Qui aūt in p̄uis aut in mediocribꝰ pro dignitate ſumptꝰ facit: hic magnificꝰ nō dr̄: ſȝ ille q̄ in magnis. Nā magnificꝰ q̄deȝ liberalis eſt: liberalis aūt nihilo magis magnificꝰ. Huiꝰ aūt defectꝰ modicitas dr̄: excellēs v̄o vulgaris vētoſitas ⁊ inexplebilitas: ⁊ quot ſunt hm̄ōi q̄ nō in q̄bꝰ opȝ: ⁊ vt nō opȝ ſplēdorē cōquirūt. De q̄bus poſtea dicemus.

MAgnificus ſcienti ſimilis eſſe videt̄: nam ⁊ decentiā intelligere pōt ⁊ magnos ſumptꝰ ita vt cōuenit facere. Ut enī ab initio dixi-mus habitus opatōibus terminatur ⁊ quo-ruȝ eſt. At magnifici ſumptus magni ac de-centes ſunt. Talia igit̄ ⁊ opa. Sic.n. ſumptꝰ magnꝰ erit ⁊ ꝯueniēs operi: vt opꝰ ipſuȝ ſumptu dignū eē oporteat: ſumptuȝ aūt ope: vel eſt excedere. Sūptus vero hm̄ōi faciet magnificꝰ hōeſti cā: cōe.n. hoc virtutibꝰ: ⁊ p̄terea cū voluptate ac ꝓfuſiōe quadā. nā cōputādi rōcinādiq; diligētia magnificētie cōtraria eſt. Itaq; magis cogita-bit queādmodū pulcherrimuȝ ⁊ ſpecioſiſſimū q̄ȝ quāti cōſtet: ⁊ queādmodū in eo q̄ȝ minimū dat̄. Neciū vero eſt vt magnificꝰ liberalis ſit. nā liberalis ſūptꝰ facit/ quos opȝ: ac vt opȝ: in his quoq; liberalitas verſetur. ⁊ a pari ſūptu opus magnificētius faciet: nō.n. eadē virtus eſt poſſeſſiōis, ⁊ opis: nā poſſeſſio qd̄ plurimi digna ac pre-cioſiſſima ſit ceu aurū. Opꝰ aūt qd̄ magnū ⁊ decoꝝ huiꝰ eiȝ aſpectꝰ admirabilis eſt. Qd̄ aūt magnificū admira-bile: ⁊ eſt virtꝰ operis magnificētie magnitudine.

QUoſdam ſumptus honorificos dicimus ve-luti in rebꝰ diȷs ſacratis: vaſiſq; ⁊ ſacrificiȷs. Silr̄ ⁊ circa oēm reȝ diuinaȝ ⁊ circa publicā magnificētiā: veluti ſi q̄ in loco ludi publici exhibeantur: aut prefecture nauiū aut epu-lum publicuȝ. Uerū in oībus vt dictū eſt ad agēteȝ ha-bet̄ reſpectꝰ: q̄s ipſe ſit: ⁊ q̄bus p̄ditꝰ facultatibꝰ digna

qdez his ſint opz: nec ſolũ opus verũ ẽt auctoré decere.
Ex quo fit vt pauper qdez magnificus eſſe nõ poſſit: cũ
ei non adſit qd cum decẽtia erogare queat: ⁊ ſi erogare
pgat fatuus ſit: qm̃ preter dignitatez atqz decentiaz: ⁊ in
virtute id inſit vt recte qdqz fiat. Iſta vero eos dcẽt qb⁹
hec talia iaz antea exiſtũt vel p ſeipſos vel per maiores
ſuos: vel p eos qui ad ipſos ptinẽt: ⁊ nobiles: ⁊ claros ⁊
quot hmõi ſunt. nam hec oia amplitudinez habent ac
dignitatẽ. Magnific⁹ igiť pcipue in hmõi rebus erit: ac
in hmõi ſũptib⁹ magnificẽtia vt dictũ ẽ. nã hec maxia ⁊
honoratiſſima ſunt. in priuatis aũt rebus que ſemel fiunt
vt nuptie: ⁊ ſi quid tale: ⁊ ſi in aliquo tota ciuitas ſtude-
at: vel circa dignitatem: vel circa hoſpituz ſuſceptiões:
eorũqz comitatuz ⁊ munera: ⁊ remuneratiões: nõ eñi in
ſeipſuz ſumptuoſus eſt magnificus: ſz in publica. Dona
vero ſil'e qddã hñt his q̃ diis ſacranť. Eſt ẽt magnifici
domũ pare diuitiis cõgruentez. Ornamẽtuz eniz ⁊ hoc
qddaz eſt: ⁊ in maxie ſumpt⁹ facere q̃ ſunt diu pmãſura.
Specioſiſſima eniz hec ſingulis ineſt dec⁹ qddã: nõ. n.
eadẽ cõueniũt diis ⁊ hoibus: neqz templo ⁊ ſepulchro:
⁊ ſumptuũ vnuſqſqz magnus in ſuo genere: ac magnifi
cẽtiſſim⁹: qui in magno magn⁹. Hic aũt in his magn⁹: ⁊
differt magnũ illud qd in ope eſt: ab eo qd eſt in ſũptu.
Nã pila qdez ac capſula pulcherrima magnificentiã hz
puerilis doni. Preciuz vero puſillum ac illiberale eſt.
Quapp magnifici eſt in quocunqz genere faciat magni
fice facere: naz hic nõ ſic facilr ſuperari põt: ⁊ ſumpt⁹ hz
dignitatẽ. Magnificus qdez igiť talis eſt.

Excedens vero atqz ventoſus in ſumptu nõ
opportune faciẽdo excedit vt dictuz eſt. naz
in paruis ſumptibus multa cõſumit: ⁊ ſplẽ-
dorez cõtra decẽtiaz captat: vt ſi hiſtrionib⁹
nuptiali appatu epulas paret: ⁊ comedorũ
exhibeat chorũz: gradiens purpurat⁹: vt megarẽſes: ⁊
h oia faciat nõ gratia honeſti: ſed ad oſtentationẽ diui-

tiarũ:putans ea de cã hoies in ſui admiratione cõuer/tere. Et vbi opus eſt magnis ſumptibus paruos fací/ens:vbi vero paruis magnos. Modicus aũt in omni/bus deeſt ⁊ plurima ꝯſumẽs in parua re decẽtiã ꝑdit:⁊ quicqd agit tardus eſt atqȝ moroſus ſemper cõſiderãs queadmodũ in eo ꝙ parũ expẽdat:⁊ hoc ipſum quere/lis agit:⁊ cũcta maiora ꝙ opȝ ſe facere exiſtimat. Sunt aũt hi duo habitꝰ vitia qdeȝ: nõ tñ vituperatiõe afferũt: cũ neqȝ dãnoſa alijs ſint:neqȝ nimiũ deformia.

5 ¶ Quintũ caplm in quo oſtendit circa que eſt magnificẽtia ⁊ in quo differt a liberalitate ⁊ qd eſt:⁊ quis defectꝰ:⁊ que ſupabũdãtie ipſiꝰ:⁊ ꝙ magnificꝰ aſſimilat ſcienti:⁊ ꝙ opus ⁊ ſumptꝰ debẽt cõmenſurari vel magis ſumptꝰ ſuperabũdari. B.

E Topȝ poſt hoc loqui de magnificẽtia. Uř etenĩȝ ꝙ ⁊ ipſa virtus ſit circa opes:non complectitur tñ oẽs actiones que ſunt circa opes veluti largitas:ſed eſt qdẽ circa expẽdere tñ tm:⁊ precellit aũt lar/gitatẽ in expendẽdo multitudine eoꝝ que expẽdunt: ⁊ imenſitate: queadmodũ ſignificat nomẽ eius in lin/gua grecorũ: ſignificat eniȝ cõgruitatẽ expendendi in grandibus:⁊ grande quidem dicitur ad aliquid: ideo expenſa circa aliquam multitudinẽ eſt grãdis in cõparatiõe expenſe circa vnuȝ in multitudine. Cõgruitas aũt expendẽdi eſt circa expẽſorẽ ⁊ id in quo expendit:⁊ de expẽdente qdeȝ in rebus paruis vt cõtento eo qð congruit circa expenſionẽ in eis non dicitur ꝙ ſit magnificus:ſed ꝓpřie de eo qui in grãdibus:⁊ hoc qm̃ magnificꝰ largus qdeȝ eſt:largꝰ vero nõ de neceſſitate eſt magnificꝰ:defectꝰ vero magnificẽtia nedeletẽ ⁊ additio ſuper ipſum vocat hadathan ⁊ tarmãdathan ⁊ nõ excedit bodachuȝ magnificũ magnitudine eius qdeȝ facit in rebus que con/gruũt: ſed magnitudine eius qð facit in eo qð opȝ ⁊ nõ cohibet ſe ab eo qð non opȝ:⁊ determinabimꝰ diſpõneȝ eius poſterius. Magnificꝰ aũt ſimilat ſcienti:ꝓpea ꝙ ſcire põt quid cõgruat:⁊ expẽdit expẽſas excellentes ſtudioſe:⁊ hoc qm̃ res ſe hȝ vt diximus a principio. C. ꝙ diſpoſitio acquiritur ⁊ determinat vel diffinitur per actiões euȝ ſit ipſa que agit actione. Expenſe igitur magnifici expenſe ſunt excellẽtes ⁊ ꝯgrue. ⁊ ſilr ẽt opus eius. ⁊ hoc qm̃ expẽſa eius ꝑtingit ex magnitudine ſui ⁊ ꝯgruitate ſui ex ꝑte opis ad hoc vt fiat opus in ea eq̃le expẽſe ⁊ expẽſa eq̃lis operi: aut fiat opus ſupans expẽſaȝ. Cap. 6.

M Agnanimitateȝ vero circa magna verſari vř ex ipſo noie conſtat:ſȝ circa qualia exiſtat primo cõprehẽdamꝰ. Refert aũt nihil vtrũ ipm habitũ an eũ qui ſm habitũ ꝯſideremus. Uř magnanimꝰ eſſe qui ſe magis dignat cũ ſit qdeȝ dignꝰ.

Nam qui nõ pro dignitate hoc agit inſipiẽs eſt. Eorum vero qui virtuti ꝑditi ſunt nemo inſipiẽs neqz fatu⁹. Magnanim⁹ igitur eſt quẽ dixim⁹: qui vero paruo dign⁹ eſt ac ſe paruefacit modeſt⁹ qdez eſt: ſed nequaqz magnanimus. Naz magnanimitas in magnanimitate cõſiſtit: quẽadmodũ ⁊ pulchritudo in magno corpe: parui aũt vrbani qdez: ⁊ apti: ſed nõ pulchri.

¶ Sextum capitulu3 ſm quas circũſtantias magnific⁹ expẽdet. vz. ꝙ conſumet magna omni gr̃a ⁊ delectabilr ⁊ emiſſiue intendẽs plus quãtu3 ꝙ̃ quãto: ⁊ ꝙ magnific⁹ eſt liberalis: ⁊ ꝙ op3 tria ꝯcurrere. ſ. virtutez poſſeſſionis ⁊ operis: ⁊ ꝙ debeat faciẽtẽ cu3 enumeratione quorũdã que debẽt magnifice fieri: vt q̃ circa diuina ⁊ q̃ circa cõe ⁊ q̃ inſimul fiũt vt nuptie ⁊ ea circa q̃ ſtudet tota ciuitas vt in dignitate poſit⁹. ⁊ q̃ circa ꝑegrinos. ⁊ q̃ circa habitatiões decẽtes parãdas: ⁊ ꝙ magnifici eſt in vnoquoqz genere obſeruare magnificũ. B. 6

QUmqz currant actiões magnifici hoc curſu: tũc quidez agit eas gr̃a decoꝛi ⁊ honeſti. hoc eniz eſt cõe virtutib⁹ ⁊ agit ẽt eas cum delectatione ⁊ alacritate: ideo ꝙ ꝑſcrutatio certificatiua ĩ cõmẽſuratione ⁊ ſubtiliatio nimia in circũſpectõe eſt medeletũ: ⁊ circũſpectio quidẽ eius vt fiat hoc qđ operaꝛ in fine bonitatis ⁊ honorificentie maior eſt ꝙ̃ circũſpectio ei⁹ vt quãtitas eius ꝙ expendit modica. Cũqz ſic ſit op3 vt ſit magnific⁹ largus. na3 largus expendit qđ op3 vt op3: ⁊ ꝓꝑ magnanimitatẽ magnifici agit hoc qđ agit largus: ⁊ expẽdit ad ſilitudinẽ expẽſe quã expendit ſm excellẽtius qđ ſit ex opere: ⁊ hoc qm̃ virtuoſitas poſſeſſionis. intẽdo diuitias: ⁊ virtuoſitas opis nõ eſt vna: ⁊ iđ ꝙ virtuoſitas poſſeſſiõis ẽ vt ſit ꝑs ei⁹ ex pecunia plus: ⁊ vt ſit pecunia bona vt aurũ. Uirtuoſitas aũt opis eſt vt ſit grãde ⁊ q contẽplat⁹ fuerit hoc mõ op⁹ mireꝛ de ipſo. ⁊ ꝓꝑ hoc eſt magnific⁹ res admirãda ⁊ magnificentia virtus quã facit in maximis expẽſis: ⁊ eſt de expenſis de qb⁹ dr̃ ꝙ ſunt ꝑcioſe ⁊ honorifice vt expẽſe in reb⁹ diuinis: intẽdo ſacrificia ⁊ vota ⁊ opera vtẽſibiliũ: ⁊ oĩa que ſunt ad ornamẽta diuinorũ ⁊ qđ diſtribuiꝛ cõitati: vt hoſpitalitas ⁊ donationes. diſtributio victualiũ illis de ciuitate. atqz res iſte quẽadmodũ dixim⁹ proportionanꝛ actoribus ſuis. i. factores earum determinanꝛ per ipſas cũ ſcitũ fuerit qui ſunt: ⁊ de qbus opinionib⁹ expendũt. nõ eniz ſolum op3 vt opes ꝯueniant operationi: ſed ⁊ ipſu3 opantẽ cõuenientẽ op3 eẽ: ideoqz nõ erit miſer magnific⁹ cu3 nõ habeat pecuniã ex qua poſſit facere expẽſas multas ſm ꝙ cõgruit ⁊ neceſſe eſt. Quicũqz vero miſeroꝝ hoc conat⁹ fuerit demens eſt vt coneꝛ rez excedentẽ poſſe ſuũ: ⁊ qđ op3. na3 res qdẽ ſit ſm imperiũ virtutis cũ fuerit habẽs ſe ſm rectitudinẽ: ⁊ magnificentia quidem cõuenit ei qui in his rebus h3 aliquã ꝑeminentiã: ſiue per ſeipſu3 ſiue per ſuos anteceſſores. ſ. qui habuerit honorificentiã ⁊ generoſitatẽ ⁊ ꝙ ſimilaꝛ iſtis: hm̃oi eteniz rebus pertinet excellentia ⁊ poteſtas: dignĩ⁹ igitur eſt vt ſit magnific⁹ ille qui eſt cu3 hac deter/

minatione: ⁊ vt ſit magnific⁹ in expenſis hmõi: quẽadmodũ determinauimus eo ꝙ ſunt maxime expenſaꝝ ⁊ honorabiliſſime. Et expenſe proprie magnificis ſunt oẽ illud qḋ expendat in vna vice vt expenſe nuptiales ⁊ qḋ eis eſt ſile: aut q̇ cõicant illi de ciuitate ſm totalitatẽ ſuam: aut honoratiores ipſoꝝ: aut in expediẽdo nũcios: aut in faciendo encenia. Et hoc q̄m quidẽ magnific⁹ nõ eſt expenſalis in reb⁹ ſuis ſed in rebus cõibus: ⁊ eſt quidẽ ſilitudo aliqua inter encenia ⁊ oblationes ⁊ ſacrificia: ⁊ magnific⁹ interdũ fabricat habitaculũ ꝯueniẽs ſibi, eteniꝫ hoc decoꝝ eſt ei: ⁊ plurimũ qḋ expẽdit eſt in rebus ꝑmanẽribus tpe longo: cum ſit hoc decẽs ⁊ optimũ: ⁊ expẽdit in oĩ opatione ſua hoc qḋ cõuenit ei: ⁊ hoc q̄m res pertinẽtes deo ⁊ res pertinentes hoĩbus nõ ſunt res vne eedeꝫ: neqꝫ res pertinẽtes loco oratorio ſunt res pertinẽtes loco ſepulture: ⁊ tñ ſunt interdũ in generib⁹ expenſaꝝ expenſe vne in genere ſuo. Honorabilior igitur expenſaꝝ eſt expenſa magna fiens in re magna. inter magnitudinẽ aũt in opere ⁊ magnitudinẽ in expenſa dĩa eſt. Eteniꝫ donũ troci ⁊ flagelli ꝓpellẽtis ipm ex magnis eſt quo ad exultationẽ pueri, ex ipſo tñ preciũ eius paruũ eſt ⁊ modicũ. ⁊ pp hec opa magnifici in quacũqꝫ mã vel quocũqꝫ gñe fiant ſtudioſe fiunt ⁊ magnifice. ⁊ hoc q̄m ad ſilitudinẽ huius facti nõ deficit cõmenſuratio eius a menſura rei in qua expendit. Determinatio itaqꝫ magnifici hec eſt. Cap. 7.

Qui vero ſe magni exiſtimat cũ indign⁹ ſit tumens ⁊ inflatus opione ſui. Qui aũt pluris ꝙ̃ mereat nõ oĩs tumẽs. Qui vero mioris ꝙ̃ ipſe ſit puſillanim⁹: ſiue ħ magna: ſiue mediocria: ſiue parua mereat: ẽt mioris ſeſe dignũ arbitret: ⁊ maxie vtiqꝫ videbit hoc magno dign⁹. nã qd ageret ſi nõ dign⁹ foret. Eſt itaqꝫ magnanim⁹ magnitudine qdẽ ſũm⁹: eo aũt qḋ oꝫ medi⁹. nã vti dignũ ẽ ita ſe exiſtimat. Alij vero excedũt ac deficiũt: ꝙ ſi ſe magnis dignat ac dign⁹ eſt ac maxie maximis: circa vnuꝫ vtiqꝫ maxie erit. Dignitas aũt vr̃ ad extrema bõa. Maximũ aũt hoꝝ id ponẽdũ eſt qḋ dijs tribuim⁹: ⁊ qḋ maxime affectãt q in dignitate ſunt: ⁊ qḋ reꝝ ꝓclariſſimarũ ꝑcipuũ eſt id ẽ aũt honor: maximuꝫ. n. id externoꝝ bonoꝝ. Circa honores ğ ⁊ ihonoratiões magnanim⁹ ẽ vt opꝫ ⁊ ſine rõne: vel ꝓbatõe. Vident aũt magnanimi circa honoreꝫ verſari: honore. n. ſe maxie dignant magni viri: verũ iuxta dignitatẽ. Puſillanim⁹ vero deficit ad ſe ipſuꝫ: ⁊ ad magnanimi dignitateꝫ. Tumẽs aũt ⁊ inflat⁹ opione ſui ad ſeipſuꝫ excedit: nõ tñ ad magnanimũ.

¶ Septimū caplm de ſupabundāte ꝛ deficiēte circa magnificentiā q̄ ſunt banauſus ꝛ paruificus qualis. vȝ. eſt vterq̄ꝫ. Dixit. 7

QUi aūt ſupfluit ī iſto eſt ille q̄ dr̄ arabice badichunt ꝛ ſuperfluit quidē eo ꝙ excedit mēſurā debitā ꝛ optimā vt diximus. Cōſumit em̄ in q̄ indiget modicis expēſis multa ꝛ tranſgredit terminū in pluribꝰ vt pre parās ꝯuiuiū nuptiale: ꝛ cōſumēs ipm̄ cū adulatoribꝰ ꝛ hiſtrionibꝰ cōfluentibus ad ipſuȝ: ꝛ q̄ ſuſpēdit corti/nas purpureas ſuper portas exteriores ſicut faciūt am/bitioſi ꝛ inanis glorie cupidi: ꝛ nō facit hoc qd̄ facit amando honeſtū ꝛ decoꝝ: ſed vt videat ab hominibꝰ abūdare diuitijs exiſtimāt ꝙ per hoc mirent de factis ſuis. vbi vero oporteret expēdere copioſe modi/cum expēdit: ꝛ vbi opȝ modicū expendit multum. Deficiens vero a magnifico qui arabice dicit nedlum deficiēs eſt a magnifico in omni re ꝛ perdit res grandes in eo ꝙ diminuit ex rebus. Corrumpit igitur decorum ꝛ deſtruit ipſuȝ: ꝛ laborat in omni qd̄ agere vult vt ſit exilis expēſa ipſius: ꝛ ſilr̄ eius datio ꝛ in omni qd̄ agit videt ei quod plus eſt q̄̄ opȝ. Hec igitur moruȝ maneries malitie ſunt: attamen non ac/quirunt dn̄is ſuis opprobria: non ſunt. n. damna inferētes vicinis ipſorum: ꝛ non ſunt turpes valde. Cap. 8.

MAgnanimus ſiquidē maximis dignus erit vtiq̄ꝫ optimus. Nam ſemper qui melior eſt maiora meret ꝛ qui optimus maxima. Cū igit qui vere magnanimus ſit bonum eſſe opȝ: ꝛ videt quidē eē magnanimi qd̄ eſt in vnaq̄q̄ꝫ re v̄tute magnū. Neq̄q̄ꝫ v̄a cōuenit illi cedere laceſſenti neq̄ꝫ iniuriam inferre. Cuiꝰ enīȝ gratia turpe aliqd̄ faceret: cui nihil magnū eſt: ꝛ p ſingula cōſiderat. Magnanimꝰ niſi bonꝰ exiſtat oīno ridiculus videbit. Qm̄ honorem nō meret qui prauus eſt. Honor. n. eſt virtutis premiū: ꝛ tribuitur bonis.

Qui melior eſt ſemp maiora meret. ꝛ q̄ optimꝰ maxima.

Honor ē v̄/tutis p̄miū.

¶ Octauū caplm ꝙ magnaminitas eſt circa magna: ꝛ qs magnani/mus: ꝛ qs caunus: ꝛ qs puſillanimus: ꝛ q̄lr magnanimꝰ eſt extremꝰ ꝛ mediꝰ: ꝙq̄ꝫ circa maximū exterioꝝ bonoꝝ qd̄ ē honor ē magnani/mus: vt oȝ ꝛ q̄ruȝ reſpectu deficit puſillanimꝰ ꝛ ſupabūdat caunꝰ. D. 8

MAgnanimitas. autem vr̄ eſſe in rebus ma/gnis: quēadmodū ſignifi/cat nomen eius. Determinamus igit primitus res in q̄bus inuenit: ꝛ nō differt ſiue ſpeculemur magnanimi/tate vel ī magnanimo. ꝛ vr̄ ꝙ magnanimus ſit ille qui p̄parat animū ſuū vel ſeipm̄ ad res eximias eis aptus ad hoc. q. n. fecerit hoc abſq̄ꝫ merito ſtultꝰ eſt neq̄ꝫ igna/rus. q̄ ḡ fuerit huiꝰ diſpōnis ē magnanimꝰ: q̄ vō aptꝰ fuerit ad res exi/les ꝛ p tali ſe exhibuerit eſt hō ſane opinionis: nō aūt magnanimꝰ eo ꝙ magnanimus circa grādia eſt: quēadmoduȝ venuſtas circa corpa

grandia eſt.formoſitas vo circa corpora. Qui aũt exhibet ſeipm̃ tanq̃ aptũ grandibus non exiſtẽs aũt eſt: qui arabice dr̃ murenennichũ ⁊ latine põt ambitioſus noĩari: ⁊ non oĩs q ſeipm̃ tanq̃ ingerit dignũ pluribus q̃ mereatur superambitioſus eſt: qui vero ſeipm̃ minus ido neum reddit q̃ mereaẗ hic puſillanimus eſt: ſiue in ſe idoneus ſit ad grandia aut ad mediocria aut ad exilia: dũmodo in morez ſe reddat ſuo modulo: de iſto igiẗ putatur ꝙ ꝓprie ſit puſillanimus. Qui autez magnoꝝ eſt meritorũ ⁊ ad parua ſe cõmetitur h̃ potius talis eſt. Qui enim meretur grandia ⁊ ſeipſum adaptat minoribus: tũc qd ſit non meretur ea: intẽdo ꝙ tũc potiſſime rebus exilibus ſe exhiberet. magnanimus igiẗ finis eſt in magnitudine rerũ quas operatus eſt: ⁊ me dius ĩ operãdo ipſas: ⁊ exhibet ſe idoneũ ad que opꝫ ⁊ ſꝫ ꝙ opꝫ: puſillanimus vero deficit ab ipſo in hoc. Cũ itaq̃ ſit magnanimus idoneũ ſeipm̃ reddẽs ad res magnas emerit⁹ens ad hoc: ⁊ ꝓprie ad res q̃ ſunt ĩ fine magnitudinis: neceũ eſt vt hoc ſit in re vna: cũ finis equidez ſit ĩ re vna: ⁊ meritũ qdẽ eſt ſm ea bona q̃ ab extra ſunt. ⁊ eſt illa res vna q̃ ab extra maxima earũ: ⁊ eſt cuz q̃ ſeruiẗ de eo excelſo: ⁊ qđ deſiderãt qui ſunt ſublimiũ poteſtatũ ⁊ ſtrenui in reb⁹ que ſunt in fine venuſtatis: qđ aũt currit hoc curſu honorificẽtia eſt: ipſa eñ excellẽtior eſt bonoꝝ que ſunt ab extra. magnanimitas igiẗ inuenitur quidem in appetitu honoꝝ ⁊ priuatione ſm moduz debitum: ⁊ manifeſtum eſt abſq̃ ſyllogiſmo de re magnificoruz experunt honorẽ per hoc ꝙ maximi hominum ꝓprie idoneos ſeccdunt ad honores. ⁊ faciunt hoc ſm quãtitatem meriti. Puſillanimus aũt deficit ab hoc ad quod ipſe idoneus exiſtit: ⁊ ab eo qđ meretur magnanimus. Superambitioſus autem addit ſuper meritũ ſuũ plus: ſed non ſuper hoc qđ meretur magnanimus.

Cap. 9.

Videt ergo magnanimitas ceu ornatus qdã eſſe virtutũ: nã maiores illas facit: ⁊ ſine illis nõ eſt. Quapp difficile ẽ vere magnanimũ eẽ: non enĩ poſſibile abſq̃ accumulata ꝓbitate. Maxime ergo circa honores ⁊ inhonoratões magnanimus eſt: ac in magnis quidẽ a grauib⁹ viris habitis moderate letabiẗ quaſi debitis potitus aut etiã minorib⁹. Nam virtuti oĩno ꝑfecte ſatis dignus honor haberi nõ põt. Verũtñ recipiet qm̃ maiora exhiberi nõ pñt. Paruos aũt ⁊ a quibuſuis habitos paruipẽdet: nõ enĩ his dignus eodẽ modo ⁊ inhonoratonẽ: non erit eñ iuſte circa illũ. Maxime igiẗ quidẽ vt dictũ eſt vir magnanimus circa honores eſt: quin ⁊ circa diuitias: ⁊ circa potentiã: ⁊ circa oẽm ꝓſperitatẽ aduerſitatẽq̃ vtcunq̃ accidãt moderate ſe habebit: nec ꝓſperis gaudebit nimiũ: nec aduerſis nimiuz turbabiẗ. Nam neq̃ in honore ſic

ſe habet qđ maximum eſt: potētie enim ⁊ diuitie ꝓpter honorē expetunt. Itaqꝫ illas qui hñt per illas honorari volunt. Et cui honor paruum eſt: huic ⁊ alia: ex quo fit vt ſuperbi videantur. Fortuna etiā vr̄ ad magnanimitatem cōferre: nobiles enim ⁊ potentes ⁊ diuites honore digni habent. In excellētia enī cōſiſtunt: in bono aūt excellēs omne honorabilius. Quapropter talia magis magnanimos faciūt. honorant enī a quibuſdā: ſꝫ ſm̄ veritatē ſolus bonus honorabilis eſt. At cui vtrūqꝫ exiſtit is magis honore dignus eſt. Qui vero ſine virtute talia bona hñt nec iuſte ſeipſos magnifaciūt: neqꝫ rōne magnanimi dicunt. naꝫ ſine ṽtute pſecta iſta non ſunt. Superbi aūt ⁊ petulātes fiūt ſi talia poſſideāt. Nā abſqꝫ virtute ſcđas res moderate ferre nō facile eſt. Quod cū illi facere nequeāt ac putāt ſe ceteris antecellere. Alios quidem cōtemnunt. Ipſi vero quoduis agunt: imitant enim magnanimū cum ſimiles illi non ſint: hec autem non faciunt in quibus poſſunt.

¶ Nonum capl̄m qualis magnanimus. vꝫ. optimus ⁊ vir bonus cuius eſt ꝙ magnū in vnaquaqꝫ virtute cui nec cōuenit fugere cōmouētem ſeu iniuſta facere: qꝛ ipſi nil magnū ⁊ qꝛ magnanimitas eſt ornatus quidā virtutum: difficile ſit vere magnanimus eoꝙ nō ſine magno in omni virtute circa honoris ſuſceptionē in magnis ⁊ a ſtudioſis moderate delectatus qui non pōt eiſ fieri cōdignus moderate ſe habens ad proſpera ⁊ aduerſa: non gaudens in his/ neqꝫ cōtriſtatus in illis/ neqꝫ ad honoreꝫ ſe habens vt ad maximum. vnde deſpector eſſe videtur cui etiā bona fortune cōferunt ad magnanimitatem per honorationem ab his: licet ſolus bonus ſit honorandus: magis tamen ambo habēt ⁊ ſi habētes illas ſine virtute fiant deteriores: qui etiā megalokindinos eſt cum beneficiat verecundatus pluriuꝫ retributiuus magis volens ſibi reuocari ad memoriā per ſermones quibus benefecit ꝙ̄ a quibus bene paſſus eſt non oſtenſiuus ꝓprie indigentie prompte tamen in alijs demonſtratiuus: ad magnos magnus: ad medios aūt moderatus: a magnis ſuſcipiens/ venerationeꝫ: non iens ad honorabilia niſi ad magna ſeu neceſſaria paucorum: ſed magnoꝝ operatiuus: manifeſtus creditor: ⁊ amator ⁊ curatiuus ṽitatis pluſꝙ̄ opinionis: libere ꝓpalatiuus ⁊ contemptiuus veridicus non viuens ad alium: ſed vel ad amicum: non admiratiuus non memor mali ſed deſpector: non humaniloquus non laudatiuus: non maliloquus non plangitiuus vel deprecatiuus potens poſſidere magna bona ⁊ infructuoſa fructuoſis cui motus ⁊ vox grauis ⁊ locutio ſtabilis non contentioſus. Dixit. 9

Um enīz magnanimus meritoꝛ exiſtat maximi qđ
in reb⁹ eſt erit optimus hoīuz: ⁊ hoc qm̄ bon⁹
ſemp̄ merek qđ magnū eſt in reb⁹. ⁊ optimus qđ maxi
mū. Neceẜiuz igiẜ eſt vt magnanimus ſit bonus: ⁊ vr̄ de
magnanimo ꝙ ſit ei in vnaqq̄ʒ virtutū qđ magno eſt
ex ipſis. nō cōuenit igiẜ ei ꝑnſi⁹ vt fugiat qñ mouerit
ip̄m aliqđ modicū qđ: neqʒ vt iniurietẜ: ⁊ hoc qm̄ reſpe
ctu cuius nō magnificaẜ aliqđ hūc nō ꝓducet animus ſuus ad factū
turpe. ℭ D. manifeſtabiẜ aūt p̄ticularia ꝓſequēti ꝙ magnanimus qñ
nō fuerit bonus ridiculo erit in oībus: neqʒ merebiẜ honorari etiā qñ
fuerit malus: cū honoꝛ equidē p̄miū ſit virtutis ⁊ accipiūt quidem
ipſuz ꝓbi ex hoībus. videẜ igiẜ ꝙ ſit magnanimitas oꝛnatus virtutū
eoꝝ magnificet eas: neqʒ eſt magnanimitas niſi per virtutes. ⁊ ꝓpter
hoc difficile eſt inueniri magnanimū ſm̄ virtutē: nō enīz poſſibile eſt
inueniri niſi bonū ⁊ beneficū. Cūqʒ ſic ſit non inueniẜ magnanimus
ꝓp̄ꝛie niſi in honoꝛib⁹ ⁊ in ꝓuatione eoꝝ ⁊ qñ honoraẜ ſm̄ eximia ⁊ a
melioꝛibus hoīnū gaudet gaudio modico. ideo ꝙ in hoc nō recipit
ab eis niſi qđ debeẜ ei ex merito aut minus debito. virtuti etenīz per/
fecte non inueniẜ honoꝛ ⁊ reuerētia eq̄lis ei ⁊ quantuz mereẜ: verūtñ
multotiēs accipiat iſte hunc honoꝛē eoꝝ non eſt poſſibile honoꝛato/
ribus ſuis vt honoꝛent eum plus hac quātitate: qñ autē honoraẜ ſm̄
exilia ⁊ a vilioꝛibus hoīnuz ignominia fit ei per hoc ⁊ vilipenſio: eſt
enīz aliud a ſuo merito. ⁊ ſilr̄ ſe hʒ res ſua ī priuatiōe honoꝛis: intēdo
ꝙ qñ p̄uaẜ eo vilipenſum ſe reputat: aliter enīz non eſſet iuſtus in ſe/
metip̄m. Magnanimus ergo quēadmodū determinauimus requirit
honoꝛes magis omni re ⁊ requirit diuitias ⁊ p̄tātes. oīs aūt felicitas
⁊ infelicitas cōtingēs ei ab extrīſeco vr̄ ei ꝙ ſit cū mēſura: nō ergo ex
ꝓſperitate extolliẜ neqʒ ex aduerſitate deprimiẜ: neqʒ apud ipſuz ho/
noꝛ eſt de maximis rebus: poteſtas aūt ⁊ diuitie nō eliguntẜ niſi ꝓpter
honoꝛem. qui enīz habuerit poteſtates ⁊ diuitias amat vt honoꝛetur
per ipſas: cui vero modicus honoꝛ fuerit huic etiā reſidue res alie mi/
noꝛantur: ideoqʒ videnẜ iſti eſſe dñi abūdantiaꝝ. ⁊ iam quidē putaẜ
de felicitatibus exterioꝛibus ꝙ adiuuent ad magnanimitatē: vt gene
roſitas/poteſtas/⁊ diuitie: eoꝝ generoſi mereẜ honoꝛēs ⁊ ſilr̄ potētes
⁊ diuites: ideo ꝙ hñt valoꝛē ⁊ bonitatē ex rebus virtuoſis ⁊ oīs vir/
tuoſi meritū potiſſimū honoꝛ eſt: ideoqʒ cū exiſtūt iſte res magnani/
mis efficiūt eos magnanimioꝛes: ⁊ iō nunq̄ȝ honoꝛificāt qđā quoſdā
ꝑꝑ iſta bona exterioꝛa: honoꝛatus autē ſm̄ ꝙ ſolus bonus eſt ⁊ ille in
quo aggregaẜ ambe res magis mereẜ honorari: ⁊ illi aūt quib⁹ inue
niunẜ iſta abſqʒ eo ꝙ virtuoſi exiſtāt non ſe reddunt idoneos ad res
eximias ex honoꝛificētia ſm̄ viā rōnis: intēdo ſm̄ viam laudationis.
neqʒ dr̄ de eis ꝙ ſint magnanimi ſm̄ certitudinē: ⁊ honoꝛanẜ quidez
ſm̄ ꝙ res iſte nō penitus vacue inueniunẜ a v̄tute. Cū em̄ inuēte fue/
rint vacue a v̄tute expoſiti erūt linguoſis: intēdit poetas ⁊ rethoꝛes. ⁊
hoc qm̄ nō facile inuenit qs bona in hoīe aliquo ſʒ ꝙ opʒ abſqʒ v̄tute.
qñ vero nō inueniunẜ in eis bona ſm̄ ꝙ opʒ: ⁊ ipſi putāt ꝙ in hoc pre
cellāt alios a ſe vilipēdunt hoīes: ſcitū vero homines hoc qđ eſt in eis.
imitanẜ em̄ magnanimos lʒ diſſimiles eis exiſtāt: ⁊ imitanẜ quidē in
quib⁹ poſſunt. attamen nō operanẜ ſʒ v̄tutis exigentiā: ⁊ ꝑꝑ aſſimila/

tionez ſuam cũ magnanimo vilipendũt alios a ſe. ⁊ hoc qm̃ magnanimus ſm veritatẽ ex debito paruipendit alios: eo ꝙ credit verũ. vulgus aũt credit quodcũq; cõtingit eas: ⁊ magnanimus quidẽ non eſt frequẽs diſcriminiſ: verũtamen cum ceciderit in ea magnus exiſtit in eis: vitãq; ſuã paruipẽdat: indebitũ iudicãs vt ſuperuiuat diſcriminĩ. Et magnanimus impẽſor eſt beneficioꝝ hoĩbus: ⁊ ex ĩpenſo ſibi beneficio verecundatᷓ eoq; illud eſt de nã exercẽtis virtutẽ. Jſtud vo eſt de natura eius erga quez vtus exercetᷓ: ⁊ qñ beneficiũ eĩ ĩmpẽſum fuerit retribuit retributionẽ multã. ⁊ hoc per rem amatã zei q incepit beneficiũ: ⁊ cum hoc non eſt tardus ad retribuendũ: ⁊ putatᷓ de eis ꝙ ipſi recordentᷓ beneficioꝝ q̃ ĩmpẽdunt non recordãtes ſibi ĩpenſoꝝ: eoq; inferior eſt beneficiatus benefaciente: cumq; magnanimus amet excellentiã delectat ipſuz audire ſuum beneficiũ: piget aũt ipſuz audire hoc per qđ fuerit ei benefactuz. Eſtq; de natura magnanimi vt nihil ei deficiat cũ grauiter ferat defectũ: ⁊ de natura eius eſt vt expedite ⁊ prompte ſeruiatᷓ ei ⁊ vt magnificetᷓ in cõſpectu magnatuz qui domini poteſtatum ⁊ felicitatũ: ⁊ vt apud mediocres hominũ humilis inueniatur. nam exaltatio eius ſuper dños poteſtatũ ⁊ felicitatũ difficile eſt: ⁊ honorificũ: ſuper iſtos aũt facile ⁊ excellẽtia ſuper illos non vile eſt ſuper iſtos aũt modici valoris. amplius de natura ei⁹ eſt vt ſit tardus in motu ⁊ ꝓlongator expediẽdoꝝ niſi in loco honorificẽtie grandis ⁊ facti excellẽtis: ⁊ facta eius ſunt pauca ſ; eximia diuulgata odit palam ⁊ amat palam. latitare etenim timidi eſt. ⁊ plus veritati innititur ꝙ̃ priuationi: ⁊ palam loquitᷓ ⁊ facit. paruipẽdit eteniz res: ⁊ ꝓp hoc eſt ſeuerus ⁊ verax niſi in rebus in quibus indigetᷓ ſolatio ⁊ ioco. Et interduz iocoſus eſt multis hoĩuz ⁊ ei qui non pot cõmode viuere niſi venãdo gratiã ⁊ amorẽ hoĩm. Etenim factũ illđ factũ ſeruoꝝ eſt. ¶ Et ꝓp hoc oẽs adulatores ſunt quaſi operarij cõductitij ſiue mercẽnarij: ⁊ illi de gẽte minuta adulatores ſunt: neq; admiratur quicq̃ cum non ſit aliq̃d reſpectu eius eximiũ neq; iniuriarũ vltiones meditatᷓ in annos cuz non ſit de nã magnanimi vt magnoꝝ ſeruet memoriã aliquo mõ: quinĩmo de nã ei⁹ eſt diſſimulatio eoꝝ ⁊ auerſio ab ipſis. neq; de nã eius eſt vt narret hoĩbus neq; de ſe neq; de alijs. non enim ad hoc ſuã opponit diligentiã vt ſeipſuz laudet neq; vt aliũ vituperet: neq; eniz laudator eſt. ⁊ ꝓp hoc nõ eſt maledicus neq; de inimicis ſuis niſi cũ indigueritnimis ⁊ in reb⁹ neceſſarijs: neq; eſt ſeparator: neq; ſupplicator. hoc eteniz pertinet ei q vehemẽti diligẽtia requirit res iſtas ⁊ inſtat ĩpetrationi rerũ excellẽtiũ q̃ ſunt abſq; fructu ampli⁹ ꝙ̃ ĩpetrationi rerũ fructuoſarũ vltimuz. Hic eteniz mos q̃dez eſt eius q ſibimetipſi ſufficiẽs eſt ꝓprie. Et videtᷓ de magnanimo ꝙ ſit tardi motus. grauis vocis. Moroſus in loquẽdo. cuius eñ vehemẽtia nõ eſt niſi in rebus paucis nõ eget agilitate. Qm̃ cui nihil eſt multuz cordi: talis nõ eſt curioſus. acuitas aũt vocis ⁊ motus velocitas iueniuntᷓ q̃dẽ agili ⁊ curioſo. Hec itaq; eſt determinatio magnanimi. Cap. 10.

Ue igitᷓ ſm vtutẽ ſunt ea nõ agũt ⁊ alios infra ſe putãt. At magnanim⁹ iuſte ĩfra ſe putat. Nam iudicat ſm veritatez. Multitudo

vero vt cõtingit. magnanimus nec parua ne frequẽter pericula adit: ob id. ſ. ꝙ pauca ſunt que ab illo eſtimentur. At magna adit qñ illis ſe prebet vite ſue non parcit quaſi indignũ ſit oĩno viuere. Et benefacere aliis prõptus eſt. Bene ſuſcipere aũt pudet. Aliud enim ſuperantis eſt; aliud illius q ſuperet. In retribuẽdo aũt excedit nam ſic debitorem ſibi inſup facit maiorib9 beneficiis in eum collatis. videnẗ aũt hi eum cõmemorare in quos ipſi bñficia cõtulerunt: a quib9 vero ipſi acceperũt nõ videntur cõmemorare. Inferior enim q beneficiũ accipit eo qui cõfert: ipſe ſupior eſſe vult: & hoc libenter audit: illa moleſte. Itaq; thetbis bñficia ioui nõ narrat: neq; lacedemonii athenienſib9: lz accepint. Eſt etiã magnanimi neminẽ ꝓcari: aut certe vix: obſequi vero prõpte: & erga hoies in dignitate: aut diuitiis cõſtitutos magnum ſe gerere: erga mediocres vero cõuenientẽ. nam illi qdẽ excellere arduũ eſt ac glorioſum: his vero facile: & inter illos ſe amplũ agere nõ ingeneroſum eſt: inter humiles vero graue: quaſi iter ibecilles exerceat vires: nec ad ꝓclara cõtẽdat: aut vbi ceteri excellũt: ſed ocioſus ſit & piger. At vbi honor magn9 vel res agẽda incũbit: & pauca quidẽ aggrediẗ: ſz magna certe atq; ꝓclara. neceſſe eſt et vt palã oderit palãq; amet. Nã occultare timidi eſt: ac veritatẽ magis q̃z opinionem curabit: & loqueẗ & aget palã: cõtẽptor. n. eſt ideo audax. Audax vero iđ ꝯtẽnẽs ac ferox eſt: niſi forte p ironiã ad multitudinẽ: & ad aliũ nõ poſſe viuere: niſi ad amicũ: ſeruile nãq;. Itaq; oẽs adulatores ſuiles: & oẽs humiles adulatores. Neq; võ admirator erit: q2 nihil ſibi videẗ magnũ: neq; odii tenax. Non. n. magnanimi eſt refricare aĩo ꝑteritum mala: ſz magis puipẽdere. Neq; de hoĩbus multũ loqueẗ: nã nec de ſe dicet: nec de aliis. Non. n. ſibi cure eſt vt ipſe laudeẗ: nec vt alii vituperenẗ: nec rurſus laudator eſt. Quapp nec maledic9 nec de inimicis: niſi cũ inuehiẗ: & de neceſſariis aut minutis mĩme querulus: aut ꝓcator.

Magnanimi eſt nemi nem ꝓcari.

Oẽs adulatores ſuiles

Nā ita ſe hr̄e eius eſt q̄ iſta curet magiſq₃ volet res p̄cla
ras ⁊ ifructuoſas: q̄₃ fructuoſas ⁊ vtiles. Nā id magis
p̄ ſe ſufficiētis. Motus vero eius tardus eſſe videt̄: vox
grauis: ⁊ locutio firma. Non.n. ꝓperat qui paucis intē
dit: neq₃ vehemēs eſt qui nihil magnū putat. Uolubili/
tas aūt lingue ac ꝓperatio illoꝝ de cā fit. Talis quidē
magnanim⁹ eſt. Que vero deficit puſillanimus.

¶ Decimū capl̄m de deficiente ⁊ ſupabundante qui ſunt puſillani/ 10
mis ⁊ cauunus qualis. v₃. vterq₃. D.

Qui vero addit ſup iſtū arabice dicit̄ mutafennichū
⁊ pōt latine ambitioſus vel vanaglorioſus vel
ſupambitioſus nominari. qui aūt deficit ab ipſo pu/
ſillanimus dicit̄: verūtamen iſtis morib⁹ morigerati
nō putant̄ iniqui vel mali: nō enī malefactores ſunt
ſed errātes potius: ⁊ hoc q̄m puſillanim⁹ idone⁹ eſt ad
aliqua ⁊ idignū ſe reputat ad ipſa. Uidet̄ ergo in hoc
malitia quedā eſſe: eo ꝙ nō intromittit ſe de bonis ſue ꝑtinētib⁹ ido/
neitati: ⁊ eſt ignarus ſuiipſi⁹: aliter enī appeteret ea que meret̄ cum
bona ſunt: ⁊ hmōi nō ſunt ſtulti ſed potius ignari: videt̄ itaq₃ ꝙ hec
opinio de ipſis deteriores ponat eos alijs a ſe: cū vnuſquiſq₃ boīum
appetat hoc ad qđ eſt idoneus: ⁊ iſti fugiūt ab operationib⁹ ⁊ artibus
bonis eo ꝙ reputāt ſe nō eſſe idoneos earū: ⁊ ſilr ſe h₃ in bonis exte/
riorib⁹. Supambitioſi aūt ſtulti ſūt ⁊ ignari ſuiipſi⁹ ſimul. ⁊ hoc patet
⁊ manifeſtū in re ipſoꝝ: accipiunt nāq₃ res precioſas ac ſi ſint idonei
earū. ⁊ ex hoc incurrūt infamiā ⁊ ornāt ſe veſtib⁹ ⁊ apparatib⁹: ⁊ que
his ſunt ſilia: ⁊ amāt vt diuulgent̄ benefacta eoꝝ: ⁊ multa p̄dicant
d̄ ſeipſis quaten⁹ honorent̄ ab hoīb⁹ per hoc. Opponit̄ aūt magnani/
mo puſillanim⁹ plus q̄ ſupambitioſus. nam puſillanimitas deterior
eſt ſupambitioſitate: ⁊ magnanimus requirit magnificentiā condecē
tem ſibi: quēadmodum prediximus.

Qui excedit tumidus dicit̄ ⁊ inflatus opīone
ſui: nec ſane hi mali videt̄ eſſe cū nemini ma
lefaciant: ſed certe aberrāt: nā puſillanimus
quidē cū bona mereat̄ ſeip̄m priuat his q/
bus dignus eſt: ac vr̄ malū quiddā hr̄e: q̄ ſe
dignū bonis nō putat: ⁊ ſeip̄m ignorare: nā cuperet cer/
te illa quib⁹ dign⁹ eſt cū ſint bona: nō tn̄ demētes iſti vi/
dentur: ſ₃ magis morſi. Hmōi aūt opinio deteriores fa
cit: ſinguli.n. appetūt ſm dignitatē: abſtinēt vero a p̄cla
ris reb⁹ exercitijſq₃ quaſi indigni ſint: eodēq₃ mō ⁊ ab
externis bonis. Tumentes vero atq₃ inflati dementes
ſunt ⁊ ignorātes ſui: ac id quidē vehemēter. Tanq̄₃ enī

digni ſint honorabilia inuadūt:mox redarguuntur:veſti/
tuqʒ ſe ornant ⁊ geſtu ⁊ hmōi:fortunaſqʒ ſuas iactāt:ac
palam eſſe volūt vt ꝑ illas honorentur. Opponitur aūt ma
gnanimitati puſillanimitas magis q̃ʒ inflatio:nam fre/
quentior eſt ⁊ deterior. Magnanimitas igitur vt dictū ē
circa honores verſatur magnos. Cap. II.

Videtur ⁊ alia quedā virtus circa honores exi
ſtere vt ante diximꝰ que ad magnanimitatē
ꝓprie accedit:queadmodū liberalitas ad ma
gnificentiā:ambe.n.iſte a magnitudine ab/
ſunt:⁊ circa mediocria paruaqʒ nos diſpo/
nunt vt opʒ:vt aūt in capiēdis dādiſqʒ pecunijs medio
critas eſt ac exceſſus ⁊ defectꝰ:ſic ⁊ in honoris cupidi/
tate exceſſus ⁊ defectꝰ ⁊ mediocritas quedā eſt. Vitupe
ramus.n.ambitioſuʒ:qꝛ plus q̃ʒ opʒ/aut vnde nō oportʒ
honorē appetit. Vitupamus ⁊ remiſſuʒ:qꝛ q̄dē ne hone
ſte honorari querat:interdū vero ⁊ ambitioſuʒ quaſi vi
rilem ac glorie cupiduʒ:⁊ remiſſum quaſi humanum ⁊
modeſtū laudamus. Conſtat autē ꝙ cum plurimis mo
dis cupidum alicuius rei dicamus nō ad idem ſemper
ambitioſum referimus:ſed laudantes qd̄ magis q̃ʒ vul
gus:⁊ vituperantes qd̄ magis q̃ʒ opʒ:cūqʒ medium ſit
innominatū extrema de medio ⁊ vacuo adinuicē cer/
tare videntur:in quibus vero eſt exceſſus ⁊ defectus in
eiſdē eſt mediū:affectatur honor magis q̃ʒ opʒ ⁊ minus:
ergo vt oportʒ affectare eſt:laudatur igitur hic habitus qui
mediocritas eſt circa honores ſine noīe:videtur aūt ⁊ ad
ambitōē remiſſio:⁊ ad remiſſionē ambitio:⁊ ad vtrūqʒ
vtraqʒ quodam modo opponi:hoc ⁊ in alijs videtur vir/
tutibus eſſe:ſed hoc ex eo ꝙ extrema oppoſita eſſe vi/
dentur:⁊ ꝙ mediocritas ipſa ſine nomine eſt.

11 ¶ Undecimū caplm̄ de virtute que ſic ſe hʒ ad magnanimitatē ſicut
liberalitas ad magnificentiā que ambe diſtantes a magno circa mo
derata ſunt ⁊ parua:⁊ ꝙ in appetitu honoris eſt ſuperabundantia ⁊
defectus ⁊ medietas:⁊ ꝙ amator honoris multiplr̄ dicitur:ꝙqʒ hic
habitus eſt medietas circa honorē innominatus:⁊ de oppoſitione
extremorum adinuicē ⁊ ad medium. B.

ET videt ꝙ ꝓportio appetitus honoris ad magnanimitatē ſit ꝓportio largitatis ad magnificentiam. Etenīz he due virtutes; intēdo largitatē vel liberalitatē: ⁊ appetitū honoris nō ſumit in rebus grandibus ſed ꝓprie in rebus paruis ſm modū debitū: magnanimitas aūt ⁊ magnificētia ſunt in grandibꝰ rebꝰ ⁊ ſimilatur quidē appetitꝰ honoris largitati eoꝙ queadmodum in acceptione ⁊ datione eſt mediocritas ⁊ ſuperfluitas ⁊ defectꝰ ſic eſt in deſiderio honoris: intēdo ꝙ ſit plus ꝙ̄ opꝫ: ⁊ minus ꝙ̄ opꝫ: ⁊ vnde nō opꝫ. ille aūt qui nō amat honorē eſt ille qui neqꝫ in rebus decētibus amat honorari. ℭ B. Et fortaſſe laudamus amatorez honoris eoꝙ virilis eſt ⁊ amās decorū. Et forſan laudamus eum qui nō amat honorē eoꝙ modeſtus ⁊ tēperatus ſm ꝙ dicimꝰ in ꝑcedētibꝰ. Et manifeſtū eſt qm̄ amator honoris cū dicat ſm plures modos non laudamꝰ amatorē honoris in oī loco cū nō dicat ſemp d̄ re vna eadē: ſed laudamus plus ꝙ̄ laudet ipſum vulgus vel plures hominū quādo ſe habuerit debito mō: ⁊ vt opꝫ. vituperamus aūt qñ exiuerit ab opportuno: ⁊ cū ſit mediū in eo qđ eſt inter hec duo nō habēs nomen veriſile eſt vt accidat dubitatio in extremitatibꝰ: intēdo ꝙ in eo ꝙ declinat verſus extremitates dubitat: de medio vero ſm veritatem palam eſt/ qm̄ laudabile: ⁊ in quibuſcūqꝫ rebus fuerit ſuperfluitas ⁊ diminutio in ipſis etiā eſt mediocritas. Cūqꝫ ſit ſic appetens honorem plus ꝙ̄ opꝫ ⁊ minus ꝙ̄ opꝫ/ erit hoc appetens honorez vt oportet: laudatur quidem hec diſpoſitio eoꝙ eſt mediocritas in appetitu vel amore honoris aut vere innominata eſt: ⁊ palam eſt de re eius: qm̄ in cōparatione amoris honoris eſt non amor honoris: ⁊ in cōparatione ad nō amorez honoris eſt amor honoris. hec ergo diſpoſitio. ſ. media vtriqꝫ reliquarum cōparata quodāmodo erit vtraqꝫ. ℭ Et videtur ꝙ intentio inuenta ſit etiam in ceteris virtutibus: intendo ꝙ media in eis ſunt ipſa extrema quodāmodo ⁊ ſunt alia ab ipſis modo alio: ⁊ iam patet de re extremorū in hoc more: qm̄ oppoſita ſunt: quoniam medium innominatum eſt. Cap. 12.

MAnſuetudo mediocritas eſt circa iram: cūqꝫ mediū itēqꝫ fere extrema ſint abſqꝫ nomīe: medio quidē māſuetudinē attribuimus ad defectū qui itē ſine noīe eſt declinātē. Exceſſus vero iracūdia dici pōt. Affectus ergo eſt ira. Faciētia vero multa ac varia ſunt. Qui igit̄ ꝓ quibꝰ opꝫ ⁊ ꝯtra quos opꝫ iraſcit̄: ⁊ ꝑterea vt opꝫ: ⁊ qñ: ⁊ quāto tpe laudat̄. Manſuetus hic vtiqꝫ erit ſiquidē māſuetudo laudat̄. Vult enīz māſuetus quietus: nec a ꝑturbatione deferri: ſed ita vt rō precipit in his ⁊ ad tm̄ tēpus inſenſum magiſqꝫ in defectu peccare videt̄. Non enīz vindex eſt māſuetus: ſꝫ magis clemens. Defectꝰ autem

ſiue ille ſegnities ſit:ſiue quiduis tandē vituperaſ. Naʒ qui nō iraſcunſ in quib⁹ opʒ ſtupidi videnſ eſſe: ꝛ q nō vt opʒ:nec quādo:nec aduerſus quos opʒ. Videſ eniʒ qui nō iraſcitur:neqꝫ ſentire/neqꝫ dolere/neqꝫ reſiſtere. Atqui perferre cōtumelias ꝛ ſuos negligere ſeruile eſt. Exceſſus aūt per oīa fit:nam ꝛ quib⁹ nō opʒ ꝛ pro quibus non opʒ:ꝛ magis ꝗ̄ opʒ aut vehemētius:ꝛ maiori tēpore:nec tamen oīa eidem exiſtunt:nō eniʒ fieri pōt.

Malū ſeip ſuʒ deſtruit. Nam malum ſeipſuʒ deſtruit:ꝛ ſi integrum vndequaqꝫ ſit intolerabile eſt. Iracūdi ergo iraſcunſ celeriter: ꝛ quibus nō opʒ ꝛ pro quib⁹ nō opʒ:ꝛ magis ꝗ̄ opʒ: ſʒ cito deſiſtūt:qđ in ipſis optimū eſt. Euenit aūt id:q: nō cōprimūt iram ſʒ eā reddūt:ac ſe oſtēdunt ꝑpter acuitateʒ ſubindeqꝫ ceſſant. Exceſſiue aūt acuti ſunt quib⁹ ſūma ineſt bilis:ꝛ ad oē:ꝛ in omni: iracundi:vnde ꝛ nomen habēt. Amari vero difficile placanſ:ꝛ longū iraſcuntur tempus q: iram cōprimūt. Ceſſatio autē fit quādo redditur. Nam vltio ceſſare iram facit:voluptatē pro ira patiens:ſed donec id nō fit onus retinēt. Nam qm̄ occulta eſt ira illi mitigāde intēdit nemo:vt vero in ſeipā digeratur tpe indiget. Sunt autē hi plurimū moleſti ꝛ ſibiipſis ꝛ amiciſſimis. Eos vero acerbos dicim⁹ qui ꝑ quib⁹ nō opʒ ꝛ magis ꝗ̄ opʒ:ꝛ longius tp̄s inſenſi ſunt nec placantur ſine ſupplicio/vel pena. Manſuetudinī magis exceſſum opponimus ꝛ frequentius fit:humanius eniʒ ē magis vlciſci. Et in vita acerbi peiores ſunt: qđ ꝛ ſupradiximus:ꝛ ex dictis patet illud nō facile determinare:quomodo:ꝛ quibus : ꝛ pro quibus:ꝛ quāto tpe iraſcendū ſit: ꝛ ꝙ recte faciat quis vel oberret. Nam

Qui paruʒ tranſgredif nō vitupera tur ſiue in magis ſiue in minus. qui parum tranſgreditur nō vituperatur ſiue in magis ſiue in minus. Interdū enim deficientes laudamus:ꝛ manſuetos vocamus:ꝛ iraſcentes viriles:quaſi ad dominandū aptos. Sed quantum equaliter excedens vituperādus ſit/nō facile eſt verbis oſtēdere. In ſingulis enim atqꝫ in ſenſu huius rei iudiciū eſt ꝑ quē iraſcimur.

quibus

quibus opꝫ: ⁊ talia omnia. Exceſſus autē ⁊ defect⁹ vituperatur: ⁊ ſi parūper fiant leuiter: ſi vlterius grauiter. Conſtat igitur mediū habituꝫ eſſe amplectendū. Ac de diſpōnibus circa iraꝫ hec dixiſſe ſatis ſit.

¶ Duodecimū caplm ꝙ māſuetudo eſt medietas circa iras: ⁊ ꝙ medio ⁊ extremis fere veraciter inoiatis māſuetudo transfert ad mediū ad ſupabūdātiā vero iracūdia: gs quoqꝫ manſuet⁹. ꝙqꝫ defect⁹ inirascibilitas dr̄ qualiſcūqꝫ deficiēs: ⁊ ſm que ſ.t ſupabūdantia nō tñ ſm oia ſimul. qui quoqꝫ ꝓprie iracūdi: ⁊ qui acrotoli: ⁊ qui amari ⁊ q difficiles: ꝙqꝫ māſuetudini magis opponit ſuperabūdātia: ⁊ ꝙ non facile determinare ſm certitudinē mediū medio habitu exñte laudabili: extremis vero vitupabilib⁹: vñ ⁊ medio adherendū. B.

ET manſuetudo mediocritas eſt circa iram. Cuꝫ aūt mediuꝫ non habeat nomē in hoc more: ⁊ fere ſilr ſit de extremis noiauim⁹ mediuꝫ manſuetū cuꝫ ſit ꝓpinquior extremo qđ eſt ex parte defect⁹: ⁊ eſt illud qđ non hꝫ nomē. intēdo inirascibilē ⁊ priuatū ira. Extremum aūt alterū qđ eſt ex parte ſupfluitatis eſt ille qui noiatur iracūdus vel furioſus: ⁊ hoc qm̄ hec paſſio nominat̃ vl'r ira. Res aūt inducētes hanc paſſionē ſunt multe diuerſe: ⁊ qui iraſcit̃ ei cui eſt iraſcēdū: ⁊ pro quib⁹ eſt iraſcendū: ⁊ vt oꝫ: ⁊ qñ oꝫ: ⁊ quātū: h̄ ſic laudat̃. Et incōueniēs ē vt iſte ſit ipſe manſuetus cū māſuetudo laudet̃: ⁊ hoc qm̄ de natura māſueti eſt vt ſit moderatus nō vlciſcens pp̄ iraꝫ: ſed eſt in hoc qđ ordinauerit intellect⁹: ⁊ eſt eius exacerbatio in mēſura horē ſm ꝙ mēſurauerit intellect⁹: ⁊ punitur ꝙ peccatuꝫ in māſuetudine ſit quidē maxime in defectu: eo ꝙ manſuetus nō eſt amans vindictā: ſed ignoſcens ⁊ acceptās excuſationē cul pe defectus. ergo in hac paſſione ſiue fuerit priuatio ire ſiue quicquid fuerit vituperabilis eſt: qui eniꝫ nō iraſcunt̃ cui iraſcēduꝫ reputatur inſenſibiles ⁊ incōtriſtabiles. Cumqꝫ vir nō iraſcit̃ nō queret vindictam ⁊ tolerātia auditiōis vituperij: ⁊ nō iraſci ꝓximis ſuis ⁊ pro eis quos hꝫ in reuerētia ⁊ veneratiōe moris ſeruoꝝ eſt: ⁊ ſupfluitas ⁊ cōtingens in oībus iſtis: intendo vt iraſcat̃ hō cui nō opꝫ: ⁊ ex quibus non opꝫ ⁊ vehemētius ꝗ̄ opꝫ ⁊ diutius ꝗ̄ opꝫ: verūtamē oia hec nō aggregant̃ in rē vna eadeꝫ: ideo ꝙ hoc nō eſt poſſibile: ꝓpterea ꝙ malum eſt corruptiuū ſuiip̄ius: ⁊ qñ aggregate fuerint oēs eius partes cū nō ſit hoc tolerabile. ad iraſcibilem eniꝫ feſtinat ira ex quo nō opꝫ: ⁊ cui non opꝫ: ⁊ plus ꝗ̄ opꝫ. ⁊ ſedat̃ ira eius velociter: ⁊ iſtud melius eſt qđ eſt in eis. Et accidit quideꝫ ipſis vt tales exiſtāt: eo ꝙ nō recipiūt iram: ſed exaggerāt: ⁊ pp̄ acuitatē ipſorū manifeſtāt iram ⁊ tandem quieſcūt. Qui aūt addunt ſuper iſtos ſunt veloces ad iraſcēdū acuti: qui iraſcunt̃ ex omni re ⁊ in oī re: iratus itaqꝫ eius amaricatū hꝫ animuꝫ difficilis eſt ſeparatio: ⁊ ꝑmanet tp̄e longo: eo ꝙ reprimit iraꝫ ſuā: quieſcit aūt ab iraſcēdo cum fuerit ei ſatiſfactū: eoqꝫ ſatiſfactio quietat iram: adeo ꝙ acquirit dn̄o ſuo delectationē cū triſtitia. Cuꝫ vero nō ſumpſerit ſatiſfactionē cōtinuat̃ eorum iracūdia. ⁊ hoc qm̄ cuꝫ nō fuerint manifeſtantes iracūdiam ſuam nō preparatur alicui ſedatio

ipſorū.⁊ ꝓp hoc durat eorum iracūdia tēpore longo:⁊ qui fuerit cū hac diſpōne contriſtās eſt ſeipſuꝫ ⁊ amicos ſuos proprie. Illos ergo qui iraſcunt̄ ex quib⁹ non opꝫ ⁊ plus ꝙ̄ opꝫ ⁊ diutius ꝙ̄ opꝫ:⁊ nō mi/teſcunt nec parcūt donec ſumpſerint ſatiſfactionē ⁊ vindictaꝫ potius opponim⁹ manſuetudini ꝙ̄ extremitatē alterā:intēdo priuationeꝫ ire.⁊ qui habēt vindictā virilitatis:⁊ qui iraſcunt̄ ira ipſorum male ſunt ſocietatis ⁊ amicitie. Et iam ptꝫ ex eo qđ dixim⁹ in precedētibus ⁊ eo qđ dicim⁹ nunc ꝙ nō eſt facile diffinire iam ſermone qualiter opꝫ vt fiat in omni loco:⁊ quātuꝫ:ꝙ̄ diu:⁊ vſqꝫ ad quē terminū:donec di/rigatur in ipſa vt peccet̄. Si ergo pertrāſeat termin⁹ in ira modicuꝫ verſus ſuperfluitatē vel verſus defectuꝫ nō vituperat̄. Nos nāqꝫ for/taſſis laudam⁹ deficientes nominātes eos māſuetos:quorū autē gra uis fit ira ꝓportionātur virilitati eoꝝ apti ſint principatui. nō eſt aūt facile nobis ſermone determinare vſqꝫquo pertrāſiens in ira moduꝫ ⁊ quātitateꝫ erit quis vituperabilis:ideo ꝙ eſt res particularis que ſenſu diſcernit̄.⁊ ꝑ hꝫ ꝙ appropriat̄ vnicuiqꝫ ſingulariū ex ipſa ⁊ hoc infinitum eſt:verūtamen poſſibile eſt nobis vt perueniam⁹ in decla/ratione huius ad hanc quātitatem. Dicimus ergo quoniā diſpoſitio media per quam fit ira.cōtra quem iraſcenduꝫ:⁊ quātum oportet:⁊ ſm̄ alia huiuſmodi ex conditionib⁹ laudabilis eſt:ſuperfluitas vero ⁊ defectio vituperales:quādo ergo modicū pertranſibit mediuꝫ vi/tuperat̄ vituperio modico:quādo plus plus:⁊ quādo multuꝫ multuꝫ: cumqꝫ ſic ſit manifeſtuꝫ eſt:qm̄ opꝫ vt cohibeamus nos per diſpoſi/tionem mediam. Cap. 13.

In vita vero atqꝫ cōmuni vſu verborum ⁊ actuum quidā aſſentatores ſunt qui placen di ſtudio laudāt omnia:⁊ aduerſant̄ putan tes oportere minime ſe moleſtos cuiqꝫ eē. Alij ab his in cunctis diffidētes nec offen/dere quicqꝫ verentes:inhumani/⁊ contētioſi vocantur. Oꝫ igitur hm̄oi diſpoſitiones vituperādę ſunt: manife/ſtum eſt:ꝙqꝫ mediocritas horuꝫ laudāda recipiēs que opꝫ ⁊ vt opꝫ. Contraria vero eodē modo ſpernēs:huic vero nomen nō eſt:ſed amicitie videt̄ ſimilis eſſe ma/xima. Talis eſt eniꝫ qui hanc mediocritatē ſeruat qua/lem dicere volumus humanuꝫ ⁊ amicū dilectionē aſſu/mentem: ſed differt ab amicitia ꝙ affectu caret nec ad eos reflectit quib⁹ cōuerſant̄:non eniꝫ amore vel odio: ſed ꝙ ipſe talis eſt ea recipit que opꝫ. Idē eniꝫ ergo no/tos ⁊ ignotos:cōſuetos ⁊ incōſuetos ſimilr̄ faciet pre/terqꝫ ꝙ in ſingulis vt decet. Non eniꝫ cōuenit ſimiliter familiarium ⁊ extraneorum curam habere: nec eodem

Nō cōuenit ſilr̄ familia riū ⁊ extraneo rū curā hr̄e

modo eis moleſtū eſſe. Sūmatim igitur dictū ſit eum ita ꝯuerſaturū vt opꝫ:ī coniectabit aūt nō offendere vel placere:referēs ad honeſtatē:vel ad vtilitatē:videt eiꝫ circa voluptates ⁊ moleſtias que in cōuerſatōibus exiſtunt verſari. Harum vero quibuſcūqꝫ vel nō honeſtum eſt vel dānoſuꝫ aſſentiri eas nō ferret:ſed moleſtus eſſe perget. Et ſi agenti deformitatē non paruā afferat vel dānum:aduerſatio autē paruam moleſtiā nō tolerabit: ſed moleſtus erit. Cum ſummis vero ⁊ infimis ac magis ⁊ minus notis varie cōuerſabit. Similiter autē ſm alias differētias debitū cuiqꝫ tribuet:⁊ placere per ſeipſum optabit:moleſtū vero eſſe cauebit. Cōtingētia vero ſi maioꝛa ſint ſequet. Dico autē de honeſto ⁊ vtili ⁊ voluptatis quidē gratia:⁊ ſi magna pꝛouētura inde ſint parum offendet:mediocris igitur talis eſt nomen non habens. Qui autem placere ſtudet ſi voluptatis cauſa nec ob aliud quicꝙ̄ illud agat/ laſciuus dicitur. Si vero vt vtilitatem quādam inde adipiſcatur in pecunijs aut in re pecuniaria adulatoꝛ. At qui omnib⁹ ſe opponit:inhumanum/⁊ contentioſum diximus eſſe. Uidentur autem extrema inter ſe opponi: qꝛ medium abſqꝫ nomine eſt.

¶ Decimūtertiuꝫ capitulū de medietate que eſt circa delectabile in
oibus cōicatōibus que ſm vitā:cuius extrema ſunt placidi ⁊ diſcholi 13
ſeu litigioſi:medietas vero innoīata ipꝛopꝛia dr̄ amicitia differens
ab amicitia eo qꝛ ipſa eſt ſine paſſione: amicitia vero cum paſſione
diligēdi:ipſa vero ad oēs in cōicādo ſeruās qꝺ cōgruit ⁊ referēs ad
bonuꝫ ⁊ cōferens/⁊ ſm ſe deſiderās cōdelectare. cōtriſtare aūt reuerens
tn̄ eliget cōtriſtare vbi nō bonū vel vitioſuꝫ nō ꝯtriſtare vel delectare: ⁊ cū maioꝛa bona cōſequent ex cōtriſtatiōe ⁊ qꝛ delectātis qui
cōuicit ſolū ſe fieri delectabilē ꝓpꝛie placidus eſt ⁊ q̄ vo pp ſibi vtile blanditoꝛ:ꝓpꝫ extrema ſolū vident opponi pp mediū inoīatū eē. D.

ETiam determinauim⁹ diſpoſitiōes inuētas in ira. Diſpoſitiōes aūt que ſunt in ſocietatib⁹ ⁊ in collocutionib⁹ ⁊ cōicationib⁹ nunc dicemus. Qui ergo per iſtas intēdunt ⁊ capiunt beniuolētias hominū ⁊ ſunt illi qui nitunt vt delectari faciant per aſſociationē ſuam alios: ⁊ nō offendūt neqꝫ moleſtant aliquē ex eis qb⁹cū viuunt in aliquo:quinimo vident vt nō cōtriſtent euꝫ quē aſſociātur: ſunt quidaꝫ modus hominū. Et ſunt alij contrarij iſtis qui diuerſiſ

cantur eis in omnib⁹ ſuis diſpoſitionib⁹: quib⁹ nō eſt cordi: neq; cu/rant de aliquo ex eis que appropriant alij ab ipſis: ⁊ ſunt illi q̄ noiant tur maligni diſcholi ⁊ itractabiles. Et manifeſtū eſt q̄ tercē diſpōnes intendo extremitates ex ipſis vituperabiles ſunt: ⁊ diſpō media inter ipſas laudabilis: nos. n. per hanc recipim⁹ qd̄ opȝ: ⁊ vt opȝ: ⁊ pp̄ hoc in hn̄tibus eas malicia eſt ⁊ nō eſt eis nomen. ℭ B. Et ſimilat mos iſte dilectioni: qui. n. eſt in diſpōne media hui⁹ moris ꝓprietas eius ſiue attributio eſt attributio dilectoris: ⁊ hoc qm̄ quaſi declinam⁹ ad hoc vt dicam⁹ q̄ blandus ⁊ tractabilis dilector noſter pp̄ velocitatē ſui ad recipiēduȝ ſocietatem familiaritatē: exhibēduȝ: attamē diuer/ſificat mos iſte a dilectione: eo q̄ vacuus eſt eius paſſionis qua in di lectione exiſtit: cum nō ſollicitetur per ſocietatē eius quē diligit quē/admodū ſollicitatur dilector: ⁊ hoc quoniā ipſe nō recipit vnūquemq; quem recipit ſm̄ q̄ opȝ ad amandū ipſuȝ ⁊ nō obediendū: ſed recipit q̄deȝ eum quē recipit: eo q̄ nā ſua talis eſt: ⁊ pp̄ hoc amat cognitū ⁊ incognitū: ⁊ familiarē ⁊ nō familiarē ſm̄ modum vnū: neq; facit hoc qd̄ facit de hoc in vnaquaq; rerū ſm̄ q̄ ei pertinet. Non. n. opȝ vt ſit cura eius pro extraneis ⁊ familiarib⁹: ⁊ receptio eius ipſoꝝ ſm̄ modū vnum. verūtn̄ nō moleſtat aliquē. ℭ B. Et iam diximus qualr opȝ eſſe aſſociationē ⁊ cōuictū: ⁊ qn̄ ꝓportionaueris diſpōnes eius: intendo aſſociās ad factū honeſti ⁊ vtilis: videbis intēdere ipſuȝ in eis vt nō cōtriſtet aliquē: aut vt hilarē euȝ faciat. videt. n. q̄ diſpōnes ꝯuiuēdi vel aſſociādi ſunt circa delectationē ⁊ triſtitiā: ⁊ in quo ex iſtis nō fue rit res honeſta. ſ. fuerit in ipſo res dānoſa: graue eſt hn̄ti eas vt hilarē faciat aliquē: ⁊ interdū eligit vt cōtriſtet. Et iſtud acgrere fāc factorē eius turpitudinē: ⁊ hec turpitudo aut erit nō in modico aut erit eius cōtrariū. Diſpō aūt huic cōtraria: intendo eaȝ in qua eſt honeſtū vel vtile: neq; moleſtationē modicā recipit. graue. n. eſſet hoc hn̄ti ipſam. Cōuiuit aūt potētibus ⁊ plebeis ⁊ perfecte notis ⁊ min⁹ notis couictu diuerſo ſm̄ debitū modum: ⁊ in ceteris diſpōnib⁹ diuerſificatis aliis tribuit vnicuiq; qd̄ ſuuȝ eſt: ⁊ vereeūdatur de eo qd̄ hilarē facit eum ſoluȝ ⁊ ſine ſuo grato eſt cōtriſtare eū aliquē: ⁊ ſi fuerint res ad quas cōuertunt eius diſpōnes ex rebus grādibus. intēdo honeſtū ⁊ vtile: declinat ad illud ⁊ plane cōuerſat in eo: ⁊ interdū cōtriſtat cōtriſta/tione modica pp̄ illud qd̄ ſequit poſt ex delectatiōe: intēdo quatenus poſtea hilareȝ faciat. Hec igitur eſt determinatio medij in hoc more: intendo aſſociationē ⁊ nō eſt ei nomē poſitū: qui vero hilares faciūt quoſcūq; indifferēter ⁊ intētio ipſoꝝ eſt vt gaudere faciāt holes abſq; cā ſunt illi qui placere cupiūt hoīb⁹: qui aūt hoc emolumēti cā faciūt noiant adulatores: qui aūt rixoſus eſt ⁊ in oībus intractabilis eſt vt iaȝ diximus malign⁹ ⁊ diſcholus. Et iaȝ declarauim⁹ de re extremitatū ambaꝝ qm̄ ſunt oppoſite: ⁊ qm̄ mediū inoīatū eſt. Cap. 14.

CIrca eadeȝ fere me oſtētatiōis mediocritas ipſa quoq; inoīata: nec ab re fuerit de ea quoq; tranſigere: nam ⁊ ea magis que ſunt circa moreȝ cognoſcimus: ⁊ de ſingulis trā ſigam⁹: ⁊ ſimul mediocritates eſſe virtutes

magis credim⁹ in cũctis ita eſſe cernẽtes: in vita igiť q̃
ad voluptatẽ aut moleſtiã cõuerſanť.

NUnc de veris ⁊ mendacibus dicemus: ſim/
pliciter in verbis ⁊ rebus ⁊ fictiõe. Videtur
enī ostentator affingere ſpecioſa cum non
adſint ſibi: vel maiora q̃ʒ aſſint. Ironicus ve
ro contra que ſibi aſſunt negat; vel minora
facit. Medi⁹ aũt alteruter quidã eſt vita ⁊ ſermõe ve/
rax: is ⁊ fatetur que ſunt circa ſe nec maiora aut minora
facit: ſed horum ſingula ⁊ alicuius gratia fieri poſſunt ⁊
nulli⁹. Quiſq̃ʒ qualis ipſe eſt talia agit ⁊ dicit; ⁊ ita viuit
niſi alicuius gratia agat. Mendaciuʒ vero ipſuʒ per ſe
improbuʒ eſt ac vituperatiõe dignũ. Veruʒ aũt probuʒ
ac laudabile: ita verax qui medius eſt laudabilis. Mẽ
daces v̊o vtiq̃ʒ vituperãdi/ſʒ magis oſtẽtator. Dicem⁹
aũt de vtroq̃ʒ ſʒ primũ de eo qui verax ſit: nec de illo nũc
dicimus qui in confeſſionib⁹ vera fatetur: nec de his
que ad ius ⁊ iniuriaʒ pertinẽt, nam id alterius eſſet vir
tutis: ſed de eo qui in quib⁹ nihil tale refert ſermone ⁊
ita verax eſt; eoq̃ʒ ipſe ſm habituʒ talis eſt. Videť auteʒ
hmõi vir probus eſſe. nam qui veruʒ diligit ⁊ in his in
quibus refert verax erit: vt eniʒ turpe mendaciũ fugiet
qui per ſeipſuʒ fugiebat. talis autẽ laudabilis eſt. Sed
ad minus q̃ʒ re vera ſit magis declinat. Congruẽtius
eniʒ id videť: q̃m ſuperexcellẽtie inuidioſe ſunt. Sed
qui res fingit maiores q̃ʒ ſint ſiquidẽ nullius gratia pra/
uus quodãmodo videť. Non eniʒ vtiq̃ʒ gaudet mẽda/
cio: vanus tñ potius eſt q̃ʒ malus. Qui vero alicuius
gratia ſi glorie ⁊ honoris nõ min⁹ vitupandus eſt quẽ/
admodũ oſtẽtator: ſi lucri cauſa deformior eſt: nõ in po
tentia: ſed in electione oſtẽtatio eſt. Nam ſm habitũ: ⁊
q: talis oſtentator exiſtit quẽadmodũ ⁊ mendax: alter
eniʒ mendacio gaudet: alter cupiditate vel lucro. Qui
igitur glorie cauſa oſtẽtationẽ faciunt talia fingunt ex
quibus laudandi/aut beati videantur. Qui vero lucri

Quiſq̃ʒ q̃lis ipſe eſt talia agit ⁊ dic.
Mẽdaciuʒ p ſeipʒ ipro buʒ eſt ⁊ vi tupatiõe di gnum.

cauſa faciunt hi ea fingunt quorũ vſus ad ꝓximos per/tineat: ⁊ que clam eſſe poſſint ceu medicuꝫ aut aruſpicẽ egregiuꝫ: que adeo pleriqꝫ fingunt aut oſtendũt ꝙ hec in ſe ipſis ſunt. Ironicos vero ſua attenuãtes vrbanio/res eſſe cõſtat: non eniꝫ lucri cauſa faciũt: ſed vt fugiãt tumiditatẽ. Maxime vero hi glorioſa negant vt Socra/tes faciebat. Sed qui parua ⁊ manifeſta fingũt glorioſi dicuntur ⁊ facile ſpernẽdi ſunt. Interduꝫ etiã oſtenta/tio eſt ceu lacedemonioꝝ veſtitus. Nam exceſſus ⁊ de/fectus nimius oſtẽtationẽ quãdaꝫ hꝫ. Sed q moderate ironia vtunt: nec ea diſſimulant que nimis ante oculos ſunt/⁊ extant: vrbani vident. Veritati oſtẽtatio magis opponit: ⁊ deterior eſt q̃ꝫ ironia.

¶ Decimũquartuꝫ capitulũ de medietate inter iactãtiaꝫ ⁊ ironiam
14 innolata: de qua ⁊ ſimilibus dr̃ ſe in trãſitu dicere vt magis ſciamus virtutes eſſe medietates: ⁊ inde oſtẽdens quis iactator: quis ironi/cus: quis quoqꝫ medius: qui ⁊ ante caſtus ⁊ verax ẜm ipſi᷒ ipoſitio/neꝫ dr̃: ꝙqꝫ ſingula que ꝑdicti faciũt mẽtiẽdo ⁊ veꝝ dicẽdo cõtingit facere alicuius ⁊ nulli᷒ gratia: ⁊ ꝙ mẽdaciũ ẜm ſe fugiendũ: veꝝ aũt laudabile: ꝙqꝫ ſimiliter veraci laudabili ⁊ extremis vituperabilib᷒ iactator vituperabilis magis: poſtea de quali veridico hic inten/dit: videlicet de veridico ẜm habitum: queꝫ ſi contingat ꝑꝑ aliquam vtilitatem mẽtiri libentius declinat ad deficienteꝫ. i. ironia q̃ ad ia/ctatorẽ: ⁊ inde ꝙ iactator triplex. ſ. qui nullius gratia magis van᷒ q̃ malus: ⁊ qui gratia gratie vel honoris: ⁊ qui lucri: quoꝝ quilibet nõ in potẽtia ſed in electiõe: quẽadmodũ mendax cõſimiliter triplex: ⁊ ꝙ iactatores gratia glorie fingũt: in ꝗbus ẽ laus vel felicitas: gratia aũt lucri ex ꝗbus ꝓueniret bonũ alijs: ⁊ in ꝗbus nõ facile deprehendi poſſunt mendaces: deinde ꝙ ironici ⁊ cur gratioſi videntur qui ⁊ maxime glorioſa de ſe negant: ꝙqꝫ ironia nimia eſt iactatiua: ⁊ ꝙ ia/ctator magis veridico opponit. B.

ET in his rebus inuenit mediuꝫ elationis: ⁊ hoc mediuꝫ qḋ in elatione eſt nõ hꝫ nomen ⁊ nõ eſt malũ vt has res determinem᷒. ¶ Dixit: ⁊ for/taſſis perfectius cognoſcẽtes erim᷒ diſpoſitiões moꝝ qñ ſciuerimus ex diffinitiõe vel termino earũ quoniã ipſe ſunt mediuꝫ: ⁊ ſecuri erim᷒ de hoc ꝙ virtutes me/die ſunt quãdo ſciuerimus ꝙ ipſe ſic ſunt in vniuerſo. ¶ Dixit. Iam autẽ diximus de his qui vtuntur aſſociationib᷒ loco delectationis ⁊ triſtitie. Nunc vero determinabim᷒ de illis qui vera/ces exiſtunt vel mendaces ẜm moduꝫ vnum in dictis ⁊ in factis. hi veraces ⁊ ſimulatores. Dicim᷒ ergo quoniã putat ꝺ elato ꝙ ſimulet ineſſe ſibi res honorabiles ⁊ non ſunt: ⁊ ineſſe ſibi res eximias quaꝝ

non habet poteſtatez vel ad quas non poteſt: qui autem vtitur ironia
eſt ſm diuerſum iſtius: eo ꝙ aut negat qđ ineſt ei ironie cauſa: aut vi/
leſacit ipſum. medius vero horum eſt verax in modo ſuo viuēdi ⁊ in
dicto: ⁊ cōfitetur hoc quod in ipſo eſt preterꝗ̄ addat in hoc aut di/
minuat: ⁊ forſan vnuſquiſqꝫ facit hoc qđ facit ꝑpter aliquā rerum: ⁊
forſitan facit ipſum nō ꝑꝑ aliquid penitus. Et vnuſquiſqꝫ ipſorū dicit
⁊ facit ſm ꝙ ipſe eſt: ⁊ ſimiliter vſus viuēdi eſt ſm qđ ipſe eſt dum nō
facit qđ facit ꝑpter aliqua rerum: ⁊ mendacium in ſeipſo malum eſt
vituperabile: veritas aūt bona laudabilis. i. neqꝫ verax: ⁊ eſt medius:
laudabilis exiſtit. Extremi vero mendaces ſunt ⁊ ambo vituperabi/
les ⁊ proprie ſuperelatus vel ſuperbus: hic. n. magis mēdax eſt. ℂ B.
Et nos determinabimus eos ſimul incipiētes a verace. nolumus aūt
per veracē eū qui verax in eo ꝙ cōfitent̄ homines ſibi inuicē. ſ. fictio
⁊ ſimulatio: ⁊ eſt id in quo veritas adducit ad iuſtitiam: ⁊ mendaciū
ad iniuſtitiam. iſtud enim eſt de natura virtutis alterius: ſed volu/
mus per ipſum veracē illum in quē non cadit cōtrouerſia ⁊ diuerſi/
tas: ⁊ eſt ille qui verax eſt de ſeipſo ⁊ de vſu ſuo viuendi: ideo ꝙ ſtatus
eius eſt ſtatus iſte: ⁊ videtur de eo ꝙ ſit quaſi ſubmiſſas habēs alas: ⁊
hoc eo ꝙ amator ſit veritatis: ⁊ ſi fuerit verax in eo vbi non hꝫ locuz
veritas: tunc dignius eſt vt verax ſit vbi locū habet: ideo ꝙ qui veret̄
mendaciū ꝑpter ſeipſum: intēdo eo ꝙ mēdaciū hoc non veret̄ ipſuz
ꝑpter quantitatē vel mēſurā aliquā: quiſqꝫ fuerit cuz hac determina
tione h laudabilis exiſtit: ⁊ manifeſtū eſt de re ipſius qui declinat am/
plius ad deficientiā ꝙ ſtudioſior eſt veritatis eo ꝙ declinat ad ſupflui/
tatē: eo ꝙ ſuperfluitas ponderoſa vel grauis eſt. Qui aūt ſimulat ma
gis ꝗ̄ in eo ſit abſqꝫ cauſa iam malus videt̄: non enim aliter vteretur
mēdacio ſꝫ potius vanus eſt ꝗ̄ malus. Si aūt ſimulat ꝑpter aliā cau
ſam ⁊ eſt cauſa illa gloria vel honor: tūc nō eſt valde vituperabilis vel
ſuperelatus: ⁊ ſi vero fuerit h cauſa pecunie vel eius qđ ducit ad pecu/
niam: tūc turpior eſt eius diſpoſitio diſpoſitione ſuperelati: ⁊ ſuperela
tus nō eſt ſuꝑelatus potētia tantū. intēdo naliter: ſed ⁊ ſm electionē ⁊
eo ꝙ eſt ſuperelatus quidē per naturā ⁊ morigerationē ad ſimilitudi/
nem mēdacis. Etenī quidā ex mēdacib⁹ mentiunt̄ gaudēdo ex men
dacio. quidā vero mentiunt̄ deſiderātes ex hoc exaltari. qui ergo vtun
tur elatione vt per hoc exaltent̄ ſimulāt res ꝑpter quas laudant̄ ho/
mines ⁊ pro felicibus habent. qui vero vtunt̄ ea emolumenti vel lu/
cri cauſa ſimulāt res in quib⁹ ſequunt̄ eos illi quibus appropinquāt:
⁊ res quas poſſibile eſt eſſe: ⁊ latet de eis: quoniā tales ad ſimilitudi/
nem eius qđ faciunt oſtēſores: ⁊ medici ⁊ ſapiētes: ideo quoniam res
iſte latent: ꝑpter iſtud. ergo plures hominum ſimulāt res huiuſmodi
⁊ fingunt eas: intendo ꝙ inſit eis res quas diximus ideſt ꝙ ſint ſa/
pientes ⁊ oſtēſores. cōtrarij aūt ſuperelatis ⁊ ſunt viliſicātes ſe: eo ꝙ
dicūt de ſe minus ꝗ̄ ſit in eis. patens eſt de re ipſoꝝ quoniā placen/
tiores ſunt ſm mores eo ꝙ putat̄ de eis ꝙ nō dicāt de ſe hoc ꝙ dicunt
querētes per hoc lucrari ſed fugiētes cognoſci: ⁊ ipſi nō deueniūt ad
vltimū in negatione rerum honorabilium quēadmodū faciebat So
crates. At illi qui ſimulant res exiles apparabiles noiant̄ doloſi vel
fraudulenti ⁊ ſunt viliores omniū: ⁊ hoc qm̄ ſupfluitas ⁊ deficiētia ni
mia ꝑportionant̄ vituperabilib⁹. Sed qui vtunt̄ reb⁹ iſtis mēſurate

⁊ in rebus nõ vilibus valde ⁊ nõ appari bilibus palã eſt de re ipſorũ qm̃ acceptabiles ſunt. Et manifeſtuꝫ eſt ꝙ vtiliſicãtes ſe oppoſiti ſunt veraciter ꝙ ſunt digniores eo. Cap. 15.

Um aũt ſit ĩ vita ceſſatio quedã a negocijs: ⁊ in ea cũ iocũditate tp̃is trãſmiſſio. Uidet hic quoqꝫ eẽ cõuerſatio quedaꝫ cõueniẽs: ⁊ qualia: ⁊ quõ dicere audire qꝫ oportet. Differt aũt in talib⁹ dicere aut talia audire. Cõſtat vero circa hoc eẽ exceſſuꝫ ⁊ defectũ medij. Qui igit magis q̃ opꝫ riſuꝫ mouẽt ſcurre videt̃ eẽ ⁊ oneroſi ſunt: nam riſuꝫ ſecuti magis cogitant queadmoduꝫ mouere illum poſſint q̃ꝫ queadmodum honeſte loquantur nec queq̃ꝫ offendãt. Qui vero nec dicunt ipſi aliquid iocũduꝫ: nec alios dicere patiunt̃: rudes ⁊ agreſtes vident̃. Enimuero qui cũ moderatione iocat̃ comis appellat̃. Moris eniꝫ vident̃ eẽ tales motus. Queadmodũ vero corpora ex motibus iudicant̃: ita ⁊ mores. Redũdante aũt periculo ⁊ pleriſqꝫ gaudẽtibus ioco ⁊ talib⁹ magis q̃ opꝫ: ſcurre quoqꝫ placẽt atqꝫ ita nuncupant̃: q̃ſi comitatẽ habeãt: ⁊ ſint elegãtes. Sꝫ non parũ differre eos ẽ dictis appet. Medij aũt habit⁹ eſt vrbanitas. Urbano aũt cõuenit talia dicere atqꝫ audire q̃lia modeſto ingenuo cõgruunt. Sunt em̃ q̃dam q̃ dicere ⁊ audire decet hmõi: ⁊ ingenui iocus differt ab eo q eſt ſeruilis: ⁊ docti ab eo qui eſt indocti. Intueri lꝫ in nouis ⁊ antiquis comedijs. Alijs em̃ erat iocus obſcenitas v̄boꝝ. Alijs vero ſubintellectio. Refert aũt hoc non paruꝫ ad honeſtatẽ. Utrũ igit̃ determinandũ eſt eũ qui in aliquẽ iocat̃ recte iocari ſi dicat ea q̃ decẽt ingeniũ: an ſi nõ offendat audientẽ vel ſi permulcet an tale aliq̃d indeterminatuꝫ eſt: cũ alius aliud oderit ametqꝫ ac talia libẽter auditurus ſit: que em̃ audire ſuſtinet hec ⁊ facere videt̃. At nõ oĩa faciet: iocus in aliquẽ dictus cõuitiũ eſt: at legũ latores nõnulla cõuiciari p̄hibẽt: oportebat forſan ⁊ iocari. Urbanus igit̃ ⁊ ingenuus ita ſe habebit q̃ſi ipſa lex in ſeipſo exiſtat. Talis ꝫ medi⁹ ſiue ꝫ vrban⁹ ſiue ꝫ comis

Queadmodũ corpora ex motibus iudicãt ita ⁊ mores.

dicaṫ. Scurra vero inferioꝛ eſt q̄ʒ ridiculus nec ſibiipſi
nec alijs parcit: mō riſuʒ mouere queat: talia dicit q̄lia
vꝛbanus nō diceret: ⁊ quoꝝ aliq̄ nec audire quidē ſuſti
neret. Ruſticus vero ad has cōuerſationes inutilis eſt:
cū nihil ipſe afferat ⁊ cuncta aſperneṫ: ceſſatio ⁊ iocūs
nec̄ia videnṫ in vita. Tres igiṫ ſupꝛadicte mediocrita/
tes ſunt oēs ī vita circa cōeʒ vſuʒ v̄boꝝ ⁊ actuū. Differūt
vero qꝛ eaꝝ vna circa veritatē: alie circa voluptatē ver/
ſanṫ. Earū rurſus que ſunt circa voluptatē: alia in ioco:
alia in ceteris vite cōuerſationibus.

¶ Decimūquintū caplm̄ de eutrapelia ⁊ eius extremis ꝑmo ꝙ in cō/ 15
uerſatione colludo eſt collocutio mediaꝫ ⁊ ſilr̄ auditio ⁊ ſupabūdan/
tia ⁊ defectus: deinde q̄les ſuperabūdātes q̄ ſunt bomolochi qualeſq̄
deficiētes qui ſunt agrici: ⁊ q̄les medij q̄ ſunt eutrapeli: poſtea ꝙ qn̄q̄
bomolochi vocanṫ eutrapli: ⁊ ꝙ eutrapelie ꝓpꝛium eſt epidexiotes:
qualiaq̄ cōueniūt epidexio: ⁊ ꝙ differentium differētes cōuenit eſſe
ludos: ⁊ ꝙ indeterminatū eſt in q̄b' cōſiſtit bene cōuitiari: qḋ tn̄ opꝫ
qn̄q̄ facere. ⁊ pp̄ indeterminationē ip̄m ſibi cōuitiantē ſibi legeʒ exi/
ſtere: deinde ꝙ bomolochus minoꝛ exn̄s deriſio nihil deteṫ de quocūq̄
diceret eoꝛūq̄ riſum faciunt: quoꝝ tn̄ quedā non ſuſtineret de ſe audi
re: ⁊ ꝙ agrius ad tales collocutiones inutilis in oībus triſtaṫ: ⁊ ꝙ re
quies ⁊ ludus in vita neceſſariū: ⁊ tandē circa quoꝝ cōicationem ſunt
differēter tres dicte in vita medietates. Dixit.

T ex quo eſt hoīuʒ in vita ſua trāquillitas ⁊ eſt vſus
ei' viuēdi hoꝛa hui' trāquillitatis in ſolatio io/
coſo: tūc vṙ ꝙ hoc etiā aſſociatio ſapoꝛifera in q̄ collocu
tio fit de eo ꝙ opꝫ ⁊ vt opꝫ. Et manifeſtū eſt ꝙ in his etiā
eſt ſupfluitas ⁊ defect' ⁊ mediū: ⁊ hoc qm̄ illi q̄ excedunt
in eo de quo ridẽṫ putaṫ de eis ꝙ ſint placētes: eo ꝙ du/
cunṫ ad res de q̄b' rideṫ de nec̄itate: ⁊ itērio ipſoꝝ vtplꝫ eſt vt rideaṫ
de ipſis: ⁊ vt ſit ſermo eoꝝ ſermo placēs ⁊ vt nō ꝯtriſtēt eū cū q̄ iocaṫ.
De illis aūt q̄ dicūt aliq̄d ꝓuocationi riſus ⁊ moleſte ferūt euʒ q̄ tale
q̄d dixerit putaṫ ꝙ ſilueſtres ⁊ inepti. Qui autē vtunṫ ioco ſapoꝛoſe
noīanṫ cōpoſiti adtiui: ideo ꝙ iſte diſpōnes oēs ſunt de q̄bus putaṫ ꝙ
ſint vnius ⁊ eiuſdē moris: quēadmodū eñ ex motib' coꝛpoꝝ iudicaṫ
ſup diſpōnes eoꝝ ſilr̄ ſe hn̄t moꝛes. Et qn̄ detegiṫ res ꝓuocatiua riſus
⁊ exhilarat pn̄tes ioco ⁊ geſticulationi plus q̄ opꝫ noīaṫ factoꝛ eius
repſentatoꝛ ⁊ ioculatoꝛ. Manifeſtū eſt aūt ex eo qḋ iam diximus ꝙ
hoīes diuerſificanṫ diuerſitate nō his rebus tm̄: ⁊ liberalitas vultus
ꝓpꝛie eſt ī diſpōne media: intēdo ꝙ nomē liberalitas vultus appꝛo/
pꝛiaṫ diſpōni medie in hoc moꝛe: ⁊ de nā ſoluti vel liberi vultus eſt vt
dicat ⁊ audiat qḋ ꝯgruit viro ſuaui liberali ad dicēdū ⁊ audiēdū. ſūt
eteniʒ hic res ꝯueniētes ei qui hui' fuerit diſpōnis ad dicēdū ⁊ audiē
dū ſm̄ modū ioci: ⁊ iocus liberi diuerſificaṫ a ioco ſerui: iocuſq̄ eru/
diti diuerſus eſt a ioco ineruditi: ⁊ ſciṫ hoc ex poematibus q̄ poſuerāt

antiquī ⁊ moderni in ſatyricis vel repꝛehēſiuis: ⁊ hoc qm̄ gdā ex ipſis ſunt quos ridere facit turpiloquiū: ⁊ gdē quos ridere facit ſuſpitioꝛ: ⁊ inter iſtas duas res differt nō modicū q̄ earū habēda pro decēti ſit. ℭ D. an igiẗ opꝫ vt diffiniaẗ ſcurrilitas ⁊ turpiloquiū p hoc qđ dictū eſt ꝙ nō ꝯuenit viro libero: an p hoc qđ eſt dictū qđ nō cōtriſtat auditoꝛē ſuū: ⁊ hec deſcriptio ſcđa q̄ſi interminata eſt. etenī cōtriſtabile ⁊ delectabile vnicuiqꝫ doſum alterū eſt ab eo qđ eſt alteri. Et ſilr̄ huic accidit in reb⁹ que audiunẗ. naꝫ putaẗ de viro ꝙ faciat reꝫ cuius auditionē ſuffert: eoꝝ non oēm reꝫ facit oīs hō: ⁊ hoc qm̄ vituperiū ⁊ ſcurrilitatē non facit vir liber. ℭ D. Et quidaꝫ ex legulatoꝛibus ꝓhibent vituperia: ⁊ cōueniētius eſt gbuſdā eoꝝ vt ꝓhibeāt ſcurrilitatē: viri aūt liberi acceptabilis hec eſt diſpō. cuꝫ ſit ſibimetipſi hoc qđ eſt lex illis de ciuitate. Medius ḡ in hoc moꝛe: ⁊ eſt hn̄s hāc diſpōneꝫ nolaẗ ſereni vultus. repꝛeſentatoꝛ aūt minoꝛ eſt cōcitatoꝛe riſus: etenī ipſe non recipit a ſeipſo neqꝫ ab alio niſi res ꝓuocatiuas riſus: ⁊ dicit etiā res quas nō placet viro acceptabili dicere neqꝫ audire eas. Silueſter aūt ⁊ rudis nō eſt aptus hmōi ſolatijs: cuꝫ nihil eoꝝ cōueniat ipſi: ⁊ cōturbeẗ ⁊ moleſteẗ ex oībus eis. ℭ D. Et iaꝫ putaẗ ꝙ trāquilla quies ⁊ iocoſum ſolatiū nec̄ia ſunt in vſu viuēdi hoīs. media ḡ determinata in cōuictib⁹ tria ſunt ⁊ oīa cōicant in hoc ꝙ ſunt in dictis gbuſdā ⁊ factis: ⁊ diuerſificanẗ in hoc ꝙ quoddā eoꝝ eſt circa verū. ſ. ꝙ hn̄s nominaẗ verax ⁊ alterū eſt circa delectabile ⁊ eſt duoꝝ modoꝝ: vnū qđ eſt circa ludicra ⁊ iocoſa. ſ. ꝙ hn̄s noīaẗ aptus ⁊ cōpoſitus: ⁊ tertiū qđ eſt circa vitā eius qui viuit abſqꝫ iocis. Cap. 16.

De verecūdia nō ita loquēdū eſt q̄ſi de aliq̄ virtute. nam affectui magis q̄ꝫ habitui ſilis eſt. Itaqꝫ eaꝫ diffiniūt timoꝛeꝫ quendā eſſe dedecoꝛis. Fit aūt ꝓpe ſilr̄ ac timoꝛ ille ī rebus grauibus. Erubeſcunt enim verecundantes: moꝛteꝫ vero timentes paueſcunt. Itaqꝫ coꝛpoꝛalia quodam modo videntur vtraqꝫ ꝙ affectus magis eſſe conſtat q̄ꝫ habitus. Nec vero omni etati congruit verecūdia: ſꝫ iuuenili. Putamus. n. eos q in hmōi etate ſunt verecūdos eſſe opoꝛtere. Propterea ꝙ illi cupiditatib⁹ obnoxij vecūdia ꝓhibenẗ ī multis delinq̄re. Et laudamus ex iuuenib⁹ verecūdos. Senioꝛeꝫ v̄o nemo laudat ꝙ verecundus ſit. Nihil. n. ab eo fieri cenſemus qđ ſit verecūdia dignū: nō. n. ꝓbi eſt verecūdia: ſi gdē ꝯuenit ex iꝓbis. Nō. n. agēda ſunt talia. Si vero alia ḟm veritatē, alia ḟm opinioneꝫ turpia ſunt, nihil differt. neutra agēda ſunt. itaqꝫ neqꝫ verecūdanduꝫ. Imꝓbi v̄o eſt talē eſſe vt aliqđ turpe faciat. Uerū ita ſe hr̄e vt ſi

Nō oī etati cōgruit ve/cūdia ſꝫ iuuenili.

faciat quicꝙ̄ tale verecundet: ⁊ ꝓpter hoc putare pꝛo/
bum eſſe abſurdum eſt. Eteniꝫ verecundia i volūtarijs
eſt. Volens aūt pꝛobus vir nunꝙ̄ faciet pꝛaua. eſſet aūt
verecundia ex ſuppoſitione vtiqꝫ pꝛobum. Si enim fa/
ciat verecundabitur: ſꝫ non eſt hoc circa virtutes. Im/
pudentia vero impꝛobum ⁊ non verecundari cuꝫ ma/
le agat: ſꝫ nihilo magis hec facienteꝫ verecundari pꝛo/
bum eſt. Continentia quoqꝫ nec ipſa quidē virtus eſt: ſꝫ
quedaꝫ mixta. Oſtendemus auteꝫ de illa poſtea.

¶ Sextūdecimū caplm̄ de verecūdia ꝑmoſtrās non virtus: q2 nō ha 16
bitus verecūdia: ſꝫ magis paſſio: qd̄ oſtēdit ex diffōne ipſius ex acci/
dente circa ipſaꝫ: deinde quō iuuenili etati cōuenit laudabilr̄ ⁊ nō ſe/
nili: ꝙ qꝫ ſm veritatē neqꝫ ſm opinionē turpe operādū: ac per hoc nec
verecūdandū cuꝫ tantū praui ſit turpia operari: poſtea ꝙ ſi verecun/
detur ex prauo opere nō ob id exiſtimandū ſtudioſuꝫ eē: ſed ꝙ vere/
cundia ex ſuppōne ſolū ſtudioſa q̄ nō eſt circa ꝟtutes: tandē ꝙ neqꝫ
cōtinentia virtus: ſed mixta quedam. Dixit.

DE verecundia aūt non opꝫ nos loqui ſm
ꝙ ſit virtus quedā: potius
enim vr̄ eſſe paſſio ꝙ̄ diſpoſitio: neqꝫ paſſio h̄ cōuenit
omni etati: ſꝫ ꝓpꝛie cōuenit adoleſcētie: cū videamus
opoꝛtere hmōi verecūdantes eē. intēdo adoleſcētes.
Et ſit quidē verecūdia laudabilis in hmōi: eo ꝙ cum
vita ipſoꝝ vincat a paſſionib⁹ peccāt multiplr̄: ⁊ ve/
recūdia arcet ⁊ ꝓhibet eos ab hoc: ſenes aūt nemo laudat: eo ꝙ ſint
verecūdantes: videmus eteniꝫ ꝙ nō opꝫ facere ſenes facta pp̄ que ſit
verecūdandū: neqꝫ virtuoſus etiā verecundat cū verecūdia nō fiat
niſi ꝓpter mala: ⁊ hec nō ſint fiēda. ¶ Dicunqꝫ rerū turpiuꝫ quedam
ſic ſint ſm veritatē: quedā aūt ſic ſint putatiue: nō differt quin cauē
dum ſit ab vtriſqꝫ donec non incidat in verecundiaꝫ ex ipſis. Et vir
tuoſi diſpoſitio hec eſt: intendo ꝙ de natura ipſius non eſt vt faciat
vllam ex his duabus turpitudinibus. De natura aūt mali eſt vt ſit
in diſpoſitione per quā agat aliquid ex turpib⁹ rebus. Et pꝛo hoc fiat
quando fecerit aliquid ex iſtis vt verecundet. ideoqꝫ putabit de ipſo
ꝙ ſalus ſit a turpi ſm diſpōnem. Verūtamen dicere ꝙ verecundari
bonū eſt in rebus fiētibus ſponte eſt ſuper quo cōueniūt hoīes: pꝛo/
pterea ꝙ verecūdans qn̄ fecerit turpe factū ⁊ verecundat ex ipſo ſpe
ratur ei cōuerſio ad virtutē: ꝓpter hoc dictū eſt de verecundia ꝙ eſt
bona: non ꝙ numerata ſit in virtutibus: niſi q2 irreuerētia ſiue infro
nitas malum eſt vt non verecundet homo facere turpe. Optimuꝫ
aūt homini ⁊ digniſſimū ipſi eſt vt nō faciat: vnde ſit verecūdandū.
¶ Dixit. Neqꝫ etiam retentio anime virtus eſt: ⁊ loquamur in hoc in
hac parte: ſed ipſa eſt res mixta. loquemur autē in ipſa poſtea. Nūc
autem loquemur de iuſtitia.

¶ Ariſto. Stragy. Ethicorū Liber Quintus incipit.

¶ De iuſtitia ⁊ iniuſtitia. Cap. primū.

E iuſtitia ⁊ iniuſtitia cōſiderādū eſt: ⁊ circa quas res exiſtāt: ⁊ q̄lis mediocritas ſit iuſtitia ⁊ iuſtum: quorū mediū cōſiderādo iſta eodem mō nobis ſit vt in p̄cedentibꝰ. Uidemꝰ igit oēs eiuſmodi habitū dicere volentes iuſtitiā p quē iſtoꝝ opatores ſunt: ⁊ p quē agūt: ⁊ volūt res iuſtas eodē mō de iniuſtitia p quā iniuriant ⁊ volūt iniuſta. Quāobrē hec primū nobis p̄ſuppoſita ſint: nō eni eodē mō res ſe hꝫ in ſcientijs: in potentijs ⁊ habitibꝰ: nam ſcīa e potentia videt eadē eſſe cōtrarioꝝ: habitus vero cōtrariꝰ: cōtrarioꝝ vero eſt ceu a ſanitate ſana fiunt. Non autē contraria. Dicimꝰ enī ſane incedere qn̄ quis ita incedit vt faciūt ſani. Sepe ergo cognoſcit cōtrarius habitꝰ a contrario: ſepe ēt habitꝰ a ſubiectis cognoſcunt. Si enī bona habitudo ſit manifeſta, ⁊ mala habitudo ſit māifeſta ⁊ ex his que bonā habitudinē faciūt bona habitudo: ⁊ ex hac illa q̄ faciūt cognoſcunt. nā ſi eſt bona habitudo ſpiſſitas carnis: neceē ē vt mala hitudo ſit raritas carnis ⁊ efficiēs bonā hītudinē qđ faciat ſpiſſitatē ī carne. Seqtur ꝟo vtplīmū ſi altera multiplr̄ dicat: ⁊ altera multiplr̄ dici: ceu ſi iniuſtū ⁊ iuſtū. Uidet āt multiplr̄ dici iuſtitia ⁊ iniuſtitia: ſꝫ ſunt admodū ꝓpinq̄ ipſaꝝ equocationē latere: qđ nō ſit ī his q̄ lōge magis ſunt māifeſta. naꝫ illa plurimū inter ſe dr̄nt ſpē: veluti clauis qđ equocū eſt ei q̄ eſt ſub aialiū collū ⁊ ei qua hoſtia claudunt. Cōplectamur ergo quot modis dicat iniuſtus.

Sepe cognoſcit habitꝰ cōtrarius a contrario ⁊ ſepe ēt habitꝰ a ſubiectis cognoſcuntur.

¶ Tractatus Quintꝰ libri Nichomachie Ariſt. de iuſtitia incipit.

¶ Primum caplm̄ in quo primo dicit quibus propoſitum eſt in hoc quinto dicere ⁊ ſm qualem methodum: ſecūdo ſupponēs deſcriptiones cōes iuſtitie ⁊ iniuſtitie: diuidēs eas a potentijs ⁊ ſcientijs ⁊ deinde qđ duobus modis cognoſcitur habitus. ſ. a contrario ⁊ a ſubiectis ⁊ q̄ ſi vnum cōtrariorum multiplicetur ⁊ reliquum vt in multū: qꝛ

iuſtitia ⁊ iniuſtitia multipliciter dicunt: ſed latēt propter propinquā eſſe earum equiuocationē. Dixit.

Crutandum autē de iuſtitia quid eſt ⁊ ī quo eſt: ⁊ cuiuſ ſit iuſtitia actiones: ⁊ ſi fuerit mediū tunc qđ mediorū eſt: ⁊ cui rei eſt medium. Sit aūt pſcrutatio noſtra de hoc ſm modū quē meret hec materia ſm ꝙ pceſſit de ſermone noſtro. Dicimus igit qm̄ videmus oēs dicētes ꝙ iuſtitia eſt per quā poſſumus ſup res iuſtas: ⁊ p quā iuſte agim⁹ ⁊ volumus res iuſtas. Et ſic etiā inuenim⁹ eos dicētes ꝙ nō iuſtitia: intēdo iniuriā: eſt habitudo vel diſpoſitio illa ex qua nō iuſte facimus neqꝫ iuſtuꝫ volumus. Cūqꝫ fuerit hic notoriū nobis de re iuſtitie ⁊ non iuſtitie ſit iſtud primitus apud nos de re eius tanq̄ radijs: poſita autē tanq̄ deſcriptio ad illđ qđ volumus ſcire de ſubſtantia eius. Deinde inquiram⁹ poſt iſtud q̄ ſunt actiones iuſte ⁊ iniuſte: ⁊ ponamus inquiſitionē noſtrā ad illud ex notiori earūꝫ intēdo ex notiori iſtarū duarū actionū. Etenīꝫ nō eſt modus in via ſcientie formarū ⁊ diſpoſitionū: ſicut modus in formis ⁊ diſpoſitionib⁹ in ipſis. Scientia eniꝫ cōtrarioꝝ poſſe eſt vt ſit potētie vnius: quēadmodū receptibile ꝯtrarioꝝ eſt potētia vna: ⁊ ꝑpter hoc generat a cognitiōe vnius cōtrarij cognitio cōtrarij alterius. In formis autē exiſtentib⁹: intēdo efficientes ſiue naturalib⁹ ſiue artificialib⁹ nō eſt hoc poſſe: intēdo vt generet contrariū. V.g. forma ſanitatis exiſtēs in anima medici nō generat egritudinē: immo nō generat niſi res ſanatiuas. In cognitione vero poſſe eſt vt cognoſcant forme ⁊ diſpōnes ex ſuis cōtrarijs: quēadmodū poſſibile eſt vt cognoſcant ex ſuis ſubiectis. etenīꝫ poſſe eſt quādo fuerit diſpoſitio bona notior vt cognoſcatur ex ea praua: intendo cōtrariā eius: ⁊ ſimiliter cognoſcitur diſpoſitio bona ex praua: quādo fuerit praua notior. V.g. ſi fuerit diſpoſitio ſanatiua equalitas cōplexionis ⁊ fuerit hic notior: tunc neceſſe eſt vt ſit diſpoſitio egritudinalis exitus ab equalitate cōplexionis. Cūqꝫ manifeſtū fuerit de re alterius cōtrariorū: qm̄ dicit vniuoce ⁊ ſm intentionē generalē vniuerſalē. i. vniuoce vt iuſtitia ⁊ non iuſtitia. Et hoc quidē latēt in rebus propinquis adinuiceꝫ. intēdo an ſit equiuoce aut nō vt accidit in iuſtitia: ⁊ ꝑpter hoc indigēt vt ſignificetur ſuper hoc in eis ex notiore cōtrariorū: in rebus autem diſtantibus manifeſta eſt equiuocatio.

Scia ꝯtrariorū poſſe ē vt ſit ſciētie vni⁹ quēadmodū receptibile contrariorū eſt potētia vna

Cap. 2.

Idetur iniuſtus eſſe ⁊ qui cōtra leges faciat ⁊ qui plus appetit ⁊ iniqu⁹: itaqꝫ pꝫ ꝙ ⁊ iuſtus erit qui ſꝫ leges facit ⁊ qui equus eſt. Iuſtū igitur eſt qđ ſm leges ⁊ qđ equū eſt: iniuſtuꝫ autē qđ cōtra leges ⁊ qđ iniquum eſt. Cum vero ⁊ plus appetens iniuſtus ſit circa bona quidē erit: non tamen omnia ſed circa illa in quibus fortuna proſpera vel aduerſa locū habet que ſunt ſimpliciter bona ſemper: verū alicui nō ſemꝑ: ſed homīes illa precant ⁊

querunt. At non opʒ: ſed precari quidem debent que ſimpliciter bona: ſibi quoqʒ eſſe bōa: appetere vero que ipſis ſint bona. iniuſtus autem ſi ſemper plus appetit: ſed minus in ſimpliciter malis. Sed qꝛ videtur minus malum eſſe quodāmodo bonum ac boni eſt illa cupiditas plus habendi: ſic vt videatur ab hoc plus appetens: ⁊ contra leges facere: hec eniʒ eſt tranſgreſſio legum: ſiquidem iniquitas cōprehendit omnem iniuſtitiam: ⁊ cōe quoddā eſt ad omnē iniuſtitiaʒ. Cum vero is qui contra leges facit iniuſtus ſit: ⁊ qui ſm leges iuſtus: conſtat ꝙ omnia que a legibus proficiſcunt̃ quodāmodo iuſta ſunt. nam ⁊ ea que conſtituta ſunt auctoritate ferendarū legum legitima ſunt: ⁊ qdlibet horum iuſtum eſſe dicimus: leges auteʒ in omnibus prouidēt conſectātes aut cōmuneʒ omniuʒ vtilitatē: aut optimorum: aut principium vel ſm virtutē: vel ſm aliuʒ quendam talem modum: itaqʒ vno quideʒ modo iuſta dicimus ea que pertinent ad faciendā ⁊ conſeruandā felicitatē parteſqʒ eius in ciuili ſocietate. Iubet auteʒ lex ea que ſunt viri fortis vt nō deſerere locuʒ in acie: non fugere: non arma abijcere. Et ea que ſunt temperātis vt non cōmittere adulteriū: non flagitiuʒ facere. Et ea que ſunt māſueti: vt non pulſare: nō iurgia exercere. Eodē modo ⁊ ſm alias virtutes ⁊ vitia. Has iubens. illa vetans. Recta quidem que poſita eſt recte: deterior vero que inconſulte poſita.

2 ¶ Scdm caplm in quo prio ſuppoſito ꝙ iniuſtū equiuocū ad illegale ⁊ inequale cōcludit p hec ꝙ iuſtū ſilr eſt equiuocū ad legale ⁊ eqle: deinde oſtendēs ꝙ iniuſtus auar' ⁊ inequalis nō eſt circa oīa bona: ſʒ circa ea que ſimplr bona. prauis aūt mala. i. bona corpis ⁊ exteriora p quibus habēdis hoīes orant; ꝙ nō faciendum: ſʒ ꝙ ipſis ſi pueniant ſint bona. tertio qꝛ iniuſtus talis nō ſemp plus eligit vere: ſed in malis ſimplr minus ac p hoc ſemp aliqualr plus boni ſic cōiter exiſtens auarus: ppriẽ aūt inequalis: tandē vt pateat vtriuſqʒ iuſti differentia oſtendit ꝙ illegalitas omnē cōtinet iniuſtitiā: ꝙqʒ oīa legalia aliqualr iuſta: ideoqʒ cū leges de oībus virtutibus ⁊ earū operationibus conijciant ⁊ precipiant ⁊ oppoſita phibeant ſunt iuſtitia ⁊ iniuſtitia: ⁊ iuſtoqʒ ⁊ iniuſto continentur virtutes omnes ⁊ malitie ⁊ ab his denominata. Dixit.

C Umqȝ puteẜ de ſpēbus de quib⁹ diciẜ nō iuſtū ꝙ ſint notiores eis de quib⁹ diciẜ iuſtuȝ nu/meremus quot modis dẜ iniuſtū. Dicimus igiẜ: qm̄ vi/detur de eo qui diuerſuȝ agit legi ꝙ ſit nō iuſtus: ⁊ ſilr videẜ dici nō iuſtus de eo qui lucreẜ poſſeſſiōes multas per rapiná vel fraudē: ⁊ vlr de eo qui nō ſeruat equita/tem: ſȝ excedit. Cū itaqȝ nō iuſtus. ſ. faciēs iniuriá dica/tur ẜm iſtas duas intētiōes: tunc patēs eſt: qm̄ tenēs legē iuſtus eſt. ⁊ ſilr ſeruās equitatē iuſtus eſt. ¶ D. Nō iuſtus aūt qui eſt dn̄s poſſeſ/ſionis multe nō eſt in oībus bonis ſȝ in bonis q̄ ſunt bona felicē faciē/tia hoiem: nō illa que ſunt bona in ſeipſis abſqȝ eo ꝙ ſint beatifican/tia: ⁊ hoc qm̄ quedá eoꝝ q̄ ſunt bōa in ſeipſis ⁊ ſemp interdū nō ſunt quibuſdá hoīuȝ bona neqȝ ſemp: ⁊ pp hoc ſit ꝙ rogát hoies in oīomb⁹ ſuis ſepius vt res q̄ ſunt bone in ſeipſis ſemp ſint bone eis ſemp: ⁊ vt eligát ex bonis hoc qđ ſit bonū ipſis. ¶ D. iniuſtus aūt eligit ſemp đ bono plus ⁊ de malo min⁹: intēdo de malo abſolute: ⁊ videt ēt ꝙ ille q nō eſt malus bon⁹ ſit mō quodá: ⁊ multitudo poſſeſſiōis p eū de bo/nis eſt: ⁊ iō videt/ vt ſit dn̄s poſſeſſiōis multe: ⁊ eſt vlr iniqu⁹: ⁊ hec ē res ppria ei ⁊ bonū in quo eſt iniuria cōe eſt oībus. ⁊ qn̄ poſitū fuerit eſſe de p ſe notis cū qui diuerſus eſt legi eſſe nō iuſtū. tūc manifeſtū ē ꝙ lex iuſta eſt: ⁊ ꝙ oēs res legales iuſte ſunt mō quodá: nam p oē qđ pcipit legiſer: aut phibet tendit aut ad bonū cōe oībus: aut ad bonū virtuoſis naturalr ex hoībus: aut ſile aliqd huic intētioni: vlr enim pcipit hoc qđ efficit felicitatē: ⁊ illud qđ eam cōſeruat: ⁊ illud qđ efficit partes eius ⁊ qđ ea cōſeruat etiá a malitys ciuilibus ẜm ꝙ mandat ſtrenuo vt agat actiones ſtrenuitatis legalis: vt qđ nō relinquat aciē vel ordinationē: ⁊ ne fugiat: ⁊ ne reÿciat arma. Et ſimilr precipit ca/ſto vt faciat opera caſtitatis: vt ne forniceẜ: nec ſit falſidicus: ⁊ pci/pit pacifico facere qđ ſuū eſt: vt ne pcutiat aliquē: neqȝ dicat dictum malum: ⁊ ſimilr in ceteris ſint virtutib⁹ ⁊ vitÿs: intendo ꝙ precipit virtutes omnes ⁊ prohibet omnia vitia: ⁊ hoc vniuerſalr ſiue virtu/tes ẜm veritatem ⁊ certitudinē: aut per modum aliquem intendo ge/nere ex modo quodam.

Cap. .3.

H Ec itaqȝ iuſtitia virtus quidē eſt pfecta nō ſimplr ſed ad alium. Et ab hoc multotiēs excellentiſſima virtutū eſſe videẜ iuſtitia: ⁊ neqȝ heſperus: neqȝ lucifer ita mirabilis ac in pverbio dicimus: omnes ſimiliter virtu/tes iuſtitie ineſſe ⁊ pfecta maxime virtus quoniá perfe/cte virtutis eſt vſus. pfecta aūt ꝙ eá hn̄s ad aliū quoqȝ vti pōt virtute: nō ſoluȝ ad ſeipȝ. Multi. n. in pprÿs vir/tute vti: ſȝ in his q̄ ad aliū ſunt nō pn̄t: ⁊ ppea vr̄ pcla/ruȝ id Biātis. Magiſtrat⁹ virū oſtēdit. Ad aliū eni ⁊ in cōi magiſtratus geritur. Propter hoc ipſuȝ ⁊ alienum

Excellētiſſima virtutū vr̄ eſſe iuſti/tia.

Biātis ſnīa magr̄at⁹ vi/rum oñdit.

bonū videt eſſe iuſtitia ſolū oīum virtutū: q2 ad aliū eſt. Agit eniʒ illa que aliȷ̄ cōferunt: vel ꝑncipi vel reipu.

℃ Tertiū capl'm ꝙ iuſtitia generalis eſt virtus perfecta: q2 nō ſoluʒ
3 ad ſe: ſed ad alterū eſt omnis virtutis vſus: ⁊ ideo virtutū p2eclariſ/ſima ⁊ ſola virtutū alienū bonū: ⁊ nō ſicut peſſim⁹ eſt qui ad ſe/ ⁊ ad amicos vtitur malitia: ſic optimus qui ad ſe/ ⁊ ad amicos vtitur vir/tute: ſed qui ad quēcūq3. ꝙ q3 hec iuſtitia non pars virtutis: ſed tota virtus ſicut oppoſita ei iniuſtitia nō pars malitie: ſ3 ipſa tota. ꝙ etiā hec ⁊ virtus ſimpl'r ideʒ ſunt ſubiecto: eſſe aūt nō idē: q2 hic in ad al/terum: virtus vero ſm ꝙ anime habitus talis. B.

Iuſtitia qñ accipit ſm ꝙ eſt virtus eſt in ca. q̄li tatis. ſ3 qñ accipitur vt iuſtitia eſt ī cap. ad ali/quid.

Et tamen iſta iuſtitia eſt iuſtitia cōis: ⁊ eſt ſim/pliciter equalis virtuti vli niſi ꝙ ipſa qñ accepta fuerit per modū quo eſt virtus eſt in capl'o qualitatis: ⁊ dicit abſolute nō ad aliquid: ⁊ ꝙ accepta fuerit ſm ꝙ iuſtitia eſt in capl'o relationis ⁊ ad aliqd. Etenim iuſtitia quidē eſt in hoībus iuſtū agens in eis. ⁊ ex hoc modo putat de iuſtitia ꝙ ipſa ſit perfectiſſima virtutū agentiū ⁊ vtiliſſima earuʒ: ⁊ maxime placēs. ℃ Dixit. ita vt magis placeat ipſa ꝙ ſydus veneris matutinū oriens cuʒ ſole: ⁊ ve/ſpertinū occidēs cū ipſo. Et dixit quidē hoc: ⁊ eoꝝ in vſu eoꝝ fuit de re placente dicere ꝙ eſſet placētio2 ſydere veneris. ℃ D. Et cuʒ iuſtitia dicta fuerit cōiter eſt virtus perfecta vt in plurib⁹: eſt virtus quidē eo ꝙ actiones iuſtitie nō ꝓcedunt niſi a virtute: pfecta vero eo ꝙ ille qui eam habuerit pōt vti virtute in ſe: ⁊ in altero. ℃ D. Et pp hoc putatur ꝙ recte dixerit eniʒ dicēs ꝙ facit virū notū cum ſit vtens virtute in non vtente ca. ſ. in ſubdito. princeps eniʒ relatiue dicit ad ſubditum: ⁊ pp hoc h3 quidē nomē iſtud vſum virtutis in altero. ⁊ ex hinc puta/tum eſt de iuſtitia ꝙ ſit bonū extraneo inter ceteras virtutes: inten/do ꝙ ſit bonū ad alterū: ⁊ hoc qm̄ ipſa quidē ſemꝑ agit qd̄ bonū eſt: aut cōparticipāti: aut principāti ⁊ ſubdito. Cūq3 ſit cōpletaʒ habens malitiā qui vtit malitia in ſe ⁊ amicos ſuos: tūc virtuoſus cōpletam habens virtutē eſt ille qui vtit virtute in ſe: ⁊ in alterū: cōpleta quidē eo ꝙ vſus ei⁹ in altero difficilis eſt. ℃ D. ⁊ iſta iuſtitia quā determi/nimus nō eſt pars virtutis: ſ3 eſt tota virtus: ⁊ iniuſtitia oppoſita ei nō eſt ps malitie: ſ3 eſt ipſa tota malitia: ⁊ eſt qdē diſtictio inter ipā ⁊ inter virtutē: eo ꝙ ipſa ē ad aliqd: ⁊ virtus nō eſt ad aliqd. Eſt ergo ipſa ⁊ virtus vnū in ſubiecto. diuerſum in rōne. Cap. 4.

Virtus ⁊ iu/ſtitia ſunt vnū in ſub/iecto: ſ3 diuer/ſa in rōne.

Peſſimus igit eſt qui ad ſeipm̄ ⁊ ad ami/cum vtit prauitate. Optimus vero qui nō ad ſeipm̄: ſed qui ad alium vtit virtute. Id eniʒ opus difficile eſt. Hec igit iuſtitia non pars virtutis ſed tota atq3 integra virt⁹ eſt: neq3 cōtraria eius iniuſtitia vitiȷ̄ pars eſt: ſed tota atq3 integra vitioſitas. In quo autem differunt tota virtus ⁊ iuſtitia: hoc ex ſup2adictis cōſtat. Eſt eniʒ eadē ſed eſſe

Iuſtitia nō eſt pars vir/tutis ſed eſt tota virtus.

nō idem

non idem ſed qua ad alteruꝫ iuſtitia: qua vero talis ha
bitus ſimpliciter virtus.

SEd querimus illaꝫ que in parte virtutis eſt
iuſtitiaꝫ. Eſt eniꝫ aliqua vt dixi eodeꝫ modo
de iniuſtitia pticulari dicēduꝫ: ꝙ aūt ſit aliud
ſignū erit: ꝙ qui ꝑ alia flagitia ꝺlinqt iniuriā
qdē: ſꝫ nihilo plus appetit vt clypeū abijcit
ꝗ pp timiditatē: aut qui ꝯuitia dixit per irā: aut qui non
cōtribuit pecunias pp auaritiā: qꝺ ꝓfecto ꝑ nulluꝫ iſto/
ruꝫ ſepe plus appetit: cōſtat quinimo nec ꝑ oēs: ſꝫ ꝑ ali/
quaꝫ impꝛobitateꝫ quā vitupamus ſm iuſtitiā. Eſt igiť
aliqua iniuſtitia veluti ps toti⁹: ⁊ iniuſtū quiddā in pte
totius iniuſti qꝺ cōtra leges fit: ꝓterea ſi quidē lucrandi
cā mercať ⁊ accipit. Quidā vero erogat ⁊ dānū patitur
pp libidineꝫ: hic qdeꝫ intēperās magis vř eſſe q̄ꝫ plus
appetēs: ille aūt iniuſt⁹ qdē ſꝫ nō intēperās. Patet ergo
ꝙ ea de cā qꝛ plus hꝫ: inſuꝑ circa alias qdeꝫ oēs iniuſti
tias qdeꝫ ſemꝑ fit relatio ad aliqꝺ vitiuꝫ: veluti ſi adul/
teriuꝫ cōmiſit ad intēperātiā. Si deſeruit locū in acie ad
timiditateꝫ: ſi pulſauit queꝫ ad irā: ſi plus habeat ad nul
luꝫ aliud vitiū relatio fit q̄ꝫ ad iniuſtitiā. itaqꝫ patet ꝙ ꝓ/
ter illā totā alia q̄dā ptic̄lar[] iniuſtitia huic ſynonyma.
Nā diffō in eodē genere eſt. vtraqꝫ. n. ad altuꝫ potētiaꝫ
hꝫ. Veruꝫ hec qdeꝫ circa honorē ⁊ pecunias aut ſaluteꝫ
aut circa hec oīa ſi vno nomine valeremus cōplecti: ⁊ ꝑ
voluptateꝫ que ꝓuenit a plus habēdo. Alia vero circa
oīa in quibus vir bonus verſatur.

¶ Quartuꝫ capitulū in quo dicto pꝛimo ꝙ de particularib⁹ iuſtitia: 4
⁊ iniuſtitia eſt in hoc quinto intētio oſtēdit per tria media pticulareꝫ
iuſtitiā eſſe quādaꝫ aliam ab vniuerſali cōmunicātē cū vniuerſali in
eo ꝙ ambe ſunt ad alteruꝫ: differentē vero in eo ꝙ hec circa quedam
determinata: illa aūt circa oīa circa que ſtudioſus ex hoc quaſi ex ne
ceſſarioꝛi cōcludēs: eſſe ⁊ particularē iuſtitiam. D.

NOs auteꝫ in iſto loco nō inquirim⁹ iuſtitiā que
eſt equalis virtuti: ſed iuſtitiā que eſt
pars virtutis: intēdo eaꝫ que eſt eius ſpē. Et ſilr queri/
mus iniuſtitiā illam que eſt ps malitie: ⁊ ſignuꝫ eius ꝙ
ſit h̄ iniuſtitia cōis eſt ꝙ nos inuenim⁹ in ceteris mal

tijs factorez de quo dicimus ꝙ agit non iuſte: ⁊ tamen nō iniuriatur alicui: vt qui fugit a congreſſu ꝓpter timiditatem. nos etenim dici/mus de eo: qm̄ nō iuſte agit. ⁊ ſilr qui amittit peregrinatiōes dr̄ de eo qm̄ iniuſtus eſt: ⁊ ſilr qui negligit acqrere pecunias pp ſtultitiā ſuam dicim⁹ de eo: qm̄ non iuſte agit: attamē nulli iniuriat. ⁊ ſilr ſe hʒ qui multas acquirit diuitias nō ex defraudatiōe: ſed per auaritiā: ⁊ iniu/rians eſt hn̄s malitiā vnaʒ ex iſtis malitijs. Quēadmodū ergo ille de quo dicim⁹ ꝙ eſt raptor eſt hn̄s malitiā particularez ſub malitia vlī. ſilr ille de quo dicim⁹ ꝙ eſt raptor ē hn̄s iniurie ꝑticularis ſub iniuria vniuerſali que eſt diuerſuʒ legi: ⁊ ſignificatur etiā ſuper hoc ꝙ hec ma litia ꝓpria dignior eſt noīe iniurie: ꝑ hoc ꝙ qn̄ hō aggregat pecunias ex lenocinio: ⁊ alter cōgregat eas ex circūuentiōe alterius in negotia tionibus: primus dignior eſt vocari incaſtus ꝙ̄ vt vocet iniuſtus: ⁊ ſi noīauerimus euʒ iniuſtuʒ erit hoc noīe cōi. ſecundū vero noīam⁹ qdē iniuſtuʒ tm̄: ⁊ ēt qm̄ cetere ſpēs malitiaꝝ ꝓportiōant ſemꝑ alicui gnī ex malitia qd̄ eſt preter genus iniurie. V.g. qm̄ malitia que eſt lenoci niuʒ ꝓportionat ad incaſtitatē: ⁊ fuga ex aciebus litis ꝓportionat ad timiditatez: interfectio aūt ⁊ defraudatio in pecunijs nō ꝓportionat ſemper niſi malitie illi q eſt iniuria. Cūqʒ ſic fuerit tūc manifeſtū eſt: qm̄ hē iniuria particularis ꝑticipās in noīe iniurie vel iniuſtitie vlī: ⁊ in diffinitiōe ſm moduʒ ſm queʒ ꝑticipāt ſpēs generi in iſtis duo/bus ⁊ eſt qdē hoc ꝑticulare ꝑticipās vlī in noīe ⁊ diffōne eo ꝙ ambo ſunt ad aliqd: vtrūtn̄ vnuʒ ipſorū relatiue dr̄ ad diuitias ⁊ honores ⁊ ſalutē. aut ad aggregās iſta ſi poſſe fuerit cōprehēdere ſb noīe vno ⁊ nomen iuſtitie ⁊ iniuſtitie: dr̄ quidē ꝑmo ⁊ ꝑncipalr ex iſtis quattuor de eo qd̄ fit circa pecunias ⁊ ab hoc trāſumit ad illas alias res. Cūqʒ iam declaratū ſit ex hoc dicto ꝙ iniuſtitia dicit cōiter ⁊ ꝓprie ⁊ ſilr iuſtitia nunc dicamus quid eſt h iniuſtitia intēdo ꝑticularē ⁊ que res eſt cuʒ dicat ſm plures intentiōes. Cap. 5.

Quod ſint igit iuſtitie plures ⁊ ꝙ eſt vna aliq̄ ꝑter totā virtutē manifeſtū eſt: q̄ vero ⁊ q̄lis hec ſit cōprehēdam⁹. Diffiniſſe eſt id qdē eē iniuſtū qd̄ ꝯ leges ⁊ qd̄ iniquū. Iuſtū vero qd̄ ſm leges ⁊ qd̄ equū. Illa igit iniuſtitia d̄ qua ꝑmo dixim⁹ ea ſuit que eſt cōtra leges.

Sed qm̄ facere ꝯ leges ⁊ iniqtas nō eſt ideʒ: ſed aliud vt pars ad totū: naʒ qd̄ plus: id oē iniquū: qd̄ aūt iniquū id nō oē plus: ꝑfecto iniuſtū/⁊ iniuſtitia nō ideʒ ſunt: ſʒ aliud qui/deʒ vt ps: aliud vero totū. Pars.n. hec iniu ſtitia tot⁹ iniuſtitie: ſilrqʒ iuſtitia iuſtitie. itaqʒ de ꝑticu/lari iuſtitia: ꝑticulariqʒ iniuſtitia dicēdū: ⁊ de iuſto atqʒ iniuſto ſilr. Illa igit iuſtitia q̄ ſm vniuerſaʒ virtutē ordi

nata eſt: ꝛ q̄ vſus toti⁹ virtutis ad aliud exiſtit relinquaſ. Siſr ꝛ illa iniuſtitia que eſt tot⁹ vitij vſus. iuſtū quoqꝫ ꝛ iniuſtū ſm has determinādū eē ꝯſtat. Fere aūt oīa iura ab vniuerſa virtute ordinata ſunt: nā lex p̄cipit viuere ſm oēꝫ virtutē ꝛ vnūq̄dq꞉ vitiū ꝓhibet. Effectiua vō vniuerſe virtutis ſunt illa oīa iura q̄ ad publicā ptinent diſciplinā. Priuata vero ſinguloꝝ diſciplina p quā ſimpliciter eſt vir bon⁹. vtrū ps ciuilis ſit an alteri⁹ poſtea dicem⁹. Non. n. fortaſſe eſt oīno ideꝫ bonū eē virū ꝛ bonū ciuē. Sed pticularis iuſtitie ꝛ iuſti illi⁹ q̄d eſt ſꝫ eā: vna ſpēs in diſtributiōe ꝯſiſtit vel honoris vl' pecuniaꝝ vel alioꝝ q̄ talia ſunt: vt diuidi poſſint inter eos q in ſocietate ciuili verſanſ: in his. n. fieri pōt: vt equū hēat vl' iniquū alter alteri. Alia ſpēs in cōmercijs hoīuꝫ corrigēdis exiſtit: cui⁹ due ptes ſunt. nā cōmercioꝝ alia ſunt voluntaria: alia iuolūtaria. Uolūtaria ceu emptio: vēditio: mutuū: fideiuſſio: cōmodatū: depoſitū: locatio: ꝛ hmōi. Dicūſ āt volūtaria: q꞉ p̄ncipiū ipſoꝝ volūtariū ē. Inuolūtarioꝝ āt illa clādeſtina ſūt: vt furtū: īceſt⁹: veneficiū: dol⁹: fra⁹: doloſa necatio: falſuꝫ teſtimoniū. Alia violēta vt v̄berratio: nex⁹: mors: rapina: orbatio: ꝯuitiū: ꝯtumelia.

¶ Quintuꝫ caplm̄ in quo ſumit q̄ ꝛ qualis q̄dā: hoc eſt q̄d eſt iuſtitia pticularis ꝛq. ſ. ſm gen⁹ q꞉ eq̄litas: q̄lis aūt inſinuat p diuiſionē ipſi⁹: repetit aūt ſupiorē diuiſionē iniuſti ꝛ iuſti p hoc inſinuās iniuſtitiā ꝛ iuſtitiā ſilr duplices: ꝙ q꞉ exñtia in gūe eq̄litatis ꝛ ineq̄litatis ſunt ptes ad legalia ꝛ illegalia: ꝛ ꝙ de pticularib⁹ dicēdū de vlib⁹ aūt nōt ꝛ ꝙ iuſtitia q̄ eſt legalitas eſt oīuꝫ virtutū vſus ad alios p hoc ꝙ lex p̄cipit ſm oēm virtutē viuere: ꝛ ſm oēm malitiā ꝓhibet. tandē diuidens particularē iuſtitiā ī diſtributiuā ꝛ directiuā: ſubdiuidens directiuam in duas ſm cōmutatiōes duplices. ſ. volūtarias ꝛ inuolūtarias: in occultas ꝛ violentas. B.

D Icimus ergo: qm̄ dcm̄ eſt in eo q̄d p̄terijt ꝙ nō iuſtus dr̄ de duab⁹ reb⁹. ſ. de diuerſo legi. ꝛ de nō equo. ꝛ qm̄ iuſt⁹ dr̄ de iſtoꝝ oppoſitis: obſeruator ergo legis iuſt⁹ eſt. ꝛ equ⁹ iuſtus eſt. Qui aūt eſt ſm diuerſum legis eſt iniuſt⁹ cōis qui dict⁹ ē p̄rimit⁹: q vō ꝯuenit cū lege eſt iuſt⁹ cōis: ꝛ inq̄ſitio q̄dē h̄ eſt iniuſtitia ꝓpria. ꝛ iuſtitia ꝓpa: itē do ī deſcriptōe ei⁹ ꝛ enūeratōe ſuaꝝ ſpēꝝ. iaꝫ. n. d̄ſcripta fuit in eo ꝙ p̄ceſſit iuſtitia cōis p deſcriptiōeꝫ virtutis: ꝛ cōnumerate fuerūt ſpēs eius p ipſi⁹ enumeratōeꝫ: cū nō ſit iuſtitia cōis aliq̄d plus q̄ vſus virtutis vlis in relatiōe ad aliquid aliud: intendo ꝙ q̄n

accipit virtus relatiue ad alterū dicit iuſtitia. ⁊ qñ accipit in relatõe ad virtuoſos noīatur virtus. ⁊ ſilr iniuſtitia vlis nõ eſt aliqd plus ꝙ vſus malitie vlis in alteꝝ. ℭ D. Et fere vt pluribꝰ illud qđ mādāt leges virtutes ſunt vles nõ ꝑticulares: eoꝗ mādāt vt ſit vita cū oī virtute: ⁊ ꝓhibent ab oī vitio: ⁊ ſilr mādāt res effectiuas virtutū vliū: ⁊ iſte res ſunt ēt oēs res vles q̄ ponunt ad iſtructõez: itēdo q̄ ponunt iſtructiue ad acquiſitionē virtutū vliūm. Et ars legū eſt illa q̄ diffinit iſta: intendo artē regitiuā ciuitatū ſicut diffinit virtutes vles. ℭ D. Res aūt ꝑticulares per quas fit vnuſqſqꝫ hominū virtuoſus vel bonus: vero inõ vltimo diſtinguemꝰ. ſ. an ſpeculatio de ipſis ſit artis ciuilis an alteriꝰ fortaſſis nõ eſt res per quā fit vnuſqſqꝫ hominū bonꝰ aut malus res vna in vniuerſo rerū. quēadmodū nõ ſunt res que faciunt bonū particulare in vnoquoqꝫ hoīuꝫ res vne eedeꝫ. intendo in hoībus. res vero in qbus fit iuſtitia propria iniuſtitia ꝓpria vles etiā ſunt res vles ⁊ ſunt vne oībus. Et manifeſtū de re iſtius ſcientie: quā ſpeculat in eis: ⁊ hec iuſtitia eſt due ſpēs: quarū vna eſt diuiſiua: intendo eam que diuidit res cõicatas: vt pecunias ⁊ honores: ⁊ alia ex rebus cõicatis. Etenim in diuiſione iſtoꝝ inter eos eſt equalis ⁊ non equalis: ⁊ ſcđa eſt factiua ꝯtractuū ſiue negociationū: ⁊ hec ſunt duarum partiū: quedā. ſ. voluntaria: vt venditio: mutatio: accõmodatio: fideiuſſio: depoſitio. alia non voluntaria: intendo ex vtraqꝫ parte: vt furtum ⁊ adulteriuꝫ: ⁊ incantatio: ⁊ falſum teſtimoniuꝫ: ⁊ proditio. Et quedam que ſunt vehemēter iniurioſa: vt vulneratio: ⁊ interfectio: ⁊ inuinculatio. Cap. 6.

CUm vero iniuſtꝰ iniquꝰ ſit: ⁊ iniuſtū iniquū: pꝫ aliqd eſſe mediū iniqui: id aūt eſt equū. Qua. n. in re eſt plus in eadē ⁊ minꝰ equū. Si ergo iniuſtū eſt iniquū: iuſtū equū: qđ ⁊ ſine probatiõe manifeſtū eſt. cuꝫ vero equū ſit mediū: iuſtū quoqꝫ mediū quiddā eēt. Eſt aūt equuꝫ ī duobꝰ minimis: ergo ⁊ iuſtū mediū: ⁊ equū ſit neceſſe eſt ad aliqd: ⁊ quibuſdā: ⁊ ſm ꝙ mediuꝫ aliquoꝝ eſt ea ſunt plus ⁊ minus: ſm ꝙ equū duoꝝ: ſm ꝙ iuſtuꝫ quibuſdam. Neceſſe eſt ergo iuſtuꝫ eſſe in quattuor minimis: nam ⁊ quibꝰ iuſtum exiſtit duo ſunt: ⁊ in quibꝰ res due ac eadeꝫ equitas qbus ⁊ in quibꝰ: vt eniꝫ illa ſe habent in quibus ita ⁊ illa. Si eniꝫ nõ equi nõ equa habebunt. Veruꝫ hinc pugne incuſationeſqꝫ oriunt cuꝫ equi nõ equa: vel nõ equi equa habēt ⁊ tribuūt. Ex dignitate quoqꝫ id apparet. Iuſtū eniꝫ illud qđ in tribuēdo cõſiſtit ſm dignitatē quādam eē oportere oēs fatent. Ipſam vero dignitatē nõ eandeꝫ oēs aiunt eſſe: ſed popu

Pugne ⁊ incuſatiões ⁊ ſeditões oriunt cū equi nõ equa: vl nõ eq equa habēt ⁊ tribuunt.

lares qdem libertatē:potētes vero opulentiā:aut gen⁹. Optimates aūt virtutē dicunt.Iuſtum ergo ꝓportionē quādā3 h3:ꝓportionē vero habere nō ſolū vnici numeri propriū3 eſt: ſed totius numerabilis. Eſt.n.ꝓportio equitas rōnis īq̄ttuor minimis.Diſcreta igiť ꝙ in quattuor cōſiſtat manifeſtū eſt.Quineriā cōtinua.Nam vno vt duob⁹ vtitur.vt bis dicit ceu queadmodū.a.ad.b.ac b.ad.c.bis ergo dř.b.Si ergo bis ponať.b.quattuor erunt in proportione.Eſt autē ⁊ iuſtu3 in quattuor minimis ac rō eade3. Diuiditur ei3 ſimilr̄ in qbus: ⁊ que. Erit ergo queadmodū.a.ad.b.ita.c.ad.d.⁊ ꝑmiſcue. ergo vt ad.c.ita.b.ad.d.Quare totu3 ad totū vt diſtributio duplicať.ꝯiugatio igitur.a.c.⁊.b.d.iuſtū eſt illud qđ in diſtribuēdo cōſiſtit:⁊ mediu3 qdem hoc eſt circa id qđ proportionē h3. Nam habēs ꝓportionē mediu3 eſt:iuſtu3 aūt ꝓportionē h3. Hanc proportionē mathematici geometricā vocant: nam geometrica ꝯiungit totum ad totum qđ alterutrū ad alterutrū. Eſt aūt nō continua hec ꝓportio:nō enī3 eſt vnus numero terminus: cui ⁊ qđ hoc ergo iuſtu3 proportionē h3: iniuſtu3 vero ꝓportiōe caret. Fit igitur aliud plus aliud minus qđ ⁊ in rebus accidit.Nam qui iniuriā facit plus h3.Qui vero patitur minus h3:⁊ hoc in bono:in malo autē cōtra. Non in rōne boni venit minus malu3 ad maius malū. Eſt enim magis eligendū minus malum q̄3 maius:qđ autē eligendu3 id bonu3 ⁊ magis maius:vna igitur iuſti ſpecies talis eſt.

Min⁹ malū eſt magis eligēdu3 q̄3 maius.

¶ Sextū capitulū in quo p iniuſtu3 eē inequale oñdit iuſtū eē eq̄le ⁊ mediū pluris ⁊ minoris:ac p hoc ꝙ iuſtitia medietas: ꝙ q̄3 iuſtū ſ3 ꝙ eſt equale in minimis duobus:ſm vero ꝙ iuſtu3 diſtributiuu3 in minimis.iiij.hñtibus ſe adinuicē ꝓportionabilr̄.ſ.vt pſona ad pſonā ſic re diſtributa:quib⁹ non ſic habētib⁹ fiunt pugne ⁊ accuſatiōes.¶ D. ex eo qđ ſm dignitatē i.le3 oſtendit.i.iuſtū diſtributiuū eē ꝓportionale annectēs: quib⁹ diuerſis diuerſi mēſurāt dignitatē: ⁊ ꝙ ꝓportionale nō ſolū in numeris:ſed ⁊ in reb⁹ numeratis: ⁊ qđ q2 ꝓportionale in.iiij.minimis eſt ⁊ mediū:iuſtū aūt ꝓportiōale iuſtū diſtributiuū in tot erit:⁊ mediū cōſiſtēs in ꝓportionalitate geometrica diſiuncta: ⁊ qđ multū huic oppoſitu3 eſt pp proportionale.D. 6

CUmqꝫ fuerit nõ iuſtus ens nõ equalis: ⁊ fuerit fa
ctũ nõ iuſti: intẽdo iniuriã: factũ inequale
⁊ fuerit medi⁹ in nõ equali ens equalis etenĩ in actiõe
inuenit in ea equale erit iuſt⁹ equalis. Et hoc ẽt mani
feſtuꝫ eſt ꝙ cõcedũt oẽs hoĩes abſqꝫ ſyllo. Cũqꝫ ſit eq̃/
lis medius erit iuſtus ẽt medi⁹ ⁊ equalis. ⁊ iõ medi⁹ in/
diget reb⁹: de qbus dicat multũ ⁊ parũ. Etenĩ mediũ
eſt inter multitudinẽ ⁊ paucitatẽ: ⁊ iõ ꝙ equalis indiget duob⁹: eo ꝙ
equalitas ad minus duobus eſt: ⁊ iõ ꝙ medius. i. iuſtus indiget. iiij.
eo ꝙ iuſtitia qõ min⁹ in. iiij. eſt. Etenĩ in aliores quibus eſt iuſtitia
due ſunt: ⁊ in huĩc inuenit equalitas reb⁹ diuerſis: intẽdo ſm modũ
ꝓportionis. i. erit ꝓportio dationis ad dationẽ ſicut ꝓportio habitu
dinis eius cui dat ad eum cui dat: niſi enĩ eẽt hec ꝓportio nõ inueni/
retur in eis: neqꝫ equalitas: neqꝫ inequalitas. ⁊ diuerſitas ꝓportiõis
eſt quidẽ qñ fuerit ĩ equalitate nõ equalitas; aut in nõ eq̃litate equa
litas. Et eſt manifeſtũ qm̃ iuſtitia diuiſiua eſt quidẽ in hac ꝓportiõe
ex hoc ꝙ oẽs vident ꝙ opꝫ vt ſint in dationib⁹ iuſtitia: ⁊ nõ vident
ꝙ meritũ hominũ ad dationẽ ſit vnũ. Sed principes ciuitatũ cõmu
nalium vidẽt ꝙ meritũ ſit ſm libertatẽ: intẽdo ꝙ iuſtitia in dationi/
bus eſt vt ꝓportio dationis ad dationẽ: vt ꝓportio libertatis ad li/
bertatem: ⁊ hoc qm̃ iſti vidẽt ꝙ felicitas ſit libertas: principat⁹ autẽ
paucitatis vident qm̃ meritũ eſt ſm diuitias que ſm eos ſunt felici/
tas. ⁊ ex eis ſunt qui vidẽt ꝙ nobilitas generis: intẽdo ſit cã idonei/
tatis vel meriti. Domini aũt principat⁹ nobiliſs ſm veritatẽ vident
hoc de virtute: ⁊ vl'r oẽs conueniũt in hoc ꝙ idoneitas ſit ſm ꝙ vi/
dent de felicitate hoĩes: ⁊ ſi diuerſificent in quid ſit hec felicitas. Cũqꝫ
ſic ſit iuſtitia neceſſario eſt quid ꝓportiõale: etenĩ ꝓportionalitas nõ
eſt ꝓpria cuidã numero: ſed eſt ꝓpria numero ſimplr: ⁊ qm̃ propor/
tionalitas eſt equalitas in diffinitiõe ⁊ ſermone nõ in q̃litate erit ad
minus in. iiij. rebus: ⁊ hoc aut in rebus diſcretis: ⁊ tunc res manife/
ſta eſt: ⁊ hoc qm̃ intẽtio equalitatis in eis ꝓportiõe eſt vt ſit propor/
tio primi ad ſcõm ſicut ꝓportio tertij ad quartũ: aut in cõtinuis: ⁊ tũc
erit in tribus rebus qñ fuerit ꝓportio primi ad mediũ ſicut ꝓportio
medij ad tertiuꝫ. ⁊ eſt manifeſtũ ꝙ ẽt hoc in. iiij. eſt: eo ꝙ mediũ acci/
pitur bis in ꝓportiõe. V. g. qm̃ ſi fuerit proportio. a. ad. b. ſicut pro/
portio. b. ad. c. tunc accipit. b. bis in ꝓportiõe. ideoqꝫ erũt cõpropor/
tionalia. iiij. in rõne: ⁊ ſi nõ in ſubiecto. Cũqꝫ fuerit hec iuſtitia ꝓpor/
tionalis: intendo diuiſiuã ad minus erit in. iiij. ⁊ rõ in eis eſt vna: in/
tendo ꝙ rõ ꝓportionis eſt inter duo ex his. i. inter duos terminos eſt
rõ proportiõis que eſt inter alia duo. i. terminos eorũ. V. g. qm̃ ſi fue
rit h̃ duplex: ⁊ erit ⁊ illa duplex: ⁊ ex quo hec iuſtitia ꝓportio inter. iiij.
⁊ eſt hec ꝓportio inuenta in cõpoſitiõe ⁊ in ꝑmutatiõe ⁊ cõuerſione: ⁊
manifeſtuꝫ eſt ꝙ in hac iuſtitia accidit huius donec ꝙ qñ fuerit pro/
portio iſtius dationis ad iſtuꝫ receptorẽ dati: ſicut ꝓportio iſtius da/
tionis ad iſtum receptorẽ: erit ꝓportio dationis ad dationẽ ſicut re/
ceptoris ad receptorẽ: ⁊ ſimilr erit aggregatio duarũ dationũ ad al/
teram earuꝫ ꝓportio aggregatiõis duorũ receptoꝝ ad alterum eoꝝ: ⁊
intendo idoneitatẽ recipientiũ. Cumqꝫ ſit hec iuſtitia proportiona/
lis: ⁊ tunc eſt mediatrix: eo ꝙ ſimilitudo ꝓportiõis eſt cõmediatio q̃dã

inter ꝓportiones diuerſas ſm minus ⁊ magis: ⁊ iſta ꝓportionalitas
eſt illa q̃ ſcitur per ꝓportionẽ geometricã: intẽdo eã q̃ eſt ꝓportio ꝑmi
ad ſcðm ſicut ꝓportio tertij ad q̃rtũ: ⁊ ꝓportio q̃ eſt in hac iuſtitia nõ
eſt ꝯtinua: intẽdo in trib⁹ rebus: ⁊ hoc qm̃ nõ erit aliq̃d vnũ numero
ens idẽ duab⁹ reb⁹: ⁊ cũ ſit iuſtitia in diuiſione ens ꝓportionale: tũc
iuſtitia oppoſita iſti iuſtitie eſt vt diuerſificet̃ ꝓportio: erit ḡ quoddã
plus ⁊ quoddã minus: vt ꝙ ſit datio nõ ſm ꝓportionẽ eq̃litatis: erit
ḡ vni plus q̃ꝙ oporteat: ⁊ alteri minus: iſtud ẽt accidit in actionibus
cõicabilib⁹: ⁊ iniurias em̃ accipit de bono plus patiens: iniuriã minus:
iſtud eſt in bono: in malo autẽ ecõuerſo ⁊ fit hoc: eoꝙ minus de malo
eligibilius eſt: ſicut magis de bono eligibilius eſt. ¶ Dixit. Una ergo
ſpẽs iuſtitie eſt iſta iuſtitia q̃ fit in diuiſione rerũ cõicabiliũ ſm ꝓpor/
tionalitatẽ vt in pecunijs ⁊ honoribus. Cap. 7.

REſtat alia q̃ in corrigẽdo cõſiſtit. ea fit in cõ
mercijs tam volũtarijs q̃ꝫ inuolũtarijs: qð
eſt alterius ſpeciei iuſtũ q̃ꝫ ſuperius. Nam
iuſtũ illud qð in diſtribuẽdo cõſiſtit publi/
caruꝫ rerũ: eſt ſemꝑ iuxta ꝓportionẽ iaꝫ di/
ctaꝫ. eteniꝫ ſi ex publico pecunie ſint diſtribuẽde earuꝫ
diſtributio ꝑ eãdẽ fiet rõnem ſm quã ĩ publicũ cõtribu
tio fit. Et iniuſtũ qð huic iuſto opponit̃ abſq ꝓportio/
ne. eſt aũt illud iuſtũ qð in cõmercijs cõſiſtit equuꝫ qd/
dam: eſt ⁊ iniuſtũ iniquuꝫ: ſ3 nõ ſm eã ꝓportionẽ: ſ3 ſm
arithmeticã. Nihil em̃ refert vtrũ bonus a malo abſtu/
lerit: an malus a bono: neq; vtrũ bon⁹ adulteriũ cõmiſe/
rit: an malus: ſed ad dr̃iam damni lex reſpicit ſolũ ⁊ vt
equis vtit̃ ſi hic iniuriã fecit ille paſſus eſt: itaq; iniuſtũ
hoc iniquũ ex ñs: q̃re conat̃ lex. Nã qñ hic quidẽ percu
titur: ille võ ꝑcutit: vel hic occidit, ille occidit̃: paſſio ⁊
actio ſeorſuꝫ inique ſunt: ſ3 conat̃ eas ꝑ cõdẽnationẽ eq̃/
re lucrũ auferẽdo. Dicit̃ em̃ ⁊ in hmõi reb⁹ lucruꝫ: lꝫ q̃/
buſdã ĩproprĩũ videat̃: puta illi q̃ percuſſit: dãnuꝫ illi q̃
ꝑcuſſus eſt: ſ3 qñ eſtimat̃ paſſio: vocat̃ illa q̃dẽ dãnuꝫ: iſ
aũt lucrũ: ita inter plus ⁊ minus equũ eſt mediũ. Lucrũ
aũt ⁊ dãnuꝫ ꝫ: alterũ plus: alteꝝ minus: boni q̃dẽ plus
eſt lucrũ: mali aũt minus. Dãnũ võ ꝫ eſt. Inter hoc me
diũ eſt equũ qð iuſtũ eſſe dicebamus. Quãobrẽ iuſtuꝫ
illud qð in corrigẽdo cõſiſtit mediũ eſt inter damnum
⁊ lucrum. Ex quo fit vt quotiens cõtrouerſia exiſtat ad

Iudex dr̃ eſſe veluti aiatũ iuſ.

iudicem eatur: ire autem ad iudicem ideſt ire ad iuſ: nam iudex quidem eſſe debet veluti animatum ius: ⁊ querunt iudicem medium: ⁊ vocant quidaʒ mediato/ rem/ quaſi iuſtum aſſecuturi/ ſi medium aſſequantur vi cifim. Medium igitur quiddam iuſtuʒ eſt: ſiquidem ⁊ iudex medius. Judex vero ad equalitatē redigit: atqꝫ vt linea ineq̄lr diuiſa cui maior pars q̄ʒ dimidia adeſt ei aufert ⁊ minorē hn̄ti tradit: ⁊ qn̄ totū in duas partes diuidit. tūc ſuū hr̄e aiunt cū quiſq̄ʒ equaʒ partē accipit: equū aūt mediū eſt inter plus ⁊ minus ſm arithmeticā ꝓportionē. Preterea noiat iuſtū qḋ taʒ hinc q̄ʒ inde iu/ xta eſt quaſi iuxta vtrūqꝫ ſit: ⁊ iudex vtriqꝫ iuxta aſſiſtat. Si eñi duoꝝ equaliū ab altero auferat: alteri vo addat: duobꝰ excedit aliū: naʒ ſi auferat quidē nec addat vno dūtaxat excedit. A medio igit vno ac mediuʒ vno: per hoc igit dinoſcemus: ⁊ qd auferēdū ſit ab eo q plus hʒ: ⁊ qd addēdū ſit ei q minꝰ hʒ. Que eñi excedit id aufe/ rendū eſt ei q plus hʒ eq̄les: in qbꝰ. aa. bb. gg. adinuicē ab. aa. demat. ae. ⁊ adiungat. gg. id qḋ eſt in. g. d. id to/ tuʒ. d. gg. excedit. e. a. In. g. d. ⁊. g. ʒ. Ergo. bb. eo ꝙ eſt g. d. Eſt ⁊ ī alijs artibꝰ hoc: nā interirēt vtiqꝫ niſi ageret agens ⁊ quantū: ⁊ q̄le ac patiēs pateret hoc ⁊ tm̄ ⁊ tale tracta ſunt dāni ac lucri noīa ex volūtarijs ꝯtibus: naʒ hr̄e plus q̄ʒ ſuū lucrari dicit: minus aūt q̄ʒ ab initio dā/ nari. Ceu in emptiōe ⁊ vēditione ac in alijs quibuſcūqꝫ licentiā lex ꝑmiſerit. Qn̄ aūt nec plus nec minꝰ: ſʒ ip ſa per ipſa fiunt ſua ſe hr̄e dicūt: ⁊ nec lucrari nec damnuʒ pati. Itaqꝫ lucri cuiuſdā ac damni mediū eſt iuſtū pre/ ter voluntariū equū habēdo ⁊ prius ⁊ poſterius.

7 ¶ Septimū caplm̄ de iuſto directiuo in quo dr̄ ꝙ ipſuʒ eſt in cōmuta/ tionibus: ꝙqꝫ ⁊ aliā hʒ ꝓportionalitatē a diſtributiuo exiſtēte cōmu nium: ſed ꝓportionalitatem geometricā ⁊ qḋ directiuum ſic ſm pro/ portionalitateʒ arithmeticā que eſt in tribus terminis quam perſcru tatur iudex non cōſiderans perſonarum ſm ſtudioſum ⁊ prauū diffe rentias: ſed nocēte ⁊ nocumentū paſſo poſitis equalibus prius ⁊ poſt inequalibꝰ ꝙ inequale equat iudex auferēs a lucratore ⁊ dans dam/ nificato: ex quo patet ꝙ directiuum iuſtum eſt mediuʒ damni ⁊ lucris ⁊ qualiter poſito iudice medio ⁊ eq̄li ſit adequatio lucrantis ⁊ dam/

nificati. exemplificat in terminis tandē ꝙ retributiones operum fa/
ctoꝝ ab artibus ſunt ſm arithmeticam ꝓportionalitatem: vnde ve/
nerunt h nomina damnum ⁊ lucrum. Dixit.

SPecies aūt ſcða eſt q̄ fit in rectificādo cōnega/
tiones in rebus volūtarijs ⁊ nō volun/
tarijs: ⁊ in hac iuſtitia eſt ēt ſpēs iuſtitie que fit ſm viā
ꝓportionalitatis: intēdo illā que fit in diuiſione reruꝫ
cōmunicabiliū. verūtñ dr̄ia inter vtraſqꝫ eſt: qm̄ iuſti/
tia q̄ eſt in cōnegationib⁹ eſt in rectificatione equalita/
tis inter cōnegociātes. intēdo eq̄litatē veram: non equalitatē que fit
ſm viā ꝓportionis. verūtamen cū ſit equalitas quaſi mediū inter de/
trimentū ⁊ lucrū. i. additio lucri ſuper ipſam vt additio ipſius ſuper
detrimentuꝫ: ⁊ ſit hec diſpoſitio ꝓportionis numeralis: noīauit eam
Ariſt. ſm mēſurā ꝓportionis arithmetice: ⁊ pp hoc nō eſt in hac iuſti
tia diuerſitas ex eo ꝙ vnus cōnegociantiū honorabilior altero: ⁊ iſtud
cōmune eſt donec ſit in cōnegatione illa q̄ eſt in damno: etenim nō eſt
dr̄ia inter hoc vt malus ꝓuet bonū aut bonus malū quin oporteat vt
priuet ꝓuator: ⁊ ſilr opꝫ vt fornicator puniat pena eq̄li ſiue fornicatio ſiuꝭ
ſiue ſit fornicator malus aut bonus: ⁊ ex quo eſt diuerſitas ī iſtis ma/
litijs dāni feris: nec iam fecit lex vt ſeruet in his vſus equalitatis nō
vſus ꝓportionalitatis. Et ꝓpterea qn̄ iniuriat alter alteri aut dānū
intulerit ⁊ fuerit h ſm ineq̄litatē conat dn̄s iuſtitie legalis vt ꝯuertat
ad eq̄litatē. Eteniꝫ cū verberauerit eū q verberauit: ⁊ vulnerauerit eū
qui vulnerauit: ⁊ interfecerit eū q īterfecit iaꝫ cōuertit actionē ⁊ paſ/
ſionē in iſtis per dr̄ias eq̄litatis: dn̄s itaqꝫ iuſtitie ſemp conat vt di/
minuat ex lucro ⁊ equet ipm̄ cū detrimēto: intēdo vt ambo ſimul de/
trimētū ſubeāt ſm diſpōnē vnā: aut lucrent ambo ſm diſpōnē vnā.
eteniꝫ lucrū ⁊ detrimentū poſſe eſt vt dicant cōiter de oīb⁹ in qb⁹ cōne
gociatio: ſiue ſit vtilis ſiue dānoſa: ⁊ ſi ſit nō cōueniēs dānis: quēad/
modū ꝯuenit ꝓficuis: poſſumus em̄ dicere de eo q percutit qm̄ lucrat
⁊ de eo q percutit qm̄ perdit: ⁊ vlr ī paſſionib⁹ q̄ fiūt ab vno ad alterū
qn̄ nō fuerit in eis eq̄litas q̄dā nominant dānū vel perditio: ⁊ quedā
lucrū: ⁊ cū ſit equator mediator inter plus ⁊ minus ⁊ lucrū ⁊ dānum
vtrūqꝫ ſit plus altero ⁊ minus modis cōtrarijs: lucrū qdē plus de bo/
no ⁊ min⁹ de malo: dānū aūt plus de malo ⁊ min⁹ de bono: ⁊ ſic eq̄tor
īter vtrūqꝫ: intēdo inter lucrū ⁊ dānuꝫ iuſtitia rectificās: ⁊ tūc iuſtitia
rectificās nec io erit in actionibus mediās inter lucrū ⁊ dānum. ⁊ pp
hoc qn̄ cōtendūt cōueniūt ad dn̄m iſtius iuſtitie idest ad iudicē. naꝫ
iudex eſt iuſtitia rectificatiua aīata: idest cui eſt aīa. ⁊ iō quidā hoīm
noīant hmōi cōmediatores cū ſit qdē ipſoꝝ intētio inuenire mediū: ⁊
⁊ qn̄ iuenerit ipꝫ ſunt iuſti: etem̄ iuſtitia res cōmediās eſt. ¶ D. ⁊ dñs
iuſtitie rectificatiue eq̄t īter diuerſos qn̄ inciderit cōnegociatio diuer/
ſa p hoc ꝙ diminuit de pte maiori excedēte mediū: ⁊ addit minori par
teꝫ illā: ſm quā deficit a medio vt ꝯtingit ei q diuidit lineā in duo di/
midia ineq̄lia qn̄ vult eq̄re īter ea: diminuit em̄ a linea maiore: hoc in
q̄ excedit dimidiū linee: ⁊ addit minori illō in q̄ excedit a dimidio li/
nee: etem̄ linea equās eſt mediū ī eo: qd eſt īter lineā maiorē ⁊ minorē
ſm ꝓportiōis arithmetice mēſuraꝫ. intēdo ꝙ diminutio ei⁹ a maiore
eſt vt additio ei⁹ ſup minorē qn̄ fuerit maioris ⁊ minoris ex linea illa

que diuiſſa fuit in duas ptes nō ꝓpinqͣs diſtātia a medio diſtātia vna. C B. ⁊ deriuat̃ qdē nomē iuſtitie in greco a diuidēdo ī duo dimidia. ⁊ dñs iuſtitie .i. iudex eſt ille qui diuidit inter hoīes per duas partes coeq̃les: ⁊ opȝ ipm̄ ſcire qd eſt diminuēdū a maiori: ⁊ qd addēdū mi‑nori. Cū em̄ fuerint duo coeq̃lia: ⁊ auferunt̃ ab vno ipſoꝝ due ptes: ⁊ adduntur alteri illud cui fit additio fit maius ſm̄ iſtas duas ptes: ⁊ ſm̄ eas excedit mediū: ⁊ deficit minus a medio ſm̄ eaſdem: aut qñ aufert̃ ab vno coeq̃liū pars vna ⁊ addit̃ alteri: tūc qdē deficit min⁹ a medio ſm̄ vnū: ⁊ excedit ipm̄ maius ſȝ vnū. Oportet igit̃ qñ voluerit iudex coequationē vt addat illi qđ deficit a medio exceſſuȝ illiū: illi q̄ excedit ipſuȝ mediū ⁊ diminuat a maiori additionē illā: ſm̄ quā excellit me‑diū: ⁊ iſta eq̃litas inuenit̃ in oībus artib⁹: eo ꝙ actio cuiuſcūq; artis terminādā eſt ī q̃litate ⁊ quātitate: ⁊ paſſio ab actiōe agētis ī eis etiā terminata eſt ī q̃litate ⁊ quātitate: ⁊ ſi nō eſſet tūc lōge eēt iuētio mediū eis: intēdo ī artib⁹ diuerſis ſi nō eēnt actiōes ⁊ paſſiones ꝓprie vni‑cuiq; arti terminate ī q̃litate ⁊ ꝙtitate: ⁊ eſt qdē intētio dāni ⁊ lucri ī cō negociationib⁹ voluntarijs ꝙ qñ hō accepit plus ꝙ̄ ptineat ei id eſt qđ dederit dr̃ lucrari: ⁊ qñ accepit min⁹ ꝙ̄ dederit dr̃ pdere: vt cōtin‑git ī vēditiōe ⁊ emptiōe: aut ī ceteris reb⁹: in quib⁹ permittit lex cōne‑gociatiōes: qñ aūt nō accipit neq; plus neq; min⁹ ꝙ̄ dedit: tūc nō dr̃ lucrari: neq; perdere: eſt itaq; iuſtitia mediatrix inter lucrū ⁊ damnū in rebus voluntarijs. Cap. 8.

SEd videt̃ aliquibus repaſſum qddā ſimplr̄ eē iuſtū vt pythagorici dixerūt. Diffiniebāt enim ſimplr̄ iuſtū eſſe id qđ repaſſuȝ ſit alte‑ri. Uerū hoc non cōgruit neq; ei iuſto qđ eſt ſm̄ leges: neq; ciuili. Uoco aūt ciuile id qđ eſt ſociabile repaſſuȝ non cōgruit: neq; ei iuſto qđ in diſtribuēdo cō‑ſiſtit: neq; ei qđ ad corrigendū pertinet. At q volūt hoc quidā dicere vt radhamātis iuſtū ſi patit̃ quo fecit re‑ctū eſt iudiciū. Multipharīā em̄ diſcordat ceu ſi in ma‑giſtratu cōſtitutus pcuſſerit repcuti nō lȝ: at ſi magiſtra‑tū qs pcuſſerit nō ſolū repcutiēdus ipe eſt. verū etiā ſup‑plicio afficiēdus. Jnuolūtariū ēt ⁊ volūtariū multū dif‑ferūt: ſȝ in cōibus ſocietatib⁹ cōmercioꝝ hmōi iuſtū cō‑tinet id qđ repatit̃ ſm̄ pportionē ⁊ nō ſm̄ eq̃litatē. Naȝ in repatiēdo ſm̄ pportionē cōſiſtit ciuitas: aut enim qđ male eſt q̄runt: ⁊ ſeruit⁹ vr̄ eē niſi repēderit: aut qđ bene. ⁊ ſi nō retributio tollit̃ at retributiōe cōſiſtūt. Jtaq; gra‑tiarū ſacrū in pmptu faciūt vt retributio ſit. Hic em̄ gra‑tiarū eſt ꝓpria: remunerādus eſt em̄ q munus ɔtulit: at

rurſus ipſe ĩcipe dꝫ ꝗ ſuſcepit. Facit aūt retributionē ſꝫ ꝓportionē p diametrū ꝯiūctio. Ueluti faber in q̄.a. ſutor in quo.b. domus i quo.c. calceus in q̄.d. Opꝫ ğ recipe fabrū a ſutore ex illiꝰ opere: ⁊ ipꝫ ſibi tradere de ſuo. Si ğ pzimū ſit equū ſm ꝓportionē: poſtea repaſſio fiat erit qd̄ dr̄. Alias v̄o nec equū eſt: neqꝫ ꝯſiſtit. nihil em̄ vetat meliꝰ eſſe vnius opus q̄ꝫ alteriꝰ: opꝫ igit̄ illa eq̄ri: eſt aūt hoc ⁊ in alijs artibꝰ: nā interirēt vtiqꝫ niſi faceret faciēs quantū q̄le ac patiēs pateret̄ hoc ⁊ tm̄ ⁊ tale. Nō em̄ ex duobꝰ medicis fit ſocietas: ſꝫ ex medio ⁊ agricola ⁊ oino alijs ⁊ ineq̄libus: verū hec equanda ſunt. Quāobrē oīa quoꝝ eſt permutatio talia eē cōuenit: vt quodāmō cō/ferri valeāt: atqꝫ ob id minꝰ in vſuꝫ venit: ⁊ q̄ſi mediꝰ factus eſt. nā cūcta metit̄ quare ⁊ defectū ⁊ exceſſuꝫ: quā/ multi em̄ calcei adequāt domū vel victum. Opꝫ igit̄ ꝙ quidā faber ad ſutorē totidē calceos eſſe ad domū vel ad victū. Aliter nō erit permutatio neqꝫ ſocietas.

A.	ſutor.	B.	faber.
C.	calceus.	D.	domus.

Hoc igit̄ niſi eq̄lia quodāmō ſint nō erit. Opꝫ ğ vno aliquo cūcta metiri: vt ſupra dixim⁹: hoc eſt ſꝫ veritatē in/digētia q̄ oīa cōtinet: nā ſi nullius indigerēt vel nō ſilr̄: vel nō erit pmutatio: vel nō eadē: ſed veluti ſubſidiū cō/mutandarū nūmus cōpoſitus eſt: ⁊ ob h̄ nūmus vocat̄: qd̄ nō a nā: ſꝫ a lege q̄ nomos dr̄ eſt inductus. Erit igit̄ repaſſio cū equatio fiet quāobrē qd̄ agricola ad ſutoreꝫ id opus ſutoris ad agricole opus: nec referēdū eſt ad ꝓportionis normā cū pmutabunt̄. Aliogn vtrūqꝫ exceſſuꝫ habebit alterū extremoꝝ: ſꝫ qñ ſic h̄nt ipſi ſua equa/les ſunt ⁊ cōicat: ꝙ hmōi equalitas in ipſis fieri poſſit. Agricola.a. alimēta.c. ſutor.b. opus qd̄ equat̄.d. ſi ita recõpenſio fieri nō poſſet nō foret ſocietas eius. ꝙ aūt indigētia ſit id vnū qd̄ cōtinet deprehēdit̄: q2 ſi nō indigeāt adinuicē vel ambo vel alter nō ſit pmutatio: quēadmo/duꝫ qñ eiꝰ qd̄ ipſe h̄ꝫ qs idiget veluti ſi vino indigeāt: ⁊

Quare nūmi adinucti ſunt.

triticũ exportãduʒ tradãt:op⁹ eſt igiᷓ hoc adequari:p:o futura vero pmutatõe faciẽda cũ op⁹ fuerit ſi nũc nihilo ĩdiget nũm⁹ q̃ſi ex p:omiſſo:ḡdã nobis ẽ.pʒ.n.q̃ð qui hunc affert accipe poſſe patiᷓ certe hoc ideʒ.Nõ enim ſemp equũ valet:verũtamẽ vult manere magis:quãob rẽ opʒ oĩb⁹reb⁹p̃ciũ eẽ:nã ſic pmutatio erit ſemp: ſi aũt hec erit ⁊ ſocietas erit.nũm⁹ ergo tãq̃ mẽſurãs adeq̃t. Neq̃.n.ſine pmutatõe ſocietas eẽt: neq̃ pmutatio ſine adequatõe:neq̃ adeq̃tio ſine mẽſura.Re igiᷓ vera im/ poſſe eſt adeo inter ſe diuerſa cõuenire.Uerũ p indigẽ/ tia vnũ ḡddã eſſe cõuenit:⁊ hoc ex inſtituto itaq̃ nũm⁹ vocaᷓ.Hoc.n.oĩb⁹mẽſurã adhibet.Nã oĩa metiᷓ nũm⁹ domͥ⁹.a.mine decẽ.b.lectica.Igiᷓ.a.dimidiũ.b.ſi gnq̃ minus valet domus vel equales:lectica vere ſi decima pars.c.hui⁹q̃ð eſt.b.Patet ergo quot lectice domũ ade quant q̃ſi quinq̃.Q̃ð igiᷓ per hunc modũ erat permu tatio anteq̃ nũmus eſſet manifeſtũ eſt.Refert aũt nihil vtrum lectice quinq̃ p:o domo an q̃ti lectice quinq̃. Quid ergo iuſtũ ſit quidve iniuſtũ diximus.

8 ¶ Octauũ caplm de contrapaſſo iuſto q̃ð p:imo oſtendiᷓ non ſimplr iuſtum vt pythago:ici dixerũt:q: nec diſtributiuũ nec directiuum: ⁊ q: hoc nõ cõgruit in his qui differunt ſm dignitatẽ:⁊ q: differenter retribuendũ voluntarie agenti:⁊ inuoluntarie de medio q̃ cõtrapaſ ſum ſm p:opo:tionalitatẽ:⁊ huius equalitatẽ in cõicatioĩb⁹ cõmu/ tatiuis:factũ iuſtum eſt politicũ ⁊ vtile ad cõicationes cõmutatiuas:⁊ in quiu⁹ ⁊ ciuitates cõmanẽt ⁊ ſaluanᷓ:poſtea qualr ſit ſm p̱po:tiona litatẽ ⁊ qualr artifices cõmutatis opib⁹ ipſo ꝛ equale ⁊ iuſtũ hñt:⁊ q̃ numiſma mediũ eſt huius adequationis:⁊ q̃ mutua neceſſitas cõti/ net ciuitates ſpãliter numiſma inuentũ eſt.B.

ET quidam hominũ vident q̃ iuſtitia abſolute in oĩbus rebus eſt iuſtitia que ſit ĩ rebus que ſunt cõtrarie paſſionibus doloriferis cõne/ gationib⁹ ſm equalitatẽ:⁊ eſt illa que nominaᷓ ps di gne retribuẽs:⁊ eſt via antiqua iniuſtitia que p̱po:tio natur pythago:icis ⁊ achademicis famoſa apud eos in poſitione legũ. ¶ B. Hec autẽ iuſtitia nõ eſt in ali/ quo ex iuſtitia diuiſa:eo q̃ virtus nõ hʒ partem condigne retributiuã neq̃ ex hono:e:neq̃ ex pecunia.Et inueniᷓ quidẽ hec iuſtitia magis ĩn iuſtitia rectificatiua:ſed tñ in hoc q̃ ex ea eſt voluntariuʒ:⁊ hoc in vtilitatib⁹ cõicabilibus:vt pars cõdigne retributiua:que eſt in vẽdi/ tione ⁊ p:ecij ſolutione:⁊ in alijs q̃ ſunt in cõnegatiõe:in pte aũt que

eſt in dānis multotiēs cōtingit iuſticia per actionē diuerſam ab illa actione: aut inequale ei. intēdo eā que p dānū intulit. ¶ D. Et pp hoc putat̄ de dn̄o poſitionis legū qḋ cōtradicat ſibi in dicto ſuo cū dicit: ꝙ iuſtitia abſolute eſt pars cōdignē vel ex equo retributiua. poſt dicit ꝙ quādo dn̄s principatus vulnerauit aliquē iniurioſe: nō opꝫ ſolum vt vulneret̄: ſed etiā vt penis afficiat̄. Et dixit quidē hoc vt eſtimo coꝝ vulneratio a principe ab intēſiore malitia ꝓcedit ꝙ̄ malitia que nō eſt a pīcipe. ¶ D. Et ſit quidē iuſtitia q̄ eſt pars coequans in rebus ꝓportionalib' diuerſis nō in cōuenientib' coequalib': intendo per ꝓportionales res in quib' eſt cōicatio inter hoīes p moduꝫ ꝓportionalitatis nō ex pte cōuenientie ſpēi: nō enim eſt hoī vita niſi fuerit aggregatio vtilis in vita: niſi fuerit cōnegociatio per res cōuenientes in ꝓportione nō in ſpecie: etenīꝫ cōnegociatio ſupplēs defectū vniuſcuiuſqꝫ cōnegociantiū nō fit cōuenientib' in arte vna vt ꝯnegociatio inter medicū ⁊ medicū: nō eniꝫ indiget medicus medico: ⁊ nō fit niſi in diuerſificatis in arte vt cōnegociatio inter agricolā ⁊ medicū. hec enī ſupplet agricole medicationē qua caret ⁊ medico cibū quo caret: ⁊ hec cōnegociatio nō fit niſi fuerit iuſtitia: ⁊ eſt vt det medicus agricole iuxta menſurā qua dederit ei agricola. ¶ D. Et pp hoc ciues obſeruāt leges obſeruatiōe valida: vt fiat coequa retributio. hoc enim eſt ꝓpriū legi ⁊ fit quidē coequa retributio in rebus cōicabilibus ex parte ꝓportionalitatis pp aggregationē neceſſariā hominibus in vita ſm moduꝫ opinionis nō ſm modū cōuenientie: ⁊ hec vt oppō que fit ſm duas extremitates diametri cadētis in circulo ⁊ in reb' quidem oppoſitis inuenit̄ coequalitas ex pte ꝓportiōis: niſi eniꝫ eſſet arti domificatoris ad artē artificis calciamētoꝝ ꝓportio eadē que eſt operi domificatoris. ſ. domui ad op' calcificis. ſ. ad calceū nō poſſet cōphēdi notitia equalitatis inter illa duo opera: niſi eſſet cōicatio nō inueniret̄ inter eos cōnegociatio. nam qn̄ nō indiget alter cōnegociātiuꝫ ſocio ſuo: aut vterqꝫ vtroqꝫ nō erit penitus cōnegociatio: fit vero qn̄ vterqꝫ eoꝝ indiget eo qḋ eſt apud alteruꝫ: vt qm̄ hn̄s vinum indiget tritico qḋ hꝫ alter ⁊ ecōuerſo. Cuꝫ itaqꝫ ꝯnegociatio fit pp indigētiā: ⁊ quotidiā indigentiū nō ſemp cōueniāt in eadē hora indigētie. V. g. carpētari' interdū īdiget agricola: ⁊ g illa hora nō īdiget carpētarios ſꝫ medico vel aliquo alio: ⁊ ſic de alijs in alijs poſuerūt inter ſe hoīes p modū cōuenientie aliqḋ qḋ ſit inſtrm̄ cōnegociādi in oīb'. ⁊ hoc numiſma: hoc igit̄ iſto mō factū eſt vice ſupplētis indigētias abſolute: ⁊ cūqꝫ etiā vēditor nō ſemp in illa hora egeat emptōe rei alteri': ſꝫ egebit in poſterū: fact' eſt ei denari' tanꝙ̄ fideiuſſor ſupplēdi neceſſitatē futurā: ⁊ cū iſta inueniant̄ in denario ex poſitiōe: ⁊ ſit nomē legis apō grecos denoīatiue ſumptū a poſitiōe noīat' eſt denari' in lingua greca noīe denoīatiue ſumpto a lege: cūqꝫ ſit etiā equalitas neceſſaria ad ꝑmanentiā cōnegociatiōis ⁊ durationeꝫ eius: ⁊ difficilius ſit cognitio coequalitatis inter res diuerſas poſuerūt denariū tanꝙ̄ eſtimatiuaꝫ eqpollentiarū in reb': factus eſt ergo quaſi cōmediator quodāmodo cū ſit equās inter additionē ⁊ diminutionē. ⁊ hoc qm̄ ſi eſſet ꝓportio artis domificatoris ad artē calciatoris ꝓportio dupli: tunc oporteret vt eſſet ꝓportio dom' ad calceū hec ꝓportio. Eſſet ergo cōnegociatio iuxta in hoc vt daret domificator domū vnā ⁊ acciperet calceos duos

ſtā cū ſit equa penſio inter res difficiles poſuerūt oībus reb⁹ ſm ꝓpor tionē ſuā equiualētiā vnius eiuſdē rei: ⁊ eſt denarius: ꝑ hūc igił ſaci lis eſt ei⁹ inuētio eq̄litatis. Etenīz nō refert vt deńt in cambio dom⁹ duo calcei aut deł eſtimatio precij ipſoꝝ. Denarius ergo poſitus eſt in ciuitatib⁹ ꝑpter iſtas duas cauſas: intēdo ꝑpter facilitatez inuētio/ nis equalitatis: ⁊ ꝑpter cōuenientiā indigentie. Cap. 9.

His vero determinatis manifeſtū eſt ꝙ iuſte degere mediū eſt inter faciendū ⁊ patien/ dum iniuriā. Nā alterū eſt plus habere: al terū minus. Juſtitia vero mediocritas eſt nō eodez modo: ⁊ vt in ſuperiorib⁹ virtuti/ bus: ſed ꝙ ipſa mediȷ eſt: iniuſtitia autez extremoꝝ. Et iuſtitia eſt ꝑ quā iuſtus dicił iuſti: operator ſm electio/ nem: ac tributor ſibi ad aliū: nō ſicut cōmodi quidem plus ſibi minus ꝓximo: incōmodi vero contra eſt: nāq3 hoc exceſſus ⁊ defectus cōmodi: ⁊ incōmodi abſq3 ꝓ/ portione: ob id vero exceſſus ⁊ defect⁹ eſt iniuſtitia: q2 eſt eius qđ eſt exceſſus ⁊ defect⁹. Quantū ad ſe quidez exceſſus vtilitatis ſimpl'r ⁊ defectus dāni. Quantū vero ad alios in ſumma eodē mō: ſed preter ꝓportionē vt cō tingit: iniurie đo id qđ eſt min⁹ pati: qđ aūt plus eſt face re iniuriā. ¶ De iuſtitia igił ⁊ iniuſtitia qualis ē vtriuſq3 natura dictū ſit hacten⁹: ⁊ ſil'r đ iuſto ⁊ iniuſto vniuerſali.

Cum aūt fieri poſſit vt quis iniuriaz faciat: ⁊ nōdū3 ſit iniuſt⁹: ob quas iniurias quis fa/ ciens iniuſtus iam eſt: ſm vnāquāq3 iniu/ ſtitiam: ceu fur: aut mechus: aut latro: vł ſic quidē nihil differt. nam ſi coeat quis cū mu liere ſciens cū qua: ſed nō per electionis principiū: ſed ꝑpter animi ꝑturbationē iniuriā quidē facit: ſ3 nō ē in/ iuſtus. Queādmodū nec fur tm̄ furatus eſt: nec mech⁹ tm̄ mechat⁹ eſt: eodēq3 mō in alijs. Queādmodū igił ſe h3 id qđ repatił ad iuſtū dictū eſt p:i⁹.

Nec latere opt3 ꝙ id qđ querił eſt qđ ſimpl'r iuſtū ⁊ ciuile iuſtū: hoc eſt ſociabile ad vitā: vt ſufficiēs ſit ad libertatē ⁊ equalitatem: vel ſm ꝓportionē: vel ſm numerū. Itaq3 qui/

buſcūq; nō eſt hoc:eiſdem nō eſt adinuicē ciuile iuſtū:ſed aliquid iuſtū per ſimilitudinē. Eſt enim iuſtū quibꝰ ⁊ lex ad ipſos:lex autē in quibꝰ iuſtitia. Judiciū enim eſt iudicatio iuſti ⁊ iniuſti. In quibus autē iniuſtitia eſt in eiſdem ⁊ iniuria:ſed in quibꝰ iniuria nō in oībus iniuſtitia:hoc eſt ſibi plus tribuere ex ſimplr̄ bonis:minꝰ aūt ex ſimplr̄ malis. Quapꝛopter non ſinimus dn̄ari hominē:ſed rōne:q꞉ ſi hoc ageret ⁊ tyrānus efficitur: eſt enim ingratus cuſtos iuſti:ꝙ ſi iuſti ⁊ equi. Cum vero ſiquis iuſtus ſit nihilo plus videatur habiturus:nō enim plus tribuit ſibi ex ſimpliciter bono niſi ad ipſum ꝓpoꝛtione ſeruata ex quo ſit vt alteri laboꝛet:atq; ob id alienum bonum dicunt eſſe iuſtitia:vt ſupꝛa dixīmꝰ. Jdeo merces quedam tribuenda eſt:honoꝛ.ſ.⁊ gloꝛia: quibꝰ aūt hec non ſufficiunt hi ſunt tyrānī.

¶ Nonū capl̄m pꝛimo quoꝛum iuſta operatio eſt mediū:⁊ ꝙ iuſtitia eſt medietas:nō ſm eundē modū alijs virtutibus cū alie ſint duarū maliciarū oppoſitarū medie:hac autē vnis ſibi oppoſite malitie.ſ. iniuſtitie diuiſe iniuſtū facere ⁊ iniuſtū pati:deinde quid iuſtitia diſtributiua:⁊ ꝙ iniuſtus in ſe diſtributionē faciens:⁊ ad alium ſemper boni ſibiipſi plus tribuit:nociui vero minus:ad alios autē vt cōtingit diſtribuit inequalr̄.ſ.⁊ indigne:ꝙq; ſupabundant:⁊ malus eſt iniuſtum facere:defectus vero ⁊ minus iniuſtum pati. B. 9

IAm ergo manifeſtū hoc eſt ex dicto quid ſit iniuſtitia:⁊ quid iuſtitia:⁊ ex hmōi diſtinctione manifeſtū eſt ꝙ iuſta cōnegociatio eſt in eo qḋ eſt inter facere iniuriā ⁊ pati eam.etenim iniuriatoꝛi eſt magis de bono ⁊ iniuriatio minus:iuſtitia aūt que eſt in cōnegociatione eſt cōmediatio inter eos nō ꝑ modū:per quē cetere virtutes ſunt mediatio:eo ꝙ iſta mediū eſt relatum alteri:virtutes autē ſunt quarū media non ſunt relata ad alterum:⁊ ſimlr̄ iniuria hec eſt in extremitatibus per relationē ad alterū:⁊ malitie autē ſunt in extremitatibus nō relatis ad alterū:⁊ ꝓp hoc qn̄ accipit̄ virtus ſm ꝙ eſt relata ad alterū:eſt iuſtitia vl'is ſm ꝙ p̄dictū eſt:⁊ ex iſto manifeſtū eſt ꝙ iuſtus eſt qui facit iuſtiā inter ſe ⁊ alterū ⁊ inter alterū ⁊ alterū:⁊ iniuſtus eſt ille qui dat ſibi plus de bono ⁊ alteri minus:⁊ de dāno ſm huius diuerſum:intē do ꝙ det ex ipſo alteri plus ⁊ ſibiipſi minus:ſed iuſtus eſt ille qui dat equale inter ſe ⁊ alterū ⁊ inter alterū ⁊ alterū:iniuſtus autē eſt contrarius huic. ¶ B.⁊ optime ne lateat nos:qm̄ iuſtitia abſoluta de qua hec eſt pſcrutatio eſt iuſtitia ciuilis:⁊ iſta eſt iuſtitia illa in qua cōicant hoīes vt inueniat̄ eis coequa diſtributio:⁊ hec vt dictū eſt iuſtitia eſt duarū ꝑtiū:aut iuſtitia ex ꝑte ꝓpoꝛtiōis:⁊ eſt iuſtitia diuiſiōis:⁊ eſt quodāmō equalitas

ant iuſtitia ex pte equalitatis: ⁊ eſt iuſtitia cōnegociationib⁹: ⁊ quib⁹ neutra partiū huius iuſtitie inuenit: apud illos eſt iuſtitia p modum ſilitudinis. ¶ B. ⁊ factū iuſtitie eſt pricipib⁹: apud quos eſt lex: ⁊ apḋ quos eſt lex apud eos iniuria: ⁊ ſunt principes ⁊ diſcernunt quidē p hoc ꝙ dicit de eis de iniuria ⁊ de iuſtitia ſm iudicia eoꝝ: iuſtus ergo ē q iudicat ſm iuſtitiā: ⁊ iniuſtus ex pricipib⁹ eſt ille q dat ſibi de bono plus ꝙ̃ alteri ⁊ de malo ecōtrario: ⁊ ideo ꝙ faciēs iuſtitiā eſt idē q facit iniuſtitiā: vides hoies refutātes ne dominent hōies vlr: eoꝙ ipſe cōuertit in tyrānū: ⁊ partit bonū ſibiipſi plus: ⁊ princeps abſolute eſt cōſeruator iuſtitie: ⁊ cū ſit ſeruator iuſtitie eſt ſeruator equalitatis: ⁊ cum ſit ſeruator equalitatis nō dat ſibi aliquid plus de bono qḋ ē bonū per modū ſimplicē: intēdo parū impermixtū malo niſi non ſit alius q laborat ſilr ſuo labori: ⁊ nō laborat aliqs vt ipſe/ nec pcurat vtilitatē ciuiū vt ipſe: verūtamē nō eſt eius vt det ſibiipſi ſm ſuū meritū: ⁊ pp hoc dictū eſt ꝙ iuſtitia eſt bonū alteri nō iuſto. Sic ergo ei⁹ ꝑmiū reuerētia ⁊ honor: intēdo iuſtitiā ex altero: ⁊ ſm iſtud nō eſt iuſtitia illa q̄ eſt iuſtitia ſm veritatē: ⁊ illa q̄ noīat iuſtitia: eoꝙ factum eius eſt factū iuſtitie vna eadē: neqꝫ ſm tyrānos: ꝗ̄to magis ſm non tyrānos: etenī non iniuriat aliquis in eo ꝙ ſuum eſt abſolute: ſꝫ iniuriatur quidē in aliquo ſm ꝙ eſt non ſue ſuum quodāmodo: quēad modum iniuriatur pater filio quandoqꝫ: ꝗ̄uis enim pars ipſius ſit tn̄ iam obſiſtit inſufficiētia ꝓpria diſparat⁹ ab eo. Cap. 10.

Dominicū vo ac paternū ius: nō idē his eſt: ſꝫ ſilr. Nō enī eſt iniuſtitia ad ſuā ipſius ſim plr: nam filij ⁊c. que ī poteſtate ſunt quādiu nō ſeparata fuerint tanq̄ꝫ illius partes ſunt. At ſibiipſi nemo nocer vult. Quapp nec iniuſtitia eſt ad ſeipſum. Cap. 11.

Sibiipſi nemo nocere vult.

Non ergo iuſtū neqꝫ iniuſtū ciuile. Nam ſm leges id erat: ⁊ eſt in his quorū ea natura ē vt lex in illis eſſe poſſit. Tales vero erant hi: in quibus equalitas imperādi: atqꝫ parēdi: itaqꝫ magis ad vxorē ius eſt q̄ꝫ ad filios ⁊c. que ſunt in poteſtate: hoc enī eſt economicū ius: ⁊ quidem alienum a ciuili iure.

Ius alterū naturale eſt: alterū legitimū. Naturale qḋ vbiqꝫ eandē hꝫ vim: nō q2 ſic videat vel nō. Legitimū qḋ nihil ab initio referebat hoc vel illo mō eſſet: ſꝫ poſtq̄ꝫ lata ē lex refert: veluti vt redēptiōes captiuoꝝ certo ꝑcio fiant: vtiqꝫ capra imolet: nō due oues: ⁊ que de

ſingulis

ſingulis cauta legibus ſunt vt ſacra facere braſide: ⁊ de/
creta publica. Uidenť aũt qbuſdã cuncta eẽ eiuſmodi:
nam qȏ naturale eſt: id immutabile eſt: ⁊ vbiq3 eandem
h3 ptãte3 vt ignis hic ⁊ in perſis vrit: iura vero mutari
videntur: hoc ãt nõ eſt ita ſe habens ſed ſic. Enimuero
apud deos qdẽ fo2ſan nõ ita ſe h3 apud nos certe aliqd
eſt naturale mutabile nõ oẽ qdẽ: ſed tñ eſt aliud natura:
aliud nõ natura: quale aũt natura ſe alr̃ hr̃e põt: ⁊ quale
nõ: ſ3 lege ac põne ſiquide3 vtraq3 mutabilia ſilr̃ mani/
feſtũ ẽ. in aliȷs quoq3 eadẽ eſt determiatio. Nã. n. dextra
melio2 ẽ fieri põt: tñ vt oẽs ambidextra ſint.

¶ Undecimũ caplm ꝙ de ꝓprie iuſto ⁊ politico eſt hic intentio: ⁊ qd eſt politicu3 iuſtũ ⁊ in qbus nõ eſt hmõi iniuſtũ: ſed qȏdã ⁊ ſile: ꝙq3 hmõi iuſtu3 eſt in qbus lex: ⁊ hoc in qbus iniuſtitia ⁊ qd iniuſtiuã: pp qȏ nõ hõ: ſ3 rõ principari deb3: qdq3 princeps: ⁊ pp qd iuſtitia eſt alienũ bonũ: ꝙq3 Princeps merces honor ⁊ gloria: ⁊ qbus h nõ ſuf/ ficiunt tyrãni: ꝙq3 dñatiu3 ⁊ paternu3 iuſtu3 nõ idem politico: ſed ſile: ⁊ ꝙ dñi ad ſeruũ ⁊ pr̃is ad filiũ du3 ẽ mino2 nõ eſt politicũ iuſtũ: q2 hic ſunt partes illo2: ⁊ ita nõ his adinuicẽ ledere ⁊ ledi: ⁊ ita neq3 lex neq3 hmõi iuſtũ: ꝙq3 ad vxorẽ magis eſt iuſtum q̃ ad natos ⁊ ſer uos: non tñ politicum: ſed economicum. B. 11

Ppter hoc nõ ꝓpo2tionat aliqs iniuriam ad id qȏ h3: ⁊ ſimilr̃ iniuſtitia ciuilis nõ ꝓpo2tionať ad hoc qȏ h3: intẽdo ad hoc qȏ h3 iuſtus: ſed ad qȏ alteri⁹ eſt: nam iuſtitia ciuilis eſt in eo in quo lex: ⁊ in reb⁹ in qua/ rum nã eſt vt in eis ſit lex. Et iſte ſunt ille in quib⁹ iuſti tie eſt vt quidã ſint prelati ⁊ qda3 ſubditi: intendo ꝙ iuſtitia ſ3 veritatẽ inueniť qdẽ inter hoies quo2 dter minatio ẽ hec determiatio. i. qdã co2 plati qdã ſubditi. Cap. 12.

Iura vero ſm poſitionẽ vel vtilitate3 ſimilia ſunt menſuris: nõ eni oibus in locis equa/ les ſunt tritici viniq3 menſure: ſed vbi emũt maio2es: vẽdũt vbi mio2es. Eodẽ mõ iura q̃ nõ ſunt nãlia: ſ3 hũana nõ eadẽ ſũt vbiq3: nã neq3 res p3 ſ3 vna dũtaxat vbiq3 ſ3 nã3 optima. Iura ſm po ſitionẽ ⁊ vti litate3 ſilia ſunt menſu/ ris.

Singula vero que iure ⁊ lege ꝑuidenť ita ſe hñt vt vlia ad ſingularia. nã ea q̃ aguntť mlťa ſunt ⁊ ꝙq3 ipſo2 vnũ vl̃e nãq3. Differũt aũt iniuſtũ ⁊ iniuria: itẽ iuſtũ ⁊ ius. Iniuſtũ ẽ. n. nã vel o2dinatiõe: hoc aũt ipſu3 poſtq̃3 fcm̃ ẽ

iniuria eſt: ante vero ꝙ̃ fiat nõ eſt iniuria: ſed iniuſtum eodẽ mõ ius: ſꝫ cõius dicit̃ iuſti degentia. Eſt aũt ius in iurie correctio: in ſingulis vero ipſoꝝ q̃ ſpẽs ⁊ quot ⁊ circa que iuſta ⁊ iniuſta poſtea videbimus.

12 ¶ Duodecimũ capl'm diuiſio iuſti in nãle ⁊ legale ⁊ qd vtrũqꝫ. ſ. hoc vtriqꝫ idẽ: hoc vero ex poſitiõe ⁊ mobile: ⁊ ꝙ nõ ſic̃ vĩ gbuſdã oẽ iuſtũ ſimplr mobile: ſꝫ nãle oĩbus nãliter hñtib' idẽ ⁊ imobile: nõ nãliter aũt hñtib' mobile: ꝙqꝫ ab hñtib' nãliter cognoſcit̃ iuſtũ nãle ⁊ diſcernitur a legali: ⁊ ꝙ legale ſm diuerſas vrbanitates diuerſum: optima aũt vrbanitas ſemꝑ eadẽ apud oẽs nãliter hñtes. B.

IUſtitie aũt ciuilis qddã eſt nãle ⁊ legale: ⁊ qddã legale tm̃. i. poſitiuũ: ius aũt nãle eſt cuius mẽſura eſt in oĩ loco ⁊ in oĩ tꝑe: ⁊ nõ cadit in ipſuꝫ cõmẽſuratio. Lex aũt nõ nãlis gñe qdẽ quaſi nãlis eſt ⁊ nõ eſt in ea diuerſitas. Cõmẽſuratiõe aũt diuerſificat̃ ſm diuerſas gẽtes vt iuſtitia poſita cõmẽſuratiue i de collocutiõib' ⁊ oblatiõib' ⁊ orõnib' poſitis in legib' ⁊ ſoꝛis. ¶ B. Et qdã hoĩuꝫ vident ꝙ oẽs iuſtitie legales poſitiue ſunt in qbus incidit cõmẽſuratio: variatio ſm ꝙ vĩ vnicuiqꝫ ex leguꝫ latoꝛibus qd ſit cõuenientius variare ſm locũ ⁊ tps. Que vero ſunt ꝑ nãm nõ diuerſant̃ cũ ſit vis eius vna in oĩ loco ⁊ in oĩ tꝑe ſicut ignis vis vna ẽ in oĩ loco: intẽdo ꝙ ipſe mouet̃ ſurſuꝫ vbicũqꝫ ponat̃ in mundo: ⁊ q̃cũqꝫ hoꝛa ponat̃. ex rebus igit̃ iuſtis ſm hec qdã erunt effectiue iuſtitie ex parte nãe ⁊ quedã effectiue ex pte cõſuetudinis nõ ex pte nãe ſue ꝑ ſuã qualitateꝫ: ſed ex pte poſitiõis ⁊ vſus eaꝝ: ⁊ quẽadmodũ dextra man' eſt dextra nãliter: ⁊ ſiniſtra interdũ fit dextra vſualr: ſic ẽ diſpõ in iuſtitijs nãlib' ⁊ ↄſuetudinib': ⁊ cõmẽſuratio diuerſificata ſm magis ⁊ min' ſm quãlibet legẽ in iſtis iuſtitijs diuerſis per legẽ. intendo media q̃ ſunt in ipſis ⁊ ſi ſint multe ⁊ diuerſe ſm diuerſas gẽtes: ſunt tñ oẽs cõuenientes in hoc ꝙ faciũt factũ iuſtitie: ⁊ q̃n in hoc ſit ſimilat̃ mẽſuris diuerſis qb' vtunt̃ in qualꝫ ciuitate: ipſe eteniꝫ ⁊ ſi ſint diuerſe oẽs: tñ faciũt factũ iuſtitie: intẽdo mẽſuras tritici ⁊ olei ⁊ ſiliuꝫ que mẽſurant̃: nã nõ ſunt iſte mẽſure q̃titatis vni' apd oẽs gẽtes: ſic igit̃ eſt diſpõ reꝝ iuſtaꝝ quodãmõ. ⁊ iſtud ẽ vt cõmẽſuratio orõnũ ⁊ ſeruitioꝝ in qualꝫ lege: ⁊ hoc qm̃ quẽadmodũ leges ⁊ modi viuẽdi nõ ſunt vni in oĩ loco ſic ſe hꝫ in reb' iuſtis. Et eſt quidẽ modus viuẽdi nãlis vn' in oĩ loco. poſitiu' aũt nõ eſt vnus in oĩ loco. Cap. 13.

SEd cuꝫ iuſta ⁊ iniuſta ſunt que ſupꝛa dixim' ius ⁊ iniuriã facit cũ ſciẽs qs ea facit: ꝙ ſi inuitus qs facit neqꝫ iniuria eſt: neqꝫ ius niſi ꝑ accñs. Quibus eñ iuſtis accidit vel iniuſtis eſſe agẽtibus: ius aũt ex iniuria determinat̃ ſm voluntariuꝫ ⁊ inuolũtariũ: cuꝫ eniꝫ volẽs qs facit vituperat̃ ⁊ iniuria eſt. Itaqꝫ iniuſtũ erit qddã: ac nõdũ iniuria niſi

hoc addito vt volēs quis faciat. Dico aūt volūtariuꝫ vt pri⁹ dictū eſt qñ qs in ptāte ſua exiſtēs ſciēs: ⁊ nō ignorans: neqꝫ quē: neqꝫ quo veluti ſi nō ignoꝛet quē pulſet: nec quo nec cui⁹ grā: ⁊ eoꝝ ſingula faciat nō p accñs: neqꝫ p vim coact⁹. Nā ſi manū alteri⁹ capiēs qs aliū pulſet: nō volēs facit is cuius eſt man⁹: nec in ſua eſt ptāte: fieri aūt pōt vt pr̄ ſit q pulſat: illuꝫ vero q pulſet intelligere hūc eē hoieꝫ quēdā: ſꝫ ꝙ pr̄ ſit ignoꝛare: eodē mō dōm eſt in his q̄ alicui⁹ grā ſiūt ⁊ circa reꝫ totā: ſiue aūt qs ignoꝛet: ſiue nō ignoꝛet cū in ſua ptāte nō eſt vl̄ p violentiā fac̄ īuolūtariū eſt. Multa. n. ex his quoqꝫ q̄ nā exiſtūt ſciētes agim⁹ ⁊ patimur: quoꝝ nullū neqꝫ volūtariū: neqꝫ īuolūtariū: ceu ſeneſcere vel moꝛi. Sil'r eſt de iuſtis ⁊ iniuſtis p accñs, nā ſi depoſitū qs inuit⁹ ⁊ p metuꝫ reddat: neqꝫ facere: neqꝫ opari iuſta fatēdū niſi p accñs: eodē mō ſi coact⁹ ⁊ inuit⁹ depoſitū nō reddiderit p accidēs dicēdus ē iniuſta facere. Eoꝝ v̄o q̄ volētes facim⁹ alia cū electiōe / alia ſine electiōe: cū electiōe facim⁹ cū deliberatio āñceſſit: ſine electiōe cū nō āñceſſit dliberatio.

¶ Tertiūdecimū caplm: ꝙ iuſta legalia ad opata ſm ipſa ſunt vt vle ad ſingulre: ⁊ ꝙ iniuſtū ⁊ iuſtū dr̄nt ab iniuſtificatiōe ⁊ iuſtificatiōe: ꝙ 13
h qdē vlia determiata: h aūt cū opatū ſit ſꝫ vle magis tñ ꝓpe ꝙ dr̄ ſit iuſtificatio. i. iuſtū cū opat eſt dr̄ diskaiopragema: iuſtificatio v̄o dirē ctio iniuſtificatiōis: ꝙ q̄ diskaiopragematon: ⁊ iuſtificationū ⁊ iniuſtificationū: h qdē p ſe vt cū ſunt volūtaria: h vero p accñs vt cū īuolūtaria: ⁊ tādē qd volūtariū ⁊ īuolūtariū: ⁊ ꝙ ſilr ⁊ iniuſt⁹ ⁊ iuſt⁹ ē p ſe ⁊ accñs: ꝙqꝫ volūtarioꝝ qdā p̄electa ⁊ p̄cōſiliata: qdā vero nō. B.

PRopoꝛtio aūt iſtarū reruꝫ iuſtarū que docent vel notificant i hoc libꝛo ad res: ad quas ponit dñs legū ē ꝓpoꝛtio rerū vliuꝫ ad res pticulares q̄ agunt: ⁊ pticularia multa ſunt: vlia vero cōprehēſa ſunt: ⁊ vnūqdqꝫ ex ipſis vnū ē nō multū. Et illud de q̄ h dcm̄ ex iuſto ē i gñib⁹ ſuis p iniſto dcā aūt i ſpēb⁹ oīs generis ex iſtis duob⁹ gñib⁹: intēdo diuiſiuū ⁊ directiuū: ⁊ quid ſint ⁊ quot ſint ⁊ in quo ſint: ⁊ eſt de quo dixit ꝙ perſcrutaretur poſtremo in alio lib. ab iſto.

ET cuꝫ iuſtitia ⁊ nō iuſtitia ſit q̄ diffinita ē añ: ⁊ eſt ea a qua agit iuſtū ⁊ nō iuſtū: tūc qdē agēs p iuſtitiā nominat iuſt⁹: ⁊ agēs p nō iuſtitiā nō iuſt⁹ qñ fecerit factū volūtarie: qñ v̄o fecerit iuſt⁹ nō volūtarie: aut iniuſt⁹. tēc nolat qdē iuſt⁹: aut iniuſt⁹ p accñs. L accidit eis vt agāt

actiões iuſtitie: aut nõ iuſtitie. deindẽ qñ iſtud ſic fuerit dictum iuſtũ cõiter ⁊ ꝓprie cõiter ergo dr̄ de oi facto iuſto ſiue ↄtingat p voluntatẽ ſiue p naĩm: ſiue abſq; voluntate: ꝓprie vero dr̄ de facto iuſto ꝙ fit a voluntate: ⁊ ſilr̄ iniuſtuȝ dr̄ cõiter de oi facto ꝙ fuerit iniuſtũ qualr̄cũq; ↄtingat: ⁊ dr̄ ꝓprie de eo qđ ↄtingit p voluntatẽ. Qđ aũt de iuſto ↄtingit a voluntate noiat̄ eq̄tas: ⁊ ꝙ ↄtingit ex ipſo ab ambab' reb' iuſtitia: ⁊ ſilr̄ noiet̄ iniq̄tas iniuſtitia q̄ fit a voluntate: ⁊ noiet̄ iniuſtitia illa que fit ab illis duab' rebus. Cũq; h̄ ſic fuerit: tũc ois eq̄tas iuſtitia ẽ: ⁊ nõ ois iuſtitia eq̄tas: ⁊ ſilr̄ ois iniq̄tas iniuſtitia eſt: ⁊ nõ ois iuſtitia iniq̄tas: ⁊ factũ voluntariũ quẽadmodũ dictũ eſt in eo q̄dẽ p̄terijt eſt qđ facit quis: ⁊ videt ꝙ facere illud eſt in ipſo eſt: ⁊ in hora faciendi nõ latet euȝ qđ facit ipſuȝ: ⁊ cui facit ipſuȝ: ⁊ cũ quo facit ipſuȝ: ⁊ pp̄ qđ facit ipſuȝ: vt qđ pcutiat vidẽs ꝙ pcuſſio in eo eſt nõ in alio: ⁊ nõ facit cũ alius facere hoc inuite: aut de neceſſitate vt ꝙ q̄s pcutiat quẽ manu alteri': eteniȝ ille cui' manu pcutit alius pcuſſor eſt inſpõtanee vl̄ inuite: ⁊ ſilr̄ ſit in eo qui pcutit ſcitũ ſibi nõ ignotũ vt ꝙ pcutiat hoiẽȝ de quo ſcit ꝙ eſt vn' ex hoib': ſed nõ ſcit ꝙ eſt pr̄ eius: eteniȝ de iſto dr̄ ꝙ pcuſſit patrẽ ſuũ inuoluntarie: ⁊ ſilr̄ accidit in eo quo pcutit̄ ⁊ gr̄a cuius pcutit̄. qđ aũt fit ſciẽter: attñ p̄ncipiũ faciẽdi ipſuȝ nõ eſt in nobis: ſed ſimilat̄ inſpontaneo: tũc ipſuȝ neq; noiat̄ voluntariũ neq; inuoluntariũ: ⁊ oẽs modi eius qđ p accñs equales ſunt in oibus ſpẽbus actionũ iuſtitie. eteniȝ ſi q̄s reddit apud ſe depoſituȝ inſpontanee pp̄ metũ non dr̄ de eo factor iuſtitie niſi p modũ accñtis. ⁊ ſilr̄ in ceteris actionib' iuſtitie qñ agunt inuoluntarie dr̄ ꝙ factor earũ eſt iuſtus per moduȝ accñtis: ⁊ de rebus voluntarijs eſt qđ agitur per electionẽ precedentẽ vt de eis eſt ꝙ nõ agitur per electionẽ precedẽteȝ: qđ aũt agit̄ per electionẽ precedẽteȝ eſt illud qđ agitur poſtq̄ operat̄ in eo cõſiliũ vel mediatio: ſed qđ agitur abſq; electione precedẽte eſt qđ operatur abſq; precogitatione. Cap. 14.

Quoniam vero tripl̄r nocetur in cõi ſocietate per ignorantiã peccata ſunt: qñ nec quẽ nec qđ nec quo nec cui' gr̄a intelligebat h̄ egit. nam aut nõ pulſare aut nõ illuȝ aut nõ illo aut nõ cuius gr̄a putabat: veluti ſi nõ vt vulneraret: ſed vt pũgeret vl̄ nõ quẽ vel nõ vt qñ: igit̄ preter propoſitũ nocere infortuniũ eſt. Qñ aũt non preter propoſitũ ſed ſine malitia error. Errat aũt cũ in ipſo eſt principiũ cauſe. Aduerſa vero fortuna vtitur cuȝ extra: ſed qñ ſciens equideȝ: ſed nõ deliberatiõe p̄miſſa facit iniuria eſt cuius generis ſunt oia quecũq; p iraȝ aut ceteras pturbatiões animi cõmittunt̄ ⁊ quecũq; neceſſaria vl̄ nãlia hoibus accidũt. Hec cõmittẽtes peccãteſq; iniuriant̄ ⁊ iniurie ſunt. nõdum tñ ꝓpea iniuſti illi neq;

mali.nō.n.ob iprobitatē cōmiſerūt:ſed qn̄ cū electione iniuſt⁹ ⁊ iprobus. Quāobrē recte illa q̄ per irā fiunt nō perinde habent quaſi ex ꝓuidētia ſint facta.nō.n.incepit qui per iraȝ facit:ſȝ qui ꝓuocauit. Inſup nō ð facto, vtruȝ ſit vel nō ſit diſceptat ſed de iure. Apparēte.n.iniuſtitia exiſtit ira.nam nō vt in cōmercijs de faciēdo diſceptāt:quorū alterū neceſſe eſt eē improbū niſi ꝑ obliuionē h̄ agunt:ſed cōuenientes de re de iure diſceptant. Sed q inſidiat nō ignorat:itaq̄ ille qdē putat iniuriam accipe:ille vero nō. Qȝ ſi ex electiōe nocuerit iniuriā facit. Et has iniurias faciēdo iniuſt⁹ eſt qn̄ ꝑter ꝓportionem fit vel preter ęqtatē. Eodeȝ mō iuſtus qn̄ eligens iuſta fac. Facit aūt iuſta ſi mō volēs facit. Inuolūtarioꝝ aūt alia ſunt in qbus venia locuȝ hȝ alia in qbus nō hȝ. nam quecūq̄ nō ignorātes ſolū:verū ēt ꝑ ignorātiā delinquunt ignoſcēda ſunt. Quecūq̄ vero nō ꝑ ignorātiā: ſed ignorātes qdeȝ pp ꝑturbationē animi nō nālez neq̄ humanā nō ſunt ignoſcenda.

¶ Quartūdecimū capitulū qualiter factū nocumētuȝ eſt iniuſtitia:⁊ qualiter nō:q: tribus exiſtētibus nocumētis duo que cuȝ ignorantia ſingulariū fiunt peccata ſunt:que aut paralogicū fiunt ⁊ vocant infortunia:aut nō paralogice:⁊ dn̄r peccata equiuoce cōi:tertiuȝ aūt qn̄ ſciens facit nō precōſiliās:aut pp aliquā paſſionē neceſſariā: aut naturalem vocat iuſtificatio qua tria facientes iniuſtitia faciunt: nō tn̄ pp hoc iniuſti:q: non pp malitiā:ſed qn̄ ex electiōe faciūt:tunc iniuſti ⁊ mali:ꝙq̄ qui pp iraȝ faciunt nō ex prouidētia ⁊ ira:nec ex electiōe ⁊ aut inſidijs:aut malitia cuius ſignū qd factū fatent:⁊ fit dubitatio de iuſto ecōtrario ſe hn̄te in ꝯtrauerſijs circa cōmutatiōes vbi alter neceſſario malus niſi ſit oblitus:⁊ ꝙ ex ꝑelectione taȝ iniuſt⁹ determinatur.⁊ ꝙ inuolūtarioꝝ que pp ignorātiam fiunt venialia.q̄ vero pp nō ignorātiaȝ:ſed pp paſſionē nālez neq̄ humanū nō venialia. B.

⁊ cum quidem hoc ſic eſt:tunc dānum accidens in cōnegationib⁹ trium ſpecierū eſt vnū qd accidit pp priuationē ſcientie. Et hoc qm̄ qn̄ quis fecerit factuȝ nō ſciēs cui fecit:neq̄ cū quo facit: neq̄ pp quā rem fecit: vt ꝙ putet factor non ſe vulnerare ⁊ idem per factū ſuum:⁊ tn̄ vulnerat ipſuȝ:aut ꝙ putet nō percutere cū gladio:⁊ tn̄ percutit ipſo:hec etcīȝ dāna ſunt abſq̄ volūtate:⁊ dānum abſq̄ voluntate infortuniū: dānuȝ autē:qd fit cuȝ voluntate: ſed abſq̄ malitia:imo pp ignorātiaȝ eſt ex peccato facilitatis:qn̄ fuerit hec ignorātia ex eo que in eo eſt nō ignorare vel ſcire:⁊ ſi vero cā ignorātie fuerit ab extra:tunc eſt infortuniuȝ

purū: hec igiť ſunt dāna q̄ fiunt ex pꝛuatōe ſcīe ſm dāna q̄ fiunt a ſcien
verū nō a pcogitatiōe vel cōſilio: vt qđ fit a multis ex accñtib⁹ ne
ceſſarijs vel nālib⁹.ł.ſ.n.iſto mō inferētes dānū iuſtitiā faciūt: nō tm̄
p hoc iniuſti ſunt ſm veritatē: eo q̄ neceſſariū qđ eſt cā hic eſt abſq̄
malitia illa: pp quā dr̄ de faciēte iniuſtitiā q̄ eſt iniuſt⁹ ſm veritatē.
Et pp iſtud qdā antiquoꝝ nō iudicabat eū qui p irā faciebat ſcīm dā
niferū ⁊ ignoſcebat iraſcēti: iō q̄ videbat q̄ pncipiū qdē actiōis erat
ex pꝛuocatoꝛe ire nō ex iraſcēte: cū p factū turpe iniurioſe pꝛuocaret eū
ad irā: ⁊ pp hoc nō cōtendūt corrizātes in iudicio de facto qñ fuerit
dāniferū ex parte ire ſi dāniferū vel nō: imo ꝯfitet̃ hic factoꝛ ipſe: ſed
cōtendunt ſi iuſtitia: aut nō. Conatur itaq̄ factoꝛ pꝛobare q̄ ſit iuſti
tia: ſed inficiat̃ paſſis pꝛoſit iuſtitia: ⁊ hoc qm̄ hoīes concedunt q̄ ille
qui cogit in cōnegationib⁹ ſocium ſuum ad iraſcendū eſt malicioſus: ⁊
qm̄ iraſcens nō facit dānum ex parte malitie: ⁊ pp hoc confitet̃ dam
num inferens factū quēadmodū diximus: ⁊ dicit q̄ ſit iuſtitia: ſꝫ ad
verſarius impꝛobat eſſe iuſtitiā: imo eē iniuriā: ⁊ tertia ſpēs eſt dam
num qđ fit ex pꝛecedēti cōſiliatione: ⁊ iniuſtus ſm hunc modū eſt in
iuriatoꝛ in veritate cum ex pꝛpoſito venerit abſq̄ pꝛpoꝛtiōe in rebus
in quibus eſt iuſtitia per pꝛpoꝛtionē: aut abſq̄ equalitate in rebus in
quib⁹ eſt iuſtitia per equalitatē. Et pp hoc iuſtus in his in veritate eſt
ille actionē cuius pꝛecedit electio. Juſtus aūt qui opponit̃ pꝛedictis
duabus ſpecieb⁹ iniuſtitie: intēdo eū qui facit iuſtitiā inſcienter: aut
pp paſſionē vincentē ipſum: nō eſt iuſtus ſm veritatem. ℭ D. Et ſm
quſdā ignoꝛantiarū ignoſcit̃ ex ignoꝛātia dānū inferenti: ſm quoſ
dam vero nō. Et ſm quas nō ignoſcit̃ ſunt ille que fiunt ex pꝛe omiſ
ſionis vel diſciplīne: aut quarū ipſemet cā exiſtit: vt in diſpōne ebꝛie
tatis: ⁊ ſm quas vero ignoſcitur ſunt fientes per occaſionē nālem: aut
pꝛopter occaſionē accidentalem. Cap. 15.

AMbiget vero quiſpiā an ſufficienter deter
minatū ſit circa faciendum patiendūq̄ in
iurias. Primū quidē ſi eſt vt Euripides
inquit/ dicens quōd ipſe matrē occidi meā:
breuis eſt ſermo. Volens volentē: aut vo
lentē nolēs. Utrū ne reuera fieri poſſit vt volēti iniuria
fiat vel nō: ſed oē tale ſit inuitū vt facere iniuriā volun
tariū eſt: ⁊ an oē ſic eſt: vel hoc volūtariū/ illud inuolun
tarium: eodem modo ⁊ cū quis iuſta patitur: nam in
agendo iuſta ſemper voluntariū eſt. Quare cōueniēs
eſt oppoſitū ſimiliter eſſe: ⁊ iuſte ab alio corrigi: aut vo
luntariū: aut inuolūtariū eſſe: abſurdū foꝛtaſſe vide
bitur: ⁊ dum iuſte corrigit̃ quis totū eſſe volūtariū. Nā
quidā nō ſpōte corrigunt̃: nā de illo quoq̄ qs ambigat
vtrū ois q patit̃ iniuſta ei iniuria fiat: vel in patiēdo idē

ſit:qȝ in agendo ac fieri poſſit:vt vtriqȝ pꝛicipes ſint iu/
ſtoꝝ ſm accidẽs:ſiltr ⁊ iniuſtus. Nõ enĩ idẽ eſt iniuſta
agere ⁊ iniuriari ⁊ iniuſta pati:⁊ iniuriã accipere: eodẽ
mõ ⁊ in agẽdo iuſta ⁊ patiẽdo. Impoſſe eſt eñ accipere
iniuriã non inferente:aut iuſte coꝛrigi nõ iuſte agẽte:qꝛ
ſi iniuriã facere eſt ſimplr aliquẽ volentẽ ledere:⁊ volẽ/
tem aut ſcientẽ:quẽ ⁊ quo ⁊ quõ:incõuentẽs vo ſeipſuȝ
volens ledit volẽti iniuria ſit:⁊ ſibĩpſi qs iniuriari põt.
Preterea volẽs quis ab alio p tẽperãtiã ledit: qȝ ſi eſt
ita volẽti iniuria ſit:vel nõ recta diffõ eſt:ſed addenduȝ
eſt qꝫ ledat:ſciẽs quẽ ⁊ quo ⁊ quõ:pter illius volũtateȝ.
Ledit quis igit volẽs ⁊ iniuſta patit. Uerũtñ nulli volẽ
ti iniuria ſit:nullus enĩ vult:ne intẽperãs qdẽ:ſȝ preter
voluntatẽ id agit. nullus eñ vult id qȝ non putat frugi.
Incõuentẽs aũt qȝ nõ putat agendũ id agit: ſȝ qui ſua
donat vt Homerus de Glauco ſcribit dediſſe eũ Dio/
medi arma aurea p ferreis centeni precij pnomen huic
iniuria nõ ſit. Nã in ipſo eſt donare: ſȝ vt ſiat ſibi iniuria
in ipſo nõ eſt:ſed opȝ eſſe qui inferat. Accipere igit iniu
riam qȝ non voluntariũ eſt patet.

Reſtat inſuper vt de duobus ꝑus aſſumptis
dicamus. Utrũ iniuriatur q plus tribuit pter
dignitatem:an q plus accepit:⁊ vtrũ ſibĩpſi
quis valeat iniuriari. Si enim recipit pꝛius
dictũ qui tribuit iniuriat:nõ qui plus hȝ:ſȝ
ſi quis plus alij tribuat qȝ ſibi ſciẽs ⁊ volens hic ſibĩpſi
iniuriat. Qȝ quideȝ videtur boni ⁊ equi facere. Nã bo/
nus ⁊ equus vir in diminutione eſt vel non hec ſimplr.
Naȝ alterius boni plus appeteret vt gloꝛie vel ſimpli/
cis honeſti:preterea ſoluit per diffõnẽ iniuriandi nihil
preter ſuã patit voluntatẽ. Itaqȝ per hec qdẽ iniuria et
nõ ſit:ſȝ ſiquidẽ lenit ſolũ. Manifeſtũ eſt auteȝ ⁊ qꝫ tri/
buẽs iniuriat ſemp ac nõ is q plus hȝ. Nõ enĩ quo iniu
ſtuȝ eſt/iniuriã fecit:ſed quo ſciẽs hoc agit. Hoc aũt vñ
pꝛincipiũ act⁹ qȝ ẽ in tribuẽte nõ i accipiẽte. Preterea. ſi

ſacere pluribus modis dr̄:⁊ eſt vt inanimata occidere ⁊ manus ⁊ ſeruus iubētis:non iniuriatur quidē:facit tā iniuſta. Adhuc ſi ignorās iudicauit non iniuriat̄ ſm ius illud qđ eſt ex legibus:nec iniuſtū iudiciū eſt:ſed eſt vt iniuſtū. Aliud eſt enim iniuſtū qđ ex legibꝰ eſt:⁊ primū q̄ſi ſciēs iudicauit iniuſte:plus ipſo quoqꝫ appetit vel gratie vel vindicte. Ut igitur ſiquis particeps iniurie ſoret:⁊ hic ꝓpter ea iudicans iniuſte plus hꝫ. Nam ⁊ qui agrū alq̄ adiudicauit:⁊ ſi nō agrū ipſe:ſꝫ aurū vel argentum ſuſcepit:putāt hoīes eē in ipſis vtrū iniurient̄: atqꝫ ob id facile iuſtū eē qđ certe non eſt ita: nam coire cum vxore vicini:⁊ pulſare ꝓximū ac manu tradere argentū perfacile eſt:neqꝫ in ipſis. Uerūꝫ ſic ſe hn̄tes hoc agere nec facile eſt:neqꝫ in ipſis. Eodē mō cognoſcere iuſta ⁊ iniuſta nullā ſapiētiā putāt:qm̄ de quibꝰ rebus leges loquunt̄ eas res non difficile eſt intelligere. At non ſunt hec illa iuſta niſi p accn̄s:ſꝫ cū certo ſiunt modo:⁊ certo mō tribuunt̄:tūc iuſta ſunt. Enimuero hoc maius negociū eſt q̄ꝫ ſcire illa q̄ pertinēt ad ſanitatē. Nā ⁊ tibi qdeꝫ mel ⁊ vinū ⁊ helleboꝝ ⁊ aduſtionē ⁊ ſecationē ſcire ꝑfacile eſt:ſꝫ queadmodū ad ſanitatē tribuēda ſint: ⁊ cui ⁊ quādo tanta eſt difficultas:quanta eſt medicū eſſe:pp hoc ipſum iuſti quoqꝫ nihilominus eſſe putāt iniuriari: q: non minus:ſꝫ magis pōt qđlibet hoꝝ iuſtus facere: naꝫ ⁊ coire cuꝫ muliere ⁊ pulſare:⁊ fortis clypeū relinquere:⁊ in vtrāuis partē currere:ſed timidū eſſe:⁊ iniuriari non eſt hec facere niſi ſm accidēs:ſꝫ ſic ſe habentē hec facere eſt:queadmodū ⁊ mederi ⁊ ſanare nō eſt incidere vel nō incidere:aut pharmacū dare vel nō dare: ſꝫ iſto modo. Sunt eniꝫ iuſta in his que participia ſunt ſimpliciter bonorum:habet vero in his exceſſum ⁊ defectum. Quibuſdā enim nullus eſt exceſſus vt fortaſſe diis. Quibuſdam vero nulla pars vtilitatis vt inſanabilibus ⁊ improbis:ſed omnia nocent. Quibuſdā vero aliquatenus:ꝓpterea vero humanū eſt.

COnſequẽs vero fuit dicere de bono ⁊ equo quẽadmodū bonitas ⁊ equitas ſe habẽt ad iuſtitiā: ac bonū ⁊ equū ad iuſtū. Non eniz vt idē ſimplr̄: nec vt aliō genere ſi cōſideret apparet: ⁊ interdū quidē laudamus equū ⁊ bonū: ac hmōi hoiez. Itaqʒ ſup alia q̄ſi maioris cōmendationis loco adiūgimus magis ex bono ⁊ equo. Interdū v̄o rōnem ſequentibus abſurdū videt: ſi equuz ⁊ bonū p̄ter iuſtuz aliqd ſit: qd laudari mereat. Nam aut iuſtū res eximia nō eſt: aut bonū ⁊ equuz non iuſtū: ſed aliō aut vtraqʒ eximia ⁊ idē ſunt. Dubiū igit circa bonū ⁊ equū fere ob iſta ꝯtingit. Habẽt vero ſe quodāmodo cūcta recta: ⁊ nihil ſubcōtinuat ſibi. Naʒ ⁊ equū ⁊ bonū alicuius iuſti exiſtēs melius iuſti eſt: ⁊ nō vt qdā aliō genus melius q̄ʒ iuſtū. Idem eſt ergo iuſtū ac bonūz ⁊ equū. Facit aūt dubitationē. Quia bonū ⁊ equū iuſtum eſt quidē. At verō nō id iuſtū qd eſt ſm legez: ſʒ qd ſm emendationez legis. Cauſa v̄o huius eſt: q: omnis lex vniuerſalis eſt: at de quibuſdā vl̄r dici nō pōt. In quibus igit neceſſe vt lex vl̄r dicat nec recte pōt: lex id cōplectit qd plurimū eſt nō ignorās defectū: ⁊ eſt nihilominus recta: nā peccatū nō eſt in lege nec i legiſlatore: ſʒ in natura ipſius rei. Naʒ rerū ipſaꝝ ꝓtinus natura talis eſt. Quādo igit lex vl̄r loquit: ⁊ accidit q̄ p̄ter vl̄e: tunc rectū eſt vt qua omiſit legiſlator ⁊ deficit in ſimplr̄ loquēdo emēdat omiſſuz. Qꝫ ⁊ legiſlator ipſe ſi adeſſet vtiqʒ diceret: ſʒ iam legē tulerit. Quāobrē iuſtum eſt ac melius aliquo iuſto nō eoꝙ eſt ſimplr̄: ſed eoꝙ ꝓpter ſimplicitatē peccat. Hec eſt nā boni ⁊ equi emēdatio. ſ. legis qua omiſſuz erat pp vl̄e: hec eniʒ cā eſt ne oīa ſint ſm leges: q: q̄dā ſunt de ipſis lex ferri nō poſſit. Itaqʒ decreto opus eſt: nam indiffiniti indiffinita eſt regula: quēadmodū eſt leſbye edificatiōis plūbea regula. Naʒ ad formā lapidis trāſmutat ⁊ nō remanet regula ⁊ decretum ad res. Quid ſit ergo bonū ⁊ equū: ⁊ qd iuſtuz

melius manifeſtuʒ. Ex hoc etiaʒ patet quis ſit bonus ⁊ equus vir: hoꝛuʒ videlicet lectoꝛ ⁊ actoꝛ: qui nõ exacte amplectit̃ ius in peioꝛē partē: ſed de ſuis cõmodis de/trahi patiat̃: ⁊ ſi lege ſe tueri poſſit: ⁊ habitus iſte boni/tas ⁊ equitas dicitur: nec aliud eſt q̄ʒ iuſtitia quedā.

15 ¶ Quintūdecimū caplm in quo querit vtrū eſt volentē iniuſtū pati ⁊ vtrū iniuſtū pati voluntariū: ſicut Euripides: quēadmodū iniuſtuʒ facere vel eſſe iniuſtū pati inuoluntariū: q2 oē iniuſtū facere voluntariū: ⁊ ſi hec vtrū ſilr̃ iuſtū pati inuoluntariū: q2 iuſtū facere volūtariū adiungēs q2 nō omne iuſtū pati voluntariū: vtpote punitoꝛ: ⁊ inde dubitat vtrū iniuſte paſſus iniuſtū patit̃: que oīa dubitata ſoluit per hoc ꝙ iniuſtū patit̃ ⁊ iuſtū pati eſt per ſe ⁊ per accidēs: ſicut eſt in face/re vtrūq3: ⁊ inde arguēs ex opere incōtinētis ꝙ volēs aliqs iniuſtuʒ patitur: ⁊ ſibiipſi iniuſtū facit: ſoluit hec per appoſitionē huius parti/cule. ſ. preter paſſi voluntatē ad diffōneʒ preſuppoſitā eius q2 eſt ſim/pliciter iniuſtū facere: vt ſit diffinitio integra h volentē ⁊ ſcientē no/cere aliquē preter paſſi voluntatem: poſtea q2 non eſt iniuſtuʒ pati dare ſpōte ſua precioſioꝛa pro vilioꝛibus: eo ꝙ iniuſtū pati nō h3 prin/cipium in iniuſtum paſſo ſed in faciēte. Dixit.

Et fortaſſis quereret quis q̄ones difficiles in diffinitione cōditionuʒ iniuriātis ⁊ cui iniuriat̃. p̄mo quidē ac ſi dicat qn̄ iniuriat̃ qs alicui vo/lēte: ⁊ ille cui ſit iniuria vult vt iniuriet̃ ei: an noiat̃ iſte iniuriatoꝛ an nō. Et ſilr̃ ſi fecerit qs iniuriā alteri nō vo/lens: ſ3 volēte eo cui ſit iniuria noiabit̃ ne receptoꝛ iniu/riet̃. At primū de hoc perſcrutandū eſt in iſtis eſt an actio iniurioſa rei ſit ab altero alteri ſit tota volūtaria: an qddā eius volūtariū: ⁊ qddā eius inuolūtariū. Et ſilr̃ locū h3 hec pſcrutatio circa actionē iuſtaʒ: omni eni ſpeciei ex ſpēbus iniurie eſt ſpēs oppoſita ex ſpēbus iuſtitie: ⁊ foꝛſan incōueniēs eſt opinari ꝙ oīs paſſio iuſtitie q̄ accidit homini totalr̃ ſit volūtaria: nā multi hoīuʒ agūt actiōes iuſtitie abſq3 volun/tate: ⁊ ſilr̃ eſt in iniuſtitia. Et pp̄ hoc inq̄ſitio eſt an oī cui obuiat iniu/ria ſit iniuriatū: ſiue ſit hec volūtarie aut inuolūtarie: aut q2 ſit ex hoc volūtarie nō: ſilr̃ ei q2 ſit ex hoc p̄ter volūtatē niſi foꝛma tm̄: intendo in actionib9 ⁊ paſſionib9. Et manifeſtū eſt ꝙ poſſe eſt ī vtriſq3. ſ. actio/nibus ⁊ paſſionib9 vt dicat̃ de eis ꝙ ſunt iuſta p modū accñtis. Cūq3 ſic ſit tūc res ī iniuria ī hec ſilis erit rei in iuſtitia: intēdo ꝙ poſſe eſt in vtriſq3 vt dicat̃ de eis iniuria p accñs: etenim non eſt vt agat homo actiones iniurioſas: ⁊ vt iniuriet̃ alteri res vna: manifeſtuʒ eſt ḡ: qm̄ id q2 nō ſit per voluntatē nō eſt iniurioſuʒ: illō aūt q2 ſit p voluntatē vtriſq3: intēdo iniuriantis ⁊ cui ſit iniuria: ſi dixerimus ꝙ terminus iniurie eſt abſolute: eſt vt alter alteri dānū inferat p volūtatē ſuaʒ: ⁊ dixerimus ꝙ terminus volūtatis eſt vt factoꝛ faciat cui facit hoc actū ⁊ pp̄ qd facit ⁊ q̄ ⁊ fuerit q nō cohibet ſeipm̄ volūtate ſua a malitia in/ferēs ſibi dānū ſua volūtate: tūc putabit ꝙ certe dr̃ de ipſo ꝙ iniuriat̃ ſibiipſi volūtate ſua. Cūq3 certū fuerit hoc: tūc poſſe eſt vt dicat̃ ꝙ in/terdū iniuriat̃ ei alter ſua volūtate: itēdo volūtate ei9 cui ſit iniuria:

attamen iſta eſt altera qō ex qōnibus grauib⁹ que ſunt in iſto caplo. ſ. an poſſe ſit vt iniurietur quis ſibiipſi: an ǧ noſtrū eſt dicere ꝙ ſi fuerit poſſe vt damnū inferat alter alteri volūtate vtriuſqꝫ: intēdo eiusquē tāgit damnū ⁊ infrētis damnū: tūc poſſe eſt vt dicamus eſſe poſſe vt alter alteri dānū inferat cū volūtate vtriuſqꝫ: aut nō eſt ħ dictio ſana: imo poſſe quidē eſt vt dānū inferat alter alteri volēti qn̄ fuerit is cui dānū infert ignarus iuris: eteniꝫ nō eſt poſſe vt inferat hoī volēti damnuꝫ cognoſcēti ius: nullus eñ vult vt fiat ſibi iniuria ſciens ꝙ eſt iniuria abſolute: ⁊ nullus velit illud qđ ſcit: qm̄ nō vtile aut qm̄ damnifīrū. ¶ D. Illi aūt q̄ dat pecuniā ſuā abſqꝫ reditu aut abſqꝫ reditu eq̄li nō fit quidē iniuria: intēdo non iniuriatur ei alter: eo ꝙ dato ab eo fuit per ſuā electionē: ſꝫ vt fiet iniuria hoī nō eſt ab eo: ſꝫ ab altero ꝓpter hoc: qm̄ quidē iniuria ab altero nō eſt volūtaria ei cui fit iniuria: manifeſtuꝫ eſt eo ꝙ nullus iniuriā ſciēs ꝙ eſt iniuria: ei aūt qui tribuit abſqꝫ reditu nullus iniuriatur: vt eniꝫ iniurietur homini nō eſt abſqꝫ ipſo: ſꝫ ab iniuriāte: verūtn̄ ꝙ non eſt volitum ab eo cui fit iniuria vt ei iniurietur manifeſtū eſt. ¶ Res aūt quarū ꝑmo ꝓpoſuimus perſcrutationē due ſunt. Una earū eſt quis iniuriatur an ille qui diuidit inequaliter: an ille cui cōtingit plus: intēdo an iniurietur ei cui cōtingit minus an ambo. Scđa aūt eſt ſi porrexerit alteri plus q̄ ſibiipſi: tūc iniuriatur per hoc ſibiipſi. Diminuit etenī ſibiipſi ſciēter ⁊ volūtarie quēadmodū faciūt humiles ⁊ inferiores: intēdo ꝙ ipſi diminuūt ſibiipſis volūtarie ⁊ ſciēter ex honore: aut neqꝫ hoc etiā veritatē hꝫ abſolute: ſed eſt in ipſo diſtinctio quedam ⁊ eſt vt ſit porrigere eius alteri plus ſm̄ modū qui fit in bono puro: aut vt dicamus ꝙ non cōuenit ei terminus iniuſtitie ſm̄ veritateꝫ: intēdo iniurie abſolute. Etenim ille cui fit iniuria eſt ille qui obuiat dāno ſine ſponte ſua per ſe: iſte aūt non obuiat damno ſine ſponte ſua: non ergo facit ei iniuriaꝫ ille qui accipit ab eo qđ dat ei niſi ꝙ eſt inferēs ei dānū ſolūmō: ⁊ eſt patiēs: qm̄ iniuriator eſt ille qui diuidit iniuſte: nō ille cui cōtingit plus: nō eniꝫ opꝫ vt denominetur ab iniuria ille apud quē eſt res ſm̄ quā fit iniuria: ſed ille qui facit hoc voluntarie. Et qn̄ fuerit diuiſor accipiens ab alio ⁊ dans illi: tūc principium actionis iniurie eſt ex illo qui diuidit: non ex illo qui accipit. ¶ Amplius cūm factū damnifīruꝫ dicatur multis modis: ꝓportionatur eñ ei qui caret eligentia vt beſtie aut mancipio: tūc fortior qui facit iniuriā iſto mō non dr̄ iniurians quāuis fecerit facta iniurie. Et ꝑꝑ hoc qū iudicauerit diuiſor iudiciū iniurie nō ſciēs non noiatur qdē iniuriator ſm̄ ius legale: neqꝫ noiatur iudiciū iniuſtuꝫ: ⁊ eſt q̄ſi iniuſtū: eo ꝙ ius legale hoc eſt preter illud qđ eſt ius in ſeipſo: verūtamē lex ignoranti. Si aūt iudicia iniurie ſciens: tunc denominādus eſt a ſpē iniuſtie: qui enim ſciēter iudicat iniuſte non facit hoc niſi ꝑꝑ beniuolentiā quaꝫ hꝫ erga illū cui adiudicat plus: aut ꝓpter vindictam quā querit in illū cui fit iniuria: aut vt accipiat partē ex illo ī quo iudicauit: ⁊ ꝑꝑ hoc adiudicauit. ¶ D. Et hoīes vident ꝙ potētes ſunt ad iniuriaꝫ: ⁊ ꝑꝑ hoc vidēt ꝙ actio iuris facilior: ⁊ ꝙ nō latet aliquē quēadmodum non latet eum iniuria: ⁊ eſt manifeſtū: qm̄ nō latet aliquē ꝙ non opꝫ eum iacere cuꝫ vxore vicini ſui: aut cōtriſtare ꝓximū ſuū. Sed latet multos hoīm noticia multarū rerū p̄ter iſtas quas opꝫ facere: intēdo ꝙ facere eas eſt ius: ⁊ non facere eas eſt iniuria aut ecōuerſo: ⁊ ꝓpter

Humiles diminuūt ſibi ipſis ſponte ⁊ ſciēter.

iſtud vident hoīes ꝙ ſcīa rerū iuſtaꝝ ⁊ iniuſtaꝝ nō ſit ſapiētia ⁊ ꝙ nō ſit difficilis cognitio rerū quas ponit lex ⁊ nō eſt ꝙ ſcit populus ex his oēs ſpēs iuſtitie q̄ nō eſt iuſtitia per accidēs:imo iuſtitia quā ſcit populus eſt iuſtitia abſoluta: ⁊ qn̄ fuerit diuiſa eſt alicui ſpēi iuſtitia ⁊ alteri non:⁊ hec eſt illa quā ſciunt periti. ℭ B. Et elongatio populi a ſcīa huius plus eſt q̄ elongatio eius a ſcīa ſanationis: etenī poſſe eſt vt ſciat:qm̄ mel ⁊ vinū ⁊ helleborus ⁊ cauteriū omnia ſanatiua ſunt: qualr̄ aūt opꝫ vt fiat ſanatio cū eis ⁊ cui:⁊ qn̄ hmōi ſcīa pertinet medico:⁊ videt̄ quidē eis ꝙ opatio iuris ī eis eſt:⁊ ꝙ facilis eſt eis:eo ꝙ putāt ꝙ nō ſit eis difficilius q̄ facere iniuriā:⁊ qn̄ fuerint ambo potētia effectiua in ſubiecto vno ⁊ fuerit hō potēs vt agat actiōes iniurioſas.potēs eſt enī vt iaceat cū muliere nō ſua:⁊ vt vulneret alterū ⁊ vt fugiat a cētro belli:tūc potēs eſt vt faciat actiōes iuris:⁊ nō eſt ſic factū:etenī iniurie ⁊ iuris nō eſt vnū niſi per accidēs:nam quēadmodum factū ſanatiōis nō eſt in ſecādo:aut in nō ſecando:neq̄ in ꝓpinando medicinā:aūt nō ꝓpinādo.ita dicō ſi conceſſerim⁹ ꝙ iſtud ſit equiparabile rei iuris:ſed in ꝓpinādo de ea q̄titatē cōpetentē:⁊ in hora cōpetēti:⁊ ſic de alijs circūſtantijs. Siſr in re iuris non ſufficit vt faciat aut nō faciat:ſed vt faciat de hoc q̄tū opꝫ: ⁊ quando opꝫ. ℭ B. Species autē iuſtitie inuēte in iuſtis:⁊ ſunt illi qui iam acq̄ſierunt bona que ſunt bona per ſe:⁊ in quib⁹ eſt ꝑeminētia in hac intentione:intēdo ex parte additionis acq̄ſitionis bonoꝝ:ſunt quidē in q̄buſdā eoꝝ nō potētes accipe additionē in bonū: vt iuſtitia ꝓportionata diuinis. Non enī poſſe eſt inuenire iuſtitiā perfectiorem hac: in quibuſdam autē eoꝝ nō inuenit̄ bonū ꝑficiens penitus:⁊ iſti ſunt mali quibus non eſt curatio vel rectificatio:ſed vniuerſum ipſorum dāniferum eſt. In quibuſdā vero ipſoꝝ inuenit̄ bonū ⁊ malum vſq̄ ad terminū quēdam:⁊ iſtud eſt plus:⁊ eſt humanū. ℭ B. Speculatio aūt in bn̄ficētia ⁊ beneficore qualr̄ eſt ꝓportio diſpōnis per quā vir eſt beneficus ad diſpoſitionē per quā eſt iuſtus:⁊ ꝓportio actiōis ad actionē:⁊ intēdo actionē benefici que eſt beneficētia:⁊ actionē iuſti que eſt iuſtitia:opꝫ vt ſequat̄ hoc qꝺ diximus.nō enim manifeſtat̄ in perſcrutātibus de eis:qm̄ ſunt quaſi res vna abſolute:⁊ ex oib⁹ modis:⁊ nō:qm̄ ipſe etiā ſunt cōdiuerſificate ſpē: nos enī forſan laudamus bn̄ficētiā ⁊ bn̄ficū:donec extollimus ipm vſq̄ ad ſummū verū: q̄ ſunt apud nos finis laudatōis:⁊ dicimus:qm̄ bn̄ficus ꝑeminētior eſt iuſto:⁊ qm̄ melior:ergo poſuerimus ꝙ beneficētia eſt quid ꝑter iuſtitiam:⁊ laudabile pꝫ ꝙ hoc eſt inconueniēs:⁊ hoc qm̄ ſequit̄ ex ipſo vt iuſtitia non ſit bn̄ficentia: vel vt bn̄ficentia non ſit iuſtitia ſi fuerint due res:⁊ nō fuerint res vna virtuoſa:⁊ vtrunq̄ iſtoꝝ eſt incōueniēs. Difficile itaq̄ qꝺ eſt in hac queſtione fere quidē ſequit̄ eam ex parte eius cuius fecimus mentionē:⁊ ſunt ambe laudabiles:intēdo iuſtitiā ⁊ beneficentiā:⁊ nō eſt in eis quid cōtrariū per ſeipſas ex parte cuius laudantur in plus ⁊ minus. Supererogatio ergo ⁊ ſi ſit melior iuſtitia:tunc eſt ex ſpecie iuſtitie:nō ꝙ ſit ſpēs altera a iuſtitia ſed ſunt ambe ex genere vno. At vero heſitatio ⁊ dubitatio quidē eſt qualr̄ inuenit̄ iniuſtitia melius ⁊ virtuoſius ea exiſtēte īdiuiſibili ex modo quo eſt equalis:niſi ꝙ hoc ſoluitur per hoc qꝺ beneficētia non eſt iuſtitia poſita in lege:ſed eſt rectificatio iuſtitie legalis: ⁊ cauſa in

hoc eſt: qm̄ iuſtitiā legalem poſitā poſuit legiſlator vniuerſalē: ⁊ vni/
uerſale nō verificat̄ in ea in quibuſdā rebus. Non erit ergo vl'e ī eis
vl'e ſano modo: cū qꝫ fuerint hic res cogētes dominū legis vt poneret
in eis fora vniuerſalia ⁊ nō eſſe poſe in naturis earū: tunc dignū fuit
vt poneret eas lex vniuerſales: ⁊ ille quidē verificant̄ ſm plurimū: ⁊
ponit hoc ſciens quid ſit in eo de peccato: ⁊ factū eius ſanum eſt non
minus facto ſuo in eo: in cuius natura poſe eſt vt ſint fora vlia que po/
nit in eo: ⁊ ꝓpter hoc fuit hic peccatū nō in lege neqꝫ ex parte latoris
legis: ſed ex parte nature rei. Fundamentum etenim rerum volunta/
riarū velociter permutatur: ⁊ quādo fuerit dominus legis dicēs ora
tiones vniuerſales: ⁊ acciderit in eis aliquando preter id qđ intēdit
ex iuſtitia ⁊ correctione: tunc ſtatim ſanat ſanatione quā vidit legiſla
tor in eo quo ſecutū eſt peccatū ex modo qđ dixit in eo dictionē abſo
lutam: ⁊ eſt quidē neceſſaria ſanatio illius vlis: ideo ꝙ nos ſcim⁹ ꝙ
illam cōditionē quam dimiſit legiſlator ſi fuiſſet pñs ꝓp materie mu/
tabilitatē nō dimiſiſſet eā: ⁊ ſi duceret̄ per illud ad hoc vt conderet
legem. ℭ Dixit. Et ꝓpter iſtud facta eſt beneficētia iuſtitia quedā: ⁊ ē
melior iuſtitia quadā, nō ea iuſtitia que ē iuſtitia abſolute ⁊ ſm veri/
tatē: ſꝫ eſt melior peccato qđ ſequit̄ iniuſtitia legali ex iudicio vlis na/
tura ergo que ē benefico ꝑ quā eſt beneficus eſt quidē ſanatio ei⁹ qđ
deficit legi ex re vli quāꝫ poſuim⁹. iſta igit̄ eſt cā in hoc vt nō ſint oīa
fora legalia neceſſaria in oī hora: imo indiget in qbuſdā horis cōmē/
ſuratiōe: ⁊ in qbuſdā nō reddit̄ ad forū vl'e. Et manifeſtū eſt ſibi hoc
ex ſolo poſito in ꝑcipiēdo bella in lege ſaracenoꝝ. preceptū eniꝫ bel/
landi in ea vl'e eſt: donec extirpet radix eorū qui diuerſi ſunt ab eis:
⁊ ſunt hic hore: in quib⁹ eligibilior eſt pax bello: ⁊ qꝛ populus ſarace
norū renuit ꝓ neceſſario hoc ꝑceptū vl'e: ⁊ cū hoc fuit poſe extirpare
ſuos inimicos cōſecuti ſunt dāna multa ex hoc: ⁊ iſtud fuit ex igno/
rantia ipſoꝝ intētionis legiſlatoris: ⁊ ꝓpter hoc opꝫ vt dicat̄ ꝙ ma/
gis querēda eſt pax qñqꝫ ꝙ bellum. ℭ D. Jam ergo pꝫ qđ eſt benefi
cētia ⁊ iuſtitia: ⁊ qua iuſtitia bñficētia eſt melior: ⁊ ex hoc ēt manife/
ſtum eſt: qm̄ benefic⁹ ⁊ ſuperogās eſt q eligit has res ⁊ operat̄ eas: ⁊ ē
eſt vt nō vſqꝫ ad vltimū inueſtiget vl'e declinās verſus malitiā in plu
ribus ex mō vlis: ſed diminuat inde partē malam: ⁊ ꝓp iſtud inueni/
mus indulgentiā eſſe cōmēdatā in multis punitionū legaliū in horis
quibuſdā ⁊ in indiuiduis quibuſdā: ⁊ inuenimus dimiſſiōē vltionis
in eis excellentē eſſe ꝙuis lex ſit faciēs ꝓ eo ad ſumēdā vltionē: tūc
itaqꝫ beneficētia iuſtitia eſt ⁊ non alter habitus. Dixit.

Utrū aūt ſibiipſi iniuriā facere quis poſſit: ex ſupra dictis patet. Nam iuſtoꝝ alia ſunt ſm oēm virtutē a lege ordinata: veluti nō iubet ſeipſm occidere lex. quo aūt non iubet vetat. Preterea quādo cōtra leges ledit nō leſus volens iniuriā facit: qꝛ ſi volēs ſciens quē ⁊ quo modo. Qui vero per irā ſe occidit volens: id agit contra le/
gem: qđ non permittit lex. Iniuriā ergo facit: ac cui ſa/

Ule apō le/ges nō veri/ficat̄ in qui/buſdā reb⁹.

Fundamē/tum rerū vo/luntariarū velociter ꝑ/mutatur.

eit an ciuitati: nam ſibi quidez nõ: q̄ volens patiť: nulli autē volenti iniuria fit: itaq̄ ⁊ ciuitas penā conſtituit: ⁊ eſt quedā ignominia aduerſus illuz qui ſeipm̄ necauit: ac ciuitati iniuriā fecit. Inſup ſm̄ ꝙ iniuſtus eſt qui ſolū iniuriatᷓ ⁊ nō oīno prauus nō pōt ſibi iniuriā facere. nā aliud eſt q̄z illud. Eſt enī3 quodāmodo iniuſt⁹ ſic prauus vt timidus nō vt totā habēs prauitatē. Quare nec ſm̄ hāc iniuriatᷓ: nā ſimul foret eidē ablatū eſſe: ⁊ adeſſe idemq̄ꝺ eſt impoſſibile: ſ3 ſemp pluribꝰ neceſſe eſt eē iuſtū ⁊ iniuſtū. Preterea volūtariū per electionē ⁊ primū. qui enī3 ab alio leſus idē facit aduerſus illū nō vř iniuriā3 facere: ſ3 idē ipſe eade3 ſimul patiť ⁊ facit ſibi. Preterea ſequereť vt volenti iniuria poſſit fieri. Inſup ſine ꝑticularibꝰ iniurijs nullus iniuriatᷓ: nullus vero ē adulter ſue vxoris: neq̄ effractor ſui parietis: neq̄ fur ſuaꝝ rerum. In totū aūt tolliť vt qs ſibi iniuriari valeat ſm̄ diffōne3 volūtarie patiēdi iniuriā. Manifeſtū ē aūt ꝙ vtraq̄ praua ſunt ⁊ facere ⁊ pati iniuriā: nam aliud eſt plus hr̄e q̄z mediū. Aliud eſt hr̄e minꝰ velut ſanitas in medicia. bona hitudo i gymnaſtica. Verūtn̄ peiꝰ eſt facere iniuriā. na3 id cu3 prauitate eſt ⁊ vituperať ⁊ prauitate vel ꝑfecta ſimplr̄ vel ꝓpe. nō enī3 oē voluntariū cu3 iniuria: ſ3 pati iniuria3 ſine prauitate eſt ⁊ ſine iniuria. Per ſe igiť pati iniuriā minꝰ eſt malū: ſed per accidēs nihil ꝓhibet maius. At non eſt ea cura arti: ſed dolorem lateris dicit maiorē morbum q̄z offenſionē pedis: ſ3 fieri poſſit aliꝺ per accidens ſi cōtingat offendentē pedem cadere ⁊ ab hoſtibus capi ⁊ mori: per tranſlationē vero ⁊ ſimilitudinem eſt nō ſibi ad ſeipm̄ iuſtū: ſ3 dominicū vel economicū. His enī3 rationibꝰ diuiſa eſt ea pars animi que ratione3 habet ab ea que eſt ſine ratione. Atq̄ ſi inſpicias videť eſſe iniuria ad ſeipm̄: q̄ eſt in his pati aliq̄d preter ſua deſideria. Vt igitur parēti ⁊ imperāti eſſe ad inuicem aliquid iuſtū ⁊ iſtis. ¶ De iuſtitia quidem ac alijs moralibus virtutibꝰ determinatū ſit in hunc modū.

AN autez poſſibile ſiet iniurietur quis ſibimet ⁊ nõ iuſtitiã facit aut nõ ſit poſẽ:pȝ ex eo qḋ dictũ eſt. Jam eniȝ dictũ eſt ꝙ ex iuſtitijs eſt cõis ⁊ eſt vniuerſitas virtutũ quas pͤcepit lex:⁊ ſilr̃ de iniu rijs ex eis eſt cõis ⁊ eſt incurſio maliciaꝝ quas ꝓhibet lex ⁊ dimiſſio virtutũ quas pͤcipit:⁊ ex eis ſunt ꝓprie ſcȝ in quib⁹ eſt equalitas ⁊ nõ equalitas. Et iam deter/ minatũ eſt in eo qḋ preterijt ꝙ iniuriãs in iſtis eſt q ſcit cui iniuriat̃ ⁊ quo ⁊ quare:qui igit̃ interficit ſeipm̃ ex iracũdia nõ eſt iniurians ſm̃ intentionẽ ꝓpriã:eoꝗ nõ iniuriat̃ alteri a ſe neqȝ ex pͤcedẽti cõſulta/ tione:ſed eã ĩre eſt aũt iniuria quidẽ ſm̃ intentionẽ cõem iniurie:cuȝ iſtud eius factũ cõtra legẽ. ꝓhibet eniȝ lex ne qs occidat ſeipm̃:⁊ in/ iuria qũ ꝑpetrat aut eſt in ſe aut in ciues:ſȝ in ſe nõ:qm̃ volens:nõ vult aũt is cui ſit iniuria:ſed iniuriat̃ quidẽ ciuib⁹:cuȝ nõ velint hoc factũ neqȝ permittãt;imo ꝓhibeant:⁊ ꝓpterea videm⁹ euȝ qui facit hoc factũ occultare ſe a ciuib⁹:⁊ cõſequit̃ eos apud ipm̃ abhoꝛreſcẽ/ tia multa:⁊ hui⁹ cauſa eſt ꝙ iniuriat̃ eis. ¶ Amplius iniuriatoꝛ qdẽ ſm̃ veritatẽ malignus eſt ſimplr̃:talis aũt eſt qui operatur ex habitu acqſito ei:occidẽs vero ſeipm̃ iniuriat̃ vna vice tm̃: non ergo ꝓcedit eius iniuria ex habitu a quo dicat̃ iniuriatoꝛ:imo res rara interdum in bonis inuenit̃. ¶ Amplius ſi iniuriat̃ qs ſibimet:⁊ ſit iniuria acce ptio ab altero ⁊ datio alteri:tunc neceſſariũ eſt vt ſit acceptio ⁊ datio ⁊ vlr̃ additio ⁊ ablatio inuẽte in re vna ſimultat hoc impoſẽ:imo ne ceſſe eſt iuſtitiã ⁊ iniuriã fieri in reb⁹ plurib⁹ vna ⁊ volũtarie ⁊ electi/ ue:ideo quẽ penituerit iniurie nõ ẽ iniuriatoꝛ:iniuriãte vero ſibimet penitet iniurie:⁊ vlr̃ oportet vt eſſet vna res eadem agẽs ⁊ patiens ſimul:qḋ eſt ĩpoſẽ. ¶ Amplius ex hoc ſequit̃ vt ſiat iniuria vero volũ tate ſuſtinẽdo vt aliter iniuriet̃ ei de voluntate ſuimet:⁊ iam dictuȝ eſt hoc eſſe impoſẽ. ¶ Amplius nõ iniuriat̃ aliqs abſqȝ eo ꝙ faciat ex actionib⁹ iniurie particularis:vt ꝙ furetur aut adulteret̃:⁊ nõ adul/ terat̃ aliqs cũ vxoꝛe ſua:neqȝ perfodit parietẽ domus ſue:neqȝ furat̃ pecuniã ſuiipſi⁹. Et ſilr̃ ĩpoſẽ eſt vt noiet̃ iniuriatoꝛ ſȝ vniuerſuȝ qḋ cõ ditionatũ eſt in iniuriãte ⁊ cui ſit iniuria:intẽdo vt nominet̃ iniuria/ toꝛ ſm̃ veritatẽ. ¶ Dixit. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ facere iniuriã ⁊ recipe eam vtrũqȝ malũ eſt:nã faciẽs eã accipit plus:patiẽs vero min⁹:qũe ambo ſunt ꝑter mediũ:iniuria eſt ⁊ malũ: verũtñ iaȝ qrit̃ vtrũ illoꝛũ magis eligẽdũ facere iniuriã vel pati:⁊ qñ ꝑſpicaciter fuerit inqſitũ patebit ꝙ peius eſt facere eã ꝙ̃ pati. pati.n.eã abſqȝ malitia eſt:facet̃ vero malitioſuȝ eſt:⁊ ꝓpter hoc malũ qḋ eſt in iniuriãte malo qḋ eſt ĩ eo cui ſit iniuria malus eſt p ſe:p accñs aũt põt malũ ⁊ inuoluntariũ qḋ eſt in eo cui ſit iniuria maius eſſe:⁊ vt qḋ accidat ei cui ſit iniuria vt relinquãt eum ſui ⁊ incidat ĩ man⁹ aliquoꝝ qui occidãt eũ ⁊ moꝛti tra dant:q ante factã ſibi iniuriã nõ habuerũt hmõi ptãtẽ. ¶ D. Sȝ potẽ tie quidẽ effectiue:⁊ vt ꝑpote ars medicine nõ ſpeculat̃ in eoqḋ p accñs: ſed qḋ p ſe:⁊ nõ curãt qḋ de p accñs:⁊ vt ꝙ dicat ꝙ doloꝛ ilij periculo ſioꝛ eſt omni doloꝛe ꝙ̃uis poſſit inueniri per accidẽs doloꝛ periculo/ ſioꝛ eo. ¶ D. Ex parte aũt iuſtitie que dicit̃ p modũ ſilitudinis ⁊ tran ſumptiõis a iuſtitia ciuili:⁊ eſt iuſtitie q̃ eſt in potẽtijs aie:nõ opȝ vt dicamus ꝙ exercet quis iuſtitiam in ſeipm̃ aut iniuriat̃ ſibiipſi:⁊ hoc

qm̄ illic iuſtitia quidē ꝓportionaẗ parti ex partibus anime ꝑter eam cui ꝓportionaẗ iniuria: ⁊ nō ꝓportionaẗ iuſtitia toti: īmo iuſtitia ꝓportionaẗ ex ea parti principāti: ſicut ꝓportionaẗ in cōuerſatiōe ciuili parti principāti: ⁊ ꝓpterea diſtinguunẗ potētie aīe ad id qđ hꝫ rationē: ⁊ in id qđ nō hꝫ rōnē: quēadmodū diſtinguiẗ ciuitas in ꝑlatuꝫ ⁊ ſubditos naturalr̄. Qn̄ ergo obedit ꝙ nō hꝫ rōnē ei qđ rōnem hꝫ fit iuſtitia: ⁊ qn̄ non obedit fit iniuria. videẗ igiẗ ꝙ huic parti: intendo q̄ nō hꝫ rōnem ꝓportioneẗ iniuria in anima: ⁊ cum huic parti ptineat vt agat ſm ſua deſideria. Et vniuerſalr̄ quēadmodum inuenit iuſtitia ⁊ iniuria inter prelatum ⁊ ſubditos: ſic inueniẗ in viribus vel potētijs anime. ℭ B. Jam igiẗ pꝫ ex his tractatibus quid eſt iuſtitia: ⁊ eſt poſtremū ſermonis virtutib⁹ figuralib⁹: intēdo moralib⁹: cōuertamur igitur ad virtutes rōnales. ℭ Finit liber Quintus.

ℭ Ariſto. Stragy. Ethicoꝝ Lib. Sextus. Cap. I.

Q uoniā prius diximꝰ mediū eſſe recipiendū: nō aūt exceſſuꝫ neqꝫ defectū mediū aūt eſt vt recta dictat rō hec diſtinguamꝰ. Oībus eniꝫ dictis habitibus quēadmodō ⁊ alijs eſt qđdā ſignū ad qđ inſpiciēs qui rōnē hꝫ: intendit ⁊ remittit: ⁊ eſt quidā terminꝰ mediocritatū quas diximꝰ eſſe inter exceſſuꝫ ⁊ defectuꝫ ſm rectā rōnē. Eſt aūt hmōi ſermo verus quidē: ſꝫ nequaq̄ꝫ clarus. nam ⁊ in alijs facultatibꝰ de quibꝰ ſcīa eſt hec ē dici vere pōt nec parū nec minꝰ laborandū aut negligendū eſſe ſꝫ mediocriter: ⁊ vt recta dictat rō: ſed ob hoc dictū nihilo plus quis ſciret veluti qualia afferēda ſint corpori: ſi quis dicat qđ medicina iubet ⁊ quēadmodum his qui illam habet. Quapp opꝫ non ſolum vere hoc dixiſſe de habitibus animi: verūetiam determinare que ſit recta ratio: ⁊ quid ſit huius terminus.

ℭ Determiātio hui⁹ tractat⁹ ſexti de libro Nichomachie Ariſ. īcipit.

ℭ Primū caplm ꝙꝙ in ꝑdictis virtutib⁹ opꝫ eligere mediuꝫ qđ ſit ꝑ rectā rōneꝫ hanc opꝫ diuidere que eſt ſm quā habēs eam intēdens ⁊ remittens peruenit ad menſurā ⁊ mediū: ꝙꝙ nō ſufficit ad operari ſm rectā rōneꝫ dictū ſit ſcire vlr̄: ſed opꝫ determinare ſcire que eſt recta ratio: ⁊ quis terminus huius. Dixit.

C um itaqꝫ iam dixerim⁹ ꝙ opꝫ vt eligam⁹ mediū ⁊ eſt ī quo nec eſt additio neqꝫ diminutio: ſicqꝫ mediū recipit terminū ſanū: eteniꝫ decus ſanus eſt in quo nō eſt additio neqꝫ diminutio: tunc neceſſariū eſt nobis vt narremus de medio in vniuerſo habituum voluntarioꝝ:

voluntarioꝝ: intendo ꝙ recipit terminū ſanū: etenī omībus habitibus latitudo q̄dā eſt: ſiue ſint habit⁹ morales ſiue rōnales. Ad iſtud itaq3 mediū intēdimus ſpeculationē: addim⁹ igitur ⁊ demim⁹ donec ſueniam⁹ ipſū ⁊ termin⁹ medij cōuenit cū termino rōnis ſane. ambo enī diffiniūt per h̄ que nō recipiūt additionē neq3 diminutionē: verūtamē nō inuenit mediū in habitib⁹ moralibus acquiſitis per aſſuetudinē ſicut inuenit in habitib⁹ ſciētificis: intēdo ꝙ inuentio medij in morib⁹ manifeſtior eſt inuētione eius in habitib⁹ rōnalibus. Et hoc q̄m mediū in morib⁹ eſt mediū ſm veritatē: cū inuentū ſit inter extremitates: mediū aūt in habitib⁹ ſciētialibus eſt vt nō fiat attributio rei per magis eo qḋ ſuſtinet: neq3 per min⁹: ⁊ hoc mediū eſt certa ratio vel ſanus ſermo: ⁊ q̄ñ fuerit hec ſcīa in aīa alicuius non op3 vt ſciat aliquid plus ea: neq3 minus vt ꝙ querat aliq̄s ⁊ dicat quas res op3 conuenire corpori humano ⁊ conuerti in ipſū: ⁊ te dicat ei res q̄s mandat medicina ⁊ medicus: ⁊ pp̄ illud nō fiunt res manifeſte abſq3 terminis ſed occultant̄: ideoq3 nō op3 nos contētos eſſe ex notitia habituum notitia occulta ſolūmodo: ⁊ eſt notitia eſſe ipſorum: ſed ſunt ſciendi per terminos ſuos. Cap. 2.

Animi ergo virtute ſupra diſtinxim⁹: ⁊ alias eſſe moris dixim⁹ alias intellectus: ⁊ de moralibus q̄dē tranſegimus: de reliquis vero nūc dicemus: prius tñ de aīo premittētes. Q: due ſunt animi partes: altera rōnē hñs: altera irrōnalis: de qua dictū eſt prius. Nūc aūt circa eā partē q̄ rōnē h3 eodē mō diſtinguendū eſt. Et ſuppoſitum exiſtat duo eſſe rōnē hñtia. Unū quo perſpicimus illa talia quoꝝ principia nō aliter ſe hr̄e. alteꝝ quo ea q̄ aliter ſe hr̄e pñt: nā ad ea q̄ alia ſūt gn̄e: ⁊ ps animi alia genere: que ad vtrūq3 apta eſt ſiq̄dē ſm ſimilitudinē ⁊ ꝓprietatē quādā notitia illis exiſtat: vocet̄ aūt haꝝ altera ſciētifica: altera rōnatiua. nā ꝯſultare ⁊ rōcinari idē eſt. Nemo aūt cōſultat de reb⁹ q̄ aliter ſe hr̄e nō pñt. Itaq3 rationatiua eſt vna pars qḋ rationem habet. Nemo ꝯſultat de reb⁹ q̄ alr ſe habere nō pñt.

¶ Sumēdus ē ergo vtriuſq3 haꝝ optim⁹ habit⁹: nā hec vtriuſq3 virtus. Uirtus aūt erga opus ꝓpriū.

¶ Scḋm caplm̄ in quo rememorat de diuiſiōe virtutis ⁊ practicas de q̄b⁹ dixit iā: ⁊ ītellectuales: de q̄b⁹ dicto ꝓus de aīa eſt directiu⁹: ⁊ te diuiſiōe aīe in rōnē hñs: ⁊ irōnale nō intēdēs ſolū de rōne hñte qḋ diuidit i ſpeculās necīa ⁊ ſpeculās ꝯtingētia: q̄s ptes aīe pſpeculata altera gn̄e oñdit alteras gn̄e q̄ꝝ hāc noiat ſciētificā: hāc vo rōnatiuā: ⁊ eē vnā ptē rōnē hñtis ꝯcludit: ⁊ ꝙ vtriſq3 dictaꝝ priū ſumēdū ge optim⁹ habit⁹: q̄ ⁊ vtriſq3 virtus q̄ eſt ad opus ꝓpriū. B. 2

T cũ iaȝ dixerim⁹ qd ẽ ſana rõ/aut rect⁹ ſermo:ꝛ qd
termin⁹ eius:ꝛ diſtinxerim⁹ virtutes aie:ꝛ dixeri/
mus ꝙ q̃da eaꝝ figurales.i.morales: ꝛ q̃dã eaꝝ rõna/
les.i.cũ intellᵭu:ꝛ iaȝ locuti fuerim⁹ in virtutib⁹ figura/
libus ꝛ ſpẽb⁹ ſuis:tunc dicam⁹ de virtutib⁹ rõnalib⁹ ꝛ
ſuis ſpẽb⁹ ẜm ſileȝ modũ. Et iaȝ dixim⁹ in eo ꝙ pͤterijt
ꝙ ex ptib⁹ aie eſt q̃ recipit rõnẽ.i.terminũ: ꝛ ex eis eſt
q̃ nõ recipit eã:illi⁹ aũt q̃ nõ recipit terminũ iaȝ diſtincte fuerũt ſpẽs.
illa vero q̃ recipit rõnẽ ꝛ eſt ps rõnalis:diuidit̃ pmo in duas ptes:vna
quaꝝ ẽ ps rõnalis q̃ apprehẽdit entia:quoꝝ cãs ĩpoſe ẽ in nobis eẽ:
ꝛ ſunt illa q̃ nõ poſe eẽ niſi a cauſis ſuis nãlib⁹. Et ſcda eſt illa q̃ app/
hẽdit entia:q̃ꝝ cãs poſe eſt eẽ in nobis:ꝛ iſta ſunt ea quoꝝ cãs poſe ẽ
eẽ pͥterꝙ̃ nãles. neẽe qdẽ eſt ergo vt diuidant̃ ptes aie recipiẽtis ẜm
diuiſionẽ generũ q̃ recipiunt̃:ꝛ vt mutent̃ ẜm illoꝝ mutatiões: eo ꝙ
neẽe eſt vt diuidat̃ receptiuũ diuiſiõe receptibilis:ꝛ diuerſet̃ ei⁹ diuer
ſitate:ꝛ iccirco opȝ vt dicat̃ ꝙ nomẽ ſciẽ de eis dr̃ ẜm modũ ꝓportio/
nalitatis ꝛ aſſimilatiõis:ꝛ apprehẽſio q̃ appropriat̃ entib⁹:quoꝝ pͥn/
cipia nõ ſunt ĩ nobis noĩat̃ ſcĩa ſpeculatiua:ꝛ apphẽſio q̃ appropriat̃
entib⁹:quoꝝ cãe ĩ nobis ſunt noĩat̃ cognitiua opatiua: intẽdo eã in q̃
eſt cogitatio pp opatõeȝ. nõ.n. meditamur neqꝫ cogitam⁹ ad opandũ
res quaꝝ opatiõeȝ ĩpoſe ẽ eẽ ĩ nobis:ſȝ ẽ penes nãȝ. Et vtit̃ qdẽ hõ co
gitatiõe opatiua in reb⁹ q̃s poſe eſt eẽ a volũtate. Cũqꝫ ſic ſit cogita/
tiua eſt vna ex ptib⁹ aie rõnalis q̃ recipit rõneȝ:ꝛ altera ps eſt ſpecula
tiua:ꝛ habitudo bona:in vnaquaqꝫ iſtaꝝ eſt virt⁹ illius ptis:ꝛ virt⁹
eſt ẜm quãtitatẽ opatiõis ꝓprie. Cap. 3.

Tria ſunt in aio que rei agende veritatiſqꝫ
dominant̃:ſenſus:intellectus: appetit⁹. Ex
his aũt ſenſus nullius rei agende principiũ
eſt. Id ex eo pȝ ꝙ beſtie ſenſuȝ quidẽ hñt:
reruȝ vero agendaruȝ participes nõ ſunt.
Qð vero eſt ĩ mẽte aſſentire ꝛ diſſentire idẽ in appetitu
ſequi ꝛ vitare. Itaqꝫ cuȝ virt⁹ moralis ſit habit⁹ electiu⁹
electio aũt appetit⁹ cuȝ deliberatiõe:opȝ p hec ſermonẽ
eſſe veruȝ:appetitũ eſſe rectuȝ:ſiqdeȝ electio ſtudioſa ꝛ
eadẽ aſſentire ꝛ ſequi. Hec igit̃ mẽs ꝛ veritas in agẽdo
verſat̃. At contẽplatiue mẽtis:q̃ nec in agẽdo nec in ſa
ciendo eſt laus ꝛ vituperatio in vero ꝛ falſo cõſiſtit:hoc
Quis ſit fi/ eſt.n. totius intellectiui opus. Actiui vero veritas cõſen
nis intellᵭus tanea appetitui recto. Rei igitur agende principiuȝ eſt
ſpeculatiui electio vnde mot⁹ eſt:ſȝ nõ cui⁹ grã. Electiõis aũt ap/
ꝛ practici. petit⁹ ꝛ rõ q̃ alicui⁹ grã. Quapp nõ abſqꝫ mẽte ꝛ itellectu
nec abſqꝫ morali appetitu eſt electio. Bene agere aũt

in reb' ꝛ cõtra fine intellectu ꝛ more nõ eſt: ſꝫ mẽs iſta nihil mouet. Ueruꝫ illa que gratia alicuius ꝛ actiua. hec eni ꝛ faciendo princeps eſt: nã gr̃a alicuius facit qcũqꝫ facit: ꝛ finis nõ ſimpl'r eſt: ſꝫ aliqđ ꝛ facibile alicuius eſt at nõ agibile. Nam beneagere finis eſt: appetitus autẽ hui'. Quapp aut intellectus appetitiuus eſt electio aut appetit' ĩtellectiu': ꝛ tale principiũ hõ: nõ eſt aũt eligibile quicq̃ ex iaꝫ factis: vtputa nullus eligit troiã diripuiſſe. Nõ.n.de p̃terito electio eſt: ſꝫ đ futuro poſſibili. Factũ aũt ne factũ ſit: fieri nõ põt. Itaqꝫ recte Agathon hoc ſolo deus p̃uatur infecta facere q̃cũqꝫ ſunt facta. Ambaruꝫ itaqꝫ particularum intellectiuarum opus eſt veritas. Scđm quos ergo habitus vtraqꝫ veruꝫ aſpicit h virtutes ambaruꝫ exiſtunt.

n ẽ eſt de p̃terito electõ ſed de futuro poſſi.

Deo ſolo p̃uat de' infecta facere q̃ facta ſunt.

¶ Tertium capl'm in quo ad ꝓpoſitũ ſumẽduꝫ dicit tria in aĩa actus virtutis dominatiua: ſenſuꝫ: intellectũ: appetitũ: quoꝝ ſenſus nulli' actus principiũ. intellect' vero practicus inuenit verũ ꝛ falſuꝫ in agẽdis: appetit' perſequit ꝛ fugit: vñ ꝛ ex diffõnib' virtutis ꝛ electionis oportz rõnem verã eſſe ꝛ appetitũ rectũ ꝛ hanc ꝓſequi: hunc vero ſeq. ſpeculatiu' vero hꝫ ſuũ bonũ in vero ꝛ falſo inuẽtis practico nõ ſtãte ad veritatem: ſed vſqꝫ ad actus tendẽte cõcorditer appetitui recto: ꝙꝙ electio cã eſt factiua actus electiõis aut appetit': ꝛ rõ que gratia alicuius: ꝛ ꝙꝙ mens ſpeculans cõtingẽtia ſm ſe nõ mouet ad aliqueꝫ vltra veritatẽ: ſed mens practica que partit in factiua habẽtẽ preter operationẽ opus finem nõ ſimpliciter: ſed ad vlteriorẽ operationẽ ꝛ actiuam: cuius finis bona actio cuius eſt ꝛ appetit': ex quib' cõcluditur quid electio cuius principiũ ſolus hõ ꝛ ꝙ nihil factũ eligibile: q: neqꝫ ꝯſiliabile: ſed ſolum futurũ cõtingẽs: ꝙꝙ vtriuſqꝫ partis intellectui cõis finis veritas: ꝛ ꝙ vteqꝫ virtutes proprie habit' ſm quas vtraqꝫ verum dicit. B.

In aĩa ergo tres ptes: vna eſt ad actioneꝫ: ꝛ eſt ꝯcupiſcẽtia: ꝛ due ad veruꝫ: ꝛ ſunt ſenſus ꝛ intell's ꝛ app̃henſio ſenſus nõ ẽ apprehẽſio intell's: ꝛ hoc manifeſtũ ẽ ex hoc ꝙ bruta cõicãt nobis in app̃hẽſione ſenſus ꝛ nõ in intell'u. Qđ ĝ eſt in intellectu affirmatio ꝛ negatio hui' cõparin cõcupiſcẽtia ẽ ꝓſecutio ꝛ refutatio: intẽ¹o ꝓſecutionẽ delectabilis ꝛ refutatõeꝫ cõtriſtabilis. Et quẽadmodũ virt' ſigularis eſt habit' electiõalis: ꝛ electio q̃ eſt ei ẽ ꝯcupiſcẽtia ꝓueniẽs a cogitatõe ꝛ ab vſu oppõnis. ꝛ iõ app̃hẽſio verax ꝛ ꝯcupiſcẽtia ſana qñ fuerit electio virtuoſi. Sil'r illa q̃ eſt intellectui in reb' opabilib' vel ſcialib' eſt affirmatio: ꝛ actio q̃ eſt cõcupiſcẽtie ꝓſecutio: iõqꝫ qñ iſti' motus ꝓueniẽtis a cõcupiſcẽtia principiuꝫ fuerit ex intellectu erit virtus. ergo opatio q̃ eſt parti cogita-

ſiue que eſt a bono ⁊ a malo eſt veritas ⁊ falſitas: ⁊ hoc qm̄ operatio oīs partis intellectualis eſt aut veruȝ aut falſum: ⁊ operatio que eſt parti cōcupiſcibili eſt proſecutio ⁊ refutatio ſiue cōueniat ei pars rō/nalis/aut nō. Et opatio earū virtuoſa qn̄ cōueniūt: intēdo ptem intel/lectiuā ⁊ operatiuā: eſt veritas ⁊ deſideriū cōueniēs ei. principiū ergo huius actionis ⁊ motus eſt potentie electiue: a qua fit motus nō rei il/lius gratia cuius fit mot⁹: intēdo ꝙ potētia electiua eſt principiū effe/ctiuū nō illud gratia cuius eſt mot⁹: ⁊ ideo electio eſt deſideriuȝ cum apprehēſione rōnali gratia alicui⁹: ⁊ ꝓpterea nō eſt electio abſqȝ in/tellectu ⁊ abſqȝ virtute figurali: ⁊ eoꝙ actio intellect⁹ ⁊ cōſultatio qn̄ fuerint cōtraria erunt actio abſqȝ intellectu ⁊ abſqȝ virtute figurali: ⁊ potētia effectiua a qua eſt inceptio motus nō mouet niſi ꝓp aliqd: ⁊ hꝰ potētia effectiua eſt oīs qd̄ agit: ⁊ oē qd̄ agit/agit ꝓp aliqd: ⁊ nō eſt hꝰ potētia pfectio p ſeipſam rei in qua inuenit: ſed eſt pfectio relata ad rem illaȝ que eſt p ſe cōplemētuȝ ⁊ cōcupiſcētia nō eſt niſi ꝓp iſtud cō/plementū: ideoqȝ termin⁹ electionis eſt intellect⁹ habēs cōcupiſcen/tiam aut cōcupiſcētia intellect⁹. rerum aūt que inueniunt ab iſta cō/cupiſcētia ⁊ intellectu principiū eſt hō: ⁊ non pendet electio cū rebus pteritis. nō eniȝ eligit aliquis hodie apertionē ciuitatū Coſdrei iō ꝙ apertio earū iam fuit: neqȝ mediat aliquis in cōparatiōe eius qd̄ iam fuit: ſed qd̄ erit ex his que poſſibilia ſunt fieri: ⁊ illud qd̄ iam fuit ne/ceſſariuȝ eſt: ideo ꝙ nō eſt poſſibile niſi vt ſit: ⁊ ꝓpterea videbat qbuſ/dam antiquoꝝ vel deū priuatū eſſe ptāte in hac ſpē ex factis ſolūmō: intendo ꝙ faciat nō fuiſſe qd̄ iam fuit.

Cap. 4.

REpetētes ergo altius de illis dicam⁹. Erūt quibus animus veruȝ ꝓſpiciat aſſentiendo aut diſſentiendo quinqȝ numero. Hec auteȝ ſunt: ars: ſcientia: prudentia: ſapiētia: intelle/ct⁹. Eſtimatiōe. n. ⁊ opione aūt falli cōtingit. Quid ſit ſcīa ex hoc patet ſi diligēter diſcutiēdū eſt: nec ſimilitudib⁹ iherēdū. Oīs. n. ſic accipim⁹ vt id qd̄ ſcim⁹ aliter ſe hr̄e poſſit. Que aūt aliter hr̄e ſe pn̄t qn̄ extra cō/ſiderationeȝ ſunt latēt: vtrū ſint vel nō ſint: ex neceſſitate ergo ſcibile eſt. Sempiternū ergo. Nā q̄ ex neceſſitatē ſunt ea plāe oīa ſempiterna ſunt. Sempiterna aūt ſine generatiōe ⁊ corruptiōe. Inſup oīs ſciētia vr̄ eſſe doci/bilis: ⁊ qd̄ ſciri pōt idem pōt doci. Doctrina vero oīs ex ante cognitis fit vt in reſolutiuis dicim⁹. Nam aut per inductioneȝ: aut per ſyll'm. At inductio principiȷ́ eſt ⁊ vniuerſalis. Syllogiſm⁹ autē ab vniuerſali. Sunt ergo principia ex quib⁹ ſyllogiſmus. Quorū aūt nō eſt ſyllo/giſmus: eorum inductio eſt.

Doctrīa oīs ex ante co/gnitis fit.

¶ Eſt igitur ſcientia habitus demonſtratiu⁹ ꝛc̄. vt in re/
ſolutiuis diffiniuim⁹. Cum eniꝫ fidē quodāmō adhibet
qs ꝛ pꝛincipia ſibi nota ſunt ſcit. Naꝫ ſi nō magis diſcur
ſu cōcluſionis per accn̄s habebit ſciam. De ſcia ergo in
hunc modū determinatū ſit.

¶ Quartū capl'm in quo enumerat habitus ſm quos aīa verū dicit 4
qui ſunt ars: pꝛudētia: ſapīa: intell'a: ɔn̄r tradens de ſciētia ꝙ ſcibile
eſt neceſſariū eternū ingenitū incoꝛruptibile: ꝙꝫ ſcia docibilis diſci/
bilis ꝛ ex precognitis pꝛincipijs quoꝝ: ſed inductio ex qbus ɔcludit
qd ſcia: ꝙꝫ ꝑncipia ſciunt magis ɔcluſione. B.

E T actio vtriuſqꝫ partis intellect⁹: intēdo actiue
ꝛ ſpeculatiue ē veritas. i. fides: ſiue cre/
dulitas ꝛ habitus ꝑ quos ſumit fideꝫ: quelibet earum
electe ſunt eis vt ī pluribꝰ: intēdo ꝑ habit⁹ ſcias: ꝛ illi
in qb⁹ ſumit fidē aīa ꝑ affirmatōeꝫ ꝛ negationē: ꝛ inten
do ſumit fidem in negatione ꝛ affirmatione: ſunt qnqꝫ
facultas: intēdo artē: ꝛ ſcda eſt ſcia: intēdo ſpeculati/
uā: ꝛ tertia eſt pꝛudētia: ꝛ quarta ſapiētia: ꝛ qnta intellect⁹. Impu/
tatione aūt ꝛ arbitratiōe polis eſt falſitas: ꝛ ideoqꝫ nō opꝫ cōnumerari
habit⁹ verificio. ¶ De ſcia aūt manifeſtū eſt: qm̄ nō eſt poſe in ea eſſe
falſitatē ſi opꝫ vt ꝑciſe dicam⁹ in ea neqꝫ dubitem⁹. oēs. n. vident ꝙ
ſcia vera in vltimo eſt illa q̄ non pōt eſſe ꝑ modū aliuꝫ extra aīam: in/
tendo q̄ non pōt ꝑmutari ad oppoſitū. qꝺ aūt poſe eſt eē ꝑ modū aliū
ꝑter modū illuꝫ ſm quē ſcit: intēdo vt ꝑmutet extra aīam hoc occul/
tuꝫ eſt abſqꝫ certitudine: intēdo ſi eſt aut nō. Cūqꝫ fuerit ſcia certitu/
dinalis ens illa que nō ꝑmutat: tunc ſcitū per ipſaꝫ eſt neceſſariuꝫ: ꝛ
neceſſariū ſempiternū: ergo ipſuꝫ neceſſariū tādē: ꝛ hoc qm̄ oē qꝺ fue
rit neceſſariū abſolute eſt ſempiternū: ꝛ ſemꝑ ſempiternū eſt qꝺ neqꝫ
gn̄at neqꝫ coꝛrūpit. ¶ B. Videt aūt ſcia oīs diſciplina ꝛ ſcibile ꝛ diſci
bile eē: ꝛ verū tn̄ iam dictū in libꝛo demr̄atiōis ꝙ oīs diſciplina eqdem
ſit ex rebus quaꝝ ꝑceſſit ſcia: ꝛ ſunt ꝑpōnes vl'es pꝛime. attn̄ ille acci/
piunt ꝛ dicunt ex pte dictionis: intendo ex parte allocutiōis per eas:
ſed cōcluſio accepta ab' his ꝑpōnibus addiſcit ex parte ſylli compo
ſiti ex his ꝑpōnibus. Erit igitur ꝙ oīs ſcibilis addiſcit aliqd ex par/
te ſermonis ipſiuſmet: intēdo anteceſſionē ſciētie ſignificatiōes voca
buloꝛuꝫ: ꝛ aliqd addiſcit ex parte ſciēdi ꝑpōnes ſylli ꝛ ſyll'm. Et pꝛo/
poſitiōes ex quib⁹ ſcitur ɔcluſio nō ſciunt per ſyll'um: ſed ſciunt qdeꝫ
ex pte ſignificatiōis vocabuloꝝ. ꝑncipiuꝫ igitur diſcēdi ꝑpōnes vl'es
eſt ſcia ſignificatiōis vocabuloꝝ: ꝛ ꝑncipiū ſcie ɔcl'onis eſt ſcia ꝑpōnū
vliū: ꝛ cū hoc ſic ſit: tunc ſcia ſimpl'r eſt habit⁹ demonſtrationalis:
intendo ꝙ eſt foꝛma demonſtratiōis cōcollecta in aīa ex ꝑpōnibus ꝛ
ɔcl'one ꝛ ceteris rebus cōditiōatis in demr̄atōe: ex eo ꝙ iam nūeratū
eſt in libꝛo demr̄atiōis. Qn̄ igit ɔtingit alicui credulitas rei alicuius
ꝛ fuerint pꝛincipia pꝛla illi⁹ rei nota apud ipꝫ: tūc iam ɔtingit eis ſcia
illi⁹ rei. Si vero nō fuerint nota apud ipſum eſt ſcia eius apud ipſuꝫ ꝑ
modū accn̄tis. ¶ B. Sufficit aūt diſtructio ſcie in hoc loco ſm hanc
quātitatē cū intentio hic de ipſa ſit diſtinguere eaꝫ ab alijs.

Pꝛincipiuꝫ diſcēdi ꝑpoſitiōes vl'es ē ſcia ſignificatiōes vocabuloꝝ.

EIus vero qd̉ recipit aliter ſe hr̄e quiddam eſt qd̉ fieri: quiddaʒ eſt qd̉ agi pōt. Eſt autē aliud facere: aliud agere. credimus aūt his externis quoqꝫ ſermonibus. Itaqꝫ habitus cuʒ rōne actiuus aliud eſt ꝙ̄ habit⁹ cū rōne factiu⁹: nec alter in altero cōtinet. Nā neqꝫ actio eſt factio: neqꝫ factio eſt actio. cuʒ aūt edificatiua ſit ars quedā ꝛ habitus qdaʒ cuʒ rōne factiuus nec vlla neqꝫ ars ſit q̄ nō cū rōne factiu⁹ habitus ſit: neqꝫ talis habit⁹ qui nō ſit ars: ideʒ vtiqꝫ eſſet ars ꝛ habitus cum ratione vera factiuus. Omnis aūt ars in faciēdo verſat ꝛ artificio vti ꝛ mēte ꝑſpicere vt aliqd fiat eoꝝ que pñt ꝛ eſſe ꝛ nō eſſe: ꝛ quoꝛuʒ principiuʒ in faciente eſt. non aūt in eo qd̉ fit. Non eniʒ eoꝝ que neceſſario ſunt aut fiunt ars eſt: neqꝫ eorum que ſunt ſm nām. Nam hec in ſeipſis hñt pricipia. Cuʒ ergo facere ꝛ agere diuerſa ſint: neceſſariuʒ eſt vt ars in faciēdo at nō in agēdo cōſiſtat. Et circa eadeʒ quodā mō verſat ars ꝛ fortūa vt Agathō inqt. Ars fortunā adamauit: fortūa artē. Ars igit vt diximꝰ habitus qdā cū rōne vera factiu⁹ eſt. Inertia vero ꝯ rōne falſa habitus factiuus circa id qd̉ aliter ſe hr̄e pōt.

Ars eſt habit⁹ cū rōne v̄a factiu⁹.

5 ¶ Quintuʒ capl̄m de arte qd ē: ꝛ qd differt ab aliīs habitib⁹ enumeratis: in quo diuiſo ꝯtingēte in factibile ꝛ actibile oſtēdit ꝑfectioneʒ ꝛ actionē eē alteras: ꝛ nō ſunt inuicē habit⁹ cū rōne actiuū ꝛ factiuū eſſe ſimilr̄ alteros: deinde ꝙ ars eſt habit⁹ cum rōne vera factiu⁹: ꝛ ꝙ ars eſt circa cōtingētia quoꝛū principiū eſt in faciente ꝛ non in facto: ꝙqꝫ ipſa eſt factionis nō actiōis: ꝛ ꝙ ipſa ꝛ fortuna verſant circa eadem: tandē ex cōparatōe eius qd̉ qd eſt ars qd̉ aterhim eſt cū rōne falſa factiuus habitus circa cōtingens. B.

SCientia vero cuius ſcitū poſſe eſt eē ſm aliuʒ modū ab eo ſm quē ſcitum eſt diuidit in duas diuiſiōes: vna quaꝝ eſt ſciā artificiās: altera efficiēs. eteniʒ res artificiate alie ſunt a reb⁹ effectiuis per cōſiliationē: ꝛ res effecte ſm dictionē famoſiam ſunt res cōferētes in vita: ꝛ opꝫ quideʒ vt hic recipiamus dictiones famoſas magis ꝙ̄ in alio loco. Cumqꝫ ſit artificiatum aliud ab effecto: tunc habitus animalis artificiās qui fit cuʒ ratione alius eſt ab habitu animali efficiēte qui fit ēt cum rōne. Eteniʒ carpentaria ꝛ qd̉ ſimilat ei ex ceteris artibus eſt habit⁹ cū rōne: ꝛ nō eſt habit⁹ qs efficiēs cuʒ rōne veridicat: ꝛ oīs ars eſt ꝓp fieri rei illius ad quā eſt ars tantūmōt intendo ꝙ finis eius eſt exiſtentia rei artifi/

ciate: ⁊ artificiata ſunt res quarũ ꝑncipia ab ex̄ ſunt: intẽdo in efficiẽ te nõ in efficiẽdo: qm̄ ars nõ agit illud qđ fit p necẽitatẽ ⁊ p nãm: ⁊ hec ſunt quoꝝ ꝑncipia ſunt in ſemetipſis. hec em̄ eſt drĩa inter artificiatũ ⁊ naturatũ. Cũqȝ ſit factio aliđ ab artificiatiõe: ⁊ artificiatuȝ aliđ ab effectorẽ: tũc neccĩuȝ eſt vt ſit ars ꝓpria artificiato abſqȝ effecto niſi fiat ꝑ modũ fortune ⁊ euẽtus. Eteniȝ in arte accidit multotiẽs qđ eſt a caſu: intẽdo ex actionib⁹ dãniferis ⁊ vtilibus: ⁊ pp̄ hoc dixerũt quidã antiquoꝝ de ea ꝙ eſt germana caſuę: ⁊ quãdo ſic eſt: tũc ars habitus cõis artificiãs cũ ratione veridica: ⁊ terminus nõ artis eſt cõtrariuȝ huius termini: intẽdo habit⁹ artificiãs cũ rõne mẽdacij. Cap. 6.

DE prudẽtia vero ſic vtiqȝ accipiemus ꝯſide ratione habita q ſunt hi quos prudẽtes vocamus. Videt prudẽtis eſſe viri bene cõſulere poſſe circa illa q̃ ſibi bona ⁊ vtilia ſunt: nõ particulariter: puta q̃lia ad ſanitatẽ vel robur: ſȝ vir ad totius vite ſtatũ bene dirigẽdũ. Signũ vero huius ꝙ circa qđ prudẽtes dicimus eos q ad finẽ aliquẽ ſtudioſuȝ acute excogitãt illa in quib⁹ nõ eſt ars. Quaobrẽ ⁊ vir prudẽs eſt cõſultatiu⁹: ꝯſultat aũt nemo de his q̃ ĩpoſſia ſũt alr ſe hr̃e: neqȝ de his q̃ ĩpe agere nõ põt. Quare ſi ſcia eſt cũ demſ̃ratiõe. Quoꝝ aũt ꝑncipia alr ſe hr̃e pñt: hoꝝ nõ eſt demſ̃ratio: naȝ oĩa pñt mutari: neqȝ locũ hȝ cõſiliuȝ in his que ex neceſſitate ſunt. Prudentia non vtiqȝ ſcientia erit nec ars: ſcĩa qr id qđ agit põt aliter ſe hr̃e: ars qr alius eſt finis agẽdi q̃ȝ faciendi. Reſtat ergo vt prudentia ſit habitus verus cũ rõne q in his agẽdis verſatur q̃ ſunt homini bona ⁊ mala. naȝ faciẽdi quidẽ alius finis: agẽdi v̈o nõ alius eſt. Eſt enim idipſuȝ finis bene agere: ob hoc Pericleȝ ⁊ alios hmõi prudẽtes dicimus ꝙ illa q̃ ſibi ⁊ alijs vtilia ſunt ꝓſpicere valẽt. Eſſe aũt hmõi putamus illos q publicis priuatiſqȝ rebus adminiſtrãdis ſunt apti. Unde temperantia di prudẽtie cõſeruatrix: cõſeruat eniȝ hmõi iudiciũ. Nõ enim totuȝ iudiciũ corrũpit ac peruertit voluptas ⁊ dolor: veluti ꝙ triãgulus duobus rectis eq̃les hȝ vel non hȝ. Sed illud qđ agẽdo verſat. principia em̄ rerũ agendaꝝ ſunt quoꝝ gratia illa agunt. Ei aũt q corruptus eſt ob voluptatẽ vel dolorẽ repente nõ apparet ꝑncipium:

neqꝫ oportere gratia huius: neqꝫ ꝑꝑ hoc ſuſcepiſſe oīa ⁊ egiſſe. Nā vitiū corruptiuū ꝑncipij. Itaqꝫ neċe eſt prudentiā eſſe habitū cum rōne vera qui in his agēdis verſat q̄ ſunt hoībus bona atqꝫ artis quidē eſt virtus: prudētie vͦo nō eſt. Et in arte qdē is qui ſponte delinqt potior eſt. In prudētia vero ꝯ queādmodū ⁊ in v̄tutibꝰ. Patet igit̄ ꝙ v̄tus q̄dā eſt ⁊ nō ars. Cū vero animi due ſint particule rōnē habētes: alia vtiqꝫ erit v̄tus opinatiui. Nā opinio ⁊ prudētia circa id eſt qđ recipit aliter ſe hr̄e atqꝫ nec habitus cum rōne ſolus. Signū erit ꝙ obliuio eiuſmodi habitus eſt: ſꝫ prudētie non eſt.

6 ¶ Sextū caplm̄ de prudentia ꝑmo ꝙ prudēs eſt qui pōt bene cōſiliari circa ipſius bona ⁊ cōferentia non ſm̄ partē ſꝫ ad bene viuere totū: quare prudēs totalr̄ cōſiliatiuus: ⁊ q̄ cōſiliatio neqꝫ de neceſſarijs eſt neqꝫ impoſſibilibus: ⁊ ꝙ prudētia neqꝫ ſcīa eſt neqꝫ ars: ſed habitus aliquis cū rōne actiuus circa hoīs bona ⁊ mala cui non alteruꝫ: ſed eupraſia finis: qđ manifeſtū ex eo ꝙ oēs dicūt tales prudētes q ſibi ⁊ alijs pn̄t bona ſpeculari quales diſpenſatiui ⁊ politici: ⁊ ex eo ꝙ temperantia. ſ. ſophoſim dicta eſt velut ſaluans prudentiā: qđ pꝫ ex eo ꝙ intēperantia nō cōſpicit verū finē: ⁊ ſic corrūpit prudentiā: ex quibꝰ cōcludit prudentiā eſſe habitum cum rōne vera circa humana bona operatiuum: deinde ꝙ differt ab arte eo ꝙ artis virtus eſt prudentie non: ⁊ ꝙ volens peccans in arte eligibilior circa prudentiam ecōuerſo: tandem ꝙ prudentia eſt non intellectiue: ſed opinatiue partis virtus: ⁊ ꝙ non eſt ſolum habitus cū ratione in quo cōmunicat cū arte: ſed factiuus circa humana bona cuius ſignuꝫ ꝙ artis obliuiſcimur: prudentie autem non. Dixit.

NOmen aūt prudētie abſolute dicimus de eis quibus eſt bonitas cōſiliationis in inuētiōe eius qđ eſt directius ⁊ vtilius hoībus nō in parte vna ex particularibus vtilibꝰ vt vtilibꝰ in ſanitate ⁊ robore: ſed in oībus particularibꝰ in quibꝰ exiſtit cōmoditas viuēdi. ¶ Et ſignū huius eſt ꝙ noīamus prudētes eos qui poteſtatē hn̄t verſandi cogitatū ad inueniēdū finē nobilem. ⁊ hoc in rebus q̄ inueniunt̄ abſqꝫ arte ⁊ magiſterio. vir ergo prudētes ſunt illi qui pn̄t inuenire per cogitatū ſuum res cōferētes ⁊ res nocētes: ⁊ nō verſat̄ aliquis cogitatū ſuū: queādmodū dictuꝫ eſt in impoſſibilibus neqꝫ in neceſſarijs. ¶ Et ſciētia quideꝫ in rebus in quibus eſt demonſtratio: ⁊ demonſtratio quidē eſt in neceſſarijs. iterū igit̄ prudētia nō eſt ſcīa: neqꝫ etiā eſt magiſteriū: ſcīa quidē non eo ꝙ ſcitū impoſſe eſt aliter ſe hr̄e: magiſteriū aūt nō intēdo artē eo ꝙ ſubiectum eius eſt diuerſuꝫ genere. Et cū ſic ſit: tūc prudētia vir eſt habitus aīalis efficiens cū rōne veridica bonoꝝ humanoꝝ: ⁊ iam pꝫ ꝙ magiſteriū aliud eſt a prudētia: eo ꝙ finis actionis inuente per cōſiliationē aliđ eſt ab inuēto per cōſiliationē: finis aūt artis eſt ipſummet

artificiũ. ℂ D. Prudẽtes aũt ſm veritatẽ ſunt illi q inuẽtione bona tm̃: ⁊ huius cauſa vidẽt hoĩes ꝙ prudentes ſunt ſicut talis ⁊ talis: ⁊ qui fuerunt famoſi prudentes apud eos: eo ꝙ potentiam habuerunt ad inueniendũ bona que fuerũt bona eis ⁊ hoĩbus: ⁊ viderunt ꝙ ſimiles horũ induſtriã hñt ad cõſtituẽdũ quodãmodo viuẽdũ in domo ⁊ in ciuitate: intendo eos qui potentiã hñt gubernãdi ꝓpriã familiã ⁊ rẽpu. ℂ D. Ideo nomen caſti in greco deriuatũ eſt a noĩe prudẽtis. prudens. n. eſt q cuſtodit opinionẽ ſuam ne corrũpant eã meror aut gaudiũ: intẽdo dilectionẽ ⁊ cõcupiſcẽtiã: ſicut cuſtodit caſtus actionẽ ſuã ne corrũpat eã delectatio vel voluptas: ⁊ eſt qdẽ ſic eo ꝙ non oĩs opinio corrũpit a voluptate ⁊ triſtitia: corruptio namq; credulitatis ꝙ tres anguli triãguli ſunt equales duob⁹ rectis non fit ex parte voluptatis ⁊ triſtitie: ſed ex parte corruptiõis ꝑncipiorũ q neceſſariã faciũt corruptionẽ credulitatis tm̃. Opinio aũt prudentialis corrũpit qdẽ ex iſtis duabus: intendo ex parte corruptiõis ꝑncipiorũ: ⁊ grã delectatiõis ⁊ triſtitie: ⁊ corruptio eius que fit ex parte delectatiõis ⁊ triſtitie ſtatĩ appet: intẽdo ꝙ magis apparet ꝙ̃ corruptio que fit ex parte ꝓpõnum. Cumq; opinionẽ prudẽtialẽ certã non comitet corruptio ex parte cõcupiſcentie: tũc de neceſſitate prudẽs nõ eliget res ambas ſimul: intẽdo ad inuentionẽ boni ⁊ mali: eo ꝙ inuẽtio mali eſt ꝑncipio corrupto ex parte concupiſcentie: ⁊ diſtinguunt ẽt: eo ꝙ inuentio mali eſt ab habitu malitioſo: ⁊ cũ ſic ſit: tũc prudẽtia ſm veritatẽ eſt habitus effectiu⁹ cũ rõne veridica bonoꝝ humanorũ. ⁊ ꝓp hoc magiſteriũ indigens eſt virtute. Prudentia aũt fere eſt ipſa virtus: ſiq; qui male agit in magiſterio ⁊ peccat volũtarie melior eſt eo q peccat in prudẽtia: ⁊ eſt deterius in prudentia: quẽadmodũ in virtutib⁹: ⁊ ex hinc appet ꝙ prudẽtia virt⁹ qdã eſt ⁊ nõ magiſteriũ: intẽdo artẽ. ℂ D. Et ex quo eſt iſte habitus partis aĩe que hʒ rõnẽ: intendo partẽ rõnalẽ: tunc ergo iſte habitus: intẽdo prudẽtialẽ: eſt virtus illius partis que hʒ putationẽ. putatio. n. eſt in rebus cõtingẽtib⁹: ⁊ iſte habit⁹ q eſt prudẽtia eſt ẽt in cõtingẽtib⁹: ⁊ nõ eſt prudentia habitus rõnalis tm̃: ⁊ huius ſignũ eſt: qm̃ oĩs habitus veridicus ꝓportionat huic parti: intendo rõnalem: ⁊ non proportionatur omnis habitus veridicus prudentie. Cap. 7.

Quia vero ſcĩetia de vlib⁹ eſtimatio eſt ⁊ de his que ſunt ex neceſſitate. Sũt aũt ꝑncipia demonſtrabiliũ ⁊ totius ſcĩe. Nam cũ rõne eſt ſcĩa ꝑncipij eius qđ ſciri põt: neq; ſciẽtia vtiq; erit nec ars neq; prudẽtia: nã qđ ſcibile idẽ demonſtrabile. Ille võ ſunt circa ea q̃ aliter ſe habere poſſunt. Sed nec ſapiẽtia hoꝝ eſt: nã ſapiẽtis eſt de quibuſdã demonſtrationẽ habere. Si ergo in quib⁹ rei ſumus nec vnq̃ fallimur circa illa que non recipiũt aut recipiunt aliter ſe habere ſciẽtia ⁊ prudẽtia eſt ⁊ ſapientia ⁊ intellectus: nullũ vero horũ triũ recipit eſſe.

Dico autem tria: prudentiam: ſapientiã: ſcientiã: reſtat ⁊ intellectus principiorum.

7 ¶ Septimũ capl'm de intellc'u ꝙ cum neqꝫ ſcia neqꝫ ars neqꝫ prudẽtia neqꝫ ſapiẽtia ſit: pncipiorꝫ relinquit intellc'e eſſe ipſorꝫ. B.

Neqꝫ apprehẽſio pncipiorꝫ ſcia eſt. nã ſcia eſt ex habitibus veridicis: ⁊ eſt apprehẽſio rerũ vliũ neccĩarum ex rebus q̃ ſunt de neceſſitate pma demonſtrationis. intẽdo ꝓpõnes pmas: ⁊ hoc qm oĩs qđ eſt preter pncipia ſcia eſt pncipiorꝫ: aut nõ eſt ſcia: intendo ꝙ non ſciunt ex parte alterius a ſe: imo ſciunt quidẽ per ſeipſa: neqꝫ etiã ſcia magiſterioꝫ eſt eo ꝙ res neccĩe non ſunt per artẽ: ⁊ res facte per artẽ ſunt res cõtingẽtes. ¶ B. Et ea per que poſſibile eſt vt veraces ſimus neqꝫ mentiamur in rebus neceſſarijs tria ſunt: ſciẽtia: ſapiẽtia: intellc's. Cum aũt intellectus pncipiorũ primorꝫ ſit: intendo ꝓpões intellectas primas: tunc non eſt prudẽtia: neqꝫ ſcientia: neqꝫ ſapientia. Cap. 8.

Sapientiaꝫ vero in artib' tribuimus illis qui excellẽtiſſimi ſunt: velut Phidiã lapidarꝫ ſapientẽ: ⁊ Policletũ ſtatuariũ: nihil aliud in hoc pro ſapiẽtia intelligẽtes q̃ virtutẽ artis. Sed eſſe quoſdã ſapiẽtes putamus in totũ nõ ſm̃ partẽ: nec aliđ qđ ſapiẽtes vt Homerus de Margite dixit: hũc neqꝫ foſſoreꝫ dij fecerãt neqꝫ aratorẽ: nec aliud quiddã ſapientẽ. Itaqꝫ manifeſtuꝫ ꝙ exactiſſima ſciẽtiarũ vtiqꝫ erit ſapiẽtia. Opꝫ ergo ſapiẽtẽ: nõ ſolũ ea que a pncipijs manant ſcire: verũ etiã circa pncipia veritatem tenere. Itaqꝫ ſapiẽtia vtiqꝫ erit intell's ⁊ ſcia ac veluti caput hñs ſcia pcioſiſſimorꝫ. Etenĩ foret abſurdum ſiqs putet ſcientiã ciuilem aut ſciam ſtudioſiſſimã eſſe niſi optimũ eorꝫ q̃ in mũdo ſunt hõ exiſtit. Quippe ſi ſanũ ⁊ bonũ. aliud eſt hoibus aliud piſcibus. Albuꝫ vero ⁊ rectũ idẽ eſt ſemꝑ ⁊ ſapiẽs idẽ oẽs vtiqꝫ dicerẽt. Prudẽs v'o aliud: puidere eniꝫ circa ſe recte ſingula dicerẽt eẽ prudẽtis ⁊ huic iſta tribuerẽt. Quãobrẽ ⁊ beſtiarum quaſdã prudẽtes eẽ aiunt: quecũqꝫ circa vitã ſuam puidentiã hr̃e vident. Manifeſtũ ꝙ nõ eſt ciuilis ⁊ ſapiẽtia idẽ. Nã ſi dicãt circa cõmoditates pprias verſari ſapiẽtiã: plures aũt ſapiẽtie: nõ eñ circa oiuꝫ cõmoduꝫ aĩalũ vna eſt: ſꝫ alia circa ſingula ipſorꝫ niſi ⁊ medicina

eſt vna de oibus. Q̄z ſi q: optimuz eſt hō oium aīalium
nihil refert:naz alia ſunt multo diuinioꝛa q̄ȝ hō ſꝫm nāz
veluti iſta ꝑclariſſima ex quib⁹ mūdus ꝯſiſtit. Ex dictis
ergo pȝ ꝙ ſapiētia eſt ſcia ⁊ intell'ꝰ ꝑcioſiſſimoꝝ natura.
Quapꝛopter Anaxagoꝛā ⁊ Thalē ⁊ hmōi hoies ſapiē
tes eſſe dicūt:ſed non pꝛudētes q: vidēt illos ꝓpꝛia cō
moda ignoꝛātes:⁊ illa que ſunt eximia quidē ⁊ admirā/
da:⁊ difficilia ac diuina ſcire ipſos aiunt: inutilia tñ q̄m
non humana querūt bona. At pꝛudentia circa humana
verſat:⁊ circa illa in quibus cōſiliū hȝ locū. Nam pꝛudē
tis hic maxie opus eſſe diximus bene cōſulere. Nemo
aūt cōſultat de impoſſibilibus aliter ſe hr̄e: neq̄ȝ de his
oibus quoꝝ nō eſt finis aliquis ⁊ hoc agibile bonum.
Simplr aūt bene cōſulere dicēdus eſt ille qui qđ opti/
mum homini in reb⁹ agēdis id rōcinado cōiectura aſſe
quit:neq̄ȝ pꝛudētia eſt vliūȝ ſolū verū et ſingularia opȝ
cognoſcere:naȝ actiua quidem eſt. Actio aūt in ſingulis
verſat:ex quo fit vt quidē neſciētes quibuſdā ſciētibus
efficacioꝛes ſint in agēdo ⁊ inter ceteros q experimentuȝ
habēt. Naȝ ſiquis ſciat ꝙ leues carnes facile digerunt:
⁊ ſalubꝛes ſunt:ſȝ que ſint leues carnes ignoꝛet:non fa
ciet ſanitatē. Sed qui ſcit ꝙ auiū carnes leues ſunt ⁊ ſa/
lubꝛes faciet magis:pꝛudentia v̄o actiua eſt. Itaq̄ȝ opȝ
vtrāq̄ȝ hr̄e aut hāc magis ⁊ erit vtiq̄ȝ hic veluti quedam
ceteris pꝛeſidēs atq̄ȝ dominans.

Sapiētia ē reſpectu di uinoꝝ.

Propt' qđ qdā neſciē/tes qbuſdā ſciētibus in agēdo effi/caciores ſſe [illegible] habere.

¶ Octauuȝ capl'm de ſapiētia. ꝑmo ꝙ dupl'r dr̄ particulariter. ſ. vtus
artis:⁊ totaliter q̄ eſt certiſſima ſciētiarū:⁊ circa q̄ ex ꝑncipijs:⁊ cir/
ca ꝑncipia veridica:vñ ⁊ ſimul eſt intell'ꝰ ⁊ ſcia ⁊ vt caput hñs ſciētia
honoꝛabiliſſimoꝝ:deinde ꝙ ſapiētia nō eſt pꝛudētia ꝑꝑ pꝛudentiā nō
eſſe ſtudioſiſſimā:⁊ ꝑꝑ ipſaȝ eē alijs alterā:ſapientiā aūt eandē ſemꝑ
ꝑꝑ qđ neq̄ȝ eſt ſapiētia politica poſtea ꝙ ſapiētia eſt ſcia ⁊ intell'ꝰ ho/
noꝛabiliſſimoꝝ natura. deinde tūc ꝙ ſapiētia eſt altera a pꝛudētia ꝑ
ꝑhos dictos ſapiētes:non aūt pꝛudētes: q: ignoꝛātes cōferentia ſibi
cum pꝛudētia ſit circa humana:⁊ de quibus eſt cōſiliari ꝙ non eſt de
neceſſarijs neq̄ȝ de his quoꝝ nō eſt finis bonū operabile cū bonus cō/
ſiliatoꝛ ſit ſꝫm rōnem coiectatiuus optimi operabiliū homini: tandeȝ
q: altera ꝑꝑ pꝛudētiam eſſe non ſolū vniuerſaliū:ſed ⁊ ſingulariū ꝑꝑ
qđ experti magis actiui quib⁹ ſciētibus ⁊ experiētia eligibilioꝛ ſcien/
tia:licet ſit architectonica in actibus. Dixit.

Et cũ ſapiẽtia ꝓportionet̃ in artib⁹ ⁊ magiſterijs eis qui ſunt periti in ipſis ⁊ excellentes: tunc manifeſtum eſt ꝙ ſapiẽtia nõ ſignificat ſup aliud niſi ſup virtutem magiſterij. Si ergo fuerit hoc magiſteriũ in fine certificatõis: tunc palã eſt ꝙ de illo dicet̃ ſapiẽtia abſolute nõ ſapiẽtia alicuius. ℂ Et manifeſtũ eſt qm̃ ſapiẽtia cui inueni̇t̃ iſte modus ex ſciã: intẽdo certificatiuũ eſt illa que cognoſcere facit pricipia: intẽdo principia creditiõis ⁊ ꝑncipia exiſtẽtie cognitione certitudinali. ⁊ pp hoc neceſſariũ eſt ſapiẽti vt nõ ſolũ ſciat ꝙ eſt poſt principia: ſʒ vt ẽt cognoſcat principia ſciã exquiſita in fine certitudinis: intẽdo ꝓpõnes: ⁊ cũ ſic ſit: tunc erit ſapientia ⁊ intellect⁹ ⁊ ſciam ex reb⁹ honorabilib⁹ valde in fine. Inconueniẽs enĩʒ eſt vt aliqs putat ꝙ ſciã ciuilis ⁊ prudẽtia ſint in fine ex virtute niſi credat ꝙ hõ ſit nobiliſſimũ qḋ eſt in mundo. ſi autẽʒ fuerint hic res nobiliores hoĩe: tunc ſciã illarũ ⁊ intellect⁹ earũ eſt nobile illud qḋ eſt in vltimo. ℂ B. Et oẽs vidẽt ſapientẽ aliũ eſſe a prudẽte: ideo ꝙ prudẽs apud eos eſt qui opinat̃ opinionẽ rectã in oĩb⁹ q̃ agit hõ pp ſeipſa: ⁊ que eligit pp ſeipm̃: ⁊ placide accipiũt eius eligentiaʒ hoĩes ⁊ cõfidũt in ipſius cogitatiõe. ⁊ pp hoc dicunt hoĩes de qbuſdã ferarũ ꝙ ſint prudẽtes ⁊ ſunt ille que habẽt potentiã ad ꝓuidendũ ⁊ laborãt ad gubernandũ ſeipſas labore ſtudioſo. ℂ B. Eſt etiã manifeſtũ ꝙ nõ eſt ſapiẽtia ⁊ ſciẽtia ciuilis res vna eadẽ. nam ſi aſſerat q̇s ꝙ ſapiẽtia quidẽ ſit in ſciẽtijs cõferẽtib⁹ homini: tunc erunt ſapientie multe: ⁊ quẽadmodũ vtilitatẽ ferẽtia oĩbus aĩalibus non ſunt vnã niſi exiſtẽte medicina vna oĩbus ſpẽbus aĩaliũ: ſilr̃ cõferẽs cognitio hoĩum nõ eſt res vna eadẽ. ℂ Si aũt dicat̃ hoc eoꝙ hõ nobilior eſt ceteris aĩalibus: intẽdo ꝙ cognitio cõferẽtis ei eſt ſapiẽtia ⁊ eſt nobilior rerũ: tunc nõ eſt hoc quidẽ rectũ cuʒ ſint hic res diuine que nobiliores ſunt hoĩe: vt res que ſunt ꝑncipia ex quib⁹ cõſtitut⁹ eſt mũdus. ⁊ cũ ſic ſit: tũc notitia iſtoꝝ pfecte eſt ſapiẽtia nõ notitia rerũ cõferentiũ. Jam ergo pʒ ex eo qḋ dictũ eſt ꝙ ſapiẽtia eſt intelligẽtia ⁊ ſciẽtia illa que eſt in reb⁹ honoratis valde naturalr̃: intendo que ſunt in fine honorabilitatis. ℂ Et pp hoc dicim⁹ ꝙ Plato ⁊ Socrates ſunt ſapiẽtes: ⁊ nõ dicim⁹ ꝙ ſunt prudentes: cũ videam⁹ eos ignoraſſe res bonas ſibi ipſis. ℂ Et dicim⁹ qm̃ ſciuerunt res multas: ⁊ res admirãdas ⁊ res difficiles ⁊ venerabant̃ illas: ⁊ ſi nõ fuerint cõferẽtes: eoꝙ ipſi nõ regrebãt bona cõferẽtia humana ſʒ diuina. prudẽtia aũt eſt i bonis humanis ⁊ in quib⁹ poſſe eſt: vt verſet̃ conſiliũ. intẽdo vt diſbẽſent̃. Eteniʒ actio prudẽtiũ ꝼm plurimũ quidẽ eſt verſationis cõſilij: nemo aũt vt diximus verſat conſiliũ in rebus quas impoſſe eſt aliter eſſe: ⁊ ſunt res neceſſarie: neq3 etiã aliquis verſat ꝯſiliũ in his in quibus nõ eſt cõplementũ: intẽdo finẽ. ℂ B. Et prudẽs pollens conſilio abſolute eſt ille q arbitrat̃ cogitatiõe quid ẽ melius homini ex factis ⁊ inuenit ipm̃: ⁊ nõ eſt prudẽtia cõpleta cognitio vniuerſaliũ ex reb⁹ cõferentib⁹ tm̃ ⁊ ipſoruʒ inuentio. Sed oportet prudentem ſcire res vniuerſales ⁊ particulares ſimul: ꝓpterea ꝙ hec ſcientia eſt operatiua: ⁊ operatiuum quidẽ circa particularia eſt. ℂ Et ꝓpter hoc inuenimus quoſdã hominũ minus ſcientes. V. g. in arte medicine operantes melius quibuſdã plus ſcientibus de vlibus ⁊ ſunt illi quorũ mul/

tiplicata eſt experiẽtia plus q̃ eorũ ſcia: ſȝ apud quẽ eſt ſcia vlis abſq; pticulari huic nõ eſt poſſe opari gcq̃ p eã. Sciẽs.n. q carnes leues bone ſunt ad digerẽdũ ⁊ cõueniẽtes ſtomacho. nõ ſciẽs aũt que carnes ſunt nõ operabit per eas penitus: ſciẽs vero q pulli ſunt bone digeſtionis põt p eos opari ſanitatẽ: ⁊ cũ ſic ſit in oib⁹ reb⁹ opatiuis ⁊ ſit prudẽtia opatiua: tũc neceſſe eſt vt ſint ei res ambe: intẽdo vle ⁊ pticulare: melior.n. eſt cũ vtraq; q̃ cũ alterutra eaȝ. Cap. 9.

Apud queȝ eſt ſcia vlis abſq; pticulari nõ ẽ ei poſſe oprari gcq̃ p eaȝ.

EST aũt ⁊ prudẽtia idẽ habit⁹ ⁊ ciuilis: eſſentia tamen nequaq̃ȝ eadẽ eſt ipſis. Eius aũt que circa rẽpu. verſaf alia eſt veluti p̄ſidẽs quedã ac magiſtra prudẽtia in legib⁹ ferendis: alia in ſingulis agẽdis cõſultãdiſq; verſaf que cõi noie ciuilis dr̃. Decretũ eniȝ agibile ẽ vt poſtremũ. Quapp hos ſolos aiunt rẽpub. agere. Soli enĩ hi agunt queadmodũ manuales artifices. Videf autẽ ⁊ prudẽtia maxime eſſe que circa ipm ⁊ vnũ verſaf ⁊ hȝ hec nomen prudentia. Illarũ autẽ alia diſciplina rei familiaris: alia poſitio legũ: alia ciuilis dicitur. Spẽs igif quedã erit cognitionis ſibi cõmoda ſcire: ſed habet magnam varietatẽ. Et videf qui illa que ad ſe ptinẽt ſcit ⁊ in illis verſaf prudens eſſe ciuilis ac negocioſi. Quapp ⁊ Euripides inquit: qm̃ modo prudẽs eſſet cui ocioſo aderat in multitudine cõnumerato exercit⁹ equũ pcipe. Nam ſolertes ⁊ agẽtes aliquid plus: querũt eniȝ q ſibi ſit bonũ ⁊ hoc agendũ eſſe exiſtimant. Ex hac igif opinione natũ eſt hos eſſe prudẽtes q̃q̃ȝ forte non eſt eius ſine diſciplina rei familiaris ⁊ ſine ciuili. Inſuper res ſua cuiuſq; queadmodũ admiſtranda ſit obſcurũ eſt ac difficile cognitu. Huius vero ſignũ eſt q iuuenes gdeȝ ⁊ geometre ⁊ mathematici fiunt ⁊ ſapiẽtes in hmõi. At prudẽtes fieri nõ videnf. Cã hui⁹ eſt q ĩ ſingularib⁹ eſt prudẽtia q̃ per experimẽtuȝ nobis ĩnoteſcũt: iuuenis aũt nõ eſt exptus. Longitudo.n. tpis expientiã facit: nã ⁊ de illo quis dubitabit. quare ſit q puer mathematic⁹ gdeȝ fieri põt: ſapiẽs aũt vel phyſic⁹ nõ põt. An q: p exhauſtionẽ eſt. Horũ aũt experimẽto principia: ⁊ hec quideȝ non credunt pueri ſed dicunt: hic autẽ quid ſint non eſt

Longitudo tpis expienttiam facit.

abſurdũ. Inſup error aut circa totã rem in cõſulẽdo exiſtit aut circa particularia. Aut eniʒ ꝙ oẽs põderoſe aque praue ſunt aut ꝙ he põderoſe. Q aũt prudẽtia non eſt sciẽtia manifeſtũ eſt. Nam extremi eſt vt diximꝰ. Tale eniʒ agibile. Oppoſitũ eſt ergo intellectui. Nam intellectus eſt terminoꝝ quoꝝ nõ eſt rõ: hec vero extremi ſenſus nõ ꝓpꝛioꝝ: ſʒ queãdmodũ ſentimꝰ ꝙ in mathematicis extremũ eſt triãgulus. Cõſiſtet eniʒ ⁊ ibi: ſʒ hic magis ſenſus ꝙ̃ prudẽtia. Illius vero alia ſpẽs eſt:

ℭ Nonũ caplm adhuc de prudẽtia ꝙ ipſa ⁊ politica idez: ⁊ ꝙ politi
9 ca duplex architectonica que legis poſitiua: ⁊ politica particularis actiua ⁊ cõſiliatiua ſm quã dñr ciuiliter cõuerſantes: ꝙ ꝙ prudentia ſpẽalis circa ipm vnũ que cõdiuidit generalẽ cũ economica ⁊ legis poſitiua ⁊ politica: cuius ptes ſunt conſiliatiua ⁊ iudicatiua: ⁊ ꝙ prudẽs ſibi bonũ ꝓuidẽs nõ eſt ſine economica ⁊ politica: cuius ſignum ꝙ iuuenes põt eſſe diſciplinati: ⁊ nõ aũt prudẽtes: prudẽtia indigẽte experiẽtia: q: eſt circa ſingularia: experiẽtia vero multo tempore: ꝙ quoqʒ puer fit mathematicꝰ: ⁊ nõ autẽ ſapiens vel phyſicus: q: hec pr abſtractionẽ eſt manifeſta: horũ aũt pꝛincipia ⁊ experientia ⁊ inexpertis imanifeſta: deinde item ꝙ prudens pꝛopꝛie indiget economica ⁊ politica pp eſſe peccatuʒ in cõſiliãdo vel circa cõe ⁊ circa ꝓpꝛiũ: ex q item ꝙ prudẽtia ⁊ ſcĩa alterẽ tandẽ ꝙ prudentia differt ab intellectu per hunc eſſe terminorum quorum nõ eſt ratio. hanc vero ſingularĩũ ⁊ ſenſatorum cõmuni ſenſu. Dixit.

PRudentia aũt ciuilis eſt cuius ꝓportio ad alios habitꝰ prudẽtie eſt ꝓportio artis carpẽtarie principalis ad alias artes pticulares que ſunt ſub ea: ⁊ iſta prudẽtia ⁊ ars gubernandi ciuitates ſunt vnũ ſubiecto ⁊ prudentia ciuilis eſt cuius proportio ad alias prudẽtias eſt ꝓportio principãtis carpẽtarie ad reliquas pticulares artes carpẽtarias: ⁊ eſt prudẽtia que ptinet poſitori legũ: intẽdo ꝙ p ipſam elicit cõſtõnes vtiles: aut in oĩ tpe: aut ĩ pluribꝰ: ⁊ hec eſt q̃ noĩaꝶ prudẽtia ciuilis ſm veritatẽ. ℭ Prudẽtia vo p quã iuenit vtile ſm tps aliqđ ſi noĩeꝶ ciuilis, hoc erit ſm pticipationẽ noĩs. Et eſt quidẽ ſm veritatẽ opatiua ſicut aliqua rerũ particulariũ opabiliũ. Diciꝶ vero ciuilis eo ꝙ per iſtã prudẽtiã fit cõmẽſuratio ⁊ emẽdatio peccati incidẽtis in ꝯſtõnibꝰ quas ꝓmulgauit dñs legũ: intẽdo poſitorẽ rerũ vtiliũ inuentaꝝ per prudentiã vlem: ⁊ pr artẽ ⁊ per virtutẽ figuralẽ vlem: ⁊ ex iſto mõ dr de ꝯpoſito menſuris ⁊ põderibus in ciuitate ꝙ ſit ciuilis: ⁊ eſt quidẽ ſm veritatẽ ſicut vnꝰ illoruʒ qui operantur opera pticularia vt artifices operantes manu. ℭ D. Et putaꝶ ꝙ nomẽ prudẽtie diciꝶ quidẽ ſm plurimũ de ptãtẽ habentibꝰ inueniẽdi bona ſibiipſis aut ciuilibꝰ hominũ nõ de eis q poſſunt inuenire ꝙ bonũ ⁊ meliꝰ ſimul de ciuitate vel reipu. aut vnicuiqʒ manerici hominũ: ⁊ nõ eſt ita. Eteniʒ hec prudentia pticularis fit certa

q̄ñ extiterit poſt vſem eōem. Specierū autē pꝛudentiarū alie quidez ſunt regimen domeſticū: alie ciuile ꝑpꝛiū ⁊ cōe: alie conſiliatiuū: alie patrocinatiuū. ¶ B. Et foꝛtaſſis ſcire rem ad operandū altera maneries eſt ſcire ꝙ̄ ſcire eam tantū abſq̄ opatione: imo in hoc diuerſitas magna exiſtit. ¶ B. Et putat̄ de eis qui ſciunt bona ſibiipſis ⁊ pſeuerant in eorū inuētiōe q̄ ſint prudētes: ciuiles aūt intēdo eos q adinueniūt bona cōia ſunt illi de q̄bus putat̄ ꝙ multo ſint pſtantioꝛes in opatiōibus. ¶ Et pp hoc dixit poeta Euripides ſm ꝙ eſtimo q̄liter eſt poſſe ꝙ ſit pꝛudēs ille cui poſſe eſt accipere bonuz abſq̄ operatiōe laborioſa: ⁊ accipit ipm cuz laboꝛe ⁊ multitudine operationis: vult ⁊ eſtimo cuz fuerit cōciuis facit ſe ſolitarium: verūtñ cum illi qui multū inſudāt operationibus inquirētes ſint per eas bonū ſibiipſis ⁊ indicent oppoꝛtunū eſſe vt agāt iſtud: intendo opationes multas. videtur ꝓpter hoc ꝙ oēs pꝛudentes inquirāt quid bonū ſibiipſis. Attamē foꝛtaſſis nō erit illud poſſe abſq̄ gubernatiōe ciuilit̄ ⁊ vtr imanifeſtū q̄liter opz vt ingrat homo bonū ſibiipſi: an per modū quo ſingularis eſt aut quo eſt pars ciuiū. ¶ B. Et ſignū eius qḋ dixit eſt. ſ. ꝙ pꝛudētia eſt quidē cū etate: ⁊ eſt ꝙ iuuenes inueniūt geometre ⁊ viri boni in diſciplinabilib⁹ ⁊ hñtes notitiā rerū earūdez ſignificatarū: ⁊ nō ſunt pꝛudētes. Et cā in hoc eſt ꝙ pꝛudētia quidē exiſtit in adinuētiōe rerū particulariū: ⁊ ꝑpōnes per quas adinueniunt̄ ſiunt note quidem ex parte multe experiētie: ⁊ iuuenes nō ſunt multe experiētie: eo ꝙ lōgo tpe indiget multe expientie adeptio. ¶ B. Foꝛtaſſis aūt interrogabit quis quare inueniunt̄ ex iuuenib⁹ periti in quadruuialibus ⁊ non in numeralib⁹ ⁊ neq̄ etiā inueniunt̄ ſapiētes: intendo in metaphyſica: intēdo pꝛudētes: huiꝰ cā eſt: q̄m quedā ꝑpōnū iſtarū ſciarū accipiuntur ex ſcientijs alijs: ⁊ quedā cōpꝛehēdunt̄ ex multitudine experientiarū ⁊ quaſdā earū nō eſt poſſibile credere iuuenes: ⁊ in quibuſdam earū nō ſunt maniſeſti termini: neq̄ manifeſtū eſt in eis ſi fuerit peccatū incidēs in ꝑpoſitiōe vniuerſali aut particulari: vt in iudicādo an iſta aqua mala: hoc eniz indiget duarū ꝑpōnū verificatione: vna quarum eſt q̄m aque pōderoſe male: altera q̄m hec aqua pōderoſa. vult ꝙ difficilis ſit ſcia huius niſi p̄ceſſerit ante id ſcia artis logices: ⁊ hoc nō erit niſi in longo tpe. ¶ B. Neq̄ pꝛudētia eſt ſcientia eo ꝙ pꝛudentia eſt appꝛehenſio rei operate: ⁊ operatū oppoſitū eſt ſcito intellecto. Eteniz intellectus nō appꝛehendit res particulares operabiles: pꝛudentia vero appꝛehenſio quidē eſt rerum ſenſibiliū: ⁊ ego nō intendo per ſenſibilia hoc qḋ appꝛehendunt ſenſus: imo volo equidē per illud potentiam illam que ſentit ꝙ ſimplicius illud qḋ eſt in figuris eſt figura triū anguloꝛum ⁊ eſt phantaſtica: attamen phantaſtica que videre facit operabile pꝛopinquioꝛ eſt ſenſui q̄̄ phātaſtica que eſt in doctrina. Intellectus nō appꝛehēdit res pticulares operabiles.

Cap. 10.

Videndū eſt ⁊ quid ſit bene conſulere. Utrū ſcientia aliqua vel opinio vel bona coniectatio vel aliud quippiā genus ſcia quidē non eſt. Non eniz querunt homines de quibus ſciunt. Bene conſulere autem conſulere

eſt:qui vero cõſulit:querit ⁊ rõne diſcurrit. Atqui nec bona cõiectatio. Sine diſcurſu eniȝ ⁊ ſubito cõiectatio eſt. Cõſultatio vero in longo tpe:vnde dicũt exequi velociter cõſulta opoꝛtere:cõſiliari vero tarde. Ite ſolertia alteru ⁊ bene cõſulere:eſt eniȝ cõiectatio ſolertia quedã nec rurſus opinio aliqua eſt bene ꝯſulere. Sed qm̃ qui male cõſulit aberrat:qui vero conſulit bene recte cõſulit: pȝ ꝙ directio q̃dã eſt bene cõſulere nõ ſcie:neq꜆ opinióis. Naȝ ſcie nõ eſt directio cuȝ nõ ſit erroꝛ. Opionis vero directio veritas eſt ⁊ ſimul iam determiatũ eſt omne id cui⁹ eſt opio:atqui nec ſine rõne eſt bene ꝯſulere. Reſtat igiꝭ vt ſit cogitatióis. hec eniȝ nõdũ aſſenſio eſt. Eteniȝ opinio nõ queſtio:ſȝ iam aſſenſio quedã ẽ. Qui aũt ꝯſulit ſiue bene ſiue male cõſultat querit aliquid ⁊ cogitat. Sed bñ cõſulere directio cõſilij eſt quedaȝ. Itaq꜆ pꝛimo querendũ eſt quid ſit cõſiliũ ⁊ circã qd. Cuȝ vero directio multiplr̃ dicaꝭ:pȝ ꝙ nõ oĩs (incõtinẽs enim ac flagitioſus qd ſibi ꝓpoſitũ eſt rõcinãdo aſſequeꝭ. Itaq꜆ recte cõſulit lȝ magnũ amplectaꝭ malum. At bene cõſulere bonũ quiddã videꝭ. Naȝ ea directio cõſilij que bonũ aſſequiꝭ bene cõſulere eſt. Et eniuero hec ẽt falſa ratione qui aſſequi põt:⁊ qd fieri opȝ:per qd aũt nõ: ſȝ falſum eſſe mediũ terminũ. Itaq꜆ nec id ẽt bene cõſulere erit per qd aſſequitur qd opȝ: ſed nõ per qd opoꝛtebat. Pꝛeterea fieri põt vt aliquis multũ tépoꝛis cõſultando ponaꝭ:aliquis vero cito. Non igiꝭ illud adhuc bene cõſulere eſt:ſȝ directio ſm vtilitatẽ ⁊ ſm id cuius op⁹ eſt: ⁊ vt ⁊ qñ. Pꝛeterea eſt ſimplr̃ bene cõſulere ⁊ ad finem aliquẽ ſimplr̃ cuȝ ad extremũ ſimplr̃ dirigiꝭ: ad finẽ aliquem cuȝ ad finẽ hunc. Si igiꝭ prudeniũ eſt bene conſulere:erit vtiq꜆ bene conſulere directio ſm vtilitatẽ ad finem cuius pꝛudẽtia vera exiſtimatio eſt.

Cõſulta exequi velociter opȝ cõſiliari vo tarde.

10 ¶ Decimũ capl̃m de eubulia pꝛimo ꝙ cõſiliari eſt ſubquerere: ⁊ cuȝ opoꝛteat ſumere quid eſt eubulia pꝛius oſtẽdit quid nõ eſt vtpote ꝙ nõ eſt ſcia:q꜆ ſcia nõ querit de quib⁹ ſcit:illa aũt cũ ſit cõſiliario querit neq꜆ euſtochia:q꜆ hec velox:illa vo cũ ſit ꝯſiliatio tarda:⁊ q꜆ altera ẽ a ſolertia

⁊ ſolertia que eſt quedã euſtochia neqꝫ opinio vel ſcia: eo ꝙ cuꝫ ipſa ſit rectitudo quedã nõ ſic recipit rectitudinẽ vt iſte: ⁊ iterũ neqꝫ opio vel intellect⁹: q2 eubulia indeterminata ⁊ incõpleta eſt: h̄ aũt duo determinata ⁊ completa: deinde ꝙ cuꝫ ſint conſiliationis que eſt genus eubulie differẽtie bone ⁊ male cõſiliari ipſa eſt rectitudo quedã cõſilij non tñ oĩs rectitudo vt non que mali: ſed que boni adeptiua: ⁊ non per qđ nõ oportuit ſed ſolum per qđ oportuit ⁊ in mẽſura tẽporis nõ ſupflua: ſed cõueniẽte vt ſit eubulia cõſilij rectitudo ſ̄m vtile: ⁊ cuius opꝫ ⁊ vt ⁊ qñ: tandeꝫ ꝙ cũ ſit ſimpl̄r eubulia que dirigit ad finem ſimpl̄r. i. felicitatẽ: quedã aũt que ad quẽdam ſub felicitate finẽ eubulia eſt cõſilij rectitudo que ſ̄m cõferens ad quẽdam finem: cuius prudentia vera ſpecies eſt. D.

ET manifeſtũ eſt inter querere abſolutuꝫ ⁊ verſationẽ ↄſilij dr̄ia quedã eſt. eteniꝫ verſatio cõſilij querere quiddã eſt. i. querere cogitatiõe: querere vero interdũ cõtingit abſqꝫ cogitatiõe. vnde hoc in quo nobis eſt cõſiderãduꝫ eſt an bonitas verſionis cõſilij eſt ſcientia: an bonitas ſagacitatis: aut genus quoddã ad bonuꝫ: ⁊ putatur nõ eſſe ſcia: eo ꝙ illius qui verſat cõſiliuꝫ actio eſt queſtio ſciẽtie rei alicuius: qui aũt ſcit rem nõ querit eius ſciẽtiaꝫ.

¶ De bonitate aũt verſatiõis cõſilij manifeſtũ eſt ꝙ eſt verſatio q̇dã cõſilij: ⁊ verſatio cõſilij eſt inquiſitio ꝑ meditationẽ: ⁊ ſil̄r nõ eſt ẽt bonitas ſagacitatis ⁊ arbitratiõis. Eteniꝫ bonitas ſit ſemꝑ velocitateꝫ intellus ⁊ mutationẽ cogitatiõis velociter. Verſatio vero ↄſilij ſemꝑ ſit in tp̄e longo. idcqꝫ dicũt hoĩes ꝙ nõ opꝫ vt cito agant̄ res ille in q̇bus eſt verſatio ↄſilij neqꝫ ille in q̇b⁹ verſat̄ ↄſiliũ tp̄e modico: ⁊ bonitas arbitratiõis eſt velocitas intellus: ⁊ velocitas intellus eſt abſqꝫ bonitate verſatiõis ↄſilij: neqꝫ ẽt eſt bonitas verſatiõis ↄſilij putatio ex putatiõib⁹: eo ꝙ putatio nõ eſt inq̇ſitio. verũtñ ſi fuerit ille q̇ bonificat verſationẽ ↄſilij nõ peccãs: tunc pꝫ ꝙ bonitas verſatiõis cõſilij ẽ certitudo quedã cõſilij. ⁊ ex hinc declarat̄ ꝙ nõ eſt ſcia: naꝫ ſcie nõ eſt bonitas: cũ non ſit peccatũ in ea: putationi aũt ſane inuenit̄ veritas ſicut inuenit̄ verſatio cõſilij: ⁊ nõ ẽ verſatio ↄſilij putatio ſana. Attñ cuꝫ ſit abſqꝫ rõne: tunc remanet vt ꝑtineat potentie cogitatiue: ⁊ ꝓꝑ iſtaꝫ potẽtiã req̇rit ꝙ eſt bonũ q̇dã de quo nõduꝫ app̄hẽdit: q̄m bonuꝫ: putatio aũt nõ req̇rit ꝙ nõduꝫ eſt apud eã bonũ q̇ddaꝫ: ſed ſit h̄ q̇dẽ poſtq̄ app̄hẽdit: q̄m bonũ q̇dã: ⁊ ꝓꝑ h̄ putatio apprehẽdẽs nõ req̇ſitrix. Qui vero verſat ↄſiliuꝫ verſatione bona aut mala poſt hoc req̇rit aliq̇d ⁊ cogitat in ipſo. bonitas ergo verſatiõis ↄſilij certitudo q̇daꝫ eſt: idcqꝫ ꝑſcrutãdũ nobis eſt ꝑmo q̇d eſt verſatio ↄſilij: ⁊ in quare ſit iſta certitudo: certitudo. n. inuenit̄ in multis ſpẽb⁹: ⁊ ꝓꝑ hoc nõ oĩs certitudo eſt bonũ ↄſiliũ. mali nãqꝫ interdũ verſat̄ ↄſiliũ ſanum ad inueniẽdũ malũ aliqđ. ⁊ hoc factũ eoꝝ nõ eſt bonitas ↄſilij: eſt eteniꝫ malũ ⁊ bonitas ↄſilij bonũ: ⁊ ꝓꝑ hoc putat̄ ꝙ bonitas cõſilij ſit inuẽtio boni: verũtñ hec inuẽtio interdũ ſit nõ ꝑ ſe: ⁊ hoc qñ inuẽta fuerit veritas ꝑ ꝓpõnes falſas ⁊ interdũ ſit ꝑ ſe. ſ. qñ inuẽta fuerit veritas ꝑ ꝓpõnes veras. Iteꝝ ergo nõ ſufficit vt dicat̄ de bonitate verſatiõis ↄſilij ꝙ eſt adeptio boni ⁊ inuẽtio ei⁹ qđ oꝫ inueniri donec additio fuerit ei: ⁊ ꝑ hoc ⁊ qđ opꝫ vt inueniat̄: intẽdo inuẽtionẽ boni ꝑ illud ꝑ qđ

opꝫ inueniri: ⁊ eſt ſyllus veraꝝ ꝓpoñ̄u ⁊ ſane figure: ⁊ ſilr ēt nō eſt in/troitus tēpori in terminū̄ bonitatis verſatiōis cōſilij. Jam.n.inuenit bonū̄ p cogitationē ſanā in tpe longo: ⁊ taꝫ inuenit in tpe breui: neqꝫ ēt certitudo eſt certitudo ꝯſilij qḋ ꝓportionať ad oē bonū̄: ſꝫ ad bonū̄ cōferēs nō ad bonū̄ qḋ eſt iuſtitia neqꝫ ad aliqḋ tale in bonis. Cū̄ ergo fuerit hō interdū̄ mouēs ꝯſiliū̄ qḋ eſt bonū̄ abſolute ex inuētiōe finis q eſt ēt finis ⁊ cōplemētuꝫ abſolute: tūc certitudo inēta in h ꝯſilio eſt bonitas verſatiōis ꝯſilij abſolute. Qui aūt verſauerit ꝯſiliū̄ in eo ꝙ ē finis q nō abſolute: ſed qbuſdā prudentiū̄: tūc bonitas verſatōis ꝯſilij in hmōi finib⁹ eſt ſanitas talis ꝯſilij in rēone ad illū̄ finē: ⁊ prudēs ē q hꝫ putatiōnē verā a bonitate verſatōis ꝯſilij. Cap. 11.

Sagacitas quoqꝫ ⁊ hebetudo ſm̄ quas ſaga/ces ⁊ hebetes dñr nō oīo idez eſt qḋ ſcīa vel opīo. naꝫ oēs ſagaces eſſe poſſent: neqꝫ vna aliqua particulariū̄ ſciētiaꝝ veluti medicīa/lis. Nam de ſanis vtiqꝫ eſſet aut geometria circa magnitudines. Neqꝫ enīꝫ de his que ſemper ſunt ⁊ nunqꝫ mouenť ſagacitas eſt: ſed de his circa q̄ dubi taret vtiqꝫ aliqs ⁊ cōſuleret. Quapp circa illa eadem in qbus prudentia verſať. Nō eſt aūt idez ſagacitas ⁊ pru dentia: naꝫ prudētia p̄ceptiua eſt. Quid enīꝫ agenduꝫ ſit vel non eius eſt finis. At ſagacitas diiudicatiua eſt ſoluꝫ. Jdez enīꝫ ſagacitas ⁊ bona intelligentia. Etenīꝫ bñ ſagaces ⁊ bene intelligentes.

11 ¶ Undecimū̄ capꝫ de ſyneresi ꝙ ipſa ē ⁊ ꝙ nō totalr ē idez ſcīe vel opīoni neqꝫ alicui vni ſcīaꝝ: qꝛ nō ē de eiſdē de qb⁹ aliq̄ illaꝝ: ſꝫ eſt ō dubitabilib⁹ ⁊ ꝯſiliabilib⁹. ⁊ pp h circa eadē prudētie: nō tñ̄ idez ē cū̄ ea: qꝛ ea ē p̄ceptiua: ſyneresis āt iudicatiua ſolū̄ opōis prudētie: ꝙ qꝫ ſyneresis ⁊ euſynesia idē: ꝙ qꝫ ſyneresis: neqꝫ ē hrē neqꝫ ſumē prudētiā: qꝛ hrē eā ſiľ ē cū̄ ea: ſumē āt pri⁹ ē: ſyneresis v̇o poſterior ē ea. De

Et potētia ingenij ⁊ nō ingeniū̄ p qua dicim⁹ ꝙ hoc eſt hñs ingeniū̄: ⁊ hoc nō hꝫ ingeniū̄: ⁊ eſt ēt aliud a potētia putatōis ⁊ ſcīe: nā ſi nō eēt ois apud quē eēt ſciēntia aut putatio ingenioſus: nec ēt potētia ingenij eſt vna ex ſciētijs ꝑticularib⁹ vt ſcīa medicine q̄ exiſtit in reb⁹ recep tiuis curatiōis vt ſcīa dimēſiōis q̄ exiſtit in magnitu/dinib⁹: eoꝙ ingeniū̄ nō eſt in reb⁹ neceſſarijs neqꝫ in reb⁹ q̄ꝝ notitia ſimiliter ſe hꝫ ſed in reb⁹ difficilib⁹ in qb⁹ verſatio ſit ꝯſilij: ⁊ pp hoc ſit qdē ingeniū̄ in reb⁹ eiſdez in qbus eſt prudētia: verūtñ̄ nō eſt ingeniū̄ ⁊ prudētia res vna: naꝫ prudētia eſt appħēſio agēdoꝝ ⁊ nō agēdoꝝ: ingeniū̄ aūt eſt ſītians ⁊ iudicās ⁊ eſt ipſum ⁊ acceptio intētiōis vnū̄ ⁊ idez. Attñ̄ queadmodū̄ noīam⁹ receptiōeꝫ ſcīe diſciplinā ⁊ ſcīaꝫ ſic qñ fuerit ille qui vtitur putatiōe iudicās in reb⁹ in qb⁹ eſt prudentia iudiciū̄ bonū̄: ⁊ dr̄ de eo ꝙ eſt ingenioſus.

¶Capitulū. 12.

Eſt aūt ſagacē nō habere prudētiā accipe:
ſed velut addiſcere dicit ſapere qñ vtitur
ſciētia: ſic ⁊ vtenda opinione ⁊ in iudicādo
de qbus eſt prudentia: alio dicēte bñ iudi/
care. Etenim bñ idē eſt qđ probe. hinc venit nomē ſaga/
citas ſm quā bñ ſagi ex ea q̄ in diſcēdo eſt. Dicimur. n.
freq̄nter in addiſcēdo ſape. Ea vero q̄ appellat ſnīa ſm
quā bñ ſentire dicimur ⁊ ſnīaʒ hr̄e boni ⁊ eq rectū iudi
ciū ē: cuiꝰ rei illud erit ſignū ꝙ bonū ⁊ equū virū dicimꝰ
eſſe maxīe miti ſnīa: ⁊ equuʒ eſſe circa q̄daʒ ignoſcere.

¶Duodecimū caplm de gnome ꝙ ipſa eſt ⁊ quid eſt. ſ. epickeos iudi 12
cium rectū qđ probat per cōpoſitū. ſ. ſi gnomen. D.

Tr trāſumit qdē iſtud nomē ad hoc factū in prudētia
ex ſpeculatiōe in doctrinalibꝰ. Uidemꝰ. n. q̄driuia/
les dños ingenioꝝ vel ingenioſos ⁊ poſt ꝙ cōſiliū bonū
eſt cuius finis bonū: ⁊ hoc qdeʒ inuenit ex virtuoſo erit
cōſiliū bonū iudiciū rectū ꝓcedēs a virtuoſo ⁊ pp hoc
multotiēs dicimꝰ ꝙ virtuoſi dñi ſunt ↄſilioꝝ bonoꝝ: ⁊
ꝙ dñi ↄſilioꝝ bonoꝝ ſunt virtuoſi. cōſiliū ergo bonū eſt iudiciū ſanuʒ
erñs i virtuoſo ⁊ vt diximꝰ: ⁊ ſanū eſt verax. Cūq; ſit hoc totū quē ad/
modū determinauimꝰ: tunc oēs habitꝰ quos diſtinximꝰ tendunt ad
vnū finē. Nos qdē dicimꝰ ꝙ hoc eſt cōſiliū vel opſio ⁊ diſcretio vel in/
geniuʒ ⁊ prudētia ⁊ intellꝰ: ⁊ ꝓportionamꝰ eas ad hoīes eoſdē: in/
tēdo ꝙ quoſdā eoꝝ noīamꝰ cōſiliarios/ ⁊ quoſdā ingenioſos/ ⁊ q̄ſdā
prudētes: ⁊ tota eoꝝ vniuerſitas intēdit reʒ vnā: ⁊ ſunt ꝑticulares ꝑ
ſtreme opabiles: ⁊ pp hoc ſunt oēs iſte potētie opatiue. Cap. 13.

Et ignoſcere ſentire eſt recte iudicādo circa
eqtateʒ. Recte aūt veri. Sunt aūt hi oēs ha
bitus rōnabilr in idem tēdentes. Dicimus
eniʒ ſententiā: ſagacitateʒ: prudentiā: ⁊ mē/
tem ad eoſdeʒ referentes ſentētiā habere ⁊
menteʒ cuʒ ⁊ prudētes ⁊ ſagaces. Oēs vero hmōi po/
tentie extremoꝝ ſunt ⁊ ſingulariū. in iudicādo qdeʒ de
qbus prudens ſagax ⁊ bene ſentiens ſiue mitis. Nam
eqtas cōe qddā eſt bonoꝝ oīuʒ in eo ꝙ ad aliū: ſunt āt
agibilia ſingulariū extremoꝝ oīuʒ: ⁊ prudētē oʒ ipſa co
gnoſcere: ⁊ ſagacitas ac ſnīa circa agibilia: hꝰ āt extrema.

¶Tertiūdecimū caplm de eo ꝙ gnome ſyneſis prudētia ⁊ intellꝰ 13
cōequ hñt. rōnabilr in ideʒ ſm. ſ. intēdere ⁊ ſingulariū eſſe ⁊ ꝙ ſyne/

tēſis ⁊ gnome poſterioꝛes pꝛudētia: q̄ iudicatiua de ipſi⁹ opatiōe iu/dicāte p has epiekee: ꝙ q̄ꝫ opabilia ſunt ſingularia ⁊ ꝯtingētia futurā que in nobis circa que pꝛudētia ſynereſis ⁊ gnome. D.

S Ententia aūt ⁊ iudiciū ſunt q̄dē in reb⁹ q̄bus eſt pꝛudētia ⁊ bonitas ingenij vel di/ſcretionis ⁊ bonitas cōſilij. Et q̄dē ſūt iſte virtutes ad finē ſuū. intēdo ꝙ q̄ñ fuerit finis inuētus per eas bo/nuꝫ: tunc ſunt virtutes: ⁊ poſtq̄ eſt oīs notitia opabiliū notitia reꝝ pticulariū: eo ꝙ intētuꝫ per hāc notitiaꝫ eſt opatio ⁊ opabilia ⁊ ingeniū ⁊ cōſiliū ſunt quidē in opa/bilibus: ⁊ iſta ſunt vltia in gñatiōe ⁊ pticularia. Cap. 13.

E T intellectus extremoꝛuꝫ vtriq̄ꝫ. Naꝫ ⁊ pꝛi/moꝛuꝫ terminoꝛū ⁊ vltimoꝛū intellectus eſt ⁊ nō ratio: alter ſꝫ demōſtrationē terminoꝝ imobiliuꝫ ⁊ pꝛimos: alter in rebus agēdis extremi ⁊ mobilis ⁊ alterius diſpōnis: hoc eniꝫ pꝛincipiū ſunt cuius gratia. Ex ſingularib⁹ eiꝫ vlē: hoꝝ igif opꝫ ſenſuꝫ hr̄e: hoc eſt aūt intellectus ex quo nālia videnf iſta eſſe. Natura vero nemo ſapiēs eſt. At ſententiā hr̄e ⁊ ſagacitateꝫ ⁊ intellectuꝫ ſignuꝫ eſt ꝙ ſm etateꝫ putamus illa ſequi cōuenire: ⁊ h̄ etas hꝫ ītellectū atq̄ꝫ ſententiā quaſi nā exiſtat cauſa. Quapp pꝛincipiū ⁊ finis eſt intellect⁹. Ex his eniꝫ demr̄atōes ſiūt ⁊ de his. Itaq̄ꝫ nō minus inherenduꝫ eſt expertis ⁊ ſenioꝛibus vel pꝛudentiū opīonibus atq̄ꝫ ſentētijs ſine demr̄atiōe q̄ꝫ demr̄atiōib⁹ ipſis: veluti eiꝫ oculū p expientiā hn̄tes pncipia diſcernūt. Quid igif ſit pꝛudētia ⁊ ſapīa: ⁊ circa quid verſef ipſaruꝫ vtraq̄ꝫ: dictuꝫ eſt.

Nā nemo ſapiens eſt.

Nō min⁹ inherēdū ē opīonib⁹ ſenioꝝ ſine demr̄atiōe q̄ dēmōſtratiōibus ipſis.

14 ¶ Quartūdecimū caplꝫ oñdēs q̄lis potētia ē aſſumēs opabiliū pn/cipia: ⁊ q̄lr ipſoꝝ ſit cōpꝛehēſio pmo dicēs ſimplr intellꝫ eē pncipioꝝ taꝫ ſcibiliū q̄ opabiliū ⁊ hūc ſpeculatiuū: hūc aūt practicū q̄ eſt ſin/gulariū ꝯtingētiū ⁊ pticulariū ꝓpōnū q̄ ſunt pncipia in opabilibus. vn̄ gnome ſynereſis intellēs practic⁹ videnf eē nā. nō aūt ſapia q̄ res indigēt etate longa ad experiēdaꝫ que aduenit nā qua nō indiget ſa/pientia. i. ſcia: deinde qualr intellus eſt pꝛincipiū. ⁊ ꝙ opꝫ credere ſe/nioꝛuꝫ pꝛudētiuꝫ ſimplicibus enūciātibus. D.

E T intellus cū ſit cōpꝛehēſoꝝ terminoꝝ pmoꝝ ⁊ termi/ni pmi ſunt ſemp vltia: intēdo pticularia: tūc intellus inuenief ex vltimis. i. ex pticularib⁹ ſm ſpēs duas: vna quaꝝ ē apphēſoꝛ terminoꝝ pmoꝝ q̄ ſunt reb⁹ neceſſarijs ⁊ ſunt pncipia demr̄ationū ſpeculatiuaꝝ ⁊ altera eſt ap/pꝛehēſoꝛ terminoꝝ pmoꝝ q̄ ſunt reb⁹ poſſib⁹: ⁊ ſunt pn̄

pis ɔclonū opatiuaꝝ: ⁊ ſunt qdē termini vl'es: eo ꝙ vl'e qdē inuenit
pticularib⁹: ⁊ intellus nō eſt aliqd niſi apphēſio vl'is: ⁊ pp iſtud pꝫ ꝙ
re intellus ꝙ eſt res cōpꝛehenſa nobis ex pticularib⁹ p nām: ⁊ pp hoc
intellus eſt aliud a ſapia. ⁊ ſilr opio ⁊ ingeniū ſunt et cōpꝛehēſa p nāꝫ
vt intellſ. ¶ Et hui⁹ ſignū eſt: qm̄ videm⁹ qdē ꝙ hoīeꝫ opꝫ addiſcere
res qn̄ fuerit hn̄s intellm̄ ⁊ opionē: eo ꝙ nā cā eſt intellſ ⁊ opionis nō
volūtas: ⁊ eo intellſ nāliter hꝫ initiū ⁊ ɔſummationē: intēdo ⁊ gn̄at
⁊ cōpletio ꝙ vniuerſitas reꝝ que ſunt per nām initiū hn̄t ⁊ cōſūma
tionē. Demōſtratiōes igit ſunt ex hmōi ppōnibus. ¶ D. ⁊ iō opꝫ vt
auſcultem⁹ narratiōeꝫ ōnōꝝ experiētiaꝝ: ⁊ ſunt ſenioꝛes abſqꝫ exigē
tia demſratiōis ſup eo ad qō innuūt. ⁊ illud nō eſt min⁹ eo in quo au/
ſcultant demſratōes: ppterea ꝙ ſenioꝛes iam appꝛehēderūt p experiē
tiam ppōnes ex qbus habuerūt demſratiuaꝫ ſufficientiā ad illud qō
nobis oſtendūt. apud nos aūt nō ſunt ille ppoſitiōes: nam experiē/
tia quidē fit ex parte etatis. Cap. 15.

Sed ambiget quiſpiaꝫ in qbus rebus vtile ſ
ſint. Nā ſapia qdē nihil eoꝝ pſpicit ex qb⁹
hō btūs efficit: nulli⁹ eniꝫ generatōis. Pru/
dētia vero hoc hꝫ quidē ſꝫ queadmodū vti
lis erit. Siquidē pꝛudentia verſat circa illa
q ſunt iuſta ⁊ honeſta ⁊ bona hoībus: h ſunt aūt q agere
boni viri eſt. Sed per eoꝝ ſcientiā nihilomagis ad agē
dum illa erimus apti. Siquidem habitus virtutes ſunt
veluti neqꝫ ſana neqꝫ valitudinaria quecūqꝫ non ab agē
do ſed ab habitu eſſe dicimus. Etenim nihilomagis
agere apti ſumus: qꝛ medicinaleꝫ aut gymnaſticuꝫ ha/
beamus: ꝙ ſi nō eoꝝ gratia pꝛudentē ponere debem⁹:
ſꝫ eius qō eſt fieri ſtudioſus nihil vtiqꝫ erit vtilis. Pre/
terea neqꝫ hisq nō hn̄t: nihil. n. refert vtꝝ ipſi hēant vel
habentiuꝫ cōſilijs acquieſcant: abundeqꝫ nobis erit ve/
luti in ſanitate. Quāuis eniꝫ ſani eſſe velimus, medici
nam tn̄ nō addiſcimus. Et pꝛeterea abſurdum videbit
ſi deterioꝛ qꝫ ſapientia exiſtens potioꝛ erit qꝫ illa. Que
eniꝫ facit dominat ⁊ iubet ⁊ in ſingulis.

¶ Quintūdecimū caplm̄ in quo pꝛimo dubitat an ſapientia ⁊ pꝛudē 15
tia ſint ad aliquid vtiles: eo ꝙ ſapiētia nō eſt circa ɔtingētia ex qui/
bus hō ſit felix: pꝛudētia aūt lꝫ ſit circa talia videt ſuperflua: qꝛ agi/
mus bona ab habitib⁹ factis nobis cōſuetudinē tanꝙ nā: ⁊ ideo nec
opus ſcire eā ſicut nec medicinalē: vt ſaniſſim⁹: deinde dubitat. vtrū
ipſa ſit pꝛincipalioꝛ pp pꝛudentiā cū ſit deterioꝛ eſſet tn̄ pꝛeceptiuam
poſt hec ſoluit pꝛimū: pꝛimo per vtraſqꝫ eē ſm ſeipſas eligibiles: eo ꝙ

virtutes lz nihil ab ipſis fieret. ſcḋo per vtraſq̧ facere felicitatē vt exiſtentes ptes ipſius nō vt medicinalis ſanitatez ſed vt ſanitas. tertio per prudētiaz dirigere que ad rectā intētionē quā facit virt⁹. deinde dicit ꝙ nutritiue nō eſt virtus talis tandē ad ſolōnē hui⁹. ſ. nō ē magis opatiu⁹ pp prudētiā affert nō oēs iuſta opantes iuſtos eē: ſed operantes pp electionē ⁊ ipſoꝝ gratia opatoꝝ. B.

Iam dictū eſt qd eſt prudētia ⁊ qd ſapia: ⁊ in qbus reb⁹ eſt vtraq̧ earū: ⁊ ꝙ vtraq̧ eaꝝ virtus: ⁊ cuius ptis ex ptib⁹ aie ē virt⁹. Et fortaſſis qret qs qōnez graue ⁊ dicet: q̄ vtilitas eſt ſapie: nō. n. videm⁹ acquiri ex ei⁹ notitia aliqd p qḋ felix fiat hō: ppea ꝙ ipſa nō eſſ. it aliqd: neq̧ opaſ: p prudētiaz aūt acqrūt res felicitātes: at neq̧ ſm ꝙ prudētia tm̄: intēdo per ſe: ſed ſm ꝙ eſt in reb⁹ bonis iuſtis: ⁊ iſte ſunt quas opaſ vir bon⁹: ⁊ pp hoc nos nō ſum⁹ magis opatores p hūc habitū: eoꝙ iſit habit⁹ reb⁹ bonis: ſed eoꝙ habit⁹ prudētie tm̄. intendo eoꝙ nos facim⁹ bonā cōſiliatiōnē: quēadmodū qm̄ qn̄ fuerim⁹ ſciētes res curatiuas nō ſum⁹ cōpleti⁹ opantes in arte medicine: ſed eo ꝙ magis medici tm̄. Nō eſt igitur prudētia felicitās per ſe cū nō dicaſ ex eo prudētia pp ſciaz: ſed pp hoc ꝙ per ſe ptinet virtuoſis rebus: nō eſt ergo ꝑficiēs p ſe penit⁹: ⁊ ideoq̧ videm⁹ ꝙ nō opz nos recipe cōſiliū virtuoſis illis qbus nō eſt ſcīa verſatiōis cōſilij: neq̧ a ſciētib⁹ illis qbus nō eſt virtus: quēadmodū facim⁹ in ſanitate. etenīz ſani eſſe volum⁹. Attn̄ nō ꝑficim⁹ in ſanitate niſi per vtraſq̧ res ſiſ. intēdo per ſciam medicine ⁊ per velle ſanitatē. ideoq̧ qn̄ volum⁹ ſanitatē addiſcim⁹ medicinā: erit igitur ſapiētia felicitās per ſe. prudētia vero per aliud nō p ſe. ℭ Amplius fortaſſis videbiſ eſſe incōueniēs vt ſit res que eſt ſub ſapiētia magis certa q̄ ſapiētia. nam ſapiētia regit oēs artes ⁊ principaſ eis ⁊ imperat qd operenſ ſm ꝙ dictū eſt in altero loco abiſto. verūm̄ non iſtud propoſitū neq̧ hoc intētuz a nobis. intendo que inter vtraſq̧ p̄emineat. nō enīz intendim⁹ niſi determinare que vtilitas ſapientie. Dicimus ergo ꝙ neceſſariū eſt vt ſit eligibilis per ſe vt ſit virtus: ⁊ ſi non agat aliquid eo ꝙ ipſa eſt perfectio partis ex partibus aie: ⁊ omne qḋ eſt cōplemētuz vel perfectio partis ex partib⁹ anime eſt virt⁹. ℭ Amplius ipſa quidē facit felicitatē per ſe: nō quō facit medicina ſanitatē: imo eſt quaſi ipſamet. ſanitas igitur ipſa qdem facit felicitatē: non p hoc ꝙ ipſa ſit alteram a felicitate: ſed qm̄ ipſius cōprehenſio tātū eſt ipſamet felicitas cum ſit ipſa volita nō ꝓpter aliud a ſe: ⁊ hoc eſt felicitatis diſpoſitio. intēdo ꝙ ipſa queriſ pp ſe ⁊ alia ab ea ꝓpter eaz. ℭ B. Et intellect⁹ quidez ꝓportionaſ perfectioni ⁊ cōplemēto in prudentibus ſm menſuraz habitus prudentie eſt menſura virtutis moralis cōiugate prudentie. Etenim virtus rectificat propoſituz ⁊ prudentia ſanat inuentionez propoſiti: intendo finis: pars autem cōcupiſcibilis ⁊ eſt ea cui proportionātur virtutes figurales. i. morales non hz hanc ſpeciez virtutis: intendo virtutez apprehenſionis cum non habeat partem rōnis. ℭ B. Quoniaz autē nō ſit prudens perfectius operans ⁊ melius cōſilians: eoꝙ actio ſua fieri habeat in reb⁹ virtuoſis ⁊ bonis dicere oportet poſtq̄ reſumpſerimus ſermonē. a. ſupra parum ⁊ ponamus principiū noſtruz de hoc illud qḋ dicoꝛ ⁊ hoc

eſt: qm̃ queadmodũ dicimus ꝙ qdã hoium operant̃ res iuſtitie abſqʒ
eo ꝙ ſint iuſti: ſicut illi qui faciũt qđ precipiũt leges aut ṗter volunta-
tem ſuã: aut ꝓpter ignorantiã eius qđ operant̃: aut agunt hoc ꝓpter
aliquid aliud non gratia illarũ rerum earũdem. Et vr̃ queadmodũ
non nominamus illos virtuoſos quãuis operent̃ qđ opʒ ⁊ totum qđ
operat̃ virtuoſus ſic videt̃ ꝙ ſit res in prudente illo qui hʒ potentiaʒ
per quã inuenit particularia bonitate cõſiliationis. i. particularia cũ
ſit bonum ſiue malum quãdo cõtigerit eum inuenire per cõſiliationẽ
particularia que ſunt bonũ: nõ dicimus ex eo qm̃ virtuoſus neqʒ qm̃
bonus. intẽdo ex modo quo eſt bone cõſiliationis tantũ ad inueniẽ-
dum oẽ cui us inciderit ei electio. Cap. 16.

DE his igit̃ dicendũ eſt. Nunc tñ dubitatũ
ſolũ de ipſis. Dicimus igit̃ pͥo ꝙ ꝑ ſeipſas
neceſſariũ eſt virtutes eas exiſtere. Virtutes aũt
eſſe vtriuſqʒ particularũ: ⁊ ſi nihil faciat alte-
rutra ipſaꝝ. Deinde faciũt qdẽ nõ vt medi-
cina ſanitatẽ: ſʒ vt ſanitas: ſic ſapiẽtia felicitatẽ. Cũ eniʒ
pars ſit totius v̄tutis habẽdo ⁊ operando facit beatos.
Inſup opus ꝑficit̃ ſm̃ prudentiã ⁊ moralẽ v̄tutẽ: q: vir-
tus intẽtionẽ facit rectã. Prudẽtia vero illa dirigit q̃ ad
hãc tẽdunt. Quare vero animi ꝑticule nõ eſt v̄tus talis
vegetatiue. Nihil eñ in illa eſt vtrũ agat vel non agat.
De eo ãt ꝙ nihil magis apti ſunt ꝑꝑ prudẽtiã ad hone-
ſta ⁊ iuſta agẽda paulo ſuꝑius incipiẽdũ eſt: hĩ ſumpto
initio. Queadmodũ dicim⁹ quoſdã iuſta agere: nec tñ
eẽ iuſtos: veluti eos q faciũt illa q̃ leges ṗcipiũt aut inui-
ti: aut ꝑ ignorãtiaʒ: aut ꝑ aliud quippiã. Nõ aũt ꝑꝑ ipſa.
At qui agũt illa q̃ opʒ ⁊ qđ opʒ ſtudioſuʒ viruʒ: ſic eſt vt
vr̃ aliq̃lr ſe hñtem ſingula agere vt bonũ ſit. Dico ceu g
electionẽ ⁊ ipſoꝝ q̃ agunt̃ gr̃a. Electionẽ igit̃ rectã facit
v̄tus: qđ aũt illius gr̃a fieri nata ſunt ea nõ ſunt v̄tutes: ſʒ
alteri⁹ potẽtie de quib⁹ ſciẽtibus dicẽdũ eſt clarius. Eſt
igit̃ q̃dã potentia quã aſtutiã vocãt: hoc hmõi eſt vt ad
ſubiectã itẽtionẽ agere iſta poſſit: ⁊ ad effectũ ꝑducere.
Si itaqʒ id ad qđ intẽdimus rectũ ſit laudabilis eſt: ſin
aũt improbũ: tũc eſt dolus. Quapꝑ prudẽtes aſtutos ⁊
nõ doloſos eẽ dicimus. Eſt aũt prudẽtia non hĩ potẽtia
ſʒ non abſqʒ iſta potẽtia. Habitus v̄o huic intuitu efficit̃

animi non ſine virtute vt dictũ ac manifeſtũ eſt. Nam cogitationes ⁊ diſcurſus rõnis rerũ agendarũ principiũ habent: ꝙ tale quid ſit extremũ ⁊ optimũ: q̃lecũq̄ tandem id ſit. Etenim ſit. v. g. quid ſus hoc niſi bono viro vr̃. Nam prauitas obliquat ⁊ ſalſo errore labefacit circa principia rerũ agendarũ. Quare pȝ ꝙ ĩpoſſ e eſt prudẽtem eſſe quẽpiam: niſi ſit bonus.

16 ¶ Sextũdecimũ capl'ȝ in quo icipit oſtẽdere qualr̃ ṽtuoſis necia eſt prudẽtia p̄dicta cõfuſe determinatiue manifeſtãs p̄mo gñalr̃ reptẽs ꝙ virtus facit electionẽ rectam que aut in electi adeptionẽ dicũt nõ ṽtus ſȝ altera ĩuenit potẽtia ad quã manifeſtãdã dicit de demõſtrare ꝙ ipſa eſt potẽtia adinuẽtiua ꝯferẽtiũ ad intẽtionẽtq̃ potẽtia cũ intẽtio eſt bona ſit prudẽtia: cũ ṽo mala aſtutia: vñ h̃ nõ prudẽtia: ſȝ nãlr̃ ſubiecta prudẽtie exiſtẽti intell'ᷤ practici nõ ſine virtute: eo ꝙ prudẽtia ſemp ponit ſinẽ bonũ q nõ apparet niſi bono. Dixit.

NOn enĩ oẽ ſup qđ cadit electio eſt ṽtuoſũ: ĩmo illud qđ cõuertit ad h̃ electionẽ vt ſit ṽtuoſa ṽtus eſt nõ potẽtia prudẽtie. Et pp hoc potẽtia p quã inuenit̃ vel exhĩt oẽ illud ſuper qđ ceciderit electio nõ eſt ṽtus moralis ſȝ potẽtie alteri⁹ ⁊ eſt illa q̃ noĩat̃ qñ inuenit̃ p eã bonũ ĩduſtria vel prudẽtia ꝓprie vt qñ ĩuenit̃ per eã malũ aſtutia vel calliditas vel doloſitas. ¶ Et pp hoc eſt qđ videm⁹ ꝙ q̃dã prudentũ ſunt aſtuti ⁊ q̃dã callidi ⁊ q̃dã fraudulenti. verũtñ potẽtia per quã inuenit̃ bonũ ⁊ eſt illa q̃ noĩat̃ prudẽtia ẽm ṽitatẽ nõ eſt partis alteri⁹ ex partib⁹ aĩe ꝙ illius cuius eſt potẽtia ad inueniendũ qđcũq̄ ꝯtingit de bono aut malo: neq̄ idẽ ẽt eſt abſq̄ ṽtute: ⁊ hoc qñ factori aſcribit̃ bonitas vel malitia: ex oĩb⁹ q̃deȝ factis ſuis p̄ſens intentũ per hmõi factare de bono aliđ q̃dẽ eſt in dicto ⁊ eſt rectũ: ⁊ aliud in ſine ⁊ eſt qđ apprehẽdit̃ p dictũ: ⁊ qñ non fuerit bonũ in ſine nõ apparet bonũ qđ eſt in dicto: ſȝ vincit malitia q̃ eſt in ſine ſuper bonitatẽ que eſt in dicto: ⁊ ſilr̃ vincit finis ſuper p̄ncipiũ factoris. ⁊ efficit ip̄m malũ cũ fuerit malus: ⁊ cũ ſic ſit nõ põt eſſe prudẽtia illa que eſt ṽtus abſq̄ hoc ꝙ cõiunget̃ ei ṽtus figuralis ⁊ non inuenitur h̃ prudentia niſi in viro bono. Cap. 17.

SEd cõſiderãdũ ẽ rurſus circa ṽtutẽ. nã ṽtus ṽe ſilr̃ ſe hȝ vt prudẽtia ad aſtutiã nõ eadẽ q̃deȝ ſȝ certe ſilis: ſic ⁊ nãlis ṽtus ad eaȝ q̃ eſt ꝓprie ṽtus. Oĩb⁹ enĩȝ vident̃ nã quodãmõ mores ĩ ſingulis ſubſiſtere. Nã vt iuſti ſim⁹ ⁊ tẽperati ⁊ fortes, ⁊ alia hmõi: ſtatiȝ a natiuitate habem⁹. Sȝ tñ q̃rimus aliđ q̃ddã ꝓp̄e bonũ eẽ ac talia alr̃ adeẽ: nã pueris quidẽ ⁊ beſtijs nãles ſunt habit⁹: verũ abſq̄ mente vident̃ eẽ nociui. Illud dũtaxat appet ꝙ queãd

modū in robuſto corpore ſine intuitu ſe mouēte cōtin/
git fortiter offendere: q2 viſum non habēt ita & hoc: ꝙ ſi
accipiat mentē in agēdo differt: habitus ṽo ſilis exiſtēs
tunc erit ꝓprie virtus. Itaq3 vt inopinabili due ſunt ſpe
cies aſtutia & prudentia: ſic in morali due ſunt: naturalis
virtus: & ꝓpria. Veru3 harum que ꝓpria eſt nō ſit abſq3
prudētia: & ꝓpea aiunt ṽtutes oēs eē prudētias: & Soc.
partim recte queſiuit/ partim errauit.

¶ Decimūſeptimū caplm de eo ꝙ virtus non eſt ſine prudētia: ad qđ
preaſſumit: ꝙ ſicut deinotes ſe habet ad prudētiā: ſic nālis virtus ad 17
pncipalē: quas duas virtutes eſſe oſtēdit ex cōi opinione & exēplo
& per pueros & beſtias hr̄e nāles habitus ipſis ſine itellectu nociuos
velut corpori forti motus ſine viſu: cum intellectu aūt cōtrario qui ſu/
peruenīēte: nāli ṽtute & habitu verſo eſt virtus ꝓncipalis: que q2 nō
ſine intellectu nō eſt ſine prudētia: deinde ad idem inducit ꝙ veteres
opinati ſunt oēs ṽtutes eſſe decepti in hoc ex eo ꝙ nō ſunt ſine prudē/
tia: & item ad idē ꝙ oēs diffiniūt virtutē ipſa3 eſſe habitu3 ſm rectā
ratione3: recta aūt que ſm prudentiā ꝙ que nō diuinātes & non bene
dicūt: ſ3 eſt ṽtus habitus cū recta rōne que de talib9 eſt prudētia: dein
de ꝙ virtutes non rōnes ſed cū rōne: ꝙq3 ex dictis ſequit ꝓncipalem
virtutē & prudentiā adinuicem ſibi cōſequi. Dixit.

INquiramus etiā & pſcrutemur de ꝓportiōe
virtutis nālis ad ṽtutē electi
uam: & eſt illa q̄ eſt in fine nobilitatis & honorificētie.
& ꝓportio quidē iſtius ṽtutis intēdo nālem ad electi/
uam ꝓpinqua eſt ꝓportioni prudētie ad ſolertiā: quē/
admodū eſt prudētia qn̄ ꝓprie dicit: & bonitas opina
tionis nō ſunt res vna ſ3 cōſiles: & ſic ſimilat virtus na
turalis ṽtuti directiue: intēdo electiuā. Eteni3 in oi ſpē ex ſpēb9 virtu
tis vna per nām & altera per acqſitionē: & hoc qm̄ nos multotiēs inue
nimus vnū ex hoībus per naturā caſtū aut audacē: & ſic de alijs ṽtu/
tibus: & ſunt inuētēt eis iſte ṽtutes ſtati3 a natiuitate eo4 niſi ꝙ nos
inquirimus qdē virtutē illā q̄ ſit per electionē & acqſitionē: & hoc qm̄
virtutes nāles inueniunt in pueris & multe earu3 in feris & in multis
aīaliu3: & vr̄ vt plurimū ſunt dānifere qn̄ fuerint abſq3 intellectu & di
ſcretione: & vr̄ ꝙ virtus nālis nō appareat niſi ꝓp exuberātiā ipſius.
intēdo in quibuſdā indiuiduo4: quēadmodū cōtingit corpori mobili
motu vehemēti vt manifeſtet manifeſtatione vehemēti magis ꝙ̄ ma
nifeſtet quietū. & ſi non tunc non eēt nudus ab eis vllus: intēdo a poſſi
bilitate recipiēdi virtutē electiuam. ¶ Et virtus equidē ſit qn̄ fuerit
actio ſ3 ꝙ videt intellꝰ & in hora quā videt & in quātitate quā videt.
qn̄ igit ꝙ videt intellꝰ de hoc cōuerſu3 fuerit in habitū ſtati3 facta eſt
veritas ſm veritatē directiua: quēadmodu3 eni3 in ſpecie nālis due
ſunt ſpēs putationis: & vna nālis & ſunt ꝓma putabilia & altera acqſi/
ta & apprehēſa a ꝓmis: & quēadmodū etiā in intellectu ſunt due ſpe/
cies: vna nālis & altera acqſita: & eſt que nominat ſcia: & ſic vr̄ ꝙ ſit in

virtutib⁹ figuralib⁹:intēdo morales:⁊ pp hoc eſt qḋ dicim⁹:qm̄ virtus figuralis electiua nō ſit abſqȝ prudētia: ⁊ pp eē eius ſemp cū pruden/tia dixerūt quidam hoīum ꝙ oēs virtutes morales prudētie ſunt vt Socra.⁊ iſti modo quodā peccāt ⁊ mō quodā recte dicūt:peccāt qui/dem credētes ꝙ oēs virtutes ſint prudētie.dicūt vero recte eoꝙ non eſt poſſibile vt inueniaẗ virtus figuralis electiua abſqȝ prudētia: cu/ius ſignū eſt ꝙ oēs diffiniētes virtutē moralē dicunt eam eſſe habitū qui ſit ſm cōmenſurationē recte rōnis.Rectuȝ aūt eſt ſm menſuram intellſ.U.grā.in fortitudine:dicūtqȝ ꝙ eſt audacia ſȝ ꝙ opȝ:⁊ qn̄ ⁊ quantūt ⁊ cetera hmōi.Et oīa iſta in vnaquaqȝ diſpōnum nō cōpre/henduntur niſi per prudentiam. Cap. 18.

Quod eniȝ omnes virtutes putabat eſſe prudentias errabat:ꝙ vero non abſqȝ pruden/tia:recte dicebat.Signuȝ huius eſt ꝙ nunc omnes quando virtutem diffiniunt adiun/gunt habituȝ dicentes: ⁊ ad qḋ eſt ſm rectā rationem.Recta autē ratio eſt ſm prudentiaȝ.Uidenẗ augurari quodāmodo oēs hmōi habituȝ virtutē eſſe:q habit⁹ ſit ſȝ prudētiā.Sȝ opȝ parūper trāſgredi.Nō.n. ſolū habit⁹ q eſt ſm rectā rōnem. Sed ille q ē cū recta rōne virt⁹ eſt.Recta aūt rō in talib⁹ prudētia ē.Socra. igiẗ putabat v̄tutees eſſe rōnes:nā illas oēs dicebat eē ſcias.Nos autem cū rōne eſſe putamus.Patet igiẗ ex iam dictis nō poſſe quēquā eſſe bonū virū ſine pruden/tia:neqȝ prudentem ſine morali virtute.ſed ſermo hinc ſolueẗ:quo diſputare quis poſſit virtutes abinuicē ſepa rari.Non.n.eundē naſci ad oēs aptum.Itaqȝ aliam iaȝ quidem habere:aliaȝ nō habere:ſed h̄ recipienduȝ eſt nālibus virtutibus.At in his virtutib⁹ p q̄s ſimplr dr̄ vir bonus non recipiẗ.ſimul eniȝ cuȝ prudētia q̄ vna eſt oēs ſimul exiſtūt.Patet āt ꝙ ⁊ ſi nō actiua eēt tn̄ opus erat ei⁹ q: pticule virt⁹ eſt:⁊ q: nō erit electio recta ſine prudentia:neqȝ ſine virtute:h enim bonis:hoc vero ad finem agere facit.Attamē nec preſtat ſapientie nec me/liori particule vt nec ſanitati medicina:nō enim vtiẗ il/la/ſȝ puidet vt ſit.Illius ḡ gratia iubet ſȝ nō illi.Prete/rea ſimile vt ſi quis ciuileȝ dicat principem eſſe deo:uȝ q: diſponit de omnibus que fiunt in ciuitate.

¶ Decimũoctauũ capl'z ꝙ ex p̄dictis ſoluit̃ ratio dicẽs virtutes abin 18
uicem ſeparariteñ hoc ſit verum ſolum de naturalib᷒: nõ autẽ de p̄n
cipabilibus virtutib᷒ que oẽs cõſequunt̃ prudentiã: que lz non eſſet
practica: tamen opus eſſet illa: q: virt᷒ eſt ratiocinatiui. ⁊ q: ſine illa
virtute nõ eſt electio recta cum virtus finem: hec autẽ que ad finẽ cõ
ſtituat. tandẽ ꝙ prudẽtia nõ eſt principalior ſapiẽtia: q: nõ eſt melio
ris particule neq; precipit illi ſed de illa. D.

ETiam videt̃ veriſimile ꝙ aggregatio antiquorũ incõueniẽtia ipſorũ ꝙ h̃ habitus: intẽdõ moralem ꝓportionet̃ prudẽtie. cucurrit curſu diuinatõis: velut iu ꝓportiõe eius ad intellectũ ⁊ non incluſerunt p hoc totũ qḋ oportuit includi. Et ꝓpea dicimus nos ꝙ ipſa nõ eſt recta ratio tm̃: ſed eſt habitus excellens cũ recta rõne: ⁊ ratio recta cõiugata ei eſt prudẽtia. Et Socrates iam putabat ꝙ oẽs virtutes eſſent ſciẽtie. ¶ Nos aũt dicimus ꝙ ſunt cũ rõne: intẽdo rõnẽ ſanam. Et hoc manifeſtũ eſt ex eo qḋ dictũ eſt: qm̃ non eſt poſſe vt ſit virtus electiua abſq; prudẽtia ſicut dictum eſt etiã ꝙ nõ ſit poſſe vt ſit prudẽtia: intẽdo virtutem rõnalẽ abſq; virtute morali. ¶ D. ⁊ iſta pars aĩe intẽdo moralẽ ꝓportionat̃ et rõni: ſi hoc tranſire p̃miſſum fuerit. vult ꝓpterea ꝙ audita rõne ⁊ obedit eius imperio. ¶ D. ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ iſtarum virtutũ intẽdo rõnalẽ ⁊ moralem: quedã cõiugate ſunt quibuſdã: ꝓpea ꝙ nõ inuenit̃ vna ipſarũ cõpleta qñ ſepata fuerit a ſua ſocia: itẽdo quãdo ſepata vis prudẽtie a morali ⁊ electiua prudẽtia. nam hoc quidem in naturali ex ipſis poſſe eſt. Indirectiua autẽ: intẽdo honorabiliorẽ ex morali ⁊ eſt electiua nõ eſt poſſe. Non enim poſſe eſt vt ſit abſq; prudẽtia: ſicut non eſt poſſe in prudẽtia ſcḋm ꝙ operatiua eſt vt ſit abſq; virtute morali. nam actio virtutis moralis nõ ſit abſq; eligẽtia ſana: eligentia autẽ ſana nõ ſit abſq; prudentia. Uirtus ergo moralis eſt illa que agit bonum qḋ eſt finis: ⁊ virtus prudentie eſt illa que monſtrat illi potentie quid agat: ideoq; non attribuitur hec actio: intendo actionem virtutis moralis virtuti prudentie: cum non ſit operatrix virtutis moralis: ſed eſt quidẽ monſtratrix illi potentie: eſt igitur quaſi effectrix potentie operãtis finem: ſed ipſa operat̃ finẽ: ⁊ ideo non attribuit̃ hec actio: intendo moralem: neq; ſapiẽtie neq; alicui ex virtutibus rõnalibus: quẽadmodũ non attribuit̃ actio ſanationis arti medicine: ipſa enim non ſanat: ſed monſtrat quomodo ſiat ſanatio ei qui facit eam ⁊ eſt adiutor medicine. hec eſt igitur proportio habitus prudentie ad habitum moralem: intendo qm̃ prudentia eſt que imperat: ⁊ moꝰ eſt qui operatur. Non attribuit̃ itaq; hec actio prudẽtie niſi q: imperat eam: nõ ꝙ operatur eam. Et videtur ex quo attribuitur ei actio iſto modo ꝙ ſit quaſi princeps habitus moralis: quẽadmodum gubernatio ciuilis vniuerſalis: intendo artem regiminis ciuilis eſt habitus principans omnibus habitibus qui ſunt in ciuitate: intendo artes que ſunt ſub hac arte: eo ꝙ ipſa imperat artib᷒ que ſub ea ſunt quid agãt. ¶ D. Et poſt hoc opꝫ vt accipiam᷒ in inceptiõe alia vult poſt finitionẽ ſermonis in virtutib᷒ moralib᷒ ⁊ rõnalibus.

¶ Finit liber Sextus Ethicoꝝ Ariſto.

¶ Ariſto. Stragy. Liber Septim⁹ Ethicoꝝ. Cap. 1.

Post hec dicendũ eſt alio ſumpto principio ꝙ circa mores fugiendorũ tres ſunt ſpẽs: Vitiũ: Incõtinentia: Immanitas. Horũ vero duob⁹ cõtraria manifeſta ſunt: naꝫ aliud virtutẽ: aliud cõtinẽtiam vocamus. Aduerſus aũt imanitateꝫ maxime quis cõgrue opponat eã virtutẽ q̃ ſupra nos eſt heroicam quãdã ⁊ diuinã: vt Home. ð Hectore facit / Priamũ dicentẽ eximia illũ bonitate pſtantẽ: neqꝫ videri mortalis hois filiũ eſſe ſꝫ dei. Itaqꝫ ſi ex hoib⁹ fiunt dij per excellentiã virtutis: vt aiunt: talis quidẽ vtiqꝫ erit is habitus qui imanitati opponit. Nam vt beſtiaꝝ nõ eſt neqꝫ vitiũ neqꝫ virtus: ſic etiã nec dei: ſed h̃ quidem precioſior eſt q̃ꝫ virtus. Illa vero aliud quoddã genus improbitatis. Cum aũt raro cõtingat virũ quẽpiã eſſe diuinũ vt lacones dicere cõſueuerũt: cũ valde aliqueꝫ admirant: diuinus eſt inquit vir: ſic imanem quẽpiã inter homies raro aiũt exiſtere: ac maxime inter barbaros. Fit auteꝫ quãdoqꝫ ꝑpter morbos exorbitãtes. Etq alios hoies malignitate excedũt: eos hac infami appellatiõe notamus. Sed de hmõi diſpõne poſtea mẽtio erit faciẽda: de vitio autem dictum eſt prius.

¶ Tractatus ſeptimus libri Nichomachie Ariſto. incipit.

¶ Primũ caplm in quo primo diuidit fugiendũ in tria malitiã. ſ. incõ
1 tinentiã beſtialitatẽ: qui circa ſunt virtus cõtinentia heroica ſeu diuina virtus que eſt ſupexcellens directio in omni virtute ſup omnem hoiem: nõ tamen pp hoc dicit virtus eſſe dei: deinde ꝙ rara eſt tam heroica virtus q̃ꝫ beſtialitas que eſt ſupexcellentia in ferinis morib⁹ ſup hoieꝫ eius cã eſt vel berbaries vel egritudo vel orbitas. B.

Dicto itaqꝫ de virtutibus moralib⁹ ⁊ rõnabilib⁹ optꝫ vt vertamus nos ad genus alteruꝫ. Dicimus igitur ꝙ ſpẽs que inueniunt in morib⁹ vituperabilibus ſunt tres: malitia: intemperantia: ferocitas. Contraria autem duorũ ex iſtis: intendo malitiã ⁊ intẽperantiam manifeſta ſunt. malitie eniꝫ cõtrariũ eſt bonitas vel vir

tus:⁊ cõtrariũ intẽperãtie eſt tẽperantia: ferocitas vero cõtrariũ di/tendũ eſt ꝙ ſit virtus ſuperexcellens humanã naturã:⁊ eſt virtus de qua dicitur ꝙ ſit diuina ꝓut dicim⁹ de quibuſdã hoïuʒ ꝙ ſint angelici ⁊ diuini ꝑ eminentiã virtutis in eis:⁊ opʒ quidẽ vt ſit hic habit⁹ cõtrarius ferocitati:⁊ eoꝙ queadmodũ feris nõ eſt in veritate neqꝫ malitia virtus: nam hoïs hec proprie ſunt:⁊ imo eis eſt malitia excedẽs genus malitie humane:⁊ ꝑpter hoc nominaꝶ homo egrediẽs ſpẽm ſuã in ſupfluitate malitie ferinus vel lupinus: ſic cuʒ deus non ſit bonus modo quo homo immo bonitas eius ſupgrediẽs eſt genus nature bonitatis que eſt hoï nominaꝶ qui ꝓcellit in hoc habitu ⁊ egreditur genus ſuum diuinus: cum ſit iſtarũ extremitatũ diſpoſitio:⁊ hec diſpoſitio opʒ eas cõtrarias eſſe per naturaʒ:⁊ ꝑ hoc viri diuini pauci ſunt valde in hoïbus:⁊ viri ferini vel lupini pauci ſunt ẽt:⁊ ſunt quidem ſm plus in hominib⁹ qui ſunt in diſtãtia nota ex parte auſtrali:⁊ ſunt nigri ſiue ethiopes ⁊ eorũ cõtermini:⁊ etiã ex altera pte ſclaui ⁊ eorũ termini. ℭ D. Etiam inuẽta fuit ferocitas in quibuſdã hominum ex parte infirmitatis accidentis eis. Deus nõ eſt bon⁹ ꝑmodo quo hõ ſed bonitas ei⁹ ſupegrediꝶ gen⁹ nature humane.

Cap. 2.

E incõtinẽtia vero ⁊ mollitie atqꝫ luxuria dicendũ eſt: ac ſimul de cõtinentia ⁊ conſtantia. Non eniʒ ſic accipiendũ eſt quaſi vtraqꝫ ipſarũ ſit ideʒ habitus qui virtus ⁊ vitiũ nec ⁊ quaſi ſint aliud gen⁹. Opʒ vero vt in alijs ita ⁊ hic: poſitis his que apparẽt ac dubitatiõib⁹ primo factis oſtẽdere. Maxime quidẽ oïa ꝓbabilia ſunt circa hmõi affect⁹ aut certe plurima ipſoꝝ atqꝫ ꝑcipua: ſi eniʒ ſoluanꝶ difficilia ⁊ relinquanꝶ ea que ꝓbabilia videnꝶ: ſufficienter erit oſtenſum.

ℭ Secundũ caplm ꝙ de incõtinentia ⁊ mollitie:⁊ cõtinẽtia ⁊ ꝑſeuerantia dicendũ ſeparatiʒ: q̃ neqꝫ eadẽ virtuti ⁊ malitie neqꝫ vt alterum genus:⁊ ꝙ q̃ ponendũ opiniões de his:⁊ maxime principales:⁊ vt ex his cõfutato qd̃ falſuʒ ſumaꝶ qd̃ verũ: deinde opinionũ poſitio. D. 2

T ſermo de malitia ferina ingrediẽs eſt ſub ſermone de malitia vli: q̃uis oportuerit vt ꝓprlã faceremus rememorationẽ iſtius malitie ex ceteris malitijs ⁊ iam primit⁹ diximus de virtute ⁊ malitia. de quo aũt hic loqui volum⁹ eſt intẽperantia ⁊ diſſolutio ⁊ relaxatio ⁊ eſt obediẽtia ⁊ executio cõcupiſcentiarũ:⁊ de iſtorũ oppoſitis:⁊ eſt retẽtio a ꝯcupiſcẽtijs ⁊ tolerãtia: nõ eniʒ opʒ eſtimari de iſtis habitib⁹ oppoſitis: intendo cõtinentiã ſui a voluptatib⁹ ⁊ incõtinẽtiã ꝙ intrẽt ſub oppoſitis que ſunt malitia ⁊ virtus ex omni modo: intẽdo ꝙ cõtinẽs ſit virtuoſus:⁊ diſſolut⁹ vitioſus: neqꝫ ẽt eſtimãduʒ eſt ꝙ egrediẽtes ſint ab iſtis generibus ex oĩ mõ donec ſint due nãe ⁊ duo genera diuerſa. ℭ D. opʒ igiꝶ vt faciam⁹ in ꝑſcrutatiõe de hoc ſimile ei qd̃ fecim⁹ in ꝑſcrutatiõe de eo qd̃ preceſſit de iſtis reb⁹. vʒ. vt ꝑmittam⁹ ſermones ⁊ orationes

Demſ̄ratio/nes pfectiores ſūt ⁊ nobiliores qñ īducūt poſt oꝛōnes dubitabiles. Vide p̄ celi cōmē. 85.

dubitabiles q cōponunt ex ꝓpoſitionibus famoſis. deide veniamus poſt hoc cū oꝛatioibus demōſtratiuis. Demōſtratiōes. n. pfectiores ſunt ⁊ nobiliores qñ inducunt poſt oꝛatiōes dubitabiles. ⁊ hoc neceſſariū eſt vt facim⁹ aut in oībus iſtis paſſiōib⁹ de qbus loqmur in hoc libꝛo: aut in pluribus eaꝝ: aut in prepollētibus: qñ. n. inductus fuerit ſmo per quē diſſoluit dubitatio quaꝫ neceſſariā fecerūt ꝓpoſitiōes famoſe: ⁊ ī quo ꝯſeruant etiā ille ꝓpones: intēdo vt nō deſtruunt in toto: tūc erit in demſ̄ratione adducta ſufficiētia cōpleta. Cap. 3.

Videtur ergo cōtinētia ⁊ cōſtantia ꝓboꝛuꝫ ⁊ laudabiliū eſſe: incōtinētia vero ⁊ mollities improboꝛū ⁊ vituperabiliū. Idēq; eſt continens ⁊ cōſtans in rōne: at incōtinens ⁊ is q rōnem omittit. ⁊ incōtinēs quidē ſciens q praua ſunt facit/ ꝓpter cupiditatē. continens vero ſciēs ꝙ cupiditates praue ſunt eas nō ſequitur: ꝓpter rōnem ⁊ temperatū quidē continentē ⁊ conſtantē: ac talem cōtinentiā: ⁊ incōtinentē omnino alij temperatū: alij non: ⁊ temperatū incontinentē ⁊ incōtinentē temperatuꝫ ꝓmiſcue vocamus. Interduꝫ vero alios eſſe dicimus ⁊ interduꝫ aiunt fieri nō poſſe vt prudens ſit incōtinens: interdum vero quoſdā prudentes ⁊ ſolertes incōtinentes eſſe: inſuper incōtinentes dicuntur ⁊ ire ⁊ honoꝛis ⁊ lucri. Ea igitur que dicunt iſta ſunt. Querit autem aliquis quomodo fieri poſſit vt quiſq̄ ſane mentis incontinens ſit. Dicunt quidā fieri nō poſſe in ſciente. Nam difficile eſt vt Socra, putabat ſi ſciētia aſſit aliqḋ quicq̄ preualere: ac veluti mancipiū in ſeruitutēꝫ trahere. Socra. enim cōtra incōtinentiam omnino pugnabat quaſi illa nō eſſet. Nemineꝫ enim intelligenteꝫ facere contra id qḋ optimū ſit: ſꝫ eos qui faciūt ꝑ ignoꝛātiā facere. At hec rō manifeſte diſſentit ab his q̄ appent: ⁊ opportunū eſt de affectu ingrere ſi ꝑ ignoꝛātiā q̄s modus ignoꝛātie fiat. Qḋ. n. nō putat q incōtinētia vtit pri⁹ q̄ in ꝑturbatione ꝯſtitut⁹ ſit: manifeſtū eſt: ſꝫ ſunt qdā qui parti aſſentiūt. Nā nihil eē potētı⁹ q̄ ſcīa ꝯfitet: ⁊ ꝑpea dicūt incōtinentē nō ſciaꝫ hñtē: ſꝫ opīonē ſupari a voluptatib⁹: ꝙ ſi opīo eſt: at nō ſcīa neq; firma exiſtimatio q̄ repugnat: ſꝫ

remiſſa vt in ambigētib⁹ venia dāda ē ſi nō pſiſtit in illis ꝙ vehemētes cupiditates. At prauitati nō ē venia: neqꝫ aliū cuiqꝫ vituprabiliū: prudētia igit̃ reſiſtēte: h.n. qddā validiſſimū eſt: ceteꝝ abſurdum: qꝛ vn⁹ ⁊ idē erit ſimul prudēs ⁊ īcōtinēs. Sꝫ dicent̃ nō eē prudētis ſpōte agere illa q̄ ſunt praua: ⁊ īſup oñ͂ſū ē prius prudētē in agēdo v̄ſari. Nā extremoꝝ eſt ⁊ alias h̄ñs virtutes. Preterea ſi in h̄ñdo cupiditates vehementes ⁊ iprobas cōtinēs neqꝫ cōtinēs tēperatus. Nō.n. eſt tpati vehemētes h̄re neqꝫ iprobas. At id qdē opꝫ.nā ſi ſunt bōe cupiditates prau⁹ eſt is habitus q nos ab eaꝝ proſecutiōe repellit. Itaqꝫ cōtinētia nō oīs ſtudioſa. Qꝛ ſi ībecilles ⁊ nō praue nihil egregiū. Sin praue ⁊ ibecilles nihil magnū. ꝑterea ſi in oī opīone pſiſtere facit ꝯtinētia praua eſt: vtputa ſi ēt in falſa ⁊ ſi ab oī opione dimouere facit īcōtinētia: vt Neoptolem⁹ ille apud Sophoclē laudat̃ qꝺ nō permaneat in his q̄ ſuaſerat Ulyſſes pp moleſtiā mētiēdi. Idēꝫ ē in captiōib⁹ ſophiſticaꝝ. Illi.n. cū videri velint ſupra modū ac acuti mirabilia q̄daꝫ improbare: eoꝝ ſyllogiſmus inſolūbilis fit. Ligatur enīꝫ mēs cuꝫ regeſcere nolit cōcluſioni nō placenti: nec ꝓcedere vltra valeat: qm̄ quēadmodū ſoluat nō hꝫ. Contingit vero aliqua rōne iprudentiā cū incōtinētia eſſe virtutem: pp īcōtinētiā.n.ꝯ̄ria faciet eoꝝ que cēſebat: cēſebat aūt bona eē mala: nec agere illa oportere. Itaqꝫ bona ⁊ nō mala aget. Inſuper qui voluptates ex eo ſequit̃ ⁊ eligit qꝺ perſuaſus eſt potior videbit̃ eſſe ꝗ̄ is qui nulla ductus ratione ſed per incontinentiaꝫ facit. Eſt enīꝫ ille ſanabilior: quoniā diſſuaderi poteſt: at incontinens ꝓuerbio ſubiacet quo dicitur: ſi aqua fauces exiccat quid iaꝫ potare oportet? nam ſi ſuaſus ageret diſſuaſus vtiqꝫ ceſſaret. nunc vero ſuaſus alia nihilominus agit: preterea ſi circa omnia eſt continentia ⁊ incontinentia: quis eſt ſimplr incontinens. nullus enim habet incontinentias omnes: ſed dicimus quoſdam ſimpliciter.

Incōtinēs ꝓuerbio ſubiacet q̄ dī ſi aq̄ fauces exiccat quid iaꝫ potare optꝫ.

¶ Tertiũ caplm in quo dubitat ad poſitas opiniones ꝑmi.ſ. ad hãc
3 ꝙ incõtinẽs ſcit ꝙ praua agit ꝓꝑ paſſionẽ q2 ſm Socratẽ ſciẽs aliqd
eẽ malũ nõ agit illud ſed ꝓꝑ ignorantiã: vñ ↄuenienter dubitat ſi ꝓꝑ
ignorãtiã qs modus ignorãtie. ¶ B.d.q̄ſdã ↄcedere ſciẽtẽ nõ pecca
re neqꝫ incõtinẽtẽ eẽ ſꝫ opinãtẽ: qḋ iprobat ꝙ nec eſt prudẽtia q̃ cõ/
tẽdit incõtinẽtie ꝓꝑ nõ eẽ eũdẽ icõtinẽtẽ ⁊ prudẽtẽ: q nec̄io hꝫ alias
ṽtutes. Scḋo ad hãc.ſ.eũdẽ eẽ tpatũ ⁊ ↄtinẽtẽ: ⁊ itẽperatũ icõtinẽtẽ
ꝑ hos nõ hr̄e cõcupiſcẽtias ↄtra ↄtẽdẽtes: hos aũt hẽre ſil' oñdẽs cõti
nẽtiã hẽre ↄcupiſcẽtias nõ bonas ſꝫ prauas magnas ⁊ fortes. Tertio
ad hãc.ſ. ꝙ ↄtinẽs ꝑmãſiuꝰ in rõne ⁊ incõtinẽs egreſſiuꝰ ab ea ꝑ ac/
cidere ex hoc ſi vli ſumat rõ quãdã incõtinẽtiã eẽ prauã: ⁊ quãdã in/
cõtinẽtiã ⁊ imprudẽtiã cũ incõtinẽtia ad gñare virtutẽ: deinde viu
tẽꝫ: deinde vtrũ ad ſcḋm.ꝑ intẽperatũ eẽ meliorẽ incõtinẽte vt ſuaſi/
biliorẽ ⁊ ſanabiliorẽ. Quarto ad hanc.ſ. incõtinẽtiã ⁊ ↄtinẽtiã eẽ cir
ca oĩa per accidere ex hoc: nullũ ſimplr̄ eſſe incõtinentẽ. Dixit.

ETiam putaſ de cõtinẽtia ⁊ tolerãtia vel patiẽtia
ꝙ ſunt de habitibꝰ ṽtuoſis laudabilibꝰ: ⁊
putaſ ẽt de incõtinentia intolerãtia ꝙ ſint de habitibꝰ
vituprabilibꝰ. Et ſilr̄ putaſ ↄtinẽs eẽ ille q ꝑſeuerare
facit rõnẽ i eo ꝙ mereſ vt abſtineaſ ab eo: ⁊ ꝙ ille eſt
nõ ↄtinẽs q facit nõ ꝑſeuerare rõnẽ abſtinẽdo a cõcu
piſcẽtijs. ⁊ hoc gm̃ non cõtinẽs eſt ille q ſcit ꝙ opera/
tio mala ⁊ opraſ eã: cõtinẽs aũt eſt ille qui poſt ꝙ̃ ſciuerit ꝙ cõcupiſcẽ
tie male abſtinet ab eis: ⁊ nõ ſequiſ cõcupiſcentiã obediens rationi.
¶ Et quidã hominũ nominãt caſtũ ↄtinentẽ ⁊ tolerantẽ: ⁊ nominãt
etiaꝫ continentẽ ⁊ tolerantẽ caſtum: ⁊ quidã neutrũ noĩant nomĩe
alterius: ⁊ ſimilr̄ etiã quidã noĩant nõ caſtũ nõ cõtinentẽ: ⁊ nõ conti
nentẽ nõ caſtũ: ⁊ eſt ex hoĩbus qui dicit ꝙ nõ caſtus alius eſt a non
cõtinẽte. De prudẽte aũt quidã dicũt ꝙ ipoſſe eſt vt ſit incõtinẽs. di/
cunt ergo. omnis prudẽs cõtinẽs eſt: ⁊ forte dicũt ꝙ inueniſ aliquis
hominũ prudẽs in hoc ꝙ nõ ↄtinet aĩam ſuã in ira nec in honore nec
in lucro. ¶ B. hec eſt ergo ſumma eius qḋ dixerũt hoĩes de iſtis rebꝰ
⁊ fortaſſis heſitabiſ qualr̄ poſſit eſſe vt homo videat opinionẽ ſuam ⁊
nõ cõtineat aĩam ſuã. iam.n. dixerũt quidã hominũ ꝙ qui ſciuerit ꝙ
quid malum eſt nõ eſt poſſe vt agat ipm: cuꝫ puteſ ꝙ illud qḋ facit rẽ
nõ eſt aliqd aliud ab eo qḋ ſcit eã. Si aũt fuerit pars illa cui eſt ſcien
tia alia ab ea q̃ cõtineſ donec homo ſit in hora qua nõ cõtinet aĩam
ſuã quaſi liber: in hora aũt qua cõtinet quaſi captꝰ: tũc poſſe eſt vt gs
apud quẽ eſt ſcĩa malitie rei non cõtineat aĩam ſuã ab ea: ⁊ ſm iſtud
fuit ꝙ quidã apud queꝫ eſt ſcĩa cõtineat ⁊ quidã nõ. Socra. aũt con
tradicebat huic opinioni ſermone vniuerſali dicens ꝙ nec vnꝰ eorꝫ
qui habẽt ſcĩam rei eſt incõtinens: ⁊ ꝙ non eſt poſſe vt faciat aliquis
factũ prauũ niſi ꝓꝑ ignorantiã. ¶ B. ſed huic dictioni cõtradicũt ea
que ſunt apparentia ſenſui: videmus eniꝫ ꝙ̃ plurimos habẽtes ſcien/
tiam malitie rei: ⁊ tamen nõ cõtinẽt ab ea ꝓpter paſſionẽ cõcupiſcẽ/
tialem. ¶ B. Conſiderare igiſ nos opꝫ ſi fuerit itaqꝫ paſſio ex parte
ignorãtie ſolũ: tunc ablatio ignorãtie cauſa eſt ablationis paſſionis.
Ablatio vero ignorãtie ſcientia eſt ⁊ nõ inueniſ ſciens incõtinẽs. Et
ſi fuerit paſſio ex parte potentie alterius: tunc erit paſſio cuꝫ ſciẽtias

intendo

intendo priuationē ꝯtinētie: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ apud illū q̄ cōtinet ſe
eſt ſcīa eius a quo ſe ꝯtinet anteq̄ veniat ad paſſionē: an aūt ſit apud
eū ſcīa qñ venerit ad paſſionē in hoc dubiū eſt. Ex hoīb⁹ ergo ſunt q̄
abſolute dicūt ꝙ putat ſed nō ſcit. Cū.n. ꝯceſſerint ꝙ nō res melior
ſcie: incōtinēs vero vituperabilis eſt: cū vincāt eū voluptates: dixe/
runt ꝙ incōtinēs nō eſt ſciēs ſed poſſe eſt vt hēat opinionē. ⁊ hoc qm̄ cū
fuerit ei opinio ⁊ nō fuerit ſcīa firma ꝓhibitiua ſed debilis: queadmo/
dum in ebriis: tunc poſſe eſt vt patiat̄ a ꝯcupiſcētiis malis: ⁊ ꝓp hoc
indulget iſtis: ⁊ ꝓprie qñ deſideria vehemētia fuerint ⁊ nō ſunt ma/
litioſi cū nihil ex malitiis hēat indulgētiā neq̄ ex vituperiis. Cū q̄
hoc ſic fuerit: tūc prudētia illa que ꝓhibet a malitiis fortis eſt valde.
¶ Verūtn̄ qñ poſuerim⁹ iſtud ſequit̄ ēt incōueniēs: ⁊ eſt: ꝙ quidam
prudētes nō cōtinēt ſe: ⁊ nullus dicit ꝙ prudēs faciat aliqd mali vo/
luntarie: ⁊ ētiam demōſtratū fuit in tractatu q̄ eſt ante iſtū: ꝙ prudē
tia eſt virtus rōnalis opatiua: ⁊ eo ꝙ cōſiderat in ꝑticularib⁹: ⁊ ꝙ ineui
tabile eſt qñ ꝯtingat ei virt⁹ figuralis. Iſtud itaq̄ eſt qđ accidit dubi
tationis in eo q̄ nō cōtinet ſe an hēat ſcīa an nō: qđ aūt incidit dubi
tatiōis eſt in eo q̄ cōtinet an ſit caſtus an nō. eſt iſtud ſi habuerit cōti
nēs deſideria vehemētia praua in hora ꝯtinētie ſue: tūc ꝯtinēs nō eſt
caſtus: eo ꝙ q̄ hȝ ꝯcupiſcētias fortes nō eſt caſt⁹: ⁊ caſt⁹ eſt ille cui non
inueniunt̄ malitie. ¶ Amplius ſi cōtinēs ꝯtineat ſe a deſideriis dire/
ctis: tūc habit⁹ ꝓhibēs ab executiōe hoꝝ dſideriorꝝ prau⁹ ⁊ nō eſt igit̄
oīs ꝯtinēs virtuoſus. Caſtus aūt oīs virtuoſus eſt. ¶ Ampli⁹ nō erit
ꝯtinēs qđ ꝑcioſū cū ſit ꝯtinēs q̄ ꝯtinet ſe ſm opinionē viſam ſibi/neq̄
opatur eius diuerſū. Opīo.n. erit praua ⁊ interdū bona: qdā ergo cō
tinētia nō erit virt⁹. ſ. illius q̄ ꝯtinet ſe ſȝ opinionē prauā: ⁊ ſi incōtinēs
eſt ille q̄ nō ꝯtinet ſe ſm ocīn opinionē erit ergo qdā incōtinēs res vir/
tuoſas vt ille q̄ nō ꝯtinēt ſe ſm opinionē corruptiuā. Et Ari. exēplificat
eos ꝑ indiuidua famoſa apud eos laudata ex hoc ꝙ nō cōtinuerūt ſe
ſm opiniones erroneas: ⁊ ex eis vitupauerūt ꝓp cōtinētiā ſui ſm tales
opiniones. Qui ergo nō potuerit certificari ꝑ ſeipſū de opinione falſa ꝯtin
git vt nō eē ꝯtinētē virtuoſius ſit q̄ eē ꝯtinētē: qui.n. nō pōt certifi
cari de falſitate ꝯclōnis alligat⁹ eſt ꝓp opinionē: nā nō eſt in ꝑtāte ali/
cuius nō opinari hoc qđ opinat̄: credulitas ergo necīa eſt. Et ēt ille q̄
eſt nō ꝯtinens ꝑmutat̄ ab opinione erronea ꝑ quācūq̄ modicā heſita/
tionē accñtē ei. ⁊ eſt facilis ꝑſuaſiōis: ꝗ̄uis nō appareat ei feditas
ſua ⁊ corruptio ꝑ ſermonē ꝑſuaſionū ꝑfecta ꝑſuaſione: eo ꝙ nō eſt in
electiōe ei⁹ vt appeat ei feditas ſua q̄diu nō fuerit appētia ꝑfectas
neq̄ vt ignoret ꝙ ſciūt ex hoc. Accidit igit̄ ex hoc vt fiat ei q̄ nō ſit cū
ꝯtinētia virt⁹. opat̄.n. ꝯtrariū eius qđ putat: eo ꝙ nō eſt apud eū ꝯti/
nentia: ⁊ hoc qm̄ bona interdū opinat̄ ⁊ nō facit bonū aut facit bona
⁊ mala ſit: ⁊ hoc ſm ꝙ putat de eis: ⁊ erit ſm hoc ille qui requirit res
exhilarātes ⁊ delectātes. ⁊ ꝑſuadet̄ ei quacūq̄ modica ꝑſuaſione me
lior eo qui facit hoc ꝑ rōcinationē: eo ꝙ facilius ꝑmutabilis eſt ab opi
nionibus turpib⁹ q̄ cōtinens. Iſtud ergo ex quo putat̄ ꝙ nō cōtinēs
melior ſit ꝯtinente: quāto magis ne ſit cōtinentia virtus: verūtamē
qui nō continet ſe diuerſus eſt legi in fine vituperii. qui eniȝ diuerſus
eſt legi huic nō inuenit̄ remediū per qđ poſſit rectificari: ⁊ eſt vniuer/
ſaliter queadmodū dicit̄ in prouerbio qñ aqua ſuffocauerit tūc quid

erit bibendū ſup eaȝ:ꝛ eſt hoc falſuȝ ſic eo ꝙ res nālis exigit ꝙ qñ cre
dit hō rem aliquā operet̃ ſm credulitatē illaȝ:ꝛ qñ variata fuerit il/
la credulitas abſtineat ab operatiōe ꝛ qui eſt nō continēs dum reti/
net ſe ab operatiōe nō eſt creditio eis ad neceſſe eſſe huius opatiōis
magis ꝙ fuit ante dū nō cōtinebit ſe. Et pp hoc nō eſt differētia inter
eius duas diſpoſitiōes niſi ꝙ non agit ipſuȝ in vna duarū diſpōnuȝ
ꝛ agit ipſum in ſecunda. Cap. 4.

Dubitationes igit̃ tales quedaȝ cōtingunt: harum alique ſoluēde ſunt: alique relinquēde: naȝ ſolutio dubitationis inuentio eſt. Primuȝ igit̃ cōſiderāduȝ eſt vtruȝ ſcientes vel nō:ꝛ quomodo ſciētes: deinde circa qualia cōtinētē ꝛ cōtinenteȝ ponere debemus. Dico vtrum circa omnes voluptates ꝛ dolores: an circa aliquas determinationes: ꝛ vtruȝ ſit cōtinens ꝛ cōſtans: an alius: eo/demqȝ modo de ceteris que pertinēt ad hanc queſtio/neȝ. Principiuȝ cōſiderationis eſt vtruȝ cōtinens ꝛ in/cōtinens ſint in eo qḋ circa que: vel in eo ꝙ qualiter ha/bētes differētiaȝ. Dico aūt vtrum circa hoc ſit incōtinens ſolū vel nō: ſed ex ambobꝰ. Deinde ſi circa omnia eſt incōtinentia ꝛ cōtinentia: vel nō. Non eniȝ circa oīa eſt ſimpliciter incōtinēs: ſed circa que intemperans. Neqȝ ex eo qꝛ ſimpliciter ad h ſe hȝ. naȝ idem eſſet qḋ intem/perantia. Sed qꝛ certo modo ſe habȝ: ille quideȝ enim ducit̃ electiōe putās ſemp oportere ſequi preſentē volu/ptatē: h aūt nō putat quidem oportere: attamē ſequit̃ʒ vtrum vero illa quam tranſgredientes incontinenter agunt. opinio vera ſit an ſciētia nihil refert ad preſens. Qui eniȝ ex his qui opinantur nō dubitant ſed putāt ſe pro certo ſcire in eo igitur ꝙ remiſſe credunt qui opi/nātur:ꝛ ob hoc magis agūt cōtra id qḋ cenſebant agē/duȝ nihil differt ſcīa ab opione. Nā qdaȝ vt Heraclitꝰ oñdit nō minꝰ opioni credūt ꝙȝ alie ſciētie.

4 ¶ Quartū capl̃m in quo ꝓponit̃ que querenda ꝛ determināda circa ꝯtinentiā ꝛ incōtinentiā adiūgens huiꝰ queſiti vtrū ſint circa oīa vel nō ſolū ne. ſ. incōtinētia eſt ſolum circa ea circa q̄ intēperātia: differunt ab inuicē ſm modū: qꝛ incōtinens ſanā hñs rōnē vincit̃: intēperatus aūt hñs eā corruptā ſequitur paſſionē: annectit quoqȝ ꝙ nihil differt ad rōneȝ ſiue dicat̃ ſciens ſiue opinās incōtinenter agere. D.

ET etiaz de quo pſcrutādū eſt in re ↄtinētie eſt: qm̄ ſi nō inueniant̄ ↄtinens ⁊ nō cōtinēs in oi-
bus actiōib⁹ ſtūc in qua eaꝝ eſt ↄtinēs ⁊ nō ↄtinēs ab-
ſolute ⁊ in qua earū nō: appet. n. ꝙ nō ↄtinētia ⁊ ↄtinen
tia dicunt̄ ſm modū vnuz de oībus rebus. Neq̨ ↄtinēs
⁊ incōtinens dicunt̄ de oībus ſm modū vnuz: ⁊ hoc qm̄
de q̄dā hoīūz dicim⁹ ꝙ nō ↄtinēs abſolute ⁊ de q̄dā ēt ꝙ ↄtinēs abſo
lute: de q̄dā aūt dr̄ lʒ cū determinatōe vt nō ↄtinēs ire aut ↄtinēs ire.
℃ B. Spēs igit̄ dubitationū q̄ incidūt in his reb⁹ he ſunt ⁊ ſpēs alie
ſiles his. Q̄ñ igit̄ voluerim⁹ firmare ſup v̄itatē ī oīb⁹ his reb⁹ oʒ vt ing
ram⁹ ſermōes q̄ tollāt q̄ſdā iſtaꝝ reꝝ: ⁊ dimittāt q̄ſdaz eaꝝ: itendo q̄
tollāt ptē falſaz ex vnoq̄q̨ iſtoꝝ ↄtrarioꝝ. Et an ſolo dubitatōis ē inuē
tio pris v̄e in vnoq̄q̨ iſtoꝝ ſmonū ↄtrarioꝝ. Perſcrutemur ḡ p̄ an ille
q̄ eſt nō ↄtinēs ſciēs ſit an nō. ⁊ ſi ſciēs q̄lr ſcit ⁊ eſt nō ↄtinēs. Deide
pſcrutemur ſcdo ī q̄b⁹ actiōib⁹ oʒ vt ponant̄ ↄtinēs ⁊ nō ↄtinēs itēdo
an opʒ vt ponant̄ in vnoq̄q̨ ↄtriſtabiliū ⁊ delectabiliū an in q̄buſdā
ſpēb⁹ eoꝝ definitis: ⁊ an ↄtinēs ⁊ tolerās ē res vna: an vnūq̄dq̨ eoꝝ
alteꝝ eſt a ſocio ſuo. Et ſilr̄ pſcrutemur in re eoꝝ de q̄b⁹ q̄ꝝ pſcrutatio
cognata h̄ eſt pſcrutatio; ⁊ depēdet ab ea: ea aūt de quib⁹ pſcrutant̄ ex
re ↄtinētes ⁊ nō ↄtinētes duo ſūt: pmū an ↄtinēs ⁊ nō ↄtinēs ſinti ſe
bus vnis eiſdē intēdo in actiōib⁹ vnis eiſdē: an ḡ ↄtinēs ⁊ nō ↄtinēs
ſunt in oīb⁹ actiōib⁹ an in q̄buſdā eaꝝ. De re nēpe ↄtinētie patēs ē ꝙ
nō dr̄ ſm vnā itentiōez ī oīb⁹ reb⁹: ⁊ hoc qm̄ abſolute dr̄ in reb⁹ ī q̄b⁹
eſt caſtitas vel tpantia eodē mō nō ↄtinēs. Si. n. diceret̄ ↄtinēs abſo
lute de reb⁹ q̄ ſunt ex̄ actiōes in q̄b⁹ ſit caſtitas: ↄtigeret vt de q̄ dr̄ ex
iſtis actiōib⁹ nō ↄtinēs diceret̄ ꝓ eo nō caſt⁹ ēt: ⁊ lʒ qm̄ nō ↄtinēs ab-
ſolute dr̄ q̄dē ꝺ eo q̄ nō eſt caſt⁹: ⁊ ſi res ſic ſe h̄eat tūc nō ↄtinēs diceret̄
q̄dē de reb⁹ q̄ ſunt ex̄ actōes caſtitatis cū determinatōe. i. nō cōtinēs
ire aut nō ↄtinens amoris pecunie: niſi. n. in iſtis eēt ↄtinentia eēt dele
ctabile pñs ex ipſis electū apud vnūquēq̨. ℃ B. Q̄m aūt ex arbitra-
tione occulta q̄ nō eſt ſcia: ſed opinio vel putatio interdū ſit ↄtinētia
tunc nō eſt in hoc diuerſitas: eo ꝙ multi ex h̄ntibus arbitratiōes q̄
ſunt putatiōes nō dubitāt in eo q̄ꝺ v̄r eis de hoc ꝛimo putant ꝙ illud
q̄ꝺ apud eos eſt ſcia ſit veridica: ⁊ pp hoc inuenim⁹ ex iſtis qui opant̄
ampli⁹ q̄ operat̄ h̄ñs ſciaz. Si ergo h̄ntes putationē cū hoc ꝙ opat̄
plus q̄ operet̄ ſciens: eo ꝙ credulitas ipſoꝝ non eſt minor credulitate
ſciētis interdū faciūt diuerſuz eius q̄ꝺ vident: intēdo ꝙ putātes tunc
ſciens interdū faciet diuerſuz eius q̄ꝺ ſcit. Sed inuenim⁹ plures in h̄n-
tiuz putatiōes credētiū ꝙ ſint ſcia exq̄ſita faciētes diuerſum eius q̄ꝺ
putāt. Neceſſariū eſt ergo vt aliq̄s apud quez eſt ſcia interdū agat di-
uerſuz ſue ſcie. ℃ B. Et iſtud eſt q̄ꝺ arguit talis vir. N. cui⁹ fecit me-
moriā ex antiq̄s in hoc ꝙ nō ↄtinēs ſit ſciens. Cap. 5.

SEd cuz dupl̄r dicat̄ ſcire: naz ⁊ qui h̄ʒ ſciaz
⁊ nō vtit̄: ⁊ qui vtitur. Differentia erit ſi h̄eat
q̄dez: nō aūt ſpeculet̄ qui ſpeculat̄ q̄ nō opʒ
agere ab eo qui habʒ ſed nō ſpeculat̄. Hoc
eiʒ pergraue erit ſed nō niſi cōſideret. Pre-

terea cū duo ſint ꝓpſitionū modi quibus vti opʒ nihil ꝓhibet eū qui ambas hēat agere ꝑtēr ſciaʒ vtēdo vlī ſʒ nō ꝑticulari. Nā agibilia ſingularia ſūt: differt ēt vle. nā aliud in ſe eſt: aliud in re ceu cūcta ꝓ hoīb' ſicca ꝓdeſſe: ⁊ hūc eē hoīeʒ vel h̄ tale eē ſiccū: ſʒ ſi h̄ tale aut nō hʒ aut nō operaſ p hos modos: tm̄ differt quātū vix dici pōt: vt videaſ nihil abſurduʒ qđ iſto modo ſciat: alio aūt mō abſurdū. Cōtingit ēt alio mō q̄ ſupradictū ē hr̄e ſciaʒ: nā in hn̄do ſʒ nō vtēdo variū cernim' habituʒ ⁊ vt hēat quodāmō ⁊ nō hēat ceu dormiētē ⁊ ebriū. At q̄ ita diſponunſ q̄ in ꝑturbatiōibus ſunt. ire nāq; ⁊ cupidies venereoꝝ ac hmōi q̄dā: corp' quoq; diſtrahūt manifeſte: nō nullos ēt in furorē adigūt. Pʒ igiſ q̄ dōʒ ē incōtinētes illis ſil'r ſe hr̄e: dicere aūt verba ſcīe nullū eſt ſignū. Naʒ ⁊ in hmōi ꝑturbatiōibus cōſtituti demrāōes: ⁊ verſus Empedoclis ꝓferūt: ⁊ q̄ p̄rio addiſcūt v̄bū cōplectunſ q̄dē: ſʒ nōdū intelligūt. Op' eſt. n. vt cognata nā fiat: ad h̄ aūt tp̄is ſpaciū exigiſ: quāobrē exiſtimāduʒ ē dicē icōtinētes: queadmodū eos in ſcēna recitāt ī ſup ⁊ iſtō mō q̄s nāl'r īſpiciat cāʒ: alia eſt vlis ſcia alia ſingulariuʒ reꝝ q̄b' ſenſus iaʒ dn̄aſ. Cū aūt ex illis fit vna neċe eſt vt cōcluſioni hac q̄dē aſſentiaſ anim': ⁊ in his q̄ factū reg̃rūt ſtatiʒ agat: ceu ſi oē dulce guſtare oʒ. h̄ ēt dulcē tāq; vnū aliq̄d d̄ ſingl'ib': neċiū ē cū q̄ pōt nec ꝓhibeſ ſil'r ⁊ h̄ agē. Qn̄ igiſ vlis adeſt guſtare ꝓhibēs ſʒ h̄ oē dulce ōpaſ. Si vō ꝯcupiſcētia alia q̄dē dicat fugiendū eē: h̄ ꝯcupiſcētiā ducit. Pōt. n. qđ lʒ mēbruʒ mouere. Itaq; ꝯtingit rōne quodāmō ⁊ opinatiōe incōtinēteʒ eſſe nō cōtraria per ſeipſaʒ ſed p accidens. Cōcupiſcētia eiʒ cōtraria eſt rōni ſʒ nō opiatio: ac ꝑpea beſtie nō ſūt incōtinētes q̄m vlis app̄hēſionē nō hn̄t ſʒ ſingl'ariū ꝓhātaſiā ac mēoriā. Quo autē ſoluatur ignorantia ac rurſus incōtinēs fiat ſciens: eadeʒ ratio eſt vt in ebrio ⁊ dormiente: nec propria eſt hui' ꝑturbatiōis q̄ q̄deʒ rō a nālib' diſcēda eſt. Cuʒ vero vltima ꝓpō iudiciūq; ſenſitiui ⁊ dn̄a reꝝ agē

darũ exiſtat: hanc vel nõ hȝ in pturbatiõe ↄſtitutus: vel ita hȝ vt ſe habere neſciat: ſed ita dicit vt vinoléti dicũt Empedoclis carmia. Et ob h̃ ẽt q2 nec vniuerſale extremus terminus: nec ita ſcientificuȝ vr̃ vt vniuerſale: ⁊ appet id qḋ tractauit Socrates euenire. Nõ.n. p̃nte illa q̃ ppꝛie vr̃ ſciẽtia fit pturbatio: nec illa trahitur ſuperaturq3 a pturbatione: ſed ſenſitiua. De ſciente igit: ⁊ non ſciente: ⁊ quẽadmodum contingat ſcienteȝ incõtinenter agere: hec dicta ſufficiant.

¶ Quintuȝ capl'm in quo ſoluit hoc queſitũ vtrũ ſciẽs vel nõ ⁊ qualr ſciens opat incõtinẽs. primo ꝙ duplr̃ dr̃ ſcire ſ. habitu. ſ. ⁊ actu. ſc̃do p ſcire actu i vli qḋ ignorat actu in particulari. tertio p ſcire habitu qḋ actu ignorat phibitus actu ſcire ab aliqua paſſiõe vt ſomno vel ebrietate vel inſania cui ſimile patit incõtinens actu ignorãs pp paſſionẽ lȝ dicat ſermones qui a ſcia. quarto pr opinionẽ eſſe hanc qdem vlis hanc vero ſingulariũ que cũ ſyllogiſtice ↄiunguunt in ſpeculatiuis neceſſe fateri ↄclõneȝ: in actiuis vero opari nõ phibitum. Cũq3 ſit vlis opinio delectabili alicuius modi ꝙ ipſuȝ eſt fugiendũ ⁊ particularis opinio ꝙ hoc aliqd eſt hmõi a rõne vli ⁊ opinione pticulari ↄcupiſcẽtia incõtinenter agere pticulari cogente ad actuȝ vli phibente cuiuſmodi vli opinione q2 beſtie carent nõ incõtinenter agunt. v. ꝙ ignorãtia incõtinentis ſoluit quẽadmodũ ebrij: ꝙq3 exiſtẽs in paſſione vel nõ hȝ opinationẽ particulareȝ vel nõ actu intelligit eã: ⁊ ꝙ eſt ſoluit incõueniẽs p hoc ipſi⁹ pticularis circa qḋ fallit nõ eſt ſcia. 5

Et tñ diſtinctio in hoc eſt qm̃ cũ hñs ſciam dicatur dupliciter: vno modo de vtẽte ſcia: altero de nõ vtente: vt ſit malus ille apud quẽ eſt ſcia ⁊ nõ vtit ea nõ ille apḋ quẽ nõ ẽ ſcia penit⁹: manifeſtũ eſt ꝙ nõ cõtinens vituperabilis eſt eoꝙ hȝ ſciẽtiã ⁊ nõ vtitur ea. Scientia ergo inuenta cum incõtinentia eſt ſcientia dicta de nõ vtente nõ de vtẽte: ⁊ etiã eo ꝙ ſciẽs eſt eqdem hñs ſciaȝ qñ fuerit ei actu ſpẽs ſylli ambaȝ: ⁊ verũtñ interduȝ hȝ ambas ⁊ operat ſm nõ ſciam: ⁊ hoc eſt qñ fuerit ſciẽs ppõneȝ vlem vſu tm̃: ⁊ particularẽ abſq3 vſu: ppea ꝙ opatio nõ eſt niſi in pticularibus. ⁊ hoc qm̃ nõ eſt poſſe vt ab vli fiat opatio alicuius: eoꝙ qddaȝ eius in mẽte eſt: quiddaȝ ex̃ alam. ppõ aũt pticularis eſt illa q̃ agit. V. g. qm̃ apud quẽ fuerit ſcia ꝙ res ſicce cõueniẽtiores ſunt oĩ hoĩ ⁊ non fuerit vſus ppõne dicente ꝙ ipſe hõ nõ recipiet res ſiccas: ſȝ qñ fuerit hmõi inuẽtuȝ hoĩ alicui ⁊ dixerim⁹ ꝙ nõ eſt factũ diuerſum ſcie factoꝛis: tunc aut dicem⁹ de iſto ꝙ nõ hȝ ſciam: aut ꝙ nõ facit diuerſum ſue ſcie. Dubitatio ergo incidẽs in iſto eſt qdeȝ pp diuerſitatẽ itẽtionũ iſtoꝝ quib⁹ dr̃ nomen ſcie. Jaȝ ergo pȝ ex iſto ꝙ nõ eſt poſſe vt inueniatur actio diuerſa ſcie: ⁊ iaȝ ẽt inuenim⁹ diſpõnẽ ſcialeȝ in eis q nõ vtunt ea diuerſificari donec mirẽ de h̃. ¶ Et putat nomen ſcie dici modis alijs p̃ter duos modos p̃dictos. videm⁹ enim ꝙ diſpõ ſcialis

Nõ eſt poſſe vt ab vli fiat operatio alicui⁹. ſed ppõ pticularis eſt illa que agit.

que nō eſt in vſu diuerſificaṫ in inuētiōe ſua in vigilātez ⁊ dormiētē
⁊ in demente ⁊ ebrio. Cūq ſit ſic: tūc ſm iſtū modū īueniunṫ diſpōnes
ſciales in dn̄io cōcupiſcētiaꝝ qui nō regunṫ ſm ſuas ſcias: vt iracūdi
⁊ voluptuoſi: ⁊ quedā diſpōnū pmutāt corpora pmutatōe māifeſtā:
quāto magis ſciam: ⁊ cū nō fiat opatio a diſpōnib⁹ ſcialib⁹ ſic ſe hn̄/
tibus: manifeſtū eſt qm̄ opꝫ credere ꝙ diſpōnes ſciales q̄ ſunt in eis q
nō cōtinēt ſe talr̄ ſe hn̄t: intēdo vt in ebrijs ⁊ dementib⁹. ℭ D. de hoc
ꝙ dicet ꝙ orōnes virtutis ſint ipſa virtus nō habem⁹ ſignū penit⁹.
Etenīꝫ illos qbus ſunt iſte occaſiōes ex ipſis vt deſiderioſos nāliter
inuenim⁹ veniētes ex his cū demſ̄ationib⁹ ſup actiōes virtutes ⁊ in/
troducūt exhortatiōes Empe. ⁊ alioꝝ: que ptinent inſtigatōes ad vir
tutes abſq hoc ꝙ operenṫ aliqd ex his: eoꝙ ille qui opaṫ ſm hoc qđ
ſcit de virtutib⁹ indiget in hoc aſſuetudine ⁊ nō pparaṫ ei adeptio hu
ius aſſuetudinis niſi in tp̄e cui ſit quātitas. ℭ Et cū hoc totuꝫ ſic ſit:
tunc opꝫ vt credam⁹ ꝙ ſcia apud illos q nō ptinent ſe eſt vt ſcia illoꝝ
qui ſuccedūt occaſionib⁹. ℭ D. Et forſitan patebit h̄ intētio ēt qn̄ p/
ſcrutatuꝫ fuerit de hoc ex ipſis que dicta ſunt in ſcia nāli: illic. n. iam
demſ̄atuꝫ fuit ꝙ apphenſio que eſt rōnis eſt vlis: ⁊ q̄ eſt phantaſie eſt
pticularis. i. in pticularib⁹ quoꝝ melius eſt motiuū: eoꝙ bonū: ⁊ pei⁹
motiuū eoꝙ delectabile ſoluꝫ. due ergo opiones ſibi ptradicētes ſunt
nāliter. qn̄ ergo pueniūt ambe opiones in re aliq̄: intēdo opionē vleꝫ
q̄ eſt ex pte intellus ⁊ pticularē q̄ eſt ex pte pcupiſcētie: tunc opꝫ ꝙ di
catur qm̄ cōprehenſio cōcluſionis ex duabus opinionib⁹ eſt ſm fortu
nam: eoꝙ earum couenientia per fortunaꝫ eſt: ⁊ opꝫ vt ſit actio ſtatiꝫ
ſequens cōprehēſionē pcłonis vt ſi apud nos fuerit opio qm̄ expedit
vt guſteṫ oē dulce ⁊ cognoſcam⁹ p ſenſuꝫ ꝙ hoc dulce ſtatiꝫ guſtabim⁹
ipſuꝫ: dūmō nō ſit aliqd phibēs. Cū vero fuerit opinio vlis phibens
guſtationē vt ſciam⁹ ꝙ oē dulce mouet cholerā: ⁊ ſit apprehēſio hui⁹
ad qđ inuiṫ ſiens p ſenſuꝫ qm̄ dulce mouēs ad ipuꝫ tūc motio rōnis
erit h̄ ptraria motiōi pcupiſcētie: q̄ſi vicerit erit nō ptinētia cū exn̄tia
ſcie: erit igr̄ nō ptinētia iterdū cū rōne qn̄ fuerit rō pducēs pcupiſcētie
⁊ iterdū n̄ erit qn̄ fuerit aduerſans ei ⁊ n̄ ptinētia q̄ ē ōria p ſe opioni ſa
ne eſt illa q̄ ſit ex pte cōcupiſcentie ſolū: illa vero q̄ ſit ex pte ābaꝝ ſiliī
in tendo rōnē ⁊ pcupiſcentiā nō eſt ptraria rōni ſane p ſe lꝫ per accn̄s.
ℭ D. Et pp hoc ꝙ incōtinētia ſit qn̄ pcupiſcētia ptraria fuerit opionī
vli: nō dicim⁹ ꝙ fere hēant incōtinentiā cū nō ſit eis apphēſio vlis:
⁊ eſt qdeꝫ eis apphenſio pticularis ⁊ eſt phantaſia ⁊ memoria. ℭ D.
cū itaq eū qui nō ptinet ſe iam vicerit pcupiſcētia ipſius: tūc quō eſt
poſſe vt ſit ſciēs niſi ſic dicim⁹ i ebrioſo ⁊ dormiēte ꝙ eſt ſciēs: ⁊ huic
occaſiōi q̄ ē victoria pcupiſcētie nō ē termin⁹ vn⁹ mot⁹: oꝫ ḡ vt regra
mus notitiā ei⁹ a dn̄o ſcie nālis: ⁊ pp h̄ eſt qđ dicim⁹ ꝙ dn̄s hui⁹ occa
ſionis aut nō ſcit ppōnē maiorē: q̄ eſt caput ſylli ⁊ eā actionū honora
biliū: aut ſi ſcit erit hoc p moduꝫ deficiētēꝫ douec nō ſciat q̄r nō ſcit
eā: ſꝫ loquiṫ cuꝫ ea ſicut loquiṫ ebrius ſermones Empedo. inſtigati/
uos ad virtutes: eoꝙ non eſt ei ſcientia neq opinio vlis ex parte cu/
ius putat ꝙ vniuerſale ſimilr̄ particulari: intendo ꝙ non diſtinguiṫ
extremitateꝫ maiorē ⁊ minorē in ſyllogiſmo: neq ordinat in ſeipſo
ordinatōe vera ducēte ad ſciaꝫ pp victoriā cōcupiſcētie: ⁊ ex hinc vī
ꝙ dictio ſit vera p aliquē modoꝝ. Etenīꝫ nō ſit h̄ occaſio ei de quo pu

catur ꝙ ſciat ſcīa veridicas neqꝫ inueniť in ſcīa venuſta iſta occaſiō. D. hec ergo quātitas dictiōis de eo q nō ꝯtinet ſe cuꝫ ſcīa ⁊ ſine ſcīa, ⁊ qualr ſcit ⁊ non cōtinet ſe ſufficiens eſt hic. Cap. 6.

Trū vero qs ſimplr ſit incontinēs vel oēs in aliq̄: ⁊ ſi ita circa q̄lia deinceps erit dicendū. Circa voluptates igiť ⁊ dolores v̄ſari cōtinē-tes ⁊ incōtinētes ac molles manifeſtū eſt. Sꝫ eoꝝ q̄ voluptatē efficiūt: q̄dā ſunt nec̄ia, q̄dā ꝑ ſe expe-tēda. Uerūtn̄ exceſſū hn̄tia nec̄ia dico q̄ ad corpꝰ ꝑtinēt q̄lia circa alimēta venereoꝝ ⁊ idigētiaꝫ: ⁊ alia hmōi ad corpus ſpectātia: circa q̄ tēꝑantiā poſuimꝰ ⁊ itēperātiaꝫ. Nō nec̄ia v̄o ſꝫ expetēda dico: ceu victoriā, honores, di-uitias: ⁊ hmōi talia bonoꝝ ⁊ delectabiliuꝫ. Qui igiť in his vltra rectā rōnē q̄ i ipſis ē excedūt, eos nō dicimus icōtinētes ſimplr: ſꝫ adiūgimꝰ pecuniaꝝ icōtinētes: ⁊ lu-cri, ⁊ honoris, ⁊ ire. Simplr aūt nō q̄ſi alios q̄ſdaꝫ ⁊ ꝑ ſiſitudinē dictos. Queādmodū hō q olipia vicerit: naꝫ illi cōis rō parū differebat a ꝑꝑria: ſed tn̄ alia erat. Si-gnuꝫ huiꝰ eſt ꝙ icōtinētia vituꝑať: nō vt delictū ſolū: ſꝫ vt vitiū q̄dā: vel ſimplr vel ſm aliquā partē. Horū aūt nullus: ſed q̄ circa corꝑis voluptates in q̄bus poſuimꝰ tēꝑantē ⁊ intēꝑantē: excedit voluptates amplectēdo: ⁊ dolores fugiēdo: famis, ⁊ ſitis: caloris, ⁊ frigoris: ⁊ oi-um q̄ ſunt in guſtu: aut tactu nō ꝑ electionē: ſed ꝑter ele-ctionē ⁊ itellectū icōtinēs dr̄: non ſm aliquā additionē vt de ira diximꝰ: ſꝫ ſimpliciter. Signū v̄o eteniꝫ intēpe-rātes dn̄r circa iſtas: ſed circa aliq̄ illaruꝫ: ⁊ ꝑpterea in eodē collocauimus incōtinētē ac intēperātē: ⁊ cōtinētē ⁊ tēperatum. Sed illoꝝ queq̄ꝫ q̄ circa eaſdē quodāmō voluptates doloreſqꝫ eēnt: at hi ſunt circa eadē ſed non eodē mō: ſꝫ hi q̄deꝫ eligūt: hi v̄o non eligūt. Quocirca magis vtiqꝫ diceremꝰ itēꝑantē q̄cūqꝫ vel nō cōcupiſcēs vel parū excedēdo ꝑſequiť voluptates: ⁊ fugit medio-cres dolores: q̄ꝫ hūc q ꝑꝑ vehemētes cupiditates indi-get. Naꝫ q̄d ille faceret ſi adeſſet cupiditas iuuenilis: ⁊ circa nec̄iorū indigentiam vehemens dolor?

6 ¶ Sextū capitulū in quo querit an ſit aliqd ſimplr icōtinēs vel ſcdm partē: ⁊ ſi eſt ſimplr incōtinēs circa q̄lia eſt. ad quoꝝ determinationē q: circa delectationes ⁊ triſtitias ſunt cōtinētes ⁊ incōtinētes diuidit delectabilia in nec̄ia ⁊ eligibilia dicēs. ſupexcellētes circa eligibilia non ſimplr dici incōtinētes: ſꝫ cū determinatione: vtpote incōtinentes ire ⁊ ſimiliuꝫ: ſupexcellētes vero circa nec̄ia: vtpote circa nutritiua ⁊ penes ea circa q̄ eſt intēperatus dr̄ ſimplr incōtinēs: pp qḋ ⁊ in idē poni incōtinentē ⁊ intēperatū: ⁊ ſilr eoꝝ oppoſitos: modo tn̄ differētes: q: intēperati eligētes agūt: incōtinētes aūt vitia cōcupiſcentia: vn̄ ⁊ intēperati deteriores incōtinentibus. Dixit.

I autem inueniat incōtinēs abſolute in ſpecie vna aut ī multis: tūc q̄ ſunt illa vna: aut q̄ ſūt ille multe: ⁊ de h̄ loq̄mur. manifeſtū eſt aūt ꝙ actiōes eoꝝ q cōtinēt ſe ⁊ ſunt tolerātes ſiue patiētes: ⁊ eoꝝ q nō ꝯtinēt ſe ⁊ ſunt diſſoluti vel lubrici ſunt circa delectatiōes ⁊ triſtitias. Attn̄ q̄dā rerū q̄ faciūt delectationē ⁊ triſtitiā ſunt de nec̄itate: ⁊ q̄dā earū cū electiōe nō nec̄ie: ⁊ qbuſdā iſtarū eſt ſupfluitas ⁊ qbuſdā nō. Nec̄iaꝝ aūt q̄dā ſunt corporales: ⁊ q̄daꝫ aiales. corpales vt deſideria q̄ ſūt in nutrimēto: ⁊ ꝯ̄ilr q̄ pportionant̄ ſenſui tact⁹: de quib⁹ dixim⁹ in p̄cedētib⁹ ꝙ circa ea eſt caſtitas ⁊ non caſtitas vel tēperātia ⁊ intēperātia. ¶ Et aiales nec̄ie ſunt vt victoria: ⁊ honor: ⁊ diuitie: ⁊ iſte ſunt nec̄ie vno mō: ⁊ electiue alio mō. De illis aūt q excedūt ī hoc gn̄e itēdo aiale: quātitate ⁊ eq̄le nō dr̄ ꝙ incōtinētes abſolute ſint: ſꝫ ꝙ incōtinētes circa lucrū aut honorē aut victoriā aut irā. Et ſilr nō dr̄ ēt de eis ſi ꝯtinēs ſꝫ ꝙ iſte ſpēs intrātes ſunt: ſub nō cōtinēte vl̄i: donec ſit nō ꝯtinēs intētio vna dicta de oībus iſtis ſpēb⁹. Deinde diſtiguit vnaq̄q̄ ab ipſis diſtinctiōe appropriāte ipſaꝫ ⁊ potior ſignificationū ſunt: hoc ē ꝙ nō ꝯtinēs abſolute nō vituperat̄ p hoc ꝙ peccet in facto ſuo tm̄: ſꝫ ēt pp hoc ꝙ iniurias ſit ſibi ꝯ̄oſi abſolute: ideo ꝙ vilipēdit̄ ab oīb⁹. Qui aūt pportionat̄ ab illa: intēdo victoriā lucra ⁊ qḋ ſimilat̄ eis: nō ē vilis apud quēq̄: neq̄ ēt de eo q vtit̄ delectationib⁹ corpalib⁹ ad q̄s pportionat̄ nō caſtus dr̄ incōtinēs q̄diu reqſierit res exhilarātes nec̄ias: ⁊ fugerit res cōtriſtantes: vt ſunt fames ⁊ ſitis ⁊ alia ab his q̄ pportionant̄ ſenſui tactus ⁊ guſtui: ſꝫ dr̄ q eſt incōtinēs in his qn̄ cōcupiuerit ex his h̄ qḋ eſt ab electiōe vt colores coquales varios ⁊ multimodos ſapores cū ſcia eius ꝙ h̄ dānifera ſunt: neq̄ dr̄ incōtinēs ī iſtis ſicut dr̄ ī ira. abſolute em̄ dr̄ ī iſtis: ī ira vo cū determinatōe: intēdo incōtinēs ire. ¶ Et hui⁹ ſignū ē qm̄ icōtinēs ī ꝯcupiſcētijs pportionatis ſenſui tact⁹ ⁊ guſtus dr̄ diſſolut⁹: ⁊ pp hoc opꝫ vt ponam⁹ nō cōtinētē ⁊ nō caſtū ⁊ caſtuꝫ ⁊ ꝯtinētē ī delectationib⁹ ⁊ triſtitijs vnū ⁊ idē: ⁊ icōtinēs in iſtis etiā diuerſificat̄: qḋdā em̄ eſt ex electiōe: ⁊ qḋdā eſt ex victoria ꝯcupiſcētie: ideoq̄ dicim⁹ ꝙ nō caſtus magis eſt qs qn̄ fuerit debilis ꝯcupiſcētie: ⁊ eo ꝙ nō caſtitas qdē ſit tūc ex pte electiōis pure: ⁊ vt h̄ eſt fugere a ꝯtriſtabilib⁹ paruis ⁊ q̄rere exhilarātia modica. q vo deſiderat vehemēs deſideriū ignoſcētiā: ⁊ pp̄le qn̄ acciderit ei hoc in reb⁹ nec̄ijs. Et deſiderioꝝ ⁊ delectationū q̄dā ſunt bona virtuoſa abſolute: ⁊ eo ꝙ qḋdam delectabile eligibile eſt nālr: ⁊ qḋdā cōtrariū huic: intēdo malū abſolute: ⁊ qḋdā īter hoc vt deſideriū lucrādi diuitias ⁊ honoris ⁊ vi/

ctorie ⁊ qđ ſimilat᷑ iſtis ex medijs: ⁊ hoc q̄m h̄mói media nõ vituperã tur ſm ſuũ vniuerſuʒ: intẽdo ſm modũ q ſunt deſideriũ pecunie aut honoris: ⁊ vituperant᷑ ſm modũ ſupfluitatis ⁊ defect᷒: ⁊ pp hoc oẽs q retinẽt ſe magis q̄ opʒ a deſiderijs: ⁊ ſolliciti ſunt ĩ inqſitiõe reruʒ q̄ ſunt p naturã cõferẽtes: ⁊ bone: vt illi q ſtudioſos exhibẽt ſeipſos in inqſitione honoris ⁊ filioꝝ ⁊ pecunie cõmẽdant᷑ ⁊ nõ vituperant᷑. verũtñ in hoc eſt exceſſus gñs: vt in regib᷒ q occidũt filios ſuos vel p̄res cauſa ingrẽdi p̄ncipatũ: ⁊ cũq; ſic fit: tũc nõ eſt vnũ ex iſtis ſm vniuerſum nãe ſue malũ. malitie aũt nãliter ſunt ille a qb᷒ fugit᷑ ſm vniuerſum ipſarũ ⁊ ſunt in fine vituperatiõis: ⁊ ſilr nõ caſtitas vel intẽperãtia nõ eſt q dẽ ſolũ ex his a quib᷒ fugiendũ: ſʒ ex vituperabilib᷒: ⁊ verũtamen poſtq̄ fuerit exceſſus ĩ iſtis ens paſſio ſm q nõ opʒ dr̄ de ipſo abſolute nomẽ nõ virtutis; intẽdo malitie. Attamen nõ dr̄ nomẽ iſtõ: intẽdo nomen malitie: de vnoquoq; ex ipſis abſolute ſed cũ determinatione. Sicut ergo nõ dr̄ hoc nomen malitie eoq fit h̄ malitia abſolute: ſed eo q ſunt h̄ res ꝓportionate malitie: ſic dicit᷑ nomen malitie de exceſſibus in iſtis rebus: quarũ ſubſtãtia bonũ per modũ ſimilitudinis ⁊ ꝓportionalitatis: ⁊ ex quo ſunt non cõtinentia ⁊ non caſtitas malitie abſolute eſt neceẽ vt ſit cõtinẽtia ⁊ incõtinentia in reb᷒ in quibus inuenit᷑ caſtitas ⁊ nõ caſtitas: q aũt nõ cõtinet ſe circa iraʒ dicet quidẽ de eo nõ cõtinẽs ſm ſilitudineʒ nõ cõtinẽtis circa res in quib᷒ nõ eſt caſtitas: ⁊ pp hoc nõ abſolute dixerũt de ipſo nomẽ incõtinẽtis: ſed dixerũt incõtinẽtes ire: ⁊ ſimiliter fecerũt in honore ⁊ lucro intendo in illo qui eſt in exceſſu circa illa. Cap. 7.

CUm vero cupiditatũ ac voluptatuʒ alie ſint de gñe boneſtoꝝ ⁊ ſtudioſoꝝ. nã efficientiũ voluptatũ quedã nã ſunt expetẽda: ⁊ alia cõtraria hoꝝ: ⁊ alia media: vt p̄mo diſtinximus: ceu pecunia/ lucrũ victoria honor: in cũctis talibus atq; medijs nõ vituperant᷑ hoĩes q afficiantur ad illa: q cupiant: q ament: ſed q ita vt modum excedant. Quapropter quicũq; preter rationẽ incõtinenter agunt vel pſequunt᷑ quicũq; eoꝝ que nã honeſta ſunt ⁊ bona: veluti ſi circa honores magis q̄ʒ oporteat ſtudeãt aut circa filios ⁊ parentes. Nam h̄ ſunt in bonis ⁊ laudant᷑ qui i'lis ſtudent: ſʒ tñ eſt in illis exceſſus quidã vt niobe certet cũ dijs: vel vt ſatyrus qui philopater dicit᷑ circa patrẽ. Nimis eniʒ inſanire videbat᷑. Prauitas quideʒ igitur nulla eſt circa iſta: ꝓpterea q: vt diximus vnũquodq; eoꝝ per ſe expetendũ eſt: ſʒ exceſſus ipſoꝝ improbi ſunt atq; vitandi. Similiter nec incõtinentia: nam incõtinentia non ſolum fugiendoꝝ eſt: verumetiã

vituperabiliū:ſed per ſimilitudinē perturbatiōis addē tes incōtinentiā de vnoquoqꝫ dicimus: veluti malū medicum/ malū hyſtrionē quē ſimplr non vocaremus malum: vt igitur nec h̄ ex eo q2 vitium non aliqd eoꝝ: ſed ꝑpter ꝑportionē ſimilē: ſic. vz. ꝛ ibi accipiendū eſt: ſolū incōtinentiā ꝛ cōtinentiā eſſe illā que eſt circa eadē circa que temperantia: ꝛ intemperantia.

7 ℭ Septimū caplm in quo ad manifeſtationē beſtialitatis diuiſo delectabili in eligibilia nā ꝛ hiis cōtra ꝛ hoꝝ itermedia. dicit ꝑmo nō vituperabilē eſſe ſimplr cōcupiſcere nā eligibilia ꝛ intermedia ſed in ſuperabundāter cōcupiſcere hocꝗꝫ incōtinētia ſimplr nō eſt circa hoc ſꝫ incōtinētia dicta ſm ſilitudinē ꝛ cū appoſitiōe. ℭ Deinde ꝙ cū ſint natura delectabiliū quedā ſimplr talia: quedā vero circa genera animaliū ꝛ hominū: alia aūt ſint non natura delectabilia ſed quibuſdā vel pp paſſionē vel cōſuetudinē vel pernitioſam naturā circa non nā delectabilia: ſed ſic ſunt habitus beſtiales quales ſunt comedentiū pueros ꝛ carnes crudas ꝛ carbones ꝛ terrā: ꝛ maſculis abutentiū: non tñ qui ꝑpter naturā malā vel cōſuetudine egrotātes ſunt maſculis abutētes dicunꝭ incōtinētes: ſuperāt tñ hmōi malitiā humanā ꝛ tandē ꝙ cum ſuperabundantiū maliciarū he quidē ſunt beſtiales: he vero egritudinales: ꝛ nō qui ſuperat beſtiales dicit ſimplr cōtinens: ſed cōtinens beſtialitatis: neqꝫ qui ſuperaꝭ ſimplr incōtinens ſed incōtinens beſtialitatis: cū cōtinentia ꝛ incōtinentia ſimplr ſint circa que ſolū eſt humana temperātia ꝛ intēperantia. Dixit.

ET cum delectationū ſint per naturā ꝛ quedā nō ſic: ꝛ quedā per naturā qdam inueniunꝭ ſic abſolute: intēdo vniuerſitati aialiū ꝛ hominibus: ꝛ quedā appropriant quibuſdā ſpeciebus animaliū ꝛ modis hoīum: ꝛ nō per naturā: quedā ꝑpter amentiā ꝛ egritudinē: ꝛ quedā pp cōſuetudinē: ꝛ qdam pp nām malā ferinā: tūc manifeſtū eſt ꝙ diſpoſitiōes male cōtrarie ſunt ſpeciebus iſtarū delectationū: ꝛ ꝙ ipſe ſuperfluūt per ſuperfluentiā iſtaꝝ rerū: intēdo inueniunꝭ ſm earū nālitatē. ℭ D. Et intelligo quidē per delectationes ferinas vt illius de q̄ narraꝭ ꝙ ſcindebat vētres pregnantiū ꝛ comedebat embriones. ꝛ vt dicāt ꝙ quidā hominū facti ſunt ſilueſtres in cōfinio talis ville. N. quoꝝ quidā amabant comeſtionē carniū crudarū: ꝛ quidā carniū humanarū: ꝛ quidam inuitabant viciſſim quoſdam ad cōuiuia facta ex embrionibus filiorum ſuoꝝ. intēdo ꝙ inuitabāt ꝛ reinuitabant. ℭ D. oīa igiꝭ h̄ facta ferialia ſunt ꝛ luptuaꝛ quedā eoꝝ fiunt pp egritudinē ꝛ amentiā: que aūt ꝑpter amentiā vt qd narraꝭ de viro qui amens factus comedit matrē ſuam: ꝛ de altero qui comedit epar ſocij ſui. que vero ꝑpter egritudines ꝛ aſſuetudines ſunt vt delectatio ex depilatione capilloꝝ ꝛ preciſione vnguium ꝛ comeſtione carbonū ꝛ luti. ℭ D. ꝛ de iſtis eſt cōcubitus maſculoꝝ. Etenim hoc accidit quibuſdā hoīum ex parte nature male: quibuſdā vero ex parte cōſuetudinis: vt illis qui cōſue-

ſeruht incarcerationē ſtatim a pueritia.𝔇.de illis ergo quibus cauſa
iſtis eſt nã mala nemo dicit ꝙ incõtinentes ſunt: ⁊ ſilr quibus egritu/
do cauſa eſt victorie horum deſiderioꝝ ſuper ipſos: nemo dicit ꝙ ſint
incõtinẽtes: cũ non ſit de nã ipſoꝝ vt ſint cõtinẽtes: ſed ſunt res alia:
queadmodũ non dicit de feris vel lupis ꝙ ſunt incõtinentes: eoꝗ co
medunt carnem crudã. oẽs enim iſti ſunt in malitia egrediẽtes termi
num: ſicut eſt feritas: ⁊ ꝓpter hoc non opꝫ vt dicat incõtinens de omni
eo qui non poſſidet ſeipſum in hmõi deſiderijs: ⁊ hoc qm̃ oĩs ſtultitia
eſt ſuperflua ⁊ timiditas ſuperflua: ⁊ non caſtitas vel intẽperãtia ſu/
perflua: quedã eſt nãlis: ⁊ quedã egritudinalis. Timiditas quidẽ na/
turalis vt eius qui timet oĩa: quidã em̃ iſtoꝝ expaueſcũt vocẽ muris
qñ clamauit: q̃lis eſt timiditas feralis: ⁊ quidã eoꝝ expaueſcũt ꝓpter
cauſam egritudinalẽ: ⁊ vlr iſta deſideria egrediẽtia a nã inueniunt in
ſtolidis quibꝰ non eſt intellꝰ nãliter: ⁊ non viuũt niſi ſenſu vt habita
tores extremitatũ habitabiliũ: intẽdo diſtantiã meridionalem ⁊ diſtã
tiam ſeptẽtrionalẽ. ⁊ hoc aut per naturã aut ꝓp illud qd̃ accidit eis plu
ries ex cauſis egritudinalibus inducẽtibus iſta deſideria ⁊ epilẽſia ⁊
mania. ℭ𝔇. ⁊ forte poſſe eſt vt aliquid iſtoꝝ deſiderioꝝ egredientiũ a
nã ſit in hoĩe aliquo qui retinebit ſe ab eis: ita non vincat ipſum vt cõ/
tingit viro famoſo apud ipſos qui deſiderabat comeſtionẽ crete: ⁊ tñ
retinebat ſe ab ea. Et vt cõtingit in multis hominibus qui deſiderãt
cõcubitus fedos: ⁊ tamen retrahũt ſe ab eis: ⁊ fortuitu non erit poſſe
eis in quibus fuerint hmõi res vt cõtineant ſeipſos. Cum itaꝗ iſtud
ſic fuerit/ dicet de quibuſdã malitijs ꝙ ſint malitie abſolute: ⁊ ſunt na
turales: ⁊ de quibuſdã ꝙ ſint ferales: ꝓpter earũ augmentũ ⁊ ſuper/
fluitatẽ: ⁊ de quibuſdã earũ ꝙ ſint egritudinales: ⁊ vlr non dr̃ nomẽ
malitie ſm vnam ſpeciẽ ſimplicẽ. ⁊ cum nomen non ẽ vitis: ⁊ malitie
nomen ſignificẽt idẽ manifeſtũ eſt ꝙ nõ virtus dr̃ de tribus ſpeciebꝰ: ſ
aut abſolute: aut ꝙ quedã feralis: aut ꝙ quedã egritudinalis. Et que
dr̃ abſolute eſt illa que dr̃ nõ caſtitas vel intẽperãtia: ⁊ eſt melior illis.
ℭ𝔇. qm̃ igit incõtinentia ⁊ cõtinẽtia dicunt de rebus in quibus eſt
caſtitas ⁊ in alijs rebus: ſpecies alie ſunt incõtinentie de quibus dr̃
hoc nomen per modũ trãſumptionis: intẽdo p accõmodationẽ iam pa
tuit ex his q̃ diximus: nũc aũt dicemus de incõtinẽtia q̃ circa irã qm̃
minus feda ea q̃ circa cõcupiſcentiã: vr̃ eñ ꝙ ira audiat aliqd a rõne
intellꝰ: ſed non audit per totũ. intẽdo ꝙ potẽtia iraſcibilis in diſpo/
ſitione ire imaginat quiddã eius qd̃ imperat potentia intellectus ſed
non totũ: hꝫ ergo ſe in hoc ad modũ ſeruientiũ agiliũ q̃ anticipãt hoc
qd̃ mãdat eis anteꝗ̃ cõplete pcipiãt. peccãt g̃ in hoc erga dñ̃os ſuos: ⁊
ẽ ad modũ latrantiũ cũ audiũt vocẽ anteꝗ̃ cognoſcãt an ſit vox ami
ci an inimici: ⁊ cã in hoc eſt qñ ira ꝓpter calidiratẽ nature ſue ⁊ feſti/
nantiã vel velocitatẽ cũ audit aliqd a potentia rõnali imperij ad vin
dictã nõ diſcernit illud exquiſite ⁊ pertrãſit fines mãdati. Etenim in/
tellectus ⁊ phãtaſia ambe ſcire faciũt rem iraſcibilẽ: qm̃ ipſa mẽdax
⁊ vlr mãdatũ opportunũ ad vĩdictã. Sed vis iraſcibilis nõ acceptat
de vindicta illud qd̃ vr̃ intellectui: ſꝫ argumẽtat oportere bellari cõ/
tra oẽm mẽtientem hmõi mẽdacium ⁊ puenire vſꝗ ad finẽ in vindi/
ctis. concupiſcentia aũt ſtatim vt indicauerit ei intellectus aut ſen/
ſus ꝙ hoc delectabile cõuertit ad ipſum abſꝗ hoc ꝙ mandet ei pen/

Habitatores extremitatũ habitabiliũ viuũt ſolũ ſenſu.

Nomẽ malicie non dr̃ ſꝫ vnã ſpẽꝫ ſimplicẽ.

ſus de hoc intellectus aliquid intendo neq; parum neq; multũ econ
uerſo ei qui eſt in vi iraſcibili. iraſcibilis ergo ſm̃ hũc modũ auditrix
eſt aliquo modo ab intellectu & ſequẽs ipſum quodãmodo: cõcupiſci
bilis aũt nihil audit ab ipſo neq; ſequitur eum. amplius homo am/
pliorem poteſtatẽ hꝫ ſup cõcupiſcẽtias naturales q̃ ſuper iram. ma
gis ergo intrant ſub voluntatẽ. i. plus ſunt in rebus voluntarijs q̃ ira
magis & cõcupiſcentias naturales cões oĩbus hę ſuperant ſe adinui/
cem ſm̃ q̃ ſe ſuperant in cõmunitate. Cap. 8.

DE ira vero per ſimilitudinẽ dicim⁹. Itaq; cũ
dicim⁹ incõtinentẽ adiũgim⁹ ire ac ẽt lucri
& honoris. Qm̃ vero aliqua ſunt natura effi
cientiã voluptatẽ: & hoꝝ alia ſimplr̃ talia ſꝫ
genera & aĩaliũ & hoĩum: alia vero nõ ſunt
ſꝫ ptim pp morbos: ptim pp mores fiunt: ptim pp flagi/
tioſas naturas. Circa iſtoꝝ ſingula ſiles cernunt habi/
tus: loquor aũt de imanib⁹ ceu de muliere quã ferunt p̃
gnantiũ viſcera reſcindere pueroſq; comedere: vel qd̃
dicit de qbuſdã efferatis gentib⁹ circa pontũ: alios cru/
dis delectari: alios humanis carnib⁹: alios tradere na/
tos aduiicẽ vt in ꝯuiuijs comedant: vel qd̃ d̃ Phalari
dr̃. Hi nãq; ſunt imanes: alij pp morbos & iſaniã: vt ille
q mr̃ẽ imolauit: comeditq;: & q ꝯſerui epar: hi ex mor
bo vel ꝯſuetudĩe veluti philoꝝ euulſiõe & vnguiũ eius:
ac p̃terea carbonũ & terre & inſup coit⁹ maſculoꝝ. Nam
alijs nã: alijs cõſuetudine accidũt vt a pueritia ꝯſuetis.
Quib⁹ igit nã cã eſt eos nemo dicere icõtinẽtes: vt etiã
nec mulieres: q̃ nõ futuãt ſꝫ futuant eodẽ mõ & q iſane
hñt pp ꝯſuetudinẽ. Hr̃e igit qd̃libet hoꝝ extra terminos
eſt vitij: queãdmodũ & imanitas: hñtẽ vere ꝯtīere ſe. vl
incõtinere nõ eſt ſimplicis icõtinẽtie: ſꝫ ei⁹ qui eſt p ſili/
tudinẽ: vt & is q circa irã eodẽ mõ ſe hꝫ: incõtinẽs nõ ẽ
dicẽdus. Oĩs. n. ſupexceſſiua prauitas & amẽtia & timi/
ditas & itẽperãtia & crudelitas: aut imanitatis ẽ aut mor
bi. Naꝫ q talis nãe exiſtit vt cũcta ptimeſcat ẽt ſi ſorex p/
ſtrepuerit timidus ẽ timere quodã imani. Quidã vero
muſipulã timebat pp morbũ & dementũ qui nã ſine rõe
ſunt & ſolũ ſenſu viuẽtes imanes ſunt vt qdaꝫ lõge bar/

bare natiões:aliȷ̃ ꝑꝑ morbos veluti mẽte capti ⁊ inſanĩ
ex morbo:ſ; fieri põt vt qs ĩterdũ aliq̃ iſtoꝝ hẽat ſoluz:
at nõ ſuperet:veluti ſi Phalaris ↄcupiſcat puerũ comne/
dere ac ſi abſtineat vel aduerſus irrõnalẽ coit⁹ libidinẽ:
fieri ẽt põt vt nõ hẽat ſolũ:verũetiã ſupet:vt igit̃ praui/
tas alia ſimplr̃ dr̃:alia ſꝫm additionẽ veluti imanis:aut
ĩſana:ſic ⁊ icõtinẽtia ẽ alia imanis:alia ĩſana.Simplr̃ ãt
illa ſolũ q̃ eſt ſꝫm incõtinẽtiã:eſſe igit̃ incõtinẽtiã ⁊ cõti/
nentiã circa illa ſolũ circa q̃ eſt tẽperãtia:⁊ ꝙ circa alia ẽ
alia ſpecies incõtinentie dicta per ſimilitudinez ⁊ non
ſimpliciter manifeſtum eſt.

Quod aũt ſit min⁹ turpis intẽperãtia ire q̃ʒ
intẽperãtia libidis/oñdem⁹.Uĩ ira qdẽ ali/
quid rõis audire:obaudire tñ queadmodũ
miniſtri q veloces ſũt poti⁹ q̃ʒ totũ id qð eis
dr̃ audiãt/excurrũt:ac poſtea in agẽdo errãt.Et queãd
modũ canes anteq̃ʒ ↄſiderẽt an amic⁹ ſit ſi mó ſtrepue/
rit latrãt:ſic ira ꝑꝑ calorẽ ⁊ velocitatẽ nãe audiẽs qdẽ:ſ;
nõ ꝑceptũ exaudiẽs ꝑperat ad vltionẽ.Rõ.n.ſeu phã/
taſia iniuriã ſeu cõtumeliã oñdit.Ira vero tãq̃ʒ rõne cõ
cludẽs qð huic tali repugnãdũ ſit ſtatiʒ inſurgit.

¶ Octauũ caplm̃ de eo ꝙ minus turpis incõtinẽtia q̃ ire q̃ʒ q̃ cõcupi/ 8
ſcentiaꝝ:qð oſtẽdit ꝑmo per irã aliqualr̃ cõſequi rõnes queadmodũ
velocẽ miniſtrũ ꝑcurrẽtẽ ante audiſſe ex ĩtegro ꝑceptũ dñi:cõcupiſcẽ
tiam aũt nõ.Scðo ꝑ irã eſſe magis nãlẽ:⁊ puta magis hereditariã
a patẽtib⁹ in ꝓlem:nãlibus aũt appetitib⁹ magis cõſequi veniã.Ter
tio per irã ẽſſe manifeſtã:cõcupiſcentiã aũt occultã ⁊ inſidiatricẽ ⁊ ita
iniuſtiorẽ:vñ ⁊ ei⁹ incõtinẽtiã turpiorẽ.Quarto per id ẽẽ iniuſti⁹ cũ
magis dignũ iraſci:magis aũt dignũ iraſci incõtinẽti cõcupiſcẽtiaꝝ
cũ his delectatus:iratus vero triſtatus agat. Dixit.

Et hoc qm̃ concupiſcentie ꝓprie difficilioris ſunt
ſubiugationis:ira g magis nãlis eſt q̃ʒ vo
luntaria.cõcupiſcẽtia võ voluntaria magis q̃ʒ nãlis:
intẽdo ꝙ volũtas eſt vincẽtior ſup eaʒ q̃ʒ nãe cõuetſo
rei in ira.non eſt ſolũ ira nãlior cõcupiſcẽtia cõmunis
ſed etiã ꝓpria:⁊ ideo cadit magis ignorãtia circa irã
q̃ʒ circa cõcupiſcentiã ꝓpriã ꝑꝑ hoc ꝙ ſit nãlis dñoc õ
cũpiſcẽtie:vt in illo q ignoſcebat filio ſuo verberãti inique:ꝑꝑ hoc ꝙ
ipſe ẽt iaʒ verberauerat patrẽ ſuũ:⁊ ꝙ filius filiȷ̃ ſui etiã verberaturus
eẽt ipſuʒ veniẽs ad etatẽ:vt in illo q dicebat filio dehoneſtãti ipſum
appꝛopinquãti iaʒ introitu porte domus:ꝗ ceſſa:ꝗa iaʒ hic ceſſaui ego a

dehoneſtatione patris mei. Amplius q magis latere querunt magis in/
iuriantes ſunt irati: aut nõ querũt latebras: cõcupiſcẽtie vo querũt.
C D. ꝛ ꝑꝑ hoc cum cõcupiſcẽtie ꝓportionent veneri dictũ eſt ꝙ ipſa
ꝯſternit natũ latenti ꝛ fraudulẽta occiſione ꝛ capit ipſum. Cũq3 reg
ſit ſm hec incõtinentia q̃ de cõcupiſcẽtia dr̃ iniurioſior eſt ꝛ turpior ꝙ
icõtinẽtia q̃ fit in ira: ꝛ iõ iraſcẽs nõ eſt icõtinẽs abſolute: ſ3 icotinẽs
ire. C D. Amplius ſi ille qui vituperat per irã vituperat ꝑꝑ impetum
accidẽtẽ ei: q aũt amore retrahẽdi nõ vituperat niſi delectatõis cãs
tunc iraſcẽs ſimilat̃ querẽti vitionẽ: ideoq3 ſi ſit mouẽs iraz iuſtã vt
in pluribꝰ magis iniuriãs illo q mouet iram: tũc erit in cõcupiſcentia
iuſta motor eius magis iniuriãs illo q mouet ad cõcupiſcentiã iniu/
ſtam. non aũt ſe h3 ſic res: eoq3 motor in cõcupiſcẽtia iuſta eſt iuſtus:
ideoq3 nõ eſt vituperatio irati detractoria: ꝛ eſt detractoria eius qui
incepit vituperationẽ. C D. Qð ergo incõtinẽs in ꝯcupiſcẽtijs turpior
eſt incõtinẽti in ira: ꝛ ꝙ incõtinẽtia in cõcupiſcẽtijs ꝛ delectationibꝰ
corporalibꝰ ꝑʒ ex dictis. Cap. 9.

At libido ſi ſolũ dixerit cogitatio vel ſenſus
voluptatẽ efficit ꝓperat ad ſinitionẽ. Quã/
obrẽ ira qdẽ ſequit̃ rõnẽ quodãmõ: libido
vero nõ. Turpior igit̃ ẽ. Nã icõtinẽs qde3
ire a rõne quodãmõ vincit̃. Cupiditatis aũt nõ a rõne
ſ3 a cupiditate. Preterea nãlibꝰ deſiderijs magis eſt ve/
nia ſi ſequare. Nã ꝛ talibꝰ cõcupiſcentijs quot oibꝰ cões
ſunt: ꝛ inq̃ʒtũ cões. At ira ꝛ idignatio nãliꝰ qddã eſt q̃3 li
bidines que exceſſiue ſunt: ꝛ nõ neceſſarie: veluti qui ſe
excuſabat: ꝙ patrẽ verberaſſet: nã ꝛ ipſe inquit pꝛe3 ver
berauit ſuũ: ꝛ ille rurſus ſuũ: ꝛ q puer oñdẽs inqt: ꝛ hic
cũ vir erit me. Nã id nobis gẽtile ẽ: ꝛ q trahebat̃ a filio
ſiſtere ꝑcepit ante ianuã: ꝛ p̃rem ſuũ eouſq3 a ſe tractum
Magis in/iuſti ſunt q occulte inſidiantur. fuiſſe. Preterea magis iniuſti ſunt q occulte inſidiant̃.
Iracũdus vero nõ iſidiat̃ neq3 ira ſ3 palã ẽ: libido vero
ẽ vt de venere aiunt doloſam cypꝛigenã ꝛ balteũ lori.
Et Homerus fraus que abſtulit mentẽ q̃3uis multũ ſa/
pienti. Q3 ſi iniuſtior ꝛ turpior incõtinentia hec q̃3 illa q̃
eſt circa ira3: ꝛ ſimplr̃ incõtinẽtia ꝛ vitiũ quodãmodo.
Adhuc nemo luxuriat dolẽs ſ3 q per irã facit dolẽs fa/
cit: qui vero luxuriat cũ voluptate. Si igit̃ illa qbꝰ ma/
gis iraſci iuſtũ ẽ magis iniuſta ſunt: ꝛ incõtinẽtia q̃ ꝑꝑ
libidinẽ fit: nõ eni3 eſt in ira luxuria. Qð igit̃ turpior eſt
incõtinentia circa libidinẽ q̃3 circa iram: ꝛ qð eſt incõti/

nentia ꝛ cōtinentia circa cōcupiſcētias ꝛ voluptates coꝛ
poꝛis ex his que diximus palam fit.

Arum vero ipſarū dr̃ie ſunt omittēde. Naꝫ
vt ab initio dixim⁹ alie humane ſunt ac na/
turales: ꝛ gn̄e ꝛ magnitudie. Alie imanes
inſtar beſtiaꝝ. Alie ex moꝛbo ꝛ oꝛbitatib⁹.
Eaꝝ circa p̄ias ſola intēperātia ē ac tēperā
tia. Atꝙ iō beſtias neꝙ tēperatas neꝙ intēperatas di/
cim⁹ niſi p ſiſitudinē. ꝛ ſi cui oīno aliud ab alio differt ge
nus aīaliū ꝛ ſyomoꝛia ꝛ i comedēdo oia. Nō. n. hn̄t ele
ctionē neꝙ rōnis diſcuſſuꝫ: ſꝫ diſceſſerūt a nā ceu inſani
hoīes. Nō. n. coꝛruptū eſt id qḋ optimū vt in hoīe ſꝫ p̄/
termiſſuꝫ: ꝛ nō hꝫ: min⁹ aūt mala imanitas ꝙ̄ prauitas
ſꝫ terribilioꝛ. Quare pinde eſt ac ſiqs inaīatū cōparet cū
aīato vtrū peius: min⁹ improba. n. ſemp prauitas eſt nō
hn̄tis p̄ncipiū: mēs vero pncipiū eſt: pinde eſt igiť vt
cōpare iniuſtitiā ad hoiem iniuſtū: eſt. n. vt vtrūꝙ pei⁹.
Miles. n. plura mala faceret malus hō ꝙ̄ beſtia mala.

¶ Nonū capl'm in quo diuiſis coꝛpalibus delectatiōib⁹ in humanas 9
que ꝛ nāles ꝛ beſtiales ꝛ eas q̄ pp paſſiones ꝛ egritudines dicit circa
primas ſolā tēperantiā eſſe ꝛ intēperātiā: vn̄ nec beſtias tēperatas
vel intēperatas eſſe cū careāt electiōe ꝛ rōne niſi ſm metaphoꝛā aut
ad alioꝝ drīam: ꝙꝙ beſtialitas eſt minus malum ꝙ̄ malitia: ſꝫ terri/
bilius pp beſtiā nō hr̃e rōnē ꝛ intellectū: ppꝛie tn̄ incōparabiles ſūt:
ipropꝛie vero vtrūꝙ vtroꝙ peius: deinde ꝙ circa delectatōes ꝛ tri/
ſtitias que p tactū ꝛ guſtū q a lenib⁹ vincunť delectatiōib⁹ inconti/
nentes ſunt: qui vero foꝛtes ſuperāt cōtinētes: qui autē a lenibus ſu/
perantur triſtitijs molles: qui vero foꝛtes ſuperat perſeuerās: quoꝝ
intermediū magis declinant ad deterius. Dixit.

Opoꝛtet aūt vt accipiam⁹ ad diſtinguendū con
cupiſcibilia ꝛ ea in quibus eſt caſtitas.
Jam aūt dictū fuit ꝙ cōcupiſcentiaꝝ quedaꝫ ſunt hu/
mane nāles i genere ꝛ ꝙ̄titate ꝛ quedā ferales: ꝛ qdā
egritudinales. Et caſtitas ꝛ nō caſtitas iueniunť qdē
in rebus nālibus ex ipſis: ideoꝙ nō dicim⁹ de feris ꝙ
caſte neꝙ ꝙ incaſte niſi p trāſumptionē noīs. ¶ B. ꝛ vl'r ſpēs aīalis
ferocis. i. q peſſima eſt in illo gn̄e: aut peſſima in alio gn̄e p id qḋ in eo
eſt de ferocitate ꝛ māſuetudine min⁹ mala eſt in hoīe feroce: eoꝙ aīal
ferox nō hꝫ intellectū neꝙ eligētiā: hō aūt ferox hꝫ. Eſt ḡ malitia inuē
ta in hoīe feroce vehementi⁹ cōtriſtās ꝛ timoꝛoſioꝛ: eoꝙ cōtriſtatio fit
qdē ſm ꝙ̄titatē coꝛruptiōis boni: ꝛ bonū ꝙ coꝛruptū eſt in hoīe fero
ce meli⁹ eſt bono qḋ coꝛruptū eſt in alio aīali feroce: ꝛ hoc qm̄ ppꝛ/

tio boni qđ corruptū eſt in hōie ad bonū qđ eſt corruptū in alio aīali eſt ſicut ꝓportio boni qđ corrūpit̄ in aīato ad bonum qđ corrūpit̄ in inaīato: ideoq; malitia q̄ eſt in aīato maior eſt ea que eſt in inaīato ⁊ ſilr̄ malitia q̄ eſt in rōnali maior eſt ea q̄ eſt in irrōnali ⁊ iſta cōparatio eadē eſt cōparationi iniurie fere ad iniuriā hoīs feralis: ⁊ qm̄ iniuria feralis nō eſt multifaria: cū nō habeat principiū intellcꝰ: iniuria aūt humana h; principiū intellect⁹: ⁊ q hō principiū intellect⁹ maius eſt neceſſario: ⁊ pp hoc ſicut dixit cōueniēs eſt vt faciat ferox ex iniuria magis eoq; fera vicib⁹ multis eſt. Cap. 10.

Circa voluptates aūt ⁊ dolores qui ex tactu guſtuq; ꝓueniunt cupiditateſq; ⁊ fugas in q̄bus tēperantiā ⁊ intēperātiā verſari dẽterminauim⁹ eſt ita ſe hr̄e vt ſuperet̄ ab his q̄ pleriq; ſuperāt. eſt ēt ſupare illa a quib⁹ pleriq; ſuperant̄. Et hoꝝ circa voluptates qdē alter incōtinēs alter ↄtinēs dr̄: circa dolores vero hic mollis: hic cōſtās. Inter hos aūt plurimoꝝ ſunt habit⁹ ⁊ ſi ↄclināt ad deteriores: ſ; cū voluptatū alie ſint neceſſarie ⁊ vſq; ad aliqd: exceſſus vero nō neq; defectus ſilr̄ ſe h; circa voluptates ⁊ dolores. Qui.n. exceſſus voluptatū ꝓſeqtur aut ꝑ exceſſū aut ꝑ electionē ⁊ pp ipſas ⁊ nō ꝓpter aliud exinde ꝓueniēs: intēperās eſt: neceſſe eſt enī hūc nō eſſe talē vt peniteat: itaq; inſanabilis eſt. Ali⁹ in defectu huic opponit̄. Medicus vero eſt tēperās ſilr̄ qui fugit dolores corpis nō ſuperet̄ ſ; ꝑ electionē. S; eoꝝ q nō eligūt qdā ducunt̄ pp voluptatē: qdā pp doloris fugam q ex cupiditate ꝓuenit. Quāobrē dr̄nt īter ſe. Oēs tū dicerēt eſſe deteriorē: ſi nō cōcupiſcēs aut per iram faciat aliqd turpe: q̄ ſi cōcupiſcēs vehemēter: ⁊ ſi nō per iram ꝑcuſſerit q̄ ſi irat⁹. Nā quid hic ageret ſi eſſet in ꝑturbatione cōſtitutus. Quocirca intēperās peior eſt q̄ icōtinēs. Supradictoꝝ ergo altera a mollicie ſpecie ē: alter intēperās. Opponit̄ aūt incōtinēti quidē cōtinēs: molli vero cōſtās. Nam cōſtātia in reſiſtēdo eſt: cōtinētia vō in ſuperādo. Eſt aūt aliud reſiſtere q̄ ſupare: quēadmodū nō vinci q̄ vincere. Quocirca potior ↄtinētia eſt q̄ ↄſtātia: q aūt deficit in his aduerſus q̄ pleriq; reſiſtūt ⁊ valēt: hic mollis ⁊ delicat⁹ eſt. Nā delicie mollicies

quedaȝ ſunt: qui trahit togã ne laborẽ ſubeat tollẽdi: ⁊
imitãs egrotãteȝ nõ putat ſe miſeruȝ eſſe cuȝ ſit miſero
ſilis. Eodẽ mõ ſe hȝ circa cõtinẽtiã ⁊ incõtinẽtiã: nõ. n.
ſi qs vehementibus exceſſiuiſqȝ voluptatibus aut dolo/
rib⁹ ſupanť mirãduȝ eſt: ſȝ venia dãda eſt: ſi cõtra nitẽs:
ceu theodecti Philocietes a ſerpẽte pcuſſus: vel carini
malo percion: ⁊ ceu hi qui riſum tenere conati accumu
latũ emittũt: vt accidit Xenophõti. Sed ſi qs his qbus
pleriqȝ reſiſtere valent ſuccũbit: nõ pp nãm gñis vel pp
morbũ: ceu ſcithaꝝ regibus mollicies ineſt pp gen⁹ qđ
tanqȝ effeminatuȝ a virilitate receſſit.

❡ Decimũ caplm in quo diuiſis delectationib⁹ in neceſſarias ⁊ non 10
neceſſarias: quaꝝ vtrarũqȝ ſupabũdãtie ⁊ defectiões nõ neceſſe dicit
ꝙ qui perſequiť ſuperabũdantias delectatiouuȝ ⁊ fugit triſtitias pp
delectationẽ ⁊ pp ipſas intẽperat⁹ quem neceſſariũ eſſe nõ penitentẽ
⁊ inſanabilẽ: qui vero deficit inſenſibilis ⁊ medius tẽperat⁹. incõti
nens vero qui intelligibilr ducitur a delectatiõe. mollis aũt qui a tri
ſtitia: ꝙqȝ deterior qui nõ cõcupiſcẽs vel paruȝ operať turpe ꝙ̃ con/
cupiſcẽs fortiter: vñ intẽperat⁹ deterior incõtinẽte ⁊ magis eſt abſqȝ
intellectu turpiter agere. poſtea ꝙ cõtinentia melior ꝙ̃ perſeuerãtia:
cum hec ſit in ſupare illa in detinere: ꝙqȝ a leuibus triſtitijs victus
mollis ⁊ delicatus: lȝ nõ eſtimeť miſer eſt: ꝙ et victus a ſupexcellẽti
delectatiõe vel triſtitia nõ incõtinẽs vel mollis ſȝ cõdonabilis: ſȝ q a
leuib⁹ duȝ tñ pp nãm generis vel egritudinẽ. D.

Uod autẽ delectatiões ⁊ triſtitie que fiunt in ſenſu
tactus ⁊ guſtus: intẽdo ꝙ inqſitio ⁊ fuga que
fiunt in iſtis rebus in ea in qbus fit caſtitas ⁊ nõ caſti/
tas: iam determinatũ in pcedẽtib⁹ huius libri. Et qui
noiatur ex his incõtinens ⁊ ꝯtinens eſt is qui circa de/
lectatiões. qui vero noiatur diſſolut⁹ ⁊ tolerãs eſt is q
eſt circa triſtitias: Et in vnoquoqȝ iſtoꝝ duoꝝ generuȝ
diſpões multe ſuperãt ſe in malitia ⁊ ſuperãt ſe oppoſita ipſoꝝ etiaȝ
ſm h in bonitate: ⁊ h et ſm ſupationeȝ delectatiõis in ſeipſis: ⁊ h qm
quedã delectationũ neceſſarie: ⁊ quedã in hora quadaȝ: ⁊ malitia in
iſtis eſt in additiõe ⁊ diminutiõe: ⁊ ſimilr de triſtitijs intrãtib⁹ de ne
ceſſitate malitia in ipſis eſt in additiõe ⁊ diminutiõe: qui aũt ſupfluit
in inquirẽdo additiões reꝝ delectabiliũ ex electiõe ſua nõ pp rem ac/
cidentalẽ talis eſt incaſt⁹. cõueniẽs eniȝ eſt vt hunc nõ ſequať peniteͤ
tia ex pſecutione deſiderioꝝ: ideo h incurabilis eſt: qui. n. nõ penitet
ex proſecutiõe cõcupiſcẽtiarũ inſanabilis eſt: qui vero deficit circa cõ
cupiſcẽtias neceſſarias oppoſit⁹ eſt ei qui ſupfluit in ipſis. medi⁹ aũt
inter eos caſtus eſt: ⁊ ſimilr qui fugit triſtitias viles volũtarie non pp
hoc ꝙ vincãt ipſuȝ ille triſtitie. vitupabilis eſt et. ❡ D. Fugiẽtes aũt
res quas nõ cõcupiſcũt duobus modis ſunt: vnus ſequiť delectatio/

nes: alter fugit triſtitias. & ideo eſt inter eos diuerſitas: & eſt conueniēs ꝙ putet̄ de eo qui facit turpem actionē quiete/ & remiſſe abſq̧ cōcupiſcentia ꝙ in oībus diſpōnibus ſuis peior ſit eo qui facit actionē turpem pp concupiſcētiaꝫ vehementē: & pp hoc ille qui verberat abſq̧ ira peior eſt eo qui verberat cum ira: & dignior ignoſcentia iſto eſt ille qui verberat propter aliquam occaſionem vincentem ipſum. Et cuius grā eſt incaſtus peior incōtinēte: eo ꝙ incōtinens vict⁹ eſt a deſiderio: & incaſt⁹ eligit ipſuꝫ pter ꝙ vinceret̄ ab ipſo: & vnus eorum de quibus dicit̄ nō cōtinens eſt diſſolut⁹: & alter nō caſtus: & opponūtur ſitu. Cōtinens qdem nō ꝯtinenti & diſſolut⁹ tolerāti: & tolerātia aliud eſt a ꝯtinentia: tolerātia. n. refutatio eſt: ꝯtinētia vero retractio: & refutatio aliud eſt a retractione: ſicut vincere aliud eſt a vinci. & pp hoc cōtinentia dignior eſt ꝙ tolerātia: intendo nobilior. ℭ D. Qui autez debilis eſt ad implēduꝫ ea ad quoꝝ repulſionē potentes ſunt plures hominū eſt diſſolut⁹ & lubric⁹. Et eniꝫ lubricus eſt diſſolut⁹ quis vt illi qui regrūt aliquē qui referat eius geſta oībus horis ſuis: quaten⁹ nō cadāt ī triſtitiā neq̧ laborē penit⁹. & vtilli q ſe aſſimilāt egris in exigēdo ſuſtētatiōes & cōſolatiōes. hi. n. egri ſunt nō ꝯſitētes ſe ſanos in aliqua horarū cum in oībus diſpōnibus ſuis diſſimilent̄ ſe illis qui regunt media. ℭ D. & incōtinentia & nō ꝯtinētia diuerſitas in receptōe ignoſcētie & nō receptiōe. Non eniꝫ mirūꝫ eſt: neq̧ a quo ſit diſſentiendum vt indulgeat̄ ei qui ſuperat⁹ eſt a cōcupiſcētijs fortibus & triſtitijs ſuperfluis vt qd̄ indultū fuit tali qui non cōtinuit ſe tunc cū morſus fuit a vipera: & in hoc genus intrāt illi qui vincunt̄ a riſu: non indulgetur aūt ei qui vincit̄ a rebus: ſuper quarū repulſionē potentes ſunt plures hominū cū nō vicerit eum p dām ꝓpria ſibi: vt in diſſolutione que inuenit̄ in quadā gente & nō in alia: & vt in diſſolutōe que appropriat̄ feminis & nō maſculis. Cap. 11.

IOcoſus intēperat⁹ eſſe videt̄. Eſt aūt mollis: naꝫ iocus relaxatio eſt. Siqdeꝫ ceſſatio: excedētiuꝫ in ea incōtinētie ħ qdeꝫ temeritas: ħ aūt infirmitas eſt. Naꝫ alij quidē ꝯſultantes nō pſiſtunt in his que ſtatuerant pp animi pturbatiōnē. Alij ob idipſuꝫ qꝛ nō ꝯſultāt trahuntur a perturbatione. Quidā vero ceu ꝑtitulati nō titilantur ſic ꝑſentientes & ꝑuidētes: ac ſeipſos rōneq̧ excitātes nō vincuntur ab effectu: neq̧ ſi voluptariuꝫ ſit: neq̧ ſi moleſtū. Maxie vero acuti melāncholici ob temeritateꝫ incōtinēter agūt. illi qdē. n. pp velocitatē: hi vero pp vehemētiā: nō expectāt rōnē ex eo qꝛ phātaſie ſequaces ſunt.

ℭ Undecimum capituluꝫ ꝙ iuſtus nō eſt intemperat⁹ ſed mollis: qꝛ
11 remiſſus & ſuperabundanter quietem gaudens: q̧ incōtinentie diuiditur in irrefractionē que nō precōſilians ducit̄: & debilitas eſt que preconſilians ducit̄ tamē a paſſione: ſꝫ precōſiliatio quoq̧ facit non

vinci: deinde ꝙ maxime acuti ⁊ melancholici hi ꝓp velocitatē hi ꝓp vehementiā nō expectātes rōnem ſunt irrefrenati. poſtea ꝙ qꝛ intemperatus nō penitēt: cōtinens vero penitet intēperatus eſt inſanabilis. incontinēs aūt ſanabilis ecōuerſo priꝰ dicto: ꝙ qꝫ intemperātia ꝓp cōtinuaꝫ eſſe ſimilis eſt hydropi. incōtinētia vero ꝓp nō cōtinuaꝫ eſſe ſimilis epilepſie. ꝙ ēt h̄ latet ſe: illa aūt non. deinde qꝺ irrefrenati meliores ꝙ debiles: cum hi a fortibus: illi aūt a debilibus vincantur delectationibus. D.

T videt de ioçoſo ꝙ ſit non caſtus ⁊ lubricus: ⁊ iocus dignior eſt vt ſignificet ſuper hoc ꝙ dn̄s eius requirit qd̄ ꝫ per ipſuꝫ recreationē que fit per iocū qua ſignificet ꝙ dn̄s eius ſupfluꝰ ſit in requiſitione recreatiōis. ¶ D. ⁊ quedā incōtinētia cū preuidentia eſt: quedā aūt abſqꝫ ea. prudētes qdē ſunt illi qui verſant cōſiliū ⁊ percipiūt rectū poſtq̄ dimittunt ipſuꝫ ⁊ ſequunt paſſiōes. debiles aūt ad ꝓuiſionē ſunt illi qui ſequūtur paſſiones abſqꝫ eoꝝ vtant cōſiliatiōe. ⁊ cōtinētiū qdā ſunt qui ꝯtinēt ſe ꝓp opiōnē rectā: vt illi q nō gargarizāt i ꝓncipijs paſſionū gule: ⁊ eoꝝ iam reperti ſunt ꝙ gargariſmꝰ nō ꝓficit in illa hora: ⁊ qdā ipſoꝝ ſunt qui cōtinent ſe ꝓp quācunqꝫ leuē eſtimationē ſuperuenientem eis. ¶ D. ⁊ illi qui ſunt nō cōtinētes cū preuiſione ſunt l quibus dn̄atur cholera nigra. Eteniꝫ quidaꝫ iſtoꝝ ꝓp velocitatē que eſt in eis: ⁊ quidā eoꝝ ꝓp voluptatē nō ſequunt rōnem: intēdo nō auſcultant ad hec mandatis: ⁊ ſequunt phantaſiā. incaſtus ergo quēadmodum dictū eſt nō penitēs: ⁊ ꝓp hoc nō eſt incōtinēs incaſtꝰ: eoꝝ incōtinens penitēs eſt. vni ergo nō eſt curatio: ⁊ eſt ille cui nō eſt penitētia. Alius aūt ſanabilis ē. ¶ D. Incaſtitas itaqꝫ ſimilat egritudinibꝰ incurabilibꝰ vt tympaniti ⁊ ptiſi: incōtinētia vō curabilibꝰ vt cauſis doloris capitis: ⁊ vīr quidē genus incōtinētie aliud eſt a genere incaſti: incaſtus. n. occultat incaſtitatē ſuam cū incaſte agat ex ꝓpoſito ⁊ electiōe. incōtinēs aūt nō eſt poſſibile vt occultet: eſt eniꝫ quaſi victꝰ ab illecebra. ⁊ illi quoꝝ incōtinētie cā eſt debilitas intellectꝰ eoꝝ meliores ſunt eis in qbus ſalua eſt rō ⁊ nō ſequunt eaꝫ. ⁊ hoc qm̄ illi qui ſunt debiliū intellectuū ducuntur a minore accidente paſſionis: qꝺ accidit ipſis: ⁊ nō preuidēt ⁊ percipiūt rectaꝫ rōnem: ⁊ vīr incontinens qdem ſimilis eſt ei qui inebriat a modico vino ꝓp debilitateꝫ cerebri ſui: ⁊ nō ſimilat ei qui inebriat ex eo ex quo inebriant plures hoīuꝫ: intendo ꝙ incōtinēs vicibilis eſt a modica paſſione ꝓp debilitatem intellectus ſui: quēadmodū debilis cerebri vincibilis eſt a pauco vino ꝓp debilitatē cerebri ſui. Cap. 12.

Eſt aūt intēperās vt dictuꝫ eſt qualē poſtea nō peniteat. nā in electiōe ꝑſiſtit. Incōtinētem vero oēm penitet: quapp nō vt dubitauimus ita ſe hꝫ: ſꝫ hic qdē ſanabilis: ille aūt inſanabilis. Aſſimilat aūt vitiuꝫ hydropiſi ⁊ ptiſi: incōtinentia vero epilepticis: illa enim cōtinua:

ꝙ nõ cõtinua imp:obitas eſt:⁊ oĩno aliud genus eſt incõtinentie ꝙ̃ vitij: nam vitium quidez latet:incõtinẽtia vero nõ latet. Sed ho:uz ipſo:ũ melio:es ſunt q a rõne abſuntꝙ̃ q rõnez hñt qdez:ſʒ in illa nõ pmanẽt:a mĩo:e enĩz pturbatione ſuperanf: ⁊ nõ incõſulte vt alij. Sĩl'r eſt enĩz icõtinens his qui facile inebꝛianf: ⁊ a modico vino ac paucio:e ꝙ̃ pleriqz. Q igitur incõtinentia nõ eſt vitiũ patet:ſed aliquatenꝰ fo:taſſe. nã hec qdẽ abſqz electione eſt: illud vero cum electione. In rebus tamẽ ſimilia ſunt ceu damatici illud in mileſios dictuz: mileſij qdẽ iſipiẽtes nõ ſunt: faciũt tñ qualia iſipiẽtes: ⁊ incõtinẽtes iniuſti nõ ſunt: iniurianf tamẽ. Cuz vero hic quidez talis ſit vt non perſuaſus ſequaf co:po:is voluptates excedentes p:eter rõnem rectã: hic aũt pſuaſus qm̃ talis vt ipſaz perſequaf:ille qdez facile remouebif: hic aũt nõ:naz virtus p:incipiũ cõſeruat:vitiũ co:rũpit. In rebꝰ aũt agẽdis pꝛicipiũ eſt cuiꝰ grã vt in mathematicis ſuppoſitiões. Neqz illic igitur ratio edoctiua p:incipio:uz: neqz hic:ſed virtus aut ex cõſuetudine aut ex natura recte ſentire faciens circa p:incipiũ. Temperãs igif qdez talis eſt:intemperãs vero huic cõtrarĩꝰ. Eſt vero quiſpiaz qui pp animi perturbationẽ deſcẽdit a recta rõne:quẽ vt nõ faciat ſm̃ rectã rõnẽ pturbatio vincit:ſed eſſe talez vt ei pſuadeaf perſequi ipudẽter opo:tere hmõi voluptates nõ peruincit:ꝙ eſt cõtinens:melio: quidẽ ꝙ̃ intẽperãs: nec penitus malus. ſeruaf.n. p:incipiũ qꝺ optimũ eſt. Alius vero huic cõtrarĩꝰ ꝯſtãs nec diſcedens pp perturbationẽ. Patet igitur ex his ꝙ ꝙ ſtudioſus habitus eſt:ille autez p:auus.

12 Duodecimuz capituluz ꝙ intemperãtia ⁊ incontinẽtia nõ ſimpliciter:ſed quo:um: q: ꝙ cum electione: ꝙ autẽ non: cõmunicãt vero in actionibus: ⁊ iteruz ꝙ incõtinẽs ſanabilis:intemperatꝰ autez nõ pp hunc perſequi delectatiões in nõ perſuaſum eſſe malitia co:rũpente p:incipiũ.i.finis iudiciuz:quẽadmodũ virtute ſaluante: ⁊ itez ꝙ incontinẽs melio: intẽperato ⁊ nõ ſimpl'r prauꝰ cũ ipſuz ſup paſſo ſaluato in eo optime pncipio.i.rõne:⁊ ꝙ ꝯtinentia habitus ſtudioſus:incontinentia autem p:auus. D.

INcontinēs ergo nō eſt malus abſolute ſed ē
ſm dimidiā malitiā: cum ſit qdā
dam actionis eius per electionē: ꝛ quiddā nō per ele/
ctionē: intendo qm vincibilis eſt a paſſione. Et ſimilr
indulget incōtinētie eius qui pauce eſt experiētie: ꝛ pp
hoc hmōi nō iniuriant ſm veritatē: lʒ faciant actiōes
iniurie: intendo incōtinētes pp paucam experientiaʒ.
Cum itaqʒ qui talis eſt nō ſit vt ille qui vtitur delectationib⁹ corpa/
libus ſupflue ꝛ in cōparatiōe non recta. i. corrupta: ꝛ eſt incaſt⁹: tunc
poſſe eſt vt agat actuʒ virtutis narrādo ſciam ſuā ex parte experiētie
ꝛ ſufficiētie perſuaſiue: intēdo euʒ q ppetrat mala pp modicā experiē/
tiam: in caſto aūt nō eſt hoc poſſe: iō non ſeiungit virtus a malitia niſi
ex parte ſanitatis pncipij ſpeculatiōis ꝛ corruptiōis ipſius: ꝛ hoc qm
principiū in virtute ſanū eſt ꝛ in vitio corruptū: ꝛ intendo per princi/
piuʒ rem pp quā eſt actio: ꝛ eſt illud qđ hʒ ſe ex rebus opabilib⁹ habi
tudine terminoꝝ ꝛ principioꝝ ex reb⁹ indoctrinalib⁹: ꝛ nō eſt rō ve/
ra: intendo eam p quā acquirit opinio recta effectiua boni: ſed effe/
ctiuū boni eſt virtus nālis ꝛ ſenſualis: ꝛ hoc qm virtus ſenſualis cā
eſt ſanitatis opinionis: ꝛ nā cauſa eſt virtutis volūtarie ꝛ actiōis vir/
tuoſe: cā ſunt iſte due: intēdo virtutē ꝛ opinionē rectā: ꝛ ppterea ille
qui facit bonū inuentū in delectationib⁹ ꝛ triſtitijs cuʒ virtute ꝛ opi/
nione ſana eſt caſtus: ꝛ ɔtrari⁹ ei incaſt⁹ eſt: intēdo euʒ qui facit ma/
lum qđ eſt in delectatiōib⁹ ꝛ triſtitijs cū malitia ꝛ opinione corrupta.
Et forſitan aliqs holuʒ diuertit a rōcinatiōe ſana: que vr ei a rōcina/
tione corrupta: que apparet ei pp occaſionē que eſt in ipſo: intēdo for
titudinē cōcupiſcētie vt ꝙ ducat ipſum hoc ad opināduʒ ꝙ oporteat
eo regrere delectatiōes inuerecūde ꝛ vi: ꝛ ad nō cōſiderāduʒ exigen
tiaʒ legis circa illud: ꝛ hic qdeʒ ē eſt incōtinēs: ꝛ magis ignoſcēduʒ
eſt ei ꝙ incaſto eoꝙ incaſt⁹: nam facit actiōes incaſti pp rōcinationeʒ
pverſaʒ quā videat in his actiōib⁹ ex pte occaſiōis q ſit in ipſo: ſed fa/
cit eas pp malitiā: ꝛ hac de cā eſt ſpēs hec nō cōtinētie melior nō caſti
tate: neqʒ eſt malitioſa ſimplr eoꝙ pncipiū actiōis in ipſo ſaluū ē ꝛ bo
nuʒ: intēdo rōneʒ: ꝛ eſt qdē victus ab occaſiōe: ꝛ inuenit ſpēs alia op
poſita ei: ꝛ eſt ille q cōſtans eſt: ꝛ nō recedit ab eo qđ vr ei de recto pp
occaſionē: ꝛ manifeſtū eſt ꝙ hec diſpō virtuoſa eſt: ꝛ cōtraria eius vi/
tioſa: quāuis nō ſit vitioſa ſimpliciter. Cap. 13.

CTruz ergo ɔtinēs eſt q in qualicūqʒ electiōe
ɔſiſtit vel q in recta. ꝛ incōtinēs qui in quali/
cūqʒ electiōe ꝛ i qualicūqʒ rōne nō ɔmanet:
vel in falſa rōne ꝛ electione nō recta: vt pri⁹
qſiuim⁹: vel per accñs qualicūqʒ: ſm ſe aūt
ipſuʒ vera rōne ꝛ recta electiōe hic ɔſiſtit: ille nō ɔſiſtit:
Si eniʒ qs hoc expetit ꝛ ſequit p ſeipſuʒ hoc ſequitur ꝛ
expetit: per accidēs vero prius. Simplr aūt dicimus ꝙ
p ſeipſuʒ: itaqʒ eſt in qualicūqʒ ſnia: hic quideʒ ɔmanet:

Qui homines dure ceruicis ſint.

ille demouetur: ſed ſimplr in vera: ſunt aũt quidaʒ qui perſtãt in ſentẽtia: ſunt vero quos vocãt dure ceruicis hoies vt quibus difficilr ſuaderi aut diſſuaderi quicq̃ põt: hi aliquid ſimile hñt cõtinẽti: ceu ꝓdigus liberali: ⁊ temerarius forti: ſunt ⁊ alia multa hmõi. Cõtinẽs. n. ꝓpter libidineʒ ⁊ cupiditateʒ nõ mutat ſniaʒ: cuʒ aliis quideʒ ſi accidãt facilis ſit ac pſuaderi ſibi patiat. Hoc aũt nõ a rõne cuʒ cupiditatẽ aſſumat ⁊ ducant cõples a voluptatibus. Sunt aũt hi dure ceruicis qui ſui capitis ſunt: ⁊ qui indocti ⁊ agreſtes: illi qui ſui capitis pp voluptateʒ ⁊ doloreʒ: nã gaudent cuʒ peruincunt nec e ſnia dimouent ⁊ dolent ſi eorũ ſnia irritetur iſtar publicoꝝ decretoꝝ. Quare magis hi quidẽ icõtinẽti ſimiles ſunt q̃ȝ cõtinẽti: ſed ſunt qdaʒ q in ſnia nõ pſiſtũt: nõ tñ ꝓpter incõtinentiã: vt Neoptolemus ille apud Sophocleʒ: quãcũq; pp voluptateʒ nõ pſiſtebat: at honeſtã. Nã vera loqui pulchruʒ illi videbat: ab Ulyſſe vero pſuaſus fuerat mentiri: nõ eniʒ oiſq̃ pp voluptateʒ aliquid facit imtẽperãs eſt: aut prauus aut incõtinens: ſed q pp turpẽ voluptateʒ. Cũq; ſit aliqs hmõi vt minus q̃ȝ opʒ voluptatib⁹ corpis gaudeat: nec in rõne pſiſtat: huius ⁊ incõtinẽtis medius eſt cõtinẽs. Nã incõtinẽs nõ pſiſtit in rõne pp aliqd plus: hic aũt p aliqd min⁹: cõtinẽs vero perſiſtit nec ob alteruʒ diſcedit. Neceſſe eſt aũt ſiquideʒ ꝯtinentia eſt ſtudioſa vtroſq; cõtrarios habitus eſſe prauos quẽadmoduʒ apparet: verum qꝛ aliter in paucis ⁊ raro cõcupiſcit videtur incõtinentie ſoluʒ cõtraria: quẽadmoduʒ intẽperantie tẽperantia.

13 ¶ Tertiũdecimũ capitulũ in quo repetit ſuperius poſitaʒ dubitationem. vtruʒ. ſ. cõtinens ſit imanſiu⁹ omni opinioni vel tñ recte. ⁊ incõtinens egreſſiu⁹ ab oi vel tm a falſa ⁊ praua: quã ſoluens dicit ꝙ cõtinens ſm ſe imanet tm vere: p accñs aũt qualicũq; incõtinẽs ſeipſuʒ: hoc eſt ſimplr ⁊ ꝓprie nõ imanet vere ſʒ ſm accñs: quẽadmodũ dulce ſm ſe diligit: vinũ vero p accñs: deinde ꝙ cõtinẽs ⁊ iſchirognomẽ cuʒ ambo ſint imãſiui opinioni differũt in hoc: ꝙ ꝯtinẽs ſuaſibilis eſt a rõne ⁊ nõ ducibilis a ꝯcupiſcẽtiis iſchirognomẽ ecõtrario. quẽadmoduʒ indignomen ⁊ indiſciplinati ⁊ agreſtes qui oẽs ſunt inſuaſibiles pp amare proprios ſermones ⁊ a concupiſcentiis ducibiles: vnde

incōtinenti magis aſſimillant̄ poſtea ꝙ q̄dā non īmanēt opinioni nō pp incōtinentiā nō īmaneāt etiā pp delectationē duꝫ tñ bonā: q2 non pp qualēcū[que] delectationeꝫ q̄d operās ſꝫ pp turpe eſt prauus: ꝙ[que] eſt aliqs minus ꝙ̄ opꝫ gaudēs corporalib9: ⁊ pp parū q̄dē non īmanēs rōni: cuius ⁊ īncōtinētis medi9 eſt cōtinēs: ⁊ ꝙ ꝯtinentia ſit ſtudioſa vterq[ue] dicti habitus cōtrarij ꝯtinētie praui. ⁊ ꝙ pp alterū raruꝫ eſſe ⁊ imanifeſtū vr̄ cōtinentia ſoli incōtinentie cōtraria.

Et ſi cōtinētia eſt diſpō bona: tūc querit̄ an ꝯtinēs eſt ille q̄ cōſtans eſt in oī opinione recta quaꝫ videt ſiue nō rectā: an ille q̄ cōſtās eſt in opinione recta. ⁊ ſilr̄ q̄rit̄ ēt de incōtinēte: an ē ille q̄ nō eſt cōſtās in quacū[que] opinione: aut q̄ nō eſt ꝯſtās i opinione recta: ⁊ iaꝫ dubitatū fuit de h̄ in p̄cedētib9: ⁊ qn̄ determinata fuerit res in iſto, patebit ꝙ cōtinēs p ſe eſt ille quī cōſtās eſt in re vera: ⁊ incōtinēs q̄ nō eſt cōſtās in ipſa. incōtinēs aūt ſm quācū[que] opinionē: ⁊ ꝯtinēs ſꝫ quācū[que] opinionē: ⁊ ſunt ꝯtinēs ⁊ incōtinēs p modū accītis: intēdo ꝙ ipſi ꝯtigerit ꝙ opinio ſana ſit q̄ vr̄ ei eſt v̄tuoſe cōtinēti: ⁊ qn̄ cōtigerit hui9 cōuerſuꝫ eſt cōtinētia in ipſo non v̄tus ⁊ ſilr̄ in incōtinēte q̄d opponit̄ huic: ⁊ cōparat̄ res rei ſm veritatē qn̄ fuerit p ſe: erūt igit̄ tres modi: ille q̄ cōſtās eſt in quacū[que] opinione: ⁊ oppoſitus huic. ſ. incōſtās in quacū[que] opinione: medius īter eos: virtuoſus. vꝫ. ⁊ eſt firmus vel cōſtās in opinione recta: ⁊ nō cōſtās in opinione falſa. ¶ B. ⁊ eos q̄ cōſtātes ſunt in q̄cū[que] opinione nomināt eos hoīes fortes in ꝓpoſito: ⁊ ſunt illi quoꝝ difficilis eſt permutatio ab eo q̄d credunt ⁊ recipiūt ex facili illud q̄d p̄mo proponit̄ eis ex opinionib9. ⁊ iſte aſſimilat̄ cōtinēti ſm veritatē: que medium eſſe iam diximus: ⁊ eius ſimilatio ipſi eſt ſicut ſimulatio ꝓdigi ad magnificū: qui medius eſt inter ꝓdiguꝫ ⁊ auarū. intendo q̄m hec extremitas iſtoꝝ eſt honorabilior extremitate ei oppoſita cū ꝓpīgor ſit medio: ideo[que] ꝯtinēs ſm opinionē oēm melior eſt īcōtinēte ſꝫ oēꝫ opinionē: ⁊ eſt īter eos magna diuerſitas: ⁊ retenīꝫ cōtinēs ſm oēm opinionē nō mutat̄ pp cōcupiſcentiā ⁊ paſſionē: ⁊ vr̄ eſt bone creditiōis obediens dicto rationis: qui v̄o fuerit incōtinēs in oī opinione nō obedit rationi: ⁊ ſequit̄ oēs cōcupiſcētias. ¶ B. ⁊ fortis quidē propoſitis ⁊ cōtinentes ſm omnem opinionē ſunt hoīes qui habent ꝓpoſitum approbatū ſibi: ⁊ nō eſt apō ipſos cognitiōe iſti ſunt ruricole: intēdo hoīes rudes habitatores villularū: ⁊ ſunt quidē iſti ꝓpoſitum habētes proprium in delectatione ⁊ triſtitia: ideo[que] gaudent iſti ex victoria ſua ſuper delectationē ⁊ triſtitiam: ⁊ triſtant̄ qn̄ variatur credulitas ipſoꝝ ⁊ ingreditur ſuper eos dubitatio in opinionibus: de quibus credunt ꝙ ſint venuſte: ſimiliores ergo ſunt cōtinentib9 ꝙ̄ incōtinentibus. ¶ B. ſunt aūt quidā hominū qui non firmant̄ in eo q̄d opinantur ⁊ credūt non ꝓpter incōtinentiā: intendo non ꝓpter delectationē vilē: ſed pp delectationē nobilē bonā: vt ille qui recedit ab opinione falſa quā credebat ꝓpter delectationē ſuaꝫ ex ſermone veraci: ex hoc itaq[ue] nō eſt incaſtus ne[que] malus ne[que] incōtinens ille qui non firmat̄ ſm rōnem pp delectationē quālibet: ſed qui non firmatur ꝓpter delectationem turpem. ¶ B. ⁊ cum poſſibile ſit vt quidā hoīum appetant delectationes minus ꝙ̄ opꝫ: ⁊ non firmant̄ ſm rōnem. intendo ꝙ ſm

opinionē rectā:tūc ille qui eſt ſm hāc diſpōnem eſt inter cōtinentē e incōtinentē:z hoc qm̄ incōtinēs q nō appetit minus ꝙ opz nō firmat in eo qd ei vr̄ vt in pluribꝰ:incōtinens aūt cuius appetitus minor eſt ꝙ opz.eſt quidē incōtinens in paucioribus.intendo ꝙ incōſtans eſt in paucioribus.cōtinens autem eſt ille qui firme cōſiſtit pp id qd ei viſum fuerit z non mutat.ſi ergo fuerit cōtinēs virtuoſus oportebit vt ſint iſte due diſpoſitiones cōtrarie eiuſdē:verūtamen vna earū deterior eſt altera:naz vna earū eſt in paucis:z altera in multis.erit ergo malitia illa minus agens:z iſta plus. ¶ D.z quēadmodum putat de caſtitate ꝙ ſit contrarium incaſtitatis:ſic putatur de cōtinentia ꝙ ſit cōtraria incōtinentie. Cap. 14.

CUm vo multa dicant p ſilitudinē:z cōtinētiā tēperati p ſilitudinē cōſecuta eſt nā cōtinēs talis nihil pter rōnē agat ob corporeas voluptates z tēpatus:ſed h qdē hñs:h aūt nō hñs prauas voluptates. Et h qdē talis vt nō delectet pter rōnez:h āt talis vt delectet qdē, ſed non ducat. Siles ēt ſunt incōtinēs z itemperās:vtriqz enī corpis voluptates ſequunt:ſʒ alter putās oportere:alter non putās. Nec fieri pōt vt vnus z idē ſimul ſit prudēs z incōtinēs:naz ſimul prudētez z ſtudioſuz eſſe oñſuz eſt. Preterea nō q: ſciat ſolū:ſʒ q: actiuus ſit prudēs eſt:ſʒ incōtinēs nō eſt actiuꝰ. Eniuero aſtutuz nihil vetat incōtinentē eē:exquo ſit vt nōnūqȝ prudētes qdā incōtinētes eē videant: qm̄ aſtutia vt ſuperioribus libris diximus:rōne qdē ppinqua eſt prudētie:ſed differt ab ea ſm electionē:neqȝ porro vt ſciēs ac pſpiciens ſed vt dormiēs ac vinolētus z volēs qdē, nā quodāmō ſciēs: z qd facit z cuiusꝰ gratia:malus āt non:nā electio qdez bona eſt.itaqȝ ſemimalus z nō iuſtus.nō.n.inſidiator: nam ipſorū hic qdem nō pſiſtit in his que cōſultando ſtatuerat:hic aūt melācholicus oino non conſultat. Videt ꝙ icōtinēs ſilis ciuitati q oia opportune decernat: ac leges habeat bonas: ſʒ illis non vtat: vt Anaxādrides obiecit inquiēs ciuitas nolebat: cui leguz cura eſt. Malus aūt ciuitati q legibꝰ vtit ſʒ malis:eſt āt incōtinētia circa id qd excedit multitudinē habituū.hic.n.magis perſiſtit:ille āt minus ꝙ pleriqȝ valeāt. Sanabilior

incõtinētia illa q̄ melãcholici icõtinēter agũt:q̃ȝ illoꝝ q̄ ꝯſultãt qdē ſȝ nõ pmanēt:⁊ q ꝯſuetudine icõtinētes ſunt q̃ȝ q nã. Facilꝰ em̄ ē cõſuetudinē q̃ȝ nãȝ mutare. Nã ob idipſuȝ ꝯſuetudinē mutare difficile eſt qꝺ nãe aſſimilaſ: vt Ebenus inqt. Aio iueteratũ vſuȝ pmanere amice:at qȝ eũ tandē hoib⁹ nãȝ eē. Quid igiſ ꝯtinētia ſit ⁊ qd incõtinētia ⁊ ꝯſtãtia ⁊ mollicies:⁊ queãdmodũ hi habitꝰ adinuicē ſe hñt dictũ eſt. De voluptate aũt ⁊ dolore eiꝰ eſt videre:q circa ciuilē philoſophaſ:h̄ em̄ faber atqȝ magiſter eſt eiꝰ finis ad quē pſpicientes vnũqꝺqȝ vel bonũ vel malũ ſimplr dicimus. Inſup neċũ eſt de illis videre.naȝ virtutē moralēȝ ⁊ vitiũ circa dolores ⁊ voluptates poſuimꝰ:⁊ felicitatē oēs fere aiunt cũ voluptate eē: itaqȝ beatũ noiauerũt a gaudēdo. Quibuſdaȝ ergo vſ nulla quidē voluptas eſſe bonũ:nec per ſeipſaȝ nec per accidēs:nõ em̄ idē eſſe bonũ qȝ voluptas aliȷs quedaȝ vſ qdē:ſȝ plurime eē praue: eſt ⁊ hoꝝ tertiũ ſi oēs ſint: bonũ tñ nõ recipi vt voluptas ſit ſummũ bonũ:qꝺ oĩno nõ ſit bonũ:qꝛ oĩs voluptas effectio eſt i nãȝ ſenſibilis. Nulla ꝟo effectio cognata eſt finibꝰ:ceu nulla edificatio edibꝰ:pterea tēperãs fugit voluptates:⁊ prudēs vacuitatē doloris ſequiſ:nõ aũt voluptates. pterea voluptates ipediũt prudētiã.⁊ quãto maiores ſunt tãto magis: qꝺ i venereis pȝ. Nemo.n.dũ i illis ē mēte pſpicē qcq̃ȝ põt. Inſup voluptatis nulla ē ars:oē aũt bonũ artis eſt opus. Preterea pueri ⁊ beſtie ſequũſ voluptates:qȝ ꝟo nõ oēs ſunt ſtudioſe:qꝛ ſunt turpes q̄dã ⁊ iſames:⁊ qꝛ detrimēta afferũt:morbos.n.nõnulle ipaꝝ gignũt. Qꝺ aũt nõ ſit ſummũ bonũ voluptas qꝛ nõ finis eſt ſȝ effectio:hec ſunt fere q̄ dñr. Qꝺ ãt nõ ꝯtingit pp hoc nõ eē bonũ neqȝ optimũ ex his pȝ. Primũ igiſ cuȝ bonũ dupl̄r dicaſ aliud ſimplr aliud alicui ⁊ nãe ⁊ habitus cõſequunſ:q̃re ⁊ motus ⁊ affectiones ſequunſ:⁊ q̄ praue vi denſ ſimpl̄r praue:alicui aũt nõ:ſȝ expetēde ſunt huic. Quedã vero ne huic quideȝ ſȝ qñqȝ paruũ tp̄s:ſed non

Facilꝰ ē cõſuetudineȝ q̃ȝ nãm mutare.

expetēde. Alique aūt voluptates ne ſunt quidē ſ; vident tur quecūq; cū dolore ⁊ medicine grā: ceu egrotantiū voluptates. Preterea cum boni h quidē; ſit actus: hic aūt habitus ſm accñs q̄ cōſiſtūt innāle habitū volupta/ria ſunt: eſt aūt actus in cōcupiſcētijs nature ⁊ habitus ſubdolētis: qz iāq; ſine dolore ⁊ cōcupiſcentia ſunt volu ptates veluti qp in cōtemplādo fiunt nullo defectu nām vegēte: ſignū hui⁹ eſt qp nō eiidē rebus delectaf nā du; replef: ⁊ dum in ſtatueſt ſimplr iocūdis: aut du; replef ēt aduerſis. na; ⁊ acrib⁹ ⁊ amaris gaudēt: q̄z nihil neq; natura neq; ſimplr iocundū eſt. Itaq; neq; voluptates: vt eñ iocūda adinuicē cōſtituta ſunt: ſic etiā voluptates q̄ ab illis ꝓueniūt. Preterea nō eſt nece aliō qddā me/lius eē q̄z voluptas: vt qdā aiūt finē q̄z effectionē: nō eñ effectiōes ſunt neq; cū effectiōe oēs: ſ; opatōes ⁊ finis: nec illis q̄ fiūt ꝯueniūt: ſ; illis q̄ vtunf: neq; finis oīum aliō qddā: ſ; eoꝝ q̄ ducūt in ꝑfectione; nāe. Quapp nō recte dr̄ ſenſibile effectionē eē voluptatē: ſ; magis dicē du; eſt opationē habit⁹ ſm nām: ⁊ ꝑ ſenſibili ſine ipedi mēto. Vr̄ aūt effectio q̄dā eē qp ꝑncipalr bonū: q̄z opa/tionē effectionē eē exiſtimāt: ē aūt aliō. Eſſe aūt prauas voluptates ex eo: q̄z morbos gignūt volūtaria q̄dā: idē. ⁊ q̄z ſalubria q̄dā praua ad lucrū: hoc igif vtraq; praua: ſ; nō praua ſm h: nā ⁊ ꝯtēplatio iterdū obeſt ad ſanita tem. īpedit vō neq; prudētiā neq; habitū vllū voluptas ab vtraq; ꝓueniēs ſ; aliene. Nā q̄ in ꝯtēplatōe ⁊ diſcipli na magis faciūt ꝯtēplari atq; addiſcere: qp aūt nō ſit op⁹ voluptas alicui⁹ artis rōnabilr ꝯtingit: neq; eni; alteri⁹ opationis cuiuſq; eſt ars ſ; potētie: ſ; vnguētaria ars ⁊ coquaria voluptatis eē videaf. Fugere aūt tēperatū vo luptates ⁊ ſequi prudentē vacuitatē doloris: ac pueros ⁊ beſtias ſequi eodē mō oīa ſoluūt: cū eñ dictū ſit qūo bone ſimplr ⁊ qūo bone nō oēs voluptates tales ⁊ pue ri beſtie ſequunf: ⁊ haru; vacuitatē doloris prudēs que ru; cōcupiſcētia ſint. ⁊ dolorē: ⁊ que ſunt corporis: tales

enim ſunt he. Etenim haruz exceſſus ſm quas intēpe/
rās: Intēpat⁹ itaq; tēperās fugit has: naz ſunt ꝛ tēpantis
aliq̄ voluptates. Et q̄ maluz eſſe dolorē ac fugiēdū ꝯfeſ
ſuz eſt: hūc q̄dē .n. ſimplr̄ malū: hunc v̄o q: īpedimētū
affert fugiēdo aūt cōtrariū quo fugiēduz eſt q̄d ꝛ malū
bonū. Nā ſolō illa Speuſippi nō cōuenit vt maius mi/
nori ꝛ equali cōtrariū. Nō eniz diceret idē ꝙ malū q̄d/
dā eſſe voluptatem. Nihil v̄o p̄hibet voluptatez q̄ꝫdaz
eſſe optimaz: quāuis ſint alique praue: vt ꝛ ſcientia ali/
qua q̄buſdaz prauis exiſtētibus.

Forſan v̄o ꝛ neċiuz eſt ſiq̄dez cuiuſlibet habitus ope
ratiōes ſunt nō impedite: ſiue oīum operatio eſt felici/
tas: ſiue alic⁹ eoꝝ ſi ſit nō īpedita eſſe ſūme eligēdaz. id
eſt āt voluptas. Itaq; eēt vtiq; voluptas oīuz optimū:
ſꝫ praue ſint multe voluptates ſi cōtigat ſimplr̄. ac ꝓpte
rea oēs beatā vitā putāt eſſe iocūdā: ꝛ implicāt felicita/
ti rōnabilr̄. Nulla eniz opatio ſi īpediat: pfecta felicitas
āt eſt pfectoꝝ: quaꝓp īdiget felix bonis corpis: ꝛ exter/
nis atq; fortune vt nō īpediat. Qui āt in rota ꝛ calami/
tatibus magnis cōſtitutuz dicāt eſſe beatuz ſi bonus ſit
vel volētes vel inuiti nihil dn̄t. Q: v̄o fortuna indiget:
vr quibuſdā idē eſſe pſperitas ꝛ felicitas. Qd̄ nō ē nā
ꝛ h̄ excedēs īpedimētū affert: ꝛ forſan nō ampli⁹ pro/
ſperitas noīanda eſt: nā eius terminus eſt ad felicitatē.
Qd̄ aūt ꝛ hoīes ꝛ beſtie voluptatem ſequunt id ſignū
eſt voluptatē eē optimū. fama v̄o nō oīno vera eſt quā
populi multi decātāt: ſꝫ cuz nō idē/ neq; nā/ neq; habit⁹
optim⁹: nz ſit nz appeat: neq; ēt voluptatē eādez oēs ſe
quuntur: tn̄ ſequunt omnes voluptates: forte aūt ꝛ ſe/
quunt nō quā putēt nec quaz dicerēt ſꝫ eādē. Cūcta enī
hn̄t aliq̄d diuinū nā: ſꝫ accepert nois hereditatē corpee
voluptates ꝑp frequētiā vſus: ꝛ oīb⁹ cōes ſūt. Cū igit
ſole cog̃ſcant iſte: ſolas eſſe putant. ptꝫ aūt ꝙ niſi volu/
ptas bonū ſit ꝛ operatio beata vita iocūda nō erit: naz
cui⁹ grā op⁹ eēt illius ſi q̄dē nō bonū: ſꝫ ꝛ cū moleſtia agi

vita poteſt. Neqꝫ malum enim neqꝫ bonum dolor ſiquidẽ nec voluptas: ita cur fugeret: neqꝫ ſane dulcior vita ſtudioſi niſi eius operationes.

¶ De voluptatib⁹ aũt corpis cõſiderãdũ eſt dicendo: ꝙ quedã voluptates vehemẽter amplectẽde ſunt vtputa ille q̃ ſunt honeſte ſꝫ nõ corporee: ⁊ circa quas itẽperãs Cur igiť dolores his ꝯrij ſunt mali nã malo bonũ ꝯriuꝫ eſt: vel ita bone q̃ ſunt neceſſarie: qꝛ ⁊ nõ malũ eſt bonũ vel vſqꝫ ad aliqd bone. habituũ.n. ⁊ motuũ quorũcũqꝫ nõ eſt melioris exceſſus: neqꝫ voluptatis. Quorũcunqꝫ aũt ẽ ⁊ voluptatis ẽ: ſꝫ corpaliũ bonoꝝ ẽ exceſſus: ⁊ malus ẽ q ſequiť exceſſuꝫ: ſꝫ nõ neceſſarias. Cũcti.n. quodãmõ gaudẽt epulis ⁊ vino ⁊ venereis: ſꝫ nõ vt debent ꝯ in dolore: nõ.n. exceſſuꝫ fugit ſꝫ oĩno. nõ.n. eſt exceſſui ꝯrius dolor: ſꝫ pſequẽti exceſſuꝫ. Qm̃ vero nõ ſolum veꝝ dicere opꝫ ſꝫ ẽt cãꝫ falſi: nã id ad fidẽ faciẽdã ptiet. nã qñ rõ cõſpiceret pp quã videbať verũqꝺ nõ eſt verũ facit vt nõ magis credať: itaqꝫ dõm eſt quare videntur corpis voluptates magis expetere. pͥmũ qꝛ dolorẽ pellunt: ⁊ p exceſſuꝫ doloris quaſi medicinã quandã voluptatẽ exceſſiuã ſequunť: ac penitus corpaleꝫ: vehementes aũt fiunt medele: quapp eas ſequunť: qꝛ aduerſarij videnť: nec ſtudioſuꝫ videť qd voluptas pp hec duo: vt dictũ eſt: qm̃ quidẽ alie praue nature ſunt actus aut ex genitura queadmodũ beſtiaꝝ aut ex cõſuetudie vt prauorũ hominuꝫ. Alie medele qꝛ indigẽtis: ⁊ hr̃e melius ꝙ̃ fieri. Alie accidũt eis que pficiunť: per accidens igiť ſtudioſe: ſequunť etiã illas: qꝛ magnã viꝫ habẽt quãdo pp alias letari nõ pñt: itaqꝫ ſibiipſis ſames aliquas machinanť qñ igiť ſine nocumẽto irreꝑhẽſibiliter: qñ auteꝫ cum nocumẽto praue. Non eniꝫ hñt alias quibus gaudeant: neutrũ vero multis doloroſum eſt pp nãm: ſemp eniꝫ laborat aĩal vt nãles teſtantur ſermones: ⁊ videre ⁊ audire doloroſum eſſe dictitantes: ſed cõſueti ſumus vt aiunt. Similr in iuuenta quidem ꝓpter incrementum

ceu vinolenti diſponunt᷑ ⁊ iocunda res eſt iuuenta. Me
lācholici vero natura ſemper egent medicina. nam cor
pus quidē abrodit᷑: ⁊ in hoc eſt ꝯtinuo ꝑꝑ cōplexionē:
ac ſemꝑ in vehemēti appetitu cōſiſtunt. Pellit autē vo/
luptas dolorē: ⁊ que ꝯ̃ria eſt: ⁊ que cōtingēs mō ſit vehe
mens: ⁊ ob hoc intēperati ⁊ mali ſunt: que vero ſine do/
lore ſunt nō hn̄t exceſſuz. Sunt aūt hec ex his que natu
ra iocūda ſunt: ⁊ nō ꝑ accn̄s. dico aūt ꝑ accn̄s illa q̄ me/
dent᷑. Quia eniȝ cōtingit mederi patiēte ſano agēte ali
quid ob hoc iocundū eſſe videt᷑. Natura aūt iocūde que
faciūt operationē talis nāe. Nullū aūt iocūdū ſemꝑ idē
eſt: qꝛ nō ſimplex eſt nā nr̄a: ſȝ ineſt qd aliud ſ̄ȝ ꝙ corru
ptiua. Itaqȝ ſi quid aliud agat hoc alteri nature aduer/
ſat᷑: cum vero equat neqȝ moleſtuȝ: vr̄ eſſe id qđ ſit neqȝ
iocūdū: naȝ ſi alicuiꝰ nā ſimplex ſit: ſemꝑ idē actus iocū/
diſſimus erit: quāobrē deus ſemꝑ vna atqȝ ſimplici gau
det voluptate: nō eniȝ motꝰ dūtaxat eſt oꝑatio: ſȝ imobi
litas ⁊ voluptas magis in qete eſt q̄ȝ in motu. Variatio
aūt res oīum dulciſſima ſ̄m poetā ꝑꝑ neqtiā quandā: vt
eniȝ neq̄ȝ hō facile variat: ſic ⁊ nā varietatis indigēs: nō
eniȝ ſimplex neqȝ equabilis. De cōtinētia igit᷑ ⁊ incōti/
nentia ac de voluptate ⁊ dolore dictū eſt: ⁊ quid ſit vnū/
qđqȝ ipſoruȝ: ⁊ quō alia ipſoꝝ bona ſunt: alia mala. Reli
quum eſt vt de amicitia dicamus.

Melācholici nā ſemꝑ egēt medicina.

Deꝰ ſꝑ vna atqȝ ſimplici gaudet voluptate.

Voluptas ē magis ī qete q̄ ī motu.

Quartūdecimū caplm̄ ꝙ ſ̄m ſilitudinē dr̄ cōtinens tēperatusqȝ 14
ꝑꝑ vtrūqȝ poſſum nihil ꝑter rōneȝ ꝑꝑ delectationes facere differētes:
tamen ꝑ hunc hr̄e prauas cōcupiſcētias: hunc aūt non: ⁊ per hūc nō
delectari preter rōnē: hunc aūt delectari ſed nō duci: ⁊ ꝙ ſilr incon/
tinēs ⁊ intēperatus in vtroſqȝ per ſe qui corporalia dlectabilia: alteri
vero in hunc exiſtimaret oportere: hunc vero nō: deinde ꝙ inconti/
nens neceſſario nō prudēs ꝑꝑ hūc eſſe prauū: hunc vero ſtudioſuȝ: ⁊
ꝑꝑ hunc eē practicū bonoꝝ: hūc vero nō: ſȝ qꝛ ꝯtingit hūc eſſe ꝯtinē
teȝ vr̄ q̄nqȝ prudēs ꝑꝑ ꝓpinquas eſſe demotica ⁊ prudentiā differen/
tes electione bona ⁊ mala: ꝙqȝ incōtinēs agit ſciēs: nō vt ſpeculans
ſed vt dormiēs ⁊ volēs: ⁊ nō ſimplr̄ malus ⁊ iniuſtus ⁊ ſemimalus: ⁊
ꝙ incōtinens debilis: qꝛ cōſiliariuꝰ ſilis eſt ciuitati leges bonas ha/
benti: ſȝ eis nō vtenti intēperatꝰ vero malis vtēti tandē qđ cōtinēs
⁊ incōtinēs circa excellēs multoꝝ habitūs ⁊ qđ ſanabilior eſt incon/
tinentia debili: ⁊ que per conſuetudinē naturali. D.

ET tamen nihil eſt cogens vt ſit cõtinẽs ipſe ca/ſtus niſi nominet̃ ꝯtinens ꝓp ſimilitu/dinẽ ſm ꝙ nominant̃ multe res noĩbus multaꝫ rerũ ꝓp ſĩlitudinẽ que eſt inter eas: ⁊ modus diſſilitudinis qui eſt inter iſtos duos eſt/qm̃ cõtinẽs ⁊ caſtus ſunt ambo nõ facientes diuerſuꝫ ei⁹ qd mãdat faciendum rõ ⁊ opinio recta ex paſſione a delectatõib⁹ corpalib⁹: veruñ dr̃ia eſt inter eos ꝙ in cõtinente inueniunt̃ cõcupiſcẽtie praue niſi qd retinet ſeipm ab eis ⁊ triſtat ex retẽtione: caſto vero nõ eſt cõ cupiſcẽtia praua: ⁊ vnus eoꝝ nõ delectat̃ ex facto rõnis grã cõtriſta tionis ſue ex retẽtione cõcupiſcẽtiarũ ⁊ eſt cõtinẽs: alter aũt delectat̃ ex facto rõnis ⁊ ẽ caſtus. Et quẽadmodũ cõtinẽs ſimilat̃ caſto abſ hoc ꝙ ſit ipſe caſtus: ſiĉ nõ cõtinẽs ſimilat̃ nõ caſto cũ ambo regnant res delectabiles corpales: attamẽ inter eos ẽt dr̃ia eſt: ⁊ hoc eoꝝ vn⁹ eorũ videt appetendũ eſſe delectabilia corporalia ⁊ fugiendũ ẽẽ a cõ triſtabilibus: ⁊ facit ſm ꝙ videt de hoc: ⁊ alter facit hoc: ⁊ non videt iſtud ⁊ eſt incõtinẽs. ℭ B. eſt aũt ĩpoſſe vt ſit hõ prudẽs ⁊ incõtinẽs ſimul. iam. n. demõſtratũ fuit in tractatu p̄cedẽti ꝙ prudẽs ⁊ virtuo ſus more vnus ſunt. ampli⁹ prudẽs quidẽ nõ eſt ſolũ prudẽs per ſciã ſed ⁊ per operatiõnẽ: intẽdo vt ſit operatio eius cõueniẽs ſue ſcie: in/ cõtinentis aũt operatio nõ cõuenit ſue ſcie: aſtutũ vero nihil ꝓhibet incõtinentẽ eſſe: ideo putãt quidã hoĩum ꝙ cõtingat incõtinentẽ prudentẽ eſſe: ⁊ hoc eoꝝ latet differẽtia que eſt inter aſtutũ ⁊ pruden tem ſm ꝙ ante iam determinatũ eſt: intẽdo in precedẽti tractatu: ⁊ hoc qm̃ vnũ ſunt in forma: ⁊ diuerſificant̃ quidẽ ex pte electionis. pru dens nã nõ adinuenit ſemp niſi bonũ: aſtutus aũt adinuenit ⁊ bo num ⁊ malum. ℭ B. ⁊ nõ refert inter eum qui ſcit ⁊ operatur p ſciam ſuam: ⁊ eum qui ſcit ⁊ nõ operat̃ aut operat̃ ⁊ nõ ſcit niſi ſicut dormiẽ tem ⁊ vigilem: ⁊ ſicut inter ebriũ qui bibit de volũtate ſua ⁊ ſobriũ. Ebrius ergo ſimilat̃ ei q ſcit ⁊ nõ operat̃ per ſciam ſuã. operat̃ enim turpe ⁊ videt qm̃ turpe: ſed diſpõ ebrietatis facit hoc facile ei: qui aũt operat̃ abſ ſcĩa eſt ſicut dormiẽs: ⁊ ideo nõ eſt vnus ex iſtis malitio ſus veraciter: eoꝝ quiſ iſtorũ eſt bonus potẽtia ⁊ aptitudine. mali/ tioſus autẽ nõ eſt bonus ne potẽtia ne actu: ⁊ ꝓpter hoc non eſt vnus duoꝝ modoꝝ incõtinentiũ iniurioſus: intẽdo eum qui eſt incõ tinens ꝓpter priuatiõnẽ ſcie: ⁊ eum qui eſt incõtinẽs hñs ſciam pro/ pter victoriã cõcupiſcẽtie: neuter eniꝫ iſtorum fraudulẽtus eſt. inten/ do per fraudulentũ qui facit iniuriã ex precõciliatione ⁊ electione ra/ tionali: vnus eniꝫ incõtinentiũ eſt ille qui inconſtans eſt in opinione quã videt: ⁊ alter mobilis vtilis in morib⁹ nihil premeditãs. ℭ B. Et ſimilat̃ incõtinẽs ciuitatis que hꝫ leges nobiles: ⁊ nõ vtit̃ eis penit⁹ ⁊ malitioſus: ſimilat̃ ciuitati habẽti leges iniquas ⁊ vtẽti eis: incon/ tinentia ergo ⁊ cõtinẽtia quãdo ſupexcedũt ponũt hñtes ſm diſpoſi/ tionẽ in qua excedũt plures hoĩum: cõtinens quidẽ ſupflue: eoꝝ eius cõtinẽtia plus eſt ꝙ pluriũ hoĩum: incõtinens autẽ eoꝝ eius cõtinẽ tia minus eſt ꝙ pluriũ hoĩum. Qui aũt incõtinentiũ citius curabiles eſt: eſt ille cui⁹ incõtinẽtia eſt ꝓp cholerã nigrã cuꝫ nõ peccẽt ex p̄me/ ditatione ⁊ p̄iudicio: qui aũt p̄meditant̃ ⁊ p̄iudicãt ⁊ nõ cõſtant ſuper iudicatũ difficilius curabiles ſunt: ⁊ ſiĉ illi qui incõtinentes ſunt ꝓp

aſſuetudinē citi⁹ curabiles ſunt illis q incōtinētes ſunt pp nām: pmutatio eniʒ cōſuetudinis facilior eſt pmutatiōe nature: difficilis eſt.n. in cōſuetudine: eoq ipſa ſimilaꝛ nature. ¶ D. ex hac ergo dictiōe demōſtratū eſt qd cōtinēs ⁊ quid incōtinēs: ⁊ qd tolerās: ⁊ qd diſſolutus vel mollis: ⁊ qualis ſit pporrio iſtaꝝ diſpoſitionuʒ quarūdam ad quaſdā. ¶ Et hic explicit poſtremū ei⁹ qd dixit de intētionib⁹ que appropriant huic tractatui: neqꝫ repeteꝛ in alio ex tractatib⁹ iſtius libri. loquiꝛ enim in tractatu qui eſt poſt hunc de delectatiōe: ⁊ pſcrutatio de ipſa cōplebiꝛ in poſtremo tractatu huius libri.

¶ Ariſt. Stragy. Lib. Octau⁹ Ethicoꝝ. Cap. I.

POſt hec ꝯñs erit dē amicitia tractare. Eſt eniʒ virtus quedam vel cū virtute. Sine amicis.n. nullus eligeret viuere: licʒ cūcta poſſideret alia bona. Nam ⁊ locupletes ⁊ in dignitate ac ſumma potētia cōſtituti plurimū amicis indigere videntur. Quid enim prodeſſet talis proſperitas ſi beneficij conferendi auferretur facultas: qd maxime fit cōmēdaturqꝫ in amicos: vel quomodo cuſtodirentur ſeruarenturqꝫ ſine amicis: quum quāto plura illa ſint: tāto magis periculo ſubiacent. In paupertate quoqꝫ ac ceteris calamitatibus vnum putant in amicos eſſe refugium: ⁊ eſt iuuenibus ad compeſcendos errores: ⁊ ſenibus ad curam ⁊ obſeruationem auxiliūqꝫ illarum rerum que illis deſunt propter imbecillitatē: florentibus autem ad res preclaras. Duo ſimul euntes: nam ⁊ in cognoſcendo ⁊ in agendo potentiores erunt natura qꝫ ineſſe videtur ad id genitum eſt ei quod genuit: ⁊ ad id quod genuit: ⁊ qd genitum eſt. Nec id in hominibus ſolum: verūetiā in auibus ac pleriſqꝫ animantibus ⁊ eiuſdem generis inter ſe ac maxime hominibus: ex quo fit vt eos homines qui erga ceteros beniuoli ſunt laudibus efferam⁹. Intueri licet in erroribus omnem hominem amicum ⁊ familiarē bonum eſſe: videtur ciuitas quoqꝫ amicitia cōtineri: ⁊ legūlatores magis circa illam ſtudent qꝫ cir

Sine amicis nullus eligeret viuere.

ea iuſtitiã. Concordia.n.ſiue quiddã amicitie videt eē: huic aũt maxime legũlatores intẽdunt. Diſcordiã vero vtrem inimicam expellunt: ⁊ amici ſi ſint nihil opus eſt iuſtitia. At ſi ſint iuſti: nihilominus eis opus eſt amicitia: ⁊ iuſtorũ maxime amicabilitas eſſe videt: nec ſoluꝫ res neceſſaria eſt amicitia/verũ etiã honeſta. nã eos qui afficiunt erga amicos laudamus ⁊ copiã amicorũ vnã aliquã honeſtarũ rerum dicimus. Sunt etiaꝫ qui putẽt eoſdem eſſe viros bonos ⁊ amicos.

¶ Determiãtio hui⁹ tractat⁹ octaui ꝺ libro Nichomachie Ari. icipit.

1 ¶ Primũ cap. qꝺ dĩm eſt de amicitia q̄ eſt virtus vel cum virtute ⁊ qꝺ neceſſaria eſt maxĩe: q̄ ſine ea nullus eligeret viuere: cur quoqꝫ neceſſaria eſt dictãtib⁹ in poteſtatib⁹ cõſtitutis in opibus ⁊ in fortunatis iuuenib⁹ ſenioꝛib⁹ adoleſcẽtib⁹: qꝺcũqꝫ agere debẽtib⁹ generãtibus ad genita his q̄ vni⁹ gẽtis oĩ hoĩ ad oẽm: deinde ꝙ ipſa cõtinet ciuitates: ⁊ ꝙ legis poſitores magis ſtudẽt circa ipſam ꝙ̃ iuſtitiã: q̄ hac exñte nil opus iuſtitia. ſꝫ ecõuerſo ⁊ ꝙ amicabile eſt maxime iuſtorum: poſtea ꝙ nõ ſolũ neceſſaria ſꝫ ⁊ bona. Dixit.

Dictione aũt in his que p̄ceſſerũt ſequit dictio ꝺ dilectioĩb⁹ ⁊ modis eorũ. dilectio etenĩ virtus eſt de nr̃is virtutib⁹: ⁊ eſt de reb⁹ neceſſarijs hominĩ in vita ſua: ⁊ exñtia eius p ipſam nobilior eſt cũ hoc ꝙ eſt neceſſaria ei in vita: fortaſſis.n. nemo volet vitã abſqꝫ amicis: intẽdo nemo ex illis qbus ſunt reliqua bona: vt diuites ⁊ rectores ⁊ dñi poteſtatũ: ⁊ viri illi q in bona ⁊ venuſta diſpõne ſunt: ⁊ hoc qm̄ iſti vident ꝙ venuſta diſpõ cupit quidẽ pp benefacere famoſaꝫ ⁊ notoriũ: nã ſi nõ tũc qdẽ qꝺ remanet de venuſta diſpõne qñ defuit ex ea exhibitio beneficij famoſi ⁊ notorij: ⁊ benefacere notoriũ ſit quidẽ maxime ergu amicos: ⁊ per amicos exiſtit hõ p̄cipue honoratus ⁊ laudatus: ⁊ ẽt qualr ẽ poſſe vt ſit homo ſaluus abſqꝫ amicis. Eteniꝫ q̃to maior fuerit opulentia ⁊ excellentia dignitatis eminentior: tanto eſt ruine ſuſpicatio iminẽtior: ⁊ ſaluationis indigẽtia que ab amicis eſt amplior: ⁊ etiã videt ꝙ nõ ſit refugiuꝫ in paupertate: ⁊ in ceteris calamitatibus fortune niſi verſus amicos: ⁊ amici ſunt adoleſcentib⁹ refugiũ ⁊ ducatus ad non peccandũ: ⁊ ſenibus ſubſidiũ in ſuis indigentijs ⁊ calamitatibus ⁊ occaſionibus eis irruentibus ex defectu ſuarũ operationuꝫ: ⁊ ꝓpter debilitatẽ ipſorum: ⁊ adiuuant iuuenes in actionibus ſuis nobilius: nam duo quãdo cõiungunt fortiores ſunt ad agendum ⁊ intelligẽdũ. ¶ D. videt aũt qꝺdam genus dilectionũ eſſe per naturã: vt habitudo patris cum filio: ⁊ iſtud genus dilectionis non ſolum inuenitur in hominib⁹ ſed in plurib⁹ animaliuꝫ: ⁊ de iſtis eſt dilectio que inuenit vni ſpeciei: ⁊ precipue hominis: ⁊ ex hoc laudatur amator hominum: eſtqꝫ in hoc loco difficilis an poſſe ſit vt oĩs homo amet omnem hominem: ⁊ vt amicus ſit omni homini. Et videt ꝙ dilectio que ꝓpria eſt

ciuibus

ciuibus adinuicē honorarior ſit ea que ꝓpria eſt vnit⁊ ꝙ ſtudiū legiſla/
toris in cōmēſuratiōe huius dilectiōis ⁊ firmatiōe ei⁹ ſit plus ſtudio/
ſius in ponēdo iuſtitiā ⁊ eius cōmēſuratiōe: ⁊ vr̄ ꝙ ↄueniētia in opi/
nione ↄſeruatio q̄daꝫ ſit dilectiōis: iōq; maxime legiſlatores ad indu
cēduꝫ vnitatē opionis ⁊ firmādū eā laborātes ad remotionē diſſen/
ſionū: coꝙ diuerſitas in opione inimicitia eſt: ⁊ qn̄ fuerint hoīes amici
nō indigēt pōne iuſtitie: qn̄ vero iuſti fuerint adhuc indigent amici/
tia: nō.n. de neceſſitate diligētes ſunt: ſed eē iuſtos diligētes res eſt ꝑ
quā iuſtitia cōpletior ſit ⁊ melior. ¶ D. Et q̄dā hoīes videt ꝙ amicos
eē bonos ex virtute amicitie intēdo ꝙ amicū eē bonū eſt nobilius: ⁊
q̄dā vidēt ꝙ amici ⁊ boni ſunt vnū ⁊ ideꝫ.i. oīs amic⁹ bon⁹ eſt: ⁊ oīs
bon⁹ amic⁹ in hoc eſt dubitatio nō modica. Cap. .2.

S Ed accidūt circa illā dubitatiōes nō pauce.
Nā alij poſuerunt eaꝫ ſimilitudinē quādā ⁊
amicos ſimiles. Itaq; aiunt ſimile ad ſileꝫ:
⁊ cornicē ad cornicē: ⁊ talia q̄dā. Alij ↄ hmōi
inter ſe cōnexos aiunt: atq; de his alti⁹ matu
riuſq; perquirunt. Euripides quideꝫ ingens hymbreꝫ
terraꝫ arefactā amare formioſuꝫ celū hymbre graueſcēs
pluere in terrā: ⁊ Heraclit⁹ viciſſitudinariā cōmoditatē:
⁊ ex diuerſis pulcherrimā ↄueniētiā: ⁊ oīa per litē fieri.
Aduerſus hos ⁊ alij multi ⁊ Empedocles: naꝫ ſile ſile
appetere. Hec igitur nālia omittam⁹: nō.n. ſunt ꝓpria
pn̄tis ↄſideratiōis. Que vero ad homines ⁊ ad mores
pertinent ea diſcutiam⁹: ceu vtruꝫ in oībus ſit amicitia
vel in malis hoībus locū nō hꝫ: ⁊ vtruꝫ amicitie ſit ſpe/
cies vna vel plures. Qui.n. vnam ſpēm eſſe putant ex
eo q: recipit magis ⁊ min⁹: nō ſufficiēti argumēto du
cuntur. Nam ⁊ illa que alia ſunt ſpecie magis ⁊ minus
recipiunt: de quibus ſuperius dictum eſt.
¶ Patebit id aūt ſi amabile reſpiciat̄: non oē.n. vide/
bitur amari: ſed qḋ amabile eſt. hoc aūt eē bonū aut io/
cundū: aut vtile: vr̄ vtiq; eē vtile id per qḋ efficit̄ bonuꝫ
aliqḋ: aut voluptas: q̄re amabile vtiq; erit bonū ⁊ iocū
duꝫ vt ⁊ finis. Utrū igit̄ bonū amāt an id qḋ ipſis ſit bo
nuꝫ. Diſcordāt.n. qn̄q; iſta eodē mō circa iocūduꝫ. Ur̄
aūt q̄ſq; ſibi bonum amare ⁊ eſſe ſimpl'r q̄dem amabile
bonū: cuiq; aūt qḋ cuiq; ē. Amat vero q̄ſq; nō qḋ bonū
eſt ſibi: ſed qḋ vr̄ bonū: nec quicq̄ꝫ id refert. Erit enim

amabile appēs. Cūq₃ tria ſint illa p que amāt in nā qdē inaīatoꝛuꝫ: nō dr̄ amicitia: nō eniꝫ eſt in illis reciꝓcus amoꝛ: neq₃ voluntas illoꝛuꝫ boni: naꝫ ridiculuꝫ foꝛtaſſis ē viuo bonū velle: ſ₃ ſaluū eē cupit vt hēat ipſe. At opoꝛtere aiūt amico bona velle illius grā: ⁊ q ita volūt bona eos beniuolos appellant: ⁊ ſi nō ideꝫ ab illo rependat: beniuolētiaꝫ eniꝫ in repētib⁹ amicitiā eſſe: vel ad iungē duꝫ ē nō latēteꝫ. Multi. n. beniuoli ſunt erga illos quos nunq̄₃ viderunt: quos bonos viros putant eſſe ⁊ vtiles. Atq₃ h ideꝫ foꝛtaſſe aliqs illoꝛuꝫ viceuerſa facit: amicos vero quo qs vocet latētes: queadmodū ſeinuicē hēant. Op⁹ eſt igit vt itelligāt: vtiq₃ beniuolētia ſit mutua: nec latēs ipſos pp vnuꝫ aliqd pꝛedictoꝝ.

C Scdm caplm in quo ponit dubitata de amicitia: vtrū. ſ. ſit ſiſitu/
2 do quedā: vel ex ꝯtrarietate addēs ⁊ nālius queſita de his: illa tñ re linquēs: deinde vtrū ſit in oībus vel impoſſe ſit eaꝫ eē inter malos: ⁊ vtruꝫ vna ipſi⁹ ſpēs vel plures. i. vtrū vniuoca vel equoca: ad qd vl/ timuꝫ determinādū diuidit amabile in bonū ⁊ delectabile ⁊ vtile di/ cens vtile amabile vt ad finē: reliqua duo vt fines: deinde vtrū amāt bonū ſimplr vel qd ſibiipſis: ⁊ ſilr circa delectabile dicēs quēlꝫ ama re qd ſibi bonū verū vel apparēs: deinde q amatū nō eſt amicitia pp nō neceſſario hēre reamationē: neq₃ velle bonū amato illius grā qd ē beniuolētia: amicitia vero hēre h ⁊ eē nō latentē: vñ ipſa eſt beniuolen tia in cōtrapaſſis nō latens. B.

Am qdam vident q amicuꝫ eſt ſimile ⁊ inimicuꝫ cōtrariū: ⁊ quidā vidēt ecōuerſo: ⁊ q vterq₃ amicoꝝ mouet alteruꝫ ⁊ mouet ab altero: ⁊ antiqui naturaliuꝫ dixerunt in hac intentione dictionis cōtra/ rias ſentētias. vna quaruꝫ erat q agentia in muicem ſunt cōſimilia: vt dictū Empedoclis: q ſimile appetit ſimile: ⁊ vt ſermo cōtrarius huic q diuerſa equaliter apta ſunt: vt ex eis bona fiat cōpatio. C B. attñ iſta dubitatio: ⁊ qd circa ipſaꝫ eſt ex difficilibus qōnibus opꝫ vt relinquat in hac ſciētia: eteniꝫ eſt eſſentialis nāli ſcie: ⁊ qd aūt de iſtis qōnibus ptinet moꝛib⁹ ⁊ accñtibus aīe inquirēduꝫ eſt in hac ſcīa: vt an poſſe ſit q oīs hō dili/ gat oēm hoīeꝫ: aut nō eſt poſſe: vt dilectio ſit inter malos: ⁊ vt ſit pſcru tatio an ſpēs dilectiōis ſit vna vel plures. Et ēlꝫ qui putāt q dilectio vnica ſit ſpēs: pp hoc q recipit magis ⁊ minus nō hñt ſignū ſufficiēs ex hoc: ⁊ eo q additionē ⁊ diminutionē recipiunt res diuerſe ſm ſpēm: ⁊ iaꝫ dicta eſt de hoc dicto in alio ab hoc libꝛo. C B. ⁊ foꝛſan patebit hec intētio qñ ſcitum fuerit an amatū vnuꝫ ſit an plura: ptꝫ. n. q non amat oīs res: ſed amat quidē amatū tm̄: ⁊ q amatū triplicis eſt ſpe/ ciei: bonū: ⁊ delectabile: ⁊ vtile. C B. foꝛtaſſis aūt putabit q vtile eſt cōferēs ad h duo: ⁊ ſi ſic eſt erit q oēs amabūt aut bonū aut delecta/

ctabile.vtrũ ergo amici amãt ſe adinuicẽ pp bonũ qđ in ſeipſo bonũ
aut pp bonũ qđ eſt in relatiõe ad ipſos:forte.n.in quadã iſtaꝝ amici/
tiaruꝫ diuerſitas eſt:⁊ hmõi accidit in amicitia ex pte delectabilis re
latiui:intẽdo ꝙ alter amet alterũ pp delectationẽ ex ipſo:intẽdo ꝙ ac/
cidit in hoc etiã diuerſitas ⁊ corruptela:⁊ iſte due ſpẽs amicitie cões
ſunt oĩbus hoĩbꝰ:⁊ vr̃.n.ꝙ qlibꝫ amet delectabile qđ apud ipſuꝫ eſt de/
lectabile:⁊ ſilr̃ bonũ qđ ẽ bonũ cõparatũ eiſ:illi aũt quoꝝ alter amat
alteꝝ pp amationẽ boni in ſeipſo:intẽdo eos quoꝝ vterqꝫ amat ſociũ
ſuũ pp bonũ qđ eſt in eo hñt amicitiã que nõ corrũpitur neqꝫ mutat̃.
Non.n.amat alter alterũ:eoꝙ bonus ſibi:intendo amatori: ſed eoꝙ
ptꝫ ei qm̃ in ſeipſo bona amant̃.ergo in hac eſt equidẽ ſcituꝫ tñ: ⁊ in
tali eſt qđ cõferat aut delectet.℄ D.pp hoc igitur neceſſe eſt vt modi
amantiũ tres ſint:⁊ ſilr̃ amationuꝫ.d.cui aũt nõ eſt aĩa huic nõ dile
ctio vel amatio:qbus.n.nõ ſunt aĩe in his nõ inuenit̃ redilectio:intẽ
do retributionẽ ſm equalitatẽ:ſ:õqꝫ videnduꝫ eſt de dilectõe dicentis
ꝙ bonꝰ amat bona per modũ quo dicimꝰ ꝙ bonꝰ amat eũ qui eſt bo/
nus:⁊ forte velit dictor iſte p hoc ꝙ bonꝰ vult ꝙ bona ſaluent̃ ⁊ ꝯſer/
uentur ſaluatiõe ⁊ cõſeruatiõe in exñtia ſua donec ei ſint.℄ D.Et iaꝫ
dixerũt ꝙ amicꝰ eſt ille qui vult bona amico ſuo ⁊ pp amicũ ſuũ illos
aũt qui volũt ſibiinuicẽ bona p iſtuꝫ modũ noĩamꝰ caſtigatores vel
exhortatores:⁊ hoc qñ fuerit vtriqꝫ eorum ab altero vtilitas: que eſt
alteri ab ipſo:qñ vero nõ fuerit h̃ non noĩamus eos exhortatores: ex/
hortatio eniꝫ que eſt diſpõ eſt dilectio duoꝝ coequipollẽtiũ in paſſio/
ne:intendo in corretributiõe cuꝫ exhortatio quideꝫ inueniat̃ ab hac
diſpõne.℄ D.Addẽduꝫ aũt ad hũc terminũ qñ neuter eoꝝ occultat
a ſocio ſuo ſtatuꝫ ſuum:ſepe.n.fit exhortatio ab indiuiduo ad indiui/
duũ:quãuis nõ manifeſtet ei ſtatũ ſuũ: ⁊ hoc pp illud qđ impat ex vti
litate in illo indiuiduo aut aptitudine ad bonũ: verũtñ hmõi nõ no/
minant̃ exhortatores donec ſit ab altero ad alteꝝ coeqpollẽtia ĩ hac
intẽtiõe ⁊ eq̃ corretributio:⁊ qñ hoc fuerit nõ poterit eẽ vt celet alter
eoꝝ ſtatũ ſuũ ab altero:imo patefaciũt ſibi ſtatꝰ ſuos adinuiceꝫ:⁊ qñ
fuerit exhortatio dilectio qualr̃ eſt poſe in coamãtibꝰ ꝙ celet alter alte
ruꝫ ſtatũ ſuũ.neceſſariũ ergo eſt vt amantes exhortent̃ ſe adinuicẽ:⁊
velint bona ſibiinuicẽ:⁊ correuelent ſibiinuiceꝫ ſtatus ſuos: neqꝫ ce/
lent quicq̃ ex eis que de eis dicuntur.℄ D.cum amata tria ſint diuer
ſa ſm formã:opꝫ vt ſint modi dilectionum diuerſi ſm formã: ſpecies
ergo dilectionũ tres ſunt equales numero ſpẽbus reruꝫ amataꝝ:⁊ in
vnoquoqꝫ earũ eſt coequipollẽtia in dilectiõe non latens.i.corretri/
butio ſm equalitatem. Cap. 3.

Differũt ãt hec ſpẽ inter ſe: ⁊ amores ergo ⁊
amicitie:ſunt aũt illaruꝫ ſpẽs tres cuꝫ totidẽ
ſint amabilia. In ſingulis eniꝫ mutua eſt di
lectio non latens:qui vero mutuo ſe amant
bona ſibiinuicẽ cupiũt hac qua amãt. Qui
igit̃ pp vtilitateꝫ ſe diligunt: nõ ſeipſos diligunt:ſed qꝛ
ex ipſis aliquod ꝓuenit bonũ: eodẽ mõ q pp volupta/

tem. Nō enī q: tales qdē ſunt facetos amāt: ſʒ q: ſibi io/
cūditatē afferūt: ꝛ q: ergo ꝓꝑ vtilitatē amāt bonū quūt
ſibi: ꝛ ꝓꝑ iocūditatē in cupiditate ſui mouent: nō qua ta
eſt q amat: ſʒ qua vtilis aut iocūdus. Sunt itaqʒ hmōi
amicitie ſm accñs: nō eīʒ qua talis eſt amat9 hac amat:
ſʒ qua afferūt: hi qdē bonū aliqđ hi āt voluptatē. Itaqʒ
tales amicitie facile diſſoluunt: nō in eodē ꝑmanētib9.
Nā ſi nō amplius iocūdi aut vtiles ſint amare ꝯſiſtunt:
vtilitas vero nō ꝑmanet ſʒ alias eſt. Ceſſante igit eo ꝓꝑ
qđ amici erant, ceſſat amicitia ꝛ vtpote illis inixa: vr āt
hmōi amicitia maxīe fieri in ſenib9: nō. n. voluptatē hi
ſequunt ſʒ cōmoditatē: iuuenes quoqʒ ꝛ vigētes qcūqʒ
vtilitati ſue ſtudent nec ſane hi multū inuicē verſant: ꝛ
interdū iocūdi nō ſunt. itaqʒ nec eoꝝ cōuerſanōe indi
gēt ex qbus nō ꝓuenit vtilitas. Eatenus. n. iocūdi ſunt
quaten9 ſpē aliquā hēant boni. in his ꝛ hoſpitalitatē col
locarūt. Adoleſcētiū vero amicitie voluptatis cā īſtitute
vident: nā amant ſm affectus: ꝛ maxīe id ſequunt qđ
voluptatē in pñtia afferat. Verū id fit cū etate mutat:
ex quo fit vt cito fiant amici citoqʒ deſiſtāt: nā fit cū vo
luptate amicitia mutat. At voluptatis celeris eſt muta
tio: ꝛ ad amores ꝓni ſunt iuuenes. nā amatoria ꝑ effe/
ctum ꝛ voluptatē plurimū fit. itaqʒ amāt ꝛ cito deſiſtūt
ſepe eadē die ꝓpoſitū mutātes. Delectant aūt hi ꝯuer
ſatiōe ꝛ vſu: nā per hūc modū amicitia fruuntur.

¶ Perfecta vero ē amicitia bonoꝝ viroꝝ ꝛ inter ſe vir/
tute ſimiliū. Hi nāqʒ ſibi bona ſilr mutuo volunt q̄ ſunt
boni: ſunt aūt boni per ſeipſos. Qui vero amāt amicos
illoꝝ cā hi ſunt maxime amici. Per ſeipſos. n. ſic ſe hñt
ꝛ nō per accñs. ꝑmanet igitur talis amicitia q̄diu ſunt
boni: virtus autē res permanēs eſt: ꝛ eſt vterqʒ ſimpli
citer bon9 ꝛ amico. Nam boni ſimplr boni ſunt ꝛ inui/
cem vtiles: eodē modo ꝛ iocūdi: boni enī iocūdi ſim
pliciter ꝛ inuicē. Vnicuiqʒ enī voluptati ſunt ꝓprie
res. Bonorū autē tales ſm ꝙ ſimiles: talis aūt amicitia

ſimiles rõnabiliter permanet. Talis vero amicitia merito durabilis eſt; nam cõplectit̃ oĩa que amico eſſe opꝫ. Omnis eñ amicitia ꝓpter bonũ eſt: aut ſimpliciter aut amãti: ⁊ ſm ſimilitudinẽ quãdã. Huic aũt oĩa ſupradicta inſunt per ſeipſos: nam huic ſilia ⁊ reliqua: q̄ ſimpliciter bonum id iocundũ ſimpl'r eſt. Maxime vero hec ſunt amabilia ⁊ amare: ⁊ amicitia in his maxie eſt atq; optima: ſunt aũt he amicitie merito rare: nam ⁊ q̄ tales ſunt pauci admoduꝫ reperiunt̃. Preterea cõſuetudine indiget ⁊ tẽpore. Nam iuxta prouerbiũ prius ſal illud de quo dicit̃ comedẽdum eſt q̄ꝫ ſe cognoſcere poſſint: nec ante recipiẽduꝫ eſt eos eſſe amicos q̄ꝫ alter alteri dignus amicitia fiduſq; appareat: qui.n. ꝓpere amicitias inſtituũt; amici q̄dem eſſe volunt: ſed nõ ſunt niſi digni ſint amari; ⁊ id cognoſcãt: volũtas eniꝫ amicitie celeriter fit: ſed nõ amicitia: hoc igitur ⁊ tẽpore ⁊ reliquis perfecta eſt; ⁊ fit ꝑ hec omnia ⁊ ſimilia vtriq; ab vtroq;: q̄d opꝫ amicis exiſtere.

¶ Tertium capitulũ q̄ cũ amicitia ſit beniuolẽtia mutua nõ latens ⁊ pp̄ vnuꝫ triũ dictoꝝ amabiliũ differẽtiã ſpẽ tres ſunt ſpẽs amicitie: q̄q; pp̄ vtile ⁊ pp̄ delectabile amici; nõ ſm ſeipſos amãt ſed ſm q̄ aliquid ſit ipſis abinuicẽ; q̄q; ſunt he amicitie ſm accñs ⁊ facile ſolubiles: q̄ nõ ꝑmanent diu pro q̄bus amãt; q̄ quoq; amicitia pp̄ vtile vt in plus eſt in ſenib⁹ ⁊ iuuenib⁹; qui cõferẽs ꝓſequunt̃; qui nõ cõuiuũt adinuicẽ; quã amicitiã ponunt inter peregrinã: deinde q̄ vt in plus iuuenũ amicitia eſt pp̄ delectabile quo cito fit ⁊ cito tranſit pp̄ altera cito fieri delectabilia etate tranſeunte. B. 3

Et qui diligunt ſeinuicẽ volunt bona ſibiinuicem ſm ſpẽm dilectiõis qua diligũt: qui ſ ergo diligunt pp̄ vtilitatẽ nõ volunt bonũ dilectiõis pp̄ dilectum: ſed vt bonũ volitũ cõtingat eis ex dilecto: ipſi ergo volunt bona q̄dẽ amato: eo q̄ eis bona. ſilr q̄ amãt delectationẽ cã amant quidẽ vt cõtingant bona amicis ſuis pp̄ ſuam delectationẽ econuerſo illis q̄ ſe amãt inuicem pp̄ formã amari que eſt virtus: ideoq; dilectiões que ſunt pp̄ delectans aut pp̄ cõferens ſunt dilectiões pp̄ accñs. Eteniꝫ diligit̃ quideꝫ cõferens ⁊ delectans: ⁊ ex quo acciderit conferẽti ⁊ delectãti q̄ ſint in hoc indiuiduo diligit̃ hoc indiuiduũ. ¶ B. Dilectiões autẽ que ſunt pp̄ vtilitatẽ ⁊ delectationẽ ſunt cite diſſolutionis: eo q̄ delectatio cito permutat̃; ⁊ ſimiliter vtilitas: qñ ergo mutat̃ gratia cuius erat dilectio mutatur; ⁊ dilectio cum fuerit dilectio relatiua. ¶ B. ⁊ dilectio que eſt ꝓpter vtile eſt vt pluri͏muꝫ dilectio ſeniorum. Etenim

ſeniores nõ requirunt delectabilia: imo vt plurimuz vtilia: et eorum nõ amant ꝯcupiſcẽtias: et delectant̃ quidez plurimũ in vtilibus: et ſm hũc moduz eſt amicitia eorum que ex adoleſcẽtib⁹ et iuuenib⁹ requirunt qđ melius eſt et vtilius: et qui ſunt ſm hanc diſpoſitionẽ cõuiuũt ſibiinuicem vtplurimũ: et hoc qm̃ iſti vtplurimũ nõ coaſſociant̃ ſe delectationis cã: neqꝫ fit inter eos aſſociatio penit⁹ niſi fuerint pficiẽtes ſibiinuicẽ. delectabili⁹. n. apud ipſos eſt pficuũ qđ ſperãt ex ſocietate amicitie: amicitia inuenit̃ in iſto gñe: qñ eiz cõtingit vtilitas ꝯtingit h amicitia. De amicitia aũt adoleſcẽtiũ putat̃ q̃ ſit quidez cã delectationis: eorum adoleſcẽtes amant quidem cõcupiſcẽtias: et vtplin requirũt delectabile apud ipſos et precipue illud qđ eſt pñs. ideoqꝫ qñ mutata fuerit ꝓpinquitas que eſt inter ipſos mutatur et dilectio: et ideo cito fiunt amici et cito interſecant̃: eteniz amicitia mutat̃ mutata hac delectatione: intẽdo eaz que fit ex cõiunctiõe: et hec delectatio cito mutat̃: et adoleſcẽtes ſunt amatores: eorum plurimũ amoris fit quidẽ cũ vitio ꝯcupiſcentie et delectatiõis: et hec eſt in adoleſcẽtib⁹ valida: et iccirco cito et cõcopulant̃ et fit diuortiũ inter eos multotiẽs in vna die: et tráſmutatur a diſpõne ad diſpõnez: et volunt vt ſint copulati p eam in vita ſua. Eteniz fit quidem amicitia eis qñ fuerint ſm hãc diſpõnem. ¶ B. Amicitia aũt pfecta eſt amicitia bonorum ꝯſimiliũ in virtute. iſti enim volunt ſibiinuicẽ bonũ pp ſuaz ꝯſimilitudinẽ in virtute: et volũt bonum amico inquãtuz amic⁹. i. virtuoſus: intẽdo q̃ vnuſqſqꝫ eorum vult bonũ ſocio ſuo ſm q̃ bon⁹: qui aũt volũt bonũ malis vtilitatis et dilectionis cã horum amicitia eſt quidez pp ſeipſos p ſe nõ p modũ accñtis: et eſt pp amicos ſuos p modũ accñtis: et hoc qm̃ ipſi volũt quidez bona amicis ſuis pp ſemetipſos. Cap. 4.

Que vero gratia voluptatis, eſt amicitia ſilitudinem huius hz: naz boni inuicem iocundi ſunt: eodez mõ et que pp vtilitatem. Naz tales mutuo boni ſunt. Maxie aũt in his amicitia pmanet cũ equalitas ſeruat̃: quẽadmõz voluptas: et nõ ſolũ ſic: ſz ab eodẽ ceu facetis et nõ vt amatori et amato. Nõ. n. his eiſdẽ reb⁹ delectant̃: ſz ille quidẽ affectu gaudet amati: hic aũt obſequio amatoris. Deſinẽte võ etatis flore et amicitia frequẽter deſinit. Nã huic aſpect⁹ nõ ampli⁹ iocũdus eſt: illi aũt nõ pſtat̃ obſequz. Sunt aũt q pmanẽt ſi ex cõſuetudĩe mores cõprobarũt et ſiles: q võ nõ voluptatẽ i amorib⁹ cõmutãt: hi et min⁹ ſunt amici: et pmanẽt. Qui aũt pp vtilitatẽ ſunt amici ſil cũ vtilitate mutãt̃. Nõ. n. amicos: ſz vtilitatẽ amabãt: pp voluptatẽ igit̃ et vtilitatẽ malos cõtingit eẽ amicos inter ſe: et bonos malis: et neutrum cuicũqꝫ. Propter ſeipſos

aũt ↄſtat ꝙ ſolos bonos. Nã mali qdẽ nõ gaudẽt ſeipſis niſi aliqḋ exinde pueniat cõmodũ: ſolaqꝫ bonoꝝ amici tia ſine q̃rela eſt. Nõ enĩ facile eſt quicq̃ꝫ credere aduer ſum eum quẽ multo tpe cõpꝛobauit: pſuaſitqꝫ aĩo nunq̃ꝫ iniuriatum iri: ⁊ quecunqꝫ alia in vera amicitia requirunt. At in aliĳs nihil vetat talia fieri: nã cũ hoĩes ẽt illos vo/ cẽt amicos qui pp vtilitatẽ queadmodũ ciuitates ſocie/ tates inſtituere vtilitatis grã: ⁊ qui pp voluptatẽ ſe mu/ tuo diligũt: queadmodũ pueri. Opꝫ foꝛtaſſe ⁊ nos hmõi hoĩes vocare amicos. Spẽs igit amicitie plures ſunt ſed pꝛima atqꝫ pꝛecipua eſt bonoꝛũ viroꝝ q̃ ſunt boni: reliq̃ vo p ſiĩtudinẽ. Qua enim bonũ aliqḋ aut ſiĩe ea amici. Nã qḋ voluptatẽ efficit. i. bonũ qḋdã his q volu/ ptatẽ amãt. Nõ aũt multũ ↄiungunt he: nec fiunt idẽ pp vtilitatẽ ac voluptatẽ. Nõ. n. multũ cõbinant ea q̃ ſunt ſꝫ accidẽs i has ſpẽs amicitia diuiſe iter malos erit pp vo/ luptatẽ vel pp cõmoditatẽ in hoc ſiĩes exiſtẽtes. Inter bonos aũt pp ſeipſos: naꝫ ſunt boni: ⁊ boni quidẽ ami ci ſimplr: mali vero ſm accñs: ⁊ p ſiĩtudinẽ.

Ut aũt in virtutibus aliĳ ſm habitũ: aliĳ ſm actũ bo/ ni dñr: ſic ⁊ in amicitia: aliĳ in vſu ↄñti delectant ⁊ bñfi/ cia cõferũt: aliĳ doꝛmiẽtes ⁊ locis diſiũcti nõ agũt qdẽ ſꝫ ſeſe hñt vt amice agere. Loca. n. nõ diſſoluũt amicitiã ſimplr ſed actionẽ: ꝙ ſi diuturnioꝛ ſit abſentia obliuionẽ amicitie inducere vr̃. vnde id natũ eſt dictũ. multas ami/ citias ſilentiũ diremit. Non vident aũt neqꝫ ſenes neqꝫ difficiles ⁊ queruli ad amicitiã apti: q̃m parũ in illis eſt voluptatis. Nemo aũt põt illi⁹ familiaritate vti q mole/ ſtiam afferat: neqꝫ illi⁹ q nõ ſit iocũdus. Maxime aũt vr̃ nã moleſtiã fugere ⁊ id aſciſcere qḋ efficiat voluptatem. Qui aũt ſeſe mutuo recipiũt. Nec tñ ſimul viuũt hi beni uolis magis ſiĩes ſũt q̃ꝫ amicis. Nihil. n. tã ẽ amicoꝝ q̃ꝫ ſimul viuere. Nã vtilitatẽ qdẽ egent expetũt: at ſimul vi uere ẽt beati: his. n. minime ↄuenit ſolis viuere. Cõuer ſari ãt ſiĩ nõ ẽ niſi ſint iocũdi: ⁊ tales q eiſdẽ reb⁹ delectẽt

Sola bonorũ amicitia ſine q̃rela ẽ.

Multas amicitias ſilentiũ dirimit.

qꝺ ſodalicia hꝛe vr̄ marie q̄dē eſt amicitia bonoꝝ virorꝫ:vt iam ſepius dictū eſt. Ur̄ aūt amabile expetibile ſimplr̄ bonū ⁊ iocūdū:cuiqꝫ aūt qꝺ ſibi eſt tale. Bonus aūt bono pp hoc vtraqꝫ ſilr̄ eſt. Amatio quidē affectui. Amicitia ꝟo habitui:nā amatio nō minus ad res inaīatas eſt:ī amoꝛe ꝟo rn̄det cū electiōe. Electio aūt ab habitu ē:⁊ bona volūt his quos amāt illoꝝ gr̄a nō ſꝫ affectū ſꝫ ſꝫ habitū. Et amātes amicū id amāt qꝺ ſibi ē bonum. Nam ſi bonus eſt amicus bonū eſt q̄ eſt amicus. vterqꝫ igif amat ſi bonū ⁊ par reddit voluptati ⁊ iocūditati. Dicif enim eq̄litas amicitia:marime ꝟo illi q̄ eſt bonoꝝ hec exiſtunt. In difficilibus aūt ⁊ ſenibus minus fit amicitia quāto difficilioꝛes ſunt:⁊ minus vſu ceteroꝝ gaudent:hec enīꝫ marime vr̄ amicitiā cōtinere ⁊ facere:quapp iuuenes quidē cito amicitias ꝯhūt:nō aūt ſenes:nō eīm fiūt amici his qb⁹ nō delectanf:ſilr̄ nec hi q ſunt difficiles. Sꝫ tales beniuoli q̄dē ſunt īter ſe: nam appetūt cōmoditates:⁊ ꝓmpti ſūt ad vtilitatē:amici ꝟo nō multi ſunt:q: nō familiaritate neqꝫ mutuą cōuerſatione gaudēt qꝺ marime vr̄ amicitiā facere.

¶ Quartū caplm̄ ꝙ perfecta eſt bonoꝝ ⁊ ſm̄ ꝟtutē ſimiliū amicitia:
4 q: hꝫ p ſe oīa in diffōne ſupius aſſignata:ꝙqꝫ h̄ eſt māſiua pp ꝟtutē ⁊ bonū qꝺ amant eē manſiua.ꝙ quoqꝫ cōſequif h̄ ſm̄ hāc amicos eſſe adinuicē vtiles ⁊ delectabiles:⁊ ſic reliquas duas amicitias eē huic ſileſ:deinde ꝙ h̄ amicitia eſt rara pp paucos eſſe bonos:⁊ q: indiget longo tpe cōuerſatiōis adinuicē ad experientiā:vn̄ nō eſt velox ſꝫ perſtructa ⁊ ſm̄ tpꝰ ⁊ ſilis vterqꝫ ab vtroqꝫ in quo ⁊ due altere ſiles ſunt huic:⁊ marīe māſiue qn̄ recipiūt abinuicē eq̄le ⁊ ꝯſile: minus aūt qn̄ ineq̄le ⁊ diſſimile:poſtea ꝙ pp delectabile ⁊ vtile cōtingit pueros eſſe amicos ⁊ bonos prauis ⁊ neutros.ſ.medios vtriſqꝫ:pp ſe autē ſolos bonos:quoꝝ amicitia intrāſmutabilis pp non credere de diu ꝓbato malū:nec ei iniuſtū facere que in alteris facile fiūt: vnde vt predictū eſt non dicunf altere amicitie niſi ſm̄ ſimilitudinē ⁊ per accidēs ⁊ ad principalr̄ dictam:⁊ ideo non vniuoce. Dixit.

AMicitia vero bonoꝝ eſt amicitia per ſe.nō enim vult bonū amico pp ſeipſos:⁊ ſꝫ volunt idē bonū ei inq̄tuꝫ bonus ⁊ ꝟtuoſus. hoꝝ igif amicitia durabit q̄diu durauerit vita ipſoꝝ:⁊ ex quo fuerit virtus firma erit iſtoꝝ amicitia firma. Et vnuſqſqꝫ iſtoꝝ bonus eſt abſolute nō relatiue:⁊ neqꝫ permiſcef bonitati eius malitia aliqua:⁊ iſti ꝓficiūt ſibiinuicē per ſe.⁊ ſilr̄

etiã delectant̃ ex ſeiuicẽ abſolute.i.delectat̃ alter ex altero: eoq̄ actio/
nes appropriate vnicuiq̄ ex modis animaliũ delectabiles ſunt ei: ⁊
actiones ꝓprie hoib⁹ inueniunt̃ q̄ in vͤtuoſis ꝯſilibus: ⁊ ex ꝯſilitu
dine q̄ eſt inter iſtos delectat̃ vnuſquiſq̄ eoꝝ actione amici ſui: quẽad/
modũ delectat̃ ſuiipſius actione: ⁊ iſta dilectio ex ceteris modis dile/
ctionũ digna eſt vt perſeueret: ⁊ firma ꝑmaneat plus ceteris dilectio/
nibus: eoq̄ aggregant̃ in iſta oĩa que opʒ inueniri in coamãtib⁹: oĩs
eñ dilectio p̄ter iſtã fit q̄dẽ ꝑp delectationẽ aut ꝑp vtilitatẽ: ⁊ vtraq̄
iſtaꝝ/ aut eſt per modũ abſolutũ aut per modũ cõparationis ad amã/
tem: ⁊ per modũ quendã ſilitudinis: ⁊ indubitãter ea q̄ eſt abſolute
melior eſt ea q̄ non eſt abſolute. ⁊ iſta dilectio eſt illa cui inuenit̃ vtile
abſolute: ⁊ delectabile abſolute: ⁊ ꝑp hoc opʒ vt ſit iſta dilectio eẽs ve
riſſima dilectionũ: cum amatũ in ea ſit amatiſſimũ amatoꝝ: intendo
bonũ abſolute ⁊ vtile abſolute: ⁊ huic dilectioni inuenit̃ per ſe bonuʒ
⁊ vtile cũ inueniat̃ ei bonũ abſolutũ ⁊ vtile abſolutũ: examinatio ⁊
experientia fiunt quidẽ magis in iſtis reb⁹ abſolutis: intendo q̄ ami/
ci examinãt quidẽ ſe adinuicẽ: ⁊ ꝓbãt ⁊ exquirũt in bonis abſolutis: ⁊
⁊ hoc q̄m amicus delectationis ſm veritatẽ eſt q̄ñ delectat̃ vterq̄ ami
coꝝ cum altero delectatione abſoluta: ⁊ ſilr̃ eſt in vtilitate niſi q̄ for/
taſſis iſta dilectio pauca eſt ⁊ rara: eoq̄ iſti pauci ſunt: intẽdo virtuo/
ſos: ⁊ eoq̄ indiget̃ in cognitione eſſe huius dilectionis tp̄e experiẽtie.
vt dr̃ in ꝓuerb. q̄ñ opʒ vt qui ꝓfitent̃ amicitiã demonſtrẽt ſe eſſe tales
quales eſſe ꝓfitent̃: ⁊ ne recipiat̃ dictum eoꝝ in ꝓfeſſione amicitie do/
nec appareat q̄ vterq̄ eoꝝ amatus ſit ab altero: ⁊ verificet ꝑ facta ſua
q̄m talis. ¶ B. illi aũt qui volũt ꝓmptitudinẽ in volũtatib⁹ ſuis quẽ
amant volũt vt ſint amici: ⁊ non ſunt donec dilectio ſit ex vtriſq̄ ⁊ ſit
ex eis equalr̃.i. vt vterq̄ eoꝝ diligat alterũ ſm quantitatẽ qua dili/
git eum alter. eteniʒ volũtas prompta ad voluntatẽ amati interduʒ
cõuertit̃ in amicitiã. ⁊ cõuertit̃ amicitia in volũtate ꝓmpta in aliqua
horarũ. ¶ B. Et hec amicitia q̄ eſt amicitia bonoꝝ ſit cõpleta ex par/
te tp̄is: cũ ſit longiſſimi tp̄is: ⁊ ex parte cauſarũ amicitie: ⁊ ẽt ex parte
eius q̄ cauſe amicitie ſunt in vtroq̄ ipſoꝝ ꝯſiles: ⁊ hoꝛ vt ſit in ami
citia: ⁊ boni delectant̃ ex inuicẽ delectatiõe ꝯſili: intẽdo coeq̄lit̃ ⁊ ſilr̃ ꝓfi
ciunt ſibĩinuicẽ: ⁊ dilectio quidẽ ſtabilior eſt q̄ñ fuerit cã inducẽs eã
res vna eadẽ in vtroq̄ diligentiũ. intẽdo in ſp̄ẽ ⁊ quãtitate: ⁊ vt q̄ ſit
vterq̄ ipſoꝝ ꝓficiẽs alteri ſm eq̄litatẽ: ⁊ maxĩe q̄ñ fuerit delectatio ⁊
vtilitas in re vna eadẽ nõ in duab⁹ reb⁹ diuerſis vt in amãte ⁊ ama/
ſia. itẽ vterq̄ delectat̃ ex altero: attñ delectatio ipſoꝝ eſt in duab⁹ re/
bus diuerſis: amator eñ delectat̃ forma amaſie: ⁊ amaſia delectat̃ ſer
uitio amatoris: ⁊ q̄ñ defecerit alterũ iſtoꝝ forte deficiet dilectio: eoq̄
in uitus ĩ aliq̄ horaꝝ amaſie eſt nõ delectabilis: ⁊ aut nõ erit ſeruitiũ ab
amatore: ⁊ multotiẽs firmat̃ amicitia amatoris q̄ñ vterq̄ amauerit
alterũ ꝑp experientiã morũ ſuoꝝ ex longa cõuerſatione ſimul: eteniʒ
longa ꝯuerſatio facit eos hereditare aſſimilationẽ ĩ morib⁹: ⁊ itercĩſio
ſocietatis delectabilis eſt apud iſtos in cãbio ⁊ ꝑmutatione ab amico
ad amicũ: ⁊ cõferẽs vtilitatẽ i hac amicitia: intẽdo amicitiã amoris: ⁊
eſt amator: ⁊ eteniʒ amator vtilis eſt: attñ ſunt pauce amicitie ⁊ ſtabi/
litates. ¶ B. Illi aũt q̄ ſunt amici ꝑp vtile cũ ipſoꝝ amicitia diſſoluat̃
ad amicitiã vtiliorẽ: intẽdo permutet̃: nõ ſunt amici ſm veritatẽ alter

alterius: ſʒ ſunt amici quidē grā illi⁹: qđ videt bonū eē ſuppoſitus: ſiue
delectationē ſiue vtilitatē: ⁊ ideo poſſe eſt vt ſit h̄ amicitia īter malos
⁊ inter bonos ⁊ malos: ⁊ inter eos in quib⁹ eſt aliqđ ex vtroqʒ: inten
do ex malitia ⁊ bonitate. ℭ D. manifeſtuʒ eſt aūt ꝙ q ſunt amici ꝑ ſe
ſunt boni tantū: eoꝙ mali nō gaudēt ex inuicē niſi adſit vtilitas: ⁊ de
lectio bonoꝝ ſola nō iraſcit: neqʒ admittit turbationes detractorias
eoꝙ nō eſt leue vt admittat dictio aut detractio ꝯtra eū q iaʒ ꝓbatus
eſt tpe multo: ⁊ hoc qm̄ amicus ī hac dilectiōe nō īfert iniuriā amico
ſuo in aliqua horarū: neqʒ ꝙ videat iniuria: ⁊ ex quo nō ſit iniuria in
hac dilectiōe non eſt dubiū qn ipſa ſit perſeuerātiſſima: in moduʒ aūt
aliaꝝ dictionū nihil ꝓhibet incidere iniuriā ⁊ ſilē iniurie. ℭ D. poſtq̄
aūt eſt de cōſuetudine holuʒ noīare amicos eos qui cōiungunt cauſa
ꝓficiēdi inuicē ex ciuſbus hui⁹ ciuitatis: ⁊ p̄cipue in eo in q̄ nō eſt du
biū quin ſit bonū: vt illi q coadiuuāt ſeinuicē in lite. Videt em̄ coad
iutoriū in lite cā boni eſſe vt ſaluationis vel alteri⁹ ex his circa q̄ per
ficit bellū: ⁊ eos q amāt ſeinuicē cā delectādi: vt pueri nece eſt nobis
vt noiemus ⁊ nos hmōi amicos. i. ponamus eos in genere dilectiōis.
ſm hoc ergo multe erūt ſpecies dilectionis: verūtamē dignior earum
ſm veritatē eſt dilectio bonoꝝ ſm ꝙ boni: intēdo eos qui diligūt ſein
uicem cauſa bonitatis tantū. De reſiduis aūt dr̄ nomen dilectiōis per
modū ſilitudinis ⁊ trāſumptionis: eoꝙ ipſi quidē ſunt amici ſm bonū
quoddā aut ſimile bono: non ſm bonū abſolutū: delectatio naqʒ bo
nuʒ quoddā ē eſt amatori delectationis ⁊ ſilr ſe hʒ in vtili: intēdo ꝙ eſt
bonuʒ quoddā: iſta dilectio nō cōiungit cōcluſione: neqʒ copulat co
pulatione pura donec fiant ipſi ⁊ amici ipſoꝝ res vna: intēdo ⁊ vniū
tur: eoꝙ amicitia ipſoꝝ non eſt ꝓpter ſeipſos: ſʒ eſt quideʒ ꝓp delecta
bile aut vtile. amicitia ergo eoꝝ per accñs eſt: eoꝙ per accñs eſt non
vnit vnitione bona. ℭ D. Cū itaqʒ iſta ingrediat in ſpēs dilectionis
intēdo dilectionē dilectiōis ⁊ vtilitatis: erūt igit mali ēt amici adin
uicē ꝓp delectabile ⁊ vtile: intendo delectant ex ſeinuicē ⁊ ꝓficiūt ſibi
inuicē qn̄ fuerint cōſiles: boni aūt ſunt amici ꝑ ſe. i. ſʒ ꝙ boni. ℭ D. ⁊
iſti ſunt ſocij per habitū dilectionalē alalem: ⁊ per actū hui⁹ habitus
quēadmodū in v̄tute dr̄ ꝙ v̄tuoſus eſt v̄tuoſus habitu: ⁊ ꝙ eſt v̄tuo
ſus actu: intēdo actu illius habitus: ſilr ī amicitia: amici em̄ interdū
ſunt amici actu ſm ꝙ cognoſcunt in vita ⁊ cōgaudēt ſibiīnuicē: ⁊ ſor
titur alter ex altero bona: ⁊ interdū ſunt amici ꝑ habitū dilectionalē
ſoluʒ: ⁊ ſi nō agāt actiones amicitie: ⁊ hoc qn̄ fuerint dormiētes aut ſe
iuncti in locis. Qn̄ eniʒ ſeiuncti fuerint nō agūt actiones amicoꝝ: ⁊ ve
rūtn̄ habitus eoꝝ alalis habitus eſt amicoꝝ: eoꝙ ſeiūctio localis nō
diſſoluit amicitiaʒ abſolute: ſed diſſoluit quidem actiones amicitie.
ℭ D. Si vero fuerit abſentia diuturna: iaʒ putat ꝙ neceſſariā faciat
reſolutionē amicitie per obliuionē: ideoqʒ dr̄ qm̄ peregrinatio vel di
greſſio multas diſſoluit amicitias. ℭ D. Et non vr̄ ꝙ veterani repleti
amaritudine ſint viri amicitie: eoꝙ delectatio in ipſis modica eſt: ⁊
non pōt aliqs finire dies ſuos in aſſociatiōe cōtriſtāte aut que nō dele
ctat: pʒ eniʒ ꝙ nā vt plurimū reſpuit cōtriſtās ⁊ cōcupiſcit delectans.
ℭ D. ꝓp hoc igit qui amāt ſeinuicē ⁊ nō cōiungunt in vita potius aſſi
milant exhortatoribus q̄ amicis: eoꝙ nihil iſtoꝝ amicoꝝ ſimilat aſſo
ciationi in vita cū nō delectant ex ſeinuicē. ſunt igit tanq̄ egētes qui

non deſiderāt niſi vtilitatē tantū: cū nō ſit apud eos delectatio: ⁊ iſti ſunt amici vtilitatis. Uiri aūt gloꝛie ⁊ exultationis ipſi ſunt q deſiderant aſſociationē: ⁊ pp hoc dr̄ qm̄ nō opꝫ vt iſti tales ſint viri diuitiarum: ſꝫ nobili fulgētes comitatu: alioꝝ enim ab iſtis non eſt poſē vt ſit aſſociatio adinuicē: ⁊ eoꝝ non delectanſ ex ſeinuicē: neqꝫ gaudēt ex rebus eiſdē: quēadmoduꝫ putaſ eſſe in amicitia aſſociatiua. cūqꝫ ſic ſit amicitia que maxīe eſt amicitia bonoꝝ: ſicut dictū eſt multotiēs: putatur enī ꝙ amatū v̄tuoſuꝫ eſt bonū abſolutū ⁊ delectabile abſolutū: ⁊ vtraqꝫ iſtarū intentionū exiſtit coamicantib⁹ pp virtutē ſm̄ equalitatē: intēdo ꝙ vterqꝫ eoꝝ delectaſ ex ſocio ſuo delectatione abſoluta: ⁊ amat ipſum eoꝝ bonū abſolutuꝫ non bonum quoddam. bonus enim deſiderat bonū ſm̄ ambas has intētiones ⁊ deſideraſ ipſe a bono: intendo ꝓpter deſiderium delectandi ex ipſo ⁊ deſiderium bonum.

℄ B. Coamicatio ergo paſſio eſt: amicitia vero habitus ⁊ v̄tus ideoqꝫ nō eſt amicitia in inaīato: ipſa enī qdē cuꝫ cōretributiōe: ⁊ ſit quideꝫ cōretributio ex pte electionis: ⁊ electio ex pte habitus rōnis: ⁊ pp hoc amici boni volūt bona ſuis amatis nō pp paſſionē: ſꝫ pp habitū quī virtus eſt: ⁊ qn̄ amauerint amicū amant bonū qđ exiſtit in ipſis: ⁊ pp hoc qn̄ bonus ſit amicus facit amicū ſuum bonū: vnuſquiſqꝫ amicoꝝ bonoꝝ amat in ſocio ſuo bonū inuentum in ipſo: ⁊ cōretribuit ei ſm̄ eq̄litatē in voluntate: ⁊ in ſpecie volūtatiua. i. vult ei ex equipollētia cōretributionis ⁊ vtilitatis ſpēm quā vult ei alter: ⁊ quantitatē quaꝫ vult alter: ⁊ iſta eſt que dr̄ amicitia eq̄litatis. ⁊ hoc maxime qdeꝫ inuenitſ in amicitia bonoꝝ.

℄ B. ⁊ parū cōtingit vt inueniaſ amicitia inter animoſos vel magnanimos: ꝓpterea ꝙ graues ⁊ difficiles ſunt adinuicē: ⁊ propter paucitatem gaudij ſui ex concluſione ⁊ aſſociatione: ⁊ hoc eoꝝ vr̄ ꝙ aſſociatio vt plurimuꝫ ſit amicitia ⁊ effectiua amicitie: ideoqꝫ adoleſcentes ſunt veloces amicitie ꝓpter velocitatē ipſoꝛuꝫ ad aſſociationeꝫ ⁊ delectationem eoꝛuꝫ ex ipſa. Ueterani aūt graues ſunt ad amicitiam ꝓpter paucitatē alacritatis ſue ex occurſu alterius alteri: imo ſunt ſicut ſerui vtiles in moꝛibus: ⁊ ſm̄ veritateꝫ ſunt qdē exhoꝛtatoꝛes: eoꝝ volūt bona ſibi inuiceꝫ ⁊ ſuccurrūt indigentia: amici v̄o nō: ⁊ eoꝝ non perſeuerāt in ſocietate neqꝫ gaudent ex inuicē qđ maxime pꝛe alijs amicitie eſt: intendo ꝙ actio iſta eſt actio amicitie magis q̄ cetere actiones. Cap. 5.

PLuribus v̄o eſſe amicū ſm̄ pfectā amicitiaꝫ nō daſ: quēadmodū nec amare plēs: ⁊ ſilis exceſſus qdē vr̄: hoc aūt ad vnū ſit. Multos v̄o vni vehementer placere nō facile eſt: foꝛte ēt nec bonū eſſe vr̄: ⁊ experimēto accipe: ⁊ conſuetudine fieri: qđ ſumme difficile eſt. Propter vtilitatē v̄o ⁊ voluptatē multis placere qs pōt. Multi enim tales: ⁊ bꝛeuis obſequium tēpoꝛis. Hoꝛū v̄o magis vr̄ amicitia q̄ ꝓuenit ex voluptate: qn̄ eadē ambobus ſiūt: q. i. mutuo delectenſ atqꝫ eiſdē reb⁹ q̄les ſunt iuuenū

amicitie. Magis eniꝫ in his ingenuitas eſt: que vero ꝑꝑ
vtilitatē negociatoꝝ. Beati vero nō indigēt vtilitate: ſꝫ
iocūditate. Volunt eniꝫ hr̄e aliquos quoꝝ̄ vſu delectē/
tur: moleſtia vero puo ſuſtinēt tꝑe. Cōtinuo autē nemo
ne bonū quidē toleraret ſi ſibi moleſtū eſſet. Itaqꝫ ami/
cos querūt iocūdos. Opꝫ aūt ⁊ bonos hmōi eſſe etiaꝫ
ipſis: nā ſic illis aſſunt cūcta que adeſſe debent amicis.
Quidā eniꝫ illis vtiles ſunt: quidā vero iocundi: vtrūqꝫ
vero ijdē ſint ꝑraro cōtingit. Nā neqꝫ iocūdos ꝑ virtutē
querunt: nec vtiles ad honeſtatē: ſꝫ iocūdos qdē ad vo
luptatē expetūt: aſtutos vō ad negocia explicāda. Hec
aūt raro fiunt in eodē; nam ſimul iocundū ⁊ vtilē diximꝰ
eſſe ſtudioſuꝫ: ſꝫ ſemꝑ excellenti nō fit talis amicus niſi
virtute ſupeminneat: alr̄ vero nō adequat ꝓpoꝛtioneꝫ is
q inferioꝛ ē nec frequēter cōſueuerūt tales exiſtere. Sūt
igit̄ he amicitie de quibꝰ dicimꝰ in paritate. Eadē enim
fiunt ambobꝰ: ⁊ inuicē volūt: vel alterū ꝑ altero cōmu/
tant: ceu voluptatē pꝛo vtilitate. Q̄ꝺ vero minꝰ ſunt he
amicitie ⁊ ꝑmanēt dictū eſt pꝛius. Vident̄ aūt ꝑꝑ ſilitu/
dinē eius ⁊ diſſilitudinē eiuſdē eſſe ac nō eſſe amicitie:
Nam per ſilitudinē eius vident̄ amicitie q̄ eſt ſm vir/
tutē: nā ea qdē voluptatē cōtinet: iſta vero vtilitatē: hec
aūt exiſtūt ⁊ illi; verum ſtabilitatē ⁊ ſecuritatē ꝙ he cito
inherēt: alijſqꝫ ꝑmultis differūt nō vident̄ amicitie ꝑꝑ
illius diſſimilitudinē. Eſt ⁊ alia ſpēs amicitie ſm maio
ritatē velut patri ad filiū: ⁊ ſenioꝛi ad iunioꝛē: viroqꝫ ad
vxoꝛē: ⁊ gubernatoꝛi oīum ad eum qui gubernat̄. Sed
differūt hec inter ſe. Naꝫ neqꝫ eadē eſt pr̄i ad filiū; ⁊ filio
ad patrē: neqꝫ viro ad vxoꝛē: ⁊ vxoꝛi ad virū. Alia enim
cuiqꝫ iſtoꝝ virtus ⁊ opus: alia. n. ꝑꝑ que amāt; alie ergo
dilectiōes ⁊ amicitie. Eadē igit̄ nō fiunt vtriqꝫ ab alte/
ro: nec certe querit̄: ſed quotiēs filij parentibus illa tri
buunt q̄ opꝫ ⁊ parētes filijs: firma ē amicitia. Coꝛrn̄dē
tem vero in oībꝰ q̄ ſm maioꝛitatē ſunt amicitie dilectōeꝫ
eē opꝫ veluti melioꝛē magis diligi ꝙ̄ diligere: ⁊ vtilioꝛē

⁊ alioꝝ queq; ſilr. Qñ.n. ſꝫ dignitatẽ diligit̃ tũc fit quodãmõ equalitas: qđ porro amicitie vĩ eſſe. Nõ ſilr eq̃le in amicitia ⁊ in iuſtitia ſe hr̃e vĩ. Nã in iuſtis quidẽ primũ eſt illud equale qđ ẽ ꝑ dignitate. Scđm vero illud qđ eſt in q̃ntitate. In amicitia vero id qđ eſt q̃ntitate: primo ẽ loco qđ vero dignitatẽ ſcđo. Patet aũt ſi plurima diſtãtia fiat virtutis: aut vitij: aut diuitiaꝝ: aut alteri⁹ rei. nõ eñ amplĩ⁹ ſunt amici nec dignũ id putãt. manifeſtiſſimũ eſt i dijs id: qm̃ hi plimũ oib⁹ bonis excellũt. Patꝫ ẽt in regiõib⁹. Nõ.n. in illos dignant̃ amicitia q valde ſunt humiliores. Neq; optim⁹ ⁊ ſapiẽtiſſim⁹ eos q nulli⁹ ſunt p̃cij: in his ergo nullus p̃fixus eſt termin⁹ quouſq; amici. Multis.n. ablatis adhuc mãet amicitia. q̄ ſi magnus ſit exceſſus ceu deoꝝ ad homines. nõ amplius ꝑmãet. Uñ dubitat̃ an iterdũ nõ optãda ſint amicis maxima bona: puta dĩ fiant: qm̃ nõ ampli⁹ eẽnt amici: neq; ſimplr̃ bona: nam amici q̄dem bona. q̄ ſi recte dictũ eſt amicũ amico bona cupere illi⁹ gr̃a manere opꝫ: q̃liſcũq; is eſt vt hoi. Ergo maxima bona optabit: ſed forte non oia: nam ſibiipſi quiſq; maxima bona cupit.

Quintũ caplm̃ in quo eſt repetitio prauos eſſe amicos ꝓpter delectabile vel vtile ſimiles in minuta retributione bonos aũt ꝑp ſeip̃ ⁊ ſimplr̃: alij vero per accidẽs: ⁊ in aſſimilari. addit q̄ queadmoduꝫ dicunt̃ boni hi ſm̃ habitum: hi vero ſm̃ operationẽ: ſic ⁊ amicitia q̄ q; diuturna habẽtia obliuionem videt̃ facere amicitie: non tamẽ facit vere: deinde q̄ vt in plus neq; ſenes neq; ſeueri amatiui ꝑp breue delectationis in ipſis: q̄ q; abinuicẽ amãtes nõ cõuiuẽtes aũt beniuoli magis q̃ amici: qꝛ nil ſit amicoꝝ vt cõuiuere qui eiſdeꝫ delectant̃ ⁊ gaudent vt cõnutriti. poſt repetit q̄ maxime eſt amicitia que bonoꝝ: qꝛ bonus ſimpliciter bonum delectabile ⁊ ideo ſimplr̃ amabile bono. deinde q̄ amatio aſſimilatur paſſioni.i. paſſiue diſpoſitioni. amicitia vero habitui: que cuꝫ electione mutuo amat amatoꝝ gratia: qui nõ ſolũ ſimplr̃: ſed ⁊ ipſis bonũ amãt ꝑp amicũ eſſe ⁊ ſimilr̃ ⁊ amico bonũ qui ⁊ eq̃le retribuũt: eo q̄ amicitia maxĩe dicta eſt eq̃litas. tãdẽ repetit de ſenib⁹ ⁊ ſeueris cur ſiũt amici min⁹ iuuenes ꝯo citi⁹. B.

Et fortaſſis nõ cõtingit inueniri plus vno amico amicitie perfecte: ſicut nõ cõtingit amatorẽ vnuꝫ habere plures amaſias ſimul. omne enim qđ in fine eſt ⁊ ſupexcellentia naturaꝫ hꝫ que exigit vt cõparet̃ vni: qđ eniꝫ in fine eſt ⁊ vnum eſt: ideoq; non eſt poſſe vt vni placeant plura placentia vltima

Illud enim in quo alius ei cōicat nō dicit̃ eſſe in vltimo: ⁊ etiam rara
eſt multitudo amicorum ſm bonitatē propter paucitatem bonorum: ⁊
neqꝫ ēt q2 nō eſt certum virū amicū eſſe niſi poſt longā experientiā ⁊
pmixtionē multā ⁊ ſocietatem: ⁊ hoc eſt difficile. hec eſt ergo res que
appropriat̃ amicitie bonorū. in amicitia autē que fit pp vtilitatē ⁊
delectationē poſſe eſt eſſe plures vno amico ſimul: poſſe eſt eniꝫ vt pla
ceant vni plures ex iſtis eo q multi taliū inueniunt̃: ⁊ acquirit̃ eorū
experientia modico: ⁊ videt̃ q plus iſtis duab9 ſit amicitia que fit pp
delectationē: cum iſta ſit ab ambobus ſm equalitatē: intēdo vt gau
deant ex inuicē equal̃r: ⁊ letant̃ ex reb9 vnis equal̃r: ⁊ iſta eſt vt ami
citia adoleſcentiū: ⁊ quib9 maxime eſt hec amicitia ſunt viri liberta
tis: amicitia vero que fit per vtilitatē eſt amicitia mercatorum. ¶ D.
Uiri aūt glorie ⁊ exultationis nō indigent rebus vtilib9 ſed delecta
bilibus quidē: ⁊ pp hoc nolunt aſſociari quorūdam hoīum: ⁊ hoc qm̄
iſti nō ſuſtinēt cōtriſtans. ¶ D. Et fortaſſis nō tolerat aliquis cōtri/
ſtabile tolerātia ſempiterna: ⁊ ēt ſi fuerit cōtriſtabile bonū ipſum: intē
do q nō tolerat aliqs bonū cōtriſtans q̄to minus cōtriſtās qđ nō eſt
bonum: ⁊ ꝓpterea requirim9 vt amici delectabiles ſint ⁊ boni ſint: ⁊
tales ſunt in quib9 inuenit̃ quicqd inueniri opꝫ in amicis. ¶ D. Dñi
aūt poteſtatū ⁊ regnoꝝ: ⁊ qui ſimilant̃ eis ex iſtis modis hominū vi/
dent̃ vti amicis ⁊ acceptare eos pp prepollentiā ſup eos: ⁊ cā in hoc
eſt qm̄ ſocij delectationū/ ſm eos qui vidēt q ipſi ſint amici alij ſunt
a ſocijs ciuitatū. q aūt ſint ſocij delectatiōis eiſdem ſocijs vtilitatis
nō cōtingit multotiēs: ſed parū: eo q iſti nō requirunt delectabiles
cum virtute neqꝫ vtiles cuꝫ virtute. Si eniꝫ reqrerent delectationem
cuꝫ virtute/ cōiūgerēt cū delectatōe vtilitatē: ⁊ ſil̃r ſi requirerēt vtile
cuꝫ virtute/ cōiungerēt cū vtili delectationē. Sꝫ iſti deſiderāt qdem
ex hoībus cuꝫ q eſt facilis motus pp delectationē: ⁊ volunt delecta/
biliorē motuū actioni quā imperāt: ⁊ iſta nō cōiungunt̃ eodē multo/
tiens: intendo delectabile iſto mō ⁊ vtile: q̄uis iam dicrū ſit q ſimul
delectabile ⁊ vtile. ¶ Uerūtamen virtuoſus virtute pfecta nō fit ami
cus neqꝫ vni iſtoꝝ: intendo viros poteſtatū ⁊ regnoꝝ niſi fuerint ex/
cellentis virtutis: intēdo virtutē pfectā: ⁊ ſi nō tunc coeqbit̃ virtuoſo
in virtute: ⁊ qn̄ nō equat̃ ei nō aſſilat̃ ei: ⁊ nō inuenit̃ in iſtis dilectio
que fit ſm equalitatem vt in pluribus: q̄to minus que fit ſm equa/
litatem in virtute abſolute eo q iſta dilectio fit quidē quando inue
niuntur in vnoquoqꝫ ipſoꝝ res vne eedem: vt q ſit inuēta in vno ip/
ſoꝝ: grā cuius eſt dilector ipſa eadē virtus q̄ eſt inuenta in altero: aut
vtilitas que eſt in vno ipſoꝝ ipſa eadē vtilitas q̄ eſt in altero. ⁊ ſil̃r ſe
hꝫ in dilectione: in amicis aūt iſtoꝝ: intēdo dñoꝝ regni ⁊ in dñijs re/
gni nō inueniunt̃ res eedē: grā quarū ſunt amici: ſꝫ rex accipit ami
cos dilectionis cauſa: ⁊ amici aſſociant̃ ei pp vtilitatē. ¶ D. iam di/
ctuꝫ fuit de his que ſunt pter dilectionē bonoꝝ: qm̄ ipſe ſunt dilectio
nes min9: ⁊ qm̄ nō pſeuerāt. ¶ D. Quibuſdā aūt viſuꝫ eſt q ſint dile
ctiōes pp ſil̃itudinē q̄ inuenit̃ inter eas ⁊ inter dilectōes q̄ ſunt pp cō
ſil̃itudinē in virtute. alij vero viſuꝫ eſt q nō ſint dilectiōes pp priua/
tionē ſil̃itudinis. Modus aūt ſil̃itudinis cum illis eſt qn̄ inuenit̃ in
eis delectabile ⁊ vtile: ⁊ hec duo inueniunt̃ in illis magis q̄ in iſtis:
intēdo in dilectione delectabilis ⁊ in dilectiōe vtilis: eo q in illa inue

diuntur delectabile ⁊ vtile pfecte: intendo in ea que eſt pp appetitũ virtutis. Modus vero priuationis ſimilitudinis inter eas eſt ꝙ illa non mutat: intẽdo amicitiã appetitus virtutis: iſte aũt mutant velociter ⁊ ſeiungunt ab inuicẽ: ⁊ pp hoc igit viderũt multi dubium ne nominent iſte dilectiões eo ꝙ nõ aſſimilant illi. ℭ D. ⁊ ex ſpẽbus dilectionis eſt ſpẽs altera que inuenit ſm additionẽ ⁊ ſuperfluitatẽ ſicut dilectio pris ad filiũ: ⁊ ſenis ad iuuenem: ⁊ viri ad mulierẽ: ⁊ ois plati ad ſubditũ. ℭ D. ⁊ in hac dilectione diuerſitas eſt inter cõdiligentes ⁊ inter iſtos modos met ipſos: eo ꝙ nõ eſt dilectio patrũ erga filios: vt dilectio platorũ erga ſubditos: neq̧ dilectio patris erga filiũ vt filij erga patrẽ: neq̧ viri erga mulierẽ vt mulieris erga virũ: eo ꝙ virtus vniuſcuiuſq̧ iſtorum ⁊ actio eius diuerſa ẽ: ⁊ ex quo coamatio in iſtis ẽ pp virtutẽ aut actionẽ: neceſſe eſt vt diuerſificent dilectiões in iſtis penes diuerſitatẽ eorũ: grã quorum fiunt dilectiões: ⁊ ppter hoc nõ reqrit qlibet horũ a ſuo cõpari ſpẽm vnã ex actione ſm ꝙ meret ſua dilectio. Pater ergo reqrit a filio reuerentiã: ⁊ qñ reuerit⁹ fuerit ipſum ſm ꝙ cõuenit firmabit dilectio patris ⁊ debitũ habitudinis: qđ autẽ reqrit filius a pre eſt vt ſint erga ipm actões pris: ⁊ ſilr reqrit platus a ſubdito donec ſit dilectio inter ambos: aliđ ab eo ꝙ pcequirit ſubditus a plato: ⁊ ſilr eſt diſpõ viri cũ muliere. ℭ D. ⁊ op3 vt ſit dilectio pfecta in iſtis ſm pportionẽ nõ ſm equalitatẽ: intẽdo qñ nõ ſunt cõgentia ad dilectionẽ in dilectis ſm equalitatẽ: ⁊ hoc qm op3 vt amet vilior ex ipſis meliorẽ amplius q̃ melior viliorẽ: ⁊ ſilr eſt in vtiliore: intendo ꝙ vtilior amicorum op3 vt ſit amat⁹ magis q̃ amans. Quãdo ergo amor inuẽtus fuerit in amicis ſm menſuram meriti erit ſtatim equalitas quedã: intẽdo dilectionẽ ex parte pportiõis: ⁊ ſi nõ ſit eqlitas vera put eſt in amicis quorum actiões ſunt ſpeciei vnius ⁊ mẽſure vnius: equalitas ergo in dilectiõe dicet ẽt ſm duas intẽtiones: quẽadmodũ dr in iuſtitia: vna earũ eſt eqlitas in q̃titate: altera eqlitas ex pte pportionalitatis: verũtñ primũ in iuſtitia aliud eſt a prio i dilectioe. nam primũ in eqli in iuſtitia eſt qđ ſit penes menſurã meriti eqlis ex pte pportiõis: ⁊ ſcđm eſt illud qđ ſit penes q̃titatẽ. pmũ aũt in dilectiõe intẽdo pcedẽs eſt eqle in q̃titate: ⁊ dilectio vero q̃ eſt ſm pportionalitatẽ poſterior ẽ illa dilectiõe: intẽdo vt ſit dilectio vniuſcuiuſq̧ amicorum ſm pportionẽ debiti vni⁹ ad alterũ nõ ſm eqlitatẽ: ⁊ qñ diuerſant debita manifeſtũ eſt ꝙ iuenit iter debita diſtãtia multa: intẽdo vt diuerſent penes virtutẽ ⁊ vitiũ: aut penes eẽ: aut penes aliqđ aliud: ⁊ cũq̧ fuerit diſtãtia valida iter duo patẽs eſt ꝙ nõ ſit inter eos amicitia: neq̧ pparat quiſq̧ eorum ſeipm ad hoc: ⁊ iſtud p3 valde in dijs. Nemo enim pparat ſeipm ad hoc vt ſit eis amic⁹ cũ ſit peminẽtia eorum i bonis multa valde. Et dclarat hoc ẽt ex regib⁹: nã q ſunt multo inferiores ipſis nõ pparãt ſeipos: ⁊ vt ſint amici eis: ⁊ ſilr qb⁹ nõ eſt q̃titas idoneitatis in aliq̃ rerũ nõ pparãt ſeipos vt ſint amici virtuoſorum ⁊ ſapiẽtũ valde ex hoib⁹. ℭ D. Nõ eſt aũt in hoc q̃titas nota in diſtãtia verſus quã finiat amicitia: ⁊ ſi ſupfluat diſtãtia nõ erit amicitia: ſopet enim ꝙ qñ ſuperat vnus aliũ in reb⁹ multis adhuc ſit inter eos cũ hoc amicitia. Qñ vero ſupuenerit ipm in fine multitudis rerum ⁊ bonitatis: tũc iam nõ erit amicitia. termin⁹ aũt iter hec duo imanifeſtus ⁊ idetermiat⁹ in ſeipſo. ℭ D. Et ex hinc depẽdet difficultas q̃dã:

⁊ eſt ꝙ foꝛtuitu amici non volunt amicis ſuis bona eximia. Si ergo hec ſic fuerit caſus diſtātie diſſoluet amicitiā: ⁊ etiā tunc nō erūt ipſi ſub vno genere ex generib⁹ boni: ⁊ iam putať ꝙ amici ſint ſpecies bonitatis ſub genere vno: intēdo coequales in bonitate: vt ꝙ coequať vni ſpeciei: ideoqꝫ dictū eſt ꝙ amicus vult bona amico ſuo: eoꝙ ipſe eſt ipſe: verūtamen ſi fuerit amicus ens ille qui vult amico ſuo bonuꝫ illud qđ cōuenit ei inꝙ̄tuꝫ homo: ⁊ ſm̄ diſpōnē ſm̄ quā mereť bonuꝫ humanū: volet ergo ⁊ bona eximia. Cap. 6.

Videnť pleriqꝫ per ambitionē amari magis velle ꝙ̄ amare: ex quo fit vt multi adulatoꝛes ament. Inferioꝛ.n. amicus eſt adulatoꝛ: vel fingit quidē tale quiddā ⁊ magis amare ꝙ̄ amari. amari vero ꝓxime videť accedere ad honoꝛationē: qđ ſane pleriqꝫ appetūt: nec honoꝛē per ſe expetere videnť: ſꝫ per accidēs. Gaudēt.n. multi cū ab his qui in ꝑtātib⁹ cōſtituti ſunt honoꝛāť: ſpe ducti ꝙ putant: ſi quid opus ab illis īpetraturos. Ut igiť ſigno bone affectiōis gaudēt honoꝛe. Qui vero a bonis viris ⁊ ſcientib⁹ appetūt honoꝛari opinionē ſui ꝯfirmare deſiderāt. Gaudēt igiť ꝙ boni ſint credētes loquentiū iudicio amari aūt ꝑ ſeipſos gaudēt. Quapp videreť vtiqꝫ potꝰ eſſe ꝙ̄ honoꝛari: ⁊ amicitiā ꝑ ſeipāꝫ eſſe expetēdā. Uidetur aūt magis in exhibēdo amoꝛē ꝙ̄ in recipiēdo ꝯſiſtere. Signū huiꝰ eſt ꝙ mr̄es amare gaudēt. Quedā.n. filios dederūt tollēdos: ⁊ amāt ſciētes. Amari vero nō q̄runt: ſi vtraqꝫ fieri nequeāt: ſed ſatis illis videť ſi videāt in ꝓſperitate cōſtitutos: ⁊ amāt ipſe lꝫ illi nō valeāt mr̄i que opꝫ tribuere pp ignoꝛātiā. Cū vero amicitia magis in amādo cōſiſtat ⁊ amātes amicos laudemus amicoꝝ virtꝰ videť eſſe amare. Itaqꝫ in q̄bus hoc ita fit vt doꝫ: hi firmi ſunt amici: ⁊ hoꝝ amicitia eſt: per hūc modū inequales ꝙ̄maxīe erūt amici: nā equari pn̄t: ⁊ eq̄litas ac ſimilitudo amicitia: ſtabiles.n. ꝑ ſeipſos exn̄tes inuicē manēt. Et neqꝫ indigēt īꝓboꝝ: neqꝫ talia miniſtrāt: ſꝫ vt ita loco ēt ꝓhibēt: nā bonoꝝ eſt neqꝫ ipſos delinquere: neqꝫ amicos ꝑmittere ſibi miſtros eſſe. Mali vero firmitatē non hn̄t: neqꝫ.n. ſibiipſis ſiīes perſeuerant: ⁊ puo

ipe ſunt amici: gaudētes mutua prauitate: ſꝫ q̄ ſūt vtiles
ꝛ iocūdi magis durāt. Quoad enīꝫ afferāt inuiceꝫ volu
ptates aut vtilitates: ex ꝯtrarijs vero maxime vr̄ fieri ea
amicitia q̄ ē pp vtilitatē: vt paup̄ diuiti: ꝛ indoct⁹ ſapiēti.
Cuius enīꝫ q̄ſqꝫ indiget: id exoptat: aliud ꝑ alio affert
ad hanc q̄s trahat amatoreꝫ ꝛ amatuꝫ: turpemqꝫ ꝛ pul/
chꝛū. Quapp̄ amatoꝛes interdū ridiculi videnť dignū
putantes ſe amari: quēadmoduꝫ ipſi alios amant. Naꝫ
ſimil'r dignos foꝛtaſſe exigēdū eſt ita amari: q̄ ſi nō ſint
tales ridiculū. Forte vero neqꝫ appetūt ꝯtrꝫ ꝯtrij per ſe
ſed per accñs. Deſideriū aūt medij eſt. Hec enīꝫ bonū
puta ſicco nō fieri molle: ſꝫ ad mediū ꝯuenire: ſilr ꝛ cali
do ꝛ alijs. Hec igiť relinquanť: q̄m alieniora ſunt. Vr̄
enīꝫ vt ab initio diximus circa eadem ꝛ in eiſdem eſſe
amicitia ꝛ iuſtuꝫ: in oī enīꝫ ſocietate vr̄ aliqd eſſe iuſtuꝫ
ꝛ amicitia. Itaqꝫ ꝛ eos qui ſimul nauigāt: ꝛ eos qui vna
militant amicos vocāt. Eodēqꝫ mō in alijs ſocietatib⁹
quaten⁹ cōicant: eaten⁹ eſt amicitia: nam ꝛ iuſtuꝫ: ꝛ pro/
uerbiū amicoꝝ ꝯñia recte: in cōmuniōe. n. amicitia eſt.
Sunt. n. fratrib⁹ ꝛ ſodalib⁹ cōia oīa: ceteris vero diuiſa:
ꝛ alijs plura: alijs pauciora. Nā ꝛ amicitiaruꝫ alie plus
alie min⁹. Differūt ēt iuſta: nō enīꝫ eadeꝫ parētibus ad
filios: ꝛ fratribus ad fratres: neqꝫ ſodalibus: ꝛ ciuibus:
eodēqꝫ mō in alijs amicitijs. Alia igitur ſunt ꝛ iniuſta
ad ſingulos iſtoruꝫ: ꝛ augmentuꝫ ſuſcipiūt vt magis ad
amicos ſunt: puta: grauius eſt ſodali pecuniā auferre q̄ꝫ
ciui: ꝛ nō ferre opē fratri q̄ꝫ extraneo: ꝛ pulſare patrem
q̄ꝫ quēuis aliuꝫ: incremētuꝫ ſimul capere videnť amici/
tiaqꝫ ꝛ iuſtuꝫ: vt puta in eiſdem exiſtētia ꝛ equaliter ꝑce
dentia. Oēs aūt ſocietates partibus ciuilis ſil'es eſſe vi
denť. cōgrediunť enīꝫ in aliqua cōmoditate parentes
aliquid eorum que ad vitam ptinent: ciuilis quoqꝫ ſo/
cietas cōmodi gratia iniri durareqꝫ videtur. Hoc enim
ꝛ legūlatores coniectura ſequuntur: ꝛ iuſtum eſſe aiunt
qḋ cōiter pſit. ille igitur ſocietates particulare cōmodū

appetunt: vt naute quidez nauigandi ad parãdas diuitias: aut aliquid tale. Milites vero bellandi: aut pecunie: aut victorie: aut capiende vrbis cupidi. Eodez mõ contribules ⁊ populares. Sunt ⁊ ſocietates quedã que voluptatis gratia inſtitute videntur vt in his qui thyaſontes ⁊ craniſte vocãtur: hec namqꝫ ſacrificij ⁊ cetus cã fiunt. Omnes aũt huiuſmodi ciuili videtur ſubeſſe. Nõ enim preſentẽ vtilitatẽ ciuilis queret: ſed ad totaz vitã: ⁊ qui ſacra faciunt: ⁊ illorum cauſa cetus inſtituũt: dijs honorez tribuũt: ⁊ ſibiipſis requiẽ cuz voluptate parãt. vetuſta eniz ſacra ⁊ cetus poſt fructuũ perceptionẽ ordinata videntur: quaſi primitie quedam: plurimũ enim per id temp⁹ ocio indulgebant. Omnes igitur ſocietates partes ciuilis eſſe videtur. Sequent̃ vero tales amicitie ſocietates huiuſmodi.

6 ¶ Sextuz caplm ꝙ nõ cõtingit multis eſſe amicũ ſm perfectã amicitiam pp ipſaz aſſimilari ſupabũdantie ⁊ paucos bonos eẽ ⁊ difficile eſſe experiẽtiã multoꝝ ſumere: pp delectabile vero ⁊ vtile ꝯtingit multis: ꝙqꝫ ea que pp delectabile ſimilior eſt vera ea q̃ pp vtile pp in hoc eadẽ ab ambob⁹ fieri: ⁊ magis eſſe liberale ⁊ beatos indigere delectabile pp cõtinuere: nõ aũt vtili: vñ delectabiles querũt amicos õnino bonus ſimplr: at per hoc adinuicẽ: deinde ꝙ potẽtes alijs vtunt̃ amicis pp delectabile: ⁊ alijs pp vtile ⁊ nõ eiſdẽ: qꝛ querũt hos nõ virtuoſos: cum ſolũ virtuoſi ſint ſil̃ delectabiles ⁊ vtiles: ꝙqꝫ ſupexcellẽter potenti nõ ſit bon⁹ amicus: niſi a potẽte agnoſcat̃: in virtute ſupexcellens vt ſit adequet ſm analogũ: poſt ꝙ oẽs tres dicte in equalitate due tñ min⁹ ⁊ amicitie ⁊ mãſiue: qꝛ pp ſilitudies cũ de vident̃ amicitie, pp diſſilitudines aũt ad eandẽ nõ vident̃ eſſe amicitie. D.

ET multi eorum de qbus putat̃ ꝙ ament honorem volunt amari magis q̃ amare: ⁊ pp hoc eſt ꝙ multi ſunt amatores laudatores ex hobus. laudator. n. eſt amic⁹ addens in amicitia eius: cũ quo cõuenit: ⁊ ipſe vult eẽ amator magis q̃ amat⁹: ⁊ vt vir ſit amator ꝓpinquũ eſt ad hoc vt ſit honorator eius qui appetit honorẽ nõ per ſe: ſed pp vtile: ⁊ maxĩe qui appetit honorẽ a regib⁹ ⁊ ꝑncipib⁹: naz appetit qdez eũ p modum accñtis nõ per ſe. ipſi. n. appetũt quidem honorat forẽ: pp ſpem ꝯſequendi ſuum ꝓpoſitũ: eſtimant eniz ꝙ impetrẽt ab honoratorib⁹ oẽ qđ indigent: gaudent ergo ex honoratiõe eoꝝ ⁊ ponunt eam ſignum exaudiendi eos. ¶ D. Illi aũt qui deſiderãt honorẽ ab eis qui ſunt emeriti ⁊ noti: deſiderãt quidẽ honorẽ ab eis quatenus per hoc intelligere faciant: qm̃ ⁊ ipſi emeriti ſunt ⁊ noti: queadmoduz illi: gaudent ergo p hoc ꝙ ipſi boni ⁊ per creditionẽ eius de ipſis honoratorũ ſuoꝝ: cum

non honorēt bonis niſi bonos: neqꝫ emeriti ⁊ noti niſi emeritos ⁊ notos: ⁊ ſimilr̄ ēt appetunt vt ſint amati: eo ꝙ dilectio eligibilis eſt per ſe: ⁊ putaṫ ꝙ potius ſit in amato ꝙ̄ in amāte: ⁊ ſignū huius ſunt matres que gaudēt ex ſua dilectiōe: quedā enim ipſaꝝ dant quod habēt filijs ſuis abſqꝫ retributiōe: neqꝫ requirūt remuneratiōez: ⁊ ex eo ꝙ impartiunṫ filijs de bonis: ⁊ vlr̄ nō diligunt aliquid niſi bonuꝫ ſtatum ⁊ decoruꝫ filiorum ſuorū: ⁊ ēt amant eos quāuis ipſi nō reuerenṫ eas aliqua reuerētia debita matribus ꝑꝑ ignorantiā ipſorū ⁊ negligentiā proprij iuris. Cum ergo dilectio potior ſit in dilecto ꝙ̄ in diligente: ⁊ laudaṫ qui amat amicos: neceſſe eſt vt ſit virt⁹ amicitie viſitatio habitus amicitie ab vnoquoqꝫ coamicantiū donec aggregenṫ eligibile ⁊ laudabile in vtriſqꝫ: intendo vt vterqꝫ ipſorū ſit amans amatus: ⁊ qm̄ ſic eſt: tunc in quibus inueniṫ dilectio ſm̄ meritū vel idoneitatē nō ſm̄ equalitateꝫ ſunt etiā perſeuerātes in amicitia: ⁊ iſta eſt amicitia cōproportionaliū in virtute. Amicitia aūt equalitatis dignior eſt vt ſit in coequalibus in virtute quēadmodū amicitia ꝓportionalitatis dignior eſt vt ſit in diuerſatis in virtute: intendo vt ſit amicitia. i. dilectio ⁊ actio dilectiōis in quolibet ipſoꝝ ſm̄ menſurā virtutis ſue ad virtutē cōparis ſui: ⁊ ſit quideꝫ iſtorū amicitia perſeuerās vt amicitia coequaliū: eo ꝙ iſti cōſimiles ſunt. i. cōproportionales: ⁊ proportionalitas eſt equalitas quedā: intendo amicitia quedaꝫ coequalis quāto magis cōſimilitudo virtuoſoꝝ: eo ꝙ cura perſeuerātie amicitie eorum eſt perſeuerātia ipſorūmet in virtute: ⁊ iſti vt dicunt nō indigent rebus malis: neqꝫ ergo faciunt eas ſibiinuicē: imo prohibēt eas ab inuicē eaꝫ nō faciant hoc vt peccent circa bona: neqꝫ vt mandent amicos ſuos peccare circa ea. Maloꝝ aūt cōſimiliū nō perſeuerat dilectio: eo ꝙ ipſi nō perſeuerāt in ſua cōſimilitudine: ſed varianṫ in diſpoſitionib⁹ ſuis. Fiunt aūt amici in tēpore modico: ⁊ quiſqꝫ eoꝝ letaṫ ex malo ſui cōparis. Iſti ergo prout dixim⁹ nō ſtabiliunṫ ex parte cōſimilitudinis: ex parte aūt vtilitatis ⁊ dilectōis ſtabiliunṫ multotiēs quādiu perſeuerāt lucrātes ſibiinuicē delectatiōes ⁊ vtilitates. ℂ D. Et arbitranṫ ꝙ dilectio que eſt ꝓpter vtilitateꝫ vt plerimuꝫ eſt quidem inter cōtrarios vt dilectio pauperis erga diuitem ⁊ ignorantis erga ſcienteꝫ: verūtamen diues nō amicatur pauperi inquātuꝫ pauper: ſed vult ab eo pro hoc ꝙ dat ei de pecunia aliā rem. ℂ D. Et fortaſſis intrare facit quis in dilectioneꝫ cōtrariorū amaſium ⁊ amaſiās ⁊ formoſum ⁊ deformē. at ſi amicitiā exhibuerit deformis formoſo ꝓpter eius formaꝫ: non tamē amicabiṫ formoſus deformi ꝓpter ſuam deformitateꝫ. Et ex hinc apparet ꝙ amaſij ſunt digni vt derideantur cum voluerint aliquādo vt amentur: cum autē amenṫ fortaſſis in ipſis eſt idoneitas gratia cuius amanṫ. quādo vero nō fuerit in eis idoneitas rei illius ⁊ velint amari: tunc digni ſunt deriſione. ℂ D. Et fortaſſis appetet cōtrariuꝫ ſuum per accidens: ⁊ hoc quoniā cōtrariū appetit quideꝫ illud quod eſt bonuꝫ: ⁊ hoc eſt mediocre. V. gratia: quoniam non eſt bonum ſicco vt fiat humidus: ſed vt deueniat ad mediū: ⁊ ſimiliter calido nō eſt bonum vt fiat frigidus ſed temperatus: vult vt eſtimo ꝙ exceſſus in rebus oppoſitis deſiderat medium. ℂ D. Niſi ꝙ hec perſcrutatio immanifeſtabilis eſt ex hac ſcientia. i. nō eſt eſſentialis: relinquamus ergo eam.

Videtur aũt queadmodũ dictũ eſt primo q̃ neq̧ dilectio neq̧ iuſtitia inuẽte ſunt niſi in eo qđ ꝓportionat: nobis ẽt in nobis: eo q̃ putatur q̃ in oĩ cõicatione ⁊ cõnegociatõe iuſtitia quedã ſit ⁊ amicitia quedã. Etenĩ cõſociati in itineratione noĩant amici: ⁊ ſilr̃ cõmilitãtes noĩant amici: ⁊ vĩr quicũq̧ cõicant in actione aliqua noĩant amici ⁊ menſura amicitie eoꝝ ẽ ſm mẽſurã cõicatiõis ⁊ coadiuuatiõis: ⁊ dictũ eſt qdẽ in ꝓuerbio qm̃ qđ amicoꝝ eſt cõe eſt: eo q̃ amicitia cõitas: ⁊ pp̃ hoc vniuerſũ qđ cõfratrũ eſt ⁊ ſocioꝝ cõe eſt ⁊ portio virtuoſoꝝ in iſtis cõicationib⁹ ex vtilib⁹: gratia quoꝝ eſt cõitas mẽſurata ẽ quibuſdã magis ⁊ qbuſdam minus. iõq̧ ſunt quedã amicitiaꝝ magis: ⁊ quedã eaꝝ minus. intẽdo qm̃ amicitia ſequit bonũ exñs in cõnegociatiõe: ⁊ ſilr̃ iuſtitia diuerſificat in ſeipſa diuerſitate cõicatiõis: ⁊ pp̃ hoc dilectio patrũ ⁊ filioꝝ ⁊ fratrum ⁊ ſocioꝝ adinuicẽ ⁊ dilectio ciuiũ vnius ciuitatis adinuicẽ diuerſificatoꝝ: intendo qm̃ dilectio patrũ erga filios diuerſa ẽ a dilectiõe fratrũ. ⁊ ſimilr̃ dilectio diuerſat a dilectiõe ſociorum: ⁊ ſilr̃ dilectio ſocioꝝ diuerſat a dilectiõe ciuiũ: ⁊ ſimilr̃ in ceteris dilectionibus: ⁊ pp̃ iſtud ſunt ſpẽs iuſtitie in eis diuerſe: ⁊ malitia aduerſat iuſtitie magis circa dilectionẽ maiorẽ q̃ circa minorẽ: ⁊ pp̃ hoc rapina pecunie ⁊ defraudatio ipſius a ſocio peior eſt q̃ a conciue ⁊ derelictio ſine adiutorio peior eſt derelictiõe extranei. Et ſimiliter frangere caput patris peius eſt q̃ frangere eius qui nõ eſt pater. ℂ D. Et pꝫ q̃ iuſtitia augẽt per augmentũ dilectionis quaſi ambe ſint in rebus eiſdem ⁊ finitur per augmẽtũ eius apud modos equalitatis. ℂ D. Et vniuerſitas ſpecieꝝ cõicationũ particulariũ ſimilis ẽ partibus habitudinis ciuilis: intendo cõicationẽ publicã. oẽs enĩ deſiderant rem vnam eandẽ: ⁊ eſt illud qđ deſiderat habitudo ciuilis: per oẽs enĩ eos inquirit cõueniẽs in vita: ⁊ videt de cõitate ciuitatis vel ciuili: qm̃ gaudet per illud qđ cõuenientius eſt vt per ipſũ incipiatur cõſociatio ⁊ perduret ẽt: ⁊ iſtud eſt ꝓpoſitũ latoris legũ: ⁊ dicunt qm̃ iuſtitia eſt cõueniẽtius cõi: intendo homini cõi. etenĩ relique cõicationes particulares deſiderãt cõueniẽtius particulari vt nauigatores maris cã lucrãdi pecunias aut alteri⁹ cã ex his: pro qbus laborant in maris ⁊ ſilr̃ cõicantes ẽt in malitia deſiderãt cõuenienti⁹ in prelio: vtputa pecuniã ſi huius fuerit appetit⁹: aut victoria ſi illa deſideret: aut captionẽ ciuitatis ſi ad hoc tendat deſideriũ: ſilr̃ ſe hꝫ in hoĩbus vni⁹ lucri: intendo qm̃ inqſitio eoꝝ eſt boni pticularis inqſiti p illam viam. ℂ D. Et putat de qbuſdã cõicationib⁹: qm̃ ſiunt cã delectationis ex cõcluſione: ⁊ recreatiõis vt cõiunctiões ciuiũ in feſtis decollationũ ⁊ ſacrificioꝝ: intendit qđ apud nos dr̃ paſcha. ℂ D. Veriſile eſt enĩ q̃ oĩa iſta intrent ſub habitudinẽ ciuilẽ: intendo cõicationẽ publicã. Ciuitas nẽpe nõ deſiderat hoc qđ cõuenienti⁹ eſt alicui ſm q̃ oĩbus. ℂ D. Et qui offerũt ſacrificia in tota vita ſua ⁊ honorãt deum in iſtis cõgregatiõibus: ipſi quidẽ lucrant ſibiipſis p hoc recreatiões ex operatione illa cum delectatiõe: ⁊ hoc patens eſt ex decollatione ⁊ celebratiõe antiqua paſche: fiebant enĩ poſt frugũ collectionẽ: ⁊ eligebant quidã illam horam pp̃ duas intentiões: vna qꝛ tunc quieuerunt a frugum collectiõe, ſcđa ſacrificiũ tunc erat quaſi gratiaꝝ actio

pro adeptiõe frugũ illi⁹ anni: ⁊ qñ ſic eſt: tũc iaȝ ptȝ: qm̃ vniuerſe cõ/
catiões ptes ſunt habitudinis ciuilis: ⁊ qm̃ ſeqtur oẽm cõicationem
amicitia q̃dã ſm modũ illius cõicationis. Cap. 7.

Ad adminiſtrandũ vero ciuitates tres ſunt
ſpẽs: totidẽ ẽt exceſſus: ⁊ quaſi labes ipſarũ.
Sunt aũt hec regnum ⁊ optimoꝝ ciuiũ po/
teſtas. Tertiã a cenſu cenſurã appellari cõ/
uenit; quã pleriq̃ popularẽ vocãt. Harum
oiuȝ optima eſt regni: deterrima vero popularis. Trãſ/
greſſio aũt regni tyrãnis eſt; in vtraq̃. n. vn⁹ gubernat:
ſȝ plurimũ inter ſe differunt. Tyrãnus eniȝ ꝓpriuȝ q̃rit
cõmoduȝ: rex vero eoꝝ qui ab eo regunẜ. Nõ eniȝ eſt
rex niſi per ſe ſufficiat ⁊ cũctis bonis excellat. At q talis
eſt nullius idiget: nõ ergo hic q̃ret vtilitates ꝓprias: ſȝ
eoꝝ q ab eo regunẜ. Qui vero nõ ẽ talis poti⁹ rex vtiq̃
eẽt q̃ȝ rex. Tyrãnis huic cõtraria eſt, ꝓpriũ eniȝ ſequiẜ
cõmodum: ⁊ in hoc ꝙ deterrima ſit ptȝ: nam peſſimuȝ
optimo contrariuȝ eſt. Fit aũt tranſgreſſio ex regno in
tyrãnideȝ: eſt eniȝ tyrãnis prauitas regni: prauus auteȝ
rex tyrãnus efficiẜ. Ex optimatib⁹ aũt ad paucoꝝ potẽ/
tiã fit tranſgreſſio gubernatoruȝ prauitate: qui rempu.
ꝑter dignitatem gubernant: ⁊ cuncta aut plurima bona
ad ſe trahunt: ⁊ magĩratus ſemp eiſdeȝ ad diuitias cõ/
parãdas plurimũ intendẽtes. Ex quo fit vt pauci domi
nentur ⁊ mali pro bonis: ex his vero qui in cenſu habẽ
tur ad multitudinẽ fit tranſgreſſio: ſunt. n. he ſũme. Naȝ
⁊ cenſi multitudinis eſſe volunt: ⁊ oẽs equales. minime
aũt praua eſt multitudinis gubernatio: q: parũ admo/
dum trãſgrediẜ gubernãde ciuitatis ſpẽm: mutanẜ igiẜ
maxime per hunc modũ reſpu. Nam ſic paulatim ac fa
cillime labunẜ earũ ſimilitudines: ⁊ quaſi exẽpla in do/
mibus quoq̃ lȝ intueri. Nam patri ad filiuȝ ſocietas re
gni inſtar hȝ: patri. n. cura eſt filioꝝ: hinc ⁊ Homer⁹ Io
uem patrẽ appellat. Paternũ. n. imperiũ regnũ eẽ vult:
q̃ȝq̃ȝ apud parſas tyrãnicũ eſt: qm̃ filiȷ̃s perinde vtunẜ
vt ſeruis: tyrãnica vero eſt dñi ad ſeruos. Agitur in illa

Tyrãn⁹ ꝓ/
priũ querit
cõmoduȝ.
Rex vo eoꝝ
q ab eo re/
guntur.

dñi vtilitas. Hec ergo recta videt: pſica vero erronica: naʒ ſunt diuerſoꝝ diuerſa imperia. Uiri aũt ⁊ vxoꝛis ſocietas ei ſpeciei ſimilis ẽ qua optimates gubernãt: pro dignitate.n. vir pſidet: ⁊ in his q̃ virũ decẽt: q̃ vero vxori cõgruũt hec illi tribuit. Q̃ ſi in oibus reb⁹ dñari velit vir: ad eaʒ ſpẽm trãſgreditur que eſt paucoꝛuʒ potẽtia: preter dignitateʒ eniʒ ſibi arrogat: ⁊ non q: melius eſt. Interdũ quoqʒ vxoꝛes ipe pſidẽt q̃ſi reꝝ potite. nõ igit p virtutẽ preſtãt: ſʒ p diuitias ⁊ potẽtiã: quẽadmodũ cũ pauci rẽpu. obtinẽt: fratrũ vero ſocietas ei ſil'is vr̃ q̃ eſt in cẽſu poſitoꝝ: pares.n. ſunt niſi quãtũ etatib⁹ differũt. Itaqʒ ſi plurimuʒ etatib⁹ diſtent nõ ampli⁹ vr̃ amicitia. Multitudinis vero gubernatio maxĩe in his domibus cõſpicit que ſunt ſine dño: ibi nãqʒ oẽs ex equo in qbus imbellicis eſt princeps: ⁊ vnicuiqʒ licẽtia. In vnaquãqʒ ſpẽ reꝝ publicaꝝ amicitia vr̃ inquãtuʒ ⁊ iuſtũ: regũ ad eos q regunt in maioꝛitate bñficij: pdeſt.n. illis ſiqdeʒ bon⁹ ex ñs eaʒ quã hʒ curaʒ vt q ab eo regunt quã optie habeãt vt paſtoꝛ ouiuʒ: vt.n. Homer⁹ paſtoꝛeʒ pploꝝ vocat Agamẽnonẽ: talis eſt pr̃na. Differt aũt magnitudine bñficioꝛuʒ: cũ eſſendi cã p maxima videant nutriẽdiqʒ ⁊ erudiedi: ⁊ pgenitorib⁹ hec tribuunt. Nã.n. iperiũ obtinet pater filioꝝ ⁊ pgenitoꝝ deſcẽdẽtiũ: ⁊ rex eoꝝ qui in regno ſunt. Sunt aũt in maioꝛitate amicitie: itaqʒ honoꝛant genitoꝛes: ⁊ iuſtuʒ igit in his nõ illud ideʒ: ſʒ ſm dignitatẽ: nã ſic ⁊ amicitia ⁊ viri ad vxoꝛẽ eadẽ amicitia: ⁊ in ea ſpecie que eſt optimatuʒ. Nam ſm virtuteʒ ⁊ melioꝛi plus boni ⁊ cõgruẽs ſingulis: ſic aũt ⁊ iuſtuʒ. Fratꝝ vo amicitia ſodalicie ſil'is vr̃: pares.n. ⁊ coetãei: tales vero affectib⁹ ⁊ morib⁹ ſil'es ſunt vtplurimũ. Sil'is ẽ huic ⁊ illa q̃ eſt ſʒ cẽſuʒ: pares.n. ciues eẽ volũt ⁊ inter ſe mites: in parte vero dñari ⁊ ex equo. Sic igit ⁊ amicitia exigua eſt: ac minime in ea que eſt deterrima: in tyrãnide.n. nihil eſt amicitie aut parũ. In qb⁹.n. nulla eſt ſocietas imperãti ⁊ parẽti nec amicitia eſt: neqʒ eniʒ

iuſtū: ſed q̄le artificij ad organū: ⁊ aīe ad corpus: ⁊ dñi ad ſeruū. Juuant̄ em̄ h̄ ab his q vtunt̄. Amicitia nō eſt ad inaīata: neq̄ȝ iuſtū: ſȝ neq̄ȝ ad equū vel bouē: neq̄ȝ ad ſeruū q̄ ſeruus eſt. nihil em̄ cōe eſt. Nā ſeruus aīatū eſt organū. Organū v̄o inaīatus ſeruus. Qua igit̄ ſeruus: nō eſt ad illū amicitia: ſȝ qua hō. Videt̄ enīȝ eē quiddā iuſtū cuiq̄ȝ homini ad oēm: cū quo ſocietas eē pōt legis pactiōis: ⁊ amicitie inquantū hō. Perparū v̄o in tyrānī de amicitie ⁊ iuſti. Jn optimatib⁹ plurimū: multarū em̄ rerū ſocietas eſt his qui pares ſunt. Seru⁹ aīa/tuȝ eſt orga/num.

7.

¶ Septimū caplm q politice ſunt tres ſpēs regum. ſ. ariſtocratia ti/ mocratia: ⁊ q̄libus vero exñtibus harū corruptionib': quarū optima regnū: peſſima timocratia: q̄ q̄ȝ tyrānis eſt trāſgreſſio regni: tyrāno intēdente qḋ ſibi cōferēs: rege aūt oibus bonis ſuperexcellēte qḋ ſubdi tis: quo nō exñte tali fit clerotes: exñte aūt cōtrario fit tyrānus: tyrā nide exiſtēte peſſima trāſgreſſionū: deinde q ex ariſtocratia q̄ eſt prin cipatus optimoꝝ fit trāſmutatio in oligarchiā: qḋ eſt p̄ncipatus pau coꝝ: q2 ciuitatis preter dignitatē ⁊ ſibiipſis tribuentiuȝ. ⁊ q ex timo/ cratia q̄ eſt p̄ncipatus ditioꝝ in democratiā q̄ eſt p̄ncipatus plebis: ⁊ minus mala trāſgreſſionū: poſtea aſſignās ſimilitudines harum in do mibus: aſt patris ad filios cōmunicationē regni habere figuraȝ: ſȝ in perſis paternus p̄ncipatus fit tyrānicus vtens filijs vt ſeruis in hoc peccans: viri aūt ad vxorē p̄ncipatū eē ſicut ariſtocraticū: fratrū aūt adiuicē cōicationē aſſimilari timocratie: cohabitātiū aūt ſine dn̄ato/ re: ⁊ in quib' qui p̄ncipat̄ debilis democratie. Dixit.

Tres ſpēs habitudinū ciuilium tres ſunt: ⁊ oppoſite eis tres. p̄ma eſt p̄ncipatus regis: intēdit regē vnū v̄tuoſuȝ. ſcḋaȝ p̄ncipat' bonoꝝ. intēdit reges multos coadiutores in gubernationē v̄tuoſaȝ nobilēs ⁊ illō fit p hoc vt vnuſq̄ſq̄ȝ ipſoꝝ adducat partē guber/ nationis: aliā ab ea quā adducit alter cum nō ꝯtingit aggregari ptes gubernatiōis ciuilis in vno. ¶ D. ⁊ ter tia eſt p̄ncipatus honoris: intēdit ciuitatē cui' finis eſt honor. ¶ D. ⁊ quidā hoīm noīant eas vſuȝ vite: ⁊ melior oīuȝ iſtarū eſt p̄ncipat' re/ gis: ⁊ vehemētior oppōnuȝ eſt oppō q̄ noīat̄ p̄ncipatus ꝯgregationū. ¶ D. ⁊ p̄ncipatus tyrānidis ⁊ regni vnus ⁊ idem eſt per formā: ⁊ inter vtrūq̄ȝ diuerſitas eſt multa: eo q itētio tyrāni eſt bonū ſuū: ⁊ intētio regis eſt bonū eoꝝ: quib' preeſt: nō bonū ſuiipſi': nō tn̄ eſt rex q nō eſt excuſatus ab oī exigētia pcurationis: ⁊ non eſt v̄tuoſus vniuerſitate virtutū: ⁊ hoc qm̄ rex qn̄ fuerit virtuoſus ⁊ excuſatus ab omni exigen tia pcurationis nō eſt indigēs aliqua re: cūq̄ȝ nō fuerit vllius egēs nō erit intētio eius in p̄ncipatu ad vtilitatē ppl'i: ſȝ intēdet vtilia gregi ſuo. ¶ D. qui vero non fuerit talis cōueniēs eſt vt ſit p̄nceps ſorte: ⁊ in/ tendit caſu nō merito vel idoneitate: tyrānus aūt cōtrari' eſt regi ꝑm veritatē: eo q ingrit ppriū bonū: ⁊ rex bonuȝ alterius: ⁊ iſtud oppo/

ſitū eſt peius oppoſitoꝝ ⁊ magis patēs: qm̄ malū⁊ eſt in ſeipſo tales
eoqꜭ cōtrariū eſt bono abſolute: qđ eſt pncipatus regis: ⁊ cōtrariū bo
no abſoluto eſt malū abſolutū. ¶ D. ⁊ pncipatus mutaꝛ ex regno ad
tyrānidē: eoqꜭ tyrānidis malitia eſt prinēs pncipatui vnitatis. intē/
do malitiā cōtra pncipatū regis vni⁹: cuʒ ḡ, vterqꜭ pncipatus regni ⁊
tyrānidis ptineāt pncipi vni: ⁊ nō differūt niſi ſƺ finē pncipis: ſit mu
tatio iſtius pncipatus ex regno ad tyrānidē mutatiōe pncipis tm̄: ⁊
hoc eſt facillimū. ¶ D. ſƺ pncipatus bonoꝝ pp multitudinē principū
mutaꝛ ad pncipatū paucoꝝ: intēdit pncipatū diuitū q̄ ponūt finē gu
bernatiōis diuitias: ⁊ iſtū eſt oppoſitū hui⁹ pncipatus. ¶ D. ⁊ eſt ꝑte
rioꝛ pncipatuuʒ: ideo qꜭ pncipes diuidūt bona ciuitatis nō ſm̄ meri/
ta: ⁊ cōuertunt vniuerſa bona aut plura ipſoꝝ ad ſeipſos: ⁊ ſtudent vt
pncipatus ſemper ſit eorūdē velut filioꝝ ⁊ nepotū vt arbitroꝛ: ideo qꜭ
diuitie apud eos ſunt cū pncipatus. ¶ D. ⁊ pncipes hui⁹ ciuitatis pau
ci ſunt ⁊ mali loco eoꝝ q̄ merent pncipatū ex virtuoſis. ¶ D. pncipa
tus aūt honoꝛis mutaꝛ ad pncipatū cōitatis: intēdo ꝯgregationalē:
⁊ eſt q̄ noīatur ſm̄ libertatē. ¶ D. eteniʒ iſti duo pncipatus cōpꝛopin
quos valde hn̄t terminos: eoqꜭ pncipatus honoꝛis: reqrit etiaʒ vt ſint
pncipes in ipſo multi ⁊ vt oēs coeq̄les ſint in honoꝛe. dixit. ⁊ pncipa/
tus libertatis pauce eſt malitie: eoqꜭ oppoſitio eius ex ſpecie pncipa/
tus honoꝛis pauca. ¶ D. ad iſta nāqꜭ oppoſita ꝑmutanꝛ iſti pncipa/
tus vtplurimū ⁊ feſtina eſt ꝑmutatio quoꝝdā adinuicē: qđ aūt eſt
extra iſtas cōꝑmutationes: vt qꜭ ꝑmutetur regnuʒ ad aliud q̄ ad
tyrānidē parū eſt ⁊ graue. ¶ Et iſtud eſt qđ narrauit Ari. ⁊ eſt diuer/

Nota dr̄iaʒ iter Pla. ⁊ Ariſt.

ſum vie vel ſemite Platonis: q̄ videt qꜭ pncipatus regni pͥmo ꝑmu
tatur ad pncipatū honoꝛis: ⁊ pncipatus honoꝛis ad pncipatum diui/
tiaꝝ: ⁊ pncipatus diuitiarū ad pncipatū cōgregationū: ⁊ pncipatus
cōgregationis ad pncipatū tyrānidis. Et veriſile eſt: qm̄ qū ꝑſcruta
tio exq̄ſita ſit de hoc pʒ qꜭ res eſt q̄ currit curſu nāe in cōꝑmutatione
iſtoꝝ pncipatuū eſt vt dixit Ariſt. non vt dicit Plato. ¶ D. ⁊ eſt ꝑoſſe
vt inueniamus ſile iſtis regiminib⁹ in regimine domus. intēdo hoſpi/
tiū: cōuerſatio em̄ patris cū filijs ſuis in hoſpitio ſimilaꝛ cōuerſationi
regis cū grege ſuo: curioſus eſt eniʒ rex gregis ſui: quēadmodū pater
filioꝝ: ⁊ ideo noīauit Homerus regē patrē. indiget em̄ rex vt ei⁹ regi
men ſit paternū regimen. ¶ D. Apud perſos aūt regimē pr̄is tyrāni/
dale eſt: ipſi em̄ tractāt filios tanq̄ ſeruos: ⁊ regimen dn̄i erga ſeruū
tyrānidale: eoqꜭ dn̄s vtiꝛ ſeruo ꝑut ei melius fuerit nō ſeruo: vr̄ aūt
qꜭ regimē patris erga filios directū ſit: perſoꝝ aūt peccās. Qm̄ aūt re/
gimen vel pncipat⁹ bonoꝝ diuerſuʒ eſt: eoqꜭ q̄libet eoꝝ exercet ꝓpriū
officiū ⁊ ſaluat alteri officiū ſibi ꝓpriū: ſimilaꝛ ipſoꝝ regimē regiminí
viri ⁊ mulieris in hoſpitio: vir eteniʒ dominaꝛ in hoſpitio reb⁹ que ad
eū ꝑtinēt: ⁊ dimittit dominiū mulieri ſup res ſibi ꝑtinētes. qn̄ ergo
vir dominaꝛ vniuerſo qđ ſuū ⁊ qđ mulieris ꝯuertiꝛ ad paucitatē regi
minis. intēdit qꜭ cōuertiꝛ ad diſpōnem ſimilantē pncipatui paucoꝝ:
intēdo diuitis. ⁊ facit q̄dem hoc ꝑ idoneitateʒ quā arbitraꝛ ex ſeipſo
ſiue potentiā ſiue diuitias: nō p hoc qꜭ illđ meli⁹. Et foꝛtaſſe dominanꝛ
mulieres in hmōi hoſpitijs ⁊ ciuitatib⁹ ſilib⁹ iſtis hoſpitijs qn̄ fuerit in
eis iſta idoneitas: verūtn̄ dn̄iuʒ ipſoꝝ nō ſit ſm̄ v̄tutē tūc: ſed pp diui
tias aut potentiā: quēadmodū res ſe hʒ in dn̄io vel in pncipatu pau/

corum. Intēdo ꝙ non ſit ſm̄ 𝔳tutē: ſ ſm̄ diuitias. ℭ D. Dominiū aūt fratrū in domib⁹ ſimilat̄ ꝑncipatui honoris: eoqꝫ fratres coequant̄ in oī re ꝑterq̄ in annis. Et pp̄ hāc cāz qn̄ fuerit diuerſitas in annis multa nō erit illic dilectio fraterna: ꝑncipatus aūt cōmunitatū: intēdo ꝑncipatū liberoꝝ vt plurimū ſimilat̄ ſtatui hoſpitij in quo nō eſt paterfamilias vel dn̄s. Familia enī illius hoſpitij coequales ſunt: ꝛ ſuꝑ ꝑncipatu aggregationis ꝑnceps debilis eſt. Cap. 8.

In ſocietate igit̄ oīs amicitia eſt vt diximus. Diſtinguet vtiqꝫ aliquis conſanguineā ꝛ ſodaliciā: ciuiles v̄o ꝛ cōtribules ꝛ cōnautice ꝛ hmōi ſociabiles vidētur magis: tanq̄ velut i. n. p cōuentionē quādā eſſe videtur. Inter has qs collocet ꝛ hoſpitaliciā. Cōſanguinea āt vr̄ varia totaqꝫ a paterna pēdere: parētes enī amāt natos quaſi ſuū qddā exn̄tes: nati v̄o parētes vt ab illis qddā exiſtētes. Magis autē ſciunt genitores que ex ipſis, q̄ genita: q ab his: ꝛ magis cōiungit̄ id a quo illi qd̄ genitū eſt: q̄ id qd̄ gignit̄ ei q facit. Id enī qd̄ ex ipſo ꝑximū eſt ei a quo: vt dens ꝛ crines ꝛ qd̄uis ei qd̄ cōtinet. Illorū v̄o nulli a quo vel minus. Magnitudine quoqꝫ tēporis. Nā hi ſtatim genitos amāt. Illi v̄o poſt tempus cōgenitoꝝ ſciā vel ſenſū perceperint. Ex his ēt pꝫ cur matres ament magis. Parentes em̄ natos amant vt ſeipſos. Qui enī ex his ſunt veluti alteri ipſi ſunt ſepati. Nati v̄o parētes vt ab illis orti. Fratres vero ſe mutuo amant: qm̄ ab eiſdē nati ſunt. Idētitas enī ad illos idē inuicē facit. Itaqꝫ aiunt eundē ſanguinē eandē ſtirpem ꝛ talia qdā. Sunt igit̄ quodāmō idē l diuerſi. Magnū ꝑterea eſt ad amicitiā educatio ꝛ etas: quapropter fraterna amicitia ſodalicia ſiſis ē. Nepotes v̄o ꝛ alij cognati ex iſtis cōiungunt̄: qm̄ ab eiſdē ſunt. Sunt alij aūt magis cōiuncti alij min⁹: vt ꝑximi vel remoti ſunt a ſtirpe: eſt aūt ad parentes amicitia natis: ꝛ hoibus ad deos: vt ad optimos ꝛ maioritate ꝑſtantes. Maxima enī bñficia cōtulerūt: cum eſſendi educādiqꝫ cā fuerint natoſqꝫ erudiendi. Talis aūt amicitia voluptatē ꝛ vtilitatē magis cōtinet q̄ extraneoꝝ: q̄to in ipſis vita ſocia-

bilioꝛ. Eſt aũt in fraterna queadmoduꝫ in ſodalicia: ⁊ magis in humanis ac penitus ſiliꝰ: quãto cõiũctioꝛes gñe exñtes ſe mutuo diligũt: ⁊ quãto magis ſil'es moꝛibus ſunt qui ex eiſdẽ oꝛti: ac eadem educatiõe diſciplinaq; inſtituti: ⁊ tẽpoꝛis cõpꝛobatio plurima atq; firmiſſima: eodẽ mõ in ceteris cognatis ſunt ea q̃ amicitiã faciunt. Uiro aũt ⁊ vxoꝛi amicitia vr̃ ſm nãm exiſtere: hõ eniꝫ nã eſt cõiugale magis q̃ȝ ciuile: quãto pꝛius ac magis neceſ̃ ꝫ eſt domus q̃ȝ ciuitas: ⁊ pcreatio filioꝝ cõis aĩalibꝰ. Alijs igiẽ intantũ ſocietas eſt: hoĩes aũt nõ ſolũ pcreationis cã coeũt: ſ ꝫ eoꝝ quoq; gr̃a q̃ ptinet ad vitã. cõfeſtiꝫ eniꝫ diſtinguunẽ opera: ⁊ alia ſunt viri: alia mulieris. Sufficiũt igiẽ invicẽ ꝫ ppꝛias res in cõi ponẽtes. q̃re ⁊ vtilitas ⁊ voluptas ĩ hac amicitia verſari vr̃. Erit etiã per virtutẽ ſi boni ſint: eſt eñ vtriuſq; v̾tus: ⁊ gaudebũt vtiq; ſimul. ſil'is v̾o ambobꝰ cõmune ſunt bonũ: ꝯtinẽt aũt ſocietatẽ: queadmodũ ſe hr̃e oꝫ vir erga vxoꝛeꝫ: ⁊ oĩno amicus erga amicũ: nihil aliõ vr̃ querendũ niſi q̃uo iuſtũ. Non eniꝫ vr̃ idẽ iuſtũ amico ad amicuꝫ: neq; ad extraneũ ⁊ familiarẽ ⁊ cõdiſcipulum.

8 ¶ Octauum capitulũ: ꝙ in vnaquaq; politicarũ cõfigurañ amicitia iuſto: qđ eſt in illo queadmoduꝫ regis ad ſubiectos amicitia: ſicut ⁊ iuſtũ qđ eſt in illa eſt in ſuprabũdantia beneficij: qđ eſt ipſos bonos facere: cui ſilis eſt paterna: excellẽs tñ bñficioꝝ magnitudine pater ⁊ rege: nam pncipatiuis amicitijs eoꝝ in ſuperexceſſu exñtibꝰ: ⁊ patribꝰ q̃ȝ regibus honoꝛari dignioꝛibꝰ: ꝙq; ad vxoꝛẽ amicitia: ⁊ iuſtuꝫ q̃lis in ariſtocratia: fratrũ vero ſimul: ⁊ autice ⁊ timocratice: tandeꝫ ꝙ in trãſgreſſionibꝰ paruũ eſt amicitia ſicut ⁊ iuſtũ: in tyrãnide aũt nulla ⁊ aut prauiſſima: q2 nulla cõmutatio: ſ ꝫ vtiẽ ſubditis vt oꝛganoꝛ queadmodũ dñs ſeruo qui eſt oꝛganũ domini animatũ: nec eſt eoꝝ amicitia vnde tales: ſed vñ hoĩes. ꝙq; in democratia eſt plus amicitie q̃ȝ in alijs trãſgreſſionibus ppter plura in hac eſſe cõia. Dixit.

T vnicuiq; ex iſtis ſex modis cõuenientiũ regnatio eſt ppꝛia. intẽdo gubernationẽ ppꝛiã: ⁊ ĩ vnoq; eoꝝ inuenię dilectio ſ ꝫ mẽſurã iuſtitie inuẽte in ipſo. Dilectio quidẽ regis erga ſubditos abũdans eſt ſm abũdantiã ipſoꝝ in beneſactiõibꝰ ⁊ opationibꝰ: ⁊ ipſi diligũt eũ ſm bñfactionẽ eiꝰ ipſis. Rex eñ qñ bonus fuerit/ bene facit his: ſup quos regnat: ⁊ viſitat eos pp eſſe actiones eoꝝ iuſtas: queadmodũ viſitat paſtoꝛ gregẽ ſuum: ⁊ pp hoc Homerus poeta noĩat plãtos noĩe deriuato a noĩe gregis: ⁊ illud

regimen eſt nobilius regiminū: ⁊ diuerſificat̄ quidē regimē patrius ⁊ regia in magnitudine vtiliū. intēdo ꝙ regimē regis maioris eſt vtilitatis ⁊ cōius regimine p̄ris: in gñe vnū ſunt: putat̄ enim ꝺ pie ꝙ ipſe ſit cā eē filiorū ⁊ nutritōis eorū: ⁊ doctrinatiōis. ideoq̄ debitū hn̄t filij vt retribuāt patri in delectationib' bonorū in quib' op3: ⁊ ipſe ſilr portare h3 hāc honoris exhibitionē ſuis anteceſſorib' ex parētib': pater itaq̄ filiorū p̄latus eſt nālr: ⁊ quēadmodū eſt p̄r eis qs genuit/ ſic eſt filius eis q p̄ceſſerūt cōgenitorib': ⁊ hec eſt diſpō regis erga eos quos regit ⁊ manu tenet. intēdo ꝙ amor ei' erga eos eſt amor paternus: ⁊ honoratio ipſorū erga eū eſt honoratio filialis: ⁊ eteni3 rex eſt cā eē aſc ⁊ fieri ei' ⁊ enutritōis ei' ⁊ doctrīatiōis ei': ⁊ grā hui' honorāt filij p̄res.
¶ D. Et dilectio ⁊ iuſtitia in iſtis nō eſt vnū ⁊ idē. ſ3 ſuperabūdās ſm idoneitatē. intēdo ꝙ dilectio erit plus vbi iuſtitia fuerit plus. ¶ D. ⁊ ſilr dilectio in p̄ncipatu bonorū fit ēt ſm mēſurā v̄tutis. intēdo ꝙ melior eſt amabilior: ⁊ vliter erit dilectio ipſis ſm menſurā quā op3 vnicuiq̄ ex ipſis: ⁊ ſilr iuſtitia: dilectio aūt fraterna eſt quidē coeq̄lis: ⁊ ſilr dilectio ſociorū: eoꝙ ipſi coeq̄les ⁊ p̄pinq̄ ⁊ cōſimiliū paſſiones inueniunt̄ ſimul ⁊ in hora vna ⁊ cōſimiliū morū vtplurimū: ⁊ iſti ſimilant̄ ſocijs p̄ncipatus honoris: eoꝙ iſta maneries vite vult vt ſint ciues coeq̄les in idoneitate vel meritorū ⁊ vt ſit regimen in ipſis particulare: ⁊ ſm eq̄litatē. intēdo in oī indiuiduo: ⁊ ſilr dilectio ī iſtis eſt ēt coeq̄lis ⁊ iuſtitia ecōuerſo ei q̄s eſt ī ciuitate regis ⁊ bonorū. ¶ D. quēadmodū aūt in oppoſitionib' tribus iuſtitia modica eſt: ſic ⁊ dilectio ⁊ minime fit in priori earū ⁊ eſt tyrānides: eteni3 ī tyrānide nihil eſt dilectiōis ⁊ iuſtitie niſi ſit q̄d modicū. in tyrānide nāq̄ nihil eſt cōe p̄lato ⁊ ſubdito: neq̄ eſt in ea dilectio: neq̄ iuſtitia: ⁊ hoc qm̄ cōicatio q̄ eſt inter p̄latū ⁊ ſubditū ſilis eſt cōicationi q̄ eſt īter artificē ⁊ inſtr̄m: ⁊ aīa3 ⁊ corpus: ⁊ dn̄3 ⁊ ſeruū: p̄ inſtr̄m eni3 p̄ficit vtēs eo ⁊ ipm̄ p̄ illū etiā ⁊ attn̄ inſtr̄o nō eſt dilectio erga artificē: neq̄ aīe erga corpus ⁊ cu3 neutris iſtorū ſit aīa: ⁊ ſilr nō inuenit̄ īter ea iuſtitia ⁊ neq̄ eſt etiā dilectio ⁊ iuſtitia in idītate aīarū q̄lrcūq̄ ꝯtingat: in idītatib' em̄ aīarū quib' nō eſt rō nō īuenit̄ dilectio neq̄ iuſtitia niſi ſm cōitatē rōnis: ſilr neq̄ ſeruus amat̄ inq̄tū ſeruus: eſt em̄ ſeruus q̄dē inq̄tū inſtr̄m: ⁊ inſtr̄o nō eſt dilectio: ideoq̄ dictū eſt: qm̄ ſeru' eſt inſtr̄3 aīatū: ⁊ inſtr̄3 ſeru' inaīatus: inq̄tū ḡ ſeruus nō p̄portionat̄ ei dilectio ⁊ p̄portionat̄ q̄dē inquātū hō. ¶ D. Putat̄ aūt h̄ eē nectio iuſtitia q̄d ē īter quoſli3 duos homies ⁊ cōicātes maxime ſiue p̄ legē ſiue p̄ ꝯditionē ⁊ ꝯueniētiā: ⁊ ſilr dilectio ineuitabilr erit īter q̄ſlibet duos hoīes cōparticipātes ſ3 mēſurā eius q̄d eſt īter eos de iuſtitia. ¶ D. In p̄ncipatib' aūt tyrānidalibus modica eſt dilectio ⁊ ſilr iuſtitia. in p̄ncipatu v̄o cōitatū: intēdo cōgregationalē iuſtitiā ⁊ dilectio eſt plus: ⁊ eoꝙ ī illis ſunt res multe cōicate: ⁊ ſunt coeq̄les in illis rebus: ⁊ oīs dilectio vt dictum eſt/ ſit quidē in cōuerſatione cōicabili. i. participabili. Cap. 9.

Cum ergo triplex ſit amicitia vt ab initio dictū eſt: ⁊ in alia ſint amici pares: in alia ſ3 excellētiā3. Nā3 ⁊ ſilr boni ſiunt amici: ⁊ melior peiori. Eodēmq̄ modo ⁊ iocundi: ⁊ pp̄ vtilitate3

adequãtes cõmoditatibꝰ ⁊ differẽtes. Pares qdẽ ſꝫ pa/
ritatẽ optꝫ ⁊ in amore ⁊ in ceteris adequare. Impares
vero ſm rõnẽ excellẽter cõducere. Fiunt igiẗ incuſatio/
nes ⁊ qͣrelę in ea amicitia q̃ eſt vtilitatis grã cõtracta: vẗ
ſola vel maxime: ⁊ merito qdẽ. Nã ⁊ q ꝑ virtutez amici
ſunt bñ facere mutuo ꝓperãt. Hoc.n. ⁊ virtutis ⁊ amici
tię. Ad hoc aũt certantiꝫ tẽdẽtibꝰ nulle exiſtũt qͣrele: neqꝫ
rixe. nã aduerſus amantẽ ⁊ beneficia cõferẽtẽ nemo cõ
queriẗ: ſꝫ ſi ſit gratꝰ bñficijs rñdet. Qui vero in dando ⁊
bñficia cõferẽdo exuperat cũ id aſſequaẗ qḋ cupit non
ſuccẽſebit amico. Nã vterqꝫ bonũ appetit: nec ẽt nimiũꝫ
in his q̃ ꝑꝑ voluptatẽ cuꝫ ſimul ambobꝰ id ꝓueniat qḋ
optabãt: ſꝫ qdeꝫ mutua cõuerſatiõe gaudẽt. Eteniꝫ ridi
culũ ẽt ſiqs queq̃ꝫ icuſaret ꝙ ſibi iocũdus nõ ſit: cũ liceat
illo nõ vti. At illa que ꝑꝑ vtilitatez eſt querelis ſubiacet:
cuꝫ.n. ſe mutuo ꝑꝑ vtilitatez vtanẗ: ſemꝑ plus querunt ⁊
minꝰ q̃ꝫ decet ſe hr̃e exiſtimãt: ⁊ queruntẗ ꝙ nõ tanta re/
portent q̃ꝫta deberent ꝓ ſua dignitate. Amici vero non
ſufficiunt ad taꝫ multa cõferenda. Videẗ aũt vt duplex
eſt iuſtũ aliud ſine ſcripto: aliud legibꝰ: ſic ⁊ ea amicitia
que eſt ꝑꝑ vtilitatez partiꝫ moralis eſſe: partiꝫ legitima.
Fiunt aũt incuſatiões tũc maxime cũ nõ ꝑ eadeꝫ cõmu
tant ⁊ diſſoluunẗ: eſt autẽ legitima in dictis partim oĩno
forenſis de manu in manũ: partiꝫ liberalior ad tp̃s: ſꝫ ꝑ
pactionez qḋ pro quo. Eſt aũt in hac manifeſtũ qḋ de/
beaẗ nec ambiguũ ſꝫ amicabilez hꝫ dilectionez. Quapꝑ
qbuſdã hoꝝ nõ ſunt iudicia: ſꝫ putãt oportere cõtentos
eſſe qui ſm fidẽ cõtraxerũt. Moralis vero nõ eſt in di/
ctis: ſꝫ vt amico donat vel qḋ aliud facit. Dignũ putat
vtri ipſe cõſequaẗ quaſi nõ donauerit: ſed cõmodauerit.
Nec ſilr̃ cõmutãs ⁊ diſſoluẽs incuſat. Idqꝫ ex eo acci/
dit ꝙ vel oĩs vẗ magna ꝑs volũt qdẽ honeſta: ſꝫ antepo
nũt vtilia. Atqꝫ honeſtũ qdeꝫ eſt bñficia cõferre: non vt
viciſſim ſuſcipianẗ. Vtile vero bñ accipe ei qui põt red/
denda ſunt: q̃ accipit ſm dignitatẽ: idqꝫ ſpõte agendũ.

Inuitū aūt amicū nō faciendū quaſi errauerit in principio: ⁊ bñficiū accepit a quo nō oportebat: nō.n.ab amico: neq3 ob hoc ipſum ad agente: vt igitur in dictis beneficio accepto diſſoluēdū ē: ⁊ quaſi ꝯuenerit reddere ſi poterit: ſi nō poterit nō eſſe cogendū: itaq3 reddendū eſt ſi habeat facultatē: cōſiderandū eſt ab initio: a quo quis accipit: ⁊ cuius gratia: vt ſic vel ſuſcipiat vel non. Habet aūt dubitationē vtrū accipiētis vtilitate metiri debeat beneficiū: ⁊ iuxta illam rependi an iuxta illius q cōtulit: qui enī capiūt: attenuātes q̄dē illa talia ſe accipere dicunt que parua erant his qui cōtulerāt: ⁊ licebat ab alijs accipere. Illi vero viceuerſa maxima eorū que penes ſe erant: ⁊ que ab alijs conſequi non poterant: ⁊ in periculis atq3 huiuſmodi neceſſitatibus. An igiť cū vtilitatis cauſa ſit amicitia eius qui accipit vtilitas menſura eſt: hic eſt enim qui indiget ⁊ ſatis eſt vt tantūdē ferat. Tantū igitur beneficiū fuit q̄tum iſte accipit vtilitatis: ⁊ reddendū eſt tantū q̄tū ipſe accipit: aut etiam plus: id enī honeſtius eſt. In ea vero que eſt ꝑ virtutē incuſatiōes nō ſunt: mēſura aūt videť cōferētis electio: virtutis enī ⁊ moris in electionē vis eſt.

¶ Nonū capłm in quo eſt repetitio q̄ omnis amicitia eſt in cōicatōe et
dicitur q̄ aliqs tamen cognatam ⁊ etauricā/ q̄ ſunt nāles/ ſepara/ 9
bit ab amicitia cōicatiua que videtur eſſe ſm cōfeſſionē. q̄q3 cogna/
ta omnis dependet ex paterna: que maxima eſt: ⁊ maior ad prolē q̄
econuerſo ꝓpter parentes diligere prolem vt aliquid ipſorū exiſten
tem. prolem autē econtrario parentes vt aliquid ab ipſis exiſtentē:
⁊ ꝓpter parentes magis noſſe que ex ipſis q̄ prolem ex quibus eſt: ⁊
propter parentem magis coapproximare ſe genito q̄ econtrario: ⁊ ꝓ/
pter pluri tēpore diligere q̄ econuerſo diligi: ex quibus manifeſtū ꝓ/
pter que matres amant magis: ⁊ propter parentes diligere filios vt
ſeipſos alteros ⁊ non econtrario: deinde q̄ fraterna amicitia innaſci
ex eiſdem: ⁊ ꝓpter cōnutritum ⁊ vnius moris etaurice aſſimilatatē
ſequentium autem analogice ineſſe ꝓpe vel longe a ſtipite. q̄q3 ami
citia filiorū ad parentes eſt ꝓpter bonum ⁊ delectabile ⁊ vtile: ⁊ q̄ in
fraterna que eſt etaurica ⁊ ex quibus ſunt coaucta poſtea q̄ ſimiliter
viro ⁊ vxori eſt amicitia naturalis propter hominē naturaliter eſſe
cōiugale: q̄q3 hoc habet cōſequēs vtile ⁊ delectabile ⁊ plerūq3 habet
cōmutans amicitiā ꝓpter virtutem ſicut cetere amicitie naturales: ⁊
q̄ hanc adauget proles: ⁊ q̄ in vnoquoq3 genere cōuiuendum ſm iu/
ſtum quod in illa. Dixit.

ET cōueniēs eſt vt diſtinguat̃ inter dilectionē que eſt ex parte cōueniētie generis.i.ꝯſanguinitatis ꝛ dilectionē que eſt ex pte ſocietatis:intēdit qm̄ iſta nālis eſt ꝛ iſta ꝯſuetudinalis. ℭ D. Dilectiones aūt ciuiles ꝛ ſociales:vt ille q̄ ſunt inter hoīes cōnauigātes in eadē naue aut coitinerātes ī eodē itinere:ꝛ quecūq3 hmōi ſunt ſimilant̃ dilectiōib⁹ que fiūt a ſimul cōuerſantib⁹ pp participatiōnē in re vna aut in reb⁹ vnis eiſdē:nam fiunt q̄de3 cā cōtribuēdi in vtili:ꝛ cā cōueniēdi ſm indigētiā alterutrā. ℭ D. Et fortaſſis intromitteret aliquis in hoc genus dilectionē extraneoꝝ adinuicem. ℭ D. Et iam p3 ꝙ dilectiōes generis multe ſunt diſſolutionis ꝛ corruptionis niſi ꝙ oēs ꝓportionant̃ dilectioni paterne:ꝛ parētes amant filios:eoꝙ ſunt pars ipſoꝝ:filij vero amāt parētes:eoꝙ ſunt ab ipſis:ꝛ recognoſcētia parentū erga illos qui ex ipſis ſunt plus eſt ꝙ̄ recognoſcētia filioꝝ erga illos a quib⁹ ſunt:ꝛ pp hoc genitū magis ꝓpriū eſt genitori ꝙ̄ genitor genito:etenī3 illud qđ eſt pars alicuius magis ꝓprius ei ꝙ̄ ſit res ſuo factori:genitū aūt pars generātis eſt vt dentes ꝛ capilli ꝛ generās factor eſt geniti:ꝛ nō ſolū3 ꝓcellit dilectio patris dilectionē filij ſm hac intētionē:ſ3 ēt in tpe:intēdo ꝙ dilectio patris erga filiū prior eſt tpe dilectiōe filij erga patrē:eoꝙ patres diligunt ſtati3 ex quo naſcunt̃:filij vero amāt quidē poſt ꝓceſſu3 tpis:dū cognouerint filij parētes ſuos aut intellectu aut ſenſu.ꝛ declarat̃ ex iſto ꝙ matres amplius diligūt pris:eoꝙ plus partiū filij ex m̄re eſt:parētes ergo amāt filios pp ſeipſos:eoꝙ illud qđ eſt ex aliquo eſt q̄ſi alterū ipm̄ pterꝙ̄ qđ eſt diſtinctū:filij vero amāt parentes:eoꝙ fieri ex ipſis eſt. Fratres amant ſeinuicē:eoꝙ fieri eoꝝ eſt ex hoib⁹ eiſde3 ꝛ ſunt parētes eoꝝ ꝛ hoīes q cōtinuant̃ hac ꝯtinuatiōe adinuicē genus ſunt:ꝛ pp iſtud dictū fuit de gn̄ib⁹:qm̄ ſanguis vn⁹ eſt ꝛ radix vna.ꝛ hoc iō ꝙ iſti ſunt res vna p ſpēm quandā ꝛ ſunt diſtincti:ſunt ꝙ̄ vnū q̄buſdā ꝛ ſunt diſtincti q̄buſdā. ℭ D. ꝛ coiūctio in nutritiōe ꝛ cohabitatiōe in creſcētia multū facit ad ꝯuenientia3 dilectiōis vt accidit in caballis q copulant̃ in vno vinculo:eteni3 cū iungant̃ ſub eodē iugo amāt ſeinuicē ꝛ cōmixti ſocij ſunt pp habitudinē ſuā in loco vno:ideoq3 ſimilat̃ dilectio ſocialis dilectiōi fraterne. ℭ D. Dilectiōis aūt filiorū fratrū vel ſoroꝝ ꝛ reliquoꝝ ꝓpīquoꝝ cā eſt ꝙ ſunt ꝓgeniti a q̄buſdā ei ſde3.i.ex pře vno aut m̄re vna:ꝛ excellētia eorū in dilectiōe fit ſm appropinq̄tionē eoꝝ vni ꝓncipio ī quo pticipāt ꝛ elōgationē ab ipſo. ℭ D. ꝛ dilectio filioꝝ erga parētes ꝛ hoīum erga deū vni⁹ gn̄is eſt:ꝛ dilectio rei efectiue boni ꝛ nobilis:ꝛ hoc qm̄ actio ipſoꝝ eſt magnitudo bn̄ficij:cū ſint cā fieri ꝛ nutritiōis ꝛ iſtructiōis:dr̄ q̄de3 cūctoꝝ pr̄ aut filioꝝ. ℭ D. Et in dilectiōe ſocioꝝ plus eſt delectatiōis ꝛ vtilitatis ꝙ̄ in dilectiōe extraneoꝝ ſm mēſurā cōicatiōis eoꝝ:ꝛ ſimul cōuerſationis in vita:intēdo qm̄ cōicatio eoꝝ in vita amplior eſt ꝛ longior ꝙ̄ extraneoꝝ:ꝛ ſilr̄ in dilectiōe fraterna eſt ex delectatiōe.vtilitate ad modū eius qđ eſt in dilectiōe ſociali ꝛ maxīe in idoneis ꝛ cōſilibus ex ipſis. Eteni3 dilectio eoꝝ adiuicē eſt ſm mēſurā ꝯſilitudines in moribus:ꝛ appropinq̄tionē q̄buſdā eiſdē:intēdo illos q fuerūt cā ipſoꝝ ꝛ maxīe qn̄ nutriti fuerit ſimul ꝛ doctrinati:ꝛ ꝓlōgata fuerit experientia eoꝝ adiuicē in veritate cōplemēti:donec firmet̃ dilectio eoꝝ val/

tet̃: ſi̾r inuenit̃ dilectio in reliq̄s reb⁹ cogētib⁹ ad dilectionē ſm̄ me
ſurā q̄ inuenit̃ in illis q̄ ſunt ex vno gn̄e: intēdo q̄m̄ quēadmodū̃ ex/
cellit dilectio gn̄us ſm̄ excellentiā eoꝝ in ꝓpinqtate ⁊ elōgatiōe ab ef/
fectiuo dilectiōis. ſ. a p̄te cōi ipſis ſic excellit ea q̄ eſt ex p̄te reliquarū̃
rerū̃ effectiuaꝝ dilectiōis ſm̄ excellētiā illarū̃ in ſeipſis. ℭ B. dilectio
aūt q̄ eſt īter virū̃ ⁊ mulierē nālis eſt: ⁊ eſt prior dilectiōe ciuili tp̄e: ⁊
nā quēadmodū̃ dilectio cōdomeſticoꝝ prior eſt nā ⁊ tp̄e dilectiōe cō
ciuiū ſm̄ mēſurā qua dom⁹ nāliter p̄cedit ciuitatē: ⁊ eſt magis neceſ/
ſaria in eſſe: intēdo in eſſe hoīs. Ampli⁹ actio cōis melioꝝ ⁊ viro gene
ratio eſt: ⁊ eſt prior actionū̃ cōiuȝ naturaſr eū̃ cōis ſit hoī ⁊ aliȷs: intē/
do q̄m̄ īuenit̃ aīalib⁹. Et eſt p̄ria actionū̃ cogētiū̃ cōiunctionē maris
⁊ femine in vno vbi eſt ḡra eius morat̃ aīal in māſione vna. mas aūt
⁊ femina ex hoīb⁹ nō morant̃ in vna māſiōe pp̄ gn̄atiōnē tm̄: ſȝ cū̃ hoc
pp̄ coadiutoꝛiū̃ in vita. Eteniȝ opatiōes viri ⁊ nāliter alie ſunt ab ope
ratiōib⁹ mulieris: ⁊ vterqꝫ eoꝝ indiget opatione ſui cōparis: ⁊ q̄ñ de/
duxerint opatiōes ꝓprias in cōe inueniet̃ ſufficientia in vita: ⁊ pp̄ea
videm⁹ ꝙ iſta dilectio aggregat vtile delectās ēēt eteniȝ q̄ñ virtuoſa
fuerit īuenit̃ inter eos ſm̄ mēſurā idoneitatis nālis: intendo ex eo ꝙ
vterqꝫ ipſoꝝ eſt virt⁹ ꝓpria ſibi: ⁊ erit q̄ṫitas dilectiōis inter eos ſm̄
q̄ṫitatē idoneitatis. ℭ B. ⁊ eā veniēs eſt vt delectet̃ vterqꝫ eorum p
exiſtentiā colligatiōis inter eos: ⁊ putat̃ ꝙ hec colligatio ſit ꝓles: īō qꝫ
eis q ꝓlē nō h̄ñt cito ſinsibilis eſt delectatio. etenim ꝓles eſt bonū̃ cōe
eis ⁊ cōe ꝯiūgit ⁊ ligat. ℭ B. ⁊ inq̄ſitio q̄dē qualr̄ opȝ vt ſit ſocietas
viri ad mulierē ī vita: ⁊ vir̄ qualr̄ opȝ vt ſit ſocietas amici ad amicū̃
in vita pȝ ꝙ nō eſt aliō q̄ inq̄ſitio qualr̄ fiat iuſtitia īter eos in vita:
eteniȝ palā eſt q̄m̄ nō opȝ vt ſit vita amici cū̃ amico ſicut vita ei⁹ cuȝ
extraneo: neqꝫ ēt vt ſit vita eius cū̃ ſocio abſolute ſicut cū̃ ſocio in do
ctrinatione. ℭ B. cum auteȝ dilectiones ſint trium ſpecierū̃ vt dictū̃
eſt ante: ⁊ ſit in vnaquaqꝫ earū̃ interdū̃ dilectio ⁊ amicitia ſm̄ equa/
litatem ex vtroqꝫ amicoꝝ: ⁊ interdū̃ ſit ſm̄ preeminētiaȝ erit amicus
peiori ſm̄ equalitatem: ⁊ erunt ſimiliter condelectantes ſm̄ equalita
tem: intendo bonos. B. ⁊ ſimiliter inueniunt̃ amici cauſa vtilitatis
coequalis ⁊ diuerſi: ⁊ ſimilr̄ in amicitia propter delectationem inue/
niuntur due ſpecies. Cap. 10.

Differūt aūt in his amicitȷs q̄ ſunt ſm̄ excel
lentiā: vterqꝫ. n. dignū̃ putat vt ipſe plus ha
beat. Qñ aūt id ſit diſſoluit̃ amicitia: nā qui
melioꝛ ē putat opoꝛtere vt plus h̄eat: bono
eniȝ plus eſt tribuēdū̃. Eodē mō ⁊ vtilioꝛ: eū̃. n. qui inuti
lis ſit equū̃ h̄re nō cenſet: famulitū̃ q̄dē eē nō amicitiā: ſi
nō ꝓ dignitate operū̃ erūt illa q̄ ſunt ī amicitia. Putant
quēadmodū̃ in pecuniaꝝ ſocietate plus cupiūt hi q plu
ra ꝯtulerūt: ſic opoꝛtet̃ in amicitia. Inops vero ⁊ ībecil
lis ꝯ amici eē boni ſubuenire egētib⁹. Nā q̄d ꝓdeſt inq̄
rūt ſtudioſo vel potēti eē amicū̃ ſi nihil ſint ꝯſecuturos.

Hónor eſt premiũ virtutis.

Uĩ aũt recte vterqȝ putaret ⁊ oportere vtriqȝ plus tribuere ex amicitia: ſʒ nõ ex eadẽ re: ſʒ excellẽti plus honoris Inopi vo plus cõmodi. Uirtutis.n.⁊ bñficiȳ pmiũ eſt honor. Indigẽtie vo auxiliũ ẽ lucrũ. Sic aũt ſe id hr̃e: ⁊ in reb⁹publicis pȝ: publica.n.tribuũt ei q publice bñſecit. Honor aũt publicũ qd eſt. Nõ.n.eẽ ex repu.ſimul lucrũ ⁊ honorẽ ſuſcipe. Nã i oib⁹ min⁹ hr̃e nemo ſuſtiet. Qui ergo in pecunijs min⁹ reportat ei honorẽ tribuũt: ⁊ q munera capit ei pecunias dãt: qd.n.fit ẜm dignitatẽ equat ⁊ ẜuat amicitiã vt dictũ ẽ. Sic igit ⁊ illis q ipares ſunt ꝯſiderãdũ eſt: ⁊ ei q pecunias ad vtilitatẽ facit: aut ad virtutẽ honor ẽ tribuẽdus reddẽdo id qd põt. Naȝ amicitia poſſitatẽ reqrit nõ ẜm exiſtimationẽ: neqȝ eſt in oib⁹ vt in honorib⁹ deo ⁊ parẽtũ. Nullus.n.ꝑ dignitate vnqȝ retribuere põt: ſʒ q ꝑ facultate id agit bon⁹ eſſe vr̃. Quapp videret vtiqȝ nõ licere filio pr̃em abdicare: ſed pr̃i filiũ: ꝺbitũ.n.reddẽdũ eſt: ſʒ q nihil fecit dignũ reb⁹ fecit: itaqȝ ſemp eſt debitor. Quib⁹ aũt debet ptãs ẽ dimittẽdi: ⁊ patrij igit. Simul aũt fortaſſe nullus videbit deſtitiſſe niſi excellẽti prauitate: nam ⁊ ſine nãli amicitia hũanũ eſt auxiliũ nõ negare: hic aũt fugiẽdũ eſt: aut nõ ſtudẽduȝ prauo auxiliũ ferre: nã bñ accipe multi volũt: facere aũt fugiũt vt inutile. De his igit eaten⁹ dictũ ſit.

10 ℭ Decimũ cap. q oportet in omni gñe amicitie eq̃re amicos in amare vel ſimplr̃ ⁊ reliqs vel ẜm analogiã: in ea tñ q̃ pp vtile rõnabilr̃ accidit fieri accuſatões ⁊ vituperatiões ⁊ hac vel ſola vel maxie: et q2 in ea que pp virtutẽ nõ accidit pp neutrũ expetere ab altero niſi q bonus ſit: neqȝ in ea que ꝑpter delectabile ꝑpter nõ delectatũ poſſe recipere a nõ delectãte: in hac vero accidit pp vtroſqȝ min⁹ ab vtriſqȝ recipere q̃ dignũ iudicãt: deinde q cũ duplex ſit amicitia ẜm vtile: moralis.ſ. ⁊ legalis ſicut duplex iuſtũ ſcriptũ: ⁊ nõ ſcriptũ maxie ſit in hac accuſatio cũ nõ ẜm eandẽ cõmutãt ⁊ diſſoluunt: q qȝ qui recipit ſemp dȝ retribuere ẜm dignitatẽ receptorum: ⁊ ſpõte cõſiderato in principio qd a quo recipiendũ: poſtea dubitat vtrũ in amicitia pp vtile: mẽſurãda ſit redditio recipiẽtis vtilitate vel dãtis bñficio qd ſoluit dicẽs q patientis vtilitate vt vȝ vtriqȝ equale commodum ꝯueniat: in amicitia vero que ꝑpter virtutem electio aſſimilatur menſure: ꝑpter qd nõ eſt in ea accuſatio: tandẽ q in amicitijs ẜm ſuperexcellentiaȝ dignificat vterqȝ plus habere: ⁊ qualr̃ hic bñficiũt cũ nõ eiuſdẽ rei: ſʒ diuerſarũ vtriſqȝ diuiſim cõgruẽtiã vtriqȝ ſe plus hr̃e dignificat: q qȝ cuȝ nõ põt

retribui

retribui cõdignũ vt diis vel parentibus ſufficit qđ poteſt. & ꝙ quia filius
non põt retribuere cõdigna patri: ſed ſemꝑ remanet debitor plures
non põt abnegare patrẽ. lȝ pater poſſit filium ꝑꝑ filij ſuperexcellẽtem
malitiam: & vt corrigatur. D.

VErũtñ in coequalib⁹ opꝫ vt ſit dilectio eoꝝ coeq̃/
lis: & vt ipſi coeq̃les ſint ĩ vniuerſo cetera/
rũ reꝝ: q̃ vo nõ ſunt coeq̃les opꝫ vt ꝑeminẽtia inter eos
in dilectiõe ſit ſm mẽſuram ꝓportionis eoꝝ adinuicẽ.
¶ D. Et ſpẽs q̃relaꝝ q̃ ſiunt de honeſtã dicã inueniunf
q̃ dẽ in dilectiõe q̃ eſt ꝑꝑ vtilitatẽ: & merito inueniunf in
hac tm: aut plus ꝙ̃ in ceteris. Etei ȝ illi q̃ ſunt amici ꝑꝑ virtutẽ amãt
bñfacere ſibiinuicẽ in actu: eo ꝙ bñficẽtia in dilectiõe inuenif iter di/
ligẽtes nãliter ꝑꝑ virtutẽ & dilectiõeȝ: intẽdo ꝙ in nã virtutis & dile/
ctionis eſt vt ſequaf eas bñficẽtia. ¶ D. Et iſtoꝝ ↄtentio nõ eſt q̃rela
neqȝ litigatio: eo ꝙ nulli graue ẽ exhibere actionẽ decẽtẽ ei quẽ amat.
Cũqȝ ſit decẽtia actiõis exhilarãs nõ q̃ret amic⁹ virtuoſus vindictaȝ
ex amico ſuo niſi ꝑ decẽtia actiõis qñ fuerit ſupabundãs: verũtñ cum
decẽtia actiõis & ſi ſit ſupabũdans nõ erit illis q̃rimonia: amic⁹ etei ȝ
eſtimat ſe inueniſſe ex eo ſupra deſideriũ ſuũ ex amico ſuo nõ erit illic
q̃rela: eo ꝙ ex iſto prouenit amico ſuo bonũ: & oĩs hõ appetit bonum.
¶ D. Neqȝ ẽt erit multa q̃rela in dilectiõe q̃ eſt ꝑꝑ delectatiõeȝ: eo ꝙ il
lud quo gaudẽt & delectanf eſt inuẽtũ eis ſil' vtriſqȝ: & etelȝ vterqȝ corã
gaudet ex ſuo cõpari: & delectaf ex eẽ ſuo cũ ipſo. ¶ D. Qui aũt ꝑfitef
amicitiaȝ & ingrat⁹ exiſtit amico: & nõ cõgaudẽs ei dign⁹ fortaſſe exi/
ſtit deriſione: qui.n. iſta via ꝓcedit poſſe eſt vt nõ ꝑſeuerẽf cũ eo: neqȝ
die vnica. ¶ D. Et ex amicis eſt amicitia dehoneſtatiua. ſ. ea q̃ ſit ꝑꝑ
vtilitatẽ vel q̃ſtũ. Quib⁹. n. eoꝝ q̃ vtunf ſeinuicẽ gr̃a q̃ſtus plus appe
titur vtilitatis ꝙ̃ oportеat: culpãt ergo ſocios ſuos cũ reqrãt ab eis vt
ꝑficiãt ipſis iuxta mẽſurã appetituũ ſuoꝝ: viri aũt bñfici nõ ſemꝑ pñt
ꝓferre oĩa: q̃bus indigẽt cupidi: iõqȝ frequẽter vituperãt ipſos. ¶ D.
Videf aũt dilectio q̃ eſt ꝑꝑ q̃ſtũ duaꝝ eẽ ſpẽꝝ: queadmodũ iuſtitia:
ſicut.n. iuſtitie q̃dda eſt qđ acq̃rif. ſ. iuſtitia nãlis: & q̃ddaȝ qđ acq̃rif
ſcȝ iuſtitia poſitiua legalis. ſilr eſt de electiõe: q̃dã. n. eſt nãlis & eſt cõ
iugata iuſtitie nãli: & q̃daȝ eſt poſitiua & eſt cõiugata iuſtitie legali: in/
tendo eaȝ q̃ eſt ex eis in cõnegociatiõe: & in ↄretributiõe ſm viã legis:
intẽdo ſm cõditiões quas cõditionauit lex: intẽdo qm̃ cõnegociatio
ſm terminũ legis neceſſariã facit dilectionẽ: & ſpẽs querimonie vtplȝ
ſiunt in hac dilectiõe qñ nõ fuerit ↄnegociatio ſm menſurã idoneita/
tis. ſed fuerit ꝑmutata: intẽdo qñ ceciderit in ea defraudatio. Et dile/
ctio legalis que ſit ex pte ↄnegociatiõis in reb⁹ que exiſtimanf ſm mẽ
ſurã ſuã: intẽdo ꝙ ſint nõ precij ambob⁹ ↄnegociãtib⁹: q̃daȝ eſt mer/
calis ſm totalitatẽ ſuaȝ: & eſt ea q̃ ſit per dationẽ & acceptionẽ ſtatiȝ
manu ad manũ: & q̃daȝ eſt magis liberalis & ꝓpinquior bñficio: & eſt
ↄnegociatio q̃ ſit ſm inducias & mutuũ intrãs eſt in hoc caplȝ: & ꝙ̃uis
in hoc cõmercio ſit cõmutatio alicui⁹: pro aliquo tñ ꝓrogatiua ĩ ipſo:
palã eſt neqȝ dubitaf in ea: & ↄnegociatio de manu ad manũ nõ facit
neceſſariã dilectionẽ: q̃ vero ſit ſm inducias cogit ad diligẽdũ: & bñfi
centia in ipſa manifeſta eſt. ¶ D. Et ꝑꝑ hoc vidẽt multi hoĩes qm̃ in/
dignuȝ eſt vt oporteat mutãteȝ ad inducias repetere ſua iudiciario

ſtrepitu:imo ꝙ poti⁹ regratiãduȝ eſt ei ⁊ eſt honorãdus. in cõmercio
aũt morali.ſ.in quo eſt iuſtitia nõ ſcripta:⁊ dilectio nãlis nõ fit datio
alicuius eſtimãdo vt recipiat̃ pro eo equales: ſed datio bñficẽtie tm̃:
vt qđ dat amic⁹ amico abſqȝ expectatiõe retributiõis.in cõnegocia/
tione aũt mercimoniali nõ dat qs aliqđ niſi intẽtiõe recipiẽdi equa/
lens:aut plus.Cũqȝ ſic ſit quaſi nõ dat:imo qđ dat/dat ſm viaȝ mu/
tandi vel accõmodãdi.ℭ B.⁊ nõ eſt cõnegociãtiũ querelositas in ho
ra negociãdi ſilis ei que fit poſt ſeparationẽ:vult ſm ꝙ eſtimo ꝙ in hora
ſeparatiõis q̃relosus eſt aliqs ↄnegociãtiuȝ de ſocio ſuo de aliquo qđ eſt
aliud ab eo:de quo q̃relabit̃ poſt ſeparationẽ vt ſi ꝑticipat maculaȝ in
venditiõe quã videat eũ occultauiſſe ab eo:ꝓlm aũt ſit hoc in hora ne
gocij ꝑꝑ difficultatẽ reſtituẽdi.ℭ B.Et accidit q̃dẽ querela in cõmer
cio:eoꝙ vniuerſitas hoīum aut plures ipſoꝝ appetũt decoꝝ:ſed peli/
gunt vtile:⁊ decoꝝ eſt vt ſit bñficiũ nõ retributiõis intuituȝ:⁊ vtile eſt
vt vir bñfaciat ei qui potẽs eſt ad retribuẽduȝ ſm mẽſurã impẽſi be
neficij.q vero nõ retribuit nõ eſt amic⁹:eoꝙ qñ nõ retribuit hoi ami
cus eius ſm bñficiũ ſit:ac ſi eẽt amic⁹ eius ꝑter ſpontẽ ſuã:opinat̃.n.
ꝙ amic⁹ eius ſit tanꝙ ille cui vr̃ ꝙ errauerit circa ipſuȝ in ꝑncipio ſo/
cietatis:⁊ cui vr̃ ꝙ illud qđ ꝑcepit de bono:tale q̃deȝ bonum nõ eſt
quale ꝓuenit ab eo:a quo ꝓcedit bonũ:nõ.n.eſt ex amico:imo nõ eſt
niſi ex eo qui bñfecit erraiter:⁊ hoc qm̃ bñfic⁹ ex parte erroris eſt bñfi
cus inſpontanee.Cũqȝ ſic ſit:tũc quẽadmodũ oȝ vt ille cui impendit̃
bñficiũ notoriũ recognoſcat ipſuȝ ⁊ retribuat ſic fortaſſis oppoꝛtunũ
eſt vt qui nõ põt ſatiſfacere ↄdigne ſatagit retribuere iuxta poſſe ſuũ:
⁊ hoc qm̃ nõ ſtat cõdigna ſatiſfactio niſi ꝑꝑ impotẽtiã ſuã: cõueniẽs
eſt vt amic⁹ eius reputet:qm̃ ſi poſſet plus cõplere ſatiſfaceret.ℭ B.
Opȝ itaqȝ vt incipiam⁹ ⁊ ꝑſcrutemur per id q̃d eſt beneficiũ ex ami/
cis ⁊ ſm quid:⁊ an tolerat amicus retributionẽ an non:⁊ ſi tolerat quã
tolerat eaȝ:in hoc.n.cõtentio eſt ⁊ dubitatio an opȝ: vt ſit ſatiſfactio
ſm mẽſuraȝ ꝓfectus ꝓficiẽtis:aut ſm mẽſurã facti ipſiuſmet factoris:
intẽdo ſm mẽſurã bñficij:nõ ſm paſſionẽ ab ipſo:patiẽtiũ.n.ↄſuetu/
do eſt vt dicãt:qm̃ nõ receperũt a benefactoꝛib⁹ niſi res que modice
ſunt apud eos pauci ꝓfectus ipſis:⁊ ꝙ nullus eſt auar⁹ hmõi rerum:
bñfici vero dicũt eius ↄtrariũ.ſ.ꝙ ipſi dederũt q̃deȝ plurimũ eius qđ
apud eos eſt ⁊ optimũ:⁊ quale nõ eſt poſſe accipe ab alijs niſi ꝑ violẽ/
tiam aut coactionẽ:⁊ ꝙ ſimilat̃ huic.ℭ B.Uerũtñ cuȝ ſit h̃ amicitia
ꝑꝑ queſtũ opȝ vt ſit ſatiſfactio in ea ſm paſſionẽ patiẽtis.indigentia
nãqȝ eſt q̃deȝ ſm menſurã paſſionis ⁊ ſuppletio quidẽ eius eſt in hac:
opȝ igitur vt ſatiſfaciat ei per id a quo patit̃ paſſione coequata ei⁹ paſ
ſioni:⁊ h̃ qm̃ iuſtitia q̃deȝ eſt vt ꝓficiat ei ꝙtũ ꝓficit ꝑ ipſuȝ:⁊ vt reſti
tuat ſȝ mẽſurã quã recipit:⁊ ſi ampli⁹ fuerit erit meli⁹.ℭ B.In dile
ctionib⁹ aũt que fiunt ſm menſurã virtutis vniuſcuiuſqȝ cõdiligẽtiũ:
nõ eſt ſpẽs vlla ex ſpẽbus querelaꝝ:⁊ cõparatio in ipſis nõ eſt niſi ſm
ꝙ eligit factor ex bñficio:plures eniȝ virtutũ ⁊ moꝝ cõſiſtunt q̃dẽ in
electione:intẽdo qm̃ virtus eſt electio quedã ad actionẽ decorã vel
ad agendũ decoruȝ:⁊ eligentia diuerſificat̃ in amicitijs que ſunt ſm
ꝑeminẽtiam ⁊ additionẽ nõ ſm coequalitatẽ:intendo qñ nõ fuerint
menſure coamantiũ coequales: vniuſcuiuſqȝ enim iſtoꝛuȝ vt qm̃ cõpetit
ei magis:eo bono qđ precipit̃ de amico ſuo:⁊ qñ ſic fuerit diuerſifica/

bitur amicitia:ꝛ eſt quidē ſic:ꝛ eoꝙ pemineñs eſtimat ꝙ ipſe melioꝛ:ꝛ
oēs eſtimant ꝙ melioꝛi plus debet de bono:eoꝙ ipſe peminet:ꝛ eoꝙ
ipſe vtilioꝛ:neqꝫ aſſerit aliquis ꝙ eū opoꝛteat eſſe equalez bono; eoꝙ
ipſi exiſtimāt:qm̄ actiōes dilectiōis qñ nō ſunt ex coamātib⁹ ſm mē
ſuraꝫ ꝓpoꝛtiōis ſue ad vnūquēqꝫ ex ipſis:intēdo ſm menſurā quam
opꝫ per ſe digni⁹ eſt vt ſit obſequiū ꝛ ſeruit⁹ ꝙ dilectioꝛ quēadmoduꝫ
enīꝫ opꝫ in cōicatiōe pecuniarū vt ꝑcipiat plus qui laboꝛauit plus in
earuꝫ adunatiōe ꝛ acqſitiōe:ſic in dilectiōe:intendo qm̄ opꝫ vt ꝓemi
nens recipiat plus dilectiōis operū dilectiōis ꝙ alius: ideoqꝫ amic⁹
indigentiū qñ excellēs fuerit vel virtuoſus dabit eis ſm mēſurā ſuffi
cientie eoꝝ ꝛ ipſi honoꝛāt eum ſm menſurā datiōis ſue qñ fuerint bo/
ni:aſſociant ergo eū vtilitatis cā:ꝛ ipſe nō hꝫ vtilitatē ex eis penitus:ꝛ
verūtñ quilibet iſtoꝝ ſanā hꝫ opīonē de ſocio ſuo:opꝫ ergo vt eminē/
tioꝛ iſtoꝝ amet vt exhibeat ei minoꝛ: vel inferioꝛ plus honoꝛis ꝙ ipſe
ei:ꝛ vt ipſe impēdat inferioꝛi plus cōmodi ꝛ lucri ꝙ inferioꝛi. Etenim
honoꝛificētia ꝓmiū eſt virtutis:ꝛ emolumētū fulcimētū eſt inopiaꝝ.
℃ B. Et vr̄ hoc ſic eſſe in cōuerſatiōe ciuitana:nullus.n.honoꝛat reꝫ
que lucrari facit bonū cōe ciuitati:iſtud.n.eſt hō cōis ꝛ nō honoꝛat vl
lum hoīem cōem:imo honoꝛat qdeꝫ hoīem ꝓpꝛiū ꝛ indiuiduū ꝑcece
dunt ſe inuicē in nobilitate ꝛ ignobilitate. Et poſtꝙ honoꝛatio eſt mi
noꝛatio iniurie honoꝛātis: ꝛ eſt aliquis nō tolerās minoꝛationē non
cōferunt hoīes honoꝛationē niſi ei quē cōſequit̄ ēt minoꝛatio:vt puta
per collationē pecunie ipſis donec fiat honoꝛatio equalis pecunie col
lationi. Etenīꝫ actiōes que fiunt ſꝫ idoneitatē res diuerſatas efficiūt
coequales:ꝛ qñ fuerint coequales ↄſeruat̄ amicitia ſm ſuā habitudi
neꝫ:ꝛ ꝓp hoc opꝫ vt ſint honoꝛatiōes eoꝝ qui nō ſunt eq̄les in nobili
tate aut vtilitate ſm inequalitatē:imo ſunt coexcedētes ſm mēſuraꝫ
idoneitatis:ꝛ vr̄ ꝙ ſint honoꝛatiōes in qbuſdā amicitiaꝝ neceſſarie
vel debite ex ꝓuentiōe earū ad finē politatis:ita vt ſint ſm poſſe lau/
dantis:ꝛ nō ſm exigentiā idoneitatis laudandoꝝ:cū videam⁹ hic res
plures ad quarū nō ſufficim⁹ cōdignas honoꝛationes vt diīs ꝛ pr̄es:ꝛ
nullus.n.ad ↄdignas iſtoꝝ ſufficit honoꝛatiōes. Attñ qñ ſeruierit eis
ſm quātitatē ſui poſſe opinamur hoc eſt cōdignū. ℃ B. Et ꝓp hoc foꝛ
taſſis eſtimat̄ illicitū eē filio bellari ↄtra pr̄eꝫ:ꝛ qm̄ dbitoꝛ exiſtit fili⁹
pr̄i:vt retribuat ei q̄iam tribuit ipſi pr̄:ꝛ qñ fecerit pr̄ bona nō prioꝛ
fecit hoc ei neqꝫ ꝓpter debitū:imo tanꝙ debitoꝛ ei cui aſſiſtit obnoxi⁹.
℃ B. Et foꝛtaſſis nō eſt potētia alicui vt relinquat patrē ſuū ſine ad/
iutoꝛio.etc:ꝛ nō videt aliqs vt nō adiuuet eū qui nō fuerit ſupabūdā
tis malitie:ꝛ neqꝫ fugiat ab eo:hoīes nāqꝫ amici ſunt nāliter ꝛ in mo
ribus ipſoꝝ eſt:ne auar⁹ ſit aliqs adiutoꝛij erga alterū qui nō fuerit
ſupabūdantis malitie:maxime ergo ne erga eū cui debitoꝛ extiterit:
ꝛ cuius dignius eſt vt ſollicitet̄ ꝛ ſtudeat in ſubſidium ꝙ vt fugiat ab
ipſo:a quibus vero potius fugiendū ꝙ ipſoꝝ intendendū adiutoꝛio:
ſunt viri malitiaꝝ ex hoībus:ꝛ ſunt illi qui volunt vt bene agat̄ cum
ipſis:ꝛ fugiunt ne ipſi alicui hoc faciant:ac ſi illud qđ eis ſit nō profi/
ciat ipſis. ℃ B. De iſtis igitur tm̄ dictum ſit.

℃ Et hic explicit Liber Octauus Ethicoꝝ.

¶ Ariſt. Stragy. Lib. Nonus Ethicoꝝ. Cap. I.

IN cũctis aũt diſſimiliũ ſpẽruʒ ami
citijs proportio adequat: ſeruatq;
amicitiã vt dcm̃ ẽ: queadmodũ ⁊ i
ciuili ſutori pro calciamẽtis: texto/
riq; ⁊ reliquis repẽſio fit ꝑm eſti/
mationẽ. Ad hoc igitur repert⁹ eſt
Ad qđ nũ/mus reptus ſit. nũmus cõis menſura: ad quẽ oĩa
referunt: ⁊ quo oĩa eſtimant. In
amatoria vero interdum amator
queritur ꝙ ipſe ſupra modum amans nõ amatur nihil
hñs fortaſſe qđ amore ſit dignuʒ. Sepe eniʒ is q amat
ꝙ ille ab initio multa pollicit⁹ nihil ꝓficiat. Euenit aũt
hoc cũ alter pp voluptateʒ amat amatũ: alter pp vtilita/
tem diligit amatorẽ: atq; ea nõ exiſtũt ambob⁹. Naʒ cũ
ꝓpter hec ſit inter eos amicitia qñ illa nõ aſſunt: quorũ
gratia ſe amabãt: nõ eniʒ ſe mutuo amabãt: ſed illa que
aderant. Itaq; ⁊ hmõi amicitie ſtabilitatẽ non hñt: ſed
que moraliũ eſt per ſe exiſtẽs durat vt diximus. Oritur
ẽt inter eos indignatio qñ alia fiunt: ac nõ illa que ipſi
optabãt: perinde eſt enim ac ſi nihil fiat qñ nõ potiũtur
optatis: vt is qui cõducto cytharedo pollicit⁹ eſt: ⁊ q̃to
melius caneret: tanto maiora poſtridie ꝓmiſſa poſcenti
pro voluptate voluptatẽ reddidiſſe inquit. Si igit hoc
voluiſſet ſatis id eſſet: ſin vero hic demulceri voluit: ille
pecuniã capere: ⁊ alter hʒ qđ voluit ⁊ alter nõ hʒ: nõ be
ne ſe hʒ quãtum attinet ad ſocietatẽ: quorũ eniʒ indigẽs
eſt: illis intẽdit: ⁊ hui⁹ grã ħ dabit: ſed vtrũ dãtis eſt: an
accipiẽtis eſtimatiõeʒ ponere. Naʒ q ꝑmo dat vr̃ ꝑmit/
tere qđ aiunt: ⁊ Pythagorã ſeruaſſe: cũ. n. docuerat eſti
mare diſcipl'os: iubebat quãti ſibi viderent illa q̃ ab eo
didiciſſent: tm̃q; accipiebat: in talib⁹ vero qbuſdã ſatis
eſt illud: merces aũt viro: ſʒ q pecunias acceperũt pri⁹:
ac deinde nihil eoꝝ q̃ ꝓmiſerãt efficiũt pp magnitudinẽ
ꝓmiſſoꝝ: merito aduerſus eos qrele ſunt: nõ. n. adiplẽt

pmiſſa. Hoc foꝛtaſſe facere cōpellunt ſophiſte: qm̄ nemo dat pecunias pꝛo his q̄ ſciūt: hi ergo pꝛo qb⁹ rebus pecūias acceperūt eas res nō adipletes merito culpantur: ſʒ in qb⁹ nō fit ꝯuētio opis: q pp ſeipſos exhibēt ſine q̄rela ſunt. Talis.n.ē illa q̄ per virtutē fit amicitia. Remuneratio faciēda eſt ſm electōeʒ: h.n. amici at virtutꝭ: eodē mō vr̄ faciēdū phie p̄cepto: ib⁹: nō.n. nūmis ea res eſtimat̄: nec p̄ciū equalēs reperit̄: ſed foꝛte ſatis eſt queadmodū erga dos ꝛ erga parētes: q̄ʒ tū qs pōt exhibere. Nō tali aūt exn̄te datōe: ſʒ i aliquo maxie foꝛte oʒ redditiōeʒ fieri: q̄ videat̄ vtrīqꝫ eē ſm dignitatē: ꝙ ſi id ꝯuenire nō pōt nō ſolū neciuʒ: ſed ēt iuſtū videbit̄ eū q pcepit ſtatuere. Quātū.n. hic vtilitatis ſuſcepit: vel pꝛo q̄to voluptatē ſuſcepiſſet: tm̄ is q ꝯtulit ab eo conſeqtur exiſtimatōeʒ: nā ꝛ i reb⁹ venalib⁹ ſic fieri ꝯſtat: ꝛ qbuſdā in locis ſunt leges volūtarioꝝ ꝯtuū iudicia nō eſſe: q̄ſi cōuenit cuius fidē ſecut⁹ qs ſit cū eo ita agere vt ab initio ꝯrit. Cui.n. pmiſſum hunc vr̄ iuſtius p̄ciū ſtatuere q̄ʒ euʒ qui pmiſit. Pleraqꝫ.n. nō eque eſtimāt q hn̄t ꝛ qui volunt accipe: ſua.n. qſqꝫ ꝛ que dat pluris eſtimat: ſed tn̄ repenſio fit in his quātū ſtatuūt hi qui acceperūt. Opʒ foꝛſan nō tanti p̄cij facere quāti vr̄ poſſidenti: ſed quāti faciebat pꝛius q̄ʒ poſſideret.

Laus magna d phia.

¶ Determinatio hui⁹ tractat⁹ noni de lib. Nichomachie Ari. incipit.

¶ Pꝛimū capitulū ꝙ in diſſimilibus amicitijs analoguʒ equat ꝛ ſaluat amicitiā: queadmodū ꝛ politicā cōicationē: cuius menſura numiſma: ꝙqꝫ in amicitia que dicit̄ ab heros: ꝯtingit vtrūqꝫ accuſatio ꝛ diſſolutio pp nō idem: neqꝫ māſiuū: neqꝫ ipſos: ſed q̄ eoꝝ ab vtriſqꝫ amari ea que pp moꝛes exn̄te māſiua: deinde ꝙ cōtendunt cū altera abinuicē ipſis fiunt q̄ʒ que apperūt: ꝙqꝫ in liberalioꝛi cōmutatōe nō ante dātis: ſed p̄accipiētis eſt oꝛdinare dignitatē redditiōis: ꝙqꝫ p̄accipiētes ꝛ nō reddētes: que repꝛomiſerūt vt ſophiſte cōuenieter ſunt accuſabiles ante: dantes vero ꝛ p̄accipiētes nō in lucrū ſed in ſolum bonū inaccuſabiles: ꝛ in his menſura ante dantis electio ſicut in cōmunicantib⁹ phia: ꝙqꝫ nō exiſtente datione tali: ſed in lucrum q̄nqꝫ menſurat retributionē ambarū conſenſus: q̄nqꝫ autē dans vel pꝛeaccipiens ſicut fit in emptionib⁹: tādem ꝙ pꝛeaccipiētis eſt ſm virtutem menſurare dignitatē retributionis nō ſm ꝙ poſterius: ſed ſm ꝙ ante habere appꝛeciatus eſt. D.

IN omnibus aūt in q̄bus ſunt ſpēs vtiliū diuerſe: inuētio q̄dē̄ cōuenien/
tie ⁊ ꝓportiōis inter hmōi vtilia coequat̄ inter ea: ⁊ cō
ſeruat iſtas dilectiōes vt in artibus ciuilibus: q̄n ꝑpa
rator corioꝝ cōmutat cū artifice calciamētoꝝ hoc qḋ
meret̄ eius calciamentū. i. dat ei qḋ equiualet calcia/
mento: cōſeruat̄ dilectio inter eos: ⁊ ſilr in reliq̄s arti/
bus: cōſeruat̄ quidē dilectio inter cōnegociantes ẜm eas q̄n fuerit
cōnegociatio ẜm proportionē ⁊ equalitatē. ¶ D. Et ꝑꝑ iſtud poſita
eſt mēſura cōis in iſtis ciuitatib⁹ reb⁹ ciuibus ꝑ quā mēſurent̄: ⁊ eſt de/
narius. ꝑ denariū etenim cognoſcit̄ valor reꝝ: ⁊ ꝑ ipſum fit eſtimatio
donec ſciat̄ ꝓportio eaꝝ adinuicē. ¶ D. In habitudie vero amoris
dilectionalis fortuitu cadit̄ amaſius amaſiā q̄n amauerit eā amore
ſupexcellente: ⁊ ipſa nō amauerit ipſum ſimilr vel ecōuerſo. ſi vero nō
amauerit eū penit⁹: tūc pluries ꝯtigit amaſiū q̄relosū eē de amaſia
eo q̄ ꝓmittit ei ꝓmiſſiones vniuerſas: ⁊ nihil ſoluit earū: ⁊ accidit
quidē h̄ querelositas/ vtplm q̄n amaſius amauerit amaſiā cā vtilita
tis: ⁊ nō fuerit amor ꝑꝑ delectationē in vtroq̄: etenim ꝑꝑ cōē delecta
tionē firmat̄ dilectio: ⁊ ꝯtingit dilectiōis diſſolutio q̄n nō fuerint res
ꝑꝑ quas fuit dilectio: ⁊ iſtud accidit q̄n nō fuerit dilectio ꝑꝑ ipſoſmet
diligētes: ſed ꝑꝑ res nō ꝑmāſiuas: ⁊ ꝑꝑ hoc dilectiones ēt erunt non
ꝑmanſiue: dilectiōes vero que ꝑꝑ virtutē ſunt perſeuerāt: eo q̄ vterq̄
cōdiligētiū diligit ſociū ꝑ ſe virtutis grā: virt⁹ aūt impmutabilis ē.
⁊ dilectōes q̄ ſunt ꝑꝑ vtilitatē nō ſolū ꝑmutant̄ ꝑꝑ ablationē reꝝ vti/
liū: verū ēt ꝑmutant̄ extantib⁹ vtilib⁹ ſolū ẜm modū ẜm quē erat
deſiderata: niſi. n. deſideratū cōtigerit deſiderāti mō: deſideratio re/
putat̄ apud ipſum ac ſi nō eſſet penit⁹: ⁊ ſilr ſi cōtingat ei res quā non
amat: vt qui ꝓmittit cātori remunerationē iuxta mēſuram bonitatis
cātus ſui: q̄n q̄ interpellat̄ de ꝓmiſſo: dicit: ſatiſfaciā tibi pro delecta
tione quā habui ex cātu ſuo ꝑ aliā delectationē: ſi ergo fuerit delecta/
tio accepta vtriuſq̄ volūtati erit ꝑ hoc ſatiſfactio: q̄n vo fuerit alter vo
lens delectationē vt auditor cantus: alter aūt lucꝝ nō eſt ſatiſfactio:
q̄n itaq̄ vtriuſq̄ cōmercātiū nō ꝯtigit a ſocio ſuo: volitū nō fit cōmer
ciū ẜm q̄ oportꝫ: eo q̄ deſideriū vtriuſq̄ eſt q̄dē rei qua indiget: ⁊ dat
vtriq̄ qḋ apud ipſum eſt grā deſiderati qḋ ē apud ſociū ſuū: ⁊ ante fue
rit datio in iſtis ẜm mēſurā meriti cōſeruat̄ cōnegociatio: ⁊ fit h̄ cum
det vterq̄ ẜꝫ mēſurā qua accipit. ¶ D. Ut faciebat Pythagoras: q̄n
eū docebat aliq̄d dicebat diſcipulo vt honoraret eū ad mēſurā q̄ di/
dicit ab ipſo. ¶ D. Et q̄buſdā hoīū placet in hac intētiōe ꝑciū: intē
do vt recipiāt a diſcipulo ex ꝑcio ad quātitatē eius qḋ didicit ab eis.
¶ D. Et ex hoībus ſunt qui accipiūt ꝑmiū eius qḋ ꝓmittunt ⁊ nihil
faciūt de ꝓmiſſo ꝑꝑ ſuꝑfluitatē ꝓmiſſionū: ⁊ dignū eſt vt iſti ꝯuertā/
tur ad ſpēs querelaꝝ: intēdo vt querimonia habeat̄ de eis: eo q̄ non
faciūt qḋ ꝯceſſerūt ⁊ ꝓmiſerūt ex ſeipſis. ¶ D. Et cōueniēs eſt vt di/
ſturbatores: vult vt arbitror ſophiſtas ſiue deceptores cogantur ad
iſtud: eo q̄ nō dat aliquis remunerationē pro eo qḋ docēt: vult vt ar
bitror: cum ſit illud qḋ docet nullius valoris: vt pote vanū ⁊ falſum:
cogunt̄ vero ad ingrēdū a diſcipulis ꝑciū de ꝓmiſſiōib⁹: q̄s impoſſe
eſt adiplere: vt qḋ ꝓmiſit Theſſilus de doctrina medicine q̄ doceret

tam in modico tpe: ⁊ poſcebat a diſcipulo precium cõpetens huic in/tentioni. ¶ D. Et dignuꝫ eſt vt iſte deducantur ad vehemẽtiores ſpe/cies querelarũ omniũ: eoꝙ ipſi nõ faciũt ſm quãtitatẽ accepti preciȷ̃s. ¶ D. Non cõſequunt eo querimonie omni conſecutione ſi non fuerint res pro quib⁹ receperũt dona nõ ſub cõditione faciẽdi eas: qꝛ datio in eis fuit ex ipſo datore ⁊ ex eius beneplacito: ⁊ datio quidẽ que fit per hunc modũ ſimilat dationi que fit in dilectione hẽte pp virtutẽ: ſatiſ factio eniꝫ cuiuſqꝫ iſtoꝝ ſocio eſt ad beneplacitũ ſui non ad modũ re/tributionis ⁊ cum ſit ſatiſfactio ad placitum non erit querela: ⁊ ſatiſfa ctio/⁊ amicitia/⁊ virtus vnum ſunt: ⁊ eſt finis impẽdendi poſſe ſuuꝫ ad ſatiſfaciendum ab vnoquoqꝫ amicorũ: non enim eſt ſatiſfactio in veritate merito virtutis niſi impenſa totius poſſe. ¶ D. Et videtur ꝙ iſto modo ſit ſatiſfactio ei qui docet phiam: eoꝙ merito eius ſapientiẽ vel eius dignitati non equiparat pecunia: neqꝫ inuenit in hoc cõmer/tio retributio digna neqꝫ equalis in pondere: imo conueniens eſt vt ſit eius premiũ exhibitio honoris ſm totam poſſibilitateꝫ: vt in reue/rentia patris ⁊ etiam deoꝝ: ⁊ ſi non ſit hoc coequale merito neqꝫ ꝓpin quuꝫ ei. ¶ D. Et quãuis res ſic habeat in iſtoꝝ opꝫ tamen in quibuſdã rerum vt ſit ſatiſfactio ſm equalitatẽ vel pluſimuꝫ. vult vt eſtimo in cõmercio qꝺ ſit in vtilitatibus. ¶ D. ⁊ equalitas ſit ſm menſurã que videt vtriſqꝫ cõmercantibus eſſe ſm meritũ: ⁊ ſi non cõtingat vide/ri vtriſqꝫ: ſit auteꝫ menſura meriti inuẽta in ipſo: ⁊ cõueniens eſt vt ne ceſſarium ſit legi ordinare in ipſo menſuram meriti: imo neceſſariuꝫ eſt hoc eſt ſm menſurã: ergo qua ꝓficit alter eoꝝ vel delectat vt ſit re/tributio non ſm quantitatẽ que vr ipſimet in hoc: ⁊ h intẽtio patens eſt in quibuſdaꝫ rebus que emunt ⁊ ſunt ille in quibus ſunt leges: in quibuſdam aũt non ſunt leges eoꝙ difficile eſt vt inueniat iudicium ſm menſurã meriti in cõmercationibus voluntariȷ̃s: aut non inuenit ⁊ eſt diſpoſitio in qua opꝫ: vt vterqꝫ cõmercantiũ cedat ⁊ appropin/quet ſocio ſuo: ponit ergo hmõi diſpoſitio ens diſpoſitio beneplaciti ⁊ acceptationis ab vtriſqꝫ: intẽdo beneplacitũ per modũ cõmerciȷ̃ ⁊ cõ mixtionis. Etenim dator videt: ꝙ illud per qꝺ ipſe letificat dignius eſt modo appreciationis: ⁊ qꝺ letificat ipſuꝫ eoꝙ dantes vt pluſimũ non honorant ſm equalitatẽ eos quibus dant: ⁊ volunt accipere letifi cans ⁊ res ꝓprie vnicuiqꝫ ex hoibus que ꝓcedunt ex ipſis: patens eſt: ꝙ quãdo dederit ei cui non ſunt ꝓprie dignus eſt pluris: intẽdo remu/nerationem ſiue premiũ: ſi qꝫ res taliter ſe habet: tũc remuneratio vel ſatiſfactio ſit ſm menſuram quã ordinãt: vel in quam cõueniunt illi qui accipiunt cũ eis qui dant: intendo de quo videt ꝙ eſt remunera/tio ſm condignuꝫ. ¶ Dixit. Et opꝫ ne ſit honoratio: ⁊ vliter ſm quan/titatem que apparet ꝙ mereat eam res pro qua ſit remuneratio: ſed ſm quantitatem meriti in ſe. Cap. 2.

SEd hñt iſtam dubitationẽ veluti vtrũ opor/teat oia tribuere patri ⁊ in oibus parere illi. An in morbis quidẽ medico credenduꝫ eſt: ⁊ ducem eligendũ rei militaris periti ſſimuꝫ. Silr amico magis an ſtudioſo inſeruiẽdũ:

⁊ benefactori magis retribuendū: an amico dandum ſi
vtriq; nō poſſit. An v̇o talia oīa determinare nō facile.
Multas eñ ac varias hñt dr̃ias:⁊ magnitudine ⁊ pui/
tate:⁊ honeſto ⁊ necīo. Sz q̄ nō oīa eidē tribuēda ſunt
nō eſt obſcurū ⁊ reddendū beneficiū: vtplīn magis q̄
amico cōferendū eſt. Ceu mutuum magis cui debeas
reddēdū eſt q̄ amico dandū. Sz id fortaſſe nō ſemp vt
ecce redēptus a ꝑdonib⁹. Utrū eū q redimit vice verſa
redimere ipſe d; quicūq; is ſit: vel ēt non capto repetēti
nō reddere vel patrem redimere. Ut igiꝭ dictuz eſt vīr
debitū eſt reddēdū: q̄ ſi datio ſuperxcedat honeſtate vel
necītate ad illa declinandū eſt. Interdū eñ nō eſt equū
bñficiū retribuere: vt ſi qs ſtudioſo ſciēs bñ fecerit: ipſe
aūt cui remuneratio ſit faciēda malus exiſtimaꝭ ab eo q
accipit. Neq; eñ mutuāti interdū v̇ſa vice mutuādū eſt.
Nā ille qdē certa ſpe duct⁹ ſe ſuū cū velit ꝯſecuturū mu
tuauit bono viro: hic aūt nō ſperat a malo cōſequi poſ/
ſe. Siue igiꝭ reuera ſic eſt nō par eſt exiſtimatio: ſiue nō
eſt ita: ſ; putat indigne facere nō videbiꝭ. Ut igiꝭ ſepi⁹
iaz diximꝰ ſermones: q circa affect⁹ ⁊ actus v̇ſanꝭ deter/
minationē nō hñt ſiīez his reb⁹ de qb⁹ ſunt. Q; igiꝭ nō
eadez oīb⁹ ſint retribuēda n; patri oīa queādmodū nec
ioui danꝭ ſacra manifeſtū eſt. Cū v̇o alia parentib⁹ ⁊ fra
tribus ⁊ amicis ⁊ his q bñfici in nos fuere ſingulis: v;.
ꝓpria ⁊ ꝯuentētia tribuēda ſint: ſic ⁊ facere videnꝭ. Naz
ad nuptias qdē vocāt cognatos: his eñ cōe eſt genus.
Itaq; ⁊ actus qui circa genus verſanꝭ: i funerib⁹ quoq;
maxie oiu; putāt cognatos adeē oportere pp hoc ide;.
Uideri quoq; pōt parētibus maxie alimēta eſſe mini/
ſtrāda q̄ſi id debeaꝭ: ⁊ eū cā eſſendi ſint honeſti⁹ eē illis
circa alimēta ſubuenire q̄ nobiſipſis: ⁊ honorē illis quē/
admodū dijs impēdere. Nō tñ oīb⁹ parentib⁹. Nō eñ
idē honor patri ⁊ matri ⁊ ſapiētis imperatoria nō idē: ſ;
paternus ⁊ maternus ⁊ ſeniori oī ꝑm etate; tribuēdus
aſſurgēdo ⁊ inclinādo ⁊ hmōi. Ad ſodales; aūt ⁊ fratres

fiduciā ⁊ omniū rerū ſocietatē. Cognatis vero ⁊ gentili bus ⁊ ciuilibus: ac reliquis oībus ſemper conandū eſt debitū tribuere ac diſcernere qd cuiq; cōueniat ſm di- gnitatē ⁊ vſum. Sed de cognatis facile eſt iudiciū: de extraneis vero difficilius: non tñ ob id deſiſtendū eſt: ſʒ vt fieri pōt ita determinandum.

¶ Scōm caplm in quo dubitat vtruʒ in oībus eſt patri obediendū: ⁊ vtrū amico magis vel ſtudioſo miniſtrandū: ⁊ benefactori magis vel amico dādū ſi ambobꝰ non cōtingit: ad que rñdeʒ ꝙ talia certe deter minare nō facile pp multimodas taliū dr̄ias: per qs nūc ſic nūc oppo ſite ſe habēt: ⁊ opʒ ſemper ad magis bonū vel neqˀuʒ declinare: que in his p varias circūſtātias alternant: habēteq; rōnes circa paſſiones ⁊ actiones ſilr determinatū his circa que ſunt: deinde ꝙ neq; patri per oīa obediendū: qꝛ nō in malis neq; oībus eadē reddendū: ſʒ differen tibus ſm cōditiones dr̄iarum ipſis cōgruētia. Dixit. 2

I Nterdum eniʒ qđ appet diuerſum eſt ab exi- ſtētia rei in ſe. C. Et in hoc eſt exer citatio ex parte modi ex modis dubitatōis difficilis. ſ. an opʒ vt vniuerſuʒ reuerentiarū exhibeat vni ſpeciei ex ſpeciebus hoīum qđ debent reuerētie vt in patre. V. grā. an opʒ vt honoret ſm oēs honores: ⁊ vt cōcedat ei oē qđ petit ⁊ ſatiſfaciat in hoc iuxta dictū ſuuʒ: an opʒ vt ſatiſfaciat infirmo iuxta dictū medici tantū: ⁊ preliātī iuxta dictuʒ ducis exercitus nō cuiuſcūq; ex hoībus. ¶ C. Et ſilr dubitat an opʒ vt ſeruiat amico quēadmoduʒ ſeruit virtuoſo: ⁊ qs dignior eſt remu- neratiōe qui incipit beneficiū notoriū: aut q nō incipit ipſuʒ: ⁊ qm̄ nō eſt poſſe vt exhibeat beneficiū notoriū vtriſq;: intēdo incipienti cum ipſo ⁊ nō incipiēti eſt dignius vt exhibeat incipiēti. ¶ C. Et fortaſſe nō facile eſt determinare in hoc ſm certitudinē: intēdo illud qđ debet in ipſis ſingulis hominū: eoꝙ in eis eſt diuerſitas multa: pp diuerſi- tatem iſtarū rerū in magnitudine ⁊ paruitate ⁊ bonitate ex neceſſita te: intēdo per hoc vt eſtimo: eoꝙ in eis eſt qđ eſt pp neceſſitatē: ⁊ in eis eſt qđ eſt pp melius: ⁊ intēdit pp magnitudinē ⁊ paruitatē in idonei- tate. ¶ C. Qm̄ aūt nō opʒ cōcedere oēs res oī homini ſm terminum vnū: manifeſtū eſt etenim nō opʒ vt cōuertat exhibitio beneficij. V. g. ad eū q nō recipit cū ipſo abſq; eo q iaʒ incipit cū eo: ⁊ hoc vt in pluri- bus: aut vt ei q nō incipit cū bñficio det plus q̄ ei q incipit cū bñficio: ⁊ hoc qm̄ patēs eſt ꝙ ille q incipit dignior eſt recōpenſatione eius qđ incipit: eoꝙ eſt q̄ſi accōmodatū qđ accōmodauit: ⁊ accōmodatuʒ ex debito reſtituendū eſt: ideoq; opʒ vt donet iſti plus q̄ alij. ¶ C. Et for taſſe non erit iſtud vt queʒ abſoluerūt predones: an opʒ vt abſoluat eum qui ipm abſoluat qñ acciderit an nō: intēdit qm̄ in hoc dubita- tio eſt: verūtñ patēs eſt: qm̄ debitor eſt vir vt abſoluat patrē ſuum po tius q̄ ſeipſuʒ: ⁊ ſilr ſi fuerit datio pp necītatē aut pp melius: fortaſſitan non oportebit qdem vt ſit eq̄lis ei qđ facit incipiēs cum datiōe: ſimo fortuitu vt ſit datio pcedens qñ fuerit a quo eſt inceptio dationis bo

nus nobilis: aut pp̄ neceſſitatē: ⁊ forſan opʒ vt ſit diminuta qn̄ fuerit
a quo eſt inceptio dationis malus vilis: ⁊ forte nō opʒ pp̄ hoc vt reſti/
tuamus accōmodatū ⁊ recōpenſemus ei qn̄ malignus vel nequā fue/
rit: eoq̄ nō mereť hoc cū hoc qđ accōmodauit nō ſit eius ꝓpriuʒ: ipſe
ergo vult vt recipiat qđ nō eſt ei ꝓpriū per accōmodationē eius qđ ac/
cōmodauit: ⁊ qui nō ſperat accipere qđ eſt ei ꝓpriū; ſʒ hoc qđ nō eſt ei
ꝓpriuʒ: h̄ eſt moris peruerſi valde. Si ĝ accōmodator fuerit talis ſm
veritateʒ: intendo nequā non opʒ vt eius digni habitio ſit eq̄lis: ⁊ ſi
nō fuerit talis: putať aūt talis eſſe fortaſſis non eſtimabiť de eo qui ſi
non ſatiſfacit ꝙ egerit ꝙ nō opʒ: ⁊ vl̄r eſt quēadmoduʒ dictū eſt plu/
ries: qm̄ hoīes ꝉ indigētia ſui inuicē in actionib⁹ ⁊ paſſionib⁹ coeq̄les
ſunt: verūtn̄ ſunt in hoc diſtinctionū ⁊ ordinū terminatoꝝ: qm̄ auteʒ
nō opʒ vt deuť oībus eis res eedem: intēdo vt ſit digni habitio in eis
eq̄lis, manifeſtū eſt patrib⁹: nāq; impedimētū aliud ꝙ̄ fratrib⁹: ⁊ fra/
tribus aliud ꝙ̄ ſocijs: ⁊ beneficij collatorib⁹ aliud ꝙ̄ nō cōferentib⁹: ⁊
eis qui cōtulerunt beneficia datur ꝙ ſuū eſt ⁊ ſatiſfacit eis ex debito.
Et manifeſtat ꝙ ſic ſe hʒ res: intendo ꝙ hoīes dant vnicuiq; mō ſibi
ꝓpriū hoc qđ ipſi. V.g. īuitāt q̄dē ad nuptias ſuoꝝ cognatoꝝ: aut ex
pte cōſang. initatis: aut ex parte alterius alicui⁹ cohabitudinis ⁊ cō/
paſſionis: ⁊ cupiūt vt p̄ntes habeāt ſiles ſuos ī reb⁹ ꝓprijs eis vt̄ plurimū
hoc etenim debitū eſt fieri: ⁊ ex pte hui⁹ intētionis fortaſſe dignū videť
hoīes vt ꝓcurēt patres ſuos ⁊ ſatiſfaciāt expēſis eoꝝ: eoq̄ ipſi ſunt cā
ſui eē: ⁊ ꝙ magis debitū hn̄t ad hoc in eis ꝙ̄ in ſeipſis: ⁊ ſatiſfaciāt eis
in eo q̄ indigēt ī iſtis reb⁹: ⁊ debitū reputēt vt honoreť pater ſʒ modū
honorandi deū: attamē opʒ vt honoreť pater vniuerſo honore: honor
nāq; patris nō eſt q̄ſi honor matris: nec honor ſapiētis ꝙ̄ honor ducis
exercitus: ſʒ honorādus eſt pr̄ honore pr̄no ⁊ maternos ⁊ ſilr ſinguli p
ſibi ꝓpria: intēdo p id qđ cōpetit vtriſq; eoꝝ ex vict⁹ adminiſtratiōe
⁊ aſſurrectiōe ⁊ loci exhibitione: ⁊ reliqs exactionib⁹ honorationis.
℃ D. Exhibendūq; eſt ſocijs ⁊ fratrib⁹ ⁊ vl̄r ꝯiunctis oīb⁹ ꝓpinq̄tate
ſpāli aliq̄ ſimul ꝯuerſatiōe ⁊ ꝯciuilitate vnicuiq; ſibi ꝓpriū: ⁊ opʒ vt
vnuſq̄ſq; eoꝝ habeať incōparatione ſibi ꝓpria: aut v̄tutis aut vſus q
appropriať ei: cōparatio aūt eoꝝ q ſub vno ſunt genere ex iſtis faci/
lis eſt: diuerſoꝝ vero gn̄e difficilis: ſed neq; pp̄ difficultateʒ omittēda
eſt: ſʒ ſm ꝙ poſſe fuerit diſtinguenda. Cap. 3.

Est ēt ambiguitas circa diſſoluendas ami/
citias: vel nō cuʒ his qui nō permanēt: vtrū
cuʒ his qui vtilitatis aut voluptatis cā erant
amici qn̄ hec ampli⁹ non afferūt nihil diſſol
uať. Illoꝝ enim erāt amici: quib⁹ deficiētib⁹
merito amare deſiſtūt. Incuſandus ē aūt is q cū ob vti/
litatē aut voluptatē amic⁹ ſit ob amores ſe amare ſimu/
lat. Vt aūt ab initio diximus multe cōtētiōes exiſtūt in
amicis: cū nō quēadmodū putāt ita ſunt amici. Cū igiť
qs ſeipſm̄ decipit credēs pp̄ mores amari nihil tale ipſo

agēte ſeipſuȝ accuſare dȝ. Si vo alteri⁹ ſimulatiōe decipit iuſtū ē eū accuſare q ſimulabat: ⁊ magis ꝙ̄ eos q nūmos falſificāt q̄ꝫto circa nobilioꝛē rē adhibita eſt fraus. Q. ſi amicū qs ſuſcepit vt bonū: fuit aūt malus: ⁊ id appareat vtrū ampli⁹ ſit amādus: vel id qdē nō ē poſſe. Si qdē nō oē amabile ē: ſꝫ bonū: nec amādus ē mal⁹ amicus: nā malos amare nō ꝯuenit: nꝫ ſilr ee malis. Dictū ē aūt ſilr ſili amicū eē. An ḡ ſtatiꝫ diſſoluēda ē amicitia vel nō cū oib⁹: ſꝫ cū illis q ſunt icurabiles pp prauitatē: nā q coꝛrigi pñt eis magis ferēdū ē auxiliū i moꝛib⁹ ꝙ̄ i diuitijs quāto id honeſti⁹ ⁊ amicitie magis ꝓpꝛiū. Videref aūt is q diſſolueret nihil abſurdū facere: nō eni tali amic⁹ erit: alienatū igif cuꝫ ſeruare nō poſſit dimittit. Sin vo is qdē ꝑmanet: hic aūt melioꝛ fiat: ac multū virtute trāſcēdat: an vt amico vti dȝ vel nō ꝯuenit: i magna ſane diſtātia maxie fit manifeſtū: ceu i amicitijs puerorū: nā ſi alter ꝑmanet mēte puer: alter i virū euadat optimū: qūo eēnt amici: cuꝫ neqꝫ delectenf eiſdē reb⁹: nec eiſdē gaudeāt ⁊ doleāt. Nō eñ circa ſeipſos hec exiſtēt eis: ſine iſtis vo nō erat eē amicos. viuere eniꝫ ſilr nō eſt poſſe. Diximus vo de his. An igif nō alienius ſe hūduꝫ eſt circa illos ꝙ̄ ſi nunꝙ̄ fuiſſet amicus: vel opꝫ pꝛeterite familiaritatis memoꝛiā ſeruare: ⁊ queādmodū amicis potius ꝙ̄ extraneis putam⁹ gratificādum ſit his qui fuerūt amici aliqd tribuēdū eſt pp ꝑcedētē amicitiā: quādo non ꝓpter exceſſum pꝛauitatis ſit diſſolutio.

Nota cõtra amicos ſimulatos.

¶ Tertiū capl'ꝫ in q̄ dubitat vtrū diſſoluēda ſit amicitia ad nō ꝑmanētes: qd ſoluit dicēs ꝙ nō eſt incōueniēs diſſoluere amicitiā q̄ pp vtile vel delectabile: cuꝫ nō habeāt vterqꝫ vel alter pp qd erāt amici: ꝙ ꝙ accuſatio accidit cū alter amat pp delectabile vel vtile ſimulās amare pp v̄tutē: ſꝫ cū ſimulatoꝛ ſe manifeſtat p act⁹: tūc amat⁹ tūc iuſte accuſet ſe: ⁊ cū vo nō ſe māifeſtat ſimulatoꝛ: tūc ipe ē accuſabilis: deinde q̄rit vtrū altero amicoꝝ pp bonū facto vere illis apparēter malo ſit adhuc amādus: qd ſoluit dicēs ꝙ nō pp nō opoꝛtere eē amatoꝛē mali vel aſſimilari ei: nō tñ cōfeſtim diſſoluendū: ſꝫ tētandū pus reducere ad bonū: qd ſi non pōt facere: tūc diſſoluēduꝫ: ꝙꝙ altero duoꝝ ꝯſilr ſtudioſoꝛū amicoꝛū manente in ſuo ſtatu reliquo creſcente ad ꝑfectuꝫ v̄tutū nō manet inter hos amicitia pp multā diſtātiā: ⁊ nō cōplacere eiſdē: queadmodū nec pueroꝝ amicitia manet altero manēte puero. 3

reliquo effecto viro bono: opꝫ tñ memoriã hr̃e añ facte amicitie: vt ei aliquid tribuere ſi nõ ꝓhibeat ſupabũdantia malitia. D.

Etiam dubitat vtrũ opꝫ vt diſſoluant amores inter amicos qui nõ pſeuerãt in virtute: intẽdo qñ nõ perſeuerat alter eoꝝ in ea an nõ. Et ſilr qui ſunt amici pp vtile vel delectabile: an opꝫ vt diſſoluãtur eorũ dilectiões cũ nõ extiterint iſte res: intẽdo ex altero amicoꝝ: ꝛ patẽs eſt: qm̃ nõ eſt turpe vt ſoluant eorũ amicitia: interẽpta.n. cã cõnectẽte neceſſe eſt cõnexa diſſolui. ℭ D. Et forſan dubitabit qñ ſimulauerit amicus diligere ſe rõne morũ: ꝛ nõ diligit niſi delectatiõis vel queſtus grã: an opꝫ diſſolui amicitiã: an ſtare poterit ſm ꝙ ſtant amicitie multe diuerſitatis in eo ꝙ pceſſit vt dictũ eſt in amicitijs: in qb⁹ voluntates coamicantiũ diſſiles exiſtũt: verũtñ qñ mendax fuerit alter coamicantiũ ꝛ arbitrari fecerit ꝙ diligat rõne moris: ꝛ ipe nõ facit aliqd ex his que exigit iſta dilectio: cõueniens eſt vt hmõi amicus reputet ſeipm ſuſpicabilem: ꝛ nõ reqrat ab amico ſuo ſm ſimulationẽ ſm quam incedit cuꝫ ipſo in ſocietate: quãdo vero reqſierit ab eo ſm hanc ſimulationem: intẽdo ꝙ reqrat actiões ſocietatis: que eſt pp virtutẽ diſſoluit amicitia neceſſario: ꝛ opꝫ vt amplior qrela habeat de eo q incedit ſꝫ hanc fictionẽ ꝙ̃ de eo q falſificat numiſma, vel denariũ ſup̃ꝗ factuꝫ eſt in honorabiliori re: intẽdo ꝙ falſitas in honorabiliori deterior eſt malitie: amicitia aũt honorabilior eſt denario: ergo falſificatio in ea maior ꝛ qrela amplior. Si aũt aſſociauerit cũ ente bonũ: ꝛ deinde pmutat ꝛ fiat malus: an opꝫ vt nõ ſoluat dilectio: an opꝫ ſoluit eã ꝓ nõ eſt poſe ꝙ aliqs amet qd extra bonũ: ꝛ malus nõ amat neqꝫ aſſimilat ei: ꝛ iſte iam fact⁹ eſt malus: ꝛ iam dictũ eſt: qm̃ ſile diligit ſuum ſilem: malus nõ iã ſilis eſt bono. ſi g̃ opꝫ vt ſoluat amicitia an opꝫ vt ſtatim: aut opꝫ hoc in qbuſdã vt quoꝝ malitie nõ ẽ remediũ: ꝛ ĩ qbuſdã nõ: vt in qb⁹ poſe eſt rectificatio. ſi.u. in pecunia emẽdabili debita eſt emẽdatio: ꝙ̃to magis in more inquãtũ p̃eminet pecunie? ℭ D. Et fortaſſis nõ eſt putandũ de eo qui hanc ſoluit amicitiã ꝙ faciat aliquid qd nõ opꝫ. nõ eniꝫ fuit amic⁹: qd mutatũ eſt neqꝫ ſui ſilis: ꝛ qñ fuerit mutata ipſa res eſt impoſe vt redeat qd de ipſa perijt: vult vt eſtimo illud idẽ: ꝛ iſte qdẽ fuit amic⁹ eius qd mutatũ eſt. ℭ D. Si aũt pſeuerauerit alter coamicãtiũ ĩ diſpõne ſua ꝛ alter melior effect⁹ fuerit ꝛ vt poſe trãſmutat⁹ ad virtutẽ an opꝫ vt pmaneat amicitia: an ẽ hoc impoſe. Et iam declaratũ fuit ꝙ hoc nõ eſt poſe in multa diſtantia: vt in amicitia puerili. qñ eniꝫ pmanſerit vn⁹ eoꝝ puer in itellectu ꝛ nõ trãſmutant trãſmutata etate: ꝛ ſi alter hñs intellectũ purum forte nõ eſt poſe in hmõi vt pmaneãt amici: cũ nõ placeãt eis res eedẽ: ꝛ vſr nõ gaudẽt neqꝫ triſtant reb⁹ eiſdẽ: ꝛ hoc qm̃ pp diuerſitatẽ ſuarũ apprehenſionũ nõ ſunt eis res eedẽ ſimul: ꝛ nõ eſt poſe eos eẽ amicos non exñtib⁹ eis his reb⁹: intẽdo vt gaudeãt ꝛ triſtent eiſdẽ: ꝛ nõ eſt poſe in hoꝝ ſilib⁹ vt pſeuerẽt in vita ſua: ꝛ vt fiãt in ipſa amici ſm ꝙ pceſſit. ℭ D. Et opꝫ vt rememoremur rem cõiunctiõis q̃ fit in p̃terito quẽadmodũ eniꝫ videt ꝙ opꝫ vt det amicis magis ꝙ̃ extraneis: ſic opꝫ vt det eis qui cõuertunt amici ꝓpter amicitiã precedentẽ qñ nõ diſſoluitur amicitia ꝓpter ſuperfluam malitiam.

ℭ Capitulum Quartum

AMabilia quidē ad amicos: ⁊ quib⁹ amicitia
diffinit̄ ex his q̄ circa ſeipſos qs facit ꝓceſſiſ
ſe vident̄: poſuerat eniʒ amicū eſſe illuʒ qui
vult bona ⁊ facit: vel ea q̄ vident̄ bona illi⁹
cā: vel euʒ qui vult eē ⁊ viuere amicū illius grā: vt acci/
dit mr̄ibus erga filios: vt hi amici qui nō ſunt inſenſi. hi
vero eū q familiari vſu verſat̄: ⁊ eadeʒ optet: ⁊ qui vna
gaudeat atq; doleat: maxie aūt hoc ⁊ in matrib⁹ cōtigit
hoꝝ vero aliquō ⁊ amicitiā diffiniūt: ſʒ erga ſeipm̄ vnū/
qdq; horū bono viro exiſtit. Reliqs vero ſʒ ꝙ tales exi
ſtimāt eē vr̄ vt dictū eſt mēſura vnicuiq; virt⁹ ⁊ ſtudio/
ſus. Hic. n. ſibiipſi ꝯſentane⁹ eſt: ⁊ eadē cupit ſm̄ totum
animuʒ. Et vult ergo ſibi bona ⁊ appentia ⁊ agit. Boni
eni eſt bono ſtudere ipſi⁹ cā: intellectiui. n. grā qđ vnuſ
qſq; eē vr̄: ac maxie illđ p qđ ſapit. Bonū eſt. n. ſtudio/
ſo eē: vnuſquiſq; aūt vult bona ſibi eſſe. Fact⁹ aūt ali⁹ ne
mo expedit cūcta hr̄e id qđ ſit. hʒ. n. ⁊ nūc de⁹ bonū ali/
ud qcqd tādē id eſt: vr̄ autē qſq; eſſe id qđ intelligit: vel
maxie talis ṽo ſecū eē vult: libēter. n. id agit. Nā ⁊ p̄teri
toꝝ recordatio iocūda eſt: ⁊ futuroꝝ ſpes optia: hec ṽo
pariūt voluptatē: ⁊ ꝯtēplanōib⁹ mēte abūdat ⁊ vna ſecū
maxie dolet ⁊ letat̄. Semp. n. ē idē iocūdū ⁊ moleſtū:
nec aliđ aliud: ſine penitudie. n. eſt vt ita dicā. Ad ſeipʒ
igit̄ ſingula hoꝝ exiſtere bonū ⁊ humanū ad amicuʒ ita
ſe hr̄e vt ad ſeipm̄: eſt enim amicus alter ipſe: ⁊ amicitia
horū qddā eſſe videt̄: ⁊ amici quib⁹ hec exiſtunt.

Videt̄ qſq; id eſſe qđ intelligit.

Amicus eſt alter ipſe.

ℭ Quartū caplm̄ ꝙ amicitia vera cognoſcit̄ ex his q̄ epieikēs vult ⁊ 4
operat̄ ad ſeipm̄ ſuiipſius gratia: q: virtus ⁊ ſtudioſus menſura ē vni/
cuiq;: ⁊ ꝙ tunc eſt amicitia quādo ſtudioſus ſic hʒ ad amicuʒ vt ad
ſeipm̄ cū amicus ſit alius ipſe: ad quorū declarationē interponit que
ſunt amicoꝝ q̄ ſingula exiſtūt epicikí ad ſeipm̄: qd quoq; ſit vere ꝯō
ſpm̄ itellectuū veſtrū volēs ⁊ opans ſibi ſua ṽa bōa. B.

ET diffiniuntur quidem res amicitie; intēdo
res cōparatas amicitie p rela/
tionē ſuā ad amicitiā. Et vr̄ ꝙ vniuerſuʒ amicitiarū
que diffiniunt̄: diffiniunt̄ quidē relatiōe ſua ad res ami
citie: nos eteniʒ inuenim⁹ quoſdā laudātes amicuʒ qui

vult bona ⁊ facit ea: aut que putat bona ꝑꝑ amicitiá ipſaꝫ: ⁊ videt ꝙ
iſtõ ſit amicitia. Et quoſdã laudátes amicũ qui vult ⁊ eligit qõ eligũt
amici: vt qõ accidit matrib⁹: intẽdo qm̃ ipſe eligũt qõ eligũt filij ip/
ſarũ. Et ex hoib⁹ ſunt ẽt qui laudát aſſociantẽ ⁊ cõuenientẽ in electio
ne ⁊ cõdolentẽ dolori amici: ⁊ cõgaudentẽ gaudio ipſius in plurib⁹:
⁊ iſtud ẽt accidit matrib⁹ cũ filijs ſuis. Et ex his ſunt q laudát amicũ
p oia iſta: ⁊ videt ꝙ iſta ſint amicitia: intẽdo ꝙ ĩ qua aggregant oia
iſta ſit amicitia virtuoſi: relique aũt amicitie dicat amicitie: eo ꝙ pu
tant aſſimilari huic amicitie. ℂ B. Et vr̃ ꝙ ſit res in hac amicitia vt
dictũ eſt: virtus eteniꝫ cõis eſt vnicuiqꝫ ex virtuoſis. Cũ ſic fuerit cõ/
municabit virtuoſus in volũtate virtuoſo ⁊ deſiderabũt res eaſdẽ ⁊
volet p ſe bona: ⁊ q̃ appent p ſe bona: ⁊ faciet hoc ẽt: bonũ eniꝫ qõ in
ipſo eſt excitat/ ⁊ mouet ipm̃ ad agendũ bonũ: ipſe ergo facit bonuꝫ
ꝑꝑ ſe. Et ſunt quidẽ cõicántes in opinione: eo ꝙ qlibet virtuoſus ap/
ꝑrehẽdit qdẽ gdditatẽ ſuá intellectu: ⁊ vult vitá ꝑꝑ ſeipm̃ ⁊ ſalutẽ: ⁊
ꝑcipue ſalutẽ ꝑiis alli⁹ per quá ſuſtẽtat: ⁊ forme p quá eſt bonus ⁊ vir/
tuoſus. ℂ B. Et vnuſqſqꝫ vult bona ſibiipſi: ⁊ nõ vult vllus bonũ qñ
habuerit ipm̃ ꝑterꝙ ille qui cõcupiſcit vt ſit ei vniuerſuꝫ rerũ. eteniꝫ
iſte cupit vt vniant in ipſo vniuerſa bona: ꝙuis iam ꝑtigerit ad bonũ
humanũ: ⁊ iſta eſt opinio corrupta. Deus nãqꝫ diſtributor eſt bonoꝝ
oibus ſpeciebꝫ queciiqꝫ ſpecieꝝ fuerint: ⁊ non dat vni indiuiduo neqꝫ
vni ſpeciei: ⁊ ꝓhibet reliqua: ſꝫ diuidit inter ea vniuerſa bona ſm me
rita vel aptitudinẽ ipſoꝝ: virtuoſus ergo deſiderat bonũ nãle ſibi: ⁊
deſiderat bonũ illud ei q eſt ſibi ſimilis. Cap. 5.

Deus diſtri
butor eſt bo
noꝝ oibus
ſpecieb⁹ ſm
merita ⁊ ap
titudĩes ip/
ſoꝝ. Idem
ꝯ celi textu
cõ. 100.

Utrum aũt ad ſeipm̃ ſit amicitia vel nõ relin/
quat ad pñs: videbit vtiqꝫ ita eſſe amicitia:
eſt duo vel plura ex ꝑdictis: ⁊ qꝛ excellentia
amoris illi ſiṁis eſt q̃ eſt erga ſeipm̃: ſꝫ viden
tur ꝑdicta multis exiſtere: ꝙuis ſint praui.
An ergo qua placẽt ſibiipſis: ⁊ exiſtimãt ſe bonos viros
ea ꝑticipes ſunt horũ. Naꝫ eoꝝ q nimis ſunt praui atqꝫ
celeſti hec exiſtũt nemini: quinetiã nec vident. fere aũt
nec prauis. Nam diſſidẽt ſecũ ipſi: ⁊ alia cupiũt: alia vo
lunt. Ceu incõtinentes qui his que ſibi bona videntur
voluptaria anteponũt cũ ſint dãnoſa. Alij rurſus ꝓpter
ſecordiã ⁊ pigritiã illa que optima ſibi putãt agere omit
tunt. Qui vero multa ⁊ grauia cõmiſerũt: ⁊ ꝑꝑ ĩprobita
tẽ odio hñtur: vitã fugiũt ⁊ ſeipſos interimũt. Querũtqꝫ
ĩprobi alios cũ qb⁹ verſent: ſeipſos vero fugiũt. Naꝫ in
mẽte venit multoꝝ ⁊ nephorioꝝ: ⁊ alia hmõi ſi ſecũ ipſi
ſint facere cupiũt: ſꝫ ſi cũ alijs ſint obliuiſcunt. Cũqꝫ ni/
hil habeãt qõ amari mereat: nullo amore erga ſeipſos

affiċiūť: neq̄ igiť ſecū̆ ipſi cōgaudēt neq̄ ꝯdolēt. Eſt. n. in ſeditiōe eoꝝ anim⁹ cū interdū ꝑꝑ ip̄robitatē doleat ſi q̄buſdā ſe abſtineat. Interduz vero leteť: ⁊ mō huc mō illuc rapiaťꝫ ſi nō pōtvna ⁊ dolere ⁊ letari ac certe paū lopoſt dolet qd̄ letat⁹ fuerit: nec eas voluptates vellet ac cepiſſe. Nā penitudīe ip̄robi abū̆dāt. Nō vř ip̄robus: ne erga ſe quidē ip̄m amāter hr̄e. Propterea q̄ nihil ē in illis qd̄ amabile ſit. Qꝫ ſi ita ſe hr̄e valde eſt miſerū fu giēda eſt ip̄robitas: ⁊ annitēdū ad probitatē. Sic. n. ⁊ erga ſeip̄m amāter habebit: ⁊ alijs amic⁹ eſſe poterit.

¶ Quintū caplm̄ ꝫ amicitia eſt ad ſeip̄m cuz irrōnale rōnali cōcor/ dat: ⁊ ꝫ amicī ad alterū eſt ſupabundans: vt ea q̄ ad ſeip̄m. ꝫq̄ p̄di cta epiciki ⁊ amico ineſſe videnť multis ineſſeq̄ꝰ pravis placenti/ bus: tamē ſibi ⁊ exiſtimātib⁹ ſe eſſe epieikes: nepharijs vero nāq̄ ineē videnť: neutri aūt vere inſunt. pravis quidē nō ꝑꝑ rōnale ⁊ irrōna/ le eorū cōtēdere: ⁊ magis dn̄ari irrōnale: nepharijs vero nō ꝑꝑ etiā ſeipſos odire ⁊ fugere: ⁊ nihil amicabile ad ſeipſos pati: ac ꝑ hoc neq̄ ad alios: ex quib⁹ ſequiť ꝫ pravus neq̄ ad ſeip̄m amicabilr̄ diſponiť tādē adijcit ꝫ ſi ſic hr̄e eſt valde miſerū o[illegible]uo fugiēduz eſt maliciā ⁊ conādū eſſe epieikea vt ad ſe ⁊ ad alterū amicabilr̄ habeat. B.

ET conueniens eſt credere d̄ vnoquoq̄ iſtoꝝ ꝫ ipſe ſeip̄m aſſociet cogitā do in bonis: ⁊ hoc q̄n̄ delectat⁹ fuerit rememorādo de bonis que operat⁹ eſt p̄teritis: ⁊ gaudēdo de ipſis aut ſperādo bona futura: intēdo ea q̄ diſponit faciēda. Et ad huius apprehēſiones potēs eſt mente ⁊ cogitatiōe ⁊ cōicat in his ſibiipſi in dolore ⁊ delectatōe. imagina tio eteniz hmōi reruz delicioſa eſt ⁊ doloroſa ſimul: intēdo rememora tionē ⁊ ſperationē: ⁊ nō eſt delectās ex iſtis abſq̄ contriſtante: ⁊ non accidit in tp̄e abſq̄ tp̄e alteri⁹: imo aīa dolet ꝑ iſtas apprehēſiones ⁊ delectať ſimul. Et vīr virtuoſo nō invenit penitētiā quēadmoduz dictū eſt. Penitētia nāq̄ fit cū ꝑpetratiōe mali: opꝫ igiť virtuoſum velle vnūqd̄q̄ iſtoꝝ virtuoſo ſicut ſibimetipſi: q̄ vt ſit apud amicum ſuū ſicut eſt apud ſeip̄m: eoꝙ amic⁹ eſt alter ipſe: ſi viſum fuerit ꝫ ami citia ſit aliq̄d ſive res quedā: ⁊ ꝫ amici ſunt illi quib⁹ exiſtūt res vne eedē. ¶ B. Utrū aūt amicitia ſit ex his q̄ eſſe opꝫ aut nō eſt omittat ꝑ/ ſcrutari in hac hora de ipſa: fortaſſis eniz putandū eſt ꝫ iſta amicitia ſit amicitia: ⁊ q̄m̄ ſint due amicitie ſicut dictū eſt: aut plures: ⁊ appa ret ꝫ illud qd̄ iam dictum eſt de iſtis reb⁹ eſt exiſtēs in plurib⁹. ¶ B. Si aūt malitioſi ſint: intēdo cōſiſtes in malitia: tunciam queritur an inuenitur inter peſſimos iſta cōparatio in ſeipſis: neq̄ vt placeant ſibiipſis ⁊ videāt ꝫ ipſi ſint virtuoſi ſm̄ ꝫ accidit de hoc virtuoſis. Etiam eſt manifeſtuz q̄m̄ non inuenitur aliquid de iſto in eis qui ſunt vehementis iniquitatis ⁊ malarū operationū. Non enim appet hoc de ipſis neq̄ fere apparet eoꝝ in malitioſis diuerſitas eſt malitiaruz

cuꝫ ſit malitia multipharia ⁊ ideoq̄ꝫ cōcupiſcunt diuerſa ⁊ volūt res
alias a bonis vt eſt diſpō eorum qui nō cōtinēt ſeipſos: eligūt enim
pre eis q̄ vidēt ſibi bona delectabile ⁊ dániferuꝫ: ⁊ ex eis eſt qui fugit
ab opatiōe ei⁹ qḋ videt bonū pp timiditatē vel ocioſitatē: ⁊ pp hoc illi
qui operant̄ opatiōes multas malas abhorrent̄ vel odiunt pp mali/
tiam ⁊ abhorrēt ſeipſos: ⁊ fugiūt ne amētur ⁊ iterficiūt ſeipſos. ¶ D.
Et malitioſi vel flagitioſi pp iſtud regrunt aliquos cū qb⁹ finiāt dies
ſuos ⁊ eoq̄ fugiūt malitiā ſuaꝫ: pp qḋ recordant̄ multoꝝ horribiliū: ⁊
gradiunt̄ ex eis ad alia ſiĺia illis: ⁊ hoc qn̄ ſolitarij: ſolitudo ergo mo
leſta eſt eis ⁊ doloroſa valde: qn̄ vero cū alijs fuerint obliuiſcunt̄ illa:
ex quo eniꝫ nō eſt eis aliqḋ qḋ amēt fiunt nō patiētes a ſeipſis paſſiōe
dilectionali ſui ipſoꝝ ⁊ eq nō patiunt̄ a ſeipſis paſſiōe dilectionali ſui/
ipſoꝝ nō gaudēt de ſeipſis: imo moleſtant̄ ⁊ anxiantur a ſeipſis ⁊ eoq̄
aīe eorū quereloſe ſunt ſibi ipſoꝝ ⁊ rancoroſe: quedā ergo animaꝝ
dolent pp malitiā ⁊ q̄dā delectant̄ pp ipſaꝫ: ⁊ vt̄r diſtrahunt̄ quidaꝫ
huc ⁊ quidā illuc ſicut qḋ ſindit̄ in duo ꝑ tractū: ⁊ ſi nō fuerit poſſe vt
gaudeāt ⁊ triſtant̄ ſimul equal̄r triſtant̄ modicū dū gaudēt: ⁊ dele/
ctant̄ aliquo nolētes vt ſit delectabiles pp hoc itaq̄ꝫ ſunt iniq̄ repleti
amaritudīe ⁊ penitētia. Dixit: ⁊ pp iſtud totū ptꝫ q̄ ſtatus malitioſi
nō eſt in dī pōne ſtatus amiciꝫ cū nō amet ſeipm: ⁊ eoq̄ nō in ipſo qcq̄
amabile. Si igit̄ ſic eſt: eſt vir iniqu⁹ vehemētis miſerie ⁊ īfelicitatis
valde. Dixit. Ideoq̄ꝫ valde fugiendū eſt homini a malitia ⁊ induran
dum vt fiat bon⁹: couenīēs eteniꝫ eſt qn̄ fuerit bonus cōgaudēs ſibi/
ipſi vt fiat cōgaudēs ⁊ amicus alteri. Cap. 6.

BEniuolentia vero amicitie ſiĺis eſt: non tn̄
eſt amicitia. Naꝫ beniuolentia eſt etiā erga
ignotos ⁊ latēs. Amicitia vero nō vt prius
diximꝰ: ſed neq̄ꝫ amor eſt: nō. n. hꝫ intētio/
nem neq̄ꝫ deſideriū. At amorē iſta ſequūt̄:
⁊ amor ex cōſuetudine fit. Beniuolētia vero repēte: qḋ
euenit circa pugiles. nā beniuoli fiūt illis ⁊ cuꝫ illis vnā
volunt: tamen nihil ꝓ illis facerēt: vt eniꝫ diximꝰ repēte
fiunt beniuoli: ⁊ leniter curāt. Videt̄ igit̄ principiū eſſe
amicitie: quēadmodū ⁊ amoris ea voluptas, que fit per
aſpectū. Aſpectu͛ eniꝫ nō indulgēs nemo amat: ſed qui
aſpectu gaudet nihilo magis amat: ſꝫ qn̄ abſentes deſi
derat: ⁊ pn̄tiā affectat. Sic igit̄ ⁊ amicos eſſe nō datur:
niſi beniuoli fuerint: ſed beniuoli quideꝫ nihilo magis
amāt. Verū bona volūt illis: ſolū quibꝰ beniuoli ſunt: ſꝫ
ꝓ illis nullū ſuſciperēt negociū. Itaq̄ꝫ ꝑ trāſlationeꝫ di
ceret quis illam eſſe initiū amicitie: inueteratā vero ⁊ in
cōſuetudinē ꝓcedentē fieri amicitiā: nō illaꝫ que ꝓpter
vtilitatē

vtilitatē: neqʒ illam que pp voluptatē. Non enim his fit beniuolētia: nā qui beneficiū accepit p hoc beniuolētiā retribuit iuſte faciens. Qui vero vult aliquā pſperitatē hr̄e ſpe alicuiꝰ cōmodi ab illo cōſequēdi nō videt erga illū eē beniuolus: ſʒ magis erga ſeipſuʒ: vt ēt nec amicꝰ ſi illū obſeruet pp q̄ʒdā vtilitatē: oīno āt beniuolētia fit ex virtute ac pbitate: qñ qs honeſtus: aut fortis: aut qd tale appeat: vt de pugilibus diximus.

¶ Sextuʒ capitulū de beniuolētia ꝙ beniuolētia loqui videat nō eſt amicitia pp hanc fieri ad ignotos ꝛ eē latentē: non illaʒ aūt: neqʒ eſt amatio pp beniuolētiā hr̄e intētionē ꝛ appetitū: ꝛ qñqʒ fieri ex repēti/no amationē ecōtrario: deinde rōneʒ ꝙ beniuolētia nō eſt amicitia: ꝛ pp hāc nō coopari ꝛ ſupficialr diligere: habeat vero ecōtrario: ꝙqʒ beniuolētia eſt pncipiū amicitie ꝛ diuturna ꝛ cōſueta fit amicitia: nō ea que pp delectabile vel vtile cuʒ in his nō fit beniuolētia. poſtea ꝙ ipſa nō eſt rebenificatio pp hanc: operari ipſam aūt non: neqʒ eſt amicitia propter vtile: cum ſimpliciter beniuolentia fit proter virtutem ꝛ epicikeam aliquam. B. 6

Exhortatio aūt interduʒ ſimilat amicitie ꝛ non eſt amicitia: eoꝙ exhortatio inter/duʒ fit ab eo qui nō cognoſcit. Amicitia aūt nō fit niſi erga eos qui cognoſcunt: ꝛ iaʒ dictū eſt hmōi aū: neqʒ ēt eſt dilectio: nō. n. pſeuerātia ꝛ deſideriū: hec aūt duo cōſequunt dilectionē: intēdo deſideriū: ꝛ diuturnita/tem dilectiōis: ꝛ iſte res ſunt cuʒ dilectione: ꝛ dilectio quidē eſt cū cōmixtione: exhortatio aūt fit quidem interdū ab eo cui nō occurrit exhortatio: vt exhortatio que fit a patre honorabili erga cuʒ q venit ex eiꝰ poſteritate: ꝛ iterdū fit ab eo q nō cōicat exhortatis vt exhortatio q̄ fit ab hoībꝰ erga ordinātes militiā: etenīʒ ipſi exhortā tur eos: ꝛ cōueniūt cū ipſis in voluntate: in actu aūt nō. ¶ B. Et con ueniēs eſt: qm̄ non cōicant exhortatores eis quos exhortant actu vt dicatur de eis: qm̄ ſunt exhortatores ſimilatiōe: ꝛ ꝙ fit dilectio eoruʒ dilectio ſimilatiua: ꝛ pp iſtud vr̄ qđ ſit initiū amicitie dilectio per ſen/ſum. i. amicitia pcedēs nāliter: ſicut dilectio amaſij. nō eniʒ amat aliqs ſi nō delectatꝰ fuerit primitꝰ: ꝛ qui delectat p delectabile nō amat aliqd plus ipſo: imo qñ perceperit eius elongationē deſiderat eiꝰ ap propinquationē: ꝛ ſi ſic eſt: tunc ineuitabilr ꝯiungat amicitie delecta tio: neqʒ eſt poſſibile vt ſint hoīes amici cuʒ ſint exhortatores: eē aūt exhortatores abſqʒ eo ꝙ ſint amici poſſibile eſt: iuaʒ exhortatores nō diligunt dilectione pluri q̄ alij ab eis: eoꝙ ipſi volunt bona ſolūmō eis qbus ſunt exhortatores: ꝛ ꝯtingit vt nō cōueniāt eis ſm aliqđ fa/ctoruʒ ſuoꝝ: neqʒ ſi ſit illud factū ex his que ipſi faciūt: ꝛ pp hoc non poſſumꝰ tranſmutare nomē amicitie ad nomē exhortatiōis: ꝛ dicere de ea: qm̄ eſt amicitia apparēs tarde. i. qñ fuerit tēpus ꝛ firmata fue rit cōſuetudine cōuertet in amicitiā. etenim amicitia fit pp vtile ꝛ de/lectabile: ꝛ exhortatio aūt non fit pp̄ter hoc. Et quidē ille cui beneficiū

fuerit ſatiſfacit per exhortationē loco accepti bñficij: ⁊ eſt in hoc fa/
cto ſuo iuſtus: qui aūt vult beneficiū bñfici ⁊ ſperat ſe accepturum ab
ipſo qđ vult ex bñficio cā exhortandi ipſuȝ: intēdo bñficiuȝ hic nō vr̄
eē exhortator p ſe: ſicut nō eſt amic⁹ qui ſeruit alteri: ꝓpterea vt vtat
eo vſu aliquo. ¶ B. Et vl'r exhortatio ptinet virtuoſo ⁊ emerito: vt qđ
appeat de eo hoīb⁹: qm̄ eſt vir grauis ⁊ rigidus: ⁊ ꝗ ſimilat iſtis: vt
qđ accidit illi cui⁹ magnificat vtilitas: vt militū. Cap. 7.

Oncordia quoqȝ amabile videt: quapp nō
eſt coopinatio: hec eīȝ ⁊ ignorātib⁹ exiſterē
nec qui eiuſdē ſententie ſunt cōcordes dici/
mus: ceu eos qui de celeſtib⁹ idem ſentiūt.
Nō eniȝ ptinet ad amicitiaȝ talis cōſēnſio.
Veruȝ ciuitates cōcordes dicim⁹ qñ circa publicas vti/
litates idē volūt: ⁊ eligūt ea que publice decreta ſunt.
In rebus igit agēdis cōcordant: ⁊ eaꝝ in his que ſunt
in magnitudine: ⁊ que pñt vtriſqȝ exiſtere aut omnib⁹.
Veluti ciuitatibus qñ oībus videt magiſtratus eſſe eli
gendos: aut ſocietatē ineūdā eſſe cū lacedemonijs aut
magiſtratū gerere pitacū qñ ⁊ ipſe volebat. Cūqȝ vero
vterqȝ idem vult vt qui in phoeniſſis ſeditionē habent.
Non eſt enim cōcordes idem ſentire vtrūqȝ quicquid
tandē id ſit: ſȝ id qđ eſt ipſo: ceu cū populus ⁊ boni viri
optimates gerere rempub. volunt. Sic enim omnibus
fit id qđ optabant: videt autē cōcordia ciuilis amicitia
vt dicunt: naȝ circa cōmoda verſatur: ⁊ circa illa q̄ per/
tinent ad vitaȝ. Eſt vero talis cōcordia in bonis viris.
hi eniȝ ⁊ ſecum ipſi cōcordant: ⁊ inter ſe: ⁊ in eiſdem vt
ita dicam exiſtentes. Taliū. n. ſtabiles ſunt voluntates:
nec in alterutrum fluūt quēadmodum Euripus: vo/
lūtqȝ illa que iuſta ſunt ⁊ vtilia: hec illi publice expetūt.
Improbi vero concordes eſſe non poſſunt niſi paruȝ.
Quēadmodum nec amici plus habere cupientes in
his que ſunt vtilia. Minus aūt in laboribus ⁊ onerib⁹.
Cumqȝ ſibi quiſqȝ velit iſta habere proximos perſcru/
tatur ⁊ ꝓhibet: quibus neglectis reſpub. euertitur. Cō
tingit ergo illis diſcordibus eſſe mutuo ſeſe vrgentib⁹
⁊ iuſta facere recuſantibus.

¶ Septimū capitulū de cōcordia ꝙ ipſa eſt amicabile quid: ⁊ non eſt
omodoxia pp hanc poſſe exiſtere ignorātibus ⁊ nō illaꝫ neqꝫ ꝯſenſus 7
circa qōcūqꝫ: ſed cōſenſus circa cōferentia opabilia magna cōtingē
tia ꝯſentientib' exiſtere: ꝙqꝫ ipſa eſt politica amicitia pp eam eē circa
ꝯferentia ad vitā: ⁊ ꝙ ipſa eſt in his qui epieikes ⁊ non in prauis: pp
hos qdem ſemp ſtabiliter iuſta ⁊ cōferentia vel eligere ⁊ opari: illos
aūt inutilibus appetere ſup abundantiā ⁊ in oppoſitis minorationē:
⁊ cogere iuſta facere cū ipſi nō faciant eam. D.

ET appet qm̄ cōueniētia interdū in opīone di/
lectionalis eſt ēt. i. effectiua dilectio/
nis: ideo dicim': qm̄ nō eſt cōueniētia opīonis conue
nientia ppoſitiſ ⁊ volūtatis. Etenīꝫ cōueniētia volun
tatis fit interdū in eis: quoꝝ nō ſcit alter volūtatē al/
terius: vt qō inueniſ in multis ciuitatibus inter ciues
quarū multiplicaſ ſeditio: ⁊ pp hoc nos nō dicim' ꝙ
illi qui volunt volūtateꝫ vnā circa reꝫ quādā ſint ꝯueniētes in opīo/
ne: ſed noīam' qdē cōuenientes in opīone eoꝝ: quoꝝ volūtas eſt in re
q̄ magis expedit vniuerſitati: ⁊ q̄ conueniūt in volūtatib' cōibus: ex
qbus eſt magnū bonū: vt volūtates ciuiles cōmunales vt cōueniētia
ipſoꝝ: qm̄ qō facit idoneū pncipat' virtutes ſunt. Etēiꝫ hmōi ꝯueniē
tie volūtatū oēs ſunt effectiue dilectōis. ¶ D. Illi aūt quoꝝ vnuſqſqꝫ
ſeipſuꝫ diligit nō erunt exhortatores alter alteri' ex parte cōueniētie
opīonis ipſoꝝ in re aliqua quecūqꝫ reꝝ fuerit: ſed ex pte ꝯueniētie opi
nionis eoꝝ in fine vno eodē: vt cōueniētia cōitatis in hoc: qm̄ opꝫ vt
principenſ virtuoſi ⁊ boni qn̄ fuerit iſtud deſideriū vniuſcuiuſqꝫ eoꝝ.
¶ D. Et apparet ꝙ ꝯueniētia opīonis cogēs eſt ad dilectionē ciuilē:
quēadmodū dr̄ eo ꝙ eſt in rebus bonis vniuerſitati ⁊ in eo quo in vi/
tate ⁊ cōueniētia opīonis fit qdē in viris emeritis ⁊ virtuoſis: iſti nāqꝫ
ſunt cōuenientis opinionis in ſeipſis: ⁊ ad ſeinuicem circa res que ab
extrinſeco ſunt cuꝫ deſiderent res vnas eaſdem: ideoqꝫ ſunt volūta/
tes eoꝝ ſtabiles que nō variant neqꝫ trāſmutant de re ad rem: volūt
eniꝫ iuſtitiā ⁊ res q̄ ſunt vir iuſte: ⁊ deſiderāt oīa hec deſiderio cōicato.
¶ D. Iniquoꝝ aūt opīones nō ꝯtingit ꝯuenire niſi paruꝫ quēadmo/
dum nō fiunt amici niſi parū: ipſi eniꝫ fiunt quidē amici pp cōueniē/
tiam ſui in cōcupiſcētia multitudinis poſſeſſionis ⁊ in rebus vtilib': ⁊
cōcupiſcentia aūt ipſoꝝ in ſpēbus ſtrenui ⁊ laborioſi eſt quideꝫ defe/
ctiua: ⁊ ſinguli eoꝝ volūt vniuerſa bona pp ſeipſos: ⁊ ea q̄ ſunt cōferē/
tia eligunt ſibiipſis: ⁊ valde ſubtiliāt in ꝯnegociatiōe ſua cū extraneo
⁊ cōtriſtant eū: attn̄ cōſeruāt quidē iuſtitiā cōem inter ſe aliter eniꝫ nō
ſubſiſtēt: oriunt aūt inter eos iurgia ⁊ diſſenſiones: eoꝙ alter cogit' al
teruꝫ ad defraudāduꝫ in cōnegociationib' ⁊ circūueniēdū ſeinuicē:
cū nō cupiāt exercere opa iuſtitie: ſed volunt qdeꝫ adimplere actiōes
ſuarum cōcupiſcentiarum. Cap. 8.

QUi beneficia cōtulere videntur magis dili-
gere eos quib' collata ſunt: q̄ꝫ illi qui acce
perunt eos qui fecere: ⁊ q̄ꝫ abſurduꝫ ſit eius
ratio querit. Pleriſqꝫ illa videtur cauſa ꝙ hi

Ms ſolliciti quidē debēt: illis vero debet: hi ſoliti ꝺ ſalute debitoꝝ (ſ)
ſunt: ſic qui bn̄ficia cōtulerūt volūt extare illos in quos
bn̄fici fuere: vt ſic grates cōſequant: illis vero nulla eſt
cura reddendi. Epicarmis igit foꝛte inquiet hoc ipſos
dicere ex malo cōtemplatio: ſed videtur id humanuʒ.
Ingrati eniʒ q̃ʒ plurimi ſunt ⁊ magis bene ſuſcipere q̃ʒ
benefacere appetūt: ſʒ naturalioꝛ illa cā eſt nec ſil̃s illi
q̃ de creditoꝛibꝰ dicit. Nō eniʒ eſt dilectio circa illos: ſʒ
voluntas ſalutis gratia cōſequēdi: ſʒ qui beneficia cōtu
lerūt: amāt ⁊ diligunt eos qui acceperūt: ⁊ ſi in nulla re
vtiles ſint neqʒ in poſterū futuri: qꝺ in artificibꝰ euenit.

Oēs magis amāt opus ꝓpriū q̃ ab ope ſi aiatū eēt, ipſi amarentur.

Oēs eniʒ magis amant ꝓpꝛiuʒ opus q̃ʒ ab ope ſi aiatū
eſſet ipſi amarent. Ac maxime id foꝛtaſſe in poetis cō/
tingit: hi eniʒ plus q̃ʒ opʒ diligunt poemata ſua: ⁊ quaſi
filios amoꝛe cōplectunt: tale quiddā videt eoꝝ qui bn̄/
ficia cōtulere: qꝺ eniʒ bn̄ accipit opus eſt ipſoꝝ: id igit
amāt magis q̃ʒ opus auctoꝛē. huiꝰ aūt cā eſſē eſt cunctis
expetibile eſt atqʒ amabile. Sumus aūt actu. viuendo
eniʒ ⁊ operando actu. igit auctoꝛ opis eſt quodāmodo
opus. itaqʒ amat qm̄ ⁊ eſſe. Id aūt eſt naturale: qꝺ eniʒ
eſt potentia id actu opus oſtendit. Preterea contuliſſe
beneficiū pulchꝛuʒ eſt. Itaqʒ in eo gaudet is q̄ cōtulit.
Suſcepiſſe vero nō eſt pulchꝝ in agēdo ſʒ vtile. Hoc aūt
minus iocūduʒ eſt minuſqʒ amabile. Iocunda vero eſt
pn̄tis quideʒ operatio. Futuri aūt ſpes. Facti vero me/
moꝛia. iocūdiſſimuʒ aūt ſimul ⁊ amabile qꝺ eſt in actu.
Illi igit q̄ fecit ꝑmanet opus: nā honeſtas diuturna eſt.
At illi q̄ accepit vtilitas trāſit ⁊ memoꝛia honeſtoꝝ iocū
da: vtiliuʒ vero nō minus vel minus. Expectatio auteʒ
cōtra videt habere: ⁊ amare quidem actioni ſimile eſt.
Amari vero paſſioni. Qui igit ſupantur in re agenda
eos ſequit amare ⁊ amabilia. Preterea que cuʒ laboꝛe
fiunt ea magis diligunt oēs: ceu diuitias: hi qui lucrati
ſunt q̃ʒ hi qui acceperunt. At videt bene ſuſcipere qui/
deʒ eſſe abſqʒ laboꝛe. Benefacere autem laboꝛioſum.

Ob hoc ⁊ matres filios magis amant: nã laborioſior ẽ partus: ⁊ magis ſciunt eſſe ſuos: hoc ⁊ his qui bñficiũ cõtulerunt euenire videtur.

Propter qđ matres magis diligũt filios ſuos q̃ patres. 8

¶ Octauũ caplm ꝙ benefactores plus amãt bñficiatos q̃ ecõuerſo: ꝫ hoc videat inopinabile: qđ primo oſtẽdit ſm rõnem pluriũ per exẽplum de creditorib⁹ qui ſimiles videnẽ benefactorib⁹ ⁊ debitoribus qui beneficiati. ſcđo refutata dicta rõne exemplũ de creditoribus: q: ipſorum nõ eſt amatio. aſſignat cãm naturalẽ que eſt ꝙ oẽs nãliter diligunt ꝓpria opera ⁊ plus ecõuerſo: beneficiat⁹ autẽ eſt benefactoris opus: ⁊ inde ꝙ cã huius qđ eſt nãliter diligere propria opera eſt ꝙ omnes nãliter diligunt eſſe qđ eſt in viuere ⁊ operari: ⁊ ſic operantis eſſe ⁊ actu bonũ eſt in ſuo opere vel magis ſuũ opus: ⁊ ſic benefactor in beneficiato ⁊ nõ ecõuerſo: niſi ꝙ cõferens beneficiati eſt in benefactore: ſed cõferens eſt minus bonor poſtea ꝙ cum tria ſint delectabilia. ſ. ↄtuitio pſentis: ſpes futuri: memoria preteriti. prima eſt delectabiliſſima ac per hoc maxime amabilis: vñ cũ beneficiat⁹ ſit preſens opus benefactoris: benefactor vero vtile beneficiati iam preteritum plus amat benefactor q̃ ecõuerſo: ⁊ ẽt ſi ponaẽ non pñs: ſed pteritũ opus bñficiat⁹ idem accidit ꝓꝑ memoriã bonorum eſſe delectabilẽ: vtiliũ aũt nõ ſic: ⁊ ita idẽ ꝓꝑ opari: ⁊ ſic ſupexcellere qđ hꝫ bñfactor in bñficiato plus amari: ⁊ inter ꝓꝑ magis laborioſum eẽ benefacere q̃ bene pati: laborioſus vero parta magis nãliter diligit. D.

Et videẽ ꝙ benefici amplius diligant: quib⁹ bñfaciũt q̃ illi beneficos: ⁊ eſtimatur hoc eſſe ſm rõnem: apparetq; eius cã in plurib⁹: ⁊ eteniꝫ beneficus amat eum qui benefacit incipiẽs ex ſeipſo. ille aũt teneẽ ad amorẽ rõne accepti beneficij: ⁊ bñficus: ⁊ cui benefit ſimilanẽ accõmodanti ⁊ cui fit accõmodatio. debitor. n. ſ. qui recipit accõmodatũ nollet permanentiã creditoris. anxiaẽ eniꝫ ex eius viſitatiõe ſemp ſuſpicãs crediti repetitionẽ. creditor vero debitoris exoptat ſalutẽ. ſilr eos quibus benefaciũt deſiderãt ſaluos cõſiſtere: vt illi qui dant qđ eſt inter manus ipſoꝝ. beneficiati aũt ecõuerſo: vtpote onerati debito: qui autem anxianẽ ex ſatiſfaciẽdo debito. ſ. qui receperũt beneficia fortaſſis nõ referunt grates bñfactorib⁹ niſi eo ne aſſimilenẽ malis: ⁊ arguanẽ ab hominib⁹ ex ingratitudine. eteniꝫ plures hominũ nõ recordanẽ accepti beneficij: ⁊ deſideriũ eos vt benefiat eis ampli⁹ eſt q̃ vt ipſi bñfaciant: ſunt igitur min⁹ diligẽtes q̃ benefici. ¶ D. Et forſan putabitur ꝙ cã in hoc ſit nãlis: intendo ꝙ hõ cupit nãliter vt fiat ei bonũ magis q̃ faciat bonũ. ¶ D. Et nõ ſimilanẽ benefici creditorib⁹: ⁊ eteniꝫ nõ eſt in credẽdo dilectio: nõ eniꝫ querũt creditores ſalutẽ debitoꝝ niſi cã recipiendi creditũ ab ipſis. benefactores aũt diligunt eos quib⁹ benefaciũt ẽt ſi in nullo ſint ꝓfecturi per ipſos neq; in pñti neq; in futuro: hñt aũt ſe bñfici ad eos quibus ↄtulerũt beneficia: ſicut artifices ad ſua artificiata: oĩs eniꝫ artifex amat opus man⁹ ſue plus q̃ amet operatũ ab altero: ſiq; fuerit artificiatũ aiatum: tunc eſt multo dignius hac intentione. ¶ D. Et forſan plus accidit iſtud in poetis: etenim iſti excedunt in dilectiõe carminũ que operanẽ: eſtq; dilectio ipſorũ

ad ſua carmina: ſicut dilectio parentũ erga filios: ſimile huic accidit
beneficis cũ beneficiatis ab eis: eſt nãq; beneficiũ opus ipſorum: queadmodũ opus artificis eſt artificiũ: imo iſti diligunt eos quib⁹ benefecerũt ampli⁹ ꝙ̃ factor ſuũ factũ: intẽdo ꝙ̃ artifex artificiũ ſuũ: ⁊ cauſa
in hoc eſt: intendo vt diligat factor factũ ſuũ: qm̃ eẽntia: intẽdo qdditatem hoĩs: delecta eſt apud omnẽ: ⁊ dilecta ⁊ eſt cõplemẽtum ⁊ decor
actu. effector nempe operis exiſtit quidẽ ſm̃ perfectionẽ ſui vltimã
per operationẽ: diligit igitur operationẽ rõne dilectionis eſſentie ſue:
intendo quiditatẽ ſuam que complet per operationẽ. ⁊ iſtud eſt naturale hominis exiſtentia. n. eſſe abſq; operatiõe eſt eſſe potẽtiale. igitur
oẽ opus eſt amatũ vl̃r pp̃ hanc cãm: ⁊ excellit cum hoc opus beneficiũ cetera oĩa: intendo in eſſe ipſum amatũ opifici: eoq; optimũ operationũ: ideoq; letatur ille cui eſt iſta actio. nõ eſt aũt beneficiato ſimilis huic actioni apud beneficiũ vt amet ipſum, vt eſt amat⁹ niſi ſit
beneficiat⁹ melior beneficio aut ſimilis ipſi: ⁊ itaq; beneficiat⁹ minus
delectatus ⁊ diligẽs benefico. ¶ D. delectatio aũt in actionibus delectabilib⁹ que quidẽ fiunt in tp̃e p̃ſenti: exiſtit in ipſomet actu. que
aũt in futuro in ſpe: intendo in ſeparatiõe ꝙ exeat in actu: que vero
in preterito in rememoratiõe: intẽdo in rememoratiõe exitus eius ad
actum. ¶ D. Et actio beneficij ex parte qua eſt bona ⁊ decora manet
in memoria factoris ⁊ prolongat̃ tẽpore eius. proficuũ autẽ proueniens ex ea beneficiato finitur velociter: ⁊ recordatio eius abbreuiat̃
⁊ modica eſt delectatio ex eius recordatiõe cui nõ eſt per permanentiam: actus aũt boni delectatio eſt multa ⁊ rememoratio eius longa.
delectatio vero ſpei videt̃ ꝙ ſit diuerſa delectationi p̃ſenti: intendo
qm̃ delectatio p̃ſens permutat̃: delectatio vero ſpei eſt permanens.
¶ Dixit. Et videt̃ ꝙ dilectio cũ actione: redilectio vero cũ paſſione.
Eteniꝫ dilectio actioni ſimilis exiſtit: redilectio vero paſſioni: ⁊ actio
vero magis eſt dilectiua ꝙ̃ paſſio: intendo ꝙ diligẽs ſimilat̃ agenti:
dilectus vero patiẽti. Amplius oẽs quidẽ hoĩes diligunt ꝙ habuerunt cũ multo labore plus eo qd̾ cũ facilitate: vtputa pecunias ⁊ adeptionẽ. eteniꝫ eas illi qui laborioſe acquiſierũt plus amãt eas ꝙ̃ illi
quib⁹ in ſaluo acceſſerũt/ vel hereditarie poſt mortẽ anteceſſorũ/ vel
portionaliter in vita eorũ/ vel modo alio cõſimili: ⁊ bonitas vel decor
paſſionis ⁊ eſt illud qd̾ fit beneficiato abſq; labore eſt. bonitas autẽ
vel decor actionis ⁊ eſt illud qd̾ a bñfico eſt cum labore. itẽ igit̃ bñficus diligẽtior eſt in ſua actione ꝙ̃ beneficiat⁹ in ſua paſſiõe: ⁊ pp̃ hoc
ſunt matres magis diligẽtes filios patrib⁹: intendo eoq; matres genuerunt filios cũ dolore: patres vero abſq; dolore: matres itaq; diligunt filios plus ꝙ̃ ſeipſas.

Matres diligũt filios plus ꝙ̃ ſeipſas.

Cap. 9.

EST aũt queſtio vtrũ quis ſeipſũ amare dꝫ maxime: an aliũ quẽdã. Increpant eniꝫ qui ſeipſos maxime amãt: ⁊ quaſi turpe ſit amatores ſui appellant. Videturq; improbus ſui cauſa facere omnia: ⁊ quãto improbior ſit tanto magis. Incuſant ergo ipſũ ꝙ nihil ab ſe agat.

Bonus aūt vt pp honeſtatez ꝛ amici grā: ſua v̄o negli/
git. Ab hmōi verbis opera diſcordāt nō imerito: aiunt
maxime amare oportere eū q maxime ſit amicus. Ille
v̄o maxime eſt amicus q maxime vult bona alicui illiꝰ
gratia ꝛ ſi nullus ſciat: hec ſunt: maxime ad ſeipm̄: ꝛ re/
liqua igit̄ oia qbus diffinit̄ amicus. Dictū eſt aūt ꝙ ab
ipſo cūcta amabilia ꝛ ad alios extēdit his quoqꝫ ꝓuer/
bia: oia eſſe cōia ꝛ eq̄litas amicitia: ꝛ genu cruri primū.
Hec aūt oia ad ſeipſuz maxime exiſtunt. Maxime enīz
ſibiipſi qſqꝫ amicus eſt: ꝛ ſeipſuz igit̄ amare maxīe opꝫ.
Dubitat̄ igit̄ merito quibꝰ opꝫ credere: cū vtiqꝫ habeāt
ſuaſionez: forte igit̄ hmōi ſermones diſtinguēdi ſunt ac
determinādi: q̄tenus cōtinent veritatē. Si ergo diſtin/
guemus queādmoduz amatorē ſui vtiqꝫ accipiūt: forte
id erit manifeſtū. Alij igit̄ in reprehēſionez ducētes ſui
amatores illos vocāt qui ſibiipſis plus tribuūt in pecu/
nijs ꝛ honoribus ꝛ voluptatibus: hec enīz complures
affectāt: atqꝫ illis vt optimis oī ſtudio incūbūt: Quapp
in certamē illa veniunt. Qui igit̄ in illis plus hr̄e pgūt
cupiditatibus ꝛ affectibus ꝛ ei parti aīe que rōne caret
oīno inſeruiūt: tales aūt ſunt q̄ꝫplurimi: itaqꝫ appellatio
orta eſt ab eo qd̄ frequēter ſit: ꝛ ē malū. Iuſte igit̄ tales
culpant̄. Quod v̄o ſibiipſis talia tribuētes amatores ſui
cōſueuerunt vulgo appellari manifeſtū eſt: nam ſiquis
ſtudeat ſemper recta facere ipſe maxīe oīuz: aut mode
ſta aut alia a v̄tute ꝓficiſcētia: ꝛ ſemp honeſtū pro ſe ma
gis vſurpet: nemo hūc culpabit: neqꝫ vituperabit. At vi
debit̄ is magis ſui amator qui pulcherrima ꝛ maxima
bona ſibiipſi tribuit ꝛ inſeruit ꝓncipaliſſimo ſui: ꝛ in oī/
bus illis acquieſcit. vt aūt ciuitas ꝓncipaliſſimuz maxīe
vr̄ eſſe ꝛ cetera oia cōuentus: ſic ꝛ hō ꝛ amator ſui maxi
me ꝓfecto eſt qui illd̄ amet illiqꝫ inſeruit: ꝛ cōtinēs por/
ro: ꝛ incōtinens dr̄ incōtinēdo mentē: vel nō cōtinēdo:
quaſi ſit vnuſquiſqꝫ: ac egiſſe vident̄ ipſi ꝛ volūtarie que
cum rōne maxime. Qd̄ igit̄ hoc maxime eſt vnuſqſqꝫ ꝛ

q̃ bonus vir maxime hoc amat non eſt obſcurũ. Qua/
propter amator ſui maxime in alia ſpecie eẽt q̃ illa que
reprehendit: tantũq; differret/ quantũ differt viuere ſm
rõnẽ vel ſ3 perturbationẽ: ⁊ cupere qd̃ honeſtũ eſt vel
qd̃ videat̃ pdeſſe. Eos igit̃ qui circa preclaras res egre
gie ſtudẽt omnes recipiũt ⁊ laudant: oĩbus vero ad ho
neſtatẽ ⁊ ad res preclaras tendentibus cõiter quidem
oĩbꝰ vtiq; aderũt ea que opportuna ſunt. Singulariter
aũt vnicuiq; maxime bona ſiquidẽ talis ṽtus eſt. Qua/
re bonũ quidẽ op3 ſui eſſe amatorẽ: nam ⁊ ſibi pderit
agendo honeſta ⁊ aliis vtilitates afferret: at malu3 non
op3: nam nocebit ⁊ ſibi ⁊ primis prauas ſequẽdo cupi/
ditates. Improbi igitur diſſident illa que agere op3 ⁊
que agit. At bonus que op3 h agit. Oĩs eni3 mens eli
git optimũ ſibi: bonus aũt mẽti paret. verũ eſt aũt id de
ſtudioſo ⁊ amicoꝝ gratia ipſu3 multa facere. Et ſi opus
ſit pro patria mortẽ ſubire. Abiiciet enim ⁊ pecunias ⁊
honores: ⁊ oĩno oĩa quibꝰ hoĩes inter ſe cõcertãt vt ho
neſtatem aſſequatur. Magiſq; volet breui tempore le/
tari vehementer q̃ longo leuiter: ⁊ honeſte vitam age/
re per vnum annu3 q̃ multis annis vtrũq; cõtingat: ac
rem vnã honeſtã ⁊ magna q̃ multas ⁊ paruas. Obeũ/
tibus aũt mortẽ id forte euenit eligunt pfecto rem ma
gnam ⁊ preclaram ſibi: ⁊ pecunias abiicient in quo plu
ra capient amici. Aderunt enim amico quidẽ pecunie:
ſibi autem honeſtas: malus vero bonũ ſibiipſi attribuit
⁊ circa honores ⁊ magiſtratus eode3 modo. Hec enim
omnia amico cõcedet: na3 id ſibi honeſtũ ⁊ laudabile:
merito itaq; videt̃ ſtudioſus eſſe omnibus preferẽs ho
neſtatem. Quinetiam in rebus agendis quãdoq; ami
cum preferret ſibi. Eritq; pulchrius q̃ ſi ipſemet agat
amico cauſa3 agẽdi fuiſſe: in cunctis igit̃ laudabilibus
ſtudioſus videt̃ ſibiipſi plus honeſti tribuere. Sic igit̃
conuenit ipſum amatorem eſſe ſui vt dictum eſt: ſed vt
vulgo dicitur non licet.

¶ Nonum caplm de philantia.i.amore ſui de qua pmo dubitat: vtrũ 9
ſit vituperabilis ſicut quidã putãt pp prauos agere oĩa ſuĳpſoꝝ grã:
epieikes aũt ꝓpter bonũ ⁊ amici gratia ⁊ laudabilis vt alĳ aſſerũt pp
amandũ eſſe maxime: maxime amicũ eſſe pp ſibi adeſſe pmo ⁊ maxi/
me eſſe oĩa quibus amicus determinaꝛ ⁊ ad ſe ad alios exiſtendis: ad
cuius ſolutionẽ diuidit hoc nomen philantia in ſuas ſignificationes:
quarũ vna eſt amor eius qđ eſt in nobis irrationale ⁊ ſenſuale ſeu aĩ
male: ⁊ ſic eſt vituperabilis: altera vero amor eius qđ in nobis eſt in/
tellectuale ꝙ eſt verus homo: quẽadmodũ ciuitas eſt pnceps ipſius ⁊
ſic eſt laudabilis: deinde ꝙ intellꝰ eſt verus homo per cõtinentẽ ⁊ in/
cõtinentem dici ab intellectu tenere cõcupiſcentiaꝫ vel non ⁊ hoĩem
agere que cũ ratione fiunt: ꝙꝫ hũc verũ hoĩeꝫ diligit maxime epiei/
kes: ⁊ ideo pncipaľr eſt philantĳs obediẽs intellectui eligenti ſemper
optima ſibĳpſi: nihilominus tñ amici gratia ⁊ pro patrie ſalute aget
quecũqꝫ non praua: ⁊ľꝫ grauia etiã vſqꝫ ad mortem eligẽs magis pau
co tpe veram dilectionẽ intẽſum ⁊ vnaꝫ actionẽ bonã magnã quam
multo tpe remiſſam vel plures paruas: ſic quoqꝫ in grauibus ⁊ mor/
te ſuſtinenda pro amico ⁊ patria ſemper plus veri boni tribuẽs vt ho/
norem: laudem: gloriã: ab hominibus ⁊ a deo. Dixit.

Dubitabitur aũt qui potius ſint diligẽdi dili/
gentes ſeipſos aut non diligẽtes
ſeipſos: quidã eniꝫ negãt diligẽdos eſſe ſemetipſos di/
ligẽtes: ⁊ noĩant eos dilectores ſuimet: vult per hoc ꝙ
ipſum ſit res feda: videꝛ eniꝫ ꝙ malitioſus ſit ille qui
agit oẽ qđ agit pp ſeipm nõ pp aliũ. ⁊ qđ excedit in hoc
ſm exceſſuꝫ in malitia ⁊ vituperaꝛ quidẽ vir vltimo vi
tuperio qñ nihil facit niſi pp ſeipm. vtuoſus aũt facit qdẽ grã boni ⁊
addit in actiõe boni ſm additionẽ ſuam in vtute. ⁊ facit pp amicum
omittens qđ ſuũ eſt. ¶ D. ⁊ hoĩes cõueniunt in hac opinione: verũtñ
actiones eoꝝ diſſidẽt huic dicto. oẽs eñ aſſerũt: qm̃ maxĩe diligẽdus
eſt amicus ⁊ ꝙ dignior vt ſit amicus eſt q bona vult amico ſuo rõne
amici nõ rõne ſuĳpſius, etiaꝫ ſi nõ ſciat hoc aliquis. ¶ D. Et vniuerſa
q̃ dicta ſunt in diffõne amicitie necľaꝫ faciũt vnitionẽ volũtatis eoꝝ
ſm ꝙ dr̃ ꝙ vniuerſa bona ⁊ vľr res ptinẽtes amicitie ꝓueniũt qdeꝫ
amico ab amico ſuo. ⁊ vt qđ dr̃ qm̃ voluntas amicoꝝ vna ⁊ ꝙ eis eſt
aĩa vna: ⁊ qm̃ illđ qđ amicoꝝ eſt cõe eſt eis eq̃liter. Eteniꝫ oẽs iſte res
nobiles digniores ſunt proportionate viros eoꝝ amicus: ⁊ ille a quo
ꝓcedunt iſte actiones dignior eſt vt ameꝛ a ſeipſo ꝙ̃ alteri: eoꝝ eligi/
bilem fecit ſeipſuꝫ per actiones decoras. ¶ D. Et multotiẽs heſitatur
vter eoꝝ opꝫ vt aſſocieꝛ qñ ambo ſidi fuerit. intẽdo amatorẽ ſuĳpſiꝰ:
aut qui non amat ſeipſum. ¶ D. forſan diſſolueꝛ hec dubitatio diuiſio
quotiẽs dr̃ amans ſeipſuꝫ: ſunt eniꝫ intẽtiones cõſimiles in hac intẽ/
tione errare faciẽtes. Qñ ergo diſtinxeris intẽtiones cõſimiles quas
ſignificat dictio vna ſuis terminis erit manifeſtatio earum amplior.
¶ D. ⁊ hac quidẽ dictiõe. intẽdo amãtes ſeipſos noĩanꝛ illi q appro/
priant ſibĳpſis plus honoꝝ ⁊ dilectionũ corporalium debitoꝛ plures
nãqꝫ hoiuꝫ appetũt iſta ⁊ nitunꝛ in ipſa ac ſi ſint optima appetibiliũ:
⁊ hoꝝ grã incidũt diſſenſiones inter hoĩes q ſunt in hac diſpõne: ⁊ illi
qui dediti ſunt ad iſta gaudẽt deſiderĳs ⁊ paſſionibus aĩalibus: intẽ/

do res pportionatas parti aīe beſtialis: et plures hoīuȝ tales ſunt: et iſti ſunt mali vlitate. et pp hoc cōuenit eis hoc nomen. intēdo pp multitudinē malitie ipſoꝝ et rectū eſt noiare eū q eſt ſm hāc diſpōnēȝ amantem ſeipſuȝ. ℭ D. Q̄m ḡ iaȝ cōſueuerūt plures hoīum noiare eos qui dedicāt ſe iſtis reb⁹ et preeligūt eas amatores ſuipſoꝝ manifeſtuȝ eſt. qui vero ſatagit facere qđ facit ſm iuſtitiā: pre cūctis hoībus et res in quibus eſt tēperātia et ſimiles iſtis exactionib⁹ virtualib⁹: et iſte eſt q ſemper facit in ſeipſo bonū. Forſaſſe et ſi iſte nō noiet amator ſuipſius apud plures hoīuȝ: dignus tñ eſt hoc noīe: cuȝ iſte appropriet ſibiipſi optima bonoꝝ et ingētiſſima eoꝝ. Et iſte eſt ex applicatiōe ſui ad illud qđ vere ſuū eſt: et ponit in ipſo ſufficientiā ſemp ſuā. ℭ D. et quēadmodum ciuitas que aggregat bona ſibiipſi reputat aggregatio verax magis omni aggregatiōe: ſic hō qui acqrit ſibiipſi bona humana reputat hāc voluntatē q̄ eſt delitie vere et q amat rem verā ſuipſius: et letat ex ea eſt dignior noiari amator ſuipſius. ℭ D. et cōtinēs et incōtinēs dicunt quidē ex pte intellcs: cōtinēs eniȝ eſt queȝ cōtinet intellcs ſuus: et incōtinēs eſt quē nō cōtinet intellcs: et de quibet iſtoꝝ putat ꝙ opret quidē a volūtate et pcipue de operatorib⁹ qui operant gra rei alicuius: intēdo finē. ſ. ḡ eſt ↄtinēs q amat honorabili⁹ qđ i ipſo eſt et eſt intellcs incōtinēs vo diuerſus eſt ab eo. intēdo qm̄ amat quidē eē ſuū beſtiale: tūc quāto dignior eſt v̄tuoſus vt amet ſeipm incōtinēte. intēdo eū qui eligit cetera deſideria. pp hoc igit noiatio amātis ſeipm in dictiōe dicētis amās ſeipſuȝ ſm duas intētiones eſt dicta de eis per cōitatem nois. intēdo ꝙ due opiniones in ipſis ſiut diuerſe diuerſitate multa: ſicut diuerſificat nomē vite dem de vita q̄ eſt ƀȝ ꝙ opȝ: et dictū de vita q̄ eſt ƀȝ paſſiones. ℭ D. et cū ſit cōuenētius homini deſiderare optima cōuertunt vniuerſi hoīes ad laudandū eos qui nitunt ad agendū bona ſm ꝙ opȝ et ad extollendū eos: qñ em̄ oēs nitunt ad agendū optimum et feſtināt ad ipſuȝ erūt res cōes ſm ſtatū quē opȝ cōicari: et erūt res ppie ſm ꝙ cōpetit appropriari euȝ ſit iſtud de nā ſtudij et ſollicitudinis bonoꝝ. ℭ D. itē igitur opȝ vt ſit v̄tuoſus bonus amator ſuiipſius: et eniȝ pficit ſibiipſi in agēdo bona et pficit alijs. malus aūt ſm diuerſuȝ iſtius. intēdo qm̄ obeſt ſibiipſi et ppinquis ſibi cū ſequat paſſiones prauas. Juter hoc igit qđ eſſet agenduȝ maligno et qđ agit diuerſitas exiſtit multa. v̄tuoſus aūt agit qđ opȝ: eoꝙ intellcs eligit optimum et v̄tuoſus obedit intellectui. ℭ D. cōptēs aūt eſt et debitū vt hō agat actiones multas gratia amicoꝝ et vicinoꝝ et cōciuiū: et ſi incūbat ei in hoc neceſſitas moriēdi pro ipſis. etenim cōptit viro virtuoſo vt elargiat pecunias et impendat honores: et vlr oīa bona pro quib⁹ intēdunt hoīes quatenus lucrent bonū ſibiipſis. forſitan enim viro nobili poſt eligēdū eſt gaudere gaudio intēſo in tpe modico ꝙ̄ gaudere gaudio remiſſo tpe longo: vt ꝙ viuat anno vno peragēs actiōes nobiles venuſtas ꝙ̄ ꝙ viuat annis multis agens operationes multas. ℭ D. hec eſt dilectio et opinio eoꝝ qui eligunt mori pro alijs. vident enim qm̄ adipiſcunt in hac hora breui bonuȝ eximiū qđ eſt acceptabilius eis ꝙ̄ viuere centū annos et non adipiſci tale bonū. ℭ Dixit. et ex facto eorū qui elargiunt plurimū opum ſuarū amicis accreſcit quidē amicis in opibus: ipſis vero in bonitate et virtute: cedit igit iteruȝ nobilior pars ipſius: et ſimile huic accidit ēt in penſione honoꝝ et pncipatuū amico.

Idē in plogo ſuo ſup p et ſup. 8. ph.

Vniuerſa enim iſta exhibēt ⁊ impendunt amico reputantes nobilius hoc qḋ loco eoꝝ recipiãt: ⁊ qm̄ ħ eſt laus ⁊ merito facit hoc vir nobilis ⁊ bonus cũ exiſtimet per iſtud factũ exiſtere virtuoſus ⁊ eligat prẽ cũctis rebus bona ⁊ exigua v̉tute: ⁊ per iſtud poſſibile eſt vt diſtribuat actiones ſuas virtuoſus amico ſuo: ⁊ vt ſit pulchrior ⁊ melior apud ipſum actione ſua actio amici ſui: ⁊ ħ cauſa ſit amicitie. ¶ Dixit. Iaȝ igitur videt̃ ex iſto ꝙ virtuoſus qui facit omnia iſta dat ſibiipſi plus de bono ꝙ̃ alijs. per hunc itaqȝ modũ oportet vt ſit virtuoſus vere amãs ſeipſum vel ſuiipſius: ſm̄ vero ꝙ reputat plures hominum amatorem ſuiipſius.

Capitulum. 10.

Dubitat̃ ēt vtrũ beatus indigeat amicis vel non. Nihil amicis opꝰ eē aiũt beatis ⁊ ſufficiẽtibus ſibiipſis: adeſſe enim ſibi bona: cunctqȝ ſibi ſufficiant nullo ꝑterea indigere. Amicũ v̉o q̃ſi alterũ ſe ea afferre q̃ p ſeipm̄ non pōt. itaqȝ cum deus abunde ſibi dederit qḋ opus eſt amicis. Sȝ vr̃ abſurduȝ cũ oīa beato tribuant̃: amicos nō tribuere: qḋ maximum vr̃ externorũ bonorũ: ſiue amici eſt bñ potius facere q̃ȝ ſuſcipe: ⁊ eſt boni viri ac v̉tutis alios iuuare: ⁊ honeſtius eſt bñ facere amicis q̃ȝ alienis. Indigebit ſtudioſus q̃bus benefacere poſſit. vñ illa orit̃ queſtio vtrũ in rebꝰ ꝓſperis vel aduerſis magis opus ſit amicis vtpote idigẽtibus auxilio q aduerſis premunt̃, ⁊ in ꝓſperitate cōſtitutis q̃bus cōferre beneficia poſſint. Sȝ eſt fortaſſe abſurduȝ eũ q ſolus ſit beatũ dicere. Nemo eniȝ eligeret cũcta bona poſſidere ſm̄ ſeipſuȝ. Naȝ ciuile aīal eſt hō, cũ alijs viuere natuȝ. Beato certe hoc exiſtit: naȝ hȝ bona nãe. Pȝ aũt ꝙ cuȝ amicis ⁊ bonis viris potiꝰ viuere volet q̃ȝ cũ extraneis ⁊ q̃buſcũqȝ. Beato igr̃ opꝰ eſt amicis. Quid ġ dicũt primi vel q̃tenus v̉tatē loquunt̃. an ꝙ multitudo eos putat amicos q̄ vtiles ſint: his aũt beatꝰ nequaq̃ȝ idiget: cũ ſibi aſſint bona: vt certe hi qui pp iocũditateȝ ſunt amici: vel admoduȝ parũ. Cuȝ eniȝ iocũda ſit nihil indiget externa voluptate: non indigēs aũt talibus amicis non vr̃ amicis indigere. Atqḋ nō eſt veruȝ. Naȝ dictũ eſt ab initio ꝙ felicitas eſt operatio q̄dam. Operatio v̉o ſit vt pȝ ac non exiſtit q̃ſi q̄dã poſſeſſio. Qꝫ ſi felicē eē eſt i vi/

Ciuile aīal eſt hō cum alijs viuere natum.

nendo ⁊ operãdo:boni aũt operatio per ſeipas ſtudio/
ſa eſt ⁊ iocũda:vt ab initio diximꝰ. Eſt aũt ⁊ ꝓpriũ dele
ctabiliũ. Cõtẽplari aũt ꝓximos valemꝰ magis q̃ noſp/
ſos:⁊ illoꝝ actus q̃ nostros. Actus vero ſtudioſoꝝ qui
amici ſunt iocũdi ſunt bonis: vtriq; eniꝫ habent ea que
ſunt iocũda natura. Beatꝰ ꝑfecto talibꝰ amicis indige/
bit:ſiquidẽ cõtẽplari eliget actus iocũdos ⁊ ꝓprios:ta/
les ſunt aũt actus boni viri amici. Cenſent vero oporte
re iocũde viuere beatũ. An in ſolitudine moleſta eſt vi/
ta:nõ eniꝫ facile ẽꝫ ſeipm ſemp opari: cũ alijs vero atq;
ad alios facile. Erit igiť opatio cõtinua magis cuꝫ ſit p
ſeipſam iocũda qḋ opꝫ beato adeſſe. Studioſus eſt qui
actibꝰ gaudet q̃ a virtute ꝓficiſcũť. Qui vero a vitio eos
grauiter fert. Queãdmodũ muſicus elegãti cãtu letať:
abſurdo aũt offendiť. Et ſane virtutis exercitatio quedã
cõuerſari cum bonis vt Theogius inquit.

10 ¶ Decimũ capl'm vtrũ felix indigebit amicis vel nõ q̃ nõ indigere his
videť pp nullo indigentẽ eſſe:ſed per ſe ſufficientẽ:⁊ ecõuerſo his in/
digere pp amicũ eſſe maximũ exteriorũ bonorũ quo incõueniens eſt
felicẽ carere:ipm aũt his hẽ opus aſtruit per oportere ipm maxime
bñfacere qḋ magis amicis q̃ alijs ⁊ p fortunatos ⁊ infortunatos ami
cis indigere ⁊ p nõ cõuenire felicẽ viuere ſolitariũ pp hoiem eſſe pol/
liticũ ⁊ natũ cõuenire qḋ melius fit cuꝫ amicis: deinde q̃ ob hoc vi/
detur aliquibꝰ felicẽ nõ indigere amicis;q: nõ indiget his qui pp vtile
vel delectabile quos ſolos exiſtimat amicos:q̃q; ſtudioſis amicis in/
diget felix:q: cũ felicitas ſit operatio ⁊ magis poſſumꝰ ſpeculari que
ꝓximoꝝ q̃ ꝓpria in amici actionibꝰ videť magis ꝓprias:⁊ ex his ma
gis operať ⁊ delectať:⁊ q: opꝫ felicẽ delectabiliť cõtinue viuere. i. ſm
virtutẽ operari qḋ facere ſolitario eſt difficile:cũ amico aũt faciliꝰ:q:
ex cõuiuere cũ amico fit coexercitatio virtutis. Dixit.

Dubitatur aũt de felice an indigeat amicis an
nõ. iam. n. aſſeruerũt q̃ viri glorioſi
nõ indigeãt penitus amicis:⁊ ſimiliť neq; viri abũdan
tes:eo q̃ habeãt vniuerſa bona ⁊ nõ indigeãt cuꝫ abũ
dantia aliqua re alia. ¶ Dixit. ſed non eſt ita. amicus
eteniꝫ eſt alter ipſe:⁊ acgrit hõ per amicũ ſuuꝫ qḋ non
põt per ſe:⁊ ex hoc p̃ꝫ:q̃m opꝫ vt felix ĩdigeat amicis.
¶ D. Et ſimilať impoſſibili vt ſit felix ille qui hꝫ vniuerſa bona ⁊ non
habeat amicos:cum hoc reputeť maximũ bonorũ entium ab extra.
¶ D. Et ſi dignius eſt amico vt benefaciat q̃ vt recipiat beneficiuꝫ:
⁊ magis pertinet virtuoſo benefacere q̃ pertineat alij:⁊ bñfacere ami
cis meliꝰ eſt q̃ extraneis: ⁊ ſimiliť recipere beneficium ab ipſis:⁊ vir/
tuoſus indiget vt benefaciat ⁊ recipiat beneficiũ:tunc virtuoſus indi

get neceſſario ad hoc vt virtuoſus ſit amicis. ¶ D. ⁊ ꝓpter iſtud que/
ritur an indigeat homo in ſtatu ꝓſperitatis eis quibus bñfaciat/ ſicut
indiget in ſtatu eis qui benefaciãt ipſis. ¶ D. Ampli⁹ forſitan impoſ
ſibile vt ſit glorioſus. i. vir ſtatus deſiderati ab hoibus ens ſolitari⁹
fortaſſis: etenim nullus eliget vt ſint ei oīa bona cum ſolitudine: neqꝫ
hoc poſſe eſt ei: ⁊ natura enim ciuilis hō: intendo qm̃ non viuit ſolus:
imo de natura ſua eſt vt habeat participes in vitate habẽs partici/
pes eſt beat⁹. Etenim ille qui adeptus eſt bona q̃ ſunt ſm naturã: cũqꝫ
ſic ſit manifeſtũ eſt ꝙ felici magis ptinet: ⁊ digni⁹ eſt vt ſint dies eius
cum amicis ⁊ virtuoſis ꝙ̃ cũ extraneis ⁊ cõtingẽtib⁹. ¶ D. Jam ergo
declaratũ eſt ex hac dictiõe: qm̃ opꝫ vt ſint amici felicib⁹: ⁊ qñ ſic eſt
quid eſt qđ dixerunt antiqui in hoc ꝙ felices non indigeãt amicis: ⁊
nõ eſt ei argumẽtum ab hoc niſi ꝙ plures hoium vidẽt: qm̃ amici ſunt
viri vtilitatis aut viri delectatiõis: ⁊ vir ſtatus deſiderabilis felix nõ
indiget viro vtilitatis eo ꝙ ei ſunt vniuerſa bona: ⁊ ſilr non indiget
delectatiõe: eo ꝙ delectatio vite pauca eſt ⁊ vtilior ⁊ etiã ipſe nõ indi/
get penitus delectatiõe veniẽte ei ab extrinſeco: ſed delectaꝛ quidem
in ſeipſo: qñqꝫ nõ indigeat amicis ſm hos duos modos putaꝛ nõ in/
digere amico oīno. ¶ D. Forſan autẽ nõ eſt iſtud verũ: iam enim antẽ
dictũ eſt ꝙ felicitas eſt actus quis aīe ſm virtutẽ ⁊ vt qm̃ nõ eſt felici/
tas in poſſeſſione: intẽdo in habitu a quo ꝓuenit actus: ſꝫ in ipſomet
actu: cũqꝫ ſit felicitas ⁊ vite ens quidẽ in actu ⁊ ſit actus boni nobilis
⁊ delectãs per ſe ⁊ ſit quiddã ei⁹ ꝓpriũ ipſimet hoi ⁊ quiddã ptineat
ad alterũ: manifeſtũ eſt: qm̃ ſi contentus fuerit hō actionib⁹ proprijs
ſibi ipſi poſſibile vt videat ex ꝓpinquo alium cõpletiorem ſe ⁊ actio/
nes plures actionibus ſuis: ⁊ ſunt actiones bonorum nobilium quãdo
fuerint amici. Etenim iſtorꝫ actiones aggregãt vtraſqꝫ ſpecies ſimul:
intẽdo actiões ꝓprias ipſimet factoris ⁊ actiones cões non ſunt inter
eum ⁊ alium vt actiões largitatis: ⁊ actiões fortitudis. Cap. II.

Naturalius aũt ꝯſiderãtib⁹ apparet ſtudioſum
amicũ ei qui ſtudioſus ſit natura eſſe expe/
tendũ. Nam dictũ ē ꝙ natura bonũ ſtudioſo
ꝑ ſeipm̃ bonũ eſt ac iocũdum. Viuere autem
diffiniũt aīalib⁹ quidẽ potẽtia ſenſus: hoib⁹
vero ſenſus vel intellect⁹. Potẽtia vero ad operationẽ
referꝛ: ſed principale in oꝑatione eſt. Videꝛ aũt viuere
principale eſſe ſentire vel intelligere. Viuere autem per
ſeipm̃ bonũ eſt ac iocũdũ. Determinatũ ṽo natura ē bo
num. Qđ aũt nã bonũ eſt id ⁊ bono viro. Quapp vide/
reꝛ oibus eſſe iocundũ. Nec vero accipere opꝫ prauam
vitã: neqꝫ corruptã: neqꝫ in dolorib⁹ poſitã. Nam ea in/
determinata eſt vt ⁊ illa q̃ ſibi inſunt: ſꝫ in ſequẽtib⁹ circa
dolores erit manifeſti⁹. Qꝫ ſi idẽ viuere ⁊ bonũ ⁊ iocũ/

dum conſtat ex eo q: oēs illud appetūt ꝛ maxime boni viri atq̧ beati: his eniꝫ vita maxime appetēda eſt: ꝛ hoꝝ beatiſſima vita. Uidēs aūt qđ videt ſentit: ꝛ audiēs qđ audit: ꝛ ambulās qđ ambulat: ꝛ in alijs ſil'r eſt aliquid qđ ſentit q: operamur. Sentim⁹ vero q: ſentim⁹: ꝛ itelligimus q: intelligim⁹. hoc aūt qđ ſentim⁹ aut intelligimus: q: ſumus: nā tale erat ſentire ꝛ intelligere. Sentire aūt ſe viuere ꝑ ſeipm̄ iocundū eſt: nā natura bona eſt vita. Sentire vero qđ ſibi bonū aſſit iocundū eſt. Expetendū eſt aūt viuere ꝛ maxime bonis: q: eſſe illis bonū eſt ꝛ iocūdū. Sentiētes eniꝫ bonū ꝑ ſeipm̄ letant. Ut autem ſtudioſus erga ſeipm̄ hꝫ ita erga amicū. Naꝫ amicus eſt alter ipſe. Ut igit eſſe ſe iocunduꝫ eſt cuiq̧ ſic ꝛ amicū aut ꝓpe. Eſſe aūt erat expetēdū ꝑꝑ ſenſuꝫ ſui boni exiſtētis: talis vero ſenſus per ſeipꝫ iocūdus eſt. Cōſentire igit opꝫ ꝛ amicū q: ſit. hoc aūt in vſu ac ſocietate verboꝛū ꝛ voluntatis. nam ſic dicunt hoīes ſimul viuere: nō quēadmoduꝫ in pecudib⁹ ſi ſimul paſcant. Ergo ſi beato expetendū eſt viuere per ſeipm̄ bonum natura exiſtens ꝛ iocundū. amici autem ꝓ̄rimuꝫ eſt: ꝛ amicus certe expetendoꝛū eſſet. Qđ autē eſt ſibi expetenduꝫ id opꝫ illi exiſtere: vel hac deficiēs erit. Indigebit ergo q felix futurus ſit ſtudioſis amicis.

Expetēduꝫ eſt viuere ꝛ maxime bonis.

11 ℭ Undecimū capl'm in quo ꝓbat idem. ſ. felicem indigere amicis: ex his que natura nobis aſſunt. ſ. ex virtute ſ'm operationeꝫ eſſe natura per ſe bonoꝝ ꝛ delectabiliū: ꝛ per hoc per ſe eligibiliū: viuere autem eſſe in ſentire ſe viuere: ſentire aūt ſe viuere maxime fieri in cōſentire amicum viuere. i. ſ'm virtutem operari: interſerit autem ꝓbatūa: qm̄ eſſe noſtrum in coꝛpoꝛe eſt viuere ꝛ ſentire ꝛ intelligere: quoniam viuimus ꝛ ſentimus ꝛ intelligimus: ꝛ quoniaꝫ vere eſſe ꝛ viuere eſt ſ'm virtutem conuerſari. Dixit.

FOꝛtaſſis aūt ſ'm hanc dictionē iaꝫ putabitur ꝙ oportea vt accipiant amici ſ'm ſuperfluitatē: aut dicet in amicitia/ quēadmodū dicit in hoſpitalitate. Eteniꝫ videt quēadmodū nō opꝫ vt hoſpitalitas tota: aut plurimū ipſius ſit erga extraneos aut nō ſit oīno hoſpitalitas erga eos: ſed vt ſit ſ'm quēdam modū mediū: ſic opꝫ vt in amicitia: intēdo qm̄ nō opꝫ vt ſit hō penitus abſq̧ amico: neq̧ opꝫ vt ſit ei multitudo amicoꝛum ſuperflua. ℭ D. Et hec dilectio verioꝛ eſt in amicitia que ſit rōne vti/

litatis ⁊ delectatiõis.iſta nãqꝫ amicitia reqrit remunerationẽ ſiue ſatiſfactionẽ inter iſtos:ſatiſfactio aũt ſeruitus eſt:⁊ ſeruit' multis laborioſa eſt valde:⁊ nõ poſſibilitas in vita vt agant in ea hmõi actões: ⁊ plures occupati ſunt ſemp ex parte nature ꝑ id in quo eſt ſufficiẽtia victus ⁊ vite ſue:⁊ operant ⁊ inſudãt vt viuant vita bona: ⁊ vt non agant ꝑ ſeipſos ſed per alios:⁊ totũ iſtud ſignificat ſuper paucitatem deſiderij ſeruitutis naturaliter. Cap. 12.

Nm igit q̃ꝫplurimi nobis parandi ſunt amici vel quẽadmodũ in hoſpitalitate eleganter dicit:neqꝫ multos habendos eſſe hoſpites neqꝫ ſine hoſpitib' eſſe:ſic ⁊ in amicitia nec ſine amico eſſe opꝫ:neqꝫ rurſus multitudinem amicorum exceſſiuã habere.his porro qui vtilitati ſtudent nimis videretur id dictuꝫ cõuenire:nam multis viceverſa inſeruire laborioſum eſt:neqꝫ illis ad hoc agenduꝫ vita ſufficeret.Multitudo itaqꝫ illa que ad vitam pertinẽt valde moleſtant:atqꝫ impedimẽto ſunt ad bene viuendũ:non ergo opus eſt illis. Ad voluptateꝫ quoqꝫ ſufficiunt pauci : quẽadmodum in epulis id qꝺ gratiã habet:ſtudioſos vero vtrũ q̃ꝫplures habere opꝫ: an eſt aliquis terminus multitudinis amicoruꝫ: quẽadmodũ ciuitas:neqꝫ eniꝫ ex decẽ hoĩbus ciuitatis conſtitui põt:neqꝫ ex decies centenis millib' amplius ciuitas foret.Quantũ vero nõ eſt forte vnũ aliqd:ſed totum id qꝺ eſt mediũ quorũdam terminoꝝ:⁊ amicorũ igitur eſt terminata multitudo:⁊ fortaſſe cuꝫ q̃ꝫpluribus quis viuere põt:hoc.n.ꝑcipuum amicoruꝫ videt eſſe.Qꝺ aũt nõ põt quis ſe impartiri multis ⁊ vna cum illis viuere nõ eſt obſcurũ.Preterea illos opꝫ eſſe amicos qui debeant oẽs quotidiano vſu verſari:hoc auteꝫ difficile eſt in multitudine:difficile etiã vt multi vna letentur ⁊ doleãt.Accidere eniꝫ põt vt ſimul alter doleat:alter letet: forſan igit bene eſt nõ querere amicos q̃ꝫplurimos: ſꝫ quot ad vitã ſufficiãt.Videt enim fieri nõ poſſe vt multis vehemẽter quis ſit amicus.Itaqꝫ nec plures amare: exceſſus enim quidam vult eſſe amicitie: hic autem ad vnũ eſt ⁊ vehemẽter igit ad paucos. Sic autem videt

⁊ in reb⁹ ſe habere. nō fiunt.n.amici plures ſꝫ ſodalitiā amicitiā ⁊ que famoſe ſunt in duob⁹ dicunt. Qui vero multos parāt amicos ⁊ oib⁹ familiariter ſe pꝛebēt nulli⁹ videntur amici: niſi ciuiliter hi quos vocant placentes. Ciuiliter igitur eſt multis eſſe amicū: etiā ſi non ſit pla/cens: ſed vero bonus ⁊ humanus vir. Per virtutē autē ⁊ ꝓpter ſeipſos nō eſt ad plures. Bene igitur agi putā dum eſt ſi vel pauci tales reperiātur.

12 ¶ Duodecimū capl'm ꝙ nō opus eſt multū multis amicis in aliquo genere amicitie: qꝛ in amicitia que ꝓꝑ vtile nō eſt opus multis ꝓꝑ nō ſufficere vnum multis reminiſtrare: ⁊ ꝓꝑ multos eſſe impeditiuos ad bene viuere: neqꝫ in ea que ꝓpter delectabile: qꝛ multitudo facit in/delectabile: ſꝫ nec in ea que ſtudioſoꝝ ꝓꝑ non plures opoꝛtere eſſe ꝙ̄ cuꝫ quib⁹ poterit quis conuiuere: qd̄ nō pōt facere cū multis: ⁊ ꝓpter opoꝛtere amicos vni eſſe amicos adinuicē qd̄ exiſtere in multis eſt dif/ficile: ⁊ ꝓꝑ opoꝛtere ꝯgaudere ⁊ cōdolere amicis: qꝫ ſi fiat multis ac/cidet ſimul ambo facere: deinde ꝙ tot querendū amicos quot in con/uere ſufficiunt: ꝙ qꝫ amare amoꝛe: qꝛ heros dr̄: qꝛ eſt in ſupabundan/tia eſt ad vnū: valde aūt amare ad paucos: ꝓꝑ qd̄ amicitia ad vnum vel paucos: tandē ꝙ poliphili nulli ſunt amici placidos tamē ⁊ etiā epieikes cōtingit eſſe pollitice amicos multis: ſed nō ſm̄ verā amici/tiam: qd̄ eſt ſm̄ intēſe ⁊ valde amare. D.

AMicorum aūt qui recipiunt delectationis cā pauci ſufficiunt. ipſi eniꝫ ſunt tanꝙ̄ condimentū cibarijs. in amicis vero virtuoſis locus ꝑ/ſcrutatiōis eſt: an opꝫ vt ſint multi ſupflue: aut numer⁹ quidā eſt multitudis amicitie ſicut eſt ciuitatis. Etenīꝫ ſicut nō ſit ciuitas ex decē viris: neqꝫ ēt ex decē cētenis milib⁹ ſilr eſt in re amicoꝝ: intēdo vt ſit eis numer⁹ de/terminat⁹ inter paucitatē ⁊ multitudinē. ¶ D. Et foꝛtaſſis nō erit nu/merus iſte vnus ⁊ idē in oi loco ⁊ in oī hoꝛa: ſed determinat p hoc vt ſit ſemper inter res terminatas ꝙ̄uis diuerſificet. ¶ D. Et foꝛſitan me/lius eſt vt nō requirat aliqs in hoc numero multo vt ſint amici ei⁹ val/de: ſed ſm̄ mēſurā in qua eſt aſſociatio in vita. videt enim impoſe vt ſint vni amici multi. ⁊ ſint cuꝫ hoc in fine amicitie. ⁊ ꝓꝑ hoc neqꝫ poſe eſt vt ſint vni amaſio multe amaſie. vl' ecōuerſo: amoꝛ nāqꝫ exceſſus eſt: ⁊ vehemētia dilectiōis vnius quidē eſt: nam īdiuiſibilis. Ampli⁹ qꝛ vehemētia dilectiōis non inuenit quidē niſi paucis hoīum: ideoqꝫ nō poſſunt eē multi amici in fine amicitie. ⁊ ꝓꝑ hoc foꝛſan nō erit mul/titudo amicoꝝ in amicitia perfecta: qm̄ amicitia perfecta ꝑcedentis bonoꝛ abſlitatis eſt quidē inter duos tm̄ de multis amicis ex homini/bus: ⁊ ſunt illi qui ſibi occurrūt ꝓut opꝫ nō videt ꝙ ſint amici: vt illi qui accipiunt cōuenientes ⁊ nominant cōuenientes. ¶ D. verūtamē per modū amicitie ciuilis: intēdo ſupplementū in aggregatiōe ciuili poſſibile eſt vt ſit amicus vnus multis pꝛeterꝙ̄ vt hoc ſit ex parte con/uenientie: ſed ex parte debiti ⁊ oppoꝛtunitatis: vt aūt ſit vnus ratiōe

virtutis

virtutis amicus multis:intendo ꝓpter ſeipſos nõ eſt poſſibile: etenim
amatum apud iſtum paucum eſt:eoꝝ amatũ apud eos virtuoſus eſt:
virtuoſi vero pauci. Cap. 13.

SEd vtrũ in rebus aduerſis magis opus eſt
amicis:an in ꝓſperis:in vtriſqꝫ.n.querunt.
Nam ⁊ qui in aduerſis ſunt indigent auxilio:
⁊ qui in ꝓſperis indigent his q ſimul viuãt
⁊ quibus benefici eſſe põt: volunt.n.bñfa/
cere. At.n.magis neceſſariũ eſt in aduerſis:quapꝑ vti/
lib⁹ indigẽt. Honeſti⁹ vero in ꝓſperis:quapꝑ bonos ⁊
hũanos q̃runt. Nã his beneſacere ⁊ cũ his viuere ma
gis expetẽdũ. Eteĩ aſſiſtẽtia amicoꝝ iocũda in ꝓſperis
⁊ aduerſis. Nã ⁊ releuant afflicti amicis cõdolẽtibus.
Itaqꝫ dubitaret foꝛtaſſe aliquis vtrũ tanq̃ on⁹ ſimul ſu/
ſcipiant vel id quidẽ non:ſed qꝛ eoꝛũ preſentia iocun/
da eſt:⁊ qꝛ ſimul dolere intelliguntur: amici doloꝛ mi/
nuatur. Sed vtrũ ꝓpter hoc vel pp aliud quiddã rele/
uantur, dimittamus. Conſtat certe euenire id qđ dictũ
eſt. Videtur eoꝛum pꝛeſentia mixta quedã eſſe. Nam
⁊ aſpectus ipſe amicoꝛum dulcis: pꝛeſertim in rebus
aduerſis:⁊ plurimum valet aduerſus doloꝛem: afferũt
enim ſolatium ⁊ aſpectu ⁊ ſermone: ſi modo ſit aptus.
Nouit enim amici naturã ⁊ quibus gaudeat:quibuſqꝫ
angatur. Sentire autẽ cõdolentẽ in ſuis aduerſitatib⁹
doloꝛoſũ eſt. Oẽs eĩ fugiũt ne cã doloꝛis ſint amicis.
Quapꝑ qui natura viriles ſunt cauent ne amicos ſimul
doloꝛe cõficiant:⁊ ſi nõ excedit indolentia illoꝝ doloꝛẽ
nõ tolerant:nec cõquerentiũ voces ſuſtinẽt: qꝛ nec ipſi
queruli ſunt. Mulieres vero ac hmõi hoĩes cõdolen/
tibus gaudẽt:⁊ qui hoc agũt amãt vt amicos. Imitari
opꝫ in oĩbus melioꝛẽ. In rebus aũt ꝓſperis amicoꝛũ
pꝛeſentia eſt iocunda:⁊ mentẽ delectat:qm̃ illius bonis
letat.quapꝑ videtur opoꝛtere in ꝓſperitatibus pꝛõpte
conuocare amicos cum honeſtũ ſit beneſecere. In ad/
uerſitatib⁹ aũt tarde:nam maloꝝ decet q̃ minime eos
participes facere. Unde illud dictum extat.ſatis eſt ꝙ

ipſe calamitatibus premor. Potiſſime tñ vocandi ſunt
amici quotiēs magna nobis cõmoda cũ pua ipſoꝝ mo/
leſtia poſſunt afferre. Sꝫ ire cõtra fortaſſe decet ad eos
qui in calamitatibus ſunt inuocatum ⁊ prompte. Nam
amici eſt benefacere ⁊ maxime indigentibus ⁊ nõ in/
quirentibus. Ambobus enĩꝫ id honeſtiꝰ ⁊ iocũdiꝰ. In
pſperitatibus aũt cooperari prompte: naꝫ in his opus
eſt amicis. Ad beneficia vero cõſequenda tarde cum
honeſtum nõ ſit properare cauſa ſue vtilitatis. ⁊ cauen
dum ſit ne in properando moleſtus eſſe pergat: quod
nõnunq̃ꝫ accidit. preſentia igitur amicorum in cunctis
videtur optanda.

¶ Tertiũdecimuꝫ capitulũ vtrum in bonis fortunis vel infortunijs ma
13 gis opus eſt amicis: qδ ſoluit dicens ꝙ in infortunijs eſt magis neceſ
ſarius amicus ꝓpter indigere auxilio: in bonis vero fortunis melius
eſt ꝓpter habere quibus benefaciat. deinde ꝙ in vtriſqꝫ fortunis eſt
preſentia amicoꝝ delectabilis: in malis quideꝫ ꝓpter alleuiari con/
dolentibus amicis. ꝙqꝫ in fortunijs amicorum preſentia mixta eſt
habens delectationeꝫ ex conſolatione ⁊ viſu ⁊ collocutione amici ⁊
triſtitiam ex eo ꝙ amicus cõtriſtatur ipſi cuꝫ virilis non velit queu/
q̃ꝫ triſtari nec querat comploratores: in bonis vero fortunis eſt pre/
ſentia amici delectabilis ꝓpter delectabilia eſſe vtriſqꝫ vtrorumqꝫ
bona: propterque oportet ad bonas fortunas prompte vocare ami/
cos: ad infortunia vero pigritater niſi cum multuꝫ accidat vocatos
per parum turbatos multum iuuare: econuerſo auteꝫ amicos ad in/
fortunatos inire prompte nõ vocatos vt iuuẽt ad bene. fortunatos
vero vt cooperentur ⁊ collaborẽt non vt bene patiantur ab ipſis ne
forte ⁊ hoc ſit oneroſum: ſed imperfecta amicitia: qꝛ perfectoruꝫ pre/
ſentia ſemper eſt eligibilis. D.

Queritur autem an indigeat plus amico in ſtatu
bono aut in ſtatu malo. nam in vtroqꝫ
ſtatuũ indigetur amicis: in malo vt habeatur ab ipſis
ſubſidiuꝫ: in bono vt impendat eis beneficiuꝫ. amant
eniꝫ in bono ſtatu exiſtẽtes vt habeant cui impendant
notoriũ. Attamẽ apparet ꝙ homini in ſtatu malo mul
to neceſſariores ſunt amici: ⁊ ꝓpter hoc indiget tunc
amicis apud quos eſt vtilitas. In ſtatu autẽ bono eſt homo cuꝫ ami/
cis melius: indigentia ergo amicorũ in aduerſitatibꝰ eſt ꝓpter neceſ
ſarium: in proſperitatibꝰ autẽ ꝓpter melius: ideoqꝫ viri illuſtres de/
coris ſtatus requirũt viros bonos ⁊ demeritos quibꝰ benefaciant. ta
libus. n. bñficioruꝫ impenſio eligibilior eſt q̃ ab alijs ⁊ ſimiliter eſſe cũ illis ⁊
pſentia amicoꝝ p ſe letificãs eſt in hora ſtatus pſperitatis: ⁊ ĩ hora
ſtatꝰ aduerſitatis: eo ꝙ illis qui ſunt in triſtitia aufert triſtitiaꝫ cõi/
catio amicoruꝫ eis in illa triſtitia. ¶ D. Et pp iſtud forſan excitabit

aliquis ⁊ quereret an amici faciant iſtud eo ꝙ diuidant triſtitiã ⁊ acci/
piant eam ab amico ſicut accipit ab onerato quiddã oneris ſui ⁊ al/
leuiat ipſum ꝓpter hoc. ¶ B. attamẽ apparens eſt ꝙ cauſa in hoc eſt:
quoniã cum ſit amicorũ aſſociatio letificãs: ⁊ p̄ſentia ipſorũ delectãs
efficit intellectus in p̄ſentia eorũ triſtitiã minorẽ ꝙ̃ exiſtat res con/
triſtans. ¶ B. ſi autẽ alleuient quidẽ cõtriſtatũ per hanc cãm aut per
aliam cum hac omittim⁹ hic inquirere: niſi ꝙ apparẽs eſt ꝙ illud ant
cauſa huius aut aliqua cauſa ⁊ eius. videt enĩ ꝙ p̄ſentia amicorũ ⁊
reſpect⁹ alterius ad alterũ cõis eſt vtroq̃ ſtatuũ ſimul; intendo qm̃
eſt exhilarãs in ſtatu proſperitatis ⁊ aduerſitatis. per hoc ergo mino
ratur triſtitia eius qui in aduerſitate eſt: ac ſi eẽt ei adiutoriũ ab ami
co ſuo nõ triſtandi: eo ꝙ amicus conſolat eũ ſuo aſpectu ⁊ ſuo ſermo/
ne qñ hoc fuerit ſm ꝙ opꝫ. qñ enĩ fuerit cõſolatio ſm ꝙ opꝫ ab ami/
co nouit amic⁹ morẽ amici: ⁊ quoniã ille gaudet ex quo gaudet ipſe:
⁊ triſtatur ex quo triſtat. ⁊ exceſſus in hoc: intendo in cõtriſtatione
amici ꝓpter malũ ſtatum amici ſui addit in triſtitia amici qui eſt in
malo ſtatu. quãdo enĩ ſenſerit ille qui eſt in malo ſtatu ꝙ triſtat ami/
cus eius ꝓpter ipſũ creſcit ei ius triſtitia: amici autẽ fugiunt ne ſit al
ter cauſa triſtitie alterius: ⁊ ꝓpter hoc illi qui ſunt habẽtes naturã viri/
litatis: intendo magnanimos/ euitãt ne triſtando cõtriſtẽt ſuos ami/
cos: vnde ⁊ ſi nõ penitus abijciant triſtitiã: nõ tamẽ proſternunt ab
ea: quẽadmodũ debiles animo. ⁊ ad ſummã nõ deſiderãt qui cõmu/
nicent eis in merore ⁊ luctu ꝓpter ſuam virilitatẽ: eo ꝙ ipſi nõ ſunt
viri lamentatiõis. mulieres autẽ ⁊ viri qui ſunt vt iſte in debilitate
animi letant ex eis qui cõmunicãt eis in triſtitia. manifeſtũ vero eſt:
quoniã in omnib⁹ rebus ſemp aſſimilãdum eſt melioꝛib⁹: ⁊ iſti ſunt
qui triſtãtur ſm ꝙ opꝫ: ⁊ cõmunicãt in triſtitia in quo oportet. ¶ B.
preſentie autẽ amicorũ in ſtatu ꝓſperitatis aſſociatio eſt delicioſa ⁊
iocunda cogitatio: eo ꝙ delectãtur ex bonis amicorũ ſuorum: inten/
do ea per que cõuertunt ad iocũdum ſtatũ: ⁊ ꝓpter hanc cauſã for
taſſis putãdum eſt: quoniã in ſtatibus quidẽ iocundis ſtudendũ eſt
ad amicorũ aggregationẽ ⁊ eorum multiplicationẽ cauſa impen/
dendi ipſis beneficia: pulchrius enĩ eſt plurib⁹ ea impendere. in tur
bido autẽ ſtatu nõ eſt ſtudẽdum ad eorum aggregationẽ: eo ꝙ amici
participant malitiã ſtatus: ⁊ opꝫ vt minoretur cõmunicatio amici
in malis: ⁊ excuſatur ab eis. ¶ B. Et ex hinc apparet: quoniã oportet
vt ſint quãtum ſufficit de conſolatiõe in ſtatu malo: intendo vt nõ ex/
cedatur in ea: quãdo enĩ ſit hoc creſcit amico triſtitia. ⁊ opꝫ quidem
vt anticipetur cõſolatione plus quãdo fuerit per illos qui hoc faciũt
adiutorium multũ tribulato. ſm vero huius diuerſum oportet facere
eos quidẽ apud quos eſt tantũ dilectio: intendo vt nõ ſtudeant mul/
tum ad conſolandũ. verũtamẽ opꝫ vt cõmunicẽt in triſtitia eis qui
ſunt in ſtatu malo p̃terꝙ̃ inuitent eos ad hẽ: ⁊ p̃terꝙ̃ excedant in hoc.
cõmunicatio enĩ amico in tribulatiõe ⁊ exhibitio beneficij quãdo eo
indiguerit ⁊ nõ exegerit ipſum pulchrius eſt ⁊ melius ⁊ gratius. in ſta
tu autẽ bono opꝫ vt ſit adiutoriũ amicorũ cum diligentia ⁊ antici/
pationes: eo ꝙ vir boni ſtatus indiget in hoc ſtatu amicis: ⁊ vt ſit ab
illis quibus benefacere: ⁊ moroſitas ⁊ pauca inſtantia: nam inſtare v/
rum pro vtilitate ꝓpria non decens eſt.

¶ Capitulum. 14.

An ergo vt amatoribus aſpectibus ipſe dulciſſimus eſt ⁊ magis expetunt hunc ſenſum q̃ʒ alios vtpote amore in hoc potiſſimū exiſtente ⁊ genito. Sic ⁊ amicis maxime expetendum eſt ⁊ magis ſimul viuere: nam ⁊ amicitia ſocietas eſt: ⁊ vt ad ſeipſuʒ habʒ ſic etiã ad amicuʒ. Circa ipſum vero ſenſus qui eſt expetendus ⁊ circa amicum igitur operatio autẽ fit illis ſimul viuendo: itaqʒ merito illud affectatur: ⁊ qđ tandem eſt ſingulis eſſe vel cuius gratia viuere expetunt in eo cum amicis volunt morem trahere. Itaqʒ alij compotant: alij colludunt: alij ſimul exercentur: alij ſimul venantur: vel ſimul philoſophantur. ſinguli in his quotidiano vſu verſati quod maxime vtqʒ amãt in vita: viuere eniʒ volentes cũ amicis illa faciunt ⁊ cõicant in quibus putant ſimul viuendum. Eſt igitur amicitia improborum flagitioſa: cõicant eniʒ praua inſtabiles exiſtentes: ⁊ flagitioſi fiunt inuicem ſe aſſimilantes. Proboruʒ aũt proba ex quotidiano vſu ſuſcipiens incrementuʒ. Videnť aũt meliores fieri agendo ⁊ ſe mutuo corrigendo. Recipiunt enim mutuo illa ex q̃bus placere poſſunt vnde a bonis bona. ¶ De amicitia igitur hacten⁹ dicta ſufficiant. Nunc de voluputate erit dicendum.

¶ Quartũdecimuʒ capituluʒ q̄ amicis eligibiliſſimuʒ eſt conuiue/
14 re ꝓpter amicitiaʒ eſſe cõmunicationẽ ⁊ habere ad amicuʒ vt ad ſe:
q̄qʒ cuicunqʒ videť optimũ ſibi ⁊ eſſe ⁊ viuere in hoc põt ipſe cuʒ alio
cõſimiliter opinãte delectabiliter cõſeruari ⁊ ſeruare amicitiã prauorum amicitia exiſtente mala ⁊ coaugmentata malitia abinuiceʒ. bonorum vero bona coaucta colloquijs ⁊ meliorata ⁊ directa operationibus abinuicem. Dixit.

ET fortaſſe diuerſificãtur homines in eſtimatione rerum que ſunt exhilarantes: ⁊ que nõ ſunt exhilarãtes: ⁊ ſunt res que fiunt a viris oneroſis ⁊ incultis: verũtamẽ apparet: q̄m preſentia amicoruʒ vniuerſis rebus exhilarans eſt ⁊ eligibilius queadmodũ eniʒ intuitus amati valde eligitur apud amaſios ⁊ hunc ſenſum eligunt pre ceteris ſenſibus eoꝝ amor eſt magis per hunc ſenſuʒ: ⁊ fit per ipſuʒ. ſimiliť apud ami/

ſeo aſſociatio in vita electa eſt. Etenī z aſſociatio amicitia eſt ⁊ ami/
cus ſicut eſt in ſeipſo taliter eſt erga amicuz: ⁊ ſentit amicuz ſuum in
ſeipſo ⁊ eo q̄ eſt electus apud ipſuz ex modo quo eſt ſimilis ei. ⁊ ipſemet
etiaz eſt in amico: actus igitur amicitie fit quidez in aſſociatiōe ⁊ aſſo
ciatio in cōiunctiōe. debito igitur deſiderant cōiunctionē. Cuiuſqz ſit
eſſentia cuiuſqz eoꝛum: ⁊ hoc q̄ꝺ ꝯcupiſcūt actiones vite amāt vt ſint
eis actiones iſte cum amicis: ⁊ ꝓpter hoc cōiungunt ad potum ⁊ ad
ludum taloꝛū ⁊ ad alios: ⁊ quidā cōiungunt in exercitatiōe ⁊ vena/
tione ⁊ finiunt dies ſuos in eo q̄ꝺ diligit quilibet eoꝛū: cum eo quē di/
ligit ex his qui ſunt in mundo. ipſi eniz agunt hoc cogitādo de amicis
⁊ dilectis: ⁊ vniuerſalr cōicant eis quos vident ſibi cōicātes in vita.
Fit igitur ex parte hui⁹ amicitia quidez maloꝝ mala: aſſociant enī z
viris malitiarū ⁊ eis qui nō habēt ſtabilitatē: ⁊ efficiunt mali ꝓpter
aſſimilationē cuiuſlz ipſoꝝ cū ſocio ſuo. amicitia vero virtuoſoꝝ ⁊ eme
ritoꝛuz eſt eſſentia ipſius meriti ⁊ virtutis: ⁊ eſt cōpletioꝛ aſſociatio/
num. Et videtur de eis qui efficiātur per amicitiā melioꝛes q̄ꝫ fuerint
ante amicitiā: eo q̄ rectificāt ſeinuicez: per aſſimilationē alterius al/
teri in actionib⁹ que placēt eis: ⁊ ſunt ea bona q̄ ſunt in bona. Tantū
igit dictū ſit de electiōe ⁊ ſequat ipſuz ſermo in delectatiōe.

Ariſtote. Stragyrite Liber Decimus Ethicoꝛum.

Capitulum Primum.

SEquit foꝛtaſſe nūc vt de voluptate
trāſigem⁹. Ea nāqz generi noſtro
familiariſſima videtur eē. Quapp
erudiūt pueros voluptati ⁊ doloꝛi
inſtituentes. Uř aūt ad moꝛis ma/
ximuz virtutē eſſe vt gaudeat quis
quibus gaudere opz: ⁊ oderit que
odiſſe opz. Tendunt eniz hec per
totam vitaz inclinationez habētia: ⁊ poteſtatez ad virtu/
tem ac beate viuenduz. Naz voluptaria quidaz eligunt
doloꝛoſa vero effugiunt. Talia vero ne quicq̄z pꝛeter/
mittenda videtur: pꝛeſertiz cum in ipſis magna ſit am/
biguitas. nam alij ſummū bonū eſſe dicūt voluptatez:
alij ꝯtra nimiū pꝛauuz: illi foꝛtaſſe credentes reuera ſic
eſſe: hi vero putātes vtilius ad vitam oſtēdere volupta
tem eſſe pꝛauū lz nō ſit. Inclinari eniz pleroſqz ad illaz:
inſeruireqz voluptatibus: quāobꝛē oportere in cōtrariū
ducere. naz ſic ad mediuz vtiqz deueniri. Sed videndū

Qui de affe/ctib⁹ ⁊ actio/nib⁹ h̄ntur ſermões mi/noꝛé h̄nt fi/dem q̄ opa.

ne id bene dicat. Nã qui de affectibus ⁊ actib⁹ habent ſermones minoꝛé h̄nt fidem q̄ opera: qñ igitur diſcoꝛdant ab his que ſunt ſ̄m ſenſum ſpꝛeti atq; reiecti: etiã verum inſuper interimunt. Qui enim voluptatem vituperat ſi qñ illius appetens depꝛehendat ad illã incli/nari videtur quaſi talem exiſtentem omnẽ. Nam diffinire non eſt multoꝛũ. videntur ſermones qui veri ſunt nõ ſolũ ad ſciendũ vtiliſſimi ſed ad viuẽdũ: cõſentanei enĩ operibus fidẽ h̄nt. Quapp ⁊ vocant intelligentes viuere ſ̄m ipſos: ſed ſatis de his. Nũc ea que dicuntur de voluptate referamus.

¶ Determinatio hui⁹ tractat⁹ dcimi de lib. Nichomachie Ari. icipit.

¶ Pꝛimũ capitulũ q̄ opꝫ dicere de delectatiõe pp ipſam coappꝛo/1 pꝛiari nobis: ⁊ pp delectari ⁊ triſtari quibus opꝫ maximũ eſſe ad vir/tutem ⁊ felicẽ vitam: ⁊ pp diuerſos oppoſite opinari de ipſa his dicẽtibus ipſã in bonã: alijs vero prauã: ⁊ opꝫ dic· re eam prauã etiã ſi nõ ſit vt inclinãtes nimis ad ipſã reuocati in cõtrariũ veniãt ad me/dium: q̄ q; hoc vltimo dictũ nõ bene dicit pp ſermones cõtẽni ⁊ verũ cõiter vni cum diſſonant operib⁹ exiſtẽtibus credibilioꝛib⁹ q̄ ſermo/nes: ⁊ q̄ pp nõ diſſonare opꝫ diuidere multipl̄r dicta vt fieri habeat cognitio conſona in ſermonib⁹ ⁊ rebus: que tunc vtilis eſt nõ ſolũ ad ſcire: ſed ⁊ ad viuere pꝛouocans alios ad viuere ſ̄z doctrinam operi/bus conſonare. B.

Poſt hoc autẽ cõueniẽs eſt vt ſequat ſermonem in dilectione ſermo in delectatione: eo q̄ videt in plurib⁹ rerum q̄ ipſa appꝛopꝛiet generi nr̃o: ⁊ q̄ ſit naturalis nobis: ⁊ pp hoc inſtruunt adoleſcentes quaten⁹ aſſueſcant delectari ſ̄m q̄ opꝫ: ⁊ triſtari pꝛout opꝫ. videt enĩ q̄ gaudere cum quo opꝫ ⁊ refutare qđ opoꝛtet foꝛtem relinquat ſigillationẽ in moꝛalitate: ⁊ quãdo ad hoc diligenter intentũ fuerit in tota vita erit ei potentia ⁊ impꝛeſſio ma/gna in beatitudine in vita: homines namq; in tota vita ſua eligunt delectans ⁊ fugiunt cõtriſtans: ⁊ ꝓpter hoc conueniẽs eſt vt putetur q̄ dimiſſio delectationis ⁊ triſticie in hac ſit naturalis: ⁊ quoniã pa/rũ ſit vt opoꝛteat intẽdi illud. ¶ Dixit. Et ꝓpter hoc opoꝛtet perſcru/tari de ea an bonum ſit aut nõ. Et iam etiã opoꝛtet vt perſcrutemur de hoc eo q̄ contentio multa in hoc eſt inter homines. quidã enim q̄ delectatio bonũ. ⁊ quidã ipſoꝛum videt q̄ ſit delectatio ſ̄m huius diuerſum. ⁊ quoniã omnis mala ⁊ vilis: ⁊ quidã iſtoꝛum iam ſuppo/ſuit: quoniã ipſa ſit malitia ⁊ credidit illud: ⁊ quidam ipſoꝛũ non te/nuit neq; credidit ipſum: verũtamen reputauit optimũ in noſtro vi/uere ⁊ in vita noſtra vt vilipendam⁹ ipſam: ⁊ dicamus eam eſſe ma/litiam ⁊ ſi non ſit talis: nam plures hominũ declinant ad eam: ⁊ de/clinatio ad ipſam alienat vel elongat ab honeſto ⁊ vtili: ⁊ ꝓpter hoc

opꝫ vt hoĩes reducant̃ e facto ⁊ dicto in regimine ad cõtrariũ huius. qñ enim ſic ꝓceſſum fuit cuꝫ hominibus poſſibile eſt vt per hoc cõuertantur ad mediũ qđ non impedit neqꝫ damnificat cõiunctionẽ. ⁊ forſitan multi ex his qui dicunt ꝙ delectatio malitia eſt non perſuadent dictione ſua cum videatur operatio eorum diuerſa ab ea. Etenim ſermones qui dicuntur in vituperatione paſſionum minus perſuadent ꝗ dimiſſio illarum paſſionum: ⁊ dimiſſio earuꝫ magis perſuaſiua eſt: quãdo enim quis ſtatim diuerſat̃ in operatione ſua a ſuo dicto viliperditur per dictum ſuum: neqꝫ curat aliquis credere ei. ſi enim ille qui vituperat delectationem aliqñ viſus fuerit appetere ex ea aliqđ ⁊ eligere reputabitur vt declinare ad eam: ⁊ ꝙ vniuerſum delectationum omnium in electione eſt apud ipſum vt illud. etenim diſtinctio inter illud qđ eligendum eſt extra qđ ipſa ⁊ quod non: non eſt apprehenſa a pluribus hominum: ⁊ ꝓpter hoc videtur ꝙ auditio ſermonum verorum non ſit proficiens in ſcientia tantuꝫ: ſed ⁊ in vita. intendo in operatione: quando fuerint cõuenientes operationi dicentium: etenim creduntur ſermones tunc quando concordant operationibus: ⁊ propter hoc ſuggerunt intelligentibus vt ſit vita eorum ſm̃ iſtas actiones quibus concordat dictio ⁊ operatio. ¶ Dixit. cum autem ſermones qui h dicuntur ſunt quidem in materiebus habentibus ſe ſic vt in pluribus: tunc incipiamus locutionem in delectatione ſm̃ illam maneriem ſermonum.

Tũc credũtur ſermones cũ concordãt operationib9.

Cap. 2.

EUdoxus igit̃ voluptatem ſummũ bonũ eẽ cenſebat ꝓpterea ꝙ cũcta rõnalia ⁊ irrationalia illaꝫ appetere cernebat. In cũctis ṽo eſſe id qđ expetit̃ ꝓbuꝫ ac maxime optimũ. cũcta ṽo ad idẽ ferri oĩbus optimuꝫ eſſe ſignificare. Singula eniꝫ qđ bonum ſit ſibi ⁊ qđ oĩa appetunt id eſſe ſummum bonum. Fidem habuere eius ſermones ꝓpter morum ꝓbitatem magis ꝗ propter ſeipſos. Egregie eniꝫ moleſtus eſſe videbatur: quare nõ vt amicus voluptatis hoc dicere creditus eſt: ſed ꝙ reuera ſic eſſet. Nec minus putabat id ex cõtrario patere. Dolorem enim per ſeipſum eſſe fugiendum: ſimiliter igitur ⁊ contrarium expetendum. Maxime vero expetendum eſſe quod nullius gratia expetimus: tale autem ſine controuerſia eſſe voluptatem neminem autem vltra perquirere cuius gratia voluptatem capiat: vtpote per ſeipſam voluptatem expetendam: additãꝙ cuicunqꝫ ex his que bona ſunt expetibilius illud facere: veluti iuſtis: ⁊ temperatis actionibus: ⁊ augeri

pfecto bonum ſeipſo. Videtur itaq; hec ratio bonorū illā oſtēdere & nihil magis q̄ aliud. Omne enī bonū cum alio bono expetibilius eſt q̄ ſolū. Hac ergo rōne & Plato improbat voluptatē quaſi nō ſit ſummū bonū. vitam enim iocundā cum prudentia dicit expetibiliorē eſſe q̄ ſi ſit ſola. Quod ſi mixtum eſt preſtabilius voluptatē ſummum bonum non eſſe, nullo enī addito ſummū bonū ſe expetibilius fieri. Manifeſtum eſt autē q̄ nec aliud quicq̄ ſummū bonum eſſet: quod cum alio eorū que per ſe ſunt bona expetibilius fiat. Quid igit̄ eſt tale cuius & nos participes ſumus: nam tale aliquid queri/mus. Qui aūt inſtant: nihil dicunt nam qd' omnibus vr̄ id eſſe dicimus. & qui hanc opinionē tollit: non multo pbabiliora dicit. ſi em̄ que abſq; intellectu ſunt illā affectant: eſſet aliqd qd dicit. Sin vero & que ſapiūt q̄ño di cerent aliquid fortaſſe etiā in prauis eſt aliqd naturale bonū valētius q̄ ſm ſeipſa qd appetit appropriatū ſibi bonū. nō vr̄ quoq; nec de ꝯrio recte dictū. Nō em̄ aiunt ſi dolor eſt malū: voluptas eſt bonū: opponi enī & ma/lum malo & ambobus neutra: hec dicūt non male: non tñ vere in his que dicebant. ſi em̄ ambo ſunt mala: & fu gienda oportebat eſſe ambo. Neutrorū vero aut alterū aut ſimiliter. Nūc aūt cōſtat hanc eos fugere vt malū: illā expetere vt bonū: ſic ergo & opponunt. ¶ Nec tñ ſi non qualitatū eſt voluptas: ppterea nec bonorū: neq; enī virtutes qualitates ſunt: neq; felicitas. Dicunt aūt bonū determinatū eſſe: voluptatē aūt indeterminatā: q2 recipit magis & minus. Si ergo pceptiōe voluptatis h iudicant: & circa iuſtitiā aliaſq; virtutes ſm quas ma/niſeſte aiunt: magis & minus tales exiſtere: certe & ſm virtutē erit hoc idem. Nā iuſti magis ſunt & fortes: eſt igit̄ iuſte & temperate agere magis & minus. ſi autē in voluptatibus ne quādo non dicāt cauſā q̄ ſint alie ſim plices: alie mixte. quid phibet vero queadmodū ſani/tas determinata exiſtēs recipit magis & minus: ſic & vo/

Quod bonum cū alio bono expetibilius eſt q̄ ſolū.

luptatem recipere:non eniȝ eadē menſura in omnibus eſt:nec in eodeȝ ſemper vna:ſȝ remiſſa pmanet vſq; ad aliquid:⁊ differt magis ⁊ minus tale vtiq; aliquid erit circa voluptatem perfectū q; bonū ponentes.motus vero effectiones imperfectas voluptatē:motum effectionemq; oſtendere conanť.nec recte dicere videntur:nec eſſe illum motuȝ.Omni nāq; motui ꝓprium videť eſſe velocitas ⁊ tarditas:lȝ non per ſe:ceu mundi ad aliud. voluptati aūt horum neutrū exiſtit:naȝ poteſt quis cito letari queadmodum ⁊ iraſci. Sed in voluptate conſtitutū eſſe nō neq; ad aliud.Incedere aūt ⁊ augeri ⁊ cuncta hmōi.Traduci ergo ad voluptatem velociter ⁊ tarde quis poteſt.Operari vero ſm illam velociter non pōt:dico aūt in voluptate cōſtitutum eſſe. Effectio aūt queadmodū eſſet:vť eſt non ex quocūq; fieri qdcunq;: ſed ex quo fit in hoc diſſolui:⁊ cuius effectio voluptas: eius dolor corruptio eſt.Aiunt etiā dolorē eſſe indigentiam eius qd eſt ſm naturā:voluptatē aūt repletionē:at h corporales ſunt paſſiones.Si ḡ voluptas repletio eſt eius qd eſt ſm naturā:in quo eſt repletio: id vtiq; voluptateȝ percipiet:corpus igiť.ſed non videť:non eſt ergo repletio voluptas: ſed dum fit repletio quiſq; voluptatem capit:⁊ dum exhauritur dolet. Hec autē opinio orta videť ex doloribus ac voluptatibus qui ſunt circa alimentum.Indigētes eniȝ ⁊ antea dolētes repletione delectanť:verum id non cōtingit circa oēs voluptates. Nā ſine dolore ſunt que ex diſciplina perueniūt: ⁊ quedam earum per ſenſus:⁊ per olfatuȝ: ex auditu quoq; ⁊ viſu plereq; etiam recordationes ⁊ ſpes.Cuius ergo iſte effectiones erunt:nullius enim rei indigētia anteceſſit:cuius vtiqȝ forent repletiones.

¶ Secundū capitulū qd Eudoxus aſtruit delectationē eē tagatio.i. per ſe bonū per oīa deſiderare ipſaȝ:⁊ iteȝ per oīa fugere triſticiā ei oppoſitā vt malā ⁊ p ipſaȝ eſſe eligibileȝ nō alterius gratia:⁊ p lȝ ꝙ appoſita cuiq; bonoruȝ facit illud eſt eligibilius ⁊ auget illud:⁊ inde ꝙ ſermo Eudoxi dicēs ꝙ delectatio oppoſita cuiq; bonoruȝ facit illud eligibilius:cōcludit ipſam eſſe aliqd bonuȝ: ſȝ nō tagatio.i.per ſe bo/ 2

nuz:qz ⁊ Plato ex eodē medio cōcludit qm̄ nō eſt delectatio per ſe bo-
nuz pp mixtuz cū aliquo faciēs totū melius nō eē p ſe bonū ſz quod-
daz bonū quali aliquo cōicam⁹ ꝙꝗ dicēs nō bonū qd̄ omnia appe-
tunt nihil dicit propter omnibus videri oppoſitum ⁊ nihil eſſe credi-
bilius oppoſito ⁊ propter in omnibus eſſe quoddaz naturale ⁊ diui-
num quo appetunt proprium bonum: poſtea ꝙ argumentuz Eudoxi
ex contrario non valet. propter cōtingere opponi maluz malo: quod
licet ſit veruz non tamen habet hoc locuz cuz delectatio eo ꝙ nec ma-
la nec neutra ſit bona. Dixit.

Dicimus igitur ꝙ Eudoxus eſtimabat ꝙ oīs dele-
ctatio bonū ex hoc ꝙ videbat oīa ap-
petere ⁊ deſiderare ipſaz q̄ hn̄t rōnē ⁊ q̄ nō hn̄t rōnē: ⁊
mouent ad ipſa ex ſeipſis: ⁊ electū emerito: qd̄ eſt bo-
nuz per ſe eſt illud ad qd̄ mouent oīa ex ſeipſis. etenī
bonuz ⁊ pulchrū per ſe, ſi optimuz vniuerſitatis rerum
delectatio ḡ ex mō quo pertinet oībus eſt bona per ſe: ⁊
qd̄ eſt bonum per ſe optimuz eſt oium rerum: delectatio ḡ eſt optimuz
oium rerum. Et hoc eſt vt diſpoſitio in bonitate nutrimenti. oīa eniz
appetūt ipſum ⁊ eſt bonū per ſe. ⁊ ēt illud qd̄ deſiderant oīa bonuz eſt
oībus ⁊ delectationē deſiderant oīa: eſt ergo bona oībus. ❡ D. p iſtas
igitur rōcinatiōes pſuaſum fuit huic viro: qm̄ oīs delectatio bonum e
⁊ atteſtabat his ſermonibus quos dixit vtus moralis quā hēbat: cū
dignius ſit credere hmōi ſermones cū concordat eis opatio ꝙ cū ope
ratio diſcordat eis. fuit. n. vir iſte hn̄s tēperantiaz put oportuit: ⁊ nō
dicebat iſtos ſermones qz eēt amator delectatiōis: ſz qz videbat ei in
rei v̄itate ſic eē: ⁊ hoc ēt declarat ex eius cōtrario declaratiōe nō min⁹
digna pcedente: ſi eniz a triſtitia fugiunt vniuerſi: eius cōtrariū / ⁊ eſt
delectatio / electū eſt ab vniuerſis. ❡ Amplius illud qd̄ eligit pp ſe ele-
ctius ſe electo ꝑpter aliud. ⁊ de delectatiōe manifeſtuz eſt ꝙ eſt cū hac
diſpoſitione. qd̄ enim eligit per aliud de eo queritur quare eſt eius ele-
ctio: ſed circa delectationē nō q̄ritur per aduerbium quare: nos enim
nō dicimus q̄re querim⁹ delectationē. Cūqꝫ ſic ſit electa eſt delectatio
per ſe. Amplius quādo ipſa addit alicui bono ⁊ ſit illud bonuz magis
eligibile ⁊ melius vt actio iuſtitie ⁊ actio caſtitatis: intēdo qm̄ qn̄ cō
iugat delectatio actionibus nobilib⁹ fiunt perfectiores: intēdo ꝙ dele
ctet agēs actione ſua. ❡ D. ⁊ videt ꝙ iſta dictio ꝑpinque ſit vt in di-
cetur ex ea qm̄ delectatio ex bonis eſt: omne eniz qd̄ additū bono fa-
cit ipſum melius bonū eſt. D. Et hmōi locum. ſ. par argumentū ſum
ptum a digniore ⁊ potiore negat Plato delectationē eſſe bonū. dicit
enim ſi delectabilis vita dignior eſt eligi qn̄ cum intellectu fuerit ꝙ̄
abſqꝫ eo: nō eſt delectatio bona per ſe. non eniz eſt poſe vt ſit aliqd eli-
gibile per ſe: ⁊ qn̄ ei additū fuerit bonum aliqd̄ fiat magis eligibile ꝙ̄
fuerit eo: ꝙ opz vt nō ſit iſtud eligibile per ſe anteꝙ̄ addat ei illud aut
ipſuz addat illi. iterū igitur non eſt delectatio eligibilis p ſe: ⁊ hoc eſt qd̄
querebat intēdo an eſt bonū per ſe an non. ❡ D. qui aūt vertunt hāc
ꝑpoſitionē in vlēz dicētes ꝙ nulla delectatio bonū: fortaſſis nō dicūt
dictionē ſufficientē cū dicāt ꝙ illud qd̄ oīa appetūt nō eſt bonū: ⁊ qui
dicūt iſtud nō dicūt aliud: ꝙꝗ illud qd̄ videt oībus bonū non eſt bo
num: ⁊ vlr qui cōtradicit huic ꝑpoſitioni non pōt cōtradicere ei per

aliquid qđ ſit pluris ſufficientie q̄ ipſa: ⁊ qui cōtradicit huic dictioni deſiderat quidē ex dictione qđ nō intelligit. ¶ D. Si autem iam dixit hāc dictionē dictor eius ꝑ propinionē aliquā ⁊ ratiocinationes aliq̄s declaremus nos qm̄ qđ dixit in hoc non hȝ ſufficientiā. Nos igiť dicimus qm̄ in rebus malis fortaſſis eſt bonū aliqđ nāliter ⁊ amat bonū illud res illa cui illud eſt ꝓprium: ⁊ ſic eſt res in delectatione ſi ponať eſſe mala: nihil ergo ꝓhibet vt ſit in ea bonum aliquod naturaliter. ¶ D. ⁊ ſimiliter videť q̄ nō ſit dictio bona cuȝ qua cōtradixerūt iſti: intēdo dicētes q̄ delectatio ſit tota malum ꝓpter rationeȝ cogentem eaȝ eſſe bonū qn̄ dixerūt domini iſtius dictionis qm̄ triſtitia ſi eſt malum: opȝ vt ſit delectatio q̄ eſt cōtrariū eius bonuȝ: cōtradixerūt enim huic dictioni per hoc q̄ dixerūt qm̄ poſſ eſt vt cōtrariet maluȝ malo: volunt q̄ non ſequiť ex eſſe triſtitiā malā ⁊ eſſe delectationē cōtrariū eius vt delectatio ſit bonū. ⁊ dictio ipſoꝝ hec non eſt dictio ſana: neq̄ fecerūt decentē in hac cōtradictionē. Etenīȝ ſi fuerint ambo mala: intēdo delectationē ⁊ triſtitiam erit fugiendū ab ambobus. ſicut enīȝ ea a quoꝝ neutro fugiendū eſt cōſimilia ſunt in bonitate ſic ab hiis que cōſimilia ſunt in malitia fugiendū eſt ab vtriſq̄: ⁊ ea a quoꝝ vtroq̄ fugitur cōſimilia ſunt in malitia: ⁊ vꝫ de apparentibus per ſeipſa eſt q̄ hoīes fugiunt a rebus malis naturaliter ⁊ appetunt res bonas ⁊ diuerſantur quidem eo q̄ qdaȝ eorū vident de re vna qm̄ bonuȝ: ⁊ quidam eoruȝ vident in ipſa qm̄ malum. Cap. 3.

Aduerſus illos autē qui ꝓferūt obſcenas voluptates reſpondere pōt: non eſſe illa voluptaria. non. n. ſi peruerſe diſpoſitis illa ſunt iocunda: putandum eſt ea ſimpliciter iocūda: ſed ipſis: queadmodum egrotantibus ſalubria: aut dulcia: aut amara: nec etiam alba que apparent lippis. Uel ſic vtiq̄ dicetur q̄ voluptates quidē expetibiles ſunt: non tamen iſtis: queadmodum ⁊ ditari ſed non ꝓdenti: ⁊ ſanum eſſe non tamen quodcūq̄ edenti. Uel ſpecie differunt voluptates: alie enim ex rebus honeſtis: alie ex turpibus. Nec fieri pōt vt quis iuſti voluptatem accipiat niſi ſit iuſtus: neq̄ muſici niſi ſit muſicus. Eodem modo in aliis. Oſtendere videť amicus cū alius ſit q̄ȝ adulator non eſſe voluptateȝ vel ſpecie differre eas: alter enim bonum cōuerſari vr̄ alter ad voluptatem: ⁊ id vituperať: hoc laudať: quaſi ad alia ſit conuerſatio. Nullus autem optaret viuere ſi ita puerili mente futurus ſit in vita: vt his rebus voluptatē capiat quibus pueri maxime capere videntur. nec ſic vt gau/

Nō ſūt dulcia vel amara q̄ egrotātib' videnť nec alba q̄ apparēt lippis.

deat:cū facit aliqd turpe:nec vnq̄ȝ doleat: ⁊ circa mul/
ta ſollicitudinē vtiqȝ poneremꝰ:ēt ſi nulla inde ſit ꝓuen
tura voluptas. Ueluti videre:meminiſſe:ſcire: virtutes
habere:ꝙ ſi ex neceſſitate hoc ſequat̄ voluptas nihil re/
fert. Nā illa certe expeteremꝰ etiaȝ ſi nulla ab illis volu/
ptas eēt ꝓuētura. Q̄ꝫ igit̄ voluptas ſit nō ſummū bonū
nec ſit oīs expetibilis manifeſtū vr̄:⁊ ꝙ alique volupta
tes ꝑ ſe expetibiles ſunt:dr̄ntes ſpē vel a qbꝰ. Que igit̄
de voluptate ac dolore dicunt̄ iſta ſufficiant.

3 ¶ Tertiū capl̄m ꝙ delectatio videt̄ nō eſſe bonū per eā nō eſſe quali/
tatē:qđ tn̄ ſequit̄:cuȝ opatio virtutis nō ens qualitas ſit bona: dein
de per eā eſſe indeterminatū q: recipit magis ⁊ minus: ac ꝑ hoc malā
ꝙ refutat̄ per virtutes ⁊ ſanitatē eadē rōne eſſe malas:poſtea ꝙ ipa
nō eſt per ſe bonū q: ipſa eſt motio vel gñatio:quoꝝ vtrūqȝ ip̄robat
⁊ primo ipſam eſſe motionē ꝑ ipſaȝ non recipere velocius ⁊ tardius:
que motio recipit:lȝ delectatuȝ fuiſſe velocius ⁊ tardius. ſcđo ipſam
eſſe gñationē ip̄robat per nō gnāri qđlibet ex quolibet:ſed determina
tum ex determinato in qđ ⁊ reſoluit̄:qđ nō eſt in delectatiōe:⁊ deinde
delectationē eſſe repletionē eius qđ ſm nām ꝑꝑ triſtitiā eſſe eius defe/
ctum:ac ꝑ hoc gnātionē ip̄robat:q: ſi eēt repletio qđ replet̄ delectaret̄
ſcȝ corpꝰ:⁊ q: ſunt delectatōes ſine repletiōe:cū eas nō ꝓcedat indi/
gētia:q: nec triſtitia quales ſunt que ſm intellectuȝ aut ſenſus ⁊ ſm
memoriā:⁊ ſpes:⁊ certum ꝙ ꝓbroſe delectatiōes nō ꝓbat delecta/
tionē ſimplr̄ malam:licȝ videat̄:q: non ſunt vere delectationes ſicut
nō ſunt vere dulcia vel amara que vident̄ talia laborantibus:vel nō
ſunt eligibiles vel altere ſunt ſpecie que a bonis ⁊ que a turpibꝰ:neqȝ
delectatio que ab adulatore exn̄s mala ꝓbat eam ſimplr̄ malā:neqȝ
ea que a puerili cōuerſatiōe. tandē ꝙ nō eſt delectatio bona q: nō eli
gimus acquirere eam quocūqȝ modo:qđ tamen faceremus vt videt̄
aliquibꝰ ſi eſſet bona ⁊ ꝓſequimur multa ēt ſi nō delectent vt ſentire
⁊ ſcire:ꝙqȝ ex iam dictis delectatione ſequit̄ ꝙ neqȝ per ſe bona neqȝ
omnis eligibilis ſed quedam:⁊ quoniā ſunt differentes ſpecie vel ſm
ea a quibus ſunt. Dixit.

ET dictio dicentis ꝙ delectatio nō eſt bonuȝ eoꝙ
nō eſt qualitas: ⁊ virtutes que ſunt bo
num qualitates ſunt nō eſt cogens:⁊ etenīȝ actiōes vir/
tutum ⁊ felicitas fortune nō ſunt qualitates ⁊ ſunt bo/
num. ¶ Dixit. dictio autē eorū ꝙ bonum terminatuȝ
eſt:⁊ ꝙ delectatio nō eſt terminata eoꝙ recipit magis
⁊ minus nō cogit vt nō ſit delectatio bonū. hec eni ſpe
cies iudicij verax eſt de iuſtitia ⁊ ceteris virtutibꝰ:additio naqȝ ⁊ di/
minutio ſequitur ceteras virtutes ⁊ medietates in eis que ſunt inter
extremitates que ſunt virtutes habēt latitudinē. ⁊ per hoc etiā ſit iu/
ſtitia quedā magis alia iuſtitia:⁊ fortitudo magis fortitudine. Et qn̄
fuerit poſſibile vt ſit minus ⁊ magis in iuſtitia ⁊ caſtitate erit ſimilr̄

poſſe vt ſit minus ⁊ plus in delectatiõe. ¶ D. Et fortaſſis ſi dixerint ꝙ qualitates quedã mixte ſunt: ⁊ quedã ſimplices: ⁊ ꝙ ꝓpter hoc quedaꝫ recipiũt magis ⁊ minus nõ ꝓpter hoc quõ virtutes ⁊ quedã earũ irreceptiue ſunt huius: ⁊ hoc eſt eis ꝑ hoc ꝙ virtutes nõ poterũt inducere cãm huius. ¶ D. ⁊ quid ꝓhibet vt quẽadmodum ſanitas terminata recipit magis ⁊ minus / ſilr̃ ſit etiã de delectatione: intendo vt ſit terminata ⁊ recipit magis ⁊ minus: igit̃ in nobis etiã eſt ne cõcedamus ex eſſe eam receptiuã magis ⁊ minus eſſe eaꝫ nõ terminatam: etenim equalitas. V.g. ſanitas nõ eſt vna eadẽ in oĩb⁹ ſpecieb⁹: in equo nãqꝫ alia eſt: ⁊ alia in hoĩe: neqꝫ in vna eadẽ ſpẽ eadẽ in oĩb⁹ hoĩs: ſꝫ iterdum magis interdũ minus. poſſe eſt ergo vt ſic ſe habeat delectatio ⁊ ſit bonũ. ¶ D. Et ex dictionib⁹ iſtoꝝ ẽt eſt quõ ſunt ꝑfecta ⁊ cõpleta ⁊ ꝙ quõ motus ⁊ gn̄ationes nõ ſunt cõpleti: cõcludatur ergo ab eis ex hoc ꝙ motus ⁊ gn̄ationes nõ ſunt bonũ: quõ ergo adiungunt̃ huic quõ delectatio gn̄atio ⁊ mot⁹ ſequit̃ vt nõ ſit delectatio bonũ. ¶ D. Videtur aũt ꝙ nõ ſit hec dictio bona: nõ eniꝫ delectatio motus. Unicuiqꝫ eniꝫ reruꝫ mouentiũ eſt velocitas ꝓpria ⁊ tarditas ꝓpria quãdo fuerit mutatio ei per ſe. quõ vero nõ fuerit ei mutatio ꝑ ſe: ſꝫ per cõparationem ad aliud: vt mutatio que eſt ſciẽti ex ignorãtia ad ſciam ſit tunc ſtatim ſit relationis ⁊ ad aliquid: ⁊ nõ eſt in relatiõe motus: impoſſe eſt aũt vt delectationi inueniat̃ velocitas ⁊ tarditas: cũ nõ ſit ei mutatio ꝑ ſe. attamẽ poſſe eſt hoc inueniri ei per accidẽs ex ꝑte mutationuꝫ eius qꝺ cõſequit̃ delectatio: ⁊ per hunc modũ poſſum⁹ dicere ꝙ talis delectat̃ velociter quẽadmodũ dicim⁹ iraſcit̃ velociter nõ ꝙ delectatio ipſamet aut ira ipſamet velox ſit ⁊ tarda: ſicut motus queꝫ ſequit̃ delectatio velox eſt ⁊ tardus vt delectationes que ſequunt̃ ambulationẽ ⁊ bibitionẽ ⁊ alia ab his. Etenim delectatio ſequitur iſta velociter aut tarde: ipſius vero met delectatiõis nõ eſt poſſe vt ſit aliquid tardum aut velox ⁊ eſt quidẽ iſtud taliter eo ꝙ delectatio de relatiõe eſt: ⁊ mutatiões quas ſequit̃ delectatio nõ ſunt de relatiõe: ⁊ nõ eſt poſſibile de delectatione vt ſit ſempiterna: neqꝫ eſt poſſe vt referatur ad aliud aliquid preter id cuius eſt. ¶ D. Jam aũt putat̃ de delectari ꝙ ſit motus per modũ aliquẽ nõ tamen de delectatione cõiugata cum quacũqꝫ apprehẽſione putat̃ hoc ſed de cõiugata cũ apprehenſione in qua mutat̃ apprehẽſor: ⁊ cuius gn̄atio eſt delectãs hui⁹ corruptio eſt cõtriſtãs. ¶ D. ⁊ iam dicũt ꝙ triſtitia eſt ꝓpter defectũ rei nãlis ⁊ delectatio cõplemẽtũ huius defect⁹: ⁊ hoc erit apud fieri huius defectus nõ apud cõpletionẽ eius actu: ⁊ ſi ſic eſt erit delectatio fieri vel generatio nõ cõplementũ: ideo ꝙ quõ precedit̃ fieri rei deficiẽtis triſtatur corpus ſentiẽs: ⁊ quõ ſic eſt ergo delectat⁹ per ipſam eſt deficiens ⁊ etiam ipſa in ſeipſa defect⁹ eſt cuꝫ ſit fieri: vel generatio. ¶ D. iſtud vero nõ putat̃ dẽ oĩbus delectatiõib⁹ ſed cõuenit quidẽ delectationibus que fiunt ꝑꝑ triſtitiã nutrimẽti: intẽdo ꝙ delectationẽ nutrimẽti ꝑcedat triſtitia famis: ⁊ ipſamet inuenit̃ apud vſum nutrimẽti: in ceteris autem delectationibus non accidit iſtud vt in delectationibus que fiunt ꝑꝑ ſcientias diſciplinales: non. n. precedit eas triſtitia neqꝫ eas que fiunt ꝑ tactũ: quãto magis neqꝫ eas que fiũt ꝑ intellectuꝫ: ⁊ eas que fiunt ꝑ odoratum ⁊ audituꝫ ⁊ viſum nõ ꝑcedit triſtitia: ⁊ preſit que fiunt ꝑ odoratum ⁊ ... cedit gdeꝫ iſta ſpes: ⁊ eſt delectans. iſte igitur delectatiões non ſunt

generationes:neq3 etiam ſupplet ſiões defectus cum non pcedat eas
defectio ac ſi ſit delectatus per ipſas deficiẽs nõ cõpletus. ℭ D. Dele
ctatiõibus aũt vituparis apud hões quas ſequunt gdaz hõiuz fortaſ
ſis non eſt dicendũ q̄ ſint delectabiles ſm veritatẽ: quãuis.n.dele/
ctabiles ſint eis quorũ aiarũ diſpõnes ſunt diſpoſitiones praue:nõ
tñ pp hoc opz vt dicant eſſe delectabiles in rei veritate ⁊ ſimplr.ſed
ſi abſolute dicat de eis nomẽ delectabilis:intelligendum eſt in cõpa/
ratione ad alios.quẽdmodũ.n.nõ putandũ eſt illud qđ dulce eſt aut
amarũ apud infirmos eſſe ſic ſm veritatẽ:aut qđ albuz apud lippos
albũ ſm veritatẽ:ſic eſt de re delectationis apud viros prauitas:in/
tendo qm̄ delectabilia non ſunt examinãda apud guſtus iſtorũ:ſicut
neq3 examinanda ſunt nutrimenta apud guſtus infirmorum. ℭ D. ⁊
fortaſſis delectatio eligibilis eſt:niſi q̄ non eligibilis modo quo eli/
gunt eaz pdicti:quẽadmodum dicimus q̄ diuitie eligibiles:ſed non
vt fraude aut deceptiõe acquirant:⁊ ſilr ſanitas eligibilis eſt:ſed non
vt eius cuius ſanitas cõtingit ex quacũq3 comeſtiõe:ſed cui⁹ ſanitas
ſit ex comeſtiõe rerum ſanatiuarum. ℭ Dixit. ⁊ fortaſſis differunt de/
lectatiões in ſeipſis: eo q̄ delectatio ex rebus pulchris alia eſt a dele
ctatiõe q̃ ex rebus turpibus:⁊ omni actui eſt delectatio ppria: ⁊ non
eſt poſe vt delectet is de cuius na̅ non eſt vt agat aliquem actuz dele/
ctatiõe illius actus:vt qm̄ non eſt poſe vt delectatiõe iuſti delectet q
non eſt iuſtus:neq3 delectatiõe muſici q nõ eſt muſicus:⁊ ſilr in cete/
ris actibus. ℭ D. ⁊ vr̄ eſſe apparens:qm̄ amicus alicuius alius eſt a
cõueniẽte:⁊ qm̄ delectatio vtrorũq3 pp hoc nõ ẽ vna ſ3 diuerſa de alte
ro.n.eorũ putat:qm̄ eius aſſociatio eſt pp vtile gdez intẽdo eũ qui dr̄
cõueniẽs:⁊ de altero qđ ẽ pp delectationẽ ex amicitia:⁊ pp h̄ vn⁹ eoꝝ
vitupat ⁊ alter laudat. ℭ D. ⁊ cõueniẽs ẽ ne ſit oĩs delectatio bonũ:
nullus.n. eligit ne faciat decẽs i lõgitudie vite ſue ẽt hñs itelr3 pueri/
le3:⁊ delectat in tota vita ſua: eo q̄ delectant pueri vt plurimuz:neq3
eligit delectatiõe3 cũ actiõibus turpib⁹.hões eni3 nãliter ſtudẽt ⁊ ni/
tunt ad actiões pulchras cuz nõ fuerit in eis triſtitia:etẽ ſi nõ ſit in eis
aliquid delectatõis: vt eſt ſpeculatio ⁊ cogitatio ⁊ rememoratio ⁊ ſciẽ
tia virtutuz ⁊ operatio earuz.qñ vero fuerint delectationes cõiugate
eis:tũc nullus declinat electionẽ iſtorũ:neq3 op3 vt ſit in electiõe eoꝝ
quicq̄ diuerſitatis,forſan eteni3 preeligẽda ſunt hec:⁊ ſi nõ ſit ex eis
delectatio.qualiter ergo erit i entib⁹. D. manifeſtũ eſt ergo ex his que
dicta ſunt:qm̄ nõ omnis delectatio bonum:neq3 omnis malũ.eteni3
delectationes diuerſe ſunt forme:⁊ in eis eſt quod eſt electum per ſe: ⁊
quod eſt non electum. Cap. 4.

Quid autem ſit aut quale magis patebit ſi ab
initio repetam⁹. Videt igit viſio omni tem
pore eſſe perfecta:non enim quicq̃3 illi de/
eſt qđ poſtea factum illius ſpeciem perfici/
at:huic ſimilis appet voluptas. Totuz eni3
quiddam eſt nec vllo tempore voluptatem cupere qs
poteſt que ſi maiori tẽpore fiat illius. ſpecies perficiat.

quapp nec motus eſt: nam oīs motus in tpe eſt ⁊ finis alicuius: ceu edificatio pfecta eſt: quādo pficit id qđ affectabat: aut in omni quidē tpe: aut in hoc. In partibus vero tpis oēs ſunt impfecte: ⁊ alie ſpē q̄ꝫ tota infimul. lapidū enīꝫ cōpoſitio: alia eſt q̄ꝫ colūne batulatio: ⁊ he alie ſunt q̄ꝫ tēpli factio: ⁊ tēpli qdeꝫ pfectio: nihil enīꝫ deeſt illi ad ꝓpoſitū. Fundamēti vero ⁊ operis cōlūnaꝝ imperfecta: pars enīꝫ vtraqꝫ ſpecie ergo differūt. Nec eſt aliquo tēpore motū accipere ſpeciei pfectū: ſed in tota. Eodē modo in ambulando ⁊ reliquis. Si enīꝫ eſt latio motus vnde quo ⁊ huius dña ſm ſpecieꝫ: volatio: ambulatio: ſaltatio: ⁊ hmōi: nec ſolum ita ſed in ipſa ambulatione. Nā id qđ eſt ⁊ vñ quo nō idē eſt in ſtadio: ⁊ in pte: ⁊ in alia: atqꝫ alia pte nec trāſire lineā iſtā ⁊ illā. Non ſolū enīꝫ lineā puadit ſed in loco exiſtentē: in alio auteꝫ iſta q̄ꝫ alia. Uerū de motu in aliis diligētius eſt dictuꝫ: vt ne in omni qdē tēpore eſſe perfectus ſꝫ plurimi imperfecti ⁊ differētes ſpē ſiqdē vnde quo ſpēꝫ facit at voluptatis quocūqꝫ tpe perfecta eſt ſpecies. Patet igit̄ ꝙ diuerſa ſunt ⁊ ꝙ totum quiddaꝫ ac perfectum voluptas id quoqꝫ appet ex eo ꝙ nihil moueri pōt niſi in tempore: diuerſum v̄o in voluptate: nam id qđ eſt nunc totuꝫ quiddā eſt ex his pꝫ ꝙ nō recte dicūt motū aut effectionē eſſe voluptatē: nō enīꝫ oīum iſta dicunt̄: ſꝫ ptibiliū: ⁊ nō totorū. Neqꝫ.n. viſiōis eſt effectio: neqꝫ pūcti: neqꝫ vnitatis: neqꝫ quicq̄ꝫ horuꝫ motus: neqꝫ effectio: igitur neqꝫ voluptatis. Naꝫ totū qddā eſt: cuꝫ oīs ſenſus erga ſenſibile operet̄. perfecte v̄o bene diſpoſiti ad optimuꝫ eorū que ſenſui ſubiacent. Naꝫ tale quiddam eſſe videtur perfecta operatio optime diſpoſiti erga potiſſimum eoruꝫ que ſibi ſubſunt. hec vtiqꝫ erit ⁊ iocundiſſima: per omnē enim ſenſum fit voluptas. ſimiliter autē per intellectū ⁊ cōtemplationē. iocūdiſſima vero illa que pfectiſſime eſt. perfectiſſima vero bene ſe habentis erga ſtudioſiſſimum eorum que ſibi ſubſunt. perficit auteꝫ ope-

Uoluptas opationem perficit.

rationē voluptas:nec eodē modo voluptas perficit ſen ſibile ⁊ ſenſus ſtudioſa exiſtentia queadmodū ⁊ ſanitas ⁊ medicus: ſimiliter cauſa eſt vt ſanus quis fit. Qꝫ autē per ſingulos ſenſus fiat voluptas manifeſtū eſt:dicim⁹ viſiones ⁊ auditiones voluptatē afferre.pꝫ igitur ꝙ maxime cuꝫ ⁊ ſenſus eſt optimus ⁊ erga tale operaꝛ. Cūqꝫ talia ſunt ſenſibileqꝫ ⁊ id qȏ ſentit ſemper erit voluptas extantibus acturo ⁊ paſſuro. Perficit autē operationeꝫ voluptas nō vt habitus qui ineſt:ſed vt reſultans quidā finis veluti in etatis flore pulchritudo:quouſqꝫ vero ſenſibile aut intelligibile ſit quale opꝫ:⁊ diſcernens aut cōtemplans erit in operatione voluntas. Cum enim ſint ſimilia ⁊ eodem modo ſe habeant actiuum ⁊ paſſiuum idem fieri naturaliter aptum eſt.

4 ¶ Quartū caplm ꝙ dicendū eſt quid eſt:vel quale quid eſt delectatio.ad qȏ inueſtigandū:aut prius eam eſſe ſicut viſionē pfectaꝫ.ſ.ſm vnūquodqꝫ nūc:⁊ ꝓpter hoc nō eſſe motū qui eſt in tpe ⁊ pp aliquid ⁊ in qualibet pte ſui imperfect⁹:cuius quelibet pars differt ſpecie ab altera ⁊ a toto:qui ēt in toto tpe quo fit nō eſt pfectus niſi forte circularis delectatiōe exiſtēte aliqd ⁊ pfectoꝝ:⁊ qui nō eſt in nūc:cū delectatio fit in nūc:ex qbus manifeſtū ꝙ delectatio neqꝫ motus neqꝫ generatio eſt:deinde ꝙ pfecta delectatio eſt cū virtus apprehēſiua pfecta.ſ.in termino apphēdit actu ꝓpriū apprehēſibile pfectū:⁊ pfectiſſima cuꝫ virtus pfectiſſima vt intellectiua ſuū apprehēſibile pfectiſſimum apprehēdit:ꝙqꝫ delectatio pficit operationē:ſꝫ nō ſicut ſenſibile ſenſuꝫ:⁊ ꝙ ſenſu operāte ad ſenſibile eſt delectatio:⁊ maxime ſenſu potētiſſimo operāte ad potētiſſimū:⁊ iterū ꝙ ipſa pficit opationē nō vt habitus:ſꝫ vt ſupueniēs qdā finis vt viuētib⁹ pulchritudo q̄ ⁊ neceſſario eſt in operatione ſenſus vel intellectus impedita. B.

IAm itaqꝫ dictus eſt ſermo ſufficiēs in delectatōne an bonū an nō:quid vero ſit delectatio: aut ſq̄ res eſt delectatio:fortaſſe manifeſti⁹ fiet quādo ceperim⁹ in reuerſione rememoratiōis eius ex pricipio. Dicimus ergo qm̄ putatur ꝙ actus viſus eſt penetratio in aliqua hora:⁊ hoc fit qn̄ viſus nō indiget aliquo quo cōpleatur forma eius:imo eſt ſm cōplementū eius vltimū ⁊ delectatio ſimilis eſt huic:eo ꝙ ipſa exiſtit cōpletio viſui cōpletiori. ſi ergo hoc ſic eſt/delectatio etiā eſt cōplementū ⁊ forma nō motus: ⁊ ꝓpter hoc non eſt poſſe alicui vt apprehendat delectationē in tēpore donec ſit ex delectationibus ꝙ exiſtat in tēpore minus aut plus. etenim omne qȏ apprehendit in tēpore eſt in motu ⁊ nondum completur forma eius:⁊ ꝓpter hoc ꝙ delectatio eſt cum complemento forme: ⁊ non in tempore: ⁊ propter hoc non eſt motus, omnis enim motus in tpe eſt

habens

habēs cōplemētuꝫ qđ nō eſt in tēpore. ℣ U.g. edificatio magis com
pleta eſt in poſtremo tēporis in quo perficit eius actio ꝙ̄ in vniuerſo
tēporis in quo fit in poſtremo aūt tēporis in quo fiunt motiōes nō eſt
cōpleta ſed diuerſa per formā: intendo qm̄ partes motus vnius eiuſ/
dem iam diuerſificanť adinuiceꝫ ſm formā: ⁊ ſunt etiā diuerſe a toto
ipſaruꝫ ſm formaꝫ ⁊ cōplemētuꝫ: intendo finem mot᷒. poſitio namqꝫ
lapiduꝫ diuerſificať ab erectione colūnarū ſm formā: ⁊ iſta ambo di/
uerſificanť a figura domus que eſt cōplemētum tēpori. cuius partes
ſunt cōpoſitio lapiduꝫ ⁊ exciſio colūnaruꝫ: ⁊ ꝙ ſimilať his ex partib᷒
edificatiōis: ⁊ inter diſpoſitionē cōpoſitiōis ⁊ ſitus lapidū: ⁊ diſpoſi/
tionē erectiōis colūnaruꝫ: ⁊ inter diſpoſitionē dom᷒ drīa eſt: quāuis
eniꝫ cōueniāt in eo ꝙ ſunt diſpōnes: tñ diſpoſitio dom᷒ diuerſificatur
a diſpōne cōpoſitiōis lapiduꝫ: ⁊ a diſpoſitiōe erectiōis colūnaruꝫ per
hoc ꝙ diſpō domus cōpleta eſt: eoꝙ nō eſt ſubiecta ad aliqđ: cū nul/
lius egeat: per qđ ſit eius cōplemētuꝫ. diſpoſitio aūt cōpoſitiōis lapi/
dum: ⁊ diſpō erectiōis colūnarū: ⁊ qđ ſimilať his ex diſpōnibus que
ſubiecte ſunt diſpoſitioni dom᷒ nō ſunt cōplete: eoꝙ quelibet earum
ſubiecta eſt forme dom᷒: eo modo quo littere ſubiecte ſunt dictiōib᷒ ⁊
⁊ pp hoc partes motus ⁊ cōplemētuꝫ earuꝫ diuerſificanť ſm formaꝫ:
⁊ nō eſt poſſibile inuenire motū cōpletuꝫ ſm formaꝫ in tēpore: niſi for
te ſit motus circularis toti᷒. ceteri vero motus trāſmutatiōis vt am/
bulatio/ ⁊ qđ ſimilať huic/ incōpleti ſunt: eoꝙ fiunt ex aliquo ad ali/
quid oppoſitū ei: ⁊ eoꝙ iſti motus ex aliquo ad aliquid nō diuerſifi/
cantur ſoluꝫ a motib᷒ cōpletis: ſed ⁊ partes motus vnius abinuicem
queadmodū diximus: eteniꝫ motus qui fit ſuper hanc partē lineę ali᷒
eſt a motu fiente ſuper aliam partē eius. ⁊ vniuerſuꝫ huius aliud eſt
ab eo qui ſit ſuper partē illam que eſt cōpletio: ⁊ eſt quidē iſtud ſic in
motu tranſmutatiōis recto: eoꝙ ⁊ ſi ſit ſuper lineā rectam: illa linea
nō eſt linea tñ: ſed eſt quidē linea in loco: diuerſificanť ergo ptes mo
tus pp diuerſitatē partiū loci. ℂ D. Et iam exqſite perſcrutatū eſt de
motu in alia ſcīa. D. ⁊ vr̄ ꝙ nō ſit oīs mutatio cōpleta in vniuerſo par
tium tēporis in quo inueniť illa mutatio ſed infinitiua ſul. tm̄: in cete/
ris vero ſuis partib᷒ eſt incōpleta: ſed diuerſificať ſm formā. de re aūt
delectatiōis manifeſtū eſt: qm̄ de mutationib᷒ cōpletis in toto tpe vel
in omni tpe. cūqꝫ ſit delectatio de rebus cōpletis: ⁊ cōpleta diuerſifi/
centur adinuicē manifeſtū eſt ꝙ delectatiōes diuerſe erunt adinuicē
ſm formā non ſm partes: intendo ꝙ partes delectatiōis vnius non
ſunt diuerſe ab aliꝭ: ſicut ſe hꝫ in motu vno. Et ex iſto manifeſtuꝫ eſt
qm̄ delectatio nō eſt motus ⁊ ex eo ꝙ cōprehēſio eius nō eſt in tpe: ⁊
oīs motus in tēpore. ℂ D. verūtamē manifeſtū eſt ēt pp quā cām pu
tauerunt ꝙ delectatio ſit motus ⁊ gñatio: eoꝙ generatio nō dr̄ de om
nibus rebus fientib᷒: ſed dr̄ quideꝫ de generatiōe rerū que diuidunť:
rebus aūt que nō diuidunť nō eſt gñatio: ideoqꝫ non dr̄ ꝙ apprehen/
ſioni ſit generatio neqꝫ puncto gñatio neqꝫ vnitati: ⁊ ſic ſe hꝫ in dele
ctatione: intēdo qm̄ nō eſt ei generatio: eoꝙ ipſa eſt totū intendo de
indiuiſibilib᷒. ℂ D. Et oīs quidē ſenſus agit ſm menſurā ſenſibilis: ⁊
agit actionē perfectā ſenſus cuius diſpō eſt pfecta: ⁊ diſpō ſui ſenſi/
bilis perfecta ēt: ⁊ diſpō relationis inter pfecta: eteniꝫ putať ꝙ boni/
tas actionis ſit hoc: intēdo vt agens ſit in pfectiori diſpoſitiōe p quā

eſt agens ⁊ patiens in pfectiori diſpōne per quā eſt patiēs. ⁊ relatio q̄
eſt inter ea in perfectiori diſpōne. Etenī dr̄ia magna eſt inter hec vt
agat res ens in perfectiori diſpōnū ſuarū in patiens ens in pfectiori
diſpōnū ēt: ⁊ inter hoc vt agat in nō pfectiori ſuarū diſpōnū: aut in
patiēs nō ens ī pfectiori diſpōnū patiēdi aut vt ſit relatio iter vtraq̄
ī mpfecta. Cūq̄ hoc ſic ſit fortaſſe erit actio iſta in ſenſib⁹ motus pfe/
ctus: ⁊ delectabilis. ⁊ ſilr ſe hʒ in cogitatione ⁊ in oībus apprehēſio/
nibus quas ſequit̄ delectatio. Et pp hoc poſſibile eſt vt diuerſet̄ dele/
ctatio apprehēſionis penes diuerſitatē actionū apprehēſionis: ⁊ dele
ctabilior actionū apprehēſionū eſt actio perfecta valde. Et actiones
perfecte valde ſunt ille quib⁹ ſunt venuſtiores diſpōnū apud virtu/
ſuā valde ex reb⁹ quas amat: ⁊ pp hoc eſt delectatio pfectiua actionū
intendo pp eē eas amatas. verūtñ pfectio qua delectatio pficit actio/
nem: ⁊ pfectio qua pficiunt eā ſenſibile ⁊ ſenſus nō eſt vni⁹ maneriei.
⁊ ſi ſint res nobiles oēs: queādmodū medic⁹ ⁊ voluntas ſanandi nō
ſunt cauſe vt fiat ſanatio per modū cōſimilē: intendo nō ſunt ei cā per
modū vnū. ¶ D. Qm̄ aūt delectatio inuenit̄ in oībus ſenſib⁹ mani
feſtum eſt per ſe. Nos etenī videm⁹ viſibilia delectabilia ⁊ audimus
voces delectabiles. Et eſt manifeſtū ēt q̄ delectatiōis ſenſuū ſunt ve/
hementiores qñ ſenſus ⁊ ſenſibile vtraq̄ vigoroſa fuerint: ⁊ qñ alter
agit ⁊ alterum patitur ſm ſuam vigoroſitatē: etenī qñ fuerit ſenſus
⁊ ſenſibile cū hac diſpoſitiōe ſit delectatio ſemp ⁊ cauſa exiſtendi de/
lectationē eſt vt perficiat actionē: verūtamen ſuam perficere actio/
nem nō eſt ita vt delectatio ſit diſpoſitio in actione ⁊ complementū
ei: ſed ſm q̄ eſt res ſequens complemētum: vt pulchritudo que inue/
nitur in iuuentute: intendo qm̄ pulchritudo eſt diſpoſitio ſequens iu/
uentutē nō completiua eius. ¶ D. Quouſq̄ ergo durauerit ſenſibile
aut intelligibile ſm q̄ oportet: ⁊ qui iudicat de intelligibili ⁊ ſenſit
ſenſibile ſm q̄ oportet erit delectatio in actione ⁊ hoc quādiu dura/
uerit agens ⁊ patiens ⁊ ſimilia: ⁊ fuerit relatio cuiuſq̄ eorum ad ſuū
compar ſm diſpoſitionem vnam: intendo impermutata erit ab eis
actio per vnam naturam. Cap. 5.

Quare ergo nullus continuo in voluptate eſt
aut dolore: cūcta nāq̄ humana impoſſibilia
ſunt cōtinuo operari: nec igit̄ voluptas fit.
nā ea ſequitur operationē. Quedā enim
delectant cum primo fiunt: ſed poſtea non
ſimiliter: nam primo quidē puocata eſt mens effuſeq̄
agit circa illa. queādmodū hi q aduerſū ītuent̄. poſt/
modū non fit eadēq̄ operatio ſʒ neglectior: quare vo/
luptas quoq̄ refrigeſcit. Omnes vero expetere volu/
ptatē ex eo putari vtiq̄ poteſt/ q: oēs viuere expetunt.
Vita aūt operatio quedā eſt: ⁊ quilibet circa illa: ⁊ illis
operat̄/ que maxime amat: ceu muſic⁹ auditu circa dul/

Unuſquiſq̄ circa illa ⁊ illis opatur q̄ maxīe amat

cem ſonū. Diſciplinaꝝ ſtudio dediti intellectu circa ꝑ/ſpicientiaꝫ reruꝫ. Eodem mō ⁊ reliquoꝛuꝫ ſinguli. Uo/luptas aūt pficit operatiōes: ⁊ viuere igit̄ qḋ appetūt. merito ergo ⁊ voluptatem expetunt: perficit enim ſin/gulis viuere expetibile exiſtēs. Sed vtrū pp volupta/tem viuere expetimus: vel ꝓpter vitam voluptatē re/linquatur ad preſens. Cōiugata enim iſta videnẗ eſſe nec ſeparationeꝫ recipere: naꝫ ſine operatione nō ſit vo luptas: ⁊ oēm operationē voluptas perficit. Unde vi/denẗ ſpecie quoqꝫ differre. Nā illa que ſunt alia ſpē ab his pfici putamᵒ: ſic. n. cernunẗ ⁊ que a nā ſunt vt que ab arte: ceu aīalia ⁊ arboꝛes pictureqꝫ ⁊ ſtatue: domuſ/qꝫ: ⁊ vas. Eodem itaqꝫ modo ⁊ operationes differētes ſpē differentibus perfici. Differunt vero ille que ſunt p ſenſuꝫ: ⁊ he rurſus īter ſe ſpē differūt. Igit̄ ⁊ volupta tes q̄ illas pficiūt. Hoc aūt ex eo quoqꝫ patebit: ꝙ vna/queqꝫ voluptas opatiōi illi quā pficit ꝓpꝛia eſt: coauget enim operationē ꝓpꝛia voluptas: magis enim ſingula diſcernūtur: exactiuſqꝫ cōpꝛehēdunt quicūqꝫ volupta/te operantur: vtputa geometre ſunt qui geometria de/lectantur: ⁊ intelligūt ſingula magis. Eodē mō q erga muſicā vel erga architecturā accipiunt: ⁊ alij oēs perfi/ciunẗ in ꝓpꝛio opere ſi illo delectanẗ: coaugēt aūt volu ptates: q vero coaugēt ꝓpꝛia: alijs vō ſpē ⁊ alia ſpē ſunt ꝓpꝛia. Preterea id ex eo magis patebit: ꝙ ab alijs ꝓue nientes voluptates īpedimēto ſunt opatiōibus: qui. n. fiſtulis delectanẗ nō pñt mentē adhibere ſermonibᵒ: ſi fiſtulaꝝ ſonum exaudiāt: magis gaudētes ſono ꝙ̄ pñti opatiōe. Uoluptas ergo ſoni opationē circa ſermones coꝛrūpit. Eodēqꝫ mō ī alijs euenit: qñ ſimul circa duo operatur. Iocūdioꝛ enīꝫ alteꝝ excludit: ⁊ ſi multo volu ptas pꝛecellat magis: ita vt per alterū nihil opetur. Ex quo ſit vt quotiēs vehementer aliq̄ re gaudemᵒ nō ſere aliud agamᵒ: ⁊ alia faciamᵒ cū alij leuiter delectamur. Uelut illi qui in theatro comedūt tūc maxime h faciūt

cū inepti ſunt pugiles.Cū vō ꝓpria voluptas diligētꝰ opari faciat ac diuturniores melioreſq; operationes efficiat:aliena non corrūpat: manifeſtū eſt multum eas inter ſeſe differre. Fere enī aliene voluptates faciunt perinde acꝓpꝛie moleſtie:veluti ſi cui ſcribere aut computare graue eſt atq; moleſtū:h nō ſcribit:ille nō computat:q: id agere moleſtū. Euenit igit̄ circa opatiões cōtrariū a ꝓpꝛijs voluptatibꝰ atq; moleſtijs:ſunt enī ꝓpꝛie que in operatiõe p ſe fiunt.aliene.n.voluptates: qđ perinde ꝓpe agunt atq; moleſtie:corrūpunt.n.Iā nō ſimiliter cūq; differunt operationes ꝓbitate ⁊ impꝛobitate:⁊ alie expetēde ſunt:alie fugiēde: alie neutre: eodē modo ſe quoq; voluptates habent.In vna enim quaq; operatione ꝓpꝛia eſt voluptas:qua igit̄ ſtudioſe ꝓpꝛia eſt ea pꝛoba eſt: que vero pꝛaue ea impꝛoba. Nam ⁊ cupiditates honeſtarū rerum laudabiles ſunt:turpiū autem vituperabiles.

5 ℭ Quintū capitulū ꝙ nullus cōtinue delectatur ꝓp nō poſſe cōtinue operari cui ſoli ſequit̄ delectatio.ꝙq; quedā delectāt nouā poſterius autē nō ſic:⁊ ꝙ oēs appetūt delectationē:q: appetūt viuere qđ perficit delectatio. Deinde vtrū delectatio ſit ꝓp opari: vel ecōuerſo dicit eſſe nunc dimittēdū que tñ dicit cõiuncta ⁊ inſeparabilia vñ ⁊ operationē differētiū ſpē dicētes eſſe ſpē delectatiões que ipſas opatiões pficiūt:qđ vltimū iterū ꝓbat ex eo appꝛopꝛiari delectatões opatiōibꝰ quas pficiūt: ⁊ hoc ꝓbat ex eo augeri opatiões delectatiōibꝰ ⁊ coaugentia eē auctis ꝓpꝛia:⁊ iterū ꝓbat differētiū opationū ſpē delectationes:dĩe ſpē ex eo ꝙ oſtens que in alijs opatoibꝰ delectatiões impedire ⁊ corrūpere eas q̄ in alijs factas:⁊ ex eo ꝙ ꝓpꝛie delectatio ↄfirmat opatiões ⁊ diuturniores ⁊ meliores eas facit alienis delectationibus officiētibus ⁊ fere vt ꝓpꝛie triſtitie corrūpētibꝰ opatiões: ⁊ ex eo ꝙ ſic opatiões differūt bono ⁊ pꝛauo:⁊ itē eligibili fugiēdo ⁊ neutro:ſic neceſſe ⁊ delectatiões eis appꝛopꝛiatas differre:⁊ rurſus ex eo ꝙ cõcupiſcētie q̄ oēs ſunt delectabiliū differūt ſpecie. B.

T ꝓpter iſtud nō eſt poſe vt delectet̄ hō delectatione cōtinua:neq; triſtet̄ triſtitia cōtinua:eo ꝙ oēs res humane nō poſſunt agere actionē cōtinuā ꝓpter mutabilitatē cõſimilitudinis: que eſt inter agens ⁊ patiens: ⁊ ſimilr̄ eſt de relatione.ℭ D. Et eo ꝙ delectatio nō eſt cōtinua:fit ꝙ quedā res exhilarant ⁊ ſunt bone:⁊ poſt hoc non ſic ſe hñt res in eis:⁊ cā in hoc eſt:qm̄ cogitatio ⁊ imaginatiões quas ſequit̄ dlectatio ſunt in iuuētute vehemētiꝰ agentes ⁊ plures:⁊ ſilr̄ eſt in ſenſibus:⁊ intēdo

qm̃ in iuuētute vehemētius agūt: vt qm̃ vidēt a longe in pncipio rei⁹
deinde poſt hoc non pñt: imo actiões eorū debilitanť: ideoq̃ fit eorū
delectatio debilior. ¶ D. ⁊ fortaſſe putans putabit oēs nos amare vi/
tam: ⁊ vita act⁹ qdā eſt: ⁊ vnuſqſq̃ amat facere actiões q̄ ptinēt in vi
ta rebus meliorib⁹, etenī in his fit actus eius melior vt dñs muſice:
ipſe.n. amat actū audit⁹ qui eſt apprehēſio melodie: ⁊ dñs doctrine q
amat actū cogitatiõis in opionib⁹: ⁊ ſilr eſt in oībus actiõib⁹ ptinen/
tibus ad vitā: ⁊ delectatio inuēta in eis eſt illa que cõplet iſtas actio/
nes ⁊ vitā per quā fit deſideriū iſtarū rerū: ⁊ qñ ſic eſt; tunc illi qui
deſiderāt vitā deſiderāt delectationē: eoꝙ ipſa pficit vitā que eſt ele/
cta. ¶ D. ⁊ pp iſtud opꝫ ſciri ꝙ nõ ſunt nobis omittēde actiones gr̃a
delectatiõis: pꝫ.n. ꝙ delectatio ⁊ actio cõiugate ſunt ſimul: ⁊ nõ re/
cipiunt ſepationē: nā nõ erit delectatio abſq̃ actione: ⁊ pficit quidē
oēm actū delectatio. ¶ D. Et ex hinc appet ꝙ delectatio eſt diuerſa:
qđ.n. perficit res diuerſas ſm formā diuerſū eſt ſm formā. Et hoc pꝫ
ex rebus generatis a nā vt aīalib⁹ ⁊ plantis: ⁊ ab arte vt in imagini/
bus ⁊ vtenſilib⁹ ⁊ domo: intēdo qm̃ iſta ex quo facta ſunt ex reb⁹ di/
uerſis forma ſunt pfectiões eaꝝ diuerſe forma: ⁊ ſilr actiones diuerſe
forma opꝫ vt perficianť ēt ⁊ diuerſificatis in forma: ⁊ pp hoc delecta/
tio que eſt intellectui diuerſa eſt a delectatõe que eſt in ſenſib⁹: ⁊ dele
ctationes ſenſuū diuerſificanť etiam a ſeinuicē ſm formam. ⁊ patet:
ꝙ delectationes diuerſificātur diuerſitate actionū: eoꝙ quālibet eaꝝ
figurat actio quā ipſa perficit. Delectatio.n. ꝓpria facit vt creſcat illa
actio ⁊ augeať: ⁊ cā h eſt: qm̃ qui faciunt hoc qđ faciūt cum delecta/
tione erit actio eorū vehemētius exquiſita ⁊ plus pſcrutata: vt q de/
lectātur per geometriā: ipſi enī perſcrutātur vnāquāq̃ rerū geome
tralium plus alijs: ⁊ ſilr qui delectanť per actiões muſice ſunt poten/
tiores ad inquirēdū neumata: ⁊ ſilr qui amāt edificationē ſunt potē/
tiores ad edificādū: ⁊ vlr in oībus agētibus addit delectatio in opa/
tione ſui ꝓpria. ⁊ cum hoc creſcit per eius cremētū: ⁊ que creſcit cum
alio a ſe eſt propria eius per cuius cremētū creſcit: ⁊ eſt alia ab ipſa
per formā. ¶ D. ⁊ fortaſſe patebit ex hoc etiā ꝙ delectatiões que fiunt
ex actionib⁹ quibuſdam ꝓhibitiue ſunt ab alijs vt in viris cõcupiſcē/
tiarum: ipſi enī nõ poſſunt audire dictiões ⁊ actiones boni. audien/
tes vero tangētes citharam que gaudio ſonit⁹ eius poſtponūt actio/
nes quas habēt inter manus: ⁊ pp hoc cythara ⁊ cetera deſideria cor
rumpunt actionē que eſt per rõnē: ⁊ ſimilr accidit ceteris delectatio/
nibus ad ſeinuicē: intendo ꝙ qñ fecerit homo ſimul duas actiones:
quarū vtraq̃ hꝫ delectationē propriā impediet magis delectās alte/
ram ab actu ſuo: ⁊ potiſſime faciet hoc qñ fuerit excellētis delectatio/
nis valde: donec permutat alteram agere. Et pp hanc cām qñ ludim⁹
cum aliqua re nõ agimus rem aliam plus q̄ illam cū qua ludim⁹ pp
victoriam delectatiõis ludi ſunt delectatiões reliquarū actionū: ⁊ qñ
vicerit altera delectationū: erit actio alterius ſine delectatiõe: eritq̃
actor eius ad modum illius qui operať ad deſideriū aliorum: vt facit
citharedus vel tibicen in loco ad quem cõueniunt ad intuēdū eos
cum mali fuerint: ipſi enī nituť quidē ad pſalendū pp illos qui in/
tendunt ad ipſos: ⁊ nõ proprie delectatiõis cauſa. Et cum ſic ſit pa/
tens eſt ꝙ delectatio propria actionib⁹ profundat actiões ⁊ efficit eas

durabiliores.i.in tēpore longiori ⁊ meli⁹ factas. Manifeſtū eſt autē quoniā inter delectationē extraneā ab actione ⁊ inter ꝓpriā differētia eſt multa: ⁊ hoc qm̄ delectatio extranea ab actione fere facit triſtitiam propriā actioni: intendo qm̄ impedit actionē quēadmodū impedit eam triſtitia ꝓpria ſibi: etenim triſtitie ꝓprie actionib⁹ corrūpūt actiones. V.g. qui nō delectat̄ ex ſcriptura ⁊ meditatiōe: ſi triſtet̄ ex ipſis nō ſcribet neq; meditabit̄. Et vl̄r accidit in actionib⁹ cōtrarietas multa ex parte delectatiōis ꝓprie eius: ⁊ ex parte triſtitie proprie eis: intēdo ꝙ actio/ cū qua cōiugat̄ delectatio ſibi ꝓpria fit ſcḋm ꝯtrariū actiōis cū qua cōiugat̄ triſtitia ſibi ꝓpria: ⁊ fit ꝗdē ſic: eo ꝙ delectatio propria expedit actionē: ⁊ triſtitia ꝓpria impedit ipſam. Delectatio aūt extranea vt iam dictū eſt facit ſile ei qḋ facit triſtitia proprie: eo ꝙ corrūpit actionē ſicut corrūpit eam triſtitia ꝓpria: quāuis nō ſit corruptio ambarū per modū cōſimilē. ¶ D. cū aūt diuerſent̄ actiones per diuerſitatē virorum bonoꝝ ⁊ malorū: intendo qm̄ actiones virorū bonorū diuerſe ſunt ab actionib⁹ virorū malorum: ⁊ cū diuerſent̄ ēt p hoc ꝙ q̄dā eaꝝ electe ē ⁊ quedā earū nō electe: imo a qb⁹ fugiendū eſt: ⁊ q̄dā eaꝝ q̄ neutro horū determinant̄: manifeſtū eſt ꝙ delectatiōes que ſequūtur actōes diuidēde erūt diuiſiōe cōſili huic diuiſioni donec delectatiōes actionū electarū ſint electe: ⁊ delectatiōes actionū fugiēdaꝝ fugiēde. etenim vnicuiq; actionū eſt delectatio ꝓpria ⁊ delectatio actioni nobili ꝓpria nobilis eſt: ⁊ delectatio actionis praue eſt extranea ꝯtriſtās vituperabilis valde. Et ꝓpter hoc ſunt deſideria reꝝ qdē decētiū laudabilia: reꝝ aūt turpiū vituperabilia. Cap. 6.

Magis aūt ſunt ꝓprie operatiōibus voluptates que illis inſunt q̄ȝ cupiditates: h nāq; diſtincte ſunt temporibus ⁊ natura: ille vero ꝓpinque operationibus ⁊ indiſtincte: ita vt ambiguū ſit vtrū idem ſit operatio ⁊ voluptas. Non tamē videt̄ voluptas mens eē: neq; ſenſus: abſurdum enim. ſed q2 nō ſeparat̄: videt̄ quibuſdā idē: Ut igitur operatiōes ſunt alie: ſic ⁊ voluptates. Differt aūt viſus a tactu puritate: ⁊ audit⁹ ⁊ odoratus a guſtu. Eodem modo differunt ⁊ voluptates ab his que ſunt circa intellectū: ⁊ vtreq; ab inuicē. Uidetur autem cuiq; animali propria voluptas quēamodum ⁊ opus ⁊ in vnūquodq; intuenti id appet. Alia eſt.n. voluptas equi: alia canis: alia hoīs: vt inquit Heraclitus: aſinos magis delectat ſtramina q̄ȝ aurū: nam pabulū illis eſt dulcius auro. Que igit̄ alioꝝ ſunt ſpē/ differūt ſpecie. Que vero ſunt eorūdem indifferētes eſſe rōnabile eſt. Variāt aūt nō parum in hoībus: eadem enim alios offendūt: alios

Dīt viſus a tactu puritate.

delectant:alijs moleſta ⁊ odibilia ſunt: alijs iocunda ⁊ amabilia ſunt. Id quoq̧ in dulcibus cōtingit: nō enim eadē febricitāti videntꝰ ⁊ ſano:neq̧ calidū eſſe imbecilli ⁊ valenti. Similiter in alijs id cōtingit. Videtꝰ autem in cunctis talibus id eſſe qđ videtꝰ ſtudioſo. Q̧ ſi hoc recte dicitꝰ queadmodū apparet ⁊ eſt:⁊ ſingulorū menſura virtutis eſt:⁊ bonus vir ſm ꝙ talis eſt: ⁊ voluptates vtiq̧ erunt que huic videntꝰ: ⁊ iocunda illa quibus iſte gaudet:que vero huic moleſta ſunt ſi cui iocunda videtur non eſt mirandum. Multe enim corruptele ⁊ depravationes in hominibus fiunt. Iocunda vero non ſunt niſi in his ⁊ illis qui ſic diſpoſiti ſunt. Igitꝰ quas oēs fatentur eē turpes manifeſtū eſt nō eſſe dicendū eas eſſe voluptates niſi illis qui corrupti ſunt. Earū vero que videntur eſſe probe qualē vel quā dicendū eſt eſſe hominis:vel ex operibꝰ manifeſtū eſt. Nā illas ſequuntꝰ voluptates. Siue igitꝰ vna eſt ſiue plures pfecti ⁊ beati viriꝰ: que has perficiūt voluptates. Relique vero ſecūdarie ⁊ multipharia:queadmodum operationes. — In cunctis id tale ē qđ vꝫ ſtudioſo.

¶ Sextū capl'm ꝙ delectatio non eſt idē cōcupiſcētie pp delectationem magis eſſe ppriam operationē ꝗ̄ cōcupiſcentiā:eo ꝙ cōcupiſcentia eſt prior tpe opatione:delectatio aūt ſimul ⁊ ita ppinqua opationē vt videatꝰ eadē illi:ꝙ ꝗ̄ delectatio non eſt idē mētis vel ſenſu operationis vel ſimplr opationi:lꝫ videantur idem pp non poſſe ſeparari abinuicē: vnde q̄les ſunt opatiōes:tales ⁊ eaꝝ delectatiōes. poſteaq̧ ſenſus differūt abinuicē:⁊ ab intellectu puritate ⁊ intell's ſpeculatiuus a practico ſic differūt:q̄ in his delectationes. tandē ꝙ alterorum ſpecie:lꝫ non in oībus hominibus:cū tn̄ ſint idē ſpecie ſunt eadē delectabilia:qđ accidit ex bonoꝝ corruptiōe:qꝛ in corrupto ⁊ virtuoſo eſt delectabile qđ ſm veritatē delectabile:corruptis vero ⁊ vitioſis delectabilia nō ſunt ſm veritatē talia:ſed viſa talibus:ꝙ ꝗ̄ vera delectatio hoīs eſt q̄ eſt opatiōe ppria hominis:que eſt felicitas. Dixit. 6

Et delectationes que ſunt actibus magis pprie ſunt actibus ꝗ̄ deſideria ipſoꝝ:eo ꝙ deſideria actuum diſcreta ſunt ab eis tempore ⁊ nā:intēdo ꝙ ipſa inueniuntꝰ diſtincta ab actu. Delectatio vero nature ppinque ſunt actibus ⁊ nō ſeparantꝰ ab eis:ſed inueniuntꝰ quidē cōiugare actui. Et pp hoc dubitatꝰ de eis an ſint ipſe ⁊ actus res vna eadē. Attamen palā eſt ꝙ delectatio intell's non eſt intellectus neq̧ delectatio ſenſus eſt ſenſus. hoc enim impoſſe eſt. ſed qm̄ delectatio non ſeparatꝰ ab actu:idem videtur.

quibuſdam ꝙ ſit res vna: ⁊ quemadmodum actiones diſtinguuntur a delectationibus ⁊ ſunt alie ab eis: ſic ⁊ actiones diſtinguuntur ab inuicem. Actio enim viſuum diſtinguit ab auditu ⁊ olfatu ⁊ a guſtu: ⁊ iſti diſtinguunt a ſeinuicē ſm diſtinctionē actuū. Quod ergo eſt ex actionibus diſtinctū eius delectatio diſtincta eſt gñe vt diſtinctio viſus ab auditu: ⁊ intellʾs a ſenſu. ℂ Amplius h̄ ⁊ qđ eſt diſtinctū ſpecie eius delectatio diſtincta eſt ſpē vt diſtinctio ſpecieꝝ intellʾs ab inuicē. ℂ D. Et vr̄ ꝙ vnicuiqꝫ aīaliū ſit delectatio ꝓpria cū ſit vnicuiqꝫ animaliū actio ꝓpria: ⁊ ſit vnicuiqꝫ actioni nāli delectatio ꝓpria: ⁊ hoc apparet valde qui inſpexerit in vnaquaqꝫ rerū. Apparet eñ ꝙ delectatio equi alia eſt a delectatione canis: ⁊ ſilr apparet qm̄ delectatio hoīs q̄ appropriat eis eſt actiōis q̄ appropriat ei: ⁊ eſt delectatio actionis per intellʾm q̄ eſt alia a delectationibus ceteroꝝ aīalium. Sicut dixerūt quidā antiquoꝝ: qm̄ intellectui dignius eſt eligere apprehēſiones ꝙ aurū: ⁊ cetera ei eſt nutrimētū: qđ apud ipm̄ delectabili⁹ eſt auro: ⁊ eſt apphēſio per intellʾm. ℂ D. delectationes ergo q̄ ſunt in reb⁹ entibus diuerſis forma diuerſant forma. Delectationes vo q̄ ſunt rebus eiſdē intēdo nō diuerſificatis per formā: rectū eſt vt non ſint diuerſe quāuis iam inueniant diuerſe diuerſitate non parua in hoībus: ⁊ cognos iuenimus res vnas eaſdē delectātes quoſdā ⁊ ꝯtriſtātes alios: ⁊ entes qbuſdā moleſtas ⁊ odioſas ⁊ alijs delectabiles ⁊ amatas: ⁊ hoc eſt vt illud qđ accidit in rebus dulcibus: in quibus non iudicat ſanus ⁊ febriēs iudiciū vnū: ⁊ vt in reb⁹ calidis ⁊ frigidis que nō ſunt apud debiles ⁊ fortes ſm vnā diſpōnem: ſed quoſdā hoīum delectat calidum: ⁊ alios frigidū. Et ſilr huius accidit in vniuerſis apprehēſibilibus. ℂ Dixit. Et vr̄ ꝙ in oībus iſtis rei veritas ſe habeat prout appareat viro bono: intēdo ꝙ delectabilia ex ipſis nālr ⁊ electa ſunt ea que eligit natura viri nobilis: ⁊ ſi ſic eſt: tūc bene dictū fuit ꝙ virtus eſt menſura oīs rei: intēdo illud per qđ cognoſcunt nature rerū in bonitate ⁊ malitia: ſicut per menſurā cognoſcit quātitas rei. Scđm igit hoc bonū in ſeipſo eſt de quo vr̄ bono qm̄ bonum. Et ſilr delectatio in rei veritate eſt illa de qua vr̄ bono ꝙ ſic ſit: ⁊ nō elongat quin ſit hoc qđ vr̄ bono delectabile: apud quoſdā hominū non delectabile: aut minus eſt delectabile. Etenim accidūt in generatione hominū corruptiones multe: ⁊ nature egreſſe ab equalitate: ⁊ pp̄ h̄ delectabile naturaliter nō eſt delectabile niſi eis quib⁹ nō accidit corruptio in natura. ℂ D. Et de manifeſtis eſt qm̄ illud qđ cōcedit eſſe turpe nō eſt delectabile niſi apud viros corruptarū naturaꝝ. Delectationes aūt que vident eſſe emeritoꝝ ⁊ virtuoſorū non inueniunt homini niſi ex parte actionū ſuarum que appropriant ipſi. Et ſi fuerint delectatio vna aut delectationes plures viro perfecto deſiderāti ſtatus felici: tūc illa delectatio vna aut illa que cōpletur ex multis ſi multe fuerint eſt illa de qua vere dr̄ ꝙ eſt delectatio hoīs: ⁊ hoc manifeſtū eſt qñ declaratū fuerit quis eſt actus hoīs ꝓprius ei. Cetere vero delectationes hñt ſe ad hāc ſicut ceteri actus ad hūc actum. intēdo eum qui eſt cōplementū actuū humanoꝝ. ℂ D. ⁊ cū iam dixerimus de virtutibus ⁊ dilectionibus ⁊ delectationibus remāſit dicendū de felicitate vult felicitatem ꝓpriam: de cōmuni enim iam locutus fuit in tractatu primo: ⁊ dcā ſit felicitas cōplementum actionum humanarum.

Uirtus eſt mēſura oīs rei.

¶ Capitulum Septimum.

Um aūt de v̄tutibus ⁊ amicitijs ac volupta/
te dictuꝫ ſit: reſtat vt de felicitate ſummatim
dicamus. Naꝫ illā poſuimus finē reruꝫ hu/
manarū: his igit̄ que ſupradiximus repeti/
tis breuior nobis fiet oratio. Diximus non
eſſe illā habitū: eteniꝫ dormienti exiſtere poſſet: ⁊ inſtar
plāte vite degēti: ⁊ i calamitatibus maximis cōſtituto.
Qꝫ ſi iſta non placēt: ſed magis in operationeꝫ quādaꝫ
ponēda eſt vt ſupra diximus. Operationū v̄o alie ſunt
neceſſarie: ⁊ pp aliud expetende: alie pp ſeipſas: manifeſtuꝫ
eſt ꝙ felicitas ponēda ē aliq̄ illaꝝ q̄ pp ſe expetunt̄: ⁊
nō eaꝝ q̄ pp aliud. Nullius.n. idiget felicitas: ſꝫ ipſa p ſe
ſufficiēs ē. Sunt aūt pp ſe expetēde ille in qbus nihil vl/
terius q̄rit̄ q̄ꝫ opatio. Tales aūt videt̄ eē actiōes ſꝫ v̄tu
teꝫ: agere.n. honeſta ⁊ laudabilia ex his q̄ pp ſeipſa ex/
petunt̄: ex his ēt ſunt ludi qdā iocūdi: nō.n. alioꝝ illos
ſequunt̄ hoīes cuꝫ dāna potius q̄ꝫ cōmoda ex illis ſuſci/
piāt: ⁊ corpus ⁊ patrimoniū negligētes. Cōfugiūt aūt ad
hmōi delectatōis: pleriqꝫ eoꝝ q beati credunt̄. Quapp
apud tyrānos in p̄cio habent̄ ſi q hmōi oblectāda p̄nt
afferre. Que eniꝫ cupiūt ad ea ſe leto aīo prebēt. Indi
gēt vero his: vident̄ ergo ad felicitatē iſta ptinere: qm̄
hi qui in magna potētia cōſtituti ſunt illis intēdūt: at id
fortaſſe nullū eſt ſignū. Nō em̄ i potētatu eſt v̄tus: neqꝫ
mens a quibus laudabiles ſunt opatōes: nec ſi iſti q nūq̄ꝫ
voluptatē purā liberalēqꝫ guſtarūt ad corporales cōfu/
giūt: ppterea putandū eſt eas eē magis expetēdas: nā
⁊ pueri q̄ apud eos in p̄cio ſunt ea eē optima. Cōſonuꝫ
igit̄ vt queadmodū apud pueros atqꝫ viros diuerſa in
p̄cio habent̄: ſic etiā apud bonos ⁊ malos: vt ergo ſepe
dictū eſt p̄cioſa ⁊ iocunda ſunt illa q̄ ſtudioſo ſunt talia.
Cuiqꝫ aūt ſm ppriū habitū expetēdiſſima opatio ⁊ ſtu
dioſo igit̄ ſm virtutē. Nō eſt igit̄ felicitas in ioco. Nam
abſurdū foret iocū eē eū vt ita dixeriꝫ quē q̄rimus finē:

Nullius indi/
get felicitas
ſꝫ ipſa p ſe/
ipſam ſuffi/
ciens eſt.

⁊ negocia multa moleſtiaſq; per totam vitam ſuſcipere iocūdi cā. Cuncta eniꝫ vt ita dixerimus alterius gratiā expetim⁹ p̄ter felicitateꝫ. Nā illa finis eſt. Studere vo ⁊ laborare ioci cā ſtultū nimis puerileq; vr̄. Jocari vo vt ſtudeas ſm̄ Anacharſidis ſniaꝫ recte ſe hꝫ. Nā ceſſatio quedā iocus videt̄. Cūq; fieri nequeat vt qs ꝯtinuo laboret ceſſatiōe indiget: nō ergo finis ceſſatio cū fiat gratia opatiōis: videt̄ aūt vita beata ſm̄ v̄tutem eē ac nō in ioco: melioꝛa dicim⁹ ſeria q̄ȝ ridicula ⁊ iocoſa: ⁊ melioris ſemper expertis ⁊ hoīs ſtudioſaꝫ opationē. Melioris vo melioꝛ ⁊ beatioꝛ iam. Pōt aūt quiuis frui coꝛporis voluptatib⁹ ēt abiectus quiſq; nō minus q̄ȝ optim⁹: at felicitateꝫ nullus dicet abiecto cōpetere ſꝫ vitaꝫ ſolū. Nō eniꝫ in hmōi oblectamētis felicitas conſiſtit: ſed in operationibus ſm̄ virtutē vt dictuꝫ eſt pꝛius.

Septimū capl̄m in quo reſumit de felicitate q̄ cū ſit opatio vt p̄dictū eſt: aut ſm̄ ſeipſam ipſa eſt aliq̄ vel aliq̄ ſm̄ ſeipſas eligibiliū ope/

7 rationū ⁊ nō pp alterū q̄les ſunt ſm̄ v̄tutē actiones: q̄les ēt vident̄ ⁊ ludi quidā delectabiles: ſꝫ nō ſunt tales cū nō ſint v̄e eligibiles: ſꝫ videant̄ eligibiles pꝛauis: qꝛ vere eligibile ⁊ delectabile qd̄ ſtudioſo tale: vnicuiq; aūt que ſm̄ ꝓpꝛiū opatio eligibilis vr̄. ex quibus ſequit̄ q̄ nō eſt ludus felicitas: ⁊ ex eo q̄ ludus nō eſt finis neq; ꝯueniēs mala pati ⁊ laboꝛare ⁊ ſtudere pp ludere. Sꝫ ſꝫ Anacharſidē ludere pp ſtudere luſu inq̄ꝫ q aſſimilat̄ quieti que nō eſt finis: ſꝫ neccia gr̄a opatiōis felicitas ſono exiſtēs ludus nō eſt: ⁊ iterū etiaꝫ felicitatē eſſe cū deo: ⁊ etiā ſtudioſa eſſe melioꝛa iocoſis: ⁊ ex melioꝛib⁹ particule ſtudioſioꝛē eſſe operationē: ⁊ etiā quoſcūq; poſſe euꝫ volūt potiri ⁊ coꝛpoꝛalibus delectationibus ⁊ ludo: non aūt felicitati. Dixit.

Emoꝛatio enim noſtra ei⁹ qd̄ p̄ceſſit ex dictionibus in hoc pꝛimo tractatu fuit dictio abbreuiata: ⁊ iam diximus illis: qm̄ ipſa non eſt habitus: ſed eſt quidē in actu ipſius habitus: ⁊ ſi non erit vita felicis vt vita aīalis ſic noīari. De hoc aīali putat̄ q̄ tota vita ſua ſit ſomnus. ⁊ qm̄ felicitas poſita fuerit in actum: intēdo q̄ ſit actus cōis: ⁊ ex actib⁹ ſit neccius: ⁊ ex eis electiuis alius ſit electus pp aliqd aliud: ⁊ aliud pp ſeipſuꝫ: pꝫ qm̄ ponēda eſt in actū electū pp ſe nō pp aliud: ⁊ q̄ felicitas nullius eſt indigēs nec electa eſt. q̄ pp aliqd: ſꝫ pp ſeipſaꝫ: eo qm̄ ipſa ſufficiēs eſt p ſe: ⁊ res electe p ſe ſunt ille ex qb⁹ nō requirit̄ aliqd aliud qd̄ ſit pꝛeter actū: ⁊ vr̄ q̄ actus rerū electarū p ſe ſint. operatiōes eñ nobiles electe ſunt pp ſeipſas: ⁊ ſil̄r opationes delectabiles ex modis ludi ſunt de hac ſpecie. Patet eniꝫ q̄ non eligunt̄ ꝓpter aliqd aliud: attamen damnū ꝓueniens ex ipſis eſt ampli⁹ q̄ȝ vtilitas. C D. verūn̄

multotiẽs amat felix vilificationẽ corpoꝝ ⁊ poſſeſſionis corporalis:
⁊ fugit curioſitatẽ circa diſpõnes corporales: ⁊ ꝙ hãc quidez ꝑeligũt
hoĩes ꝗtenus per ipſaz cõſortes efficiant regũ tyrãnoꝝ: efficiũt enim
ſeipſos per has actiones delectabiles eis: ⁊ ꝑ hoc lucrant apud eos: ⁊
vĩr putat quidẽ de vſu delectationũ ⁊ dimiſſione conatus ⁊ laboris ꝙ
ſit felicitas: eoꝙ viri poteſtatũ vtunt iſtoꝛ ⁊ fortaſſe nõ eſt in rei veri/
tate ꝓut eis vĩ de hoc: eoꝙ ꝟtus ⁊ intellꝰ/in qbus vtriſqꝫ ſunt actio/
nes nobiles nõ cõtinent ſub ꝑtãte. ℭ B. Ideoqꝫ cũ iſti nunꝙ guſta/
uerint delectationẽ ſinceram purãqꝫ eſt delectatio intellꝰ ⁊ actionuz
nobiliũ cõfugiũt ad delectationes corꝑales: eſtimãtes eas electas eẽ
plus alijs. Et cõueniens eſt ne ſit eſtimare iſtoꝝ delectationes corpo/
rales electa cauſa in eas eſſe electas in ſe: quẽadmodũ neqꝫ ꝙ repu/
tãt pueri eſſe ex eligibilibꝰ que ipſi preeligũt ꝓꝑ hoc eſt eligibile in ſe:
imo quẽadmodũ res electe pueris nõ ſunt electe apud viros: ſic nec
electa apud viros vtilitatis electa ſunt apud viros nobiles ⁊ emeri/
tos: ⁊ res honorabiles ⁊ delectabiles in rei veritate: ſicut pluries di/
ctum eſt: que iudicant a ꝟtuoſis. Etenĩz apud vnũquẽqꝫ modũ homi
num eſt actio electa valde: ⁊ eſt q̃ cõuenit nature ſue ꝓprie. Cũqꝫ ſic
ſit: tũc hoc qđ cõuenit nature nobili/nobile eſt neceſſario: ⁊ qđ cõuenit
nature vili. vile eſt necẽio. Itẽqꝫ nõ eſt felictas in ludo. Nõ enĩz eſt poſ̃e
vt ludus ſit cõplementũ ⁊ ꝑfectio. ℭ Et impoſ̃e eſt vt ſimus ſpacio
vite noſtre ſtudioſe operãtes ⁊ laborãtes ⁊ agamus hoc nõ ſerioſe: ſꝫ
iocoſe. Nos enim vĩr conamur quidẽ ad omne ad qđ conamur felici/
tatis cauſa: eoꝙ ipſa eſt cõplementũ. ſtudiuz aũt ⁊ labor ludi cauſa:
vanitas eſt manifeſta ⁊ ꝑtinẽs pueris: quãuis in ꝑncipio adoleſcen
tie reputet eſſe certũ ⁊ rectũ: eoꝙ ludus requies vĩ ⁊ naturalĩr inqui/
ritur requies. Uerũtamen patẽs eſt ꝙ illi qui nõ valẽt perpetuare la/
borem indigẽt requie: ⁊ ſi ſic eſt: ⁊ nõ eſt requies cõplementũ qđ eſt feli
citas: ſed querit ꝓpter actũ qui eſt cõplementũ ⁊ finis. Et vĩter pa/
tens eſt ꝙ vita felicis eſt ea que ſit cum virtute: ⁊ ſit quidẽ hoc cũ vir
tute in ſerio nõ in ludo. Ideoqꝫ dicimus ꝙ intellectus melioꝛ eſt viſu:
quẽadmodum enim melioris membri melioꝛ eſt actio: ſic melioris ho
minis melioꝛ eſt actio: ⁊ actus melioris vniuerſaliter melioꝛ eſt ⁊ fe/
licioꝛ. Si ergo bonus virtuoſus melioꝛ eſt riſore erit actus eius me/
lioꝛ neceſſario: dicit qui autem replentur delectationibus corporali/
bus non habẽt prerogatiuam in hoc a ſeruo ⁊ captiuo: nullus enim
ꝓportionat felicitatem ſeruo cuius vita non eſt neqꝫ captiuo. Itẽqꝫ
igitur non eſt felicitas in hmõi occupationibus: ſed eſt in actionibus
virtualibus vt dictuz eſt prius.

Uirtus ⁊ i/tellꝰ in qbꝰ ſunt actões nobiles nõ cõtinẽt ſub poteſtate.

Cap. 8.

Quod ſi eſt felicitas ſꝫm virtutẽ opatio: rõna/
bile eſt vt ſit ſꝫ optimaz. Ea ũo eẽt vtiqꝫ opti
mi. Siue ḡ mens id ſit ſiue aliđ qddã qđ nã
videat ĩpare ⁊ ducere ⁊ curaz cogitationẽqꝫ
hr̃e honeſtaꝝ ⁊ diuinaꝝ reꝝ ſeu diuinũ: ⁊ ipſꝫ
exñs: ſeu eoꝝ q̃ in nobis ſũt diuiniſſimũ huiꝰ opatio ſꝫ
ꝓpriã ꝟtutẽ erit vtiqꝫ ꝑfectã felicitas. Q; ãt ſit ꝯtẽplatiua

dictũ eſt. ꝯſentaneũ vr̄ id p̄io dictis ⁊ veritati: nã ⁊ opti ma hec eſt opatio: etenĩ ⁊ mens eoꝝ q̄ i nobis ⁊ cognoſcibiliũ circa q̄ mens. Inſup ꝯtinuiſſima hec eſt: ꝯtéplari.n. poſſumus cótinue magis q̄ȝ quiduis agere. Putamuſq; opoꝛtere voluptatē admixtã eſſe felicitati: maximam vero oĩuȝ opationũ voluptatē afferre illã q̄ eſt per ſapiētiã oēs ꝯſentiũt. Vr̄ nēpe ſapiētia mirabiles quaſdã hr̄e voluptates ⁊ certitudine ⁊ puritate. Ac rõnabile eſt ſcientib⁹ maioꝛē delectationē adeſſe q̄ȝ querentibus. Preterea ſufficiētia illa de qua diximꝰ in cõtéplatõe maxima eſt. Nam neceſſarioꝝ quidē ad vitã ⁊ ſapiens ⁊ iuſtus ⁊ ceteri indigēt. Talibus vero ſufficiēter affluētibꝰ iuſtus quidē indiget ad quos ⁊ cũ quibus iuſtitia vtaṫ. Eodē modo tēperatꝰ ⁊ foꝛtis ⁊ alioꝝ quiſq;. At ſapiēs per ſeipſum contēplari poteſt: ⁊ quanto ſapiētioꝛ ſit magis melius foꝛtaſſe: ſi adiutoꝛes habet: ſed tamen ipſe per ſe ſufficientiſſimus eſt.

Vr̄ ſapiētia mirabiles quaſdã hr̄e voluptates ⁊ certitudīe ⁊ puritate.

8 ℭ Octauũ capl̄m q̄ p̄fecta ⁊ ſpeculatiua felicitas eſt opatio ſm optimã virtutē optimi q̄ð eſt in hoīe.i. intelligēs: ⁊ q̄ hec felicitas eſt melioꝛ q̄̄ politica ⁊ optima ⁊ p̄fectiſſima: ⁊ pp̄ eã eſſe maxime cõtinuaȝ ⁊ delectabiliſſimã ⁊ imixtã triſtitie ⁊ penitudini: ⁊ p̄ ſe ſufficientē: ⁊ p̄pter ipſaȝ ſolã pp̄ ſe ſolã diligi ⁊ pp̄ eaȝ eſſe in vacatione politica felicitate nõ exiſtēte tali: ſȝ magis p̄cipãte oppoſitis. Deinde ex oīb⁹ dictis recolligēs eã ꝯcludit q̄ ſpeculatiua felicitas eſt ſimpl̄r p̄fecta: ſi tñ accipiat longitudinē vite p̄fectaȝ: poſtea q̄ vita melioꝛ q̄̄ que ſm hoīem: q̄ꝛ ipſa eſt ſm diuinũ aliq̄d in hoīe: ⁊ q̄ð q̄ȝ cõuenit hoī q̄̄tũ poſſe eſt in moꝛalib⁹ aſſimilare: ⁊ oĩa facere ad viuere ſm optimũ q̄ð ĩ ipo p̄cellēs: ⁊ nõ mole: ſȝ p̄cioſitate. tandē q̄ verus hõ eſt intell̄s: qui principaṫ in ipſo: ⁊ vñ ſm vitã intellectualē maxime viuendũ: que q̄ꝛ maxime eſt p̄p̄ria nãe hoīs eſt ⁊ optĩa ⁊ delectabiliſſima: quare ⁊ feliciſſimus q̄ viuit ſm eã. Scðo aũt felix q̄ ſm politicã: cui⁹ operatiões humane adiuicē decēter acte: ⁊ quedã a coꝛpoꝛe accidētes. D.

Am felicitas inuēta ſit in virtute.i. ſub virtute: rectum eſt: ⁊ vt ſit actꝰ inuēt⁹ in virtute robuſta valde: ⁊ vt ſit act⁹ iſte melioꝛis virtutis inuēte in nobis: ſiue ſit hoc intell̄s ſiue potētia alia cognata ipſi de qua putaṫ q̄ dñaṫ natural̄r vniuerſis potētijs: ⁊ vt iſti potētie ſit meditatio in melioꝛib⁹ reb⁹ ⁊ ſunt res diuine. Et pp̄ hoc neceſſe eſt vt ſit hec potentia diuina: aut magis diuina oĩ eo q̄ð in nobis eſt ex potētijs: ⁊ cuȝ ſic ſit act⁹ iſtius potētie ex nobis ſm virtutē p̄p̄iã ei eſt felicitas: intēdo eius actũ ſȝ cõpleti⁹ q̄ð inuenit ei. Q̄ð aũt hec felicitas eēntialis ſm iam dictũ eſt

in pcedētib⁹. ℭ B. ⁊ forſan putādū eſt de hac opīone ɔceſſaʒ eſſe eaʒ ab antiqs: eoꝝ iſte act⁹ robuſtus eſt valde ⁊ patēs eſt ꝙ intellectus cuiuſdā in nobis: ⁊ ꝙ opcraꝛ quidē in ſcibilib⁹ que cōp̄hēdit intel/lectus ⁊ actio eius in ipſis ɔtinua eſt valde ⁊ plus alijs ex ceteris ac/tionib⁹ potētiarū inuētaꝝ in nobis: eoꝝ eſt intellect⁹. ⁊ iam dictū ē: qm̄ actio intell's dignior eſt vt ſit ɔtinua ꝗ̄ vt ſit agēs in hora qdaʒ: vult vt eſtimo in libro de aīa. ℭ B. ⁊ manifeſtū eſt ēt: qm̄ optʒ vt ſit cū felicitate pfectiſſima delectationū: ⁊ de notis p ſe eōceſſis eſt: qm̄ delectabiliores actionū que pportionanꝛ virtuti ſunt actiōes ſapiē tie. Et vr̄ de phia ꝙ ſint ei delectatiões mirabiles plus ꝗ̄ ceteris ac/tionib⁹ pportionatis virtuti pp hoc ꝙ eſt in actiōe ei⁹: ⁊ de ſolertia in certitudīe: ⁊ rectū eſt vt ſit hec delectatio eis/q ſciūt ſm ſpēʒ magis ꝓpria ꝗ̄ eis q acqrūt vt addiſcāt. Cūqʒ ſic ſit: tūc actus hui⁹ virtutis eſt felicitas vltia. ℭ B. ampli⁹ qm̄ optʒ vt ſit act⁹ felix plus ſufficiēs ſibijpſi ꝗ̄ ceteri act⁹: eoꝝ plus ſufficiēs pfect⁹ eſt. ℭ Et manifeſtū ē: qm̄ actus opinādi ⁊ ſpeculādi ſufficiētior eſt ceteris actibus: intēdo qm̄ hō in ipſo ſufficit ſibijpſi abſqʒ alio magis ꝗ̄ in ceteris actib⁹ vir/tutis: etenīʒ reb⁹ neč̄arijs in vita indiget ſapiēs: ſicut īdiget eis ali⁹. ⁊ ſilr̄ virtutes oēs in īdigētia eaꝝ vne ſunt qñ ꝓuideꝛ oium iſtoꝝ ſuf/ficiētie: etenīʒ caſt⁹ indiget oib⁹: in qb⁹ exerceat iuſtitiā: ⁊ ſilr̄ caſtus indiget reb⁹ erga quas ſe habeat tēꝑate. Et ſilr̄ fortis ⁊ relique ſilr̄ virtutes opatiue: intēdo qm̄ oiuʒ eaꝝ viſitator indiget aliquo altero. Sapiēs aūt pōt vti opīone ⁊ ſapīa ſolus: ⁊ ꝗ̄to fuerit pfecti⁹ ſapiēs erit potētior ad hoc: ꝗ̄uis nō dubiteꝛ cū ſit meli⁹ agēs qñ fuerit ei ad/iutores ad hoc. verūtamē poſſe eſt ei vt agat actionē ſuā ſingularē: ⁊ vt ſit in actiōe ſua ſufficiēs eſt diuerſo reliqs virtutib⁹: qm̄ oēs indi/gēt accipe in qd agāt: aut magis aut min⁹. Et qñ fuerit hec actio pfe ctioris ſufficiētie ceteris actōib⁹ ⁊ pfecti⁹ ſufficiēs eſt act⁹ felicitatis: h ergo act⁹ felicitatis eſt: intēdo actū ſapiētie ⁊ ſpeculatōis. ℭ B. ⁊ vr̄ felicitas eē in cōflictu eoꝝ occupamur quidē ad cōligenduʒ ⁊ pliā/dum pp eſſe cum ſalute ⁊ pace. Cap. 9.

Videtqʒ ſola pp ſe amari: nihil eīʒ ab illa ꝓue nit pp cōtēplationē: at ī reb⁹ agēdis vel plus vel min⁹ acqrim⁹ p̄ter actōeʒ. ℭ Videturqʒ felicitas ī ocio eē: negociamur. n. vt ociemur ⁊ bellū gerim⁹ vt in pace degam⁹. Agibiliuʒ ergo virtutū in ciuilib⁹ aut bellicis reb⁹ ſunt opationes. Actiōes vero que circa iſta verſanꝛ negocioſe videtur. Bellice qdē oīno. Nullus. n. bellū expetit bellādi gr̄a: neqʒ parādi illa q̄ ad bellū ptinēt. Nā videreꝛ penit⁹ ſan guinolent⁹ quidē eē ſi amicos faciet hoſtis vt pugne ce/deſqʒ ſequanꝛ. Eius ēt q in repu. verſaꝛ negocioſa eſt vi ta. Preter opes ⁊ honores ſibi ſup cōparātis: vel certe felicitatē ſibi ⁊ ciuilib⁹ aliā ꝗ̄ ciuiliū exñtē quā ⁊ qrimus

certe:vtpote aliã.Si ergo rerũ q̃ ſunt ẜm virtutez ma-
gnitudine ⁊ pulchꝛitudie ciuiles belliceqꝫ p̃cellãt. Et
hec negocioſe ſunt:⁊ finẽ quendã appetũt:⁊ nõ ꝓꝑ ſeip
ſas ſunt expetẽde.Mentis vero opatio ſtudioqꝫ p̃celle
re vr̃ ꝯtẽplatiua exñs:⁊ p̃ter ipſaʒ nullũ finẽ appere:ha
bereqꝫ voluptatẽ ꝓpꝛiã q̃ opationẽ exauget ſufficientia
poꝛro ⁊ ociũ ⁊ tranq̃llitas hũana:⁊ q̃cũqꝫ alia tribuunt
beato viro ẜʒ hãc opationẽ eẽ vĩr:pfecta vtiqꝫ felicitas
hec erit aſſumẽs longitudínẽ vite pfectã.Nihil.n.eoꝛuʒ
q̃ felicitatis ſunt im pfectũ ẽ:talis aũt potioꝛ eẽt q̃ʒ ẜʒ ho
minẽ.Nõ.n.q̃ hõ eſt/ita viuet:ſʒ q̃ diuinũ gddã in ipſo
exiſtit.Quãtũ ãt differt hec a cõpoſito:tãto ⁊ hec opatio
ab illa q̃ eſt ẜʒ virtutẽ.Si itaqꝫ diuinũ eſt mẽs ad hoieʒ
⁊ vita q̃ eſt ẜm aliã diuia eſt ẜm humanitatẽ vita. Opꝫ
aũt nõ queadmodũ mouẽt qdã nos humana curare cũ
ſumꝰ hoies:⁊ moꝛtalia cũ ſumus moꝛtales:ſʒ q̃ʒtũ fieri
põt ad ĩmoꝛtalitatẽ admitti:⁊ oia facere vt viuamꝰ ẜm
optimũ eoꝝ q̃ in nobis ſunt.Licet.n.molle parũ id ſit:
tñ potẽtia ⁊ p̃cio multomagis exiſtit:⁊ vĩ poꝛro quiſqꝫ
eſſe hoc ſiqdẽ pꝛĩcipale ⁊ meliꝰ.Abſurdũ igr̃ foꝛet ſi nõ
illius vitã:ſed alterius cuiuſdã eligamus.

¶Et qd̾ pꝛius diximꝰ nunc q̃ʒ cõgruet. Pꝛopꝛiũ enim
cuiqꝫ nã optimũ ⁊ iocũdiſſimũ eſt.Et hoiuʒ igit̃ ea vita
que eſt ẜm mentẽ:ſiquideʒ maxime hoc eſt hõ.hec vita
Maxie hõ eſt homo ẜʒ mentem. ergo beatiſſima. Scd̾aria vero illa q̃ eſt ꝑ aliã virtutem.
nã opationes ẜm illã humane ſunt.Juſta igit̃ ⁊ foꝛtia ⁊
alia q̃ ſunt ẜm virtutes iuicẽ agimꝰ in cõmercijs:⁊ alijs
expeditiõibꝰ:⁊ varijs rebus.Jn affectibꝰ quoqꝫ decoꝛẽ
vnicuiqꝫ ſeruamꝰ.Hec autẽ oia vident̃ humana:quedã
etiã a coꝛpe ꝓuenire ⁊ in multis appꝛopꝛiari affectibus
moꝛis virtus. Cõiugata eſt.n.pꝛudẽtia moꝛis virtuti:
⁊ illa pꝛudẽtie:ſiquidẽ pꝛincipia pꝛudẽtie ſunt ẜm virtu
tes moꝛales.Rectũ aũt in moꝛalibꝰ ẜm pꝛudẽtiã:ꝯiun
cte vero hec affectibꝰ ⁊ circa cõpoſitũ eẽnt.Cõpoſiti aũt
virtutes hũane ſunt:⁊ vita igit̃ ẜm illas ⁊ felicitas.Jlla

vero qui mentis ſepata. Hacten⁹.n. de illa dictũ ſit. Nã diligenti⁹ diſcutere ſupra ꝓpoſitũ foret: vr̃ ꝛ iam extrẽa affluẽtia parũ vel minus indigere ꝙ̃ moralis. Sit eniꝫ vtriſqꝫ neceſſarioꝝ indigẽtia par. Quãquã magis labo rat circa corpus q in republica verſat̃: ꝛ q̃cunqꝫ talia: tñ parũ refert: ſꝫ in opationib⁹ multũ differũt. Naꝫ liberali qdẽ pecunia opus eſt ad liberalitatẽ exercendã: ꝛ iuſto ad remuneratiões: qꝛ voluptates hoium obſcure ſunt: ꝛ ſimulãt ſe iuſta velle: cũ nõ ſint iuſti: forti quoqꝫ erit po tentia ſi ꝑfecturus ſit aliqd ſm virtutẽ: ꝛ modeſto licen tia. Nam qũo diſcerni põt vel hic vel alioꝝ quiſpiã. Eſt aũt qõ qd tãdem pricipali⁹ in virtute ſit: factũ ne: an ele ctio: vtpote in vtriſqꝫ exñte v̓tute. Perfectũ ġ in vtriſqꝫ ꝯſtat eſſe: ſꝫ ad res agẽdas in illis op⁹: ꝛ quãto maiores ꝛ p̃clariores ſunt tanto magis. At cõtẽplanti nihil taliũ opus eſt: ac opationẽ: ſꝫ vt ita dixeriꝫ ꝯtẽplationẽ impe diũt: verũ qua hõ eſt ꝛ cũ plurib⁹ viuit: eligitqꝫ virtuoſa facere indigebit ꝑfecto his ad hoĩs vſum.

¶ Nonum capl̃m ꝙ qꝛ prudentia ſequitur mores virtutis ꝛ non ecõ verſo: ꝛ moralis virtus humana eſt ꝛ paſſionibus cõiuncta: ac per hoc ꝛ compoſiti erit vtiqꝫ prudentia ꝛ compoſiti: ꝛ vita que ſm has ꝛ felicitas ſimilr̃ humane ꝛ cõpoſiti eis que ſm intellectum vita ꝛ fe licitate exiſtentibus ſeparatis: ꝙ ꝗ ſpeculatiuus paruin valde indi get exterioribus ꝛ minus politico: ambobus indigentibus equaliter neceſſariis politico indigente pluribus ad operationes liberales ꝛ iuſtas ꝛ alias hmõi: quibus agnoſcuntur virtuoſi politici: ꝙ etiam perfectio virtutis actiue conſiſtit in voluntate ordinata ꝛ exteriori actione: que quanto minor: tãto pluribus indiget exterioribus: qui bus non eſt opus ſpeculatiuo ad operationeꝫ ſed magis ad ſpecula tionem impedimẽta: qui tamen vnde homo opus habet talibus ad humanitatem conſeruari. Dixit.

ET vniuerſal'r omnib⁹ de virtutib⁹ regitiuis que ꝓ portionant̃ opationibus ciuilib⁹ vlibus guberna tiuis: vt ſunt bella ꝛ reliqua: putat̃ ꝙ ſint ꝓpter aliud: particularia quidẽ ex ipſis vident̃ eſſe ꝓpter rem par ticularẽ: ꝛ vlia ꝓpter vlem: vt ars bellandi: nullus.n. eligit̃ bellari vt ſit bellatio eius totalr̃ cã ſuſcitãdi bel lum aliud. Omnibus eniꝫ modis credit̃ de eo qui per actũ ſuũ amicos inimicos donec inter ipſos fiat bellũ: qõ fit ſm actũ ſuũ in fine malitiaꝝ: ꝛ ꝙ ꝯſequat̃ ipm p hunc actũ ſuũ horror interfe ctiõis ꝛ dãnũ eius. Cũqꝫ ſic ſit: ꝛ ẽ quidẽ occaſio bellãtis: vt lucret̃ ſibi delectationẽ ꝛ ciuitati bona ꝛ honores: ꝛ vlr̃ vt lucret̃ felicitatẽ ſibi ꝛ

ciuib⁹:ꝛ manifeſtū eſt ꝙ res in alijs actiōib⁹ ciuilib⁹ eximijs ꝑter artē
belládi ſilr ſe hʒ: intēdo ꝙ ꝗrunť ꝑꝑ aliud:ꝛ cū actóes ciuiles ſuperēt
reliqs opatióes q̄ ꝓportionanť virtutib⁹ excellentia ꝛ ꝗtitates:ꝛ ſint
iſte occupate ꝑꝑ aliud ꝛ cócupiſcát cóplemētū ab extra:neqȝ ſint ele/
cte ꝑꝑ ſe:ꝛ ſit act⁹ intellect⁹ diſtinct⁹ ab iſtis actionib⁹ honorificētia ꝛ
nobilitate:cū ſit act⁹ eius vſus opīonis:ꝛ eſt honorabilioꝛ actuum ꝛ
nō appetit vt ſit ei cōplemētū aliud penit⁹ per cōplementū ſuiipſi⁹:ꝛ
ſit ei delectatio ꝓpria ſuperás ceteras delectatiōes ꝛ creſcat iſta dle/
ctatio cremēto ſuaꝝ actionū ꝛ inueniať in actiōe ſua ſufficiētia ꝛ ꝗes
ſm deſideratū ei modū:ꝛ vlr tunc inueniť vniuerſitas rerū:q̄ ꝓpor/
tionanť viris deſiderati ſtat⁹ ꝛ felicitatis ꝛ patēs eſt:qm̄ iſte res in/
niunť huic actui eidē. Cū ſic ſit:eſt ġdē iſte act⁹ felicitas pfecta: quā/
do ꝑparatū ei fuerit: vt inueniat ſpaciū cōpletū ex vita hoīs: nō erit
cōpletū ex vita hoīs:nō enīʒ erit cōpletū niſi qn̄ inuētuʒ fuerit ei ſpa/
cium cōpletū:ꝛ nō ꝓportionať felicitati aliqd nō cōpletum. Et vita q̄
eſt in hmōi actu altioꝛ eſt ꝙ̄ vt ꝓportionet hoī:nō enīʒ eſt vita ei⁹ in
hac diſpōne ſm ꝙ vita hoīs:ſʒ ſm ꝙ in ea eſt res diuina:ꝛ hoc quideʒ
eſt ſm menſurā ſeparationis iſtius ptis aīe a cōparatiōe:intēdo ptē
cui inueniť iſta actio ꝛ diſtātia eius in hac intētiōne a ceteris poten/
tijs a qb⁹ exiſtūt cetere virtutes:itēdo qm̄ ille cōpoſite:iſta vero aut
ſimplex aut ꝓpinqua ſimplici eſt ſeparatio actus ei⁹ a ceteris virtutib⁹
ſm mēſurā qua diſcretoꝛ ſimplex nobilioꝛ eſt cōpoſito:ꝛ vlr ſm mēſu
ram honorificētie actus diuini in hoīe ſup reliq̄ q̄ ſunt in ipſo eſt menſura honorificētie vite q̄ ꝓportionať ceteris potētijs. Et ꝑꝑ hoc eſt ꝙ
videm⁹ vitā ꝓportionatā huic actui qn̄ cōparať vite ꝓportionate ce
teris virtutib⁹ eſſe diuinā:ꝛ illā humanā. ℂ D. Opʒ igiť ne ſit cura ꝛ
appetit⁹ hoīs humana:ꝙ̄uis hō ſit ſicut mādauerit mādatores hui⁹
neqȝ vt ſit appetit⁹ eius appetit⁹ moꝛtalis:ꝙ̄uis ipſe ſit moꝛtalis:imo
opʒ vt efficiat ea īmoꝛtalia ſm ꝙ poſſe fuerit:ꝛ vt faciat oē qđ facit q̄/

Quāuis hō puus ſit coꝛpoꝛe ꝛ magnitudine: potētia tn̄ ꝛ honoꝛe ſuperat oīa.

tenus viuat vitā vigoꝛoſioꝛe:q̄ eſt ī ipſo honoꝛatioꝛe:ꝙ̄uis.n. hō par
uus ſit coꝛpe ꝛ magnitudīe:potētia tn̄ ꝛ honoꝛe ſupat oīa multū: itē/
do ꝑ potētiā intellectū:hec.n. potētia dn̄atrix eſt ſup oīa. ℂ Dixit. ꝛ
ꝯueniēs ġdē eſt opiuari ꝙ exn̄tia cuiuſcūqȝ hoīs ingrū hō eſt ꝑ hanc
ſ[illegible]am que noīať intellꝰ cū ſit honoꝛati⁹ ꝛ meli⁹ qđ eſt in eo:ꝛ vita ꝓ/
portionata huic eſt vita ꝓportionata hoīs:ꝛ icōueniēs eſt: vt nō eli/
gat aliqs vitā ſuiipſi⁹:īmo eligat vitā alteri⁹. ℂ D. ꝛ opʒ vt nūc dica
tur et qđ iā dictū eſt pri⁹:qm̄ ꝓpriū vnicuiqȝ aīaliū eſt vigoꝛoſi⁹ qđ ē
in ipſo nāliter ꝛ delectabili⁹. Si ġ eſt intellꝰ hoc mō in hoīe erit vita.
q̄ ꝓportiōať ei talr in hoīe:intēdo delectabilioꝛē vitaꝝ:ꝛ vigoꝛoſioꝛē
eaꝝ:cū ſit hec vita hūana magis ꝙ̄ alie. Itē igiť illa q̄ ꝓportionať
huic virtuti beata ē valde:q̄ vero ꝓportionať virtuti alij beata ē mō
ſcđarioꝛe:eo ꝙ actōes illaꝝ virtutū hūane ſunt:ꝛ actio iſti⁹ diuīa: ꝑut
diximꝰ:ꝛ ſunt ġdē ille hūane:ꝛ eo ꝙ actōes iuſte ꝛ foꝛtes ꝛ cetere opa/
tiones qb⁹ vtimur in eo ꝙ ē inter nos ſm ꝙ ipſe ſunt virtutes in ne
gociatiōib⁹ ꝛ indigētijs ꝛ oīb⁹ actiōib⁹ ꝛ paſſionib⁹ cōſeruát ꝙ opʒ cō
ſeruari vnicuiqȝ ex reb⁹. Appet.n. ꝙ oīa iſta ſunt hūana:ꝛ vr de qui/
buſdā eoꝝ qđ acciderat ex pte nāe coꝛpis:ꝛ ꝙ virt⁹ moꝛalis figuret
paſſiōes multū:ꝛ ſunt ġdē virtutes ex mō ꝯmēſurādi actū. V.g. qm̄
caſtitas inueniť qn̄ pꝛima eius fuerit prudētia:ꝛ eo ꝙ ipſa ġdeʒ ſit ſm
menſurā

menſuraꝫ prudentie: ꝛ qm̄ antecedit prudentia ꝛ paſſionib⁹ numerat̃ ſiter cōpoſitas: ꝛ virtutes cōpoſite ſunt humane: ꝛ vita ſua ꝛ felicitas ſua ſilr̃. Felicitas aūt intellua ſepata eſt ab iſtis: intēdo a paſſionib⁹. ℭ D. Et dictio h̄ de ipſa eſt cū hac quātitate: pſcrutatio.n. de ipſa h̄ alterius ꝑpoſiti eſt: vult vt eſtimemꝰ qm̄ pſcrutatio de ipſa h̄ pſcrutatio ꝛ nāſbe ei⁹ iſꝫ eſt qd̄ pſcrutatio de ipſa ppea ꝙ ipſa finis. ℭ D. Et putatur fortaſſis ꝙ actio pintellectū indigeat aegſitid̄e diſpōnis moralis verūtn̄ hoc ab ex̄ eſt neq̄ꝫ multa neq̄ꝫ laborioſa: reb⁹ vero neceſſarijs ambe idigēt: intēdo v̄tutes figuratiuas ꝛ v̄tutes ſpeculatiuas indigē tia eq̄li. Et v̄tutes figuratiue ciuiles laborioſe ſunt magis corpalr̃ ꝙ ſpeculatiue. Et v̄tutes figuratiue ꝛ ſpeculatiue diuerſitatē hn̄t ꝛ ī aīa ꝛ in corpe paruā: intēdo in eo ꝙ indigēt ex aīa ꝛ corpe. In actionib⁹ vero multū. virtutes nāq̄ꝫ figuratiue multis reb⁹ idigēt ab extriſeco. Uir.n. liberalis opib⁹ indiget ad agēdas actiōes liberalitatis. ſilr̃ iuſtus indiget in quo appet act⁹ iuſtitie: eo ꝙ volūtas iuſtitie nō eſt manifeſta: neq̄ꝫ iuſtitia eſt in volūtate tm̄: ꝛ illi q nō ſunt iuſti oſtētāt qd̄ ſe eē iuſtos p opōnes: pp hoc ꝙ oēs vidēt ꝙ ſiguū iuſtitie eſt opō ei⁹: ꝛ ſilr̃ fortitudo indiget inſtr̃is aīatis ꝛ iaīatis: ꝛ potētia p quā actiōes ſuas agat: ꝛ ſilr̃ caſt⁹ idiget reb⁹/i qb⁹ actio ſua mereat̃ dici caſtitas: quaten⁹ fiat manifeſtū au ſit caſt⁹/an nō. Cui.n. nō extiterint res/in qb⁹ ſit caſtitas: neq̄ꝫ pt̄ ſup ipſas: huic nō īueniunt actōes caſtitatis. ℭ D. Et hoc q̄rēdū eſt an electio actiōis eſt dignior: vt ſit virtus aut actiōes: ſi.n. virt⁹ ineſt electiōe tm̄: nō indiget virtuoſus iſtarū reruꝫ que ſunt extrinſec⁹. Si vero in vtriſq̄ꝫ: tūc manifeſtū eſt qm̄ indiget eis. At manifeſtū eſt: qm̄ virt⁹ aut eſt in vtriſq̄ꝫ aut in actōib⁹. Manifeſtū eſt.n. ꝙ cōplemētū in vtriſq̄ꝫ eſt: eē aūt ei⁹ in actiōe idiget dilectatiōe multa. Si v̄o fuerit in actōib⁹ ſicut declaratū fuit in eo qđ pterijt indiget cauſis ab extrinſeco: ꝛ quāto fuerint actiones plures ꝛ meliores indigent ab extra rebus plurib⁹. Ille aūt qui vtit̃ intuitu ſpeculatiuo nulla indiget iſtaꝝ reruꝫ ad actionē: imo poſſe eſt vt dicat̃ ꝙ iſta impediāt vſum actus ſui proprij: intendo vſum ceterarū actionū virtutum. ℭ D. Si vero fuerit homo tantū: intendo nō perfectus perfectione humana: ꝛ elegerit vt ſit vita eius cum multitudine oportebit vt agat actiōes virtutis vt ſequat̃ modos viuendi hominuꝫ ꝛ nō indiget huiuſmodi actione perfecta.

Cap. 10.

Eſſe vero pfectaꝫ felicitateꝫ cōtemplatiuaꝫ quādaꝫ opatione vel ex eo patebit ꝙ deos maxime exiſtimamꝰ felices ac beatos eē: at quas res illis tribuimus agendas: vtrū iuſtas: an erit ridiculuꝫ ſi in cōtractibꝰ ac reddendis depoſitis: ꝛ hmōi rebus occupati dicant̃. Sed an fortes in ſuſtinēdis terroribus ꝛ periculis ſubeūdis honeſti cauſa: an liberales at cui dabunt. Et ſimiliter abſurduꝫ eſt dicere illis eſſe nūmos vel tale aliqd. An modeſtos: atq̄ꝫ tandeꝫ iſta laus eſt nō hn̄tibus prauas

cupiditates. Ita p oīa diſcernēdi appebit in reb⁹ agē/
dis puū qddā eſſe: ⁊ indignū numie deoꝝ. At qui illos
viuere cūcti exiſtimāt ⁊ opari: ergo natura dormire eos
dicēdū nō eſt: queādmoduꝫ endimioneꝫ. Viuenti ſi nec
agere qcq̄ꝫ tribuat: ⁊ multomagis nec facere qd reſtat
tādē pp ꝯtēplationē. Quare opatio dei beatitudie p̄cel
lēs cōtēplatiua q̄dā eēt. Et in hoīb⁹ ergo illa q̄ huic co/
gnatiſſima ē erit vtiqꝫ feliciſſima. Cui⁹ ſignū fuit ꝙ cete
ra qdē aīalia felicitatis capacia nō ſūt: cū tali opōne pe/
nit⁹ careāt. Nā diis qdē oīs vita btā eſt: hoīb⁹ vero in/
quātū ſilitudo q̄dā cōpetit: qm̄ nullatenus pticipia ſunt
cōtēplatōis. Quouſqꝫ ergo ſe cōtēplatio extēdit eo vſqꝫ
felicitas: ⁊ qbus magis eſt cōtēplari eiſdē ⁊ felices eſſe:
nō ꝑm accidēs: ſed ꝑm cōtēplationē: nā ipſa p ſe p̄cioſa
eſt. Itaqꝫ felicitas vtiqꝫ erit cōtēplatio q̄dā. Indigebit
quoqꝫ externa ꝓſpitate cuꝫ hō ſit: nō.n. nā p ſe ſufficiēs
eſt ad cōtēplādūꝫ: ſed opꝫ ſanū eſſe corpus: ⁊ alimenta
ceterūqꝫ famulatū ad eē: nec tn̄ ſi abſqꝫ externis bonis
beatū eſſe nō dat: ideo putādū eſt multis ac magis illū
īdigere: nō.n. in exceſſu ſufficiētia ē: neqꝫ iudiciū: neqꝫ
actio: ſꝫ pñt ēt q nō terre mariqꝫ dn̄ant hōeſta agere. nā
a mediocrib⁹ ēt facultatib⁹ pōt qs illa agē q̄ ſūt ꝑꝫ v̄tutē:
hoc ope lꝫ intueri: nā priuati hoies nō min⁹ v̄ir recta fa
cere q̄ꝫ illi q ſint in dignitatib⁹ aut potētia cōſtituti: imo
ēt magis. Satis eſt vero tot adeſſe: erit enīꝫ btā ei⁹ vita
q ꝑm virtuteꝫ opabit: ⁊ ſolutio fortaſſe recte felices oſtē
dit eſſe mediocriter abūdantes externis bonis agētes
p̄clara ⁊ viuentes modeſte. Pōt.n. ⁊ q mediocria poſſi/
det agere q̄ oꝫ. Anaxa. quoqꝫ vr̄ nō locupletē nꝫ potētē
exiſtimare felicē: dicens: ſe neq̄ q̄ꝫ mirari ſi ille multitu/
dini abſurdus qdeꝫ videret. Nam multitudo ſoluꝫ iu/
dicat a rebus externis. Cōcordare his v̄ir ⁊ ſapientuꝫ
oſſiones. Fidē igit q̄ꝫdā hec hn̄t: ceteꝝ veritas ī rebus
ex opib⁹ ⁊ vita diſcernit. Naꝫ his eſt principale. cōſide/
randa iſta ſunt ad vitā ſcāqꝫ referendo: ⁊ ſi cōcordāt in

Diis quidē oīs beata vi ra eſt hoīb⁹ vero inquā/ tuꝫ ſilitudo q̄dā cōpetit.

Multitudo ſolū iudicat a reb⁹ exter nis.

opibus recipe illa ops. ſi vō diſcordant rōnē pquirere. Qui ſm mentez operaṫ ⁊ eaz colit: ⁊ optime diſpoſit⁹ eſt amiciſſimus diis vr̄ eē. Nā ſi diȷ curā aliquā hn̄t hūanaruz rez: vt eſtimaṫ ⁊ crediṫ rōabile ē eos gaudere optimo ⁊ cognatiſſimo. Tale hmōi vero mēs eſt ⁊ amātib⁹ illā maxie honorātibuſq; fauere tanq̄z rex ſibi chariſſimaruz curatoribus ⁊ recte ac bn̄ agentibus. Q̄z aūt hec oia ſapienti maxie cōpetāt/ nō eſt obſcuꝝ. Amiciſſimū ergo deoꝝ eūdēq; feliciſſimū eſſe decēs eſt. Itaq; ⁊ hoc mō ſapiēs vtiq; erit maxime felix.

Qui ſ̄z mē/ tē opaṫ ⁊ eā colit amiciſ ſim⁹ deoruz vr̄ eſſe.

¶ Decimū capitulū ꝙ perfecta felicitas eſt opatio ſpeculatiua optimarū: in eo eſſe felix eſſe in ſpeculatione ſui: ⁊ nobis eſſe felix eſſe in eo in quo eſt ipſi prout nobis eſt poſſibile: cuius etiā ſignū eſt ꝙ irrōnalia priuata ſpeculatiōe nō participant felicitate: ꝙq; felicitas hoīs eſt ſimilitudo diuine ſpeculatiōis ⁊ equaliter pertendūt ſpeculatio ⁊ felicitas: ⁊ iteruz ꝙ opus eſt ſpeculatio inquātuz ipſe eſt hō exterioribus bonis/ ſine quib⁹ nō poteſt ſpeculari: ſed nō multis ⁊ magnis: ſed omnino moderatis: a quibus pōt quis ita virtuoſe agere: vt a ſupabundantibus. ꝙq; hdicentes. ſ. a moderatis poſſe bene agere ⁊ feliciter viuere cum ſunt credibiles cū ſermones eoruz nō diſſonāt ſuis factis tandē ꝙ ſm intellectuz viuens/ ⁊ eum curans eſt deo amātiſſim⁹: pp intellectū eē cognatiſſimū deo: ⁊ deū diligere ⁊ ⁊ rebn̄ficiare: curantes igitur regnatū: ꝙq; oia predicta ineſſe felici: maxime inſunt ſapientis vnde ⁊ ipſe deo amantiſſimus. B. 10

Quoniam aūt beatitudo eſt actus quis opinatiu⁹ apparebit ex iſto etiā: qm̄ conceſſuz eſt ꝙ deus glorioſus ⁊ angeli nobilioris ſunt ſtatus ⁊ felicitatis q̄ cetera entia. Vellez igitur ſcire quis actus attribuēdus eſt eis ex actibus virtutū. Si eniz attribuimus eis actuz iuſtitie deriſoriuz videbiṫ: cum nō ſit iuſtitia niſi apud eos qui ſunt cōnegociatores: ⁊ cetera q̄ ſimilanṫ eis: ⁊ ſi attribuaṫ eis actus fortitudinis opz vt obuient rebus timoroſis ⁊ periculoſis: ⁊ in quibus eſt interit⁹. Et ſimilr̄ ſi attribuanṫ eis actiones liberalitatis erunt eis numiſmata ⁊ pecunie: ⁊ ſi attribuanṫ eis actiones caſtitatis: quid erit hoc niſi trāſmutatio eoꝝ a laude ad vituperiū: eoꝝ nō ſunt eis deſideria praua. Et vr̄ qn̄ ſummatiz collecte fuerint actiones oīum virtutū: patebit ꝙ exigue ſunt: neq; digne dici pn̄t/ de deo ⁊ angelis: verūtn̄ oēs vidēt: qm̄ vitā hn̄t: actū igiṫ hn̄t: nō decet. n. vt ſint dormiētes. ¶ B. vt qđ fecit tales qn̄ negauit in eis eē vitā. Cūq; ſint viui nō remanet eis ex actiōib⁹ ꝯuenientib⁹ ſibi plus q̄ act⁹ ſpeculādi intellc̄s: ⁊ cū ſic ſit erit act⁹ dei ⁊ angeloꝝ quē agūt in excellētia ſue glie ſpeculatio: ⁊ act⁹ human⁹ cognatus huic eſt felicitas. ¶ B. ⁊ ſignū hui⁹ ē ꝙ nullus cōparat cetera aīaliuz ad felicitatē quēadmodū hoiez ꝯparat ad eā cū priuata ſint hmōi actu priuatiōe ꝯpleta: itēdo actū itellc̄s: ⁊ pp. h ē vita ꝯpletoꝝ ex entib⁹

deſideratiſſimi ſtatꝰ: intendo qñ fuerint actiones ipſoꝝ vt iſta actio
hoies aũt cõparant felicitati ſm mẽſurã q̃ in ipſis eſt de iſto actu. Ce
tera vero aĩalia quẽadmodũ dixímꝰ nihil hñt felicitatis: eoq̧ nõ nu
tant ſpeculatiõe in aliq̃ reꝝ: intẽdo nec in ſcia nec in opatione. ❡ D.
Jõq̧ eſt felicitas ampliꝰ in illis q̃ vtunt ſpeculatiõe plus: ⁊ iſti ſunt fe
lices nõ p modũ accñtalẽ: ſed p intuitũ ⁊ ſpeculatõez iſtũ. eſt. n. feli
tas p ſe intellectu alijs valde. ❡ D. Cũq̧ iſtud formatũ fuerit erit feli
citas intuitꝰ qs: attñ indiget felix cũ ſit hõ bonitate ſtatꝰ ab eſt volũ
tarie: in nã. n. nõ eſt ſufficiẽtia ois eius qđ vſui ptinet: indiget. n. ſani
tate corpis ⁊ nutrimẽto ⁊ ceteris neceſſarijs ⁊ obſequijs. ❡ D. Nõ tñ
pp hoc arbitrãdũ q̧ dñs felicitatis indigeat rebꝰ plimis ab extrinſe
co: eoq̧ nõ põt eẽ deſiderabilis ꝯſiſtẽtie abſq̧ bonis exterioribꝰ: ſuffi
ciẽtia. n. nõ eſt in honoribꝰ ⁊ nõ in opatiõibꝰ: poſſe. n. ẽ vt agat actio
nes bonas nobiles is q̃ nõ eſt dñs terre ⁊ maris: põt. n. qs eẽ de infe
rioribꝰ ⁊ agere actiões virtuoſas: ⁊ hmõi patẽs ẽ declaratio. Nõ putat
eiꝫ de inferioribꝰ in ptãte q̧ minꝰ agãt de eo q̧ opꝫ ex actiõibꝰ q̃ dñi
ptãtuꝫ: immo ampliꝰ opant q̃ alij ⁊ in actiõibꝰ virtutis eſt ſufficientia
felicitatis qñ inuẽte fuerint: eoq̧ vita agẽtis ſm virtutẽ erit beata.
❡ D. Et fortaſſis bñ dixit. N. qñ iudicauit q̧ beati ſunt illi qbꝰ puiſũ
eſt ſufficiẽter ex rebꝰ extrinſecis: ⁊ egerũt actiões bonas nobiles: qñ
vita ipſoꝝ eis intimauerit qđ cõpetit ipſis: poſſe nãq̧ ẽ vt agat qđ op
tꝫ q̃ poſſidet modicũ. ❡ D. neq̧. n. Anaxa. vr̃ reputaſſe felicẽ diuitẽ
nec potẽtẽ cũ dixit: nõ eſt mirãdũ de h̃ qđ putauerũt plẽs incõueniẽs
eẽ qđ dixerũt felicitatẽ nõ eẽ diffiniẽdã p ea q̃ extrinſecꝰ ſunt: cũ ipſi
nõ ſenſerint niſi iſta tm̃. ❡ D. Et vr̃ q̧ pfeſſio ſapiẽtũ cõueniẽs ſit di
ctionibꝰ eoꝝ in iſtis rebꝰ ⁊ teſtificãs eis in ſermonibꝰ. Nãq̧ de iſtis re
bus eſt qdẽ pſuaſio tm̃ in eo q̧ dictor aſſerit. Ueritas aũt in opõnib
eſt: ⁊ cognoſcit qdẽ certitudo aſſertiõis ex opõnibꝰ bonis in vita ſua
in iſtis nẽpe verax diſcernit. ❡ D. Cõſiderãdũ igit qđ dcm̃ eſt de iſtis
rebꝰ ⁊ interptãdũ p actiões dictoris in vita ſua. Si. n. ꝯueniãt dictis
recipiemꝰ ea: ſi vero deſiderãt putat de eis qđ putat de dicto nõ ꝯueniẽ
te facto. ❡ D. Hec ꝯ aũt q̃ agit p intellm̃ ⁊ fuerit obſequꝫ eiꝰ intellectui
⁊ diſpõ eiꝰ diſpõ bõa: vr̃ q̧ ſit amãs deũ valde. Et ſi qdẽ cura ſit deo d
Rõe vero cu
ra ſit de hoi
bus ſm Cõ
mẽ. Uiđ. 12.
met. cõ. 37.
hoibus vt creditſ ⁊ vt debitũ eſt: ⁊ ſit qdẽ deꝰ gaudẽs de eo q̃ eſt me
lior: tũc gaudet de eo q̃ nitit aſſimilari ei valde: ⁊ hic eſt intellꝰ dignꝰ ⁊
eſt ergo vt bñfaciat eis q̃ amãt ipſuꝫ plus ⁊ vt honorificet. eos ⁊ rñde
ret ipſos: ſicut eſt diſpõ amici cũ amico ſuo: ⁊ eoq̧ actio eoꝝ eſt actio
nobilis ſana. ❡ D. q̧ aũt oẽs iſte res exiſtũt vr pl̃m ſapiẽti nõ eſt igno
tum neq̧ occultuꝫ valde: dignus ergo eſt vt ſapiens cum ſit ſm hanc
diſpoſitionem ſit beatus.

Cap. II.

Am igit ſit ⁊ de his, ⁊ de virtutibus, ⁊ de ami
citia ac voluptate ſatis eſt dictuꝫ: iam finem
habere putanduꝫ eſt intentionẽ noſtraꝫ: vel
quẽadmodũ dr̃ nõ eſt in rebus agẽdis finis
cõſiderare ſingula, atq̧ cognoſcere: ſꝫ magis
illa agẽ: nec ſane ſufficit ſcire: ſꝫ conãdũ ẽ illã hre ⁊ vti

vel ſi quo alio mõ boni efficiamur. Si ergo verba ſatis eſſent ad faciendũ nos bonos multam ac magnã mercedem: ſed theognidem merito reportarent ⁊ oporteret illa parare. Nunc aũt cõſtat illã vim hr̃e vt puocare ac ppellere iuuenes eos q ingenui ſunt: poſuitq; generoſum mores vere honeſtatis amãtes virtuti obnoxiũ facere. Sed vulg⁹ nõ poſſe ad pbitatẽ inducere: nõ.n. tales ſunt vt verecũdi obtẽperẽt: ſ; metu. Neq; vt abſtineãt a prauis pp turpitudinẽ: ſed pp penaz. Affectu.n. viuẽtes pprias voluptates ac eas que illas efficiũt pſequũtur. Fugiũt vero his oppoſitas moleſtias. honeſtatis aũt ac vere voluptatis quã nunq̃ guſtarũt ſine cura ſunt: tales igitur q̃ verba traduceret. nõ.n. poſſe eſt neq; facile q̃ ab antiquo morib⁹ occupata ſunt ea verbis mutare: ſed bñ agi putãduz eſt ſi oĩbus exñtib⁹ p que boni fieri videmur virtutẽ ſuſcipiem⁹: fieri vero bonos exiſtimãt: alij nã: alij ꝯſuetudine: alij doctrina. Nã qdẽ nõ eſt in nr̃a ptãte: ſed p quãdã diuinã cãm vere fortunat⁹ exiſtit: ſermo aũt ⁊ doctrina nunq̃ in omnib⁹ vires habẽt: ſed opz vt ante cultus ſit moribus auditoris anim⁹ ad recte gaudẽduz edendũq; tanq̃ ager q ſemina ſit nutriturus. Nam q ſm pturbationẽ aĩ viuit: nec audiret monẽtis ſuaſiones nec intelligeret. Ei vero q ita diſpoſit⁹ eſt quõ ꝯtriuz ſuaderi põt. Perturbatiões.n. animi nõ vñr penitus cedere verbis: ſed violẽtie. Opus eſt igitur vt mos pexiſtat ad virtutẽ quodãmõ aptus amãs honeſta ⁊ turpia indignãs: ſed ex pueritia difficile eſt recta iductione ad virtutẽ potiri: niſi ſub talibus educat⁹ ſit legibus. Nam viuere modeſte ⁊ tẽperate plurimis ac preſertiz iuuenib⁹ nõ eſt iocũduz. Quobrẽ legibus ꝯſtitutũ eẽ opz circa educationẽ ⁊ exercitia. Non.n. moleſtiam afferrẽt ſi fuerint ꝯſueta: nec fortaſſe ſatis eſt vt iuuenes recta educatõe ⁊ cura potiant. Sed qm̃ ẽt viros factos opz eadẽ exercere ac morib⁹ tenere. Ad hec quoq; legibus indigebim⁹ oĩno recte p totaz vitaz. nam pleriq;

Nã nõ eſt in nr̃a ptãte: ſz p quãdã diuinã cãz vere fortunat⁹ exiſtit.

neceſſitati magis q̄z rōni parent: ⁊ penis q̄z honeſtati. Quapp̄ exiſtimant quidā oportere legum poſitores ꝓuocare, ⁊ exhortari debere hoīes ad virtutem honeſti gratia: vtpote illis qui boni ſunt ea ſecuturis. Aduerſus aūt inobediētes ⁊ tardiores penaſ ſuppliciaq̄z imponere. Qui vero tales ſunt vt emendari nō poſſint eos penitus exterminare debere. Nam probuʒ virum ⁊ honeſte viuenteʒ rōni pariturū eſſe. Improbum vero libidinibus obnoxium quaſi beluaʒ quādā ſub iugo poſitā ꝑ dolorē eſſe coercēduʒ. Itaq̄z putāt penas tales eē debere vt cōcupitis voluptatibꝰ maxime aduerſent. Si ergo vt dictū eſt cuʒ q bonꝰ futurus ſit recte educatū ac inſtitutū moribus eſſe opʒ: ac ſubinde in exercitijs laudabilibus viuere: ⁊ nec ſponte neq̄z inuitum praua facere. Hec vtiq̄z erunt viuentibus ſm quādaʒ menteʒ ⁊ ordinationeʒ rectam precepti vim hñteʒ. Patris igitur ordinatio viʒ ⁊ neceſſitatē nō hʒ: nec alterꝰ cuiuſdā ſoli viri: niſi ſit rex aut hmōi. At lex viʒ hʒ neceſſariā. Nō exiſtēs a prudētia quadā ⁊ mēte: ⁊ hoīes eos q cupiditatibus ſuis aduerſant: ⁊ ſi recte faciāt: tñ īdigne ferūt. Lex aūt nō eſt moleſta iubens ꝓbitateʒ. In lacedemoniorꝫ ciuitate vel ſola vt paucis cura publice videtur adhibita a legumlatoribus circa educationem ⁊ exercitia. In alijs vero ciuitatibus iſta neglecta ſunt: ⁊ viuit quiſq̄z vt vult cyclopum inſtar regens filios ⁊ vxoreʒ. Sed optimum foret publice recteq̄z curam adhibere idq̄z facere poſſe. Qꝫ ſi publice negligeretur vnicuiq̄z cure eē debet filios ⁊ amicos ad virtutem dirigere: vel ſaltem id conari. Poterit auteʒ maxime ſm predicta ſi legiſlator fiat: nā publicas quidē curas cōſtat ꝑ leges fieri: laudabiles aūt ꝑ ſtudioſas leges. Nec referre videt̄ vtruʒ ꝑ ſcriptas: vel ſine ſcripto: nec ꝑ quas vnus vel plures inſtituat̄: ceu nec in muſica ⁊ gymnaſtica ⁊ alijs diſciplinis. Ut enim in ciuitatibus vim habent leges ⁊ mores: ſic in domibus paterni ſermones ⁊ mores: ac plus

etiā ꝑpter cognationē ⁊ beneficia collata. Sūt em̄ iam/ p̄ridē affectiōe deuincti: ⁊ facile illis ſuadere nā. Differunt etiā priuata inſtituta a publicis: veluti in medicina. Uniuerſal'r enī febricitātī cōfert abſtinētia ⁊ quies. Eſt tñ fortaſſe aliquis cui nō cōfert. Magiſter etiā ludi non eandē cunctis pugnā imponit. Certius aūt ſingula magis declarari vident̄ adhibita ꝓuatiꝫ cura: magis eniꝫ eo quo oꝫ potit̄ quiſqꝫ. Sꝫ ⁊ medicus ⁊ ludi magiſter ⁊ alius quilibet ꝗ vl'ia ſciat de oībus ⁊ talib⁹ optime curaret. Naꝫ vl'is ꝗdē ſcia dr̄ ⁊ ſūt. At vnū aliquē nihil forte vetat recte curari etiaꝫ ab eo ꝗ ſine ſcia ſit/ſi cōſpexerit diligēter cōtingētia in vnoquoqꝫ per experientiā. Quēadmodū ⁊ medici quidaꝫ ſibi optimi vident̄: ſed alijs nō ſufficere: nihilominus ille qui eē velit artifex ⁊ cōtemplatiuus ad vl'e vidēdū eſt: ⁊ illō internoſcēduꝫ quoad pōt. Nam ſcie circa hoc ſunt vt diximus. Forte etiā is qui meliores facere velit vel multos vel paucos conandū eſt vt legiſlator fiat. Siqdē per leges boni fieri poſſumus. Quēuis em̄ ⁊ ꝗ datus ſit diſponere recte nō eſt cuiuſqꝫ. ſꝫ ſi alicuius eſt. ſ. ſciētis: vt ī medicina ⁊ ī alijs in quib⁹ eſt cura aliq̄ ⁊ intelligētia. An igit̄ poſt h̄ cōſiderandū fuerit non ⁊ quō legiſlator qs fiat: vel quēadmodū in alijs ab his qui in repu. verſant̄. Nam rei/pu. pars hec eſſe vr̄: vel non ſimile eſt in repu. ac ceteris ſciētijs ⁊ facultatibus. Naꝫ in alijs ꝗdem videntur eſſe doctores ⁊ operatores ceu medici ⁊ pictores. At ſciam gubernādarum rerūpub. ſophiſte ꝓfitent̄ quorum nullus. rep. gerit: ſed illi qui in illa verſantur: ⁊ hi facultate quedam id agere vident̄: ⁊ experiētia magis q̄ꝫ intelligentia: cōſtat eniꝫ eos de his rebus nec ſcribere nec loqui. At qui ꝓclarius id foret q̄ꝫ orationes in iudicio vel cum oībus habere. Nec rurſus filios ſuos aptos ad rē/pu. efficiunt: nec amicorum aliquos qd̄ facerent certe ſi valeret. Neqꝫ eniꝫ melius quicq̄ꝫ ciuitati ſui relinquere poſſent: neqꝫ ſibi ipſis aut his quos chariſſimos hn̄t ma/

gis quicq; optarēt q̄; hmői potētiā:nō tn̄ paruū vr̄ experientia cōferre: nō enī fieri poſſent per cōſuetudinē ad rēpu.aptiores. Itaq; ⁊ his qui cupiūt de repu. hr̄e ſciam: opus eſt inſuper experimento:⁊ ſophiſte qui id pfitenſ longe abeſſe videnſ a docendo. Quale enim id ſit aut circa qualia penitus ignorāt:non enī idē eſſe ꝙ rethoricā:nec abiectionem poſuiſſent: nec putarent eſſe facile leges ferre colligenti preclaras leges: nam eligi poſſe optimas:quaſi vero electio non ſit intelligentie:ac maximum iudicare recte vt in muſicis. Experti enī in ſingulis recte iudicāt opera:⁊ per que ⁊ quō perficiatur intelligunt. In expertis vero ſatis eſſe putandū eſt ſi non latet ipſos vtrū bene vel male factū ſit/quēadmodū in pictura. Leges aūt publica opera videntur. Quō igiť ex his lator legū fieri qs poteſt:aut eas que optime ſunt itelligere:nō enī videnſ:neq; medici quidē ex libris fieri:q̄q̄ conanſ illi nō ſolū curas dicere: ſed etiā modū per quē medicina ſit tradēda ⁊ vt cōuenit curare:cuiuſq; diſtinguens habitudines. At hec expertis qdē videnſ vtilia: his vero q̄ ſine ſcia ſunt inutilia:forte etiā ⁊ legū ⁊ rerūpub.collationes his qui perſpicere ⁊ iudicare valent quidē recte:vel cōtra: vel q̄lis qualibus cōgruāt vtilia eſſe poſſunt. Sȝ ille qui ſine habitu iſta pſuaderet/recte iudicare nō poſſet: niſi fortuitu. Intelligētiores vō in his fortaſſe fient. Cū igiť antiqui illa q̄ ad poſitionē legū pertinēt intacta reliquerint: nos cōſiderare melius erit:⁊ oīno de repub. vt quantū fieri pōt de rebus humanis phia perficiaſ. Primū igiť ſiquidē in parte dictū ſit a maioribus recte id conemur referre. Deinde ex collatione rerūpub.cōſiderandū eſt qualia iſta ſint que ciuitates euertūt. ⁊ qualia vnāquāq; rempub.⁊ per quas cauſas alie recte/alie ꝯ gubernantur:his enī viſis forte magis intelligimus qs reipub. ſtatus ſit optimus: ⁊ quō vnaqueq; reſpubli. cōſtituta ſit:⁊ quibus legibus ⁊ moribus.

¶ Undecimū capitulū q̄ nō ſufficit p̄dicta de felicitate ⁊ virtutib⁹ ii
⁊ amicitia ⁊ delectatiōe ſcire: ſʒ magis opʒ eo operari cuʒ ſermones
ſoli de p̄dictis ſolū ꝓuocent ⁊ moueāt iuuenes bene nutritos alijs nō
potētibus ſermonibus obedire: ſed timori vel pene q̄ manifeſtat cer
tum ex eo q̄ quidā fiunt boni nā qđ nō eſt in nobis: ſed eſt di' donum⁊
quidā cōſuetudine qđ eſt in nobis: quidā vero doctrina. ſ. hn̄tes ani/
mam preparatā cōſuetudinibus: viuētes vero ſm̄ paſſiones: nec au/
dire curant: vn̄ nō obediūt ſermonibꝰ ſʒ ſoli violētie pp̄ que opʒ legib⁹
ordinatā eſſe iuuenū nutritionē: vt bona fiāt nō triſtia ex aſſueſcētia:
⁊ non ſolū iuuenū: ſed ⁊ viroꝝ ⁊ ſenū: ⁊ obtēperantes legib⁹ premient⁊
inobedientes puniant: triſtitijs oppoſitis amaris delectationib⁹ incor
rigibiles exterminent. q̄q̄ itez opʒ leges opponi ꝓpter ipſas habere
coactiuā potentiā ad bona: in quibus opʒ viuere: quā non hʒ viuus:
vtpote patris preceptio: ⁊ pp̄ legē non eſſe onerosaʒ velut ex inuidia
latā: ſicut eſt preceptio: ⁊ pp̄ in paucis ciuitatib⁹ eē leges poſitas: di/
rigētes cuiuſq̄ etatis mores: ſed viuit quiſq̄ vt vult. B.

AN igitur in eo qđ dictū eſt de felicitate in hoc li
broꝛ de virtutibusꝛ de amicitia ſuf/
ficientia eſt in hoc q̄ ſciat tantū aut non. Arbitrandū
eſt enim: qm̄ opʒ vt ſint cōprehēſa nobis per terminos
⁊ deſcriptiones ⁊ vſitata. Nam vt dr̄ non ſufficit in eo
cuius natura eſt vt agat ſcire tm̄ abſq̄ vſu: nō eſt ergo
in ſcia virtutis ſufficiētia: imo ſtudendū eſt eius cogni
tioni: vt conādum vſitationi ipſius ⁊ vſitationi rerū alienarum: vt
efficiamur boni per modū aliquē ex modis dōſtratū: ſi non eſt in ſer/
monibus ſufficientia in v̓tute. ¶ B. ⁊ pp̄ hoc recte dictū fuit: qm̄ indi
getur acceptione iurationis multe ⁊ ſecuritatis magis more per ipſaʒ
in adeptiōe ipſius ſicut. ¶ B. N. ⁊. N. B. Et patēs eſt: qm̄ notitia vir
tutum potēs eſt mouere in adeptione earū eos qui liberi ſunt ex adu
leſcētibus: ⁊ excitare ſm̄ eq̄litatē oēm qui nobilis eſt generis ⁊ amat
bonū ſm̄ veritatē: plures aūt nō pōt expaueſcere vt moueant ad bo/
num: eo q̄ ipſi nō ꝓducunt ad bonū verecūdis: ſʒ metu ⁊ pauore: neq̄
ꝓhibentur a malis pp̄ earū turpitudinē: ſed pp̄ penarū ſuſpitionem.
Cum enim ſm̄ paſſiones viuāt requirūt delectationes ſuijpſius: ⁊ res
per quas fiūt delectationes ⁊ fugiūt a triſtitijs oppoſitis delectationi/
bus: bonū vero qđ eſt bonū ſm̄ veritatē: neq̄ cogitatū eſt apud eos:
quāto magis neq̄ operatū cū non guſtauerint ipſuʒ. Quis igit̄ ſermo
mouebit iſtos: ⁊ permutabit eos a ſtatu ſuo. Impoſſibile enim eſt aut
nō facile mutare per ſermonē eū q iaʒ induratus eſt in morib⁹ antiq̄s
tp̄e longo. ¶ B. Et fortaſſis amabimus acqueſcere v̓tutes qn̄ fuerint
nobis vniuerſe res q̄s videmus eſſe bonas. ¶ B. ⁊ qdā hoiuʒ putant
eſſe boni per naturā: ⁊ quidā per doctrinā. Et pʒ qm̄ qđ de h eſt per na/
turā nō eſt a nobis: ſʒ eſt p̄ grāʒ quandā diuinā illis: ⁊ quoꝝ fortuna bo/
na ⁊ veraciter. Sermo aūt ⁊ doctrina nō eſt efficax ad faciēdū v̓tutē
in oīb⁹: ſʒ opʒ vt ſit aīa q vtit̄ ſermone i v̓tute iaʒ vſitata ⁊ aſſueta bo
no ⁊ ibuta creſcēdo in vſu boni in amore recti: ⁊ in odio cōtrarij eius
ſicut amat ſeges terrā q̄ nutrit eā: nā illi q viuūt ſm̄ paſſiones beſtia/
les nō audiūt ſermonē cōuertētē eos ab aliq̄: neq̄ itelligūt ipm̄. Qui
ḡ fuerit i hoc ſtatu q̄liter eſt poſſe vt permutet ei⁹ ꝯſciētia: ⁊ vb̄ opʒ nē

putetur ꝙ iſti morbi morales reduci poſſint cogendo per ſermonem. ¶ D. ⁊ opꝫ vt ſit mos ante virtutē: intēdo ante actiones v̄tutis: ⁊ vt ſit prius: ⁊ vt ſit ex more ſuo amor pulchri: ⁊ odiū turpis. ¶ D. vt aūt inueniat̄ virtus ſana ex vita pueri difficile eſt: niſi fuerit enutritus ſꝫ legē nobilē: eo ꝙ q nō creuerit ſm legē nobilē vtit̄ caſtitate p modū cōtinētie: ⁊ vſus caſtitatis p modū cōtinētie eſt idelectabilis apud plures. ¶ D. Ideoq; opꝫ vt metiamur dietā puerorꝫ ⁊ actus eorꝫ p leges. Ipſi em̄ qn̄ creuerint ſm eas nō erūt eis cōtriſtabiles pp aſſuetudinem earū. D. Et fortaſſis nō erit in regimine diete puerorꝫ ⁊ recta gubernatione eorꝫ quādiu durauerint in pueritia ſufficiētia. Sed opꝫ etiā ꝙ qn̄ puenerint ad terminū virorꝫ vtant̄ ea ⁊ aſſueſcant ea: ⁊ ie indigēt in hoc etiā legib⁹: ⁊ etiā indigēt legib⁹ in tota vita: ⁊ plures em̄ ducunt̄ neceſſitate ⁊ coactione plus ꝙ̄ ſermone: ⁊ malo plus ꝙ̄ bono: ⁊ ppter hoc vidēt quidā holes: qm̄ opꝫ vt legiſlatores cōſtringāt homines ad recipiendū virtutē: ⁊ vt hoc ponāt pro lege non ppter ſuos tantū: ſed ⁊ pp eos q ſeruis ſimilant in nā ſua cū obediāt quidē legibus per ſermonē viri emeriti in quibus iaꝫ preceſſit cōſuetudo ⁊ adoprauerunt aīas ſuas: ⁊ ppter hoc vidēt: qm̄ opꝫ vt ponāt modos penarū ⁊ vltionis in eiꝫ qui nō obedit: ⁊ eſt peruerſe nature. Qui vero irrectificabilis eſt tollat̄ de medio: naꝫ aptitudinē habēti ⁊ idoneitate qui amat bonū perſuadet̄ per ſermonē: malus eniꝫ cōcupiſcēs delectationes opꝫ vt affligat̄ tormētis: q̄ſi beſtia: ideoq; dixerūt: qm̄ expedit vt īponant̄ pene cōtrariātes delectationib⁹ amatis: intēdo vt ponat̄ cuilibet delectationi triſtitia q̄ ſit tanq̄ ꝯtrariās ei nālr. ¶ D. quēadmodū aūt dictū eſt: opꝫ qui vult fieri bonus vt vtatur eo qđ pertinet bonitati: ⁊ vt nō faciat malū: neq; volūtate ſua: neq; abſq; ſua voluntate: ⁊ h quidē ſit illis qui inhabitāt ciuitates ſani intellect: ⁊ quas ordinat vir ſtrenuus: ⁊ nō inuenit̄ iſtud in ciuitatib⁹: niſi ex parte mādatoris ſtrenui cogētis eos ad hoc: non inuenit aūt potētia coactiua ad hmōi in mādato viri vni⁹ niſi ſit rex tanq̄ rex abſolut⁹: intēdo virtuoſuꝫ bonū. Lex aūt hñs potētiā coactiuaꝫ qn̄ fuerit ſermo pcedēs a ſciā ⁊ intellu. ¶ D. ⁊ hñtes legē inimicant̄ eis q cōtrariant̄ ipſis in actionibus: ⁊ ſi ſint actiōes eorꝫ ſane. Attn̄ lex nō eſt grauis: qm̄ ordinat qđ opꝫ. ¶ D. ⁊ putat̄ de legiſlatore ī ciuitate lacedemonia tm̄: qm̄ premādauit adhiberi diligētiā circa dietā ⁊ modū viuēdi in reb⁹ pantis: in plurib⁹ vero ciuitatib⁹ iaꝫ perijt cōſideratio in hmōi reb⁹: ⁊ ꝑ pp hoc viuit quilibet hoiꝫ ad libitū ⁊ volūtatē ſuā cuꝫ filijs ⁊ vxore ī ſemetipſo: ſicut vixit put libuit cū filijs ⁊ vxore: ſꝫ vult ⁊ eſtimo virū famoſuꝫ apud ipſos: p hoc ꝙ accidit ei de libito viuēdi maliria ſtat⁹ cū vxore ⁊ filijs: hoc qđ dixit ē res manifeſta valde ī ciuitatib⁹ que ſunt ſup faciē terre in h tpe. ¶ D. ⁊ meli⁹ eſt ꝙ ex regimine iſtis reb⁹ eſt puiſio cōis ſana: quā poſſe ē eē in vſu: ⁊ qn̄ fuerit regimē iſtō vniuerſitatis: ⁊ opꝫ ꝙ ſit ſꝫ ꝙ curat q̄lꝫ ex ipſis ⁊ cupit circa filios ⁊ amicos ſꝫ eq̄litatē: ⁊ vt ſtudeat̄ v̄tuti ab oīb⁹ eis: ⁊ vt eligāt eā: ⁊ maxīe ꝑ iſtud q ſciuerit qđ dictū ē ī hoc li. qn̄ factus fuerit lator legū: puiſio. n. cōis ciuitatibus eſt qdē p leges. ⁊ viri qdeꝫ idonei ſiūt v̄tuoſi p leges nobiles: ⁊ ſiue ſint ſcripte: aut nō ſcripte. Forſitan. n. in hoc nō eſt diuerſitas: itēdo in gn̄e ⁊ nā ī eo p qđ iſtruit̄ vnus ſingularis ⁊ vniuerſitas: ⁊ vt qđ accidit in arte muſica ⁊ in ceteris opationib⁹: intēdo qm̄ p qđ

inſtruit vnus ꝑ hoc inſtruit ⁊ vniuerſitas. Et ꝓꝑ hoc ſunt res legales
⁊ cōſuetudines hñtes vı̄z in ciuitatib⁹ q̄ſi vim ſermonū[?] ꝯſuetudinū
patrū in domib⁹: imo validiores ſunt ī ciuitatib⁹: ⁊ vtiliores: ⁊ eoꝝ ge
neraliores. ℭ D. inſtructio vō ꝑticularis ⁊ cōis ciuilis ēt hñt adinuicē
diuerſitatē: vt qđ accidit ī arte medicine: ⁊ ī ceteris artib⁹ opatiuis: ⁊
qđ oꝛ ī medicina: qm̄ dimiſſio nutrimēti ⁊ geo: intēdo ꝓuationē exer/
citij cōpetūt febricitātib⁹: foꝛtaſſis tñ qbuſdā nō ꝯuenit: ⁊ ſilr in epile/
pticis foꝛtaſſis nō cōpetit oīb⁹ cura vna: ⁊ digni⁹ eſt putari qm̄ ꝑticu/
lare exq̄ſitū eſt certitudinalr q̄ñ fuerit regimē ⁊ ꝓuiſio ꝓpꝛia ſingulis
hoīum: intēdo vt memoꝛia habeat cuiuslibet hoīs: ⁊ ꝓuideat ei ꝑ ſibi
ꝓpꝛiū ſʒ ꝙ tale īdiuiduū ſignificatū verūtñ: vnūquodqꝫ regit regimie
decēti ⁊ honoꝛ: ⁊ viſitat viſitatiōe ꝓpꝛia ī medicina: ⁊ ī reliqs artibus
actiuis ille apud quē fuerit ex illa arte cōe vlē: intēdo qđ ꝑtinet vni/
uerſo: ⁊ vlr meli⁹ eſt regimē regiminue illi⁹ apđ quē ē qđ ꝑtinet ꝑticula
rib⁹ tñ eoꝝ ſcie ſunt qdē rei vlis: ⁊ iſte artes ſūt artes actiue a ſcia:
niſi ꝙ foꝛſan nō ꝓhibet: qm̄ regat hō regimine bono īdiuiduū multa
q̄ñ iaʒ certificatū fuerit qđ ꝯuenit ꝑ experiētiā tm̄: ſicut accidit hoc ī
arte medicine. Putāt ḡ multi medicoꝝ q̄ ſunt cū hac diſpōne: qm̄ bñ
⁊ certe operant in ſeipſos: ⁊ nō pñt alijs pficere quicq̄ꝫ ꝓꝑ ignoꝛātiā
eoꝝ nāe cōis: ⁊ ꝓꝑ hoc vř: qm̄ opꝫ eū q̄ vult eē magiſter ⁊ artifex ꝑfe/
ctus ī hmōi artib⁹ actiuis vt hēat ſciaʒ rei vlis nō min⁹ q̄ꝫ ſciaʒ ꝑticu/
laris: vt ſit ſcia ei⁹ rei vlis ī tali arte ſʒ mēſurā poſeʒ ī ea: ⁊ ex q̄ neciū
eſt ei q̄ vult efficere ꝑ regimē ⁊ gubernationē aliquos melioꝛes q̄ꝫ ſint
ſiue multos: ſiue paucos: ⁊ vt ſit lator legū: cū ꝑ legē quidē bonū fa/
ciamus. Et tūc manifeſtū eſt: qm̄ nō eſt potēs vnuſquiſqꝫ vt ponat ex
ipſis pōnē bonā: neqꝫ ſi ſit vir experiētie tm̄. Sʒ ſi fuerit aliqs: erit ille
qui ſcit vlē: ſicut ſe hʒ res ī medicina ⁊ ī ceteris magiſterijs: in qb⁹ eſt
vlitatis: rectificatio ab intellu ⁊ ſcia. ℭ D. cūqꝫ ſic ſit opꝫ vt ꝑſcru/
temur poſt hūc ſermonē ex q̄ magiſterio poſe eſt hoī vt ſit lator leguʒ
⁊ q̄liter erit h̄. Et eſt manifeſtū qm̄ erit qdē h̄ ꝑ noticiā rerū ciuiliuʒ q̄
ſunt ſcđm eius in q̄ ſpeculat: ſicut ꝓpoꝛtionant cetere artes ⁊ potētie
ſcđo ꝓpꝛio ei⁹: ideoqꝫ putat ſcia h̄ pars eē artis ciuilis q̄uis nō appa/
reat ex eo qđ iuenit ī ciuitatib⁹ ꝙ res ī pōne legū ſilr rei ī ceteris ſcié
tijs ⁊ potētijs. In ceteris nāqꝫ potētijs ⁊ artib⁹ ꝑʒ ꝙ illi q̄ ſciunt ſunt
q̄ agūt per eas vt medici ⁊ ſcriptoꝛes. ℭ D. illi aūt q̄ ꝓñtent ſapiētiā
rerū ciuiliū nō pñt docere eā: neqꝫ qlibet potēs ad agenduʒ eas: imo
putat ꝙ illi q̄ exercēt vitā ciuilē faciūt h̄ ꝑ potētiā quādā aliaʒ a ſcia.
ℭ D. Et ſunt digniores vt faciāt h̄ per experiētiaʒ q̄ꝫ vt faciāt ipſuʒ per
ſciam ⁊ artē: nō eniʒ vř ꝙ ipſi ſcribāt in hoc quicq̄ꝫ neqꝫ roboꝛ ēt ī ĥc
rōcinationē. ℭ D. foꝛſan poſitio ſermonū in iſtis reb⁹ artificialioꝛ eſt
q̄ꝫ qđ cōſueuerūt antiqui de poſitione ſermonū cōtēdēdi in iudicio ⁊
diſſiciliū: ⁊ neciuʒ fuerat eis cōponere ſermones ciuiles cū reputarēt
ſe potētes ad docē ⁊ cum in hoc fuiſſet ſanatio ipſoꝛūmet atqꝫ alioꝝ ex
amicis. Eteniʒ ipſi ſi feciſſent hoc nō poterāt dimiſiſſe ciuitatib⁹ aliqđ
penitus loco ſui poſt moꝛteʒ melius h̄ magiſterio ſibi ⁊ amicis etiam.
ℭ D. neqꝫ putandū ꝙ poſſe experiētie in inuētiōe legū modicū ſit: nā
tūc nō eēt poſe vt aliqs iſtoꝝ eēt lator legū: intēdit eos q̄ erāt tpe ſuo.
Nā qui ex ipſis factus eſt lator legū: factus eſt qdē ex pte experiētie:
intēdo ꝙ expertus fuit ipſe ⁊ alij: ſicut ſe hʒ ī medicina experimētalis

certe:vtpote aliā.Si ergo rerū q̄ ſunt ſm virtutē magnitudine ⁊ pulchritudie ciuiles belliceq̧ p̄cellāt. Et hec negocioſe ſunt:⁊ finē quendā appetūt:⁊ nō pp ſeipſas ſunt expetēde.Mentis vero opatio ſtudioq̧ p̄cellere vr̄ ɔtēplatiua exn̄s:⁊ p̄ter ipſaʒ nullū finē appere:habereq̧ voluptatē ,ppriā q̄ opationē exauget ſufficientia porro ⁊ ociū ⁊ tranqllitas hūana:⁊ q̄cūq̧ alia tribuunt beato viro ſʒ hāc opationē eē vr̄:pfecta vtiq̧ felicitas hec erit aſſumēs longitudinē vite pfectā.Nihil.n.eorū q̄ felicitatis ſunt impfectū ē:talis aūt potior eēt q̄ʒ ſʒ hominē.Nō.n.q̄ hō eſt,ita viuet:ſʒ q̄ diuinū qddā in ipſo exiſtit.Quātū āt differt hec a cōpoſito:tāto ⁊hec opatio ab illa q̄ eſt ſʒ virtutē.Si itaq̧ diuinū eſt mēs ad hoīeʒ ⁊ vita q̄ eſt ſm aliā diuīa eſt ſm humanitatē vita. Opꝫ aūt nō queadmodū mouēt qdā nos humana curare cū ſumꝰ hoīes:⁊ mortalia cū ſumus mortales:ſʒ q̄ʒtū fieri pōt ad īmortalitatē admitti:⁊ oīa facere vt viuamꝰ ſm optimū eoꝝ q̄ in nobis ſunt.Licet.n.molle parū id ſit: tū potētia ⁊ p̄cio multomagis exiſtit:⁊ vr̄ porro quiſq̧ eſſe hoc ſiqdē pricipale ⁊ melꝰ.Abſurdū igr̄ foret ſi nō illius vitā:ſed alterius cuiuſdā eligamus.

¶Et qd̄ prius diximꝰ nunc q̄ʒ cōgruet. Propriū enim cuiq̧ nā optimū ⁊ iocūdiſſimū eſt.Et hoīuʒ igīt ea vita que eſt ſm mentē:ſiquideʒ maxime hoc eſt hō.hec vita ergo beatiſſima.Scd̄aria vero illa q̄ eſt p aliā virtutem. nā opationes ſm illā humane ſunt.Juſta igīt ⁊ fortia ⁊ alia q̄ ſunt ſm virtutes iuicē agimꝰin cōmercijs:⁊ alijs expeditiōibꝰ:⁊ varijs rebus.Jn affectibꝰquoq̧ decorē vnicuiq̧ ſeruamꝰ.Hec autē oīa vident̄ humana:quedā etiā a corpe puenire ⁊ in multis appropriari affectibus moris virtus. Cōiugata eſt.n.prudētia morie virtuti: ⁊ illa prudētie:ſiquidē principia prudētie ſunt ſm virtutes morales.Rectū aūt in moralibꝰſm prudētiā:ɔiuncte vero hec affectibꝰ⁊ circa cōpoſitū eēnt.Cōpoſiti aūt virtutes hūane ſunt:⁊ vita igīt ſm illas ⁊ felicitas.Jlla

Maxie hō eſt homo ſʒ mentem.

vero qui mentis ſepata. Hacten⁹. n. de illa dictũ ſit. Nã diligenti⁹ diſcutere ſupra ꝓpoſitũ foret: vr̃ ꝛ iam extrẽa affluẽtia parũ vel minus indigere q̃ȝ moralis. Sit eniȝ vtriſqȝ neceſſarioꝝ indigẽtia par. Quãquã magis laborat circa corpus q in republica verſat̃: ꝛ q̃cunqȝ talia: tñ parũ refert: ſȝ in opationib⁹ multũ differũt. Naȝ liberali q̃dẽ pecunia opus eſt ad liberalitatẽ exercendã: ꝛ iuſto ad remuneratiões: q: voluptates hoium obſcure ſunt: ꝛ ſimulãt ſe iuſta velle: cũ nõ ſint iuſti: forti quoqȝ erit potentia ſi ꝑfecturus ſit aliq̃d ſm virtutẽ: ꝛ modeſto licentia. Nam q̃uo diſcerni põt vel hic vel alioꝝ quiſpiã. Eſt aũt q̃ó q̃d tãdem pricipali⁹ in virtute ſit: factũ ne: an electio: vtpote in vtriſqȝ exñte v̓tute. Perfectũ g̃ in vtriſqȝ ꝯſtat eſſe: ſȝ ad res agẽdas in illis op⁹: ꝛ quãto maiores ꝛ p̃clariores ſunt tanto magis. At cõtẽplanti nihil taliũ opus eſt: ac opationẽ: ſȝ vt ita dixeriȝ ꝯtẽplationẽ impediũt: verũ qua hõ eſt ꝛ cũ plurib⁹ viuit: eligitqȝ virtuoſa facere indigebit ꝑfecto his ad hoĩs vſum.

¶ Nonum capl'm ꝙ q: prudentia ſequitur mores virtutis ꝛ non ecõuerſo: ꝛ moralis virtus humana eſt ꝛ paſſionibus cõiuncta: ac per hoc ꝛ compoſiti erit vtiqȝ prudentia ꝛ compoſiti: ꝛ vita que ſm has ꝛ felicitas ſimilr̃ humane ꝛ cõpoſiti eis que ſm intellectum vita ꝛ felicitate exiſtentibus ſeparatis: ꝙ qȝ ſpeculatiuus paruin valde indiget exterioribus ꝛ minus politico: ambobus indigentibus equaliter neceſſarijs politico indigente pluribus ad operationes liberales ꝛ iuſtas ꝛ alias hmõi: quibus agnoſcuntur virtuoſi politici: ꝛ ꝙ etiam perfectio virtutis actiue conſiſtit in voluntate ordinata ꝛ exteriori actione: que quanto minor: tãto pluribus indiget exterioribus: quibus non eſt opus ſpeculatiuo ad operationeȝ ſed magis ad ſpeculationem impedimẽta: qui tamen vnde homo opus habet talibus ad humanitatem conſeruari. Dixit. 9

E vniuerſalr̃ omnib⁹ de virtutib⁹ regitiuis que ꝓportionant̃ opationibus ciuilib⁹ vlibus gubernatiuis: vt ſunt bella ꝛ reliqua iputat̃ ꝙ ſint ꝓpter aliud: particularia quidẽ ex ipſis vident̃ eſſe ꝓpter rem particularẽ: ꝛ vlia ꝓpter vlem: vt ars bellandi: nullus. n. eligit̃ bellari vt ſit bellatio eius totalr̃ cã ſuſcitãdi bellum aliud. Omnibus eniȝ modis credit̃ de eo qui per actũ ſuũ amicos inimicos donec inter ipſos ſiat bellũ: q̃ð ſit ſm actũ ſuũ in fine malitiaꝝ: ꝛ ꝙ ꝯſequat̃ ipm ꝑ hunc actũ ſuũ horror interfectiõis ꝛ dãnũ eius. Cũqȝ ſic ſit: ꝛ ẽ quidẽ occaſio bellãtis: vt lucret̃ ſibi delectationẽ ꝛ ciuitati bona ꝛ honores: ꝛ vlr̃ vt lucret̃ felicitatẽ ſibi ꝛ

ciuib⁹: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ res in alijs actiōib⁹ ciuilib⁹ eximijs ṗter artē
bellādi ſīlr ſe hȝ: intēdo ꝙ ꝗrunt̄ ꝑ aliud: ⁊ cū actōes ciuiles ſuperēt
reliqs opatiōes q̄ ꝓportionant̄ virtutib⁹ excellentia ⁊ q̄titate: ⁊ ſint
iſte occupate ꝑ aliud ⁊ cōcupiſcāt cōplemētū ab extra: neqȝ ſint ele/
cte ꝑ ſe: ⁊ ſit act⁹ intellect⁹ diſtinct⁹ ab iſtis actionib⁹ honorificētia ⁊
nobilitate: ⁊ cū ſit act⁹ eius viſus opionis: ⁊ eſt honorabilior actuum ⁊
nō appetit vt ſit ei cōplemētū aliud penit⁹ per cōplementū ſuiipſi⁹: ⁊
ſit ei delectatio ꝓpria ſuperās ceteras delectatiōes ⁊ creſcat iſta dle/
ctatio cremēto ſuaꝝ actionū ⁊ inueniat̄ in actiōe ſua ſufficiētia ⁊ ge
ſcḋm deſideratū ei modū: ⁊ vlr tunc inuenit̄ vniuerſitas rerū: q̄ ꝓpor/
tionant̄ viris deſiderati ſtat⁹ ⁊ felicitatis ⁊ patēs eſt: q̄m iſte res inue/
niunt̄ huic actui eidē. Cū ſic ſit: eſt q̄dē iſte act⁹ felicitas pfecta: quā/
do ꝑparatū ei fuerit: vt inueniat ſpaciū cōpletū ex vita hoīs: nō erit
cōpletū ex vita hoīs: nō enī erit cōpletū niſi q̄n inuētū fuerit ei ſpa/
cium cōpletū: ⁊ nō ꝓportionat̄ felicitati aliq̄d nō cōpletum. Et vita q̄
eſt in hmōi actu altior eſt q̄ vt ꝓportionet̄ hoī: nō enī eſt vita ei⁹ in
hac diſpōne ſcḋm ꝙ vita hoīs: ſȝ ſcḋm ꝙ in ea eſt res diuina: ⁊ hoc quidē
eſt ſcḋm menſurā ſeparationis iſtius ptis aīe a cōparatiōe: intēdo ptē
cui inuenit̄ iſta actio ⁊ diſtātia eius in hac intētione a ceteris poten/
tijs a q̄b⁹ exiſtūt cetere virtutes: itēdo q̄m ille cōpoſite: iſta vero aut
ſimplex aut ꝓpinqua ſimplici eſt ſeparatio actus ei⁹ a ceteris virtutib⁹
ſcḋm mēſurā qua diſcretor ſimplex nobilior eſt cōpoſito: ⁊ vlr ſcḋm mēſu
ram honorificētie actus diuini in hoīe ſup reliq̄ q̄ ſunt in ipſo eſt men
ſura honorificētie vite q̄ ꝓportionat̄ ceteris potētijs. Et ꝑ hoc eſt ꝙ
videm⁹ vitā ꝓportionatā huic actui q̄n cōparat̄ vite ꝓportionate ce
teris virtutib⁹ eſſe diuinā ⁊ illā humanā. ¶ B. Opȝ igit̄ ne ſit cura ⁊
appetit⁹ hoīs humana: q̄uis hō ſit ſicut mādauerīt mādatores hui⁹
neqȝ vt ſit appetit⁹ eius appetit⁹ mortalis: q̄uis ipſe ſit mortalis: imo
opȝ vt efficiat ea īmortalia ſcḋm ꝙ poſſe fuerit: ⁊ vt faciat oē q̄d facit q̄/
tenus viuat vita vigoroſiore: q̄ eſt ī ipſo honoratiore: q̄uis. n. hō par
uus ſit corpe ⁊ magnitudie: potētia tñ ⁊ honore ſupat oīa multū: itē/
do ꝑ potētiā intellectūi: hec. n. potētia dn̄atrix eſt ſup oīa. ¶ Dixit. ⁊
ꝯueniēs q̄dē eſt opinari ꝙ exñtia cuiuſcūqȝ hoīs inq̄tū hō eſt ꝑ hanc
ſcḋam que noīat̄ intell̄s cū ſit honorati⁹ ⁊ meli⁹ q̄d eſt in eo: ⁊ vita ꝓ/
portionata huic eſt vita ꝓportionata hoī: ⁊ icōueniēs eſt: vt nō eli/
gat aliq̄s vitā ſuiipſi⁹: imo eligat vitā alteri⁹. ¶ D. ⁊ opȝ vt nūc dica
tur ēt q̄d iā dictū eſt pri⁹: q̄m ꝓpriū vnicuiqȝ aīalīū eſt vigoroſi⁹ q̄d ē
in ipſo nālīter ⁊ delectabili⁹. Si ḡ eſt intell̄s hoc mō in hoīe erit vita
q̄ ꝓportiōat̄ ei talr̄ in hoīe: intēdo delectabiliorē vitaꝝ: ⁊ vigoroſio: ē
eaꝝ: cū ſit hec vita hūana magis q̄ alie. Itē igit̄ illa q̄ ꝓportionat̄
huic virtuti beata ē valde: q̄ vero ꝓportionat̄ virtuti alij beata ē mō
ſcḋario: ⁊ eoꝝ actōes illaꝝ virtutū hūane ſunt: ⁊ actio illi⁹ diuia: vt
diximꝰ: ⁊ ſunt q̄dē ille hūane: ⁊ eoꝝ actōes iuſte ⁊ forte ⁊ cetere opa/
tiones q̄b⁹ vtimur in eo ꝙ ē inter nos ſcḋm ꝙ ipſe ſunt virtutes in ꝯne
gociatiōib⁹ ⁊ indigētijs ⁊ oīb⁹ actiōib⁹ ⁊ paſſionib⁹ cōſeruāt ꝙ opȝ cō
ſeruari vnicuiqȝ ex reb⁹. Appet. n. ꝙ oīa iſta ſunt hūana: ⁊ vt de qui/
buſdā eorū q̄d accīderat ex pte nāe corporis: ⁊ ꝙ virt⁹ moralis figuret
paſſiōes multū: ⁊ ſunt q̄dē virtutes ex mō ꝯmēſurādi actū. V. g. q̄m
caſtitas inuenit̄ q̄n prima eius fuerit prudētia: ⁊ eoꝝ ipſa q̄dē ſit ſcḋm
menſurā

Quāuis hō
puus ſit cor
pore ⁊ ma/
gnitudine ⁊
potētia tñ
⁊ honore ſu
perat oīa.

menſuraʒ prudentie: ⁊ qm̄ antecedit prudentia ⁊ paſſionib⁹ numerat iter cōpoſitas: ⁊ virtutes cōpoſite ſunt humane: ⁊ vita ſua ⁊ felicitas ſua ſilr. Felicitas aūt intellus ſepata eſt ab iſtis: intēdo a paſſionib⁹. ¶ D. Et dictio hᵉ de ipſa eſt cū hac quātitate: pſcrutatio.n. de ipſa hᵉ al terius ꝓpoſiti eſt: vult vt eſtimeſ qm̄ pſcrutatio de ipſa hᵉ pſcrutatio nāſbe ei⁹.ſ.ſ eſt gdē pſcrutatio de ipſa ppea ꝙ ipſa finis. ¶ D. Et puta tur foꝛtaſſis ꝙ actio pintellectū indigeat acgſitiᵉ diſpōnis moꝛalis verūtm̄ hoc ab eꝛ eſt neqꝫ multa neqꝫ laboꝛioſa: reb⁹ vero neceſſarijs ambe idigēt: intēdo ỽtutes figuratiuas ⁊ ỽtutes ſpeculatiuas indigē tia eq̄li. Et ỽtutes figuratiue ciuiles laboꝛioſe ſunt magis coꝛpalr ꝙ ſpeculatiue. Et ỽtutes figuratiue ⁊ ſpeculatiue diuerſitatē hn̄t ⁊ i aīa ⁊ in coꝛpe paruā: intēdo in eo ꝙ indigēt ex aīa ⁊ coꝛpe. In actionib⁹ vero multū. virtutes nāqꝫ figuratiue multis reb⁹ idigēt ab extriſeco. Uir.n. liberalis opib⁹ indiget ad agēdas actiōes liberalitatis. ſilr iu ſtus indiget in quo appet act⁹ iuſtitie: eoꝙ volūtas iuſtitie nō eſt ma nifeſta: neqꝫ iuſtitia eſt in volūtate tm̄: ⁊ illi q nō ſunt iuſti oſtētāt gdē ſe eē iuſtos p opōnes: pp hoc ꝙ oēs vidēt ꝙ ſignū iuſtitie eſt opō ei⁹: ⁊ ſilr foꝛtitudo indiget iuſtīs aīatis ⁊ iaīatis: ⁊ potētia p quā actiōes ſuas agat: ⁊ ſilr caſt⁹ idiget reb⁹/i qb⁹ actio ſua mereat dici caſtitas: quaten⁹ fiat manifeſtū an ſit caſt⁹/an nō. Cui.n. nō extiterint res/in qb⁹ ſit caſtitas: neqꝫ ꝑr ſup ipſas: huic nō ueniunt actōes caſtitatis. ¶ D. Et hoc q̄rēdū eſt an electio actōis eſt dignioꝛ: vt ſit virtus aut actiōes: ſi.n. virt⁹ ineſt electiōe tm̄ nō indiget virtuoſus iſtarū reruʒ que ſunt extrinſec⁹. Si vero in vtriſqꝫ: tūc manifeſtū eſt: qm̄ indiget eis. At manifeſtū eſt: qm̄ virt⁹ aut eſt in vtriſqꝫ aut in actiōib⁹. Ma/ nifeſtū eſt.n. ꝙ cōplemētū in vtriſqꝫ eſt: eē aūt ei⁹ in actiōe idiget dle ctatiōe multa. Si vō fuerit in actōib⁹ ſicut declaratū fuit in eo qᵒ pteriͤt indiget cauſis ab extrinſeco: ⁊ quāto fuerint actiones plures ⁊ melio res indigent ab extra rebus plurib⁹. Ille aūt qui vtiṫ intuitu ſpecula tiuo nulla indiget iſtaꝝ reruʒ ad actionē: imo poſſ eſt vt dicat ꝙ iſta impediūt vſum actus ſui ꝓpoꝛtiuͤtendo vſum ceterarū actionū vir tutum. ¶ D. Si vero fuerit homo tantū: intendo nō perfectus perfe/ ctione humana: ⁊ elegerit vt ſit vita eius cum multitudine opoꝛtebit vt agat actiōes virtutis vt ſequat modos viuendi hominuʒ ⁊ nō in/ diget huiuſmodi actione perfecta. Cap. 10.

Eſſe vero pfectaʒ felicitateʒ cōtemplatiuaʒ quādaʒ opatione vel ex eo patebit ꝙ deos maxime extiſtimam⁹ felices ac beatos eē: at quas res illis tribuimus agendas: vtrū iu/ ſtas: an erit ridiculuʒ ſi in cōtractib⁹ ac red dendis depoſitis: ⁊ hm̄oi rebus occupati dicant. Sed an foꝛtes in ſuſtinēdis terroꝛibus ⁊ periculis ſubeūdis honeſti cauſa: an liberales atcui dabunt. Et ſimiliter abſurduʒ eſt dicere illis eſſe nūmos vel tale aliqd. An modeſtos: atqꝫ tandeʒ iſta laus eſt nō hn̄tibus pꝛauas

cupiditates. Ita p oia diſcernēdi appebit in rebꝰ agē/
dis puū qddā eſſe: ⁊ indignū numie deoꝝ. At qui illos
viuere cūcti exiſtimāt ⁊ opari: ergo natura dormire eos
dicēdū nō eſt: queadmoduꝫ endimioneꝫ. Viuenti ſi nec
agere qcq̄ꝫ tribuat: ⁊ multomagis nec facere qd reſtat
tādē pp ꝯtēplationē. Quare opatio dei beatitudie p̄cel
lēs cōtēplatiua q̄dā eēt. Et in hoibꝰ ergo illa q̄ huic co/
gnatiſſima ē erit vtiqꝫ feliciſſima. Huiꝰ ſignū fuit ꝙ cete
ra q̄dē aialia felicitatis capacia nō ſūt: cū tali opōne pe/

Dijs quidē ois beata vita eſt hoibꝰ vero inquā/tū ſilitudo q̄dā cōpetit.

nitꝰ careāt. Nā dijs q̄dē ois vita btā eſt: hoibꝰ vero in/
quātū ſilitudo q̄dā cōpetit: qm̄ nullatenus pticipia ſunt
cōtēplatōis. Quouſqꝫ ergo ſe cōtēplatio extēdit eo vſqꝫ
felicitas: ⁊ qbus magis eſt cōtēplari eiſdē ⁊ felices eſſe:
nō ſm accidēs: ſed ſm cōtēplationē: nā ipſa p ſe p̄cioſa
eſt. Itaqꝫ felicitas vtiqꝫ erit cōtēplatio q̄dā. Indigebit
quoqꝫ externa pſpitate cuꝫ hō ſit: nō.n. nā p ſe ſufficiēs
eſt ad cōtēplāduꝫ: ſed opꝫ ſanū eſſe corpus: ⁊ alimenta
ceterūqꝫ famulatū ad eē: nec tñ ſi abſqꝫ externis bonis
beatū eſſe nō dat: ideo putādū eſt multis ac magis illū
īdigere: nō.n. in exceſſu ſufficiētia ē: neqꝫ iudiciū: neqꝫ
actio: ſꝫ pñt ēt q nō terre mariqꝫ dñant hōeſta agere. nā
a mediocribꝰ ēt facultatibꝰ pōtqs illa agē q̄ ſūt ſm v̄tutē:
hoc ope lꝫ intueri: nā priuati hoies nō minꝰ vñr recta fa
cere q̄ꝫ illi q ſint in dignitatibꝰ aut potētia cōſtituti: imo
ēt magis. Satis eſt vero tot adeſſe: erit enim btā eiꝰ vita
q ſm virtuteꝫ opabit: ⁊ ſolutio fortaſſe recte felices oſtē
dit eſſe mediocriter abūdantes externis bonis agētes
p̄clara ⁊ viuentes modeſte. Pōt.n. ⁊ q mediocria poſſi/
det agere q̄ oꝫ. Anaxa. quoqꝫ vr̄ nō locupletē nꝫ potētē
exiſtimare felicē: dicens: ſe neq̄q̄ꝫ mirari ſi ille multitu/
dini abſurdus q̄deꝫ videret. Nam multitudo ſoluꝫ iu/

Multitudo ſolū iudicat a rebꝰ exter/nis.

dicat a rebus externis. Cōcordare his vñr ⁊ ſapientuꝫ
opiniones. Fidē igit q̄ꝫdā hec hñt: cetez veritas i rebus
ex opibꝰ ⁊ vita diſcernit. Naꝫ his eſt principale. cōſide/
randa iſta ſunt ad vitā ſcāqꝫ referendo: ⁊ ſi cōcordāt in

opibus recipe illa ops. ſi vo diſcordant rōnē pquirere.
Qui ſm mentē operaṫ ⁊ eā colit: ⁊ optime diſpoſit⁹ eſt amiciſſimus diis vṙ eē. Nā ſi dij curā aliquā hñt hūanarū rez: vt eſtimaṫ ⁊ crediṫ rōabile ē eos gaudere optimo ⁊ cognatiſſimo. Tale hmōi vero mēs eſt ⁊ amātib⁹ illā maxie honorātibuſq; fauere tanq̄ rex ſibi chariſſimaruꝫ curatoribus ⁊ recte ac bñ agentibus. Qꝫ aūt hec oīa ſapienti maxie cōpetāt nō eſt obſcuꝝ. Amiciſſimū ergo deoꝝ eūdēq; feliciſſimū eſſe decēs eſt. Itaq; ⁊ hoc mō ſapiēs vtiq; erit maxime felix.

Qui ſꝫ mē/tē opaṫ ⁊ eā colit amiciſſim⁹ deoꝛuꝫ vṙ eſſe.

Decimū capitulū ꝙ perfecta felicitas eſt opatio ſpeculatiua optimarū: in eo eſſe felix eſſe in ſpeculatione ſui: ⁊ nobis eſſe felix eſſe in eo in quo eſt ipſi prout nobis eſt poſſibile: cuius etiā ſignū eſt ꝙ irrōnalia priuata ſpeculatiōe nō participant felicitate: ꝙq; felicitas hoīs eſt ſimilitudo diuine ſpeculatiōis ⁊ equaliter pertendūt ſpeculatio ⁊ felicitas: ⁊ iteruꝫ ꝙ opus eſt ſpeculatio inquātuꝫ ipſe eſt hō exterioꝛibus bonis/ ſine quib⁹ nō poteſt ſpeculari: ſed nō multis ⁊ magnis: ſed omnino moderatis: a quibus pōt quis ita virtuoſe agere: ⁊ a ſupabundantibus. ꝙq; h dicentes. ſ. a moderatis poſſe bene agere ⁊ feliciter viuere cum ſunt credibiles cū ſermones eoꝛuꝫ nō diſſonāt ſuis factis: tandē ꝙ ſm intellectuꝫ viuens/ ⁊ eum curans eſt deo amātiſſim⁹: ꝓp intellectū eē cognatiſſimū deo: ⁊ deū diligere: ⁊ rebñficiare: curantes igitur regnatū: ꝙq; oīa predicta ineſſe felici: maxime inſunt ſapienti: vnde ⁊ ipſe deo amantiſſimus. B. 10

Quoniam aūt beatitudo eſt actus quis opinatiu⁹ apparebit ex iſto etiā: qm̄ conceſſuꝫ eſt ꝙ deus glorioſus ⁊ angeli nobilioꝛis ſunt ſtatus ⁊ felicitatis q̄ cetera entia. Velleꝫ igitur ſcire quis actus attribuēdus eſt eis ex actibus virtutū. Si enīꝫ attribuamus eis actuꝫ iuſtitie deriſoꝛiuꝫ videbiṫ: cum nō ſit iuſtitia niſi apud eos qui ſunt cōnegociatoꝛes: ⁊ cetera q̄ ſimilanṫ eis: ⁊ ſi attribuaṫ eis actus foꝛtitudinis opꝫ vt obuient rebus timoꝛoſis ⁊ periculoſis: ⁊ in quibus eſt interit⁹. Et ſimilṙ ſi attribuanṫ eis actiones liberalitatis erunt eis numiſmata ⁊ pecunie: ⁊ ſi attribuanṫ eis actiones caſtitatis: quid erit hoc niſi trāſmutatio eoꝝ a laude ad vituperiū: eoꝝ nō ſunt eis deſideria praua. Et vlṙ qñ ſummatiꝫ collecte fuerint actiones oīum virtutū: patebit ꝙ exigue ſunt: neq; digne dici pñt/ de deo ⁊ angelis: verūtñ oēs vidētꝫ qm̄ vitā hñt: ⁊ actū igiṫ hñt: nō decet. n. vt ſint doꝛmiētes. B. vt qd̄ fecit tales qñ negauit in eis eē vitā. Cūq; ſint viui nō remanet eis ex actiōib⁹ ꝯuenientib⁹ ſibi plus q̄ act⁹ ſpeculādi intellcꝰ: ⁊ cū ſic ſit erit act⁹ dei ⁊ angeloꝝ quē agūt in excellētia ſue gl'ie ſpeculatio: ⁊ act⁹ human⁹ cognatus huic eſt felicitas. B. ⁊ ſignū hui⁹ ē ꝙ nullus cōparat cetera alaliuꝫ ad felicitatē quēadmodū hoīeꝫ ꝯparat ad eā cū ꝓuata ſint hmōi actu ꝓuatiōe ꝯpleta: itē do actū itellcꝰ: ⁊ ꝓp. h ē vita ꝯpletoꝝ ex entib⁹

deſideratiſſimi ſtat⁹: intendo qñ fuerint actiones ipſoꝝ vt iſta actio hoīes aūt cōparant felicitati ſm meſurā q̄ in ipſis eſt de iſto actu. Cetera vero aīalia queadmodū dixim⁹ nihil hñt felicitatis: eo q̄ nō mutant ſpeculatiōe in aliq̄ reꝝ: intēdo nec in ſcīa nec in opatione. ¶ D. Jdeo q̄ eſt felicitas ampli⁹ in illis q̄ vtunt ſpeculatiōe plus: ⁊ iſti ſunt felices nō p modū accñtalē: ſed p intuitū ⁊ ſpeculatōez iſtū. eſt. n. felicitas p ſe intellectu aliis valde. ¶ D. Cū q̄ iſtud formatū fuerit erit felicitas intuit⁹ qs: attñ indiget felix cū ſit hō bonitate ſtat⁹ ab ex volūtarie: in nā. n. nō eſt ſufficiētia oīs eius qd vſui ptinet: indiget. n. ſanitate corpis ⁊ nutrimēto ⁊ ceteris neceſſariis ⁊ obſequiis. ¶ D. Nō tñ pp hoc arbitrādū q̄ dñs felicitatis indigeat reb⁹ plimis ab extrinſeco: eo q̄ nō pōt eē deſiderabilis ꝯſiſtētie abſq̄ bonis exterioꝛib⁹: ſufficiētia. n. nō eſt in honoꝛib⁹ ⁊ nō in opatiōib⁹: poſſe. n. ē vt agat actiones bonas nobiles is q̄ nō eſt dñs terre ⁊ maris: pōt. n. qs eē de inferioꝛib⁹ ⁊ agere actiōes virtuoſas: ⁊ hmōi patēs ē declatio. Nō putaē eiz de inferioꝛib⁹ in ptāte q̄ min⁹ agāt de eo q̄ opꝫ ex actiōib⁹ q̄ dñi ptātuz: imo ampli⁹ opanē q̄ alii ⁊ in actiōib⁹ virtutis eſt ſufficientia felicitatis qñ inuēte fuerint: eo q̄ vita agētis ſm virtutē erit beata. ¶ D. Et fortaſſis bñ dixit. N. qñ iudicauit q̄ beati ſunt illi q̄b⁹ puiſu͂ eſt ſufficiēter ex reb⁹ extrinſecis: ⁊ egerūt actiōes bonas nobiles: q̄ñ vita ipſoꝝ eis intimauerit qd cōpetit ipſis: poſſe nā q̄ ē vt agat: qd oꝫ is q̄ poſſidet modicū. ¶ D. neq̄. n. Anaxa. vr̄ reputaſſe felicē diuitez nec potētē cū dixit: nō eſt mirādū de h̄ qd putauerūt pleſ incōueniēs eē qd dixerūt felicitatē nō eē diffiniēdā p ea q̄ extrinſec⁹ ſunt: cū ipſi nō ſenſerint niſi iſta tm̄. ¶ D. Et vr̄ q̄ pfeſſio ſapiētū cōueniēs ſit dictionib⁹ eoꝝ in iſtis reb⁹ ⁊ teſtificās eis in ſermonib⁹. Nā q̄ de iſtis rebus eſt q̄dē pſuaſio tm̄ in eo q̄ dictoꝛ aſſerit. Ueritas aūt in opōnib⁹ eſt: ⁊ cognoſcit q̄dē certitudo aſſertiōis ex opōnib⁹ bonis in vita ſua: in iſtis nēpe verax diſcernit. ¶ D. Cōſiderādū igit qd dcm̄ eſt de iſtis reb⁹ ⁊ interptādū p actiōes dictoris in vita ſua. Si. n. ꝯueniāt dictis recipiem⁹ ea: ſi vo deſiderāt putaē de eis qd putaē de dicto nō ꝯueniēte facto. ¶ D. Deco aūt q̄ agit p intellm̄ ⁊ fuerit obſequꝫ ei⁹ itellectus

Rão vo cura ſit de hoi/bus ſm Cō/mē. Uiō. 12. met. cō. 37.

⁊ diſpō eſ⁹ diſpō bōa: vr̄ q̄ ſit amās deū valde. Et ſi q̄dē cura ſit deo ſ hoībus vt crediē ⁊ vt debitū eſt: ⁊ ſit q̄dē de⁹ gaudēs de eo q̄ eſt melioꝛ: tūc gaudet de eo q̄ nitiē aſſimilari ei valde: ⁊ hic eſt itells dign⁹ eſt ergo vt bñfaciat eis q̄ amāt ipſu͂ pluſq̄ ⁊ vt honoꝛificet eos ⁊ viſitet ipſos: ſicut eſt diſpō amicicū amico ſuo: ⁊ eo q̄ actio eoꝝ eſt actio nobilis ſana. ¶ D. q̄ aūt oēs iſte res exiſtūt vtplm̄ ſapiēti nō eſt ignotum neq̄ occultu͂ valde: dignus ergo eſt vt ſapiens cum ſit ſm hanc diſpoſitionem ſit beatus.

Cap. II.

An igiē ſi ⁊ de his / ⁊ de virtutibus / ⁊ de amicitia ac voluptate ſatis eſt dictu͂: iam finem habere putandu͂ eſt intentionē noſtra͂: vel queadmodū dr̄ nō eſt in rebus agēdis finis cōſiderare ſingula / atq̄ cognoſcere: ſꝫ magis illa agē: nec ſane ſufficit ſcire: ſꝫ conādū ē illā hr̄e ⁊ vti

vel ſi quo alio mō boni efficiamur. Si ergo verba ſatis
eſſent ad faciendū nos bonos multam ac magnā mer
cedem: ſed theognidem merito reportarent ⁊ oporte
ret illa parare. Nunc aūt cōſtat illā vim hr̄e vt ꝓuocare
ac ꝓpellere iuuenes eos q ingenui ſunt: poſuitq; gene
roſum mores vere honeſtatis amātes virtuti obnoxius
facere. Sed vulg⁹ nō poſſe ad ꝓbitatē inducere: nō.n.
tales ſunt vt verecūdi obtēperēt: ſ; metu. Neq; vt abſti
neāt a prauis pp turpitudinē: ſed pp penas. Affectu.n.
viuētes ꝓprias voluptates ac eas que illas efficiūt pſe
quūtur. Fugiūt vero his oppoſitas moleſtias. honeſta
tis aūt ac vere voluptatis quā nunq̄ guſtarūt ſine cura
ſunt: tales igitur q̄ verba traducerēt. nō.n. poſſe eſt neq;
facile q̄ ab antiquo morib⁹ occupata ſunt ea verbis mu
tare: ſed bn̄ agi putādū eſt ſi oībus exn̄tib⁹ p que boni
fieri videmur virtutē ſuſcipiem⁹: fieri vero bonos exiſti
māt: alij nā: alij ꝯſuetudine: alij doctrina. Nā qdē nō eſt
in nr̄a ptāte: ſed p quādā diuinā cām vere fortunat⁹ exi
ſtit: ſermo aūt ⁊ doctrina nunq̄ in omnib⁹ vires habēt:
ſed op; vt ante cultus ſit moribus auditoris anim⁹ ad
recte gaudēdū edendūq; tanq̄ ager q ſemina ſit nutritu
rus. Nam q ſm ꝑturbationē aī viuit: nec audiret monē
tis ſuaſiones nec intelligeret. Et vero q ita diſpoſit⁹ eſt
quō ꝯtrariū ſuaderi pōt. Perturbatōes.n. animi nō vn̄r
penitus cedere verbis: ſed violētie. Opus eſt igitur vt
mos p̄exiſtat ad virtutē quodāmō aptus amās honeſta
⁊ turpia indignās: ſed ex pueritia difficile eſt recta idu
ctione ad virtutē potiri: niſi ſub talibus educat⁹ ſit legi
bus. Nam viuere modeſte ⁊ tēperate plurimis ac pre
ſertiꝫ iuuenib⁹ nō eſt iocūdū. Quobrē legibus ꝯſtitutū
eē op; circa educationē ⁊ exercitia. Non.n. moleſtiam
afferrēt ſi fuerint ꝯſueta: nec fortaſſe ſatis eſt vt iuuenes
recta educatōe ⁊ cura potiant. Sed qm̄ ēt viros factos
op; eadē exercere ac morib⁹ tenere. Ad hec quoq; le
gibus indigebim⁹ oīno recte p totā vitā. nam pleriq;

Nā nō eſt in nr̄a ptāte: ſz p quādā diuinā cām vere fortunat⁹ exiſtit.

neceſſitati magis q̃ rõni parent: & penis q̃ honeſtati. Quapp exiſtimant quidã opoꝛtere legum poſitoꝛes ꝓuocare, & exhoꝛtari debere hoĩes ad virtutem honeſti gratia: vtpote illis qui boni ſunt ea ſecuturis. Aduerſus aũt inobediẽtes & tardioꝛes penas ſuppliciaq̃ impo/nere. Qui vero tales ſunt vt emendari nõ poſſint eos penitus exterminare debere. Nam pꝛobuꝫ virum & ho/neſte viuenteꝫ rõni pariturũ eſſe. Impꝛobum vero li/bidinibus obnoxium quaſi beluaꝫ quãdã ſub iugo po/ſitã p doloꝛẽ eſſe coercẽduꝫ. Itaq̃ putãt penas tales eẽ debere vt cõcupitis voluptatib[9] maxime aduerſenť. Si ergo vt dictũ eſt cuꝫ q bon[9] futurus ſit recte educatũ ac inſtitutũ moꝛibus eſſe opꝫ: ac ſubinde in exercitijs lau/dabilibus viuere: & nec ſponte neq̃ inuitum pꝛaua fa/cere. Hec vtiq̃ erunt viuentibus ſm quãdaꝫ menteꝫ & oꝛdinationeꝫ rectam pꝛecepti vim hñteꝫ. Patris igitur oꝛdinatio viꝫ & neceſſitatẽ nõ hꝫ: nec alteri[9] cuiuſdã ſoli viri: niſi ſit rex aut hmõi. At lex viꝫ hꝫ neceſſariã. Nõ exi/ſtẽs a pꝛudẽtia quadã & mẽte: & hoĩes eoꝝ cupiditati/bus ſuis aduerſanť: & ſi recte faciãt: tñ ĩdigne ferũt. Lex aũt nõ eſt moleſta iubens ꝓbitateꝫ. In lacedemonioꝝ ciuitate vel ſola vt paucis cura publice videtur adhi/bita a legumlatoꝛibus circa educationem & exercitia. In alijs vero ciuitatibus iſta neglecta ſunt: & viuit quiſ/q̃ vt vult cyclopum inſtar regens filios & vxoꝛes. Sed optimum foꝛet publice recteq̃ curam adhibere idq̃ fa/cere poſſe. Qꝫ ſi publice negligeretur vnicuiq̃ cure eẽ debet filios & amicos ad virtutem dirigere: vel ſaltem id conari. Poterit autẽ maxime ſm pꝛedicta ſi legiſla/toꝛ fiat: nã publicas quidẽ curas cõſtat p leges fieri: lau/dabiles aũt p ſtudioſas leges. Nec referre videť vtrũ p ſcriptas: vel ſine ſcripto: nec p quas vnus vel plures inſtituať: ceu nec in muſica & gymnaſtica & alijs diſci/plinis. Ut enim in ciuitatibus vim habent leges & mo/res: ſic in domibus paterni ſermones & moꝛes: ac plus

etiã ꝓpter cognationẽ ꝛ beneficia collata. Sũt eñ iam/
pridẽ affectiõe deuincti: ꝛ facile illis ſuadere nã. Diffe
runt etiã priuata inſtituta a publicis: veluti in medici/
na. Uniuerſalr enim febricitãti cõfert abſtinẽtia ꝛ quies.
Eſt tñ fortaſſe aliquis cui nõ cõfert. Magiſter etiã ludi
non eandẽ cunctis pugnã imponit. Certius aũt ſingu/
la magis declarari videnẽ adhibita ꝑuatiꝫ cura: magis
enim eo quo dꝫ potiẽ quiſqꝫ. Sꝫ ꝛ medicus ꝛ ludi magi
ſter ꝛ alius quilibet q vl'a ſciat de oĩbus ꝛ talibꝰ optime
curaret. Nã vl'is gdẽ ſcia dñr ꝛ ſũt. At vnũ aliquẽ nihil
forte vetat recte curari etiã ab eo q ſine ſcia fit/ſi cõſpe
xerit diligẽter cõtingẽtia in vnoquoqꝫ per experientiã.
Quẽadmodũ ꝛ medici quidã ſibi optimi videnẽ: ſed
alijs nõ ſufficere: nihilominus ille qui cẽ velit artifex ꝛ
cõtemplatiuus ad vl'e vidẽdũ eſt: ꝛ illõ internoſcẽdũ
quoad põt. Nam ſcie circa hoc ſunt vt diximus. Forte
etiã is qui meliores facere velit vel multos vel paucos
conandũ eſt vt legiſlator fiat. Si gdẽ per leges boni fie
ri poſſumus. Quãuis eñ ꝛ q datus ſit diſponere recte
nõ eſt cuiuſqꝫ. ſꝫ ſi alicuius eſt. i. ſciẽtis: vt i medicina ꝛ i
alijs in quibꝰ eſt cura aliq̃ ꝛ intelligẽtia. An igiẽ poſt h
cõſiderandũ fuerit non ꝛ q̃uõ legiſlator gs fiat: vel quẽ/
admodũ in alijs ab his qui in repu. verſanẽ. Nam rei/
pu. pars hec eſſe vr̃: vel non ſimile eſt in repu. ac ceteris
ſciẽtijs ꝛ facultatibus. Nã in alijs gdem videntur eſſe
doctores ꝛ operatores ceu medici ꝛ pictores. At ſciam
gubernãdarum rerũpub. ſophiſte ꝓfitenẽ quorum nul/
lus. r. p. gerit: ſed illi qui in illa verſantur: ꝛ hi facultate
quedam id agere videnẽ: ꝛ experiẽtia magis q̃ȝ intelli/
gentia: cõſtat enim eos de his rebus nec ſcribere nec lo
qui. At qui ꝓclarius id foret q̃ȝ orationes in iudicio vel
cum oĩbus habere. Nec rurſus filios ſuos aptos ad rẽ/
pu. efficiunt: nec amicorum aliquos qđ facerent certe ſi
valeret. Neqꝫ enim melius quicq̃ȝ ciuitati ſui relinquere
poſſent: neqꝫ ſibijpis aut his quos chariſſimos hñt ma/

gis quicq̄ optarēt q̄ hmōi potētiaȝ: nō tñ paruȝ vr̄ experientia cōferre: nō eniȝ fieri poſſent per cōſuetudinē ad rēpu. aptiores. Itaq̄ ⁊ his qui cupiūt de repu. hr̄e ſciam: opus eſt inſuper experimento: ⁊ ſophiſte qui id pfitent longe abeſſe vident a docendo. Quale enim id ſit aut circa qualia penitus ignorāt: non eniȝ ideȝ eſſe q̄ rethoricaȝ: nec abiectionem poſuiſſent: nec putarent eſſe facile leges ferre colligenti preclaras leges: nam eligi poſſe optimas: quaſi vero electio non ſit intelligentie: ac maximum iudicare recte vt in muſicis. Experti eñi in ſingulis recte iudicāt opera: ⁊ per que ⁊ q̄uō perficiatur intelligunt. In expertis vero ſatis eſſe putandū eſt ſi non latet ipſos vtrū bene vel male factū ſit/ queadmoduȝ in pictura. Leges aūt publica opera videntur. Q̄uō igit ex his lator leguȝ fieri qs poteſt: aut eas que optime ſunt ītelligere: nō eniȝ vident: neq̄ medici quidēȝ ex libris fieri: q̄ȝq̄ conant illi nō ſolū curas dicere: ſed etiā moduȝ per quē medicina ſit tradēda ⁊ vt cōueniat curare: cuiuſq̄ diſtinguens habitudines. At hec expertis qdē vident vtilia: his vero q̄ ſine ſcīa ſunt inutilia: forte etiā ⁊ legū ⁊ rerūpub. collationes his qui perſpicere ⁊ iudicare valent quidē recte: vel cōtra: vel q̄lis qualibus cōgruāt vtilia eſſe poſſunt. Sȝ ille qui ſine habitu iſta pſuaderet/ recte iudicare nō poſſet: niſi fortuitu. Intelligētiores vō in his fortaſſe fient. Cū igit antiqui illa q̄ ad poſitionē legū pertinēt intacta reliquerint: nos cōſiderare melius erit: ⁊ oīno de repub. vt quantū fieri pōt de rebus humanis phia perficiat. Primū igit ſiquidē in parte dictū ſit a maioribus recte id conemur referre. Deinde ex collatione rerūpub. cōſiderandū eſt qualia iſta ſint que ciuitates euertūt. ⁊ qualia vnāquāq̄ rempub. ⁊ per quas cauſas alie recte/ alie p̄ gubernantur: his eniȝ viſis forte magis intelligimus qs reipub. ſtatus ſit optimus: ⁊ q̄uō vnaqueq̄ reſpubli. cōſtituta ſit: ⁊ quibus legibus ⁊ moribus.

¶ Undecimū capitulū ꝙ nō ſufficit p̄dicta de felicitate ⁊ virtutib⁹ 11
⁊ amicitia ⁊ delectatiōe ſcire: ſʒ magis opʒ eo operari cuʒ ſermones
ſoli de p̄dictis ſolū ꝓuocent ⁊ moueāt iuuenes bene nutritos alijs nō
potētibus ſermonibus obedire: ſed timori vel pene ꝙ manifeſtat cer
tum ex eo ꝙ quidā fiunt boni nā qḋ nō eſt in nobis: ſed eſt dei donum ⁊
quidā cōſuetudine qḋ eſt in nobis: quidā vero doctrina. ſ. hn̄tes ani/
mam preparatā cōſuetudinibus: viuētes vero ſm paſſiones: nec au/
dire curant: vn̄ nō obediūt ſermonibꝰ ſʒ ſoli violētie ꝓp̄ que opʒ legib⁹
ordinatā eſſe iuuenū nutritionē: vt bona fiāt nō triſtia ex aſſueſcētia:
⁊ non ſolū iuuenū: ſed etiā viroꝝ ⁊ ſenū: ⁊ obtēperantes legib⁹ premient ⁊
inobedientes puniant: triſtitijs oppoſitis amatis delectationib⁹ incor
rigibiles exterminent. ꝙꝙ itēꝝ opʒ leges opponi ꝓpter ipſas habere
coactiuā potentiā ad bona: in quibus opʒ viuere: quā non hʒ viuus:
vtpote patris preceptio: ⁊ ꝓp̄ legē non eſſe oneroſaʒ velut ex inuidia
latā: ſicut eſt preceptio eius ꝓp̄ in paucis ciuitatib⁹ eē leges poſitas: di/
rigētes cuiuſqʒ etatis mores: ſed viuit quiſqʒ vt vult. D.

A Nigitur in eoqḋ dictū eſt de felicitate in hoc li
broꝛ de virtutibusꝛ de amicitia ſuf/
ficientia eſt in hoc ꝙ ſciat tantū aut non. Arbitrandū
eſt enimʒ qm̄ opʒ vt ſint cōprehēſa nobis per terminos
⁊ deſcriptiones ⁊ vſitata. Nam vt dr̄ non ſufficit in eo
cuius natura eſt vt agat ſcire tm̄ abſqʒ vſu: nō eſt ergo
in ſcia virtutis ſufficiētia: imo ſtudendū eſt eius cogni
tioni: vt conādum vſitationi ipſius ⁊ vſitationi rerū alienarum: vt
efficiamur boni per modū aliquē ex modis bonitatū: ſi non eſt in ſer/
monibus ſufficientia in v̓tute. ¶ D. ⁊ ꝓp̄ hoc recte dictū fuit: qm̄ indi
getur acceptione iurationis multe ⁊ ſecuritatis magis mote per ipſaʒ
in adeptiōe ipſius ſicut. ¶ D. N. ⁊. N. D. Et patēs eſt: qm̄ notitia vir
tutum potēs eſt mouere in adeptione earū eos qui liberi ſunt ex adu
leſcētibus ⁊ excitare ſm eq̄litatē oēm qui nobilis eſt generis ⁊ amat
bonū ſm veritatē: plures aūt nō pōt expaueſcere vt moueant ad bo/
num: eo ꝙ ipſi nō ꝓducunt ad bonū verecūdia: ſʒ metu ⁊ pauore: neqʒ
ꝓhibentur a malis ꝓp̄ earū turpitudinē: ſed ꝓp̄ penarū ſuſpitionem.
Cum enim ſm paſſiones viuāt requirūt delectationes ſuꝑfluas: ⁊ res
per quas fiūt delectationes ⁊ fugiūt a triſtitijs oppoſitis delectationi/
bus: bonū vero qḋ eſt bonū ſm veritatē: neqʒ cogitatū eſt apud eos:
quātomagis neqʒ opꝛatū cū non guſtauerint ipſuʒ. Quis igit̄ ſermo
mouebit iſtos: ⁊ ꝑmutabit eos a ſtatu ſuo. Impoſſibile enim eſt aut
nō facile mutare per ſermonē eū q̄ iaʒ induratus eſt in morib⁹ antiqs
tpe longo. ¶ D. Et fortaſſis amabimus acqeſcere v̓tutes qn̄ fuerint
nobis vniuerſe res q̄s videmus eſſe bonas. ¶ D. ⁊ q̄dā hoiuʒ putant
eſſe boni per naturā: ⁊ quidā per doctrinā. Et pʒ qm̄ qḋ de h̄ eſt per na/
turā nō eſt a nobis: ſʒ eſt ꝑ grāʒ quandā diuinā illis: quoꝝ fortuna bo/
na ⁊ veraciter. Sermo aūt ⁊ doctrina nō eſt efficax ad faciēdū v̓tutē
in oīb⁹: ſʒ opʒ vt ſit aīa q̄ vtit ſermone ī v̓tute iaʒ vſitata ⁊ aſſueta bo
no ⁊ ībuta creſcēdo in vſu boni in amore recti: ⁊ in odio cōtrarij eius
ſicut amat seges terrā q̄ nutrit eā: nā illi q̄ viuūt ſm paſſiones beſtia/
les nō audiūt ſermonē cōuertētē eos ab aliqʒ: neqʒ itelligūt ipm̄. Qui
ſ fuerit ī hoc ſtatu q̄liter eſt poſſe vt ꝑmutet ei⁹ ꝯſciētia: ⁊ vr̄ opʒ ne

putetur ꝙ iſti morbi morales reduci poſſint cogendo per ſermonem. ¶ D. ⁊ opꝫ vt ſit mos ante virtutē: intēdo ante actiones ꝟtutis: ⁊ vt ſit prius: ⁊ vt ſit ex more ſuo amor pulchri: ⁊ odiū turpis. ¶ D. vt aūt inueniaꝛ virtus ſana ex vita pueri difficile eſt: niſi fuerit enutritus ſꝫ legē nobilē: eoꝙ ꝗ nō creuerit ſm legē nobilē vtiꝛ caſtitate per modū cōtinētie: ⁊ vſus caſtitatis per modū cōtinētie eſt idelectabilis apud plures. ¶ D. Jdeoq̃ opꝫ vt metiamur dietā puerorꝝ ⁊ actus eorꝝ per leges. Jpſi em̄ qn̄ creuerint ſm eas nō erūt eis cōtriſtabiles ꝓp aſſuetudinem earū. D. Et fortaſſis nō erit in regimine diete puerorꝝ ⁊ recta gubernatione eorꝝ quādiu durauerint in pueritia ſufficiētia. Sed opꝫ etiā ꝙ qn̄ peruenerint ad terminū virorꝝ vtant ea ⁊ aſſueſcant eam: ⁊ indigēt in hoc etiā legib⁹: ⁊ etiā indigēt legib⁹ in tota vita: plures em̄ ducunꝛ neceſſitate ⁊ coactione plus q̃ ſermone: ⁊ malo plus q̃ bono: ⁊ ꝓpter hoc vidēt quidā doleo: qm̄ opꝫ vt legiſlatores cōſtringāt homines ad recipiendū virtutē: ⁊ vt hoc ponāt pro lege non ꝓpter ſuccē tantū: ſed ⁊ ꝓp eos ꝗ ſeruis ſimilanꝛ in nā ſua cū obediāt quidē legibus per ſermonē viri emeriti in quibus iaꝫ preceſſit cōſuetudo ⁊ adoptauerunt aīas ſuas: ⁊ ꝓpter hoc vidēt: qm̄ opꝫ vt ponāt modos penarū ⁊ vltionis in eū qui nō obedit: ⁊ eſt peruerſe nature. Qui vero irrectificabilis eſt tollaꝛ de medio: naꝫ aptitudinē habēti ⁊ idoneitate qui amat bonū perſuadeꝛ per ſermonē: malus eniꝫ cōcupiſcēs delectationes opꝫ vt affligaꝛ tormētis: q̃ſi beſtia: ideoq̃ dixerūt: qm̄ expedit vt īponanꝛ pene cōtrarietates delectationib⁹ amatis: intēdo vt ponaꝛ cuilibet delectationi triſtitia q̄ ſit tanq̃ ↄtrariās ei nālr. ¶ D. quēadmodū aūt dictū eſt: opꝫ qui vult fieri bonus vt vtatur eo qḋ pertinet bonitati: ⁊ vt nō faciat malū: neq̃ volūtate ſua: neq̃ abſq̃ ſua voluntate: ⁊ h̄ quidē fit illis qui inhabitāt ciuitates ſani intellē: ⁊ quas ordinat vir ſtrenuus: ⁊ nō inueniꝛ iſtud in ciuitatib⁹: niſi ex parte mādatoris ſtrenui cogētis eos ad hoc: non inuenit aūt potētia coactiua ad hmōi in mādato viri vnī⁹ niſi ſit rex tanq̃ rex abſolut⁹: intēdo virtuoſuꝫ bonū. Lex aūt hn̄s potētiā coactiuaꝫ qn̄ fuerit ſermo ꝓcedēs a ſciā ⁊ intellu. ¶ D. ⁊ hn̄tes legē inimicanꝛ eis ꝗ cōtrarianꝛ ipſis in actionibus: ⁊ ſi ſint actiōes eorꝝ ſane. Attn̄ lex nō eſt grauis: qm̄ ordinat qḋ opꝫ. ¶ D. ⁊ putaꝛ de legiſlatore ī ciuitate laccedemonia tm̄ qm̄ premādauit adhiberi diligētiā circa dietā ⁊ modū viuēdi in reb⁹ paucis: in pluribus vero ciuitatib⁹ iaꝫ perijt cōſideratio in hmōi reb⁹: ⁊ ꝓp hoc viuit quilibet hoīuꝫ ad libitū ⁊ volūtatē ſuā cuꝫ filijs ⁊ vxore ī ſemetipſo: ſicut vixit ꝓut libuit cū filijs ⁊ vxore: ſꝫ vult ⁊ eſtimo virū famoſuꝫ apud ipſos: ꝓ hoc ꝙ accidit ei de libito viuēdi maliſtiaſtas⁹ cū vxore ⁊ filijs: hoc qḋ dixit ē res manifeſta valde ī ciuitatib⁹ que ſunt ſup faciē terre in h̄ tpe. ¶ D. ⁊ melī⁹ eſt ꝙ ex regimine ī iſtis reb⁹ eſt ꝓuiſio cōis ſana: quā poſſe ē eē in vſu: ⁊ qn̄ fuerit regimē iſtō vniuerſitatis: opꝫ ꝙ ſit ſꝫ ꝙ curat qlꝫ ex ipſis ⁊ cupit circa filios ⁊ amicos ſꝫ eq̄litatē: ⁊ vt ſtudeaꝛ ꝟtuti ab oīb⁹ eis: ⁊ vt eligāt eā: ⁊ maxīe ꝑt iſtud ꝗ ſciuerit qḋ dictū ē ī hoc lī. qn̄ factus fuerit lator legū: ꝓuiſio. n. cōis ciuitatibus eſt ꝗdē per leges. ⁊ viri ꝗdeꝫ idonei ſiūt ꝟtuoſi ꝑ leges nobiles: ſiue ſint ſcripte: aut nō ſcripte. Forſitan. n. in hoc nō eſt diuerſitas: itēdo in gn̄e ⁊ nā ī eo ꝑ qḋ iſtruiꝛ vnus ſingularis ⁊ vniuerſitas: ⁊ vt qḋ accidit in arte muſica ⁊ in ceteris opationib⁹: intēdo qm̄ per qḋ

inſtruit vnus p hoc inſtruit ⁊ vniuerſitas. Et pp hoc ſunt res legales
⁊ cõſuetudines hñtes viz in ciuitatib⁹ q̃ſi vim ſermonũ[illegible] ↄſuetudinũ
patrũ in domib⁹: imo validiores ſunt ĩ ciuitatib⁹: ⁊ vtiliores: ⁊ eo q̃ ge
neraliores. ❡ B. iſtructio v̓o ꝑticularis ⁊ cõis ciuilis ẽt hñt adinuicẽ
diuerſitatẽ: vt qḋ accidit ĩ arte medicine: ⁊ ĩ ceteris artib⁹ operatiuis: ⁊
qḋ oꝛ ĩ medicina: qm̃ dimiſſio nutrimẽti ⁊ qes: intẽdo ꝓuationẽ exer/
citij cõpetũt febricitãtib⁹: fortaſſis tñ qbuſdã nõ ↄuenit: ⁊ ſilr in epile/
pticis foꝛtaſſis nõ cõpetit oĩb⁹ cura vna: ⁊ e digni⁹ eſt putari qm̃ ꝑticu/
lare exq̃ſitũ eſt certitudinalr q̃ñ fuerit regimẽ ⁊ ꝓuiſio ꝓpꝛia ſingulis
hoĩum: intẽdo vt memoꝛia habeat cuiuſlibet hoĩs: ⁊ ꝓuideat ei p ſibi
ꝓpꝛiũ ſ3 q̄ tale ĩdiuiduũ ſignificatũ verũ tñ: vnũquodq3 regit regimĩe
decẽti ⁊ honore viſitat viſitatiõe ꝓpꝛia ĩ medicina: ⁊ ĩ reliqs artibus
actiuis ille apud quẽ fuerit ex illa arte cõe vlẽ: intẽdo qḋ ꝑtinet vni/
uerſo: ⁊ vlr meli⁹ eſt regimẽ regimine illi⁹ apḋ quẽ ẽ qḋ ꝑtinet ꝑticula
rib⁹ tñ eoꝝ ſcie ſunt qdẽ rei vlis: ⁊ iſte artes ſũt artes actiue a ſila:
niſi q̄ foꝛſan nõ ꝓhibet: qm̃ regat hõ regimine bono ĩdiuiduũ multa
q̃ñ ia3 certificatũ fuerit qḋ ↄuenit p experiẽtiã tm̃: ſicut accidit hoc ĩ
arte medicine. Putãt ḡ multi medicoꝝ q ſunt cũ hac diſpõne: qm̃ bñ
⁊ certe operant in ſeipſos: ⁊ nõ poſſũt ĩ alijs ꝑficere quicq̃ꝑ pp ignoꝛãtiã
eoꝝ nãe cõis: ⁊ pp hoc vr̃: qm̃ op3 eũ q vult eẽ magiſter ⁊ artifex ꝑfe/
ctus ĩ hmõi artib⁹ actiuis vt hẽat ſcia3 rei vlis nõ min⁹ q̃ꝑ ſcia3 ꝑticu/
laris: vt ſit ſcia ei⁹ rei vlis ĩ tali arte ſ3 mẽſurã poſſe3 ĩ ea: ⁊ ex q̃ neceſſariũ
eſt ei q vult efficere p regimẽ ⁊ gubernationẽ aliquos melioꝛes q̃ꝑ ſint
ſiue multos: ſiue paucos: ⁊ vt ſit lator legũ: cũ per legẽ quidẽ bonũ fa/
ciamus. Et tũc manifeſtũ eſt q̃m nõ eſt potẽs vnuſquiſq3 vt ponat ex
ipſis põnẽ bonã: neq3 ſi ſit vir experiẽtie tm̃. S3 ſi fuerit aliqs: erit ille
qui ſcit vlẽ: ſicut ſe h3 res ĩ medicina ⁊ ĩ ceteris magiſterijs: in qb⁹ eſt
vſitatio: rectificatio ab intellcu ⁊ ſcia. ❡ B. cũq3 ſic ſit op3 vt ꝑſcru/
temur poſt hũc ſermonẽ ex q̃ magiſterio poſſe eſt hoĩ vt ſit lator legu3
⁊ q̃liter erit h. Et eſt manifeſtũ q̃m erit qdẽ h p noticiã rerũ ciuiliu3 q̃
ſunt ſcḋm eius in q̃ ſpeculat: ſicut ꝓpoꝛtionant cetere artes ⁊ potẽtie
ſcḋo ꝓpꝛio ei⁹: ideoq3 putat ſcia h pars eẽ artis ciuilis q̃uis nõ appa/
reat ex eo qḋ inuenit ĩ ciuitatib⁹ q̄ res ĩ põne legũ ſilr rei ĩ ceteris ſciẽ
tijs ⁊ potẽtijs. In ceteris nãq3 potẽtijs ⁊ artib⁹ p3 q̄ illi q ſciunt ſunt
q agũt per eas vt medici ⁊ ſcriptoꝛes. ❡ B. illi aũt q ꝓfitent ſapiẽtiã
rerũ ciuiliũ nõ poſſũt docere eã: neq3 q̃libet potẽs ad agendu3 eas: imo
putat q̄ illi q exercẽt vitã ciuilẽ faciũt h p potẽtiã quãdã alia3 a ſcia.
❡ B. Et ſunt dignioꝛes vt faciãt h per experiẽtia3 q̃ꝑ vt faciãt ipſu3 per
ſciam ⁊ artẽ: nõ eni3 vr̃ q̄ ipſi ſcribãt in hoc quicq̃ꝑ neq3 roboꝛ ẽt ĩ hac ra
ciocinationẽ. ❡ B. foꝛſan poſitio ſermonũ in iſtis reb⁹ artificialioꝛ eſt
q̃ꝑ qḋ cõſueuerũt antiqui de poſitione ſermonũ cõtẽdẽdi in iudicio ⁊
domiciliũ: ⁊ neceſſariu3 fuerat eis cõponere ſermones ciuiles cũ reputarẽt
ſe potẽtes ad docere cum in hoc fuiſſet ſanatio ipſoꝛũmet atq3 alioꝝ ex
amicis. Eteni3 ipſi ſi feciſſent hoc nõ poterãt dimiſiſſe ciuitatib⁹ aliqd
penitus loco ſui poſt moꝛte3 melius h magiſterio ſibi ⁊ amicis etiam.
❡ B. neq3 putandũ q̄ poſſe experiẽtie in inuẽtiõe legũ modicũ ſit: nã
tũc nõ eẽt poſſe vt aliqs iſtoꝝ eẽt lator legũ: intẽdit eos q erãt tpe ſuo.
Nã qui ex ipſis factus eſt lator legũ: factus eſt qdẽ ex pte experiẽtie:
intẽdo q̄ expertus fuit ipſe ⁊ alij: ſicut ſe h3 ĩ medicina experimẽtalis

Neceſſe ē il/lis q cupiūt regere ciui/tates vt ad minus ha/beāt expe/rientiam.

Electio act⁹ nobilis in vnaqq; ar/tium nō fit niſi p duas res. ſ. p ſciaꝫ e experientiā.

ideo neceſſe eſt illis qui cupiunt regere ciuitates vt ad minus habeāt
experientiā. ℂ B. illi autem qui profitenſ ſe artem condendi leges ex
illis qui iactant ſe eſſe ſapientes in eis ſunt longe ab hoc valde: neqꝫ
enim ſciunt vniuerſalr que ſit hec ars ꝛ in qua re ſit. Et cum ignoran
tia eorū de hoc putauerūt quidā ꝙ hec ars ꝛ rhetorica ſit res vna: ſed
putauerunt hanc eſſe deteriorē rhetorica ꝛ putauerūt ꝙ condere le/
ges leue quid eſt ei qui vult aggregare ex ipſis in quo pſecit. Non eſt
autē vt opinati ſunt. Etenim electio actus nobilis in vnaquaqꝫ artiū
nō ſit niſi per duas res: vna quarū eſt ſciētia cognitionis illius rei: ꝛ
altera experientia. Sciētia naqꝫ eſt per quā inuenitur actio: ꝛ experiē/
tia per quā dirigitur vel pficitur: ſicut ſe habet in arte muſica ꝛ arte me/
dicine ꝛ ceteris ex artibus actiuis: ꝛ e domini experientiarū per quos
perficitur in hoc ſm perfectionē: ſunt illi qui iudicant ſane de operatio/
nibus per experiētias: ꝛ ſciunt cum hoc per quā rem erunt: ꝛ qualiter:
ꝛ que res cui rei cōuenit: qui vero nō habēt experiētiam de aliquo ꝛ
habent notitiā nature eius occultaſ ab eis ſi eſt ex actione bona in
fine aut mala. ℂ B. Et vlr conditor leguꝫ ſimilaſ potentijs ciuilib⁹: ꝛ
qualiter igitur erit is apud quem nō eſt ſcientia iſtius artis cōditor
legum: aut quō iudicabit de nobili earū: aut de ignobili: nō enī ꝫ erit
poſſe hoc niſi fuerit de hoc perſcrutatio ꝛ ſpeculatio: ꝛ ponaſ in mem/
branis librorū: ꝛ dicant in ea nō que ſunt res que ſe hꝫ in ea habitu/
dine curationū in arte medicine ſimo qualiter ſiat curatio/donec ha
beatur ſanitas: ꝛ diſtinguanſ hec donec perueniāt ad finem in vno/
quoqꝫ hominū. Et de huius notitie domino putatur: qm̄ ipſe pficiat
per experientiam: qui vero nō habuerit hanc notitiam non proficiet
per experientiā: ꝛ cum ſic ſit erunt cōuenientes valde poſitio leguꝫ ꝛ
aggregatio forꝫ ciuiliū eis qui poſſunt vti cōſideratione ꝛ iudicio
ſano de bono ꝛ eius cōtrario. Et per hoc facile erit eis ſcire quid cuiqꝫ
cōueniat: intēdo que lex cui aggregatiōi ꝛ ſimilr in ſingulis partib⁹
aggregationū. ℂ B. Si aūt incipiant in poſitione legū abſqꝫ habitu
ſciētiali nō erit poſſe eis iudicare iudiciū rectum bonum: niſi ſit con/
ditor nature excellentis: ꝛ forſitan erit actio habētis excellentē natu
ram cōuenientior quādo fuerit ab habitu artificiali. ℂ B. ꝛ cum iam
dimiſerint antiqui pſcrutationē ꝛ inquiſitionē de poſitione leguꝫ: tūc
forſitan erit melior cōſideratio in hac conſideratione in ciuitate per
modū vlem. Et qm̄ ppoſitū noſtrū eſt perfectio ſpeculatiōis ſm mē/
ſuram poſſe phie in rebus humanis: tunc conabimur primit⁹ perſcru/
tari de omni parte nobili bona legum qd dixerunt antiqui de hoc:
intendo de regimine ciuitatū: deinde videmus de modis viuēdi inuē
tis quis eoꝝ corrūpit quaſdā ciuitates ꝛ rectificat quaſdā: ꝛ quis eo/
rum rectificat omnē: intendit ex ciuitatibus quattuor ſimplicib⁹ aut
quinqꝫ: ꝛ ppter quam cām efficiſ vna quarūdam ciuitatum bona: ꝛ
quarūdā ecōtrario. Quādo ergo cōſideratū fuerit in his forſan ſcieſ
magis que vita melior: ꝛ qualr ponaſ vnaqueqꝫ: ꝛ pp quid ſimilanſ
leges in vſu earū cōſuetudinib⁹: incipiamus ergo ꝛ dicamus.

ℂ Et hic explicit ſermo in hac pte huius ſciētie eſt ea q̄ hꝫ ſe in ſcia ci/
uili habitudine notitie qd eſt ſanitas ꝛ egritudo in arte medicine: ꝛ
illa quā pmiſit eſt pars que hꝫ ſe in hac ſcia habitudine effectiue ſa
nitatis ꝛ deſtructiue egritudinis in medicina: ꝛ eſt in libro eius quo/

minat liber de regimine vite. et nõdũ puenit ad nos: q sum' in hac Iſula
quẽadmodũ nõ peruenerant ad nos primitus de iſto libro niſi primi
quattuor tractat' donec pduxit eum ad nos amicus noſter vir nobi/
lis dñs Omarſilius martini rogatu amicoꝝ ſuorũ: et deus retribuat
ei pro nobis regratiatione cõpleta: et fortaſſis erit aliquis amicorum
qui adducat librum in quo eſt cõplementũ huius ſcientie ſi deus vo/
luerit. Apparet autẽ ex ſermone Abyn arrih Alpharabij: qm̃ inuen
tus eſt in illis villis: ſi vero hoc nõ cõtigerit et deus contulerit indu
ci vite pſcrutabimur de hac intẽtione iuxta menſurã noſtri poſſe: nam
ex ſermone phi apparet in hoc loco: qm̃ qd̃ eſt in lib. Platonis de regi
mine vite incompletum eſt: et videt̃ q ſic ſe habeat res in ſeipſa: nam
in illo libro perſcrutatur Plato duobus modis hominũ tm̃ et ſunt cõ
ſeruatores et ſapiẽtes: deinde oſtẽdit quõ permutant̃ ciuitates ſim/
plices ad ſeinuicẽ: ſed perſcrutatio artificialis exigit vt rememoren/
tur leges et fori cões ciuitatibus ſimplicibus: deinde rememoret̃ poſt
hoc qd̃ appropriant̃ ſingulis ciuitatibus ex eis intendo qd̃ appropria
tur aggregationi nobili honorabili et alijs aggregationibus. Et ſimi/
liter rememoretur qd̃ impedit vniuerſas aggregationes: et qd̃ impe/
dit modo ſingulos ex ipſis: et inquirant̃ exempla huius in vita inuen
ta in illo tẽpore: et hoc eſt illud ad qd̃ innuit Ariſto. hic: et eſt res que
non completur in libris Platonis. qualiter igitur. d. Albubekrim fili'
aurificis q locutio de aggregatione nobiliſſiam expedita erat in libro
Platonis: et q loqui de eo in quo iam locutum eſt dummodo inue/
niatur eſt ſuperfluitas: aut ignorantia: aut malitia: et veruntamen non
peruenerat ad ipſum complementum iſtorum tractatuũ. ¶ Et ego
quidem expleui determinationem iſtoꝝ tractatuum quarto die Io/
uis menſis qui arabice dicitur ducadatim anno arabum. d. lxxij. Et
grates deo multe de hoc. ¶ D. tranſlator. Et ego compleui eius tranſ
lationem ex arabico in latinum tertio die Iouis menſis Iunij. Anno
ab incarnatione domini. M. cc. lx. apud vrbem Toletanam in ca/
pella ſancte Trinitatis: vnde ſit benedictum nomen domini qui eſt
trinus et vnus.

¶ Explicit Liber Decimus Ethicorum Ariſto. cum cõmẽ/
tarijs Auer. ſui fideliſſimi interpretis.

¶ Ad Nicolaũ Quintũ pontificẽ maximum Leonardi
Aretini epiſtola.

NOn nouum eſſe conſtat beatiſſime pater: ſꝫ
iam inde ab antiquis freq̄ẽtiſſime vſitatũ:
vt qui litterarũ ſtudijs inſudãt homines la/
borum ſuorum opera ad principes ſcribãt.
Qð mihi feciſſe videť: non quo diſciplinã
aliquaꝫ illis proponant: ſed quo amor ac beniuolentia
ſua bonis principibus innoteſcat: ac eorũ ex auctorita/
te/ad quos libri ſcribunť quedã ipſis libris accedat au
ctoritas. Ego igitur horum ſecutus exemplũ vigilias
quaſdam meas non contẽnendas: vereor: ſed qð ſine
arrogãtia dictũ: vel in noſtris hominibus valde vtiles:
cum omni reuerẽtia tuo nomini ꝓſcripſi. Nam cum per
vacationẽ apoſtolice ſedis nuper in Cõſtãtienſi cõcilio
ſubſecutã: ipſe quoqꝫ ab officio qð in curia preſtare con
ſueui/vacarẽ: multaqꝫ eis varia quotidie inſurgerẽt: q̄
nec exitũ vllũ/nec finem ꝓſpicere volebãt: retuli me ad
ſtudia lr̄arum: tanq̄ꝫ in tranquilliſſimũ aliquẽ portũ tur/
bationũ cunctaꝝ. Cũqꝫ ibi cum veterib⁹ amicis: vt in/
quit Cicero: ideſt cũ libris rediſſeꝫ in gratiã: multaqꝫ
⁊ aſſidua lectione vterer: placuit tandẽ nõ ſolũ legẽdo
mihi: verũetiã ſcribẽdo alijs/ſi qua poſſent ꝓdeſſe cona
ri. id enĩ precipuũ ſtudioſoꝝ munus putandũ eſt: vt
nõ ad ꝓpriã modo. ſed ad cõem vtilitatẽ ſtudia referãt
ſua: Itaqꝫ Ari. libros: q de minorib⁹ inſcribunť ſuauiſſi
mos q̄dẽ ac elegãtiſſimos: ⁊ ad vitã noſtrã plurimũ ne
ceſſarios accuratiori diligẽtia in latinũ traduxi: putãs id
vſqꝫ adeo vtile: vt nihil fieri poſſit vtili⁹. Eos igiť bea/
tiſſime pr̄ libros ad te mitto: nõ quo vacare eoꝝ lectiõi
te poſſe arbitrer: noui. n. fluct⁹ ⁊ eſtus paſtoraliũ occupa
tionũ: ſꝫ vt oĩs mea opa ĩ tuũ nomẽ referať. Quia ſuſpi
cor fore nullos q forſan grecaꝝ lr̄aruꝫ ignari: ⁊ ob hoc
defect⁹ minime ĩternoſcere valẽtes huic meo labori re/
fragabunť: ꝓ diſcuſſiõe rerũ ipſaꝝ quedam premiſi.

¶ Leonardi Aretini ꝓhemium in lib. Politicorum.

Inter moralis diſcipline precepta/ quib⁹ hu/
mana inſtituitur vita ⁊ docetur: eminentiſſi/
mum quodāmodo locum obtinent: que de
ciuitatibus earūq; gubernatione/conſeruā/
tioneq; traduntur. Quippe diſciplina huiuſ/
modi omnis/felicitatem hominibus conficere ſtudet.
Felicitatē vero ſi vni acqrere ꝑclarū eſt: quāto magnifi/
centius erit vniuerſe ciuitati beatitudinē adipiſci? Bo/
num eniz q̄ꝫto latius patet: tanto diuinius eſt exiſtimā/
dum. Cūq; hō imbecillū ſit animal: ⁊ quā per ſeipm̄ nō
habet ſufficientiā ꝑfectionēq; ex ciuili ſocietate repor/
tet: nulla ꝑfecto cōuenientior diſciplina homini eē pōt:
q̄ꝫ quid ſit ciuitas ⁊ quid reſpu. intelligere: ⁊ per que cō
ſeruet intereatq; ciuilis ſocietas nō ignorare. Mihi q/
dem: qui hec ignorat ſeipm̄ pariter ignorare videt: ac
ſapiētiſſimi dei preceptū deſpicere. Itaq; ⁊ Plato decē
illis preclaris libris q ſunt ab eo de repub. ſcripti: in hac
parte oſtēdēda/docēdaq; plurimū nixus eſt. Et Mar.
Cicero noſter ſex īclytis libris quos de repub. ſcripſit
hanc ipſaz mām eſt ꝑſecut⁹. Et Ari. in hoc volumine:
qđ nūc in latinū cōuertim⁹ hec ipſa cōplexus eſt: tanto
quidem nitore ⁊ copia ⁊ ornatu: vt vere mereatur flu/
men aureum vocitari. Materia igitur huius operis ta/
lis eſt: Conuertendi autē interpretādiq; mihi cauſa fuit
eadē illa/que iam decem ⁊ octo annis ad conuerſionez
Ethicorū induxit. Nam cum viderez hos Ariſt. libros:
qui apud grecos elegantiſſimo ſtillo perſcripti ſunt: vi/
tiō mali interpretis ad ridiculam quandā ineptitudinē
eſſe redactos: ac preterea in rebus ipſis errata permul/
ta ac maximi pōderis: laborē ſuſcepi noue traductiōis
quo noſtris hoībus in hac parte prodeſſez. Quid eniz
opera mea vtili⁹: Quid laude dign⁹ efficere poſſim: q̄ꝫ
ciuib⁹ meis primuz: deinde ceteris qui latina vtunt lin/
gua ignaris grecaꝝ lr̄arū facultatē prebere: vt non per

enigmata ac deliramenta interpretationum ineptarum ac falſarum:ſed de facie ad faciem poſſint Ariſtote.intueri. Et vt ille in greco ſcripſit:ſic in latino perlegeref. Excitauit me quoqꝫ vtilitas maxima:quam ex interpretatione Ethicoꝛuꝫ prouenisse conſpexeram. Homines enim ingenue eruditi/quos primo veteris interpretationis ineptitudo ac barbaries a legendo repellebat: ita poſtmodum eos libros complexi ſunt: vt in maximaꝫ lucem illarum rerum cognitio ſit perducta. Quod idē foꝛe ſpero in his de quibus nunc agimus Politicoꝛū libꝛis. Atqꝫ eo magis quo hec materia ciuilis: ꝛ verba ad exprimēdum alia q̄ȝ in ſuis diſputationibꝰ ſcholaſtici vtantur:ꝛ maioꝛem quēdam efflagitant dicendi oꝛnatum:Que duo interpres ille nedum conſequi: ſed ne ſuſpicari quidem potuit Ariſtote.certe tanta facūdia: tanta varietate ꝛ copia: tanta hiſtoꝛiarū exemploꝛūqꝫ emulatiōe hos libꝛos referūt:vt oꝛatoꝛio pene ſtilo ſcripti videantur. Sic enim argumētationes totas interdū explicat:vt cuncta dicendi oꝛnamēta in eis ſtudioſe cōiuncta liceat intueri. Nec eſt in his libꝛis queſtio vlla paulo vberioꝛ/que tractata ab illo ſit abſqꝫ rethoꝛico pigmento atqꝫ coloꝛe. Quoꝛum ꝛ ſi non expreſſionem/attamen adumbꝛationeꝫ quandam diligens lectoꝛ in hac traductione noſtra depꝛehendet. Fuit enim Ariſto.ſtudioſiſſimus eloquentie:qđ artes rethoꝛice eius pluribꝰ voluminibus explicate declarant. Que ſit igitur hoꝛuꝫ libꝛoꝛum materia:ꝛ qua de cauſa laboꝛem hunc ſuſcepimus:ꝛ quales libꝛi ipſi in greco ſint: hec pꝛefatos eſſe ſufficiat. Hoꝛtamur autem omnes vehementer ad huius operis diligentiſſimam lectionem:vtpote doctrinam vberrimā:ac rerum pꝛope innumerabiliuꝫ cognitionem:ꝛ quidē neceſſariam ad vitā ſuſcepturos.

¶ Ariſtotelis Liber Primus Politicoꝝ ex fida Leonardi Aretini traductione.

¶ Capitulum Primuꝫ.

QUoniaꝫ videmus oēm ciuitateꝫ eſſe ſocietateꝫ quādaꝫ: ⁊ oēs ſocietateꝫ boni alicuiꝰ gratia cōſtitutaꝫ. Nam eius gratia: qđ bonuꝫ videt oīa oēs agūt: pꝛꝫ qđ bonuꝫ aliqđ oēs cōiectāt: maxime vero pꝛincipaliſſimuꝫ oīuꝫ que eſt pꝛincipaliſſima: ⁊ ceteras oēs cōplectitur. Eſt aūt hec illa que ciuitas appellat ⁊ ciuilis ſocietas. Quicūqꝫ vero putāt gubernatoꝛis ciuitatis/ ⁊ regis/ patriſqꝫ familias: ⁊ domini eandem eſſe rōnem: non bene dicunt. Multitudine eniꝫ ⁊ paucitate: ſed nō ſpecie illoꝛum ſingulos putant differre: veluti ſi paucorum qdem dominū. ſi vero pluriū patrēfamilias: ſin ēt pluriuꝫ gubernatoꝛē ciuitatis vel regē: quaſi nihil differat magna domus ⁊ parua ciuitas. Gubernatoꝛqꝫ ciuitatis ⁊ rex qñ quidem idem pꝛeſidet ⁊ regit. Qñ vero ſm rationem talis ſcientie in parte pꝛeſidet: ⁊ in parte ſubeſt gubernatoꝛ ciuitatis. Sed hec vera non ſunt: qđ manifeſtum erit ſm hanc doctrinam conſiderantibus. Ut enim in alijs compoſitum vſqꝫ ad incompoſita diuidere neceſſariuꝫ eſt (he nāqꝫ ſunt minime totius particule) ita ciuitatem ex quibus componitur cōſiderantes: ⁊ quid ille differant inter ſe: ⁊ ſi quid artificij recipiunt/ ſingula ipſoꝛum intuebimur. Si quis igitur ab initio reruꝫ oꝛiginē inſpiciat: vt in alijs: ſic ⁊ in iſtis optime diſcernet. Primuꝫ igitur neceſſe eſt combinare illos/ qui non poſſunt eſſe niſi ſimul: ceu marem ⁊ feminam generatiōis cauſa. ⁊ hoc non ex electiōe: ſed velut in ceteris animalibus ⁊ plantis naturale eſt deſiderium quale ipſum eſt tale alteruꝫ relinquēdi. Imperās vero natura ⁊ parens ꝓpter cōſeruationeꝫ. Nam qđ poteſt mente ꝓſpicere natura iperat ac dñatur: qđ aūt poteſt

Eiꝰ gra qđ bonū vr oēs agunt.

Declaratio.

corpoꝛe hoc facere: paret nã ꝛ ſeruit: quapꝛopter dño ꝛ ſeruo idem cõfert. ¶ Natura igitur diſtincta ſunt femi/na ꝛ ſeruus. Nihil eniꝫ nã facit tale quale ſtatuarij del/phicum gladiũ ob inopiaꝫ: ſed vnũ ad vnum. Sic eniꝫ optime inſtrumẽta pꝛoficiẽt: ſi eoꝛuꝫ ſingula nõ multis ſed vni deſeruiãt. Uerum apud barbaros femina ꝛ ſer/uus eodẽ gradu habẽtur. Cauſa vero huius eſt: qm̃ qđ nature dominet nõ habẽt: ſed fit eoꝛũ ſocietas ex ſeruo ꝛ ſerua. Quãobꝛem aiunt poete grecos barbaris dñari opoꝛtere: ꝙ idem ſit nã barbarꝰ ꝛ ſeruus. ¶ Ex his dua/bus igitur ſocietatibꝰ domus pꝛima: recteqꝫ Heſiodus inquit domũ in pꝛimis mulierẽqꝫ ꝛ bouẽ aratoꝛẽ. Bos eiꝫ pꝛo ſeruo pauperibꝰ eſt. Quotidiana igitur ſocietas ſm nãm cõſtituta domus eſt: quos Carũdas quidẽ ho/moſipyos: Epimenides vero cretẽſis homocapos ap/pellat. Sed que ex pluribus domibꝰ conſtituit ſocietas pꝛima vtilitatis gratia nõ quotidiane pagus eſt. Maxi/me vero ſm nãm vr̃ pagus ꝓpagatio quedã eẽ domus eoꝝ quos dicimꝰ coaluiſſe: ꝛ natos eſſe natoꝝ. Quapp pꝛimo ſub regibꝰ ciuitates erant: nũc vero ẽt gentes. nã ex his que ſuberãt regno accreuerũt. Ois aũt domꝰ re/gitur a ſenioꝛe: itaqꝫ ꝛ genera inde ꝓpagata pp ꝯſangui/nitatẽ. Et hoc eſt qđ inquit Homerꝰ. Iura dent ſinguli natis ꝛ vxoꝛibꝰ. ſparſim nãqꝫ ẽt ſic antiqtus habitabant. Et deos ob hoc ipſuꝫ putant cũcti regeꝫ habere: qm̃ ꝛ ipſi partim nunc: partiꝫ antiqtus ſub regibꝰ degebant. Queadmoduꝫ vero foꝛmas humanas dijs attribuunt homines: ſic etiam ꝛ vitas.

¶ Quid ciuitas: homo ciuile animal: partibus ciuitas pꝛioꝛ. Cap. 2.

Quid eſt ci/uitas.

Que aũt ex pluribus pagis conficit ſocietas: ciuitas eſt / que quidem (vt ita dixerim) totiꝰ ſufficientie vitam hꝫ: cõſtituta quidẽ gratia viuẽdi: exiſtẽs aũt bene viuẽdi grã. Quapp omnis ciuitas natura eſt: ſiquideꝫ ꝛ ſme ſo/

cietates: naꝫ hec illaruꝫ finis eſt: nã vero finis eſt. quale
eniꝫ vnũq𝔡q; eſt generatiõi pfecta: hanc vniuſcuiuſq;
nãm eẽ dicim⁹: ceu hois/equi/dom⁹. Inſup cuius grã
ꝛ finis optimũ. Sufficiẽtia vero finis ꝛ optimũ. Ex his
igitur pꝫ ciuitatẽ eẽ ex his: que nã ſunt: ꝛ ꝙ hõ natura ci- hõ nã ciuile eſt aial.
uile eſt aial. Et qui abſq; ciuitate eſt pp nãm: nõ pp for/
tunaꝫ: aut nequã eſt: aut potioꝛ q̃ꝫ hõ: vt ab Homero p
cõtumeliã increpat: ſine tribu/ſine iure/ſine domo. Naꝫ
ſimul nã talis eſt ꝛ belli cupidus: veluti qui nullo retine
tur iugo vt neq; volatilia. Ex quo pꝫ ſociale aial eẽ ho
mineꝫ: magis q̃ꝫ omnis apes: ꝛ q̃ꝫ oẽ gregariũ ai. Ni/
hil enim vt dixim⁹/ fruſtra natura facit. Sermonẽ vero
homo hꝫ ſolus omniũ animaliũ. Nam vox quidẽ mo/
leſti atq; iocundi ſignũ eſt. Quapꝛopter aliis quoq; exi
ſtit animalib⁹. Hucuſq; enim nã in his proceſſit: vt ſen/
ſum habeãt iocundi ꝛ moleſti: ꝛ hec inter ſe ſignificare
poſſint. At ſermo ad hoc datus eſt nobis: vt oſtenda/
mus vtilitateꝫ/ꝛ dãnum: quare ꝛ iuſtuꝫ ꝛ iniuſtuꝫ. Hoc
eniꝫ pꝛeter cetera aialia hominib⁹ pꝛopꝛiuꝫ eſt: vt bo/
ni ꝛ mali: ac iuſti ꝛ iniuſti: ꝛ alioꝛũ huiuſmodi ſenſuꝫ ha
beant ſoli: hoꝛũq; ſocietas facit domuꝫ ꝛ ciuitateꝫ. ¶ Et
certe ſm naturã pꝛius eſt ciuitas q̃ꝫ domus: ꝛ q̃ꝫ ſinguli Totũ pꝛius eẽ q̃ꝫ ptẽ neceſſariũ eſt.
noſtruꝫ. Nam totum pꝛius eſſe q̃ꝫ parteꝫ neceſſariũ eſt.
Perempto eniꝫ toto nõ erit pes nec manus: niſi equi/
uoce veluti ſiquis dicat lapideã. Nam coꝛrupta quideꝫ
erit talis. Cuncte q̃dem opere diffinite ſunt ꝛ potentia.
Itaq; cũ ampli⁹ nõ ſint tales nõ eſt dicẽduꝫ illas eẽ eaſ/
deꝫ: ſꝫ equocas. Eſſe igit̃ ciuitatẽ nã: ꝛ pꝛius q̃ꝫ ſinguli:
manifeſtũ eſt. Si.n. nõ eſt ſufficiẽs vnuſq; ſq; ſeparatus
perinde ſe hꝫ ac reliq̃ ptes ad totũ. Qui aũt in cõiſo
cietate nequit eẽ: quiq; nullius indiget pp ſufficiẽtiam: Qui i cõi ſocietate neq̃t eẽ aut beſtia aut deus.
nulla pars eſt ciuitatis. Quare aut beſtia/aut deus. Nã
igit̃ oibus ad hmõi ſocietatẽ eſt appetit⁹. Qui aũt pmi⁹
inſtituit maximoꝝ bonoꝛũ cauſa fuit: vt eniꝫ perfectiõe
ſuſcepta optimũ cũctoꝝ aialiuꝫ eſt hõ. ita ſi alienus fiat

Seuiſſima iniuſtitia ha-bens arma.

a lege:⁊ a iudicijs peſſimū eſt oīum aīaliū. Seuiſſima eiꝫ eſt iniuſtitia tenēs arma. Homo vero arma tenet p innatā prudentiā atq; virtutē: qbus plurimū valꝫ in ꝯriū vti. Itaq; impijſſimuꝫ ⁊ imaniſſimuꝫ eſt ſine virtute: ad libidinem/cibationēq; deterrimuꝫ. Iuſtitia vero ciuile quiddam eſt. Nam ius ordinatio eſt ciuilis ſocietatis. Iudicatio aūt iuſti iudicium.

Quid ſit ius/⁊ iudi-catio.

¶ De re familiari/domino/ſeruo/acqſitione/imperandi modis. Cap. 3.

Quoniaꝫ declaratum eſt quibus ex partibus ſit cōſtituta ciuitas: neceſſariuꝫ videt̄ primū de re domeſtica dicere. Oīs eniꝫ ciuitas ex domib⁹ ꝯſtat. Rei domeſtice rurſus ptes ſūt ex qb⁹ dom⁹ eſt ꝯſtituta. Dom⁹ āt pficit̄ ex ſeruis ⁊ liberis. Cuꝫ vero prima queq; ſint in minutiſſimis pquirēda: prime vero ac minutiſſime ptes domus exiſtunt dn̄s ⁊ ſeru⁹: maritus ⁊ vxor: pater ⁊ filij. De his tribus vtiq; partibus ꝯſiderāduꝫ fuerit qd vnaqueq;/⁊ qualē eſſe oporteat: hoc eſt de dominica/de cōiugali/de paterna diſciplina. Eſt inſup quedā pars q̄ vr̄ quibuſdā eſſe diſciplina rei familiaris: quibuſdaꝫ verō maxima eius pars. Loquor aūt de illa parte que verſat̄ circa acqrēduꝫ: que ⁊ ipſa quēadmodū ſe hēat conſiderandū erit. At primū de ſeruo ⁊ dn̄o dicam⁹: vt q̄ neceſſaria ſunt intueamur: ⁊ ſi quid de his meli⁹ cōprehēdere poſſumus/q̄ꝫ ea que nunc exiſtimant̄. Quibuſdam porro videt̄ ſciētia quedaꝫ eſſe dominatio: eadēq; eſſe diſciplina domeſtica ⁊ domiātio gubernatioq; ciuilis ⁊ regia: vt in pncipio diximus. Alijs aūt preter naturaꝫ videt̄ eē dominatio: qm̄ natura nihil differat: ſed legē duntaxat īductū ſit: vt alij liberi ſint: alij ſui. Quapp neq; iuſtuꝫ. violentuꝫ eniꝫ. ¶ Cuꝫ igit̄ poſſeſſio ſit pars domus: certe ⁊ illa p quā acquirim⁹ pars erit domeſtice diſcipline. Nam ſine neceſſarijs impoſſibile eſt viuere: ⁊ bene viuere. Ut vero in artib⁹ definitis neceſſariū eſt

ſubeſſe ꝓpria inſtrumēta/ſi opus nō cōfici debeat. Sic & in re familiari. Inſtroꝝ vero q̄dā inaīata: q̄dā aīata: veluti gubernatori nauis/que q̄dez inanimis eſt: q̄ vero proꝛā regit aīatus. Naz miniſter in artib⁹ locuz inſtr̄i obtinet. Sic ⁊ poſſeſſio inſtr̄m eſt ad vitā. Res aūt poſſeſſa multitudo inſtroꝝ: ⁊ ſeru⁹ poſſeſſuz q̄ddā aīatū: ⁊ tanq̄ȝ inſtr̄m ante inſtr̄a oīs miſter. Si poſſent.n.inſtr̄a ad iuſſum vel nutū dn̄i opus ſuū cōficere: queādmodū Dedali aut Vulcani tripodes: (quos inquit poeta ſpōte ſua diuinū ꝓdiſſe in certamē:) ſic ⁊ pectines texerent: ⁊ plectra citharā pulſarent: nec architecti ſane miniſtris: neq̄ȝ dn̄i indigerent ſeruis. Que igit̄ inſtr̄a dn̄r factiua ſunt. Qđ vero poſſidem⁹ actiuū eſt. A pectine quidē aliquid fit preter illius vſuz. A veſte vero atq̄ȝ lectica vſus ſoluz. Preterea cū ſpecie differāt facere ⁊ agere: ⁊ indigeat vtrūq̄ȝ inſtr̄is: neceſſariū eſt ⁊ illa eandē h̄re dr̄iaz. Vita certe actio eſt: ⁊ nō factio. Quapp ſeru⁹ miniſter ē: ad actionē. Id aūt qđ poſſidet̄ dr̄ queādmodū ⁊ pars ad totuz. Pars eiȝ alterius nō ſolū eſt pars: ſed ēt oīno alterius: ſil̄r aūt ⁊ qđ poſſidet̄. Quapp dn̄s ſerui eſt dn̄s ſolū: ſȝ illius nō eſt. Seru⁹ aūt nō ſolū dn̄i ſeru⁹: ſȝ oīno illius. Que igitur ſit nā ſerui/⁊ q̄ue ptās: ex his pȝ. Qui enīȝ ſui ipſi⁹ non eſt ſ̄m nām: ſed alterius: hō hic natura eſt ſeruus. Alterius aūt hō eſt quicūq̄ȝ poſſidet̄/hō exiſtens. poſſidet̄ aūt inſtr̄m actiuū ⁊ ſeparabile. Utruȝ vero ſit aliq̄s nā talis/vel non. ⁊ vtruȝ melius ac iuſtius ſit alicui ſeruire/vel nō: ſed oīs ſeruit⁹ ſit ꝑter nām/cōſiderandū poſtea erit. Nec ſane difficile eſt rōne ꝑſpicere: ⁊ ex his que fiunt cognoſcere. Imperare eiȝ ⁊ parere/nō ſoluȝ neceſſarioꝝ ſunt: verū ēt vtiliuȝ. Ac ſtatim ex gn̄atione quedā diſtincta ſunt: alia q̄dem ad imꝑandū: alia vero ad parendū. ⁊ ſpēs multe ⁊ imꝑantiū ⁊ parētiū exiſtunt. Et ſemp meli⁹ imperiū: melioꝛū parētiuȝ eſt: ceu hoīs q̄ȝ beſtie. Nam qđ a melioꝛib⁹ perficit̄ melius eſt opus. Ubi vero aliud imperat/aliud paret eſt aliquod

Que ſit natura ſerui.

hoꝝ opus. Naʒ quecūqʒ ex plꝰibus cōſtant: ⁊ fiunt vnū
qppiaʒ cōe ſiue ex cōtinuis: ſiue ex diſcretis: in omnibꝰ
appet: ⁊ qđ impat: ⁊ qđ paret: ⁊ hoc ex tota natura ineſt
aiatis. Nam ⁊ in his que exptia ſunt vite eſt qđdaʒ im/
periuʒ inſtar harmonie. Sed hec forſan aliena ſunt ab
iſta cōſideratione. Animal vero cōſtat primum ex aia ⁊
corpe. Quoꝝ altera imperat ſm nām: alterū pet. Opʒ
aūt cōſiderare ꝙ nā nō in corruptis: ſʒ in his q̄ magis ſe
hñt ſm nām. Quocirca euʒ hoieʒ q ⁊ aia ⁊ corpe optie
diſpoſitus ſit inſpiciēduʒ eſt in quo certe id manifeſtū.
Naʒ prauoꝝ quideʒ aut praue diſpoſitoꝝ ſepe inuenief
corpus impare aie: ex eo q: puerſe ac pter nām ſe hñt.
Eſt igif vt dicimꝰ primū in aiali pſpicere imperiū dñi/
cuʒ: ⁊ ciuile. Naʒ aia quideʒ in corpꝰ dñicuʒ hʒ impiuʒ.
Mens vero in appetituʒ ciuile/ ⁊ regiū. In qbus clarū
eſt ſm nām ⁊ vtilitatem impari ab aia corpi: ⁊ ab ea pte
que hʒ rōnem ei parti que ſubiacet pturbationi. Equa/
litatem vero ac viciſſitudinē omnibꝰ nocere. Rurſus in
hoie ⁊ in alijs aialibus eodē modo. Manſueta quideʒ
meliora nā ſunt q̄ʒ fera: his aūt vniuerſis melius eſt vt
homini pareāt. naʒ ſalutē ita recipiūt. Preterea aūt ma
ſculus ⁊ femina: alter melior ſm nām: altera deterior: ⁊
hic imperās/ illa vero parens: eodēqʒ modo neceſſe eſt
i ꝯ cūctis hoibus eſſe. Quicūqʒ igitur tm̄ diſtāt quātum
aia a corpore: ⁊ hō a beſtia: per hunc modū ſe hñt quo/
rūcunqʒ eſt opus in corpis vſu: ⁊ hoc eſt in eis potiſſi/
mum: hi ſunt nā ſerui/ quibꝰ melius eſt vt imperef hoc
imperio: queādmodū in pmiſſis. Eſt enim nā ſeruꝰ qui
pōt alterius eſſe: quapp ⁊ alterius eſt: ⁊ qui tm̄ pticeps
eſt rōnis: vt ſentiat quidem: at nō habeat. Nam cetera
quideʒ aialia rōnem quideʒ nō ſentiunt: ſed paſſionibꝰ
inſeruiunt: Et vſus variat parūper: neceſſarioꝝ eniʒ cor
Nā dr̄ia fa/ pore auxiliuʒ fit ab vtriſqʒ a ſeruis. vʒ. ac manſuetis ani
cit corpa li/ malibus. Uult ergo nā: ⁊ differētia facit corpora libero/
beroꝝ ⁊ ſruoꝝ. ruʒ: ⁊ ſeruoꝝ. Alia quidē robuſta ad neceſſarios vſus.

Alia vero recta ⁊ inutilia ad tales opationes. Uerū vti/
lia ad ciuilē vitā: hͣ aūt diuiſa eſt in belli opportunitates
⁊ pacis. Accidit vͦ ſepe ⁊ ꝯ̃ hos qdē corpa hr̄e libero/
ruꝫ: illos vͦ aīas. Nā id quidē pꝫ ꝙ ſi tm̄ ꝑcellāt corpe
ſolū: quantū de eoꝝ imaginesꝫ reliqui oēs digni apparēt
illis ſeruire. Id ſi verū eſt in corporib⁹ multo iuſtius in
aīa idē putare. Sꝫ nō vt corpis: ita ⁊ aīe pulchritudinē
diſcernere facile eſt. Q: igr̄ ſint ꝑm nām alij liberi: alij
ſerui: pꝫ: quib⁹ ⁊ ſeruire ꝓdeſt ac iuſtū eſt.

¶ De duplici ſeruo potētia gubernādi, iperio/ domi/
natione ⁊ gubernatione. Cap. 4.

Quod aūt ⁊ ꝯ̃ dicētes quodāmō recte dicūt:
nō difficile fuerit intueri. Dupl'r eniꝫ dr̄ ſer
uire ⁊ ſeruus. Eſt em̄ aliqs ꝑꝫ leges ſeruus:
⁊ ſeruiēs. Nā lex cōſenſio q̄dā eſt per quaꝫ
bello capta illoꝝ fieri dicunt q ceperūt. Hoc
aūt ius multi eoꝝ q circa leges verſant accuſant: tanq̄
oratorē ꝙ ꝯ̃ leges decreuerit q̄ſi ſit graue ſi eius qui viꝫ
afferre pōt ⁊ potētia ꝑcellit: ſeruus fiat ⁊ ſubditus is q
viꝫ patit. Et qbuſdam hoc mō vr̄: quibuſdā illo, etiā ſa
piētū. Cā vͦ ambiguitatis ⁊ variatiōis ſermonū hmōi
eſt: q2 quodāmodo v̄tus freta potētia vim pōt maxime
afferre: ⁊ ſemp id qd ſuperat in excellētia alicuius boni:
ex quo fit: vt vis nō abſq̄ v̄tute eſſe videat. Sꝫ de iuſto
ſolū eſſe ambiguitatē: ꝓpter hoc ſane: ꝙ alijs qdē beni/
uolētia vr̄ eſſe iuſtū: alijs hoc ipſuꝫ vr̄ iuſtū potentioreꝫ
dominari. Diſcordantib⁹ inuicē hmōi ſermonibus cuꝫ
alteri nec validū quicq̄: neq̄ perſuaſiuū cōtineāt: ꝙ nō
oporteat meliorē ꝑꝫ virtutē preeſſe ac dominari. Dino
vſurpātes quidā (vt aiunt) aliqd iuſtū. (Nam lex iuſtum
quid eſt:) ſeruitutē que ex bello ꝓuenit iuſtaꝫ poſuere:
atq̄ ſimul nō iuſtā eſſe aiunt. Naꝫ fieri pōt vt belli ꝓnci/
piū neq̄q̄ ſit iuſtū: ⁊ indignū ſeruire nemo diceret eē ſer
uum. Alioquin ꝯtinget eos q nobiliſſimi vident ſeruos
eſſe atq̄ ex ſeruis ſi contingat eos capi atq̄ venundari.

Itaq; iſtos nõ volũt ſeruos dicere: ſʒ barbaros. Atqui cũ iſta dicunt nihil querũt aliud q̃ʒ nã ſeruos: vt ab ini/tio diximus. Necẽ eſt em̃ dicere: alios vbiq; eẽ ſeruos: alios necubi. Eodẽq; mõ de nobilitate. non ſolũ enim apud ſeipſos nobiles: ſed vbiq; exiſtimant. Barbaros vero domi ſoluʒ nobiles. quaſi exiſtat alia ſimplr̃ nobi/litas: alia non ſimplr̃: vt Theodecti Helena inquit: Ex diis ab vtraq; ſtirpe pgnataʒ quiſq; appellabit ſeruam. Sed cũ hoc aiunt nullo alio q̃ʒ virtute ⁊ vitio diffiniũt ſeruũ ⁊ liberũ: nobileſq; ⁊ ignobiles. Putãt enim vt ex hoĩbus hoĩem: ex beſtiis beſtiã: ſic ex bonis bonũ generari. Sʒ nã quidẽ hoc vult: attñ plerũq; nõ põt. Q2 igit̃ h dubitatio hʒ rõnem quandã: ⁊ ꝙ ſunt alii nã ſerui: alii liberi: maniſeſtũ eſt. Et ꝙ in quibuſdã determinatũ eſt tale aliqd opus quibꝰ ob idipſuʒ pdeſt: ⁊ iuſtũ eſt aliuʒ ſeruire: aliũ eẽ liberũ: ⁊ ꝯuenit aliũ iperare: aliũ parere: eo imperio qð innatũ eſt: quare ⁊ dñari. Qð autẽ male vtriſq; inutilr̃ fit. Nã idẽ pdeſt toti ⁊ parti ⁊ aĩe ⁊ corpi. At ſeruus pars q̃dã eſt dñi q̃ſi aiatũ qddã corpis: ſʒ ſe/parata pars. Quapp aliqd eſt qð ſimul pſit: ⁊ amicitia ſeruo ⁊ dño inuicẽ ſm nãm ita diſpoſitis. Illis vo q ſm legẽ ⁊ per violentiã ꝯriũ. Patet aũt ex his ꝙ nõ idẽ eſt dñatio ⁊ gubernatio reip. nec oĩa ſimul pncipia: vt qdã aiunt. Nã alið liberoꝝ ſm nãm: aliud ſeruoꝝ eſt. Et in re familiari imperiũ eſt vnius. Nã ab vno regit̃ oĩs do/mus. In repub. aũt liberoꝝ ⁊ equaliũ eſt gubernatio. Dñs q̃ nõ dr̃ ſm ſciam: ſʒ q2 eſt talis. Eodẽq; mõ ⁊ ſeruus ⁊ liber. Scia vero eſt ⁊ liberalis ⁊ ſeruilis. Serui/lis qdẽ q̃lem Siracuſis ille docebat. nã ibi qdã merce/de pueros docebat ſeruitutẽ: ceu coquinariã: ⁊ aliũ huiꝰ gñis famulatũ. ſunt aũt miniſteria alioꝝ quidem honeſtioꝛa: alioꝝ vo necia magis. Et vt eſt in puerbio ſer/uus pꝛe ſeruo: ⁊ dñs pꝛe dño: he igitur oẽs ſcie ſeruiles ſunt. Dñi aũt ſcia eſt per quã vtit̃ ſeruis. Nã dñs eſt nõ in poſſidẽdo ſeruos: ſed in vtẽdo. Cõtinet aũt h ſciẽtia.

nō magnũ aliqd neqꝫ glorioſuꝫ. Que eniꝫ ſeruũ ſcire fa/
cere opꝫ/illũ opꝫ ſcire iubere. Itaqꝫ qbuſcũqꝫ eſt facul/
tas a laboribus ceſſandi vicarius quidē hũc honorē ſu
ſcipit. Ipſi vero aut reipub. adminiſtrāde / aut ſtudijs
phie intēdũt. Acquirēdi võ diſciplina alia eſt ab vtraqꝫ
iſtaꝝ: ceu bellica qdā iuſta/aut venatica. ¶ De ſeruo igi
tur ꝛ dño in hũc modũ determinatũ ſit.

¶ De poſſeſſione/acquiſitione/hominum vitijs ꝛ verjs diuitijs. Capitulum Quintum.

Totaľr aũt de vniuerſa poſſeſſione ꝛ de inq/
ſitione intuebimur ſm antecedētēꝫ modũ:
qñquidem ꝛ ſeruus poſſeſſionis erat pars.
Primũ igiť dubitaret vtiqꝫ aliqs vtrũ illa di
ſciplina q̄ ad acquirendũ ſpectat eadē ſit qȝ
res familiaris/ vel pars aliq̄ eiꝰ/vel miniſtra. ꝛ ſi mini/
ſtra vtrũ quēadmodũ pectinaria textorie: aut quēadmo
dum eraria ſtatuarie. nō enim eodē mō ſubminiſtrāt: ſꝫ
altera qdē organa prebet: altera mām. Dico aũt mām:
ceu id qȝ ſubiacet ex quo aliqȝ pficiť opus: ceu textori
lana: ſtatuario es. Qꝫ quidē igiť nō ſit eadē rei familia/
ris diſciplina illi q̄ pertinet ad acqrendũ: manifeſtũ eſt.
Nā huius quidē parare eſt: illius vero vti. Que eñ vtiť
his que ſunt in domo: niſi rei familiaris diſciplina? Sed
vtrũ ſit eius pars vel alia ſpēs: dubitationē hꝫ. Nā ſi eſt
diligētis patriſfamilias videre qũo pecunie ꝛ poſſeſſio
nes aſſint: poſſeſſio autēꝫ ꝛ pecunie multis cōplectunť
partes. Itaqꝫ primũ agricultura vtrũ ps aliq̄ ſit illiꝰ dili
gētie: an aliud qȝdā genus: ꝛ totaľr circa alimentũ cura
ꝛ acqſitio. Atqui ſpēs alimentādi multe ſunt. Nā ꝛ vite
plures ſunt aīaliũ ꝛ hoiuꝫ. Nō eñ fieri pōt vt viuať ſine
alimēto. Itaqꝫ diuerſitates alimentoꝝ diuerſas fecerũt
aīaliuꝫ vitas. Nam ferarũ qdēꝫ alie gregales ſunt: alie
ſoliuage: vt ħ vel illo modo illis cōducit ad victũ. Qm̄
alie viuis aīalibus: alie fructibus: alie cunctis paſcunť.
Quare ad facultatēꝫ victus eoꝝ vitas natura diſtinxit.

Cu3 ṽo non idē3 cuiq3 dulce ſit ſm nām:ſed alijs alia. Et illaru3 que aialia:⁊ illarū que fructus comedūt vite inter ſe differūt:idē eſt in hoib⁹:multū eñ differūt eoꝝ vite. Nā q pigerrimi ſunt/paſtoꝛalē vitā ſequunt:qm̄ a mānſuetis aialib⁹ ſine laboꝛe educatio ipſis ꝑuenit ocioſis. Cūq3 ſit nec̄e mutare locū aialib⁹:⁊ ipſi cogunt vna ſeq ꝗſi agriculturā quandā viuā colētes. Alij quidē ex pꝛeda viuūt:⁊ pꝛeda qdē3 alia alij:ceu alij venātes:alij piſcātes: vt q paludes ⁊ ſtagna/⁊ flumina ⁊ mare accolūt. Alij ab auibus ⁊ feris. Sed maxia pars hoium a terra viuit:⁊ a fructibus non ſilueſtrib⁹. Vite igit ferme tot ſunt quot ſ3 ꝓpꝛia3 ⁊ innatā habētur opationē:nō ꝑ cōmutatione3 ⁊ cōmercia ſibi pꝛeparant alimentu3 paſtoꝛalis:agricultura: pꝛedatoꝛia:piſcatoꝛia: venatoꝛia. Sunt ⁊ qui iſta miſcentes iocūde viuāt ſupplētes deficiente3 vitam qua deficiens eſt: vt ſufficientia adſit:ceu paſtoꝛalē ſimul ⁊ ꝑdatoꝛia3:alij agricultura3 ⁊ venatione3. Eodē mō ⁊ circa alias:vt indigētia cōpellit in hūc modū degunt. ¶ Talis igit acqſitio ab ipſa vr̄ nā hoibus data: vt ſtati3 poſt genituā:ſic ēt ad perfectionem deductis. Na3 ab ipſo gnātionis initio quedā aialiū ſimul expꝛimūt tm̄ alimēti:vt ſufficiat donec poterit ſibi ipſi acqrere qd̄ generatum eſt:vt quecūq3 ex putredine vel ex ouis gignunt. Que ṽo pariūt viuētia alimentu3 hūt i ſeipſis ad natoꝝ educationē vſq3 ad tēpus quoda3:qua3 lactis naturā dicimus. Quare ſilr eſt de perfectis quoq3 exiſtimādū plātaſq3 aialiū eſſe grā ⁊ cetera aialia hoium cauſa. Māſueta quidē pp vtilitatē ⁊ cibū. Fera vero ⁊ ſi nō oia at plurima illoꝝ pp cibum: ⁊ alia adiumenta:vt veſtes ac cetera inſtrumēta ex illis fiant.

nā nihil ī/perfectū n3 fruſtra facit

Si igit nā nihil neq3 ipfectū faciat: neq3 fruſtra: necēe eſt illa oium hoium gratia feciſſe naturā. Quapꝛopter ⁊ bellica ſm naturam quodāmodo acquiſitiua erit. na3 ⁊ venatoꝛia pars illius eſt: qua vti op3 contra beſtias ⁊ cōtra eos hoies: qui ad parendum nati ſunt: nec vo/

lunt parere:vt nã id bellum iuſtuȝ exiſtat. Una igif ac/
quirẽdi ſpẽs ꝓm nãm pars eſt rei familiaris quam opȝ
ſubeſſe iaȝ aut illã parare quo ea ſubſint quarũ eſt cõpa
ratio reruȝ in vita nec̃iaꝝ ⁊ vtiliũ ad ſocietatẽ ciuitatis:
⁊ domus. Et videnf vere quideȝ diuitie ex his cõſtare.
Nam ſufficientia huius poſſeſſionis ad vitaȝ bonoꝛum
non infinita eſt:vt Solon carminibus inquit. diuitiaruȝ
nullus eſt finis cõſtitutus hoĩbus. Certe cõſtitutus eſt:
vt in aliȷs artibus. Nulluȝ eniȝ inſtr̃m cuiuſcꝫ artis infi/ Nulluȝ in/
nituȝ eſt:neqȝ multitudine:neqȝ magnitudine. Diuitie ſtr̃ȝ cuiuſcꝫ
autem ſunt multitudo inſtr̃oꝝ rei familiaris:⁊ reipub. artis infini
Q̄ꝫ igif ſit aliqua acquiſitio ꝓm nãm patribuſfamilias ⁊ tuȝ eſt neqꝫ
gubernatoꝛibus reipu. ⁊ ꝑ quam cauſam:patet. m̃titudine
neqꝫ magni
tudine.

¶ De nũmularia acquiſitõe ꝙ p̄ter naturã ꝙ differat
a cura rei familiaris. Capitulum. 6.

Eſt aliud genus acqrẽdi qḋ maxĩe vocant.
Et merito vocari dȝ pecuniariũ in quo nul
lus finis eſſe vr̃ diuitiaruȝ ⁊ poſſeſſionis qḋ
eſſe vnũ ⁊ idẽ cũ illo de quo ſupꝛa diximus
pleriqꝫ crediderũt ꝑ vicinitatẽ. Sed neqꝫ
eſt idẽ neqȝ valde remotũ. Eſt eniȝ alterũ illoꝝ ꝓȝ nãȝ:
alterũ nõ ꝓȝ nãȝ:ſȝ magis ꝓȝ pitiã ⁊ artẽ. De quo dicere
ſic exoꝛdiamur. Cuiuſqȝ rei duplex eſt vſus:vterqȝ v̊o
ꝓm ipſam reȝ:ſȝ nõ ſitr:ꝓȝ ſe verũ alter ꝓpꝛius:alter nõ
ꝓpꝛius rei:ceu calcei qdẽ eſt calceatio:⁊ vẽditio. Uter/
qȝ eniȝ vſus calcei eſt. Naȝ qui calceũ indigenti vendit
pꝛo pecunia vel cibo vtif calceo qꝛ calceus eſt:ſed non
ꝓm ꝓpꝛium vſum. Non enim cõmutationis gr̃a factus
eſt calceus. Eodeȝ modo ſe hȝ in aliȷs rebus quas poſ/
ſidemus. Eſt eniȝ permutatio in oĩbus cepta qdeȝ ab
initio ex eo qḋ eſt ꝓm nãm. Q̇ḋ aliȷ plurima q̃ȝ opus ſit
aliȷ pauciora habeant hoĩes. Ex quo manifeſtũ eſt pe/
cuniariaȝ nõ eſſe ꝓm nãȝ eius que pertinet ad acqrẽdũ.
Quoad eniȝ ipſis ſufficeret nec̃ium erat permutationẽ
feciſſe. In pꝛia igif ſocietate.i.in domo manifeſtuȝ eſt:

nihil opus eſſe illi⁹:ſꝫ iaꝫ in maiori exñte ſocietate. Alij eniꝫ illoꝝ cõiter habebãt oĩa. Alij ſeparatiꝫ multa: rurſus alia quoꝝ ſm idigẽtiã neceſſe erat pmutationẽ facere. Quẽadmodũ adhuc faciũt barbaroꝝ natiões multe. Alia pro alijs dãtes recipiẽteſqꝫ. Inutilia.n.ſibi pro vtilib⁹ tradũt. Ultra vero nihil ceu vinũ pro tritico: ⁊ ceteris talib⁹. Hmõi ergo pmutatio neqꝫ pter nãm ẽ/neqꝫ ad amplificationẽ pĩmonij ptinet: cũ ſit in ſupplemẽtũ indigẽtie ſm nãm. Ex hac tñ illa nõ abſre pceſſit. Nam cum a remotiorib⁹ quererent auxiliũ in portãdo illa quibus indigebãt: ⁊ exportãdo illa qbus abũdabãt: neccio nũmi itroduct⁹ eſt vſus. Nõ eniꝫ facilr̃ deferri pñt ſingula ad vitaꝫ neccia. Itaqꝫ ad pmutationes faciendas: tale aliqd cõpoſuerũt inter ſe dare ⁊ accipere: qḋ vtiliũ quippiã exiſtẽs hr̃et vſuꝫ cõmutandi facilẽ ad vitaꝫ: ceu ferrũ: ⁊ argentuꝫ: ⁊ ſiqd aliud tale. Primo ſimplr̃ diffinituꝫ q̃ntitate ⁊ põdere: poſtmoduꝫ võ et ſigno ĩpreſſuꝫ quo a menſura liberi eẽnt. Nã ſignũ poſitũ eſt ad quãtitateꝫ demõſtrãdã. Reperto igit̃ nũmo ex neccia pmutatione alia ſpẽs acquirẽdi emerſit nũmularia. Primo forſan ſimplr̃: poſtea per experientiã artificioſior. Unñ ⁊ qũo permutãdo plurimuꝫ faciat lucruꝫ. Quapp vr̃ nũmularia maxime circa queſtũ pecuniarũ vſari: ⁊ illius eẽ op⁹ poſſe diſcernere: vñ pueniat multitudo pecuniaruꝫ. Nummoruꝫ eniꝫ ⁊ diuitiarũ effectiua eſt. Nã ⁊ diuitias plerũqꝫ ponũt eſſe multitudineꝫ pecunie: ex eo.vꝫ. ꝙ circa illã itendũt pecuniaria ⁊ q̃ſtuaria. Cõtra võ interdũ futile qddã vr̃ nũm⁹ ⁊ lex nec qcq̃ ſm nãꝫ. Qm̃ mutatis ijs qui vtunt̃ nulli⁹ pcij/aut vtilitatis eſt ad aliqḋ neccioꝝ: ⁊ locuples nũmis penuriã patiet̃ neccij alimẽti. Atq abſurdũ eſt tales eſſe diuitias affirmare q̃rũ abũdãs qs fame pire poſſit: vt de Mida illo in fabulis tradit̃. cui pp inſatiabilitatẽ deſiderij qcqd apponebat̃ fiebat aurũ. Quãobrẽ q̃rũt diuitias alias: ⁊ aliã acq̃rẽdi rõnẽ. ⁊ recte qdeꝫ. Eſt.n. alia acq̃rendi rõ ⁊ diuitie ſm

nām:ꝛ hec qdē rei familiaris diſciplina:illa vero pecu
niaria pecuniarū effectiua nō ſimplr:ſʒ p ipſaꝝ pecunia
rū cōmutationē ꝛ vſ circa nūmū v̄ſari. Nā nūmus ꝓmū
eſt ꝛ vltimū in cōmutatiōe:ꝛ īfinite ſunt hmōi diuitie/ q̄
ab hac rōne rei agēde ꝓficiſcunꝉ. Ut enīʒ medicina ſa/
nitatis in īfinitū eſt:ꝛ vnaqueqʒ ars finis in infinitū: naʒ
q̄maxime volunt illuʒ efficere. Coꝝ vero que ſunt ad
finē nō in infinitū. Finis enīʒ extremū omnibus. Sic ꝛ
huius rōnis augende rei non eſt finis terminus. Finis
autē tales diuitie ꝛ pecuniaꝝ poſſeſſio. Sʒ rei familia/
ris nō augēde rei eſt finis. Nō.n. hoc eſt rei familiaris
opus. Quapꝛopter in hac qdē videꝉ neceſſarium:vt ſit
finis oīum diuitiaꝝ:ſʒ cōtra video fieri:oēs.n.in infinitū
augent qui pecunijs ſtudēt. Cauſa vero huꝰ eſt illaruʒ
ꝓpinqtas:variaꝉ.n.vſus eiuſdē exiſtēs vtriuſqʒ acqſitio
nis eiuſdē eſt vſus acqſitio:ſʒ nō ꝓm idē. At huꝰ quidē
alius finis:illꝰ vero amplificatio. Itaqʒ vr̄ quibuſdam
hoc eſſe rei familiaris opꝰ:ꝛ pleuerāt exiſtimātes opoꝛ
tere aut cōſeruare:aut agere pecuniā in infinitū. Cā ve/
ro eſt huꝰ diſpōnis ſtudiū viuēdi:ſʒ nō bn̄ viuēdi. Cuʒ
ergo cupiditas in īfinitū extēdaꝉ illa q̄qʒ q̄ efficiūt īfini
ta cupiūt. Sʒ q bn̄ viuere ſtudēt ad fruitionē coꝛpis di/
uitias q̄rūt. Cū quū hoc q̄qʒ ī acqſitiōe ꝯſiſtere videaꝉ:
oīs eoꝝ cura circa acqrendū eſt:ꝛ altera augendi ſpēs
hinc ꝓceſſit. Cuʒ enīʒ fruitio modū excedat:illā q̄runt
que hmōi exceſſum adiplere poſſit:ꝛ ſi p has acqrendi
ſpēs nequeāt parare:p aliā cām efficere conanꝉ:vnaq̄qʒ
fieri potētia nō ꝓm nām. foꝛtitudīs.n.nō ē pecunias pa
rare ſʒ fiduciā animi: neqʒ rei militaris: aut medicīe: ſʒ
huius qdē victoꝛiā:illꝰ vero ſanitatē. At illi cūcta ad pe
cuniā ꝯuertūt q̄ſi hic ſit finis:ad finē vero cūcta opʒ ten/
dere. De illa igiꝉ acqrēdi ſpē que nec̄ia nō eſt:ꝛ q̄nā ea
ſit:ꝛ pp quā cāʒ illa īdigemus dixīmꝰ. Et ō illa q̄ nec̄ia
eſt:q̄m altera ab illa:ꝛ diſciplina rei familiaris ꝓm nām
circa alimentū:nec infinita ſicut illa:ſʒ finē habēs.

¶ De acquiſitione neceſſaria: medicina/ nūmularia & ſpeciebus eius. Cap. 7.

Ex hoc pȝ id dō quo ab initio dubitabať: vtȝ gubernatoris domꝰ & ciuitatis ſit acqrere vl nō: ſȝ oporteat pꝛiꝰ eſſe acquiſitū: ſicut.n.homines nō facit reſp. ſȝ factos antea ſuſcipiēs vtiť: ſic & alimētū opȝ nām pbere: terraȝ aut maria: aut aliud quiddā. Sȝ quēadmodū hec adminiſtrāda ſint ad gubernatorē ptinet domꝰ: neqȝ enim textoris eſt lanas facere: ſȝ factis vti: & diſcernere qualis ſit bōa & apta & mala & inepta. Naȝ dubitaretvtiqȝ aliqs cur ea diligētia q̄ ad acquirendū ptinet ps rei familiaris ſit: medicina vero nō ſit eius ps. Atqui ſanā eē familiā eiꝰ opȝ quēadmodū & victū hr̄e: aut aliud quicqȝ neceſſariorū. Sȝ cū ſit vt patriſſa. & gubernatoris de ſalute puidere ſit etiā vt nō: ſȝ medici: ita etiā de pecunijs eſt vt pꝛiſſa. eſt ēt vt nō: ſȝ vt lucro inſeruiētis. Maxie vero vt pꝛiꝰ dictū eſt nā opȝ hec exiſtere: nature.n. opus ē alimētū pbere. Cuiqȝ aūt ex quo generať alimētū eſt afferendū. Itaqȝ ſm nām eſt pariendi ſtudiū oibꝰ ex fructibꝰ & aīalibus. Cuȝ vero & hec ſit duplex: vt diximꝰ: & altera pecunia/ria: altera diſciplina rei familiaris: & hec qdē necīa & laudabilis: illa vero tranſlatiua & merito iprobāda. Quia nō ſm nām ſed ab hoībꝰ acquirit. Rōnabiliſſime habetur odio nūmularia: qm̄ a nūmo ipſa facit acquiſitio/nem: & nō ad qð inductus eſt. Cōmutatiōis enī cā nū/mus inductus fuit: fenus autē ſeipm maius facit. Vn̄ & nomen venit qm̄ illa que pariunt filia ſunt gignētibꝰ. In fenore aūt nūmus nūmū parit. Itaqȝ maxie preter nām eſt hic acquirendi modus. ¶ Qm̄ vero que ad cognitionē ptinebāt determinauimus ſufficienter: illa que ad vſum ptinent diſcutiēda ſunt: cuncta enī hec cōſide/rationē habēt liberalē: experientiā vero neceſſariā. Sūt aūt circa acquirēduȝ ptes vtiles: rerū ipſaȝ que acqui/rende ſunt peritiā habere q̄ optime ſint: & vbi: & quō ces

Maxie preter nām eſt hic acqrēdi modus in q̄ nūmus nū/muȝ parit.

quales equi cõparandi ſint:q̃les boues:ꝛ pecudes.eo/
dem mõ in alijs aĩalibꝰ:opꝫ eniꝫ peritũ eſſe que iſtoꝝũ
potiſſima:ꝛ vbi:ꝛ qualia:nã alia alibi potioꝛa gignunt:
deinde agriculture eiuſq; ſpecieꝝ:vt nudi ſoli ꝛ conſiti
ꝛ apiũ:ꝛ alioꝝ aĩaliũ:tũ natatiliũ tũ volatiliũ:ex quibus
fit vtilitas pͧuentura:ꝓprie igit acq̃ſitiõis iſte ſunt ptes
ꝛ prime.Eius vero que p trãſlationẽ dr̃ potiſſima pars
eſt mercatura.Et huius ptes tres:nauigatio:deuectio:
negociatio.Drũt aũt hec inter ſe:cuꝫ alia ſecurioꝛa ſint:
alia fructuoſioꝛa.Scḋa ps eſt feneratio.Tertia mercẽ/
naria:ꝛ huiꝰ alia viliũ artiũ:alia ſine arte ſolo coꝛpe mi/
niſtrãte.Eſt ꝛ quarta acq̃rendi ſpẽs media inter hanc ꝛ
primã:hꝫ eniꝫ pteꝫ eius q̃ eſt ſm nãm:ꝛ ptẽ eius que p
trãſlationeꝫ dr̃.Et eſt in his oĩbꝰ que a terra:ꝛ ab his q̃
terre ſunt/nõ a fructibꝰ: ſꝫ ab vtilibꝰ: ceu ſilua cedua: ꝛ
oĩ metallica:nã multe ſunt metalloꝝ ſpẽs.¶De ſingu/
lis hoꝝ in gñe dictũ eſt nũc.In ſpẽ vero de his dicere
vtile qdẽ foret ad opa cõficienda:ſꝫ graue nimis in his
edocendis pſiſtere.Sunt eniꝫ opationes ille artificioſiſ
ſime in quibꝰ minimũ eſt foꝛtune. Ille ſoꝛdidiſſime in
quibus maxime inquinat coꝛpus. Ille ſeruiliſſime in
quibꝰ coꝛpis eſt opus plurimũ.Ille ignobiliſſime in q/
bus minimũ requirit virtutis.¶Cuꝫ vero ſit a quibuſ/
dam de hijs ſcriptũ:vt a Charete pario : ꝛ ab Apollo/
doro lennio de cultu agroꝝũ tam nudoꝝ q̃ꝫ cõſitoꝝuꝫ: ꝛ
ſimilr̃ ab alijs de alijs.Ea quidẽ (cui cura eſt) precepta
cõſideret.Etiã quedã a frugi patribuſſa.dicta collige/
re opoꝛtet.Hec enim cuncta vtilia ſunt his qui augere
patrimonium curant.Quale eſt illud Thaletis mileſij
attributuꝫ ſibi propter ſapientiam:cui cum obijceretur
philoſophie ſtudium quaſi inutile ꝛ infructuoſuꝫ: pro/
ſpexiſſe illum ferunt per aſtrologiam oliuarum vberta
tem futuram. Cũq; coegiſſet pauxillum pecuniarum
hyeme adhuc vigente emptionem olei feciſſe in Mi/
leto ꝛ in Chio pro paruo admodum precio : vtpote

nemine plus offerẽte: arraſq; dediſſe. Cum itaq; poſtea tẽpus veniſſet multis ſubito querẽtibus vẽdidiſſe oleū quãti ipſe voluit ac magnã vim pecuniarū inde ſuplu/cratū oſtẽdiſſe amicis pfacile eſſe philoſophis ditari ſi vellẽt: ſ; hoc nõ eſſe illis cure. Thales igit in hunc mo/dū dr̃ ſciam ſuã oſtẽdiſſe. Eſt aũt vt'ls hic querẽdi mo/dus ſi qs poſſit ſibi ſoli vẽditionẽ cõparare. Quapp ci/uitates qdã in hũc modū faciũt cũ indigẽt pecunijs: vẽditionẽ.n.ſibi ſolis reſeruãt. In Sicilia qdã cū apõ eū pecunia repoſita eſſet: qcqd erat ferri/ ex ferrarijs emit. poſtea vero mercatorib⁹ illuc accedẽtib⁹ vẽdebat ſolus. nõ magnū exceſſū pcij faciẽs: ſ; tñ ita vt p qnquaginta talẽtis .c. pficeret. hoc itaq; ſentiẽs Dionyſius pecunias qdẽ illi nõ abſtulit: ſ; ampli⁹ Siracuſis morari vetuit: vt qui queſtus reperiſſet ipſius reb⁹ inutiles. Iſte vidit aliqd tale quale Thales viderat. vterq; eni; ſibi ſoli vẽditionẽ cõparauit. hoc ẽ vtile videre ẽt in. rep. nã ciuitates pecunijs idigẽt z hmõi appatu queadmodū dom⁹ ſ; z magis: q̃obrẽ in. rep. qdã huic ſoli pti intẽdũt.

Finale eſt phis ditari ſi vellẽt thaletis ſnia: ſ; non eſt hoc illis cure.

¶ De partib⁹ rei domeſtice/ dñia/ virtutib⁹ mulieris ſerui/ pueri imperãtis/ parẽtis/ artificū/ z cã. Cap. 8.

Quoniã vero tres erãt partes rei domeſtice: vna dñica de qua ſupra diximus: alia pña: tertia ꝯiugalis. nã z vxori preeſt z filijs: tãq; liberis quidẽ ambob⁹: ſ; nõ eodem imperij modo: ſ; vxori quidẽ ciuilr̃: filijs aũt regie. maſculus eni; q̃ femina natura principalior eſt: niſi alicui ꝯ nãm cõſiſtit: z antiqui⁹ z pfectius iunior z impfecto. In ciuilib⁹ igit officijs plerũq; cõmutat is qui pẽſt z is qui ſubeſt: nã equales eſſe volũt ſm nãm: nec qcq̃ differre: attamẽ cũ hoc quidẽ pẽſſe: ille vero ſubeſſe requirit dr̃ia figuris z ſermõib⁹ z honorib⁹ vt Amaſis inquit ð pedū latore. Enimuero maſculus ad feminã ſp ita ſe h;. Filior aũt iperiū ẽ regiū: qd eni; genuit: qd q; per amicitiã pẽſt/ z etatẽ: id ipſu; eſt idẽ qd ſpẽs queda;

regij

regū impij.ideo bñ Homer⁹ de ioue inqt:hoiuꝫ pater
atqꝫ deoꝛuꝫ:ſic appellans oium regeꝫ: nā eniꝫ excellere
regeꝫ oꝫ:gñe aūt eē eūdē:qꝺ accidit ſenioꝛi ad iunioꝛē:
ꝛ parenti ad natuꝫ:manifeſtuꝫ auteꝫ ꝙ plus ſtudij do/
meſtice diſcipline eſt circa hoies ꝙ̃ circa poſſeſſiones
inaīatoꝛuꝫ:ꝛ circa hoꝝ virtutes ꝙ̃ circa virtutes poſſeſ/
ſionis:quas diuitias appellam⁹: ꝛ circa liberos magis
ꝙ̃ circa ſeruos. Dubitatur auteꝫ vtruꝫ pꝛeter miniſteria
ꝛ coꝛpalia opera ſit aliqua virtus ſerui excellētioꝛ: puta
modeſtia:foꝛtitudo:ꝛ iuſtitia:ꝛ alij hmōi habitus: vel
nō ſit vlluꝫ ꝑter coꝛpalia miniſteria:ambiguitatē ſane id
vtraqꝫ ex pte hꝫ:nā ſiue ſit aliq̃ excellētioꝛes erūt ſerui ꝙ̃
libi:ſiue nō ē aliqua cū ſint hoies rōnis pticipes:abſur/
duꝫ videbit:eadē eſt ſere qꝺ de muliere ꝛ puero:vtruꝫ
ꝛ hoꝛuꝫ ſint virtutes:ꝛ opoꝛteat mulliereꝫ eſſe modeſtā:
ꝛ foꝛteꝫ ꝛ iuſtaꝫ:ꝛ an puer ſit intēperās ꝛ modeſtus/vel
nō:ꝛ vīr id querēduꝫ eſt de nā imperātis ꝛ parētis. vtꝝ
eadeꝫ virtus an alia. Si eniꝫ opꝫ vtroſqꝫ participes eſſe
virtutis cur tandem alter impare dꝫ:alter parere. Non
enim ſm magis ꝛ minus poſſunt differre. Nam impe/
rare ꝛ parere ſpecie differūt ꝛ nō ſm magis ꝛ minus.
Sinuero aliū opꝫ: aliū nō:admirabile eſt. Nā ſi iperās
nō erit tpatus ꝛ iuſtus qūo bñ impabit. Sinuero is cui
impat qūo bñ parebit. Intēpcrat⁹ eniꝫ ꝛ timidus nihil
faciet vt opꝫ. Cōſtat igitur opoꝛtere vtroſqꝫ habere vir/
tutem. Sed in ipſa virtute eſſe differentiaꝫ:quēadmo/
dum in his qui natura obediunt id aperte in aīo inſpi/
citur. Eſt eniꝫ in aīo qꝺ natura iperat: ꝛ qꝺ paret:quo/
rum diuerſam cenſemus eſſe virtuteꝫ:vt rōnem habēn/
tis:ꝛ irrationabilis. Patet eodeꝫ mō ſe habere in alijs.
Itaqꝫ pleraqꝫ ſunt natura imperantia ꝛ parentia. Alio
eniꝫ modo liber pꝛeeſt ſeruo: ꝛ maſculus femine: ꝛ vir
puero:vt oibus inſunt partes anime:ſed differunt. Ser/
uus eniꝫ oīno nō hꝫ deliberandi arbitriū. Mulier vero
hꝫ quideꝫ: ſꝫ inualiduꝫ. Puer autē hꝫ:ſed impfectum.

Seruus nō hꝫ dliberādi arbitrium a mulier vero hꝫ:ſed iualiduꝫ:puer vero ipfectuꝫ.

Eodē3 mō ſe hēre ⁊ circa morales virtutes. Putādū āt
eſt oēs pticipes eſſe oportere:ſed nō eode3 modo:ſed
quātu3 cuiqꝫ opus eſt. Ex quo fit vt is q impat/pfecta3
virtute3 habere debeat moralē. Na3 eius opus eſt ſim/
pliciter precipiētis. Rō aūt pcipit atqꝫ preſidet. Aliorū
vero vnuſquiſqꝫ quātum ſibi cōpetit. Quare p3 virtu/
tem moralem eſſe oīu3 ſupradictoru3. Nec eade3 mo/
deſtia mulieris ⁊ viri: neqꝫ fortitudo/neqꝫ iuſtitia: vt
Socra. putabat. Sed illa quide3 iubens fortitudo. Hec
vero obediens. Eode3 mō ⁊ in alijs. Patet aūt id ma/
gis particulariter cōſiderantibus. Nam qui vlr dicunt
ꝙ bene ſe habere animum virtus eſt:⁊ recte agere:aut
aliquid tale: ſeipſos decipiunt. Multo eni3 melius di/
cunt qui enumerant virtutes queadmodū Gorgias:ꝙ̄
q ita diffiniunt. Quapp op3 ſicut poeta de muliere di/
xit ita cenſere in omnibus. Mulieri decus affert taci/
turnitas:ſed nō idem viro. Cu3 vero puer ſit imperfe/
ctus:p3 ꝙ ⁊ huius virtus nō ipſius ad ſeipſum eſt:ſed
ad perfectum ⁊ ducem. ſimiliter ⁊ ſerui ad dominum.
Poſuimus aūt ſeruu3 eſſe vtile3 ad neceſſaria. Itaqꝫ p3
ipſu3 virtute indigere parua;⁊ tanta:vt neqꝫ pp intēpe/
rantia3: neqꝫ pp timiditatē in opibus deficiat. ¶ Dubi
tabit vero aliquis ſi veru3 eſt qd nunc diximus:vtrum
artifices op3 habere virtute3. Na3 ſepe ppter intempe/
rantiā deficiunt in operibus. An hoc longe differt? Na3
ſeruus quidem adheret nobis cōione vite. Ille aute3
remotior eſt:⁊ tantu3 ſibi cōpetit virtutis quātu3 ſerui/
tutis. Vilis eni3 artifex determinatā quādā h3 ſeruitu/
tem:⁊ ſeruus eſt ſm natura3. Sed nemo ſutor:vt alius
opifex. P3 ergo ꝙ hmōi quidem virtutis cauſam eſſe
oporteat dominu3 ſeruo. non eum qui doctrina3 habet
in operibus dn̄icam. Quapp non bene dicunt qui ſer/
uos ſpoliant ratione:dicentes: precepto vti dumtaxat.
Admonendi ſunt eni3 magis ſerui ꝙ̄ pueri. Et de his
in hunc modū determinatu3 ſit. ¶ De viri aūt ⁊ mulie/

ris/filiorũq́ꝫ ⁊ patris virtute ⁊ cõuerſatione admuicem quid recte/vel cõtra: ⁊ quo opꝫ hoc quidem facere: ab illo aũt abſtinere in his que de repu. neceſſe eſt intueri. Naꝫ cuꝫ oĩs domus ſit ciuitatis pars. Illa aũt pars domus: Partis aũt virtus ad totuꝫ reſpicere debeat: Neceſſariuꝫ eſt reſpicientes ad rempu. filios vxoreſq́ꝫ inſtituere: ſiquideꝫ refert rectaꝫ inſtitutioneꝫ reipu. pueros ⁊ mulieres eẽ bene inſtitutas. Enimuero referat neceſſariuꝫ eſt. Naꝫ mulieres media pars ſunt hominũ liberoꝝ. Ex pueris aũt ſumuntur qui rempu. gubernant. Quare cuꝫ de ſuis determinatuꝫ ſit. De reliquis aũt in alijs ſit dicẽduꝫ: omiſſis ꝓpoſitis tanq̃ fineꝫ habentibus: alio ſumpto principio illa diſcutiamus que tradita ſunt de optimo ciuitatis ſtatu.

SECVNDVS POLITICORVM Ariſtotelis.

De optima republica Socratis differẽte multitudine/equalitate ⁊ ſufficientia. Cap. I.

Uoniaꝫ ꝓpoſuimus cõſiderationem facere ð ciuili ſocietate que ſit optima oĩum potẽtibus viuere maxime ad votuꝫ: Opꝫ q̃q́ꝫ al's ꝯſiderare reſpu. qb⁹ vtunt ciuitates aliq̃ eaꝝ/q̃ bene legibus inſtitute vident. Et ſi alique ſint alie ab aliquibus ſcripte q̃ bene ſe habere videãtur: vt recta iſtitutio vtilitaſq́ꝫ appareat. Nec putetur eſſe ad oſtentationẽ ⁊ ſuperfluitatẽ querere aliud preter illas. Sed qꝛ ille nõ bene ſe habẽt: ideo hunc laboreꝫ a nobis eẽ ſuſceptũ. Incipiẽdũ eſt aũt ab eo qð eſt ſm nãm huius cõſideratiõis principiũ. Neceſſariũ quidẽ eſt: aut oĩa eſſe cõia inter ciues: aut nulla: aut q̃dã ⁊ quedã nõ. Enimuero nulla eẽ cõia ĩpoſſe ꝯſtat eſſe: cũ ciuitas ſit cõio quedã. Ac primo neceſſe eſt locum eſſe cõem, nam locus quedam paritas eſt vnius

ciuitatis.ciues autez ſocijs vnius ciuitatis.Sed vtrum
melius fuerit in bene inſtituenda repu.quecunqꝫ reci/
pere cõionẽ pñt ea oia eſſe cõia:vel q̃daz cõia eſſe q̃daz
nõ eſſe.Nã fieri põt vt filij ⁊ vxores: ⁊ res q̃ poſſident
cões eſſent:queadmodũ in Platonis repu. Ibi enim
Socra.inqt:oportere cões eẽ filios:⁊ mulieres:⁊ facul
tates.Id vero vtruz preſtat ita fieri vt nunc fit: vel ſm
legez illaz in repu. ſcriptaz?Cõtinet porro ⁊ alias tur/
batões permultas iſta mulieꝝ cõio: ⁊ id ꝑpter qd cen/
ſuit legẽ hãc eſſe ferẽdaz, nõ vr̃ cõſequi ex rõnibus.Pre
terea ad finem quez inquit oportere ciuitati exiſtere: vt
nunc qdẽ dictũ eſt impoſibile.Quo aũt trãſigere opor/
teatnihil determinatum eſt: qꝫ vna.vz. ſit ciuitas tota:
tanqꝫ id ſit maxime optimuz:ſuſcipit eniz hanc ſuppo/
ſitionem Socrates. Atqui conſtat qꝫ eo procedente vt
vna fiat magis ciuitas non erit. Eſt eniz ciuitas multi/
tudo quedaz ſm naturã que duz ſit vna magis, domus
erit ex ciuitate, ⁊ hõ ex domo.Unaz eniz magis domuz
cenſemus eſſe q̃ꝫ ciuitatẽ:⁊ hominẽ vnum q̃ꝫ domum.
Quare ẽt ſi poſſet quiſpiã hoc facere:tñ nõ eſſe facien/
dum:qꝛ perimit ciuitatẽ.Nec ſoluz ex multitudine ho/
minuz cõſtat ciuitas:verũetiã ex eoꝝ multitudine qui
ſpecie differũt. Non fit eiz ciuitas ex ſimilibꝰ. Aliud.n.
federatio q̃ꝫ ciuitas.Illa eniz quãtitate prodeſt: ⁊ ſi ea/
dem ſit ſpecie: cuz auxilij gratia fiat: ceu ſi pondus ma/
gis attrahat.Differret aũt: ⁊ eo mõ ciuitas agente qñ ꝑ
pagos diuiſa nõ ſit multitudo. Sed queadmoduz ar/
chades.Ex quibꝰ autẽ vnum fieri opz ſpecie differunt.
Quapp par repenſuz ciuitatẽ cõſeruat:vt in ethicis di/
ctum eſt prius.Quoniã inter liberos ⁊ equales neceſſa
riuz hoc eſſe.Nam oẽs ſimul magiſtratũ gerere impoſ/
ſibile eſt.Sed aut per annũ aut per aliaz prefinitionẽ:⁊
tps.Atqꝫ iſto mõ fit vt oẽs gerãt magiſtratũ: ceu ſi mu/
tarentur ſutores ⁊ fabri: nec ſemp idem ſutores ac fabri
eſſent.Cum vero meliꝰ ſit ita ſe hr̃e eſſe circa ſocietatez

ciuilez/manifeſtū eſt melius foꝛe ſi idez ſemꝑ magiſtra
tum gererēt mō id fieri poſſet. Sed in quibus hoc fieri
neqt: ꝑpterea ꝙ oēs nā ſunt pares ſil' ⁊ iuſtū eſt: ſiue bo
nū: ſiue pꝛauū ſit gerere magr̄atū: vt oēs hui⁹ numeris
ꝑticipes fiāt: ⁊ in eo imitari viciſſiz eq̄les cedēdo īuicez
alios alijs. Naz alij regūt: alij regunt in ꝑte tanq̄ȝ ſi ipſi
alij fiunt. Eodē mō illoꝝ qui regūt alij alios gerūt magi
ſtrat⁹. Ptz igit ex his ꝙ nō recipit ſic vnā eſſe ciuitatē: ⁊
ꝙ maximū foꝛe cōmodū ciuitatib⁹ dicebat id interimit
ciuitates. Atqui ſinguloꝝ bonū ſingula cō ſeruat. Ptz ēt
alio mō ꝙ querere nimiū vnire ciuitatē nō eſt melius.
Dom⁹. n. magis ſufficiēs eſt q̄ȝ vnus: ciuitas aūt q̄ȝ do/
mus. Et vult iam ea quidē eſſe ciuitas cū hȝ ſufficiētiaȝ
multoꝛū ſocietas. Si igitur magis expetēdū eſt qđ ma
gis ſufficiētiaȝ hȝ: certe ⁊ minus vnum eo qđ eſt magis
expetibilius eſt.

¶ De repub. Socra. impꝛobatio. Cap. 2.

ENimuero nec ſi optimū ſit vnā q̄ȝ maxie eē
ciuitatē: tñ id demr̄are vr̄ ex ꝑmōe ſi oēs di
cant ſuū: ⁊ nō ſuū. Hoc aūt Socra. putat ſi/
gnū eē ciuitatis ꝑfecte vnite. At. n. v̇bū oēs
duplex eſt. Si igit tanq̄ȝ ſinguli foꝛſan eſſet
magis qđ efficere vult Socra. Singuli. n. eūdē filiū ſuū
dicerēt: ⁊ mulierē eādez: ⁊ de facultatib⁹ ⁊ de qb⁹ alijs
alia eodē mō. Nūc aūt nō ita dīt q cōibus vtunt mulie
rib⁹ ⁊ filijs. Sȝ oēs qdē: at nō vt ſinguli ipſoꝝ. Eodēq̄ȝ
mō de facultatib⁹ oēs qdē: ſed nō vt ſinguli eoꝝ. ¶ Qđ
igit aberratio q̄dā ſit in verbo/oēs: manifeſtū eſt. Nā ⁊
vtraq̄ȝ ⁊ īparia ⁊ paria dicit ꝑꝑ duplicitatē. Et ī ſermo/
nib⁹ poſitū litigioſos facit ſyllo̅s. Quare hoc ipſuȝ oēs
dicere. Uno qdē mō bonū eſt: ſȝ nequaq̄ȝ poſſe. Alio aūt
mō nihil ꝯſentaneū hȝ ꝑꝑea qđ dr̄ nocumētum aliud.
Qđ. n. multoꝝ cōe eſt in eo minima adhibet diligēna. Qđ multorum cōe eſt ī eo minima adhibet diligentia.
Naz de ꝑꝛijs maxie curāt hoies: de cōib⁹ aūt minus
q̄ȝ de eo quātū ſingulis cōpetit. Tanq̄ȝ. n. alio curāte ab

alijs negliguntur. Queadmodū in ſeruilibus miniſterijs famulātes multi interdū deterius inſeruiūt q̃ pauci. Fiunt autē vnicuiq̃ ciuiū mille filij: & ipſi nō vt ſingulorum: ſed vt cuiuſuis quiſlibet eſt filius. Quare oēs ſilr negligent. Preterea iſto mō ſinguli ſuū dicēt bñ agentē aut male quotieſcūq̃ ↄtinget numero: Puta meus eſt aut illius hoc mō dicens de ſingulis ex mille: vel ex quot ciuitas ſit: & hoc dubitās. Nā incertū cui ↄtigerit genuiſſe filiū: & ſaluū eſſe genitū. Atqui vtrū preſtat ſic dicere ſuū ita vocātes vnūquēq̃ duorum miliū & decē miliū vel magis vt nunc in ciuitatibus ſuū vocāt: Hic qdē filiū ſuū: Ille fratrē eundē: Ille nepotē: aūt p aliā quādā ↄiūctōez. Et ex cōſanguinitate vel affinitate ſui primū vel ſuorū. Et p̄terea alterū ſodalē: alterū ↄtribulem. Preſtat enī eſſe propriū nepotem q̃ illo modo filiū. Quinimo nec vitari quidem pōt quin agnoſcant a quibuſdā fratres & filij & patres & matres. Nam per ſimilitudines natorū ad parētes neceſſariū eſt vt fidem recipiāt ſimul. Qđ tradūt ſcriptores qdā ꝑꝑlis ſuperioris Libye euēire. Hr̄e.n. mulieres cōes: filios tñ ptiri īter ſe ſꝫ ſilitudiē natorū. Sunt enī mulieres quedā: & aīalia ceu eque & boues: quarū ea natura eſt vt ſimillimos genitoribus edant fetus: vt equa illa apud pharſaliā iuſta nūcupata. Et p̄terea huiuſmodi moleſtias non facile erit vitari ab his qui eam ſtatuunt cōitatem: puta plagas & neces ptim voluntarias/ ptim inuoluntarias: & rixas/ & iurgia: que nefas eſt cōmittere aduerſus parētes & ppinquos: magis q̃ aduerſus extraneos. Sed frequentius illa euenire neceſſe eſt/ vbi ignorāt: q̃ vbi ſciūt. Et ea ſi cōtingāt a ſcientibus expiari debito mō poſſunt: ab ignorātibus vero nō poſſunt. Illud etiā abſurdū q̄ filios cōes fecerunt. Coire ſolū amātes vetuerunt: Amare verō nō vetuerunt: nec alios vſus quos eſſe patri ad filios: & fratri ad fratrē oīū ↄformiſſimū eſt: cū & amare ſolū aliqd abſurdū ſit ēt nō aliā ob cāz coitionē illorum vetuiſſe: niſi

q̃ nimia voluptas inde ſit ꝓuentura: ſʒ q̄d pater ſit aut filius aut fratres ob eā rem nihil putare referre. Videt aūt magis ꝓdeſſe vt agricolis cōmunes ſint mulieres ⁊ filij q̄ cuſtodibus. Minus enī erit amicitia ſi cōmunes ſint nati ⁊ mulieres. Enimuero tales ſint quib⁹ imperatur opʒ: quo ipſi pareāt imperio nec res nouas in ciuitate moliant. Penitus aūt ꝯ eueniat nec̄ium eſt ex hm̄ōi lege: q̄ꝫ quoꝝ cā optimas leges eſſe opʒ: ⁊ cuius gratia Socrates cenſet ita inſtituendū de natis ⁊ mulieribus. Amicitiā enim putamus maximū eſſe bonū ciuitatibus. Nam ſic minime ſeditionib⁹ agitabunt: ⁊ vnā eſſe ciuitateʒ laudat maxime Socrates. Quod ⁊ videt ⁊ ipſe inquit eſſe amicitie opus: vt in amatorijs ſermonibus ſcimus dicentē Ariſtophanē pp eximiā amantiū cupiditatē applicari ſimul ⁊ ex duobus fieri vnuʒ. Hic ergo nec̄ioꝝ eſt ambos corruptos eſſe vel vnum. At in ciuitatibus neceſſe eſt amicitiā infirmā fluxāq; fieri pp hm̄ōi cōitatē: ⁊ minime dicere ſuū aut filiū patrē: aut patrem filiū. Ut enī parū mellis multa in aqua diffuſum inſenſibilē facit mixtionē. ſic accedit cōmunitatē iſtam nequaq̄ꝫ nec̄iaʒ in tali repu. a noībus eſtimātibus / vel patrē vt filij / vel filiū vt patris / vel fratres inuicē. Duo ſunt que faciūt hoīes curā habere ⁊ amare: ꝓpriū .ſ. ⁊ affectio. Quoꝝ neutruʒ ſit neceſſe eſt in hm̄ōi republi. Inſuper trāſlatio illa natoꝝū ex agricolis ⁊ artificibus in cuſtodes: ⁊ ex his in illos magnā cōtinet difficultatē. Queadmodū tandē fiet ⁊ cognoſcāt neceſſe eſt dantes ⁊ transferentes: quibus quos dedant. Preterea ⁊ ſuperius dicta magis in his neceſſariuʒ eſt euenire puta rixas ⁊ plagas: ⁊ amores: ⁊ cedes. Naʒ non amplius appellant cuſtodes fratres ⁊ filios / ⁊ patres ⁊ matres: qui alijs ciuibus ⁊ dedunt ⁊ rurſus qui ex cuſtodibus vt tale caueāt aliquid perpetrare ꝓpter cōſanguinitatē. ¶ De cōmunitate igitur natoꝝū ⁊ mulieruʒ: determinatum ſit in hunc modum.

¶De cõitate facultatũ/ ⁊ nõnullis incõmodis rempu. Socraticam ſequentibus. Cap. 3.

His ɔñs eſt de rebus que poſſidenſ ɔſidera/re: quõo ſit cõſtituendũ illis q in optĩa repu. verſari debeãt. vtrum cões eẽ/ vel nõ cões. Hoc ſeorſuʒ determinãdũ eſt: nec ſimul cũ his q̃ de natis ⁊ mulierib⁹ cõſtituunſ. Dico aũt circa res vtrũ(⁊ ſi ſint nati ⁊ mulieresq; ſepatiʒ quẽad/ modũ nũc ſunt oib⁹) preſtet tñ res eẽ cões ⁊ vſus: pu/ ta fundos ꝓprios eẽ/ fructus võ ĩ cõe ɔferre. Qd̃ apud q̃ſdã fit gẽtes: vel ɔ̃ ſolũ qdeʒ cõe eẽ: cõiter coli: fructus aũt ptiri ĩ ꝓpos vſus. Qd̃ ẽt facere dñr qdã barbaroꝝ. vel ⁊ fundos ⁊ fruct⁹ eẽ cões. Si ãlij forent agricole: alius eẽt modus ⁊ facilior. Sʒ cũ ipſi ſibi laborẽt iperã do/ magnas eas res affert difficultates. Nã ſi in fruẽdo ⁊ laborãdo nõ ſint pares: neĉe eſt icuſatiões exiſtãt ɔ̃ frue tes qdẽ ⁊ cõſumẽtes multa paꝝ võ laborãtes his q mi nus cõſumũt/ ⁊ multũ laborãt. Oino aũt ɔuictus oĩs ⁊ cõitas hoĩum ⁊ difficilis eſt: ⁊ marĩe ĩ his rebus: ꝓbãt eoꝝ qui vna peregrinanſ ſocietates: quoꝝ plerĩq; fere diſſidẽt ĩter ſe de puis vilibuſq; offẽſi. Nos quoq; mini ſtris illis plurimũ iraſcimur qb⁹ marĩe vtimur ad cir/ culare famulatũ. Cões igiſ hñe res has: ⁊ hmõi cõtinet difficultates. Eo aũt mõ quo nũc fit ſi inſuper morib⁹ ⁊ moderatione legũ rectaꝝ honeſteſ: nõ paruʒ perſtabit. Habebit eniʒ vtriuſq; cõmoda. Dico autẽ vtriuſq;. vʒ. eius ꝙ cões ſint res: ⁊ eius ꝙ ꝓprie. Opʒ em̃ vt res ſint ꝓprie: ſed qõdãmodo cões. Cure em̃ diuiſe/ icuſatiões adinuicẽ nõ pariẽt: imo ꝓficiẽt: vtpote ad ꝓpriũ vnoq̃q; ſedulo incũbẽte. At vero p ṽtuteʒ erũt: vt eſt in ꝓuerbio amicoꝝ cõia. Eſt aũt ẽt nũc qbuſdã in ciuitatib⁹ in hũc modũ ſubſcriptũ: ne puteſ ipoſſe. Et p̃cipue in his que bene gubernanſ: aliq̃ ſunt: aliq̃ eẽ pñt. Propria em̃ ſua quiſq; poſſidẽs partiʒ vtilia facit amicis: partim vtitur cõmunib⁹: vt in Lacedemone ſeruis vtunſ viciſſiʒ tanq̃

foꝛēt vniuſcuiuſqꝫ:⁊ ꝓterea equis:⁊ canibꝰ:⁊ vehiculis.
Patet igitur eſſe melius vt ꝓpꝛie ſint res: ſꝫ vſu facere
illas cões. Quēadmodū autē hoc fiat legiſlatoꝛis erit
ꝓuiſio. Eſt ſane inenarrabile quantū interſit ad volupta
tem cōſiderare aliqd eſſe ꝓpꝛiū ſui. Nō em̄ fruſtra qſqꝫ
ad ſeipſuꝫ amicitiā hꝫ: eſt vero id nāle. Sed cū amatio
ſui repꝛehēdit: nō illud repꝛhēdit: qꝛ ſe amet: ſed qꝛ ma
gis q̄ʒ opꝫ ſe amat: quēadmodū ⁊ amatio pecuniarum.
Naꝫ amant oēs vt ita dixeriꝫ talia. Atqꝫ ⁊ largiri: ⁊ opē
fe. re amicis: ⁊ hoſpitibꝰ: ⁊ familiaribus dulciſſimū eſt:
qḋ fit ſi ꝓpꝛie ſint facultates. Hec aūt nō cōtingunt illis
qui nimis vnā efficiunt ciuitatē. Et pꝛeterea duarū vir/
tutū opera manifeſte tollūt. Temperātie erga mulieres
alienas: ⁊ a quibꝰ laudabile eſt ſe abſtinere. Et liberalita/
tis circa res poſſeſſas. Neqꝫ enim diſcerni poterit libera/
lis: neqꝫ liberalē operationē faciet vllā. Nam in vſu ea/
rum reruꝫ quas ipſi poſſidemus liberalitatis eſt opus.
Illiuſmodi itaqꝫ legis poſitio faciē hꝫ apparentē: quaꝫ
auditoꝛ libēter recipiat: putans foꝛe mirabilē quandaꝫ
amicitiā oībus erga oēs. Pꝛeſertim cū quis incōmoda
accuſat rerūpub. nūc ꝓuenientia ex eoꝛ qꝛ nō ſint cōes
omniū facultates: ceu litigia ex ꝯtractibus: falſoꝝ teſtium
accuſationes: diuitū adulationes: quoꝝ nihil fit pp ꝓbi/
tatem: ſed ꝓpter impꝛobitatē. Cū etiā res in cōi hn̄tes
multo magis inter ſe litigare videamus q̄ʒ eos qui ſe/
paratim poſſidēt. ¶ Inſuper equū erat referre nō ſolū
quātis malis pꝛiuabūt: ſi ad cōitateꝫ reruꝫ habebūt: ſed
etiaꝫ quātis bonis. Videt aūt omni īpoſſibilis eſſe illa
vita. Cauſaꝫ vero Socrati huius erroꝛis putādū eſt fuiſ
ſe ſuppoſitionē non rectā. Opꝫ eniꝫ quodāmō vnā eſſe
ciuitatē ⁊ domū: ſꝫ nō penitus. Eſt enim quo ſi ꝓcedat
nō erit ciuitas. Eſt etiā quo erit quidē pꝛope vt nō ſit ci
uitas deterioꝛ ciuitas, velut ſi quis cōcentū faciat vniuo
cum: ⁊ verſum pedē vnuꝫ. Sed opꝫ cum ſit multitudo:
vt pꝛius diximus: ꝑ diſciplinā cōmuneꝫ ⁊ vnā efficere.

Et qui diſciplinā ſit adhibiturus volēs per illā ſtudio/
ſam facere ciuitatem:abſurdum eſt ſi per talia quedam
inſtituēdā putet.ac non per mores:⁊ per phiā:⁊ per le/
ges:veluti ſeruorū iumentorūq; in Lacedemone:⁊ co/
meſſationē in Creta legiſlator cōez induxit. Neq; illō
ſane ignorādū eſt:q: op; ad longū tēpus ac diuturnas
cōſuetudines iſpicere:an recte ſe habeāt. Ferme.n.oīa
inuēta ſunt quidē. Sed alia nō inducta : alia ab exper/
tis repudiata. Maxime aūt id apparet: ſi qs per oper a
inſpiciat rēpublicā ſic inſtitutā. Non aliter.n.poterit ſe/
ciſſe ciuitatez niſi ſeparet illa atq; diſtinguat partiz in co
meſſationē: ptiz in genera:ptiz in trib⁹. Itaq; nihil aliō
ꝯtingit lege puiſuz eſſe niſi vt cuſtodes agros nō colāt:
qō nūc lacedemonij facere ceptant. Modus vō totius
reipub.qs futurus ſit in cōe degētibus neq; Socrates
ipſe inquit:neq; dictu facile eſt. Atqui multitudo ciuita
tis diuerſoꝝ ciuiū eſt multitudo:de quib⁹ nihil determi
natū eſt:an ⁊ agricolis cōmunes eſſe facultates op;vel
ꝓprias ſinguloꝝ. Preterea vtrū mulieres ⁊ pueros pro/
prios vel cōes. Si eniz eodē mō cōia ſunt oīa oīuz:qd
different iſti ab illis cuſtodib⁹:vel qd plus ſuſtinētibus
eoꝝ imperiū:vel quā ob cauſaz imperiū ſuſtinebūt: niſi
forte preteẋūt aliqd tale q̄le cretenſes q cetera oīa ſer/
uis permittētes gymnaſia ſoluz illis vetuerūt ⁊ armoꝝ
poſſeſſionē. Q; ſi vt in alijs ciuitatib⁹:ita apud illos ta/
lia erūt:quis modus erit cōitatis? Neceſſe eſt eīm duas
ciuitates in vna eſſe ciuitate: ⁊ eas inter ſe ꝯrias. Facit
eniz alios qdē cuſtodes q̄ſi in preſidio ꝯſtitutos. Alios
agricolas:⁊ artifices:⁊ ceteros ciues. Litigia vō ⁊ iur/
gia ⁊ q̄ alia mala ciuitatib⁹ ꝓuenire inquit oīa ꝓuenīēt
etiā iſtis:q̄q; dicat Socrates fore:vt non multū legib⁹
indigebūt:pp diſciplinā:veluti circa res vrbanas ⁊ cir/
ca foꝝ:⁊ alijs hmōi legib⁹: tribuēs ſolū diſciplinā cu/
ſtodib⁹. Inſuper dn̄os facit ſuaꝝ rerū agricolas:ac tol/
lere permittit. At multos magis putandū eſt fore illos

graues ⁊ inſolētes: q̄z illas q̄ apd̄ quoſdā ſunt bilocias: vel peneſcias: vel perichias. Enimuero ſiue nec̄ia ſint hec ſilr̄: ſiue nō: nihil nūc quidē determinatū eſt: neqʒ dē ꝯñtibus que ſit eoꝝ adminiſtratio/ ⁊ diſciplina: ⁊ leges quedā. Eſt aūt neqʒ facile reperire: neqʒ paruʒ referēs: quales hos eſſe opʒ ad cōſeruandā cuſtodū cōionē. At q̄ ſi mulieres faciet cōes: facultates vō ꝓprias qs curā habebit rei domeſtice: vt agriculture viri: q̄zuis ſint cō/munes facultates: ⁊ agricolarū mulieres. Abſurdū etiā ex beſtijs facere ſilitudinē ꝙ ꝯueniat eadē exercere mulieres/ q̄ viri: ad q̄s rei domeſtice cura nequaq̄ ꝑtinet. Periculoſa eſt inſuper magiſtratuū cōſtitutio quā ſic facit Socrates vt ſemper ſint ijdē. At hoc ſeditiōis eſt cā etiā apud illos qui nullā poſſidēt dignitatē. Quid ergo apud bellicoſos ⁊ animoſos viros? Qꝫ aūt ſibi nec̄ium ſit eoſdē ſemꝑ magiſtratꝰ facere pʒ. Nō eñ alioꝝ mō: ⁊ mō alioꝝ miſcet animis diuinū illō aurū: ſʒ ſemꝑ eiſdē. Inquit aūt q̄buſdā ſtatiʒ a genitura aurū miſceri: q̄buſ/dam argentū: es vō ⁊ ferruʒ illis q̄ artifices futuri ſunt: aut agricole. Preterea cuſtodibꝰ felicitatē auferēs totā inquit ciuitatē facere beataʒ opʒ legiſlatorē. At impoſſe eſt totam eſſe beatā/ niſi aut plurimi: aut oēs partes/ aut quedā habeāt felicitatē. Non eniʒ eorūdeʒ eſt felicitas quoꝝ ⁊ par̄s. Nā pars recipit toti exiſtere ⁊ ſi nulli partium ad felicitatē impoſſe. Qꝫ ſi cuſtodes non erunt felices q̄ tādē alij: nō eniʒ artifices q̄dē neqʒ vulgus. Illa igit̄ reſpub. de q̄ Socrates locutus eſt has cōtinet difficultates: ⁊ alias his non minores.

¶ De republi. Platonis/ que ⁊ Socratis ſecunda reſ/pub. dicitur. Cap. 4.

Ferme aūt ſilr̄ circa leges quoqʒ ſe debēt poſtea ſcriptas. Quapꝑ ⁊ de illa reſpub. partē cogitare parū meliꝰ erit. Eteniʒ in repub. de paucis admoduʒ determinauit Socrates: vt de mulierū ⁊ natoꝛuʒ cōitate: ⁊ de rebus

poſſeſſis: at de inſtitutiõe reipu. Diuiſit.n. in duas par/
tes multitudinẽ habitantiũ in agricolas ꝛ ꝓpulſatores
belli. Tertiã ex his fecit eos qui cõſultant ac deliberãt:
ꝛ in quibus ſumma reipu. conſiſtit auctoritas. Agricole
vero ꝛ artifices vtrum nullius magiſtrat⁹ an alicui⁹ par
ticipes ſint: ꝛ vtrũ arma poſſidere debeãt ꝛ vna pugnare
nihil determinauit. Sed mulieres cenſet vna purgare
debere: ac diſciplinã hr̃e eandeꝫ quaꝫ cuſtodes. Cetera
vero extraneis peregit ſermonib⁹: ꝛ diſciplinã cuſtodũ
qualẽ eſſe illã oporteret. Legũ aũt maxia qdeꝫ pars le/
ges exiſtunt pub. Pauca vero de repu. dixit: quã duꝫ
pergit cõiorẽ facere paulatiꝫ circumagit in aliã rempu.
Preter cõitatẽ.n. mulierꝝ ꝛ rerũ poſſeſſarũ cetera eadẽ
vtriſq; attribuit. Nam ꝛ diſciplinaꝫ eandeꝫ ꝛ abſtinẽtes
viuere ab operibus necarijs. Et de comeſſationib⁹ eo/
deꝫ modo pterq̃ꝫ qd hec exiſtimat mulieruꝫ quoq; co/
meſſationes eſſe debere: ꝛ hanc nulla hñtiũ amara. Il/
la vero quatuor militũ. Superfluũ ĝ qddã ꝛ compꝛuꝫ ꝛ
nouuꝫ ꝛ dubitatiuũ oẽs. Socratis habẽt ſermones. Sꝫ
cuncta recte forſan difficile. Nꝫ etiã multitudo illa de
qua nũc dicebat latere nõ opꝫ cuꝫ tãta ſit: q: babilonia:
aut alia quadã infinita regiõe idigebat: ex qua ocioſoꝝ
quinq; milia cũ mulierũ ac miniſtrãtũ multiplici turba
alant. Suppõnes qdẽ ſunt ꝑ arbitrio faciẽde: nõ tñ im
poſ'es. Dr̃ aũt debere legiſlatorẽ ad duo reſpicere i fe/
renda lege: ad regionẽ ꝛ hoies: addẽdũ eſt ꝛ ad vicina
loca: ſi opꝫ ciuiliter viuere ciuitatẽ. Nõ ſolũ.n. necariuꝫ
eſt ipſaꝫ talib⁹ vti ad bellũ armis q̃ vtilia ſint in ſua re/
gione: verũetiã que in altena. Q ſi qd hmõi nõ recipit
vitã: neq; priuatim: neq; publice: nihilomin⁹ tñ opꝫ ter
ribilẽ eſſe hoſtibus: nõ veniẽtibus ſolũ in regioneꝫ: ve/
rũetiaꝫ abeũtibus. De mõ quoq; rerũ poſſidẽdaꝝ vidẽ
duꝫ ẽ ne forſan melius ſit aliter diffinire ꝛ clarius. Tan
tas inquit poſſidere opꝫ vt modeſte viuat perinde ac ſi
dicat vt bñ viuat. Verũ hoc ẽ nimis gñale: ꝛ ẽ tẽperate

viuere/erũnoſe tñ. At meli⁹ eſt dicere modeſte ꝛ libera
liter. Separãt.n.vtrũqꝫ. alterũ.n.luxurie accõmodabit:
alterũ difficultati. Cũ ſole hmói virtutes habit⁹ ſint cir/
ca vſum facultatuꝫ noſtraꝝ: puta pͥmonio mãſuete vel
fortiter vti nõ dicimur: at modeſte ꝛ liberalr̃ dicimur.
Quare neceſſariũ ē circa illud iſtas verſari ỽtutes. Ab/
ſurdũ quoqꝫ eſt cũ facultates adequauerit de ciuiũ mul
titudine nihil determĩare: ſꝫ indefinitã relinq̃re multitu
dinē filioꝝ: quaſi ſufficiēter adequatã pp ſterilitatēs vbi
cunqꝫ ꝯtingãt. Qd̓ videt nũc quoqꝫ reuenire in ciuitati
bus. Sꝫ opus eſt vt aliã certitudinē tũc habeat q̃ꝫ nũc.
Nam nunc quidē nemo dubitat ex ea: qꝛ in ſingulos di
uiſe ſunt facultates in q̃ꝫtãcũqꝫ multitudinē. Tunc vero
cũ ſint ĩdiuiſe neceſſariũ diſpares nihil hr̃e ſiue paucio/
res ſint multitudie/ſiue plures. Magis autē putaret qs
oportere determiatũ eſſe modũ ꝓcreãdoꝝ filioꝝ q̃ꝫ fa/
cultatũ: vt nõ plures q̃ꝫ determiatũ ſit ꝓcreari oporteat.
Et numer⁹ diffiniēdus eſt reſpectu habito ad fortunas
ſi ꝯtingat decedere aliquos: ꝛ ad defectũ ꝓcreãdi cete/
roꝝ. Pretermittere aũt id vt in pleriſqꝫ ciuitatib⁹ neceſ/
ſe eſt egeſtatis ſit cã ciuibus. Egeſtas vero ſeditiones ꝛ
d̓licta parit. Itaqꝫ Phidon corinthi⁹ vnus ex vetuſtis
legũlatoribus familias cenſuit equales ꝑmanere debe/
re: ꝛ ciuiũ multitudinē: q̃ꝫuis ſortitiones habebãt prius
oēs iniquas ſm̃ magnitudinē: at in his legib⁹ ꝯtriuꝫ eſt.
Verũ de his: quēadmodũ ſtatuenduꝫ putemus: poſtea
erit dicēduꝫ. Omiſſuꝫ eſt ēt in illis legib⁹: quēadmoduꝫ
differãt p̃ſides a ſubiectis. Inq̃t.n. oportere quēadmo/
dum ex alio lane filuꝫ dr̃ q̃ꝫ lini: ſic ꝛ eos q̃ p̃ſunt ſe hr̃e
debere ad eos q̃ ſubſunt. Cũ vero totã ſuberant augeri
dixerit vſqꝫ ad quãtuplũ quare hoc vtiqꝫ nõ erit in regio
ne vſqꝫ ad aliquid. Videndũ eſt etiã ne edificioꝝ diui/
ſio non ꝓſit ad reꝫ familiarē. Duas enim cuiqꝫ domos
attribuit: at difficile eſt duas habitare domos. Tota ve/
ro conſtitutio vult eſſe neqꝫ plebis gubernatio neqꝫ pau/

eorum potentiū:ſed horū media:quā vocant rēpu. Eſt enim ex his qui arma ferunt. Si igit vt cōiſſimam oīuȝ hanc coſtituit rempu. recte forſan dixit:ſȝ vt optimā rē/ pu. nō recte. Forſan eniȝ lacedemonioꝝ rēpu. quis magis ꝓbabit/vel aliā quandā magis optimantiū. Sunt q dicāt optimā rēpu. ex oī gn̄e gubernationū admixtā eē debere:atq̧ ob id lacedemonioꝝ laudant rēpu. cōſtare quidā illam ex paucorū potētia. Item ex vno principe ꝛ populari ſtatu ponētes regē illorū ꝓ vnius guberna/ tione: Senatū vero ꝓ paucoꝝ potētia: Ephoros auteȝ pro ſtatu populari: qm̄ ephori ipſi ex plebe ſumūt: alij ephoratū quidē tyrānidē putant:ſȝ populr̄ regi per comeſſationes ꝛ aliuȝ quotidianū victū. Sȝ in his legibꝰ dictum eſt optimā rēpu. ex plebeis ſtatu conſtare debere:ac ex tyrānide. Quas aut nō reponat quis inter ſpecies rerumpub. aut deterrimas oīuȝ eſſe fateat. Melius ergo dicunt qui pares cōmiſcent. Nam que ex pluribus cōſtat reſpu. melior eſt. Deinde nihil videtur habere ex vnius gubernatione: ſed ex paucorū potentia a populari ſtatu. Uerū ad paucoꝝ potentiā inclinare ma/ gis:qđ pȝ ex magiſtratuū creatione. Naȝ qđ ex delectis ſortitio fiat/ cōe eſt vtriſq̧. Sed ꝙ neceſſe ſit dictionem habere:ꝛ magiſtratus creare:vel alios quippiā hmōi. publicorū negociorū facere:alios vero preteriri:id paucorum potētie eſt. Inſuper conari vt plures ex diuitibꝰ ad dignitates ſumant:ꝛ ad maximas quidem ex maxi/ mo cenſu paucoꝝ potētia eſt ꝛ ſenatus aſſumptio. Aſſumuntur enim cuncti ex neceſſitate:ſed ex primo cenſu: poſtea totidē ex ſecūdo:poſtea ex tertio. ve ꝑ nō oēs neceſſe erat ex tertio vel quarto aſſumi. Ex q̄rto aūt quar/ torū ſolis neceſſe eſt primis ꝛ ſcđis. Poſtea ex his eq̄lē ex ſingulis cēſibus numerū eē ſumēdū ingt. Erūt itaq̧ plures ꝛ potētiores qui ex maximo cēſu ſumunt ꝑpear:. qr ex plebe qdā nō ſumunt:qr nec̄e nō eſt. Qđ igit nō gubernatōe plebis:ac vnius principatu cōſtabit hmōi

reſpu.ex his pȝ. Patebit ēt poſtea cū de ea ipē reipub. tractabim⁹. Habet ēt circa magiſtratuū creationē delectoꝝ, delectū periculoſuȝ. Nā ſi aliq conſpirare velint ēt mediocri numero ſemp ꝑm boꝛuȝ voluntatē fiet aſſum ptio. In legibus igit illa reſpu. ita ſe habet.

¶De Phalee (que ⁊ carthaginēſium) repub. Cap. 5.

Sunt vero ⁊ alie quedā reſpu. tuȝ idiotaꝝ: tū pħoꝝ: ⁊ in adminiſtratōe ipſaꝝ verſantium. Oēs aūt heꝑpinquioꝛes ſunt illis ꝑm quas nūc regūt q̄ȝ iſte due. Nullus. n. neq̧ de cōitate filioꝝ: neq̧ ꝺ mulierib⁹ talē aliquā introduxit nouitatē: neq̧ ēt de feminaꝝ comeſſatiōib⁹: ſȝa neceſſarijs magis inchoāt. Uī quibuſdā maxīe vt de patrimonijs recte cōſtituaſ: nā hic ſeditiōes oꝛiri cūctas aſſerunt. Quāobꝛē Phaleas carthaginēſis ante oīa de hac parte ꝯſtituit. Inquit eniȝ patrimonia ciuiū equalia eſſe debere. Hoc aūt pſacile factu eſſe: ſi ſtatiȝ ab ipſa conditione ciuitatis ꝓuideret. Poſt q̄ȝ vero cōdita foꝛet difficilius qdē: attamē ſatis mature adeq̄ri poſſe: ſi diuites dotes dent: paupes auteȝ ꝯ accipiāt dotes: ⁊ nō tradāt. Plato aūt in legib⁹ ſuis vſq̧ ad aliqd cēſuit eſſe pmittendum. Nā ſupꝛa qntuplū ei⁹ qꝺ foꝛet minimū nemini liceret ciuiū poſſidere vt pꝛius diximus. Sed optȝ ne id quidē latere legiſlatoꝛē qꝺ certe nunc latet: q̄ qui patrimonio modū imponit: dȝ ēt filioꝝ numero modū imponere. Nā ſi excedat multitudo filioꝛū pꝛimonij facultatem: neceſſariū erit lege abꝛogare: ⁊ ſine vlla abꝛogatio ne impꝛoba lex erit. Quoniā ex diuitib⁹ pauperes facit. Opus eſt ergo ne tales ſeditioſi efficiant. Qꝺ igit valet aliquid in repu. patrimonioꝛum exequatio: ⁊ veterum aliqui videntur cognouiſſe: vt Solon conſtituit: ⁊ apud alios lege cauetur: vt non q̄tum quiſq̧ velit: ſed q̄tum lex permittit agri poſſideant. Eadem quoq̧ ratione patrimonia ſua alienare leges vetant. Ut eſt apud Locros lege cautum: ne quis patrimonium alienare

poſſit niſi euidentẽ calamitatẽ oñdit ſupueniſſe. Preter/
rea vt antique hereditates ↄſeruent: qđ ſublatũ apđ Leu
cadavalde popularẽ eoꝝ ciuitatẽ efficit. Non.n.amplius
euenit ex taxatiõe cenſus ad magiſtratus aſſumi. Sꝫ ⁊
equalitatẽ quidẽ patrimonioꝝ ↄſtituit. Uerũ hec aut ita
magna eſſe deliciari liceat: aut ita exigua vt tenuiter vi/
ctum agant. Ptꝫ igiṫ nõ ſufficere patrimonia exequata
fuiſſe a legiſlatore: ſed melius cõiectanduꝫ eſſe. Prete/
rea ſi quis mediocria ſtatuat oĩbus patrimonia nulla
vtilitas ẽ. magis enĩꝫ cupiditates adequãde ſunt ꝙꝫ pa/
trimonia. Hoc aũt fieri non põt niſi ſufficienter diſcipli/
na ciuibus adhibita p leges. Sꝫ forſan reſpõderet Pha
leas hoc ipm ſe dicere. Cenſet.n. horũ duoꝝ equalitatẽ
ciuitatibus ineſſe debere: patrimonij.ſ. ac diſcipline. Sed
que tandẽ hec diſciplina ſit exprimendũ fuit. Et vnam
eandẽqꝫ eẽ nihil ꝓdeſt. Naꝫ fieri põt vt ſit vna eadẽqꝫ di
ſciplina. Uerũ eiuſcemodi p quã cupidi fiant pecuniaꝝ
aut honoris: aut vtriuſqꝫ. Inſup ſeditiões oriunṫ nõ ſolũ
ob patrimonioꝝ / verũetiã ob honoꝝ ineq̃litates: ⁊ hoc
diuerſuꝫ in alterutro. Nam multitudo qdẽ grauiter fert
inequalitatẽ patrimonioꝝ: pſtãtes aũt viri honoꝝ equa
litatẽ. Uñ illud natũ eſt. Honori incũbit tam ignauus ꝙꝫ
bonus. Non ſolum vero hoĩes pp neceſſaria iniuriant
quorũ remedia putant adequationẽ patrimonioruꝫ: ne
ſpoliet alios pp frigus / aut pp famẽ: verũetiam vt gau/
deant neqꝫ cõcupiſcãt. Nam ſi maioreꝫ habeãt neceſſa/
rioꝝ cupiditatẽ: ad huius medelaꝫ iniurias inferũt. Nõ
ergo ob hanc ſoluꝫ: verũetiã ſi ↄcupiſcãt vt moleſtia ca/
reant: ⁊ voluptate fruanṫ. Qđ igiṫ horum trium reme/
dium eſt his quidẽ exiguũ patrimoniũ ⁊ opificiũ. Illis
autẽ temperãtia. Tertiũ vero ſi qs velit p illa delectari:
nõ aliũde ꝙꝫ a phĩa querat remediũ. Naꝫ cetere qdẽ ho
minibus egẽt cũ iniurias inferũt plurimũ pp ſupflua: nõ
pp neceſſaria: puta tyrãnidẽ inuadũt: nõ vt frigus repel
lant. Quapp honos maximus habeṫ non ei qui furem

occiderit

occiderit: ſed et qui tyrānū. Itaq̧ Phaleas puſe dūta/
rat iniurijs hac ſua reipu. cōſtitutōe ſuccurrit. Preterea
multa ſtatuere pergit/ per que ad ſeipſos recte inſtitu/
ti erant. Sed oportebat quoq̧ ad finitimos ⁊ peregri/
nos oēs. Neceſſe eſt ergo cōſtitutā eſſe rēpu. ad bellicū
robur: de quo ille nil dixit. Eodem modo de facultati/
bus. Tantas enī eſſe opꝫ vt nō ſoluꝫ ad ciuiuꝫ vſuꝫ: ve/
rūetiaꝫ ad pericula externa ſufficiāt. Quare nec ita ma/
gnas eſſe decet vt finitimi concupiſcant: quibus reſiſti
non poſſit. Nec rurſus ita paruas vt cuꝫ paribus ⁊ ſimi
libus bellum nequeant ſuſtinēre. Ille igitur nihil deter
minauit. Opꝫ aūt neq̧ id latere quātas facultates hr̄e
cōducat. Forte recta determinatio fuerit tantas eē de/
bere vt lucruꝫ ſuperātibus bello afferre non poſſit: ſed
ita quaſi nihil ſuperacquirāt. Quare Eubolus cōſidera
re iuſſit Autophardatē cū Atarnea obſidere vellet. Co
gitaret. n. quāto tpe circa expugnationē ei⁹ loci detinē/
ret: ac exiſtimare hui⁹ tpis iacturā. Velle eīꝫ ꝓ minori
ꝑcio iā tūc Atarnea relinq̄re: q̄ cū dixiſſet Autophardā
teꝫ i ſniaꝫ traxit/ ⁊ obſidionē ꝑtermittere fecit. Hꝫ igr̄ vti
litatē exequatio patrimōiorꝝ īter ciues: ne inde ſeditio/
nes oriant: verū vt ita dixeriꝫ nō admodū magnā. Nā
⁊ ꝓſtātiores cōqueri poſſent quaſi ipſi plus hr̄e dbeāt.
Ex quo fit vt ipſi ſepe inſurgāt: ac ſeditiones cōcitent.
Preterea improbitas hoīuꝫ inſatiabilis eſt: ⁊ ꝓmo q̄dē
ſufficere dūt pauca atq̧ minima: mox vero vbi illa ſunt
cōſecuti plā appetūt ſemꝑ quouſq̧ in infinitū ꝓcedāt.
Infinita eſt enīꝫ cupiditatis natura: ad cuius expletio/ — Infinita eſt cupiditatis natura.
neꝫ plurimi viuūt. Horuꝫ igitur principiū eſt magis q̄ꝫ
patrimoniorū exequatio ciuitatē ſic inſtituere: vt boni
quideꝫ viri plus q̄ꝫ ſibi cōpetat hr̄e nō querāt. Impro/
bi aūt querāt habere nō poſſint. Hoc aūt fiet ſi inferio/
res ſint: nec iniuriam patiantur. Nec vero in hac ipſa
exequatione patrimonioꝝ recte eſt ab eo diſpoſitū cum
fundos ⁊ agros exequet ſoluꝫ: ſed ſunt ſeruoruꝫ armēt/

toꝛūq; ⁊ pecuniaruꝫ diuitie: ⁊ apparatus ingens earuꝫ reruꝫ: quas ſuppellectilem vocitamus. An igitur hoꝛuꝫ oīum exequatio querenda eſt: vel moderatio quedam mediocris: vel cuncta omittenda. Videt aūt ex ipſaruꝫ legum poſitione ciuitateꝫ exiguaꝫ cōſtituere: ſi qdeꝫ artifices omnes publici erunt: nec multitudineꝫ augebūt ciuitatis. Sed certe publicos eſſe eos qui publica faciunt opera opꝫ: queadmodū Epidamnij: ⁊ queadmoduꝫ Diophant⁹ quoq; Athenis ꝯſtituit. De Phalee igit̃ repub. fere ex his depꝛehendi poteſt: ſi quid ab eo ſit bene dictum: vel nō bene.

¶ De Hippodami ⁊ Mileſioꝝ repu. Cap. 6.

Hippodam⁹ aūt mileſius qui ⁊ ciuitatū diuiſionē iuenit: ⁊ pireū abſcidit: cū eēt in creta quoq; vita moꝛoſioꝛ ꝑꝑ gloꝛie cupiditateꝫ: vſq; adeo vt quibuſdaꝫ videretur ſuꝑfluus capilloꝛuꝫ pꝛolixitate ⁊ oꝛnatu ſumptuoſo: pꝛeterea veſtitu vili quidem: ſed admoduꝫ fracto: non in hyeme ſoluꝫ: verūetiā in eſtate. Studioſus aūt de oīa eē volēs ꝑm⁹ oīuꝫ q nō in repu. verſati eēnt/ aggreſſus eſt aliqd dicere de optimo ciuitatis ſtatu. Cōſtituit aūt ciuitateꝫ multitudine decē miliū in tres diuiſaꝫ partes. Faciebat eniꝫ vnaꝫ parteꝫ artifices. Alteraꝫ agricolas. Tertiaꝫ ꝓpulſatoꝛes belli. Diuiſit quoq; regionem in tres partes vt eſſet pars vna ſacra: Alia publica: Tertia pꝛiuata. Unde cult⁹ dijs fieret: ſacra. Unde vero ꝓpulſatoꝛes belli alerentur: publica. Que autē agricolarum foꝛet: pꝛiuata. Legum quoq; tres eſſe ſpecies ſolū putabat. De qbus vero iudicia fierēt totidē eē numero: iniuriaꝫ: dānuꝫ: cedeꝫ. Ponebat quoq; vnum iudiciuꝫ ꝑncipale: ad qd oīa male iudicata reducerentur. Idq; conſtituebat ex ſenibus quibuſdam delectis. Sententias vero in iudicijs nō calculis ferēdas eſſe cēſebat: ſꝫ vnūquēq; iudicē tabellaꝫ afferre: in qua ſcriberet (ſi cōdēnaret ſimpl'r) ſententiaꝫ. ſin abſolueret ſiml'r vacuū.

ſn ptiꝫ cōdēnaret ptiꝫ abſolueret idipſuꝫ diffiniret. Nā
vt nunc quidē fit nō recte ꝓuiſuꝫ a lege exiſtimabat: qꝛ
cogant hoīes alterutruꝫ iudicantes peiorare. Ferebat
quoqꝫ legem de his qui vtile quippiā ciuitati repiſſent
vt honoribus afficerētur. Filios aūt eoꝝ qui pro patria
bellando occubuiſſent/ex publico alēdos eſſe: quaſi id
nō pri⁹ fuerit lege ꝓuiſuꝫ. nā eſt Athēis ea lex: ⁊ aliis qꝛ
buſdā ciuitatib⁹. Magiſtratuū vero oēs actiōes populo
attribuit. populuꝫ aūt faciebant tria illa genera ciuium.
Qui vero delecti eſſent eoꝝ rerūpu. curaꝫ hre debere
itēꝫ hoſpitaliuꝫ ⁊ pupillariuꝫ. Plurima igiꝫ ac maxime
digna memoratu ī Hippodami ꝯſtōne iſta ſunt. ¶ Sꝫ
primo dubitabit aliquis de ptitiōe ciuiū. nā ⁊ artifices ⁊
⁊ agricole: ⁊ q arma tenēt oēs in reipu. cōione ꝟſant. ve
rum agricole quideꝫ arma nō habent. artifices aūt neqꝫ
arma neqꝫ agros. Itaqꝫ fiunt quodāmodo ſerui eoꝝ q
habent arma. Participes eſſe igiꝫ oīuꝫ honoꝝ impoſſe
eſt: cū ſit q deꝫ neceſſariuꝫ ex his qui hnt arma cōſtitui
belli duces: ⁊ cuſtodes ciuiuꝫ: (⁊ pricipaliſſimos vt ita
dixeriꝫ) magiſtrat⁹. Qꝫ ſi ptcipes nō ſint reipu. quō bono
dio eē poterūt in repu. Eniuero potētiores eē oꝫ illos q
arma tenent ambabus ptibus. Id aūt nō facile eſt niſi
multitudo exuperet. Qꝫ ſi hoc erit: quid opus eſt alios
ptcipes eē reipu. ⁊ ſuffragia magiſtratuū hre. Preterea
agricole quid vtilitatis afferūt ciuitatib⁹? Artifices eniꝫ
eſſe neceſſariuꝫ eſt. Nam omnis ciuitas artificib⁹ indi/
get: ⁊ pñt ꝓficere ex artib⁹: quēadmodū in aliis ciuita/
tib⁹. Sꝫ agricole ſi hntib⁹ arma victū parāt/merito forēt
ps aliqua ciuitatis. Ad hꝫ priuatiꝫ hnt agros: ex qb⁹ ꝓ/
pulſatores belli victū hre opꝫ: ſi ipſi ideꝫ colant nō eſſet
aliud agricola: aliud ꝓpulſator belli: qđ legiſlator eſſe
vult. Sin alii quidē ab agricolis ⁊ ꝓpulſatoribus: quar
tum erit mēbruꝫ ciuitatis nulli⁹ pticeps: ſed alienuꝫ ad
repu. Qꝫ ſi qs dicat eoſdē agricolas: ⁊ ſuos colere: ⁊ pub
licos agros: primo fructuuꝫ multitudo nō ſufficeret: ex

quibus ſinguli binis domibus hẽant miniſtrare. De/
inde quãobrẽ nõ ſtat in ex eiſdẽ agris p̄o ſeqꝫ alimẽta
ſumant: ⁊ pro ꝑpulſatoribus exhibeant. Hec ſane oĩa
magnaꝫ cõtinent turbationẽ. Nec de iudicio quoqꝫ re/
cte ſe hꝫ lex: que iudicandũ putat cũꝫ diſtinctione litem
ſimplr̄ ſcriptaꝫ: ita vt ex iudice fiat arbitrator. Hoc. n. in
cõpromiſſo in p̄ſes facto recipit. Cõferũt enĩꝫ inter ſe
de ſententia ferenda: ſed in iudicijs nõ recipit: imo le/
gũlatores pleriqꝫ cõtra ſtatuũt ne iudices inter ſe collo
quant. Deinde quõ nõ erit litigioſa ſnĩa cũm iudex nõ
putat tm̄ deberi quãtuꝫ petitur. Nam ſi petitor viginti
minas poſtulabat. Iudicum aũt vn⁹ decẽ iudicet: alter
q̄nqꝫ: alter q̄tuor: ⁊ hoc mõ diuidẽt: ⁊ alij in totũ cõden
nabunt: alij in nihilum. Quis erit modus ſententiaruꝫ
cõcordandaruꝫ. Preterea nemo peierare cogit ſimplr̄
cõdẽnanteꝫ vel abſoluentem ſi ſimpliciter petatur. Nõ
enĩꝫ cuꝫ abſoluit nihil debere iudicat: ſed viginti mi/
nas non debere. At ille periurat qui cum putat viginti
minas non deberi: tamẽ condẽnat. De eo auteꝫ q̄d in/
uenientibus aliud cõmodum ciuitati honores tribuendi
ſunt: nõ eſt tutũ lege cauere: ſed apparẽtiã ſolũ ꝓbabilẽ
hꝫ: Cõtinet enĩꝫ calũnias ⁊ motũ forſan reipu. Sꝫ inci/
dit h̄ in aliaꝫ q̄õnẽ ⁊ cõſiderationẽ aliã: Utrũ dãnoſuꝫ ſit
vel vtile ciuitatib⁹ leges primas mutare: ſi ſit alia me/
lior. Quapp̄ nõ eſt facile dicto ſtatim aſſentiri ſiq̄dẽ nõ
cõducit mutare. Fieri aũt põt vt inducat aut leguꝫ aut
reipu. diſſolutio tanq̄ꝫ cõe bonuꝫ. Sed cuꝫ in hanc mẽ/
tioneꝫ inciderimus ẽt pauca de eo perſtringenda ſunt.
Habet eĩꝫ vt diximus dubitatiõeꝫ: ⁊ melius videri põt
vt mutatiõeꝫ recipiant. Naꝫ in alijs quideꝫ ſcientijs hoc
prodeſt: ceu ſi medicina ab inſtitutis patrijs mutetur: ⁊
gymnaſtica: ⁊ alie artes: atqꝫ facultates. Quarũ cũ vna
ponẽda ſit ciuilis diſciplina. Patet in ea quoqꝫ eandeꝫ
rõnem eſſe tenendaꝫ. Probare aũt hoc dicet aliquis ⁊
in ipſis rebus. Antiquas enim leges nimiuꝫ rudes eſſe

& barbaros. Armati ſiquidē incedebant greci: & vxores emebant inuicem: & quecūqȝ vetuſta iura alicubi extant penitus rudia ſunt: ceu apud Cumas de cede lex eſt: ſi accuſatoꝛ teſtes inducat ex agnatis pꝛopꝛijs: reum eſſe cedis cōtra quem pbatur. Querunt autē non patriū: ſed bonum ꝙes. Putandumqȝ eſt pꝛiſcos illos homines ſiue ex terra geniti fuerint ſiue ex coꝛruptiōe aliqua ſer/ pati ſeminis fuiſſe ignaros & impꝛudētes qḋ ḋ terra na tis dicit: vt abſurdū ſit in eoꝛū opinionib⁹ ꝑſiſtere velle. Preterea neqȝ leges ſcripte melioꝛes ſunt: ſi ſunt immuta biles. Ut enim in alijs artib⁹: ſic etiam circa ciuilē cōſtitu/ tionē impoſſibile eſt ſingula ad minimū vſqȝ cōpꝛehen dere. Neceſſe eſt enim vt generaľr ſcribant. At illa q̄ agū tur particularia ſunt. Ex his ergo vr & quaſdam leges & qñqȝ eē mutādas. Alio aūt mō ꝯſiderātib⁹ cauēdum vt ꝑē. maxime cū vtilitatis qdē acceſſio pua ſit. Aſſueſcere vero faciliter leges mutare iꝓbādū. Cōſtat ꝟo errata quedā eſſe tolerāda: & legūlatoꝛū & magiſtratuū. Nō. n. tm̄ pderit qui coꝛrigere perget: quātū nocebit aſſueſa/ tio ſupioꝛib⁹ nō parēdi. Mendax & de artib⁹ exēplum. Neqȝ. n. ſimile eſt mutare artē atqȝ legē. Nam lex nullā vim hȝ quo ſibi ſtetur: niſi ex moꝛe. Mos aūt non fit niſi tempoꝛis longitudine. Quare faciliter mutare leges ex preſentibus in alias nouas infirmam facere eſt vim le/ gis. Preterea ſi mutande ſunt leges vtrum omnes & in omni repub. vel non: & vtrū a quocūqȝ aut a quibuſdā. In his enim magna eſt differentia. Quapꝛopter nunc quidem omittamus conſiderationem hanc. Nam alioꝛū eſt tempoꝛum.

¶ De Lacedemonioꝛū repub. Cap. 7.

De lacedemonioꝝ aūt repub. & cretēſium: ſer/ me aūt & de alijs duo ſunt ꝯſiderāda. Unū ſi qd recte vel nō recte ad optimā cōſtitutio/ nem in illis ſit oꝛdinatū. Aliud ſi qd ad ſup/

poſitionē ⁊ modum id futuruȝ ſit non facile eſt compre-
hendere. Nam ⁊ peneſtie theſſaloꝝ multotiēs in ipſos
theſſalos inſurrexerūt. Et Ilotes lacedemonioꝝ ū i caſi-
bus eoꝝ aduerſis nunq̄ȝ inſidari deſtiterūt. Uerū apud
cretēſes nihil adhuc tale accidit. Cauſa forſan eſt: quia
vicine ciuitates quāuis inuicem bellum gerant: tamen
earum nulla rebelles recipiunt: quoniā id nō conducit:
quādo ⁊ ipſe peritos habēt. At lacedemonioꝝ ū finitimi
omnes inimici erāt Argiui Meſenij ⁊ Arcades. Naȝ ⁊
Theſſalis ab initio rebellarūt: duȝ cū finitimis Achéis
⁊ cum Perrebis ⁊ Magneſijs gererent bellum. Uide-
tur autēȝ ⁊ ſi nihil aliud: attamen hoc ipſuȝ eſſe perdiffi-
ficile: quēadmoduȝ cum eis ſit cōuerſanduȝ. Nam ſi re-
miſſe erga illos te geras ſuperbunt illi quidē: ac ſe pa-
res dominātibus exiſtimant. ſin aſpere tractentur: inſi-
diantur: atq̄ȝ odio habēt. Patet igitur nō reperire opti-
mum moduȝ circa eos quibus iſta cōtingunt circa ſub-
iectos. Preterea lenitas in mulieres: ⁊ ad propoſitum
reipubli. nocet ad directionēȝ ciuitatis. Ut eniȝ domus
pars ſunt vir ⁊ vxor: ita ⁊ ciuitatem bifariaȝ diuidi cen-
ſendum eſt in viroruȝ multitudinēȝ ac mulieruȝ. Quo-
circa in quacūq̄ȝ republi. male prouiſum eſt circa mu-
lieres: in ea putanduȝ eſt medietatēȝ ciuitatis eſſe ne-
glectam: qd̄ ibi contingit. Uolens. n. legiſlator totaȝ ci-
uitatem eſſe duram: ac laborum patientēȝ: in viris qui-
dem id feciſſe conſtat: in mulierib⁹ autem nō feciſſe.
Uiuunt enim molliter ac in omnē licentiam diſſolute.
Itaq̄ȝ neceſſariuȝ in tali republi. diuitias haberi in pre-
cio: preſertim cum viri ſint mulieribus obnoxij: quod
accidit omnibus ferme militaribus bellicoſiſq̄ȝ genti-
bus: preterq̄ȝ celtis: aut ſiqui alij coitum maſculorum
pallā receperunt. Uidetur aūt qui primus fabulatus eſt
non irrationabiliter venerem marti coniunxiſſe. Quo-
niam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad ve-
nerea illiſq̄ȝ obnoxij. Itaq̄ȝ apud lacedemonios hoc

In quacunq̄ȝ repub. male prouiſuȝ eſt circa mulieres in ea putandū ē medietatē ciuitatis eē neglectam.

fuit multaq; in eoꝛum pꝛincipatu a mulieribus admi/niſtrabantur. At enim quid refert vtrū mulieres ipſe gubernarēt: an eos qui gubernāt a mulieribus guber/nari. Idem enim accidit. Cumq; inſolentia ad nullum obſequium vtilis ſit niſi foꝛte ad bellum: maxime noci/ue erāt ad hoc ipſum laconū mulieres erant. Patefe/cerunt hoc in Thebanoꝛū aduētu: nō enim magis vtiles pꝛeſtiterūt ſe q̄ aliarū ciuitatū mulieres: ⁊ turbā infere/bāt magis q̄ hoſtes. Ab initio igit rōnabilr cōtigiſſe la cedemonijs videt in mulieres indulgentiā: cū per mili/tiā multū domo abeſſent Argiuis pꝛimo: mox Arca/dibus ⁊ Meſſenijs bellū inferentes. Irrefragātes enim ſeipſos legumlatoꝛi pꝛeſtabant aſſuefacti pꝛopter mili/tarem vitam. Multas enim continet vtilitatis partes. Mulieres aūt ferē Lycurgus deducere conatus ad le/ges: atvbi repugnabant abſtinuiſſe. Cauſe igit facto/rum he ſunt. Itemq; ⁊ huius omiſſi. Sed nos non id conſideramus: cui venia danda ſit vel nō danda: ſed re ctū ne ſit: vel non rectum: Que opꝫ poꝛro circa mulie/res non bene ſe habent: videntur vt diximus ante non ſolum ipſa per ſe indecētiā quādā facere in repu. ſed impellere quoq; ad cupiditatē pecunie. Poſt illa enim que nunc dicta ſunt inequalitatem rerum poſſeſſarum quis repꝛehendat. Nam eoꝛum quibuſdam hoc eue/nit: vt magnam nimium opulentiā haberent. Alijs ve/ro vt penitus exiguam. Quapꝛopter ad paucos deue/nerunt agri. hoc autem ex eo accidit: q2 male fuerat le/ge poſitum: emere quidem aut vendere quod habeas fecit nō honeſte nec recte id quidē. Sed donare ac te/ſtamento relinquere conceſſit. Atq; idem accidat neceſ/ſe eſt per hunc modū ⁊ illum. Sunt enim mulierum fe/re ex quinq; partibus totius regionis due multis here dibus inſtitutis ⁊ traditione dotiū magnarum. Atqui melius erat aut nullam aut paruam/aut mediocrem eſſe conſtitutā. Nunc autem licet donare ex teſtamen/

ro cuicunqꝫ: etiam ſi nullo inſtituto herede deceſſerit. Ex quo factum eſt vt regio ſufficiens mille ⁊ quingentos equites alere: peditum vero triginta milia: ne mille quidẽ totos habeat. Probauit autem res ipſas praue apud illos in hac parte fuiſſe ꝓuiſum. Quoniam vno modo plaga ſuſcepta ciuitas ea corruit nec vltra pertulit ob hominum paucitatẽ. Aiunt etiam per tempora primorum regũ nouos homines permultos donatos ob numerum ciuium (qui bello diminuti fuerãt) adaugendum. ⁊ aiunt fuiſſe quandoqꝫ ſpartiatas decẽ milia: ⁊ tamẽ ſiue ſint iſta vera: ſiue non ſint: melius eſt per adequationẽ poſſeſſionũ replere hominibus ciuitatem. Contraria ⁊ quodammodo huic ꝓuiſioni lex illa circa ꝓlem: volens enim legulator ꝙ plurimos fore ſpartiatas inducit ciues ad multitudinẽ ꝓcreandam. Eſt enim illis lex: qui tres genuerit filios/ eũ eſſe immunẽ a cuſtodia. qui vero quattuor/ immunẽ eẽ ab oĩbus. Atqꝫ pꝫ ꝙ ſi multi gignant regione ſic diſtributa necẽ eſt multos fieri paupes. At enim ⁊ q̃ circa ephoros cõſtituta ſunt praue ſe hñt: hic ẽm magiſtratus maximaꝝ apud illos rerũ ꝓtãtem hꝫ: ſumunt aũt ad eũ ex plebe oẽs vt multotiẽs cõtingat hoĩes valde pauperes in hac poteſtate ꝯſtitui: qui ꝓp egeſtatẽ venales ſint. Oſtẽderũt ei ⁊ ſepe prius ⁊ nũc in andriis. Corrupti ẽm pecunia qdã quãtũ in ſe fuit totã rẽpu. euerterũt: ⁊ ꝓp eiꝰ magr̃atꝰ nimiã ꝓtãtẽ: ac tyrãnidi parẽ: ẽt reges ipſos populares fieri cõpulerunt: vt in hac quoqꝫ parte reſpub. lederet. Popularis enim ſtatus ex optimate reſultauit. Cõtinet tñ rẽp. magr̃atꝰ ipſe. Acqeſcit enim plebs ex eo: q: maximi magiſtratꝰ capax eſt. Ita ſiue ꝑ legiſlatorẽ ſiue ꝑ fortunã euenit hꝫ vtiliter ſe hr̃e. opꝫ enim rempu. q̃ diuturna ſit velle vt oẽs ciuitatis partes cõſtẽt atqꝫ ĩ ſtatu ſuo permaneant. Reges ergo ꝓp honorẽ ſuũ ita ſe habebũt. Preſtantes aũt viri ꝓp ſenatũ: nam ea dignitas virtutis eſt premiũ. Plebs aũt ꝓp ephoriã: nam cõſtituit ex oĩbus.

Sed opoꝛtebat hūc magiſtratū ſumi quidē ex oīb⁹: non tñ per hūc modū per quē nūc fit: ⁊ iudicādi de magnis rebus poteſtatē hñt hoīes cōtingētes. Itaqȝ melius ſoret non ꝑ lr̃as ⁊ leges. ¶ Eſt ēt ephoꝛoꝝ vita neq̄q̄ꝫ cōueniens ꝓpoſito ciuitatis. Nam ephoꝛi quidē molliter viuunt. in ceteris aūt tāta aſperitas eſt vite vt nequeant hoīes illā perferre: ſꝫ clāꝫ trāſgredietes legē voluptatibus fruanť. Senatoꝝ quoqȝ poteſtas non recte apud illos cōſtituta eſt. Nam ꝙ ſint viri boni ac ſufficiēter ad vtutē eruditi: diceret foꝛſan aliq̄s ciuitati ꝯducere. Emuero ꝙ per oēꝫ vitā magis de reb⁹ decernēdi poteſtatē habeāt periculoſuꝫ eſt. Eſt em̄ vt coꝛpis ſic etiā ⁊ ciuitatis ſenectus. Per hūc aūt modum eruditis vt ⁊ legiſlatoꝛ ipſe diffidat tanq̄ꝫ non bonis viris nequaq̄ꝫ tutum. Videtur aūt hi qui in hac ptāte cōſtituti ſunt largiēdi gratificādiqȝ permultā facultatē hr̄e. Quapp melius erat eos rōne reddēdi ſubiectos eē: nūc aūt nō ſūt. ¶ Videt ephoꝛoꝛuꝫ magiſtratus oēs alios magiſtrat⁹ coꝛrigere. In hoc aūt nimiū certe illis pmiſſuꝫ: ⁊ nō p hūc modū dicimus rōneꝫ reddere opoꝛtere. Inſup creatio ipſa ſenatoꝝ quā per ſuffragia faciūt perleuis eſt: ac ipm petere qui eligēdus ſit non recte ſe hꝫ. Opꝫ ⁊ volētēꝫ ⁊ nō volentē ad magiſtratū aſſumere: ſi dignus ſit eo magiſtratu. Nūc aūt idem facere in hoc vr̄ legiſlatoꝛ: qđ ⁊ in alia rep. Ambitioſius enim faciēs ciues: illis vtitur ad ſenatoꝝ delectum. Nemo eniꝫ magiſtratū petet niſi honoꝛis ſit affectatoꝛ: atqȝ pleraqȝ eoꝛuꝫ que homines iniuſte faciunt per ambitionē ⁊ auaritiā cōmittunť. ¶ De regia vero poteſtate vtrū melius ſit eam in ciuitatibus exiſtere nec ne: alia foret diſputatio. Attamē melius nō vt nunc quidem: ſꝫ pro vita cuiuſqȝ regis iudicare. Quod aūt ne ipſe quidē legiſlatoꝛ credit ſe facere bonos ⁊ honeſtos: manifeſtū eſt. Diffidit eniꝫ quaſi non ſit ad ſufficiētiā boni viri. Itaqȝ legatos ſimul mittebāt inimicos ⁊ ſalutē ciuitatis eē putabāt ſeditiones regū. Nō bene

Pleraqȝ coꝝ q̄ hoīes iniuſte faciūt p ambitionē ⁊ auaritiā cōmittunť.

etiã circa comeſſationes q̃ illi Phiditia nominãt: ꝯſtitutum eſt ab initio. Opoꝛtebat enim magis ex publico eẽ cõuentũ: queadmodũ i Creta: ſ; apud Lacedemonios vnuſqſq; cõferre h;: ⁊ ſi ſunt qdẽ longe pauperrimi q hmõi ſumptũ nequeãt ſufferre. Ex quo fit vt legũlatoꝛi ꝯ eueniat q̃ ipſe voluerit. Uoluit em̃ ciuitatẽ popularem facere p comeſſatiões: ſ; ꝯ accidit: cũ nõ ſit facile pauperibus comeſſationũ eẽ participes. Moꝛe em̃ maioꝝ ſic apõ eos diffinit: vt q comeſſationum ꝑticeps eẽ neq̃at: is ad reipub. gubernationẽ nõ admittat. Legẽ vo q̃ eſt circa ꝑfectos claſſis ⁊ aliȷ̃ qdã ipꝛobarũt. Recte qdẽ. Eſt enim ſeditionis cauſa. Nam cũ reges ſint belli duces ꝑfectura illa ꝑpetua fere alterũ eſt iperiũ. Et ſic ſuppoſitioni legiſlatoꝛes ſuccẽſeri põt. Quod ⁊ Plato in legibus ſuis cẽſuit. Ad partẽ em̃ vtutis tota oꝛdinatio illaꝝ legũ ꝯtẽdit. ſ. bellica. Hec aũt vtilis ad victoꝛiã ꝯſequendam. Itaq; ſalui erãt bellũ gerẽtes: peribãt vero rerum potiti: qm̃ nec otiũ agere: nec quicq; aliud exercere ſciebant pꝛeſtabilius q̃ rem militarẽ. Illud quoq; erratum non ſane minus ꝙ putãt bona illa q̃ ad bellum pertinẽt ex virtute magis q̃ ex votis fieri: ⁊ in hoc quidẽ recte: ſed ꝙ h potioꝛa q̃ virtutẽ ipſam putãt: in hoc nõ recte. Male ẽt circa pecuniã publicã cõſtitutũ apud illos eſt: q; neq; in publico hñt qcq;: ⁊ magna bella gerere coacti pecunias egre ꝯferũt. Nam q; ſpartiataꝝ eſt plurimũ agri: nõ examinãt inuicẽ collationes: ⁊ euenit legũlatoꝛi ꝯ quã cõmodũ eſt publice inopiã: ꝑuatim auaritiã inducere. ¶ De lacedemonioꝝ igit̃ repu. hactenus dictũ ſit: nam hec ſunt que maxime qs repꝛehẽdat.

¶ De Repub. Cretenſium. Cap. 8.

Vetuſta ãt pleraq; rudioꝛa ſunt nouis.

Cretenſiũ vo reſpu. huic finitima eſt: h; aũt qdã nõ deterius: ſ; plurima minus ornate. Vr aũt ⁊ fert Lacedemonioꝝ reſp. in pluribus imitata Cretẽſem. Vetuſta aũt pleraq; rudioꝛa ſũt nouis. Ferũt em̃ Lycurgũ poſt

dimiſſaꝫ Charilli regis tutelã cũ lõgo tpe peregrinaret in Creta plurimũ fuiſſe diuerſatũ pp cognatione. Erãt enĩ Lyctij Lacedemonioꝝ coloni, ſuſceperãt aũt hi q i eam Coloniã venerãt inſtituta legũ: tũc in antiqs habitatorib⁹ obtinẽtia. Quapp ꝛ nũc Perieci eodeꝫ mõ illis legib⁹ vtunt: quũ eas Minos cõſtituit primus. Videt aũt hec inſula ad pncipatũ grecie eẽ nata ac pclare ſita. Cũcto naqꝫ iminet mari. Cũ fere greci oẽs circũmare ſint poſiti. Abeſt eñi hinc modicũ a Peloponeſo: illinc vero ab Aſia circa Triopium ꝛ Rhodũ. Quare imperium maris obtinuit Minos: ac ꝛ iſulaꝝ alias ſubegit: alias vero dudũ incultas habitari fecit tandẽ Siciliam aggreſſus circa Camerinã defunct⁹ eſt. Habet enĩ cõueniẽtiam Cretica inſtitutio cũ Laconica. Agriculturã exercẽt: apud hos qdẽ Ilote: apud illos vero Perieci. ꝛ comeſſationes ſunt apud vtroſqꝫ: ꝛ antiquitus nuncupabãt Lacedemonij ƀ nõ Phiditia: ſꝫ Andria queadmoduꝫ Creteſes. Ex quo palã eſt inde pueniſſe inſup reipub. inſtitutio. Ephori naqꝫ eandẽ vim hñt quaꝫ in Creta hi q Coſmi appellant: niſi ꝙ Ephori quinqꝫ ſunt: Coſmi aũt decem. Senatores aute pares ſunt ſenatoribus quos vocat Cretas: cõſiliũ. Regia aũt poteſtas fuit primo apud Cretas: poſteã illam ſuſtulerũt: illã imperio in bello ad Coſmos trãſlato. Concio aũt oibus cõmunis eſt: ſed aliã nullã hꝫ auctoritatẽ ꝙ eã cõprobãdi que a ſenatorib⁹ ꝛ Coſmis fuerint ante decreta. Que igit de comeſſationib⁹ cõſtituta ſunt: melius apud Cretas ꝙ apud Lacedemonios hñt. Nam apud Lacedemonios vnuſquiſqꝫ certũ quid in ſingula capita taxatũ ſoluit: qđ niſi faciat a repub. repellit: vt prius diximus. At in Creta cõmunius eſt. ex cunctis enim que a terra proueniunt vel armẽtis, ex publicis: ꝛ his que afferũt perieci diuiſio fit: vt pars vna ad deoꝝ cultũ: ꝛ ad publica onera: pars ad comeſſationes deputet. Ac ita ex publicis omnes ꝛ mulieres: ꝛ pueros: ꝛ viros. Ad tempe

Laus magna de Cretẽſi inſula.

rantiā aūt cibi quaſi vtilis ſit multa legiſlatoꝛ pbiloſo/
phatus eſt. Et de mulierū diuoꝛtijs ne ſupfluā pariant
multitudinē pſperit alio introducto vſu. Qđ vtrū pꝛa
ue vel nō pꝛaue cōſtitutū ſit: aliud erit cōſiderādi tpus.
Sed ꝙ circa comeſſatiōes melius puiſum ſit apud cre
tas: ꝙ̄ apud lacedemonios manifeſtū eſt. At circa coſ/
mos deterius ꝙ̄ circa ephoꝛos. Qđ enim male habet
ephoꝛoꝝ magiſtratꝰ: id eſt ⁊ in illis. Sumūſ. n. quiuis
ſed ꝙ in his pꝛodeſt reipu. illic non eſt. Nam hic: qꝛ ex
oībus aſſumptio eſt: pnceps populus ampliſſimi ma/
giſtratus vult manere rempub. Illic aūt nō ex oībꝰ ſu/
muntur coſmi: ſed ex quibuſdā familijs. Et ſenatoꝛes
ex his qui coſmi iam fuerūt: de quibꝰ idem dici pōt qđ
de his que apud lacedemonios fiunt. Nam eſſe liberū
magiſtratū atꝙ ppetuū maius eſt munus ꝙ̄ dignitas
eoꝝ mereatur: ⁊ nō ſm legē ſcriptā iudicare: ſꝫ ſm qđ
ſibi videſ periculoſuꝫ eſt. Quieſcere autē plebē nō par
ticipantē: nullum ſignū eſt bene cōſtitute ciuitatis. Nec
quicꝙ̄ ſusceptiōis eſt coſmis quēadmodum ephoꝛis
abeuntꝙ per inſulam longe a cōtendētibus. Medicia
vero quā huic delicto adhibent ridicula eſt: nec ciuilis
ſꝫ tyrānica. Sepenumero enīꝫ aut collegē illoꝝū aut pri
uati hoīes inſurgētes p ſeditionē coſmos expellūt. Li/
cet etiā coſmis ſeipſos magiſtratu abdicare. Enimuero
hec omnia pſtabat lege fieri ꝙ̄ pꝛo hominū voluntate.
Non enīꝫ ſecura eſt regula. Omniū vero deterrimū eſt
potentioꝝū turbatio: qꝛ tam ſepe cōcitāt cuꝫ penas dare
nolunt: per quā manifeſtū eſt habere eam inſtitutioneꝫ
aliquid reipu. ſed nō eſſe rēpub. ad potentatū magis.
Conſueuerūt aūt concita plebe ⁊ amicis ad vnius arbi
trium rem deferre: ſeditioneſꝙ ⁊ pꝛelia inter ſe miſce/
re. At vero id quid differt ab eo ꝙ tandē ea ciuitas non
ſit diſſoluta ciuili ſocietate? Eſt autē periculoſus hoc rei
pub. ſtatus ſiqui velint poſſintꝙ inuadere. Sꝫ vt ſupꝛa
diximus ſeruaſ ppter locuꝫ qui oēs aduenas excludit.

Itaq; parieti manēt cretenſib⁹. Uerū Iloſtes ſepe a lacedemonijs defecere. Non enim erat in creta potētiā vlla externa: ſꝫ nuperrime bellum pegrinū irrupit in eā inſulam qđ pateſecit imbecillitatē legū ſuarūꝫ. De hac igit repub. hec dixiſſe ſufficiat.

¶De ſuperiorū rerūpub. cōparatione. Cap. 9.

Videt etiā carthaginēſiū reſpu. bene ꝯſtitutā multaq; habere pter alias: quedā vero maxime ſilia lacedemonijs. Tres enī iſte reſpu. quodāmodo iter ſe ꝓxime ſunt multūq; diſtant ab alijs. Cretica dico ⁊ Laconica ⁊ carthagīnēſis. Multaq; in ipſis ꝓuiſa ſunt recte. Signū eſt reipu. bene īſtitute qꝫ ppl's in ſuo pmāeat loco: neq; ſeditionē vllā vt ita dixeriꝫ vnq̄ꝫ fecit neq; tyrānū. Cōtinet aūt ſilia lacedemonioꝝ reipu. Comeſſatōes qdē ſodalitioꝝ phiditijs: cetū aūt ⁊ quattuorviroꝝ ptās ephoris: pterq̄ꝫ qꝫ nō deterior. Nā illi ex ꝯtingētib⁹ ſunt. Hāc autē poteſtatēꝫ ſuſcipiūt optimates. Imperator vero ⁊ ſenat⁹ cōueniūt lacedemonioꝝ regibus ⁊ ſenib⁹. Mel⁹ aūt qꝫ imperatorē nō ſm genus: neq; ex vili aut preceilenti magis eligunt q̄ꝫ ſm virtutē. Nam qui magnā habent poteſtatē ſi ipſi nulli⁹ precij ſint multū nocent: nocueruntq; iam lacedemonioꝝ ciuitati. Plurima igitur reprehēſorū pp tranſgreſſionē cōuiuia ſunt oībus antedictis. Sed q̄ꝫtum ad intentionē optimatū attinet: ⁊ reſpub. quedā ad popularē ſtatū magis declināt: quedaꝫ ad paucoꝝ potētiā. Nam referēdi quidē ad pplm aut nō referēdi aliqua impatores vna cū ſenatu dn̄i ſunt; ſi oēs cōcordēt: ſi nō cōcordēt ppl's ipſoꝝ dn̄s eſt: qcūq; retulerāt magiſtrat⁹ de his nō approbādi mō illoꝝ ſententijs ptās pmiſſa eſt populo. Uerūetiā ꝑ arbitrio cōſtituēdi ꝓuidēdiq;: ⁊ cuiuis ꝯdicere relatis illoꝝ lꝫ: qđ nō eſt in alijs reſpu. q̄nqueuiratū viro q multaꝝ ac magnarū reruꝫ ptātem hꝫ ab illis eligi: ⁊ centūuiratū hos eligere qui eſt maxim⁹ magiſtratus: ⁊ hos plurimo tpē

Nō ſit ſignū reipu. bñ īſtitute

ꝙ alios imperiū retinere(Nam ⁊ perſuncti magiſtratu imperāt:⁊ deſignati ad magiſtratū)ad paucoꝝ potētiaꝫ ſpectat. Eſſe autem ſine mercede: ⁊ ſine ſortitione optimatium eſt ponendum: ⁊ ſiquid aliud tale. Judicia quoqꝫ omnia a cunctis magiſtratibus iudicari: ⁊ nō ab alijs alia:vt apud lacedemonios. Trāſgredit̄ autē maxime ab optimatibus ad paucorum potentiā inſtitutio carthaginenſium in eo qđ etiā multi comprobāt. Non ſolum enim optimos:verum etiam ditiſſimos cenſent magiſtratibꝰ eſſe ponēdos:quaſi impoſſe ſit qui egenus exiſtat eum bene magiſtratū gerere: aut quietē optare. Si igitur ſumere diuitē paucoꝝ potentie eſt:per virtutem autem optimatū. iſta quedā eſſet ſpecies tertia per quā cōſtituta eſt apud carthaginēſes reſpu. Creāt eniꝫ magiſtratus ad hec duo reſpiciētes: ⁊ preſertim maximos:vt imperatores ⁊ pretores. Putandū eniꝫ eſt huiuſcemodi exceſſum ab optimatibꝰ eſſe errorē legis cōditoris:quem ab initio preuidiſſe valde neceſſariū fuit: vt optimi valerēt quietē agere:nec quicq̄ꝫ indecoꝝ facere:non ſolum in magiſtratu:ſꝫ etiā in vita priuata. Quod ſi inſpicere opꝫ ad opes gratia quietis:prauū eſt maximos magiſtratus eē venales imperiū ⁊ preturam. Nec eniꝫ lex precioſas magis facit diuitias q̄ꝫ virtutes:ac ciuitatem totā ad ſtudiuꝫ pecuniarū cōuertit. Nam quicquid apud ciuitatis pricipes habet̄ i precio: neceſſariū eſt ⁊ alioꝝ ciuiū opinionē ſubſequi. Ubi aūt non maxime honorat̄ virtus:ibi nō eſt poſſe firmū optimoꝝ eē in repu. ſtatuꝫ. Aſſueſcere vero ad lucra rōnabile eſt quādo p largitionē adipiſcunt̄ dignitates. Abſurdū eſt enim ſi paup q deꝫ aliqs,verū bone mētis lucrari velit:ꝑbior aūt nō velit,cū ſumptꝰ fecerit. Quocirca opꝫ eos q pñt optime gerere magr̄atū aſſumere:ꝑbabiliuſqꝫ fuit ſi auctor legis opulentiā ꝑſtātiū viroꝝ ꝓuidiſſet:ac eoꝝ q in magiſtratu forēt quieti ꝓſpexiſſet. Prauū etiā videri poteſt plures magiſtratꝰ ab vno hoīe geri: qđ ī honore eſt

Ubi nō maxime honorat̄ virtus ibi nō ē poſſe optimoꝝ firmū in repu. eſſe ſtatum.

apud carthagineſes. Unicū eniꝫ ab vno optime perficitur opus. Hoc etiā vt fieret ꝓuidendū fuit a legūlatore neqꝫ cogendū eundē tibicinem eſſe atqꝫ ſutorē. Quare vbi nō parua eſt ciuitas: magis ciuile eſt: vt plures participes magiſtratuū magiſqꝫ populare. Cōmuniꝰ enim vt diximus: ⁊ melius ſingula cōficiuntur atqꝫ celerius. Patet aūt hoc in bellicis rebus ⁊ nauticis. In his eniꝫ ambobus per oēs (vt ita dixerim) tranſit imperare ⁊ parere. Sꝫ cum ad paucoꝝ potentiā vergat reſpub. eoꝛuꝫ optime illud effugiunt: vt ſemꝑ aliqua plebis pars ditetur ad oppida mittentes. per hoc illi arbitrant̄ ac certe efficiūt ſtatum ciuitatis permanere. Sꝫ hoc eſt fortune opus. Oportebat vero nō per fortunā: ſed per legiſlatorē id fieri. nunc aūt ſi diuiſa fortuna incidat ⁊ plebs a gubernatoribꝰ ſecedat: nullū eſt remediū legis ad gentem adhibitū. ¶ Lacedemonioꝝ igitur ⁊ cretēſiuꝫ ⁊ carthaginenſiū reſpub. in hunc modū ſe habēt.

Unicuꝫ ab vno optime ꝑficit opus.

¶ De republica Solonis ⁊ inſtitutoribus rerumpublicarum. Cap. 10.

Eorū aūt qui de repu. aliqd tradiderūt: qdā nūqꝫ verſati ſunt in gubernatōe ciuitatis: ſꝫ in priuata vita ocioſi vixerūt: de qbus ſiquid dignū relatū fuit: ſupra diximꝰ. Quidā legūlatores fuere ⁊ gubernauerūtqꝫ vel in ꝓpriis ciuitatibꝰ: vel in alienis. Et horū qdā ſolūmō legū auctores fuere: qdā etiā reipu. ꝯſtituēde velut Lycurgus ⁊ Solon. Hi eniꝫ leges ⁊ reſpub. cōdidere. Lycurgus quidē lacedemoniis: vt dictū eſt. Solon autē athenienſibus. ¶ Exiſtimāt qdā Solonē legūlatorē fuiſſe ꝓclaꝝ. Nam ⁊ paucoꝝ potentiā ſuſtuliſſe, q̄ nimis intēperans erat: ⁊ plebē a ſeruitute liberā / ac ſtatū popularē in p̄ria cōſtituiſſe: optimeqꝫ rempub. tēperaſſe. Naꝫ eſſe ꝯſiliū Ariopagi: paucoꝝ gubernatōis, delectꝰ vero magiſtratuū: optimatiū, iudiciuꝫ vero: populare. Sed vt Solon illa duo cū eēnt priꝰ / nō ſuſtuliſſe conſilium Ariopagi ⁊

⁊ magiſtratuuʒ delectus: at ppl'm aſſeruiſſe iudicijs ex
oibus cõſtitutis. Quapp quidã illi ſucceſent q alteruʒ
diſſoluerit: cũ auctoritatẽ oẽm ad iudiciũ traduxerit/ qđ
p ſortitionẽ ẽſt. Nam cũ hic inualuit tanq̃ʒ tyrãno grati
ficãtes ppl'o in eũ qui nũc eſt popularẽ ſtatũ rẽpub. re/
degerũt. Et cõſiliũ Ariopagi Ephialtes ĩ hibuit ⁊ Pe/
ricles. Iudicib⁹ vero ſalaria Pericles induxit: ac p hũc
modũ vnuſq́ſq; eoꝝ qui apud plebẽ poſſe voluerũt po
puli vim augere pſeuerauerũt: donec in iſtã q̃ nũc eſt li/
centiã puenit. Appet aũt hoc nõ tã Solonis volũtate q̃ʒ
caſu eueniſſe. Nauali. n. potẽtia aduerſus medos victor
populus maiora de ſeſe ſapere cepit: ⁊ acceſſerũt proni
ſeditioſi cõtra bonos ⁊ modeſtos ciues qui rẽpu. guber
nabãt. Cuʒ videat qdeʒ Solon eã que iuxta neceſſaria
fuit ptãtẽ populo tradidiſſe: vt magiſtrat⁹ crearet: ⁊ ma/
lefacta corrigeret. Niſi. n. ppl's hãc habeat ptãtẽ ſeruus
erit ⁊ inimicus: vt magiſtrat⁹ omnes cõſtituit ex nobili/
bus ac locupletib⁹ ex cenſu quingẽtoꝝ modioruʒ ⁊ iu/
garijs. Tertiũ ex equitib⁹. Quartũ ex opificib⁹ ſordidis
quib⁹ nullũ magiſtrat⁹ aſſequẽdi ius erat. Fuerũt etiam
leguʒ poſitores Zaleucus apud Locros occidẽtales: ⁊
Charõdas catinẽſis ciuib⁹ ſuis ceteriſq; ciuitatib⁹ chal/
cidicis que ſunt circa Italiã ⁊ Siciliã. Tentãt vero qdã
ĩducere quaſi Onomacrit⁹ fuerit primus legũ ferẽdarũ
peritus. Hunc vero exercitatũ in creta cuʒ eſſet locrus:
pfectum autẽ per artẽ diuinationis eis familiarẽ fuiſſe
Thaletẽ. Thaletis ãt auditores fuiſſe Lycurgũ/ ⁊ Cha/
rõdam. ſed qui iſta dicũt tpa non ſupputãt. Fuit etiam
Philolaus corinthi⁹ legũlator thebanis. Erat aũt Phi/
lolaus ex familia bachiaduʒ amicus vero Dioclis: qui
olympia vicit. Sed vbi ille ciuitateʒ deſeruit cõmot⁹ ob
amorẽ matris alciões thebas migrauit. Atq; ibi ambo
defuncti ſunt. Monſtranturq; etiã nunc illorũ ſepulchra
ſpectantia quidẽ eſſe. Uerum ita cõſtituta: vt ex Dioclis
quidẽ ſepulchro nõ ſit proſpectus in corinthiũ agrũ ob

animũ

animi inſectõez. Ex Philolai aũt ſit ꝑſpectiue. Habita/ runt igiť ob hmõi cãm apud Thebanos: legeſq; illis Philolaus deſcripſit. Et de alijs quibuſdã ⁊ de ſobole percãda: quas illi leges ꝑietarias appellant: ⁊ hoc eſt pcipue ab illo ꝓuiſuz vt numerus hereditatũ cõſeruet. Charonde aũt nihil eſt ꝓpriũ niſi iudicia falſoꝝ teſtiũ. Primus enĩ de his legeȝ poſuit diligentia ⁊ claritate ẽt elegantioꝛ q̃ hi qui nunc ſunt leguȝ cõditores. Philo/ lai ꝓprium eſt patrimonioꝛũ diſparitas. Platonis aũt mulierum ⁊ natoꝛum ⁊ patrimonioꝛuȝ cõẽ: ⁊ comeſ ſationes feminarũ: ⁊ preterea lex circa ebrietateȝ: vt re ges cõuiuioꝛum ſobrij ſint: ⁊ in rebus bellicis exercita/ tatio per quam ambidextri fiant: cum opoꝛteat non al/ teram manuȝ vtilem: alteraȝ inutilem habere. Draco/ nis quoq; leges ſunt: ſed iam conſtituta repu. leges tu lit. Propꝛium auteȝ Draconis eſt nihil qδ ſit memoꝛia dignuȝ niſi rigiditas ob magnitudinem penaruȝ. Fuit quoq; Pittacus leguȝ cõditoꝛ: ſed non in repu. verſa/ tus. Lex eſt propꝛia illius ebꝛios (ſi quem pulſauerint) maioꝛi pena dãnari q̃ ſi ſobꝛij feciſſent: q2 enĩ plu/ res delinquunt ebꝛij q̃ ſobꝛij non ad id reſpexit: qδ magis eſſe debeat ebꝛijs venia: ſed ad vtili tateȝ. Fuit etiã Androdamas reginus leguȝ cõditoꝛ Chalcidẽſib⁹ qui ſunt in Thꝛacia: de homicidio ⁊ de hereditatibus: nihil tamẽ huius ꝓpriũ referre quis põt.

¶ De his ergo rebuſpub. que principales ſunt: ⁊ de his que ſunt ab aliquibus ſcripte: in hũc mo/ duȝ cognouiſſe ſufficiat.

¶ Secũdi Politicoꝛum Ariſto. Finis.

TERTIVS POLITICO. ARIST.

¶De ciuitate/ciue/ciuitate donatis/magiſtratibꝰ/de iu/
ſte ꝛ iniuſte ciuibus. Cap. I.

QUi de republica conſiderat ꝙ ſit vna/
queqꝫ/ ꝛ qualis ſere prima illi conſi
deratio occurrit videre quid ſit ciui/
tas. Nam ea nõnunq̃ in cõtrouerſiã
venit: cũ alij dicant a ciuitate factuz:
alij non a ciuitate: ſed a potẽtibꝰ qui/
buſdaz: vel a tyrãno. Gubernatoris
aũt reipub. ac legũ poſitoris totũ negociũ verſari vide/
Quid ſit reſ/publi.
mus circa ciuitatẽ. Eſt aũt reſpub. eoruz qui in ciuitate
degunt inſtitutio quedaz. Cuz vero ſit ciuitas cõpoſituz
quiddaz: quẽadmodum alia tota ex pluribus partibus
cõſiſtentia: manifeſtũ eſt primo de ciue eſſe pergrendũ.
Nam ciuitas eſt ciuiuz multitudo quedã. Quare ꝛ quẽ
oporteat ciuez vocari: ꝛ qui ſit ciuis: eſt cõſiderandũ. Nã
ꝛ de ciue ſepe cõtenditur: nec eundez oẽs eſſe fatentur
ciuez: ꝛ qui in populi ciuitate ciuis eſt perſepe in pau/
coruz gubernatiõe nõ erit ciuis. Eos igit̃ qui alio quo/
dãmõ hãc appellationẽ ſortiunt̃: ceu eos q̃ ciuitate do/
nati ſunt omittamꝰ. Nec habitatio ciuẽ facit. Nã iſto mo
do miniſtri qui circa nos habitant ꝛ ſerui ciues eſſent.
Nec rurſus qui fori ac iudicij ius habent. Nam hoc ex/
ſtit etiã illis qui ſimul cõtrahant: cuz per cõtractuz foruz
ſortiant̃: q̃q̃ multis in locis ꝑegrini ne id q̃dez ꝑfecte
habeant: ſꝫ neceſſe eſt vt patronũ accipiãt: ex quo ſit vt
īperfecte quodãmõ ſint fori iudiciorũqꝫ ꝑcipes. Sed
vt pueri nõduz etate perfecti/ ꝛ ſenes ob etatem a mu/
neribus publicis vacãtes nõ ſimpliciter ciues dicendi
ſunt: ſed quodãmodo ciues. At nos querimus euz qui
ſimpliciter ciuis dicatur: nec habeat aliquam adiun/
ctionem que reſtringat ꝛ corrigat: cuz ꝛ de infamibus ꝛ
ꝛ de exulibꝰ eodez mõ (vt ſupra) dubitari ꝛ rñderi põt.

Ciuis ſimplr nulla alia re diffinitur magis q̃ꝫ partici/patione ptātis publice iudicandi ⁊ decernēdi. Ptātes aūt alie ſunt determinate ſm tps: ita vt nō liceat inter/dum: niſi ſemel eandē hr̄e/aut per alia tempoꝝ ſpacia. Alie ſunt indeterminate ceu illi⁹ qui in cōcione delibe/rat/⁊ decernit: q̄ꝫq̄ꝫ foꝛtaſſe diceret aliqs tales nō eē in ptāte cōſtitutos. Atqui ridiculū foꝛet qui de maximis re bus deliberāt/⁊ d̄cernūt: eos ptātez dicere nō habere. Sed nihil referat cū de noīe ſit qō: eſt.n.abſqꝫ noīe pu/blica ptās iudicātis decernētiſqꝫ in cōciōe: ſed ſit diſſō/nis grā indetermiata ptās. Ponim⁹ aūt eos eē ciues q hui⁹ ptātis vna cū alijs pticipes ſunt. Marie igit̄ ꝓꝛie ciuis ſup oēs alios q ciues dn̄r fere talis eſt. Nec latere nos dꝫ ꝙ in reb⁹/quaꝝ ſbta dn̄t ſpecie: ⁊ aliud eoꝝ eſt pꝛimū: aliud ſcd̄m: aliud ꝯn̄s: aut oīno nihil eſt (qua ta/lia ſunt) eis cōe aut vix. Reſpub. aūt videm⁹ ſpē differ/re: ⁊ alias eē poſterioꝛes: alias pꝛioꝛes. Que.n.aberra/uerūt ac ꝑlapſe ſunt neceſſe eſt: vt poſterioꝛes ſint inte/gris: ⁊ incoꝛruptis. Quō aūt dicam⁹ eas labi poſtea pa/tebit. Quare eē ciuē quoqꝫ aliū atqꝫ aliū neceſſe eſt ſm dr̄iaꝫ rerūpub. Itaqꝫ ille d̄ quo dixim⁹ in populari qdē ſtatu marie eſt ciuis: in alijs vero ſpēb⁹ eē qdeꝫ pōt: nō tn̄ neceſſe eſt. In qbuſdaꝫ.n.ciuitatib⁹ nec populus eſt neqꝫ cōciōis vſus: ſꝫ ſenatū hn̄t ⁊ iudicia. Alij alia exer cent: vt apud Lacedemonios de ꝯctib⁹ cognoſcūt hi q Ephoꝛi nūcupant. De cede aūt ſenatus: ⁊ foꝛſan alij d̄ alijs dn̄t: eodēqꝫ mō apud Carthaginēſes: d̄ oīb⁹ qui/dem cauſis magiſtratus quidam cognoſcūt: ſed recipit coꝛrectionē quandaꝫ diffinitio ciuis: ꝙ in alijs rebuſpu/blicis nō eſt indeterminata illa poteſtas que in cōciōe decernit ⁊ iudicat: ſed determinata ſm iuriſditionem. Horum enim aut omnibus: aut quibuſdam cōceſſum eſt deliberare ac iudicare: vel de omnibus: vel de qui/buſdam. Quis igitur ſit ciuis ex his patet. Cui enim habilitas eſt participandi poteſtatis publice delibe/ Quid ciuis

ratiue: aut iudiciarie hũc ciuez eẽ dicim⁹ eius ciuitatis.
Ciuitatẽ vero taliũ multitudinẽ q̃ ipſe p ſe ſufficiens ſit
(vt ſimplr̃ dixeriz) ad viuẽdũ. Cõſueuerũt aũt eũ ẽt di/
cere ciuẽ q ex duob⁹ ciuib⁹ ortus ſit: ⁊ nõ ex altero ſolũ:
ceu ex patre ⁊ mr̃e. aliȷ̃ vero magis vltra requirunt ceu
auos/⁊ pauos/⁊ tritauos: vl' plr̃es. His itaqꝫ diffinitis
ciuiliter ⁊ ſuccincte dubitãt quidã quõ terti⁹ ille aut q̃r/
tus erit ciuis. Gorgias qdez leõtin⁹ partiz dubitãs for/
taſſe/ partiz ludens inquit: queadmodũ mortaria ſunt
illa q̃ a factorib⁹ mortarioꝝ fiunt: ſic Lariſſeos eẽ qui ab
artificib⁹ eoꝝ fiunt eẽ nãqꝫ aliquos lariſſeoꝝ factores.
eſt aũt ſimplex. ſi. n. pticiparẽt adminiſtratiõi reipublice
ſm determinationẽ iam dictã: eẽnt vtiqꝫ ciues. Etenim
neqꝫ poſſe eſt cõgruere diffõnez illaz primis cõditorib⁹
aut habitatorib⁹: vt ex pr̃e matreqꝫ ciuib⁹ ſint exorti: ſed
forſan de eo magis dubitari põt cũ facta mutatiõe reci
piunt quippiã ad cõmutationẽ reipub. queadmodum
Athenis fecit Cliſthenes poſt tyrãnoꝝ deiectionẽ. Cõ/
plures eniz in trib⁹ deſcripſit pegrinos: ⁊ ſeruos: ⁊ ing/
linos: de qb⁹ dubitari põt non qs ciuis: ſed an iuſte: vel
iniuſte. Atqui ⁊ de eo inſup qs dubitabit an ſi non iuſte
ciuis nũquid ciuis nõ ſit? quaſi idez valeat iniuſt⁹ ⁊ fal/
ſus. Sed cum videam⁹ quoſdã iniuſte ſe in magr̃atib⁹
gerere: quos tñ magr̃atus eſſe dicim⁹: ſed nequaq̃ʒ iu/
ſte. Ciuis aũt ptãte quadã diffinit⁹ ſit: (illaz q particeps
eſt talis ptãtis eſt ciuis: vt diximꝰ) Ꝓpꝫ hos quoqꝫ ci/
ues eẽ dicẽduz eſt. Iuſte aũt vel iniuſte ptinet ad pmaz
illam qõnez in qua querit: nũqd a ciuitate factũ ſit/ vel
nõ a ciuitate? Ceu cũ ex paucoꝝ potẽtia: vel tyrãnide ad
popularẽ ſtatũ ſit mutatio. Tunc. n. neqꝫ mutuatã pecu
niam ſoluere qdã volunt: quaſi nõ ciuitas eã ſuſceperit:
ſed tyrãnus: nec alia hmõi pmulta quaſi reſpublicas vi
ac victoria cõſtet/ nõ publica vtilitate. Si igit p hũc mo
dum q̃daz in populari ſtatu gerunt. ſilr̃ dicẽdũ eſt hu⁹
ciuitatis acta ⁊ paucoꝝ potẽtie: ⁊ tyrãnidis.

De idẽtitate magnitudie/mutatõe ꝛ pacto. Ca. 2.

VIdetur aũt ꝓprius hui⁹ q̃ōnis loc⁹: q̃uo aliqñ dicam⁹ ciuitatẽ eſſe eandẽ: ꝛ nõ eandẽ: ſed aliam. Potiſſime igit̃ inueſtigatio dubitationis huius eſt circa locũ/ ꝛ hoies. fieri.n. põt vt ſeparet̃ locus ꝛ hoies: ꝛ hos ibi/ ꝛ alios alibi habitare: ſed hec leuis eſt dubitatio. Nam cũ multiplr̃ dicat̃ ciuitas, pfacilis eſt hmõi q̃ō. ſilr̃ quoq̃ eoꝝ q eundẽ inhabitãt locũ quo ad dicendũ ſit vnã eſſe ciuitatẽ. Nõ.n. menibus hoc diffinit̃. Licet.n. Pelopõneſuȝ totã vnis menib⁹ circũdari: talis fortaſſe eſt Babilon: que capta cum eſſet ab hoſtibus ferunt partẽ aliquã eius ciuitatis tertia die nõduȝ aliq̃d ſenſiſſe. Silr̃ ꝛ quecũq̃ alia magis hñt circũſcriptionẽ gentis q̃ȝ ciuitatis; ſed hui⁹ q̃ōnis alio loco vtilis erit cõſideratio. Naȝ de magnitudine ciuitatis: ꝛ quãta eſſe vtile ſit: ꝛ vtrũ vnã vl' plures, latere nõ dȝ ciuilẽ. At manẽtibus eiſdeȝ habitatorib⁹ eodem loco vtrũ quoad ſit idẽ genus habitãtiũ eandẽ eẽ ciuitatẽ dicendũ ſit: quãuis ſemp alij intererãt/ alij oriãtur: vt ꝛ flumina ſolem⁹ eadeȝ dicere: ꝛ fontes eoſdeȝ: q̃uis ſemp vnda noua ſupueniat ac defluat: vel hoies dicendũ eſt eoſdẽ eſſe ꝓp eandẽ cãm: ſed ciuitatẽ aliaȝ. Nam ſi ciuitas eſt ſocietas q̃dã (eſt aũt ſocietas ciuiũ) variata reipub. gubernãde forma: ꝛ alia ſpẽ effecta: neceſſariũ vtiq̃ videret̃ ciuitatẽ quoq̃ nõ eãdẽ ꝑmanere: vt ꝛ choꝝ aliuȝ eẽ dicim⁹ duȝ tragic⁹ eſt q̃ȝ duȝ comic⁹. Et ſi ideȝ ſint hoies: eodẽq̃ iteȝ mõ oẽm aliã ſocietatẽ: ꝛ cõpoſitionẽ aliã: ſi ſpẽs alia fiat: ceu harmoniã earũdeȝ vocũ aliaȝ eſſe dicim⁹: ꝛ mõ doricã: mõ phrygiã vocitamus. Id ſi ita eſt ptȝ q̈ maxie dicẽdũ eſt eandẽ ciuitatem ad rẽpublicã reſpiciẽtes. Noĩe aũt vocari alio: aut eodem: lȝ eiſdem habitãtib⁹ eandẽ vel alijs penit⁹ hominibus. Utrum autem iuſtuȝ ſit reddere pecuniã mutuo ſumptam: mutata reipubli. gubernãde ſpẽ: vel non iuſtum: alia eſt diſputatio.

Societas ciuiũ alia eſt variata reip. gubernande forma.

¶De virtute abſolute viri boni ꝛ boni ciuis/et⁹ q̇ p̄eſt ꝛ eius q̇ ſubeſt:ꝛ de opificibus. Cap. 3.

EX his vero que nūc dicta ſunt: ꝯñs ē vide/
re. Utrū eadē ſit virtus boni viri: ꝛ boni ci/
uis: vel nō eadē. Atq̄ ſi hoc eſt perquirēdū
prius de virtute ciuis ſub cōpendio videre
opꝫ. Ut igit̄ nauta vn⁹ aliq̄s eſt eoꝝ q̇ ſunt ī
cōi ſocietate/ita ꝛ ciuē dicim⁹. Nautaꝝ ꝟo q̄ꝗ̄ꝫ diſſi̇les
ſint ſm potētiā (nā alter eſt remex: alter gubernator: al/
ter prorā dirigēs: alter alterā h̄ꝫ appellatōēz h̄ñs): pꝫ q̄d
exp̄ſſim⁹ vniuſcuiuſq̄ꝫ ſermo ꝓpri⁹ erit illi⁹ v̄tutis. Sil'r
aūt: ꝛ cōe q̄ddā ꝯuenit oib⁹. Salus. n. ꝛ ꝯſeruatio naui/
gātiū cōe eſt oiuꝫ op⁹. Ad h̄. n. vnuſq̄ſq̄ꝫ eoꝝ intēdit: ſic
igitur ꝛ ciuitatib⁹: licꝫ diſſimiles ſint opus eſt conſerua/
tio cōmunis ſocietatis: ſocietas vero eſt reſpub. quapp̄
neceſſe eſt virtutē eē ciuis ad rēpub. ¶ Siq̄dē igit̄ pl'es
ſunt rerūpub. ſpēs: pꝫ nō eē recipiēdū: vt ſtudioſi ciuis
vna ſit virt⁹ eaq̄ꝫ pfecta: at viri boni pfecta eſt virt⁹. Qꝫ
igitur fieri poſſit vt ciuis ſtudioſus nō poſſideat virtutē
illā: p quā dr̄ vir bon⁹: manifeſtū eſt. Quinēt ꝛ alio mō
ingrētib⁹ ꝓuenire/lꝫ ad eādē rōnē circa optimā rēpub.
Naꝫ ſi impoſſi̇le eſt ex oib⁹ ſtudioſis eē ciuitatē: ꝛ opꝫ ſin
gulos op⁹ ſuū bñ facere. Hoc aūt a virtute. Cū vero ſit
impoſſi̇le ſi̇les eē ciues oēs nequaq̄ꝫ vna eēt virt⁹ ciuis ꝛ
viri boni. Nam virtutē ſtudioſi ciuis oib⁹ eē opꝫ: ſic. n.
optīa foret ciuitas vtiq̄ꝫ. At viri boni virtutē impoſſi̇le eſt
omnib⁹ eſſe: niſi neceſſariū ſit in ſtudioſa ciuitate ciues
oēs eē viros bonos. Preterea cū ex diſſimilib⁹ conſtet
ciuitas vt aīal ex aīa: ꝛ corpore. Aīa vero ipſa ex rōne ꝛ
appetitu: ꝛ domus ex viro ꝛ vxore: ꝛ acquiſitio ex dño ꝛ
ſeruo: eodeꝫ mō ciuitas ex his oibus/ac p̄terea ex aliis
diſſi̇lib⁹ cōſtet ſpēb⁹: neceſſe eſt nō vnā eſſe ciuiū oium
v̄tutē quēadmodū nec choꝝ agētiū ſupremi ꝛ aſſiſtētis:
Qd̄ igit̄ nō eadē ſimpl'r ex his pꝫ. Sꝫ an erit alicui⁹ ea/
dē virt⁹ ciuis ſtudioſi: ꝛ viri bōi: Dicim⁹ vtiq̄ꝫ ſtudioſū

in magiſtratū bonū eſſe atq prudentē. Ciuilez aūt hominē neciuz eſt eſſe prudentē: ꝛ ſtatīz aliā eſſe diſciplinam preſidētie: aiunt quidā: vt pꝫ in regū filijs qui ad equeſtrē/ bellicāq diſciplinā in adoleſcētia erudiunt: ꝛ Euripides inqt: nō mihi ſpecioſa: ſed ea quoꝝ ciuitas indiget tanq̄ ſit preſidētis diſciplina quedā. Si aūt eſt eadē vtus regentis boni: ac viri boni. Ciuis aūt eſt ꝛ q regit: non eadē virtus ſimplr eſſet ciuis ꝛ viri boni: ſꝫ tū cuiuſdā ciuis. Non eniꝫ eadē virtus eſt regētis/ ꝛ ciuis. Et ob hoc Jaſon inquit grauiter ferre ſi nō regnaret quaſi neſciret priuatus eſſe. Sed nihilominus laudandum eſt poſſe imperare ꝛ parere: ac preclari ciuis vtus eſt poſſe preeſſe ꝛ ſubeſſe laudabiliter. Si ḡ virtutem boni viri poſuimus preſidentē. Ciuis autē vtrāq ꝛ non vtiq forēt ambe ſilr laude digne. Cum ergo aliqñ videaſ vtraq: ſed non eadē: euꝫ qui imperat ꝛ euꝫ qui paret addiſcere deberet: Ciuez aūt vtraq ſcire: ꝛ participare ambarū quid ſequaſ deprehēdere quis pōt. Eſt eniꝫ preſidētia dn̄atiua: hac vero in his que neceſſaris vocanſ ſcire facere nequaq̄ neceſſariū eſt ei q p̄ſidet: ſꝫ vti magis. alterū vero ſeruile eſt. Dico aūt alterū poſſe exhibere eadē miniſteria. Seruoꝝ aūt ſpēs plures eſſe dicimus: cū ſint miniſteria plura: quoꝝ partē vnaꝫ obtinere manuales. hi ſunt (vt nomen ſignaᵗ) q ex manibꝰ viuūt: in qbꝰ ſunt mechanici opifices. Quapp apud qſdā antiqtus hmōi hoīes excludebanſ a reip. honoribꝰ ꝛ anteq̄ populus extremus fieret. Hec igiſ opificia eoꝝ q ita ſubſunt: neq rectorē diſcere opꝫ: neq cū q in rep. verſaſ: neqꝫ bonū ciuē: niſi fortaſſe qn̄q ſuiqꝫ ipſius priuatiꝫ grā. Nō eniꝫ amplꝰ cōtingeret eē alterū dn̄m: alterū ſeruū: ſꝫ eſt p̄ſidētia qdā per quā preeſt ſilibꝰ gn̄e: ꝛ liberis hoībꝰ: ꝛ hāc dicimus eē ciuilē p̄ſidētiā: quā euꝫ q preeſt didiciſſe paſedo opꝫ: ceu p̄fectū equitū eē cuꝫ ipſe prius ſub alio eſſet ꝛ exercitum ducere: cum ipſe prius in exercitu p inferiores militie gradus ductus ſit.

Recte dr nemine bene iperare poſſe q nō pus ſub imperio fuerit.

Quāobrē rectū dr: neminē bene īperare poſſe qui non prius ſub imperio fuerit. Sed hoꝝ diuerſa eſt v̄tus: ⁊ opꝫ bonū ciuē ſcire ac poſſe preeſſe ⁊ ſubeſſe. Et hec virtus ciuis ſcire recte ſe hr̄e in vtraqꝫ parte. Et boni viri vtraqꝫ: qꝫ alia eſt ſpēs eius prudētie: ⁊ iuſtitie q̄ preeſt. nā eius qui ſubeſt ac liber ſit nō vna profecto v̄tus eēt: vtputa iuſtitia: alias ſpēs hr̄et cū preeſt: alias cū ſubeſt. Quēadmodū viri ⁊ mulieris alia temperātia; ⁊ fortitudo. Naꝫ videref vtiqꝫ timidus eſſe vir: ſi ita fortis eſſet vt femina fortis: ⁊ mulier inhoneſta videref ſi ſic honeſta foret vt vir honeſtus. Adminiſtratio quoqꝫ domus

Viri eſt acqrere. mulieris ſeruare.

alia mulieris alia viri. Nam viri eſt acquirere. mulieris ſeruare. Prudētia vero ppria virtus eſt preſidētis. Naꝫ cetere quidē virtutes videnf cōes taꝫ eoꝝ qui preſunt: qꝫ eoꝝ qui ſubſunt. At prudētia non eſt virtus eius qui ſubſit: ſꝫ opinio vera. Qui eniꝫ ſubeſt vt is qui fiſtulā facit. Qui vero preeſt: vt is qui vtif fiſtula. Utrū igif eadē ſit virtus viri boni ⁊ ciuis ſtudioſi: vel alia: ⁊ q̄uo eadē ⁊ q̄uo alia: ex his patet. ¶ Reſtat adhuc vna dubitatio circa ciuem. Utrum reuera ciuis ſit is ſolum cui participatio eſt publice poteſtatis: vel opifices etiā ac mercenarij ſint ciues nuncupādi. Naꝫ ſi ponamus hos quoqꝫ eſſe ciues qui magiſtratuū ſint expertes: nequaqꝫ poſſibile eſt vniuſcuiuſqꝫ ciuis talē eſſe virtutē. Si vero nullus hoꝝ eſt ciuis in qua parte ſunt hmōi hoīes reponēdi. Neqꝫ enim in eoꝝ miniſtroꝝ loco qui nobiſcū habitānt: neqꝫ rurſus vt peregrini: vel ſm̄ hanc rōnem nihil dicemus euenire abſurdū: neqꝫ eniꝫ ſerui ſupradictoꝝ quicqꝫ neqꝫ liberti. Illud aūt verū: ꝙ nō oēs illi dicēdi ſunt ciues ſine quibꝰ ciuitas eſſe non pōt: cū neqꝫ pueri ita ciues ſint vt viri: ſed hi quidē ſimplr: hi vero ex ſuppoſitione: ciues eniꝫ ſunt: ſed iperfecti. Uetuſtis quidē tpibus apud quoſdā opifices erāt ſerui aut peregrini. Quapropter etiā nūc pleriqꝫ tales ſunt. Optima quidem ciuitas nunqꝫ opificē faciet ciuem. Qꝫ ſi hi ciues;

ciuis aũt ṽtus eſt ꝗ̃ diximus: dicendũ eſt nõ cuiuſq; ciuis: neq; liberi mõ: ſed eoꝝ q a miniſterijs necẽis ſunt alieni. Necẽia ṽo q vni miniſtrat ſeruus eſt: q aũt publice viles ⁊ ſordidi. Patebit aũt hoc paulo adhuc cõſiderantib⁹: queadmodũ in his res ſe habeat: hoc eñi qd diximus oñdit. Cũ eñi plures ſint rerũpublicaꝝ ſpẽs: plures quoq; ſpẽs ciuiũ neceẽ ſint: ac maxie eoꝝ ciuiũ q ſubſũt. Itaq; i ꝗ̃dã rep. opifices ⁊ ſordidi ciues erũt. In quibuſdã ṽo ĩpoſſe eſt vt ciues ſint: puta in optimatũ gubernatiõe ſi ꝗ̃ illa eſt: in ꝗ̃ ſm virtutẽ dant honores: ⁊ ſm dignitatẽ. Neq; eniꝫ ṽtutẽ exercere põt q vilibus opificibus occupatus eſt. In paucoꝝ quoq; gubernatione tenues hoies ad rẽpubli. nõ recipiunt. Ex magno eñi cenſu ad honores reipu. peruenit. Artifices tñ ad hãc ſpẽm reip. puenire põt: ⁊ ſi ſordidi ſunt: qm̃ plerũq; diuitijs abũdãt. ¶ Apud Thebanos lex fuit: vt nemo habilis eẽt ad honores reipu. ſuſcipiẽdos: niſi decẽ annis a mercatura deſtitiſſet. In multis aũt rebuſpub. attrahunt ad ciuitatẽ etiã peregrini. Eſt ẽt lex in q̃buſdaꝫ popularib⁹ ciuitatib⁹: vt ſatis ſit ex matre ciue eẽ genitũ: ⁊ ſpurios qdã recipiũt. Atq; pp defectũ legitimoꝝ ciuiũ tales fiunt. Paucitate eniꝫ hoiuꝫ inducti his vtũtur legibus. Qñ ſi abundẽt multitudine: paulatiꝫ excludunt. primo libertini generis hoies: deinde eos qui ex matre ſolũmodo ciues ſint. Nec niſi ex vtroq; parẽte natos ciues pro ciuib⁹ habent. Qñ igit plures ſint ſpecies ciuiũ: ex his pꝫ: ⁊ ꝙ maxime dr ciuis ille qui habilis ſit ad honores ſuſcipiẽdos: vt Homerus inquit: ſꝫ vbi id occultũ ex deceptiõe habitatoꝝ: tanꝙ̃ inhonoratũ quẽdam repititium repellũt: vt inquilinus: eſt eniꝫ ⁊ aduena qui honores capere nõ põt. Utrũ igit alia an eadeꝫ virtus ſit per quã eſt vir bonus ⁊ ciuis ſtudioſus: pꝫ ex ſupradictis ꝙ cuiuſdã ciuitatis idẽ: cuiuſdã vero alius: ⁊ ille non oĩs: ſed qui preeſt reipu. ⁊ ptãtem hꝫ: aut ſolus: aut cũ alijs gubernationẽ exercens.

¶De republica/gubernandi ſpeciebus reifamiliaris:
imperijs/republica recta ꝛ lapſa. Cap. 4.

Quid eſt reſpu.

His ita determinatis videndū iaʒ eſt:vtrum
vna ſit reſpub.an plures.Et ſi plures que ꝛ
quot ꝛ quenaʒ differentie earū ſint.Eſt aūt
reſpu. ordinatio ciuitatis ꝛ circa magiſtra/
tus alios:ꝛ maxime circa id qđ ſummaʒ in
ciuitate habeat auctoritatē:ꝛ ſi ſit pncipaliſſimū.Prin/
cipaliſſimum aūt eſt id qđ vbiq₃ gubernat ꝛ regit ciui/
tatem:ceu in populari quidem populus.In paucoruʒ
vero potentia.Diximus aūt ꝛ rempu.aliaʒ eſſe ab iſtis
eodēq₃ modo dicemus de alijs.Supponenduʒ eſt pri
mo:cuius gratia ciuitas ſit cōſtituta:ꝛ quot ſint guber/
nandi ſpēs circa hoiem:ꝛ circa vite ſocietatem:in ſupe
rioribus libris: vbi de gubernatione rei domeſtice:ac
de domino ꝛ ſeruo determinauimus.dictuʒ eſt/ natura
eſſe hominem ciuile animal.ex quo ſit vt ſi etiam nihil
indigeant mutuo auxilio: nihilominus affectēt vite ſo/
cietatem.Quinetiaʒ ꝛ cōis vtilitas cōiungit eos inquā/
tum cōfert ſingulis parteʒ bene viuendi.Maxime igit
hic eſt finis:ꝛ publice omnibus ꝛ priuatiʒ.Congregan
tur etiam ipſius vite gratia forſan quideʒ ineſt ſibi ali/
qua particula honeſti ꝛ cōtinet ciuilē ſocietatem etiaʒ vi
uendi gr̄a ſoluʒ ſi nō moleſtie in vita nimis exuperent.
Patet aūt ꝙ tolerāt hoies multa aſpera pp viuēdi cupi
ditatē:vt exiſtēte in eo quadā nāli dulcedine.Atq ꝛ mo
dos iperij facile eſt diuidere:cū ſepe ſit de his a nobis
in externis ſermonibꝰ determinatū.Dn̄atio.n.lʒ reuera
vtilis exiſtat nā ſeruo : ꝛ nā domino : nihilominus im/
perat ꝑ dn̄i vtilitate: ꝑ vtilitāte aūt ſerui contingenter.
Neq₃ eniʒ fieri pōt vt ſeruo deficiēte ſeruet dn̄atio.Fi/
liorū v̊o imperiū ꝛ vxoris ꝛ domus totius quam voca/
mus rei familiaris gubernationē:aut gr̄a eſt eoꝝ q gu/
bernant: aut gr̄a alicuiꝰ qđ ſit vtriſq₃ cōe.Gratia eoruʒ
qui gubernant vt videmus ꝛ alias artes ceu medicinā

⁊ gymnaſticā illoꝝ qbꝰ iperat vtilitatē q̄rere. Cōtingēter tn̄ ⁊ eoꝝ q pcipiūt eē pōt. Nihil qppe vetat magr̄m ipſuȝ gymnaſij eē vnū eoꝝ q exercent: queadmodū gubernatoꝛ ſemp eſt vnus ex his q ſunt i naui. Magiſter igit gymnaſij ⁊ gubernatoꝛ ꝯſiderāt ſemp eoꝝ vtilitatē quos gubernāt: ſȝ qn̄ hoꝝ vnus eſt p accn̄s ipſe quoq; ſuſcipit vtilitatē. hic qdē nauta: hic aūt vnus eoꝝ q gymnaſio exercent. Quapp ciuilia quoq; imperia cum ſint ſm equalitatē ciuiū cōſtituta ⁊ ſm paritatē viciſſim cenſent ea eē gerēda: p̄imū qua nā ſert cēſentes inuicē munera ſubire: ⁊ ꝯſiderare viciſſim qddaȝ illiꝰ bonū: queadmodū ille p̄ius ꝯſiderauit vtilitatē ſuā: nūc aūt rōne cōmodoꝝ ex reipu. gubernatiōe ꝓueniētiū volūt ꝯtinuo in ptāte eē: veluti ſi ſemp ꝯtingeret magr̄atū gerētibus ex mala valitudine ſanos fieri: naȝ foꝛſan ita magr̄atus amplecterent. Cōſtat igit ꝙ qcūq; reſpu. ad cōem vtilitatē intēdūt: he certe ſunt ſm ſimplr̄ iuſtū. Quecūq; vo ad ꝓpꝛiā eoꝝ q p̄ſunt vtilitatē ſolū aberrāt quidē: ſuntq; oēs rectaꝝ rerūp. trāſgreſſiōes ⁊ labes: gubernant enīȝ q̄ſi a dn̄is. Ciuitas aūt eſt liberoꝝ ſocietas.

¶ De diuiſione ⁊ diffinitionibus rerūpublicaꝝ ⁊ tranſgreſſionum earum. Cap. 5.

His determinatis cōſequēs eſt reſpu. cōſiderare quot ſunt ⁊ que. Et p̄mo qdeȝ eas que ſunt recte. naȝ labes earūȝ ex illis pateſcūt. Cū vero gubernatio ciuitatis ⁊ regimē idē ſignificēt. Regimē aūt eſt poteſtas ciuitatis ⁊ arbitriū hmōi aut penes vnū eſſe: aut penes paucos: aut penes multos. Qn̄ igitur vnus vel pauci vel multi cōem vtilitatē in gubernatione ſequunt has eſſe rectas rerūpu. ſpēs neceſſe eſt. Qn̄ aūt ad ꝓpꝛiaȝ vtilitatē vel vnius vel paucoꝝ: vel multitudinis gubernat trāſgreſſiones ſunt ⁊ labes. Aut enim dicendū eſt nō eſſe ciues aut ad ꝑticipatiōnē vtilitatis ſunt recipiēdi. Uocare aūt cōſueuimus cuȝ vnus ad vtilitatē cōmunem reſpiciens

gubernat regiã ptãtẽ. Cuȝ vero pauci gubernãt plures tñ vno: optimatiuȝ gubernationeȝ/ vel ex eo/ q2 optimi p2eſunt/ vel ex eo q2 ad optimuȝ publicũ adminiſtrãt. Cum aũt multitudo gubernat ad cõem vtilitatẽ: vocat cõi nomine oium reſpu. Contingit eniȝ rõnabilr: vnũ eniȝ excellere ſm virtutẽ aut paucos datur: vi vero multitudo excellat ad oẽm virtutem difficile eſt: ſȝ maxime ad bellicã, hoc eniȝ in multitudine fit. Quare in hac rei pub. ſpecie principaliſſimũ ac potẽtiſſimũ eſt id in quo robur belli cõſiſtet: ⁊ in his ipſi illi qui ſunt poſſeſſiõe armoꝝ. Prolabunt vero ac trãſgrediunt hmõi ſpecies ex regia quidẽ gubernatõe in tyrãnidẽ: ex optimatibus vero in paucoꝝ potentiã: ex repu. aũt in popularẽ ſtatũ. Tyrãnidẽ eniȝ eſſe dicimꝰ dominatũ vniꝰ ad ꝓpꝛiũ cõmodũ intẽdentis. Paucoꝝ aũt potentiã cũ ad opulentoꝝ cõmodũ gubernat. Popularẽ aũt ſtatũ cũ ad cõmodum egenoꝝ. Harũ.n. nulla ad cõem vtilitatẽ reſpicit.

¶ Opȝ aũt paulo vberiꝰ explicare q̃ ſit vnaqueq3 iſtarũ. Hñt.n. dubietates quaſdã. Phãti vero circa ſinguloꝝ diſciplinã: ⁊ nõ ſolũ ad agẽdũ reſpiciẽtis ꝓpꝛiũ ẽ nihil negligere: neq3 ꝑtermittere: ſȝ demõſtrare in ſingulis veritatẽ. Tyrãnidẽ eẽ dicimꝰ vniꝰ dñationẽ ciuili ſocietati ꝑſidẽtis. Paucoꝝ aũt potẽtiã qñ rẽpu. tenẽt opulẽti ⁊ diuites. Popularẽ vo gubernatõeȝ cũ tenues hoies ⁊ nõ poſſidẽtes diuitias gubernãt. Pꝛia igit dubitatio ẽ circa diſſõnẽ. Nã ſi plures ſunt opulẽti ⁊ diuites: ac rẽpu. teneãt: ⁊ popularis gubernatio ſit cuȝ multitudo regit. Eodẽq3 mõ ſicubi ɔtigat inopes eẽ pauciores q̃3 opulẽti ſȝ potẽtiores ac rẽpu. teneãt: ⁊ vbi pauci rẽpu. obtinẽt paucoꝝ potẽtiã nũcupamꝰ nõ recte viderẽt iſte diffões gubernationũ eẽ poſite. Enĩvero ſigs adiũgẽs opulẽtie qdẽ paucitatẽ: Inopie vero multitudinem ſic appellet rerũpublicaꝝ ſpẽs: vt dicat paucoꝝ potẽtiã eẽ i qua gubernationẽ reipu. habẽt opulenti numero pauci. Popularẽ vero in qua inopes rempu. tenent multi exiſtentes

aliā habēt dubitationē. Quas.n. dicemus eas reſpu.in quib^9 plures opulenti: ⁊ in quib^9 pauciores inopes gubernāt. Siquidē nulle ſunt alie reſpu. p̄ter ſupradictas: Uidet igit rō iſta oñdere ꝙ paucos eſſe vel multos q gubernāt cōtingēs eſt aliud paucoꝝ potētie: alterū popularī: ꝑpterea qd vbiq̄ accidit vt pauci ſint opulenti: multi vero inopes. Ex quo fit vt hmōi cāe nō faciāt differentiā: ſꝫ in eo differat popularis gubernatio a paucorum potētia: ꝙ alibi opulēti: alibi inopes rēpu. obtinēt: necēariūq̄ eſt vbicūq̄ ꝑ opes ac diuitias p̄ſunt: vbicūq̄ ſūt inopes hāc eſſe popularē gubernationē. Sꝫ accidit vt diximus: hos quidē paucos eſſe: illos vero multos: opib^9.n. ac diuitijs pauci abūdāt: libertatis tm̄ oēs participes ſunt: ꝑp quas cās ꝯtēdūt vtriq̄ de repu.

¶ De iuſto paucoꝝ ⁊ popularium / ciuitatis fine virtute ⁊ vitio. Cap. 6.

Sumendū eſt prius quos terminos eſſe dicunt paucoꝝ potētie: ⁊ popularis gubernationis: ⁊ qd ſit iuſtū in vtraq̄: oēs eniꝫ attingunt iuſtū qddā: ſꝫ vſq̄ ad aliqd: ⁊ aiūt: non oē iuſtū ꝓprie: puta videt equalitas iuſtum qddā eſſe (⁊ eſt) ſꝫ nō oibus: at equalib^9. Et inequalitas videt iuſtū eſſe (⁊ eſt quidē) ſꝫ nō oibus: at iequalibus. Alij vero hoc auferūt pſonis: ⁊ male iudicāt: cā vero ē: q: de ſeipis iudiciū fit. Qui vero de ſeipſis iudicāt: vt plurimū nō recti ſunt iudices. Itaq̄ cū iuſtū aliqbus ⁊ diuiſuꝫ ſit eodē mō ī reb^9 ⁊ pſonis (vt dixim^9 in ethicis) equalitateꝫ rei cōſitent: ſꝫ de pſonis cōtendūt: maxie pp id qd dictū eſt mō: q: de ſeipſis nō recte iudicāt. Deniq̄ q: vſq̄ ad aliqd vtriq̄ eoꝝ iuſtū qddā dicētes putant ſe dicere ſimplr iuſtū. hi eniꝫ ſi in aliquo ſunt ſuperiores: ceu opib^9 ⁊ diuitijs: alios oino putāt impares eē. Hi vero ſi in aliquo ſint pares puta libertate: oino putāt eſſe pares. Ceterū qd eſt p̄ncipaliſſimū nō dicūt. Si eniꝫ poſſeſſionū gr̄a ſocietatē inijſſent: tm̄ caperēt ciuitatis q̄tū

poſſeſſionis. Itaq; ratio illa valeret que eſt paucoꝝ potentiū: qui aiunt nō eſſe iuſtū: vt qui vnū cōtulit tm̄ participet de centū minis: q̄tum is qui cōtulit omne reliquum: neq; eorū que ab initio: neq; eorū que poſtea: ſuperueniāt. Q̄ ſi nō viuendi ſolū gratia: ſꝫ magis bene viuēdi: nam ſic ſeruoꝝ ⁊ aliorū aīaliū ciuitas eſſe poſſꝫ: nunc aūt nō eſt ex eo q: felicitatis non ſunt capacia: nec viuēdi ſm̄ electionē. Neq; ſocietatis gratia bellice: ne a quoq̄ꝫ iniuria afficiantur: neq; ꝑpter cōmercia ac mutuā vtilitatē: nā ſic Hetruſci ⁊ Carthaginēſes: ⁊ oēs hi quibus eſt cōmerciū inuicē tanq̄ꝫ ciues eſſent vnius ciuitatis: ſunt nēpe illis ſedera circa res importādas: ⁊ pacta ne iniuria afficiantur: ⁊ ſcripture circa mutuā bellādi ſocietatē: ſed neq; magiſtratus cōiter his deputati ſunt: veꝝ alij apud alios: nec quales eſſe opꝫ alteri de alteris cogitant: neq; vt nemo eorū iniuſtꝰ ſit qui ſub ſedere comꝑhēdantur: neq; vt prauitatē nullā habeāt: ſꝫ ſolum vt nō inuicē ſe iniuria afficiāt. ¶ At. n. de virtute ac vitio publice cogitāt quicunq; curā habēt bene inſtituēdi ciuitatem. Ex quo manifeſtū eſt de virtute curā eſſe habēdā ei que reuera ciuitas ſit noianda: nō oratiōis grā: nam ſit cōicatio ſocietas alioꝝ ad bellū loco ſolū differēs ab alijs ſocijs lōge exīñtibꝰ: ⁊ lex pactio (vt ait Licophron ſophiſta) fideiuſſor inuicē iuſtoꝝ: ſꝫ nō talis: vt bonos ⁊ iuſtos ciues efficiat. Et ꝙ ita ſe habeat pꝫ. nam ſi qs cōiungat loca in vnum: vt megarenſiū corinthiorūq; ciuitates ſeſe inuicē cōtingant menibus: nihilominꝰ vna nō erit ciuitas. Nec ſi ſimul cōiugia ineant: q̄ꝫq̄ꝫ hoc vnum ſit de his cōionibus que ꝓprie ſunt ciuitatum. Eodēq; modo ſi qui habitent ſeparati quidē: nō tamen ita longe vt nequeāt ſimul cōicare: legeſq; habeāt iniuriā ſibi inuicē in cōmercijs ꝓhibētes: ceu ſi vnꝰ faber: alter agricola: alter ſutor: alter aliqs hmōi foret: eēntq; hi decem milia numero. Nec alie eis forēt cōiones: niſi taliū rerū puta ꝯctuū: ⁊ ad bella cōſederatiōis: nec ſic quidem ci

uitas adhuc ſoret: pp quā vtiq̄ cāmēnō eniꝫ q: nō ꝑpin qua ſit cōicatio. nā ſi ī vnū ꝯuenirēt ita cōicātes vnuſqſq̄ tñ vtat ꝓpria domo vt ciuitate: ac ſibiipſis vt ꝯfederati auxiliū ferant ꝯ iniuriātes ſolū: ne ſic quidē ciuitas eē vi deret recte cōſiderātib⁹. Si qdeꝫ eodē mō cōuerſarent ſimul ꝯiūctiꝫ ⁊ ſepatiꝫ: ex quo pꝫ ꝙ ciuitas nō eſt cōica tio loci: ⁊ nō iniuriādi ſibiipſis: ⁊ cōmercij grā. Sꝫ iſta qdē vt aſſint: neceſſariū eſt ſi qdeꝫ futura ſit ciuitas: nec tñ ſi iſta aſſint oīa: ciuitas adhuc erit. At bñ viuēdi ſo cietas ⁊ domib⁹ ⁊ gñib⁹ vite pfecte grā ⁊ p ſe ſufficiētis hoc tñ nō erit: niſi vno eodēq̄ loco habitātib⁹ ⁊ ꝯiugia ſimul ineūtib⁹: pp qđ ꝓpinquitates in ciuitatib⁹ extiterūt: ⁊ ſodalicia: ⁊ ſacra: ⁊ ꝯuerſatiōes familiaꝝ. Idq̄ ē ami citie opus: nā ſimul viuēdi electio amicitia eſt. Finis ē igit̄ ciuitatis bñ viuere. Illa vero grā finis. Ciuitas aūt eſt generū pagorūq̄ ſocietas vite pfecte ac p ſe ſufficiē tis: hoc ē vt diximus bñ ac beate viuere. Bñ igit̄ agendi grā ponēdū eſt eſſe ciuilē ſocietatē. nō aūt grā ſimul vi uēdi. Quapp qcūqꝫ plus ꝯferūt ad hmōi ſocietateꝫ his plus iuris cōpetit ī ciuitate q̄ꝫ his q libertate ac gñe pa res ſunt vl̄ maiores: ſꝫ ciuili v̄tute ſūt īpares: ⁊ q̄ꝫ his q diuitijs ſupant: ſꝫ v̄tute ſupant̄. Qđ igit̄ oēs ď repu. ꝯtē dūt ptē aliquā iuſti dicūt: manifeſtū eſt ex ſupradictis.

¶ De dñio ciuitatis, ⁊ repetūdis rōnib⁹. Cap. 7.

ESt aūt dubitatio quid opꝫ dñans eē in ciui tate: nunqd ppl̄ꝫ: an eos q diuitias hñt: an bonos ⁊ equos: vel vnū qui ſit optim⁹ o'uꝫ: vel tyrānū? Verū hec oīa vident̄ habere dif ficultatē. qđ. n. ſi inopes q: plures ſint par tient̄ ea que ſunt opulentoꝝ hoc nō iniuſtū eſt. decreue runt eniꝫ qui ptātē hñt. Iniuria igit̄ ſumma que tādem dicenda eſt. Rurſuſq̄ omnibus acceptis: ſi plures ea ſibi tribuant que ſunt paucorum: conſtat ꝙ ciuitatē cor rumpunt. Atqui virtus nunq̄ꝫ corrumpit id quod eam habet; neq̄ iuſtū ciuitatis corruptiuū eſt. Ex quo patet

legem iſtaꝫ nõ poſſe iuſtã eſſe. Preterea illa quoqꝫ que
facta fuerũt a tyrãno neceſſariũ foret iuſta eẽ oĩa. Ul. n.
aufert ꝑꝑ potentiã: queãdmodũ multitudo diuitib⁹. Sꝫ
an paucos ⁊ opulẽtos iuſtũ ẽ dñari: an ergo ſi ⁊ ill'i hoc
agant: ⁊ rapinas exerceãt auferũtqꝫ multitudinis bona:
⁊ hoc ne erit iuſtũ ⁊c̃. ergo. Hec igiť oĩa conſtat eẽ pra
ua ⁊ nõ iuſta. Uerũ bonos ⁊ equos domĩari opꝫ: aucto
ritatẽqꝫ habere oĩum. Ergo alij oẽs cũ magiſtrat⁹ non
capiãt inhonorati manebũt: nã honores qdẽ magiſtra-
tus poteſtateſqꝫ appellam⁹: quos ſi boni ſemꝑ habeant
neceſſariũ eſt alios excludi ab honorib⁹ reipu. Sꝫ nũqd
vnus qui ſit optim⁹ dñari dꝫ. At eniꝫ hoc ẽt grauius eſt:
qm̃ plures erũt ab honorib⁹ excluſi: ſꝫ forſan dicet aliqs
legẽ dominari debere: nõ aũt hoĩem in quẽ cadunt ani
mi ꝑturbationes. Si igiť ſit lex quidẽ: ſꝫ vel ad paucoꝝ
potentiã: vel ad multitudinis fauorẽ declinãs: qd tãdẽ
refert in eis de quib⁹ dubitatũ eſt: euenient eniꝫ ill'i pa/
cto eadẽ que ſupradicta ſunt. De his igiť ſit alius qdeꝫ
ſmo. Qd aũt magis penes multos debeat eſſe dñandi
ꝑtãs q̃ꝫ penes paucos lꝫ optimos vř ſolui poſſe: ⁊ quã/
dam hr̃e dubietatẽ: ĩmo forte ⁊ veritatẽ: nam ſi plures
ſint quoꝝ vnuſquiſqꝫ non ſit ſtudioſus: tñ fieri põt vt in
vnũ cõuenĩẽtes oẽs meliores ſint q̃ꝫ illi: nõ vt ſinguli: ſꝫ
vt oẽs. Queãdmodũ cena in qua plures ꝯferũt q̃ꝫ ea q̃
ex vni⁹ erogatõe ſit: nã cũ plures ſint vnuſqſqꝫ ꝑteꝫ habꝫ
virtutis ac prudẽtie ac ſiunt in vnũ collati quaſi hõ vn⁹
qui multos pedes habeat: multaſqꝫ man⁹ multoſqꝫ ſen
ſus: ⁊ eodẽ modo circa mores ⁊ ĩtelligẽtiã. Quapꝑ me
lius iudicãt multi ⁊ ĩ muſica ⁊ in poetaꝝ opib⁹. Alij. n.
aliud: ⁊ cũcti cũcta diſcernũt. Sꝫ in hoc differũt ſtudioſi
viri ab vnoquoqꝫ alioꝝ ex multitudine: queãdmodum
decores a non decoris aiunt: ⁊ picta artificioſe a veris:
eoqꝫ ſurſum diſtincta in vnum colliguntur. Cum ſi ſepara
tio fiat pulchrius ſe habebit: huius quidã picti oculus
alterius vero cuiuſdã alia particula. Si igitur de omni
populo

populo omniq; multitudine recipit hãc eſſe differẽtiã multitudinis ad paucos ſtudioſos incertu3 eſt:imo for ſan certu3:qd de quibuſda3 eſt impoſſe. Na3 eadẽ rõ de beſtijs eſſet. Oꝗ̃ quid differunt qda3 vt dixerim a beſtijs:ſed de aliqua multitudine nihil vetat qd dictũ eſt eſſe veru3. Quapp dubitatione3 illa3 prima3 per iſta ſol uere qs põt:ac ſit alia ſubſequẽte3. Quoꝝ õs dominã di ptãte3 hře liberos hoies ac multitudinẽ ciuiu3: quales ſunt quicũq;:neq; opes hñt:neq; virtutis extimãtionẽ vllam. Eteni3 pmittere iſtis magiſtratus nequaq̃ eſt tutu3:pp iniuſtitia3 ⁊ ignorãtia3 per quas qbuſda3 iniuriarent:in quibuſda3 errarent. Rurſus vero excludere illos penitus ab honoribus piculoſu3 eſſet. Cum eni3 multitudo inopu3 eſt in ciuitate eadẽq; ab honoribus excluſa:neceſſe eſt ea3 ciuitate3 plena3 eſſe hoſtiu3 reipu. Reſtat igit vt ad cõſultãdũ ⁊ dcernẽdu3 iſti recipiant. Quapp ⁊ Solon ⁊ alij quidã eoꝝ qui leges cõdidere:huiuſcemodi hoies ad repetẽdas geſtoꝝ rõnes:⁊ ad ſuffragia electõeſq; magiſtratuũ admittũt. ſolis aũt vt magiſtrat' cõmittant nequaq̃ pmittunt. Du3 ei3 cũ alijs vna decernũt atq; cõſultãt capiunt oẽs ſimul ſufficiente3 ſenſu3:⁊ pmixti melioribus proſunt reipu. Quẽadmodũ nõ purũ alimẽtũ:vna cu3 puro totũ facit vtili'q̃ paucũ:ſeparati võ vtriq; iplecti ſũt ad iudicãdũ. S3 h3 dubitationẽ h' ordiatio reipu. primũ q: videret eiuſdẽ eẽ hoĩs ſcire iudicare qs recte medelã attulit:q ipſe ſciat ẽt mederi ac ſanitate3 egrotãtib' afferre:h aũt eſt medicus. Eode3 mõ de alijs facultatib' ⁊ artibus. Ut eni3 medicu3 rõnem ſue medele apud alios medicos reddere op3:ita ⁊ alios apud ſiles. Medic' aũt eſt ⁊ ille qui agit: ⁊ ille q pcepit ⁊ oſtẽdit: ⁊ tertio loco ille qui a pueritia expertus eſt circa arte3. Sunt eni3 quidã tales in cũctis (vt ita dixeri3) artib'. Tribuim' vero iudiciũ nõ min' exptis q̃ ſciẽtib'. Deinde ⁊ circa electionẽ eode3 ſe hr mõ hẽre. Nã recte eligere ſcientis eſt opus:

ceu geometraꝫ in geometria: ⁊ gubernatoꝛeꝫ in nauiga
tione: ⁊ ſi eniꝫ in quibuſdã operibus ⁊ artibus cõcurrũt
alij quidã ignoꝛantes: non tamen melius iudicant q̃ꝫ
ſcientes. Itaqꝫ ſm̃ hanc rõnem auctoꝛitas dominandi
multitudini dãda nõ eſſet: neqꝫ in electiõibus magiſtra
tuuꝫ: neqꝫ in rõnibꝰ adminiſtratoꝝ repoſcẽdis. At eniꝫ
foꝛſan ħ oia nõ bñ dicunẗ: ẽt pp ſupioꝛeꝫ ſermoneꝫ: ſi ſit
multitudo nõ nimis ſeruilis. Erit eiꝫ vnuſqſqꝫ deterioꝛ
iudex q̃ꝫ hi qui ſciunt: verũtñ ſimul oẽs vel melius iudi
cabunt: vel non deterius. ⁊ de quibuſdam quideꝫ non
ſoluꝫ is qui fecerit: recte iudicat: ⁊ qui hꝫ arteꝫ puta do
muꝫ nõ ſoluꝫ is intelligit ⁊ iudicat qui fecit: ſꝫ melius is
q vtiẗ. Vtiẗ aũt pr̃familias/ ⁊ de temone melius guber/
natoꝛ q̃ꝫ faber: ⁊ de epulis cõuiua q̃ꝫ coquus. Hoc igiẗ
dubiũ per hũc modũ videẗ ſufficiẽter ſolui. ¶ Eſt ⁊ alia
dubitatio cuꝫ hac annexa: qꝛ incõueniens videẗ/ vt de/
terioꝛes q ſunt/ maioꝛuꝫ reruꝫ hẽant poteſtateꝫ q̃ꝫ pbi.
Rationes vero adminiſtratoꝛum a magiſtratibus re/
poſcere/ ⁊ magiſtratus ipſos diligere maximũ eſt: que
duo in quibuſdam ciuitatibus a populo fiunt. Concio
eniꝫ taliuꝫ oium dña eſt: atq cõcionis quideꝫ participes
ſunt/ ⁊ deliberant/ ⁊ decernunt exigui cenſus homines
⁊ cuiuſqꝫ etatis: q̃ſturã vero ⁊ pretur㠁 maximos ma/
giſtratꝰ ſuſcipiũt ex cenſu magno atqꝫ etate. ¶ Queſtio
iſta põt eodẽ mõ ſolui: nã foꝛſan id ſe recte hꝫ: neqꝫ. n.
iudex neqꝫ cõſultoꝛ: neqꝫ is qui in cõcione exiſtit domi/
natur: ſed iudiciuꝫ ⁊ ſenatus/ ⁊ populus. Illoꝛum vero
vnuſquiſqꝫ eſt particula iſtoꝛuꝫ. Dico aũt particulã con
ſultoꝛẽ/ concionatoꝛẽ/ ⁊ iudicẽ: itaqꝫ iuſte domina maioꝛ
eſt multitudo. Ex multis eniꝫ populus cõſtat: ⁊ cõſiliũ
⁊ iudiciũ: maioꝛqꝫ ſenſus eſt vniuerſoꝝ q̃ꝫ ſinguloꝝ per
ſe: ⁊ q̃ꝫ illoꝛuꝫ paucoꝛũ qui magnos ſuſcipiũt magiſtra/
tus. Hec igitur in hunc modũ terminata ſint. Pꝛima ve
ro illa qð manifeſtũ facit/ nihil adeo: vt leges recte po/
ſitas debere dominari. Illum aũt qui reipub. p̃eſt: ſiue

vnus hic ſit: ſiue plures in his poteſtatē habere debere in quib⁹ leges expreſſe cauere nõ pñt: ex eo qꝛ nõ faci le ſit generali ſermone ſingulos caſus compꝛehēdere. Quas tñ leges recte poſitas dicam⁹ nõdum appet: ſed adhuc ſupeſt añrioꝛ dubitatio. Atq tales eē leges: q̃les ſunt reſpu. neceſſariũ eſt pꝛauas vel ſtudioſas: iuſtas vl̄ iniuſtas: ⁊ hoc vnũ manifeſtũ opoꝛtere ad ſpēm reipu. leges eē accõmodatas. Q̃ ſi ita ſit: p3 ꝙ leges illas que ad rectas gubernatiões accõmodate ſunt: neceſſe eſt eē iſtas. Illas vero q̃ ad eaꝝ labes/eſſe nõ iuſtas.

¶ De fine politice ꝑcellētia/nobilib⁹ opulētis/iuſtitia virtute bellica/legiſlatoꝛe. Cap. 8.

Um vero in cunctis ſciētijs ⁊ artib⁹ finis ſit bonũ: maximũ aũt ⁊ maxime in ꝑncipaliſſi ma oĩu3. h aũt eſt ciuilis ptãs. eſt autē ciuile bonũ iuſtu3. id aũt cõis vtilitas. Videt autē oĩbus equũ quoddã eē iuſtu3: ⁊ vſq3 ad aliũ qd cõſentiũt phĩloſophicis rõnib⁹ de qbus determina tu3 eſt in moꝛalibus. Quid. n. ⁊ qb⁹ iuſtũ ⁊ opoꝛtere pa rib⁹ par exiſtere: quoꝝ certe paritas/⁊ quoꝝ impitas ſit: op3 nõ latere (habet. n. id dubitatiões) ⁊ phĩam ciuile3. Foꝛſan. n. diceret aliqs ẜm oĩs boni ꝑemĩnētiã opoꝛte re impariter magrat⁹ tribuere ſi in alijs nõ differãt: ſ3 pa res ſint. Differētib⁹. n. aliud eē iuſtũ ⁊ ꝙ ſit ẜm dignita te3. Atq ſi hoc veꝝ ſit erit ⁊ ẜm coloꝛē ⁊ ẜm magnitudi ne3 ⁊ ẜm vnũqðq3 bonoꝝũ plus tribuēdũ de ciuili iuſto illis q ſupexcellũt: at hoc qdē falſu3 eſt: qð p3 in alijs ſciē tijs ⁊ artib⁹. Paribus. n. fiſtulatoꝛib⁹ quãtu3 ad artem danda nõ eſt ꝑꝛogatiua fiſtularũ illi qui ſit nobilioꝛ. Ni hil. n. melꝰ caneꝛ: ſed op3 his q in ope ipſo ſupexcellũt tribuere fiſtularũ pꝛerogatiuã. Qꝫ ſi nõdum p3 qð dici mus etia3 magis deducētib⁹ erit manifeſtũ: nam ſi erit aliquis excellens fiſtulatoꝛia arte: inferioꝛ tamen no bilitate generis vel foꝛma: ⁊ ſi maius quodlibet illoꝝu3 eſt bonu3 q̃ fiſtulatoꝛia. Dico autem nobilitatem ⁊ foꝛ

maz: ꝛ ſꝫ ꝓportionē fiſtulatorie ſunt anteponēda: tamē huic dāde ſunt meliores fiſtule: opꝫ eniꝫ in opus ipſuꝫ prerogatiuā cōferre. Diuitiarum vero ꝛ nobilitatis re/ſpectus nihil cōfert. Preterea ſm iſtā rōnem: oē bonuꝫ ad oē bonuꝫ eſſet vtiqꝫ cōparabile. Nā ſi magis aliqua magnitudo: ꝛ certe oio magnitudo cōparabilis foret: ꝛ ad diuitias ꝛ ad libertateꝫ: itaqꝫ ſi magis hic excelle/ret magnitudine q̄ꝫ ille virtute: ꝛ magis ſupereminceret omnino magnitudo: virtuti eſſent oia cōfereda. Quā/to eniꝫ magnitudo huius illuꝫ ſuperaret tanto conſtat fore parem. Cuꝫ vero hoc ſit impoſſē: ptꝫ ꝙ in reb⁹ ciuili bus nō ſm oēꝫ inpſitatē de magratib⁹ recte cōtēdūt. Si eiꝫ ſint hi qdē tardi: illi aūt veloces: nihil ob hoc oꝫ alios plus alios minus hr̄e: ſed i agonicis certaminib⁹ hoꝝ excellētia honoreꝫ capit. At ex quibus cōſtat ciuitas: in his neceſſe cōtentiones cadere. Quapp rōnabiliter ſibi arrogant honorem nobiles ꝛ ingenui ꝛ opulenti. Opꝫ eniꝫ ingenuos eſſe ꝛ cenſuꝫ habere ad onera pferenda. Nō eniꝫ ciuitas eſſe pōt ex paupib⁹ oibus: quēadmodū nec ex ſeruis. At ſi hec regrunt: ptꝫ ꝙ ꝛ iuſtitia ꝛ virtus bellica regrit: ſine his eniꝫ ſtare ciuitas nō pōt. Hoc tm̄ intereſt ꝙ ſine primis illis ciuitas eſſe non pōt: ſine his aūt nō bene pmanere. Ad hoc igit vt ſit ciuitas videret pn̄t: vel oia: vel quedaꝫ iſtoꝝ recte ſibi honores ven/dicare. Ad vitā tn̄ optimā diſciplina ꝛ virtus iuſtiſſime ſibi vendicare honores vtiqꝫ viderent: vt ſupra dictuꝫ eſt. Cuꝫ vero nec oiuꝫ partū par hr̄e debeāt: qui in vno aliquo ſint pes nec impar ipares ſm vnū nec̄iuꝫ eſt oēs huiōi rerūpu. trāſgreſſiōes eſſe/ꝛ labes. dictuꝫ vero eſt pri⁹: qꝛ inter ſe quodāmō oēs iuſte cōtēdūt: ſimplr aūt nō oēs iuſte. Opulenti quidē ꝙ plus regiōis poſſidēt. regio autē cōe quiddaꝫ. Preterea in cōmercijs magis creditur eis: vt pluribuꝫ. Ingenui aūt ꝛ nobiles quaſi ꝓpe iter ſe: ciues. n. magis generoſiores q̄ꝫ ingeneroſi. Nobilitas āt apud oēs in honore habet. Inſup: qꝛ ꝯkn

ſaneum eſt ex melioribus ortos eſſe meliores: eſt eniꝫ generis virtus nobilitas. Silr quoqꝫ dicemus virtuteꝫ merito cõtentionẽ inducere: ſociabilẽ.n. virtutẽ dicim⁹ eſſe iuſtitiaꝫ: cui cetere oẽs virtutes neceſſario ſequunt. Atqui ⁊ plures ad pauciores: nam ⁊ potentiores ⁊ ditiores: ⁊ meliores ſunt vt ſuſceptis plurib⁹ ad pauciores. ¶ An ergo ſi oẽs iſti forẽt in vna ciuitate: ceu boni ⁊ diuites ⁊ nobiles: eẽtqꝫ alia mltitudo populi. Utꝝ in dubio veniret qbus gubernatio reipu. foret tribuẽda: an nõ eſſet dubiũ. In vnaquaqꝫ igit repu. eaꝝ q̃s diximꝰ indubitatũ eſt iudiciũ: q nã debeãt gubernare. Principalibus.n. inter ſe differũt: ceu alia p diuites eſſe: alia p virtuoſos: ⁊ aliaruꝫ vnaqueqꝫ eodẽ mõ: ſꝫ cõſiderãduꝫ ẽ qñ circa idẽ tp̃s iſta exiſtũt qũo ſit determinanduꝫ. Nẽpe ſi virtuoſi ſint in ciuitate admoduꝫ pauci qũo eſt agẽdum? An cõſiderare opꝫ ſi pauci ad opus gubernandi tempu. ſufficiant: aut tot eſſe oporteat: vt ex his ciuitas cõſtet. Eſt aũt dubitatio quedaꝫ in cunctis qui de honoribus Reipu. cõtẽdunt. Naꝫ qui vel pp diuitias vel pp genus gubernationeꝫ ſibi tribuendaꝫ putant nihil iuſte dicere viderent. Sequeret.n. vt ſi vnus oĩuꝫ ditiſſimus foret: is eodeꝫ iure gubernare alios oẽs deberet. Eodẽ mõ qui nobilitate antecellit eoꝝ gubernator eſſet q cuꝫ ipſi ſint ingenui de honore cõtendunt: hoc idem forſan cõtinget in optimatum gubernatione circa virtuteꝫ. Si quis eniꝫ vnus probitate antecellat aliis qui in eadem repu. verſentur hũc dñari oportebit ſꝫ illã rõnẽ. Ergo ſi ⁊ multitudineꝫ dñari opꝫ ex eo: q: potẽtior eſt q̃ꝫ pauci: ⁊ ſi vnus vel plures vno pauciores tamẽ q̃ꝫ multitudo potentiores ſint aliis hos oporteat gubernare potius q̃ꝫ multitudineꝫ. Hec itaqꝫ oĩa videntur oſtendere: q harum determinationuꝫ nulla eſt recta ſm quam cenſent ſibi quiſqꝫ gubernationeꝫ eſſe tribuendaꝫ: ceteros vero oẽs ſub eoꝝ gubernatione eſſe debere. Naꝫ pfecto ⁊ ad eos q p virtutẽ ſibi arrogãt gubernãdi autoritatẽ: ⁊

ad eos qui per diuitias/rñdere poſſet multitudo iuſtiꝰ ſermones. Nihil enim vetat multitudinē qñq; meliorē eſſe ꝙ̄ pauci/ac ditiorē: nõ ſm ſingulos: ſed ſm vniuerſos. Ex quo ad qõnes illas quas afferũt per hũc modū rñderi põt. Querunt enī quidā ad quid reſpicere legis cõditor debeat in legibus rectiſſimis cõſtituendis. Utrum ad meliorē vel ad pluriū vtilitatē: qñ cõtingat qd modo diximus. Rectū quidē accipiendū eſt eque. Eque vero rectum ad totius ciuitatis vtilitatē ad cõem ciuiū. Ciuis aũt cõiter qui particeps eſt imparandi ⁊ parendi: lʒ alius ſm vnãquãq; ſpēm reipublicaꝝ. Scḋ aũt optimã ſpēʒ q põt ⁊ eligit parere ⁊ imperare ad vitā ſm virtutē degendā.

¶ De vno ceteris virtute precellenti/oſtraciſmo/optima republica. Cap. 9.

Quod ſi vnus vſq; adeo ſupexcellens virtute vel plures ꝙ̄ vnꝰ/ nec tamē tot numero vt implere ciuitatem poſſint: vt neq; comparanda ſit aliorū oīum virtus: neq; facultas gerendi rēpublicā ad hanc pluriū ſi plures ſint/vnius tantū ſi vnus: amplius hi ponendi ſunt ciuitatis pars. Fieret enī illis iniuria ſi pariter atq; alij cenſeantur: cum ſint vſq; adeo ſuperiores ſm ciuilem potentiā. Putandum eſt enī talem virū tanꝙ̄ deum in hoībus eſſe. Ex quo manifeſtū eſt poſitionē legū neceſſariā eſſe circa equales genere ⁊ virtute. Sed in illos tales non eſt lex. Ipſi enī lex ſunt. Etenī ridiculum foret qui illos legi ſubijcere conaretur. Dicerent enim fortaſſe queadmodū de Leone ſcribit Antiſthenes cõcionãtibus lepuſculis ac cenſentibus equũ oēs hēre debere. Quapp̄ a ciuitatibꝰ que populariter regūtur oſtraciſmus repertus eſt: he ſiquidē ciuitates equalitatē maxime cõplectuntur. Itaq; qui ſupexcellere videtur vel ꝑpter diuitias: vel ꝑpter amicos: vel propter aliquã aliā ciuilē potentiã extra ciuitatē relegat̄ ad tp̄s

aliquod terminatū. Tradūt etiā fabule ob huiuſcemodi cām Herculem ab argonautis fuiſſe relictū: nō enī vna cum alijs nauem regere illum voluiſſe vt nimium ſuperexcellentem inter nauigantes. Quapropter qui vituperāt tyrānidem et conſilium Periādri Traſibulo datū: non ſimpliciter exiſtimādi ſunt recte dicere. Ferunt etiam Periādrum nihil reſpōdiſſe ei qui conſilij petendi cā ad ipſū miſſus fuerat: ſꝫ ſupereminētes ſpicas demetendo ſegetē adequaſſe. Cuius cām cū nō intelligeret nuncium ac factū ab eo narraret: intellexiſſe Traſibulū ꝙ oportebat ſupereminentes ciues auferre. Hoc aūt nec ꝓdeſt ſolum tyrānis nec ſolum faciunt tyranni: ſed et in paucorū potentia: et in populari ſtatu ſimiliter ſe hꝫ. Oſtraciſmus enī eandem quodāmodo vim hꝫ tollēdo eos qui ſupereminent et in exiliū pellēdo. Hoc idē et in ciuitatibus et in gentibus faciunt hi q̄ dominant: velut Athenienſes circa Samios et Chios et Leſbios. Quāprimū enī imperiū firmiter habuere: eos in multis peſſundarūt: cōtra federis equitatē. Perſarū aūt rex Medos et Aſſyrios: et alios qui magnū aliquid de ipſis ſapiebant ob imperiū ꝑius habitū ſepe conterruit. ¶ Queſtio aūt ꝓpoſita circa oēs eſt rerūpublicarum ſpēs vl'r que ſunt recte: nam ille que trāſgrediuntur ad ꝓpriam reſpicientes vtilitatem hoc agunt. Quinimo et ille que ad cōmune reſpiciūt bonum eodē modo ſe habent: patet hoc in alijs quoq; artibus et ſciētijs: neq; enim pictor excedentem menſurā pedē animal habere pateret: quāuis pulcherrimus ille pes eēt. neq; faber proram aut aliam partem nauis. neq; certe magiſter chorizeum qui pulchriorem ac meliorē toto choro voce emittit: ſinet in choro eē. Itaq; ob hoc quidem nil ꝓhibet eos qui domini ſunt cōuenire cum ciuitatibus ſi ꝓprie dominatiōis gratia que ꝑncipatibus vtilia ſunt agant. Quare hꝫ eas quas cōfitemur ſuperexcellētias quandam hꝫ vtilitatem ratio illa per quam

Periandri cōſilium.

oſtraciſmus fuit repertus. Melius tñ ſoꝛet ſic ab initio
per legis cõditoꝛẽ fuiſſet puiſuz vt reſpu. nõ idigeret ta
li medicia. Scđo aũt loco ſi qđ tale accidat conãdũ eſt
tali aliquo remedio coꝛrigere: qđ tñ factuz nõ eſt ĩ ciui/
tatibus. Non em̃ reſpexerũt ad cõmodũ publicũ: ſ3 per
ſeditionẽ vſi ſunt ciuili pulſione. In his igiť ſpẽbus gu
bernandi q̃ lapſe ſunt qđ ad pꝛiuatũ cõmodũ ptinet ac
iuſtũ eſt p3: foꝛſan aũt nõ ſimplr iuſtũ: ⁊ hoc eſt maniſe
ſtu3: ſ3 in optima republi. magna habeť dubitatione nõ
per excellẽtiã alioꝝ bonoꝝ ceu viriũ ⁊ diuitiaꝝ ⁊ amici
tiarũ: ſ3 ſi quis excellat virtute qđ de eo ſit faciẽdu3. Nõ
eni3 dicẽdũ eſt vt talis vir ſit de ciuitate pellẽdus: atqui
neq3 gubernatiõi alioꝛũ talis vir erit ſubijciẽdus. Per/
inde eni3 eſt ac ſi qui iouẽ3 gubernare velint poteſtatẽ
diuidẽtes. Reſtat ğ vt videť nã3 huius talẽ eſſe vt oẽs
ſponte ſua illi parere debeãt: itaq3 hmõi quidẽ homies
eſſe reges perpetuos in ciuitatibus.

¶ De republica regia/ ⁊ regũ ſpẽbus. Cap. 10.

De regia poteſtate.

Foꝛſan vero poſt hoc congruu3 fuerit conſi/
derare de regia gubernatiõe. Dicimus eni3
hanc eſſe vna3 ex rectis ſpẽbus rerumpubli

Utrũ cõducat ciuitati ⁊ regioni regẽ habere.

carũ. ¶ Conſiderandũ eſt aũt vtrũ cõducat
ciuitati ⁊ regioni quã recte gubernari opoꝛ
teat regẽ habere vel nõ: ſed alia queda ſpẽs gubernãdi
magis cõducat: vel an qbuſdã cõducat: quibuſdã non.

Dĩa regni ſpecies.

¶ Ante oĩa vo diſtinguẽdũ eſt an ſit vnũ gen⁹ eoꝛũ: vel
dĩas habeãt: vel plures: facile eſt iuueri φ plura genera
ſunt. Nec eſt oĩu3 regu3 modus vnus ptãtis. In Lace/
demonioꝛũ eni3 repu. vř rex eſſe maxĩe ſm leges: neq3
eni3 ptãtẽ h3 oĩu3: ſ3 cũ egrediť extra regionẽ imperiu3
h3 eoꝝ que pertinẽt ad bellu3. Preterea ſacrificia deo/
rũq3 cerimonie ei cõmiſſa ſunt: hec igiť regia ptãs eſt
quaſi auctitatẽ belli ppetuã hře. vite. n. neciſq3 alicui⁹ nõ
h3 ptãtẽ niſi dũ bellũ gerit: vt etiã apud antiquos fuiſſe
vř: qđ oſtẽdit Homerus: nam Agamẽnon in cõcionib⁹

maledictis ⁊ iurgijs vexabat: ſꝫ cū a ↄcione digreſſus ī pꝛelio erat: occidēdi habebat ptātē. Itaq; inquit queꝫ ego pcul a pugna fugientē cōſpexero nō ſibi ſat erit fu/gere canes ⁊ aues: nam penes me occidēdi ptās. Una ergo ſpecies regni eſt auctoꝛitas belli perpetua: ⁊ qñq; per genus: ⁊ qñq; per electionē hmōi regnuꝫ obtinet.

¶Eſt ⁊ alia inſuper monarchie ſpēs qualia ſunt apud quoſdaꝫ barbaros regna vim hñtia ꝓximaꝫ tyrānidi: ſꝫ ſint legitima: ⁊ ſm moꝛē patrie. Ob id enim q: magis apte ſunt ad ſeruiēdū nationes barbaroꝝ ꝗ̄ grecoꝝ: ⁊ eoꝝ q īcolūt Aſiā ꝗ̄ eoꝝ q Europā: perferūt ſub herili pncipatu ſeruile iugū equo aīo: ⁊ ob hoc tyrānica ſunt hmōi regna: ſꝫ hñt ſecuritatē: q: moꝛe ⁊ legibꝰ ↄſtituūt. Et ea de cā cuſtodiā hñt regiā nō tyrānicā: reges eniꝫ a ciuibꝰ armis cuſtodiunt. Tyrāni vero ab externis mercede cōductis. Et reges ſm leges: ⁊ volētibus: Tyrāni vero inuitis dominant. Itaq; alteri ciuibꝰ cuſtodiunt: alteri ↄ̄ ciues cuſtodiā parant. Sunt igit hꝫ de quibꝰ dictum eſt due ſpēs monarchie. ¶Tertia eſt ſpēs vt anti quitus ī grecia fuere quos vocabāt eſymnetas. Eſt aūt hec vt ſimplr dicamus electiua tyrānis differēs a barbarica non eo ꝙ legitime: ſꝫ eo ꝙ non cōſuete poteſtas aut hmōi: aut viuēte eo durabat: aut tpe: vel rebꝰ geſtis finiebat: qualē eligerūt qñq; Mitylenei Pittacū aduerſus exules ſuos: qbꝰ pꝛeerāt Anthimenides/ ⁊ Alceus poete: oſtēdit hic Alceus in quodā loco ſuoꝝ carminū: increpat enim ꝙ Pittacum hoīem obſcuri generis laboranti ciuitati perfecerint. Hmōi igit ſpēs q: tyrānice ſunt dominationeꝫ habent: quia vero electiua ſunt ⁊ volentiū/ regie. ¶Quarta ſpecies regni eſt: quales erāt heroicis tpibus ſpontanee ⁊ ſm moꝛē: ⁊ legē: ꝑꝑ beneficia eniꝫ a pꝛimis collata in populos: vel per artes: vel per bellū: vel per cōgregationē in vnum: vel per acquiſitionē regionis: delatū fuit eis regnū de populoꝝ voluntate ⁊ ſucceſſoꝛibus. Id erat ſm moꝛem. Pl ⁊ imperiū

Scda regni ſpēs.

Tertia regni ſpēs.

Quarta regni ſpēs.

habebāt belli: ⁊ rei diuine cultū exercebāt: niſi talia eēnt ſacrificia q̄ ſacerdotū requirerēt: ⁊ poſtea de cōtrouerſijs iudicabāt: ⁊ hoc faciebant alij iureiurādo p̄ſtito: alij ſine iureiurādo: erat aūt illis iuſiurandū p ſceptri eleuationē. Ueteres igit illi reges antiquis tpibus ciuitates/ ⁊ gentes/ ⁊ nationes externas cōtinuo gubernabāt: poſtea vero partiʒ ipſis regibꝰ dimittētibus: partiʒ multitudine detractāte illud ſolū i qbuſdā ciuitatibꝰ relictū eſt regibus vt cerimoniaꝝ erga deos haberēt facultatē: ac belli duces in externis eſſent.

¶ De ſpeciebꝰ regū imperatore/ optimo viro/ optimis legibꝰ/ vno/ multis/ potētia circa regē. Cap. II.

Regie ergo ptātis tot ſunt ſpēs quattuor. v3. Una q̄lis erat tpibus heroū: volentiū. ſ. ⁊ in quibuſdā determinatis rebꝰ. Dux enī belli ⁊ iudex cōtrouerſiaꝝ: ⁊ dn̄s cerimoniaꝝ erga deos. Altera erat barbarica ex ꝓgenie. ſ. dn̄atio ſm leges. Tertia quā eſymnetiā vocāt quā eſſe diximus electiuā tyrānideʒ. Quarta laconica: ea aūt eſt vt ſimplr dicā īperiuʒ belli in quodā genere perpetuū. Iſta quidē igit per hūc modū inter ſe differūt. Quinta eſt ſpēs qn̄ vnus oiuʒ hʒ ptāteʒ quēadmodū vnaqueq3 gens: ⁊ ciuitas vnaqueq3 publice ordinata ad exēplar gubernatiōis domus: vt enī gubernatio patriſſamilias eſt regia quedā ptās domi: ita regia ptās eſt ciuitatis ⁊ gentis vnius aut pluriū q̄ſi domeſtica quedā gubernatio. Fere aūt due ſunt regni ſpecies de quibꝰ ꝯſiderationeʒ facere expedit: vna hec de q̄ diximus: altera laconica: nam aliarū plereq3 inter has medie ſunt. Paucioꝝ enim dn̄e q̄3 oīmoda ptās regia: pluriū vero q̄3 laconica. Itaq3 cōſideratio fere circa duo v̄ſatur. Unum cōducat ne ciuitatibꝰ perpetuū belli ducē hr̄e: ⁊ hunc vel per genus: vel per electionē. Alteruʒ cōducat ne vnum hr̄e ptātem oium: an non. De duce igit belli cōſiderare ad leges potius pertinet: q̄3 ad aliquam ſpeciem reipub.

Nam in oi republi.id cadere pōt. Quare dimittamus hanc primā partē. De rege aūt qm̄ hec eſt gubernandi legitima ſpēs cōſiderare opꝫ: ⁊ dubitationes que in ea cadūt percurrere. ¶ Caput vō huius qōnis eſt vtrū expediat magis ab optimo hoie regi vel ab optimis legibus gubernari? Qui gubernationē hois preferūt aiunt leges ſoluꝫ vliter ꝓuidere: nō aūt ad ſingulariter ordinari. Itaqꝫ in quacūqꝫ arte litteris precipue fatuū eſſe ⁊ in egypto poſt tertiam diē mouere lꝫ medicis: qd̄ ſi prius periculo id agunt ſuo: patet ergo ꝓp eandē cauſaꝫ non eſſe per litteras ⁊ leges optimā gubernationē. Atqui ⁊ illam adeſſe opꝫ gubernātibus vniuerſalē rōneꝫ: ⁊ melius certe cui nō adeſt turbatio aliqua oino q̄ꝫ cui nāliter ineſt. Hac igit̄ turbatione lex caret. Mens vero humana nōn caret. Sed forſan dicet aliqs ꝙ per hmōi rōnem ꝓbabilius deliberabit circa ſingula. Quod igit̄ neceſſe ſit ipſuꝫ legis cōditorē eſſe: ac leges poni: manifeſtum eſt: ſed non inuiolabiles: q2 trāſgrediunt̄. Nam in ceteris quidem inuiolabiles eſſe opꝫ: at de quibuſcunqꝫ lex aut ꝓuidere non pōt oino: aut non bene prouidere: vtruꝫ in his vni viro optimo danda ſit poteſtas vel multis. Etenim nūc plures ſimul cognoſcūt de cauſis/ deliberāt ⁊ iudicāt. Sunt aūt hmōi iudicia de ſingularibus: ⁊ cū vnuſquiſqꝫ per ſe fortaſſe deficiat. Ciuitas aūt ex multitudine cōſtet: vt cōuiuium ad plures cōferunt melius eſt q̄ꝫ vna atqꝫ ſimplex menſa: ſic iudicia multorum ſepe meliora ſunt q̄ꝫ vniuſcuiuſqꝫ. Preterea multitudo minus ſubiacet corruptioni quemadmoduꝫ aque magna cōgeries: ſic etiam plures q̄ꝫ pauci incorruptibiliores ſunt. At cum vnus iudicat ſi ira vel alia huiuſmodi perturbatio vincat neceſſarium eſt iudiciuꝫ corrūpi: ſed in multitudine difficile foret omnes iraſci atqꝫ errare: Sic multudo liberoꝝ hominum qui nihil agant preter legeꝫ: niſi in quibus ex ipſa neceſſario deficiat: ꝙ ſi hoc: non facile in pluribus: ſi plures ſint

Iudicia multoꝝ ſepe meliora ſūt q̄ꝫ vniuſcuiuſqꝫ.

boni viri & ciues. Utrũ corruptior erit vnus in guber/nando: vel cũ erũt plures & boni oẽs: vel p᷒ q̄ plures: Eniuero plures inter ſe factiõibus cõtendũt: vnus aũt non cõtendit: ſed aduerſus hoc forſan ponendũ eſt q̄ ſtudioſi viri ſunt oẽs vt ille vnus. Si ĝ pluriũ guberna tio: bonorũ aũt virorũ oĩum optimatũ dicit: vnius aũt regnũ optabilius eſſet ciuitatibus ab optimis guber/nari q̄ a rege: & cũ poteſtate & ſine ptãte: modo reperiri queant plures ſilr: & ob hoc forſan rex ab initio reptus eſt q̄ difficile erat viros plures excellẽti virtute repiri: pſertiʒ cũ tunc ciuitates parue forẽt. Preterea ob be/neficia accepta reges creauere q̄ opus eſt bonorum viro/rũ: ſed cũ poſtea cõtingeret vt plures pari virtute repi rent: nõ amplius tolerarũt regẽ: ſed cõe quiddaʒ querẽ/tes reſpu. ꝯſtituere. Cuʒ vero deteriores facti lucrũ ſibi quererẽt ex gubernatiõe rerũpub. paucorũ hinc potẽ/tiaʒ exortã fuiſſe credendũ eſt. Honorabãt eni diuitias: ex his vero in tyrannides tranſire: ex tyrãnis rurſus ad plebeʒ: ſemp eniʒ ad pauciores redeuntes: ꝑpter que/ſtus cupiditateʒ: multitudinẽ corroborauerũt vt tandeʒ inſurgẽs multitudo ad populareʒ ſtatuʒ ciuitates rede/gerit. Factis nempe maioribus ciuitatibus non facile eſt aliaʒ q̄ popularem gubernandi ſpẽm remanere. Si aũt quis ponat optimum eſſe ciuitatibus a rege guber/nari, quõ fiet in filijs. Utrũ per genus erit ſucceſſio: at ſi quaſeſcũq̄ pernicioſuʒ eſt: ſed non relinquet regnuʒ hmõi natis rex cũ id in ſua ſit ptãte. At nõ facile iaʒ eſt in hoc fideʒ habere. Arduũ eniʒ ac maioris virtutis q̄ ſm humanã naturã. Queſtio eſt ẽt vtrũ habere debeat qui regnaturus eſt circa ſe potẽtiã quãdã qua poſſit cõ/pellere nõ parẽtes: vel quõ gubernationẽ exercebit. Si eniʒ habeat poteſtatẽ a legib᷒ cõceſſaʒ: & nihil ex volun/tate ſua faciat pter leges: tamẽ neccaria erit ſibi potẽtia per quã leges tueri queat. Forſan quidẽ de hmõi rege non difficile eſt determiare: naʒ opʒ ipſuʒ vires habere:

ſed tales vt vnoquoq; ſeparatim ⁊ ſimul pluribus poten/tior ſit populo: tñ ſit ĩpotẽtior: vt antiq ſolebãt cuſtodiã ciuitatis tradere: ⁊ quãdo aliquẽ pficiebãt eſymnetã vo cirabant: vel tyrãnum. Et Dionyſio poſtulanti circa ſe habere aliquos cuſtodie cauſa: cõſuluit quidam ſiracu/ſanis tot eſſe dandos.

¶ De poteſtate regia multis/vno/multitudine apta re gno: ⁊ alijs rebuſpublicis. Cap. 12.

Erũ de eo rege qui cuncta ex volũtate ſua ge rit cõſideratio nũc eſt faciẽda. Nã ille qui ſꝫ leges dr̃ rex: nõ facit (vt diximus) regie gu/bernationis ſpẽm: qꝛ in cunctis rebuſpub. cadere põt: vt ſi qdaꝫ ducẽdo exercitui quo/tiens ciuitas bellũ gerit ppetuo ſit prefectus: puta in po pulari ſtatu: ⁊ optimatũ gubernatiõe: pluresq; auctori/tatem vni cõmittũt belli gerẽdi. Eſt aũt talis quedã de/putatio apud Duraciũ: ⁊ apud Sipõtinos: lꝫ apd̃ Si/põtinos paulo cõſtrictior. Sꝫ regia illa poteſtas pleniſ/ſima p quã rex oĩa ex volũtate ſua gubernat: vr̃ qbuſdã nõ eſſe ſm naturã: vt vnus oĩuꝫ dñs ſit ciuiũ: cũ ex ſimi libus ciuitas cõſtet: nam ſimilibus natura idẽ ius eſſe ne/ceſſariũ eſt: ⁊ eandẽ dignitatẽ ſm nãm: quare vt parem habere impares alimoniã: aut veſtẽ nociuũ ẽſt corpori/bus: ita ⁊ in honoribus res ſe habet. Silr ergo ⁊ inequa/lem equalibus: ex quo nõ magis preeſſe q̃ꝫ ſubeſt iuſtũ eſt: ⁊ per viciſſitudinẽ eodẽ mõ: ⁊ hec iam lex: nam inſti tutio lex eſt. Melius eſt igit vt lex dominet q̃ꝫ aliquis ciuium: eadẽq; iſta rõne ſi quos preeſſe opꝫ: ita ſunt pre ficiendi vt cuſtodes legum atq; miniſtri: neceſſe eſt eſſe aliquos magiſtratus cum poteſtate: ſed nõ vnum hunc eſſe debere aiunt in ciuium paritate: quecunq; tamẽ vi/dentur per legẽ quidẽ terminari nõ poſſe: per hominẽ vero cognoſci poſſe: prudenter cauens lex adiungit: cetera iuſtiſſima intẽtione iudicari debere: per hos qui iudicijs preſunt. Ac inſuper emendare permittit quod

videaſ expertis vt melius diſponanſ q̄ꝫ vt iacent. Qui igiſ legē p̄eeſſe iubet· videſ iubere deū p̄eſſe ꝛ leges: qui aūt hominē iubet p̄eeſſe adiungit ꝛ beſtiā ſeuā. Libido quippe talis eſt:atqꝫ obliquos agit etiā viros optimos qui ſunt in poteſtate:ex quo mens abſqꝫ appetitu lex eſt. ¶ Videſ aūt de artibus falſum eſſe exēplū ꝙ ſm litteras medicarí vanū eſſet:meliuſqꝫ fore ſi poſſidentibus artem vtamur:nam illi quidē nihil cōtra rationeꝫ per amicitiā agunt:niſi ꝙ recuſant mercedē accipere cū ſanos fecerint. At in ciuilibus magiſtratibus multa per affectionē ꝛ gratiam cōſueuerunt delinquere:ꝛ cum de fide medici timereſ/ ac ſuſpitio foret ne ſuſcepto ab inimicis p̄ecio necare velit:tunc ex litteris curam magis optaremus. Atqui egrotantes medici alios ad ſe medicos vocāt:ꝛ magiſtri paleſtre alios magiſtros:quaſi nequeant verum diſcernere qui de proprijs iudicant: ꝛ in affectu conſtituti ſunt. Quare manifeſtū eſt ꝙ iuſtuꝫ querētes mediū querūt. Lex. n. mediū. ¶ Preterea validiores ꝛ de validioribus rebus leges ſunt ille que ex moribus p̄ueniūt q̄ꝫ que ex litteris. Quare ſi minus fallitur homo q̄ꝫ hi qui ſm litteras:non tamē q̄ꝫ hi qui ſm cōſuetudinē. Atqui nec facile eſt vnū diſcernere; opus erit ergo vt plures ſint ſub eo iudicātes. Itaqꝫ qd̄ refert hoc ſtatim ab initio p̄uidere vel expectare vt ipſe vnus alijs iſta cōmittat:inſup qd̄ priuꝰ dicebaſ ſiquidē vir ſtudioſus:q̄m melior ſit p̄eeſſe debet. vno autē duo boni meliores ſunt. Hoc enīꝫ eſt qd̄ Homerus ait. duo ſimul euntes:ꝛ optatio Agamēnonis:vtinā tales mihi deceꝫ cōſultores adeſſent. Sunt autē etiaꝫ nunc magiſtratus cum poteſtate iudicādi de quibuſdā:ceu iudex de quibus lex prouidere non pōt:nam de quibꝰ lex determinare pōt/nemo dubitaret. Sꝫ cum quedam cōp̄ehēdi legibus poſſint:quedā nō poſſint:ꝛ hec ſint illa que dubitationē ꝛ q̄onem faciunt:vtrum melius ſit ab optima lege:an ab optimo viro gubernari. Nam que in cōſul/

rationẽ veniũt de eiſdẽ ferri legẽ impoſſe eſt. Nõ igitur aduerſus hoc aiũt ꝙ nõ neceſſariũ ſit hominẽ in hmõi rebus iudicare:ſed ꝙ nõ vnũ ſolũ: ſed plures. Judicat eniꝫ vnuſquiſqꝫ in magiſtratu beneꝛſi ſit erudit⁹ pꝛimo a lege. ¶ Foꝛſan võ abſurdũ videri poſſet: ſi meli⁹ cernat duob⁹ oculis: ⁊ duab⁹ aurib⁹ audiat: ⁊ duobus pedibus duabuſqꝫ manib⁹ agat q̃ꝫ plures plurib⁹. cũ ⁊ nũc qdaꝫ reges ⁊ tyrãni oculos plures ſibi cõparẽt: ⁊ aures: ⁊ manus: ⁊ pedes: pficiendo amicos ⁊ curationẽ rerũ eis cõmittendo: qui niſi ſint amici nõ faciũt ẽm illoꝛũ intẽtionem. ſi vero ſint: amici ⁊ ſtatus illoꝛũ ⁊ perſonarũ. amicus autem par ⁊ ſimilis. Quare ſi eos cenſet perficiendos certe pares: ac ſimiles gubernationi pꝛeeſſe cenſet opoꝛtere. Que igitur cõtendentes contra regiã gubernationeꝫ aiunt fere iſta ſunt. ¶ Sed hec foꝛſan in quibuſdam ita ſe habent: in quibuſdã autẽ nõ ita. Eſt eniꝫ quoddaꝫ natura dominabile: aliud regibile: aliud populare: ⁊ iuſtum ⁊ vtile. Tyrãnicum vero nõ eſt ẽm naturam: nec vlla aliarũ gubernationuꝫ que rectam tranſgrediuntur foꝛmã: hec enim fiunt preter naturam. Sed ex his que dicta ſunt: ptꝫ ꝙ in ſimilibus ⁊ paribus / nec vtile eſt: neqꝫ iuſtum: vt vnus ſit dñs oĩum: neqꝫ ſi non ſint leges: ſed tanq̃ꝫ ipſa ſit lex: atqꝫ ſi ſint leges: neqꝫ bonus bonoꝛũ: neqꝫ nõ bonoꝛũ nõ bonus: neqꝫ ſi ẽm virtutẽ ſit melioꝛ per quẽdam moduꝫ. Quis autem iſte ſit modus: dicẽdum eſt. Diximus vero aliqualiter ⁊ ante. Pꝛimo determinãdũ eſt quid congruat regi: quid optimatibus: quid reipu. Regibus cõgruit hmõi multitudo que natura apta ſit ferre gen⁹ pꝛeſtãs virtute ad pꝛincipatum ciuilem. Optimatibus vero cõgruens eſt multitudo liberoꝛuꝫ que nata ſit ad ferendum gubernationem eoꝛũ qui ſunt ẽm virtutẽ pꝛimarij. Ad ciuilem gubernationẽ autẽ reipubli. cõgruit ea multitudo in qua populus innaſcit bellic⁹ qui gubernari poſſit ⁊ gubernare ẽm leges ⁊ equitatẽ impartiẽs tenuioꝛib⁹ honoꝛes ⁊

magiſtratus. Quando igitur aut totum genus aut inter alios vnum aliquē ita precellere contingat, vt vnius ipſius virtus maior ſit aliorū omniū virtute: tunc iuſtuȝ eſt hoc eſſe regiuȝ genus: et omnium dominari: et hunc vnum eſſe regem. Ut enim dictum eſt prius non ſolum id habet iuſtitiā quā preferre ſolent rerūpub. inſtitutores: et qui optimatū: et qui paucorū potentium: et qui popularē. Oēs enim excellentiā tribuunt: ſed excellentiaȝ nō eādem: ſed ſm prius dicta: neqȝ interficere: neqȝ in exilium agere: neqȝ relegare hunc poſſe decet: neqȝ dignari vt per vices gubernet: non eniȝ natura ſit vt pars ſuperet totum: habenti vero tantā excellentiam hoc accidit. Reſtat ergo ſolum vt huic ſuadēti pareatur, et poteſtatem eum habere non per vices ſed ſimplr. De regia igitur gubernatione: et quas drias habeat: et vtrū vtile ſit ciuitatibus: vel nō: et quibus: et quō in hunc moduȝ determinatuȝ ſit. Cum vero tres dixerimus eſſe rectas gubernādi ſpecies: harū vero neceſſariū ſit eam eſſe optimam que ab optimis guberneť. Talis autē eſt in qua cōtingit aut vnum aliquem oium: aut genus totum: aut multitudinē virtute preſtante gubernare eos, qui gubernari valeant ad eam vitā que ſit maxime expetēda: et in primis libris oſtenſum ſit neceſſarium eſſe vt ſit eadem virtus boni viri: et ciuis optime ciuitatis: patet qȝ eodem modo: et per eadem ſit vir bonus et ciuitatē ſtatueret quis ab optimis gubernari: vel a rege. Itaqȝ eadem fere diſciplina et idem mores facerent ſtudioſum virum qui faciunt ciuilem et regium. His determinatis conandum iam erit de optima repub. dicere quēadmodum fiat: et quomodo conſtituatur. Nam neceſſe eſt de illa conuenientē conſiderationē facere.

¶ Tertij Politicorum Ariſto. Finis.

¶ QVARTVS POLITICORVM Ariſtotelis.

¶ De optima republica/ ⁊ ptinentibus ad legiſlatores.
¶ Capitulum Primum

IN cūctis artibus ⁊ ſciētijs que nō circa ptē, ſed circa gen⁹ aliqḋ pfecte exiſtunt: vni⁹ eſt cōſiderare: qḋ cuiq; cōueniat generi ceu exercitatio corpis qualis quali cōueniat: ⁊ q̄ ſit optia. Optime. n. nāe diſpō ⁊ optime affluēti optimā cōuenire neceſſariū eſt: ⁊ que plurimis: vna oibus: etenī hoc gymnaſtice eſt. Preterea vero ſiqs nō exactā illā cupiat habitudinē ⁊ ſciā circa certamina: nihilomin⁹ magri gymnaſioꝝ eſt hanc potētiā pparare: eodēq; mō in medicina: ⁊ in fabricatiōe nauiū: ⁊ veſtiū: ⁊ in oi alio artificio videm⁹ cō tingere. Quare manifeſtū eſt ꝙ eiuſdē eſt ſcie videre q̄ ſit optima reſpu. ⁊ qualis maxime ad votū foret nullo extremoꝝ eā impediēte: ⁊ q̄ quib⁹ ꝯueniat. Nā plures optimā aſſeq forſan impoſſe eſt. Itaq; ⁊ eā q̄ ſit ſimplr optia: ⁊ eā q̄ quātū fieri pōt optia latere nō dꝫ legis cōditorē/ ac vere ciuilē hoiem. Ac pterea tertia q̄ ſit ex ſuppoſitiōe. Nā opꝫ datā quoq; ꝯſiderare poſſe queadmodum ab initio cōſtituaт: ⁊ cōſtituta ſeruareт ꝙ plurimo tpe. Dico aūt ceu ſi cui ciuitati cōtigerit neq; optimam gubernationē hre: neq; nečia illa adeſſe: neq; illiſipſis que aſſint recte vti: ſed alijs deterioꝛib⁹. Preter h autē oia eā gubernationē q̄ oibus maxie cōgruat ciuitatib⁹ noſſe opꝫ: vt tradūt plurimi eoꝝ qui de repu. tractāt. Et ſi de alijs recte dicūt: de vtilib⁹ vero oberrāt: non ſolum enī optimā rēpub. cōſiderare opꝫ: ſed ēt illā q̄ in vſū cadere poſſit: ⁊ que ſit facilioꝛ ⁊ cōioꝛ oibus. Nunc autē alij ſupremā querūt ſolū multis ſane adminiculis indi/

gentē: aliꝫ magis cōēꝫ aliquā tradētes/tollenteſq̨ eas q̄ in vſu ſunt/laconicā vel aliā quādā cōmēdāt. At.n.opꝫ talē inſtōnē reipu. īducere/vt ſuadeant ac poſſint hoīes ex his q̄ ſibi aſſunt facilr eā recipe. Naꝫ ē nō min⁹ diffi- cile corrigere rēpu. iaꝫ īſtitutā q̄ꝫ ab initio inſtituere: quē- admodū ꝛ poſt diſcere q̄ꝫ ab initio didiciſſe. Quapp nō ſolū his q̄ libris ſcripte ſunt reſpu. verūetiā illis q̄ reue- ra exiſtūt auxiliari poſſe oꝫ ciuilē hoīeꝫ: vt dixim⁹. Hoc aūt facere nō pōt ſi ignoret quot ſint ſpēs eaꝝ. Nam nūc q̄daꝫ putat vnā eſſe popularē: ꝛ vnā paucoꝝ potētiū q̄d nō eſt verū. Itaq̨ opꝫ nō latere drias oīuꝫ: ꝛ quot ſint: ꝛ quotupliciter ꝯponanṫ. Leges ēt ſiṫ cū his ꝯſiderāde erūt q̄ ſunt optime/ꝛ q̄ ꝯueniāt vnicuiq̨ gubernationi. Sūt.n. leges oēs ad rēpu. accōmodāde, nō aūt reſpu. ad legē. Eſt nāq̨ reſpu. inſtō ciuitatis circa magſrat⁹. ho noreſq̨ publicos/quēadmodū debeāt īpartiri: ꝛ in quo ptās auctoritaſq̨ ſūma dēat ꝯſiſtere: ꝛ q̄ ſit finis cuiuſq̨ ſocietatis. Leges aūt eaꝝ varie ſunt p̄ q̄s modus reipu. gubernāde ſignāṫ ſm̄ quas debeant illi q̄ ſunt in ptāte impare: ꝛ ꝓhibere trāſgreſſores. Ex quo pꝫ q̄ necīuꝫ ē drias ꝛ numerū tenere ſingulaꝝ rerūpu. ēt ad legū poſi tiones. Neq̨.n. fieri pōt vt eedeꝫ leges vtiles ſint pau- corum potētie/ac popularib⁹: neq̨ popularib⁹ oībus. ſi q̄deꝫ plures ſunt ꝛ nō vna dūtaxat.

¶ De ſpecieb⁹ rerūpublicaꝝ/trāſgreſſionib⁹/cēſu potes- ſtate/de exgrendis a ciuili viro. Cap. 2.

Cum vero in p̄cedētib⁹ dictū ſit a nobis tres eē rerūpu. ſpēs rectas. Regnū, optimatiū: ꝛ eaꝫ q̄ appellaṫ reſpu. ac tres eaꝝ trāſgreſ ſiōes ꝛ labes: cū regnū in tyrānidē/optioꝝ aūt gubernatio in pacoruꝫ potentiaꝫ reſpu. autē in populareꝫ ſtatū labatur. Et de optimatuꝫ guber natione ꝛ regia ſit dictum. ¶ Nam de optima republi. cōſiderare idē eſt ac de illis dicere: vult eniꝫ vtraq̨ illa- rum p̄ virtutem ceteris opportunius cōcurrētibus co-

ſiſtere: ⁊ inſup qd inter ſe differãt regia ptãs ⁊ optimoꝝ gubernatio: ⁊ qñ regia gubernatio putãda ſit determi/nauim⁹. Reſtat nũc vt de illa que appellaꝛ reſpu. dica/mus: ⁊ de ceteris gubernãdi formis: vt de paucoꝝ potẽ tia: ac de populari ſtatu: ⁊ de tyrãnide. Ptꝫ igitur harũ tranſgreſſionũ que deterrima ſit: queue ſcđa: neceſſe eſt eniꝫ p̄ime ⁊ diuiniſſime trãſgreſſionẽ eſſe deterrimaꝫ. Regiaꝫ quippe gubernationẽ neceſſe eſt: aut nomẽ ha/bere ſoluꝫ cũ non ſit: aut pp magnã illius q regit excellẽ tiam eſſe. Ex quo fit tyrãnideꝫ deterrimã exiſtere ac plu rium a recta ſpẽ gubernãdi abeſſe. Scđo aũt loco pau/coꝝ potẽtiã: naꝫ optimoꝝ gubernatio multũ ab hac ſpẽ diſtat. Maxime vero mediocrẽ eẽ popularẽ ſtatũ. Fuit ⁊ p̄ius qdaꝫ, qui iſto mõ tradidit: nõ tñ in idẽ aſpiciẽs nobiſcũ. Ille. n. eſtimabat rectaꝝ ſpecieꝝ oiuꝫ ceu pau/coꝛuꝫ potentie laudabilis ⁊ aliarũ deterrimã eẽ popula rem. Imp̄obarũ vero optimã. Nos aũt eas que tranſ grediunꝛ aberrare oẽs dicimus nec paucoꝝ potẽtia: ꝙ melioꝛ ſit altera ꝗ̃ altera recte dꝛ. Sꝫ ꝙ min⁹ imp̄oba: Uerum de his nũc diſcutere omittam⁹. Eſt aũt a no/bis p̄imo diſtinguẽduꝫ quot ſint differẽtie rerũpubli. ſiqdẽ plures ſunt ſpẽs populares gubernatiõis ac pau coꝛũ. Deinde que cõiſſima ⁊ optabiliſſima ſit poſt opti maꝫ rẽpub. ⁊ ſiqua cõtingit alia ad optimatiũ nãm decli nans recte ꝯſtituta ⁊ ꝗ̃plurimis ꝯgruẽs ciuitatib⁹ que nam iſta ſit: deinde aliarũ que a quib⁹ expetẽda. Foꝛſan eniꝫ quibuſdã neceſſaria eſt popularis gubernatio ma/gis ꝗ̃ paucoꝝ potentia. quibuſdaꝫ vero hec magis ꝗ̃ illa. Deinde queadmoduꝫ diſpoſitũ eſſe cõueniat illuꝫ q velit has gubernatiões recipere. Dico aũt popularẽ ꝑꝫ ſingulas ſpecies: ac rurſus paucoꝛũ potentiã. Tandem vero omniũ iſtarũ cuꝫ facta fuerit breuiter mẽtio conan dum erit referre quenã labes, ⁊ que ꝯſeruatiões ſint: ⁊ cõiter oium: ⁊ particulariter vniuſcuiuſqꝫ: ⁊ p quas cã ſ illas maxime euenire contingat.

¶ De diuerſitate partiũ ciuitatis/de priſca/ꝛ ꝓpria dẽ rebuſpublicis ſententia. Cap. 3.

OE igitur ſint plures rerũpub. ſpẽs illa eſt cã ꝙ cuiuſq; ciuitatis ptes ſint plures. Videm⁹ eĩ ꝑrio ex domibus cõſtare ciuitatẽ: deinde rurſus ex hac multitudiñe: alios eẽ diuites: alios pauperes: alios medios: diuitũq; ꝛ pauperũ partem eſſe bellicã: partẽ imbellẽ. Et rurſus ex plebe ptẽ agroꝛuʒ culture deditã videm⁹: ptem mercature: ptem opificijs/ꝛ ſoꝛdidis miniſterijs. Nobilitatis quoq; diffe ſunt ẽm opulẽtiã ꝛ magnitudinẽ cẽſus. Sunt. n. alij eq̃tes qð mun⁹ nemo facilr ſupportare põt: niſi ſit diues. Itaq; antiq̃s tꝑibus quecũq; ciuitates equeſtri potẽtia excellebãt in his paucoꝝ potẽtia gubernabat. Eq̃tatu aũt bella ꝯ finitimos exercebãt: ceu Eretrieſes ꝛ Chalcidẽſes ꝛ Magneſij q̃ ſunt ſub Meandro: ꝛ alie pl'es aſiaticarũ ciuitatũ. Preterea ſunt alie nobiliũ diffe: quoſdaʒ enĩʒ genus/quoſdã virtus extollit: ꝛ ſiq̃d aliud tale ciuitatis ptẽ eẽ oꝫ: dictũ eſt: ibi de optimatib⁹ tractauimus: ibi nãq; diſtinxim⁹ quot ex ptibus neceſſarijs oĩs ꝯſtat ciuitas: ꝛ he q̃deʒ ptes/q̃ñq; cõcurrũt oẽs ad rẽpub. gubernãdã: q̃ñq; pauciores/q̃ñq; plures. Ptʒ igit ꝙ neceẽ eſt plures reſpub. eſſe inter ſe differẽtes ſpẽ. Naʒ ꝛ ipſe earũ ptes inter ſe ſpẽ differũt. Reſpub. eſt inſtõ gubernationũ. Hãc vero diſtribuũt oẽs: vel ẽm aliquã eq̃tatẽ cõem. Dico aũt veluti tenuioꝝ ꝛ opulentoꝝ/vel cõmunem aliquã amboꝝ. Neceſſariũ eſt ergo reſpub. tot eſſe quot ſunt inſtõnes circa earuʒ ſupeminẽtias/ẽm diffiam partiuʒ. Maxime vero due vñr eſſe queãdmodũ de vẽtis dici ſolet: alios quidẽ eſſe boꝛeales: alios auſtrales: ceteros aũt ventos hoꝝ excessus: ſic enĩʒ reſpub. duas eſſe/popularẽ. ſ. ꝛ paucoꝝ potẽtiã. Naʒ optimates ſpeciem eſſe paucoꝛũ potentiũ poſuere: ꝛ eaʒ que vocatur reſpub. dicebãt eſſe popularẽ queãdmodũ de ventis: zephirũ q̃dẽ boꝛealẽ: eurũ aũt auſtraleʒ. Eodẽq; mõ iſ

harmonijs: vt quidaꝫ tradunt: nam ⁊ in illis poſuerunt duas ſpẽs: vnam doricã: alteram phrygiã: ceteras vero oẽs vel ad doricã vel ad phrygiã referri. Maxime q̃dem igitur cõſueuerũt de reb. pub. ſic exiſtimare. Sed certe verius ac melius eſt vt nos diuiſimꝰ duaꝝ vel vniꝰ recte cõſtitute ceteras eſſe trãſgreſſiones: vt recte armonie: ſic etiã optime reipub. ad paucorũ quidem potẽtiã inclinãt que duriores ſunt ac magis violẽte. Que vero remiſſe ⁊ molles/ ad popularẽ ſtatũ ptinere.

¶ De populari gubernatione/ partibus ciuitatis/ ſpeciebus plebis ⁊ ſpeciebus nobiliũ/ ⁊ ſpeciebꝰ popularis gubernationis. Cap. 4.

Neqꝫ vero popularis ita ſimplr ponenda vt quidã ponũt vbi multitudo dñatur. Nam ⁊ paucorũ potẽtiuꝫ: ⁊ vbiqꝫ maior pars p̃ualet. Etenĩꝫ ſi eſſent vniuerſi mille trecenti: ⁊ horuꝫ mille forẽt opulẽti/ neqꝫ ptem gubernatõis darent trecẽtis illis paupibꝰ ingenuis/ ac ceteris paribꝰ nemo diceret hãc eſſe pplarẽ. Eodẽqꝫ mõ ſi pauci q̃deꝫ lopes in ciuitate plus poſſent q̃ꝫ multi: ⁊ꝰ opulenti: nec honores illis impartirent: nemo vtiqꝫ diceret hanc eẽ ſpẽꝫ: que appellat paucoꝝ potẽtiũ. Potiꝰ itaqꝫ dicẽdũ fuerit pplareꝫ q̃deꝫ eẽ cũ penes ĩgenuos hoĩes eſt gubernatio: paucoꝝ aũt potẽtiũ cũ penes opulẽtos. Sed ɔtingit vt alteri multi ſint: alteri pauci. Pleriqꝫ. n. ingenui ſunt: rari vero diuites. Etenim ſi magiſtratus honoreſqꝫ publice ſꝫ magnitudinẽ diſtribuerent: vt in Ethiopia quidaꝫ tradũt fieri: vel ſꝫ pulchritudinẽ: paucoꝝ eſſet gubernatio: cũ pua ſit multitudo ingenuoꝝ ⁊ formoſoꝝ. Verũtñ nõ iſto mõ ſat eſt reſpu. iſtas determinaſſe: ſed cũ plures ſint ptes ⁊ multitudinis ⁊ paucoruꝫ potẽtiũ adhuc reſumẽdũ eſt/ vt neqꝫ ingenui pauci exñtes pluribꝰ: neqꝫ Ionũ multitudo ĩgenuis dñet vt in Apollonia q̃ ẽ in Ionio/ ⁊ i Thera. In vtraqꝫ. n. iſtaꝝ vrbiũ honores dignitateſqꝫ erãt illoꝝ q̃ nobilitate pre/

ſtabant: ⁊ qui primi in eas colonias venerant: qui erant pauci. Non aũt diutiuꝫ licet multitudine ſuperaret populus vt in Colophone antiquit⁹: Ibi enim poſſidebat magna patrimonia multitudo anteq̃ꝫ belluꝫ gererẽt adverſus Lydos: ſed eſt multitudinis quedaꝫ gubernatio qñ ingenui hoĩs ⁊ inopes multi exiſtẽtes gubernãt rẽpu. Paucoꝛuꝫ vero potentiũ qñ opulẽti ⁊ nobilioꝛes pauci exiſtentes gubernant. Q. igit̃ plures ſint rerũpu. ſpecies: ⁊ quibus de cauſis ptꝫ. Quãobꝛeꝫ vero plures ſint q̃ꝫ ille quas dictum erat: ⁊ quenaꝫ iſte ſint: ⁊ ꝑ quid: deinceps dicemus: principio vnde prius aſſumpto. Fatemur enĩꝫ nõ vnaꝫ ꝑtem, ſed plures oẽm hẽre ciuitateꝫ. vt igit̃ ſi aĩalis vellemus ſpẽs capere: primo ſegregarem⁹ id qd̃ neceẽꝫ ſit aĩal oẽ hẽre: ceu q̃dã ſenſitiuoꝝ: ⁊ q cibũ cõficiat atq̃ꝫ recipiat: puta os ⁊ ventreꝫ: ⁊ preterea illas quibus mouent̃ partes. Si itaq̃ꝫ tot ſpẽs soluꝫ: haꝝ vero differẽtie foꝛẽt: dico aũt ceu oꝛis genera plura: ⁊ ventris ⁊ ſenſitiuoꝝ: ⁊ p̃terea eaꝝ quib⁹ mouent̃ ptiuꝫ. Harũ cõiugationis numerus neceſſario efficeret plura genera aĩaliũ: nõ. n. fieri põt vt idẽ aĩal hẽat plures ſpẽas oꝛis: ſic ẽt neq̃ꝫ aurium. Itaq̃ꝫ qñ ſuſcepte ſint oẽs cõbinationes iſtoꝛuꝫ facient ſpẽs aĩalis: ⁊ tot q̃deꝫ ſpecies quot cõiugatiões ſunt ptiuꝫ neceſſariaꝝ. Eodẽ mõ de rebuſpu. ciuitates enim nõ ex vna: ſed ex multis partibus cõſtat. vt ſepius dictum eſt. ¶ Una quedã ps eſt circa alimenta multitudo quos agricolas dicimus. ¶ Altera vero ps circa miniſteria ceu artifices ſine quibus ciuitas habitari nõ põt. Harũ vero artiuꝫ: alie ſunt neceſſarie: alie ad delitias pertinent: ⁊ ad vite cultum. ¶ Tertia pars eſt foꝛenſis multitudo que circa emendũ vendendũq̃ꝫ: ⁊ circa mercaturaꝫ: ⁊ nũmulariã verſatur. ¶ Quarta pars mercẽnarij. ¶ Quinta ꝓpulſatoꝛes belli: que quidẽ pars nõ minus neceſſaria eſt ciuitati q̃ꝫ aliqua ſuperioꝛ: ſi velint tueri libertatem. Impoſſibile eſt enim vt que ciuitas vocari mereatur ſit natura ſeruas

Per ſe entꝫ ſufficiēs ciuitas. Seruus aūt non per ſe ſufficiens eſt. Quapropter in libris de repu. ornate quidē hoc: ſꝫ non ſufficiēter dictū eſt a Socrate. Inquit enim ex quattuor maxime necīſs ciuitatē cōſtare. Hos autēꝫ eſſe textoreꝫ, Agricolā, Coriariū, Edificatorē. Rurſus vero adiungit quaſi illa non ſufficiāt. Fabrū ferrariū ⁊ paſtorē: ⁊ inſuper negociatorē: ⁊ nūmulariuꝫ: ⁊ hec oia cōplent primuꝫ ciuitatē, quaſi vero ciuitas oīs neceſſariorꝫ gratia ſit cōſtituta: ac non magis gratia honeſti: ⁊ quaſi eque indigeat coriarīs ⁊ agricolis. ¶ Propulſatores aūt belli nō primā facit partē: anteq̄ꝫ aucta regione ac vicinis coactis ad bellū deueniaꝫ. Atqui ⁊ ī quattuor illis ⁊ in quotcūq̄ cōicantibus necīum eſt eſſe aliquem qui ius dicat ac decernat. Siquidē ergo animaꝫ quis ponat aīalis eſſe partē magis q̄ꝫ corpus ⁊ ciuitatū magis talia ponendū eſt eſſe partē q̄ꝫ ea q̄ pertinent ad necīuꝫ vſum: propulſatores belli. vꝫ. iuſtitie iudiciarie exhibitores: ac p̄terea cōſultores: qđ eſt ciuilis prudentie opus. Et hoc ſiue ſeparatiꝫ exiſtat quibuſdā ſiue eiſdem, nihil refert ad hunc ſermonem. Nam ⁊ in armis eſſe ⁊ agros colere ſepe cōtingit eiſdem. Quare ſi hec ⁊ alia ponenda ſunt ciuitatis eſſe partes manifeſtū eſt: q̄ ⁊ ꝓpulſatores belli partes neceſſario ſunt ciuitatis. ¶ Septima pars eſt ipſoꝝ qui magna patrimonia habentes reipub. onera ſuſtinent quos opulentos vocamus. ¶ Octaua eoruꝫ qui publicā operam exhibent: ⁊ qui in magiſtratibus gerendis occupati exiſtunt. Ciuitas enim abſq̄ magiſtratibus eſſe non pōt. Neceſſariuꝫ igitur eſt eſſe quoſdaꝫ qui magiſtratus gerere valeantꝫ ⁊ hoc munus ſufferre in ciuitate, vel perpetuo vel ad tempus. Reliqua vero ſunt illa de quibus ſupra determinauimus in cōſulendo: ⁊ ius litigantibus reddendo verſari. Si igiꝫ hec ciuitatibus adeſſe opꝫ recte q̄ꝫ fieri ⁊ iuſte: neceſſariū eſt eē aliquos qui virtuteꝫ habeāt reꝝ ciuiliū. Ceteras ergo potentias eiſdē adeſſe poſſe

Ex q̄ttuoꝝ necīſs ciuitas ꝯſtat ſēte Socrate.

videntur pluribus: ceu eoſdem eſſe ꝓpulſatores belli ⁊
agricolas ⁊ artifices. Et ꝑterea cõſultores ⁊ iudicãtes.
Arrogant quoqȝ ſibi virtutẽ cuncti: ⁊ multifariã ſe ido/
neos exiſtimãt ad gubernandũ. Verũ pauperes ac di/
uites eoſdẽ eſſe impoſſibile eſt. Quapp hę partes pre/
cipue videntᷣ eſſe ciuitatis: inopes. ſ. ⁊ opulẽti. Et ꝑte/
rea ex eo ꝙ vt plurimũ alij pauci ſunt: alij multis maxi/
me oium ꝯrie iter ſe partes iſte apparẽt. Itaqȝ ⁊ reſpu.
ſm eaꝝ ꝓualẽtiã cõſtituerũt ac due videntᷣ. ſ. popularis
⁊ paucoꝝ potẽtia. Quot igitᷣ ſint plures ⁊ ob quas cauſas
dictũ eſt prius. ¶ Quot vo ⁊ popularis ipſi⁹ ſpẽs ſint plu/
res ⁊ paucoꝝ potẽtiũ oſtẽdemus. Patet autẽ hoc ex his
que dicta ſunt: nam ⁊ in plebe ⁊ in nobilitate plura ſunt
Que ſũt ple bis ſpẽs. hoium genera. ¶ Plebis qdẽ vna ſpecies agricole: alia
artifices: alia negociatores q emẽdis vẽdẽdiſqȝ rebus
intẽdunt: alij circa rez maritimã: ⁊ hoꝝ alij bellatores:
alij mercatores: alij naute: alij piſcatores: multis enim
locis hoꝝ omnium turba ingens: vt piſcatores Tarẽti ⁊
Bizãtij: naualis multitudo Athenis: mercatores i Egi
na ⁊ Chio: Portitores in Tenedo: inſuper manuales
⁊ paruas facultates hñtes qui ocioſi eẽ non pñt. Prete
rea qui nõ ex vtroqȝ parẽte ciue ſunt orti: liberi tñ hoies
⁊ ſiqua hmõi plebeioꝝ hoim ſpẽs altera. Nobilitas ve/
ro diuitie / genus / vtus / diſciplina: ⁊ his ſilia: q̃ dicuntᷣ ſꝫ
eandẽ driaꝫ: popularis igitᷣ ꝑma ſpẽs dr maxie ſm eq̃/
litatẽ. Vult enĩ lex hmõi popularitatis pares eẽ diuites
⁊ pauperes nec alteros plus poſſe: alteros minus: ſed
vtroſqȝ eẽ eq̃les: ſi quidẽ maxie libertas eſt in populari
ſtatu vt putãt quidã ⁊ eq̃litas certe eẽt maxime pariter
oibus reipu. participãtib⁹. Cuꝫ vo populus ſit multitu/
do: ⁊ id obtineat qd pluribus videatᷣ: neceſſe eſt vt h ſit
popularis gubernatio. Vna igitᷣ ſpẽs popularis eſt hec.
¶ Alia vo ſpẽs: vt magratus honoreſqȝ in repu. ſꝫ cen/
ſum patrimonioꝝ ⁊ eũ quidẽ paruũ tribuantᷣ / ita vt qui
tãta poſſidet habilis ſit ad honores reipu. ſuſcipiẽdos.

qui vero nō poſſidet ſit inhabilis. ¶ Alia ſpēs popula/
ris eſt: oībus oīno ciuib⁹ habilitas ſit/ mō nō ſint aliqua
ex cā obnoxij: dominet̄ aūt lex. ¶ Alia ſpēs popularis
eſt: vt oēs oīno habiles ſint ad magr̄atus gerēdos mo-
do ſint ciues ⁊ dn̄et̄ lex. ¶ Alia ſpēs eodēq; mō niſi ꝙ ñ
lex dominat̄/ ſ; multitudo. Hoc āt ſit qñ populi decreta
preualēt legib⁹. Accidit v̄o ob prepotētes quoſdā q po
pulū ducūt. Naz in his rebuſpu. in quib⁹ dn̄at̄ lex: pre/
potens aliqs nō ſit q populū ducat: ſ; optimi ciuiū re/
pub. gubernāt. At vbi leges nō dominant̄: ibi ductores
populi oriūt̄. Solus enim populus regit cōpoſitus
vnus ex pluribus. Multitudo eniz dn̄andi auctitatē hʒ
nō vt ſinguli/ ſʒ vt oēs. Homerus aūt cū dicit nō eſſe bo
num vt plures regāt. vtrū de hac dicit/ vel de illa cū plu
res gubernāt vt ſinguli: incertū eſt. Talis ḡ ppl's vt po/
te abſolutā poteſtatē hn̄s/ dn̄ari ſolus q̄rit/ nec vlli legi
ſubeſſe: efficiturq; dn̄ator. Itaq; aſſentatores ei⁹ in p̄cio
habent̄: ⁊ eſt hm̄ōi ppl's ī gubernatiōe ſua tyrāno per/
ſimilis. Iidē nempe mores ⁊ vtrobiq; meliores depri/
muntur: ⁊ decreta huius populi perinde ſunt vt tyrāni
precepta. Et ductores ſuaſoreſq; hm̄ōi populi ſunt ve/
lut adulatores illi q circa tyrānos v̄ſant̄: ⁊ maxīe vtriſq;
apud vtroſq; potētia eſt: adulatorib⁹ inquā penes tyrā/
num: ac ductoribus ſuaſoribuſq; populi apud ipſuz po
pulum. Hi actores ſunt vt decretū populi leges infrin/
gāt: ⁊ ad voluntatē populi cūcta referant. Cōtingit aūt
illis fieri potētes ex eo: q2 populus dn̄at̄ omniū: ipſi aūt
voluntatē populi maxime dicūt; qm̄ fides a populo eis
adhibet̄. Preterea q de magiſtratib⁹ cōquerunt̄ ad iu/
diciū populi negocia referūt: populus aūt gratāter au/
dit eoꝝ ꝓuocationes: per hūc modū magr̄atus irritant̄
oēs. Merito aūt reprehēdere vident̄ q dicūt hm̄ōi po/
pularē nō eē legitimā reſpu. ſpēm. Ubi em̄ leges dn̄ari
nō ꝓualēt/ nō eſt reſpu. Nā lex dn̄ari oib⁹ dʒ. in particu
laribus aūt magiſtratū ⁊ politiaz vel populū ꝓuidere.

Ubi leges nō dn̄ant̄ ñ eſt reſpub.

Itaqȝ ſi eſt popularis vna ſpẽꝫ reipu. claruꝫ eſt ꝙ talis gubernatio in q̃ decretis cũcta efficiunt nõ eſt ꝓprie popularis. Nullũ em̃ decretũ recipit eẽ vl'e. ¶ De popularis igit̃ ſpẽbus in hũc modũ determinatũ ſit.

¶ De ſpeciebus paucorum potentie: ⁊ permixtis perturbationibus. Cap. 5.

Paucorũ vero gubernationis ſpẽs vna eſt. in qua magnũ hñtes cenſuꝫ ad gubernationeꝫ reipub. recipiunt: atqȝ ita magnũ vt tenues hoĩes ad euꝫ peruenire nõ poſſint. Is vero q tanta poſſidet habilis ſit ad rẽpu. gerẽdã. ¶ Alia ſpẽs eſt/cũ a paruo cẽſu eſt fũgẽdi magiſtrat⁹ habilitas: ⁊ eligũt ipſi eos quib⁹ deſit. Si igit̃ ex oĩbus hoc faciũt/vr̃ hoc eẽ potius optimatũ. Si vo ex paruo numero paucoꝝ potẽtie. ¶ Alia ſpẽs eſt: cũ fili⁹ p̃ri ſuccedit. ¶ Quarta ſpẽs: cũ h̃ ſit qð mõ diximus vt lex nõ dñet: ſꝫ illi qui regũt: ⁊ hec ſpẽs i paucoꝝ gubernatõe: vt ẽ tyrãnus in monarchia: ⁊ vt eſt i populari ſtatu vltima illa ſpẽs: de qua dixim⁹: ⁊ vocãt hmõi ſpẽꝫ paucoꝝ potẽtiã. Gubernatiõis igit̃ paucoꝝ he ſpẽs ſunt. Nec latere nos dꝫ ꝙ multis locis accidit rẽpu. q̃ ſꝫ leges nõ ſit popularis: more tñ ⁊ geſtiõe populariter gubernari. Sil'r aũt ecõuerſo apud alios ꝯtingit rẽpu. ſꝫm leges eẽ popularẽ: moribus tñ ⁊ geſtionẽ ad paucoꝝ gubernationẽ magis referri. Cõtingit aũt hic maxĩe poſt mutationẽ reipu. nõ eniꝫ ſtatiꝫ mutant̃: ſꝫ cõtẽti ſunt ab initio hoĩes parua acceſſione potẽtie. Itaqȝ leges quidẽ manẽt vt prius erãt: ꝑualẽt tñ q rẽpu. mutauerũt.

¶ De ſpeciebus popularis ⁊ paucoꝝ potentie/⁊ cauſis earum. Cap. 6.

Quod aũt tot ſint popularis ⁊ paucoꝝ gubernationis ſpecies: ex his pꝫ. Neceſſe eſt eniꝫ aut oẽs ptes ppl'i q̃s ſupra enumerauimus reipu. gubernationẽ hr̃e: aut q̃ſdã hr̃e: q̃ſdã nõ hr̃e. Cũ igit̃ ⁊ agricole ⁊ mediocria poſ-

ſidentes rẽpu.gubernãt:ſꝫ leges eſt gubernatio. Uictũ enim ex opera ſua querere hñt:nec ocioſi eſſe pñt:itaqꝫ lege cõſtituta ſolũmodo neceſſarijs cõcionib⁹ intẽdũt. Alijs aũt recipi ad rẽpu.lꝫ cũ tanta poſſidebũt quãta determinat lex. Oio.n.nõ licere oib⁹:paucoꝝ potẽtie eſt. Ociari aũt eũ q nõ redditꝰ habeat:ĩpoſſe. ¶ Hec igit̃ eſt vna ſpẽs pplãris gubernatiõis. ¶ Altera ṽo ſpẽs eſt oibus licere q ꝓhibiti non ſint p genus potentib⁹ tñ in eo ocio eſſe:quapp in hmõi qdẽ populari leges ꝓualẽt ⁊ gubernãt:qꝛ redditus nõ eſt. ¶ Tertia ſpẽs eſt oibus oĩno licere rẽpu.gerere q liberi ſint:nõ tñ licere ob ſupradictã cãm. Durare neceſſarium eſt in hac quoqꝫ legeꝫ dominari. ¶ Quarta ṽo ſpẽs eſt illa q̃ poſterꝰ tꝑibus in ciuitatib⁹ eſſe cepit. Maiorib⁹ eniꝫ factis ciuitatib⁹ q̃ꝫ ab initio fuerant:⁊ redditib⁹ facilr̃ abũdantib⁹ participãt oẽs reſp. pp multitudinis preualentiã. Uerſanturqꝫ in rẽpu. gubernãda(ex eo qꝛ pñt ocioſi eẽ)etiã ĩopes mercedẽ capiẽtes: maximeqꝫ hmõi multitudo ocioſa eſt. Nõ eniꝫ cura rei familiaris ꝓpꝛie eos ĩpedit q̃ diuites ita occupat vt ſepe a ↄcionib⁹ abſint ⁊ a iudicijs. Ex quo fit vt multitudo paupeꝝ dominet̃ in rep. nõ aũt leges. Species igit̃ popularis gubernationis tot ac tales ſunt ob neceſſitates ſupra dictas. Paucoꝝ aũt gubernationis ꝓma ſpẽs eſt qñ plures hñt patrimonia:ſꝫ nõ admodũ ampla. Faciunt enim ꝑtãtem participãdi ei q tãta poſſidet:⁊ pp multitudinẽ eoꝝ qui ad rẽpu.recipiunt̃. Neceſſe eſt nõ hoiem ſꝫ legẽ dñari. Quanto eniꝫ magis diſtant a monarchia neqꝫ taꝫ amplas habẽt facultates vt eas negligendo ociari valeãt:neqꝫ ita exiguas vt a ciuitate victũ querãt. Neceẽ eſt vt legẽ velint dñari:non aũt ipſos. Qꝫ ſi paucioꝛes ſint q poſſidẽt patrimonia/ſiqdẽ plura q̃ꝫ pꝛius:ſcða ſpẽs ſit gubernatiõis paucoꝝ. Magis enim potẽtes plus habẽdi ſe dignos putant. Quapꝛopter ipſi ſumunt ex alijs qui ad rempu. ſe cõferant. Preterea:qꝛ nondum ita robuſti ſunt vt abſqꝫ lege gu/

bernari poſſint: legē hmōi poſuere. Q̄ ſi eo deueniāt vt ipſi pauciores numero maiores facultates habeant: tertia cumulatio fit gubernatiōis paucoꝝ. Ipſi eniꝫ per ſe magiſtratus ⁊ imperia retinēt ſm legē iubentē: vt parētum defunctoꝝ loco/ filij ſuccedāt. Q̄ ſi magis ēt ſubnixi ſint opibꝰ ⁊ amicitijs: ꝓpe eſt talis potētia ad monarchiā: ⁊ dn̄anf hoīes: nō aūt lex: ⁊ eſt hec quarta ſpēs gubernatōis paucoꝝ/ corrn̄dēs vltie ſpēi popularis.

¶ De diuiſione Platonis ⁊ ſpēbꝰ optimatū. Cap. 7.

SUnt inſup duo alia genera rerūpu. ꝑter eas ī qbꝰ aūt m̄ltitudo aut pauci gubernāt: quaꝝ alterā aiūt oēs ſpēm eē vnā ex quattuor. Dicūt aūt eas q̄ttuor: Monarchiā: Paucoꝝ gubernatōeꝫ: Popularē: ⁊ Optimatē. Eſt ⁊ qnta quā cōi noīe oīuꝫ appellāt rēpu. ſꝫ qꝛ nō ſepe fit: latet nūerare volētes: ⁊ ita ſuſcipiūt quaſi ſint quattuor ſolū: vt Plato ī libris de repu. facit. Optimatē igif ſe recte hꝫ appellare illaꝫ: de qua tractauimus in primis libris. Que eniꝫ ab optimis viris ſimplr̄ per virtuteꝫ eſt gubernatio reipu. ⁊ nō ad ſuppōnē quādā bonoꝝ viroꝝ: eaꝫ ſolū iuſtū eſt optimatē appellari. In ſola eniꝫ iſta ſimplr̄ ideꝫ eſt vir bonus ⁊ ciuis. In alijs aūt boni ſunt ad ſpēꝫ gubernādi ſuaꝫ. Sunt tn̄ quedā q̄ dr̄iam hn̄t a paucoꝝ gubernatiōe (⁊ appellanf optimates) ⁊ ab ea que vocatur reſpu. vbi nō ſolū reſpectu diuitiarū/ ſed etiā reſpectu virtutis ad gubernatiōeꝫ reſpu. ſumuntur. Hec reſpu. differt ab illis: ⁊ nāꝫ optimatis ſapere vr̄. Nā in his ciuitatibꝰ que non faciūt publice curā virtutis: ſunt tn̄ qdaꝫ p̄ſtātiores qui vr̄r eſſe boni viri. Ubi ḡ reſpu. reſpicit ad diuinas ⁊ ad virtutē ⁊ ad ppl̄m: vt ē apud Carthaginēſes: ea nāꝫ optimatū ſape vr̄: ⁊ vbi ad duo illoꝝ ſolū vt Lacedemoniorū ad virtutē ⁊ ad ppl̄m: ⁊ eſt h̄ mixtura popularis ac vtutis. Optimatū igif poſt illā primā optimaꝫ reipu. gubernādi formā: he due ſpēs ſūt: ⁊ tertia quecūqꝫ illiꝰ q̄ appellaf reſpu. inclinat ad paucoꝝ gubernatiōeꝫ.

¶ De cenſu poteſtate. de legibus bonis/finibus opti/
matis. popularis/ ⁊ paucoꝛũ potentie. Cap. 8.

R Eliquũ eſt vt de ea que appellaẗ reſpu. dica
mus: ⁊ de tyrãnide. Oꝛdinauim⁹ aũt ipſam
nos cuȝ pꝛius nõ eſſet: neqꝫ hec trãſgreſſio:
neqꝫ ille de qbus modo diximꝰ optimates:
qꝛ reuera oẽs aberrãta rectiſſima gubernã/
di foꝛma: poſtmodũ cũ iſtis numeranẗ: ⁊ ſunt haꝝ trãſ
greſſiões ⁊ labes: vt in ſupioꝛib⁹ circa pꝛĩcipiũ diximꝰ.
Merito aũt poſtremo loco tyrãnideȝ reſeruauimꝰ: pꝛo/
pterea ꝙ iſta minime eſt reſpub. Noſtra vero itã eſt de
repu. tractare. Qua igiẗ de cã ſic oꝛdinauimꝰ: dictũ eſt.
¶ Nũc aũt eſt a nobis de illa que cõi noĩe appellaẗ reſ
pu. oſtendẽduȝ. Naȝ clarius eius vis appebit poſt de/
terminationẽ eoꝛuȝ que ad paucoꝝ gubernationẽ: ⁊ ad
popularẽ ſpectabãt. Eſt eniȝ reſpu. (vt ſimplr̃ dicamꝰ)
mixtura paucoꝝ gubernatiõis/ac popularis. Cõſueue
runt aũt eas que inclinãt ad popularẽ vocare reſp. eas
vero que ad paucoꝝ gubernationẽ vocare optimates:
ex eo qꝛ opulẽtioꝛib⁹/doctria atqꝫ nobilitas magis adeẽ
cõſueuerũt. Preterea qui diuitias hñt ea videnẗ haberẽ:
pp que ceteri iniurias faciũt: vnde ⁊ honeſtos ⁊ bonos
⁊ nobiles/ iſtos appellant. Cum ergo optimatũ guber
natio velit excellentiã tribuere optimis ciuibus: ⁊ pau/
coꝝ gubernatõeȝ eſſe dicãt ex bonis ⁊ honeſtis: magis
vr̃ ipoſſe: que ciuitas nõ ab ĩpꝛobis: ſȝ ab optimis gu/
berneẗ: ea nõ bene gubernari: eodẽqꝫ modo que leges
nõ habeat bonas gubernari ab optimatib⁹. Habere au
tem leges bõas nõ id eſt ſi recte ſint poſite: nec eis pa/
reaẗ. Itaqꝫ vna recta legũ inſtitutio putãda eſt legibus
parere: altera vt recte ſint leges poſite quib⁹ parere opȝ.
Fieri eniȝ põt vt pareãt ciues male poſitis legibus. Id
aũt duplr̃ accidit: aut eniȝ optimis ꝙ̃tum daẗ ipſis: aut
ſimplr̃ optimis. Videẗ aũt optimatũ eẽ maxime hono/
res tribuere ſm virtutẽ. Finis enim optimatuȝ virtus.

Paucoꝝ vero gubernatiōis diuitie. Popularis aūt libertas. Qđ aūt plurib⁹ videt̄ cōe eſt oīum: nam in paucoꝝ ⁊ multitudīs gubernatiōe: ⁊ in optimoꝝ. qđ videt̄ maiori parti eoꝝ qui in repu. verſant̄ id obtīet. In pleriſqꝫ igit̄ ciuitatib⁹ hec ſpēs gubernādi reſpu. vocatur. Sola. n. mixtio ꝯiecturā facit opulentoꝝ ⁊ inopū: diuitiarū ⁊ libertatis. Fere eniꝫ apud plurimos illi q̄ diuitijs pollēt bonoꝝ ⁊ honeſtoꝝ locuꝫ obtinere videntur. Cum vero tria ſint q̄ circa eq̄litatē reip. cōtēdant: libertas: diuitie: virtus: nam quartū illud q̄ appellat̄ nobilitas duob⁹ ꝯñs eſt. Nobilitas. n. eſt antiq̄ diuitie: ⁊ virtus manifeſtū eſt ꝙ duoꝝ mixtura diuitū ⁊ pauperū reſpu. appellanda. Triū vero optimatū gubernatio maxime aliaꝝ preter illaꝫ verā ⁊ primaꝫ. Q̄ igit̄ ſint alie reſpu. p̄ter monarchiā ⁊ pplarē: ⁊ paucoꝝ potentiū dictū eſt: ⁊ quales iſte: ⁊ in quo differāt inter ſe: ⁊ optimatum gubernatio: ⁊ alie ſpēs que ad optimates declinant: ⁊ quō non longe diſtant inter ſe manifeſtū eſt.

Nobilitas eſt antique diuitie ⁊ virtus.

¶ De cōmixtiōe ⁊ modis cōmixtiōis reipub. Cap. 9.

Quomodo aūt fiat p̄ter popularē ⁊ paucoꝛuꝫ potentiā illa q̄ appellat̄ reſpu. ⁊ quo in ordine reponēda ſit: deinceps dicem⁹. Et ſimul apparebit: q̄bus diffiniāt popularē ⁊ paucorum gubernationē. Sumēda eſt eniꝫ hoꝛuꝫ diſtinctio. Poſtea ex his ab vtraqꝫ tanq̄ꝫ regulam ſumētes cōparare opꝫ. Sunt autē diſſōnes tres cōpoſitionis ac mixture: aut. n. ambo ſumēda: quoꝝ vtreq̄ leges ponūt: ceu circa iudicia. In paucoꝝ. n. potētia diuitib⁹ penam cōſtituūt niſi iudicādo aſſint: pauperib⁹ vero mercedē nullā. In popularib⁹ aūt pauperib⁹ mercedē. Diuitib⁹ aūt penam nullam. Cōe ac mediū iſtoꝝ ambo h̄ꝫ. Itaqꝫ ⁊ ciuile: mixtū eſt eniꝫ ex ambob⁹. Unus igit̄ modus hic eſt cōbinatiōis. Alius aūt mediū capere eoꝛuꝫ q̄ ab vtriſqꝫ iubent̄: ceu ꝯcionarij: hic quidē a nullo cēſu vel exiguo penitus: hec vero a magno cenſu: cōe certe

neutrũ:ſed mediũ vtriuſqꝫ cenſus. Tertius vero ex duo/
bus iuſſis. Hoc quidẽ ex populari lege. Illð aũt ex pau
corum gubernatiõe. Dico autẽ tale aliqd videt̃ popu/
laris quidẽ magiſtrat⁹ ſortiri: paucoꝝ aũt gubernatiõis
eligere: ⁊ popularis nõ ex cenſu tribuere: paucoꝝ autẽ
ex cẽſu. Optimatũ igr̃ ac ciuile ab vtraqꝫ vtrũqꝫ accipe:
ex paucoꝝ quidẽ gubernatõe electiuos facere magiſtra
tus: ex populari aũt ſumere nõ per cenſuꝫ. Modus igit̃
admiſcẽdi talis. Bene aũt admiſcuiſſe popularẽ: ⁊ pau
corũ gubernationẽ finis eſt qñ eadẽ reſpu. dici põt po/
pularis ⁊ paucoꝝ gubernatio. Pꝫ. n. hoc accidere dicẽ/
tibus eas bene eẽ cõmixtas. Accidit hoc ẽt medio. Cõ/
ſpicit̃ n. i ĩqꝫ in eo vtrũqꝫ extremoꝝ qð ꝯtingit lacedemo/
nioꝝ reipu. ſunt. n. ꝑmulti q aggrediunt̃ dicere eam eſſe
popularẽ: ꝑpea ꝙ populariter cõplura in illa ſunt ꝯſtitu
ta/ ceu ꝑmũ circa educatõez pueroꝝ. Pari mõ diuitum
filij educant̃: ⁊ pauperum: ⁊ erudiunt̃ per eum moduꝫ
per quẽ valeant pauperũ filij erudiri: ſiſtrqꝫ in ſequenti
etate cũꝫ viri facti ſunt. In illo nõ magis cõſpicuus di/
ues ꝙ̃ pauper. Cibi quoqꝫ ijdẽ vtriſqꝫ in comeſſatõib⁹:
veſtitu ẽt tali diuites vtunt̃ qualẽ ⁊ pauperũ quis habe
re põt. Preterea duoꝝ maximoꝝ magiſtratuũ alterũ eli
git populus: alterũ gerit. ſenatores. n. per ppl'm eligun
tur: ephori aũt ex popularib⁹ cõſtituunt̃. Alij vero dicũt
eſſe illaꝫ paucoꝝ gubernationẽ: qm̃ multa habeat: que
paucoꝝ potentiã afferũt: ceu oẽs dignitates ꝑ electionẽ
conferri: per ſortẽ vero nullã: ⁊ inſuꝑ apud paucos pote
ſtatẽꝫ eſſe necãdi: ⁊ in exiliũ pellendi: ac cetera hmõi ꝑ/
multa. Opꝫ enim in repu. bene tẽperata vtrũqꝫ videri
ineſſe: ⁊ neutrũ. Et cõſeruari per ſeipm̃ non aliũde: ⁊ ꝑ
ſeipſum non per alios multos extraneos q velint: nam
⁊ praue reipu. hoc põt cõtingere: ſed nec velle qdẽ gu/
bernationẽ alterã: quoquo mõ partium ciuitatis oĩno.
Quẽadmodũ igit̃ oporteat rẽpu. cõſtituere: ⁊ ſiſtr illas
que appellant̃ optimates: dictum eſt.

¶ De tyrãnide ⁊ modis tyrãnidis. Cap. 10.

Reſtat nũc vt de tyrãnide dicam⁹: nõ ꝙ multis verbis indigeat: ſʒ vt habeat in hoc tra/ctatu locũ ſuum. Quãdoquidẽ hanc quoq; poſuim⁹ partẽ eſſe aliquã publice guberna/tionis. De regno igit determinauim⁹ in ſuperiorib⁹ libris: vbi tractatuʒ eſt a nobis nunqd regis gu/bernatio vtilis foret ciuitatibus/ an inutilis ⁊ quã ⁊ vñ cõſtituere opʒ: ⁊ quõ. Tyrãnidis vero ſpẽs duas ibideʒ diſtinximus. Propterea ꝙ eadeʒ potẽtia quodãmodo alterat ad regiã gubernationeʒ: ex eo q: ambe poteſta/tes iſte ſunt ẜm leges: nã ⁊ apud barbaroꝝ quoſdã eli/gunt aliq ad gubernãdũ ſoli: cũ abſoluta oĩmodaq; poteſtate: ⁊ apud grecos eodẽ modo quidẽ eligebant qui ſoli gubernarẽt quos vocabãt eſymnetes. habebãt vero hec inter ſe dĩas quaſdã. Erant eniʒ regie ex eo: q: ẜm leges: ⁊ ex eo: q: volentib⁹ imperabãt. Tyrãnice autem eo q: ꝑ arbitrio dominationẽ exercebãt. ¶ Tertia ſpẽs tyrãnidis que maxĩe ꝓprie videt id nomẽ hr̃e oppoſi/ta eſt regie poteſtati abſolute. Naʒ neceſſe eſt tyrãnidẽ illã q̃ nullis ſubiaceat legibus: ⁊ dñet per vim ac reſpiciat ad ꝓpriã vtilitatẽ: nõ ad vtilitatẽ ſubditoꝝ. Quapp inuolũtaria eſt cũ nemo liber ſpõte ſua ferat hmõi ſeruitutem. Spẽs igitur tyrãnidis tot ⁊ tales ſunt.

¶ De optima republica/ partibus ciuitatis/ mediocri/tate exceſſu atq; defectu. Cap. 11.

Que vero ſit optima reſpu. ⁊ que vita optima pluribus ciuitatib⁹ ⁊ hoibus: neq; per virtutem iudicant/ que ſupra vulgus emergat: neq; p doctrinã que ingenio indiget ⁊ adiumentis externis: neq; per gubernationem que ad votum fiat. ſed vitã eam ꝓbant quã plurimi conſequi poſſint: ⁊ gubernationẽ eam quã plurime ciuita/tes valeant recipe. Nam quas vocãt optimates de qui/bus modo diximus/ partim exterius cadunt plurimis

ciuitatibus:ptim appꝛopinquāt illi que reſpu.vocatur.
Quā ob:ē ꝺ ambab⁹ tāq̄ʒ vna ſit dicēdū eſt.Judiciū aūt
de oibus iſtis ex eiſdē pꝛincipijs eſt:ſi recte dictuʒ fuit
in ethicis vitā beatā ee ſm virtutē nō īpeditā.Uirtuteʒ
aūt ipſaʒ eē mediocritatē:neče eſt mediū eē vitā optiaʒ
eius(quaʒ ſinguli adipiſci valeāt) mediocritatis:⁊ has
oēs diffōnes neceſſe ē eē circa ciuitatis virtutē/⁊ viciū ⁊
rēpu.Eſt.n.reſp.vita q̄dā ciuitat].¶ Jn cūctis aūt ciui
tatibus ptes ſunt tres.Nam alij diuitijs excellunt.Alij
paupꝛtate nimia depꝛimunt.Alij ſunt inter hos medij.
Cum igitur cōfeſſi ſimus mediocritateʒ ⁊ medium eſſe
optimuʒ palaʒ φ bonoꝛuʒ foꝛtune mediocris poſſeſſio
eſt optia oiuʒ exiſtimāda.Hec.n.facilis ē ad obediēnā
mādatoꝛū.At eniʒ ſi modū excedāt in alterutrā ptē:ceu
ſi foꝛtuna:ſi virib⁹:ſi nobilitate generis:ſi diuitijs:vl' his
ꝯtrarijs:ceu paupertate nimia:ſi imbecillitate egregia:
ſi igonimia multa/difficile eſt vt rōni obediāt.Fiūt eniʒ
iſtoꝛuʒ alij ſuperbi ⁊ delinquentes aperte in rebus ma
gnis:alij occulte pꝛaui:⁊ in reb⁹ exiguis fraudatoꝛes.
Jniurie vero inferunt qñq̄ʒ p cōtumeliā:qñq̄ʒ p doluʒ.
Jnſup hi minime circa gubernatōeʒ reip.afficiunt:mi
nimeq̄ʒ cōſulūt.Hec aūt vtraq̄ʒ dānoſa ſunt ciuitatibus.
Preterea qui bonis foꝛtune ſuperabūdāt:ceu opibus:
diuitijs:amicis:⁊ alijs hmōi:nec imperiuʒ cuiuſq̄ʒ pati
volunt:neq̄ʒ ſciunt:⁊ hoc ſtatiʒ domi eoꝛū natis exiſtit:
pp delitias eniʒ ne in ſcolis quideʒ pꝛeceptoꝛibus obe/
dire cōſueuerūt.Qui aūt eoꝝ ſunt in īdigētia nimia cō
ſtituti:deiecto nimiū aīo:vileſq̄ʒ exiſtūt.Ex quo fit vt hi
magiſtratū gerere neſciāt:ſʒ ad parenduʒ ſeruiliter ſint
apti.Alij vero ſibi impari nullo mō patiant:ſʒ ipſi alijs
tanq̄ʒ domini volūt impare.Efficit ergo ſeruoꝝ ⁊ dñoꝝ
ciuitas:nō aūt liberoꝝ ⁊ alioꝝ inuidētiuʒ:alioꝛū ſpernen
tium:qḋ plurimum abeſt ab amicitia ⁊ ciuili ſocietate.
Nā ſocietas amicabile q̄dā eſt:cū inimicis eniʒ ne in
via q̄deʒ cōicare volūt hoies.Uult q̄dē ciuitas ex pib⁹ 7

ac ſi'ib⁹ eſſe. Hoc aũt maxie exiſtit medijs. Itaq3 neceſ
ſit vt hõ ciuitas optie gubernet: ex qb⁹ dixim⁹ nã ↄſtare
ciuitatẽ. Cõſeruant quoq3 in ciuitatib⁹ iſti maxie cete/
roꝝ ciuiũ. Neq3.n.aliena ↄcupiſcũt, vt faciũt pauperes.
Neq3 eoꝝ bona cupiunt ab alijs vt accidit diuitibus: ꝛ
q2 neq3 inſidiant alijs: neq3 alij ipſis: ſine piculo degũt.
Quapp bene optauit Phocylides multa mediocrib⁹:
optimis mediocria eẽ volẽs in ciuitate. Pꝫ igit ꝙ ciui/
lis ſocietas optĩa ẽ q̄ue p mediocres fit: eaſq3 ciuitates
recipe vt optie gubernent: in qbus mediocres plurimi
ſunt: ac plus pñt: maxime qdez ambab⁹, vel ſaltẽ altera
pte. Hec.n.addita p̄ualere facit ꝛ prohibet ↄ̃rios exceſ
ſus fieri. Quapp valde optãdũ eſt vt hi q̃ i rep. verſant
facultates hẽant mediocres, ac ſufficiẽtes. Naz vbi alij
nimis multa poſſidẽt: alij nihil: vel plebs infima inſur/
git: vl' paucoꝝ potẽtia illa extrema, vel tyrãn⁹ pp vtrũq3
exceſſuz. Ex populari.n.ſtatu nimiũ ſupbo, ꝛ ex pauco
ruz potẽtia ad tyrãnidez deuenit. Ex mediocrib⁹ aũt ac
ↄpe parib⁹ multomin⁹: cui⁹ rei cãm poſtea vbi de mu/
tatiõib⁹ tractabit: dicem⁹. Q2 aũt media ſit optĩa mani/
feſtũ eſt. Sola.n.ſeditionib⁹ caret. Ubi.n.pmultũ ẽ me/
diocre minimũ ſeditiões ꝛ diſcordie ciuium naſcunt:
magneq3 ciuitates ob hãc ipſaz cãm min⁹ ſeditiõib⁹ ſub/
iacẽt: q2 magna in his eſt mediocriũ hoĩuz multitudo.
Paruas aũt ciuitates facile eſt in duas ptes diuidi oẽs:
ita vt nihil mediũ relinquat: ꝛ fere cũcti, vl' iopes ſunt
vel opulẽti. Populares q̃q3 gubernatiões tutiores ſunt
ꝛ diuturniores: q̃3 paucoꝝ potẽtie pp medios. Plures
eiꝫ ſunt ꝛ magis honoris pticipãt i ppl'ari gubernatõe
q̃3 in paucoꝝ. Naz qñ ſine his multitudo inops plus p̃t
male res ſe hñt: ac cito peunt. Signũ vero hui⁹ putãdũ
eſt ꝙ q̃ optie leges cõdiderũt ex mediocrib⁹ ciuib⁹ fue/
re: naz ꝛ Solon hõ fuit vt appet ex ei⁹ carminib⁹: ꝛ Ly/
curgus (nõ.n.erat rex) ꝛ Charondas: ꝛ plurimi alioꝝ.
Patet aũt ex his, ꝛ q2 plurime reſpu. aut ppl'ares ſunt

aut paucoꝝ gubernatiões. Qꝺ.n.in his frequẽter pau
ci ſunt medij.ſemp ꝗ ꝑualẽt:(ſiue hi ſint ꝗ facl'tates hñt:
ſiue ppl'ares ꝗ mediũ trãſcẽdũt)p ſeipſos gubernatõez
agũt.Itaqꝫ aut multitudo ppl'i inſurgit aut paucoꝝ po
tẽtia.Preterea ex eo: qꝛ ſeditiões fiũt ꝛ pugne ĩter mul
titudinẽ ꝛ opulentos ꝗbuſcũqꝫ vincere cõtingit:hi neqꝫ
cõez ampli⁹ hñt rẽpu.neqꝫ equalẽ:ſed q̃ſi victorie p̃miũ
reportãt rẽpu.obtinere:ꝛ alteri ppl'arẽ ſtatũ:alteri pau/
coꝝ potẽtiã faciũt.Preterea ꝗ ꝑncipatũ grecie habue/
runt:hi ad ꝓpriã reſpiciẽtes rẽpub.aut popularẽ ſtatuꝫ
in ciuitatib⁹ ꝯſtituerũt:aut paucoꝝ gubernatõez: nõ ad
ciuitatũ illarũ cõmoda reſpicientes: ſed ad ſua:atqꝫ ita
per iſtas cauſas effect⁹ eſt:vt vel nunq̃ꝫ medioꝝ illa gu
bernatio extiterit:vel admoduꝫ raro.Unus enĩꝫ vir con
ſenſit ſolus ex his qui antiquit⁹ in principatu fuere:hũc
gubernandi moduꝫ cõſtituere.Iamqꝫ in ciuitatib⁹ con
ſuetudo obtinuit:nõ velle equale: ſed aut impare que/
rere:aut victos obedire.ℭ Que igit̃ optima ſit reſp.ꝛ
quaꝫ ob cãm ex his ptꝫ.De alijs aũt:cum plures popu
lares ꝛ plures paucoꝝ gubernationes eſſe dixim⁹: que
pria ponẽda ſit:ꝛ q̃ ſcða:ꝛ q̃ deinceps: qꝛ potior ſit: aut
deterior:ꝺterminata optĩata:nõ erit difficile ĩtueri.Nece
eſt.n.eẽ meliorẽ q̃ ꝓxĩe huic accedit:ꝺteriorẽ ṽo q̃ plꝰ
diſtat a medio:niſi ad ſuppõnẽ ꝗs iudicet. Dico aũt ad
ſuppõnẽ:qꝛ multotiẽs alia reipu.forma eligibilior exi/
ſtente nihil vetat/aliã ꝗbuſdã magis vtilẽ eſſe.

ℭDe multitudine popularitati apta ꝛ de fallaci ꝛ fuca
ria diuitũ bonitate. Cap. 12.

QUe aũt reſp.ꝗb⁹/ꝛ qualis q̃lib⁹ ꝯferat/ꝯñs ẽ
tractare:ſed capiẽdum pri⁹ eſt vl'r de cũctis.
Opꝫ.n.ptẽ illã ciuitatis q̃ rẽpu.ſtare vult po
tẽtiorẽ eẽ: q̃ꝫ illa ps q̃ nõ vult rẽpu,manere.
Eſt aũt oĩs ciuitas ex quali ꝛ quãto.Dico aũt quale ceu
libertatẽ:diuitias:diſciplinã:nobilitatẽ.Quãtũ vero ceu
multitudinẽ populi ꝑualẽtẽ. Fieri aũt põt vt q̃le exiſtat

vni ciuitatis pti: alteri vero quātū ceu maiorē eē nūeruʒ ignobiliū q̄ʒ nobiliū: ꝛ paucoꝝ paupeꝝ q̄ʒ diuitū. Neq̄ʒ tñ tm̄ ſupare q̄ʒtitate: q̄ʒtū ſupari q̄litate: pp h̄ adinuiceʒ

Quib⁹ magis cōuenit poplˀaris ſtatus.

ꝯferēda ſunt. Ubi ergo ſupat paupeꝝ multitudo: eā quā diximˀ ppoꝛtiōeʒ h̄ pplˀaris gubernatio exoꝛit: ac ſpēs ſingule pplˀaris ſtatus ħm multitudinis exupantiā: ceu ſi agricolarū multitudo plus poſſit. pꝛia ſpēs. Si multitudo mechanicoꝛū ac mercenarioꝝ: vltia ſpēs: ꝛ ſic de

Quib⁹ magis paucoꝝ potentia.

alijs q̄ ſunt haꝝ mediē. Ubi aūt ea ps in q̄ ſunt opulētī ꝛ nobiles magis ſupat q̄litate q̄ʒ deficiat quantitate: hic paucoꝝ potētia gubernatioq̄ʒ exoꝛit: ac eodē mō ſingule ſpēs hui⁹ ħm exupantiā iſtiuſmodi hoīuʒ. ¶ Debʒ aūt q̄ legē ponit in repub. ſp ad medios reſpicere. Siue.n. ad paucoꝝ gubernatōeʒ dirigant leges ō medijs ē ꝯtēplādū: ſiue ad pplˀarē ſtatū ꝛ ad medias q̄q̄ʒ leges reſpicere dn̄t. Ubi.n. mediocriuʒ ſupat multitudo/ vel vtrūq̄ʒ extremū: vel alterū tm̄: h̄ reſp. recipit ſtabilitatē. Nō.n. ē met⁹ nē q̄n q̄ʒ diuites cū paupib⁹ ꝯſpirēt ꝯ̄ mediocres. Nunq̄ʒ.n. alteri ſeruire alteris vellēt. Q̄ ſi cōioꝛē aliquā querūt nullā aliā q̄ʒ iſtā repiēt: nā p vices gubernare nō paterēt pp diffidētiā q̄ īter eos exiſtit. In cūctꝫ vō locis arbiter ē fideliſſimˀ: arbiter aūt medi⁹: q̄ quāto q̄ʒ melioꝛ ē gubnatio tpata/ tāto durabilioꝛ. Aberrāt ēt pleriq̄ʒ illoꝝ q̄ optiātes reip. gubnatiōes efficere volūt: nō ſolū in tribuēdo nimiū diuitib⁹: verūetiā in excludēdo plebem. Neceſſe ē̄ eniʒ pcedente tpe ex falſis bonis veꝝ malū euenire. Diuitiuʒ eniʒ cupiditates plus h̄ndi magis deſtruunt repub. q̄ʒ que multitudinis.

¶ De varijs legibus paucoꝝ potētie ꝛ populariuʒ/ de contēperamento gubernatoꝛib⁹/ annigtate regie gubernationis. Cap. 13.

Sunt aūt illa circa q̄ ſimulāt ac fallaciter pterunt ad pplˀm quinq̄ʒ numero: Cōcio: Magiſtrat⁹: Judicia: Armatura: Exercitatio. Circa ꝯcionē q̄dē licere oīb⁹ adeē: ꝫ pena appo

ſita diuitib⁹ ſi nō aſſint vł ſolis vł maiorē ꝙ̄ multitudini. Circa magr̄at⁹ aūt nō licere his q cenſuz hūt magnū re nunciare magr̄atui: paupib⁹ aūt licere. Circa iudicia ꝟo penā eē diuitib⁹ niſi iudicēt: paupib⁹ aūt īpunitatē: aut illis magnā: his puaz penā: vt eſt in Charōde legibus. Quibuſdā ꝟo locis oīb⁹ lz dſcriptis ī ꝯciōib⁹ iudiciȷ̇ſqꝫ adeſſe: ꝙ ſi deſcripti ſint ⁊ nō exerceāt: in penas incidūt permagnas: vt metu pene vitent deſcriptionē: ⁊ per nō deſcriptionē neqꝫ iudicia neqꝫ ꝯciones exerceāt. Eodē mō circa arma poſſidēda ⁊ circa gymnaſia legibus ſtatuunt. Pauperib⁹.n. lz nō habere arma. diuitib⁹ aūt pena ꝯſtituta eſt niſi habeāt. Et ſi gymnaſio ſe nō exerceāt paupes nulla pena ē. Diuitib⁹ aūt eſt pena vt aliȷ̇ metu pene ſe exercere cōpellant: aliȷ̇ (qꝛ nullaz formidant penam) nō faciant. Hec igitur paucoꝝ potētie ſunt machinamenta. In populari autē ſtatu ꝯ hec alia excogitant. Pauperib⁹.n. ſalaria ſtatuūt ꝯcionātibus. Diuitib⁹ aūt nullā penā imponūt. Itaqꝫ manifeſtū eſt ſiqs velit iuſte hec tēpare: ꝙ opꝫ vtriqꝫ aſſumere: ⁊ illis qdez ſalaria cōſtituere: his aūt penā. Sic.n. oēs cōicarēt. Naz illo qdē mō reſpub. ſit alteroꝝ ſolū. Opꝫ qdem rēpu. eſſe ex his ſolum qui arma poſſidēt. Cenſus aūt magnitudo diffiniri ſimplr̄ nō pōt: ſed ꝯſiderata qualitate adiungat largiſſim⁹: vt qui participant republi. ſint plures ꝙ̄ hi qui nō participant hunc inſtituere. Volunt eniz pauperes ⁊ honorū expertes quietē agere: ſi neqꝫ ꝯtumelia eos qs afficiat: neqꝫ bona illis auferat. Sz hͦ nō facile: nō ſemp ꝯtingit vt qui rēpub. gubernāt ſint mites ⁊ humani: cōſueuerūt aūt quoties bellū eſt grauiter ferre niſi ſuſcipiāt alimenta. Nam ſunt egeni: ⁊ ſiqs alimēta porrigat: cupiunt belluz. Apud quoſdā gubernatio reipubli. exiſtit nō in his ſolū qui ad armaturaz ſunt habiles: ſed in his qui exercebāt arma. In Malienſibus qdem gubernatio reipub. erat in iſtis ⁊ magiſtratū creabāt ex his qui militabant. Primaqꝫ reſpub. apud grecos cōſtituta eſt ex

his qui belluꝫ gerebant: ab initio q̄dem ex equitibus: nam robur belli tunc in equitibꝰ habebaẗ.peditatꝰ eniꝫ niſi ordo ac diſciplina aſſit inutilis eſt.hmōi auteꝫ diſciplina ⁊ ordo antiquis illis tēporibꝰ nōdum erat:ex quo fiebat vt in equitatu robur belli haberet.Sed auctis ciuitatibus que in armis poteſtaꝫ habebāt plures ad cōmunionē reipu.recepti ſunt:ex quo factum eſt vt quas nūc reſpu.vocamꝰ:tunc popularis ſtatus diceret..Fuerat eniꝫ antiqua ciuitatū gubernatio rōnabiliter paucorum ⁊ regia: ꝓpter paucitatē eniꝫ hominū nō erat magnus numerus mediocriū.Itaq̄ pauci cū eſſent multitudine ⁊ inſtitutiōe magis ferebāt ab aliijs gubernari.

¶Quam igitur ob cām plures ſunt rerūpub.forme:⁊ quāobreꝫ preter alias que debētur.neq̄ popularis gubernationis vna eſt ſpēs.nam aliarū ſimiliter:ac preterea que differētie ſint inter eas: ⁊ quare accidat:⁊ inſuper que ſit optīa rerūpu.vt plurimū dici pōt ac aliaꝝ quoq̄ rerūpublicarū qualis qualibus cōgruat:dictū eſt.

¶De partibꝰ reipublice ꝯſilijs.magr̄atibꝰ.iudicijs:de cōſultādi poteſtate ⁊ mēbris eius. Cap. 14.

Rurſus aūt ⁊ cōiter ⁊ ſeparatiꝫ ꝺ vnaquaq̄ dicemus earū partiū que poſt hoc ſequuntur: cōuenientē ſumpto principio.Sunt ergo tres partes oīum rerūpu.in ſingulis: quaruꝫ ſtudioſus legis poſitor cōſiderare dꝫ vtilitateꝫ: q̄bꝰ bñ ſe hñtibꝰ neceſſe eſt rēpu.bñ ſe hēre:⁊ gubernādi formas īter ſe differre ī eo ꝙ ſingl'e iſtaꝝ differūt. Haꝝ triū partiū.vna eſt q̄ verſaẗ in publicis ꝯſilijs.Altera in magr̄atibꝰ:hoc ē quos eē opꝫ:⁊ quā ptāteꝫ hēre:⁊ queād modū debeāt creari.Tertia ps in iudicijs ꝯſiſtit.¶Ea ps que cōſulit auctoritatē hꝫ de bello ⁊ pace:de ſocietate ineūda ad bellū vel diſſoluēda: de legibꝰ ferēdis vel abrogādis:de morte:de exilio: de publicatiōe bonoꝝ: ⁊ rōnibꝰ repoſcēdis. Neceſſe eſt.n.vel oībꝰ ciuibꝰ hec oīa decernēda tribuere:vel q̄buſdā:oīa ceu vni cuidam

magiſtratui aut ſīḃ⁹/vel alijs alia:vel quedā illoꝝ oī/bus:quedā v̄o q̄buſdā. Oēs igit̄ ⁊ de oībus populare eſt. Talé eniȝ eq̄litaté affectat pp̄l's. ¶ Sūt aūt plures modi. Unus ſi ſingulatiȝ ⁊ nō ſimul oībus: vt eſt i rep. Theleclei Mileſij: ⁊ i alijs reb.pu.delıberāt magr̄atus ſimul collecti:ad magr̄atū vero vadūt oēs ſingulatiȝ ex tribub⁹:⁊ partib⁹ ēt minutis donec trāſeat p oēs. Cōgregat̄ aūt pp̄l's ſolūmō ꝑ legib⁹ ferēdis:⁊ ꝑ his q̄ ptinent ad reipu.ſtatū.⁊ pꝛo his audiēdis q̄ a magr̄atibus nunciant̄. ¶ Alius modus eſt:oēs ſimul ꝯuentre aut ſolū/mō ad magr̄atus creādos:⁊ ad ferēdas leges:⁊ ꝑ bel/lo vel pace:⁊ ad rōnes repoſcēdas:i ceteris v̄o eos qui magiſtratū gerūt decernere ad ſingula deputādos: vel per electionē:vel per ſoꝛtē. ¶ Ali⁹ modus eſt vt ad ma/giſtratus creādos ⁊ ad rōnes repoſcēdas cōueniāt oēs ciues:⁊ ad deliberationeȝ belli ſuſcipiēdi:vel ſocietatis ad bellū ineūde:cetera v̄o magiſtratus exequant̄ p ele/ctionē creati qḋ fieri pōt. Talia vero ſunt quot exercere necēū eſt eos q ſciūt. ¶ Quart⁹ modus eſt vt oēs de oī/bus ꝯueniētes deliberēt:magr̄atus v̄o de nullo ſtatuāt: ſed tm̄ pꝛı̄o loco ſn̄iaȝ dicāt: quēadmodū fit in extrema illa gubernatiōe populari quā in paucoꝝ gubernatiōe ꝑēt illi violēte ⁊ in gubernatione vnius tyrānidi coꝛre/ſpondere diximus. Hi ğ modi populares oēs: quoſdaȝ v̄o de oīb⁹ paucoꝝ potētie. Hȝ aūt ⁊ hoc drias plures: qñ em̄ a mediocri cēſu fiat aſſumptio ⁊ multi aſſumun/tur pp eaȝ cēſus mediocritatē:⁊ q̄ lex vetat nō moueāt: ſȝ ſequant̄:⁊ liceat acquirēti cēſuȝ hr̄e:paucoꝝ eſt hmōı̄ gubernatio:ſȝ tn̄ ciuilis pp eius mediocritateȝ. Qñ v̄o nō oēs participes ſunt:ſȝ q eligunt̄:⁊ ſm̄ leges guber/nant:vt ⁊ pꝛius paucoꝝ potentie eſt: Qñ aūt ipſi ſe eli/gunt q deliberādi auctitatē habeāt:⁊ qñ fili⁹ patri ſucce/dit:ac dn̄i ſunt legū:neċe ē hmōı̄ gubernationē eē paucoꝝ potētiū. Sȝ qñ aliquoꝝ aliq ceu cū ḋ bello ⁊ pace ⁊ repetēdis rōnib⁹ vniuerſi cog̃ſcūt:de alijs aūt magr̄at⁹

electi/ vel ſorte aſſumpti optimatū id eſt: vel ei⁹ q̄ ap/
pellať reſpu. Quod ſi de quibuſdā electi: ⁊ de quibuſdā
vero ſortiti: ⁊ vel ſimpl'r ſortiti: vel ex preelectis: vel cō/
muniter electi: ac ſortiti: partiʒ optimatū eſt: partiʒ reip.
ipſius. Diſtinguiť ğ ea pars q̄ i cōſulēdo deliberādo ne
cōſiſtit in hūc modū pro nā rerūpu. ⁊ adminiſtrať vna/
queq3 reſp. ſ3 hmōi determinationē. Cōfert āt ⁊ guber
nationi illi q̄ nūc maxime vr̄ eē popularis: dico aūt ei in
q̄ populus dn̄s eſt ēt legū in deliberādo ac melius di/
ſponēdo: hoc idē facere in cōibus qđ fit circa iudicia in
paucoꝝ potentia: imponūt eniʒ penā illis quos iudica
re volūt vt iudicēt: populares v̄o mercedē ſtatuunt pau
peribus. Melius eñ deliberabūt ſi oēs ꝯſilio interſint.
Populus quidē cū nobilioꝛib⁹: iſti aūt cū populo. Cō
fert ēt per electioneʒ aſſumiť eos q deliberaturi ſunt: vel
per ſortē equal'r ex partibus ciuitatis. Cōfert etiā ſi plu
rimū excedat multitudo plebis eos q ſunt in gubernā/
da repu. peritiores vel nō oibus mercedē tribuere: ſ3
quātis corr̄ndet numero nobilitatis vel exorturi plures:
In paucoꝝ v̄o gubernationib⁹: aut eligere quoſdā ex
multitudine: aut tale aliqd cōſtituere q̄le eſt i quibuſdā
ciuitatibus quas appellāt precōſultores ac leguʒ cuſto/
des: ac de his ſolūmodo rebus cōſiliū referre: de quib⁹
iſti ante deliberauerint. Per hūc enim modū ppl's in/
terueniet in deliberādo: nec tollere quicq3 de rep. vale/
bit. Inſup aut illa decernere poterit populus: aut nihil
cōtrariū illis que preponenť: vel cōueniendi quidē oēs
participes facere: deliberādi vero magiſtratibus pote/
ſtate relinquere: ⁊ oppoſitū eius facere qđ fit in popula
ri ſtatu. Populi eniʒ decretū in cōdēnando ratum non
ſit: ſed ad magiſtratus rurſus referať: quod ꝯ̄ fit in po/
pularibus. magiſtratus eñ abſoluēdi dn̄i ſunt oīno: cō
demnandi vero non: ſ3 ad populū habeť recurſus. De
cōſultando igiť ⁊ deliberando/ eiuſq3 poteſtate in hunc
modum determinatum ſit.

¶ De magiſtratib⁹/neceſſarijs/ꝓprijs/honeſtis/ & de magiſtratuū inſtitutionibus. Cap. 15.

Onſequēs his eſt circa magiſtratus diſtinguere: hȝ eñi & hec pars reip. drias multas. Quotq; magiſtratus: & quarū rerū auctem hēt: & pro quo tpe ſingulos: nam alij ſemeſtres: alij breuiores: alij annuos: alij diuturniores ſtatuūt magr̃atus. Et vtrūȝ magiſtrat⁹ oporteat eē perpetuos: an ad longū tp̄s: aut neutrū: ſȝ multotiēs eoſdē aut nō eundē bis: ſȝ tantū ſemel: & pterea circa cōſtituendos magr̃atus ex qb⁹ opȝ creari: & a quib⁹ & quōde his enīȝ oīb⁹ opȝ poſſe diſtinguere qui qb⁹ cōferant gubernationib⁹ reip. ¶ Eſt aūt ne hoc qdē facile determinare: q̄les magr̃atus ſunt nūcupādi. Indiget eñi ciuilis ſocietas multis p̄ſidentib⁹. Quapp non oēs q vel eligunt vel aſſumunt ſorte: ſunt magr̃atus exiſtimādi: vtputa ſacerdotes: h enīȝ aliud qddā ponēdū eſt a ciuilibus magr̃atib⁹. Preterea q pompas dicūt: & p̄cones: & legati q eligunt. hmōi eñi cure ciuiles aut oīum ciuiū ſunt ad vnā actionē: puta dux eoꝝ q militāt: aut ſm partem vt mulierū puerorūq; curatores. Alie diſpēſatiue: ſepe eñi eligūt qdā ad diſtribuēdū annonā. Alie miniſtratiue ad q̄s ſi opulēti eligunt/ſubſtituūt ſeruos. Ma ximē vo vt ſimplr dicamus illi ſunt magr̃at⁹ appellādi quib⁹ datū eſt deliberare de qbuſdaȝ & ſtatuere/& iubere: & maxime hoc extremū. Nam iubere īperioſius eſt. Uerū iſta quātū ad vſuȝ nihil differūt: vt ita dixerīȝ: nōdum enīȝ determinata eſt hmōi de noīe cōtrouerſia: hȝ ſūt quādā aliā intellectiuā cōſiderationē: quales magiſtratus: & quot necij ſunt ciuitati: q̄les neceſſarij quidē: inutiles vo ad bonā reipub. gubernationē magis vtiq; q̄ſpiā dubitabit: & ad oēm rēpu. & p̄ſertīȝ ad paruas ciuitates: nā ī magnis qdē lȝ & dn̄t ſinguli magr̃atus ad ſingula opa deputari. Sufficit enīȝ multitudo ciuiū ad magiſtratus gerēdos: & hos cū intermiſſione magna tpis

Itaqꝫ ſi eſt popularis vna ſpẽꝝ reipu. claruꝫ eſt ꝙ talis gubernatio in q̃ decretis cũcta efficiunt nõ eſt ꝓprie popularis. Nullũ em̃ decretũ recipit eẽ vl'e. ¶ De popularis igit ſpẽbus in hũc modũ determinatũ ſit.

¶ De ſpeciebus paucorum potentie: ⁊ permixtis perturbationibus. Cap. 5.

Paucorũ vero gubernationis ſpẽs vna eſt. in qua magnũ hñtes cenſuꝫ ad gubernationeꝫ reipub. recipiunt: atqꝫ ita magnũ vt tenues hoĩes ad euꝫ peruenire nõ poſſint. Is vero q tanta poſſidet habilis ſit ad rẽpu. gerẽdã. ¶ Alia ſpẽs eſt/ cũ a paruo cẽſu eſt fungẽdi magiſtrat⁹ habilitas: ⁊ eligũt ipſi eos quib⁹ deſit. Si igit ex oibus hoc faciũt/ vr̃ hoc eẽ potius optimatũ. Sin v̾o ex paruo numero paucoꝝ potẽtie. ¶ Alia ſpẽs eſt: cũ fili⁹ pr̃i ſuccedit. ¶ Quarta ſpẽs: cũ hꝫ ſit qḋ mõ diximus vt lex nõ dñet: ſꝫ illi qui regũt: ⁊ hec ſpẽs i paucoꝝ gubernatõe: vt ẽ tyrãnus in monarchia: ⁊ vt eſt i populari ſtatu vltima illa ſpẽs: de qua dixim⁹: ⁊ vocãt hmõi ſpẽꝫ paucoꝝ potẽtiã. Gubernatiõis igit paucoꝝ he ſpẽs ſunt. Nec latere nos dꝫ ꝙ multis locis accidit rẽpu. q̃ ſꝫ leges nõ ſit popularis: more tñ ⁊ geſtiõe populariter gubernari. Silr̃ aũt ecõuerſo apud alios ꝯtingit rẽpu. ſm leges eẽ popularẽ: moribus tñ ⁊ geſtionẽ ad paucoꝝ gubernationẽ magis referri. Cõtingit aũt hic maxĩe poſt mutationẽ reipu. nõ eniꝫ ſtatiꝫ mutant: ſꝫ cõtẽti ſunt ab initio hoĩes parua acceſſione potẽtie. Itaqꝫ leges quidẽ manẽt vt prius erãt: ꝑualẽt tñ q rẽpu. mutauerũt.

¶ De ſpeciebus popularis ⁊ paucoꝝ potentie/ ⁊ cauſis earum. Cap. 6.

Quod aũt tot ſint popularis ⁊ paucoꝝ gubernationis ſpecies: ex his pꝫ. Neceſſe eſt eniꝫ aut oẽs ptes ppl'i q̃s ſupra enumerauimus reipu. gubernationẽ hẽ: aut q̃ſdã hr̃e: q̃ſdã nõ hr̃e. Cũ igit ⁊ agricole ⁊ mediocria poſ/

ſidentes rēpu.gubernāt:ſꝫ leges eſt gubernatio. Victū enim ex opera ſua querere hñt:nec ocioſi eſſe pñt:ita q̈ʒ lege cōſtituta ſolūmodo necẽijs cōcionib⁹ intēdūt. Alijs aūt recipi ad rēpu.lʒ cū tanta poſſidebūt quāta determinat lex. Olo.n.nō licere oib⁹:paucoꝝ potētie eſt. Ociari aūt eū q nō reddit⁹ habeat:ipoſſe. ¶ Hec igit eſt vna ſpēs ppl̃aris gubernatiōis. ¶ Altera vo ſpēs eſt oibus licere q ꝓhibiti non ſint p genus potentib⁹ tñ in eo ocio eſſe:quapp in hmōi qdē populari leges ꝓualēt ⁊ gubernāt:qꝛ redditus nō eſt. ¶ Tertia ſpēs eſt oibus oīno licere rēpu.gerere q liberi ſint:nō tñ licere ob ſupradictā cām. Durare necẽium eſt in hac quoq̈ʒ legeʒ dominari. ¶ Quarta vo ſpēs eſt illa q̄ poſteris tpibus in ciuitatib⁹ eſſe cepit. Maioꝛib⁹ enīʒ factis ciuitatib⁹ q̈ʒ ab initio fuerant:⁊ redditib⁹ facilr abūdantib⁹ participāt oēs reſp. pp multitudinis pꝛeualentiā. Verſanturq̈ʒ in rēpu. gubernāda(ex eo qꝛ pñt ocioſi eē)etiā inopes mercedē capiētes: maximeq̈ʒ hmōi multitudo ocioſa eſt. Nō eniʒ cura rei familiaris ꝓpꝛie eos ipedit q̄ diuites ita occupat vt ſepē a ꝯcionib⁹ abſint ⁊ a iudicijs. Ex quo fit vt multitudo paupeꝝ dominet in rep. nō aūt leges. Species igit popularis gubernationis tot ac tales ſunt ob neceſſitates ſupꝛa dictas. Paucoꝛū aūt gubernationis ꝓma ſpēs eſt qñ plures hñt patrimonia:ſꝫ nō admodū ampla. Faciunt enim ptātem participādi ei q tāta poſſidet:⁊ pp multitudinē eoꝝ qui ad rēpu.recipiunt. Neceſſe eſt nō hoiem ſꝫ legē dñari. Quanto eniʒ magis diſtant a monarchia neq̈ʒ taʒ amplas habēt facultates vt eas negligendo ociari valeāt:neq̈ʒ ita exiguas vt a ciuitate victū querāt. Necẽe eſt vt legē velint dñari:non aūt ipſos. Qꝛ ſi paucioꝛes ſint q poſſidēt patrimonia, ſꝫ qdē plura q̈ʒ pꝛius:ſcda ſpēs ſit gubernatiōis paucoꝝ. Magis enim potētes plus habēdi ſe dignos putant. Quapꝛopter ipſi ſumunt ex alijs qui ad rempu. ſe cōferant. Pꝛeterea:qꝛ nondum ita robuſti ſunt vt abſq̈ʒ lege gu/

bernari poſſint: legē hmōi poſuere. Q2 ſi eo deueniāt vt ipſi pauciores numero maiores facultates habeant: ter tia cumulatio fit gubernatiōis paucoꝝ. Ipſi eniꝫ per ſe magiſtratus ⁊ imperia retinēt ſm legē iubentē: vt parē tum defunctoꝝ loco/ filij ſuccedāt. Q2 ſi magis ēt ſubnixi ſint opibꝰ ⁊ amicitijs: ꝓpe eſt talis potētia ad monarchiā: ⁊ dn̄ant hoies; nō aūt lex: ⁊ eſt hec quarta ſpēs gubernatōis paucoꝝ/ corrn̄dēs vltie ſpēi popularis.

¶ De diuiſione Platonis. ⁊ ſpēbꝰ optimatū. Cap. 7.

Sunt inſup duo alia genera rerūpu. ꝑter eas i qbꝰ aūt miſtitudo aut pauci gubernāt: quaꝝ alterā aiūt oēs ſpēm eē vnā ex quattuor. Dicūt aūt eas q̄ttuor: Monarchiā: Paucoꝝ gubernatōeꝫ: Popularē: ⁊ Optimatē. Eſt ⁊ qnta quā cōi noīe oiuꝫ appellāt rēpu. ſꝫ q2 nō ſepe fit: latet nūerare volētes: ⁊ ita ſuſcipiūt quaſi ſint quattuor ſolū: vt Plato i libris de repu. facit. Optimatē igiť ſe recte hꝫ appellare illaꝫ: de qua tractauimus in primis libris. Que eniꝫ ab optimis viris ſimplr per virtuteꝫ eſt gubernatio reipu. ⁊ nō ad ſuppōnē quādā bonoꝝ virorū: eaꝫ ſolū iuſtū eſt optimatē appellari. In ſola eniꝫ iſta ſimplr ideꝫ eſt vir bonus ⁊ ciuis. In alijs aūt boni ſunt ad ſpēꝫ gubernādi ſuaꝫ. Sunt tn̄ quedā q̄ etiam hn̄t a paucoꝝ gubernatiōe (⁊ appellanť optimates) ⁊ ab ea que vocatur reſpu. vbi nō ſolū reſpectu diuitiarū/ ſed etiā reſpectu virtutis ad gubernatiōeꝫ reipu. ſumuntur. Hec reſpu. differt ab illis: ⁊ nāꝫ optimatis ſapere vř. Nā in his ciuitatibꝰ que non faciūt publice curā virtutis: ſunt tn̄ qdaꝫ ꝑſtātiores qui vīr eſſe boni viri. Ubi ḡ reſpu. reſpicit ad diuinas ⁊ ad virtutē ⁊ ad ppl'm: vt ē apud Carthaginēſes: ea nāꝫ optimatū ſape vř: ⁊ vbi ad duo illoꝝ ſolū vt Lacedemoniorū ad virtutē ⁊ ad ppl'm: ⁊ eſt h̄ mixtura popularis ac vtutis. Optimatū igiť poſt illā primā optimaꝫ reipu. gubernādi formā: he due ſpēs ſūt: ⁊ tertia quecūqꝫ illiꝰ q̄ appellať reſpu. inclināt ad paucoꝝ gubernatiōeꝫ.

¶ De cenſu poteſtate. de legibus bonis/ finibus opti/ matus, popularis/ ⁊ paucoꝝ potētie. Cap. 8.

Reliquū eſt vt de ea que appellat̃ reſpu. dica mus: ⁊ de tyrānide. Ordinauim⁹ aūt ipſam nos cū prius nō eſſet: neq̧ hec trāſgreſſio: neq̧ ille de qbus mōdo dixim⁹ optimates: q̄ reuera oēs aberrāta rectiſſima gubernā/ di forma: poſtmodū cū iſtis numerant̃: ⁊ ſunt haꝝ trāſ greſſiōes ⁊ la bes: vt in ſuprioꝛib⁹ circa pricipiūdixim⁹. Merito aūt poſtremo loco tyrānidez reſeruauim⁹: pro/ pterea ꝙ iſta minime eſt reſpub. Noſtra vero mā eſt de repu. tractare. Qua igit̃ de cā ſic oꝛdinauim⁹: dictū eſt.

¶ Nūc aūt eſt a nobis de illa que cōi noie appellat̃ reſ pu. oſtendēduz. Naz clarius eius vis appebit poſt de/ terminationē eoꝛūz que ad paucoꝝ gubernationē: ⁊ ad popularē ſpectabāt. Eſt eniz reſpu. (vt ſimplr̃ dicam⁹) mixtura paucoꝝ gubernatiōis/ ac popularis. Cōſueue runt aūt eas que inclināt ad popularē vocare reſp. eas vero que ad paucoꝝ gubernationē vocare optimates: ex eo q̄ opulētioꝛib⁹/ doctria atq̧ nobilitas mag̃ adeē cōſueuerūt. Preterea qui diuitias hn̄t ea vidēt̃ habere: pp que ceteri iniurias faciūt: vnde ⁊ honeſtos ⁊ bonos ⁊ nobiles/ iſtos appellant. Cum ergo optimatū guber natio velit excellentiā tribuere optimis ciuibus: ⁊ pau/ coꝝ gubernatōez eſſe dicāt ex bonis ⁊ honeſtis: magis vr̃ ipoſſe: que ciuitas nō ab īprobis: ſz ab optimis gu/ bernet̃: ea nō bene gubernari: eodēq̧ modo que leges nō habeat bonas gubernari ab optimatib⁹. Habere au tem leges bōas nō id eſt ſi recte ſint poſite: nec ēis pa/ reat̃. Itaq̧ vna recta legū inſtitutio putāda eſt legibus parere: altera vt recte ſint leges poſite quib⁹ parere opz. Fieri eniz pōt vt pareāt ciues male poſitis legibus. Id aūt duplr̃ accidit: aut eniz optimis q̄ſtum dat̃ ipſis: aut ſimplr̃ optimis. Videt̃ aūt optimatū eē maxime hono/ res tribuere ſm virtutē. Finis enim optimatuz virtus.

Paucoꝝ̄ vero gubernatiõis diuitie. Popularis aūt li-
bertas. Qđ aūt pluribꝰ videt̃ cōe eſt oīum: nam in pau-
coꝝ̄ ⁊ multitudīs gubernatiõe: ⁊ in optimoꝝ. qđ videt̃
maiori parti eoꝝ qui in repu. verſant̃ id obtīet. In ple-
riſq3 igit̃ ciuitatibꝰ hec ſpēs gubernādi reſpu. vocatur.
Sola. n. mixtio ꝯiecturā facit opulentoꝝ ⁊ inopū: diui-
tiarū ⁊ libertatis. Fere eniȝ apud plurimos illi q̄ diui-
tijs pollēt bonoꝝ ⁊ honeſtoꝝ locuȝ obtinere videntur.
Cum vero tria ſint q̄ circa eq̄litatē reip. cōtēdant: liber-
tas: diuitie: virtus: nam quartū illud q̄ appellat̃ nobili-
tas duobꝰ ꝯñs eſt. Nobilitas. n. eſt antiq̄ diuitie: ⁊ virtus
manifeſtū eſt ꝙ duoꝝ mixtura diuitū ⁊ pauperū reſpu.
appellanda. Triū vero optimatū gubernatio maxime
aliaꝝ preter illaȝ verā ⁊ primaȝ. Q: igit̃ ſint alie reſpu.
ꝑter monarchiā ⁊ ppl'arē: ⁊ paucoꝝ potentiū dictū eſt:
⁊ quales iſte: ⁊ in quo differāt inter ſe: ⁊ optimatum gu-
bernatio: ⁊ alie ſpēs que ad optimates declinant: ⁊ q̄uo
non longe diſtant inter ſe manifeſtū eſt.

Nobilitas eſt antique diuitie ⁊ virtus.

De cōmixtiõe ⁊ modis cōmixtiõis reipub. Cap. 9.

QUomodo aūt fiat ꝑter popularē ⁊ paucoꝝ
potentiā illa q̄ appellat̃ reſpu. ⁊ quo in ordi-
ne reponēda ſit: deinceps dicemꝰ. Et ſimul
appebit: q̄bus diffiniāt popularē ⁊ pauco-
rum gubernationē. Sumēda eſt eniȝ horuȝ
diſtinctio. Poſtea ex his ab vtraq3 tanq̄3 regulam ſumē-
tes cōparare opȝ. Sunt autē diffōnes tres cōpoſitionis
ac mixture: aut. n. ambo ſumēda: quoꝝ vtreq3 leges po-
nūt: ceu circa iudicia. In paucoꝝ. n. potētia diuitibꝰ pe-
nam cōſtituūt niſi iudicādo aſſint: pauperibꝰ vero mer-
cedē nullā. In popularibꝰ aūt pauperibꝰ mercedē. Di-
uitibꝰ aūt penam nullam. Cōe ac mediū iſtoꝝ ambo h̄.
Itaq3 ⁊ ciuile: mixtū eſt eniȝ ex ambobꝰ. Unus igit̃ mo-
dus hic eſt cōbinatiõis. Alius aūt mediū capere coꝝ
q̄ ab vtriſq3 iubent̃: ceu ꝯcionarij: hic quidē a nullo cēſu
vel exiguo penitus: hec vero a magno cenſu: cōe certe

neutrũ:ſed mediũ vtriuſqꝫ cenſus. Tertius vero ex duo/
bus iuſſis. Hoc quidē ex populari lege. Illō aũt ex pau
corum gubernatiōe. Dico autē tale aliqd videt̃ popu/
laris quidē magiſtratꝰ ſortiri:paucoꝝ aũt gubernatiōis
eligere:⁊ popularis nō ex cenſu tribuere:paucoꝝ autē
ex cēſu. Optimatũ igr̃ ac ciuile ab vtraqꝫ vtrũqꝫ accipe:
ex paucoꝝ quidē gubernatōe electiuos facere magiſtra
tus:ex populari aũt ſumere nō per cenſuꝫ. Modus igit̃
admiſcēdi talis. Bene aũt admiſcuiſſe popularē:⁊ pau
coꝝ gubernationē finis eſt qñ eadē reſpu. dici pōt po/
pularis ⁊ paucoꝝ gubernatio. Pꝫ.n. hoc accidere dicē/
tibus eas bene eē cōmixtas. Accidit hoc ēt medio. Cō/
ſpicit̃ nāqꝫ in eo vtrũqꝫ extremoꝝ qđ ꝯtingit lacedemo/
nioꝝ reipu. ſunt.n. ꝑmulti q aggrediunt̃ dicere eam eſſe
popularē:ꝓpea ꝙ populariter cōplura in illa ſunt ꝯſtitu
ta/ceu ꝑmũ circa educatōeꝫ pueroꝝ. Pari mō diuitum
filij educant̃:⁊ pauperum:⁊ erudiunt̃ per eum moduꝫ
per quē valeant pauperũ filij erudiri:ſitrqꝫ in ſequenti
etate cũꝫ viri facti ſunt. In illo nō magis cōſpicuus di/
ues q̃ꝫ pauper. Cibi quoqꝫ ijdē vtriſqꝫ in comeſſatōibꝰ:
veſtitu ēt tali diuites vtunt̃ qualē ⁊ pauperũ quis habe
re pōt. Preterea duoꝝ maximoꝝ magiſtratuũ alterũ eli
git populus:alterũ gerit. ſenatores.n. per ppl'm eligun
tur:ephori aũt ex popularibꝰ cōſtituunt̃. Alij vero dicũt
eſſe illaꝫ paucoꝝ gubernationē: qm̃ multa habeat: que
paucoꝝ potentiā afferũt:ceu oēs dignitates ꝑ electionē
conferri:per ſortē vero nullā:⁊ inſup apud paucos pote
ſtateꝫ eſſe necādi:⁊ in exiliũ pellendi:ac cetera hmōi ꝑ/
multa. Opꝫ enim in repu. bene tēperata vtrũqꝫ videri
ineſſe: ⁊ neutrũ. Et cōſeruari per ſeipm̃ non aliũde: ⁊ ꝑ
ſeipſum non per alios multos extraneos q velint:nam
⁊ praue reipu. hoc pōt cōtingere:ſed nec velle qdē gu/
bernationē alterā:quoquo mō partium ciuitatis oino.
Quēadmodũ igit̃ oporteat rēpu. cōſtituere:⁊ ſitr illas
que appellant̃ optimates:dictum eſt.

¶ De tyrānide ⁊ modis tyrānidis. Cap. 10.

R Eſtat nūc vt de tyrānide dicam⁹: nō ꝙ multis verbis indigeat: ſꝫ vt habeat in hoc tractatu locū ſuum. Quādoquidē hanc quoqꝫ poſuim⁹ partē eſſe aliquā publice gubernationis. De regno igit̄ determinauim⁹ in ſuperiorib⁹ libris: vbi tractatū eſt a nobis nunqd regis gubernatio vtilis foret ciuitatibus/ an inutilis: ⁊ quā/ ⁊ vn̄ cōſtituere opꝫ: ⁊ qūo. Tyrānidis vero ſpēs duas ibidē diſtinximus. Propterea ꝙ eadē potētia quodāmodo alterat ad regiā gubernationē: ex eo qꝛ ambe poteſtates iſte ſunt ſm leges: nā ⁊ apud barbaroꝝ quoſdā eliguntur aliq ad gubernādū ſoli: cū abſoluta oīmodaqꝫ poteſtate: ⁊ apud grecos eodē modo quidē eligebant qui ſoli gubernarēt quos vocabāt eſymnetes. habebāt vero hec inter ſe diuas qualdā. Erant enī regie ex eo: qꝛ ſm leges: ⁊ ex eo: qꝛ volentib⁹ imperabāt. Tyrānice autem eo qꝛ ꝑ arbitrio dominationē exercebāt. ¶ Tertia ſpēs tyrānidis que maxie ꝓprie videt id nomē hr̄e oppoſita eſt regie poteſtati abſolute. Naꝫ neceſſe eſt tyrānidē illā q̄ nullis ſubiaceat legibus: ⁊ dn̄et per vim ac reſpiciat ad ꝓpriā vtilitatē: nō ad vtilitatē ſubditoꝝ. Quapp inuolūtaria eſt cū nemo liber ſpōte ſua ferat hmōi ſeruitutem. Spēs igitur tyrānidis tot ⁊ tales ſunt.

¶ De optima republica/ partibus ciuitatis/ mediocritate/ exceſſu atqꝫ defectu. Cap. 11.

Q Ue vero ſit optima reſpu. ⁊ que vita optima pluribus ciuitatib⁹ ⁊ hoibus: neqꝫ per virtutem iudicant/ que ſupra vulgus emergat: neqꝫ p doctrinā que ingenio indiget ⁊ adiumentis externis: neqꝫ per gubernationem que ad votum fiat. ſed vitā eam ꝓbant quā plurimi conſequi poſſint: ⁊ gubernationē eam quā plurime ciuitates valeant recipe. Nam quas vocāt optimates de quibus modo diximus/ partim exterius cadunt plurimis

ciuitatib⁹

ciuitatibus: ꝑtim appropinquāt illi que reſpu. vocatur. Quāob rē ꝺ ambab⁹ tāq̄ vna ſit dicēdū eſt. Judiciū aūt de oībus iſtis ex eiſdē principijs eſt: ſi recte dictuʒ fuit In ethicis vitā beatā eē ſm virtutē nō īpeditā. Uirtuteʒ aūt ipſaʒ eē mediocritatē: necē eſt mediū eē vitā optīaʒ eius (quaʒ ſinguli adipiſci valeāt) mediocritatis: ⁊ has oēs diffōnes neceſſe ē eē circa ciuitatis virtutē/⁊ viciū ⁊ rēpu. Eſt.n.reſp. vita q̄dā ciuitat]. ¶ In cūctis aūt ciuitatibus ptes ſunt tres. Nam alij diuitijs excellunt. Alij paupꝫtate nimia deprimunt. Alij ſunt inter hos medij. Cum igitur cōfeſſi ſimus mediocritateʒ ⁊ medium eſſe optimuʒ palaʒ q̄ bonoruʒ fortune mediocris poſſeſſio eſt optīa oīuʒ exiſtimāda. Hec.n. facilis ē ad obediēdū mādatorū. At eniʒ ſi modū excedāt in alterutrā ptē: ceu ſi fortuna: ſi virtib⁹: ſi nobilitate generis: ſi diuitijs: vl' his ꝯtrarijs: ceu paupertate nimia: ſi imbecillitate egregia: ſi ignominia multa/difficile eſt vt rōni obediāt. Fiūt eniʒ iſtoruʒ alij ſuperbi ⁊ delinquentes aperte in rebus magnis: alij occulte praui: ⁊ in reb⁹ exiguis fraudatores. Iniurie vero inferunt qn̄q̄ ꝑ cōtumeliā: qn̄q̄ ꝑ doluʒ. Inſup hi minime circa gubernatōeʒ reip. afficiunt: minimeq̄ cōſulūt. Hec aūt vtraq̄ dānoſa ſunt ciuitatibus. Preterea qui bonis fortune ſuperabūdāt: ceu opibus: diuitijs: amicis: ⁊ alijs hmōi: nec imperiuʒ cuiuſq̄ pati volunt: neq̄ ſciunt: ⁊ hoc ſtatiʒ domi eorū natis exiſtit: ꝑꝑ delitias eniʒ ne in ſcolis quideʒ preceptoribus obedire cōſueuerūt. Qui aūt eoꝝ ſunt in idigētia nimia cōſtituti: deiecto nimiū aīo: vileſq̄ exiſtūt. Ex quo fit vt hi magiſtratū gerere neſciāt: ſʒ ad parenduʒ ſeruiliter ſint apti. Alij vero ſibi impari nullo mō patiant: ſʒ ipſi alijs tanq̄ domini volūt impare. Efficit ergo ſeruoꝝ ⁊ dn̄oꝝ ciuitas: nō aūt liberoꝝ ⁊ alioꝝ inuidētiuʒ: alioꝝ ſpernentium: qđ plurimum abeſt ab amicitia ⁊ ciuili ſocietate. Nā ſocietas amicabile q̄ddā eſt: cū inimicis eniʒ ne in via q̄deʒ cōicare volūt hoīes. Uult q̄dē ciuitas ex ꝑib⁹

ac filib⁹ eſſe. Hoc aũt maxie exiſtit medijs. Ita q; ne ſcio fit vt hõ ciuitas optie gubernẽt: ex qb⁹ dixim⁹ nã ꝯſtare ciuitatẽ. Cõſeruant quoq; in ciuitatib⁹ iſti maxie cete/ roꝝ ciuiũ. Neq; .n. aliena ꝯcupiſcũt, vt faciũt pauperes. Neq; eoꝝ bona cupiunt ab alijs vt accidit diuitibus: ⁊ q: neq; inſidiant alijs: neq; alij ipſis: ſine piculo degũt. Quapp bene optauit Phocylides multa mediocrib⁹: optimis mediocria eẽ volẽs in ciuitate. Ptʒ igit ꝙ ciui/ lis ſocietas optia ẽ que p mediocres fit: eaſq; ciuitates recipe vt optie gubernent: in qbus mediocres plurimi ſunt: ac plus põt: maxime qdeʒ ambab⁹, vel ſaltẽ altera pte. Hec. n. addita ꝑualere facit ⁊ pꝛohibet ꝯ̃rios exceſ ſus fieri. Quapp valde optãdũ eſt vt hi q ĩ rep. verſant facultates hẽant mediocres, ac ſufficiẽtes. Naʒ vbi alij nimis multa poſſidẽt: alij nihil: vel plebs infima inſur/ git: vl' paucoꝝ potẽtia illa extrema, vel tyrãn⁹ pp vtrũq; exceſſuʒ. Ex populari. n. ſtatu nimiũ ſupbo, ⁊ ex pauco ruʒ potẽtia ad tyrãnideʒ deuenit. Ex mediocrib⁹ aũt ac ꝑpe parib⁹ multomin⁹: cui⁹ rei cãm poſtea vbi de mu/ tatiõib⁹ tractabit: dicem⁹. Q, aũt media ſit optia mani/ feſtũ eſt. Sola. n. ſeditionib⁹ caret. Ubi. n. pmultũ ẽ me/ diocre minimũ ſeditiões ⁊ diſcoꝛdie ciuium inaſcunt: magneq; ciuitates ob hãc ipſaʒ cãm min⁹ ſeditiõib⁹ ſub/ iacẽt: q: magna in his eſt mediocriũ hoĩuʒ multitudo. Paruas aũt ciuitates facile eſt in duas ptes diuidi oẽs: ita vt nihil mediũ relinquat: ⁊ fere cũcti, vl' iopes ſunt vel opulẽti. Populares q̃q; gubernatiões tutioꝛes ſunt ⁊ diuturnioꝛes: q̃ paucoꝝ potẽtie pp medios. Plures eiʒ ſunt ⁊ magis honoꝛis pticipãt ĩ ppl'ari gubernatõe q̃ in paucoꝝ. Naʒ qñ ſine his multitudo inops plus põt male res ſe hñt: ac cito peunt. Signũ vero hui⁹ putãdũ eſt ꝙ q optie leges cõdiderũt ex mediocrib⁹ ciuib⁹ fue/ re: naʒ ⁊ Solon hõ fuit vt appet ex ei⁹ carminib⁹: ⁊ Ly/ curgus (nõ. n. erat rex) ⁊ Charondas: ⁊ plurimi alioꝛũ. Patet aũt ex his, ⁊ q: plurime reſpu. aut ppl'ares ſunt

aut paucoꝝ gubernatiões. Qđ.n.in his frequēter pau ci ſunt medij.ſemꝑ q̄ ꝑualēt:(ſiue hi ſint q̄ facultates hn̄t: ſiue ꝑplares q̄ mediū trāſcēdūt)ꝑ ſeipſos gubernatōēꝫ agūt. Itaqꝫ aut multitudo ꝑpli inſurgit aut paucoꝝ po tētia. Preterea ex eo: q: ſeditiões fiūt ⁊ pugne īter mul titudinē ⁊ opulentos q̄buſcūqꝫ vincere cōtingit:hi neqꝫ cōeꝫ ampli⁹ hn̄t rēpu.neqꝫ equalē:ſed q̄ſi victorie ꝑmiū reportāt rēpu.obtinere:⁊ alteri ꝑplarē ſtatū:alteri pau coꝝ potētiā faciūt. Preterea q̄ ꝑncipatū grecie habue runt:hi ad ꝑpriā reſpiciētes rēpub.aut popularē ſtatuꝫ in ciuitatib⁹ ↄſtituerūt:aut paucoꝝ gubernatōēꝫ: nō ad ciuitatū illarū cōmoda reſpicientes: ſed ad ſua:atqꝫ ita per iſtas cauſas effect⁹ eſt:vt vel nunq̄ꝫ medioꝝ illa gu bernatio extiterit:vel admoduꝫ raro. Unus enīꝫ vir con ſenſit ſolus ex his qui antiquit⁹ in principatu fuere:hūc gubernandi moduꝫ cōſtituere. Iamqꝫ in ciuitatib⁹ con ſuetudo obtinuit:nō velle equale: ſed aut impare que rere:aut victos obedire. ❡ Que igit̄ optima ſit reſp.⁊ quaꝫ ob cām ex his ptꝫ. De alijs aūt:cum plures popu lares ⁊ plures paucoꝝ gubernationes eſſe diximˀ: que prīa ponēda ſit:⁊ q̄ ſcd̄a:⁊ q̄ deinceps: q: potior ſit: aut deterior:dtermiata optiata:nō erit difficile ītueri. Nece eſt.n.eē melior̄ē q̄ ꝑrie huic accedit:dterior̄ē vō q̄ plꝰ diſtat a medio:niſi ad ſuppōnē q̄s iudicet. Dico aūt ad ſuppōnē:q: multotiēs alia reipu.forma eligibilior exi ſtente nihil vetat/aliā q̄buſdā magis vtilē eſſe.

❡ De multitudine popularitati apta ⁊ de fallaci ⁊ fuca ria diuitū bonitate. Cap. 12.

Que aūt reſp.q̄b⁹/⁊ qualis q̄lib⁹ ↄferat/ꝑn̄s ē tractare:ſed capiēdum pri⁹ eſt vlr̄ de cūctis. Opꝫ.n.ꝑtē illā ciuitatis q̄ rēpu.ſtare vult po tētior̄ē eē: q̄ꝫ illa ps q̄ nō vult rēpu.manere. Eſt aūt oīs ciuitas ex quali ⁊ quāto. Dico aūt quale ceu libertatē:diuitias:diſciplinā:nobilitatē. Quātū vero ceu multitudinē populi ꝑualētē. Fieri aūt pōt vt q̄le exiſtat

vni ciuitatis ꝑti: alteri vero quātū ceu maiorē eē nūeruʒ ignobiliū ꝙ̄ nobiliū: ⁊ paucoꝝ paupeꝝ ꝙ̄ diuitū. Neqꝫ tñ tm̄ ſupare q̄titate: q̄ꝝ ſupari q̄litate: ꝓp h̄ adinuiceʒ

Quib⁹ magis cōuenit poplaris ſtatus.

ꝯferēda ſunt. Ubi ergo ſupat pauperꝫ multitudo: eā quā diximꝰ ꝓportioēʒ h̄ pplaris gubernatio exorit: ac ſpēs ſingule pplaris ſtatus ſm̄ multitudinis exupantiā: ceu ſi agricolarū multitudo plus poſſit. pria ſpēs. Si multitudo mechanicorū ac mercenarioꝝ: vltia ſpēs: ⁊ ſic de alijs q̄ ſunt haꝝ medie. Ubi aūt ea ps in q̄ ſunt opulēti

Quib⁹ magis paucoꝝ potentia.

⁊ nobiles magis ſupat q̄litate ꝙ̄ deficiat quantitate: hic paucoꝝ potētia gubernatioqꝫ exorit: ac eodē mō ſingule ſpēs huiꝰ ſm̄ exupantiā iſtiuſmodi hoīuʒ. ¶ Debʒ aūt q̄ legē pōnit in repub. ſp ad medios reſpicere. Siue. n. ad paucoꝝ gubernatōeʒ dirigant leges ꝯ medijs ē ꝯiectādū: ſiue ad pplarē ſtatū ⁊ ad medias qꝫ leges reſpicere dn̄t. Ubi. n. mediocriuʒ ſupat multitudo/ vel vtrūqꝫ extremū: vel alterū tm̄: h̄ reſp. recipit ſtabilitatē. Nō. n. ē metꝰ nē qn̄qꝫ diuites cū paupibꝰ ꝯſpirēt ꝯ mediocres. Nunqꝫ. n. alteri ſeruire alteris vellet. Q̄ ſi cōiorē aliquā querūt nullā aliā ꝙ̄ iſtā repiēt: nā p vices gubernare nō paterēt ꝓp diffidētiā q̄ īter eos exiſtit. In cūctiſ v̄o locis arbiter ē fideliſſimꝰ: arbiter aūt medīꝰ: q̄ quātoqꝫ melior ē gubnatio tpata/ tāto durabilior. Aberrāt et plerīqꝫ illoꝝ q̄ optiātes reip. gubnatōes efficere volūt: nō ſolū in tribuēdo nimiū diuitibꝰ: verūetiā in excludēdo plebem. Neceſſe eſt eniʒ ꝓcedente tpe ex falſis bonis veꝝ malū euenire. Diuituʒ eniʒ cupiditates plus h̄ndi magis deſtruunt repub. ꝙ̄ que multitudinis.

¶ De varijs legibus paucoꝝ potētie ⁊ populariuʒ/ de contēperamento gubernatoribꝰ/ anniqtate regie gubernationis. Cap. 13.

Sunt aūt illa circa q̄ ſimulāt ac fallaciter ꝓtēdunt ad pplm̄ qn̄qꝫ numero: Cōcio: Magiſtratꝰ: Judicia: Armatura: Exercitatio. Circa ꝯcionē q̄dē licere oībꝰ adeē: ſʒ pena appo

ſita diuitib⁹ ſi nõ aſſint vł ſolis vł maiorẽ q̃ multitudinẽ. Circa magiſtrat⁹ aũt nõ licere his q cenſuz hñt magnũ renunciare magiſtratui: paupib⁹ aũt licere. Circa iudicia ṽo penã eẽ diuitib⁹ niſi iudicẽt: paupib⁹ aũt ĩpunitatẽ: aut illis magnã: his puaz penã: vt eſt in Charõde legibus. Quibuſdã ṽo locis oĩb⁹ lz dſcriptis ĩ ↄciõib⁹ iudiciiſqꝫ adeſſe: q̄ ſi deſcripti ſint ⁊ nõ exerceãt: in penas incidũt permagnas: vt metu pene vitent deſcriptionẽ: ⁊ per nõ deſcriptionẽ neqꝫ iudicia neqꝫ ↄciones exerceãt. Eodẽ mõ circa arma poſſidẽdã ⁊ circa gymnaſia legibus ſtatuunt. Paupib⁹.n. lz nõ habere arma. diuitib⁹ aũt pena ↄſtituta eſt niſi habeãt. Et ſi gymnaſio ſe nõ exerceãt pauꝑes nulla pena ẽ. Diuitib⁹ aũt eſt pena vt alii metu pene ſe exercere cõpellant: alii (qꝛ nullaz formidant penam) nõ faciant. Hec igitur paucoꝝ potẽtie ſunt machinamenta. In populari autẽ ſtatu ꝫ hec alia excogitant. Paupib⁹.n. ſalaria ſtatuũt ↄcionãtibus. Diuitib⁹ aũt nullã penã imponũt. Itaqꝫ manifeſtũ eſt ſiqs velit iuſte hec tẽpare: q̄ opz vtriqꝫ aſſumere: ⁊ illis qdez ſalaria cõſtituere: his aũt penã. Sic.n. oẽs cõicarẽt. Naz illo qdẽ mõ reſpub. ſit alteroꝝ ſolũ. Opz qdem rẽpu. eſſe ex his ſolum qui arma poſſidẽt. Cenſus aũt magnitudo diffiniri ſimplr nõ põt: ſed ↄſiderata qualitate adiungat largiſſim⁹: vt qui participant republi. ſint plures q̃ hi qui nõ participant hunc inſtituere. Volunt eni pauperes ⁊ honoꝝ expertes quietẽ agere: ſi neqꝫ ↄtumelia eos qs afficiat: neqꝫ bona illis auferat. Sz hꝫ nõ facile: nõ ſemꝑ ↄtingit vt qui rẽpub. gubernãt ſint mites ⁊ humani: cõſueuerũt aũt quoties bellũ eſt grauiter ferre niſi ſuſcipiãt alimenta. Nam ſunt egeni: ⁊ ſiqs alimẽta porrigat/ cupiunt belluz. Apud quoſdã gubernatio reipubli. exiſtit nõ in his ſolũ qui ad armaturaz ſunt habiles: ſed in his qui exercebãt arma. in Malienſibus qdem gubernatio reipub. erat in iſtis ⁊ magiſtratũ creabãt ex his qui militabant. Primaqꝫ reſpub. apud grecos cõſtituta eſt ex

his qui belluz gerebant: ab initio qdem ex equitibus: nam robur belli tunc in equitib⁹ habebat. peditat⁹ eniz niſi ordo ac diſciplina aſſit inutilis eſt. hmói autez diſciplina ⁊ ordo antiquis illis tépoꝛib⁹ nódum erat: ex quo fiebat vt in equitatu robur belli haberet. Sed auctis ciuitatibus que in armis potẽtiaz habebát plures ad cómunioné reipu. recepti ſunt: ex quo factum eſt vt quas nũc reſpu. vocam⁹: tunc popularis ſtatus diceret. Fuerat eniz antiqua ciuitatũ gubernatio rónabiliter paucorum ⁊ regia: ꝑpter paucitaté eniz hominũ nó erat magnus numerus mediocriũ. Itaq̧ pauci cũ eſſent multitudine ⁊ inſtitutióe magis ferebát ab alijs gubernari.

Quam igitur ob cám plures ſunt rerũpub. formę: ⁊ quáobrez preter alias que debẽtur. neq̧ popularis gubernationis vna eſt ſpés. nam aliarũ ſimilr: ac preterea que díe ſint inter eas: ⁊ quare accidat: ⁊ inſuper que ſit optia rerũpu. vt plurimũ dici pót ac aliaꝝ quoq̧ rerũpublicarũ qualis qualibus cógruat: dictũ eſt.

De partib⁹ reipublice ꝯſilijs, magſ̃atib⁹, iudicijs: de cóſultãdi poteſtate ⁊ mẽbris eius. Cap. 14.

Urſus aũt ⁊ cóiter ⁊ ſeparatiz ꝺ vnaquaq̧ dicemus earũ partiũ que poſt hoc ſequuntur: cóuenién ſumpto principio. Sunt ergo tres partes oĩum rerũpu. in ſingulis: quaruz ſtudioſus legis poſitoꝛ cóſiderare dz vtilitatez: qb⁹ bñ ſe hñtib⁹ neceſſe eſt répu. bñ ſe hẽe: ⁊ gubernãdi formas iter ſe differre ĩ eo ꝙ ſingľe iſtaꝝ differũt. Haꝝ triũ partiũ. vna eſt q̃ verſat in publicis ꝯſilijs. Altera in magſ̃atib⁹: hoc ẽ quos eẽ opꝫ: ⁊ quá ptãtez hr̃e: ⁊ queãd modũ debeát creari. Tertia ps in iudicijs ꝯſiſtit. Ea ps que cóſulit auctoritaté hꝫ de bello ⁊ pace: de ſocietate ineũda ad bellũ vel diſſoluẽda: de legib⁹ ferẽdis vel abrogádis: de morte: de exilio: de publicatióe bonoꝝ: ⁊ rónib⁹ repoſcẽdis. Neceſſe eſt. n. vel oĩb⁹ ciuib⁹ hec oĩa decernẽda tribuere: vel qbuſdá: oĩa ceu vni cuidam

magiſtratuſ aut ſiſib⁹, vel alijs alia: vel quedã illoꝝ oi/bus: quedã v̇o qbuſdã. Oẽs igit̃ ⁊ de oibus populare eſt. Talẽ eniꝫ eq̃litatẽ affectat pp̃ls. ¶ Sũt aũt plures modi. Unus ſi ſingulatiꝫ ⁊ nõ ſimul oibus: vt eſt i rep. Theleclei Mileſij: ⁊ ĩ alijs reb. pu. deliberãt magr̃atus ſimul collecti: ad magr̃atũ vero vadũt oẽs ſingulatiꝫ ex tribub⁹: ⁊ partib⁹ ẽt minutis donec trãſeat p oẽs. Cõgregat̃ aũt pp̃ls ſolũmõ ꝓ legib⁹ ferẽdis: ⁊ ꝓ his q̃ ptinent ad reipu. ſtatũ. ⁊ pro his audiẽdis q̃ a magr̃atibus nunciant̃. ¶ Alius modus eſt: oẽs ſimul ꝯuenire aut ſolũmõ ad magr̃atus creãdos: ⁊ ad ferẽdas leges: ⁊ ꝓ bello vel pace: ⁊ ad rõnes repoſcẽdas: ĩ ceteris v̇o eos qui magiſtratũ gerũt decernere ad ſingula deputãdos: vel per electionẽ: vel per ſortẽ. ¶ Ali⁹ modus eſt vt ad magiſtratus creãdos ⁊ ad rõnes repoſcẽdas cõueniãt oẽs ciues: ⁊ ad deliberationeꝫ belli ſuſcipiẽdi: vel ſocietatis ad bellũ ineũde: cetera v̇o magiſtratus exequant̃ p electionẽ creati qḋ fieri põt. Talia vero ſunt quot exercere neceſſe eſt eos q ſciũt. ¶ Quart⁹ modus eſt vt oẽs de oibus ꝯueniẽtes deliberẽt: magr̃atus v̇o de nullo ſtatuãt: ſed tm̃ prio loco ſn̄iaꝫ dicãt: queadmodũ fit in extrema illa gubernatiõe populari quã in paucoꝝ gubernatiõe ſpẽi illi violẽte ⁊ in gubernatione vnius tyrãnidi corre/ſpondere diximus. Hi ĝ modi populares oẽs: quoſdaꝫ v̇o de oib⁹ paucoꝝ potẽtie. Hꝫ aũt ⁊ hoc dr̃ias plures: qñ eñi a mediocri cẽſu fiat aſſumptio ⁊ multi aſſumuntur pp eaꝫ cẽſus mediocritatẽ: ⁊ q̃ lex vetat nõ moueãtꝫ ſꝫ ſequant̃: ⁊ liceat acquirẽti cẽſuꝫ hr̃e: paucoꝝ eſt hm̃õi gubernatio: ſꝫ tñ ciuilis pp eius mediocritateꝫ. Qñ v̇o nõ oẽs participes ſunt: ſꝫ q eligunt̃: ⁊ ſm leges guber/nant: vt ⁊ prius paucoꝝ potentie eſt: Qñ aũt ipſi ſe eli/gunt q deliberãdi auc̃itatẽ habeãt: ⁊ qñ fili⁹ patri ſucce/dit: ac dn̄i ſunt legũ: nece ẽ hm̃õi gubernationẽ eẽ paucoꝝ potẽtũ. Sꝫ qñ aliquoꝝ aliq ceu cũ ꝺ bello ⁊ pace ⁊ repetẽdis rõnib⁹ vniuerſi cog̃ſcũt: de alijs aũt magr̃at⁹

electi/ vel ſorte aſſumpti optimatũ id eſt: vel eiꝰ q̃ ap/
pellat̃ reſpu. Quod ſi de quibuſdã electi: ⁊ de quibuſdã
vero ſortiti: ⁊ vel ſimplr̃ ſortiti: vel ex preelectis: vel cõ/
muniter electi: ac ſortiti: partiꝫ optimatũ eſt: partiꝫ reip.
ipſius. Diſtinguit̃ ḡ ea pars q̃ i cõſulẽdo deliberãdoue
cõſiſtit in hũc modũ pro nã rerũpu. ⁊ adminiſtrat̃ vna/
queqꝫ reſp. ſꝫ hmõi determinationẽ. Cõfert aũt ⁊ guber
nationi illi q̃ nũc maxime vr̃ eẽ popularis: dico aũt ei in
q̃ populus dñs eſt ẽt legũ in deliberãdo ac melius di/
ſponẽdo: hoc idẽ facere in cõibus qđ fit circa iudicia in
paucoꝝ potentia: imponũt eniꝫ penã illis quos iudica
re volũt vt iudicẽt: populares vo mercedẽ ſtatuunt pau
peribus. Melius eñi deliberabũt ſi oẽs ꝯſilio interſint.
Populus quidẽ cũ nobilioribꝰ: iſti aũt cũ populo. Cõ
fert ẽt per electioneꝫ aſſumi eos q deliberaturi ſunt: vel
per ſortẽ equalr̃ ex partibus ciuitatis. Cõfert etiã ſi plu
rimũ excedat multitudo plebis eos q ſunt in gubernã/
da repu. peritiores vel nõ oĩbus mercedẽ tribuere: ſꝫ
quãtis corrñdet numero nobilitatis vel exortiri plures:
In paucoꝝ vo gubernationibꝰ: aut eligere quoſdã ex
multitudine: aut tale aliqd cõſtituere q̃le eſt i quibuſdã
ciuitatibus quas appellãt precõſultores ac legũꝫ cuſto/
des: ac de his ſolũmodo rebus cõſiliũ referre: de quibꝰ
iſti ante deliberauerint. Per hũc enim modũ ppl's in/
teruenietin deliberãdo: nec tollere quicq̃ꝫ de rep. vale/
bit. Inſup aut illa decernere poterit populus: aut nihil
cõtrariũ illis que preponent̃: vel cõueniendi quidẽ oẽs
participes facere: deliberãdi vero magiſtratibus pote/
ſtatẽ relinquere: ⁊ oppoſitũ eius facere qđ fit in popula
ri ſtatu. Populi eniꝫ decretũ in cõdẽnando ratum non
fit: ſed ad magiſtratus rurſus referat̃: quod ꝯ fit in po/
pularibus. magiſtratus eñi abſoluẽdi dñi ſunt oĩno: cõ
demnandi vero non: ſꝫ ad populũ habet̃ recurſus. De
cõſultando igit̃ ⁊ deliberando/ eiuſqꝫ poteſtate in hunc
modum determinatum ſit.

¶ De magiſtratib⁹/neceſſarijs/ꝓprijs/honeſtis/ ⁊ de magiſtratuū inſtitutionibus. Cap. 15.

Onſequēs his eſt circa magiſtratus diſtin/
guere:hꝫ enī ⁊ hec pars reip. drias multas.
Quotq; magiſtratus:⁊ quarū rerū anctem
hñe:⁊ pro quo tpe ſingulos:nam alij ſeme/
ſtres:alij breuiores:alij annuos:alij diutur/
niores ſtatuūt magratus. Et vtrū magiſtrat⁹ oporteat
eē perpetuos:an ad longū tp̄s:aut neutrū:ſꝫ multotiēs
eoſdē aut nō eundē bis:ſꝫ tantū ſemel:⁊ pterea circa cō
ſtituendos magratus ex qb⁹ opꝫ creari:⁊ a quib⁹ ⁊ quō.
de his enī oīb⁹ opꝫ poſſe diſtinguere qui qb⁹ cōferant
gubernationib⁹ reip. ¶ Eſt aūt ne hoc qdē facile deter
minare:q̄les magratus ſunt nūcupādi. Indiget enī ci/
uilis ſocietas multis p̄ſidentib⁹. Quapp non oēs q vel
eligunt vel aſſumunt ſorte:ſunt magratus exiſtimādi:
vtputa ſacerdotes:hꝫ eniꝫ aliud qddā ponēdū eſt a ciui
libus magratib⁹. Preterea q pompas dicūt: ⁊ p̄cones:
⁊ legati q eligunt. hmōi enī cure ciuiles aut oium ciuiū
ſunt ad vnā actionē:puta dux eoꝝ q militāt:aut ſm par
tem vt mulierū puerorūq; curatores. Alie diſpēſatiue:
ſepe enī eligūt qdā ad diſtribuēdū annonā. Alie mini/
ſtratiue ad q̄s ſi opulēti eligunt/ſubſtituūt ſeruos. Ma
xime vō vt ſimplr dicamus illi ſunt magrat⁹ appellādi
quib⁹ datū eſt deliberare de qbuſdaꝫ ⁊ ſtatuere/⁊ iube/
re:⁊ maxime hoc extremū. Nam iubere iperioſius eſt.
Uerū iſta quātū ad vſuꝫ nihil differūt:vt ita dixeriꝫ: nō/
dum eniꝫ determinata eſt hmōi de noīe cōtrouerſia: hꝫ
ſūt quādā aliā intellectiuā cōſiderationē:quales magi/
ſtratus:⁊ quot neccij ſunt ciuitati:q̄les neceſſarij quidē:
inutiles vō ad bonā reipub. gubernationē magis vtiq;
qſpiā dubitabit:⁊ ad oēm rēpu. ⁊ p̄ſertiꝫ ad paruas ciui
tates:nā i magnis qdē lꝫ ⁊ dꝫ ſinguli magratus ad ſin
gula opa deputari. Sufficit eniꝫ multitudo ciuiū ad ma
giſtratus gerēdos:⁊ hos cū intermiſſione magna tpis

alios ſemel dumtaxat gerunt. Meliuſq; ſingula curant
q̃ ſi in multis cura nr̃a diſtrahat: ſed in paruis ciuitati
bus nec̃e eſt in paucos magiſtrat⁹ plr̃es cõferre: nã cuȝ
ſit paucitas hoiuȝ: nõ facile eſt multos in magiſtratib⁹
eſſe: q nã poſtea forẽt ſucceſſores horũ. Indigent qñq;
magiſtratib⁹ eiſdẽ ⁊ legibus: parue magneq; ciuitates:
niſi q hec quidẽ nõ ſepe indigẽt eiſdẽ: his vero multo
tempore intermiſſo id accidit. Quapropter nihil ꝓhi-
bet multas ſimul curas illis demãdare: non. n. ſe impe-
diunt: ⁊ ꝓpter hoiuȝ paucitatẽ nec̃ij ſunt magr̃at⁹ qdaȝ
quaſi luminaria obeliſcis ĩpoſita. Si ḡ dicere poſſum⁹
quot nec̃arij ſunt oĩ ciuitati: ⁊ quot nõ nec̃arij qdeȝ ſed
opportuni: facile qs ſciẽs iſta cõiungat: quot cõiungere
cõgruat in vnũ magr̃atũ. ¶ Debet ẽt h̃ nõ latuiſſe q̃les
ↄueniant ſ̃ȝ locũ magr̃atus pluriũ curã hr̃e: ⁊ q̃liũ vbiq;
vnũ magr̃atũ ptãtẽ habere: ceu honeſtatis virũ in foro
prefectũ annone: ⁊ aliũ alibi: aut vbiq; eundẽ: ⁊ vtrũ ſ̃ȝ
negocia partiendũ eſt, an ſ̃m pſonas: dico aũt ceu vtrũ
curaȝ honeſtatis: aliũ puerorum ⁊ aliũ mulierum: ⁊ in rebuſ-
pub. vtruȝ differat ſ̃m vnãquãq;, magiſtratuuȝ genus:
vel nihil: ceu in populari ſtatu: ⁊ paucorum guberna-
tiõe: ⁊ optimatũ: ⁊ ĩ monarchia: vtrũ idẽ ſunt magr̃at⁹
ptãtẽ hñtes: ſȝ non ex eq̃libus, aut ſilibus: ſȝ alij in alijs
veluti in optimatib⁹ qdeȝ ex hoibus doctis: in paucorũ
aũt potẽtia ex opulẽtis: in populari ſtatu ex ingenuis.
Uel exiſtant qdaȝ ſ̃m iſtas drĩas magr̃atuuȝ: ⁊ alicubi
cõferat eoſdẽ eſſe: alicubi diuerſos: alicubi eniȝ cõgruit
magnos eẽ: alicubi paruos eoſdẽ magr̃at⁹. Uerũtamẽ
ſunt aliqui ꝓprij ceu eoruȝ qui ante deliberãt: hec eniȝ
ptãs nõ eſt popularis. Cõſiliũ v̉o populare: opȝ eẽ ali-
quid tale cui cura ſit populũ ↄſilio peruenire, ne occiſus
ſit. Ubi aũt ſi pauci ſũt numero paucorum potẽtia ẽ: eſt aũt
nec̃e vt illi ſint pauci qui ante deliberant: itaq; paucorũ
potẽtia eſt: ſed vbi ſunt ambo hi magr̃atus, illi qui ante
deliberant cõſiliarijs ꝑficiunt, cõſiliarius, enim popu-

laris:qui vero ante venit in cõſulẽdo ⁊ deliberãdo pau
coꝝ potẽtie. ¶ Diſſoluit ẽt ptãs cõſiliꝫ i hmõi guberna
tionib⁹ in quib⁹ ppls ipſe cõueniẽs de oibus cõſtituit.
hoc aũt accidere ↄſueuit cũ eſt vtilitas q̃dã: aut merces
ↄſtituta his q in ↄcionẽ ↄueniũt. Ocioſi.n.ↄueniũt per/
ſepe:⁊ de cũctis ipſi ſtatuũt. Qui aũt pueroꝝ curã hñt:
⁊ q mulierũ:⁊ ſi qs alter eſt q ptãtẽ ⁊ curã hẽat hmõi:
optimatũ id eſt:⁊ nõ pplare. Fieri eñ nõ põt vt phibe
re pauperũ mulieres alterius ſit q̃ꝫ paucoꝝ potẽtie: cuꝫ
mulieres ipſoꝝ i delitijs viuãt. Sꝫ de his qdẽ eatenus
dixiſſe nũc ſatis ſit. ¶ De cõſtituẽdis autẽ magiſtratib⁹
conãdũ eſt iaꝫ trãſigere. Cõſiſtũt aũt dñe in trib⁹ termi/
nis:quib⁹ cõpoſitis neceẽ eſt oẽs modos eſſe cõpꝛehen
ſos. vnus ex tribus eſt:qui ſint illi qui magiſtratus cõſti
tuãt. alter ex quibus cõſtituat. terti⁹ per quẽ modũ. Cu/
iuſqꝫ vero iſtoꝝ dñe ſunt tres: aut eniꝫ ciues oẽs cõſti/
tuunt:aut quidã: vel ex oibus: vel ex qbuſdaꝫ determi
natis:ceu p cenſuꝫ:vel per genus:vel p virtutẽ: vel per
aliud qddã tale q̃le apud Megarẽſes:ex his q vna cũ
populo cõiuncti ad bella gerẽda:⁊ hoc aut p electionẽ:
aut p ſoꝛtẽ. Rurſus aũt hec ſimul cõduplicata: dico aũt
hec:ceu quoſdã aliq:quoſdã oẽs: ⁊ quidã ex oib⁹: ⁊ q/
dã ex qbuſdã:⁊ quidã electiõe:qdã ſoꝛte. Uniuſcuiuſqꝫ
iſtoꝝ dñe modi erũt q̃ttuoꝛ: aut eñ oẽs ex oibus p ele/
ctionẽ:aut oẽs ex oibus per ſoꝛtẽ:⁊ vel ex cũctis:vel q̃ſi
diuiſim p tribus ⁊ cõuentus ⁊ ſocietates quouſqꝫ tran/
ſeat p vniuerſos ciues:aut ſemp ex oib⁹:⁊ ptim ſic/ par/
tim illo mõ. Rurſus vero ſi pauci ſunt illi q ↄſtituũt ma
giſtratus:aut ex oibus p electionẽ:aut ex oibus p ſoꝛtẽ:
aut ex qbuſdã per electionẽ:aut ex quibuſdã p ſoꝛtẽ:vel
partiꝫ iſto mõ:partiꝫ illo. Dico aũt quedã ex oibus per
electionẽ:quedam per ſoꝛtem: atqꝫ ita duodeciꝫ modi
efficiunt ſeoꝛſum duobus cõduplicatis. Hoꝛũ aũt due
cõſtitutiones ſunt populares: hoc eſt oẽs ex omnibus
electiõe vel ſoꝛte:vel ptiꝫ ſoꝛte/ partiꝫ electiõe. At.n.nõ

omnes ſimul:ſed ex omnibus cōſtituere:vel ex quibuſ
dam ſorte:vel electione : vel vtroqꝫ modo:aut partim
ex oībus:partim ex quibuſdā vtroqꝫ modo.dico autē
vtroqꝫ modo partim ſorte:partim electiōe illius ſpeciei
eſt que appellat̄ reſpu. Quoſdā vero ex oibus cōſtitue/
re partim electiōe/ partiꝫ ſorte paucoꝝ potētie eſt.mul
toqꝫ magis ſi ex ambobus:ſed quoſdam ex omnibus:
quoſdā ex quibuſdā ciuile optimatuꝫ:vel quoſdam ele/
ctione:quoſdam ſorte:quoſdam vero ex quibuſdā pau
coꝝum potentie:etiā ſi per ſortē fiat:vel non fiat:⁊ quoſ/
dam ex quibuſdam vtroqꝫ modo ; quoſdam autem ex
omnib⁹ ⁊ ex quibuſdā oēs per electionē optimatū. Mo
di igitur circa magiſtratus tot ſunt ⁊ diſtinguūtur ita ſm̄
rerūpub.formas. Qui autem quibus cōducant:⁊ quo/
modo conſtitutiones eoꝝū fiende ſunt vna cum poteſta
tibus magiſtratuū:⁊ qui ſint hi:manifeſtū erit; dico aūt
poteſtatē magiſtratus ceu circa redditus auctoꝛitatem
habere:⁊ circa cuſtodiā:alia eniꝫ poteſtatis ſpēs quēad
modū circa bellum ⁊ circa cōtractus foꝛēſes.

¶ De iudicijs/ iudicioꝛum ſpeciebus/ ⁊ de modis iu/
diciorum. Cap. 16.

Eliquū ex tribus eſt de iudicijs dicere. Ca
piendi vero ſunt iſtoꝛuꝫ modi per eandē
viam:eſt eniꝫ differētia iudicioꝝ in trib⁹ ter/
minis:ex quibus:⁊ de quibus:⁊ quo. Dico
autem ex quibus vtrū ex oibus vel ex qui
buſdam. De quib⁹:quot ſunt ſpecies iudicioꝛū. Quo:
vtrum per ſortem vel per electionē. Primo igitur diſti
guamus:quot ſint iudicioꝛuꝫ ſpecies:ſunt autem octo.
Una rōnes repoſcere. Altera ſi publice cui iniuriat⁹ ſit
Altera quid ad ſtatum ciuitatis pertinet ex magiſtrati/
bus ⁊ priuatis hoibus quicunqꝫ circa penas verſantur.
Quinta de priuatis contractibus habentibus magnitu
dinē:ac preterea de homicidijs ⁊ de peregrinis. Homi
cidij ruſus ſpecies:ſiue in ipſis iudicijs:ſiue in alijs:ex

ꝓuidentia fecerit vel inuitus: ⁊ quotcunqȝ confitemur quidē facta: ſed de iure cōtrouerſiam facimus: ⁊ qͨūqȝ pꝛo homicidio exulantibus circa reditū ſtatuuntur: vt Athenis dicitur: ⁊ in pheatri iudicium. Contingūt aūt talia ⁊ in omni tempoꝛe pauca: ⁊ in magnis ciuitatibꝰ: de peregrinis autem vna pars eſt: ſi peregrinus contra peregrinum agat: altera ſi peregrinus cōtra ciuem. Eſt inſuper vltra hec omnia de paruis rebus cognitio: que dꝛagmas quinqȝ: aut non excedant aut parū: opꝫ enim ⁊ de his ius dici: nec incidit in iudicium multitudinē. Sꝫ omittamus de his: ⁊ de homicidijs: ⁊ de peregrinis. Dicamus autē de ciuilibus: in quibus ſi non recte iudicetur: ſeditiones gignunt: ac rerūpu. motꝰ: neceſſe eſt enim vel omnes de omnibus ſupꝛa dictis iudicare electione vel ſoꝛte: vel omnes de omnibꝰ partim ſoꝛte partim electione: vel de quibuſdā eoꝛum aliquos partim ſoꝛte partim electione aſſumptos. Hi ergo modi ſunt quattuoꝛ: totidē alteri qui ſm partem: rurſus enim ex quibuſdam ⁊ qui iudicant de omnibus per electiōē aut ex quibuſdam de omnibus per ſoꝛtem: vel partim ſoꝛte partim electione: vel quedam iudicia de eiſdem ex ſoꝛtitis ⁊ electis. Iſti ergo vt dictū eſt ſunt modi in pꝛedictis: inſuper eadem condūplicata vt quedam ex omnibus quedam ex quibuſdam: quedam ex vtriſqȝ: ceu ſi eiuſdem iudicij eſſent alij ex omnibus alij ex quibuſdam: vel per ſoꝛtem vel per electionem: vel ex ambabus. Quot igitur modi iudicioꝛum eſſe poſſunt dictum eſt. Hoꝛum autē Pꝛima popularia ſunt quecūqȝ ex omnibus vel de omnibus. Secunda vero paucoꝛū potentie quecunqȝ ex quibuſdam de omnibus. Tertia optimatum ⁊ ciuilia quecunqȝ partim ex omnibus ⁊ partim ex quibuſdam.

¶ Quarti Politicoꝛum Ariſto. finis.

ℭ QVINTVS POLITICORVM ARISTOTELIS.

ℭ De cãis mutationũ rerũpub. rebuſpublicis: inequalitate, iuſto ꝛ ſtabilitate. Cap. primũ.

De alijs quidẽ oĩbus ꝺ quibꝰ dicere ꝓpoſuimus, fere dictuꝫ eſt: ex qbꝰ autẽ mutanť reſpu. ꝛ quot ea ſint ꝛ qualia: ꝛ quenã ſint ſingulariũ rerũpu. corrupnões: ꝛ labes: ꝛ ex qualibus in quales maxime mutanť: ꝑterea q̃ remedia generalr̃ ꝛ ſpãlr̃ cuiuſqꝫ: ꝛ ꝑ q̃ maxĩe ꝯſeruari poſſit vnaq̃qꝫ rerũpu. ꝯſiderãdũ poſt ea q̃ dcã ſunt deinceps erit. ℭ Opꝫ aũt priꝰ illꝺ ꝓicipiũ aſſumere: ꝙ plres ſunt forme rerũpu. ꝛ in his cõſiteť qdẽ oẽs iuſtiñã ꝛ ꝯuenientẽ eqtatẽ: ſꝫ aberrãt ab ea vt eſt ante dictũ. Nã ppl̃s cõſtat ex his qui cũ ſint ſm quid pares: putãt ſe ſimplr̃ pares eſſe. Paucoꝝ vero potẽtia ex his q cuꝫ preſtẽt aliqua re, ſintqꝫ inequales: ſe in cũctis preſtare arbitranť: inequaleſqꝫ eſſe. opibꝰ eniꝫ ſuperantes: ſimplr̃ exiſtimant ſupare. Deinde vero illi quaſi pares exñtes in cunctis dignũ putant ſe parẽ portionẽ habere: hi aũt quaſi ſupiores ſint maiora ſibi cõpetere arbitranť: maiꝰ eniꝫ inequale. Habẽt vero oẽs aliquid iuſtuꝫ: ſꝫ ſimplr̃ aberrãt: ꝛ ob eam cãm qñ non pro opinione ſua vtriqꝫ reportẽt de repu. ſeditiones cõcitant. Omniũ vero iuſtiſſime hoc facerẽt qui virtute ꝑcellũt: qui tamen minime oĩum id faciũt: nam hi ſimplr̃ rõnabile eſt vt hi ſoli preferanť. Sunt aũt quidã qui preſtantes genere plus habere ſe dignos putant: videnť nobiles eſſe illi quoꝝ maiores virtute ꝛ diuitijs ꝑditi fuere. Hinc principia ꝛ fontes (vt ita dixerim) ſeditionũ oriunť. Quapp ꝛ mutationes merito fiũt: qñqꝫ ex pñti ſtatu ad aliũ: ceu ex populari gubernatõe ad paucoꝝ potentiã: vel ad pplarẽ

ex paucis vel ad rēpu. optimatem ex illis, vel ad alias ex iſtis. Quãq̈ pñtem gubernãdi formã nõ querũt mutare: ſʒ in ea pmanētes p ſe illã ſuſcipiũt vt paucoꝝ potentiã vel monarchiã. Inſup circa magis ⁊ minus: ceu vel paucoꝝ potentiã exiſtentē magis extendere vel coercere: vel popularē ſtatum ampliare vel reſtringere. Eodēq̈ modo de alijs ſpēbus amplĩãdis vel reſtringēdis: vel in parte aliqua reipu. monēda: ceu magiſtratum quēdã de nouo īducere vel remouere. vt apud Lacedemonios ferũt Lyſandrũ tentaſſe regiã poteſtatem tollere: ⁊ Pauſaniã regeʒ ephoros: ⁊ Epidãni mutata eſt reſpublica in parte: cuʒ pro tribuũ pꝛefectis ſenatores creauerũt. Apud elienſes vero neceſſariũ eſt illoꝛũ etiã qui verſant in rep. dignitates inuadere qñ creatur magiſtratus aliqs. Paucoꝝ aũt potētia erat i hac rep. q̄ʒ vnus ſolus ad magiſtratũ ſumebat: vbiq̈ eñ pp ineq̄litatē oꝛitur ſeditio: diſparib⁹ tñ nõ exiſtit pꝓportio: perpetua eñ ptãs regia iniqua foret ſi eſſet ī parib⁹. Omino eniʒ q̄rētes equũ in ſeditiões incidũt. At. n. duplex eſt equũ. vnũ numero: alterũ dignitate: nũero qdē ceu multitudīe ac magnitudīe idē ⁊ equũ: dignitate autē dico id qd̄ eſt ſʒ rõnē ceu tria excedũt duo ſʒ equalē numeꝝ ⁊ hoc ī vno. Dico aũt q̄ttuoꝛ excedere duo: ⁊ hoc ī vno. equa. n. ps duo ex q̄ttuoꝛ: ⁊ vnũ duoꝝ: ambo. n. medietates. ¶ Fatētes aũt ſimplr eſſe iuſtũ id qd̄ eſt ſʒ dignitatē: cõtendũt vt pri⁹ dictũ eſt. Alij q: ſi in aliquo ſint pares: ſʒ penit⁹ pares exiſtimãt. alij q: ſi in aliquo p̄ſtãt in cunctis ſe ſuperare arbitrant. Quãobrē due p̄cipue ſiunt gubernãdi foꝛme: populus. ſ. ⁊ paucoꝝ potentia: nobilitatē eniʒ ac virtutē in verbis quidē oēs fere vſurpãt. Etenīʒ qui reuera nobiles ac boni ſint nuſq̄ʒ centũ repiunt. Diuites aũt multis in locis. ¶ Simplr võ omnino ſm alterutrũ ſtatuere equalitatē impꝛobuʒ eſt: pʒ aũt ex eo qd̄ cõtingit. Nulla. n. hmõi rerũpu. recipit ſtabilitatē. Cã vero huius: q: impoſſe eſt ex pꝛimo erroꝛe

in pricipio cōmiſſo nō euenire ad extremū aliqd mali. Quare opus eſt partī3 arithmetica equitate vti: partim ea que eſt ſm dignitatē: verūtamen tutioꝛ eſt ac minus ſeditioni ſubiacet popularis gubernatio q̄3 paucoꝛum. Nam in paucoꝝ gubernatiōe due gignunt ſeditiones: vna inter ſeipſos: alia ad pplm. In gubernationib⁹ aūt populi vna tm̄ ſeditio fit ad paucoꝝ potentiā. Ipſis vero iter ſe (qđ quidē dignū dictu ſit) nō accidit ſeditio populi. Inſup mediocriu3 hoīum gubernatio ꝓpinquioꝛ eſt populari gubernationi q̄3 illi que paucoꝛū: que qdē eſt magis tuta q̄3 aliqua hmōi rerūpub.

¶ De ſeditionib⁹ paucoꝛū ⁊ populariū pꝛo quibus rebus ſeditiōes oꝛiant: ⁊ de cāis earū. Cap. 2.

Cum vero conſiderem⁹ quibus de cāis ſeditiones mutatiōeſq3 rerūpu. eueniūt: capienda ſunt pꝛimo vl'r pꝛincipia ⁊ cāe eaꝝ: ſunt autē fere tria de quib⁹ ipſis pꝛimo ſuccincte determinandū eſt. Uidere eni3 op3 queadmodū diſpoſiti ad ſeditiōes deueniūt: ⁊ quaru3 rerum gratia: ⁊ tertio que ſint initia ciuiliū turbationū ac ſeditionū inter ciues. Q3 quide3 igit diſponant ad res nouas appetēdas illa eſt potiſſima cā de qua iam dixim⁹ q2 aliȷ̄ pares eſſe volunt his qui plus hn̄t: ⁊ niſi hoc ſit nō acquieſcunt: aliȷ̄ vero ſe pꝛeſtare dignos putātes indigne ferunt niſi plus habeāt: hec aute3 quādoq3 iuſte cupiunt: quādoq3 iniuſte. Inferioꝛes quidem vt pares ſint res nouas exoptant: ⁊ pares qui ſunt vt pꝛeſtant. Queadmodū igit diſpoſiti ſint qui res nouas querunt dictū eſt. Res autē pꝛo quibus cōtendūt: ſunt lucru3 ⁊ honoꝛ: atq3 his cōtraria. dedecus eni3 ⁊ dānum vel ipſoru3 vel amicoꝝ fugiētes. ſeditiōes i ciuitatib⁹ agunt. Cauſe vero ac pꝛincipia motus: vnde ipſa ita diſponūtur: ⁊ ꝓ his de quib⁹ diximus ſunt vt ſeptē: ſunt etia3 vt plura: quoꝛū duo ſunt eadē cum illis que dicta ſunt: nō tamē eodē modo: ꝑ lucrū eni3 ⁊ ꝑ honoꝛē irritantur

inuicez: nõ vt acquirãt ſibi ipſis: ſed q2 vident alios par/tim iniuſte, partim iuſte plus in ipſis habere. Inſuper ꝓpter cõtumeliã: pp metũ: pp pꝛepotẽtiaz: pp cõtẽptuz: pp incremẽtuz exceſſiuũ: ⁊ alio modo pp verecũdiã: pp negligẽtiã: pp puſillanimitatẽ: pp imparitatem.

¶ De cauſis vndeciz ſeditionũ, declaratio. Cap. 3.

HOrum aũt cõtumelia ⁊ lucrũ quã habeant vim: ⁊ quot ſeditionũ cauſe: fere eſt manifeſtuz. Superbia. n. ⁊ auaritia eoꝝ qui gubernant hoies pꝛouocãt cõtra ſe/ ⁊ cõtra ſtatũ eius reipub. que iſta fieri patiatur. Auaritia vero qñ qꝫ ex ꝑuatis reb9 fit/ qñ qꝫ ex publicis. ¶ De honore etiaz clarum eſt: ⁊ quid valeat: ⁊ qũo cã ſit contendendi. Ipſi enĩz inhonorati ⁊ alios honoratos cernẽtes ſeditionẽ aggrediunt. Hec aũt iniuſte quidẽ fiunt: cum pꝛeter dignitatẽ honorant quidam vel inhonorant. iuſte vero cũ ſm dignitatẽ. Propter ꝑpotentiã aũt qñ qs maioꝛ ſit ⁊ potentioꝛ/ vel vnus vel plures cũ ſm dignitatez ⁊ potentiã reipub. cõſueuit. n. ex talibus fieri vni9 dominatio: vel gubernatio violenta. Quapp qbuſdã in locis oſtraciſmo vtunt: ceu Argis ⁊ Athenis. Atqui melius erat ab initio ꝓuidere ne in hmõi potentiaz augeri homines ꝑmitterẽtur/ qꝫ poſt/ cõtra auctos/ remediuz querere. Propter metuz. n. ad ſeditionez deueniũt qui penas formidãt ob maleficia cõmiſſa: ⁊ hi contra quos parat violentia pꝛeuenire volẽtes pꝛius qꝫ malũ patiãtur: vt apud Rhodũ nobilitas ꝯ plebẽ inſurrexit metu iudicioꝝ q̃ ſibi ꝑabunt. Propter cõtẽptũ. n. ad ſeditiones deueniũt: ceu in paucoꝝ potẽtia qñ plures ſunt illi qui a repub. excludunt: potẽtiores. n. ſe putant. ⁊ in populari ſtatu opulenti contẽnentes inoꝛdinationẽ ⁊ incuriam eoꝝ qui gubernãt: ceu apud Thebanos poſt pugnam in onophytis cõmiſſaz: mala gubernatiõe popularis ſtatus interijt. ⁊ in Megarẽſib9 cum per inoꝛdinatiõez ⁊ magiſtratuũ negligentiã ſupati ſunt ⁊ Syracuſis

ante Gelonis tyrãnidẽ: ⁊ Rhodij populus anteq̃ ↄtra
inſurgeret. ¶ Fiunt ẽt pp incrementū excesſiuū muta
tiones rerũpu. vt enī corpus ex partibus ſuis cõſtat: ⁊
opʒ eas ſimul pro mõ quãq̄ ſuo creſcere vt cõueniẽtia
pmaneat: ac niſi hoc fiat corrũpitur: (ceu qñ pes quat-
tuor cubitorũ ſit / ceterū vero corpus duarū palmarū
longitudinē hẽat: interdū vero ⁊ in alteri⁹ aĩalis figu-
ram trãſiret: ſi nõ ſolũ quãtitate / verũetiã qualitate imo/
deratū fieret incrementũ:) ita ⁊ ciuitas ex ptibus ↄſtat.
quarũ interdũ aliqua paulatim ſubcreſcit: ceu egenorū
hoīū multitudo in popularibus gubernatiõibus ⁊ re
buſpublicis. Contingit vero qñq̄ id per fortunā velut
apud Tarentū cum ſuperati prelio ab Japygenſibus
nobilitatis magnā partē amiſiſſent (fuit aũt id preliū
paulopoſt id tp̄s quo Medi greciã inuaſerũt) ad popu
larē ſtatū ex repu. eſt facta mutatio. Et Argiui poſt ce
dē ſuorꝫ in Hebdoma a Cleomene ſptiata factã coacti
ſunt inqlinos quoſdā ad rẽpu. recipe. Et Athenis cū
terra male pugnaret aduerſus Lacedemonios nobili/
tas attenuata ẽ cũ ex deſcriptõe ſubmittere ad bellũ co
geret. Cõtingit aũt hoc ⁊ in pplarib⁹ gubernatiõib⁹: ra
rius tñ. Pluritb⁹. n. diuitib⁹ exñtib⁹: vł diuitijs in ptib⁹
auctis mutatio fit in paucorꝫ potẽtiã. Mutant ẽt reſpu.
abſq̄ ſeditiõe pp ṽecũdiã: vt in Herea. cū. n. p electio-
nē ſumere magr̃at⁹ ſolerent: poſtea ſortiti ſunt. ex eo ꝙ
electiões eorꝫ in hoies turpes / pudẽdoſq̄ cadebãt. Et
pp negligẽtiā qñ ſinũt ad ſummas ptãtes eos aſſumi:
qui nõ ſunt amici ſtatus eorꝫ. per quẽ qdē modũ apud
Horeũ euerſa eſt paucorꝫ gubernatio p Heracleodorꝫ:
qui magr̃atū nact⁹ gubernatiõē ciuitatis ex paucorũ
potẽtia ad pplarẽ ſtatũ traduxit. ¶ Inſup pp puſillani
mitatẽ: dico aũt puſillanimitatẽ: qñ latet paulatī ſubcre
ſcens reipu. mutatio que ad magnitudinẽ latẽter eua/
dit / ſi negligat: quẽadmodũ apud Ambraciotas: a puo
cenſu prius erant magiſtrat⁹: tandē vero a nullo ſue-

runt/quaſi nihil aut ꝑpe foret iter parū ⁊ nihil. ¶ Sedi
tiones etiā cōcitat peregrinitas: donec in eandē fiſ cōſpi/
rationē deuenerit: vt.n. nō ex quauis multitudine cōſti
tuiſ ciuitas: ita etiā neq̨ in quouis tpe. Quapꝓ quicūq̨
adhuc inquilinos ſuſceperunt aduenas: oēs fere ſedi/
tiōib⁹ iactati ſunt: ceu apud Sybariꝫ/vna cū Trezenijs
incoluerūt Achei. poſtea maiorē in numerū creſcentes
Achei/Trezenios pepulerūt. Unde pollutio illa exoꝛta
ē ſybaritis: ⁊ i Thurijs idē fecerūt ſybarite ꝯ illos q eos
receperāt: nā plus hr̄e volētes: quaſi de ſuis agris pulſi
ſunt. Et apō Bizantiū peregrini in oppꝛeſſionē ciuium
ꝯiurati: cognita re pꝛelio ⁊ armis expulſi ſunt. Et Antiſ/
ſei exules ex Chio ſuſceptos tandē armis deijcere coa
cti ſunt. Zanclei vero q Samios receperunt mox ab eis
ſunt ꝑpꝛia ciuitate deiecti. Apolloniate q ſunt in Euxi/
no ponto icolis receptis ſeditōe agitati ſunt. Et Syra
cuſani poſt tyrānos expulſos cum hoſpites ⁊ cōductos
milites fecifſent ciues/in ſeditiōeꝫ ⁊ ꝑliū inciderūt. Et
Amphipolite receptis calcidēſibꝫ colonis: pulſi tandeꝫ
ab illis ſunt fere oēs. Seditionē aūt concitāt in paucoꝛ
quidem potentia multitudo indigne ferens ꝙ cum ipſi
ſint pares: non eque honoꝛātur. In populari vero ſtatu
nobilitas ꝙ par fiat ceteris cum ipſi ſint pꝛeſtantioꝛes.
¶ Incidunt etiā qñq̨ in ſeditionē ciuitates ꝑpter ſituꝫ
qñ talis eſt locus vt nō ad vnam eandēq̨ gubernatio/
nem ſit aptus: vt Clazomenijs accidit: qui in chytro ha
bitant: cōtra eos qui habitant in inſula: ⁊ Colophonijs
erga noſios. Athenis quoq̨ nō eodeꝫ modo: ſed mul/
tomagis populares ſunt qui in Pyreo habitāt q̄ꝫ qui in
vrbe: vt enim in pꝛelijs tranſit⁹ foſſarū etiaꝫ ſi admodū
parue ſint iterrūpit oꝛdines militūꝫ: ita ⁊ in ciuitate diſ
ſidentia omnis videſ diſiunctionē facere. Maxime ioꝛ/
ſan diſſident virtus ⁊ vitium: deinde paupertas ⁊ di/
uitie: ⁊ alia magis q̄ꝫ alia: quarum vna eſt illa de qua
diximus.

¶De medellis/ ⁊ documẽtis circa ſeditiões Cap. 4.

FIunt aũt ſeditiões nõ pro paruis reb⁹: ſʒ ex puis ad magna pueniunt: maxime vero etiaʒ parue corroborant: qñ in principalib⁹ fiunt: vt cõtingit Syracuſanis antiq̄t⁹. Mutatus eſt enĩʒ ciuitatis ſtatus pp duos adoleſcentes/ qui in magiſtratu cõſtituti ſimultateʒ inter ſe habuerũt ex amatoria cauſa: altero enĩʒ abſente/ alter puerum queʒ amabat ſibi cõciliauit, at ille reuerſus cum id grauiter ferret/ vxorẽ illius hr̃e ſtuduit: ex hoc oẽs qui verſabant in repu. diuerſo fauore diuerterunt. Quaobrẽ ab iſtis principatib⁹ cauẽduʒ eſt diligẽter: ac diſſoluẽde ſtati ſunt eorum diſcordie qui multũ in rep. pñt. In principatu enĩʒ peccat. Principat⁹ aũt dr̃ eẽ dimidiũ toti⁹. Itaq; paruum in principatu erratum corrñdens eſt ad alias ptes. Dino enĩʒ excellẽtiuʒ virorum diſcordie totaʒ poſt ſe trahũt ciuitatẽ: vt ꝯtingit apud Heſtieã poſt popularẽʒ ſtatũʒ. Duobus enĩʒ fratribus de diuiſione patrimonij ꝯtẽdẽtib⁹: vn⁹ eorum q̄ erat paupior quaſi nõ exhibẽte altero fratre bona oĩa: neq; theſauruʒ queʒ pater inuenerat pferẽte/ q̄rebat: ac populuʒ in ſuos fauores ptraxerat. Alter vero q̄ diuitijs pollebat locupletes ſibi acciuerat. Et in Delphis ex fauore partium cõtentione exorta principiuʒ fuit ſeditionuʒ oium: que poſtea fuerunt in ea ciuitate ſecute: hic enĩʒ cum ſibi triſte augurluʒ incidiſſet: vt venit ad ſponſaʒ ſuſcipere illaʒ noluit. parẽtes vero puelle quaſi ſpreti: atq; ꝯtẽpti ſacrorum q̄dã (eo ſacrificante) iniecerunt/ atq; vt ſacrilegum accuſantes capite dãnari fecerũt. Mitylene quoq; ſeditio ex hereditate coorta magnoruʒ malorum fuit origo: indeq; bellum Athenienſibus cõtra Mitylencos ſuſceptuʒ in quo vrbs eoruʒ a Pachete duce capta fuit. Timophãe enim quodaʒ opulento hoie vita functo cum due filie ſuperſtites fuiſſent: Doxãdrus quidã dari illas filijs in matrimonium cõcupiuit: qđ cum aſſequi non potuiſſet

Documẽtũ

Principat⁹ dicẽ totius dimidiũ.

Paruũi pn cipatu erratũ corrñdẽs eſt ad alias partes.

alios ſibi prelatos dolens: res nouas moliri aggreſſus: Athenienſibus quibus erat publice hoſpes bellum ſuſcipere perſuaſit. Et apud Phocenſes ſeditio exorta eſt ex hereditate inter Mnaſeam Mneſonis patrem ⁊ Euthicratē Onomarchi: hec ſeditio Phocenſibus initium fuit eius belli: qđ ſacruȝ appellauerūt. ¶ Mutatus eſt ēt Epidamni ciuitatis ſtatus ex nuptijs. Deſpōderat.n.qs filiā.cuȝ vero pater ſponſi magr̄atū gerens illi dānum irrogaſſet, quaſi deſpectus oēs qui pſenti ciuitatis ſtatu infenſi erāt, per factiōeȝ ad ſe recepit. ¶ Fiunt etiaȝ mutationes ⁊ in paucorum potentia: ⁊ in populari ſtatu: ⁊ in ea que appellat̄ reſpu. ex eo ꝙ aliquod collegium vel alia pars ciuitatis famaȝ ſit vel augmentuȝ maiorē in modū cōſecuta: vt apđ Athenienſes Ariopagi cōſiliūȝ p tpa belli pſaruȝ famā cōſecutū ſeueriorē reip. gubernādi formā vr̄ feciſſe. ¶ Et rurſus naualis turba ꝙ cā victorie Salaminenſi bello fuiſſe videbat̄: ⁊ ob eaȝ victoriaȝ principatuȝ maris acqſiſſe ciuitati popularē ſtatū validiorē effecit. ¶ Et apđ Argiuos nobilitas ꝙ in prelio cōtra Lacedemonios apud Mantiniaȝ vrbeȝ cōmiſſo: magnaȝ famaȝ cōſecuta erat popularēȝ ſtatū delere tentauit. ¶ Et apđ Syracuſanos multitudo vrbana: ꝙ cā victorie belli aduerſus Athenienſes videatur fuiſſe rēpu. mutauit ad popularem ſtatū. ¶ Et apud Calcidenſes ꝙ ſimul cuȝ nobilitate ad opprimēdum Phoxuȝ tyrānuȝ plebs inſurrexiſſet: ſtatim reipu. gubernatōeȝ ſuſcepit. ¶ Et apud Ambraciaȝ eodē mō populus vna cū aggreſſoribꝰ Periādro tyrāno expulſo in ſeipſuȝ gubernationeȝ cōuertit. Et oio hoc latere nō opȝ ꝙ qui potētie cauſa fuerunt: ſiue priuati hoīes: ſiue collegia publica: ſiue tribus: ſiue ⁊ pars aliqua ciuitatis ſiue quecūqȝ multitudo ſeditioneȝ cōmouent: aut enim qui honori illorū inuident ſeditionē faciunt: aut ipſi pp preualentiā parē habere cū ceteris nō acqeſcūt. Mouet̄ quoqȝ reſpubli. qñ ptes ille ciuitatis que ꝯrie videntur

eē pificanť adinicē(ceu diuites ⁊ plebs)mediū aūt puꝫ aut nihil oino ſit. Si eiꝫ queuis pars ita robuſta fiat/vt ad illaꝫ que predominabať pxime accedat: nō tolerat poſt hac diſcrimina ſubire. Quapp ⁊ qui virtute pcellunt nullā(vt ita dixerim)faciunt ſeditionē: pauci enim ſunt: alij vero permulti. vīr ergo in cūctis reb. pu. initia cau/ ſeqꝫ ſeditionū/ac mutationuꝫ in hūc modūſiūt. ❡Mu/ tatur aūt reſpu. qñqꝫ per vim: qñqꝫ per dolū. Per vim aūt/aut ſtatim: aut poſtea compellendo. naꝫ ⁊ fraus du/ plex eſt: nōnūqꝫ eniꝫ decepti ab initio ſua demuꝫ ſpōtē recipiunt aliuꝫ gubernādi modū: de īde poſt ea violēter cōſeruāt: vt accidit cuꝫ quadringenti illi Athenienſium rēpu. ſuſceperunt: affirmātes eniꝫ ꝙ pſarū rex pecunias ad belluꝫ cōtra Lacedemonios ſubminiſtraret: ac in eo mētiti nihilominꝰ poſtea vi retinere gubernatōeꝫ conati ſunt. Interdū aūt ab initio pſuadētes: ac poſtea rurſum pſuaſis ſponte ac volentibus retinent gubernationem. Simpliciter ergo circa oēs reſpub. ex his que dicta ſunt cōtingit mutatiōes fieri.

❡De mutationibus/ ⁊ modis mutationuꝫ popularis gubernationis Capitulum 5.

Popularis gubernatio in paucoꝝ potentiam.

Sed opꝫ in vnaquaqꝫ ſpecie rerūpu. hoc ideꝫ cōſiderare. Popularis ergo ſtatus maxie recipit mutatōes pp eoꝝ hoiuꝫ pfidiaꝫ q ſunt qſi ductores i pplo. hi.n. ptiꝫ egregios qſqꝫ opulētoſqꝫ puatiꝫ calūniādo ꝯſpicere eos ſiť ꝯpellūt:(cogit.n. ī vnū cōis metꝰ ēt eos q priꝰ erāt inimiciſſimi)ptiꝫ qdē publice mltitudini ſuggillādo: ⁊ hī fere vbiqꝫ in hūc modū fieri videmꝰ. Nā ⁊ apd Coū pplarī ſtatus interijt ob prauitateꝫ eoꝝ q populuꝫ ducebāt: nobilitas.n. cōſpiratiōe facta regimē ciuitatis arripuit. Et apud Rhoduꝫ/ipoſitis eniꝫ pecunijs q̄ cōductis militibꝰ ſoluerenť: potētes qdā ī pplo͞ꝝ ſe eas retinebāt. ꝑ/ fecti aūt claſſis cū pecūias nō haberēt ac nihilominꝰ na/ uigare ex lege cogerenť: veriti penā iudicij/ꝯſpiratōeꝫ

inferunt ad popularē ſtatū euertendū. ¶ Apud Heracliam quoq; ppl's oppreſſus eſt ea de cauſa. Potentes enī quidā in populo illatis iniurijs nobilitatē expulerunt. illi vero poſtea cōſpirātes & in vnū cōuenientes in vrbē reuerſi pplm oppreſſerūt. ¶ Nec multo diſſimiliter apud Megarēſes popularis ſtatus interijt. Ductores enī populi quo pecunias per bonoꝝ publicationē haberēt multos e nobilitate pepulerant: vt tandē facta ſit permagna exulū multitudo. Exules ergo in vnū cōuenientes prelio ſuperarūt: oppreſſoq; populo paucoꝝ potentiā cōſtituerūt. ¶ Cōtingit hoc idē apud Cumas in populari ſtatu quē deſtruxit Thraſymachus: & apud alios fere quis inſpiciat mutationes eodē mō cōtigiſſe. ¶ Interdū enī vt gratificent̄ iniuriātes nobilitatē cōſpirare faciūt: vel patrimonia eꝗ diuidētes: vel redditus muneribus publicis ſubijcientes. Interdū vero calūniantes: vt bona opulentoꝝ publicari faciant. ¶ Veteribus quidē tempoꝛibus qñ idē erat potēs in populo/ac belli dux: populares res in tyrānidē mutabant̄: & pfecto antiquoꝝ tyrannoꝝ plurimi ex popularibus hominibus facti ſunt. Cauſa vero cur tūc fierent: non aūt nūc illa eſt ꝙ tūc qui in populo maxime poterāt erāt ex his qui bello gerendo preficiebant̄: nondū enim dicēdi peritiam habebāt. nunc aūt Rhetorica arte ſuperueniēte qui dicēdi facultatē habēt populos ducūt quidē. ſed qꝛ imperiti ſunt rerū bellicarū tyrānidē inuadere non audēt: niſi vbi parū aliqd tale incidit. ¶ Tyrānides certe freqūtius fiebāt prius ꝙ̄ nūc: & ppter magnas ptātes quibuſdā cōmiſſas: ceu Mileti ex pretura. Multarum enī ac magnaꝝ rerū poteſtatē habebat pretoꝛ. Ac etiā ob id qꝛ tunc vrbes non erāt magne: ſed rure homines habitabāt ociū agentes: preterꝗ̄ ab agris qui patroni erant in populis cum viri militares eſſent tyrannidem inuadebant: idq; agebant omnes preſcita ſibi prius fide a populo: que acquirebatur ex inimicitia aduer/

ſus opulētos:vt Athenis Piſiſtratus per factionē cō/
tra pediacos ſuſceptā:⁊ Megaris Theagenes armen
tis opulētoꝝ occiſis:q̄ iuxta flumen repererat paſcētia:
⁊ Dionyſius accuſans Daphneū ⁊ diuites meruit tyrā/
nidē Syracuſis obtinere:pp inimicitiã nobilitatis ſibi
fide,a populo p̄ſtita:quaſi popularis eēt. ℂMutanf ēt
reſpu.ex cōſueta gubernatiōe in vltimā ſpeciē popula/
ritatis:cū enim per electionē ſunt magiſtratus:non tū a
cenſu.eligit aūt populus ambientes populū:magiſtra/
tuum gratia eo rem deducūt:vt ſit populus dn̄s etiam
legū.Remediū aūt ne hoc oino fiat/ vel vt minus fiat
illud eſt:vt tribus quidē magiſtratū eligant: nō popu/
lus vniuerſus.Populariū igit ſtatuū mutationes fere
omnes per has fiunt cauſas.

ℂDe mutationibus ⁊ modis mutationū/gubernatio
nis paucorum potentie. Cap. 6.

Paucoꝝ autem gubernationes mutanf per
duos maxie modos maniſeſtiſſimos.vnū
ſi iniurijs afficiāt multitudinē:quilibet enī
patronus ſufficit:⁊ maxie ſi ex numero pau
corum dux aliquis exiſtat. quēadmodū in
Naxo Lygdamis: qui tyrānidē poſtea Naxioꝝ inuaſit.
ℂHabet aūt etiā ex alijs/ initiū ſeditionis dr̄ias: qn̄q
enī ab ipſis opulētis qui nō honoranf magiſtratib⁹ ſit
diſſolutio:cū perpauci ſint illi q dignitates vſurpāt vt in
Maſſaliēſibus:⁊ Iſtro:⁊ apud Heracliā:⁊ in alijs ciui
tatibus accidit.Doles enim ab honorib⁹ excluſi res no
uas moliri non ceſſant:quoad ipſi quoq honorenf: ſe/
niores quidē fratrū poſtea v̄o rurſus q minores ſunt
natu.Quibuſdā enī in locis nō ſimul ad rēpub.guber
nandam recipiunf filius ⁊ pater.alicubi vero frater ſe/
nior ac iunior:⁊ vbi paucoꝝ potentia ciuilior euadebat.
In Iſtro ad popularē ſtatū ſeditione inter nobilitatem
recidit. Apud Heracliā vero ex paucioribus ad ſexcē/
tos.Mutata eſt etiam Gnidi paucoꝝ potētia ſeditione

inter nobilitatē ipſam coorta: ex eo ꝙ pars eoꝝ ab ho/noribus excludebaṫ: ſiquidē pater filium impediebat: ⁊ frater fratrē: nec niſi qui ſenior foret honorabaṫ. In/ſurgens enim populus per illoꝝ diſcordiā ac ducē: na/ctus ex ipſa nobilitate peruicit: imbecillis enī aduerſa pars erat. Et apud Erythrenſes ī paucoꝝ gubernatio/ne regiaruꝫ vrbiū antiquis temporibꝰ lꝫ diligēter cura/rent qui in gubernatōe illaꝝ verſabanṫ: tñ qꝛ perpauci erāt: nō tulit ppl's: ſꝫ rēp. mutauit. Mutaṫ ēt paucoꝝ gubernatiōes ex ſeipſis ꝑpter factiones ipſoꝝ qui plus poſſe volūt. hoc aūt dupl'r fit: qñ qꝫ enim ſibi aſciſcunt ⁊ cōiungunt alios ex ipſo numero paucoꝛuꝫ: vt Athenis in triginta illis fecit Charicles: ⁊ ī quadringētis Phry/nicus: qñ qꝫ vero ipſi q ſunt ex paucoꝝ numero vendi/cant ſibi plebeꝫ vt apud Lariſſam nobilitas plebē cole bat/ex eo: qꝛ per plebē fiebat electio magiſtratus illius qui cuſtodis reipu. vocabaṫ: ⁊ in quibuſcūqꝫ guberna/tionibus paucoꝝ non illijpſi eligūt ad magiſtratus qui ⁊ gerere illos poſſunt: ſꝫ ex cēſibus magnis tribuunṫ: vel ex amicitijs: electio tamen eoꝝ per ciues fit: vel per plebē: vt Abydi: ⁊ vbi iudicia nō ſunt ex his qui rēpu. gubernāt colēdo plebē: quo eoꝝ ſuffragia ꝓmereāṫ rē/pu. mutant: vt apud Heracliam cōtingit que eſt in pon to: qđ idem accidit quādo in gubernatiōe paucoꝝ qui/dam exiſtētes ad pauciores etiā rempu. trahunt: pares enim ceteris eſſe querētes cōpellunṫ populū in ſui auxi lium adhibere. Fiūt etiā mutationes in gubernatiōe paucoꝝ: qñ ꝓdigaliter viuētes/ qui gubernāt per luxu riam patrimonia cōſumpſerint. Optant eñ res nouas hmōi hoīes: tyrānidēqꝫ vel ſibijpſis vel alteri affectāt: queādmoduꝫ Hipparinus Dionyſio ſyracuſis: ⁊ Am/phipoli Cleotinus calcidēſes colonos ſuperinduxit: ⁊ cum veniſſent ſeditioneꝫ cum illis ꝯ diuites fecit. ⁊ in Egina qui negocium illud Charete Athenienſi confe cerat: res nouas molitus eſt ꝑpter huiuſmodi cauſam.

Hi ergo hoies cõſumptis patrimonijs aut res nouas cõmouent aut rempu. furtis expillãt. Itaq; ſeditiones cõcitantur: aut ab ipſis, aut ab illis qui eoꝝ furta nõ to/lerant. vt Apollonie que eſt in ponto accidit. Concors vero ſi ſit paucoꝝ gubernatio ex ſeipſa nõ facile interijt. Huius ſignum eſt apud Pharſalũ vrbẽ reipub. ſtatus. pauci ſi quidẽ in ea ciuitate gubernatores multoꝝ ſunt domini: qꝛ ipſi inter ſe recte ac debito more ſe gerunt. ¶ Euertunt etiã: qñ in paucoꝝ gubernatione aliã paucoꝝ gubernationẽ efficiũt: id eſt qñ eoꝝ ad quos ptinet gubernatio reipu. qui pauci ſunt ſelectio quedã fit: neq; habilitas eſt oĩbus ad maximos magiſtratus dignitateſq; poſſe aſſumi. Qđ apud Elidẽ vrbez qñq; cõtingit. nam cũ paucoꝝ eſſet gubernatio reipu. admodũ pauci eoꝝ ad ſenatoriũ ordinez que erat ppetua dignitas per/uenire poterãt: ob id q erat potẽtium h ordo: ac perſi/milis Lacedemonioꝝ ſenatui. ¶ Fit aũt mutatiõis gu/bernatio paucoꝝ: ⁊ in bello: ⁊ in pace. In bello quidez q populo diffidẽtes cõducto milite vti cõpellunt: ⁊ qui illis preficitur ſepe tyrãnus euadit: vt Corinthi Timo/phanes. Quod ſi plures preficiunt ipſi ſibi potentiam parant. interdũ vero iſta formidantes qui regũt popu/lum recipiunt ad reipu. cõmunionez: qm̃ neceſſitas co/git populo vti. ¶ In pace aũt ꝑpter diffidẽtiã quã iter ſe hñt: cõductis militibus cuſtodiaz tradũt: preficiũtq; illis virũ aliquẽ qui ad neutrã partẽ magis inclinare vi/deatur: at iſte ſepe fit dñs partis vtriuſq;: qđ accidit in Lariſſa vrbe a leuadẽſibus rempub. tenẽtibus. ⁊ apud Abydũ tempore ſodalitatũ: quarũ vna erat Iphiadi. ¶ Oriunt etiã ſeditiones per excluſionẽ alioꝝ ab alijs factaz eoꝝ ipſoꝝ qui ſunt in paucoꝝ gubernatione: qñ de nuptijs, vel de iudicijs cõcertãt: queadmodũ de nu/ptijs ſupra diximus: ⁊ in Eretria paucorũ gubernatio equitum ſublata eſt per Diagoram qui affectus iniuria fuerat ex nuptijs. Ex iudicio aũt apđ Heracliaz ſeditio

extitit: ⁊ Thebis ob adulterij iudiciuꝫ. Atqui vtroqꝫ in loco nõ iniuſta fuerat accuſatio: ſꝫ p factionẽ pena nimis exaſperata. Apd̾ Heracliã qdẽ aduerſus Eutionẽ: Thebis vo aduerſus Archiũ: quos cõtẽderũt inimici i foro ligari: ac ceruices eoꝝ annulo ferreo includi. ¶ Sepe etiam paucoꝝ gubernationes diſſolute fuerũt ob nimiã dñationẽ, non pbantibus quibuſdã ex ipſis, qui gubernabãt hmõi exceſſuꝫ: vt accidit his qui apud Gnidũ: ⁊ apud Chium per paucoꝝ potentiam gubernabant. ¶ Fiunt etiã caſu cunctationes illis que vocant reſpu. ⁊ gubernationes paucoꝝ, vbicũqꝫ a cenſu ſumunt ad deliberandũ ⁊ iudicandũ, ⁊ ad ceteros magiſtratus. Sepe eñi cõſtitutus eſt primus cẽſus ad pñs tps, vt participẽt in paucoꝝ qdẽ gubernatione pauci, in repu. vero medij: felicitate reꝝ aliq̃ ſuperueniẽte, vel per pacem, vel per aliã cauſaꝫ, cõtigit eaſdẽ poſſeſſiones multi maioris pcij fieri: itaqꝫ oẽs efficiunt habiles ad cunctos reſpu. gradus dignitateſqꝫ ſuſcipiẽdas. idqꝫ ↄtigit interdũ ſenſim ⁊ latẽter: interdũ celerius. Paucoꝝ igit gubernationes mutant, ⁊ ſeditionẽ recipiunt pp hmõi cauſas. Omnino aũt ⁊ popularis ſtatus ⁊ paucoꝝ potentie cõuertunt interdũ nõ in ↄrias ſpẽs: ſed in eas q̃ ſunt pprij generis: ceu ex inſtitutis popularibus ⁊ paucoꝝ in ipſa ppria: ⁊ ex illis rurſus in iſta.

¶ De mutationibus. ⁊ modis mutationum optimatum. Cap. 7.

In optimatibꝰ aũt ſeditões fiũt: interdũ qdẽ ex eo qꝫ pauci ſunt honoꝝ participes, qd̾ in paucoꝝ gubernatione dixímꝰ ſeditionẽ mouere. Nã ⁊ optimatũ gubernatio queadmodũ paucoꝝ eſt. in vtraqꝫ eniꝫ pauci gubernant: nõ tñ pp̄ter idẽ pauci: cũ videat p̄pterea optimatum gubernatio eſſe paucoꝝ: maxime vero id accidere neceſſe eſt: quando fit multitudo aliter ſentientiũ: quaſi ſimiles ſm virtuteꝫ: velut apud Lacedemonios: hi qui

Opti. mutatiõis modi.

Parthenie nűcupabant(ex filib⁹ enī erāt)quos dep̄hē
dētes res nouas moliri in Coloniā Tarentū miſere: vt
qñ aliqui inhonorant cū ſint magni ⁊ nihilo inferiores
virtute illis qui honores capiunt(quēadmodū Liſan/
der a regib⁹)vel qñ vir fortis ⁊ magni animi nō ſit par
ticeps honoꝝ:quēadmoduʒ Cinadon ille qui coniura/
tione facta p̄ Ageſilai tēpora/Spartiatas opprimere tē
tauit. ¶ Preterea cuʒ alij paupertate nimia p̄munt:alij di
uitijs abūdant:qđ maxime in bello cōtingit: ⁊ accidit
hoc Lacedemonijs in meſſenenſi bello. Oſtendit hoc
Tyrteus poeta in illo carmīe qđ inſcribitur Eunomia:
ideſt lex bona.exhauſti.n.quidā p̄ id belluʒ ac paupes
facti cēſebāt agros equa portione ciuib⁹ eſſe diuidēdos.
Inſup ſi quis magn⁹ ⁊ potēs:ēt maior fieri:ac ſolus do
minari velit:vt apđ Lacedemonios vř Pauſanias ille
Propter tráſgreſſiones iuſtitie maxie diſſoluunt reſpublice. feciſſe:qui dux belli aduerſus Medos fuit:⁊ apđ Car
thaginēſes Annon. ¶ Diſſoluūt aūt maxime ⁊ reſpu. ⁊
optimatū gubernatiōes pp̄ trāſgreſſionē iuſtitie in ſeip/
ſis factā:huiꝰ autē origo eſt nō bene tēperatā ſimul eſſe
ac p̄mixtā in rēpu.quidē popularē gubernationē ⁊ pau
coꝝ:in optimatib⁹ vero iſta ſimul atq̄ virtutē/maxieq̄
illa duo popularē dico atq̄ paucoꝝ.hec eniʒ ⁊ reſpu.co
nant miſcere:⁊ multe illarū que optimates vocant.diſ
ferūt.n.optimates ab illis q̄ appellant reſpu.in hoc:⁊
ob id ſūt alie eaꝝ min⁹ alie magis durabiles. Illas.n.
que magis declināt ad paucoꝝ potentiā optimates ap
pellant:illas vero q̄ ad multitudinē reſpu.vocāt. Qua/
pp̄ tutiores ſunt iſte q̄ȝ alie. Fortius eſt.n.id qđ plus ac
magis acqeſcūt equū habentes. Qui vero diuitijs abū/
dant ſi reſpu.excellentiā eis tribuat/cōtumelia ceteros
afficere pergunt:nec par habētes cōquieſcūt:penitꝰ enī
ad quācūq̄ ſpēm declinet gubernatio ciuitatis in eam
tranſmutatur vtriſq̄ ſuuʒ augētibus velut reſpu.ad po/
pulum optimates ad paucoꝝ potentiā.vel in contraria
ceu optimatum gubernatio in popularem:tanq̄ȝ enim

iniuriā patientes in contrarium trahunt qui magis ſunt inopes. reſpu. vero in paucoꝝ potentiã tranſmutatur. Solū enim ſtabile eſt ſm dignitatem equū ⁊ habere que ſua ſunt. Cōtingit vero id qđ modo diximus in Thuriis: qđ enim a maiore cēſu erāt magiſtratus in minorem facta eſt mutatio: ⁊ in plures gubernatores: ⁊ quia agros totos poſſidebat nobilitas ꝯtra legē: nam gubernatio eius ciuitatis magis erat: paucorum itaqꝫ plus habere poterāt. At populus bello exercitatꝰ ac potētior effectꝰ qꝫ illorū cuſtodes nobilitatē cōpulit agros qui ꝯtra legem tenebant dimittere. Inſup qꝛ oēs optimatum ſpēs ad paucorum potentiā declinãt nobilitas in illis plus habet velut apud Lacedemonios opes ⁊ diuitie in paucis ſunt: ac magnam licentiam habet nobilitas faciendi qđlibet: ⁊ cuiuſcūqꝫ voluerit curā hēre: q̄ cā fuit vt Locrorū ciuitas interiret: ꝓp Dionyſii cliētelas: qđ nō ꝯtingiſſet in populari ſtatu: neqꝫ in ea optimatum gubernatiōe, que mixta tēperataqꝫ fuiſſet. Maxime vero latēt optimatū gubernatiōes paulatim ſeſe diſſoluētes: qđ quidem dictū eſt prius vſr de oībus rebuſpublicis: idqꝫ inter cās mutationis minuta paruitas appellatur. quādo enim omittunt aliquid ex his que ad rempu. pertinēt ac deinde aliud paulo maius facilꝰ mouēt: quouſqꝫ totā moueāt reipu. formā. Qđ in Thurioꝝ accidit repu. cum enim legē haberēt per quam nō niſi intermiſſo quinquēnio preturam gerere licebat: iuniores quidā rei militaris periti ⁊ apud multitudinem famam habentes: cū ceteros qui in rebus gerendis verſabantur ſpernerent: ac faciliter ſe ꝯſecuturos arbitrarentur: legem totā illā tollere aggreſſi ſunt: primū lata altera lege vt liceret ꝑpetim eoſdē ꝑtores eſſe. At cū populū viderēt illos ꝓmpte admittēte: hi magiſtratus qui perāt ſuffragiis: quos appellant cōſultores cōmoti ſunt prius ad reſiſtendū: tñ poſtea deſtiterūt putātes hac vna lege ꝯuis ſoluta, ceteras tamen eſſe ꝑmāſuras. Poſtea vero ꝓhibere volētes ne alie mouerentur nihil ꝑficere valuerunt

rũt:ſ; mutata eſt eoꝝ reſpu. in potẽtiã eoꝝ q̃ nouas res aggrediebant. ¶ Diſſoluunt vero cũcte reſpu. interdũ per ſeipſas: interdũ per externam cauſam: quãdo contraria gubernatio ſit, vel ꝓpe vł longe quidẽ ſ; admodum potẽs: qđ quidẽ ↄtingit Atheniẽſib⁹ ⁊ Lacedemonijs. Athenięſes. n. vbiq; potẽtiã paucoꝝ: Lacedemonij vero vbiq; popularẽ ſtatũ euertebãt. Vñ igr̃ rerũpu. mutatiões/ ſeditõeſq; exoriant: fere dictũ eſt.

¶ De ↄſeruatiõe rerũpublicaꝝ: ꝑcepta vigĩti. Cap. 8.

Modelari cõſeruatiõnũq; regule

De cõſeruatiõe aũt eaꝝ, ⁊ cõiter ⁊ ſeorſu; de vniuſcuiuſq;: ↄñs eſt vt dicam⁹. Jllud ergo ante oĩa p;q; ſi ſciam⁹ p que corrũpunt reſpu. ſcimus etiã p que cõſeruant. Cõtrarioꝝ enĩ; ↄ̃rij effect⁹. Corruptioni aũt cõſeruatio eſt ↄ̃ria. Jn illis igiẗ rebus que laudabiłr permixte ac tẽperate ſunt: illud ẽ diligẽter obſeruãdũ, ne qđ ex legibus inſtitutiſq; moueat: maxĩeq; ab eo cauẽdũ qđ paulatim repit. latet enĩ; corruptio/ q: nõ tota ſimul fit: deciþiturq; mẽs ab illis vt ſophiſtica illa rõ: ſi vnũqđq; puſillum ⁊ oĩa: hoc aũt eſt vt ſic: ⁊ eſt vt nõ: totũ enĩ ⁊ oĩa nõ puſillu;: ſed cõpoſitũ ex puſillis. Una igiẗ cuſtodia aduerſus hoc principiũ eſt opponẽda. ¶ Deinde nõ cõfidere his que fingunt quodãmodo ⁊ adũbrant ad populum: reprobant enim ex ipſis operibus. Qualia vero dicam⁹ rerũpu. figmẽta: ſupius eſt oſtenſum. ¶ Jntueri l; quaſdã reſpub. durare nõ ſolũ ex optimatib⁹: verũ etiã ex paucoꝝ potentijs: nõ q: p ſe ipſe ſtabiles ſint: ſed q: hi qui gubernant recte ſe gerunt: tam erga eos qui ſunt extra rempu. q̃; erga eos qui in reipu. gubernatiõe verſant. Erga eos quidẽ qui nõ participes ſunt gubernationis nõ afficiendo ipſos iniurijs: ac preſtantiores ipſoꝝ ad participationem reipu. recipiendo: cupidoſq; honoris nõ deprimẽdo: neq; multitudinẽ ſuis cõmodis fraudando. erga illos vero qui ſocij in gubernãda repu. ſunt: humane inuicem ac populariter ſe geren

do:equalitas enim illa que in populari ſtatu affectatur:
ea in ſimilibus nō ſolum iuſta eſt/verūetiā vtilis. Quā/
obrem ſi plures ſint in gubernatione reipu. ↄſtituti: eis
pmulta populariū inſtitutoꝛuꝫ vtilia ſunt: ceu ſemeſtres
eſſe magiſtratus: vt omnes qui ſimiles ſunt adipiſci va/
leant: ſunt enim tanꝙ̄ populus quidā illi qui inter ſe pa/
res ac ſimiles ſunt: itaqꝫ in illis frequenter exiſtunt velut
duces quidā populi: vt prius diximus. Deinde minus
in potētias incidunt paucoꝝ gubernationes ⁊ optima
tes: nō eniꝫ ſimiliter facile eſt latere male agentē in bre
ui tempoꝛe magiſtratus ⁊ in longo. Naꝫ ob hoc in pau
coꝝ gubernationibus ⁊ popularibus tyrānides ſiūt:
aut enim hi qui maximi ſunt in vtraqꝫ/ tyrānidem inua
dūt (hic ductores populi: ibi potētes) vel qui maximos
gerunt magiſtrat⁹: quādo longo tēpoꝛe durant. ⸿ Con
ſeruantur autē reſpub. non ſolum ex eo/ qꝛ procul ſint a
periculis: verūetiā interdū quia ꝓpinque ſunt. Homi/
nes eniꝫ foꝛmidantes vigilantius intēdunt ad reſpub.
cuſtodiā. Itaqꝫ opoꝛteret eos qui rempu. ſaluā eſſe vo/
lunt: foꝛmidines quaſdā parare quaſi nocturnā quādā
cuſtodiā/ vt caueant/ neqꝫ diſſoluant reſpub. obſeruatio
nem: ⁊ qđ longe abeſt/ ꝓpinquū facere. ⸿ Etiā nobiliū
cōtentiones ſeditioneſqꝫ p leges quoqꝫ opꝫ conari ob/
ſeruare: ⁊ qui extra cōtentiōes ſunt eos ante capere/ tāꝙ̄
malum ab initio exoꝛiens cognoſcere: non cuiuſuis ſiꝫ
ſed ciuilis viri. ⸿ Ad mutatiōes vero que propter cen
ſum ſiunt ex paucoꝛum potentia atqꝫ ex repub. quando
contingit hoc manentibus eiſdem cēſibus: ⁊ pecunia/
rum copia facta vtile eſt conſiderare vniuerſum totius
ciuitatis cēſum: ac preſens tp̄s ad ꝑteritū cōferre: nam
in quibuſdā ciuitatib⁹ cenſus agit̃ ānuatīꝫ: in maioꝛib⁹
vero p trienniūaut/ qnquēniū: ⁊ ſi ſit multiplicat⁹ ac mul/
to maioꝛ fact⁹ ꝙ̄ pri⁹ erat ille ſm quē ſtatuta fuerat reip.
gubernādę habilitas/ lege ꝓuidere vt cēſus vel augeat̃
vel relaxet̃: ſiqdē excedat/ augeat̃ ſꝫ multiplicationē: ſi

vero deficiat relaxet, ac minor fiat cẽſus taxatio. In pau corũ eni gubernatiõibus et in rebuſpu. niſi hoc fiat: hic paucorũ gubernatio ibi potẽtia illa nimia inſurget. Il lo aũt modo ex repu. quidẽ popularis ſtatus: ex pau corũ vero gubernatiõe reſpu. aut populus. ¶ Cõe aũt eſt et in populari et in paucorũ gubernatiõe et in oĩ repu. neq̃ augere nimiũ quẽq̃ ſupra modũ: ſed magis conari paruos et lõgi tẽporis honores prebere q̃ cõſeſtim ma gnos. Corrũpunt eni: nec cuiuſuis eſt homis pſperi taté ferre. Qꝫ ſi accumulate dati ſint alicui honores: nõ ſunt ſimul oẽs poſtea auferẽdi, ſed paulatim. Maxie vero lege ita puidere conatũ eſt, vt nemini ſit exceſſiua potẽ tia, neq̃ amicorũ, neq̃ pecuniarum. Qꝫ ſi ita cõtingat per abſentiã remouẽde ſunt hmõi hoium clientele. ¶ Cum vero ex priuata etiã vita res noue orianť magiſtratus cõ ſtituẽdus eſt qdam qui ſit quaſi in ſpecula ad mores ci uium intuẽdos, ne qs ita viuat vt reip. nocere poſſit. In populari qdẽ ſtatu ne aliene viuat a popularitate. In paucorũ aũt potẽtia: ne aliene a nã eius gubernationis. Eodẽq̃ modo de aliis ſpẽbus rerũpu. Et ſi qd exultet pſperitate q̃ ſit allatũ in ciuitate: pricula tiſ obſeruãdũ ẽ: pp eaſdẽ cãs. Cuius rei remediũ eſt ſemp ɔtrariis pub⁹ magiſtratus et res agẽdas cõmittere: cõtrarias ptes voco ceu preſtãtes viros multitudini: et diuites pauperibus. Conãdũq̃ eſt vel admiſcere paupes cum diuitibus: vel medios augere. hi enim diſſoluẽt ſeditiões ob impari tatẽ pcedẽtes. ¶ Maximũ vero illõ eſt in omni repu. et legibus et cetera omni diligentia cõſtituẽdũ: ne ex ma giſtratibus lucra puenĩant: id aũt maxime in paucorũ gubernatiõe eſt obſeruãdũ: leuius eni ferũt populi qui a repu. excludunť: qnimo gaudẽt q̃ ſua agere nõ impe diunť. At ſi exiſtimẽt eos qui magiſtratus gerũt ex his q̃ coĩa ſunt ditari duplicẽ capiũt moleſtiã: et q̃ ab honore excluduntur: et q̃ a lucro. Uno vero modo cõtingit ſimul exiſtere popularẽ ſtatũ et optimatũ: ſi ita qs inſtituat:

foret enĩ vt ⁊ nobiles ⁊ plebei hērent que vtriq; vellēt: Licere eis oibus rẽpu. gerere. populare eſt: magiſtratꝰ vero a nobilibꝰ teneri optimatũ. hoc āt accidit qñ ex magiſtratibus nõ ꝓueniũt lucra: paupes enĩ magiſtratus nõ volent ſi nil inſit lucri: ſed potius ſuis rebus ꝓpriis intendere: diuites aũt q: non indigent ex repu. lucrari magiſtratus gerent: atq; ita cõtinget egenis quidẽ ditari ob operã rebus ſuis impenſam: nobilibus vero nõ ſubiici cuicũq;. Ad hoc autẽ vt nõ ſurripiantur pecunię publice aditio fiat a ciuibus oibus pecuniarũ ſuarũ ⁊ deſcripte per ſocietates ⁊ ordines ⁊ tribus deponãtur. Quod vero magiſtratus ſint abſq; lucro ſtatuendi per leges ſunt honores his qui optime ſe geſſerũt. Opꝫ aũt in populari ſtatu diuitibus parcere: ac nõ modo poſſeſſiones eorum nõ auferre: ſed ne fructus quidẽ earum: qḋ in quibuſdã ciuitatibus iprudenter fit. Melius enĩ eſt volẽtibus ꝓhibere ne munera illa ſubeant que ſint magni ſumptꝰ ac nullius vtilitatis: ceu choros exhibere ⁊ ludos ⁊ faces inſtar Chlorum ⁊ cetera huiõi munera. ¶ In paucorũ vero gubernatione cura eſt pauperum ſuſcipienda diligenter: ⁊ officia quibus ſunt ſalaria cõſtituta iſtis tradenda: ⁊ ſiquis diuitum eos contumelia affecerit: maior pena eſt conſtituenda: q̃ ſi ipſi inter ſe idem feciſſent. Et ſuceſſio in hereditatibus per cognationem fit: non per donationem: nec valeat quiſq; plures hereditates capere: ſed vnã ſolummodo. Per hunc enim modum magis equales erunt facultates: ⁊ egenorũ permulti ad abundantiã traducentur. Utile eſt ⁊ in populari ſtatu: ⁊ in paucoꝝ gubernatione: aliorum vel equalitatem vel preſidentiam tribuere his qui minus participant repu. In populari quidẽ diuitibus: In paucorũ vero gubernatione egenis: exceptis tamẽ his magiſtratibus: in quibus vis auctoritaſq; reipub. conſiſtit. hi enim ſolis his qui ſunt ex repu. aut ſaltem pluribus cõmitti debent.

¶ De cōditiōib⁹ ꝑcipuos adeuntiū magiſtrat⁹: ⁊ ꝑceptis ꝓp ſtabilitatū / ⁊ potētatū ſaluādoꝝ. Cap. 9.

Tria vero debēt habere illi qui principales magiſtrat⁹ ſunt ſuſcepturi. primuȝ vt ament pn̄teȝ ciuitatis ſtatū. deinde vt habeāt potētiaȝ maximā ad ea exequēda q̄ magiſtratus reqrit. tertiū vt habeant virtutem ⁊ iuſtitiaȝ in vnaquaqȝ repub. ad ipſam rēpu. Niſi eniȝ iuſtuȝ ideȝ ſit in cunctis rebuſpu. neceſſe foret ⁊ iuſtitie eſſe differētias. ¶ Mȝ aūt dubitationeȝ quādo hec oia nō cōcurrūt in queādmoduȝ ſumere opȝ: ceu ſi ſit quidaȝ aptus ad rem militarem: ſit aūt ille idem improbus: nec reipub. amatoꝛ: alter vero iuſtus, ⁊ amatoꝛ: ſed ad rem militareȝ nō aptus: cuius facienda ſit electio? Videt inſpiciēduȝ eſſe ad duo: cuius magis ꝑticipent oēs: ⁊ cuius minus. Quapꝛopter in re militari qdeȝ ad peritiaȝ magis q̄ȝ ad ꝓbitatē eſt reſpiciēduȝ. Paucioꝛes eniȝ ſunt rei militaris periti: plures vero ꝓbitatis. cōtra vero in cuſtodia ⁊ adminiſtratione erarij: plus. n. ꝓbitatis reqrit q̄ȝ quātū hēant multi: ſcia vero hui⁹ cōis eſt oib⁹. ¶ Dubitari iēt pōt ſi potētia aſſit reip. ⁊ amicitia qd opus ē virtute: ſufficient. n. illa duo ad reipu. vtilitatē. An qꝛ fieri pōt vt duo illa hn̄tes ſint intēperati. itaqȝ vt ſibiipſis nō obtēperāt ſciētes ⁊ amātes ſeipſos: ſic ēt erga rēpu. nihil vetat ita ſe habere quoſdā. Simplr aūt quecūqȝ in legib⁹ ꝓdeſſe dixim⁹ cūcta illa rēpu. cōſeruāt. Et qđ ſepe iam dixim⁹ maximū fundamētū eſt cuſtodire vt potētioꝛ ſit ea ps q̄ rēp. ſaluā eē velit q̄ȝ illa q̄ nolit. Preter h āt oia latere nō opȝ qđ mō latet eas reſpu. q̄ trāſgrediunt mediū. Multa. n. popularia vn̄r que popularē ſtatū diſſoluūt: multa etiā que paucoꝝ eſſe vn̄r: diſſoluūt paucoruȝ gubernationē. Qui vero exiſtimāt hāc eſſe vnā virtuteȝ / trahūt ad exceſſuȝ: ignoꝛātes ꝙ queādmodū naſus excedit rectitudinē laudabilem ad aquilinū eſſe vel ſimū: ſed tn̄ pulchꝛitudinē ac grām retinet: at ſi qs ma/

gis trahat ad exceſſuz pꝛimo quidē abijcit cōgruētē mē
ſurā partis:tandez vero ita diſponit:vt nō naſus appa/
reat pp ſuperexcellētiaz ac defectū cōtrarioꝝ:eodez mō
ꝛ de alijs partibꝰ. Contigit aūt hoc ꝛ circa alias guber/
nationes:nam paucoꝝ quidez potentiā ꝛ popularē ſuf/
ficienter ſe habere cōtingit:ꝛ ſi trāſgrediant ab optimo
ſtatu:qꝺ ſiqs intēdat magis vtrāqꝫ eaꝝ:deteriorē ꝑmuz
efficiet rēpu. tandē vero neqꝫ rēpu. eē. ¶ Quapp id nō
ignorari opꝫ a legis cōditoꝛe: ac ciuili hoīe: qualia po/
pulariū ſeruēt populi ſtatū:ꝛ q̄lia pauco apparētia euer
tant paucoꝝ gubernationē:nulla.n.iſtarū vř ſtare poſſe
abſqꝫ opulētijs ꝛ multitudine. Sed qñ adequatio fiat fa
cultatū:aliā neceſſe eſt eē rēpu. Itaqꝫ diſſoluētes leges
q̄ ſunt circa excellentiā diſſoluūt reſpu. Aberrāt vero ꝛ
in populari ſtatu:ꝛ in paucoꝝ gubernatiōe. In popula
ri qdem ductoꝛes populi:vt multitudinē dñam legum
efficiant: ob id enīz faciūt ſemp ciuitatē opulētis repu/
gnantē. at opoꝛtebat ꝯtrium videri ſemp dicere ꝓ opu/
lentis. In paucoꝝ vero gubernatione pꝛo populo: eos
qui rēpubli. gubernant:ꝛ cōtraria iurare q̄ꝫ nunc iurent.
In quibuſdam enīz ciuitatibus nunc iurant populum
odio habebo:ꝛ conſilio annitar vt male habeat. Expe/
tit autez ſimulare ac fingere cōtrarium atqꝫ ita iuramētū
ꝯcipere:nō afficiā pplm iniurijs. ¶ Maximū aūt oīum
q̄ dicta ſunt ad reip. ſtabilitatē eſt id qꝺ nūc paruiſaciūt
oēs erudiri ad reipu. diſciplinā. Nihil.n. pſunt vtiliſſi/
me leges que a gubernatoꝛibꝰ decernunt, niſi moꝛibus
inſtituti ꝛ diſciplina ībuti in repub. hoīes fuerint: ſi le/
ges ppl'ares ppl'ariter:ſi paucoꝝ potētie ad hāc ipſam
gubernationē. Nam ſi eſt in vno intēperātia:eſt etiaz in
ciuitate. Diſciplina aūt reipu. eſt nō ea facere p que letē
tur pauci potentes:aut populares: ſed p que valeāt illi
qdez paucoꝝ gubernatiōez tenere:hi vero ppl'arē. Nūc
aūt in paucoꝝ potentia gubernatoꝝ filij delitijs inten/
dunt: Tenuioꝛuz autē filij gymnaſijs laboꝛibuſqꝫ exer/

cenſ: itaqꝫ ꝛ volunt magis ꝛ pñt res nouas moliri. In
populari vero ſtatu que maxime videt̃ eſſe popularis
cõtra quã vtile ſit cõſtitutũ eſt. huius rei cã eſt male diſ
finiunt libertates. Duo ſunt enim quibus popularis ſta/
tus diffinitur ptãte ſumma populi/ac libertate. Iuſtũ
aũt equũ videt̃ eẽ. equũ vero qðcũqꝫ videat̃ eſſe mul/
titudini id eẽ precipuũ. Liberũ aũt ꝛ equũ qðcũqꝫ ve
lit quis facere. Itaqꝫ viuit vnuſqſqꝫ vt vult in hmõi po/
pulari ſtatu ꝛ ad qð gliſcit: vt ait Euripides: ſed hoc eſt
prauũ: nõ enim putandũ eſt eſſe ſeruitutẽ viuere ad
formã reipu. ſed ſalutem. Ex quibus igitur mutantur
reſpu. ꝛ corrũpuntur: ꝛ per que ſeruantur: ꝛ permanẽt:
vt ſimplr dicamus: tota ꝛ talia ſunt.

¶ De mutationibus regni ꝛ tyrãnide. Cap 10.

Regni mu/tatio ꝛ tyrã/nidis.

Reſtat nunc videre de vnius gubernatione
ex quibus corrumpatur: ꝛ per que ſeruari va
leat: fere aũt ſimilia ac ꝓpinqua ſunt illis que
diximus ſupra de ceteris gubernatiõib⁹: illa
que circa regnũ ꝛ circa tyrãnidẽ cõtingunt: nam regia
quidẽ ptãs optimatũ gubernationi rñdet. ¶ Tyrãnis
aũt ex paucorũ potẽtia illa poſtrema ꝛ ex populari cõ/
ponitur. Quapp pernicioſiſſima eſt his qui ſub ea ſunt
vtpote ex duob⁹ ꝯpoſita malis/ꝛ trãſgreſſiões ꝛ delicta
cõtinens: q̃ ex ambabus illis reipu. gubernatiõib⁹ ꝓue
niũt. Exiſtitqꝫ generatio ſtatũ ex cõtrarijs vtriqꝫ iſtaꝝ.
Nã regia ptãs ꝓ tutela pſtantiũ viroꝝ cõtra populũ
reperta eſt: ꝛ fit rex ex preſtantibus per excellentiã vir/
tutis: vel rerum geſtarum que ſint a virtute: vel per ex/
cellentiã hmõi generis. Tyrãnis vero originẽ hꝫ a po/
pulo ac multitudine cõtra nobilitatẽ vt ppl's iniuriã ab
illis nõ patiat̃: pꝫ hoc ex his q̃ cõgerũt. Fere.n. tyrãni
vtplurimũ facti ſunt ex ducibus populorũ: fidẽ ade
ptt ab initio ꝓpter calũnias contra nobilitatem iactas.
Tyrãnides igit̃ alie in hunc modũ cõſtitute ſunt/ciui/
tatibus iã adauctis. Alie prius ex regib⁹ trãſgrediẽt

bus patria iura: ⁊ affectantibus magis dominari. Alie ex electis ad principales magiſtratus. Antiquitus eniȝ populi conſtituebant diuturniores adminiſtrationes ⁊ procurationes. Alie ex paucorum potentia eligentium vnum aliquem ad maximos magiſtratus. Omnibus iſtis modis facultas fuit id preficiēdi ſi mō voluiſſent per potentiaȝ ſibi ꝑexiſtentē: vel ex regia poteſtate: vel ex honoribus a populo exhibitis: ceu Phidon apud argos: ⁊ alij alibi regiam ptātem habentes tyrāni ſunt facti. Circa Ioniam vero tyrāni ⁊ Phalaris ex honoribus: Panetius quoq; in leontinis: ⁊ Cypſelus corinthi: ⁊ Piſiſtratus athenis: ⁊ Dionyſius ſyracuſis: ⁊ alij eodē mō ex fauore pplorꝝ: apud quos multuȝ poterāt. ¶ Ut ergo diximus regia ptās inſtituta eſt ſm optimatuȝ gubernationē, eſt eniȝ ſm dignitatē vel p virtutē ppriam: vel generis, vel per beneficia collata: vel per iſta ſimul ac potentiā. Omnes eniȝ qui maxima beneficia in ciuitates genteſq; cōtulerunt: vel q eā facultateȝ habuerunt vt cōferre valerent, hoc honore potiti ſunt: Alij bello cōſeruatis pplis ne in ſeruitutem deuenirēt: queadmodū Codrus. Alij a ſeruitute liberatis vt Cyrus. Alij ꝙ ↄdidiſſent vrbē, vl ꝙ regionē acqſiſſent: queadmodū Lacedemoniorū ⁊ Macedonuȝ ⁊ Moloſſoruȝ reges. Uult auteȝ rex eſſe cuſtos vt qui diuitias habent nihil iniuſtum patiantur: nec etiaȝ populus afficiatur contumelijs. ¶ Tyrānus autem (vt ſepe iam diximus) ad nullam cōmuneȝ reſpicit vtilitatem niſi gratia proprij cōmodi. Eſt autem obm tyrāni qđ placeat: regis quod honeſtuȝ ſit. Quāobrem ⁊ illa in quibus plus hnt: ſunt tyrānis quideȝ pecunie: regibus aūt honores. Et cuſtodia regi a ciuibus ſuis eſt: tyrāno autē a peregrinis. ¶ Qđ vero tyrannis cōtineat illa mala, que ſunt ⁊ popularis gubernationis, ⁊ paucorū potentie: manifeſtuȝ eſt. Ex paucoruȝ qdeȝ potētia finē eſſe diuitias: p has.n. ſolas neceſſe eſt ꝑmanere: vt cōductos retineat cuſtodes: vt

ſumptus faciat in educando: vt populo ſuo in nulla pte
confidat. Itaqꝫ arma ciuibus ſuis adimere: ac multitu-
dinem populi conculcare: ac ex vrbe pellere: ⁊ vacuam
habitatoribus ciuitatez reddere: cõmunia ſunt paucoꝝ
potentie ⁊ tyrãnidis. Ex populari aũt vexare nobilita-
tem: clam euertere ⁊ aperte/ in exiliuz pellere tanq̃ʒ ad-
uerſarios ⁊ machinatores ꝯ potẽtiaz ſuã. Ex his eniz ⁊
inſidias aduerſus eos iniri cõtingit: alijs dominationeʒ
affectantibꝰ: alijs ſeruitutez fugiẽtibꝰ. Vñ Periãdri cõ-
ſiliuz Thraſybulo datuz ſuper eminẽtes ſpicas decerpe
tanq̃ʒ opportunũ ſemꝑ ſit eminẽtiores ciuiuz de medio
tollere. ¶ Ut igit̃ fere dictuz eſt: eadẽ ꝑncipia mutatio-
nuz ſunt exiſtimãda: ⁊ in rebuſpu. ⁊ in vniꝰ gubernatõe.
Per cõtumeliã.n. ⁊ ꝑ metũ/ ⁊ ꝑ cõtẽptũ inſurgũt pleriqꝫ
ſubiectoꝝ aduerſus dominãtes. Iniurie vero maxime
per cõtumeliã: nõnunq̃ʒ ẽt ꝑ ablationẽ reꝝ fiunt. Sunt
ãt ⁊ fines ibi tales quales ſunt circa tyrãnides ⁊ regna.
Opes.n. ⁊ honores q in tyrãnis regibuſqꝫ cõſpiciũtur
maximi/ affectãt oẽs. Inſurgit̃ aũt qñqꝫ in corpꝰ dñan-
tis: qñqꝫ in ipſaʒ dñationẽ. Qñqꝫ aũt per cõtumeliã in-
ducunt̃ hoĩes ad inſurgẽdũ (duʒ ĩpetus fit) in corpus.
Cũqꝫ ſint cõtumelie ptes plures vnaqueqꝫ illaꝝ cõcitat
ad iraʒ. Iraſcẽtiũ vero plurimi vltiõis cã impetũ faciũt:
nõ cã potentie: quale fuit illud filioꝝ Piſiſtrati. ob con-
tumeliã.n. ſorori Armodij illatã: ⁊ ipſuʒ Armodiũ iniu-
ria affectũ: impetꝰ in eos factus eſt: ab Armodio qdeʒ
ꝑpter ſororem: ab Ariſtogitone aũt ꝑꝑ Armodiũ. Ad-
uerſus Periãdruʒ quoqꝫ Ambracie tyrãnum inſidie fa-
cte ſunt ex eo/ qꝛ in potu quẽ amabat pueꝝ interrogauit
an adhuc ex ſe ꝑ̃gnans eẽt. Philippus vero a Pauſa-
nia occiſus eſt: qꝛ non vlciſcebatur contumeliam ſibi fa-
ctam ab Attalo. Et Amyntas paruus a Derda: quia ia-
ctaret ſe eius etate abuſum. Et eunuchus ab Euagora
cyprio: quia enim mulier renuit filium eius: quaſi con-
tumelia affectus eum necauit. ¶ Plurime vero inua-

ſiones facte ſunt ex eo: quia in corpus verecundiã in/tuliſſent nonnulli eorum qui ſoli erant in principatu: qualis fuit inuaſio illa Cratei aduerſus Archelaũ. Semper enim moleſta illi fuerat cõſuetudo eius: itaq; parua etiam occaſio ſufficiens fuit: vel q: filiarum nullam ſibi dederat. cũ ſe daturũ pmiſiſſet. Sed primã aucupatus a bello aduerſus Sirrã arabeũ tradidit regi Elibie. Alterã vero filiã minorẽ natu filio Amynte cõiugauit: exiſtimans per hunc modũ minime ſibi fore aduerſatu rum ex Cleopatra genitũ: & indignatiõis principiũ extitit qḋ grauiter ferebat ſe ad libidinis gratiã haberi. Fuit vna cũ illo ad rẽ patrandã Hellanocrates lariſſeus ob eandẽ cauſã. Qui enĩ abuſus etate illius nõ vt pmiſerat faciebat in patriã deduci: ob cõtumeliã id fieri ratus eſt: non ob amorẽ. Parron vero & Heraclides enienſes Cotyn peremerunt patri mactãtes. Adamas vero a Coty rebellauit quaſi cõtumelia affectus/ q; ab eo in pueritia exectus eſſet. Multi etiã ob verberatum corpus vel interfecerũt ira perciti/vel impetũ fecerũt quaſi ↄtumelia affecti/& ↄ̃ hoĩes in poteſtate ↄſtitutos: & cõtra reges: vt Megacles apud Mitilenũ Penthalidas circũeuntes/ & claua pulſantes cũ amicis aggreſſus interfecit. Et poſtea Smerdes verberibꝰ ceſus & a muliere trãctus Penthilon interemit. Archelai vero necis pnceps fuit Decãnichus. is enĩ pmus ceteros aggreſſores cõmouit & irritauit. Cauſa vero fuit ira q: illum Archelaus Euripidi poete verberandum tradidiſſet. Erat vero infenſus illi Euripides ob maledictũ in ipſius inſuauitatẽ oris iactatum. Et alij cõplures tali de cauſa vel interfecti ſunt/vel in periculũ inſidiarum deuenerunt. ¶ Similiter quoq; ppter metũ: hec enĩ vna ex cauſis eſt vt in repu. ſic etiã in vnius gubernatione. ceu Xerxem Artapanes metuens ob calũniam de Dario q; eum eleuaſſet Xerxe non iubente: ſed putans illi veniã eſſe datam pp cenã quaſi nõ reminiſcẽte. ¶ Alie vero

ꝓpter cōtemptum. vt videns quidā Sardanapalū re-
gem inter eas mulieres penſa diuidenteʒ (ſi modo hec
fabula vera fuit) ⁊ ſi nō in illo: attn̄ hoc in alio verū eſſet.
Et Dionyſium poſteriorem Dyon inuaſit ꝙ eum cō-
temnebat: cōſpiciens ipſum Dionyſiuʒ ſemper ebriū:
⁊ ciues ſyracuſanos ita ſe habere. Amicoꝝ etiaʒ quidā
inſurgunt ꝓpter cōtemptum. ob fidem enim eis adhi-
bitam ſpernunt tanq̄ʒ facultatē habentes clam molien-
di: ⁊ putantes ſe dominationeʒ obtinere poſſe quodā-
modo per cōtemptum inuadunt. Tanq̄ʒ enim poten-
tes ⁊ cōtemnentes periculum ꝓpter ſuam potētiam fa-
ciliter inſurgunt. vt duces quidem exercituum aduer-
ſus principes ſuos: quemadmodū Cyrus cōtra Aſtia-
gem: cuius ⁊ vitam ⁊ potentiam cōtemnebat: cernens
⁊ copias eius iam cōſenuiſſe: ⁊ ipſuʒ in delitijs vitā age-
re. Et Seuthes Thracius aduerſus Amadocū cū eſſet
dux exercitus. ¶ Quidā vero/ hmōi pluriū gratia inſur-
gunt: ſeu ꝓpter cōtemptū ⁊ lucrū: veluti ꝯ̄ Ariobarzanē
Mythridates. Maxime vero ꝓp hāc cām inſurgūt hi
qui ſunt nā ſuperbi ⁊ honorē hn̄t ex reb⁹ bellicis apud
dominātes ⁊ ꝑncipes: fortitudo eniʒ potētiam habēs
ſuperbia eſt: per q̄s ambas quaſi facil'r ſuperaturi eos
aggrediunt. ¶ Eoꝝ vo ꝗ ob honoris cupiditatē inſur-
gunt alius modus eſt cauſe vltra iaʒ dictos. Nō eñ vt
ꝗdaʒ tyrānos inuadūt ſpe magnoꝝ cōmodoꝝ magno-
rūq; honoꝝ/ quos in illis cernūt inducti: ſic ⁊ ꝗ ob ho-
noris cupiditatē eos aggrediunt. Sed illi quidē: vt ea
ſibi arripiāt q̄ in tyrānis admirant. Hi aūt vt ex re geſta
memorabili atq; egregia famā ac celebritatē nois cōſe-
quant: tyrānos adoriunt: nō dn̄atione acqrere volētes:
ſed gloriā. Sūt tn̄ perpauci qui ob hāc cām moueant.
Cōſtituendū eſt eniʒ ſibi viuendū nō eē niſi reʒ cōfece-
rint: quib⁹ adeē opʒ Dionis ꝓpoſitū: ſʒ nō facile quidē
fieri in multis. Ille eniʒ cū paucis militib⁹ ꝯ̄ Dionyſiuʒ
ꝓfectus: ait/ quātuncūq; ꝓgredi poſſet ſatis id ſibi fore;

vt ſi vel parũ terre illius inuaſiſſet pulchꝛũ iam ſibi mori exiſtimaret. ¶ Coꝛrũpunt aũt tyrãnides vno quidez modo vt vnaqueqꝫ aliarũ rerũpub. ab extra ſi aliqua ſit ꝯtria reſpub. robuſtioꝛ. Naz volũtas quidẽ aderit ꝓpter ꝯrietatẽ electionis. Que aũt volunt oẽs efficiunt modo poſſint. Cõtrarie vero ſunt gubernatõꝭs: populus quidem tyrãnidũ ſm Heſiodũ vt figulo figulus: nã gubernatio populi illa poſtrema tyrãnis eſt. Regia ṽo poteſtas ⁊ optimatũ gubernatio ꝓpter ꝯrietatẽ gubernãdi. Quapꝛopter Lacedemonij multas euerterunt tyrãnides: ⁊ Syracuſani per id tp̃s quo reſpu. eoꝝ recte gubernabatur. ¶ Alio aũt modo coꝛrũpunt cuz in ſeipſis ſeditionẽ habẽt: queadmodũ circa Gelonẽ factuz eſt ⁊ nunc circa Dionyſiũ: Gelonis eniz filiũ Thꝛaſybulus Hieronis frater per illecebꝛas ⁊ voluptates traducebat vt ipſe dominaret. Domeſtici ṽo ac neceſſarij per factiones repugnabãt vt non tyrãnis oĩno diſſolueret: ſed Thraſybulus. Uerum alij inter h̃ cõſpirantes eam occaſionẽ nacti ipſos oẽs pepulerunt. Dionyſiũ autem Dion cõtra eum copijs ductis cũ eſſet affinis ſuſcepto populo illuz pepulit: ipſe vero interfectus eſt. ¶ Cũqꝫ due ſint cauſe ꝓpter quas maxime ꝯ tyrãnos inſurgũt: odiũ .ſ. ⁊ cõtemptus: odiũ quidẽ exiſtat opz in tyrãnos. Ex cõtẽptu aũt plurime ſiũt euerſiones. Huiꝰ ṽo ſignuz fuerit ꝙ pleriqꝫ eoꝝ qui dñationes adepti ſunt: eas vſqꝫ ad extremũ cõſeruauerũt. Sed qui ab alijs ſuſceperunt cõfeſtim (vt ita dixerim) ꝑierũt oẽs. In voluptatibus eniz viuẽtes efficiunt facile cõtẽnẽdi ac multas pꝛebẽt occaſiones oppꝛimẽdi ſui. Particulã vero quãdaz odij debemus irã exiſtimare: nã quodãmodo earũdẽ reruz cauſa exiſtit: ⁊ eſt interdũ ira efficacioꝛ qꝫ odiũ: vehemẽtius enim inſurgũt: qꝛ perturbatio illa non vtitur rõne. Maxime vero cõtingit vt ira deferant q cõtumelia fuerunt affecti. Per quã quidẽ cauſaz ⁊ Piſiſtratidarũ deleta eſt tyrãnis ⁊ multe aliarum. Sed odium magis

Nam ira cũ dolore fit: quare non facile rõne vtit᷑. Odiũ vero ſine dolore. Vt aũt ſummatim dicamus quotcũq; cauſas diximus paucoꝝ potentie illius perprauε tpate, atq; poſtreme ⁊ popularis gubernatiõis extreme: totidem ⁊ tyrãnidis cãs eſſe ponendũ eſt. Nam ⁊ he ſunt tyrãnides quedã atq; ſub tyrãnidũ diuiſione cõtente.

Regnũ aũt ab his q̃ extra ſunt q̃ minime corrũpit᷑: quapp ⁊ diuturniũs eſt: ex ſe aũt ipſo ꝑplurimũ euerti cõtingit. Corrũpit᷑ aũt duob⁹ modis. Vno ſi ſeditio oriat᷑ inter eos q participes ſunt regni. Alio mõ ſi tyrãnice gubernare pergãt volẽtes eẽ dñi pluriũ ⁊ ꝯ legem. Nõ fiũt nũc ampli⁹ regna: ſʒ ſi q̃ fiũt monarchie ⁊ tyrãnides magis ſũt: ob id q: regnũ ſpõtanea gubernatio eſt: dñiũ vero maioꝝ ẽ. At plurimi pares ſunt: neq; vſq; adeo precellẽtes vt ad magnitudinem dignitatẽq; huius gradus ſe pũt attollere: atq; ex eo fit vt ſponte illi nõ pareat᷑. q ſi deceptiõe quis aut vi dñet᷑: iam appet hãc eẽ tyrãnidẽ.

In regnis ãt illis in quib⁹ ſuccedit᷑ p genus ponẽdũ eſt corruptiõis eſſe cãm vltra illas q̃ ſupra ſunt dicte: q plerũq; cõtemnendi hoies ſuccedũt in regnũ: ⁊ q cũ nõ habeãt potentiã tyrãnicã ſʒ regiã: ſuperbiũt. Eſt enim facilis deiectio regis: ſi enĩʒ nolint ſtatĩʒ nõ erit rex. At etiã tyrãnus etiã nolentiũ eſt. Corrũpunt᷑ ergo gubernationes vnius, per has ⁊ hmõi cauſas.

Per que regnã ſaluant᷑, ⁊ quibus modis retinentur tyrannides. Cap. XI.

Saluant᷑ aũt ſimplr loquẽdo ex ꝯrijs. Singulariter aũt loquẽdo per deductionẽ illaꝝ ad mediocrẽ modũ: quãto enĩʒ magis reſtringit ptãs oĩs, tãto maiori tpe nece ẽ eã durare. Nã ⁊ ipſi q regũt minus ſupbiũt, magiſq; moderati fiũt: ⁊ illi q regunt᷑ inuident minus: Propter hoc enĩʒ ⁊ apud Moloſſos lõgo tpe durauerũt reges: ⁊ apud Lacedemonios q ab initio ſtatim in duas partes diuiſa fuerit regia ptãs: ⁊ poſtea Theopompus ad me-

diocritatē magis illā deducēs: Ephoros ſuperaddidit
ꝑtātem quidē minuēs: ſed tpe augens regiā auctitatē:
vt faceret eā quodāmodo nō minorē: ſ3 maiorē: vt ad
vxorē rn̄diſſe ferūt dicentē: an non erubeſceret ꝙ filijs
minorē ꝑtātē regiā derelinqueret q̄3 a parētib⁹ ipſe acce
piſſet: nō ꝓfecto inqt: nā relinquo eis multo durabilio-
rē. ¶ Tyrānides vō ſeruant duob⁹ modis īter ſe ɔ̄rijſ-
ſimis. Quoꝝ alter eſt is quē ꝑ ſucceſſionē traditū pluri
mi tyrannoꝝ obſeruāt. Hoꝝ aūt multa cōſtituiſſe ferūt
Periādrū corinthiū. Multa ēt ex gubernatiōe Perſaꝝ
eſt aſſumere. Sūt aūt h̄ illa pernitioſa q̄ ſupra retulim⁹
oī conatu a tyrānis fieri q̄ dn̄ationē retineāt veluti potē
tiores decerpere: ⁊ ſapiētes perimere. Et neq3 comeſ-
ſatiōes ꝑmittere: neq3 ſodalitates: neq3 diſciplinā: neq3
aliud quicq̄3 tale: ſ3 oīa cauere. vn̄ cōſueuerint oriri īter
ciues intelligētia ⁊ fides. Et neq3 ſcholas: neq3 cōuētus
aliquos vacationis alicui⁹ fieri cōcedere: ⁊ oīa facere ex
quib⁹ ciues inter ſe q̄3 maxime incogniti ſint oēs. Co-
gnitio enim fidē gn̄at inter ipſos: ⁊ ſatellites eius appa
rere ſemper: ac verſari foris: quominus latere poſſit qd
quiſq3 agat: aſſueſcātq3 animū ſubmittere ꝑ ſeruitutē cō-
tinuā: ⁊ alia q̄cūq3 talia perſica ⁊ barbara tyrānidis ſunt.
Cūcta eni3 idē valēt. Et ne lateāt conari q̄cūq3 qs dixe
rit aut fecerit: ſ3 eſſe exploratores queadmodū Syracu
ſis hi qui deductores nuncupabant ⁊ auricularij: quos
ſubmittebat Hieron vbicūq3 foret cōgregatio aliq̄ vel
cōuerſatio. Minus em̄ audent: q talia formidāt: ⁊ ſi au-
dent: minus latere pn̄t. Calūniari quoq3 inuicē ⁊ colli-
dere amicos cū amicis: ⁊ plebē cū nobilitate: ⁊ diuites
inter ſeipſos: ⁊ ſubditos ad pauꝑtatē redigere tyrānice
eſt prauitatis vt neq3 ſumpt⁹ fiat in cuſtodia: ⁊ illi q̄tidia
nis moleſtijs occupati vacare nō poſſint ad cōſilia ɔ̄ ty-
rānos ineūda. Exēplū hui⁹ āt Pyramides egypti: ⁊ do
naria Cypſelidaru3: ⁊ olympi edificatio a Piſiſtratidis
fcā: ⁊ Policratis oꝑa circa Samū. Hec. n. oīa fuerūt iſti-

tuta ad ociū. ⁊ quietē populoꝝ tollendā: ⁊ ad inducendam paupertatē per tributoꝝ pēſionē: vt etiā ſyracuſis factū eſt. Dionyſio eniꝫ eaꝫ ciuitatē tenēte cōtingit ſyracuſanos in quinqꝫ ānoꝝ tpe cūctas facultates ſuas i ſoluendis tributis cōſumpſiſſe. ¶ Studet etiā bellū concitare tyrānus: vt negocijs occupenť ciues: ⁊ indigentia ducis ꝯtinuo detineanť. Et regnū qdē p amicos ſeruať. Tyrāni aūt eſt maxie amicis diffidere: quaſi velint oēs: poſſint aūt maxime amici eum ſubuertere. ¶ Et q̄ fiunt circa vltimā popularē gubernationē tyrānica ſunt oia: vt potētia mulierū domi quo reuelent viroꝝ ſecreta. Et manumiſſio ſeruoꝝ eadē de cā. Nō. n. inſidianť ſerui ⁊ mulieres tyrāno: ⁊ ſi pſpere degāt neceſſe eſt vtroſqꝫ beniuolos fore/ ⁊ erga tyrānidē/ ⁊ erga popularē ſtatum: nā ⁊ ppl's dn̄s eſſe vult. Ex quo fit vt adulatores apud vtroſqꝫ i honore habeanť. Eſt eniꝫ qui pplm colit ⁊ ducit ppl'i adulator. Tyrānoꝝ vero q aſſentādo ꝯuerſatur qd̄ eſt opus adulatoris. Nā pp hoc prauos amicos hn̄t tyrāni q̄ adulationib⁹ gaudēt. Id aūt nemo faceret qui mentē haberet libero hoīe dignā: ſꝫ amāt boni viri vel nō adulanť ⁊ vtiles praui ad praua. Clau⁹. n. clauo: vt dictat ꝓuerbiuꝫ. ¶ Nullo quidē honeſto nulloqꝫ libero delectari tyrānicū eſt. Se eniꝫ ſolū eſſe talē putat tyrannus. Qui aūt ſubditoꝝ vel honeſtati ſtudēt vel libertati minuere excellentiā ⁊ ꝑeminentiā tyrānidis videntur. Oderūt ergo illos tyrāni/ tāqꝫ euerſores poteſtatis ſue. ¶ Peregrinos ēt in cōuiuia ⁊ familiarē vſum magis recipe q̄ꝫ ciues: tyrānoꝝ eſt. quaſi illos qdē hēant hoſtes: hos vero nō aduerſantes. Hec ⁊ hmōi a tyrānis fiunt pro dn̄atione retinēda: nec quicq̄ꝫ omittunt prauitatis. ¶ Sūt aūt (vt ita dixerim) hec oia trib⁹ ſpēb⁹ cōprehēſa.

Tria tyrā/ nus ꝯiectat

Tria eniꝫ cōiectat tyrānus. Unū vt aīos iminuat ciuiuꝫ paucaqꝫ ſapiāt. nēo. n. pui animi ꝯ tyrānū iſurgit. Scd̄ꝫ vt ciues inter ſe diffidētes reddat: nō euertiť. n. tyrānus niſi ciuiū aliq iter ſe fidē hēant. Et bonos viros pſeqtur

quaſi peſtiferos ⁊ aduerſarios dñationi ſue: nõ ſolū qꝛ nõ acqeſcunt in ſeruitutẽ viuere: verũetiã qꝛ fides eis ⁊ inter ſe, ⁊ ab alijs plurima adhibetur: neqꝫ accuſant alios: neqꝫ ipſi inter ſe accuſant. ¶ Tertiũ impotentia agẽdi. nemo enīꝫ ſibi ĩpoſſibilia aggredit: itaqꝫ neqꝫ tyrãnidẽ tollere ſi potentia deſit. Ad quos ergo fines referantur tyrãnoꝝ cõſilia tres iſti ſunt. Ad has enīꝫ ſuppõnes tyrãnica redigi pñt vniuerſa: ptīꝫ ne ꝯfidãt inter ſe ciues: partīꝫ vt potẽtia eis deſit: partīꝫ vt puſillanimi efficiant. vnus ergo modus quo vtunt tyranni talis eſt. ¶ Alter vero modus ex ꝯ̃rio fere his que dicta ſunt diligentiaꝫ facit. Eſt aũt depꝛehẽdere ipm ex regnoꝝ coꝛruptiõe: vt enīꝫ regni modus coꝛruptiõis vnꝰ eſt gubernationẽ ipſaꝫ regiã magis reducere ad tyrãnicaꝫ: ita tyrãnidis cõſeruatio eſt ad regiã gubernationẽ magis eã referre: vnũ ſolũmodo cuſtodiẽtẽ vt potentiã retineãt, per quã nõ modo volentibꝰ, verũetiã nolentibꝰ dñari poſſit. Nã ſi hanc abijciat ſimul abijcit ⁊ tyrãnũ eſſe. Sꝫ hoc tanq̃ꝫ ſuppõneꝫ quandã manere opꝫ. Cetera vero partīꝫ facere, partīꝫ q̃ꝫ optie ſimulare: vt regia gubernatio videat. Pꝛimũ enīꝫ videri cõium cõmodoꝝ curã habere: non effundentẽ largitiones tantas vt ciues moleſte ferant: quãdoquidẽ ab illis capit operãtibus ac laboꝛantibꝰ in ſua tenuitate. Donant vero ſcoꝛtis ⁊ peregrinis ⁊ hyſtrionibꝰ effuſe. ¶ Rationẽ reddant eoꝛũ que acceperit ⁊ expẽderint: qḋ iam factũ eſt a quibuſdaꝫ tyrãnis. Sic enīꝫ adminiſtrãs nõ tyrãnus videbit: ſꝫ legitimꝰ gubernatoꝛ. Nec erit ei foꝛmidandũ: ne quandoqꝫ ſibi deſint pecunie cum ſit dñs ciuitatis: ac ſi diſpergerẽt tyrãni ex pꝛopꝛia domo: ⁊ pdeſt hoc magis q̃ꝫ relinquere cõgregatas. Minus. n. cuſtodes ipſi ꝯtra tyrãnuꝫ inſurgerẽt. Sunt aũt foꝛmidabilioꝛes abſentibus tyrãnis q̃ cuſtodiũt q̃ꝫ ciues. Naꝫ illi qdẽ abſunt: hi ãt remanẽt. Deinde redditꝰ ⁊ impẽias appere opꝫ: tũ grã diligẽtis adminiſtratõis: tũ ẽt vt ſi qñ foꝛet opus, illis vti poſſit ad belli

neceſſitates omnoqz ſeipſum prebere cuſtodē ⁊ queſto/
rē non vt ſuarum pecuniaruz ſed vt cōinm ⁊ publica/
ruz. Et videri velle non aſperū: ſed cuz grauitate hone/
ſtuz ⁊ talē: vt euz non timeant obuij: ſʒ magis reuerean/
tur. Hoc aūt non facile eſt euz aſſequi qui foret cōtenē/
dus. Quapropter opus eſt ⁊ ſi non aliarum virtutū/ at
ſaltē ciuilis euz curā habere: ac talem de ſeipſo opinio/
nez afferre. Inſuper non ſoluz ipſuz videri nulli ꝓtinus
ciuiuz cōtumeliaz facere: ſed etiā neminē illorū qui cir/
ca eū ſunt. ¶ Eodēqz modo ſe habere mulieres ſuas er/
ga ceteras mulieres. Nā ⁊ per ꝯtumelias mulierū per/
multe iaz tyrānides perierūt: ⁊ circa voluptates corpo/
ris cōtrariū facere quā nūc faciūt quidā tyrāni. Nō ſolū
em̄ ſtatiz ab aurora id agūt cōtinuatqz per dies plures:
verūetiaz appere volūt alijs ꝙ ita faciāt vt tanqʒ felices
beatoſqz admirent. Sʒ i talibꝰ maxima erit moderatio
adhibēda vel ſaltē videri ab alijs illa fugere. Non eniʒ
faciliter inuadi pōt/ nec faciliter cōtēni qui ſobrius ſit: ſʒ
qui ebrius: neqz ꝗ vigilet: ſʒ ꝗ dormiat. Cōtrariūqz agē/
dum eſt ſupradictoruz fere oium. Corroborāda eniʒ ⁊
ornāda ciuitas eſt ab eo tanqʒ a curatore: ac nō tyrāno.
¶ Uideri etiā opʒ ipſuz erga religionez deorū affici ve/
hemēter. Minus enim formidabūt populi ne quid cō/
tra iuſtitiaz fiat/ ſi religioni dedituz illū exiſtimabūt prin
cipez ac deorū timorē habere: minuſqz cōtra illū aude/
bunt inſurgere quaſi deos habeat ꝓpitios ⁊ fauentes.
¶ Uerūtamē opʒ ſine improbitate talē videri: atqz eos
viros qui aliqua ī re laudabiliter ſe geſſerint honorare:
ita vt nō exiſtimēt vnqʒ ſe magis honorari a ciuibꝰ ſuis
in libertatē degentibus potuiſſe: hos aūt honores ipſe/
met tribuere debet tyrannus: penas vero ⁊ animaduer
ſiones per alios infligere: per magiſtratus. vʒ. ⁊ iudi/
cia. Cōmunis vero cuſtodia ois dominatōis vnius eſt
neminez vnū preceteris magnū facere: ſed plures: naʒ
ſeinuicem cuſtodiēt. Qꝫ ſi quez extollere oporteat: non

ſñ eum qui ſit inioꝛib⁹ audax: naꝫ hmõi hões aptiſſimi
ſunt ad inuadendũ circa res oẽs. Si vero cuiuſq3 potẽ/
tia minuẽda eſt modice ac nõ vno ſimul ĩpetu oĩs ptãs
eſt auferẽda. ¶ Inſup ab oĩ cõtumelia abſtinẽdũ: pre/
cipue tñ a duab⁹: ne in coꝛpus flagris / neue in etatẽ li/
bidine inſulſuꝫ agat. Maximeq3 id cauendũ in illis ho/
minib⁹ qui honoꝛẽ magnifaciũt. Naꝫ in pecunias illatã
iniuriã auari hões grauiter ferunt. In honoꝛeꝫ vero il/
latam ⁊ qui boni ſunt viri ⁊ qui honoꝛeꝫ magnifaciunt
permoleſte patiunt. Quapꝛopter aut nõ hmõi hominũ
opera vtenduꝫ eſt: aut animaduerſiões in illos pꝛimo
moꝛe / ac ſine vlla cõtumelia ſunt faciende. In etateꝫ ve
ro ex amoꝛe ſit ↄuerſatio nõ ex licentia. Deniq3 hoc de/
decoꝛis impenſione maioꝛũ honoꝛũ eſt redimẽduꝫ: eo/
rum aũt qui vim inferendaꝫ cõtra coꝛpus tyrãni inſur/
gunt: illi ſunt foꝛmidãdi: ⁊ cauendi qui ita diſpoſiti ſunt
vt amplius viuere nõ curẽt cũꝫ occiderint. Quapp ma/
xime cauendũ eſt ab hisqui vel ſeipſos vel eos quos
habeant chariſſimos cõtumelia affectos putãt: ſine vlla
eniꝫ cura ꝓpꝛie ſalutis irruũt qui per indignationẽ ⁊ irã
aggrediunt. Queadmodũ ⁊ Heraclit⁹ inquit durũ eſſe
dicens pugnare aduerſus irã. Uita eniꝫ id emi. Cum
vero ciuitates ex duab⁹ conſiſtant partib⁹: ex inopibus
ſcꝫ ⁊ opulentis maxime quideꝫ de vtriuſq3 partis ſalute
cogitãdum eſt ab eo qui gubernat ⁊ alteros ab alteris
nulla iniuria affici. Quicũq3 tamẽ eoꝛuꝫ ſint potẽtioꝛes
hi pꝛecipue ſunt a gubernatione vendicandi: ac velut
pꝛopꝛij efficiendi. Nam ſi hoc extiterit neq3 ſeruoꝛuꝫ li/
berationẽ facere cõpelletur tyrãnus: neq3 arma adime/
re. Altera namq3 pars tyrãni potẽtie adiuncta ſufficiẽs
erit ad ſuperandũ eos qui ↄtra inſurgere vellẽt. ¶ Su/
perfluũ autẽ particulariter dicere de omnib⁹ iſtis. Intẽ
tio eniꝫ manifeſta eſt ꝙ opꝫ nõ tyrãnicuꝫ: ſed tanq3 pa/
trẽfamilias ⁊ regem eſſe putari ab illis qui ſub eo ſunt:
nec pꝛo ſe capientem: ſed pꝛo cõmunis vtilitatis tutela

⁊ cura: ⁊ mediocritates in vita ſeq nō exceſſus. ¶ Preterea egregios viros ꝑ familiaritatē ſibi ꝯiūgere. Plebē vero ac multitudinē per fauorē ⁊ gratiā in obſequio retinere. Ex his enim neceſſe eſt nō ſolū dn̄ationē eius pulchriorem ⁊ optabiliorem ex eo: qꝛ melioribus imperet ⁊ nō abiectis: neqꝫ ex eo ꝙ ipſe neqꝫ odio ſit, neqꝫ formidetur: verum etiam ex eo ꝙ longiorem ac durabiliorem eius dominationem fore cōtingat. Inſuper moribus talē eē: vt vel recte ſe hēat ad virtutē vel ſemibonus qdā ſit: vt vel recte ſe hēat: ⁊ nō malus: ſꝫ ſemimalus.

¶ De duratione tyrānidis ⁊ loco Platonis obſcuro, ⁊ reprobatione Socratis. Cap. 12.

Et qui oīum gubernationū breuiſſime durare ſolēt paucoꝝ potētia, ⁊ tyrānis. Quippe illa que plurimo durauit tpe Orthagore ⁊ filiorū qui apud Sicyonios tyrannidē habuere ad centeſimū vſqꝫ annū peruenit. Durationis vero cā fuit ꝙ mediocritate q̄dā erga ſubditos vtebantur: multaqꝫ legibus ſeruiētes agebāt: ⁊ qui aptus rei militari fuit Cliſthenes nō facile ꝯtēnēdus habebatur. Plurimū vero cōuerſatiōe ⁊ vſu familiari fauorē ⁊ gratiaꝫ hominuꝫ acgrebat. Fertur enim Cliſthenes coronaſſe iudicē q victorie illius cōtradixerat. Aiūt qdā huius iudicis ſtatuā eſſe illā q in foro ſedet. Piſiſtratus quoqꝫ fertur aliquādo apud cōſiliū Ariopagi citatus iudiciū ſubiſſe. ¶ Scd̄a vo apud corinthū Cypſelidaꝝ tyrānis. nā ea durauit annis tribus ⁊ ſeptuaginta ⁊ mēſibus ſex. Cypſelus. n. ipe tyrānidē exercuit annis triginta: Periādrus vero quadraginta q̄ttuor: Pſammeticus aūt gordij annis tribus. Cā vo duratiōis eadē fuit. Cū eni popularis eſſet Cypſelus ac gr̄a apud multitudineꝫ ꝑualeret ſine vlla corꝑis cuſtodia in dn̄atiōe ꝑſeuerauit. Periādrus aūt eius filius magis tyrānice ſe geſſit. Sꝫ vir erat bello egregius. ¶ Tertia piſiſtratidarū Athenis. h aūt nō fuit ꝯtinua. Bis eīn ex tyrānide pulſus fuit Piſiſtratus.

Itaqꝫ

Itaq; ex ānis triginta trib⁹ ſolū ānis ſeptē & decē tyrānidez exercuit. Filij vero ei⁹ ānis decē & octo: atq; ita oēs ſimul āni fuerūt quinq; & triginta. ¶ Ex reliq̄s vō illa q̄ apud ſyracuſas fuit: Hieróis & Gelóis. ſʒ nō lōga fuit: h̄ ānis eiʒ nō ampli⁹ q̄ʒ duo de viginti durauit. Gelon. n. ſeptē annis cū tyrānidē exercuiſſet octauo defunct⁹ eſt: Hieron aūt decē. Thraſibulus vero mēſe decio excidit. Ceterarū vero tyrānidū plereq; breui tpe durauerunt oēs. Que igit ſint taʒ circa gubernatione plurium q̄ʒ circa gubernationē vni⁹ ſolius p̄ que & corrūpant ille & ſeruētur: fere dictū eſt. ¶ In repu. vero Platonis Socrates de mutationib⁹ loquit: nec tn̄ recte. Illius. n. reipu. que eſt optīa atq; p̄ma mutatio nulla ꝓpria aſſignat. Ingt eniʒ cāʒ eē mutatióis: q: ſic nā cōparatū ſit vt nihil pma neat: ſed in ambitu quodā tpis mutatióeʒ recipiat. Eſſe vero p̄ncipiū hoꝝ inquit quorū ſexquitertī⁹ cubus qnario cóiugat⁹ duas exhibet harmóias. ingens qn̄ numerus diagrāmatis hmói efficiat ſolidus, vt puta nā pro ducēte prauos & meliores diſciplina: hoc ergo forſan inquit nō male. Fieri eniʒ pōt vt ſint aliqui quos diſciplina inſtitui ac bonos fieri viros impoſſe eſt. Sed h̄ non propria mutatio foret illius reipu. quā optimaʒ eē vult magis q̄ʒ aliaruʒ omniū & vniuerſoꝝ que fiunt ēt in tempore? ꝑ q̄d (inquit) oīa mutari. & que nō ſimul incipiūt ſimulq; mutant. Ceu ſi prima dies eēt mutatióis ſimul mutarent. Preterea quā ob cām ex illa trāſit ad lacedemoniorū rēpu. Sepe eniʒ in cōtrariā trāſeūt reſpu. oēs: vel in ea que ſint ꝓpinqua. Eadeʒ rō eſt de alijs quoq; mutatióib⁹: ex Laconica. n. ingt mutatio fit ad paucoꝝ potentiā. Ex iſta vero ad populare ſtatuʒ. Ex illo rurſus ad tyrānidē. Atqui & ecōtrario mutant. ceu ex populari in paucoꝝ potentiā: & magis q̄deʒ q̄ʒ in vnius gubernationē. Preterea tyrānidis vtruʒ mutatio ſit, vel nō ſit: nil dicit: ꝑ quā cām nec in quā reipu. ſpēm trāſit. Hui⁹ vero cā eſt q̄d nō facil'r dicere valebat: infinitum enim.

Nam ſm eum in primã z optimã:ſic enĩ vtiq; fieret cõtinuo circulus.ſed mutatur in tyrãnidem tyrannis: vt ea q̃ apud ſicyõios ex Myronis tyrãnide in Cliſthe nis.Et in paucorũ potẽtiã:vt illa que in Chalcide fuit Anticleõtis.z in pplarẽ ſtatum vt illa que Gelonis fuit ſyracuſis. Et in optimates: vt illa q̃ Charilai apð Lace/ demõios z carthaginẽſes.Et in tyrãnidẽ fit mutatio ex paucoꝝ potẽtia: vt ĩ Sicilia pl'ime vetuſtaꝝ.In Leõti nis in Panecij tyrãnidẽ:z apð Gelã in Cleãdri:z apð Regiũ Anaxilai:z in alijs cõpluribus ciuitatib⁹ eodẽ mõ.C Abſurdũ ẽt eſt putare in paucoꝝ potẽtiã ideo tranſire:qꝛ hoĩes cupidi/z pecuniarũ ſtudioſi in magi ſtratib⁹ verſanť:ac nõ q: plurimi diuitijs ſupabũdãtes nõ iuſtũ exiſtimãt par habere in ciuitate eos q nõ hñt facultates:z eos qui habent.In multiſq; paucorũ po/ tẽtijs nõ lꝫ pecunias ꝯgerere:ſꝫ leges ſunt id ꝓhibẽtes: z apð Carthaginẽ que populariter gubernať/ pecunijs ſtudent: nec tamen adhuc mutati ſunt. C Abſurdum ẽt dicere duas eſſe ciuitates ſub paucorũ gubernatione opulentorũ z inopũ.Quid enĩ aliud huic q̃ꝫ Lacõice accidit/vel alteri cuicũq; vbi nõ oẽs eq̃lia poſſideãt:aut non oẽs equaliter ſint boni viri?Nullo autẽ pauperiorẽ facto nihilominus ex paucorum tranſmutantur guber/ natione ad popularẽ ſtatum:ſi plures ſint inopes:z ex populari in paucorũ potentiã:ſi potentiores ſint opu/ lenti q̃ꝫ multitudo:z alteri negligant/alteri intendant. C Cũq; plures ſint cãe ex quib⁹ mutatões fiunt:eas nõ dicit/ſꝫ vnã ſolũq; ꝓdigalr viuẽtes vſuris ꝯfecti pau/ pes efficiunť.quaſi vero fuerint oẽs ab initio diuites vľ plurimi eorũ:ſed hoc falſum.At qñ ipſorũ potentiũ quidã matrimonia cõſumpſerint/res nouas moliũtur: quãdo aũt alij nihil graue accidit:z mutantur nequaq̃ꝫ magis in popularẽ ſtatũ/q̃ꝫ in aliã ſpẽ gubernatiõis. Inſup ꝟo z ſi honores vna cũ alijs nõ capiãt:ſi iniurias inferãt:ſi cõtumelijs afficiãt:ſeditiões oriuntur z mutã

tiones i repu. Fiunt etiã(etſi nulla diſſipatio primorũ in/terceſſerit) ex eo ꝙ liceat(quicqd volũt) efficere. cui⁹ rei cãm eſſe ferunt nimiã libertatẽ. Cũqȝ plures ſint paucorum: plures etiã populi gubernatiões: tanqȝ vtraqȝ vna ſit/mutatiões aſſignat Socrates.

¶ Quinti Politicoꝝ Ariſto. Finis.

¶ SEXTVS POLITICORVM ARISTOTELIS

¶ De que rebuſpublicis/paucorum potentijs/ ⁊ popularibus gubernatiõibus: cõueniãt conſiderandũ ſit.

¶ Capitulum Primum.

Quot igitur ſint dĩe/⁊ quales ei⁹ qđ de/liberãdi hȝ ptãtẽ: ⁊ in quo ſũma huius rei cõſiſtit in repub. ⁊ circa magiſtratuũ ordinatiõẽ/ ⁊ de iudicijs/ ⁊ q̃lia ad q̃lẽ ordinenẽ rẽpu. ⁊ pterea đ corruptiõib⁹ ⁊ ɔſeruatiõib⁹ rerũpu. ex qb⁹ pueniãt/⁊ q̃s ob cãs: dictũ eſt prius. Sed cũ plẽs ſint ſpẽs popularis: ⁊ ſilr aliarũ gubernationũ: de illis ſi qd reſtat nõ peius fuit cõſiderare: ac ſilr vnicuiqȝ earuȝ ꝓpriũ ⁊ cõuenientẽ moduȝ reddere: ac pterea cõſidera/re cõiunctiões ſimul ipſoꝝ modoꝝ. Nam eoꝝ ɔiunctio parit rerũpu. varietatẽ: vt ⁊ optimatũ gubernatiões ad paucoꝝ declinẽt potẽtiã ⁊ reſpu. magis populares exi/ſtant. Dico aũt cõiunctiões quas cõſiderare opȝ: ⁊ nũc vſqȝ ɔſiderate nõ ſunt: ceu ſi pars illa que in deliberãdo verſat̃: ⁊ illa que circa electiões magiſtratuũ cõſiſtit/ita inſtituta ſit vt ɔferat paucoꝝ potẽtie: ⁊ circa deliberãdũ illo mõ. circa electiones vero ad optimatũ gubernatio/nem magis declinet: vel p aliũ quẽdã modũ: nõ oĩa iſtituta ſunt ad reipu. ɔgruẽtiã. ¶ Qualis igit̃ pplaris q̃li ɔgruat ciuitati: ⁊ q̃lis paucoꝝ potẽtia/ q̃li multitudini:

taliaꝝ gubernationū que qbus cōferat dictū eſt p̄ꝛius. Uerūtñ opꝫ fieri manifeſtuꝫ: nō ſolum quenā iſtaruꝫ gubernationuꝫ optima ſit ciuitatibus: ſed etiā quō cōſtituēde ſint: ⁊ iſte ⁊ alie breuiter eſt explicādū. Et p̄ꝛimo de populari dicemus. Nā ſic ⁊ p hāc ēt de cōtraria illius gubnatiōe patebit. Hec ē āt quā vocāt qdā paucoꝝ potētiā. Capiēda ſunt aūt ad hāc diſciplinā cūctā pplaria: ⁊ q̄ vñr pplariū eē ſequacia. ex his. n. ſiḃ poſitis reſultāt ſpēs gubernatiōis pplaris, ⁊ plures eſſe eas q̄ vnaꝫ: ⁊ differētes: cōtinget. ¶ Que ſunt cauſe per quas plures exiſtunt populares. Prima illa que dcā fuit q: inter populos differentia eſt: ſunt. n. alij agricole: alij opifices: alij miniſtri. quoꝝ p̄ꝛimi a ſcdis, ⁊ tertij ab vtriſq3 nō in eo mō q melioꝛ aut deterioꝛ pplaris ſtatꝰ: verūēt in eo qd nō idē ſit. Scda vero cā eſt de qua nūc dicimꝰ. Que eniꝫ populareꝫ ſtatum ſequunt, ac vñr eſſe pp̄ꝛia ipſius cōiuncta ſimul faciūt popularis ſtatus varietatē. Nā alicui paucioꝛa ꝯñtia ſunt: alicui plura: alicui oīa. Utile vero hoꝝ ſingula cognoſcere: ⁊ ad cōſtituēdū qd velit qs: ⁊ ad coꝛrigēdū. Querūt. n. q rēpu. inſtituūt cuncta q̄ illi pp̄ꝛia ⁊ cōueniētia ſint in vnū colligere ad ꝓpoſitū ſuū: ſed aberrāt duꝫ hoc faciūt vt ſup̄ꝛadictū eſt a nobis vbi de coꝛruptiōibꝰ ⁊ ꝯſeruatiōibꝰ rerūpu. tractauimꝰ p̄ꝛiꝰ. Nūc aūt dignitates ⁊ moꝛes: ⁊ ea q̄ eflagitēt dicemꝰ.

¶ De fine popularis gubernatiōis, ⁊ qbuſdā popularium gubernationū peculiaribꝰ. Cap. 2.

Propoſitum igiṫ pplaris reipu. eſt libertas. Hoc. n. dicere ꝯſueuerūt quaſi i hac ſolūmō repu. libertatē querētes. Ad hāc. n. reſpicere dñt oēm pplarē ſtatuꝫ. Libertatis vō ipſius ps vna in eo ꝯſiſtit, vt p vices īperēt ⁊ pareāt. naꝫ iuſtū pplare eſt equū hr̄e ſm numerū, nō ſꝫ dignitatē. Ex q̄ fit vt ſm hoc iuſtū mltitudo ex nec̄itate dñeṫ. Et qcqd decreuerint plures id eē ratū: ⁊ id eē iuſtum. Aiūt. n. opoꝛtere vt vnuſqſq3 ciuiū equū hēat atq3

ita ↄtingit in ppl'arib⁹ gubernatiõib⁹ inopes plus poſſe q̃ opulẽtos: pl'es.n.ſunt ⁊ id obtinet qḋ pl'ib⁹ videaṫ. Unũ igiṫ libertatis ſignũ hoc eſt qḋ ponũt oẽs ppl'ares reipu.finẽ. Alterũ vero viuere vt q̃ſq; velit. Hoc.n.aiũt opus eẽ libertatis ſiqdẽ ſerui eſt viuere nõ vt vult: hic ẽ igitur ſcḋs ppl'aris reipu.finis. ¶ Hinc ꝑfectũ eſt nemĩ ni potiſſimũ ſubeſſe velle. Qḋ ſi hoc nõ daṫ/ at ſaltẽ p vi ces ſubeſſe ac p̃eſſe: idq; ptinet ad libertatẽ que eſt ẜm equũ. His p̄ſuppoſitis ac tali exiſtẽte principio ppl'aria hmõi ſunt ſumi ad magr̃at⁹ oẽs ex oĩbus/ ac p̃eſſe oẽs vnicuiq; ⁊ vnũquẽq; viciſſim oĩbus. ¶ Per ſoꝛtẽ tribue re magr̃atus vel oẽs penit⁹ vel illos ſaltẽ qui nõ pitia indigẽt ⁊ arte. A nullo cẽſu eẽ magr̃atus vel ſaltẽ a mi/ nimo. Nõ niſi ſemel eũdẽ magr̃atũ ab aliquo geri poſſe vel perraro: ⁊ paucos: exceptis his q̃ verſanṫ in bello. ¶ Parui tpis eſſe magr̃at⁹ vel oẽs vel quotquot id re/ cipere pñt. ¶ Judicare oẽs ⁊ ex oĩbus/ ⁊ de oĩb⁹: vel de plurimis ⁊ maximis ⁊ principaliſſimis/ puta de coꝛri/ gendo ⁊ de repu. ⁊ de priuatis ↄtrcib⁹. ¶ Et ↄcionẽ eſſe oĩum dñam: magr̃atũ vero null'⁹: aut dñam eẽ ↄciones rerũ maximaꝝ: magr̃atum vero minimaꝝ. Inter magi ſtrat⁹ aũt populariſſimũ eſt cõſiliũ vbi nõ oĩbus eſt mer cedis facultas: naz vbi adeſt hec mercedis facultas/ adi munt ⁊ huius magr̃atus potẽtiã. Ad ſe.n. reducit iudi/ cia cũcta ppl'us mercede abũdans vt dixim⁹ ſupra vbi de hac pte tractauim⁹. ¶ Deinde mercedẽ cape potiſſi mu; qdem oẽs: concionẽ: iudicia: magr̃at⁹: vel ſaltẽ ma giſtrat⁹ ⁊ iudicia ⁊ cõſiliũ ⁊ cõciones p̄ncipales: vel eos magr̃at⁹/ quos neceſſe eſt in eadẽ ſimul eẽ comeſſatõe. ¶ Preterea cũ paucoꝝ gubernatio genere/ ⁊ diuitijs. ⁊ eruditione diffiniaṫ: videnṫ popularitatis cõtraria eoꝝ eſſe: ignobilitas: inopia: ſoꝛdidũ opificiũ. Preterea ma giſtratuũ poteſtatẽ nullaz perpetuã eſſe: ꝙ ſi relicta ſit ali qua ex antiqua mutatiõe illius auferre potẽtiã: ⁊ ex ele/ ctione ad ſoꝛtez reducere. Hec igitur oĩa cõia ſunt gu/

bernationū pplariū. Cōtingūt aūt ex eo iuſto: qḋ fatenť
eſſe pplare. Hoc eſt equū hr̄e oēs ſm numeꝝ qḋ maxi/
me vr̄ eſſe pplaris ſtat⁹ ꝛ populi. Equū ē eiꝫ cuꝫ nihilo
magis gubernent diuites q̄ꝫ paupes nec ſoli ptāteꝫ ha
bent: ſed oēs ex equo ſm numerū. Sic enim demū exi/
ſtimant ptatē in repu. eſſe ac libertateꝫ.

De cenſu ptiēdo i pplari gubernatiōe. Cap. 3.

Sed queriť poſt h̄ quēadmodū hēbunt equū
vtꝝ oꝫ ptiri in mille eos cēſus q ſunt qngēto
ruꝫ: ꝛ mille equalr̄ poſſe qngēēs vel nō: ſic
ponere oꝫ iſtā ptatē vel ptiri qdē ſic. Deide
ex qngēēs pes accipere: ꝛ ex mille hos pote
ſtatē hr̄e partitionū ꝛ iudicioꝝ. Utruꝫ igitur reſpu. iſta
iuſtiſſima eſt ſm pplare iuſtuꝫ: vel magis illa q̄ ſꝫ mul
titudineꝫ. Aiūt eniꝫ pplres id eſſe iuſtuꝫ qḋ videť vtiq̄ꝫ
pluribus. Potētes vero qḋ vr̄ his q plus poſſidēt. Pro
mltitudine. n. facultatū aiūt eē ſtatuēdū. Sꝫ hn̄t h̄ vtraq̄ꝫ
imparitatem ꝛ iniuſtitiaꝫ. Si eniꝫ qḋ pauci/ tyrānis eſt.
Nā ſi vnus hēat plura q̄ꝫ alij opulēti: ſm paucoꝝ iuſtū
is ſolus dign⁹ eſt qui gubernet. Si vero plures ſm nu/
meruꝫ iniuriabunť publicātes bona opulētoꝝ ac pau/
coꝝ: vt ſupius dictū eſt. Que igiť ſit equalitas quā ābo
ꝑſitenť: cōſiderāduꝫ eſt ex his q̄ vtriq̄ꝫ diffiniunť iuſta.
Inquiūt. n. quicqd videať maiori parti ciuiū id oporte/
re eē ratuꝫ. Sit qdeꝫ hoc, attn̄ nō penit⁹: ſed cū due par
tes ſint/ ex qbus ciuitas cōſtat: diuites. ſ. ꝛ pauperes: qḋ
ambab⁹ videať aut plurib⁹ id ratuꝫ ſit. ꝙ ſi cōtraria vi/
deantur qḋ plurib⁹ ꝛ hn̄tibus maioreꝫ cenſum. puta ſi
alij deceꝫ/ alij viginti: videať aūt diuitiuꝫ ſex: pauperuꝫ
vero quindeciꝫ. Accedant vero pauperib⁹ quattuor di
uituꝫ: diuitib⁹ aūt quinq̄ꝫ pauperū: quoꝝūcunq̄ꝫ cenſus
exuperat cōnumeratis amboꝝ vtriſq̄ꝫ/ id ratuꝫ ſit. ꝙ ſi
forſan equales eē ꝯtigerit cōeꝫ eē hāc ambiguitatē putā
duꝫ eſt: vt nūc accidit ſi vtrinq̄ꝫ paria ſuffragia cōcionis
ſint: aut pares i iudicio ſnīe. Naꝫ aut ſorte dirimēdū ē:

aut aliud qddã hmõi agẽdo. Sed de equo ⁊ iuſto q̃q̃ ſit admodũ difficile in illis repire veritatẽ: tñ facilius eſt ſortiri q̃ pſuadere his q plus hñt pñt. Semp enim q ibe cilliores ſũt equũ ⁊ iuſtũ q̃rũt. ſʒ q plus pñt: iſta nõ curãt.

¶ De quattuoꝛ ſpẽbus populariũ ad quos ptineãt: de earũ legibus atq; vaframẽtis. Cap. 4.

Cum vero quattuoꝛ ſint gubernatiões populares: optima eſt illa quã pmo gradu poſuimus: vt ſuperioꝛibus libris dictũ eſt. Eadẽ quoq; antiquiſſima oĩuʒ. Dico aũt primã ſm diſtinctionẽ populoꝝ: nã optimus ppl's eſt ille q ex agricolis cõſtat. Itaq; ⁊ popularis ſtatus facile efficit: vbi multitudo viuit ab agricultura vel paſcuo negocioſa quidẽ: q: nondũ multũ hʒ. Ex quo fit vt raro cõcionẽ agant. Cuʒ eniʒ laboꝛandũ ſit illis circa nec̃ia ad victũ: operib' detinent ſuis: ⁊ aliena nõ appetũt. Dulciuſq; illis eſt opus facere q̃ in repu. verſari/ac magr̃atum gerere niſi magna in gubernãdo ſint emolumenta ſuſcepturi. Pleriq; enĩ magis lucrũ appetũt q̃ honoꝛẽ. Signũ huius eſt q tyrãnides antiquitus pertulerũt/⁊ nũc paucoꝝ potentiã perferũt: modo ſuã reʒ agere illis permittat/ neq; diripiant que hñt. Cito nãq; aliĵ eoꝛuʒ diuites efficiũt: aliĵ egere deſiſtũt. ¶ Preterea ſi q̃ cupido honoꝝ eis ineſt/ facile ei' rei idigẽtia adiplet p ptãteʒ quã in ↄcionib' hñt creãdi magr̃at'/⁊ coꝛrigẽdi delicta. Nã i qbuſdã ciuitatib' ⁊ ſi nõ eligit ppl's magr̃atus: ſʒ qdã per partes deputati ex oib': (vt apud Mãtineã:) tñ ſatis eẽ putãt q cõſulẽdi deliberãdiq; hñt ptãtem. Ac putãduʒ eſt hãc eẽ tanq̃ foꝛmã aliquã pplaris gubernatõis: vt fuit qñq; apud Mãtineã. Quapp vtile eſt prius dicte pplari gubernatiõi (⁊ ita cõſuetudo fuit) eligere qdẽ magr̃at'/⁊ coꝛrigere/⁊ iudicare oẽs. ¶ Magiſtrat' aũt maxios geri p eos q electi ſint: ⁊ a cẽſib' maioꝛib' maioꝛes: vel a cẽſib' nullũ: ſʒ p eos q pñt. Neceẽ aũt quũ ita gubernat reſpu. eã bñ gubernari. Nã magi

ſtratus ſemp ab optimis gerent populo ita volēte:neqꝫ
preſtantiorib⁹ h gradus ſufficiet. Nō eniꝫ ſuberūt alijs
deteriorib⁹. Ipſi vō magiſtratus gerent iuſte:qꝛ penaꝫ
formidabūt: qm̄ corrigere ad alios pertinet. Cōpeſci
em̄ ac nō licere facere qcqd qſ velit vtile eſt. Nā licētia
agēdi qđ quiſqꝫ velit cuſtodire nō pōt ingenitā vnicuiqꝫ
hominū prauitatem. Itaqꝫ neceſſe eſt illud euenire qđ
optimū eſt in rebuſpu. vt magr̄atus a pſtantioribus ge
rantur ſine vlla populi diminutione. Qꝫ igit hec popu
larū gubernationū eſt optima pꝫ:ꝛ q̄ de cā:qꝛ ob taleꝫ
aliquē eē ppl'm. ¶ Ad cōſtituēdū aūt ppl'm agricolaꝫ:
tū leges q̄dā antiqtus apud multos late vtiliſſime ſunt:
tum illud vl'r ne liceat cuiqꝫ hr̄e plus agri q̄ꝫ menſuraꝫ
certā:vel aliquo loco ad oppidum ꝛ ciuitatē. Erat anti
quitus in multis ciuitatib⁹ lege cautū nō licere vēditio/
nem facere bonoꝝ prie hereditatis. Eſt aūt lex quā di/
cunt Oxyli fuiſſe:ne liceat cuiqꝫ ſenerare ſup aliqua fun
di parte quāqſ haberet. Dirigere ēt id opꝫ Aphytaloꝝ
lege:eſt etiā vtilis ad id qđ dicimus. Illi eniꝫ q̄ꝫq̄ꝫ ſint
permulti/ poſſideāt aūt exiguā regionē:tn̄ oēs agricole
ſunt:qm̄ precia cōſtituūt nō totaꝝ poſſeſſionū: ſꝫ p tales
partes diuidētes:vt etiā pauperes faciliter eas precijs
ſuperare poſſint. Poſt agricolaꝝ multitudinē optimus
eſt populus vbi paſtores ſunt ꝛ viuunt ex animalibus.
In multis vō hec cū agricultura cōuenientiā hꝫ. Utriqꝫ
eniꝫ corpibus exercitati ad bellicas expeditiōes vtiliſſi
mi ſunt ac potentes ſub diuo conſiſtere. ¶ Cetere vero
multitudines quaſi oēs ex qbus alij ſtat⁹ populares cō/
ſtāt:multo deteriores his ſunt. Nā opificū qdeꝫ ac forē/
ſiuꝫ ꝛ mercēnarioruꝫ vilis eſt vita nullūqꝫ virtutis opus
eoꝝ. Et inſuper/qꝛ hmōi genus hoiuꝫ circa foꝝ vrbēqꝫ
(vt ita dixeriꝫ)aſſidue heret/ faciliter cōciones agitat:at
agricole/qꝛ ſparſim habitāt p agros:neqꝫ in vnū coeunt
facil'r:neqꝫ ſil'r indigēt hmōi cōgregatiōe. Quib⁹ vero
cōtigit ſitū regiōis talē eſſe/ vt lōge diſtēt ab vrbe: i his

facile eſt populare̅ ſtatu̅ laudabile co̅ſtituere ac rempu. ipſa eni̅ co̅pellit multitudo quaſi colonias per agros efficere. Quare ⁊ ſi forēſis turba ſit: tn̄ co̅ciones in populari ſtatu no̅ facit abſq̅ multitudine illa que p agros habitat. Quomodo ḡ co̅ſtituenda ſit optima illa ac prima popularis gubernatio dictu̅ eſt: p3 ēt quo̅ alie. Subſequēter eni̅ eſt deſcēde̅du̅: ⁊ deterior ſemp multitudo ſeparanda. ¶ Poſtrema̅ vero ſpe̅m: q2 ois multitudo ad illa̅ recipit, neq3 cuiuſcu̅q3 ciuitatis eſt ea̅ pferre neq3 facile permanere ea3 niſi legibus ⁊ moribus bn̄ ſtabilitaz. A quibus vero labefactari co̅tingat: ⁊ hanc, ⁊ alias reſpu. fere dictu̅ eſt prius in plurimis. ¶ S3 ad ꝯſtitue̅daz hac populare̅ gubernatione̅: ⁊ ad populu̅ roborandu3 co̅ſueueru̅t preſides recipe co̅plures ac ciues efficere no̅ ſolu̅ legitimos verū ēt ſpurios: ⁊ ex quouis ciue.i.ſiue ex pr̄e ſiue ex matre. Omne eni3 hoc huic populo magis co̅uenie̅s eſt. Co̅ſueueru̅t igit hi qui populos ducu̅t ita co̅ſtituere. Op3 tame̅ id facere quoad exuperet nobiliu̅ medioru̅q3 multitudine3, neq3 vltra pgredi. Na3 ſi tra̅ſce̅du̅t turbatiore̅ efficiu̅t rempu. ac nobilitate3 exaſpera̅do magis irrita̅t ad egre, difficulterq3 populare̅ ſtatu̅ fere̅du̅: que ca̅ ſeditio̅is fuit apud Cyrene̅. Paruu̅.n. inco̅ueniēs co̅ſueto traſit: magnu̅ vo i oculis heret. Inſup talia co̅ſtituta vtilia ſunt ad populare3 ſtatu̅ hmo̅i: ⁊ ad populi corroboratio̅e3: qualia Cliſthenes Athenis factitauit quo populi gubernatio̅e3 augeret: ⁊ apud Cyrene̅ hi q populu̅ ꝯſtitueru̅t. Tribus eni3 alie co̅ſtitue̅de ſunt plures: ⁊ ſodalitates priuatoru̅ ſacroru3 redige̅de ſunt ad pauca ⁊ publica. ⁊ cu̅cta dilige̅ter excogita̅da: quo q̄3 maxie oe̅s ſit admiſcea̅t familiaritates co̅uerſatio̅eſq3 prime diſiungant. ¶ Preterea tyra̅nica machinamēta oi̅a vn̄r eſſe popularia ceu licētia ſeruoru3: ⁊ mulieru̅ ⁊ pueroru3: vt ſine metu viuant vt velint: permulti eni3 hmo̅i ſtatu̅ ciuitatis amabu̅t: cu̅ pleriſq3 dulcius ſit diſſolute viuere q̄3 modeſte.

Paruu̅ inco̅ueniēs co̅ſueto tra̅ſit: magnu̅ vero in oculis heret.

¶ Ad populares inſtitutiones precepta. Cap. 5.

Et aūt opus legis poſitoris ⁊ eoꝝ qui vo/lunt ſtatū aliquē tālē cōſiſtere: nam vt cōſti-tuatur tālis ſtatus nō magnū negociū eſt: neq; ſolū ꝯſtituere: ſʒ magis vt ſeruet. Uno enīʒ vel duobus vel trib⁹ dieb⁹ permanere quōcūq; gubernātib⁹: haud difficile eſt. Quapp opus eſt ex his (quas ſupra retulimus) cōſeruationibus ⁊ cor-ruptelis rerūpub. cautelā aſſumere/cauēdo illa que cor-ruptura ſunt/ac leges tales ponendo ⁊ ſine ſcripto ſcri/ptaſq; cōſeruationes ſtatus maxime cōprehendāt: neq; putare id eſſe populāre/neq; paucoꝝ potētie/ꝙ efficiat ciuitatē maxime a multis vel a paucis gubernari: ſʒ ꝙ q̄ʒplurimo tpe. At nunc hi qui ſunt potētes in populis gratificātes multitudini multa populariter agūt per pu-blicationes bonoꝝ in iudicijs factas. Quare opʒ eos qui curam ſalutis habēt reipub. ꝯ moliri leges ponen/do: vt damnatoꝝ bona ſacra ſint: ⁊ non in publicū/ſʒ in ſacrum referant. Hec enīʒ lex nihilominus iniurias cō-peſcet. nam pena eadem erit. Populus aūt minus cu/pide damnabit: cuʒ nihil ſit vtilitatis ex dānatione ſuſce-pturus. ¶ Inſuper publicas accuſatiōes q̄ʒ rariſſimas ſemper facere magna pena cōſtituta aduerſus eos q fal ſo accuſarint. Non enīʒ populares in iudiciū vocari cō-ſueuerunt: ſed nobiles. ¶ Opʒ aūt erga ſtatū reipubli. quantuʒ fieri pōt oēs ciues reddere beniuolos: ꝙ ſi id fieri nequeat ſaltē conari ne hoſtes exiſtiment eos qui gubernāt. ¶ Cū v̄o poſtreme ille ſpēs gubernationuʒ populariū in multitudine cōſiſtant/ac difficile ſit in cō/cionibus vacare poſſe ſine alicui⁹ mercedis ſuſceptiōe: hoc aūt niſi redditus habeat ciuitas/maxime inimicuʒ eſt p̄ſtantib⁹ viris. Nā ex tributo ⁊ publicatiōe bonoꝝ: ⁊ ex iudicioꝝ improbitate neceē eſt ꝓuenire ꝙ multas iaʒ populariū reſpu. ſubuertit. ¶ Ubi ḡ publici reddit⁹ nō ſunt: facere opʒ ꝯciones raras ⁊ iudicia magna qdē:

ꝙ paucis dieb⁹ duratura. hoc aūt cōfert ad illud qđ nō formidabūt ſpenſas opulēti: tametſi diuites nō capiēt mercedē iudicij/ ſꝫ pauperes. Cōfert etiā ad recte iudicandū multomagis: nā qui magna patrimonia habēt: multis diebus abeſſe nolunt a rebus ſuis: modicū vero abeſſe ipſos/ nō moleſte ferunt. ¶ Ubi vero ſunt redditus publici non id facere qđ nunc ductores quidam in populo faciunt. ſuperflua enīꝫ diuidūt/ ac ſimul capiunt: moxq̄ rurſus indigent eiſdeꝫ. Eſt enīꝫ pauperibus ceu vas perforatuꝫ hmōi emolumentuꝫ. Sed opꝫ euꝫ qui vere popularis ſit videre ne multitudo paupertate nimia prematur. naꝫ egeſtas paruam reddit populi gubernationem. Conandūꝫ eſt igiť ingenioſe vt abundantia aſſit diuturna: nam id ꝓdeſt etiā diuitibus. Cōgregantes vero illa que ex redditibus ꝓueniunt ſimul oīa egenis tribuere opꝫ: preſertīꝫ ſiquis poſſit tm̄ ꝯgregare quātum ſat eſt ad agelli cōparationeꝫ: vel ſaltē ad facultateꝫ negociandi ⁊ agruꝫ colēdi. Et ſi non oībus poſſibile/ ac ꝑm tribus aut parteꝫ aliam in parte diſtribuere opꝫ. ¶ In hac re aūt ad nec̄ios cōuenit⁹ mercedē oꝫ affectātes diuites ꝯferre inania munera. Per talē aliquē modū Carthaginēſes gubernātes amicū retinent populū. Semper enīꝫ quoſdā e populo mittētes in aliquas gubernatiōes eos diuites faciūt. Gratioſoꝝ vero ac mente habentiūꝫ nobiliūꝫ id eſt ſuſcipere egenos/ ⁊ occaſionē prebentes cōuertere ad res agēdas. ¶ Recte quoq̄ ſe habet Tarētinoꝝ exēpluꝫ imitari. Illi enīꝫ iumēta facientes cōia ad pauperū vſuꝫ beniuolā ꝑ hūc modūꝫ ſibi plebē ꝯſtituūt. Magiſtratus inſup oēs duplices faciunt: vt ſint/ alij per electōnē: alij per ſortē. Quo enīꝫ populus capiat per ſortē. Quo aūt melius gubernet per electiōeꝫ. Eſt aūt hoc facere etiā in vno eodēq̄ magiſtratu: ita partientes vt alij ſorte/ alij electiōe ad euꝫ gerendū aſſumant. Quēadmodū ḡ oporteat gubernationes multitudinis inſtituere: dictum eſt.

Egeſtas pauꝑes reddit ppli gubernationē.

¶De ſpēbus paucoꝝ/ordinatione cenſus/qui ex populo aſſumendi/que paucoꝝ gubernationes potiores ⁊ que deterrima. Capl'm 6.

De paucorum quoq; gubernationibus quō agēdum ſit/patet fere ex eiſdem. Illam per ꝯtrariū agendū eſt in omni paucoꝝ gubernatione ad oppoſitā ſibi popularis gubernationis ſpeciem/reputando meraꝫ illam ac ſummaꝫ ceterarūꝫ gubernationē paucorū/⁊ primaꝫ. ¶Hec autē eſt propinqua illi que reſpubli. nuncupat: in qua opꝫ cenſus diuidere: ⁊ alios minores/⁊ alios maiores facere. minores quidēꝫ a quib' neceſſarij magiſtratus capiātur. maiores vero a quib' capiantur hi magiſtratus qui ſunt principaliores. Et qui tantū adepti fuerint cenſum habiles ſint ad rempub. gerēdam afferente populo tantā multitudineꝫ per ipſum cenſum vt cuꝫ illa potētiores ſint qui gubernant rempu. ꝙ illi qui non gubernant. ¶Semper eniꝫ ex meliori populo capiendi ſunt illi qui ad ſocietateꝫ reipubli. recipiuntur. Similiter auteꝫ in ea gubernatione paucorum que ſequitur intendentes parumper eſt inſtituenduꝫ. In ea vero que oppoſita eſt extreme popularitati que eſt inter paucorum potētias potētatui tyrāndiq; ſimillima: quāto deterrima eſt: tanto maiori opus eſt cuſtodia: vt enim corpora bene diſpoſita ad ſanitatem ⁊ nauigia bene inſtructa ad nauigandum multos ferunt errores: nec ob eos ſuccumbunt. Ualitudinaria autem corpora: ⁊ nauigia parū firma/nautiſq; inſtructa prauis: ne puos qdē ferunt errores: Ita rerūpubli. he que deterrime ſunt plurima indigent cuſtodia. Populares igitur gubernationes per multitudineꝫ hominuꝫ omnino ſeruantur: hoc enim opponitur ad illud iuſtum quod eſt ſm dignitatē. Paucorū vero potētium cōtra. vꝫ. per rectaꝫ ordinationem opꝫ aſſequi firmitatem.

¶ De partibus multitudinis/quot vtiles ad bellum/⁊ pcepta ad paucoꝝ potētias. Cap. 7.

Um vero multitudinis potiſſimũ ptes quattuor:agricole:artifices:negociatores: mercenarij. Quattuor ẽt vtiles ad bellũ:eqtes: pedites:grauis armature:expediti leues ⁊ turba naualis. Ubi cõtingit regionẽ eſſe ad equitatũ aptam:ibi locum hꝫ aptiſſimũ paucoꝝ potentia illa ſumma. Nã ↄſeruatio habitatoꝝ ab equitibus prouenit. Equos vero nutrire eoꝝ eſt qui magnas hñt facultates. Ubi autẽ regio ad armatũ peditatũ eſt apta alteram ſpẽm affectat paucoꝝ potẽtie. Nam grauis armatura diuitũ eſt/ magis q̃ʒ pauperuꝫ. Expediti aũt leues ⁊ nautica turba popularis eſt oĩo. Nunc aũt vbi talis turba multa eſt qñ ſeditio fit deterius certant. Sed opꝫ hmõi medicinã capere a belli ducibꝰ qui ad equitatum ac grauis armature peditũ robur expeditos leues ceu cõgruit ſolent cõiungere:⁊ cũ his ſupant populi in ſeditionibꝰ opulentos. Nam leues ⁊ expediti ↄ equites ⁊ ↄ grauis armature pedites faciliter pugnãt. Inſtituere igitur potentiã iſtaꝫ/ad ſeipſos eſt inſtituere. ¶ Sed opꝫ diuiſis etatibꝰ/cuꝫ alij ſeniores/ alij iuniores exiſtãt in iuuenili adhuc etate cõſtitutos filios ſuos erudire ad leues ⁊ expeditas operationes delectos qdem ex pueris athletas eſſe ipſos operationũ. Cõceſſio aũt reipu. populo facienda eſt vel cuꝫ ad cenſuꝫ puenerint(vt prius dictũ eſt)vel vt faciunt Thebani cuꝫ certuꝫ tp̃s a mercatura ⁊ hmõi exercitijs deſtiterint: vel vt apud Maſſiliam iudicio facto qui digni ſint ad rempub. recipi:⁊ qui excludi. ¶ Preterea dignitatibus his que ſunt principaliſſime quas ſuſcipe opꝫ eos qui in reipub. gubernatione verſantur adiũgenda ſunt onera publica:vt populus ſpõte ſua eas nolit:⁊ veniaꝫ habeat illis q hmõi magiſtratus ſuſcipiũt:vtpote mercedeꝫ pmagnã pro ea dignitate ſoluẽtibꝰ. Cõgruit aũt eos q hmõi magiſtratus

ineunt ⁊ ſacra magnificentiſſime facere ⁊ publica que-
dã edificia ad vſum populi cõſtruere: vt multitudo cer
nens vrbẽ ornari (tũ muneribus erga deos: tũ edibus
ad vſum publicũ) libẽter aſpiciat pñtem ſtatũ ciuitatis.
Cõtinget etiã preſtãtibus viris hec eſſe monumẽta ſue
largitatis: ſʒ hoc nõ fit nũc per eos hoies q magni ſunt
in paucoꝝ potẽtia, ſʒ cõtrariũ. Lucrũ enĩ querũt nõ mi-
nus q̃ʒ honorẽ. Itaqʒ dici põt recte hos eſſe populares
ſtatus puos. Q̃uo igĩt inſtituẽde ſint, ⁊ paucorũ guber
natiões ⁊ multitudis: in hũc modũ determinatũ ſit.

¶ De magiſtratibus ſpẽbus magiſtratuũ, ⁊ quibuſdã
que expediunt. Cap. 8.

De magĩa-
tibus neceſ
ſarijs in ci-
uitate.

COnſequens eſt circa magĩatus videre dili-
genter quot hi ſint: ⁊ quales: ⁊ qbus de re-
bus: vt ſupra dictũ eſt. Sunt enĩ qdã ne-
ceſſarij magĩatus ſine qbus ciuitas eſſe nõ
põt: ſunt etiã qdã ad cultũ ornatũqʒ perti-
nentes ſine qbus bene habitari ciuitas nõ valet. Pre-
terea neceĩariũ eſt ⁊ in paruis qdẽ ciuitatibus pauciores
eſſe magĩatus. In magnis aũt plures vt prius oſtẽdi-
mus. Quales ḡ cõgruat ſimul cõiungere ⁊ quales ſepa-
rare: nõ debet eſſe clarũ. ¶ Primũ ḡ cura rerũ neceĩarũ
vt in foro aſſint venũdentqʒ. Super qua qdẽ cura ma
gĩatus qdã eſt cõſtituẽdus: cuius officium ſit circa cõ-
tractus, ⁊ circa honeſtatem. Nã cũctis fere ciuitatibus
neceĩariũ eſt emptiones vẽditiõeſqʒ fieri inuicẽ ꝑ vſu re-
rũ neceĩarũ. Et hꝫ facultas maxima, ⁊ expeditiſſima eſt
ad eãdẽ ſufficiẽtiã cõſequẽdã: cuiꝰ grã in vnã vñr cõue-
niſſe reipu. ſocietatẽ. ¶ Altera v̊o cura huic cõiũcta ac
ꝑpinqua eſt circa vrbẽ de publicis priuatiſqʒ rebus: de
edificatiõe decenti: de labefactoꝝ edificioꝝ ac viaꝝ cõ-
ſeruatiõe, ac directiõe ⁊ de finibus regẽdis vt ſine que-
rela ſint: ⁊ de ſimilibus curis. Vocant aũt plurimi hmõi
magĩatũ edilitatẽ: ptes eius v̊o ſunt plures: magnis ci-
uitatibus alie ſuꝑ alias incidũt. Ceu menibꝰ reficiẽdis

pꝛefecti:⁊ fontiũ curatoꝛes/⁊ poꝛtuum cõſeruatoꝛes. ¶Alia vero eſt cura ⁊ quidẽ neceſſaria atq; huic pꝛopinqua. Nã de eiſdẽ reb⁹ at nõ in vꝛbe: ſ; extra vꝛbem i agro verſat. Vocãt aũt hmõi magiſtratũ: alij diffinitores: alij cuſtodes agroꝝ. Hec igit̃ ꝓcurationes ſunt tres. ¶Eſt ⁊ alius magiſtrat⁹ ad quẽ reddit⁹ publici referuntur: qui apd eos cõſeruati moꝝ diſtribuunt ad ſingulas oppoꝛtunitates: vocãt ꝟo iſtos receptoꝛes ⁊ queſtoꝛes. ¶Alter vero magr̃at⁹ eſt apud quẽ ꝑſcribi op; priuatos ꝯctus/⁊ ſniãs iudicũ: apud quos ẽt poſtulatões/vocationeſq; in ius ꝑſcribi debẽt. Quibuſda; in locis hmõi magr̃atũ diuidũt in ptes plures: ſ; ẽ vna eadẽq; auctoritas iſtoꝝ oĩum: appellãtq; eos qui hunc magr̃atũ gerunt/tum ꝑfectos/tũ memoꝛiales: vel ſimilib⁹ nuncupationib⁹. ¶Qui vero poſt hunc ſequit̃ ſũme neceſſarius eſt ac difficillim⁹ oĩum magr̃atuũ. Verſat̃ aũt circa executiones eoꝝ qui dãnati ſunt: ⁊ circa eoꝝ penas atq; cuſtodias. Eſt autẽ grauis hmõi adminiſtratio pp multas q̃ inde ꝓueniũt inimicitias. Itaq; niſi magna emolumẽta ex eo capiant̃ gerere illũ oẽs recuſant: ⁊ ſi gerant ſm leges facere nõ tolerãt. S; eſt neceſſaria res. Na; nihil ꝓdeſſent iudicia aut ſniẽ niſi foꝛẽt q eas executiõi mandarent. Quare ſi hec deſint/cõio inter ſe ciuiũ ꝑmanere nõ põt. Pꝛopterea meli⁹ eſt nõ vnũ hũc eſſe magr̃atu;: ſ; partiri in plures: vt alij de alijs iudicia exequant̃. Et circa actiões eodẽ mõ conãdu; eſt diſtinguere. Adhuc etiã magiſtrat⁹ alios alia exequi: ⁊ noua magis nouos: ⁊ in his qui inſtãt: cu; magiſtrat⁹ vnus cõdẽnarit: alius exequat̃: ceu ꝑtoꝛes vꝛbani ꝯdẽnent/ediles inſcribant: ⁊ alij ſniã; ſcriptis demandatam exequi curent. Quãto eni; min⁹ inimicitiaꝝ ſit illis q executiõi demãdãt/tãto magis res finẽ ſuſcipiẽt. Si ſint ergo idẽ qui cõdẽnãt ⁊ qui ꝯdẽnatões exigũt/duplex ꝯhit̃ odiũ: in omnib⁹ aũt eoſdẽ cũctis inimicũ ẽ. ¶Multis ẽt i locis ſepat̃ ille q cuſtodit reos/ab illo qui aiaduertit i eos: vt Athenis illi

Nihil ꝓdeſſent iudicia aut ſniẽ niſi foꝛent q eas executioni mãdarent.

qui vndecim viri nuncupant᷑. Quapp melius eſt hunc
quoq̧ diuidere magiſtratū: ⁊ q̄ſi adūbꝛare ⁊ mitigare.
Eſt eniꝫ nec̄ius nō minus q̄ꝫ ſuperioꝛ. Cōtingitq̧ in eo
vt viri boni maxime vitent hoc officiū: pꝛauos aūt ne/
quaq̄ꝫ tutum ſit ei pꝛeficere: cū ipſi potius indigeāt cu/
ſtodia ⁊ carcere/ q̄ꝫ alios debeant cuſtodire. Itaq̧ opꝫ
hoc non vnum eſſe officiū neq̧ cōtinuo ab eiſdeꝫ fieri.
Sed vbi eſt aliquis iunioꝛū oꝛdo/ aut cuſtodū ⁊ magi
ſtratuuꝫ/ deputādi ſunt pꝛo tēpoꝛe alij atq̧ alij/ qui hoꝝ
officioꝝ ſuſcipiant curā. Hos ḡ magr̄atus tanq̄ꝫ ſumme
neceſſarios ponēdum eſt eſſe pꝛimos. ¶ Poſt hos aūt
alij ſunt magiſtratus nec ſane minus neceſſarij ⁊ maio/
ris quidē dignitatis. Naꝫ plurima indigent experiētia
⁊ fide. Tales vero ſunt circa cuſtodiā vꝛbis: ⁊ circa illa
oīa que oꝛdinant᷑ ad bellicas expeditiones. Opus eſt
eniꝫ ⁊ in pace/ ⁊ in bello permultis: naꝫ ⁊ menia ciuita/
tis curanda tuēdaq̧ ſunt: ⁊ diſquiſitiōes deſcriptiōeſq̧
ciuiuꝫ agende. Alicubi ergo ſuper his plures ſunt ma/
giſtratus: alicubi paucioꝛes veluti in paruis quidē vꝛ/
bibus vnus ſuper omnibus. Appellāt vero hos pꝛeto/
res vel conſules. Inſuper ſi ſint equites: aut pedites:
aut ſagitarij: aut turba naualis: ſuper vnoquoq̧ eoꝛum
pꝛefecti quidem ſtatuuntur. Appellantur pꝛefecti equi
tuꝫ: pꝛefecti legionum: pꝛefecti nauales. ⁊ ſeoꝛſum ſub
his: pꝛefectus triremis: pꝛefectus cohoꝛtis: tribunus
militum: ⁊ alia hmōi particularia. Totum vero vnum
aliquid eſt ꝓcuratio ſcilicet rerum bellicarum. Et erga
hmōi magr̄atuꝫ res hoc modo ſe habet. Cuꝫ vero qui
daꝫ magiſtratuuꝫ (⁊ ſi nō oēs) pertractent multa nego/
cioꝛū publicoꝝ nec̄e ē eē aliū magr̄atū q rōnes repetat
atq̧ coꝛrigat: ipſe vero nihil aliud tractet. Vocant vero
hos alij coꝛreptoꝛes: alij rationales: alij ſcrutatoꝛes: alij
pꝛocuratoꝛes. Preter hos vero oēs magr̄atus vnus eſt
maxime pꝛincipaliſſimus oīuꝫ: idē eniꝫ plerūq̧ habet
fineꝫ ⁊ introductiōeꝫ qui pꝛeſidet multitudini vbi popu
lus dominat᷑.

ius dominatur. Opz aūt id qđ cogit ſummā habere in repu. auctoritatē. Appellāt vero qbuſdā in locis precō ſultores ex eo q: ante deliberāt. vbi vero multitudo eſt: cōſiliuz magis. Ciuitatum igiſ magſ̄atus fere tot aliqui ſunt. ¶ Alia ſpēs curatiōis eſt circa rē diuinaz ceu ſacerdotes: ⁊ editui circa tēpla (vt cōſeruent que ſunt: ⁊ erigant ruinoſa edificia) ⁊ cetera oīa que pertinērad diuinuz cultū. Euenit aūt alicubi curaz hanc eſſe vnaz: vt in paruis ciuitatibus. Alibi vero plures ſeparatas a ſacerdotiovt ſacrificuli ac edicli ⁊ cuſtodes ſacraꝝ pecūiaꝝ. Huic ɔn̄s ē cura illa q̄ circa ſacrificia publica quotcūq; ſacerdotibus lex non cōmittit: ſed ex publicō fiunt. Uocant aūt eos qui iſtis preſunt / alij reges ſacrorum: alij pontificēs maxios. Neceſſaria ergo officia ſunt circa hec: vt illa repetamus: circa rem diuinaz: circa rem bellicaz: circa reddit⁹ publicos ⁊ īpenſas: circa foꝝ: circa vrbez ⁊ port⁹: ⁊ regionez. inſup circa iudicia ⁊ ɔ̄ctus: poſtulationes: ⁊ executiōes: ⁊ cuſtodias: ⁊ ſuper rōnib⁹ ⁊ diſcutionib⁹: ⁊ ſuper correctionib⁹ eorum que quis geſſerit in magiſtratu. ⁊ finaliter circa cōſilia rerum cauſaꝝ. ¶ Peculiare aūt eſt earū ciuitatuz q̄ magis pacate atq; tranquille ſunt / curam facere de mulieruz diſciplina: de legibus ſeruādis: de diſciplina iuuētutis: de gymaſiorū gubernatiōe. Preterea de ludis gymnicis: ac muſicis: ⁊ ſiqua alia huiuſcemodi ſpectacula cōtinget fieri. Hoꝝ vero quedā manifeſta ſunt nō popularia: velut diſciplina mulieruz ⁊ pueroruz. Nam pauperib⁹ neceſſe eſt vti mulieribus ⁊ pueris tanq̄ miniſtris: quoniā ſeruos nō habent. Cūq; tres ſint magiſtratus per quos aſſumūt quidam ſummas poteſtates: cōſeruatores leguz ⁊ preconſultores ⁊ conſiliuz: cōſeruatores legum optimatum magſ̄at⁹ eſt: precōſultores vero paucoꝝ potentie: ɔſiliū autē populare. De magiſtratibus ergo (vt in figura) fere dictū eſt de omnibus.

¶ Sexti Politicorum Ariſtotelis Finis.

¶SEPTIMVS POLITICORVM ARISTOTELIS

¶De optima republica: ⁊ ciuitate beata. Cap. I.

DE optima repu. recte q̄rere volēti: neceſſariū eſt prius determinare/ que vita ſit maxime expetēda. Nam ſi id ignotuȝ ſit: neceſſe eſt ⁊ optimā rēpub. ignorari. Optime eniȝ agere cōſentaneū eſt his qui ſub optīa reipu. diſciplina regūtur ex his que ſibi aſſint: niſi quid accidat preter rōneȝ. Quare p̄mo īſtituendū eſt que vita ſit cūctis (vt ita dixeriȝ) maxime optanda. Deinde vtrū publice ⁊ priuatiȝ eadem ſit/ an alia. ¶Putātes igitur multa ſufficiēter eē dicta de optima vita ēt in externis ſermonib⁹: ⁊ nūc illis vtendū cenſemus. Nempe aduerſus hanc diuiſionē nemo vtriq̄ refragabit: q̄ tria cum ſint bonoꝝ genera/ externa/ corporis/ ⁊ animi: iſta oīa adeſſe felici homini opȝ. Nemo. n. felicem diceret euȝ qui nullā partem fortitudinis hēat: neq̄ tēperātie: neq̄ iuſtitie: neq̄ prudētie: ſed timenteȝ etiaȝ circūuolātes muſcas: temperāteȝ vero a nulla penitus edēdi bibēdiq̄ extrema cupiditate ⁊ grā quadrātis vnius dilectiſſimos interficientē amicos: ſimiliter ⁊ mente tam ſtultū atq̄ ignaruȝ quaſi puerū quēdam vel inſanū. Sed iſta q̄deȝ ſic (vt dicta ſunt) oēs concederent. Diſcordēt tamē in quāto atq̄ exceſſu. Naȝ virtutis q̄dē ſatis hēre ſe putant quantulūcunq̄ habeant. Diuitiarū vero atq̄ pecunie potentieq̄ ⁊ fame/ ⁊ hmōi oium in infinitum exceſſuȝ ſequunt. At enim nos illis dicemus: q̄ facile eſt de his etiam per opera ipſam fidem ſuſcipere cernentes: q: hoīes acquirunt ⁊ conſeruant non virtutes externis bonis: ſed externa virtutibus. Ipſaq̄

beata vita ſiue in gaudio poſita eſt: ſiue in virtute: ſiue ĩ
ambobus magis exiſtit moꝛibꝰ ꝛ intellectꝰ in excellen-
tia oꝛnatis: mediocria vero externa poſſidentibꝰ q̃ȝ his
qui in externis plura poſſident q̃ȝ opus ſit ꝛ in illis de-
ficiunt. Qui etiã rõne lȝ hoc intueri. Naȝ externa qui-
dem bona finem habẽt tanq̃ȝ inſtrumẽtũ quoddã. Om-
ne aũt vtile tale eſt vt exceſſus vel noceat habẽti vel cer-
te nõ pꝛoſit. At bona animi quãto magis excedũt tanto
magis vtilia ſunt. Siquidẽ non ſoluȝ honeſti verũetiaȝ
vtilis appellationẽ tribuere illis opȝ. oĩnoqȝ patet qḋ
ſequi dicemꝰ: diſpoſitionẽ optimã cuiuſqȝ rei adinuiceȝ
ſm exceſſum diſtãtie illoꝛuȝ quoꝝ dicimꝰ eas eſſe diſpo-
ſitiones. Quare ſi eſt anima pꝛecioſioꝛ coꝛpoꝛe ꝛ pecu-
niis: ꝛ ſimplr ꝛ nobis: neceſſariuȝ eſt ꝛ diſpoſitionẽ cu-
iuſqȝ optimã: eodem mõ illis coꝛrñdere. Inſuper ani-
mi gratia illa expeti nata ſunt: ꝛ ita recte ſentiẽtes expe-
tere omnes opȝ: nõ autẽ animũ gratia illoꝛũ. ¶ Q. igit
felicitatis tm̃ vnicuiqȝ ꝯtingit/ quãtuȝ virtutis atqȝ pꝛu-
dentie: ꝛ quãtuȝ ſm has operat̃ confeſſuȝ nobis exiſtat:
teſte deo fretis dicente: felicẽ eſſe atqȝ beatum nõ p ali-
quid externoꝝ/ ſed per ſeipſum: qꝛ talis eſt ſm naturã.
Cum ꝛ bonaȝ foꝛtunã aliud eſſe q̃ȝ felicitatẽ ꝓpter hec
neceſſariuȝ eſt. Nam externoꝛuȝ quidem bonoꝛuȝ cã eſt
foꝛtuna ꝛ caſus. at iuſtus ꝛ temperãs nemo a foꝛtuna eſt
neqȝ ꝓpter foꝛtunam. Conſequẽs vero eſt ꝛ iiſdem ra-
tionibꝰ conſentaneũ: ciuitatẽ quoqȝ beataȝ eſſe que opti-
ma ſit: ꝛ que bene agat. Impoſſibile autem bene agere
eos qui bona nõ agant. Nulla vero bona actio eſt/ neqȝ
viri/ neqȝ ciuitatis ſine virtute atqȝ pꝛudentia. Foꝛtitu-
do autem ꝛ iuſtitia ꝛ pꝛudentia ciuitatis eandem habẽt
vim ac foꝛmam ſm quas vnuſquiſqȝ hominum dicitur
iuſtus/ ꝛ pꝛudens/ ꝛ temperatꝰ. Sed hec hactenꝰ pꝛo-
hemĩ loco pꝛemiſſa ſint: neqȝ enim nos attingere illa
poſſe fuit: neqȝ oĩno oẽs eoꝛuȝ ꝓpꝛias rõnes explicare.
Naȝ alteriꝰ ocĩ iſta ſunt. ¶ Nunc aũt ſupponat̃ nobis:

Bona ani- mi q̃to ma- gis excedũt tãto magis vtilia ſunt.

iuſſē.ſ.ꝛ pħicā. Sed refert nō paꝝ.vtrum hoc vel illo mō veritas ſe hȝ. Neceſſe eſt.n.illum qui recte ſapit ad melius ꝓpoſitū ſe diſponere:ꝛ priuatiꝫ vnūquēqꝫ hoieꝫ ꝛ publice ciuitatē. ❡ Putant aūt quidaꝫ in gubernādo alios/ ſi cuꝫ dñatu fiat:iniuriaꝫ eſſe ſūmā/ ſi ciuiliter: ceſſare qdeꝫ iniuriā:ſed impediri vite tranqllitatē. Alij vero ꝯ̄ hec oīno putant ciuilē ꝛ actiuā vitam ſolā eſſe viri. In ſingulis.n.virtutib⁹ nulli eoꝝ̄ qui priuatā ducūt vitam eē maiorē operādi facultatē:ꝙ̄ his quiſin republice gubernatiōe verſanť. Sunt ēt qui alijs dñari tyrānicum reipublice modū putant ſolū eſſe beatū. Et in quibuſdaꝫ ciuitatib⁹ ħ eſt finis leguꝫ vt finitimis dñentur. Itaqꝫ cuꝫ pleraqꝫ cōſtituta paſſim(vt ita dixerim)iaceāt apud plurimos:tñ̄ ſi quid vnū leges reſpiciūt/ id cōtectant oēs vt ciuitas dñetur:ſicut in Lacedemone ꝛ Creta ad bellū fere ordinata eſt diſciplina iuuētutis:ꝛ legū multitudo. Preterea apud gētes oēs qui pñt preualere hmōi honorať potentia ceu apud Scytas:ꝛ Perſas ꝛ Thraces:ꝛ gallos. Quibuſdā eniꝫ leges ſunt ad huiuſmodi prouocātes virtutē:vt apud Carthaginēſ s ferunt ornatum annuloruꝫ accipere pro numero expeditionum in quib⁹ militauerint. Fuit etiam qñqꝫ in Lacedemonia lex eū qui nullum hoſtē interfeciſſet capiſtro cingi. Apud Scytas vero non licebat ſolēnibus epulis paterā circūlataꝫ accipere ei qui nullū occidiſſet hoſtē. Apud Hyberos quoqꝫ pugnacē gentē tot obeliſcos erigere circa ſepulchrū mos ē:quot hoies ex numero hoſtium necauerit. Et alia apud alios ſunt hmōi cōplura legib⁹/aut morib⁹ cōſtituta. ❡ Atqui videreť forſan nimis abſurduꝫ eſſe ſiquis cōſiderare velit/an hoc officiū eſſe debeat eius qui legibus inſtituit ciuitatē prouidere ſcꝫ vt illa domineť finitimis ꝛ volētibus ꝛ inuitis. Qūo eniꝫ id ciuile aut lege ſanciēduꝫ/ qđ ne legitimū quidē eſt: neqꝫ eniꝫ legitimū non ſolum iuſte/ verūetiaꝫ iniuſte dominari:iperare vero, eſt ꝛ nun iuſte. Atqui nec in

alijs ſciẽtijs ita videmꝰ.Nec.n.medici neqꝫ gubnatoꝛis officiũ eſt vel pſuadere egrotis ⁊ nautis vel vim affer/re.Sed pleriqꝫ videnť exiſtimare ciuilem diſciplinam eſſe dominari: ⁊ qđ in ſeipſos fieri nollẽt dicerẽtqꝫ neqꝫ iuſtũ eẽ neqꝫ decẽs:hoc in alios facere nõ erubeſcunt. Ipſi ꝓ ſe iuſtitiaꝫ querunt: ꝓ alijs vero nulla eis iuſtitie cura eſt.Hoc ãt abſurdũ:niſi tales ſint nã:vt alter dominari debeat:alter vero nõ.Qꝛ ſi eſt ita:nõ eſt conanduꝫ oibus dñari: ſed illis dũtaxat qui dñabiles ſunt. Sicut nec venari hoĩes ad menſam/vel ſacrificiũ: ſed illud qđ venabile eſt.Eſt aũt venabile oẽ aĩal qđ ſit nã ferum/⁊ eſui aptũ.¶ Enimuero fieri pt vt ſit ciuitas vna ſeoꝛſuꝫ per ſeipſaꝫ beata.vꝫ.ſi guberneť recte. Nam põt eẽ ſita in loco penitꝰ ſepato:⁊ legibus vti laudabilibus: cuius reipub.cõſtitutio nõ ad bellum neqꝫ ad ſuperãdos ho/ſtes ſit:quãdoquidẽ illi nihil inexiſtit tale.Patet igiť qꝫ oia rei bellice ſtudia bona ſunt exiſtimãda: ſed nõ vt fi/nis ſupꝛemꝰ:ſed gratia illiꝰ.¶ Studioſi aũt legũ poſitoris eſt cõſiderare vꝛbeꝫ ac naturã hominũ ⁊ omnẽ aliaꝫ cõionẽ vite laudabilis quo pticipãt(quãtũ fieri põt)felicitatẽ. Dĩa tñ erit in qbuſdã legũ inſtitutis ꝯſtituẽdis: ⁊ hoc ptinet ad eã diſciplinã que eſt de legibꝰ ferendis videre:ſi q ſunt finitimi ppl'i qualia ad quales exercẽda ſint:⁊ queãdmodũ cuꝫ ſingulis cõuerſandũ. Uerum de hoc poſtea ſuo loco cõſideratiõeꝫ faciemꝰ:ad quẽ finem debeat optima reipu.cõſtitutio tendere.

¶ De controuerſia in vſu virtutis/dñatu/⁊ pꝛeſtantia vite contẽplatiue. Cap. 3.

His cõfitẽtes aũt vitã cum virtute eſſe maxie recipiẽdã:⁊ cõtẽdentes de illius vſu:dicẽdũ eſt nobis ad vtroſqꝫ.Sũt.n.q deſpiciũt magiſtratꝰ ciuitatis/putãtes ingenui hoĩs eſſe aliã vitã qꝫ ciuilis/⁊ oibꝰ pferẽdã.Alij vero hanc optimã putãt. Impoſſe.n.nihil agentẽ bñ agere. Bñ aũt agere ac felicẽ eẽ idẽ eſt.¶ Utriqꝫ eoꝝ qdã dñt

recte ⁊ quedā non recte. Nam liberi quidē hoīs vitam
melioꝛē eē q̃ȝ in dominādo occupati: veꝝ eſt. Nihil em̄
egregiū eſt ſeruo vti inquātū ſeruus: iuſſus enīȝ dn̄i in
rebus nec̄iis nihil hȝ decoꝝ. ¶ At putare oēm guber/
nationē eē dn̄ationē: nequaq̃ȝ eſt verū. Non em̄ minus
diſtat liberoꝝ gubernatio a dn̄atione ſeruoꝝ/ q̃ȝ differat
nā liber a natura ſeruo: de quo ſufficiēter ſuperioꝛib⁹ li/
bꝛis determinatū fuit. Sed laudare magis nihil agere
q̃ȝ agere: nequaq̃ȝ eſt rectū. Naȝ felicitas actio eſt. Pꝛe/
terea multoꝛuȝ ⁊ pꝛeclaroꝝ finē habēt: iuſtoꝛuȝ tempe/
ratoꝛūq; actiōes. Quinimo reſpōdebit foꝛtaſſe aliquis
ꝙ poteſtateȝ habere optimuȝ eſſet. Sic enim plurimas
ac pulcherrimas res agere poſſet. Itaq; is q dominus
agendi eſſe poteſt hanc facultatem dimittere aliis non
debet: ſed ſibi arripere: ⁊ neq; filiuȝ patris: neq; parentē
filii: neq; amicū amici rōnē habere: neq; hac ī parte cu/
rare: naȝ ꝙ optimuȝ ſit: id nobiſipſis aſciſcere debemus.
Optimuȝ aūt eſt bene agere. ¶ Hoc illi foꝛſan recte di/
cerent ſi modo exiſteret auferētibus ac violantibus il/
lud qđ eſſet omnium maxime optandum: ſed foꝛtaſſis
id fieri nō poteſt: falſoq; hoc ſupponunt. Non eniȝ am/
plius bonas actiōes illas eſſe cōtingit: niſi tm̄ ipſe pꝛe/
ſtet quātū vir mulieri ⁊ pater filiis ⁊ dn̄s ſeruo. Quare
is qui violaret nihil tm̄ ꝓficeret poſtea: quātū iaȝ a vir/
tute ipſa receſſit: paribus eniȝ honeſtū ⁊ iuſtū in parte:
hoc eniȝ iuſtū ac par: nō par aūt paribus: ⁊ non ſimilē
ſimilibus p̄ter naturā eſt. Nihil aūt bonuȝ qđ ſit pꝛeter Nihil bonū eſt qđ p̄ter nām ſit.
naturam. Quapꝛopter ⁊ ſi alius quidem ſit melioꝛ ſ̄m
virtuteȝ: ⁊ ſ̄m potentiā actiuā in rebus optimis: hunc
ſequi honeſtum eſt: ⁊ huic parere iuſtum. Sed opȝ il/
li nō virtutē ſoluȝ/ verūetiaȝ potentiaȝ exiſtere/ per quaȝ
ſit actiuus. ¶ Q; ſi hec vera ſunt/ ⁊ felicitas in bene agē/
do eſt reponenda: ⁊ publice totius ciuitatis ⁊ pꝛiuatim
ſinguloꝛuȝ vita illa erit optima que ſit actiua. Uerumta/
men actiuam non eſt neceſſarium eſſe ad alios quēad/

modū quidā putant: neqꝫ eas meditationes ſolum eſſe actiuas/ que gratia eoruꝫ fiunt que ex agēdo ꝓueniunt: ſed multomagis (que in ſeipſis perfecte ſunt/ ⁊ ſuijpſaꝝ gratia fiunt) cōtemplationes ⁊ meditatiōes. Bene agere em̄ finis eſt: quare ⁊ actio quedā. Maxime aūt ꝓprie dicimus agere ēt in externis actionibꝰ eos qui intelligētia ⁊ cogitatiōe operibꝰ preſunt: vt architecti. Quinimo neqꝫ ſine actiōe eſſe neceſſariū eſt eas ciuitates/ que poſite ſint in ſolitudine: ⁊ ita viuere eligentes. Fieri enim pōt vt partibus inter ſe agere cōtingat. Multe eniꝫ cōmunicationes adinuicē ſunt partibꝰ ciuitatis. Siſr aūt hoc exiſtit vnicuiqꝫ hominū. Vix eniꝫ deus bene ſe haberet ⁊ mundus totus: quibus non ſunt actiones externe preter ꝓprias ipſorum. Qꝫ igit̃ neceſſarium ſit eandem eſſe vitam optimam priuatim vnicuiqꝫ hominū ⁊ publice ciuitatibus ⁊ hominibus manifeſtū eſt.

¶ De multitudine/ quātitate regionis ⁊ precipua ciuitatis quantitate. Cap. 4.

CUm vero iſta nunc premiſſa ſint/ ac de alijs rebuſpu. fuerit prius a nobis cōſideratū: de reliquis dicendi initiū faciamus: quales aliquas ſuppoſitiones eſſe opꝫ pro ea ciuitate que maxime ſm̄ votum ſit cōſtitutioneꝫ ſuſceptura. Neqꝫ enim fieri pōt: vt optima ſit reſpub. niſi opportune aſſint facultates: ex quo neceſſe ē multa preſupponere quaſi optantes eſſe: tñ nullum eoꝝ impoſſibile. Dico aūt ceu de multitudine ciuiū ac de regione. Ut eniꝫ ceteris artificibꝰ, puta textori ⁊ naniculario materiam ſubeſſe opꝫ aptam ad opificiuꝫ: (nam quāto melior hec exiſtit: anto id qꝺ ſit ex arte erit preclarius:) ſic ⁊ gubernatori reipub. ⁊ legum poſitori opꝫ ꝓpriaꝫ ſubeſſe materiā apte ſe habentē. Eſt autē ciuilis facultatis primo videre de multitudine hominū qꝫ multos ⁊ q̃les nā eſſe opꝫ. De regione quoqꝫ eodē mō ⁊ quāta ⁊ qualis eē debeat. ¶ Putāt pleriqꝫ magnā eē debere beatā

ciuitatem. id etſi veruꝫ eſt/ignorare tñ videntur/qualis
magna/⁊ qualis parua dicẽda ſit ciuitas. exiſtimãt enim
magnã ex numero habitantiũ: ſꝫ opꝫ non tantũ ad nu/
meruꝫ/ ſꝫ magis ad potentiã reſpicere. Eſt enĩ ciuitatis
opus quoddã. Quare que maxime id efficere põt hãc
eſtimandã eſt eſſe maximã ciuitatem: ceu Hippocratẽ
non hominẽ ſed medicum quis diceret eſſe maiorẽ/ q̃ꝫ
aliũ qui magnitudine corporis eum excedat. ❡ Quin/
imo ſi ex multitudine iudicandũ ſit non ex quauis mul
titudine id eſt exiſtimandũ. Neceſſe eſt enim forſan in
ciuitatibus eſſe ſeruoꝝ ⁊ inquilinoꝝ ⁊ hoſpitũ grandẽ
numerũ: ſꝫ ex his qui ſunt pars ciuitatis/ ⁊ ex quibꝰ ci/
uitas cõſtat. hoꝝ enim precxcellẽs multitudo ſignũ eſt
magne ciuitatis. Ex qua vero ciuitate operarij quidem
permulti exeunt bellatores aũt pauci: hãc impoſſibile
eſt eſſe magnã. Non enim idẽ eſt magna ciuitas ⁊ popu
loſa. quinetiaꝫ re ⁊ effectu patet: q2 difficile eſt/⁊ forſan
impoſſibile vt que nimiuꝫ populoſa ſit ciuitas optime
gubernetur. Earuꝫ certe que bene gubernari dicuntur
nullã videmus in populoſa multitudine eſſe diffuſam.
❡ Patet etiã ex rationuꝫ fide: nam lex ordinatio quedã
eſt: ⁊ bonã legis poſitionẽ/neceſſariũ eſt eſſe bonaꝫ or/
dinationem. Diuine enim potẽtie id opus eſſet que ex
hoc totuꝫ cõtinet: cum ⁊ bonũ quidẽ in multitudine ac
magnitudine cõſueuit fieri. Quapp ⁊ ciuitatẽ illam cu/
ius cum magnitudine dictus terminus exiſtit optimaꝫ
eſſe neceſſe eſt. ❡ Ceterũ eſt quedã mẽſura magnitudi
nis ciuitatis quẽadmodũ ⁊ alioꝝ oĩum animaliũ plan/
tarum inſtr̃oꝝ. Nã hoꝝ ſingula neq3 parua nimiũ neq3
magnitudine exceſſiua ſuam potentiã retinebũt. Sꝫ aut
deſtituta erunt oĩno a natura: vel male ſe habebunt. ceu
nauis vnius palme non erit penitus nauis/neq3 duoꝝ
ſtadioꝝ. ſed ſi pceſſerit ad aliquã magnitudineꝫ: qñq3
ppter paruitatem male faciet nauigationẽ: qñq3 ppter
exceſſuꝫ, ita ⁊ ciuitas ſi ex nimiũ paucis ſit non eſt per

ſe ſufficiens. ſin ex nimiũ multis: ſufficiens quidẽ in neceſſarijs erit vt gens: ſed nõ vt ciuitas. Rempu. enim nõ facile eſt in illis cõſtitui. nam quis dux erit tam exceſſiue multitudinis: aut quis preco nõ ſtentorius. ¶ Quocirca neceſſe eſt primã eſſe ciuitatẽ illam que ex ea multitudine cõſtat: que multitudo prima per ſeipſam ſufficiẽs ſit ad bene viuendũ in ciuili ſocietate. Cõtingit vero vt ea que multitudinẽ hãc excedit ſit maior ciuitas: ſꝫ hoc nõ eſt (vt diximus) infinitũ. Que vero ſit hmõi exceſſus determinatio ex operibus intelligi faciliter põt: ſunt enim actus ciuitatis imperantiũ atqꝫ parentium. Imperãtis quidem opus eſt iubere ac iudicare. Ad iudicandũ vero ſm iuſtitiam: ꝛ ad magiſtratus demãdandos ſm dignitatem: neceſſariũ eſt vt ſe inuicem cognoſcãt ciues quales ſint. Quare vbi hoc fieri non cõtingit: neceſſe eſt, vt male res ꝓcedant circa magiſtratus demãdandos/ ꝛ circa iudicia. In vtroqꝫ certe horum nequaq̃ eſt temere ꝓcedendum: qḋ in nimia multitudine manifeſte contingit. ¶ Inſuper hoſpitibꝰ ꝛ inquilinis facile eſt ad rempubli. aſpirare/ cum non ſit difficile in tanta hominum multitudine latere. Patet igiẜ ꝙ eſt optima determinatio ciuitatis vt ſit maximus multitudinis exceſſus/ q̃ ſit ꝑ ſe ſufficiens ad viuẽdum: ꝛ facile inter ſe cognoſci poſſit. De magnitudĩe ĝ ciuitatis determinatũ ſit ĩ hũc modũ.

¶ Cõditiones optĩe regionis/ ꝛ de ſitu vrbis. Cap. 5.

DE regione igiẜ ciuitatis eadẽ fere dici põt. Nam qualis eſſe debeat clarũ eſt qḋ ſufficiẽtiſſimam oẽs laudabũt. Hãc aũt neceſſe eſt feracẽ eſſe omniũ. Nam oĩa in ſeipſa habere ꝛ nullus indigere/ ſufficiẽtis eſt. Multitudine ṽo ac magnitudine tantã: vt queant habitatores ocioſos nutrire/ liberalr̃ ſimul tẽperateqꝫ viuẽtes. hoc aũt vtrũ bene vel non bene dicaẜ: poſtea diligẽtius erit cõſiderandũ: vbi de poſſeſſionibus ꝛ facultatibꝰ mentionẽ fieri cõtinget/ qualr̃ ꝛ queãdmodũ ſe habere erga

vſum ipſum opꝫ. Permulte enīꝫ circa cōſiderationē iſtā dubitationes cadunt pp trahētes in vtrāqꝫ partem vite exceſſuꝫ:alios ad tenuitatē:alios ad largitatē. ¶ Formaꝫ vero regionis non eſt difficile preſcribere: credendūqꝫ eſt in quibuſdā rei militaris peritis aſſerentibꝰ taleꝫ eſſe oportere: vt ab hoſtibus quidē non facile inuadi poſſit: ciuibus aūt facilis ſit in aliena egreſſio. Preterea vt ho/minū multitudinē facile inter ſe cognoſci poſſe diximus oportere. Sic etiaꝫ regio ſit ſubiecta cōſpectui/ideſt vt cognoſci ꝛ ei ſuccurri faciliter poſſit. ¶ Urbis aūt ſitus ſi formanda nobis illa eſt ſm votū opportune: ꝛ ad ter/raꝫ ꝛ ad mare debet iacere. ¶ Una iā determinatio pre miſſa eſt:oportere ad auxilia ferenda cōem eſſe locoꝝ oium aptitudineꝫ. ¶ Altera ad importationē fructuū. ¶ Preterea ad lignoꝝ materiē ꝛ adꝰ(ſiquid aliud ſimile opificium regio in ſe habeat) facilem aduectionem.

Qualis de/bēt eē ſitus vrbis.

¶ De cōione maris/nautica turba/nauali potētia/ꝛ ex/cluſione nautice turbe a ciuitate. Cap. 6.

Ommunio aūt maris: vtrū vtilis ſit ciuita/tibus vel dānoſa:permulte ſunt diſcepta/tiōes. Nā ꝛ frequētare aduenas quoſdā alie nis educatos legibus inutile putant ad re/ctā ciuitatis diſciplinā. Et turbā popularē multiplicari ex vſu maris trāſmittētibus ac recipientibꝰ negociatoꝝ multitudinē: ꝯriam eſſe dicunt recte ciuiuꝫ inſtitutioni. Qꝫ igitur(ſi iſta non cōtingant)melius ſit/ꝛ ad ſecuritatē/ꝛ ad copiā rerum neceſſariarū cōionē ma ris habere vrbē ꝛ regionē: nō eſt obſcurū. Nam ad faci lius ferendum hoſtes opportuna facultas ſuccurrendi auxiliādiqꝫ ſuis p vtrūqꝫ: ꝛ p terrā p ꝛ mare eē oꝫ: ꝛ ad nocendū inuadētibus. Si nō vtrūqꝫ poſſibile: at ſalteꝫ altera ex parte magis exiſtet ambaꝝ participātibus: ꝛ q̄ apud eos nō exiſtūt iportari: ꝛ que ſuperabūdāt depor tari ex necīis eſt. Sibi eniꝫ ipſi mercabilē nō aliis ciui/tateꝫ eſſe opꝫ. Qui aūt oibus mercatū apud ſe prebēt

ā gētib⁹ varijs incolit. Naʒ q̄ frigidas regiões incolunt gētes, ꝛ q̄ ꝑ Europā: aio q̄dē abūdāt: ingenij vero ꝛ artificij parum habent. Quapp in libertate magis ꝑſeuerant. Diſciplinā vero reipu. difficulter recipiūt/ ac finitimis dn̄ari nō pn̄t. Que vero Aſiā incolūt igenio ꝛ arte abūdāt: ſʒ animoſitatē nō hn̄t: pp qd̄ ꝛ parere dn̄antib⁹ ꝛ ſeruire pſeuerāt. ¶ At grecoꝝ genus vt mediā regionem locoꝝ ſortitū eſt: ſic etiā amboꝝ eſt particeps. Nā ꝛ aioſum ꝛ ingenioſuʒ eſt. Ex quo fit vt in libertate degat ꝛ diſciplinā reipu. optime recipiat: ꝛ vni⁹ reipu. cōſtitutionē ſortitū imparē oib⁹ poſſit. Eādē quoqʒ dr̄iaʒ habent grecoꝝ gentes inter ſe. quedā eniʒ habent naturā ad vnū illoꝝ: quedā vero ꝑmixte ac temperate ſunt ad vtrāqʒ illaꝝ potentiaꝝ. Pʒ igit̄ ꝙ opʒ ꝛ intelligentiaʒ ꝛ vigorē animi natura exiſtere illis qui futuri ſint idonei quos legū poſitor ad virtutē iſtituat. ¶ Nā qd̄ de cuſtodibus aiunt quidā oportere vt beniuoli ſint erga notos: erga ignotos vero infeſti: vigor animi eſt q beniuolētiā facit. Iſta eniʒ eſt potētia animi per quā amam⁹ ac beniuoli ſumus: cuius rei ſignū eſt ꝙ magis irritat̄ anim⁹ cōtra familiares ꝛ amicos q̄ʒ cōtra ignotos ſi cōtēptuʒ ſe putet. Quapp Archilochus recte cuʒ amicos incuſaret/ ad animū loquit̄ ingenes: nō tu qdeʒ ab amicis larſiceis trāſſixus es? Qd̄ dominat̄ ꝛ qd̄ libertatē ſeruat ab hac potentia animi exiſtit. Dn̄s enim ꝛ inuictus eſt animus. Nec bene ſe hʒ dicere ꝙ aduerſus ignotos debēt eſſe infeſti. Nam aduerſus neminem tales opʒ: neqʒ ſunt magnanimi hoīes natura infeſti niſi cōtra iniuriantes. hoc aūt magis ꝯtra notos familiareſqʒ patiuntur (queadmodū dictum eſt prius) ſi iniuriatos ſe exiſtimant. Et hoc nō ſine rōne cōtingit. A quibus eniʒ debere ſibi beneficiū expectant ab eiſdē non ſolum priuari beneficio/ ſed inſuper ledi ſe putant. Unde tn̄ ꝓuerbio dicit̄. Fratrū cōtētiones ꝛ ire ſunt acerbiſſime: ꝛ qui ſe nimium amant hi ſe nimiū vna oderūt. ¶ De hoibus

Laus magna de grecoꝝ gn̄e.

Dn̄s ꝛ inuictus ē aius

Fratrū ꝯtētiones ꝛ ire ſūt acerbiſſime: ꝛ qui ſe nimium amāt: hi ſe nimiū oderunt

igitur qui in repu.futuri ſint:⁊ quot eſſe opʒ: ⁊ quales
natura:⁊ de regione quantā ⁊ qualem:fere determina
tum eſt.Non enim eadē certitudo querenda eſt i nhis
que per rōnes:⁊ in his que fiunt per ſenſum.

¶De excluſis a partiū rōne de fine/de operibus neceſ
ſarijs/⁊ ciuitatis partibus. Cap. 8.

CUm vero vt alioꝝ ſm nām cōſiſtentium nō
he ſunt ꝑtes totius cōſiſtentie ſine quibꝰ to/
tum eſſe nō pōt:palam ꝙ nec ciuitatis po/
nendū eſt eſſe ꝑtes quecūqꝫ ciuitatibꝰ exiſte/
re neceſſario opʒ:nec alterius cuiuſqꝫ cōio/
nis ex qua ſit vnū aliqđ genus. Unū eniʒ quid ⁊ cōe eē
oʒ cōicātibꝰ:ſiue equale:ſiue inequale ſuſcipiāt:ceu ſiue
alimētū id ſit:ſiue agri qꝫtitas:ſiue aliud tale. ſʒ qn̄ hec
grā huius/hoc aūt nō grā:nihil in his cōe:ſed aut huic
quidē facere/huic aūt accipere. Dico aūt velut organo
omni ad id opus qđ ſit ⁊ opificibꝰ.Domui eniʒ ad edi/
ficatorē nihil eſt qđ fiat cōe:ſʒ eſt domus grā edificatoꝝ
ars.Quapp poſſeſſione quidē indiget ciuitas:nulla tn̄
ps ciuitatis eſt poſſeſſio.Multa vero animata ſunt poſ
ſeſſionis ꝑtes.¶Ciuitas aūt cōio quedā eſt ſiliū gratia
vite/ vt qꝫ maxime fieri pōt optime.Cum vero ſit felici
tas optimū/ ipa tn̄ virtutis opatio ⁊ vſus qdā ꝑfectꝰ:cō
tingat aūt ita vt aliq recipiāt illius ꝑticipationē:alij pa/
ruʒ/aut nihil: manifeſtū eſt ꝙ hec eſt cā quare ciuitatis
ſpēs d̄ieqꝫ exiſtūt:pluresqꝫ rerūpu.forme. Per aliū.n.
modū ⁊ alijs vijs ſinguli hoc appetētes ⁊ alios viuēdi
modos fecerūt/⁊ alias reipu.diſciplinas. ¶Cōſiderā/
duʒ eſt quot ſint illa ſine qbꝰ ciuitas eē nō pōt.Nā quas
dicimꝰ eē ciuitatis ꝑtes:eas neciū eſt in iſtis ſubeē.Ca/
piēdus eſt igit operū numerꝰ.ex his.n.illud appebit.
Primū igit debēt exiſtere alimēta.Deide artes:multis
eniʒ iſtr̄is idiget vita.Tertiū arma:nā q ſimul i cōione
viuūt:neciuʒ eſt ipſis hr̄e arma qbꝰ ⁊ magr̄atibꝰ parere
iobediētes/cōpellant:⁊ qbꝰ vis ꝓpulſet externa. Pre/

terea pecuniarũ habẽdarũ facultas quedã: quo illas hã bere poſſint ad ꝓpꝛias indigẽtias ⁊ ad bellũ. Quintus aũt ac pꝛecipuũ circa rem diuinã cultus qȝ vocãt ſacri/ficium. Sextũ qȝ eſt oĩum ſumme neceſſariũ iudiciũ re/rum cõducentiũ ⁊ iuſtarũ adinuicẽ. Hec ſunt igit̃ opera quib⁹ indiget ciuitas oĩs: eſt enĩ ciuitas multitudo nõ quecũqȝ: ſȝ illa que ad vitã p ſe ſufficiẽs fit: vt diximus. Si vero aliquid hoꝝ deficiat/ ĩpoſſ eſt ſimpl'r eſſe p ſe ſufficientẽ hmõi ſocietatẽ. Neceſſariũ eſt ergo his opib⁹ ciuitatẽ ꝯſtare. Eſſe igit̃ opȝ multitudinẽ agricolaꝝ qui victũ cõferãt/ ⁊ artifices ⁊ pugnatoꝛes/ ⁊ locupletes/ ⁊ ſacerdotes: ⁊ iudices neceſſarioꝝ atqȝ vtilium.

¶ De partitione reipublice: tractãtibus arma/ ⁊ iudi/cia. ⁊ ſacerdotia. Cap. 9.

His determinatis reliquũ eſt cõſiderare vtrũ oẽs cõicare debẽt his oĩbus (fieri enim põt vt idẽ ipſi ſint ⁊ agricole ⁊ artifices ⁊ cõſul/toꝛes ⁊ iudicantes) an in vnoquoqȝ ope ſu/pꝛadictoꝝ alios ponẽdũ eſt? vel quedaȝ eſſe ꝓpꝛia: quedã vero cõia neceſſariũ eſt? Sȝ nõ in oĩ rep. hoc (vt dixim⁹) cõtingit. Naȝ fieri põt vt oẽs participẽt oĩum: ⁊ nõ oẽs oĩuȝ: ſȝ quidã quoꝛũdã: hec enĩ faciunt rerũpu. varietatẽ. Naȝ in populari qdeȝ participãt oẽs oĩum. in paucoꝝ aũt potẽtia ꝯ̃riũ eſt. Cum aũt ꝯſidera tio nr̃a ſit de optima repu. ea vero eſt p quã ciuitas eſſet maxie felix. Felicitatẽ aũt ꝙ ſine virtute ĩpoſſ eſt exiſtẽ re/pꝛĩo dixim⁹. Manifeſtũ ẽ ex his ꝙ in ciuitate q̃ opti me gubernat̃: ⁊ q̃ iuſtos hẽat ciues ſimpl'r: ac nõ ad ſup poſitionẽ: neqȝ artifices: neqȝ mercatoꝛes ciues eẽ opȝ. Uilis eſt enĩ hmõi vita ⁊ virtuti aduerſa: nec certe agri colas eſſe opȝ eos q futuri ſint ciues: opus eſt. n. ocio ⁊ ocio ad virtutẽ cõparãdã: ⁊ ad rẽpu. gerẽdã. ¶ Cũ vero hi ſupſint qui bello intẽdunt: ⁊ q ꝯſultãt de vtilib⁹. ⁊ iu/dicãt ꝺ iuſtis/ ⁊ nõ iuſtis: qui quidẽ maxime vident̃ ptes ciuitatis/ vtrũ ⁊ hos eſſe alios ponendũ ſit: vel eiſdem

hoīb⁹ambas ptes tribuēdū? Claruʒ eſt ꝙ quodāmō eiſ/dē:⁊ quodāmō alijs.q̄ eniʒ alterī⁹vigoris/vtrūqʒ opus ⁊ alterū prudētia/alteruʒ virib⁹ indiget. qua vero ipoſſe eſt eos q afferre vim ⁊ ꝓhibere eos pñt ſubiectionē pa/ti ſemp eiſdē. qui enim armoꝝ dñi ſunt idē etiā ſunt dñi ſtatus vel mutationis reipub. Reſtat igitur vt eiſdem quidem ambobus reſpub. tradatur non ſimul quidem: ſed vt natura fert. ¶ Vires quidēʒ iunioribus ſunt: pru dentia vero in ſenibus: ſic inter eos diſtribui cōmodum eſt:⁊ iuſtum eſſe videtur. Habebit enim hec diſtributio id qꝺ eſt ſm dignitatē. Atqui poſſeſſiones quoqʒ circa hos eſſe optʒ. Neceſſe eſt enim facultates adeſſe ciuib⁹: hi autē ſunt ciues: nam turba quidem vrbana viliuʒ mi niſterioruʒ nulla pars eſt ciuitatis: nec aliud genus qꝺ/cunqʒ qꝺ non ſit virtutis effector. ⁋ Patet hoc ex eo qꝺ premiſimus. Felicitas enim neceſſe eſt vt per virtutem fiat: felicem vero dicere ciuitatē debemus/ non ad par tem aliquā eius reſpicientes: ſed ad omnes ciues. Ma/nifeſtum igitur ꝙ horum eſſe poſſeſſiones optʒ: ſiquidē neceſſe eſt agricolas eſſe ſeruos vel barbaros vel mini/ſtros. ¶ Reliquum eſt ex his qui ſupra numerati ſunt genus eſſe ſacerdotum quorum inſtitutio manifeſta eſt. neqʒ enim agricola: neqʒ artifex: neqʒ vilium exercitio/rum quiſqʒ ſacerdos eſt deputandus: honor enim dijs eſt a ciuibus impēdendus. Sed cum diſtincti ſint ciues in partes duas: hoc eſt in eos qui arma tenent/⁊ in eos qui conſultāt:⁊ decens ſit dijs cultuʒ exhibere ⁊ requie/tem ſuſcipere eos qui pro tempore in his laborauerunt ac defeſſi ſunt: his vtiqʒ eſſet ſacroruʒ cura demandāda. ⁋ Que igitur ſint ſine quibus ciuitas ſtare non poteſt:⁊ quot ſint ciuitatis partes: dictuʒ ſit. Agricolas eniʒ ⁊ ar/tifices/⁊ omne miniſteriuʒ ciuitatib⁹ exiſtere neceſſariuʒ eſt. Sed partes ciuitatis ſunt hi qui arma tenent/⁊ qui conſultant:⁊ ſeparatum eſt vnumquodqʒ iſtorum: hoc quidem ſemper: hoc vero ſm partē.

¶ De diſtributiōe

¶ De diſtributiõe ciuitatis, comeſſationib⁹, partitione regionis, cultorib⁹, ⁊ agricolis. Cap. 10.

Videtur aũt nõ nunc neq̧ pauloante hoc nõ tum fuiſſe his qui de repub. phĩloſophãtur ꝙ per gña ſit ciuitas diſtinguẽda: ⁊ pugnatoꝛuʒ genus aliud eſſe: aliud agricolaꝝ. Nã i Egypto vſq̧ ad hoc tp̃s in hunc modũ ſe hʒ ⁊ in Creta: in Egypto quidẽ Seſoſtra legẽ ferẽte: i Creta vero Minoe. ¶ Antiq̃ videt etiã comeſſationũ iſtitutio, qđ ĩ Creta factũ eſt Minoe regnãte: ſed multo pꝛius hoc in Italia q̃ʒ in Creta cõſtitutuʒ fuit. Tradunt enim periti hoĩes illoꝛuʒ locoꝛuʒ fuiſſe Italuʒ quẽdaʒ Enotrie regem a quo mutato noĩe pꝛo enotris Itali ſunt vocitati: oꝛãq̧ illam maritimã Europe q̃ eſt inter ſcillaticũ ⁊ lameticũ ſinum (diſtant vero hec loca inter ſemidiei) Italie nomẽ pꝛimo recepiſſe. Hunc ergo Italũ tradũt agricultură Enotros docuiſſe cũ pꝛius eſſent paſtoꝛes vagi ac palãtes: illiſq̧ leges poſuiſſe, ⁊ comeſſatiões iſtituiſſe pꝛimũ. Quapꝛopter etiã nunc qdaʒ illoꝝ populoꝛuʒ comeſſationib⁹ vtunt, ⁊ legibus qbuſdã ab illo poſitis. Incolebant aũt eaʒ Italie partẽ que ad tyrrenĩã verſa eſt opici: qui nũc auſonij noiant. Alterã vero partẽ que ad Iapygiã ⁊ Ioniũ ptinet incolebãt Chaones Syrtiʒ appellatã: ⁊ ipſi quoq̧ ab enotris oꝛti. Inuentio igitur comeſſationuʒ hinc pꝛimum extitit. Diuiſio auteʒ ciuitatis p genera apud egyptũ incepit: Seſoſtris eniʒ multis tẽpoꝛibus ante fuit q̃ʒ Minos in Creta regnaret. Et alia fere credendũ eſt eodẽ mõ inuẽta fuiſſe multotiẽs in longo tpe: imo vero infinities. Naʒ ⁊ que neceſſaria ſunt ad vſuʒ vite indigẽtiã ipſaʒ docuiſſe, rõnabile eſt: q̃ autẽ ad oꝛnatum ⁊ affluẽtiaʒ: illis repertis, additamẽta poſtmodũ facta fuiſſe, ad expolitioꝛẽ viuẽdi foꝛmã. qđ eodẽ mõ in q̃ſtõne rerũpub. accidiſſe credẽdũ eſt. Eſſe vero cuncta vetuſta ſignũ ẽ ꝙ Egyptij (quoꝝ antiqtas maxima putat) leges habuerũt, ⁊ ciuilẽ inſtitutionem.

Quapp vtēduȝ eſt his que ſufficiēter tradita ſunt: ꝛ que deficiunt reperire conāduȝ. ¶ Qđ igitur agri ꝛ poſſeſſiones eoꝛuȝ eſſe debēt qui arma tenēt: quiqꝫ ptes ſunt ciuitatis dictū eſt. ꝛ qua de cā cultoꝛes illarū alios eſſe opȝ: ꝛ quāta ꝛ qualis dȝ eſſe regio. ¶ De diſtributione vero ipſius regionis ꝛ qui ꝛ quales debēt eſſe cultoꝛes dicendū eſt pꝛimū. Qñ quidē neqꝫ cōes omniū cenſemus eſſe debere poſſeſſiones: vt quidā tradidere: ſȝ vſu amicabili cōes fieri: neqꝫ deeſſe vlli ciuiuȝ alimēta. De comeſſationibꝰ quoqꝫ vr̄ oibus vtile eſſe vt aſſint bene inſtitutis ciuitatibꝰ. Quā vero ob cām nobis quoqꝫ idē videaẗ poſtea dicemꝰ. Opȝ aūt ciues vniuerſos ad eaꝝ cōmunionē admitti. At nō facile eſt vt qui paupeꝛ ſint ꝯtribuere ſtatutā penſionē ex ꝓpꝛio poſſint. ꝛ ceterā domuȝ gubernare. Pꝛeterea in ſacrificijs cultuqꝫ deoꝛum ſumptꝰ cōes eē debēt totius ciuitatis. ¶ Eſt igiẗ neceſſarium in duas ptes regionē diuidere: ꝛ aliam eē publicam: aliaȝ pꝛiuatoꝛū. Utraqꝫ illarū partiū rurſus diuidēda eſt. Illius nāqꝫ partis quā publicā eē đbere dixīmꝰ: vna pars deoꝛuȝ cultui deputāda eſt. Altera vero ad comeſſationū impenſaȝ. Rurſus vero pꝛiuati agri ps vna ad pꝛopꝛias neceſſitates eſt deputāda. Atlera vero ad ciuitatē vt duabus ſoꝛtibus vnicuiqꝫ diſtributis amboꝛum locoꝛuȝ oēs participes ſint. Equū eniȝ ꝛ iuſtum ita ſe hȝ. ꝛ ad finitima bella cōcoꝛdātius. Ubi eniȝ hic modus nō ſeruatur, alij faciliter pꝛoſiliunt ad finitimoꝝ inimicitias. Alij nimiuȝ illas refugiūt ꝛ cōtra dignitatem. Quāobꝛem apud quoſdā lex eſt vt qui agros habēt vicinos hi nō admittanẗ ad conſiliuȝ belli aduerſus illos ſuſcipiendi, quaſi ob pꝛiuatā ſui cām recte cōſiliuȝ dare nō valētes. Agroꝝ igitur p hūc moduȝ faciēda partitio eſt ob cās antedictas. ¶ Cultoꝛes aūt ipſi maxīe qdeȝ ſi ſm votū optandū eſt, ſerui eē debēt: neqꝫ oēs vniꝰ generis: neqꝫ aīo elati: ita. n. ad faciendū opꝰ vtiles foꝛēt: ꝛ nihil noui ab eis metuēdū erit in ſecuritate degētibꝰ.

De diſtributiōe regiōis

Partitio regionis.

Scdo aũt loco barbari miniſtri:nã ſil'es his quos ſupra/
dixim⁹.hoꝝ aũt in priuatis qdez agris ⁊ ipſi priuatoꝝ
dñoꝝ ſint:in publicis vero publici. Queadmodũ autẽ
ſeruis vtendũ ſit:⁊ quare melius eſt oibus ſeruis p̃miũ
libertatis eſſe ꝓpoſitũ:poſtea dicemus.

¶ De ſitu vrbis locis rebuſpublicis accõmodatis/pri/
uatis edib⁹/muris/ornatu ciuitatis. Cap. II.

Vrbs aũt ꝙ terre mariſqꝫ pñceps eẽ dz/⁊ ꝗ
ad totã regionẽ ſitr dz eẽ cõis quãtũ fieri ꝑt
dictũ eſt ſ̃pus. Ipſi⁹ aũt ad ſeipſaz optãdũ ẽ
poſitionẽ ſortiri ad q̃ttuor reſpicietes. Pri/ In ſitu ciuitatis eligendo ad quattuoꝛ reſpiciendũ eſt.
mũ ad ſanitatẽ:qḋ eſt neceſſariũ.ad orietẽ.n.ſolẽ ꝯuer/
ſe vrbes ⁊ ad eos vẽtos q inde pflant ſalubrioꝛes ſunt.
Scdo loco q̃ ſunt ſꝫ Boreã ſite:he nãqꝫ ſunt ad hyber
na potiores.¶ In reliqs v̉o vt ad ciuiles res ⁊ ad bel/
licas oppoꝛtune ſe hẽat:ad bellicas qdẽ vt facilis ſit ciui
bus ĩ aliena egreſſio:hoſtib⁹ aũt difficilis aditio/ac dif/
ficilis circũdatio.¶ Aquaꝝ aũt ⁊ ſtagnoꝝ abũdãtiã ha
beat maxime nãlem:ꝙ ſi nãlis deficiat ex aqua pluuiali
ciſterne ⁊ lacus qui magnã vim aquarũ ſuſcipiunt/com
parentur: ita vt ĩde aqua ſiqñ obſiderent nunq̃ꝫ deeſſe
poſſit.¶ Sed cuz opoꝛteat de ſanitate ĩhabitantiũ cu/
raz hr̃e: hoc aũt ſit primũ in ſitu ⁊ q̃litate loci vt bñ ſe ha
beãt.Scdõ in aquaꝝ ſalubriũ vſu. In ea quoqꝫ re eſt di
ligẽtia merito adhibenda quib⁹.n.plurimũ ⁊ frequẽtiſ/
ſime vtimur ad coꝛp⁹:ea plurimũ cõferunt ad ſanitatẽ.
Aquaꝝ aũt ⁊ vẽtoꝝ potẽtia talẽ hẽt nãz.Quapp in ciui
tatib⁹ q̃ recte ſapiũt diſtiguẽdus ẽ aq̃ruz vſus:ſi nõ oẽs
ſunt pares:nec abũdãtia ſit eaꝝ aquaꝝ:vt alie ſeoꝛſuz aq̃
ad cibũ ⁊ potũ:alie ad aliã indigẽtiã deputẽtur.¶ Loca
aũt munita nõ piter cũctis ciuitatib⁹ vtilia ſunt: vtputa
arx ad dñationez vnius vel paucoꝛuz.In pplari vero
viuẽdi mõ equalitas loci.In optimatũ v̉o gubernatiõe
neutruz iſtoꝝ:ſed magis loci plures ardui.¶ Priuata/
rum autem domoꝝ foꝛma gratioꝛ ⁊ cõmodioꝛ ad cete/

ras res exiſtimat ſm recētiorē ⁊ Hippodamiū modū. Sed ad ſecuritatē hoſtiū tutelamq; ciuitatis vtilior erat antiquorū edificatio: habebant enī illorum edificia inextricabiles adit⁹: ex qb⁹ niſi ꝯſueti euadere vix poſſent: ⁊ iſcrutabiles latebras ſi q aggrederent: quare vtriſq; hoꝝ pticipare debent. Pōt.n. hoc fieri ſiqs ita diſponat vt ſolēt agricole illos quos vocant quidā vinearū tramites. Et nō totā vrbē facere penetrabilē: ſed portas quaſdam ⁊ loca. ſic enim ⁊ ad ſecuritatē ⁊ ad ornatū ſe bn̄ habebit. ¶ Menia vero q dicūt nō oportere adeſſe ciuitatib⁹ illis que virtutē poſſideāt nimiū priſce loquūtur: ⁊ hoc vidēt p experiētiā reprobatū in ciuitatib⁹ que id ſibi ad gloriā iactabāt. Eſt enī ad pares ac nō multo excedētes multitudine nō ſatis decorū p menia ſeruari velle. ſed cū aliqn̄ id cōtingat ⁊ fieri poſſit vt multo maior hoīum multitudo ⁊ maiori virtute ſupueniat, ſi ſaluos eſſe opꝫ: neq; perire: neq; cōtumelijs affici firmiſſimā munitionē muroꝝ putādū eſt opportuniſſimā eē in bello: preſertī hoc tpe in quo tormēta ⁊ machine ad obſidiōes vrbiū cū oī ſubtilitate ſunt adinuēte. ¶ Sile eſt enī ciuitatē nō circūdandā eſſe menib⁹ cenſere ⁊ regionē facilē ad inuadēdū querere, ⁊ deijcere mōtuoſa loca, ⁊ priuatis domib⁹ non circūdare parietes quaſi viles futuri ſint ciuitatis habitatores. ¶ Atqui ne id qdē latere opꝫ q̄ qui menib⁹ circūdātur: lꝫ eis in vtrāq; partem vti vrbibus ⁊ tanq̄ muros habētibus ⁊ tanq̄ non habētibus: ſed eis qui menia nō hn̄t, nō licet. ¶ Si ergo per hunc modū ſe habet: nō ſolum menia circūdanda ſunt vrbi: verūetiā curādū, vt ⁊ ad ornatū ciuitatis ſe habeant decēter: ⁊ ad bellicas opportunitates, tum ad alias, tū ad illas que nunc reperte ſunt. Ut enī aggreſſoribus cura eſt quibus modis vincant: ita quedā iam reperta ſunt: quedā inueſtigare atq; pbari opꝫ eos qui defendunt. a principio enī nō aggrediunt expugnare eos qui bene ſe preparauerint.

De edib⁹ ſacris/foris/ & loci comeſſationũ. Cap.12.

Um vero multitudo ciuiũ in comeſſationes diſtributa eſſe debeat: menia vero ſint pre ſidijs qbuſdã & turrib⁹ per opportuna loca interpoſitis munienda: clarũ eſt ꝙ res exigit aliquas comeſſationũ in illis ipſis preſidijs collocari: & hec quidẽ per hũc vtiq̃ modum videnf con ſtituenda. Edes vero deorũ ac principaliſſime magiſtratuum comeſſatiões idoneũ locum habere debẽt: & eundem ſacra quotcũq̃ lex nõ ſeparat: aut reſpõſum oraculi. Eſſet aũt talis locus qſqs ſupeminẽtiam haberet ad poſitionẽ virtutis ſufficiẽter: & ad vicinas partes ciuitatis excelleter. Decet aũt ſub hoc loco cõſtructionẽ fori eẽ talem qualis eſt in Theſſalia eius: qd liberũ vocant. i. ꝙ dz eſſe purũ ab oĩ mercatu: & neq̃ opifices neq̃ agricolas/ neq̃ alios vllos tales illi appropinquare/ niſi a magiſtratib⁹ vocarenf. Eſſet vero hic loc⁹ gratior ſi & gymnaſia ſeniorũ in eo ſint cõſtituta. Decet. n. ſm etates diſtribui hunc ornatũ: & in iunioꝛib⁹ magiſtrat⁹ quoſdam verſari. Seniores aũt magiſtratibus aſſiſtere. Preſentia enim magiſtratuũ ante oculos poſita gignit veram reuerentiã liberalẽq̃ pudorẽ. Venalium autẽ rerũ aliud forum eſſe dz: & alio loco ſitum cõgreſſu facile quo & a terra & a mari facilis ſit importatio oium. Cum vero multitudo ciuium diuiſa ſit in ſacerdotes & magiſtratus decens eſt ſacerdotib⁹ circa edes ſacras eſſe comeſſationes inſtitutas. Magiſtratuũ autẽ quicũq̃ de cõtractib⁹ ius dicunt: & qui de accuſationib⁹ cognoſcunt: & qui circa vocationes in ius & aliam hmõi adminiſtrationẽ intendunt: & inſuper qui edilitatis & vrbanarũ rerum curam gerunt iuxta forũ in loco celebri cõmuniq̃ ſunt comeſſationes ſtatuẽde. Talis eſt locus illius fori in quo neceſſaria venundanf. Nam alterum illud forum ſuperiori loco ſitum debere eſſe diximꝰ ocioſum: hoc aũt ad negocia reꝝ neceſſariarũ deputari. Nunc eundẽ ordi-

Pñtia magiſtratuũ ãñ oclos poſita gignit verã reuerẽtiam liberalemq̃ pudorem.

nem in regione quoq; imitandũ eſſe dicimus. Sunt eñ magiſtratus quidã apud ruſticos quos alij ſyluarũ cuſtodes, alij agrimẽſores appellãt: qb⁹ ꝛ loca ad cuſtodiã regiõis ꝛ comeſſatiões ſunt ijſdẽ i locis ꝯſtituẽde. Tẽpla quoq; per agros diſtributa eẽ debẽt: partim dijs partim heroibus. Sed ĩmorari nũc circa iſta ſuperfluũ eſt cũ ſint illa nõ difficilia cognitu: ſed magis factu. Dicere enĩ voti eſt: euenire aũt fortune. Quapp circa talia inſiſtere: ad preſens omittamus.

Dicere voti eſt: euenire aũt fortune.

De recta intẽtiõe finis ꝛ medijs dẽ felicitate: ꝛ actib⁹ virtutis, de externis de his qb⁹ hoĩes ſiunt ſtudioſi ꝛ qualitate ciuium. Capitulum 13.

DE re aũt publica ipſa ex quibus ꝛ qualibus ꝯſtare dꝫ ciuitas que beata ſit futura ꝛ recte gubernari: dicẽdũ eſt. Duo ſunt in qb⁹ oĩs cõmẽdatio bñ agendi cõſiſtit. Unũ vt ꝓpoſitũ ac finis agẽdi recte ſubiaceat. Aliud vt eas q̃ ad illũ finẽ ferant actiões, iueniam⁹. Fieri.n.põt vt ꝛ cõcordẽt hec iter ſe, ꝛ diſcordẽt: nã qñq; illð ad qð intẽdit̃ recte iacet: ſꝫ in actiõib⁹ ꝑ quas illo potiri credimus: aberrat̃. Qñq; aũt oĩa ad finẽ dirigunt̃: ſed finis ipſe ẽ praue poſit⁹. Qñq; ẽt in vtroq; ẽ error veluti circa medicinã. Neq;.n. quale aliqd eẽ opꝫ ſanũ eẽ corp⁹: recte iudicãt interdũ: neq; ad ſuppoſitũ ſibi finẽ opa dirigunt̃. Opꝫ aũt in artibus ꝛ ſciẽtijs hec vtraq; obtineri finẽ: ꝛ eas q̃ ſũt ad finẽ actiões. Q; igit̃ bñ viuere ac felices eẽ oẽs cupiũt. manifeſtũ eſt; ſꝫ alijs ptãs ẽ adipiſcẽdi: alijs nõ, ꝓp fortunã aliquã, vel nãꝫ. Opus eſt eñ adiumẽtis quibuſdã ad bñ viuendũ: minoribus qdem illis, qui melius diſpoſiti ſunt: maioribus aũt qui peius. Alij vero ſtatim nõ recte querunt felicitatẽ cum poſſint. Cum aũt ꝓpoſitũ noſtrũ ſit optimã rẽpu. videre: ea vero eſt per quã ciuitas optime gubernetur. Optime aũt gubernat̃ ſi felicitatẽ maxime recipiat. Manifeſtũ eſt ꝙ quid ſit felicitas latere non debet. Diximus autẽ

Nõ ẽ ſi finẽ ẽ in his que ſunt ad finẽ ꝯtingat errare.

in ethicis(ſi modo illoꝝ librorūz vtilitas vlla eſt)opera/
tionē eſſe ⁊ vſum virtutis perfectū:⁊ hūc nō ex ſuppoſi
tione/ſed ſimplr̄.Dico aūt ex ſuppoſitione que neceſſa/
ria ſunt.ſimplr̄ aūt qđ in ſeipſo cōmendationem habet:
veluti circa res iuſtas iudicare:punire:ſupplicio affice/
re a virtute quidē eſt:ſed neceſſaria ⁊ ex neceſſitate be/
ne ſe habent.Eligibilius nāq̧ foret nullo tali indigere:
neq̧ hominē:neq̧ ciuitatez.At enim ad honores ⁊ opes
ſimpliciter ſunt optime actiones: nam alterum quidem
mali alicuius electio eſt:hec autem contra. Effectiones
enī̄ bonorū ſunt ⁊ generationes.¶ Studioſus enī̄ vir ⁊
paupertate/⁊ morbo/⁊ alijs fortune aduerſitatibus lau
dabiliter vtetur:verūtamen felicitas in ɔtrarijs exiſtit:
nam ⁊ hoc determinatum fuit in Ethicoꝝ libris ꝙ ta/
lis eſt ſtudioſus cui per virtutē bona ſunt ſimpliciter bo
na.Patet autē ꝙ ⁊ vſus iſtos neceſſariū eſt ſtudioſos ⁊
bonos eſſe ſimpliciter.Quapropter exiſtimant oēs ex/
terna bona cauſam eſſe felicitatis:ceu ſiquis bene pul/
ſandi cauſam putat eſſe lyram magis q̄z artem.Neceſſa
rium eſt ergo ex his que dicta ſunt alia ſubeſſe/ alia pa/
rare legis poſitorem:ex quo ſm votum optamus cōſti/
tutionem ciuitatis in his quorum domina eſt fortuna.
Dominā enim illam poſuimus.Sed ſtudioſaz eſſe ciui/
tatez non eſt fortune opus/ſed ſcie ac electionis.atq ſtu
dioſam eſſe ciuitatē:eſt ciues illos qui in repu. verſant
eſſe ſtudioſos.Nobis autez omnes participes ſunt rei/
pub.Hoc igit cōſiderandū eſt qūo fiant ſtudioſi.Nam ſi
recipiat oēs eſſe ſtudioſos:non aūt ſingulos ciuium:ſic
foret optabilius:ſequit enim ad ſingulos ⁊ omnes eſſe.
¶ Atqui boni quidem ⁊ ſtudioſi fiunt per tria. Sunt Boni ⁊ ſtudioſi fiunt p tria.
autem hec tria: natura:mos:⁊ ratio.Etenim naſci opor
tet primum ceu hominez ⁊ non aliud animal:⁊ ſic qua/
lem aliquem ſm corpus ⁊ animam.Quedam etiā naſci
nulla vtilitas eſt. Mores enim mutari faciūt.Nam ali/
qua per naturā ad vtraq̧ apta:p mores ad peius vel ad

melius cõuertunt. Cetera igit aīalia maxime viuũt ſm
naturã: parũ vͦo aliqd vt ſm moꝛes: hõ aũt ⁊ ſm rõnē:
ſolus eñ rationē habet. Itaqꝫ opꝫ hec ſimul cõcoꝛdare.
multa eniꝫ ꝑter moꝛes/ etiã pꝛeter nãm agũt hoīes ꝑꝑ
rõnem: ſi perſuadeat melius eē aliter agere. Nã igitur
q̃les eē opꝫ eos q legũ poſitoꝛi ſint parituri: determina/
tum eſt pꝛius. Reliquũ opus eſt iam diſcipline, quedã
aſſueſcẽdo diſcunt: quedã audiẽdo.

¶ De idẽtitate imperantiũ ⁊ parentiũ/ ⁊ dñia: de diſci/
plina virtute/ partibꝰ anime/ erroꝛe circa fines/ ⁊ de
dominatione. Cap. 14.

Um vero oīa ſocietas ciuilis ꝯſtet ex impe/
rantibꝰ ⁊ parentibus: hoc iam cõſiderandũ
eſt/ vtrũ alios eſſe opꝫ q imperãt ⁊ alios q
parent/ an eoſdē per vitã. Pꝫ eniꝫ ꝙ ⁊ diſci
plina ſm hãc diuiſionē ſeq debebit. Si ꝗ
tm̃ differrēt alteri ab alijs quãtũ dij ⁊ heroes ab hoībꝰ
differre putant: vt ꝑmũ ſtatim coꝛpoꝛe ac poſteą animo
longe antecellerēt/ ac manifeſte indubitateqꝫ appare/
ret eoꝝ ſupeminentia: clarum eſt ꝙ ſemper eoſdē iſtos
meliꝰ foꝛet īperare: alios vͦo parere. Sꝫ cũ facile nõ ſit
hoc reperire: nec eſt (vt apud indos Scylax eſſe ait) re/
ges tm̃ a populis differre: manifeſtuꝫ eſt ꝙ ꝓpter mul/
tas cauſas neceiuꝫ eſt/ vt oīs ſilr participes ſint viciſſim
imperãdi ⁊ parẽdi. Equũ eniꝫ ideꝫ ſilibus ⁊ difficile eſt
ſtare rempu. q̃ cõſtituta ſit pꝛeter iuſtitiã: cũ illis eniꝫ q
ab imperãdo excluderent cõcurrerent oēs q ſunt in re/
gione ſtatũ mutare cupientes: ⁊ tantã eſſe multitudinē
in reipub. gubernatione/ vt ſit potioꝛ iſtis/ vnum aliqd
īpoſſibiliũ eſt. ¶ At enim ꝙ opoꝛteat eos qui in magi/
ſtratu ſunt differre a ſubditis: īdubitabile eſt. qũo ergo
hec futura ſint: ⁊ qũo participãt/ ꝯſiderare dꝫ legiſlatoꝛ
vt pꝛius diximus. Nã enim oſtẽdit queãdmodũ hec di/
ſtinguẽda ſunt. Fecit eniꝫ eoſdem gñe/ alios iunioꝛes:
alios ſenioꝛes: quoꝝ alteri debēt parere gubernãtibus;

alteri gubernare. Indignaꝛ aũt nemo ꝓpter etatẽ maiori cócedere. Nec putat illũ qui cedit potiorẽ ſe eẽ: preſertim cum ⁊ ipſe qñ ad id etatis peruenerit, eundẽ honorẽ ſit recepturus. Eſt ergo vt eoſdẽ eẽ dicere, eos qui parent ⁊ imperant: eſt etiã vt diuerſos. Itaqꝫ ⁊ diſciplinam: vt eandẽ dicere neceſſe eſt ⁊ vt diuerſam. Qui eñ imperare velit recte oportere aiunt prius ſub imperio fuiſſe. Imperiũ vero: vt ꝑmis libris dictũ fuit: aut gratia imperãtis eſt, aut gratia ſubiectoꝝ. Hoꝝ alterũ ſeruoꝝ eſſe diximus, alterũ liberoꝝ. ¶ Mãdatoꝝ võ q̃daꝫ iter ſe differũt nõ in agẽdo: ſꝫ in cuius gr̃a. Quapp multa q̃ videnꝛ eſſe miniſtroꝝ opera ⁊ adoleſcentũ: liberis hoĩbus pulchrũ eſt miniſtrare. At pulchrũ eñ ⁊ nõ pulchrũ nõ tñ differũt actiones pp ſeipſas: quãtũ in fine ⁊ gr̃a cuius. Cũ võ ciuis ⁊ ꝓ̃ſidentis eandẽ virtutẽ eſſe dicimus q̃ eſt optimi viri: ⁊ eundẽ prius parere debere, poſtea iperare: hoc vtiqꝫ erit legũ poſitori intuendũ laborandũqꝫ: vt boni viri efficianꝛ: ⁊ per que exercitia: ⁊ quis finis vite optime. ¶ Diuiſe aũt ſunt due partes aĩe: quaꝝ altera rõnẽ p ſe hꝫ: altera nõ hꝫ quidẽ per ſe. Uerũtñ rõni obtẽperare pñt quaꝝ diximus eſſe v̾tutes illas per q̃s vir bonus dr̃ quodãmodo: ſꝫ i vtraqꝫ iſtaꝝ magis eſt finis: his qui ita diuidũt vt nos fecimus: ambiguũ non eſt q̃o ſit dicendũ. Semp eniꝫ deterius meliozis gr̃a eſt: pꝫ hoc i his q̃ ſunt ꝺm artẽ: ⁊ i his q̃ ſunt ꝺm naturã. Melius aũt illð qð rõneꝫ hꝫ. ¶ Diuidiꝛ aũt dupl̾r: vt nos cõſueuimus diuidere. Eſt enim ratio illa actiua: alia cõtẽplatiua. ſic ĝ neĉe eſt ⁊ hãc partẽ diuidere: ⁊ claꝝ eſt ꝙ actiones correſpõdẽter ſe hr̃e dicemus. Et opꝫ eas actiones q̃ ſunt meliores ꝺm naturã magis expetendas eſſe ab his qui cõſequi pñt: aut oĩa: aut illa duo. Semper eñ cuiqꝫ. i. maxime expetendũ cuius potiri eſt ſummũ. ¶ Diuiſa eſt autẽ vita tota in negociũ ⁊ ociũ: bellũqꝫ ⁊ pacẽ. Et agibiliũ q̃dã ſunt neĉia ⁊ vtilia: quedã honeſta. In quibꝰ neceſſe eſt eandẽ eſſe optionẽ

Primie tertij cap. Appetitus ſenſitiui eẽ v̾tuteſitidẽ ⁊ appetitꝰ rõnalis, ſꝫ excellentiores.

Semp deterius melioris eſt gr̃a.

⁊ partibus aīe ⁊ ipſaꝝ actionibꝰ. Bellū quidē gratia pa cis. Negociū aūt grā ocij. Necīa ⁊ vtilia gratia honeſto ruꝫ. ¶ Ad cūcta igiť hec aſpicere oꝫ qui legē ponit: ⁊ ad partes anime: ⁊ ad illaꝝ actiōes: magis vero ad ea que melioꝛa ſunt ⁊ fines. Eodē modo ⁊ circa vitas ⁊ reruꝫ diuiſiones. Poſſe eniꝫ opꝫ ⁊ in negocio verſari ⁊ in bel lo. Preferenda tñ eſt pax ⁊ ociuꝫ: necīa ⁊ vtilia poſſe agere. pꝛeferēda ſunt tñ honeſta. Itaqꝫ ad hoc tanqꝫ ad ſignū: ⁊ pueri adhuc exiſtētes: ⁊ alie etates que indigēt per diſciplinā ſunt dirigēde. Naꝫ qui nūc grecoꝝ recte gubernari videnť ⁊ legūlatoꝛes qui eas reſpu. inſtitue re: neqꝫ ad optimū finē videnť aſpexiſſe cū rebuſp. inſti tuerēt: neqꝫ ad oēs ꝟtutes diſciplinaꝫ ⁊ leges direxiſſe: ſꝫ oneroſe declinauerūt ad illas virtutes que videnť vti les ac plus hr̄e faciūt. Silr̄ quoqꝫ poſterioꝝ qdā ſcripto res opinionē ſuam eandē oſtēderūt. laudātes enim La cedemonioꝝ rēpu. admiranť ⁊ cōmendāt legiſlatoꝛis ꝓpoſituꝫ ꝙ oīa ad potentiā ⁊ ad bellū direxerit: que ⁊ per rōnem refelli poſſunt: ⁊ perfecta ipſa nunc repꝛo bata ſunt. Ut eniꝫ plurimi hoīum dñari late cupiūt: qm̄ exinde multa ꝓuenīūt foꝛtune cōmoda. ſic Tybꝛon ad mirari laudareqꝫ vr̄ Lacedemonioꝝ legūlatoꝛē: ⁊ qcūqꝫ alter de rep. illoꝝ ſcripſit ꝙ ꝓpter exercitationē eoꝝ ad pericula multoꝝ dñationē ſibi cōpararūt. ¶ Atqui pꝫ ꝙ cū non habeāt nūc dñationē Lacedemonij: nec felices amplius eſſent: nec legūlatoꝛ eoꝝ bonus. Inſuper illō ridiculū ſi permanētes in legibus eius: nulloqꝫ ipedīēte illis legibꝰ vti: omiſerūt bene viuere. Nō recte ꝟo ſuſci piunt: neqꝫ de dominatione ad quā intēdiſſe legiſlatoꝛē oſtēdunt. Naꝫ imperiū liberoꝝ melius eſt ac magis ex ꝟtute: qꝫ dñari vt ſeruis. ¶ Preterea nō per hoc ciuitas felix eſt exiſtimāda: neqꝫ legiſlatoꝛ laudādus ꝙ vincere docuerit ⁊ finitimis dñari: hec eniꝫ magnū cōtinent no cumentū: nam ⁊ aduerſus ciues hoc aget qui poterit: ⁊ ciuitati ſue dñari queret. De q̄ accuſant Lacedemonij

Pauſaniā regē: ſ in tanta dignitate cōſtitutū. ¶ Nec ſane aliqua hmōi rō eſt: aut lex ciuilis: neqꝫ vtilis/ neqꝫ vera: eadē eniꝫ optima ⁊ priuatiꝫ ⁊ publice legūlatorē inducere opꝫ in aīos hoīuꝫ: neqꝫ exercitatio rerū bellicaꝝ ob id eſt meditāda: vt in ſeruitutē adigāt imerentes: ſꝫ primū ne ipſi ſeruire aliijs cōpellant. Deinde vt īperiū querāt grā vtilitatis ſubiectoꝝ: nō aūt oīuꝫ dñationem. Tertio vt eis dominentur qui ſeruire ſunt digni. ¶ Qꝫ aūt oporteat legis poſitorē ſtudere: vt ꝓuiſio ſua ⁊ circa res bellicas: ⁊ circa alias inſtitutiones ad ocium/ ⁊ ad pacē referat: facta certe ſermonibus atteſtant. nam plereqꝫ taliū ciuitatū bellū gerētes cōſeruant: ſꝫ cū dñationem adepte ſunt/ deſtruunt. ſplendorē eniꝫ veluti ferrū per pacē amittūt. Cauſa huius eſt legū poſitor q̄ non ita inſtituit vt in ocio ſtare poſſint.

¶ Uirtutē ꝯtēplatiuā ad optimā rēpub. ꝑtinere/ de v̄tiꝫ tibꝰ tpe pacis ⁊ belli: ⁊ a q̄ ꝑmū inſtō faciēda. Ca. 15.

CUm ergo idē finis eē videat publice ⁊ priuatim hoībus/ ⁊ eundē finē neceſſe eſſe ſit viro optimo ⁊ optime reipub. manifeſtuꝫ eſt oportere virtutes eas que ad ociū ſpectant illi inexiſtere. Finis eſt enim (vt ſepe iā diximus) belli pax: negocij ociū. ¶ Sūt aūt vtiles ad ociū ⁊ quietē virtutes: quaruꝫ opus in ocio eſt: ⁊ quarū in negocio. Opꝫ aūt multa negocioꝝ nobis exiſtere: vt liceat in ocio eſſe. Quapropter temperatā ciuitateꝫ eſſe opꝫ ac fortē ⁊ patientē. Nam vt eſt in ꝓuerbio: nullum ociuꝫ ſeruis. Qui vero nō poſſunt fortiter pericula ſubire ſerui ſunt inuadentiū. Fortitudine igitur ⁊ cōſtantia opus eſt ad negociū: phīa vo ad ociū. Temperātia aūt ⁊ iuſtitia in vtroqꝫ tpe: ſed magis in pace ⁊ ocio. Nam bellū quidē ipſum cogit hoīes eſſe iuſtos ac temperatos. Fortune aūt ꝓſpere fruitio ⁊ ociuꝫ cum pace petulantes magis facit. Multa igit iuſtitia multaqꝫ temperantia indigēt hi qui in optimo ſtatu cōſtituti videntur:

⁊ in fruitione oĩum rerũ que beatos facere putant̃: velu ti ſiqui ſunt(vt poete tradũt)in beatoꝝ iſulis. Maxime enĩ hĩ phĩa ⁊ tẽperãtia ⁊ iuſtitia indigerẽt q in optimo ſtatu cõſtituti vñr: quãto magis ocioſi ſunt in abũdãtia talium bonoꝝ. Qua igit̃ de cã beata ⁊ ſtudioſa futura ciuitas his indigeat virtutibꝰ/ manifeſtũ eſt. Turpe eſt enĩ nõ poſſe frui bonis: ſ3 in negocijs quidẽ ⁊ bello vi ros probos videri: in ocio aũt ⁊ pace ſeruiles. Quãob/ rem op3(nõ quẽadmodũ Lacedemonioꝝ ciuitas)virtu tem exercere. illi enim nõ eo ab alijs differũt ꝙ non pu tent eadẽ maxima bona que ceteri: ſ3 eo ꝙ ꝑuenire illa exiſtimãt magis per aliquã virtute3. Qm̃ vero maiora ſint hec bona q̃3 ea que belli: ⁊ fruitio eoꝝ q̃3 virtutũ: ⁊ q2 illius gr̃a: manifeſtũ ẽ ex his. ¶ Quõo aũt ⁊ ꝑ que id erit vtiq3 ꝯſiderandũ. Diximus vtiq3 ſupra diuidẽtes ꝙ natura ⁊ more ⁊ rõne indigemus. Ex his aũt quales ⁊ aliquos natura eſſe op3 determinauimꝰ. Reſtat videre vtrũ rõne prius an moribꝰ ſit eruditio faciẽda. Hec.n. ſimul cõcordare debẽt optima cõcordatione. Cõtingit enĩ rõnem aberrare ab optima ſuppõne/ ⁊ ſimiles per mores duci. ¶ Clarũ eſt hoc: primũ quidẽ quẽadmodũ in alijs ꝙ gnãtio eſt a principio: ⁊ finis a principio aliq̃ alterius finis. Ratio aũt nobis ⁊ mẽs nãe finis. Quare ad hec gnãtionẽ ac morũ inſtõnẽ parare op3. ¶ Deide vt anima ⁊ corpus duo ſunt: ita quoq3 duas videmꝰ ẽẽ

Appetitus ſenſitiui ⁊ rõnalis eſſe ṽtutes mo/ rales.

anime ꝑtes: vnã irrõnale3: alterã que h3 rõne3(habitus quoq3 earũ duos)quarũ altera eſt appetitꝰ/ altera mẽs. Ut aũt corpus in gnãtione antecedit animã: ſic ꝑs irra/ tiõalis añcedit eã ꝑtẽ q̃ rõnẽ h3. Pȝ id in pueris quibꝰ ſtatim ira ⁊ volũtas ⁊ cõcupiſcẽtia exiſtit. At rõ ⁊ mens ꝓcedente etate in illis fieri nate ſunt. Quapropter cor/ poris curã neceſſe eſt prius ſuſcipe q̃3 anime: deinde ap petitus/ curã tamen appetitꝰ gr̃a mentis: curã vero cor/ poris gr̃a anime. ¶ Si ergo ab initio ꝓuidendu3 eſt a legis poſitore: vt optima ſint corpora eoꝝ qui educant̃:

ꝑ:imo quidē circa cōiugia ꝓuidere oꝫ: qua etate, ⁊ cuiuſ modi exñtes ſint in mr̄imoniū copulandi.

¶ De natura ⁊ generatiōe, etate liberoꝝ ad parētes, tēpore nubendi, tpe ꝓcreādi, corpis habitudine ꝑgnātibus, orbis fetib⁹, ꝓcreādoꝝ multitudīe, maxīe ꝓbato ꝓcreādi tpe, ⁊ alieno ꝯcubitu īterdicēdo. Ca. 16.

HOc aūt īſtituet legis poſitor inſpiciēs ad ipſos: ⁊ ad vite tp̄s: vt etatib⁹ in idē tpis concurrāt: nec diſcrepet gignēdi potētia. Uiro enīꝫ adhuc generare potēte ſi mulier ip̄a cōcipere nō poſſit: vel muliere quidē ad concipiendū apta: ſi vir ipſe nō poſſit: lites ac diſcordie inter eos oriunt. ¶ Ad filiorū quorū ſuſceptionē eſt inſpiciēduꝫ ne nimis diſtent ab etate paterna: qm̄ nec ipſi ſenioribus gratiā referre vllam pn̄t: nec parētes filiȷ̄ alimenta preſtare. Nec ēt nimis ꝓximi ad etatē paternā accedere debent filiȷ̄. Habet. n. hoc turbationē nō paruā. nā minor futura ēſt reuerētia hmōi filioꝝ erga genitores: vtpote quaſi ſint equales: ⁊ circa gubernationē domus querele ex iſta quaſi paritate ſoleant ꝓuenire. ¶ Inſuꝑ vnde cepimus huc ꝑuenim⁹: vt corpa natorū ſint ſm legis poſitoris voluntatē. fere quidē hec oīa ꝓueniūt per vnā diligentiā. Naꝫ cū ſit finis gignēdi vtplurimū viris quidē ſeptuageſim⁹ annus: mulierib⁹ aūt qnquageſim⁹: ita cōiugādi ab initio ſunt, vt etatib⁹ ad hūc finē concurrant. ¶ Eſt aūt adoleſcentiū cōiunctio improba ad filiorum ꝓcreationē. In cunctis. n. aīalib⁹ iuueniles partus imꝑfecti ſunt: ⁊ femine crebrius q̄ꝫ mares: ⁊ parua corporis forma gignunt. Quocirca neceſſe eſt hoc idem in hoibus ꝓuenire. Huius aūt cōiectura fuerit ꝙ in qbuſcunqꝫ ciuitatib⁹ cōſuetudo eſt adoleſcētes mares puellaſqꝫ cōiugari: in eiſdē inutilia ac puſilla hoiuꝫ corpora exiſtūt. In partu quoqꝫ laborāt magis puelle ac pereūt plures. ex quo reſpōſum oraculi Trezeniȷ̄s datū quidaꝫ exiſtimāt ob iſtam cām: quaſi multis pereuntib⁹ propter

Precepta nām reſpicientia.

Anni gignēdi.

Uir vſqꝫ ad ſeptuageſimū annuꝫ: mulier vero vſqꝫ ad. 50. gignere pt.

Qua etate ducenda ſit vxor.

imaturitatē nuptiarū:nō ꝓp fructuū collectōez. ❡ Ad cō tinētiā quoqꝫ vtile eſt nuptias fieri ſeriores. intēperan tiores.n.eſſe vident cū puelle veneri aſſueſcūt.ac maſcu lorū corpa creſcere īpediunt:ſi adhuc augēte corpe vene
Anni nubē di. ree rei intēdāt: naꝫ eiꝰ rei qōdaꝫ eſt determiatū tps: qđ nō multo āpliꝰ excedit. ❡ Quapp puellas qdē circa eta tē decē ⁊ octo ānorū nuptui tradere ɔgruit:maſculos āt circiter etatē ānorū ſex ⁊ triginta. In h̄ eniꝫ tpe ⁊ vigē tibꝰ corpibus cōiūgent:ac ꝓcedēte tpe ſimul apte deſi nēt pcreare poſſe. Et filiorū ſuſceptio ptiꝫ erit ab initio eis etate vigētibꝰ: ſi recte ꝓcedat ſtatiꝫ gnātio.ptim iaꝫ vergētibꝰ ad ānū ſeptuageſimū. Quibꝰ igit etatibꝰ cōiu gia ſint faciēda dictū ſit. ❡ Tēpus aūt āni vt nūc multi obſeruāt: recte p hyemē aptiꝰ ad nuptias eē videt. Sꝫ ɔſiderāda ſunt in ꝓcreatione liberorū q̄ a medicis ⁊ q̄ a phyſicis tradunt. Medici aūt tēpora opportuna corpo ribꝰ ſufficiēter oſtēdunt.phyſici autē de ſpiritibꝰ borea les magis q̄ȝ auſtrales laudāt. ❡ Que autē quibus cor poribus natoruꝫ maxima eſſet vtilitas magis dicenduꝫ eſſet: vbi de diſciplina liberorū tractatur. Summatiꝫ ve ro ſat fuerit nunc dixiſſe:neqꝫ enim athletarū habitudo vtilis fuerit ad ciuilem habitum:neqꝫ ad ſanitateꝫ ⁊ p creationē liberorū:nec rurſus humilis ⁊ imbecilla nimiū: ſed media iſtaruꝫ.laborioſam eniꝫ habitudineꝫ habere opꝫ:exercitatā vero laboribꝰ nō violentis:neqꝫ ad vnū laborē ſoluꝫ vt athletarū hītudo:ſꝫ ad liberalia opa:hec aūt ſilr viris mulieribuſqꝫ exiſtere dbēt. ❡ Pregnātes quoqꝫ mulieres curā hre corporū opꝫ:nō ꝓigreſcētes: neqꝫ ſubtili vtētes alimonia.hoc aūt facile eſt legū poſi tori ꝓuidere:ſi iubeat ſingulis diebus iter qđdā facere debere ad deorū ſacra mulieres q̄ ſortite ſint cōcipiēdi honorē. Mens tamen cōtra q̄ȝ corpꝰ in trāquillitate eſt
Nihil orba tū fore edu candū. traducēda:q̄ eniꝫ ſiunt ab ea q̄ cōtinet capere vident: queadmodū illa q̄ naſcunt a terra. ❡ Circa expōnē aūt vł educatōꝫ filiorū lex ſit: nihil orbatū nā fore educādū.

¶ Si vo mores iſtitutaq3 ciuitatis phibeāt natos expo nere: determināda pfecto erit pcreādoꝝ multitudo. qꝫ ſi qbuſdā ad pcreādū copulatis, pter hec euenerit: ante euenire op3: ne fetus cōcipiant. nā poſtq̄3 cōcepti ſunt: ⁊ ſenſu3 aut vitā cōceperint: nefas eſt eos attingere. Cū vero determiatū ſit q̄ etate vir ⁊ vxor ſint ab initio coitu gādi: q̄3to tpe liberis opatōe3 dare ꝯueniat, determine mus. Senioꝝ. n. fet⁹, queadmodū iunioꝝ impfecti ſūt ⁊ corpib⁹ ⁊ itellectib⁹: ſeneſcētiū quoq3 fet⁹ ſunt irrobu ſti. Quapp ⁊ ſm intellc̄s vigorē: quapp ⁊ illud maxie tps pbādū eſt in quo maxie itelligētia viget i nobis. Id aūt eēt in plimis circiter ānū qnquageſimū: vt poe taꝝ quidā dixerūt ſeptēnario numero etatē ōmetiētes. Itaq3 qui q̄ttuor aut qnq3 ānis hanc etatē exceſſerint: derelinq̄re debēt in apto pcreādi ſtudiū: ac deceterovt ſanitatis, vel alteri⁹ hmōi cā ꝯcubitū facere videri. Cō cubit⁹ vero oīs alteri⁹ q̄3 ꝯiugis, penit⁹ ſit interdict⁹: qn̄ qdē ſit ⁊ appellef marit⁹. Q, ſi qs dephēdaf ꝯ̄facere p tps pcreatiōs: dignā p delicto penam reportet.

¶ De victu ⁊ diſciplina puerorum. Cap. 17.

Suſceptis aūt filijs multū referre putādū eſt ad corpis robur quali victu nutriātur: appet vero ex ceteris aīalib⁹, ⁊ ex gētib⁹ quib⁹ cura ē aſſidua bellice habitudis: nutrimētū lactis maxie ppriū eſſe corpib⁹: abſtemiū aūt ma gis pp egritudies. Et pterea mot⁹ quoſcūq3 in ea etate fieri daf, cōferūt. ¶ Ne mēbra vero ob teneritudinē di ſtorta fiant: vtūf adhuc gētes aliq̄ue organis qbuſdā ⁊ machinis q̄ corpus a talibus illeſum ꝯſeruāt. Confert etiam ſtatim a pueritia frigori aſſueſcere. Hoc eni3 ⁊ ad ſanitatē: ⁊ ad res bellicas vtile eſt. Quapp apud multos barbaroꝝ cōſuetudo eſt vel gelido amne natos imerge re: vel parua veſte amicire: vt faciūt galli. Ad cūcta eni3 ad que poſſibile eſt ſtatim ab initio meli⁹ eſt aſſueſcere. Eſt aūt apta pueroꝝ nā ob eoꝝ calorē ad frig⁹ exerceri.

Circa primam igitur etatem: hec ⁊ hmõi diligentia eſt adhibenda. ¶ Sequẽti vero etate vſqꝫ ad annos qnqꝫ: qꝛ nondũ ad diſciplinã aliquã ſunt admonendi: nec labores perferre cogendi/ ne creſcere impediant: motus ſolũmodo quoſdam ſuſcipere debent: quo pigritiã corporis euitẽt: qui motus preparãdi ſunt illis: ⁊ per alios actus/ ⁊ per ludum. Ludi vero ipſi neqꝫ illiberales: neqꝫ laborioſi eſſe debẽt: neqꝫ remiſſi. ¶ Quas aũt narrationes ⁊ fabulas illa etate pueri audire debeãt/ cura ſit his qui pueris publice preficiuntur: cuncta enim talia ad cõuerſationes poſtea futuras accommodanda ſunt. Itaqꝫ ludi vtplurimũ tales eſſe debent vt ſint imitatiões eoꝝ que poſtea ſerio erunt facienda. ¶ Cohibitiones vero pueroꝝ ⁊ interruptiones ploratus/ qui legibus prohibent nõ recte faciunt. ſunt enim vtiles ad augmentũ: cũ ſint quodãmodo exercitationes corporum. Spiritꝰ enim cõpreſſio facit robur laborantibꝰ: qꝺ contingit etiã pueris ploratum cohibentibus. ¶ Prouidendum eſt ab his quibus pueroꝝ cura publice commiſſa eſt circa hmõi educationẽ ⁊ alia: vt ⁊ qꝫ minime cum ſeruis verſentur: hec enim etas vſqꝫ ad annos ſeptẽ neceſſariũ eſt vt domi alatur. Rõnabile eſt ergo precipere in hac etate vt ab auditu ⁊ viſu ſeruilium rerum abſint. ¶ Omnino igiť obſcenitas verboꝝ per legis latores exterminanda eſt de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia ſequitur ⁊ turpiter fecere. Potiſſimũ igitur ſtatim a pueris: nec dicant: nec audiant quicqꝫ turpe. ¶ Si quis vero dicere aut facere quicqꝫ prohibitoꝝ deprehenſus fuerit: is ſi liber ſit/ ſed nondum in cõuentum comeſſatoꝝ dignatus aſſumi/ honore phibeatur ⁊ verberibus caſtigetur. ſed ſi ſit maioris etatis: ſeruili ĩfamia afficiať/ admiſſi ſeruilis grã. ¶ Cum vero dicere quicqꝫ interdixerimꝰ: clarum eſt qꝫ ⁊ aſpicere aut picturas/ aut actus deformes phibemus. Sit igitur cura magiſtratibus nullam neqꝫ picturã neqꝫ ſtatuam eſſe talium rerum imitatricem: niſi apud

Spũs compreſſio facit robur laborantibus.

apud deos quoſdam tales:quibus etiā laſciuiã lex tri/buit: apud hos permittet lex homines pro ſe ⁊ filijs ⁊ vxoribus ſacra facere. ¶ Iuniores autē neq̧ iamboꝝ: neq̧ tragediarū ſpectatores eſſe ſinat:niſi cum ad eam peruenerint etatē: vt in comeſſationib⁹ vna cum alijs ſedere/⁊ potius etiā participes eſſe poſſint:⁊ ab huiuſ/modi labe inſontes diſciplina oēs effecerit. ¶ Nos qui/dem nunc curſim iſta attingimus:poſtea vero inſiſten/tes opoꝛtebit determinare magis: ſiue opoꝛtet/ſiue nō opoꝛtet:pꝛimo querētes/⁊ quomō:ſed in pꝛeſenti men tionem de his facere neceſſarium fuit. Foꝛſitan eniʒ nō male circa hoc cenſebat Theodoꝛus tragediarū actoꝛ: nulli eniʒ vnq̄ꝫ concedere voluit:vt ante ſe ageret:neq̧ ex modeſtis etiam hiſtrionib⁹ quaſi magis faueant au ditoꝛes illis quos pꝛimo audierint. Contingit hoc idē conuerſationibus hominuʒ ⁊ rerum. Omnia eniʒ pꝛi/ma nos magis delectant:quapꝛopter opʒ a pueris om nia turpia pꝛocul remouere:⁊ maxime quecunq̧ habēt in ſe vel obſcenitatē vel impꝛobitatē. ¶ Tranſactis ve/ro ānis quinq̧:in duob⁹ ad ſeptē vſq̧ opʒ iam diſcipli nas ſpectare quas addiſcere eos opoꝛtet. Due ſunt eta tes in quas neceſſarium eſt diſciplinas diuidere. Una poſt ſeptimū annum vſq̧ ad pubertatem. Altera a pu/bertate vſq̧ ad ānuʒ vigeſimūpꝛimuʒ. Nam qui hebdo madibus diuidunt etates vtplurimū dicunt non bene. Itaq̧ ſequenda eſt naturalis diſtinctio. Omnis enim ars ⁊ diſciplina implere vult id quod deeſt nature. Pꝛi mum igitur videndum eſt ſi facienda ſit inſtitutio que/dam circa pueros. Deinde ſi vtile ſit publice curam eoꝛum ſuſcipere/vel magis pꝛiuatim quod nunc fit in plurimis ciuitatibus. Tertio qualem hanc eſſe curam opoꝛtet.

Oīa pꝛima nos magis delectant.

Duo tēpoꝛe pueri expo/nendi ſunt diſciplinis.

¶ Septimi Politicoꝛum
Ariſtotelis
Finis.

¶ OCTAVVS POLITICORVM ARISTOTELIS

¶ Q. faciẽda ſit inſtitutio circa pueros/ ⁊ illam publice eſſe ſuſcipiendam ad reipublice formam.

Capitulum Primum.

QUod igitur a legis poſitore maxime intendẽdum ſit circa diſciplinam iuuentutis: nemo vtiqꝫ dubitabit. naꝫ id quidem neglectuꝫ in ciuitatibus affert rei publi. detrimentum. Oportet enim ad ſingula gubernãdi gñа diſciplinã accõmodari. Nã mos vniuſcuiuſqꝫ reipub. ꝓprius: ⁊ ↄſueuit ſeruare rẽpu. ⁊ ab initio ↄſtituere: ceu ꝑplaris mos ꝑplarẽ: ⁊ paucoꝝ potẽtie accõmodatus mos eã que ↄſiſtit ĩ paucoꝝ gubernatõe. Sẽp aũt melior mos cã eſt melioris reipub. ¶ Preterea in cunctis facultatib⁹ ⁊ artibus ſunt quedaꝫ ad que erudiri prius opꝫ ⁊ aſſuefieri ad earũ opera. Itaqꝫ manifeſtũ eſt: ꝙ ⁊ ad virtutis actiones. ¶ Cum vero vnus ſit finis ciuitatis totius: claruꝫ eſt oportere diſciplinã quoqꝫ eſſe vnaꝫ ⁊ eandeꝫ omniũ: ⁊ huius curaꝫ eſſe publicã/ ⁊ nõ priuatam: quẽadmodũ nunc vnuſquiſqꝫ curam hꝫ ſuoruꝫ filiorum/ priuatimqꝫ/ ⁊ priuatã diſciplinã docẽs prout ei videt. Sed opꝫ publicoruꝫ publice exercitationẽ fieri: ⁊ ſimul nõ oꝫ quiſqꝫ ciuis ſe ſui exiſtimare/ ſed oẽs ciuitatis. Particula enim ciuitatis vnuſquiſqꝫ eſt. cura vero ſingularũ particularũ reſpicere nata eſt ad curaꝫ totius. Laudari poſſunt in hoc Lacedemonij: nam plurimam circa pueros diligentiaꝫ faciunt: ⁊ quidem publice. Q. igitur lege ꝓuidẽduꝫ ſit circa diſciplinã iuuẽtutis: ⁊ hoc publice faciendum: patet.

¶ Qualis eſſe debeat inſtitutio puerorū: ꝙ neceſſarioꝝ
nō omniū: ꝙ liberaliuꝫ diſciplinarū quātum ſat eſt/ ⁊
ad finem liberalem. Cap. 2.

PLenam vero iſta ſit diſciplina: ⁊ quō traden
da: latere nō dꝫ: nam nunc quidē in ambiguo
ex operib⁹ eſt: nec eandē oēs cenſent iuuen
tutē addiſcere debere: neqꝫ ad virtutē/ neqꝫ
ad vitaꝫ optimā: neqꝫ cōſpicuū eſt vtruꝫ per
intelligētiaꝫ magis deceat: vel ꝑ animi morē. Impedi/
mentoꝝ quoqꝫ reſpect⁹ cōſiderationē diſcipline contur
bat: cū manifeſtū nō ſit/ vtrū exercitatio nr̄a accōmodan
da ſit ad ea que ſunt vtilia ad vitā: vel ad ea que tēdunt
ad virtutē: vel ad ea q̄ ad maiorē quēdā/ ſupfluūqꝫ pti/
nent apparatū. Hec. n. oīa patronos quoſdā ſuſcepere.
¶ De his quoqꝫ que ad virtutē tendūt nihil cōſeſſum
exiſtit. Eteniꝫ virtutē nō eandē oēs ſtatim honorant: ex
quo fit vt diſcordēt circa illius exercitationē. ¶ Q igit
ex vtilib⁹ neceſſaria ſint addiſcēda: manifeſtū eſt. ꝙ autē
nō oīa diſtinguētib⁹ liberalia opera ab illiberalib⁹ pa/
tebit illa talia eſſe recipiēda: que cum vtilia ſint faciunt
exercētē nō vilis exercitij operatorē. Uile aūt exercitiū
putādū eſt: ⁊ ars/ ⁊ diſciplina/ quecūqꝫ corpus/ aut ani
maꝫ/ aut mentē liberi hoīs ad vſum ⁊ opa virtutis inu/
tilem reddūt. Itaqꝫ ⁊ artes ille q̄cūqꝫ deterius diſponūt
corp⁹. ⁊ cuncta mercēnaria exercitia ſordida nūcupam⁹.
Mentē eniꝫ occupatā ⁊ vilem reddūt. Sunt ēt quedā
ex liberalibus ſciētijs quas vſqꝫ ad aliquid diſcere ho/
neſtum ſit: penit⁹ vero ſeſe illis tradere/ ac ad extremuꝫ
vſqꝫ proſequi velle nocumētis illis que ſupradiximus
obnoxios facit. Sed refert plurimuꝫ: cuius gratia quis
agat vel diſcat: nam ſi gratia ſui vel amicoruꝫ vel ꝓpter
virtutem nō eſt illiberale. Qui vero idipſum agit ꝓpter
alios ſepe vtiqꝫ videbitur illiberaliter ac ſordide age/
re. Diſcipline igitur ille de quibus diximus/ ad vtrāqꝫ
partem ſe habent.

¶ De quattuoꝛ que pueri diſcere ſolēt/ ꝙ ociū negocio ꝓferēduʒ/ ⁊ diſcipline illius diſciplinis huiꝰ/ muſica ad ociuʒ littere indifferētes/ gymnaſtica ⁊ figurandi peritia ad negocium. Cap. 3.

Sunt aūt fere quattuoꝛ quas diſcere iuuenes ↄſueuerūt: lr̄as: gymnaſticā: muſicā. addunt vero quartā qdā: figurādi pitiā. Lr̄as quidē ⁊ figuratione tanq̄ʒ vtiles ac valde expedientes ad vitā. Gymnaſticā vero tanq̄ʒ ptinētē ad foꝛtitudinē. De muſica vero ambigit iaʒ. Nam nūc qdaʒ plurimi voluptatis gr̄a illam addiſcūt: veteres aūt inter diſciplinas eaʒ collocauerūt: ex eo ꝙ nā̄ querit (vt ſepe dictū eſt) nō ſolum in negocio recte/ verūēt in ocio laudabiliter poſſe verſari. Hoc. n. ꝑncipiū eſt oium: vt rurſus de illo dicamꝰ: ſi eniʒ vtroq̄ʒ opus eſt: magis aūt expetendū eſt ociū. Nec id quidē in ioco: naʒ ſic neceſſe foꝛet iocū eſſe fineʒ vite: ꝙ ſi impoſſe/ magiſq̄ʒ in negocijs vtendū eſt ioco. Nam qui laboꝛāt indigēt relaxatione: ⁊ huius gr̄a eſt iocus. negocia vero ſunt cū laboꝛe ⁊ conatu: ⁊ ꝓpterea opʒ iocū adhibere q tanq̄ʒ medicinam eo tp̄e afferat. Nam relaxatio eſt hmōi motꝰ animi ⁊ reqes ꝓp voluptatē. ¶ Ociū aūt ipſuʒ vr̄ in ſe voluptatē hr̄e ⁊ felicitatē ⁊ vitaʒ beatā: ⁊ hoc nō in negocioſis/ ſed ocioſis exiſtit. Naʒ q negociatꝛ alicuiꝰ gr̄a negociatur qđ ſibi deſit. Felicitas aūt finis eſt: quā nō cū doloꝛe: ſed cū voluptate eſſe oēs putāt. Hanc tn̄ voluptatem nō eandeʒ oēs poſuerūt: ſed ꝺm ſe vnuſq̄ſq̄ʒ: ⁊ ꝺm ſuū habitū. Optimꝰ tn̄ optimā ⁊ eaʒ que fit ab honeſtiſſimis. ¶ Itaq̄ʒ manifeſtū eſt ꝙ opʒ ad ociū quoq̄ʒ degēdum addiſcere quedā ⁊ erudiri: ⁊ has eruditiōes ac diſciplinas ſui ipſarū eſſe gr̄a: illas vero q̄ ad negocium tanq̄ʒ neceſſarias ⁊ gr̄a alioꝛū. Quapꝑ ⁊ muſicā antiqui inter diſciplinas collocauere: nō tanq̄ʒ reʒ neceſſariā: nihil. n. hʒ tale: neq̄ʒ tanq̄ʒ vtileʒ: vt lr̄e ad lucrū: ⁊ ad rem familiarē: ⁊ ad ſtudia: ⁊ ad ciuiles actiōes cōplurimas.

Videt quoqꝫ figurãdi peritia vtilis eſſe ad iudicãdũ me lius artificũ opa. Neqꝫ vt gymnaſtica ad ſanitatem ⁊ ro bur. nullũ. n. hoꝝ videmꝰ ex muſica fieri. Reſtat ergo ꝙ ad degendũ in ocio: ad qḋ ⁊ apparẽt adhiberi: quã enĩ putãt degentiã eẽ ingenũ hominũ in ea inſtituũt. Quapp Homerꝰ in poemate ſuo ita inquit: ſed quale eſt vocari ad menſaꝫ opipare paratam. Deinde nominãs quoſdã alios ſubdit: ⁊ accerſunt cithaređũ q oẽs deniul ceat: ⁊ alio loco ait Vlixes: optimã eẽ degẽdi rõneꝫ qñ letis oĩbus cõuiue audiũt cithaređũ ſedẽtes p ordinẽ. Q igiť ſit diſciplia q̃dã quã nõ vt vtilẽ/ neqꝫ vt neceſſa riaꝫ docẽdi ſint filij: ſed vt liberalẽ ⁊ honeſtã: manife/ ſtuꝫ eſt. Vtrũ aũt vna ſit numero an plures: ⁊ q̃ nã iſte ⁊ q̃uo: poſteriꝰ diceť. Nunc aũt id p̃miſſuꝫ ſit ꝙ apud an/ tiquos hẽmus teſtimoniũ ex his diſciplinis q̃s diximꝰ. Muſica. n. hoc maniſeſtat: ac ẽt ḋ vtilibꝰ ꝙ aliqua addi ſcere pueros opꝫ: nõ mõ pp vtilitatẽ: vt lr̃aꝝ erudimẽta: verũetiã pp multas diſciplinas alias q̃ per lr̃as addiſcũ tur. Siḻr vero figurãdi pitiã nõ vt in vẽdẽdo emen/ doqꝫ vaſa nõ decipiant: ſed potius qꝛ ꝯtẽplari facit pul chritudinẽ corpoꝝ. Querere vero vtilitatẽ vbiqꝫ mini/ me cõgruit magnanimis ⁊ ingenuis hoĩbꝰ. Cuꝫ v̈o ma niſeſtũ ſit: vtrũ moribꝰ an rõne ſit diſciplina tradenda: ⁊ an circa corpꝰ prio: vel circa mentẽ: pꝫ ex his ꝙ adule/ ſcẽtes gymnaſtice ⁊ pedotribice ſunt tradẽdi: qꝛ altera q̃leꝫ aliquã facit habitudinẽ corpis: altera opatiões.

¶ De gymnaſtica. ⁊ puerorum exercendorum diſci/ plina. Capitulum 4.

Nunc aũt que ciuitates curaꝫ habere pueroꝝ maxime videntur/ athletaruꝫ habitudinem inducere ſtudẽt: in quo deformãt corpa/ ac augmentatiõeꝫ eoꝝ ĩpediũt. Lacones vero in hoc qdem nõ errãt: ſꝫ efferatos laboribus reddũt adoleſcẽtes q̃ ſi hoc vtile ſit maxĩe ad fortitudi neꝫ. Atq vt iaꝫ ſepius diximꝰ: neqꝫ ad vnã virtutẽ/ neqꝫ

ad hanc maxime reſpiciendū eſt ab eo qui curam facit inſtitutionis. Et ſi ad hanc: nō tamē id ↄſequunt. neqꝫ enim in alijs aialibus neqꝫ in gentibus videmus fortitudinē adeſſe maxime efferatis: ſed potius manſuetioribus ⁊ leoninis moribus. multeqꝫ ſunt gentes q̄ ad cedes oium ⁊ ad eoꝝ comeſſationē inſultant: vt circa pontū Achei ⁊ Eniochi: ⁊ ex mediterraneis alie gētes he qdē ſiīr his: ille vero magis. q̄ qdē gētes clāculū p̄ inſidias latrocinantur: ad bellica tñ opa nihil valent. ¶ Preterea ſcim⁹ Lacones dū ipſi ſoli exercebant p̄ſtitiſſe ceteris: nūc aūt ⁊ i gymnaſticis atqꝫ actiōib⁹ bellicis eē alijs inferiores: nō. n. ob id p̄ſtabāt ꝙ iuuētutē exercerent: ſꝫ ꝙ ipſi exercitati cōtra nō exercitatos pugnabāt. Itaqꝫ honeſtas non feritas eſt in certaminibus preferenda. Neqꝫ enim lupus: neqꝫ alia beſtia honeſtū periculū pugnādo ſubiret: ſꝫ magis vir bon⁹. ¶ Qui vero adoleſcētes in h̄ nimiū tradūt: ⁊ in neceſſarijs abſqꝫ diſciplina dimittūt: vere illos ſordidos reddunt. Ad vnū enim opus reſpub. vtiles faciunt: ⁊ illos ad ipſū alijs deterius: vt ratio oſtendit. Opꝫ autē non ex prioribus opibus: ſed ex his que nūc fiunt: iudicare. Nā nūc qdē illi qui repugnant diſciplinā habēt: tūc vero nō hēbāt. ¶ Q; igit vtendū ſit gymnaſtica: ⁊ q̄o vtendū cōſenſum exiſtat. vſqꝫ enim ad pubertatem leuiores exercitationes ſunt adhibende: abſqꝫ victu vllo violento ⁊ laboribus coactis: ne corpora creſcere impediantur. Signum erit non paruū ꝙ ita contingat: q: inter eos qui Olympia vicerūt: duo vł tres tm̄ repiunt q idē adoleſcētes ⁊ viri ſint victoriā ↄſecuti. propterea ꝙ per exercitatiōes pueris adhibitas ſublata ſit vis ac robur a violentis laboribus. ¶ Poſt pubertatem vero cum annis tribus ad alia perdiſcēda intenderint: tunc congruit ⁊ laboribus ⁊ victu neceſſario illos occupare. Naꝫ ſimul mēte ⁊ corpe laborare nō opꝫ: cū ſe inuicē ipedire nata ſint: labor qdē corpis mentē: mētis aūt corpus.

¶De muſica diſceptatorio modo. Cap. 5.

De muſica vero dubia q̃daꝫ poſuimus an‑tea: ⁊ nũc rectuꝫ erit illa reſumere: vt tanq̃ꝫ conſentanea fiat rõnib⁹ q̃s qs de ea dicens oñdat. Neqꜫ em̃ facile eſt demſtrare quã po‑tẽtiã habeat: neqꜫ cui⁹ gr̃a illã adipiſci opꝫ: vtrũ ſolatij cã ⁊ requietis/ queadmodũ ſomn⁹ ⁊ potus. Nã hec p ſeipſa nõ ſunt honeſta/ ſꝫ iocũda: ⁊ ſimul ceſſa‑re curas faciũt: vt inqt Euripides. Quapp inſtituũt in illã ⁊ vtuntur cunctis iſtis ſilr vino/ ⁊ potu/ ⁊ muſica. In his quoqꜫ ſaltationẽ poſuerũt. ¶An magis putãdũ eſt ad virtutẽ tẽdere muſicã/ vt potentẽ: queadmodũ gym‑naſtica tale aliqḋ corpus reddit: ſic ⁊ muſicã talẽ aliquẽ morẽ efficere aſſuefactẽtẽ poſſe recte letari? An ad degẽ‑di rationẽ aliqd cõfert ⁊ ad prudentiã. hoc enim tertiũ ponendũ eſt ex his q̃ dicunt. ¶Qꝫ igit oporteat pue‑ros nõ ſolatij gr̃a diſcere: manifeſtũ eſt. Nõ eniꝫ ſolant diſcẽtes: nã cuꝫ labore eſt diſciplina. Atqui nec ad de‑gẽdi rõnẽ: pueris/ neqꜫ illi etati ꝯgruit attribuere. Nulli eniꝫ iperfecto cõpetit pfectio: ſꝫ forſan videbit pueroꝝ ſtudiũ ſolatij eſſe gratia viris factis ⁊ pfectis. Qꝫ ſi hoc tale eſt: cui⁹ gr̃a opꝫ ipſos addiſcere: ac nõ poti⁹ (inſtar Perſaꝝ medoꝝ regũ) p alios idẽ facietes voluptatis ac diſcipline participes fieri. Eteniꝫ neceſſe eſt meli⁹ per‑fici ab his q hoc opus ſuũ fecerũt ⁊ artẽ: q̃ꝫ ab his q tan‑to ſolũ tpe in eo laborauerũt/ quãto addiſcũt. Qꝫ ſi opꝫ ĩ his eos laborare: ſilr ⁊ circa epularũ apparatũ oporte‑bit vtiqꜫ eos addiſcere: qḋ eſt abſurdũ. ¶Eadẽ quoqꜫ dubitatio cadit ſi poſſit mores facere meliores: qd em̃ opus eſt eos hec addiſcere: ac nõ ex alijs audietes re‑cte letari ⁊ iudicare poſſe/ queadmoduꝫ Lacones? illi enim q̃ꝫq̃ꝫ non didicerint poſſunt tñ recte iudicare (vt aiunt) que ſit bona/ vel nõ bona melodia. ¶Eadẽqꜫ rõ foret ad ſolatiũ: ⁊ ad rõnem degẽdi ocij libero homine dignam. Quid enim oportet eos diſcere ac non alijs

Non ſolant diſcẽtes: nã cũ labore e diſciplina.

vitētibus frui. Cōſiderare hoc lȝ ex opinione quā habemus de dijs: nō enī Juppiter cātat: at citharā pulſat ſm poetas: imo illos q̄ talia faciūt appellamus viles: ꝛ opus illud nō viri neq̄ ſobrij ſed iocantis. At eniȝ de his poſtea erit cōſiderandū. ¶ Pria vo qō eſt vtrū muſica ſit in ioco reponēda: vel nō: ꝛ qd pōt efficere de his tribus in dubitatione ꝓpoſitis. vtrū diſciplinā: vel ſolatium: vel rōnē ocij degendi. Rōnabiliter quidē ad oīa inſtituit, ꝛ vr̄ omniū particeps: nam ꝛ iocus grā requietis eſt ac requietē neċe eſt eſſe iocundā. Eſt eniȝ medicina moleſtie illi⁹ q̄ per labores ſuſcipit: ꝛ rō degendi ocij non ſolū honeſtatē hr̄e debet: verūetiā voluptatē. Felicitas eniȝ ex ambabus iſtis eſt. Muſicā vero oēs fatemur eſſe ex iocūdiſſimis: ſiue nuda ſit: ſiue cuȝ modulatione. inquit ꝑfecto ꝛ Muſeus carmen dulciſſimā reȝ eē mortalibus. Quapp ꝛ ad cetus familiariū ꝛ ad vitā in ocio degendā rōnabilr̄ illaȝ recipiūt vt potentē letitiā afferre: vnde ex hoc quis intelligat illā pueris eſſe perdiſcendam. Queċūq̄ eniȝ iocūda ſunt atq̄ eadeȝ innocua non ſolū cōgruunt ad finē verūetiā ad ceſſationē. Cuȝ vero cōtingat hoībus perraro eē in fine: perſepe aūt ceſſent ꝛ vtant iocis nō ob aliud modo: ſed etiā ob delectationem: vtile foret requieſcere in his q̄ ab illa ꝑueniūt voluptatibus. Cōtingit aūt hoībus facere iocos finē, cū ꝛ habeat fortaſſe finis voluptatē quandā: ſȝ nō quācūq̄. Querētes vero illā: accipiāt hāc pro illa: ex eo q̄ cū fine agēdi ſimilitudinē hȝ: nā finis gratia nulli⁹ futuri expetitur: ꝛ tales voluptates nullius futuri grā ſȝ gratia eorum q̄ anteceſſerūt, labo. ſ. ꝛ moleſtia, ꝑp quā igitur cauſaȝ querūt felicitatē fieri per hmōi voluptates hanc vtiq̄ aliquis rōnabiliter exiſtimet cauſaȝ. ¶ De cōione aūt muſice nō per hoc ſolū: ſed etiā q: vtilis ſit ad ceſſationes vt vr̄ nec per eas modo: ſȝ inſuper querendū: ne aliqñ aliud ex ea ꝑueniat. Precioſior qdē nā ei⁹ eſt q̄ ſȝ eum vſum de quo ſupra dicit: ꝛ opȝ non ſolum ab ipſa

voluptatē capere quā percipiūt hoīes ſm ſenſuꝫ:hꝫ em̄ muſica nālem voluptatē per quā illius vſus cūctis eta/tibus cūctiſq; moꝛib⁹ eſt acceptus. ¶ Sꝫ videndū eſt ſi qūo ad moꝛes extēdit̄ ⁊ ad animū:id āt patebit ſi aliqñ tales aliqui ſm moꝛes per illā efficiamur. Atqui ꝙ effi ciamur per olympi modulationē manifeſtū eſt, ea nāq; abſtrahit animā ⁊ quodāmodo rapit:raptus vero ⁊ ab/ſtractio anime circa moꝛē affectio eſt. ¶ Preterea audiē tes repꝛeſentationes oēs efficiunt̄ etiā ſine melodijs ⁊ verſibus. ¶ Cū vero cōtigerit muſicā eſſe delectabilitū: virtutem aūt eſſe circa letari recte ⁊ amare ⁊ odiſſe: opꝫ ꝑfecto addiſcere ⁊ aſſuefieri ad nullā reꝫ adeo vt ad iu/dicandū recte ⁊ ad gaudendū manſuetis moꝛib⁹ ⁊ lau dabilib⁹ operibus. ¶ Sunt aūt in rythmis ⁊ melodijs ſimilitudines maxime penes veras naturas ire ⁊ man/ſuetudinis ac foꝛtitudinis ⁊ temperātie: ⁊ oīum ꝯrioꝝ his ⁊ alioꝝ que ad moꝛes pertinēt. Patet id ab effectu. Mutamus enīꝫ animū talia audiētes:mos aūt dolendi ac letādi in ſitibus ꝓpe eſt:vt erga veritatem eodē mo/do ſe habeat ceu ſi qs gaudet imaginē alicuius videns non ꝓpter aliam cauſam/ſed ꝓpter foꝛmā ipſam:neceſ ſariū eſt huic ⁊ aſpectū ipſum illius cuius imaginē cō templat̄/eſſe iocundū. ¶ Cōtingit aūt in alijs quidem ſenſibilibus nullā exiſtere ſimilitudinē moꝛuꝫ: vt in his que tactu vel guſtu percipiunt̄. In his etiā que viſu ad/modum parum. figure enim ſunt talia. ſed perparuꝫ: ⁊ oēs huiuſcemodi ſenſus participāt: inſuper nō ſunt hec ſimilitudines moꝛum ſed ſigna magis que fiunt figure ⁊ coloꝛes moꝛum:⁊ ſunt hec q̄ coꝛpoꝛe in paſſionibus. Attamen quantū refert circa hoꝛū viſioneꝫ opꝫ pueros non figuras inſpicere Pauſonis:ſed Polignoti:⁊ ſi qs alter pictoꝛ vel ſtatuari⁹ ſit moꝛalis. At in melodijs ipſis ſunt imitationes moꝝ:⁊ hoc eſt manifeſtū:ſtatim enim harmoniaꝝ diſtīcta eſt natura:ita vt qui audiūt aliter di ſponant̄:nec eodē modo ſe habeāt ad vnāquāq; ipſaꝝ.

ſed ad quaſdã flebiliter ⁊ cõtracte magis: puta ad eam que appellat̃ Lydia mixta: ad quaſdã vero mollius ſm mentẽ ceu ad illas que ſunt remiſſe: ad aliã vero medio criter ⁊ cõpoſite: plurimũ vt videt̃ dorica facere omniũ harmoniarũ. Phrygia vero diſtrahit ac rapit animũ: ⁊ quaſi extra ſe ponit. hec enim recte dicunt qui circa hu/ iuſmodi diſciplinã philoſophant̃. capiunt enĩ verboꝝ teſtimonia ex rebus ipſis. Eodem modo ſe habet circa rythmos: alij enim morem cõtinent grauius: alij cõci/ tant: alij violẽtiores afferũt motus: alij liberaliores. Ex his igit̃ p3 ꝙ muſica põt animi morem aliqualẽ facere. Q: ſi hoc põt muſica: clarũ3 eſt ꝙ ad pueroꝝ diſciplinã eſt adhibenda: ⁊ in ea pueri ſunt inſtituẽdi. ¶ Cõgruit aũt nature hmõi diſciplina: nam pueri ꝓpter etatẽ nihil ferunt ſponte qδ nõ habeat in ſe iocũditatẽ. Muſica ve/ ro ex his eſt que ſunt iocũda ſm naturã: ⁊ videt̃ cogna/ tio quedam eſſe nobis cũ harmonijs ⁊ rythmis. Qua/ propter multi ſapiẽtũ dixere: alij quidẽ animã eſſe har/ moniam: alij vero habere harmoniã.

Qδ muſica põt animi morẽ aliqualẽ facere.

Vt̃ cognatio q̃dã nobis eſſe cũ harmõia ⁊ rythmis.

¶ De Muſica ex ſnĩa/ quid diſcendũ/ ⁊ quid non/ ⁊ quo pacto ea vtendum. Cap. 6.

Vtrum aũt addiſcere eos oportet cantando ⁊ manib⁹ agendo/ vel non (queadmodũ prius dubitatũ eſt) nunc erit dicendũ. Non eſt ob/ ſcurũ intereſſe multũ ad hoc vt efficiamur ali quales ſiquis operũ ipſe ſit particeps: nempe impoſſi/ bile eſt/ vel certe admodũ difficile: vt qui opera ipſa nõ tractet/ perite valeat iudicare. Et ſimul opus eſt vt pue ri habeãt exercitationẽ aliquam: ⁊ Archite tabella recte reperta eſt quã pueris dant vt in ea occupati illa q̃ ſunt domi non frangant. Neſcit enĩ pueritia quieſcere. Hic eſt ergo infantibus cõueniens ludus. Diſciplina vero maioribus tanq̃ tabella quedã. Q: igitur docendi ſint muſicã: ita vt in opere ipſo verſant̃: ex his p3. ¶ Quid autem deceat/ vel non deceat ſm etates: nõ difficile eſt

Pueritia neſcit quieſcere.

determinare ac rñdere vituperatorib⁹ vile, hmôi exerci/
tium eſſe dicentib⁹. Primū igiť cū iudicādi cauſa ſint hͻ
opera perdiſcēda: ppea opꝫ in pueritia illis operá dare:
In maiori vo etate exercitationē eoꝝ dimittere: tantū/
modo aūt iudicare poſſe p diſciplinā i pueritia adeptā
ac letari recte. Vituperatorib⁹ aūt q aiunt ſordidos ac vi
les muſicā facere/ nō difficile eſt rñdere: ſi ꝯſideremus
quouſqꝫ illi opera danda ſit ab his q ad vtutē ciuilē eru/
diunť: ⁊ q̄ melodie/ quiue rythmi ſint addiſcēdi: ⁊ pte/
rea quib⁹ inſtrīs percipiať. Nam in eo quidē plurimū
refert: cōſiſtitqꝫ in his obiectionib⁹ ſolutio. Nihil enim
vetat modos q̄ſdā muſice illd qd aiunt efficere. ¶ Cla/
rum eſt igiť oportere diſciplinā eius: neqꝫ īpedimentū
afferre ceteris operationib⁹: neqꝫ corpus efficere ſordi
dum ⁊ inutile ad bellicas ciuileſqꝫ exercitationes. Ad
vſus qdē iā: ad diſciplinas vo poſtea. Erit aūt hͻ ſi neqꝫ
in illis laborabūt q̄ ad certamen artificij ptinēt: neqꝫ cir
ca admirabilia quedā ⁊ ſupflua/ q̄ i certamina prius/ ⁊
de certāminib⁹ i doctrinā venere. ſꝫ eouſqꝫ vt gaudere
valeāt pbabilib⁹ melodijs ⁊ rythmis: ⁊ nō cōi ſenſu mu
ſice ſolū vt aīalia q̄dā ⁊ turba ſeruoꝝ ac pueroꝝ. ¶ Pa/
tet etiā ex his quib⁹ inſtrīs ſit vtendū: neqꝫ eīn tibie ſint
in diſciplina recipiēde: nec aliud artificioſū inſtrm̄/ vt
cythara/ ⁊ ſiquid aliud tale. ſed quecūqꝫ faciunt audito
res bonos vel muſice diſcipline vel alteri⁹. Inſuper ti/
bia non eſt morale: ſꝫ potius ſuſcitatiuū ⁊ concitatiuum.
Itaqꝫ ad hmôi tempora eſt vtendū illa in quibus ſpe/
ctacula magis purificationē patiūť q̄ꝫ diſciplinā. ¶ Ad/
iungamus aūt ⁊ illud qd ꝯtrū diſcipline efficit/ īpediēs
rōne vti per tibiarū ſonū. Quapp bn̄ reprobauerūt illā/
tū vſū antiq: ⁊ ad iuuenes ⁊ ad īgenuos: lꝫ prius vſi
fuiſſent. Studioſiores eīn facti pp diuitias ⁊ aīoſiores
ad virtutē ⁊ prius ⁊ poſt victoriā ꝯ Medos habitam:
ac ex rebus geſtis magis de ſe opinantes/ diſciplinam
omnem arripuerunt, non iudicādo: ſed experientes

quapp tibiaꝝ quoqꝫ vſus tūc recept⁹ eſt. Nā ꝛ apud Lacedemonios qdāꝫ qui ludos exhibebat: ipſemet tibijs modos fecit: ꝛ Athenis eouſqꝫ in cōſuetudinē venit: vt fere īgenui oēs addiſcerēt: qđ pꝫ ex tabula a Thraſippo poſita: cū ludos ꝑ tribu ſua dedit. Poſteavero in deſuetudinē abijt ꝛ īprobari cepta eſt: cū iam meli⁹ per experientiā iudicare poſſent qđ ad virtutē ptineret: ꝛ qđ nō. Eodē quoqꝫ mō pmulta inſtrorū ātiquoꝝ īprobata ſūt: veluti Pectades ꝛ Barbiti ꝛ q̄ ad voluptatē audiētiū ītēdebāt: heptagona ꝛ trigona ꝛ ſambuce ꝛ cūcta q̄ idigēt peritia manuū geſticulatōe. Rōnabilr quoqꝫ illō ſe hꝫ qđ antiq de tibijs fabulant̄ ait.n. Mineruā reptricē tibias abiecīſſe ob deformitatē oris. Atq non male ſe hꝫ dicere: fecīſſe hoc deā ꝯ deformitate oris īſenſaꝫ: ſꝫ ꝛ ēt multomagis ob id qꝛ nihil cōfert tibiaꝝ vſus ad ītelligētiā ꝛ mentē: cū ſcīa ꝛ ars Minerue ſit attributa.

¶ Cum vero inſtroꝝ ꝛ opis īprobauerim⁹ artificioſam diſciplinā: Artificioſaꝫ vero illā poſuim⁹ queverſat̄ ī certaminib⁹. In illis.n.q agit non ꝓꝑie virtutis gr̄a agit: ſꝫ vt audiētes delectet ꝛ onerosa qdē delectatōe. Quapropter nō ingenui hoīs eēſem⁹ eē huiuſcemodi opus: ſꝫ ꝑ viles ac fordidos ꝯtingit illud fieri. nā finis cui⁹ gr̄a faciunt īprob⁹ eſt: cū ſpectator onerosus exñs mō hoc mō illud exigere ꝯſueuerit: ita vt artifices q̄ꝫ placere ſtudētes illiuſmodi efficiant̄: ꝛ corpora ſimilr̄ pp mot⁹.

¶ De harmonijs ꝛ rythmis ꝛ melodijs ꝛ moralib⁹ actiuis abſtractiuis ꝛ que quibus etatibus. Cap. 7.

Conſiderandū eſt aūt vtrū oībus vtendū ſit harmonijs ꝛ oībus rythmis: an diſtinguendū. Deinde vtrū illis q eruditiōis cā laborant eādē diſſōnē tribuam⁹: an tertiū qddā aliud. Qm̄ videm⁹ muſicā eſſe ꝑ melodiā ꝛ rythmos: horū vtrūqꝫ latere nō dꝫ quā vim hēat ad doctrinā: vtrū ꝑferēda ſit ea ps q̄ in melodijs ꝯſiſtit: an ea q̄ i rythmis. ¶ Putātes igit̄ multa đ his eē dicta recte

ã muſicis qbuſdã q nũc ſunt: ⁊ a phis q pitiã hñt hmõi diſcipline: diſcuſſionẽ ⁊ examẽ ſingulaꝝ partiũ illis dimittemus qui pquirere volét. Nos aũt legitime ſolũmõ in gñe de ipſis dicani⁹. ¶ Cum illa pbeẽ a nobis melodiaꝝ diuiſio quã faciũt qdẽ phi: qꝑ alie ſunt morales: alie effectiue: alie abſtractiue: ponẽtes nãm earũ ad ſingula iſtoꝝ ppriã. Dicim⁹ aũt nõ vni⁹ vtilitatis grã opoꝛtere muſica vti ſꝫ multaꝝ: nã ⁊ doctrine grã ⁊ purificatiõis. (quid aũt purificationẽ intelligam⁹ nũc ſimplr: alr̃s vero diligenti⁹ in his qui de poetica) dicetur. Tertio gratia degẽdi ocij qetiſqꝫ cã ⁊ remiſſiõis curaꝝ. ¶ Pꝫ oĩbus harmonijs eſſe vtendũ: ſꝫ nõ eodẽ mõ. verũ ad doctrinaꝫ quidẽ moralib⁹ eſt vtẽdũ maxĩe. ad auditionẽ vero alio pulſante effectiuis ⁊ abſtractiuis. Naꝫ affectio illa q̃ ꝯtingit circa animos q̃rũdã vehemẽter in cũctis exiſtit. Differt ãt ƀꝫ magis ⁊ min⁹: ceu miſeratio ⁊ met⁹: ⁊ pterea abſtractio animi. Naꝫ per hũc motũ deuoti ⁊ ſupplices qdã fiunt. Uidem⁹ aũt ex ſacris melodijs ita affici quãdo vtunẽ expiãtib⁹ aĩam carminib⁹ quaſi medicina fretis ⁊ purificatiõe. Hoc idẽ euenire neceũ eſt his q cõmiſeratione / ⁊ q metu / ⁊ q alijs affectib⁹ detineẽ: ⁊ alijs q̃ten⁹ cuiqꝫ talia ꝯtingãt / fieriqꝫ in oĩb⁹ purificationẽ quandaꝫ ⁊ alleuiationẽ cũ voluptate. Silr̃ aũt carmina purificatiua letitiã afferũt inocuã hoĩb⁹. quapp talibus harmonijs ⁊ talibus carminib⁹ ſpectãdi ſunt hĩq theatralẽ muſicã tractãt citatoꝛes. ſꝫ cũ ſpectatoꝛ ſit duplex: alter ingenuus ⁊ doctus: alter vilis ⁊ indoct⁹ ex opificib⁹ turbaqꝫ vrbana: his quoqꝫ accõmodãda ſunt certamia ⁊ ſpectacula ad ceſſationẽ ⁊ reqetẽ. vt eniꝫ illoꝝ aĩe diſtoꝛte ſunt a naturali habitudine: ſic armoniaꝝ ⁊ melodiaꝝ diſtoꝛtiones ſunt quedã: ⁊ ille ſunt vehemẽtes ⁊ itracte. Delectat vero ſingulos id qd̃ ſue nãe ſit aptũ. Quãobꝛẽ licentia pmittẽda eſt his q de arte muſica certãt i theatro: vt ad hmõi ſpectatoꝛẽ tali gñe vtanẽ muſice. ¶ Ad doctrinã vero (quẽadmodũ dictũ ẽ) moꝛalib⁹ melodijs eſt vtẽd

Delectat ſingulos id qd̃ ſue nature ſit aptum.

dum: & talib⁹ harmonijs qualis eſt dorica vt ſupra dixi/mus. Recipiẽda eſt & alia quãcũq; nobis ſuadẽt: qui in phĩa muſicaq; verſant. Socrates vero i libris de repu. nõ recte Phrygiã tãtũmõ adiũgit ad doricã/ lʒ ĩprobãs tibiã ex inſtr̃is: hʒ.n. eandẽ vim phrygia in harmonijs quã hʒ tibia in inſtr̃is: ambe.n. ↄcitãt animos & in affe/ctus ĩpellũt. Oñdit hoc poeſis. Tota.n. bachatio & tota hmõi ↄcitatio maxie oium inſtr̃oꝝ p tibias fit. Harmo nia vero phrygia maxie hũc modũ hʒ: ceu dithyrãbus manifeſte vr̃ eſſe phrygi⁹. cui⁹ gdẽrei plura afferunt ar gumẽta q circa hmõi reꝝ ĩtelligẽtiã vacãt. Et iter cetera illud qđ Philoxen⁹ aggreſſus dorice facer̃ dithyrãbos in fabulis nõ potuit: ſʒ vi illi⁹ nãe tract⁹ fuit ad phrygiã harmoniã q̃ maxie illic ↄgruebat. Doricã aũt fatẽt oẽs cõſtantẽ eſſe ac firmã & morẽq; ſũmope cõtinere virilem. ¶ Preterea cũ mediũ extremoꝝ laudem⁹: ſumendũq; eẽ dixerim⁹: dorica aũt hãc habeat nãm ad alias harmo nias: manifeſtũ eſt ꝙ doricã preceteris decẽs eſt iunio/res addiſcere. ⁊ Sʒ duo cõſiderãda ſunt: vnũ quid poſ/ſit: alterũ qđ deceat. nam poſſa quiſq; aggredi potius & cõuenientia ſibi/dʒ. Sunt aũt hec diſticta etatib⁹: ceu de/feſſis iã tpe nõ facile eſt alti ſpũs cantilenas canere: ſed talibus ſubijcit natura remiſſas. Ex quo Socratẽ i hoc quoq; merito reprehẽdunt quidã ex his qui circa muſi/cam verſant: ꝙ remiſſiores harmonias ĩprobauit ad do ctrinã: quaſi vinolentas accipiẽs eas/ nõ ſm vinolentie naturã (nam vinolẽtia magis debacchari facit) ſʒ defeſ/ſas. Quare & ad futurã etatẽ ſeniorũ opus eſt huiuſce/modi harmonias attingere/ & huiuſcemodi melodias. Preterea ſiqua eſt taliũ harmoniaꝝ que ↄueniat pueroꝝ etati ex eo quia poſſit ornatuʒ ſimul doctrinãq; afferre: qđ Lydia maxime omnium harmoniarũ habere videt. manifeſtũ ꝙ he tres determinationes ſunt in doctrina fa ciende: ſed medium poſſibile atq; decens.

¶ Explicit liber Octauus & vltimus Politicoꝝ Ariſto.

¶Leonardi Aretini viri clariſſimi in libros Economicorum Ariſtotelis Prologus. ad Coſmum medicem florētinum.

PReciosa ſunt interdum parui corporis munuſcula: qđ lapilli/gemmeqꝫ teſtant. Et homines nōnunq̄ꝫ puſilli/grādioribus preualent: vt de Tydeo ſcribit Homerus: a quo breui ⁊ exiguo/Thebanos oēs certaminibus longe ſuperatos fuiſſe tradit. Stati⁹ quoqꝫ Homerum (credo) ſecutus de eodem inquit. Maior in exiguo regnabat corpore virtus. Tu igitur Coſma dulciſſime: hoc quicquid eſt libelli/ob pagine breuitatem/nequaq̄ꝫ deſpexeris: puſillum quidem eſt: at viribus amplum: ⁊ precio dignum. qđ ego per has ferias e greco interpretatus/ nō īmerito (vt mihi videor) tibi potiſſimum deſtinaui. Cui enim rectius de gubernatione exercitus precipi poteſt: q̄ꝫ illi qui exercitum habeat? Cui rurſus de rei familiaris adminiſtratione: q̄ꝫ ei qui rem amplā poſſidet: ⁊ tueri illam cum laude gliſcit: ⁊ augere cū dignitate? Licet ergo tu ipſe per te multum ſapias: ⁊ a patre tuo viro ſapientiſſimo quotidie audire poſſis: operepreciū tamen erit/qui de re familiari tradiderunt excellentiſſima philoſophorum ingenia cognouiſſe. Ut enim medicine finis eſt ſanitas: ita rei familiaris diuitias/finē eſſe conſtat. ſunt vero vtiles diuitie: cum ⁊ ornamento ſint poſſidentibus: ⁊ ad virtutem exercendam ſuppeditent facultatem. proſunt etiam natis qui facilius per illas ad honores dignitateſqꝫ ſubleuantur. Nam quorū virtutibus obſtat res anguſta domi: haud facile emergunt: vt poete noſtri dictat ſentētia. Quare tum noſtri: tum natorum multomagis charitate illarum amplificationi (quoad honeſte poſſumus) ſtudendū eſt. quoniaꝫ a philoſophis in bonis numerantur: ⁊ ad felicitateꝫ pertinere creduntur. Tu igitur harum precepta rerum in hoc libello Ariſto. leges. Ego vero non ſolum tranſtuli

e greco vt maxime conſonum eſſe putaui:verumetiam explanationem quandam obſcurorum verborum adiūn xi:quo tibi legenti dilucidior eſſet. Primum igitur illud premittendum eſt/duas philoſophie eſſe partes: quarū altera in cognitione rerum: altera in agendo verſatur. Prima fere pars ad illa pertinet/quorum finis eſt ipſa cognitio. Actiua vero precepta vite continet:que ſcire parum eſt:niſi deducas in actum. Ea vero precepta diuiduntur trifariam.aut enim circa mores nos inſtruunt: aut circa rem familiarem:aut circa rempubli. Harum primam Ethicā. Secundā Economicam. Tertiam Politicam greci appellant. Nos(vt opinor)noſtris vocabulis vti magis decet q̄ alienis. Nūc ad textum Ariſtotelis veniamus.

¶ ŒCONOMICORVM ARISTOTELIS, LEONARDO Aretino interp̄te, Lib. Primus.

¶ De differentia ⁊ ꝯueniētia Politice ⁊ Economice: ⁊ ordine earum. Cap. Primum.

Res familiaris ⁊ reſpu. inter ſe diſferunt: nō ſoluʒ quātuʒ dom⁹ ⁊ ciuitas (hec eniʒ ſunt eaꝝ ſubiecta:) verūetiā in illo/ ꝙ in repu. quideʒ plures imperāt: in re familiari vero vnus dūtaxat eſt impator ⁊ rector. Quedā eniʒ artes diſtinguūtur: nec eſt eiuſdeʒ feciſſe ac facto vti: quēadmoduʒ lyra ⁊ fiſtulis. Sed reipub. diſcipline eſt ciuitatē ab initio cōſtituiſſe: ⁊ ꝯſtituta bene vti. Itaqʒ patet ēt eſſe reiſam. parare domuʒ: ⁊ illa vti. ¶ Ciuitas quidē eſt multitudo domoꝝū: agro/ ⁊ pecunijs ſufficiēter abundās ad bene viuēdum. Id autē ex eo patet/ ꝙ ſi cōpores hoꝝū eſſe nequeūt/ ſocietas ſoluitur. Inſuper huius gratia in vnū coeūt: cuius aūt gratia vnūquodqʒ eſt/ ⁊ fuit: ⁊ ſubſtātia ipſius hec exiſtit. Itaqʒ patet priorem eſſe generatiōe remfa. qʒ rēpu. nam ⁊ opus illius ſic eſt. pars eniʒ ciuitatis dom⁹ eſt. Cōſiderādū eſt igiť de refamiliari: ⁊ qd ſit illius opus.

In domo vn⁹ rectoꝛ in repu. plures.

Ciuitas qd ſit.

¶ De ptib⁹ dom⁹: ⁊ vn̄ ſumēda poſſeſſio. Cap. 2.

Domus quidē partes ſunt: homo ⁊ poſſeſſio. Quoniā vero primuʒ in minimis natura cuiuſqʒ inſpiciť. in domo quoqʒ ita ſe hʒ. Quare ſm̄ Heſiodūʒ hec adeſſe conuenit: Domiciliū in primis mulierēqʒ ⁊ bouem aratorē. Alterum eniʒ primū in victu eſt: alterū in liberis. Itaqʒ opʒ ea que ad vxorē ſpectāt recte diſpoſuiſſe;

Dom⁹ pres hō ⁊ poſſeſſio.

hoc eſt pꝛouidiſſe/vt talis ſit qualis eē debeat. ¶Poſ/
ſeſſionis aūt pꝛima cura eſt ea que ſm nām:ſm naturaꝫ
vero potiſſima eſt agricultura. Secundo loco oīa que
ſunt a terra:ceu metalloꝝ: ⁊ ſiqua alia hmōi. Sed agri
cultura pꝛecipue qm̄ iuſta:nō eniꝫ ab hominib⁹. neqꝫ a
volētibus/vt cauponaria ⁊ mercenarie:neqꝫ ab inuitis
querit:queādmoduꝫ bellice artes:⁊ eſt eaꝝ rerum que
ſunt ſm naturā. Natura eniꝫ oīs educatio eſt a matre:
quare ⁊ hominib⁹ a terra. Pꝛodeſt ēt hoc pluvimuꝫ ad
foꝛtitudinē:nō eniꝫ(queādmodū viles artium)coꝛpoꝛa
eneruat:ſed talia facit/vt ſub diuo cōſiſtere/⁊ tolerare la
boꝛē valeāt:⁊ aduerſus hoſtes pericula capeſcere. Soli
eniꝫ hi res ſuas extra munitiōes habēt.

Potiſſima ſm nām ē agricultu/ra.

Noib⁹ veluti a m̄re educatio eſt a terra.

¶Qualis viri ⁊ mulier] economica ſocietas. Cap. 3.

SEd eius diligentie que eſt circa homines:
pꝛime ſunt partes circa vxoꝛem, Societas
eſt eniꝫ maxime ſm naturā mari ⁊ femine.
Pꝛemiſſuꝫ eſt eiꝫ a nobis ⁊ alijs locis: deſi
derare nām multa efficere talia:veluti vnū/
quodqꝫ animaliū: eſt eniꝫ impoſſibile feminā ſine ma/
re/aut mareꝫ ſine femina hoc adimplere.quare eoꝛum
ſocietas ex neceſſitate ꝯſtituta eſt. ¶Enīuero in ceteris
animalib⁹ abſqꝫ rōne id fit:⁊ inquantuꝫ nature capacia
ſunt:⁊ pꝛocreādi gratia ſolum. In cicurib⁹ auteꝫ ⁊ pꝛu/
dentioꝛib⁹ diſtinguūtur magis. Apparēt eniꝫ in his ma
gis mutua auxilia ⁊ dilectiōes ⁊ cooperatiōes. Maxi/
meqꝫ id in homine cōſpicit:ꝙ nō vt ſint cauſa ſoluꝫ: ve/
rūetiaꝫ bene ſint:mas ⁊ femina ope mutua cōiungant.
filios quoqꝫ pꝛocreāt nō ſolum vt id nature tributuꝫ ſe/
rant: verūetiaꝫ vt cōmoda exinde ſuſcipiant. Valentes
eniꝫ ipſi imbecillos ſuo laboꝛe tuētur/⁊ alunt. Mox im/
becilli ob ſenium facti a valentibus eadem repoꝛtant.
¶Et ſimul natura per hunc circuituꝫ adimplet ſempi/
ternitateꝫ.ex quo ſm numerū nō pōtrat ſm ſpēm. Sic
eiꝫ diuina ꝓuidētia vtriuſqꝫ nā oꝛdinata eſt:viri.ſ.⁊ mu/

Marſenā/lis ſocietas ē mari ⁊ fe/mine.

In cicurib⁹ mutua ap/parēt parē/tū adinuicē ⁊ ad ſobolē auxilia.

lieris ad ſocietatē. Tendūt.n.eoꝝ oia in idē vtilitatis: lʒ ꝯria quedā videant. Alterū.n.robuſtū facit: alterum imbecillū: vt hoc quidē ob timorē cautiꝰ: illud vero pp fortitudinē pugnatiꝰ eſſet. ⁊ alteꝝ parat foris: alterū par ta domi cōſeruat. Ad operis vero effectionē: alterūʒ ad ſedulitatē intra limen agit: ad externā vero ꝑuagatiōeʒ ībecillū. Alterū ad ſedulitatē deteriꝰ eſt: ad motꝰ aūt va lentiꝰ. Circa ꝓlē aūt: gn̄atio qdē ꝓpria eſt. vtilitas vero cōis. Alterius eniʒ nutrire eſt. Alteriꝰ erudire.

Mulier ob timorē cautius viuit.

¶ Leges viri ad vxorem. Cap. 4.

Primū igit leges ſint viro ad vxorē: vt iniuria ceſſet. Sic eniʒ nec ipſe iniuriaʒ patiet. Hoc enim ⁊ cōmunis lex inducit/vt pythagorici dicunt: quēadmodū ſeruā ab lare du ctā: qꝫ minime decet videri afficere iniuria. ¶ Eſt aūt viri iniuria externaruʒ mulieꝝ coitus. De coitus vo vſu lex ſit: in vſu vo vt neqꝫ deſit pn̄tibꝰ: nec abſentibus impotens ſit abſtinere. Sed ita aſſuefieri vt ſufficiēter ſe habeat in p̄ſentia ⁊ abſentia. ¶ Recte eniʒ ſe hʒ ⁊ illud Heſiodi/puellaʒ accipere oportere: vt gratis moribꝰ eā ibuere poſſis. Diuerſitates.n.moꝝ neqꝫqꝫ ſunt ad dilectōeʒ apte. ¶ Circa ornatū vo quēadmodū in moribus fictionē eſſe nō decet ſi ſiI' appropinq̄re debent: ſic ēt nec in corpe. Nā illa q̄ p ornatū fiūt: nihil diſferūt ab hiſtrionū vſu tragedias in ſcena agentiū.

Sint leges viro ad vxorem.

Sn̄ia Heſiodi: vxor puella accipiēda eſt.

Moꝝ diuerſitas dilectōi obſtat.

¶ Leges domini ad ſeruos. Cap. 5.

Poſſeſſionuʒ autē prima quideʒ ac maxime neceſſaria eſt illa que optima ⁊ principaliſſima: id eſt aūt homo. Quapropter opʒ primo ſeruos parare ſtudioſos. Seruoꝝ autē ſpecies due: curator: ⁊ opifex. ¶ Cum vero cernamus: ꝙ diſcipline tales aliquos faciunt iuuenes: neceſſariū eſt poſtqꝫ paraueris imbuere illos quibꝰ liberalia officia fuerint cōmittēda. ¶ Cuʒ ſeruis aūt verſetur ita vt neqꝫ ſuperbos eſſe ſinat/neqꝫ abiectos. Et li

Optia poſſeſſio hō.

Quō cū ſeruis verſari debeamꝰ.

beralioꝛib⁹ quidē honoꝛeꝫ: opificibus vero cibuꝫ abūdē tribuat. ¶ Et qm̄ vini potus etiā liberos ad inſolentiam impellit: ⁊ apud multas natiões ingenui quoqꝫ ab illo ſe abſtinēt: vt Carthaginēſes dum militant: patet ꝙ vini aut nihil aut valde raro ſeruis tradēdū eſt. ¶ Tria vero cum ſint: opus: cibus: ⁊ caſtigatio. cibus quidem ſine caſtigatione: ⁊ opere petulantē reddit. opus vero ⁊ caſtigatio ſine cibo violenta res eſt: ⁊ infirmū facit ſeruum. Reſtat igitur vt opus faciēdum illi tribuat: ⁊ cibū ſufficiētē: ſine mercede enīꝫ dominādūꝫ nō putant. merces autē ſerui cibus eſt. ¶ Verū vt alij deterioꝛes fiunt qñ nec melioꝛib⁹ tribuitur melius: neqꝫ p̄mia ſunt virtutis ⁊ vitij propoſita: ſic etiā ⁊ ſerui. Quapꝛopter opꝫ cōſiderationē habere/ ac indulgere illis: ⁊ pmittere ſingula ſm merita: ⁊ cibum ⁊ veſtē/ ⁊ quietē/ ⁊ caſtigationem verbo ⁊ opere/ medicoꝛū artē imitantes: in medicine rōnem pꝛoſpiciētes: ꝙ quidē cibus medicina non eſt pp cōtinuationē. ¶ Genera vero ſeruoꝛū ad opus faciēdum optima erunt/ neqꝫ timida/ neqꝫ foꝛtia nimis. In vtriſqꝫ enim peccatū eſt. Nam ⁊ nimis timidi nō ferunt laborē: ⁊ ferocibus nō cōmode imperat. Opoꝛtet quoqꝫ finem oībus eſſe terminatū. eſt eniꝫ iuſtuꝫ ſimul ⁊ vtile libertatē eſſe ꝓpoſitā. libēter eniꝫ laboꝛes ſubibunt cum ⁊ ꝓpoſitū pꝛēmiuꝫ cōſpexerint ⁊ tp̄s diffinituꝫ. Sunt ēt pꝛocreatis filijs tanq̄ꝫ obſidib⁹ obligandi. Nec plures habēdi eiuſdē generis/ queadmodū in ciuitatib⁹. Sacra quoqꝫ ⁊ largioꝛes epulas ſeruoꝝ gratia magis faciēda q̄ꝫ liberoꝝ. Plura. n. ipſi habēt: quoꝛum vtiqꝫ gratia inſtituta ſunt.

Vino raro vti dꝫ ſeru⁹

Merces ſerui cib⁹ eſt.

In deteri⁹ dilabuntur quibus non adhibet p̄miū virtutis ⁊ vitij.

Serui ad op⁹ nec timidi nimis ne foꝛtes eē debēt.

¶ Leges economi. Cap. 6.

Quattuoꝛ habere opoꝛtet patrēfamilias circa pecunias: nam ⁊ querere poſſe conuenit: ⁊ queſita tueri. alioqui nulla querendi foꝛet vtilitas. Nam cribꝛo haurire nihil aliud eſt ⁊ (qd̄ dici ſolet) terebꝛatū vas. Eſſe preterea

Pꝛiſamil. oꝫ vt q̄rat: conſeruet: oꝛnet: fruat.

ſtalem vt ⁊ oꝛnari preſentib⁹ ⁊ frui ſciat. Hoꝛū eniȝ gratia habere illas expedit. ¶ Diſtinguēda quideȝ ſunt ſingula ⁊ plura habere fructuoſa q̈ȝ infructuoſa. Et negocia ſic ſequeſtranda / vt non omnium ſimul periculum ſubeatur. Circa tuenduȝ auteȝ queſita vtiles ſunt Perſice ⁊ Laconice: vtilis ēt Attica diſpēſatio, vēdētes eīm ēt. ¶ Et penoꝛis inſtitutio nō eſt in exilioꝛib⁹ adminiſtrationib⁹. Eſt aūt perſica ipſuȝ oīa iubere: omniaqȝ inſpicere. Et qđ de Dionyſio (inquit) Dion. Nullus enim parem curam hȝ alienoꝛuȝ ⁊ ſuoꝛum. Itaqȝ quotcūqȝ p ipſum geri poſſunt circa illa cum diligentia intēdat. In quo Perſe ſimul ⁊ Lybici dictum recte ſe habet. Perſa enim rogatus quid equum maxime pinguem faceret: oculus domini reſpōdit. Lybicus vero rogatus quod ſterquiliniū agro foret optimū: domini inquit veſtigia.

Nullus parem cura hȝ alienoꝛuȝ ⁊ ſuoꝛuȝ.

Oculus dñi eſt equi pinguedo.

¶ Sunt igit̄ negocia diligēter hec a viro inſpiciēda: illa ꝟo ab vxoꝛe: ꝑut īter eos diſtincte adminiſtratiōis ſunt cure. Et hoc faciēduȝ eſt: in exilioꝛib⁹ q̄deȝ adminiſtrationibus raro: in grandioꝛibus auteȝ (quaruȝ cura aliis cōmittitur) ſepe. Niſi eniȝ quis bonum exempluȝ de ſe pꝛebuerit: imitatoꝛē diligentie habituruȝ nō exiſtimāt; neqȝ in reſa. neqȝ his q̄ alioꝝ cure cōmittunt. quaſi impoſſibile ſit nō diligētis domini / diligētes eē vicarios.

Sit pꝛ̃famĩlias ſeruoꝝ exēplar.

¶ Cuȝ ꝟo hec ⁊ ad virtutē honeſta ſint: ⁊ ad rēſam. vtilia: expergiſci decet pꝛius dominuȝ q̈ȝ ſeruuȝ: ⁊ cubituȝ ire poſteri⁹; nec vnq̈ȝ icuſtoditā eē domū: queadmodū nec vrbē; ⁊ ea quoꝛūcūqȝ qn̄ opus eſt: neqȝ die neqȝ noctu; ⁊ antelluceȝ ſurgere: quod ⁊ ad ſanitatem ⁊ ad curam reifamiliaris / ⁊ ad ſtudium philoſophie pꝛodeſt quāpluriniuȝ. ¶ In paruis igitur adminiſtrationibus Attica regula circa fructus vtēdū eſt: in magnis vero diſtinctio faciēda eſt eoꝝ que in ānū / ⁊ eoꝝ q̄ in ſingulos mēſes cōſumere opȝ. Eodēqȝ mō ⁊ in iſtrumētis ſeparanda ſunt ea quoꝝ vſus quotidianus eſt ab his q̄ raro ſunt vſui. Hec tradēda ſunt his q̄b⁹ negocia cōmiſeris.

Hac certo tempore inſpectio eorū facienda erit: vt nō
Qm paran/ lateat qd ſaluum ſit: quidue perierit. ¶ Edes quoqꝫ pa
de ſūt edes. rande ſunt: vt ⁊ rerū poſſeſſarum: ⁊ ſalubritatis/cōmo
ditatiſqꝫ rationem habeamus. Rerum poſſeſſarum di
co/ceu fructuū ⁊ veſtium: quales his conducant. ⁊ fru
ctuum: quales aridis ⁊ quales liquidis. ⁊ aliarum rerū:
quales animatis/⁊ quales inanimatis: ſeruiſqꝫ ⁊ libe
ris/maribus ⁊ feminis: ciuibus ⁊ peregrinis. cōmodi
tatis vero ⁊ ſalubritatis vt eſtate quidē ventorū bonū
afflatum: hyeme vero ſolē recipiat. Eſſent autē tales:
ſi aduerſo borea fuerint: nec eq̄liter late. ¶ Videt quoqꝫ
in magnis domib⁹ vtilis eē ianitor: qui ſit ad cetera in
habilis/pro obſeruatione importatorū ⁊ exportatorū.
¶ Ad rectū vero vſum inſtrumentorum illud Laconi
cum valet: Singula ſuo loco iacere. Sic enim parata:
non requiruntur.

¶ Primi Economicorū Ariſtotelis Finis.

¶ Leonardi Aretini viri clariſſimi Explanatio in librū primū Eco
nomicorū Ariſto. ad Coſmum ſuum.

RES familiaris ⁊ reſpu. inter ſe differūt. dixim⁹ ſu
pra in prohemio quā greci Politicā vocāt: nos
appellare rempub. hinc ſunt: M. T. de repub. libri. Itē
quā illi economicā: noſtri remfa. dixere. hinc patrifa.
nomen venit: q̄ domū gubernat ac moderat. De re igi
tur familiari dicturus Ariſtote. premittit differentiam
inter illam. ⁊ rempubli. dicens non ſolū eſſe tantā dif
ferētiā quāta eſt inter domū ⁊ ciuitatē: que ſunt ſbta earū. verū etiā
i illo differre: q̄ i repu. plures qdē imperāt. in re vero familiari vnus
dūtaxat eſt imperator ⁊ rector. q̄ dicit bonū eſſe ſubiectū reifa. non
hic pro parietib⁹ ⁊ tecto dom⁹ ſumit: ſed pro familia. Ciuitas quoqꝫ
nō menia ⁊ tecta: ſed cōcilia cetuſqꝫ hominū ſignificat. Rei igitur fa.
diſciplina circa domū: reſpub. vero circa ciuitatē verſat:, que prima
eſt differētia. ¶ Secūda vero differētia eſt: q: in republi. plures impe
rant: vt rome ſenat⁹: cōſules: tribuni militares: ediles: curules: preto
res vrbani: tribuni plebis. Nam impare dnr quicūqꝫ magiſtratū in
republi. gerunt quorū dicto parere neceſſe eſt. ſunt enī ſuperiores
vnde illud naſcit legitimū. par in parem nō hꝫ imperiū. In republi.
igitur plures imperāt. in re aūt fa. ſolus paterfamilias: hic enī iubē
di ⁊ animaduertendi in familiā poteſtatē hꝫ: eiuſqꝫ dicto parere ne
ceſſe eſt. Itaqꝫ vt illi publice: ſic iſte priuatū magiſtratū gerit impe
riumqꝫ exercet. ¶ Quedam enī artes diſtinguūtur. Poſt aſſigna
tam dr̄iā reifamil. ⁊ reipub. gen⁹ earū cōe attingit. Sūt. n. he artes

quedā. Artium vero diſtinctio fit. quarundā enim eſt feciſſe at nō vti
facto. qđ patet in lyra ⁊ fiſtulis. lyram enim facit artifex: ⁊ fiſtulā ca
uat. vtitur aūt poſtea non ipſe qui facit: ſed muſicus. ſunt igit̄ quedaꝫ
artes quaꝝ eſt feciſſe: ⁊ non vti facto. Alie cōtra. Parāt eniꝫ qđ vten
dum eſt: ⁊ parato vtunt̄: huius generis eſt reifa. diſciplina ⁊ reipub.
Eſt enim reipub. cōſtituere ciuitatē ab initio ⁊ cōſtituta bene vti. Eo/
demq̄ modo reifa. parare domū ab initio: ⁊ poſtq̄ parata illa fuerit
illa vti. ¶ Ciuitas quidem eſt multitudo domoꝝ. Aperit iam quid ſit
ciuitas: ⁊ quid domus. Inquit eniꝫ ciuitas eſt multitudo domoꝝ agro
⁊ pecunijs ſufficiēter abundās ad bene viuendū. de domo aūt paulo/
poſt dicit qđ ſit/ aſſignādo partes inquiēs. ¶ Domus partes ſunt hō
⁊ poſſeſſio. Sꝫ redeamus ad ciuitatē: cuius nuda deſcriptione cōtenti
in preſentia ſimus. naꝫ eſt locus tractādi vberius in libris de repub.
Ciuitas inquit eſt multitudo domorum. ꝙ dicit domorum intellige vt
ſupra diximus: non enim de parietibus ⁊ ſtillicidijs loquit̄: ſed de fa/
milijs. Nam neq̄ ciuitas muri ⁊ tecta ſunt: ſed cetus hominū iure ſo/
ciatorum. ꝙ autem ſubdit. ¶ Agro ⁊ pecunijs: ob hoc enim cōueniunt
hoīes in ſocietatem cōmunem vt ſufficientes ſint: ⁊ vt qđ alijs deeſt
ab alijs reportēt: hic agricola victū parat agrum ſerens: faber auteꝫ
ſibi aratrū ⁊ vomerem. Textor ⁊ ſutor veſtem ⁊ calceos ſubminiſtrat.
Ille frumentū ⁊ vinum eis tradit. Ita rerum permutatio fit que cō/
tinet ciuitatem. Nummus deinde cōſtitutus eſt ad faciliorē permuta
tioneꝫ. ne ſi ſutor forte domum ſibi parare velit/ mille millia calceoꝝ
tradere habeat: nam quis tot ſimul calceis indiget: ſed alijs multis
indigentibus calceoꝝ venditione facta pecunias recipiat: ⁊ pro do/
mo tradat. Nummus igitur in ſubſidiuꝫ reparatus eſt: res neceſſarias
ad ciuitatē cōtinendam tuendamq̄ vite ſocietatem. Ager quoq̄ ne/
ceſſarius eſt in quo cōſiſtat ac ſeratur. ⁊ hoc eſt qđ inquit: agro ⁊ pecu
nijs ⁊c. qñ eñ multis cohabitantibus ⁊ ſingulis opus ſuum in cōmu/
ni ſocietate cōferentibus ſufficiētia reſultat ad bene viuendum: tunc
eſt ciuitas: ⁊ ciues ſunt qui iſto modo cōueniunt: ⁊ ſub eiſdē viuūt le/
gibus. Ita Florentini oēs vnā ciuitatē faciunt. Senēſes aliā. Piſani
aliam. Nec quicq̄ refert intra vrbem habitent vel extra. Sed qđ de
pecunijs dixit: ad omnes res que in eſtimationeꝫ pecuniariā cadunt
hoc notandū referas. ¶ Id autem ex eo patet ꝙ ſi cōpotes. Ciuitateꝫ
eſſe multitudinem domoꝝ agro ⁊ pecunijs ſufficienter abundantē ex
eo patere: inquit. ꝙ ſi cōpotes eſſe nequeunt ſocietas ſoluit. ideſt ſine
illis ciuitas ſtare nō pōt. Ciuitas eniꝫ eſt ſocietas q̄dā. vt inquit Cice
ro in lib. de republi. ſexto: nihil eſt illi principi deo qđ quidem in ter/
ris fiat acceptius: q̄ cōcilia/ cetuſq̄ hominū iure ſociati: que ciuitates
appellantur. ſociati ergo homines ciuitatē cōſtituunt: ſoluta vero ſo/
cietate ciuitas interit. ſoluitur aūt ſocietas: ⁊ ſi ea que retulit nō adſint.
Et hoc eſt qđ ait: ſi cōpotes eſſe nequeāt ſocietas ſoluitur. ¶ Inſuper
huius gratia in vnum coeunt. cuius aūtꝰ gratia vnūquodq̄ eſt ⁊ ſit:
⁊ ſubſtātia ipſius hic exiſtit. Alia ꝓbatio ꝙ ciuitas ſit multitudo do/
morum agro ⁊ pecunijs ſufficienter abundans ad bene viuendum.
Coeunt enim hoīes ſimul in ſocietatē cōmuneꝫ vt ſufficiēter abundēt
ad bene viuendū vt ſupra diximus: q: qđ alij deeſt alius affertꝰ in cō/
muni ſocietate. cuꝫ igit̄ huius gratia ſint ſociati ſimul homines: ⁊ niſi

huius ſufficiẽtie cõpotes ſint/diſſoluaꝛ ſocietas:merito dici põt hanc
eſſe ſubãm ciuitatis.nam hec faciũt vt ſubſiſtat ciuitas.quo aũt aliud
ſubſiſtit id eius ſubã eſt.ſed quero cur poſuerit vnũquodq3 eſt ⁊ fuit.
rñdeo vt ſignificet cauſam permanentẽ vt eſt hic: nam huius gratia
cõſtitute ſunt ab initio ciuitates/⁊ huius gratia durãt/⁊ in cõmuni ſo
cietate.merito ergo dicit:cuius aũt gratia vnũqdq3 eſt ⁊ fuit:⁊ ſubſtã
tia eius hec exiſtit. ¶ Itaq3 patet priorẽ eſſe remfamiliarẽ ꝙ rempu.
nam domus que eſt reifami. opus prior eſt tempore ꝙ ciuitas:que ex
domoꝝ multitudine cõſtituitur.pars eni3 ciuitatis eſt domus3 huius
aũt materie partes priores ſunt ꝙ totum:quẽadmodũ ⁊ ouis prius
ꝙ grex/qui ex multitudine ouiũ fit. ¶ Cõſiderandũ eſt igit de reifami
liari. Iam aggredit diſcuſſionẽ rei.nam precedẽtia locũ ꝓhemij ma/
gis tenuere ad docilitatẽ quandã auditoꝝ pertinentia:⁊ quid ſit eius
opus. Finis in reifami. ſunt diuitie.vt Ariſt.ipſe in ꝓncipio ethicoꝝ
oſtendit:opus aũt eius eſt recta familie gubernatio. ¶ Domus quidẽ
partes ſunt homo ⁊ poſſeſſio. Hec eſt diffinitio domus quã recte pre/
mittit vt ⁊ qd ſit id de quo tractaturus eſt intelligamus : ⁊ materia3
paret ſibi ad doctrinã tradendã. Simile quiddam eſt apud Ciceronẽ
in libro de officijs.inquit enim. Omnis que de aliqua re habet inſtitu
tio a diffinitione incipere debet/vt intelligat quid ſit illud de quo di
ſputandũ.dein de diffinitionẽ ſubijcit in hunc modũ. Omnis de offi/
cio duplex eſt queſtio. Unũ genus eſt qd pertinet ad finẽ bonoꝝ. Alte
rum qd eſt poſitu3 in preceptis quibus in omnes partes vſus vite cõ
firmari põt. Ita hic Ariſt.diuidẽdo diffinit. Nam diffinire nihil aliud
eſt ꝙ determinare.determinant aute3 rem/qui totã in ſuas diuidunt
partes:vnde ſpecies diffinitionis eſt partiu3 cõſignatio.domus ergo
partes ſunt homo ⁊ poſſeſſio. Idem aũt hic ſignificat domus:qd fami
lia:vnde reifamilia. nomen tractum eſt. Cõſueuerũt eni3 latini per
hoc nomẽ res cũ qualitate aliqua iunctũ diſciplinas fere ſignificare.
Ut res militaris:reſpub.res fami.res ruſtica,res domeſtica: qd ide3
ſignificat:ꝙ res fami.qm̃ domus ⁊ familia idem ſunt: vnde paterfa/
milias dictus eſt/qui domũ gubernat/⁊ regit. Significare aũt fami/
lie nomen non hoĩes ſolũ/verũetiam res que noſtro acquirunt domi/
nio:iura teſtant ciuilia. Ubi tota patrimonia in iudiciũ familie her/
ciſcunde venire cõſtat.dic ergo.domus.ideſt familie partes ſunt hõ ⁊
poſſeſſio. q.d.hec duo cõplectitur domus:hoĩes ſ3 ⁊ poſſeſſiones: ⁊ de
hoĩe quid ſit nemo dubitat. ¶ Poſſeſſio aũt quid in hoc loco ſignifi/
cet:declaratione indiget. Ut aũt hoc nomen poſſeſſio et duo ſignifica
re:nã ⁊ res oẽs quas poſſidemus:puta fundos/pecus naues: ⁊ cetera
hmõi/q̃ noſtri dominij ſunt: hec eĩm hñtes poſſidere dicimur.ſignificat
etiã nõ illa que ia3 poſſidemus:ſ3 q̃ acquirimus: ⁊ in hac ſcḋa ſignifi
catione poſſeſſio idẽ ſignificat qḋ queſtus. Idemq3 vt magis ꝓpriu3
in hoc loco.nam ⁊ verbũ grecũ:cteſis qd eſt hic poſitu3 vtrũq3 ſigni/
ficat:ſed hoc magis ꝙ primu3. Ut etia3 Xenophon in economico ſuo
oſtẽdit: ⁊ Ariſt.in ethicis inquit. Liberaliores vident qui non queſi/
uerũt ipſi: ſed ab alijs acceperunt: ⁊ huius rationẽ aſſignat:ſ3 qd ſibi
dicit queſiuerũt eodẽ verbo vtit.ſ.cteſamenia quo cteſis eſt. Signifi
cat ergo non res poſſeſſas ſolũ:ſed etiam queſtũ. ⁊ circa primũ dili/
gentia patriſfamilias eſt in conſeruando.circa ſcḋm diligentia eſt in

acquirēdo quo in genere agriculturaꝫ pauloþoſt p̄ferret: oībus alijs queſtibus anteponēs illam. Nec tñ iſte due ſignificationes multum diſtant ſi recte perpēdant. ¶ Qm̄ vero prima in minimis cuiuſqꝫ natura inſpicit. Sic etiā in libris de repu. facit Plato: vt a minimis in/choet ciuitatem. ſi igitur in minimis cuiuſqꝫ natura inſpicit: in domo certe ſic ſe habebit. ſ. ꝛ vt eius naturā in minimis ꝛ primis: (vt ita dixerim) elementis inſpici/ ac diſcerni poſſit. Unde ſtatim illa minima ſubijcit ex Heſiodi ſntā. ¶ Quare ſm̄ Heſiodū. Heſiodus poeta fuit Homero tradit aliquāto poſterior. hic in eo libro: cui⁹ titulus eſt ope ra ꝛ dies: quē ad Perſem fratreꝫ ſcripſit. docēs que facere queue ha/bere patrēfamilias opꝫ: hūc verſuꝫ poſuit quaſi elemēta domus cō/tinentē: quē nūc Ariſt. ad p̄poſitū ſuū inducit. ¶ Domiciliū in p̄mis: mulierēqꝫ ꝛ bouē aratorē. Significat enīꝫ dum dicit mulierē: deinde poſſeſſionē ideſt q̄ſtū cū de agricultura dicit/ ad quā bos arator eſt vti lis: hec ſunt veluti p̄ma elemēta familie: ꝛ reddit rōnē quia alterū eſt primū in liberis. ſ. mulier. alteꝝ in victu. ſ. opus ruſticū: qđ in arādo cōſiſtit. De domicilio aūt tāq̄ de re nota omittit: ſꝫ poſtea in fine q̄le eē debeat tradet. Uel ea que ſequunt diſtributiue ponit. q. d. domiciliū in primis idest mulierē: ꝛ bouem aratorē: vt hec ſint partes illius qđ ſupra dixit domiciliū vel domum. Nam vt diximus hec hominē ꝛ poſ/ſeſſionē ſignificari que duo tota domus diuidit. ¶ Itaqꝫ opꝫ ea que ad vxorē ſpectāt recte diſpoſuiſſe. Poſt aſſignatas duas partes. ſ. ho/minem ꝛ poſſeſſionē. incipit iam ab hoīe aliud dicere: vt poſtea deuiat ad queſtū. Dicit ergo cū mulier ſit p̄mum in liberis: ꝛ q̄ſi quoddā ele/mentū familie neceſſium eſt ea que ad vxorē pertinent recte diſpoſuiſſe: hoc eſt p̄uidiſſe: vt talis ſit q̄lis eſſe dꝫ. Et qđ dicit p̄uidiſſe. i. ante oīa illud p̄uidiſſe oportuit: vt vxor ſit recte diſpoſita: ꝛ talis q̄lis eſſe dꝫ. Sciendū tñ eſt ꝙ hic dr̄ de vxore: violēter tractū eē ab Heſiodo: non eīn Heſiodus de vxore intellexit: ſꝫ de ancilla. Nā cū dixiſſet mulierē ita ſubijcit in ſequēti verſu: nō cōiugio acceptā: ſed precio partā. que ꝛ ſi opus fuerit/ boues ſequatur. patet ergo de ancilla eum ſentire: ſed Ariſto. ſanius ꝛ melius interpretatur. Nam ancilla non eſt primum in liberis: ſed vxor. ¶ Poſſeſſionis autēꝫ prima cura eſt. Perinde eſt dicere poſſeſſionis prima cura eſt: ac ſi diceret in acquirendo preci/pua ꝛ maxime laudabilis cura eſt. quaſi dicat. in nulla re tam lauda biliter acquirimus q̄ in opere ruſtico. idest in agricultura. probauit enim Heſiodi dictum in vxore ꝛ opere ruſtico: quoniam alterum pri/mum eſt in liberis: alterum in victu. ꝛ de vxore quedam dixit. Nunc vero de opere ruſtico reſumit laudans illud ꝛ p̄ferrēs alijs queſtibus. ¶ Rationes quare agriculturam ceteris queſtibus anteponit/ multe ſunt: ſed precipue q2 eſt ſm̄ naturā: ꝛ q2 iuſta: ꝛ q2 vtilis ad fortitudi/nem. ¶ Ceu metallorūꝫ. Ut auri ꝛ argenti fodiendi: ꝛ quod de calybe ſcripſit Uirgilius. Inſula ī exhauſtis calybū generoſa metallis. ¶ Et ſi qua alia hmōi. Ut lapidicine ꝛ ſilua cedua: ſed hec nō ita humani/ter fiunt: vt agriculturaꝫ: cū in metallis fodiēdis terre veluti parenti afferantur manus eius viſcera fodiendo. In agricultura vero fodiat benigne. Itaqꝫ noſtre quoddā humanitatis inſtitutū eſſe a maiorib⁹ ſcribit Plinius ſtētne in Italia metalla foderent. quāobreꝫ ſubdit. ¶ Sed agricultura precipue: qm̄ iuſta. i. non iniurioſa: non violētaꝫ

ſed mitis ⁊ pia: quoniã non inhumaniter neqȝ ab inuitis extorquet. ¶ Natura enĩȝ oĩs educatio eſt a matre. quare ⁊ hominibus a terra. Hic terra dicit parens: qꝛ nos educat. ¶ Prodeſt etiã hic plurimum ad fortitudinẽ. Fortitudo eſt virtus animi. Uires autẽ ⁊ robur ſunt corporis. ad vtrũqȝ prodeſt agricultura. nam ⁊ corpora facit robuſta per tolerantiam laborum: ⁊ animum firmat contra pericula per exercitationem tuendi res ſuas: que vt plurimũ ſunt extra munitiones ⁊ periculis ſubiacent. ¶ Non enĩȝ quẽadmodũ viles artium. De opificiĳ dicit vt tonſtrina ⁊ ſutrina ⁊ ſigillaria ⁊ argentaria ⁊ alia hmõi: in quibus ſedulitas eſt muliebris: ⁊ nullus virilis labor. ¶ Sub diuo conſiſtere. id eſt. ſub aperto celo ad eſtum ⁊ frigus ſine cameris ⁊ feneſtris pannatis: que omnia intelligenda ſunt: non de his ſolũ qui manibus ſuis opus ruſticũ faciunt: ſed de his quoqȝ qui curãt faciendũ: ceu dominus prediĳs intẽtus: qđ in economico pſequitur Xenophon. ¶ Sed eius diligentie que eſt circa homines. Quoniã de cura ⁊ diligentia que eſt circa queſtũ. d. in quo ꝑpoſuit agriculturam: nũc de ea que eſt circa homines adhibẽda dicit: in qua prefert maxime vxorem ⁊ rationes duas aſſignat: ſed videbatur ſupra dixiſſe de vxore. Reſpondeo ita in genere. dixit enim puidendum vt ſit talis qualis eſſe debet. ſed hoc parum erat: itaqȝ nunc magis trite ⁊ particulariter diſcutit. ¶ Premiſſuȝ eſt enim a nobis: ⁊ aliĳs locis deſiderare naturã multa efficere talia. Rõ quare mari ⁊ femine ſit cõmunio maxima ſȝ naturaȝ: premiſſuȝ eſt inquit. id eſt preſuppoſitũ alibi: vbi de generatione tractauit: naturã deſiderare multa efficere talia: vt homo homines: leo leones: equus equos. Natura enim deſiderat omne animal ſibi ſimile pducere. Hoc autem non poteſt mas ſine femina: aut femina ſine mare deſiderium adimplere: ſed ambo ſimul cõcurrãt neceſſe eſt. itaqȝ eorum ſocietas eſt ſm naturaȝ: ⁊ quidem ex neceſſitate cõſtituta. ¶ Enimuero in ceteris animalibus abſqȝ ratione id fit. Deſiderium pcreandi cõmune quidem eſt oĩbus animalibus: ſed diſtinguit in ipſis: put alia magis alia minus ab imanitate remota ſunt: capaciaqȝ prudẽtie. Nã alia quidẽ indiſtincte coeunt ſine aliquo reſpectu: ſed qñ nãli mouent deſiderio. Alia vͦo ſe cõiungũt: non tm̃ pcreandi grã: verũetiã vt ope mutua ſe coadiuuẽt: qđ in cicuribus ⁊ prudẽtioribus beſtiĳs videmus. dicunt enĩȝ cicures ille beſtie que remote ſunt a beluina feritate. prudentiores aũt vocat quecũqȝ puidentiam habent circa victũ: vt formicas: apes ⁊c. que futuri memores cibũ colligunt ⁊ cõſeruãt. In his igit mutua quedã auxilia cõiunctionis apparent: nec tantũ cõuenire in ſocietatẽ vt pcreent: ſed vt mutua ſeſe ope tueantur. Sed in homine maxime omniũ id cõſpicitur. patet enĩ in hominibus cõiunctionem fieri inter marem ⁊ feminã: non ſoluȝ vt ſint: hoc eſt non ſolum vt procreent ac perpetuent genus ſuum: verũetiam vt bene ſint. principium ergo cõiunctionis in hominibus eſt a natura. Forma vero eſt a lege ⁊ ratione. quod matrimonium appellamus. ¶ Tributum ferant. Tranſlatio eſt ab eo qđ quis ſuperioribus ſoluere aſtringitur. vt enim tributũ penditur regi ex indictione: ſic a natura nobis indictuȝ eſt vt alios pcreemus. ¶ Ualẽtes enĩȝ ipſi. ſ. vir ⁊ vxor. ¶ Imbecillos. i. inualidos paruos filios. Mox imbecilli ⁊ ob ſeniũ facti. ſ. vir ⁊ vxor. a valẽtibus. ſ. filiĳs. ¶ Eadẽ reportãt. ſ.

alimoniā ⁊ tuitionē. Hinc eſt ꝙ filio patrē abdicare non licet: qꝛ iure
nature obligat⁹ eſt. ¶ Et ſimul nā per hūc circuitū. Qd̄ dicit ⁊ ſimul
duo implicat: qd̄ ⁊ gr̄a cōmodi facit qui pereat: ⁊ gr̄a ꝑpetuitatis: ⁊
hoc in hominibus. Quod aūt inquit per hūc circuitū. ſ. de parēte in
filio: ⁊ de filia in parentē. ¶ Adimplet ſempiternitatē. i. adimplet deſi
deriū ſuum. vcȝ. vt homines ſemper ſint ſm̄ ſpeciē: ex quo ſm̄ nume/
rum eſſe nō poſſunt. ¶ Tendūt enīȝ eoꝝ oīa in idē vtilitatis. Sic em̄
ordinati ſunt diuinitus vir ⁊ vxor ad ſocietateȝ vt oīa coꝝ tendant
in idem vtilitatis. Licet quedā videant̄ cōtraria. qūo aūt cōtraria ⁊
qūo in idē tendentia explicat. inquiens alterū quidē robuſtiſſimū: ⁊
cetera que ſequunt̄. Dic ergo alterū. ſ. virum: alterū. ſ. vxorē. ⁊ vtitur
neutro genere. qd̄ non eſt inconueniens: cū hō ſit aīal. Quod vero di/
cit. fecit. dic. ſ. natura: vel diuina ꝓuidētia. Item qd̄ dicit ob timorē
cautius. ſ. ad cuſtodiā rerū ſuaꝝ. ¶ Alterū ad ſedulitatē deteri⁹. Vir
eīn ad quietē intra limen agendaȝ ineptus eſt. ¶ Generatio ꝓpria eſt. i.
precipua mulieris: ⁊ expone generatio. i. effectio: ſiue partus. ¶ Uti/
litas aūt cōmune quantū ad filium. Non enīȝ hic loquit̄ de vtilitate
parentū: ſed de ea quā parentes cōferunt in filiuȝ. Itaqꝫ ſubdit alte/
rius nutrire eſt: alteri⁹ erudire. educatio. n. eſt a matre: vt ſupra dixit.
eruditio vero a patre: ⁊ ſic vtilitas cōmunis eſt amboꝝ. ¶ Primum
igitur leges ſint viro ad vxorem: ⁊ iniuria ceſſet: cum ſit ope mutua
inter virū ⁊ vxorē ad bene viuendū cōtracta ſocietas. Primuȝ hoc
precipiendū eſt vt ſint leges viro ad vxorē. Sed quid eſt qd̄ dicit. ſint
leges viro ad vxorem: an forte ad alios non ſunt leges? Reſpondeo.
Uir eſt paterfamilias domus ſue (vt ita dixerim) rex. hic pro arbi/
trio familiā gubernat: caſtigat: punit: poteſtatemqꝫ habet in ſeruos
⁊ filios ⁊ res poſſeſſas: nec vlla lege vetuſta prohibetur: quo minus
hanc poteſtatem in ſeruos ⁊ filios exerceat. Non patet ergo vir. in/
quit Ariſt. eodē modo habere imperiū in vxorē: ſed ſint leges quedā
viro ad vxorē: quas ſeruare debeat: ⁊ quas ſi trāſgreditur iniuriā fa/
cit: nec in arbitrio ſuo poſitū exiſtimet vt totū ſibi liceat: ſȝ cognoſcat
ſe lege teneri ⁊ iniuria ceſſet. Nam ius eſt ſm̄ leges. Iniuria cōtra le/
ges. ¶ Sic enim nec ipſe iniuriam patietur: ab vxore. vȝ. que pro/
pter iniurias viri: aut infida fit: aut adultera: nōnunqꝫ etiā venefica:
⁊ expone exēpla in Clitemneſtra ⁊ Penelope: quarū altera ꝓpter in/
iurias viri adultera ⁊ cedis conſcīa fuit. altera ꝓpter fidē coniugis ca/
ſtitateȝ ſeruauit. ¶ Hoc enim cōmunis lex. Pythagorici cenſebant
ſancte quidē ⁊ bene qui cōmuni quodā humanitatis iure abſtinēdū
eſſe ab iniuria etiā erga ſeruos. naȝ ⁊ ſi ſeruus: homo tm̄ eſt: qui cuȝ in
tuā domū peruenit: q̄ſi ad larem familiarē cōfugiſſe videt̄ ne iniuriaȝ
patiat̄. fuit nāqꝫ religio antiqua: vt quicūqꝫ ad larem alicuius confu/
giſſet: etiā ſi is inimiciſſimus eſſet violare cū nō liceret. qd̄ Themiſto/
clem feciſſe ſcribunt: cū athenis pulſus domum inimici: ⁊ a ſe quidem
magnifice offenſi: quē vitare nō poterat introiſſet. fugiēs enīȝ ad larē
ſupplex: etiam apud infeſtiſſimum inuiolatus permanſit. Eſt autem
lar veſte ſacrū: ⁊ quenis domus id ſacrū habet. Sedes aūt eius ſacri
eſt: vbi principaliter ignis fit. Pythagorici ergo dicebant oportere
nos exiſtimare ſeruos noſtros eſſe ab lare. i. ab illo loco ad quē cōfu/
giens violare non eſt fas: qm̄ ipſi ſerui cum in domū tuam venerint:

ad larē familiarē tuū ꝯfugiſſe videnť. Si ergo ſeruis id humanita
tis tribuiť: multo magis id tribuēdū eſt vxori: ꝛ iniuria eēſſet: ꝛ com
muni lege ꝛ rōne domeſtici ſacri, eſt.n.cōmunis lex: vt cōfugientibus
ad larez/iniuriari fas nō ſit. Mulier aūt eſt ex hiis qui in domū tuaz
veniūt: ꝛ ad larē cōfugiſſe videnť. Nō ſolū ergo priuata lege que eſt
viro ad vxorē: verūetiā cōi lege q̄ eſt ad oēs confugiētes ad larē: ab/
ſtinēdū eſt ab iniuria vxoris, ꝛ hoc eſt qđ inqt: etiā cōis lex inducit/vt
Pythagorici tradūt. ¶ Eſt aūt viri iniuria. Inter ceteras leges que
ſunt viro ad vxorē: illa q̄ꝫ numerať: vt ſua ꝯtētus eē debeat: neqꝫ cū
aliis coeat: quā ſi trāſgrediť vir/iniuriā facit. ¶ Itaqꝫ dicit. Iniuria
viri eſt externarū mulierū coitus. Sunt.n. externe oēs preter vxorē.
illa eni eſt ſua ꝛ domeſtica: alie externe ꝛ aliene. ¶ In vſu vo vt neqꝫ
deſit. Hoc preceptū cōe eſt viro ꝛ vxori: ꝛ ſentētia eſt hec. Diſcruz eſt
ſupra p̄xime virū vxore ſua cōtētū eſſe deberet: ꝛ illā viro. Uñ naſciť
dubitatio quō faciēt iſti in abſentia ſi nō poſſunt cū alio coire. Reſpō/
det ita aſſueſcēdū eſt: vt neqꝫ quādo ſunt preſentes deſit eis coitus:
neqꝫ qñ ſunt abſentes impotētes ſint acqeſcere ꝛ abſtinere. ſic ergo
eſt aſſueſcēdū vt ſufficiēter ſe habeāt in p̄ſentia ꝛ abſentia. ¶ Recte
vero ſe hꝫ illud Heſiodi puellā accipere debere. Qđ in maſculo diciť
puer: in femina diciť puella: ꝛ in vtroqꝫ etatē ſignificať ab ingreſſu
pubertatis vſqꝫ ad finē annoꝝ creſcētiū. hoc ē qđ inqt Ouidius.

Seu caperis primis/ꝛ adhuc creſcentibus annis:
Ante oculos veniet vera puella tuos.

¶ Ut gratis morib⁹ imbuere poſſis. gratis.ſ.tibi. Naz grandiorē fe/
minā ſi duces nō facile in tuos mores illā traduxeris: preſertiz ſi aliū
habuerit virum. erit ḡ diſſimilitudo morū: qua ſtāte nec pax tibi do/
meſtica fuerit: nec amor cōiugalis. nā morū diuerſitates amorē im/
pediunt. ¶ Circa ornatū vero. Aliud preceptū ſalutare circa ornatū
vxoris: qđ Xenophon in economico ſuo pſequiť latius. Sed quicqđ
ibi plixa illa interrogandi reſpōdendiqꝫ feſtiuitas hꝫ: hic breui prece
pto cōprehendiť. ſumma eniz totius precepti eſt quēadmodū in mo
ribus fictio eſſe nō dꝫ: ſic etiā nec in corpe dꝫ eſſe fictio p fucos ꝛ alia
que ad apparentiā pertinēt: ꝛ nō ad veritatē. nam talis oſtentatio
inquit nihil differt ab hiſtrionū vſu qui pdeunt ex aula tanq̄ reges
ornati: ſunt aūt reuera viles hoies: nō reges vt apparebāt. Intelli/
gendū eſt duplicē eſſe fictionez: vnam in plus q̄ reuera ſit: ꝛ diciť oſ
tētatio. Alteram in minus: ꝛ diciť ironia. hic ergo de prima loquiť
que eſt oſtētatio. hec eniz vt in morib⁹ ceſſare dꝫ: ſic etiā in corpore.
Plato quoqꝫ de hac ipſa fictiōe ornatiue in Gorgia loquiť: quē totū
refert in adulatione ꝛ fictione ingeneroſam ꝛ fallacē eē permutatiōez
veri decoris. ¶ Si appropinquare debeāt.ſ. vir ꝛ vxor. ꝛ dic appro/
pinquare.i. coire vel cōuenire ſimulqꝫ aūt inquit. ¶ Tragediis in
ſcena agentiū. ideo poſuit tragedias/ꝛ nō comedias: qꝛ in tragedia
reges ꝛ tyrāni finguť: i comedia aūt lenones ꝛ paraſyti: qui ſunt vi
les perſone. plus igiť intereſt in tragediis inter pſonā verā ꝛ fictaz: qđ
magis facit ad ppoſitum ſuum ornamēti mulierum. Nam vt inquit
Juuenalis. Quale dec⁹ rerū ſi ꝯiugis auctio fiat Balthe⁹ ꝛ criſte: ꝛ ce
tera q̄ pſequiť. tandē cōcludit. exigua pars eſt ipſa puella ſui. nec tñ
ferebant penas vt nunc ferre ceperūt. ¶ Poſſeſſionum autez prima

quidē ac maxime neceſſaria eſt illa que optima. Admirabit quis nō
immerito ordinē huius ꝓgreſſus: cū videat nunc idem omittere/nunc
reaſſumere ꝛ interponere quedā: vt nunc de vxore: nūc de agricultu
ra: nunc de ſeruis. Sȝ oīa ſunt plana ꝛ optima rōne ab Ariſtotele di
geſta. Primo enim dixit domus eſſe partes hominē ꝛ poſſeſſionem.
mox inducta Heſiodi ſententia: pretulit vxorē tanq̄ primū in libe/
ris: ꝛ rem ruſticā tanq̄ primū in victu. dixitq; in primis curā nos ha
bere debere vt vxor ſit qualis eſſe debeat: ꝛ rem ruſticā alijs queſtib⁹
eſſe preferēdā. hoc perfecit vſq; ad eū locū. vbi dicit. ſed eius diligen
tie. Ibi reſumens diuiſionē primo factaȝ incipit tractare de homine
aperiens precepta circa vxoreȝ magis trite q̄ ſupra fecerat/ vſq; ad
hunc locuȝ poſſeſſionum: vbi incipit tractare de ſeruis. Sed quero
vtrū ſerui ſint hoīs an poſſeſſionis. Cum enim ſint partes domus: in
altera iſtarū ſunt cōputandi. dubitationē aūt facit id qđ inquit. poſ
ſeſſionū prima quidē ꝛc. vbi ſeruū numerat in poſſeſſionibus: poſtea
dicit eſſe hoiem. Ad hoc reſpōdeo. videri qđdā genus mixtū. nam ꝛ
hō eſt ſeruus: ꝛ tamen acquirit dn̄io noſtro. Ariſt. quoq; alio loco in/
quit. ſeruus eſt aīatū inſtrm̄. inſtrm̄ vero inaīatum eſt. ſeruus ergo ex
neutrū quiddā eſſe videt. ſed certē hominis eſt a nobiliori parte. Si
igit diligētia noſtra in acquirēdo attendit: potiſſima eſt circa agri/
culturā in quā ſeruoꝝ opera maxime vtimur. Si aūt dignitas rei que
acquirit ꝛ dominio noſtro ſubijcit: precioſiſſim⁹ eſt ſeruus: qꝛ hō eſt.
¶ Itaq; opȝ primo parare ſeruos ſtudioſos. parare. i. acquirere. ſtu/
dioſos. i. frugi ꝛ diligētes. ¶ Seruoꝝ aūt ſpēs due. curator ꝛ opifex.
Curatorē vocat ſeruū qui negocijs preficit: ꝛ curā eoꝝ hr̄e iubetur.
Opificē vero qui ſuis manibus opus faciat: vt fodere: arare: ſerere: ꝛ
alia opera. nam maxime de opere ruſtico ſentire videt. ¶ Diſciplinę
tales aliquos faciunt iuuenes. vt muſica muſicos. moralis moratos.
¶ Neceſſe eſt poſtq̄ parauerit. i. acquiſierit ſeruos/ imbuere. i. doce/
re/ ꝛ erudire illos quib⁹ liberalia negocia fuerint cōmittēda. ¶ Cum
ſeruis aūt ita cōuerſet. ſ. dn̄s. neq; eniȝ pati oȝ eos ſuperbire: neq; rur/
ſus ita deprimere vt viliſſimi efficiant. ¶ Et liberaliorib⁹ honorem. i.
curatorib⁹ quibus negocia liberalia cōmittunt: qui ꝓprie dicunt vi/
carij: qm̄ vices domini in curādo ſollicitādoq; exercēt. Iſtis ergo ho
norē tribuere oȝ. illis vero qui opus ſuis manib⁹ faciūt nō taȝ honor
q̄ cibus tribuēdus eſt: vt ꝛ Cato inquit. Familiā bene paſcere. ¶ Et
qm̄ vini potus. Ponit vtilitatē que eſt in abſtinēdo ꝛ poſſibilitatem
precepti. nō eſt eniȝ putandū nimis durū preceptū vt vino interdicat
ſeruis: cuȝ apud multas nationes ingenui quoq; abſtineant. Ut dē
Perſis ſcribit Xenophon in libris de Cyri infantia. cardamū ꝛ aquā
ad penā adiungere. Ari. tamen carthaginēſiū vtit exemplo: quibus
militie abſtinere vino mos fuit. Uide igit aurea verba de vini potu
ꝛ a nobis quoq; obſeruāda. verū miniſtri germani qui nobis ſeruiūt
ab hac Ari. ſentētia longe aberrauerūt. Qđ autē dicit: aut nihil/ aut
raro. expone: aut nunq̄/ aut raro: vt ſic ad tp̄s totū referatur. ¶ Tria
vero cuȝ ſint. Tria maxime attendunt in cura ſeruoꝝ: opus: caſtiga/
tio: ꝛ cibus. opus ad cōmoditatē domini pertinet. cibus ad victum
ſerui. caſtigatio ad correptionē. Cum ergo ſint tria. cibus ſine caſti/
gatione ꝛ opere petulanteȝ facit. de quo Terentius. Uiden ocium ꝛ

cibus quid facit alienus. caſtigatio rurſus: ꝛ opus ſine cibo eſt res vio
lenta: ꝛ infirmū facit ſeruū. i. eneruat: ꝛ robur aufert. nam firmuꝫ eſt
robuſtū. infirmū ſine robore. hec ſi ita ſunt inquit: reſtat vt opus illi
tribuat: ꝛ cibū ſufficientē. quandoquidē nec opus fieri pōt ſine cibo
deficientib⁹ viribus: nec rurſus ſine opere cibus pdeſt cū petulantiā
gignat. Caſtigatio quoqꝫ inter hec ſortit locū. Nam ſine cibi exhibi/
tiōe caſtigari nō dꝫ ſeruus: ꝛ ſine opere attributo ſe caſtigare nō per/
mittit: cū petulans fiat per cibū ꝛ ociuꝫ: nec iam domi imperiū ferre
velit. Verū vt alꝭ dixit ſupra liberalioribus ſeruis preſtandū eſſe ho
norē: puta veſtem ꝛ laudē aliquā verborū: ꝛ cubiculum nō oīno vile.
his vero ſeruis qui in opere faciēdo laborāt cibū eſſe preſtandū ſuffi/
cientē. Nunc de vtroqꝫ genere ſeruoꝝ ſimul trāſigit. dicēs melioribus
eſſe plus tribuendū: ꝛ deterioꝛib⁹ minus. Nam ſi premia tollant vir/
tutum ꝛ vitioꝝ deteriores efficient: qḋ ꝛ in alijs cōtingit. ¶ Indulge
re illis ꝛ pmittere. q. d. opꝫ relaxare aliqḋ de ſeueriori diſciplina. nā
indulgere: eſt ignoſcere ꝛ cōcedere aliquid qḋ iure negari queat. Ge/
nera vero ſeruoꝝ. Duo genera ſeruoꝝ probat ad opus faciēdū apta.
videlicet nō minus fortes neqꝫ timidos: ꝛ rationem vtriuſqꝫ reddit.
qꝛ timidi pter imbecillitatē nature nequeūt laboreꝫ pferre: ꝛ nimis
fortib⁹ non cōmode imperat. qḋ igit dicit fortia nimis exceſſum ſignifi
cat in fortitudine q eſt ferox. ideo ſubijcit poſtea ferocib⁹. qḋ idē ſigni
ficat qḋ nimis fortib⁹ nō cōmode imperatur. ſunt eniꝫ ꝯtemptores: qꝛ
audaces: vt inquit in ethicis de magnanimo. Cōtēptor ē qm̄ audax
audax vero ideo cōtēptor. cōtēptor aūt ꝛ cōtumax idē eſt. naꝫ vterqꝫ
dicit a cōtemnēdo. i. ſpernēdo ſuperioris imperiū. hoc eſt qḋ ait. nō co/
mode imperat. ¶ Opꝫ quoqꝫ finē. Aliud preceptū cōtinens vtilitatē
ꝛ equitatē. N. i ꝛ equū eſt remunerare bene agētē: ꝛ vtile premio pro/
poſito ad beneficiū allicere. ¶ Si ppoſitū premiū. ſ. libertatis ꝛ tem/
pus diffinitū. Puta ſi decēnio mihi fideliter ſerujeris: vt in Andria ē.
Feci ex ſeruo vt eſſes liber: propter qḋ mihi ſerujeras liberaliter qḋ
habui ſummū preciū perſolui tibi. ¶ Sunt etiā pcreatis filijs. Aliud
pceptū in ſeruis quo ad fidē ſtabilitatēqꝫ diſponunt. Serui aūt non/
nunꝙ fugā arripere ſolent. Unde ꝛ iura plena ſunt ſeruorū fugitiuoꝝ.
ſuperiora igit precepta/tuꝫ ad alia multa tuꝫ ad hoc vtilia ſunt. vꝫ. ſi
bene paſcas: ſi premiū cōſtituas. eſt ꝛ aliud pceptū vtile ad phibēdū
fugā. i. ſi filios habere patiaris. Illis eniꝫ filijs perinde obligatos ha/
bebis ſeruos quaſi obſidibus qbuſdā. Solent eniꝫ domini ſi plures
habeāt ſeruos pati vt cōtubernia fiāt mariū ꝛ feminarū. qḋ eniꝫ in li/
beris matrimoniū vocamus: in ſeruos cōtuberniū dicimus. Inquit
ergo Ariſtoteles. ſerui ſunt obligādi interduꝫ. idēſt ligādi per filios.
Si eniꝫ filios ex illis natos apud te habueris nō fugiēt: qꝛ filij erunt
tanꝙ obſides. ¶ Nec plures habēdi ſunt eiuſdeꝫ generis: non enim
expedit habēdi plures eiuſdē generis: vt Charas: vel dalmatas: vel
theutones: qꝛ ſectaꝝ faciūt in familia: ꝛ diuiſionē inducunt: ꝛ ſuā lin/
gua colloquunt alijs non intelligētibus: ꝛ malorum inter ſe conſcij
coniurāt. ¶ Sacra quoqꝫ ꝛ largiores epulas. Sacra faciebant genti
les per mactationem ouium vel iuuencorum: ꝛ ſimul poſtea veſce/
bantur: hoc ex poetis intelligi poteſt: qui rerum vetuſtaruꝫ fidi relato
res ſunt: vt apud Terentium qui inuitat vicinum: inquit dionyſia

ſunt hodie apud me:ideſt baccho ſacra facio.⁊ Uirgilius in aduen/
tu Enee.Euandrum fingit ſacra facientem Herculi ⁊ ſacris dapibus
Eneam accipit.Largiores quoqꝫ epule preter ſacra fiunt: vt conui/
uia ⁊ exhilarationes cum aliqua protuſiori copia ciborum.Hec igit
inquit Ariſtoteles facienda ſunt non tam gratia liberorum ꝙ ſeruo/
rum.Nam licet principium videatur vel ob honorē deorum vel ho/
ſpitum: tamen finis eſt ad commodum ſeruorum: qui plura habent
ex illa copia ciborum ꝙ habeant liberi. parum eſt enim quod men/
ſis conſumitur: multum quod remanet ſeruis. Itaqꝫ illorum gratia
conſtitutum magis videtur: vt hec talia cū largitate fiant. ¶ Quat
tuor habere patrēfamil.oportet circa pecunias.Dictum eſt quomodo
circa hominem in vxore ⁊ ſeruis / patriſfamilias diligentia verſari
debet.Nunc vero quomodo circa poſſeſſionē ideſt qualis in acquirē
do ⁊ conſeruando erogandoqꝫ eſſe debet adiungit.Dicit ergo quat/
tuor habere patremfamilias circa pecunias oportet.Primum vt ſit
queſitor.Secundum vt queſitorum conſeruator.Tertium vt ornari
per illa ſciat.Quartum vt fruatur.Quod autē dicit circa pecunias:
appellatione pecuniarum omnia veniunt que eſtimant nummo: vt
ipſe inquit in.4.ethicorum.Sed qđ primo loco dicit vt ſit queſitor ne
ceſſariū eſt.nam quanti eſt niſi hoc agatur.Debet igitur eſſe queſtuo
ſus paterfamilias.i.prompte: ac ſolerter queſtum facere: quo in ge/
nere pretulit agriculturam omnibus alijs queſtibus: quoniam iuſta
eſt: ⁊ non ab inuitis extorquetur: ac eius exercitatio prodeſt ad virtu/
tem.Eodem modo accipiendum eſt de alijs queſtibus: qui cum hone
ſtate ⁊ ſine iniuria fieri poſſunt.nam amplificatio patrimonij nemini
nocens ſemper laudanda eſt.hec igitur ante omnia habere debet pa
terfamilias: vt acquiratur in fructibus prediorum: ⁊ alijs rebus.Se
cundum vt ſit queſitorum conſeruator: hoc etiam neceſſarium eſt.
nam quid prodeſt acquirere niſi conſeruetur.Illud etiā ſciendū nō
videri quibuſdam minoris diligentie ſeruare ꝙ acquirere.De quo
preclare Ouidius.

Non minor eſt virtus ꝙ querere parta tueri.
Caſus ineſt illis: hic erit artis opus.

¶ Nam cribro haurire.ſ.qđ faciunt illi qui tales ſunt: vt acquirant
quidē: ſed nō cōſeruent.¶ Id enim nihil ꝓdeſt: nec aliud eſt ꝙ per/
foratū illud vas: de quo ſolent poete loqui ꝙ ſorores ille fruſtra im/
plere nitunt.¶ Eſſe preterea talem.ponit reliqua duo que hr̄e debꝫ
paterfamilias.ſ.vt ornari p diuitias: ⁊ vt frui ſciat.Ad hec enim duo
vtiles ſunt diuitie: nec vt multi peruerſe faciūt/ illarū ſeruos eſſe decet:
ſed eas in noſtrum ſeruitiū vertere.Erunt autē diuitie nobis orna/
mento ⁊ honori.id enim eſt qđ Ariſto.inquit ornari per illas ſciat: ſi
ſumptus opportune cum decore faciamꝰ.huius partes ſunt edes pa
rare diuitijs cōgruentes/familiā honeſtā habere/ſuppellectilē abū
dantē/equorū ⁊ veſtiū decentē apparatū.huius quoqꝫ eſt beneficen
tia in amicos: ⁊ in publicis rebus magnificētia: vt ludi circenſes: vt
munus gladiatoꝝ: vt epulum publicū: que tamen oia faciēda ſunt ꝓ
qualitate diuitiarū ⁊ decentia hominis.Fruemur aūt diuitijs ſi ea q̄
pertinēt ad victū: ⁊ ad cōmoditatē noſtrā inde ſuſceperimꝰ.Non enī
ita perceptum eſt rebus queſitis: vt in abūdātia egeamus: puta qui

vinũ bibit acerbũ vt maturũ venũdet: ac edibus inhabitat ſordidis
vt ſplẽdidas locet: ⁊ cetera que ſunt hmõi. Ex quattuor ğ que patrẽfa
milias hr̃e opʒ: duo ad rei fami. amplificatiõnẽ pertinẽt: querere. ſ. ⁊
ſeruare: duo rurſus ad vſum. ſ. vt in ornatũ noſtrũ diuitias cõuerta/
mus ⁊ vt illis fruamur. Sed videt cõtraria: ⁊ inter ſe pugnãtia preci
pere. Siquidẽ querere ⁊ erogare. item ſeruare ⁊ frui contraria ſunt.
Reſpõdeo queſtũ facere opʒ ⁊ ſeruare queſita: vt habeas qd eroges
decenter: ⁊ decẽter fruaris. Qui enim nõ querit neqʒ cõſeruat: eroga/
re non põt. Itaqʒ in his cõſiſtunt liberalitatis/ ⁊ extremoꝝ eius fun/
damẽta. ¶ Diſtiguẽda quidẽ ſunt ſingula. D. quattuor habere opor/
tere patrẽfamilias: quoꝝ primũ fuit/ vt ſit queſitor. ad hoc igitur ſunt
iſta precepta vt nõ tranſeat res in cõfuſionẽ: ſed diſtinguat ſingula: ⁊
inſpiciat diligenter ꝓuidentia adhibita: vt ſemper plura habeat fru
ctuoſa ꝙ infructuoſa. naʒ ſi octo millia habeat in bonis: nõ debʒ ha
bere edes quinqʒ milliũ: neqʒ predia ſuburbana/ que maximi precij ⁊
exigui ſunt fructus: nec veſtẽ magnã patrimonij partẽ occupantẽ: ſʒ
negocia. ſ. ruſtica: vel negocia: vt mercaturã ⁊ ſocietates. Iſta ſunt di
uidenda ne oĩa vni periculo ſubiaceãt: vt ſi mercator in eadem naui
totũ patrimoniũ imponat. hec ſunt que dicunt de queſtu faciendo in
genere. In ſpecie tamen laudauit agriculturã: cuius ⁊ ꝑticularia ꝑ/
cepta in libris de re ruſtica legunt: nec hui⁹ ſunt diſcipline: ſed rei ru/
ſtice. ¶ Circa tuendũ aũt queſita. Hec ſunt p̃cepta circa ſcðam par/
tem. hoc eſt circa tuitionẽ queſitoꝝ: ad quos vtiles eſſe dicit ꝑſicas ⁊
laconicas adminiſtrationes: ⁊ vtilẽ etiã atticã. ſunt aũt hi adminiſtrã
di quidã modi certis in locis cõſueti: qð refert ad imitationẽ facien/
dam. Nos vero de ſingulis dicam⁹. ſʒ primũ de attica. Pericles athe
nienſis vir ⁊ in reb⁹ bellicis: ⁊ in cura reipu. oĩuʒ etatis ſue excellen/
tiſſimus: in re quoqʒ familiari ſolers: ac frugi fuiſſe perhibetur. Is in
eius domo hoc obſeruaſſe tradit: vt quotannis fructus predioꝝ ſuoꝝ
integre venũdaret. Ipſe vero quecũqʒ neceſſaria ad victum familie
erant ſeorſum emeret. ita ⁊ reddituum predioꝝ extabat ratio ex illis
redacta pecunia: ⁊ ſumptũ domeſticoꝝ magnitudo nõ latebat/ q̃ ma/
xime ad diligentiã ⁊ frugalitatẽ pertinere videbant. nec ſolũ Peri/
cles: ſʒ ⁊ ceteri athenienſes hoc factitarũt. Hic itaqʒ eſt atticus admi/
niſtrãdi modus: quẽ dicit Ari. eſſe vtilem ad conſeruationẽ. ⁊ hoc eſt
qð inquit. vendẽtes emunt. dic ergo vendentes fructus collectos ex
predijs emunt. ſ. ea que ꝑtinent ad victũ familie. Si enim vendas fru
ctus: nullus ꝑ annũ illos tibi ſurripit: nullus fraudat: nullus furatur.
Nec tam facile abſumit qð emptũ eſt/ ꝙ qð ꝓuenit ex predijs noſtris.
¶ Et penoris inſtitutio non eſt in exilioribus adminiſtrationibus.
Qð dicit in exiliorib⁹ admĩſtrationib⁹ nõ eſſe inſtitutionem penoris
idẽ eſt qð in magnis. Naʒ attici nec in magnis nec in exiliorib⁹ penus
hr̃e cõſueuerũt. ¶ Sʒ hoc qð de exiliorib⁹ ⁊ maiorib⁹ dicit ad diſtin/
ctionẽ Ari. refert: quã poſtea faciet. Eſt aũt penus vinũ ⁊ triticũ ⁊ ce
tera oĩa q̃ ad victũ pertinẽt: vt caſeus: ⁊ pernat ⁊ oleum. Cum enim vẽ
derent hec omnia nõ inſtituebãt penũ: ſed dietim emebãt. ¶ Eſt aũt
perſica. Quid ſit modus attic⁹ diximus: nũc qd ſit perſicus aperit. Eſt
enim perſicus adminiſtrãdi modus: vt dominus ipſe omnia videat:
omniaqʒ inſpiciat: qð paulopoſt per exẽpla oſtẽdit. ¶ Ipſum omnia
videre

videre.ſ.dñm. ¶ Et qđ de Dionyſio inquit Dion. Dion ſyracuſanus
Platonis auditor fuit: hic de Dionyſio ſimilia fere dicit. nullū enim
parem diligētiaz habere alienoꝝ ⁊ ſuorum. ¶ Itaq; quocunq;. Ex quo
nullus parē diligētiaz preſtat rebus alienis ⁊ ſuis: ſed multomagis
ſuis: dz ergo paterfamilias quotcūq; per ipſuz geri pñt circa illa cum
diligentia intendere. ¶ In quo perſicū ſimul ⁊ lybicū. Uide frugi di/
ctuz de oculo domini ⁊ de veſtigio. Perſa eniz. Perſa noīe eſt a pro/
uincia veluti ſiquis dicat Italus vel gallus: naz Perſia regio eſt vt
Italia ⁊ gallia. Eodem mō lybic⁹ ⁊ Italicus. ¶ Inſpiciēda ſunt igi
tur. cōcludit ſm premiſſa. Si eniz oculus domini multū valet in reb⁹
multuz ⁊ veſtigiuz: ⁊ pes eius ſi accedat ad rem. Sed hec ita ſunt in/
ſpicienda. Sunt igitur negocia diligēter a viro inſpiciēda: ⁊ ab vxo/
re: put inter eos diſtincte ſunt cure. Nam alia ſunt que vir curare dz:
alia que vxor. Mulier.n. pānos/ſuppellectilē: ⁊ alia que intra limen
ſunt curare dz. Uir aūt circa agriculturā: ⁊ alia que virilia ſunt offi/
cia cū frugalitate intēdat. ¶ Et hoc faciēdū eſt. Uir dz inſpicere ne/
gocia diligēter: pſertim in magnis adminiſtrationib⁹: quarū cura al
teri cōmittit. Nam in exilioribꝰ nō tanta diligētia inſpectiōis flagi/
tatur. Et hoc eſt qđ ait: in grādioribꝰ ſepe: in exilioribus raro. ¶ Niſi
eniz quis. Ratio quare ſepe inſpiciēduz eſt a dño in grādioribus ad/
miniſtratiōibus: qr illorū cura alijs cōmittit: itaq; niſi dñs bonū exē
plum de ſe.i. de ppria diligētia pbuerit/ nō hēbit imitatores. ¶ Ha/
biturum nō exiſtimāt.ſ. ſapiētes hoīes: vel ipſi qui curāt. ¶ Quaſi im
poſſe ſit nō diligētis dñi diligētes eē vicarios: vicarij ſunt q̄ vices alt
cuius gerūt. Cū ergo curatores gerāt vices dñi: impoſſe ē niſi ipſe ſit
diligēs/ hr̄e diligētes vicarios. ¶ Cum vero hoc ad virtutē. Hec eſt
cohortatio ⁊ pceptū ad diligētiā. dz inqt pmo dñs ſurgere/ q̄ ſeru⁹: ⁊
cubitū ire poſteri⁹ cū hec ad vtilitatē honeſtā/ ⁊ ad rezfamiliarē vti
lia ſint: nec vnq̄ dimittere domū incuſtoditā: ⁊ ante lucē ſurgere: q̄
pdeſt ad ſalubritatē ⁊ ad rem fa. ⁊ ad ſtudia phie. ¶ In puis igit ad/
miniſtratiōib⁹ attica regula. Retulit ſupra duos adminiſtrādi mo/
dos. Atticū/ ⁊ pſicū: ⁊ de pſico hucuſq; traſeq̄t: hoc eſt/ vt domū inſpi
ciat ⁊ vigilet: ac oīa cuz diligētia diſcutiat. poſtq̄ hoc dixit reuertit
ad atticū: ⁊ illuz diſtinguit: pbās euz in exilioribꝰ adminiſtratiōib⁹: ⁊
ſed in magnis putat nō venditionē fructuū eſſe faciēdaz. Sed ſeque/
ſtrationē eoꝝ que in ānuz: ⁊ eoꝝ que in mēſes ſingulos ꝯſumere opz:
que.n. in pñtia cōſumēda ſunt ponunt ad man⁹. que nō in pñti/ ad
tp̄s deponunt: ſic idem fere exit effectus vt in attica: ⁊ penoris inſtō
ceſſabit. ¶ Eodē mō inſtrīs. Inſtrā ſunt qbus fundus inſtruit: vtli/
gones/ ſarculi/ falces/ dolabre/ ſecuris. hˀ ēt ſequeſtrāda eē dicit. vt ſu/
pra de fructib⁹. ⁊ q̄ quotidiano in vſu verſant ad man⁹ ponēda illoꝝ
qbus op⁹ cōmiſeris: q̄ vero ad tp̄s expediūt/ ſeponēda ſunt. ¶ Hoꝝ
quoq;. Scilz inſtroꝝ: vel hoꝝ quoq;.ſ. quoꝝ rarus eſt vſus: ⁊ ad tp̄s.
ſeponunt. ¶ Edes quoq;. Nunc de edib⁹ dicit: quaꝝ Heſiodus q̄q;
mētionē fecerat. B.q̄ ad tria nos debere reſpicere ī edib⁹ parādis: vt
ſint vtiles/ vt ſint ſalubres/ vt ſint cōmode. vtilitatis reſpect⁹ habebi
tur cōſiderata q̄litate reꝝ in illis reponēdaꝝ: vt vtiles ad frumētuz: ⁊
ad pānos/ ad fruct⁹ cōſeruādos/ ad pſonas quoq;/ que in illis verſari
debēt. Cōmoditatis rurſus ⁊ ſalubritatis habet reſpect⁹ puidendo:

vt eſtate quidē afflabiles vētoꝝ hyeme vero ſolē recipiāt. Erunt autē ſingt hmōi: ſi aduerſo borea fuerint nec equaliter late. aduerſo borea nō ſignificat ɔtra boreā: ſed ſm boreā: ideſt ad eas ptes verſe/ ad q̄s boreas pflat: ⁊ ſic ad meridiē erūt verſe. Si.n. ſolē habebūt hybernū ⁊ vmbrā eſtate ⁊ ventum q̄ plurimū per tps eſtatis inde pflat. ¶ Nec equalr late. Nam ſi eſſent equalr late/ verſe eſſent ad oēs ptes: ſed ſi erunt oblonge edes/ ⁊ ad meridiē ſpectātes: tunc habebūt ſupraſcriptas cōmoditates ſolis ⁊ venti ⁊ vmbre. nam ſol in eſtate altius incedens domos ad meridiē verſas nō intrat. hyeme vero longi⁹ vadēs totus p feneſtras infundit̄. Ita eſtate vmbrā: hyeme ſolē habebunt. Preterea eſtate flatū ventoꝝ: hyeme a ventis quietē. ¶ Videt̄ quoq̄ ianitor eſſe ponēdus in magnis edib⁹ pro obſeruatiōe impoꝛtādoꝝ ⁊ expoꝛtādoꝝ: q̄ vere eē inutilis ad ceteras: ceu claudus vel mācus: in hoc enī minor iactura fit: q̄ minus laborare poſſet: ⁊ erit magis ſedulus pp̄ impotentiā corpis. ¶ Ad rectum vero vſum inſtroꝝ. Que ſint inſtra ſupra diximꝰ. ¶ Illud laconicū valet. Nunc ex laconico mō vel regula: cuius ſupra mentionē fecit duꝫ ſingt perſice ⁊ laconice ⁊ attice. ſed nihil de eo mō tunc explicuit. Hic ponit ſingula ſuo loco iacere opoꝛtere: q̄ vtile eſt ad vſū inſtroꝝ: q̄m parata nō requirunt̄: ſed hoc laconicū mō ad hoc ſolū: ſed ad cetera quoq̄: vt ſeparationē fructuum/ ⁊ aliarum rerū/ puta veſtium virilium a muliebrib⁹ ⁊ ceterio huiuſmodi/ dictum valet.

¶ ECONOMICORVM ARISTOTELIS LIBER SECVNDVS.

¶ Leges pꝛobe mulieris. Cap. I.

PRobam mulierē oībus que ſunt intus dn̄ari opꝫ: curamq̄ habere oīum ſm pſcriptas leges. Nō pmittentē quēq̄ ingredi ſine pꝛecepto viri: veritā maxīe verba q̄ de mulierū coꝛruptela circūferunt̄. ⁊ ſi qd intus accidat: vt ſibi notū ſit ſoli. ⁊ ſi qd malū ab ingredientibus cōmittat̄: vt penes virū ſit culpa. ¶ Dominā vero impenſaꝝ ad feſtos dies quos pmiſerit vir. ¶ Sūptu aūt ⁊ veſtitu ⁊ apparatu minoꝛi ēt vtat̄: q̄ leges pmiſerint ciuitatis. Conſiderans q̄ nec

Quid potiſſimū ad mulieris laudē

veſtimẽtoꝝ nitoꝛ/nec excellẽtia foꝛme/nec auri magni
tudo tm̃ valet ad mulieris laudez/quãtuz modeſtia in
rebus ac ſtudiũ honeſte/decoꝛeqꝫ viuendi. Etenĩz oĩs
hmõi oꝛnat⁹ animi optabilis eſt/multoqꝫ firmioꝛ ad ſe/
nectutez vſqꝫ veras laudes ſibi natiſqꝫ afferre. Sic igit
ipſa ſe in his animet mulier virtutib⁹: pergatqꝫ lauda/
biliter rebus p̃eſſe. Nam viro quidẽ indecẽs vr̃ ea ſcire
que intra edes fiunt: in ceteris vero oib⁹ parere mulier
viro cõtẽdat. ¶ Nec audiẽs qcq̃ꝫ de repub. nec tractans
qcq̃ꝫ eoꝝ que ad ↄnubia ſpectare vĩr. ſed cũ tp̃s poſcet
aut filias tradere nuptui/aut nurus accipe: obediat pe
nitus in his viro: atqꝫ ſic vna deliberet/ vt ſniam viri ſe/
quat intelligẽs nõ ita turpe viro eẽ qcq̃ꝫ eoꝝ que domi
ſunt facere: ſicut mulieri q̃ foꝛis ꝑquirere. ¶ Exiſtimare
aũt dꝫ mulier vere cõpoſita moꝛes viri eſſe legẽ ſue vite Mulieri in legẽ ſũt moꝛes viri.
impoſitã ſibi a deo/ ꝑ ↄiũctionẽ mr̃imonij/atqꝫ conſoꝛtij.
Quos ſiquidẽ equo ferat aĩo: ꝑfacile reget domũ. ſin ꝯ:
difficili⁹. ¶ Quapp decet non ſolũ in ꝓſꝑis reb⁹ ſcdaqꝫ
foꝛtuna/vnanimẽ ſeſe viro p̃ſtare: ⁊ inſeruire velle: ve/
rũetiã in aduerſis. Si ſit in reb⁹ defect⁹/ vel coꝛpis egro
tatio vl' alienatio mẽtis/ equo ferat aĩo ⁊ obſequat: niſi
foꝛte turpe aliqd ſit vel ĩdignũz. ¶ Nec ſiqd ꝑturbatõe
aĩ vir deliq̃rit memoꝛiter ſeruet: ſed egritudini/ignoꝛã
tieqꝫ aſcribat. Naꝫ quãto in his diligẽti⁹ obſequat: tanto
ſibi maioꝛẽ grãꝫ hẽbit: cũ ab egritudine fuerit liberat⁹.
⁊ ſi iubẽte aliqd turpe ñ ꝑuerit: meli⁹ recognoſcet ad ſa
nitatem reuerſus. Quapp ab his cauere dꝫ mulier. In
alijs aũt multomagis obtẽpare: q̃ꝫ ſi empta veniſſet in
domũ. Magno. n. p̃cio empta fuit ſocietate vite: ⁊ ꝓcrea Magno p̃/cio empta ẽ mulier.
tione liberoꝝ: qbus nec mai⁹/nec ſancti⁹ qcq̃ꝫ eſſe põt.
Preterea ſi cũ foꝛtunato vixiſſet viro: nõ vſqꝫ adeo vir/
tus eius illuſtrata eſſet. Non eſt ſane parum ſecundis
rebus bene vti: attamen aduerſas moderate perferre
multomagis eſt exiſtimandum. Nam in magnis cala/
mitatibus ⁊ iniurijs nihil abiecti facere celſi eſt animi. In magnis calamitatibus ⁊ iniu/rijs nihil abiecti facere: magnanimi eſt animi.

¶ Precādū eſt igit ne quid tale accidat viro. qḋ ſi qḋ tale accidat adverſi/ putare oꝫ mulier hinc optimam ſibi laudē (ſi recte ſe gesserit) puēturā: ſecū ipſa repetēs q: nec Alceſte tantā gloriā ſibi cōparaſſet/ nec Penelope: tot tātaſq; meruiſſent laudes: ſi cū fortunatis viris vixiſſent. Verum Admeti ⁊ Ulyxis adverſitates paraverūt illis memoriaꝫ ſempiternaꝫ. In adverſitatibus eniꝫ virorū ſuoꝝ fideꝫ ac iuſtitiā erga illos ſervātes/ gloriā nō īmerito ſunt cōſecute. Nā pſpitatis quideꝫ facile eſt reperire pticipes: adverſitatis vero niſi optie ſint mulieres: pticipes eſſe renuūt. Ob q̄ oīa multo magis decet virū ī honore hēre/ nec illū cōtenere: ſi ſacra pudicitia/ ⁊ opes animoſitatis filie ſm̄ Herculē nō ſequant. Mulier igit hmōi ſeſe morib⁹ ac legibus cuſtodire debet.

Proſperitatis facile eſt repire ptici pes.

¶ Leges viri ad uxorem. Cap. 2.

Vir aūt viceverſa leges ſibi reperiat ad uxoris vſum. Q̄ñ tanq̄ȝ filioꝝ/ viteq; ſocia ī viri domū pvenit natos relictura/ genitorū viri ſuiq; noīa habituros: quib⁹ quid ſanctius eē pōt/ aut circa q̄ magis ſtuderet vir ſane mentis/ q̄ȝ ex optima laudabiliſſimaq; muliere filios procreare ſenectutis paſtores/ quaſi optimos ac reverētes pris/ matriſq; cuſtodes/ ac toti⁹ domi ſvatores. ¶ Educati ſiqdē recte a parētib⁹ p ſanctos ⁊ iuſtos mores: boni merito evadent. Cōtra vero ſi fiet: ſentiēt detrimētuꝫ. Niſi. n. parētes exēpluꝫ vite filiis preſtēt: evidētē excuſationis cāni erga ſe illis relinquūt. Ac timēdū eſt: ne cōtenti a filiis/ quaſi nō bñ vixerint: in ſenectute deſerant.

Paſtores ſenectutis filij ſunt.

¶ Quapropter nihil ptermittēdū eſt/ qḋ ad uxoris ptineat diſciplinaꝫ: vt ex qua q̄ȝmaxīe fieri pōt optīa filios generet. Naꝫ agricola quidē nihil omittit quo ſemen in optima terra/ ac maxime exculta ferat: ſperās ita demū fructus optimos inde ſe recepturum. ac ſiqua via imineat mori pliando magis vult adverſus hoſtes q̄ȝ illi⁹ vaſtationē pati. ⁊ hmōi mortes laudant maxime. Cum

ergo tanta adhibeat̃ cura pro corꝑis eſca.qd pro libe/
ris ⁊ nr̃e educatrice? nōne ꝑtin⁹ oē ſtudiuƷ fuerit adhi/
bendū? Hoc.n.ſolo hoīuƷ cōditio mortalis exiſtēs per
ſucceſſionē ſempiternitatē cōſequit̃: oiaq3 parentū vota
huc tendūt. Quāobrē3 qui iſta negligit: ⁊ deos ipſos vĩ
negligere: pp deos igit̃ qbus pñtib⁹ ſacra fecit ⁊ vxorē
duxit: ac multomagis ſe poſt parētes vxori tradidit ad
honorē. ¶ Maxim⁹ aūt honor eſt ſobrie mulieri ſi cer/
nat virū ſuū obſeruātē ſibi caſtitatē: nec de vlla muliere
magis cogitantē: ſed pre ceteris oībus hāc ⁊ ſuā ⁊ fide/
lem ſibi exiſtimāte3. Tanto.n.magis ſtudebit mulier ſe
tale3 pſtare quāto ſe cognouerit fideliter atq3 iuſte a vi
ro diligi. ¶ Ergo prudentē ignorare nō decet: q̄ paren
tibus, q̄ue vxori ⁊ filijs honores ↄueniāt: vt tribuens
vnicuiq3 q̄ ſua ſunt, iuſtus ⁊ ſanct⁹ hēatur. Pergrauiter
eni3 vnuſquiſq3 fert honore ſuo priuari: nec ſi aliena qs
permulta tribuat contētus erit: ſi ſua ſibi auferātur. Ni/
hil vero magis ſuū eſt vxori: nec magis illa a viro pre/
ſtandū: q̄3 ſancta ⁊ itemerata ſocietas. Quapropter nō
decet hoīnē ſane mentis, vbicunq3 ↄtigerit ſemen ex/
ponere: ne de vilibus ⁊ iniquis, ſimiles liberis legiti/
mis ꝓcreētur: ex quo ⁊ vxor honore ſuo priuat̃: ⁊ filijs
iniuria fit: ac ſibi pro his oībus dedecus incūbit. ¶ Ap/
propinquādu3 vero eſt vxori cum magna temperātia
atq3 modeſtia; ſitq3 pudor ĩ verbis: in operib⁹ vero ſas
atq3 honeſtas: in cōuerſione fides ⁊ moderatio. ¶ Par
ua quide3 peccata: ⁊ ſi voluptaria fuerint: ignoſcendo.
ſiqd vero p ignorātiā deliquerit: cōe faciēdo. ¶ Nec me
tu3 incutiat ſine verecūdia ⁊ pudore: hec.n.meretrices
ad mechos pati decet. At vero cū verecūdia ⁊ pudore
iuſte diligere ⁊ timere: id ingenue eſt mulieris erga ꝓ/
priū virū. Duplex eſt.n.timoris ſpēs. Una cū reuerētia
⁊ pudore: q̄ vtunt̃ ad pr̄es filij modeſti: ⁊ ciues bñ mo
rati ad beniuolos gubernatores. Altera cū inimicitia ⁊
odio: ſic ſerui ad dños, ⁊ ciues ad tyrānos iniuſtos, ⁊

Mortalis cōditio hominū ſempiternitate3 p liberos conſequitur.

Pergraui/ter vnuſqſ/q3 fert hono re ſuo priuari

Iniqu⁹ eſt q ſemē vbi/cūq3 cōtige rit, expōat.

Duplex ti moris ſpēs

iniquos. ¶ Ex his quoq; oībus meliora eligens vxo rez ſibi ɔciliet. ac fidelē ſibi ꝓpriāq; efficiat: vt ſiue pñs ſit vir/ſiue abſens/nō min⁹ vtilis ſit/quaſi ſemp adeſſet tanq̄ reruz cōiuz curator. Et quādo vir abeſt: vt ſentiat vxor nullū ſibi neq; meliorē/neq; cōmodiorē/neq; ma gis ſuū eē q̄ viruz. Oſtēdatq; hoc ab ipſo initio ad cōe bonuz ſemp intendēs: q̄uis puella ſit ac noua in talib⁹. Siqdez talia incipiat. ⁊ ſibi ipſe marie dñs: optim⁹ id ſius vite rector exiſtet. ⁊ vxorē talib⁹ vti docebit.

¶ Quarūdā harz legū teſtimonia ex Homero. Cap. 3.

Nam neq; amorē/neq; timorē abſq; verecū dia laudauit Homer⁹: ſz vbiq; amare p̄cei pit cū modeſtia ⁊ pudore. Eo qd̄ mō He lenā timere Priamū inqt ita dicētē. O me tuēde mihi ſemp. ſempq; tremēde Chare ſocer: nihil aliud dicēs q̄ eā cuz pudore diligere. Rur ſus vō Vlyxes ad Nauſicā inqt. Te mulier valde eqdē admiror ⁊ metuo. Cenſet aūt Homer⁹ viruz ⁊ vxorē ſic inuicē ſe hr̄e debere: nā nemo deteriorē ſe admittat ac veret. Sed hmōi affect⁹ accidunt inuicē melioribꝰ ⁊ nā benignis: minorib⁹ ēt ſapiētia ad ſe meliores. Hūc ant muz Vlyxes erga Penolopē gerēs/abſis lz. nil dehgt. Agamēnon aūt pp Chryſeidē erga ꝓpriā peccauit vxo rem: auſus dicere in cōcione grecoꝝ: captiuā mulierem nec nā p̄ſtantē: imo (vt plane dixerim) barbarā in nul lo Cliteneſtra deteriorē eſſe. ex qua cū liberos haberet: nō recte ſe gerere viſus eſt. Quō enim recte/qui anteq̄ ſciret qualis erga ſe foret/vi ductā ſibi illā ɔiunxerat. At Vlyxes rogāte Atlātis filia vt ſecū maneret/ac ſempiter nitatem pollicēte: ne ob id qdē ꝓdire voluit vxoris affe ctum/⁊ amorē/⁊ fidē: maximū ſibi ſupplitiū arbitrat⁹ ſi malus duz eēt/imortalitatē haberet. cū Circe ēt mane re noluit. q̄q̄ inſup ſocioꝝ ſalutē pollicente. imo rn̄dit nihil ſibi dulci⁹ videri poſſe q̄ patriā incultā ⁊ aſperaz. Magiſq; optauit mortalē vxorem ſiliūq; videre/q̄ fieri

ipſuꝫ immoꝛtalē. Sic ille firmā ſtabilēq; vxoꝛi fideꝫ ſer⸗uabat: ꝓ quibus merito ab vxoꝛe eadeꝫ repoꝛtabat. In oꝛatione quoq; illa quā habuit ad Nauſicā appet poetā maxime ꝓbare viri ⁊ vxoꝛis pudicā ſocietatē: pꝛecatus eſt eniꝫ deos vt darent illi virū ⁊ familiaꝫ ⁊ vnanimita⸗teꝫ cū viro: nō quālibet/ ſed honeſtā. Inquit eniꝫ nihil melius eſſe poſſe hoīb⁹ q̄ſi ꝯcoꝛdi volūtate vir ⁊ vxoꝛ domū gubernarēt. ⁊ hic igit̄(vt pꝫ) laudat poeta vnani⸗mitatē mutuā viri ⁊ vxoꝛis/ nō eā q̄dē que circa īꝓba obſequia: ſꝫ eā que animo ⁊ pꝛudētia iuſte cōiuncta eſt. Naꝫ volūtate domū gubernare hoc deſignat. Idē etiā inq̄t: q̄ cū hmōi inter virū ⁊ vxorē viget ꝯcoꝛdia: inimi ci q̄dē coꝝ angunt̄ plurimū: amici vō ꝑmagna ſuſcipiūt gaudia. quē tanq̄ vera dicentē ꝓbant. Naꝫ viro quideꝫ atq; vxoꝛe circa res optimas concoꝛdi ſtudio vacātibus: neceſſe eſt vtriuſq; amicos idem ſentire. Deinde ꝓpter cōcoꝛdiam potētes facit ⁊ inimicis ſpem auferūt/ ⁊ ami⸗cis ꝓſunt. q̄ ſi ipſi diſſideāt/ amici quoq; diſſidebūt. ⁊ infirmitatē ipſi ſentient maxime. Itaq; manifeſte pꝛece⸗pit poeta. Uirū ⁊ vxoꝛē in his que impꝛoba ⁊ impudica ſunt/ ſibi̇̄nuicem cōſentire nequaq̄ debere.

¶ Quedā cōmunes viri ⁊ vxoꝛis leges. Cap. 4.

In his vero que q̄ maxime fieri pōt pudi⸗ca ſunt ⁊ iuſta cōcoꝛditer ſibi̇̄nuicem inſer⸗uire ſtudentes. Pꝛimo quidē curam omnē parentibus exhibere. Uir quidem vxoꝛis parentibus non minus q̄ ꝓpꝛijs. vxoꝛ aūt viri. Deinde filioꝝ ⁊ amicoꝝ/ ⁊ rerum domuſq; totius tanq̄ cōis/ curaꝫ habeāt/ ſeipſos ſtudio ⁊ diligētia ſu⸗perare certātes: vt quiſq; plurimoꝝ bonoꝝ ſit auctoꝛ ⁊ cauſa: melioꝛq; exiſtat/ ⁊ iuſtioꝛ. depoſita quidē ſupbia. Induſtria vero ſuſcepta cum benignitate ⁊ manſuetu⸗dine gubernātes. ⁊ cū ad ſenectā peruenerint depoſito adminiſtrationis onere. ⁊ cōcupiſcētijs liberati poſſint ⁊ ſibi̇̄pſi inter ſe/ ac filijs ſuis ratiōnē reddere: vter coꝝ

magis pfecerit in famſlie gubernatione: ac ſtatim ſcire
aut per fortunã malũ: aut per virtutẽ bonuz. in quibus
qui ſuperauerit: maximũ premiuz a dijs cõſequitur: vt
Pindarus ingt. Dulce eñi ſibi coꝛ/ ſpes moꝛtaliũ ſibi
multiplicẽ alit volũtatẽ. ¶ Scdõz võ a filijs in ſenectutẽ
feliciter educarī. Quapp ꝛ priuatiz ꝛ publice decet eũ
qui vitã agit: ad oẽs deos/ hoīeſq; reſpicere: multũ etiã
ad vxoꝛẽ ꝛ filios ꝛ parentes.

Scdĩ Economicoꝝ Ariſtotelis finis.

¶ Leonardi aretini explanatio in Secundum Economicoꝝ.

PRobam mulierẽ omnibus. In reifamiliaris di/
ſciplina cõſideratio habet perſonaꝝ/ ꝛ
rerũ. perſone ſunt ex quib⁹ cõſtat domus vir ꝛ vxoꝛ/ pa/
rentes ꝛ filij dñs ꝛ ſeruus. hec potiſſima eſt pars: ma/
giſq; opꝫ patrẽfami. curã perſonaꝝ habere q̃ rerũ. naꝫ
ille perſonaꝝ gratia cõparant. res igit acquirimus vel
per agriculturã/ vel per alios nãles modos ad familie
indigẽtiã. permutamus ẽt ꝛ miſcem⁹ exercitia: ſupplẽtes defectũ. Et
hucuſq; vere ſunt diuitie/ certeq; ꝛ terminate. ſupꝛa vero has nullus
eſt terminus diuitiaꝝ: cũ ille iaꝫ nõ in ſupplẽda indigẽtia: ſꝫ in patri/
monio augẽdo verſent. Placet tñ ſapiẽtibus hãc patrimonij amplifi
cationẽ (ſi nemini noceat) nõ eſſe vituperandã. naꝫ ad magnificentiã
ꝛ liberalitatis opus pſunt reiq; publi. cõducunt. Acquirendaꝝ igit
precepta rerũ ſupꝛa dedit: de ſeruis etiã ꝛ de dominis expediuit. Nunc
aũt in hoc ſiue libꝛo/ ſiue libri parte: de viro ꝛ vxoꝛe Ariſto. tranſigit
quedã etiã intermiſcẽs de filijs. opꝫ ergo mulierẽ pbam dñari oĩbus
que ſunt intra edes: curãq; hre oĩum ſm preſcriptas leges. ¶ Preſcri
ptas leges. Dicit qꝛ ſupꝛa dictũ eſt ita naturã inſtituiſſe: vt vir querat
foꝛis: vxoꝛ parta domi cõſeruet. ¶ Nõ permittenteꝫ quẽq̃ ingredi ſine
precepto viri. Huius pcepti tres ſubijcit rõnes. Prima vt vitent ob/
loquia. Scda ne efferant ſecreta domus. Tertia ne ſibi iputari queat ſi
ſiquid mali per ingredientem cõmittatur. Sed imputet viro qui pre
cepit. ¶ Sumptu aũt ꝛ veſtitu. Optimo pcepto domeſtica rõ ſubijcit.
Duplex eſt oꝛnatus: coꝛpoꝛis ꝛ animi. coꝛpoꝛis veſtes: aurũ ꝛ foꝛma.
Animi vero honeſtas ꝛ decus quibus virtutes cõtinent. Hic animi
oꝛnatus ad ſenectã vſq; perdurat: imo tũc etiã magis floret: ille vero
alter cito deficit. ¶ Cõſoꝛtij qꝛ que foꝛtuna eſt vni ꝛ alteri. Soꝛs eniꝫ
foꝛtuna. ¶ Si ſit in reb⁹ defectus. ſcꝫ externis/ vel coꝛpis egrotatio vel
alienatio mẽtis. qꝛ ſic ſunt tria bonoꝝ gña: externa/ animi/ ꝛ coꝛpis.
¶ Precandũ eſt igit. Naꝫ foꝛtuna nõ eſt in nra ptãte. Ideo dicit pre/
candũ: nõ aũt puidẽdũ. ¶ Vir aũt. de muliere ſuperius: nũc de viro.
¶ Qñ filioꝝ viteq; ſocia. Et ſic duplex eſt cura viri circa vxoꝛeꝫ: vna
pro filioꝝ bonitate: altera pro vite cõmoditate. Hoc enim ſolo: pcrea
tione filioꝝ. ¶ Ergo prudentẽ ignoꝛare nõ decet. Hoc eſt quaſi caput
huius doctrine nõ ignoꝛare qd cuiq; debeat. ¶ Iuſtus ꝛ ſanctus. Iu/

ſticia eſt q̄ vnicuiqꝫ tribuit ius ſuuꝫ. ¶ Nihil vo magis ſuũ eſt vxoris.
Hec eſt minoꝛ prepoſitio ad illã ſuperioꝛẽ vnicuiqꝫ tribuendũ eſſe ius
ſuum. ¶ Nec metũ incutiat ſine verecũdia ꝛ pudoꝛe. Duplex eſt timo
ris ſpẽs vt ſubijcit: vna cũ verecundia ꝛ pudoꝛe: altera q̄ eſt ſine vere/
cundia quã nõ inferat vir vxoꝛi: qꝛ nõ cõuenit. ¶ Et ſi ipſe ſibi maxi/
me dominet. vt inquit Tullius. Tunc incipiat alijs iperare: cũ ipſe tur
piſſimis dñis dedecoꝛi ac turpitudini ſeruire deſierit. ¶ Nam neqꝫ
ꝓbat ſuperius dicta per Homeri teſtimoniũ p diuerſos actus Ulyxis
ꝛ Agamẽnonis. Propter Chryſeidẽ. Chryſeis Agamẽnonis ancilla
fuit: pp quã oꝛta ẽ diſcoꝛdia iter Achillẽ ꝛ Agamẽnonẽ. Nã cũ Achil
les ſuaderet reddendaꝫ eſſe patri Chryſide quieꝛat ſacerdos Apolli
nis: Agamẽnon iratus in maledicta ꝓrupit. Atqꝫ in cõcione grecoꝝ
dixit ſe nunq̄ dimiſſurũ: qm̄ etiã Clitẽneſtre vxoꝛi illam preferebat.
nec certe illaꝫ eſſe vlla in re inferioꝛẽ Clitẽneſtra: nõ coꝛpoꝛe/ nõ inge/
nio/ non opera. ob hoc reprehenditur ab Ariſt. qꝛ parum cogitauit de
vxoꝛis honoꝛe ex q̄ liberos habebat. ¶ Quo enim recte. Reſumptio
eſt oꝛatoꝛia. ¶ Qualis erga ſe foret. Criſeis. q. d. nõ ſe excuſet Agamẽ
non: qꝛ ſit ſtuoſa: ideo illã habere. naꝫ p̄mo ſibi illã cõiunxit: q̄ ſciret
q̄lis eſſet erga ſe. quaꝫ enim eſſet bello capta/ ꝛ per viꝫ nõ potuit ante ſcire
qualis eſſet. ¶ At Ulyxes. Ad cõtrariuꝫ exemplũ reuertit. ¶ Maxi
mum ſibi ſuppliciũ arbitratus. Sapiẽtiſſimum dictum. Maximum
eniꝫ detrimentũ eſſe putandum eſt male agenti/ vt viuat diutiſſime.
¶ Cũ Circe. Fabula Circes nota eſt etiã pueris. ¶ In oꝛatiõe quoqꝫ.
Hec oĩa ſunt apud Homerũ: quẽ optie Ariſto. ſciebat cõtra ꝯſuetudĩ
neꝫ eoꝝ qui ſe nũc phos appellãt. ¶ Nullũ maius bonũ. Nota laudẽ
cõiugij ex Homeri Ariſtoteliſqꝫ ſentẽtia: cõtra vituperatoꝛes huius
ſanctiſſimi vinculi. Nam ſine bono cõiugali: nec domus/ nec ciuitas:
nec vita quidẽ humana ſtare põt. ¶ Nã voluntate domũ gubernare.
voluntas eſt boni. Malus aũt facit que ſibi videntur: non tñ que vult.
nihil eniꝫ vult: niſi bonũ. Ac ſtatim ſcire. Duo inquit ſunt p̄mia parẽ/
tibus ſi recte ſe geſſerint. Unũ ſtatiꝫ ex ipſa cõſciẽtia recte factoꝛuꝫ: ꝛ
hoc eſt maximum premium a deo nobis datum. alteruꝫ poſtea a filijs
nobis exhibet in ſenectute alendo atqꝫ colendo. ¶ Hic ergo: ac ſta/
tim ſcire. i. hoc ipſo q̄ ſcit ꝛ ſibijpſi cõſcius eſt recte factoꝝ maximum
premiũ a dijs cõſequit: ꝛ hoc ꝓbat ex Pindari auctitate cuius eſt illd
carmen. Dulce ſibi coꝛ ꝛc̃. i. coꝛ ſibiipſi placens ꝛ in ſe gaudens. nam
vt qui male agit ſtimulat ꝯſcientia ꝛ metuit. ſic qui bene facit gaudet
animo ꝛ bene ſperat. Scđm vero a filijs. hoc eſt alterũ premiũ: ꝛ dicit
ſecundũ: qꝛ ſupra in p̄mo eũ ſtatiꝫ ſcire dixit pro p̄mo: ꝛ ideo dicit.
nunc ſecundũ referẽdo ad illud ſtatiꝫ ſcire: qđ anteceſſit in littera.

¶ Leonardi Aretini viri clariſſimi in li/
bꝛos Economicoꝛum Ariſtotelis:
ad Coſmũ Medicem Floren
tinuꝫ Cõmentarij: felici/
ter expliciunt.

INDEX CONTENTORVM in primo Politicoꝝ.

1 De ciuitate gubernatoꝛe, partibus, domo: pago. char.177.
2 Quid ciuitas: homo ciuile animal. partibus ciuitas pꝛioꝛ. char.177.
3 De refamiliari, dño, ſeruo, acquiſitiõe, imperãdi modis. char.178.
4 De duplici ſeruo, potẽtia gubernãdi imperio, dominatione, gubernatione. char.180.
5 De poſſeſſione acquiſitione, hominum vitis, veris diuitijs. char.181.
6 De nũmularia acquiſitione, ꝙ pꝛeter naturã, ꝙ differat a cura reifamiliaris. char.182.
7 De acquiſitione neceſſaria, medicina nummularia, ⁊ ſpeciebus eius. char.183.
8 De partibꝰ rei domeſtice dñia virtutibꝰ mulieris ſerui⁊ pueri, iperãtis, parẽtis artificũ, ⁊ cauſa. char.184.

INDEX cõtentoꝝ in ſcdo Politicoꝝ.

1 De optima repu. Socratis, differẽte multitudine, equalitate, ſufficientia. char.186.
2 De republica Socratis: impꝛobatio. char.187.
3 De cõitate facultatũ ⁊ nõnullis incõmõdis republicã Socraticã ſequentibus. char.188.
4 De republica Platonis, que ⁊ Socratis ſecunda reſpublica dicitur. char.190.
5 De Phalee (que ⁊ Carthaginenſiũ) repu. char.192.
6 De Hippodami ⁊ Mileſioꝝ republica. char.193.
7 De Lacedemonioꝝ republica. char.195.
8 De republica Cretenſium. char.197.
9 De ſuperioꝝ rerũpublicaꝝ cõparatione. char.199.
10 De republica Solonis, ⁊ inſtitutoꝛibus rerumpublicarum. char.200.

¶INDEX cōtētoꝝ in tertio Politicoꝝ.

1 De ciuitate/ciue/ciuitate donatis: magiſtratibus: de iuſte ⁊ iniuſte ciuibus. char.201.
2 De idētitate magnitudine/mutatiōe ⁊ pacto. c.203.
3 De virtute abſolute viri boni ⁊ boni ciuis eius qui pꝛeeſt ⁊ eiꝰq ſubeſt: ⁊ de opificibus. char.203.
4 De republica/gubernandi/ſpeciebus reifamiliaris/imperijs/republica recta ⁊ lapſa. char.205.
5 De diuiſione ⁊ diffinitionibus rerumpublicarum ⁊ trāſgreſſionū earum. char.206.
6 De iuſto paucoꝝ ⁊ popularium/ciuitatis fine/virtute ⁊ vitio. char.207.
7 De diīio ciuitatis/⁊ repetūdis rōnibus. char.208.
8 De fine Politice/pcellētia/nobilibꝰ/opulētis/iuſtitia ṽtute bellica. legiſlatoꝛe. char.210.
9 De vno ceteris virtute pꝛecellēti/oſtraciſmo/optima republica. char.211.
10 De republica regia ⁊ regū ſpēbus. char.212.
11 De ſpeciebus regum/imperatoꝛe/optimo viro/optimis legibus/vno/multis: potentia circa regem. char.213.
12 De ptāte regia multis/vno multitudine apta regno. ⁊ alijs ⁊ rebuſpublicis. char.215.

¶INDEX cōtentoꝝ in q̄rto Politicoꝝ.

1 De optima republica ⁊ pertinentibus ad legiſlatoꝛem. char.217.
2 De ſpeciebus rerumpublicarum/tranſgreſſionibus cenſupoteſtate/de exquirendis a ciuili viro. char.217.
3 De diuerſitate partium ciuitatis/de pꝛiſca ⁊ ppꝛia de rebuſpublicis ſententia. char.218.
4 De populari gubernatione/partibus ciuitatis/ſpeciebus plebis ⁊ ſpeciebus nobilium/⁊ ſpeciebꝰ popularis gubernationis. char.219.

5 De ſpeb⁹ paucoꝝ potẽtie / ⁊ ꝑmixtĩ gubernatõib⁹. 221.
6 De ſpeb⁹ ꝑplaris ⁊ paucoꝝ potẽtie ⁊ cãis eaꝝ. 221.
De diuiſione Platonis / ⁊ ſpeb⁹ optimatũ. char.222.
7 De cenſu poteſtate / de legibus bonis finibus optima-
8 tiu / popularis / ⁊ paucorum potentie. char.223.
De cõmixtiõe / ⁊ modis cõmixtiõis reipub. char.223.
9 De tyrannide ⁊ modis tyrannidis. char.224.
10 De optima republica / partibus ciuitatis / mediocritate
11 exceſſu atq; defectu. char.224.
De multitudine popularitati apta: ⁊ ꝺ fallaci ⁊ fucaria
12 diuitum bonitate. char.226.
De variis legibus paucorum potentie ⁊ popularium /
13 de contemperamento / gubernatoribus / antiquitate
regie gubernationis. char.226.
De partibus reipublice / conſiliis / magiſtratib⁹, iudiciis
14 de cõſultãdi poteſtate ⁊ mẽbꝛis eius. char.227.
De magiſtratib⁹ / neceſſariis / ꝓpꝛiis / [illegible] ma
15 giſtratuum inſtitutionibus. char.229.
16 De iudiciis / iudicioꝝ ſpeb⁹ / ⁊ de modis iudicioꝝ. [illegible]

INDEX cõtẽtoꝝ in quĩto Politicoꝝ.

De cauſis mutationũ rerũpublicaꝝ / rebuſpublicis / ine-
1 qualitate / eq̃litate iuſto ⁊ ſtabilitate. char.231.
De ſeditionib⁹ paucoꝝ ⁊ populariũ / ꝑ quib⁹ rebus ſedi
2 tiones oriant / ⁊ de cauſis earum. char.232.
De cãis vndecim ſeditionũ / declaratio. char.233.
3 De medelis / ⁊ documẽtis circa ſeditiões. char.234.
4 De mutatiõib⁹ ⁊ mõis mutationũ ꝑplaris guber. 235.
5 De mutationibus ⁊ modis mutationũ gubernationis
6 paucorum potentie. char.236.
De mutatiõib⁹ ⁊ mõis mutationũ optimatũ. char.238.
7 De cõſeruatiõe rerũpublicaꝝ: ꝓcepta vigĩti. char.239.
8 De cõditionib⁹ ꝓcipuos adeũtiũ magĩrat⁹, ⁊ ꝓceptis po
9 pularitatum / ⁊ potentatuũ ſaluãdoꝝ. char.241.
De mutationibus regni ⁊ tyrannide. char.242.
10 Per q̃ regna ſaluãt / ⁊ qb⁹ mõis retinet tyrãnideſ. 245.
11

12 De duratione tyrānidis/ꝛ loco Platonis obſcuro: ꝛ reprobatione Socratis. char.248.

INDEX cōtentoꝝ in ſexto Politi.

1 Q̄ꝫ q̄ rebuſpublicis paucoꝝ potētūs ꝛ popularib⁹ gubernatōib⁹ ꝯueniāt: cōſiderādū ſit. char.250.
2 De fine popularis gubernatiōis/ꝛ qbuſdā popularium gubernationū peculiaribus. char.250.
3 De cēſu partiēdo ī populari gubernatōe. char.251.
4 De q̄ttuoꝛ ſpēbus popularium/ad quos ptineant/de eaꝝ legib⁹ atq; vaframentis. char.252.
5 Ad populares inſtitutiōes p̄cepta. char.253.
6 De ſpecieb⁹ paucoꝝ/ordinatiōe cēſus/qui ex populo aſſumēdi/que paucoꝝ gubernatiōes potiores ꝛ que deterrime. char.254.
7 De partib⁹ multitudīs/quot vtiles ad bellū ꝛ precepta ad paucoꝝ potentias. char.255.
8 De magiſtratib⁹/ſpecieb⁹ magiſtratuū ꝛ quibuſdaꝫ que expediunt. char.255.

INDEX cōtentoꝝ in ſeptīo Politi.

1 De optīa republica/ꝛ ciuitate beata. char.257.
2 De idētitate felicitatis/felicitate actiua ꝛ contēplatiua/ꝛ optima reipublice diſpōne/placitis alioꝝ ꝛ officio legiſlatoris. char.258.
3 De cōtrouerſia in vſu virtutis/dominatu ꝛ preſtantia vite contēplatiue. char.259.
4 De multitudine/quātitate regionis/ꝛ precipua ciuitatis quantitate. char.260.
5 Cōditiōes optīe ciuitatis/ꝛ d̄ ſitu vrbis. char.261.
6 De cōīone maris/nautica turba/nauali potentia/ꝛ excluſiōe nautice turbe a ciuitate. char.262.
7 De qualitate ciuiū optime ciuitatis/laude grecoꝝ: ꝛ de cuſtodibus ciuitatis. char.262.
8 De excluſis a partiū rōne de fine operib⁹ neceſſarijs/ꝛ ciuitatis partibus. char.263.

9 De partitione reipublice/ tractantibus arma. ⁊ iudicia ⁊ ſacerdotia. char.264.
10 De diſtributione ciuitatis/comeſſationibus/ partitione regionis/cultoribus ⁊ agricolis. char.265.
11 De ſitu vrbis/locis rebuſpublicis accómodatis priua/tis edibus/muris/ornatu ciuitatis. char.266.
12 De edibꝰ ſacris/foris/⁊ locis comeſſationū. char.267.
13 De recta intētione finis ⁊ mediis de felicitate ⁊ actibꝰ virtutis/de externis/de his quibꝰ homines fiunt ſtudioſi/⁊ qualitate ciuium. char.267.
14 De identitate imperantiū ⁊ parentium ⁊ dn̄ia de diſci/plina/virtute/partibꝰ anime/errore circa fines/⁊ de dominatione. char.268.
15 Virtutem contemplatiuam ad optimam rēpublicā pti/nere de virtutibus tēpore pacis ⁊ belli/⁊ a quo pri/mum inſtitutio facienda. char.270.
16 De natura ⁊ gnātione/etate liberorum ad parētes/tpe nubēdi/tpe pcreādi/corpis habitudīe/pgnātibꝰ/orbis fetibꝰ/pcreandorum multitudīe maxime pbato pcreādi tpe/⁊ alieno cōcubitu interdicēdo. char.271.
17 De victu ⁊ diſciplina puerorum. char.272.

INDEX contentorum in octauo Politi.

1 Q facīeda ſit inſtō circa pueros/⁊ illā eſſe publice ſuſcipiendā ad reipublice formam. char.273.
2 Qualis eſſe debet inſtitutio puerorum:q̄ neceſſariorum nō omniū q̄ liberaliū diſciplinarum quantum ſat eſt/⁊ ad finem liberalem. char.274.
3 De quattuor q̄ pueri diſcere ſolent/q̄ ociū negocio p̄ferendum/⁊ diſcipline illius diſciplinis huius/ muſica ad ocium/littere indifferētes/gymnaſtica ⁊ figurādi peritia ad negocium. char.274.
4 De gymnaſtica/⁊ puerorum exercēdorum diſciplina. 275.
5 De muſica diſceptatorio modo. char.276.
6 De muſica ex ſententia/q̄d diſcendū/⁊ quid non ⁊ quo pacto ea vtendum. char.277.

7 De harmonijs. rythmis melodijs/ moralib⁹/ acti/ uis/abſtractiuis/⁊ que quib⁹etatib⁹. char.278.

Indicis octo Politico/ rum Ariſtotelis Finis.

INDEX CONTENTORVM in primo Economicorum.

1 De differentia ⁊ cõuenietia Politice ⁊ Economice ⁊ ordine earum. char.281.
2 De ptib⁹ domus/⁊ vñ ſumẽda poſſeſſio. char.281.
3 Quales viri ⁊ mulieris económica ſocietas. 281.
4 Leges viri ad vxorem. char.282.
5 Leges domini ad ſeruos. char.282.
6 Leges Economi. char.282.

INDEX cõtẽtoꝝ in ſcdo Econo.

1 Leges probe mulieris. char.289.
2 Leges viri ad vxorem. char.290.
3 Quarũdã harũ legũ teſtionia ex Homero. 291.
4 Quedã cões viri ⁊ vxoris leges. char.292.

Indicis duoꝝ Economicorũ Ariſtotelis Finis.

Suſcipe Lector cãdide Textus Ariſto. Ethicorũ cũ Auer.cordub.cõmẽtarijs.Politicoꝝ Econo micorũq; Tex. caſtigatiſſ. nouis ſectiõib⁹ capitũ exornatos:ac deniq; ab oĩ errore ⁊ macula ieiunos.

Papię q; (cura ⁊ diligẽtia ſolertis viri Jacob Paucidrapij de Burgofranco) im/ preſſos. Anno Christi oĩu; redẽptoris Milleſimo qngẽteſimo vigeſi/ moprĩo Deci mo cal. Se/ ptemb.

✠

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E.
ROMA

Santin O.
Restauro
del Libro

Google